

Gos Nge Ek Ka Ei
Sinim Kin Ngołum

The New Testament in the Nii Language of Papua New Guinea

Gos Nge Ek Ka Ei Sinim Kin Ngolum
The New Testament in the Nii Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tok ples Nii long Niugini

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nii

Dialect: Central Wahgi

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2018-04-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
57529bce-9e23-5350-904d-243a1b359818

Contents

MASYU	1
MAK	65
LUK	104
JON	170
APOSEL	220
ROM	275
1 KORIN	309
2 KORIN	344
GALEISIYA	365
EPESES	376
PILIPAI	387
KOLOSII	394
1 TESILONAIKA	402
2 TESILONAIKA	408
1 TIMOSII	412
2 TIMOSII	420
TAISIS	426
PAILIIMON	430
EIPRU	432
JEIMS	459
1 PIISA	468
2 PIISA	478
1 JON	484
2 JON	493
3 JON	494
JUS	496
REPELEISIN	499

Jiisas Nge Ek Ka Masyu Pulum

*Jiisas Nge Kupam Nol Embe
(Luk 3:23-38)*

¹ Ei Jiisas Kraiss nge kupam nol tilap ei, Deipis nge tilap. Nga Deipis eim Eiparam nge tilap ende.

² Eiparam eim kingam Aisik, Aisik eim kingam Jeikop, Jeikop eim kingam Jura ni angim nol pei.

³ Jura eim kingam Peres kin Sara, eł ełip menjngil ei Tamar. Peres eim kingam Esran, Esran eim kingam Ram, Ram eim kingam Aminarap.

⁴ Aminarap eim kingam Neison, Neison eim kingam Salmon.

⁵ Salmon eim kingam Bowas, eim mam Reiyap. Bowas eim kingam Opes, eim mam embe Rus. Opes eim kingam Jesii.

⁶ Jesii kingam King Deipis, Deipis eim kingam Solomon. Mam ei ok Yuraiya nge ambim.

⁷ Solomon eim kingam Riyapom, Riyapom eim kingam Apaisa, Apaisa eim kingam Asa.

⁸ Asa eim kingam Jiyasopas, Jiyasopas eim kingam Joram, Joram eim kingam Yusaiya.

⁹ Yusaiya eim kingam Josam, Josam eim kingam Eiyas, Eiyas eim kingam Esekaiya.

¹⁰ Esekaiya eim kingam Manasa, Manasa eim kingam Amon, Amon eim kingam Josaiya.

¹¹ Josaiya eim kingam Jekonaiya kin eim angim nol, kunum ele Esrel wumb Bapilon konu ele kan ngii mil punjung kongun dinga enjing ku.

¹² Kan ngii mil punjung kongun dinga erik kunum ei Jeikonaiya eim kingam Siyalsiyel, Siyalsiyel eim kingam Serapapel.

¹³ Serapapel eim kingam Apiiyur. Apiiyur eim kingam Eliyakim, Eliyakim eim kingam Asor.

¹⁴ Asor eim kingam Sarok, Sarok eim kingam Akim, Akim eim kingam Eliyur.

¹⁵ Eliyur eim kingam Eliyeisa, Eliyeisa eim kingam Masan, Masan eim kingam Jeikop.

¹⁶ Jeikop eim kingam Josep, Josep eim ambim Maria, pe Maria eim Jiisas mengim, wumb eim Kraiss nilmin.

¹⁷ Yi mil Eiparam nge tilap ele opu Deipis tonu onum. Pe wumb tilap ei nge engki nga kapil kapli mulnjung. Deipis nge tilap ei pei Bapilon konu kan ngii mil punjung. Ei wumb tilap engki nga kapil kapli mulnjung. Pe Bapilon konu kan ngii eł mulangin Kraiss tonu om kunum ei, wumb tilap engki kapil kapli tonu ok mulk, yi mil mulnjung.

*Maria Jiisas Kraiss Mengim
(Luk 2:1-7)*

¹⁸ Jiisas Kraiss nge ek pol yi to tu wunjung, mam Maria, Josep simba nik kuimi to mundnjung ninjing. Ba wumb tal tep to ende endnerangil, ba amb Maria Gos Gui Ka tuk wang kin amb Maria, kangil mundum. ¹⁹ Wam simba ninjing wu Josep eim wu kun ka molpu endim. Wu ei eim kenim ni ambil kangil peng kanpi, ambil singambil simba nipi si kindmbii ni yi piim.

²⁰ Josep eim yi piipi pupu or pim konu, Gos nge Enjel kindang opu eim kin ek yi mil nim, "Josep nim Deipis nge kingam, nim amb Maria simbii ni singambil kulerii mon! Piini! Eim kangil molum ei Gos Gui Ka kangil eim kin molum. Or kumb yi mil kenim.

²¹ Pe eim kangil endi mengmba, kangil ei embe Jiisas ninjii. Nimbil erang, kangil ei wumb pei ol kis

ei kil ngopu, nga sipi orung simba ku.”

²² Epi ombu pei tonu om kin, ok ek ni tor kindilmin wumb Gos ol ekii se ermbe ei piipi nilim wu ei Gos gupu ele ek keimi ei pei tor omba. Gos nge ok ek ni tor kindilmin wumb ek ei ok nirim mil, tonu om.

²³ “Piini! Ambil ei kangii endi mengpi nim kin kangil ei embe Emanuwel, ningii,” pa yi nim. (Ei puŕe yi mil, ‘Gos sinim kin ouni moŕum.’)

²⁴ Josep or kumb er kenim mil, angpi pupu owundu nge enjel nim ek mil piipi, pupu eim ambim sim.

²⁵ Ba eim kin tep to endnenjingil, eim kangii mengim kunum ei, eim kangii ei embe Jiisas nim.

2

Wumb Orundung Konu Eipi Wu Kombur Ok Kangii Kenjing

¹ Maria Jiisas mengim konu kembis embe Beslem ei Juriya konu owundu mei konu ele Eros King mulum kunum ei Jiisas mengim. Ekii se wu kombur al mani eni tonu onum konu orung tonu ele wu noman pim wu ombu ok Jerusalem konu ok yi ninjing.

² “Kangil konj endi mam mengim ei Jura wumb King mulmba nge tonu om; ei jili palim? Sin kenjpin ni eim tonu om konu ele kanjip konj ei tonu o peng kanpin eim embe ambil tonu kindpin ngumun ei nge onmun,” yi ninjing.

³ King Eros eim ek ei piipi, tungu enim. Nga wumb Jerusalem konu mulnjung wumb ei Eros kin tungu enjing ku. ⁴ Pe King Eros eim kulmal kalmin wumb owundu ni Esrel wumb num noman pim wumb ei pei neng kulou tunjung. Tangin, eim wu ombu kii sim. “Gos kindim wu Krais konu jili mil tonu omba?”

⁵ Wumb ei ek yi ninjing, “Beslem konu kembis ni Juriya mei owundu ok wumb ol ekii se

tonu omba piipi nilim wu mon yi mil pulum ei palim,” ninjing

⁶ “Nim Beslem konu kembis, Jura konu owundu wii mon. Nim konu owundu mil mulnjii. Nimbil erang, nim kin wu owundu endi omba wu na nge tilap ele Esrel wumb eim ekii singii tep ermbe.”

⁷ King Eros eim popul sim, ba eim nge wu ombu al konu orundung noman pim wu ombu wii tang wangin kin, wu ombu kii sim. “Enim eni tonu olum konu orundung wu, enim kanjip ei kunum nenj tonu wang kenjing?”

⁸ Pe King Eros ek yi nim, “Enim Beslem konu puk kin kongun dinga er andik, kangil ei kan singii. Kan sik, nga orung ok na nengin kin, na yi ku pup men top ermbii,” pa nim. ⁹ King Eros ek nim mil piik punjung. Pe nga en enim eni tonu olum konu molk, kanjip kanik kanjip ei, en enim punjii konu kumb se pang kanik ekii se punjung. Pe kanjip ei pupu, kangii pim ngii el tonu kun pim.

¹⁰ Wu ombu en enim kanjip ei nga kanik kin wu ombu ka ka piinjing. ¹¹ Pe ngii ele nirik punjung. Puk kenjing ni kangii ei mam Maria kin mulnjungul. Pe wu ombu en enim mong gopsing pii polk molk, men tok erik, en enim kon apsik, ond mul tuk ele muru ka tolum epi ni, dup kilangin muru ka tolum ei ni, gol ni kangii Jiisas ngunjung.

¹² En enim epin or pinjing konu, or kumb kenjing ni Gos yi nim, “Enim King Eros kin orung punerngii mon! Andlam eipi endi puk kin en enim konu punjii,” nim. Yi neng kin, wu ombu en enim andlam eipi ele puk, en enim konu ele orung punjung.

¹³ Pe wu ombu orung punjung. Pangin, Josep or pepi or kumb kenim ni, Owundu nge enjel opu yi nim, “Nim angkin, kangii ei mam tel sikin Eisip konu sipnjii. Enim

orung ongii kunum ei, na ek nim-bii. Pe King Eros eim kangii ei to kundmbii ninim,” pa nim. ¹⁴ Pe Josep eim kangii ei kin mam tel epin tuk mii memb si mengpi Eisip konu sipim. ¹⁵ Pe Josep eim ni Eisip konu owundu mułangin kin King Eros eim kapli kułmba.

Oł ekii se tonu omba ei piipi nilim wu ei kin Gos Owundu eim neng, ek ei keimi palim. Eim ek yi nirim, “Na kangii ei Eisip konu mołum ei na wii tamb tor omba.”

“Kangii Pei To Kundei!” Nipi, King Eros Yi Nim

¹⁶ Pe king Eros ei piim ni, eni tonu ołum noman pim wumb ei, na ek ei ekii sinenjing mon, yi peng kin, eim popuł kis sim. Sipi, eim wu kombur kindang puk Beslem konu ni konu orung mandi sim konu ele puk, kangii kembis kung ngii tał o pum kangii ombu to kundngii nipi kindim. Eim yi piim wu noman pim wu ombu ok ninjing kunum ei kangii endi king mułmba nge tonu om ei, na en enim kii sinj kunum ei piik ninjing.

¹⁷ Kumb ok ek ni tor kindilmin wu Jermiaya gupu ele Gos ek nipi tor kindrim, ek ei keimi tonu om.

¹⁸ “Rama konu Beslem konu owundu endi salim wumb ek tanginmin dinga piinjing. Amb ke owundu nik, ek kaimb er ninim ni piinjing. Resel eim kingam noł piipi ke nim. Wumb eim noman er ka erngii pinerim mon. Nimbił erang, eim nge kingam noł pei mulenjing, wumb to konduk poru ninjing.”

¹⁹ Ekii se, King Eros kułang kin, Josep or pepi or kumb kenim ni, Gos Owundu enjel kindang opu eim kin ek yi nim. ²⁰ “Nim kangii ei mam tel sikan, Esrel mei ele si kind orung puil” nim. “Wumb kangii to kundngii enjing wumb ei

kolk poru ninjing,” pa yi nim. ²¹ Pe Josep eim kangii ei kin mam tel si mengpi, Esrel wumb mei konu ele sipim.

²² Ba eim piim ni, wu Arkelos eim arim Eros mułum konu eim King mołum ninjing. Yi nengin kin, Josep eim konu ele ba gał erim. Pe nga kunum endi eim or kumb er kenim ni, Gos eim kin ek nim. Pe eim Galilii konu orung pum. ²³ Eim pupu konu endi ‘Nasres’ nilmin konu ele pupu mułum. Oł ekii se tonu omba piik nilmin wumb ninjing ek ei keimi tonu om ei yi mił, “Eim Nasres konu ele wu.”

3

Jon Wumb Noł Pendilim Wu, Ei Ek Ni Tor Kindim

(Mak 1:1-8, Luk 3:1-18, Jon 1:19-28)

¹ Kunum ele Jon wumb noł pendilim wu ei opu, eim Juriya wumb konu mei wii sim konu ele mołpu ek ni tor kindim. ² Eim ek dinga nipi yi nim, “Enim noman ak tungii! Nimbił erang Gos sinim tep er mołum ei enim kin mandi onum.” ³ Jon omba nge, Gos eim ek ni tor kindilim wu Aisaiya gupu ele ni tor kindrim, ek yi mił nirim, “Mei wumb mulenjing konu ele wu endi ek dinga nipi wii top mołum. ‘Owundu nge andlam er kun erei! Owundu omba nge piik, enim noman tuk er kun erik mułngii.’”

⁴ Jon eim konduk kindilim kon, ei kung kamil ngenj elmin kon ei kindpi, kan eim kend ele tuk si tałpi ei ka ngenj elim. Eim kuni nołum kuni ei guimbi gulnjambi ni ka piimi muł ombu nopu yi elim.

⁵ Kunum ele Jerusalem wumb ni Juriya konu orung orung wumb pei noł Joran konu orung wumb pei ok Jon mułum konu onjung.

⁶ Nga en enim oł kis ombu ni tor

kindik erangin ni, noman ak tok erik kin Jon en enim noł Joran ełe noł pendpi ngum.

⁷ Jon eim kenim ni, wumb kolk nga konj onerngii piik ełmin ni Lo ek piik ekii silmin wumb ombu ok noł pimin nik onjung. Ei eim kanpi ek nipi yi nim, “Enim ka wembii nge kingam mił noł noman kis piik enjing, wumb nii enim neng oł ekii se tonu omba ei Gos nge popuł owundu ei tungu pungii nge onmun?” ⁸ Enim noman ak tungii nge, oł kun erik, noman ak tok ełmin oł ei mił kun erangin wumb keningii,” pa nim. ⁹ “Enim noman tuk ełe yi piinerngii, ‘Eiparam ei sin nge kupenjpın,’ sin noman ak tunermin ei kaplı yi ni piinerngii. Gos eim kaplı ya kom ku ombu erang, Eiparam nge kingam noł mułngii. Mułangin, Gos enim topu tor kindmba. ¹⁰ Pe nga tui mer ond puł eł pałim. Ond pei mong ka tunałmin, ond ombu kołmung tok dup kelngii. ¹¹ Na Jon enim noł mendpił ełe noł pendind ei, enim noman ak tangin pendind. Ba Gos kindang wu endi ekii se omba wu, ei eim dinga ei dinga wii, na dinga ei kaplı enanim. Na wu kun ka mołal pim kin, eim simb su ei si kindmbii ei kaplı enand mon. Nga eim enim wumb kopur Gos Gui Ka ei ngang singii ba wumb kopur Gos kin pii gii ninanmin wumb ei Gos nge popuł kis ei dup ningił ełe mułngii. ¹² Pe Gos kindim wu Kraıs, eim angıł ełe ambiłpi kuni mong wiıs kapor ei sik sik tang, wiıs tindkan si kindpi wiıs kułou tołmun ngii ełe nirik kindmba mił yi ełim. Nga wiıs rais tindkan ei sipi dup ełe kindmba, dup kumbułpu nga nupu yi ełim dup endi mon. Kunum kunum nupu pałim dup.”

*Jon Jiisas Noł Pendim
(Mak 1:9-11, Luk 3:21-22)*

¹³ Kunum ełe Jiisas eim Galilii konu si kindpi, noł Joran konu orundung Jon kin pum. Jiisas Jon angıł ełe noł pimba nge pum. ¹⁴ Ba Jon eim erang kin Jiisas eim noman ak topu pimba nipi erim, “Na nim kin noł pimbii, ba nim nimbil erang na kin on?” a nipi Jon eim Jiisas kin ek yi nipi orung kindim. ¹⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindim, “Mon, pe Gos nge noman ełe oł kun pałim mił yi na kin enjii ei kaplı,” nim. Yi mił neng, Jon eim ek ekii sim.

¹⁶ Jiisas eim noł pepi poru nipi, noł si kindpi sikir tonu om ni ei epin wuł ał pang, Gos nge Gui Ka ei mani om. Sinim kei Kurmuł ninmin ei mił opu Jiisas kin mułum. ¹⁷ Pe ek endi epin konu ełe tor om ek ei yi nim, “Kangi ei, na kangıł mendpił, na eim noman ngond. Na noman ka eim kin pałim,” pa nim.

4

*Seisen Ek Nemb Jiisas Oł Ermba
Mił Kenmbii Ni Piim
(Mak 1:12-13, Luk 4:1-13)*

¹ Kunum ełe Gos Gui Ka ei Jiisas sipipi wumb mulenjing konu ełe mułang kin, Seisen eim Jiisas ermba oł ei kenmbii nipi ek nimba pum. ² Jiisas eim kuni nunarpi mułum, kunum ei kunum 40 epin, tinga pei mułum. Moł pang, eim kuni owundu tang pipi mułum. ³ Pe Seisen Jiisas kin ek neng ermba oł ei kenmbii ni piim Seisen yi piipi kin, ei Jiisas mandi tor opu ek nim. “Nim Gos kingam mendpił pim kin, kaplı nim ya kom ku mułum ei ek nen kin bres pengi!” ⁴ Ba Jiisas ek dinga nipi orung kindpi yi nim, Gos ek ka ok nirim mił yi ninim, ‘Bres mendpił ei wumb noman ełe konj ngunermba mon. Ba Gos nirim ek ni tor onum ek ei, wumb noman konj ngonum.’”

⁵ Jiisas eim ek yi neng kin, Seisen Jiisas sipipi, Jerusalem men ngii owundu ele ei tonu mendpił sipim. Sipipi, engdang engim. ⁶ Engang, ek nipi yi nim, “Nim Gos nge kingam pim kin, ele nim puku sikin mani pan, Gos ek ninim mił, ‘Enjel kindang neng ok, nim enim angil embilangin, nim simb ele ku ni epi endi nim tunermba,’” pa nim.

⁷ Nga Jiisas ek yi nim, “Gos nge ek ka nga ninim, ‘Ninim nge Gos Owundu ermba oł ei kenmbii ni enerii mon!’ ninim,” pa nim.

⁸ Nga Seisen eim Jiisas nga sipipi, komung owundu endi pim konu ele sipim. Sipipi, konu owundu orung orung pei andan topu, konu ka wii owundu pei wu king tep er mołmun konu ei kenjngił. ⁹ Nga Siesen Jiisas kanpi yi nim, “Pe nim na kin simb ele ming gopsing pii polkun, na kin men tokun enjii, kaplı na nim konu ka wii ni epi ombu pei ngumbii,” nim. ¹⁰ Pe Jiisas ek yi nim, “Nim Seisen po! Gos ek ka ok nirim mił yi ninim, ‘Nim Gos Owundu nge embe ambıl tonu kindkin men tokun enjii. Erkin, eim kongun ei mendpił enjii,’ Gos nge ek ka yi ninim,” pa nim.

¹¹ Yi neng kin, Seisen Jiisas si kindpi pum. Pang kin, enjel ok Jiisas paki tunjung.

Galilii Konu Jiisas Kongun Pułngun Mondpu Erim

(Mak 1:14-15, Luk 4:14-15)

¹² Jiisas piim ni Jon kan ngii kindinmin ninjing. Nengin piipi, Galilii konu ele pum. ¹³ Pupu, Naseres konu si kindpi, Kapaniyam konu ele pum. Kapaniyam ei noł gopu owundu ele orundung sim. Nga konu orung Sepulan ni Napsalii konu tał ele orung sim. ¹⁴ Yi mił erang kin, pe ok ek ni tor kindiłmin wu Aisaiya gupu ele Gos ek nirim ei yi mił nirim,

¹⁵ “Sepulan mei konu ni Napsalii mei konu ele andlam pupu noł gopu owundu ele pupu orung noł Joran tor punum. Galilii konu ei torung wumb eipi wumb konu. ¹⁶ Konu ele wumb noman tuk ele emii mił peng molk oł kis erik mulnjung wumb ei tiłang owundu ei kaninmin! Nga wumb noman tuk ei emii tuk molk kulk poru ninjing konu mił mołmun, ba tiłang ei Jiisas enim wumb kin om, ei tiłang erang nimba. Emii konu kułngii nge mołmun, tiłang ei ok orum poru nim!”

¹⁷ Kunum ele Jiisas kongun pułngun mondpu ek ni tor kindpi wumb ngum. Ngopu, yi nim, “Gos epin konu sinim tep enim ei, enim kin mandi poru ninim, kaplı enim oł kis si kindik noman tuk ele ak tok erngii,” pa nim.

Jiisas Wu Kapıł Kaplı Eim Kin Ekii Singii Nge Wii Tum.

(Mak 1:16-20, Luk 5:1-11)

¹⁸ Jiisas eim Galilii noł gopu owundu wer ele pupu endim. Pupu kenim ni, wu angim angim tał, endi Saimon nge embe nga endi Piisa. Nim eim angim Endru teł noł gopu ele omu kon poł simbił ni er mulnjunguł. Wu tał eł elip omu tołmbuł kongun ei erkił kin ku siłmbił. ¹⁹ Pe Jiisas eim wu tał kanpi kin ek yi nim, “Elił na kin ekii singił nge weł! Wangił, na elip wumb eipi nengił na kin ekii singii nge nip ngumbii,” pa nim. ²⁰ Kunum ei mendpił omu kon ni epi si kindpił, sikir pukuł, Jiisas pum konu ekii se punjnguł.

²¹ Nga Jiisas noł wer ele pupu kenim ni angim tał, endi Jeimis, Sependii kingam, angim Jon teł erinjngił kin omu kon er ka er mulnjung. Mułangin, ei tonu noł kanu eł molk erinjngił Sependii kin er mulnjung. Nga Jiisas eim

wu tał wii tum. ²² Pe sikir wu tał erinjngil Sependii si kindil, Jiisas pum konu ekii se punjngul.

*Jiisas Wu Amb Pei Er Ka Erim
(Luk 6:17-19)*

²³ Jiisas eim Galilii konu orung pei endim. Andpi, en enim men ngii konu ele pei ek ka ni tor kindpi wumb ngopu ek ei Gos sinim tep enim mił nipi ngum. Ngopu kin, eim wumb ngenj ele ening kanim kanim ening, ei er ka erim. ²⁴ Eim erim oł ei, wumb ek poł to pangin Siriya konu orung orung wumb piik, pe wumb ening kanim kanim pim wumb ni, ngenj kumbii erpi, kinj num wumb, ni keku tum wumb ni, simb angil mapi erim wumb ni gui kis tuk mułang ni ening kanim kanim pim wumb ei pei tu wunjung. Wumb ei pei Jiisas eim er ka erim. ²⁵ Pe wumb tilap owundu punjung wumb ei, Galilii konu ni Dekapolis konu ni, Jerusalem konu ni Juriya konu ni noł Joran orung wumb pei ok Jiisas pum konu ekii se punjung.

5

Jiisas Eim Tonu Komung Ele Ek Yi Nim

¹ Jiisas kenim ni wumb tilap owundu pei ok, eim kin ongii nge onjung. Ok kin, pe eim komung ele tonu pupu mułum. Nga eim nge ekii silmin wumb eim mułum konu kułou tunjung. ² Pe Jiisas eim ek man ek nipi, eim nge ekii silmin wu ombu ngum.

³ “Wumb Gos Gui Ka nge simin nik wii mulnjung wumb, ei ka piyangin. Gos konu ele tep er mołum epi ei eim nge.

⁴ “Wumb eipi oł kis erangin kin wumb ei ke nik mułngii wumb ei ka piingii. Gos wumb ombu kin noman er ka ermba.

⁵ “Wumb en enim embe ambil tonu kindnanmin wumb, ei

ka piingii. Ei en enim Ernjing Gos epi ka pei ngumba nirim mił, ei pei singii.

⁶ “Wumb kombur en enim noman ele kunum kunum ei oł kun ka er mułngii wumb ei, en enim ka piingii. Gos en enim epi pei ngang kapli ermba.

⁷ “Wumb kombur en enim wumb eipi kin kaimb singii ei ka piingii. Gos en enim kin kaimb simba ku.

⁸ “Wumb noman tuk kun ka simba wumb ei, en enim ka piingii. En enim Gos kapli keningii.

⁹ “Wumb kombur en enim wumb eipi kin noman ende pimba nik kongun dinga enmin wumb, ei ka piingii. Gos wumb ei kin yi nimba. ‘Enim nanim kingam noł,’ pa nimba.

¹⁰ “Pe wumb en enim Gos nge oł kun erangin, wumb eipi ok en enim kin oł embin tui erngii, ei en enim ka piingii. Gos sinim tep elim konu ei en enim nge konu simba.

¹¹ “Pe enim na ek ekii sik erik endangin, wumb eipi enim kin ek ngok, ek kis kanim kanim kend nik ngok, enim kin kis yi enjing kin kapli enim ka piingii. ¹² Pe enim noman ka seng ka piingii. Enim nge kumep ka singii epi ka wii ei tonu epin sałim. Yi mił, wumb Gos nge oł ekii se ermba piik ni tor kindilmin wu, ombu ok kin yi enjing ku,” pa nim.

Enim Wumb Dup Alam Mił Ni Ep Kusa Mił Mułngii

(Mak 9:50, Luk 14:34-35)

¹³ “Pe sinim mei wumb ei ep kusa mił mułmun. Ei pule yi mił wumb oł kis ełmin wumb ei tonu mani kindik oł kis enerngii mon nilmin. Ba ep kusa singin ei poru nim kin wumb pii gii ei ep kusa singin mił poru ni si kindim. Sinim nimbil oł eramin nga opu singin ermba? Ep kusa ei singin enermba

ei wumb si kindilmin. Si kindangin, wumb kanik, simb el kambik elmin.

¹⁴ “Enim mei wumb el dup tilang mił erang mułngii. Nga konu owundu endi tonu komung ele simba, ei koi enermba mon ku. ¹⁵ Pe wumb dup alam kałilmin, ei sipik peł mandring ni el kindnalmin mon. Dup ei tonu peni ele mundangin, tilang erang wumb ngii nirik mułngii wumb ei tilang erang keningii. ¹⁶ Yi mił ku, enim ol kun ka elmin ei tilang mił wumb pei andan tangin kanik, enim Ernjing ei epin mołum, ei eim embe ambil tonu kindngii.”

Gos Nge Lo Ek Ei Palim

¹⁷ “Na op lo ek ni Gos ol ekii se ermba ombu piik nik elmin wumb ei to tor kindmba om nik enim yi piinerngii mon. Na op lo ek ni Gos ol ekii se ermba ol wumb pei ek nik enjing ek, ei na pule nip ka ermbii nge ond. ¹⁸ Na ek keimi nip enim ngond, tonu epin konu nga ya mani mei konu ei poru nimba kunum ei, mon min ek kembis endi tuk lo ek mon el aninga endi pimba. Ek ei am punermba mon. Lo ek yi pepi mułang, epi tor opu poru nimba,” pa nim. ¹⁹ Pe wu endi eim lo ek el aninga endi sipipi, ek nipi wumb ngumba wu, ei eim embe tonu Gos epin konu sinim tep enim konu el kembis wii pimba. Ba wu endi lo ek ekii sipi, nipi wumb ngopu ermba wu, ei eim embe Gos epin konu sinim tep er mołum konu el Gos eim embe ambil tonu kindmba. ²⁰ Na enim nind, enim lo ek kin ol kun erik erngii ei, wumb lo ek polmun wumb ni lo ek piik ekii silmin wumb ni elmin ol ka ei kapli to mani kindnenjing kin kapli enim Gos epin konu tep er mołum konu el tuk punerngii mon.”

²¹ “Ok sinim kupenjpjin noł sinjing ek ei piik poru ninjing. Enim

wumb to kundnerngii mon! Nga wu endi pupu wu endi to kundum kin, wu ei kos ele ba. ²² Ba na enim kanip nga nind, wu endi eim angim kin ek mił enjngil kin, eim kos ele ba. Nga wu endi eim angim kin ek kis nimba, ‘Nim wu kis noman pinalim wu!’ ei eim kaunsul owundu mołum konu ba. Nga wu endi mołpu wu endi nim wu wulu mendpil nimba, wu ei dup konu mendpil ba. ²³⁻²⁴ Pe ninim Gos kin kułmał kelnjii nge okun, kułmał kałilmin konu mandi angkin piinjii ni ninim angnim kin ek endi palim. Ei piikin kułmał kelnjii epi el mond si kindkin, pukun angnim kin ek ni kun erkin poru nikin, nga orung okun, Gos kin kułmał kał ngunjii.

²⁵ “Pe wu endi nim kin kos ermba neng, elip andlam el pungul konu el nim ekii sikin eim kin noman ende sekin ek ka ni enjii. Yi ninen kin, wu ei nim sipipi ek pii kun elim wu ngang, nga ek pii kun elim wu ei ngang, wu ei sipipi opu ond wumb ngang, opu ond wumb eim sipik, kan ngii el kindngii. ²⁶ Na nim kanip nind, pe nim ku epi ngo pendin, ei kopur pei ngunen kin nim kan ngii sikir tor onenjii mon!”

Wu Amb Kilip Tonmun Ol Ei Nge (Masyu 19:9, Mak 10:11-12, Luk 16:18)

²⁷ “Enim kin ek ei ok tor om enim piik poru ninjing, ‘Nim wu amb eipi nge ningil enenjii mon.’

²⁸ Ba na enim kanip yi nind, wu endi eim amb eipi endi kanpi noman to piimba wu, ei eim ol kis noman ele erpi poru nim. Wu ei lo ek ei piinerm mon. ²⁹ Nga ninim ningil tundung epi endi kanpi ol kis ermba, erim kin ningil tundung kopis si kindnjii. Ei mił nim ol kis ei si kindnjii. Ninim nge ngenj orung kopur kopis kindnjii ei kapli. Mon pim kin, nim ngenj ei kopis kindnen kin, nim ngenj pei

mer dup konu kis ele ba.”³⁰ Nga ninim angil tundung ol kis endi erim kin, angil orung kilip to kindniji. Nimbil erang nim angil tundung kilip to kindan, ei epi kis ba ninim ngenj orung pei dup konu ba ei epi kis mendpil. Ol yi eran kin nim ngenj pei mer dup konu ele punermba.”

³¹ “Kumb ok lo ek endi tor orum ek ei yi nirim, ‘Wu endi eim ambim si kindmba wu, ei eim ok pupu kos pipe sipi amb ei ngumba,’ nilmin.”³² Ba na enim kanip nind, wu endi eim ambim si kindmba, ei eim ambim wu eipi kin ningil enermba wu ei lo ek to kindim. Nga wu endi ok ambim si kindim amb ei, nga wu endi simba wu, ei lo ek to kindmba.”

³³ “Ek endi sinim kupenjpjin nol sinjing ek ei enim piinjing. Ei yi mil, enim ek keimi endi nik tonu kindik ek dinga nik enjing, ei to kindnerngii mon. Ba ek keimi endi ninjing kin, enim ek kun nik Owundu kumb el ninjing ek ei yi mil erngii.”³⁴ Ba na enim kanip nind, ek keimi endi nik tonu kindik dinga enerngii mon! Enim tonu epin Gos konu sik ek endi nik dinga enerngii. Epin ei Gos eim molum konu.”³⁵ Nga mani mei el nik ek endi nik dinga enerngii ei mon. Nimbil erang mei ei mei kembis Gos simb salim konu. Nga Jerusalem konu nik ek endi ni dinga enerngii ei mon! Jerusalem konu ei King Owundu konu salim.”³⁶ Na ek dinga endi kun keimi pinerang kin, eim na peng el tui topu kolmung erpi si kindmba, pa ninjii mon. Enim peng enjin ei endi kuru erpi wu tukui mil pinermba; nga peng enjin endi ping erpi wu gal mil yi enermba mon ku.”³⁷ Ba enim wu nik mon ni owa ningii ei mendpil. Enim nga ningii, ei Seisen mendpil enim kin nei neng ninmin.”

Ol Endi Erngii Er Orung Kindnenjii Mon
(Luk 6:29-30)

³⁸ “Lo ek ei ok tonu om, ek ei kapli enim ol yi mil erngii, ‘Nim wumb ningil ei si kindkin nin kin wumb nim ningil ei si kindngii ku. Nga nim wumb gupu mong ei si kindkin nin kin, wumb nim gupu mong si kindngii ku!’”³⁹ Ba na enim kanip nind, wumb endi enim tumbii ni ermba wumb, ei enim eim to orung kindnerngii mon. Pe wu endi nim kon taki tum kin, nga ak tan orundung tumba ku.”⁴⁰ Pe wu endi nim kin kos erpi nim kumep sinerim kin, eim nim konduk simbii nim kin, nim torung mul elim kon ei ouni ngunjii ku.”⁴¹ Pe wumb endi eim nim kin konu mandi el pambil nim kin, nga nim eim nga konu turii sipnjii.”⁴² Nga wu endi nim epi endi ngui nim kin, nim eim ngunjii. Wu endi nim epi endi ngan, nga ekii se nim ngumbii nim kin, nim wu ei kin bul ngunenjii,” pa nim.

⁴³ “Enim lo ek ei ok tor om piinjing ek, ei yi mil, ‘Wumb nii endi nim kin mandi mulmba wumb ei noman ngunjii. Nga nim nge opu orung wumb ei nim eim kin kis pilkin noman ngunenjii mon!’”⁴⁴ Ba na enim kanip nind, enim opu orung wumb noman ngok, nga opu orung wumb enim tumbii ni ermba wumb ei paki tok Gos kin prei erik, opu orung wumb paki tungii.”⁴⁵ Yi mil enjing kin, enim Gos epin konu ele molum ei enim Ernjing mil mulang kin, enim eim kingam nol mil wumb eipi kin andan tangin keningii ei enim. Gos eim eni erpi kindang opu wumb kis ka molmun konu ele eni pei topu tilang enim. Nga Gos eim konu kumb erpi kindang opu wumb kis ka molmun konu, ele eim konu kumb kindang onum ku.”⁴⁶ Enim wumb noman ngolmun wumb ei kin noman ngunjing kin

enim epi sinerngii mon. Pe wumb ku takis silmin wumb ei ol yi elmin ku. Ba enim nga ol kun ka wii pei erngii. ⁴⁷ Nga enim nge engnjing nol kin ek ka nik enim nipe epi ka wii enjing? Pe wumb torung ngenj eipi wumb ei ol yi elmin ku. ⁴⁸ Yi palim ei piik en enim ol kun ka wii erik mulngii mil, enim Ernjing Gos tonu epin konu kun ka wii mendpil molum mil yi mulngii.”

6

Wumb Paki Tungii Ol Ei

¹ “Enim pii kun erngii enim ol ka endi, eramin wumb eipi ei sin keningii nik yi enerngii mon. Pe enim ol yi enjing kin, enim Ernjing Gos tonu epin molum ei, enim kumep epi ka endi ngunermba.

² “Ninim wumb epi sinerang wii molmun wumb, ei paki topu epi ngumbii ni piinjii, ei nim wumb eipi kanik wii top ngumbii ni yi enjii ei mon. Ei yi mil, ek kend wumb men ngii nirik ni andlam owundu orung ele angk prei erik wumb kanik kin, ‘Sin embe ambil tonu kindngii,’ nik elmin mil yi enerngii. Yi elmin ei Gos kin epi ka endi sinerngii mon! Na enim kanip nind, wumb ei en enim epi sinjing poru nim, Gos nga epi endi ngunermba mon. ³ Pe ninim wumb epi sinermba wumb ei epi ngumbii ni piinjii, ei yi mil. Nim angil taring orung nimbil ol enjii ei, nim angil tunding orung piinermba mon. Ei pu le yi mil. Nim wumb epi sinermba wumb ei koi erkin epi ngunjii ei wumb kinerngii. ⁴ Yi mil, ninim kongun kaimb sikin enjii mil yi koi er pimba. Nga nim Arnim tonu epin molum ei nim nge epi koi er pimba, ei eim kanpi nim kin ngopu orung kindmba.”

*Prei Elmin Ol Ei
(Luk 11:2-4)*

⁵ “Enim kunum endi prei erngii, ei wumb ek kend tok elmin mil yi enerngii mon. Ek kend tok elmin ei andlam el ni men ngii kumb el angk prei kinan erik pengin kin wumb en enim keningii ni piik elmin ol ei nge enerngii. Na ek keimi ni enim ngond, wumb ombu nge kumep endi ei sinjing poru ninim. ⁶ Pe kunum ele ninim prei enjii pimba, ei nim pukun ngii nirik pukun, ondu ngokun, koi er prei enjii. Ei ninim Arnim Gos epin konu epi koi ele molum ei kaninim. Nga eim epi pei koi er salim ei kanilim, eim nim ngumba,” pa nim. ⁷ “Enim prei erngii, ei torung ngenj wumb ek wii pei nik kinan kind palmin mil enerngii. Ngenj wumb yi piinmin, ‘Nimbil erang sin ek pei nemin, Gos piimba,’ nim piik yi elmin. ⁸ Enim wumb enmin ol ei ekii sinerngii. Ernjing Gos enim epi simin ni piimin ei Gos eim piinim. Enim eim kin kii sinerngii kunum ba eim ok piilim. ⁹ Enim prei yi mil erngii:

‘Sin Erinjpin Gos. Nim tonu epin molun. Nim embe ambil tonu mendpil kindmin ei ka wii. Gos ninim nge sin tep er molun dinga sin kin omba.

¹⁰ Ninim nge noman ele tonu epin ekii sinmin mil yi ku sin ya mei el ekii sinmin.

¹¹ Pe sin kuni kunum kunum ele kapli ngon.

¹² Nim sin ol kis enjpin ei kil ngokun si kindnjii. Ei mil sin yi ku wumb sin kin ol kis enjing, ei sin kil ngo si kindmin ku.

¹³ Nim sin kin epi ol embin tui endi tonu omba kunum, nim sin kin wakin to si kindnenjii mon. Ba wu er kis elim wu, ei sin kin omba nim sin paki tokun, tep ka er mulii.’

¹⁴ “Piimin. Enim wumb endi enim kin ol kis ermba ei nik kun enjing kin, enim Ernjing Gos tonu epin

mołum, ei nim oł kis kil ngopu si kindmba ku. ¹⁵ Ba enim wumb eipi oł kis ei nik kun enenjing kin, enim oł kis erngii Gos enim oł kis kil ngopu si kindnermba ku.”

Kuni Mowii Nilmin Oł Ei

¹⁶ “Pe enim kuni nunarik mowii piingii. Nimbil erang Gos eim enim kin noman ka piimba. Wumb ek kend wumb, en enim kumb dinga puk enmin. Nimbil erang wumb enim keningii ei oł yi enjing kin, wumb yi piingii wu ombu kuni mowii pek onjung ni kengii. Na ek keimi nip enim ngond, wumb epi ekii se singii kumep epi ei pe si poru ninmin. ¹⁷ Ba nim kuni mowii piin kin, noł was, kumb ningil eł erkin, kopung peng eł kalkin, yi erkin endnjii. ¹⁸ Yi mił en onjii ei, wumb nim kuni mowii pekin on ni yi kinerngii. Ba Gos eim epin konu mołum ei endeim mendpil eim epi koi er salim, epi ei piilim nga kaniłim ku ei kanpi kin nim kumep epi nga ngopu orung kindmba.”

Epi Ka Sik Kulou Totmun Oł Ei
(Luk 12:33-34)

¹⁹ “Enim epi ka wii kan apirik ya mei ełe kulou tunerngii. Mei ełe tumb jingamb ok epi ombu er kis erngii, nga waning wu opu waning simba ku. ²⁰ Ba enim oł kun ka wii ełmin oł, ei nge Gos eim enim kin ka piimba ei tumb jingamb ni waning erngii wumb ni ei epin konu eł tuk puk er kis monduk enerngii mon! Nga waning wu pupu waning sipi ermba andlam sinałim mon ku. ²¹ Yi mił erang, en enim noman eł epi ka wii simba konu eł enim nge noman ei ełe simba ku.”

Sinin Ngenj Eł Tilang
(Luk 11:34-36)

²² “Ningil ei sinim ngenj ełe nge dup alam mił. Pe nim ningil ei ka pim kin, nim noman tuk kun ka sim kin, oł kun ka enjii ku. ²³ Ba

ninin ningil kis mułum kin, ninim noman tuk ei pei emii owundu pimba. Nimbil erang oł kis ełmin oł ei nim kin pei sepi kin, nim noman tuk ei emii er palim,” pa Jiisas yi nim.

Wu Endi Kundii Tał Kin Kongun Enermba
(Luk 16:13)

²⁴ “Wu endi eim kongun wu owundu tał kin enermba mon! Nga wu ei owundu tał kin kongun erim kin, eim owundu endi kin ka piipi kin nga endi kin kis piipi ermba. Nga owundu endi kin noman ngopu endi kin noman ngunarpri ermba ei mon. Yi mił sinim noman tał sepin Gos kongun erpin nga ku kongun erpin kunum ende enermin mon!

Epi Pei Noman Peng, Noman Nendii Piinmin
(Luk 12:22-31)

²⁵ “Yi piik na enim kanip nind. Enim konj molk, noman embin to yi piinerei! Nga kuni nipe numun eł yi piinerngii mon. Sinim nge ngenj ełe epi nipe telmin? Sinim konj mołmun ei epi owundu ba kuni ei epi owundu mon. Yi ku sin nge ngenj ei epi owundu ba alap ei epi owundu mon. ²⁶ Enim kei kaninmin ei tonu bur ni andinmin: ei kuni emb tilanmin, nga kuni tu wuk, ngii konu sinałmin. Ba enim Ernjing Gos tonu epin ei kuni ngołum. Enim kei ombu to mani kindik enim wumb mołmun. Gos enim kuni ni alap ngumba ku. ²⁷ Enim mołmun konu tuk eł, wu nii endi eim epi endi noman erang piim kin, eim kunum kinan konj mułmbii ni piimba, ei kapli enanim.

²⁸ “Pe nimbil erang enim ngenj ełe konduk ni ei noman to piinmin? Enim andaring plawa kuk nin ond kuk tonu onum, ei er onum mił nenj ei keningii. Plawa kuk ei kongun dinga enałim, nga konduk ni epi endi enałmin ku.

29 Ba na enim kanip nind, ok king Solomon eim konduk ka wii kindrim, ei ya ond kuk ka wii mił ei kindnerim mon. 30 Keimi, pe kui engimb nin epi ei en enim Gos konduk mił ei ka wii akip ngang kindim. Topuł mer dup kalimmin konu eł kindang dup numba. Pe nga enim konduk ni epi ei kindnermba ni piinmin min? Nimbil erang Gos epi ei enim kui pei ngunermba nik pii gii ninanmin? 31 Ei piik enim noman embin yi piinerngii. ‘Sinim kuni nipe kuni endi numun da, sinim noł nik piinerngii mon. Nipe noł endi numun da ni piinerngii mon. Ei sinim konduk nipe konduk endi kindmin da ni piinerngii mon.’ 32 Mon, oł ombu wumb torung ngenj wumb ei, kongun yi enmin. Ba enim nge Ernjing Gos tonu epin mołum ei piilim. Enim epi ombu nge pei ngang singii ku. 33 Ba enim oł kun ka palim mił ka erik, Gos sinim tep er mołum ni piik ekii sik er mułangin kin kapli Gos enim epi eipi ombu ngumba ku. 34 Yi palim ei piik, topuł ermin epi ni noman embin yi piinerngii mon. Topuł wumb endi ei eim ermbii ni piinim epi ei enim. Nga oł embin tui endi topuł tonu omba ei, enim noman to piinerngii mon.”

7

Wumb Eipi Ełmin Oł Ei Mok Tok Yi Enenjii Mon!

(Luk 6:37-38,41-42)

1 “Enim wumb kanik ek ngok erik kos piik ełmin mił yi ninerngii. Enenjing kin, Gos enim kin kos piinembba ku. 2 Pe enim wumb kin erngii oł ei, Gos enim kin ermba. Nga epi wumb ngołmun mił yi ku Gos enim ngumba. 3 Nimbil erang nim angnim epi moł aninga ningił eł palim ei kankin nin, ba ninim ningił eł ond owundu mił palim? Ei ok si kindkin, ekii se eim nge

ningił eł epi moł pimba ei si kindnjii. 4 Ond owundu mił ninim ningił palim, ba ninim angnim kankin yi nin? “Engnan, nim ningił eł epi moł palim, ei si kindmbii nin?” Ei pule yi mił, sinim oł kis enmin oł ei epi moł mił, sinim nge noman tuk eł palim ei si kindinmin. 5 Nim ek kend nge wu. Ninim ok ningił eł ond owundu mił si tor kindkin, ningił ka seng, kan kun erkin, nga angnim epi moł ningił eł palim, ei si kindnjii,” pa nim. 6 “Enim Gos ek ka epi ka wii mił, ei nge wumb kis owu mił kapli ngunerngii mon! Nga biis ni epi ka wii ei sipik, wumb Gos kin ek buł ngok ełmin wumb, ei kung mił ngunerngii mon ku. Mon peng, wumb kung mił, biis ka wii ei en enim simb eł kamb mani kindik, nga wumb owu mił ok enim kin erik kis erngii ku,” pa nim.

Wu Endi Prei Kongun Dinga Erim

(Luk 11:9-13)

7 Enim Gos kin prei er ngungii, “Enim Gos kii sik enmin ei epi enim ngumba. Enim epi kuruk endngii, ni keningii. Enim Gos ngii ondu eł to teki teki nengin, aki tumba,” pa nim. 8 “Wumb pei Gos kin prei ełmin, ei epi silmin. Epi sipmin nik kurułmun, ei kanilmin. Nga Gos ngii ondu eł to teki teki nimba wu, ei Gos eim ngii aki tołum ku. 9 Pe wu endi kingam aka numbii nimba, eim arim kom ku endi sipi ngumba min? Ei mon. 10 Nga kingam omu numbii nimba, eim arim ka wembii sipi kingam ngumba min? Ei mon ku. 11 Yi mił, enim wumb kis ei kingenjing noł epi ka noman ka pend kingenjing ngołmun. Pe sinim piimin, Erinjpin Gos tonu epin mołum ei sinim prei erpin kii sipin ninjpin kin kapli epi ka ei ngumba ku.

12 “Wumb enim kin oł yi mił erngii nik piinmin oł ei, en enim

wumb eipi kin oł yi erngii ku. Ek ei lo ek, nga Gos nge oł ekii se ermba piik nilmin wumb ek ei ende pałim.”

Konj Mułngii Konu Ondu Kembis Wii Sałim
(Luk 13:24)

¹³ “Enim epin konu andłam kembis ełe pungii. Nimbil erang andłam puk konu kis dup konu eł pungii andłam ei owundu sałim. Andłam ełe wu amb ombu pei andłam ełe andik mołmun. ¹⁴ Ba kunum kunum konj ka mułngii konu, ei andłam kembis wii. Nga andłam puk konu ka eł pungii, ei kongun dinga erngii. Erik kin, wu amb endeim endeim ni andłam ei kan singii,” pa nim.

Ek Ni Tor Kindilmin Ek Kend Wumb Ongii, Ei Kan Kun Er Mułngii

¹⁵ “Ek ni tor kindilmin ek kend wumb ongii, ei kan kun er mułngii. Ek kend wumb siipsiip ngenj mił ei torung kun ka wii mił kindik ongii. Ba noman tukrung ei owu simbii mił enim kin onmun. Ok enim pii gii ei to kis erngii nge ongii. ¹⁶ Nga enim molk ek ni tor kindilmin kend kongun er ongii, ei enim wumb ei nge oł kongun erik keningii. Nimbil erang wumb noł wain mong ond angil ełe gał mołulum ei silmin; min wumb ond pik mong sik, engimb min epi gał mołulum ei sik yi elmin min? Mon, ei sin kapli enałmin. ¹⁷ Yi mił ku, ond ka mong ka tołum ku. Nga ond kis ei mong kis tołum ku. ¹⁸ Ond ka ei mong kis tunałilmin mon ku. ¹⁹ Pe nga ond endi mong ka tunałim, ei kołmung tok, sik dup kałilmin. ²⁰ Ek ei yi mił, enim ek ni tor kindilmin kend kongun elmin wumb ei, enim keningii. Kanik, ek ei pule piingii pa nipi ngum.”

²¹ “Wumb kombur aninga na kin ‘Owundu, Owundu,’ nik, ek dinga nik erngii wumb, Gos sinim tep er mołum konu eł tuk pungii ba wu endi nam Ernan tonu epin

mołum ni piipi, eim noman eł ekii sipi endmba wu, ei eim Gos kin Owundu Owundu nimba wu, ei eim Gos kin epin konu tep er mołum konu eł kapli tuk ba. ²² Pe kunum owundu tonu omba kunum, ei wu amb pei yi ningii, ‘Owundu, Owundu! Na nim nge embe eł oł ekii se ermba mił piik nilmin mił ninj ningii. Nim embe eł sin gui kis to si kindinjpin. Nim nge embe eł sin jep oł kanim kanim enjpin,’ pa ningii. ²³ Kunum ełe, na ek nip orung kindip yi mił nimbii, ‘Enim na kinał. Enim oł kis wumb mendpil, na kin tuk onerei!’ nimbii,” pa nim.

Ngii Takilmin Oł Tał Ei
(Luk 6:47-49)

²⁴ “Pe wu endi na nind ek ei piipi, ekii simba wu, ei wu endi yi mił eim noman ka peng, eim ngii tonu kom ku peł takilim. ²⁵ Pe konu kumb topu mani orum, konu pop owundu topu onum, noł owundu topu elim ei ngii mani punałim. Nimbil erang, wu eim ngii ei kom ku peł ełe tonu takilim ei dinga pupu ngii eim engim. ²⁶ Wu endi na ek ei piipi, ekii sinerim wu, ei eim yi mił wu ende noman pinalim wu mołum ei mił. Pinerang, eim ngii tonu noł ku kilta takilim. ²⁷ Konu kumb owundu topu, mani orum, konu pop owundu topu orum, noł owundu to orum kunum ei ngii ei eskił tołum. Ei keimi, ngii mani pupu er kis elim.”

²⁸ Jiisas ek ei nipi poru neng, wumb tilap owundu ok mulnjung ni, eim ek ei wumb piik mund mong enjing. ²⁹ Nimbil erang, Jiisas eim ek nim ek ei wumb noman peng nilmin lo ek ei nge ninerim. Jiisas eim wu endi noman dinga, pii gii nik nilmin ek mił yi neng, wumb mund mong enjing.

8

*Jiisas Wu Endi Kinj Bombulum
Tum Ei Er Ka Erim
(Mak 1:40-45, Luk 5:12-16)*

¹ Jiisas eim komung el si kindpi mani wang, wumb pei eim pum konu ekii sik punjung. ² Pangin, ngenj kinj bombulum tum wu endi opu, Jiisas simb el ming gopsing pii popu, kan mani kanpi yi nim, "Owundu, nim na er ka ermbii ni piin kin, kapli enjii." ³ Jiisas eim angil wu ei ambilpi ek yi nim, "Na yi mi! ermbii, nim ngenj ka simba." Neng, wu ei kinj bombulum tum ni poru neng, wii ka mulum. ⁴ Pe Jiisas ek yi nim, "O! ei, nim pukun wumb endi kankin ninenjii mon. Nim ngenj ei sipkin, Gos kin kulma! kalilim wu molum konu ele andan tan, ok Moses nirim o! ei erki!, Gos kin kulma! kikan, wumb nim keningii ni, nim ening pim ei poru nim ni keningii," pa nim.

*Jiisas Opu Elmin Tep Elim Wu
Nge Kongun Wu Endi Er Ka Erim
(Luk 7:1-10)*

⁵ Jiisas pupu Kapaniyam konu tor pang, Rom wu endi opu wumb 100 pei tep elim wu, ei opu, kii dinga sipi Jiisas ngum. ⁶ "Owundu, na nge kongun wu ei ening topu, ngenj dinga pinerang, pe! ele ngii konu palim, eim ngenj kumbii owundu ei piipi palim," pa nim. ⁷ Neng, Jiisas yi nim, "Na pup, eim er ka ermbii," pa nim. ⁸ Ba opu elmin tep elim wu, ei eim yi nim, "Owundu, na wu ka mon. Nim na ngii konu ele onenjii mon! Nim ek wii nen, nam nge kongun wu ka mulmba. ⁹ Nam yi ku, wu num na tep elim wu ei na tep erang, na nam nge opu wu ombu tep erip, endi 'Pui!' nemb, pulum. Nga endi, 'Ya wei!' nemb, olmun. Nga nam kongun wu kongun ei 'Erii!' nemb, kongun elim," pa nim. ¹⁰ Jiisas wu ei ek piipi puku sipi erim. Erang,

ek nipi, wumb eim kin ekii se onjung wumb ei ngum, "Na Esrel wumb konu ele wu endi pii gii wu, yi nge endi kan sinenj mon! ¹¹ Na enim kanip nind, wumb konu eipi wumb orung eni tonu olum konu, ni eni mani punum konu, wumb ei ok, Eiparam ni Aisik ni Jeikop ni kuni pe! endi nok mulangin, Gos sinim tep er molum konu ele no mulngii," pa nim. ¹² Ba wumb Gos molpu tep erang tuk molmun Jura wumb, ei topu tor kindpi, emii konu epi endi el kindmba. Ei en enim ke nik, gupu mong kongk, kaimb er mulngii," pa nim. ¹³ Pe Jiisas ek nipi opu elmin tep elim wu ei ngopu yi nim, "Ninim pii gii peng eramb ni pui mi! yi ermba?" pa nim. Pe konu eni ele Jiisas opu elmin tep elim wu kin ek tengim, kunum el mendpil, eim nge kongun wu ei ening poru neng, ka mulum.

*Jiisas Piisa Ambim Nge Mam Er
Ka Erim*

¹⁴ Jiisas pupu, Piisa ngii konu el nirik pupu kenim ni Piisa ambim nge mam ei ening tang, pe! ele or pim. ¹⁵ Pe Jiisas eim angil embalang, ening ni si kindpi pum. Pang, amb ei eim Jiisas kin wumb ngungii kuni nge er kun erpi ongul erpi ngurum.

¹⁶ Pe konu pou neng, wumb gui kis mulum wumb pei tu wunjung. Jiisas ek nipi gui kis to kindpi, wumb ening pim wumb, pei er ka erim. ¹⁷ Yi mi! erang kin, Gos ok ek ni tor kindilim wu Aisaiya gupu ele ni tor kindrim ek ei keimi pim. Ek ei yi mi! nirim, "Eim sinim nge ening pim pei si kindpi, sinim ening kanim kanim ei eim kin sim."

*Wu Nii Endi Jiisas Kin Ekii Sim-
bii Ni Piinim
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Jiisas kenim ni wumb tilap owundu eim mulum konu orung

orung mulangin kanpi mulum. Eim ek yi nim, "Sinim noł gopu orundung pamin!" nim. ¹⁹ Pe lo ek kengpi tołum wu endi opu yi nim, "Ek emb tołum wu, nim konu orung orung min konu endi punjii konu, ei na nim kin ekii sip bii," pa nim. ²⁰ Jiisas ek yi nipi orung kindim, "Owu simbii mei tukpu ele palımin. Nga kei andinmin ngii angłim. Ba Gos wu kingam ya mani mei ele kindang, wu ngenj sipi mołum eim nge peng sipi salim konu endi sinałim. Yi mił, wu endi na kin ekii simba wu, ei kongun dinga palim," pa nim. ²¹ Nga eim nge ekii siłmin wu endi ek nipi kii sim, "Owundu, na nim kin ekii simbii ba kumb se kaplı na kindan pup, ernan tukpu tumbii min?" ²² Ba Jiisas ek nipi yi nim, "Mon, wumb Gos ek piinanim wumb, kulii mił wumb, ei wumb kulii er kun erngii ba nim na ond konu ekii se oi!" pa nim.

Jiisas Konu Pop Owundu Tum, Ei Ek Neng, Pop Owundu Ei Poru Nim

(Mak 4:35-41, Luk 8:22-25)

²³ Jiisas noł kanu ele tonu pang, eim nge ekii se andiłmin wumb ekii sengin ouni punjung. ²⁴ Konu pop owundu topu, noł gopu tuk pinin nipi noł kanu tuk opu, noł kanu to ak tumba erim, ba Jiisas eim or pim. ²⁵ Eim nge ekii se andiłmin wumb eim to konj kindnjing. Kindik, ek yi ninjing, "Owundu, nim sin paki to! Sin to kundmba enim," pa ninjing. ²⁶ Jiisas eim ek dinga nipi eim nge ekii se andiłmin wu ombu ngum, "Nimbił erang enim tungu enmin? Enim pii giı kembis ninmin." Pe eim angpi, eim konu pop kin noł ei ek neng, nga ka wii mendpił sim. ²⁷ Jiisas eim nge ekii se andiłmin wumb, mund mong erik yi ninjing, "Ei wu kanim eipi endi mołum. Eim ek neng kin, konu pop topu,

noł pinin ni erim, ei nga eim ek ekii sik enmin," ni yi ninjing.

Wu Tał Gui Kis Mulum Ei Jiisas To Kindim

(Mak 5:1-20, Luk 8:26-39)

²⁸ Jiisas noł gopu orundung tor pupu, Garariin wumb konu ele pun. Pe gui kis tuk mulum wu tał, eim kin tor onjnguł, ei wumb guimeng el molkuł onjnguł. Wu tał wu simbii mił. Wumb konu ele andıam endnałmin mon. ²⁹ Pe wu tał wii dinga tokuł yi ninjingił, "Gos kingam, nim sił kin nimbił ol enjii on? Kunum ei epi poru nimba ei poru ninerang okun sił ngenj kumbii ngunjii nge on min?" ³⁰ Pe kung konu ele pei orundung ei nok mulnjung. ³¹ Gui kis ombu ek dinga nik yi ninjing, "Nim sin tor kindnjii pim kin, sin kindan kung mołmun konu ele tuk bin," pa ninjing. ³² Pe Jiisas ek yi nipi ngum, "Enim pei!" Pe gui kis wu tał si kindik puk, kung pei mulnjung konu tuk pangin, kung ombu pei sikir puk, konu tumbulam noł gopu mołum ele mani puk, noł nok kolk poru ninjing.

³³ Kung es to mulnjung wumb, ol ei kanik tungu puk, konu owundu wumb mulnjung konu kanik, wumb ei ek yi ninjing. Wu tał gui kis er kindim ol, ei pei nik wumb ngunjung. ³⁴ Wumb konu owundu ele ek ei piik ok Jiisas kanik yi ninjing, "Sin mei ele mulenjii; konu eipi pui!" nik ek dinga yi ninjing.

9

Wu Endi Simb Angił Kis Mulum Ei Jiisas Er Ka Erim

(Mak 2:1-12, Luk 5:17-26)

¹ Jiisas eim noł kanu el nga tonu pupu, noł gopu ele nga orung pupu eim konu kun tor pum. ² Wumb wu endi ening pim wu ei, tu wunjung. Wu ei eim ngenj

kolpu poru neng, embil dinga pin-
erang, eim peł ełe or pim. Pe
Jiisas kenim ni wumb ei kin pii
gii ninjing. Kanpi, ening pim wu
kin ek yi nim, “Na nim oł kis ei si
kindind,” pa nim. ³ Pe lo ek piłmin
wu kombur, en enim noman ełe yi
piinjing, ‘Wu ei Gos kin ek ambil-
tim,’ ni piinjing. ⁴ Jiisas wu kei en
enim noman yi piyangin, kanpi yi
nim, “Nimbił erang enim noman
tuk oł kis yi piinmin? ⁵ Nipe ek ei
oi mił to peng nimbii? Pe na nim
oł kis ei kil ngond nimbii ei kapli
min? Nga nim peł ei si mengkin
pui yi nimbii ei kapli min? Ek endi
na nim oł kis kil ngond ei nimbii.
⁶ Ba na end ei enim kanik piingii
nip end. Na tonu epin si kindip,
mei mani op, wu kingam tels ei na
noman dinga peng, wumb oł kis ei
kil ngop ek nip ya wu embil dinga
pinernang ei kanip nind. ‘Nim
angkin, ninim peł ond sikin, ninim
ngii konu pui!’ nind,” pa nim.
⁷ Jiisas ek yi neng kin, wu ei eim
peł sipi, eim ngii konu sipim. ⁸ Nga
wu amb ni wumb pei oł ei kanik,
mund mong erik, yi piinjing, Gos
wu yi nge noman dinga, ni noman
ka, wu ei kin ngonum nik, yi erang
Gos embe ambil tonu kindnjing.

Jiisas Wu Masyu Wii Tum
(Mak 2:13-17, Luk 5:27-32)

⁹ Jiisas andpi pupu kenim ni wu
endi mułum ei ku takis silim ngii
ełe mułum. Wu ei embe Masyu.
Jiisas wu ei kanpi ek yi nim, “Na
ond konu oi!” Nipi yi neng, wu
ni angpi, Jiisas pum konu ekii se
pum.

¹⁰ Jiisas Masyu eim ngii konu
ełe mołpu kuni num. Wumb
pei ku takis silmin wumb ni oł
kis elmin ei kin mołpu kuni ende
num. Eim nge ekii silmin wu ombu
ouni nunjung. ¹¹ Lo ek piłmin
wumb, ei Jiisas wumb kis kin kuni
nang kanik, eim nge ekii sik elmin

wu ombu kanik yi ninjing, “Nim-
bił erang enim nge ek emb top
ngolum wu ei wumb kis ni ku takis
silmin wumb kis ni ombu kin kuni
nonum?” ¹² Jiisas eim ek ei piipi yi
nim, “Wumb ening tunałim wumb
ei, ening ngii ełe punałmin mon.
Ening pałim wumb ei mendpił
pułmun. ¹³ Enim puk Gos nge ek
ka ełe kanik piingii, ‘Ka kułmał
kałimmin epi ei na noman pinałim.
Na noman kaimb silmin ei na no-
man pałim.’ Na wumb ka mul-
njung ei kin, paki tumbii onenj. Ba
wumb kis mulnjung ni oł kis en-
jing wumb ei, paki tamb, noman
ak tungii nip onj,” pa nim.

Kuni Mowii Palmin Oł Ei
(Mak 2:18-22, Luk 5:33-39)

¹⁴ Jon wumb noł pendłim wu, ei
eim nge ekii sik andilmin wumb
Jiisas kin ok, ek yi kii sik nin-
jing. “Nimbił erang sin kin lo ek
ekii silmin wumb kin kuni mowii
elmin, ba nim nge wu ombu kuni
mowii enałmin, ei nimbił erang
elmin?” ¹⁵ Jiisas ek ekin nipi orung
kindpi yi nim, “Pe wu endi eim
simba ermba kunum ełe, eim nge
wumb puł, eim paki tołmun wumb
kunum ełe kapli amb simba wu
ei eim wumb kin kuni no mułmba
kunum ei eim nge wumb kis piik
mułngii min? Ei mon. Ba ekii se
amb simba wu ei wumb kis eim
konu eipi si pangin, eim nge wumb
ei kapli kuni mowii piingii,” pa
nim.

¹⁶ Wu endi eim konduk endi
piltan top kis ermba, konduk ełe
alap konj endi sipi, mui tumba mił
mon? Pe wu endi yi erim kin,
alap konj ei pepi, konduk topu,
kis owundu nga ermba. ¹⁷ Jura
wumb kung meme ngenj kulk,
noł wain tuk kindilmin. Ei kung
meme ngenj konj ełe noł wain konj
kindilmin, epi tał ka mułangil. Nga
noł wain ok nge ei kung meme
ngenj ok nge ełe kindilmin. Nga
noł wain konj ei sipik, kung meme

ngenj ok nge ele kindilmin ei nol tok nipi nol wain tor pang, kung ngenj kis molulum ku. Yi mil na ek konj ei Jura lo ek ok nge ei kin ende punermba.”

Wu Num Endi Amblam Er Konj Sipi Kindang Nga Amb Amblim. Eim Konduk Amblim Amb Ei Er Ka Erim Ku

(Mak 5:21-43, Luk 8:40-56)

¹⁸ Jiisas eim ek ei nipi mulang, Jura wu num endi opu, eim simb ele ming gopsing pii polpu ek yi nim, “Na amblam pe mendpil koltum, nim okun, eim ngenj ele emblan, nga konj mulmba,” pa nim. ¹⁹ Pe Jiisas wu ei kin pum. Pang, eim nge ekii sik andilmin wu ombu ni punjung.

²⁰ Puk, amb endi mulum amb, ei eim kunum kunum eim miyem ei o pupu minj mulang, kung ngii engki nga tał o purum. Amb ei eim opu, Jiisas bul morung ele eim opu Jiisas konduk embilim. ²¹ Eim nge noman ele yi piipi om. “Na pup, Jiisas konduk minjin tamb, na ening ei kapli wii simba, ka mulmbii,” ni piim. ²² Ba Jiisas eim piipi ak topu kanpi yi nim, “Ambil, nim na kin pii gii nin, ele nim ei ka seng, wii mulnjii,” pa nim. Pe kunum ele mendpil, amb ei ka mulum.

²³ Jiisas opu, Jura wu num ngii ele opu kenim ni mingal pop tok golang nik wumb ke dinga wii nik mulnjung. ²⁴ Jiisas opu ek dinga nipi yi nim, “Enim kunerei! Ambil ei kulerim ba or palim,” pa nim. Neng, wumb eim kanik tokul enjing. ²⁵ Pe wumb to anda kind poru nik, Jiisas eim nirik pupu, ambil ei angil ambilpi, er konj sim. ²⁶ Jiisas yi erim, ek ei wumb konu orung orung pei nik pangin, wumb pei piinjing.

Jiisas Wu Tał Ningil Tumbun Mulum, Er Ka Erpi, Endi Ek Tinerim Ei Er Ka Erim Ku.

²⁷ Jiisas konu ele si kindpi, andlam ele andpi pang, ningil tumbun mulum wu tał okul wii dinga tokul yi ninjingil, “Nim Deipis kingam, nim sil kin kaimb sinjii.” ²⁸ Pe Jiisas eim ngii ele nirik pang, wu tał eim ekii sikil onjungul. Wangil, Jiisas ek yi nim, “Elip pii gii na kin piinjngil na ol ei ermbii.” Wu tał yi ninjingil, “Owundu, keimi sil pii gii ninmbil.” ²⁹ Pe Jiisas eim wu tał ningil ele ambilpi yi nim, “Elip pii gii pim mil, kapli ol yi ku ermba,” pa nim. ³⁰ Wu tał ningil ka mulang, Jiisas ek dinga nipi wu tał ngum. Ngopu yi nim, “Na elip kin ol ei, wumb endi kangil ek ninereł mon!” pa nim. ³¹ Ba wu tał el elip anda pukul, wumb konu orung orung pei Jiisas kongun erim ol ei kankil nikił punjungul.

³² Andlam ele bil ni erangil, nga wumb wu endi gui kis tuk mulang, eim ek tingnerim wu ei Jiisas kin tu wunjung. ³³ Pe Jiisas eim gui kis ei to kindpi yi erang, gupu ek tingnerim wu ni ek tangpi erim. Yi erang, wumb pei mund mong enjing yi ninjing. “Ok Esrel konu ol yi endi tonu onerim, sin kinerpin,” pa yi ninjing. ³⁴ Ba lo ek ekii silmin wumb yi ninjing, “Gui kis nge wu num eim kin molpu, eim kin noman dinga ngopu, eim gui tor kindnim,” nik yi ninjing. (Ei ek keimi mon, Jiisas ek keimi ninim.)

Jiisas Wu Amb Kaimb Sim

³⁵ Jiisas konu owundu ni konu orung orung pei andpi, wumb men ngii ele nirik pupu, Gos ek ka nipi wumb ngopu, Gos sinim tep er mulum mil nipi ngopu, wumb ngenj ele ening kanim kanim pim, ei er ka erpi yi erim. ³⁶ Jiisas eim wumb tilap owundu ei kanpi kaimb sim. Nimbil erang wumb noman embin piik kin, wu endi paki tumba nge kuruk endnjing yi er mulnjung. Ei kung siipsiip

tep elim wu mulaim mił, yi er muljung. ³⁷ Jiisas oł ei kanpi, ek nipi eim nge ekii sik andilmin wu ombu ngum. “Kuni wiis poł topu pei mołum, ba tengingii kongun wumb mon pałim. Ei yi mił, wumb Gos ek ka piingii wumb ei pei mołmun ba ek ni tor kindik wumb ei ngungii wumb mon pałim. ³⁸ Yi piik kin enim kongun ei nge arim kin prei erangin, eim kongun wu kombur kindimba,” pa nim.

10

Jiisas Nge Ek Se Andilmin Wu Ombu Engki Nga Tał

(Mak 3:13-19, Luk 6:12-16)

¹ Jiisas eim nge ekii sik andilmin wu engki nga tał, wii tang wangin, noman dinga nipi wu ombu ngum. Noman ei ni ngopu gui kis to kindik, ening ni ngenj ele oł kanim kanim ermbe ei to kindngii nge nipi ngum. ² Eim nge ek ka endngii nge engki nga tał, wu ombu embe yi mił: kumna Saimon embe endi Piisa, eim angim Endru, nga Jeims ei eim Sependii kingam ni eim angim Jon. ³ Pilip ni Barsolomyu ni Tomas ni Masyu ku takis ok silim wu, ni Jeims arim Sariyas. ⁴ Saimon Selos ni Juras wu ei Es-kerios, eim Jiisas opu orung wumb onjung konu Jiisas mołum ei nipi andan tum wu.

Jiisas Ek Nipi Eim Ek Se Endngii Wu Ombu Ngum

(Mak 6:7-13, Luk 9:1-6)

⁵ Jiisas eim nge wu engki nga tał, ek dinga nipi kindang punjung. Jiisas ek yi nim, “Enim wumb konu eipi punerngii, nga Sameriya konu owundu ele tuk punerngii mon! ⁶ Enim puk Esrel wumb, kung siipsiip mił am punjung ele pungii,” pa nim. ⁷ Enim puk, wumb kanik, ek yi ningii: ‘Gos sinim tep er mołum kunum ei pei mandi omba enim,’ ningii. ⁸ Enim puk, wumb ening pimba

ei er ka erik, wumb kułngii, ei er konj sik, wumb gui kis mułmba ei tor kindik, wumb ngenj kinj bum-bułum tonum wumb, ei erangin ka mułngii. Pe enim epi ei sinjing, ei epi endi ngok enjing. Yi mił nga wumb kin oł yi erngii, epi endi sinerngii mon,” pa nim. ⁹ Enim ku gol ni, ku silpa ni, ku kapa ni ombu endi pendik epi ombu sipnerngii mon,” nim. ¹⁰ Kon andlam pungii kon ni, konduk ni nim su ni dolu ni epi ei endi sipnerngii mon. Wu kongun elim wu, ei kuni ngangin nołum, mił yi enim nungii.

¹¹ Enim puk konu kembis min owundu endi tor pungii, ei wumb kan kun erngii. Konu endi tor pangin wumb konu, ele oł kun er mułngii. Ei enim wumb ei kin molk, puk, nga enim konu ei si kindik pungii. ¹² Pe enim wumb ngii endi ele nirik punjung kin, wumb ngii puł wumb ei ek yi ningii, ‘Enim noman emin pengli!’. ¹³ Wumb ngii ele tuk pangin, ek ka nik enjing kin, “Enim nge noman emin ei wumb ombu kin ba. Ba wumb en enim ngii konu ele, ‘Enim nirik wei!’ a ninarik enjing kin, enim noman emin ei wumb ei kin noman emin ei ngunerngii. ¹⁴ Nga wumb nii endi enim nge ek piinarik min enim tuk sinarik kin kapli enim ngii konu ele si kindik kunum ele konu eipi pungii kunum ei enim simb ele kułman si kindngii. ¹⁵ Na ek keimi nip enim ngond. Ekii se Gos kunum owundu kos owundu piimba kunum, ele wumb mok tumba kunum ei Gos Sorom konu ni Gomora konu ele eim kaimb simba. Ba nga konu eipi ele wumb ei enim kin, ‘Weiyo,’ nik enenjing kin, Gos konu ele wumb kaimb sinermbe mon,” Jiisas yi nim.

Oł Embin Tui Kanim Kanim Tonu Omba

(Mak 13:9-13, Luk 21:12-17)

16 “Piingii! Na enim kung si-ipsiip mił tuk owu simbii wumb mił mulnjung konu kindind. Ei piik enim ka wembii noman ka peng oł ei nge ekii singii. Nga kei Pulmu noman emin seng elmin oł ei nge ekii singii. 17 Pe enim kan kun er mułngii! Wumb enim ambiił gii nik, kos ngii sipik, en enim men ngii ele enim kepil tok yi erngii. 18 Erik, na nge ek ni na to mani kindngii nge, enim sipik king ni kumb ele sipik gapman nik erngii. Ei nimbiił erang enim ek nik en enim kin wumb tilap eipi ngok yi enjing konu ele. 19 Nga wumb enim kos ele tonu tu wan- gin, enim yi piingii. ‘Sinim nimbiił ermin? Sinim nipe ek nimin?’ ni piik mułngii. Kunum ele mendpil, Gos enim ningii ek ei nipi enim ngumbii,” pa nim. 20 Enim nge ek ninerngii, ba enim Ernjing Gos nge Gui Ka ei enim kin mołum ei ek nipi tor kindmba.

21 “Nga wu endi eim angim kos ele tonu si pang to kundngii. Yi ku arim eim kingam kos ele tonu si pang to kundngii. Nga kangil en enim, ernjing, menjing noł kin opu orung erik to kundngii ku. 22 Wumb pei enim kin noman kis piingii. Ei nimbiił erang na nge embe ei enim kin pimba, ba wu endi eim ambiił gii nipi na kin pii gii dinga pupu mułum kin, ekii se kunum poru nimba kunum, wu ei Gos eim sipi orung simba, ei wu eim nge. 23 Pe nga wumb enim kin oł embin tui kis enjing kin, enim konu ei si kindik, tungu puk, konu owundu endi eipi pungii. Na enim kanip nind, enim kongun endi Esrel wumb konu owundu ele kapli poru nininang, kapli na wu kingam tonu epin konu ele si kindip, mani mei ei sikir tor ombii,” Jiisas yi nim.

24 “Pe nga men kangil ei ek emb topu eim ngonum wu, ei to mani kindmba mił mon? Nga

kongun kunum kunum wii minj elim wu, ei eim nge wu owundu to mani kindmba mił mon? 25 Pe men kangil ei mołpu, ek emb topu ngumba wu ei mił kapli, nga kongun wu ei eim wu owundu mił mułmba ei kapli. Ngii ei arim embe Biyelsipul ei ek kend wu pim kin, wumb en enim ngii ende wumb embe kis mendpil singii. Ei yi mił, wumb na Biyelsipul nik embe singii.”

*Gos Owundu Kin Mund Mong
Kulmun
(Luk 12:2-7)*

26 “Pe wumb enim tungii ei mund mong enerngii. Epi pei koi er salim, ei Gos nga peni ele tor kindmba. Epi pei kum top palim ei ekii se wumb keningii. 27 Ek na enim ya emiił peng nind ek, ei enim tinga eni kin nik wumb ngungii. Nga en enim kom ele ek piinjing ek, ei ngii ele tonu puk, ek nik wumb ngungii. 28 Wumb nii endi enim ngenj ele to kundngii, ei gał piinerngii. Ba ei enim noman tuk ei to kundnerngii mon. Ba enim Gos eim kin gał kulk mułngii. Nimbiił erang Gos eim kapli ngenj kin noman tuk kin ouni topu kondpu, dup konu ele kindmba. 29 Wumb kei Winu kembis tał ku kundii ei nge endeim nga silmin. Ba enim Ernjing Gos kei endeim endi boi nipi, mani mei ele ba, ei eim pi- inim. 30-31 Yi piik kin, enim noman embin to piinerngii mon! Enim kei Winu kembis ku ngok sinmin ei to mani kindinmin. Yi peng kin, Gos sin tep ka er mułmba. Enim peng enjin Gos eim gerpi, kanpi si kindpi mołum.”

*Jiisas Embe Ni Tor Kindngii Oł Ei
(Luk 12:8-9)*

32 “Wu endi na embe ele nipi wumb pei ningil ele nimba wu, ei eim embe na Ernang Gos ningil ele nimbii. 33 Ba wu endi na embe ei, wumb ningil ele koi erpi ni tor

kindnerim kin, wu ei eim na Ernan Gos ningil eke eim embe tonu epin konu eke ni tor kindnermbii mon ku.”

Jiisas Eim Om, Ei Opu Erngii Si Tonu Kindim

(Luk 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ “Enim piik, na op mei eke opu enmin ei to mani kindip noman emin ngumbii nge onj, ni piinerngii mon! Ba na wumb mok top noman kanim eipi eipi ngumbii nge onj. ³⁵ Na onj ei opu erngii nge onj, wu endi eim arim kin opu orung erang, eim ambiam ei eim mam kin opu erang, nga amb ei eim wam nge mam opu orung erngii nge onj. Ei yi mil wumb kombur na kin pii gii ninerngii. Nga wumb kombur na kin pii gii ninmin. ³⁶ Wu endi eim na kin pii gii nimba wu, ei kin ngii ende wumb ei en enim eim kin opu, orung erik mulngii ku.

³⁷ “Wumb en enim ernjing, menjing no! noman ngok, enmin o! ei, ba na kin noman ngunanmin. Wumb ei na nge wumb pul mon. Nga wumb en enim kingenjing, embilenjing noman ngonmun, o! ei ba na kin noman ngonanmin. Wumb ei na wumb pul mil mulerngii mon! ³⁸ Wu endi eim ond peri ei ko wupu na kin ekii sinerim kin, wu ei na wu pul mil kapli pinermba mon. ³⁹ Wu endi eim nam noman konj kan simbii ni piipi endmba wu, ei eim noman konj ei am ba. Wu endi na kin piipi, eim nge noman konj si kindmba wu, ei eim noman konj nga orung simba,” pa nim.

Wu Endi Kumep Ka Simba
(Mak 9:41)

⁴⁰ “Wu nii endi enim eim ngii eke nirik sim kin, eim na eim ngii eke nirik sim ku. Wu nii endi na eim ngii eke nirik sim kin wu endi ei Gos na kindang onj, ei eim ngii eke nirik simba ku. ⁴¹ Wu nii endi o! ekii se ermba piipi nilim wu,

ei paki topu eim ngii konu sipipi erim kin, eim o! ekii se ermba piipi nilim wu nge kumep ka simba mil yi ku simba. Pe wu nii endi eim kinang, wu kun ka endi wang, eim sipipi, kuni ngopu elim wu, ei eim wu kun ka, ei eim kumep ka eim ngumba. ⁴² Pe wu nii endi eim wumb ei kanpi, eim no! jii ni kulpu tu wupu, nam nge ekii sik andilmin wu ombu ngopu ermba, wu ei na ek keimi nip enim ngond. Wu ei kumep simba, epi ei am punermba mon,” pa nim.

11

Jon Eim Nge “Kongun Wu Kombur Jiisas Mulum Konu Kindim

(Luk 7:18-35)

¹ Jiisas eim nge ekii sik andilmin wu engki nga ta! wu, ombu ek nipi kongun eke kindpi, eim konu eke si kindpi, konu eipi pupu, wumb ek emb topu, ek ka ni tor kindpi erim.

² Jon wumb no! pendilim wu, ei eim kan ngii pepi mo!pu piim ni, Gos kindang wu Krai kongun yi erpi, o! yi erpi enim nengin piipi, eim nge ekii sik andilmin wu kindang, Jiisas mo!um konu punjung. ³ Puk, Jiisas kin kii sik yi ninjing, “Nim Gos kindim wu Krai ei nim on, min sin wu endi eipi kui er mo!mun?” ⁴ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Enim Jon mo!um konu puk, enim epi kanik piik enmin mil, ei nik Jon ningii,” pa nim. ⁵ “Ningil tumbun mo!um ei nga ka seng kaninmin. Simb kis mulum ei nga kun kamb andinmin. Ngenj kinj bumbum tum wumb ei, nga ngenj ka salim. Kom ngum wumb ei nga ek piinmin. Wumb kolk, ei nga tonu konj onjung. Nga wumb epi sinerim kaimb mulnung wumb, ei ok Gos ek ka piinmin. ⁶ Pe wu nii endi eim pii gii ei na kin dinga pim kin, wu ei eim ka piyangli!” pa nim.

⁷ Jon wumb no! pendpi ngo!um wu, ei nge ekii se andilmin wu

si kindik orung pangin, Jiisas eim Jon nge ek ei nipi wumb ngum. “Kumb ok enim wumb mulenjing konu punjung, ei epi nipe keningii punjung? Enim puk, wu endi gumei mił mołpu kin konu pop tang ek eipi eipi nipi enim wu, ei enim keningii nge punenjing mon. ⁸ Enim epi nipe keningii punjung? Enim puk, wu endi eim konduk mon kanim kanim kindpi mułum, ei keningii nge punenjing mon. Wumb konduk mon ka kanim kanim kindiłmin, ei king ngii ełe mołumun wumb,” pa nim. ⁹ Ba enim nimbil erang punjung? Oł ekii se tonu omba piik niłmin wu, ei keningii nge punjung. Ba oł ekii se tonu omba piik niłmin wu kombur tonu ok wu ombu, eim to mani kindpi poru nim, eim wu owundu mołum. ¹⁰ Wu ei mendpil Gos nge ek ka ełe ek yi nim, ‘Piini! Na ek se andilim wu endi kindamb pupu, na ek ni tor kindmba Wu ei eim kumb se ba. Pupu, Jiisas nim nge andlam er ka ermba.’ ¹¹ Jiisas yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Jon wumb noł pendpi ngołum wu, ei oł ekii se tonu omba piik niłmin wumb tonu onjung wumb, ei pei kamb mani kindim. Ba Jon eim wu endi Gos sinim tep er mołum konu ełe wu num mił mon. Ba wu wii endi Gos ek ka ni tor kindmba wu ei, Jon to mani kindmba. Nimbil erang Jon eim Gos ek ka aninga kopur piim, ba pe sinim Jiisas kin pii gii ninmin wumb, ei Gos ek ka ei pei piik sinmin. ¹² Jon wumb noł pendilim wu tonu orum kunum ei, wang wang pe kunum ełe sinim mołmun. Pe wumb kis Gos sinim tep er mołum ek ei kin ek buł ambilk ninjing. Pe wumb num ni wumb dinga wii ei wumb eipi kin Gos sin tep er mołum ei, sinerngii mon nik, mani kindik si kindngii enmin. ¹³ Gos nge oł ekii se tonu omba piik niłmin wumb ok nik,

Moses lo ek om nin, pe Jon tonu om kunum ei ek ombu pei Gos sinim tep er mołum ek ei kin ninjing. ¹⁴ Pe enim ek ei pii gii ninjing kin piingii. Jon eim Elainja mił oł ekii se tonu omba piipi niłim wu ei omba nge om. ¹⁵ Wu nii endi kom simba wu, ei kom se piyangli!

¹⁶ “Pe wumb kunum ełe mołmun wumb ei, na epi nipe mił su sim-bii? Wumb ei yi mił, kangil tuk konu endi molk, ek dinga nik kangil kombur ngok yi ninjing. ¹⁷ ‘Sin gising topun enmin, ba enim golang ninanmin. Sin golang kaimb er ninmin, ba enim ek ninanmin mon! ¹⁸ Jon om kunum ei eim noł ni kuni nunerim. Yi erang kin, wumb yi ninjing, ‘Gui kis eim kin mołum,’ pa ninjing. ¹⁹ Pe na Gos kingam tonu epin si kindpi, mani mei ełe opu wumb ngenj kułpu ei, enim wumb yi ninmin. ‘Wu ei kuni pei nopol, noł wain pei nopol elim wu,’ nik yi ninmin. ‘Eim wumb puł ei ku takis sik, nga oł kis kanim kanim elmin wumb ei nge wu puł mołum,’ pa niłmin. Sił epi pei enjpił ei enim pei ka piinenjing mon. Ba Gos nge noman ka ei pep onum. Pe ei sinim kanpin, Gos noman ei keimi ni piimin.”

Konu Owundu Kombur Wumb Noman Ak Tok Pii Gii Ninanmin (Luk 10:13-15)

²⁰ Konu owundu kombur Jiisas eim jep oł pei ok erim konu, ełe wumb noman ak tunenjing. Yi erangin kin, kunum ełe Jiisas wumb ek ngum. ²¹ Ngopu ek yi nim, “Enim Korasin konu wumb ni Besaira konu wumb, kaimb pi-ind,” pa nim. “Pe wu endi Sairon konu ni Taiya konu, wu endi jep oł yi na end mił ermba ei enim ok enim Sairon ni Taiya ni wumb ei kon alap kis mił sik, dup sik ełe kunum kunum molk, noman ak tunjung. ²² Ba na enim kanip nind, Sairon kin Taiya konu oł embin tui tonu om mił enim kin

onermba. Enim kin oł embin tui kis wii owundu tonu opu pimba,” pa nim. ²³ “Pe enim Kapaniyam konu wumb, enim si tonu epin konu simba ni piinmin? Ei mon. Enim dup konu mendpił pungii. Pe wu endi Sorom konu jep oł na enim kin end oł ei, Sorom konu ełe wumb oł yi ełangin kin wumb ei en enim pirał mułangin ku. ²⁴ Ba na enim kanip nind, “Sorom konu wumb Gos to kondpu kis erim mił yi enim konu wumb onermba. Ba enim konu ełe mołmun wumb ei kin, Gos kunum Owundu tonu omba memb ei oł embin tui owundu kis ei tonu omba,” pa nim.

Enim Na Kin Ok Kor Ka Mułngii
(Luk 10:21-22)

²⁵ Kunum ełe Jiisas eim ek yi mił nim, “Arnan, nim tonu epin konu kin mani mei konu ei kin, nim wu num owundu mołun. Na nim kin noman ka piind. Nimbił erang ninim nge epi ombu ek keimi wumb noman ka piik ełmin wumb, ei kin koi erpin pendin. Nga ninim nge epi ombu ek keimi, ei mendpił kangil kembis andan ton. ²⁶ Keimi, Arnan nim nge noman ei yi mił pałim ei en.

²⁷ “Na Arnan eim epi pei na angil ełe kindpi ngum. Wumb endi eim kingam ei pii poł tunanmin mon. Arim eim mendpił kingam piinim. Wumb endi Arim ei pii poł tunanmin mon, kingam eim mendpił arim piinim. Wumb pei kingam noman ełe ei arim mołum nipi andan topu wumb ngum kin, wumb eim arim ei pii poł tungii,” pa yi nim.

²⁸ “Wu nii endi epi embin ko wumba kis erim kin, na kin wang eim kor ngamb, kor mułmba. ²⁹ Pe oł embin tui na pindang ełe pałim ei, enim sik enim pindang ełe ko wungii. Ko wuk, na ek ekii sik piingii. Nimbił erang na wumb kin oł ka ełe erip, nam embe to mani kindił. Pe enim nge noman tuk ełe

kan sik kor ka mułngii,” pa nim. ³⁰ Oł embin tui ei enim pindang ełe pendind, ei ka wii. Epi na enim ngopu, singii pa nimbii, ei embin owundu enałim mon.”

12

*Ek Ei Kor Kunum Kongun En-
erngii Mon*

(Mak 2:23-28, Luk 6:1-5)

¹ Ekii se kor kunum endi, Jiisas kuni wiis pin tuk ełe endim. Eim nge ekii sik andiłmin wu ombu kuni tum. Pe tuk andik, kuni wiis mong ei tangk nunjung. ² Wumb lo ek piikmin wumb, ek nik Jiisas ngunjung, “Nim nge ekii sik andiłmin wumb ombu oł ei kor kunum enmin ei mon ninjing.” ³ Jiisas ek nipi yi nim, “Enim Deipis ek poł ei ger piinjing min? Na nind, ei eim kin eim wu ombu ei kuni tum kunum, ei nimbił oł enjing? ⁴ Molk kin, Gos men ngii owundu ełe nirik punjung. Puk, bres Gos ngii ełe sałim ei wumb eipi mon niłmin. Gos kin kułmał katiłmin wumb ei minj nungii niłmin. ⁵ Enim ek ei lo mon ełe pim, ei ger kinenjing min? Pe kułmał katiłmin wumb ei Gos men ngii owundu ełe kongun ełmin. Kor kunum mon nik ełmin oł ei ełmin, ba ek endi ninałmin. ⁶ Pe na enim kanip nind, noman dinga ei ya sałim ei men ngii sałim epi ei to mani kindim. ⁷ Ba enim na nind ek ei piingii, ‘Na kułmał katiłmin oł ei na noman pinalim. Na noman kun ka sałim wumb ei noman enim.’ Enim wumb oł endi enjing wumb ei oł embin tui enerngii mon. ⁸ Na Gos kingam tonu epin si kindip mani mei ełe op, mei kingam mił tałip moł ei, na kor kunum puł wu Owundu moł. Wumb nipe oł endi kor kunum erngii, ei na dinga ełe wumb oł yi mił erngii,” pa nim.

*Kor Owundu Kunum Jiisas Wu
Endi Angil Kis Mutum Ei Er Ka Erim*
(Mak 3:1-6, Luk 6:6-11)

⁹ Jiisas konu eŕe si kindpi, men ngii eŕe tuk pum. ¹⁰ Wu endi muŕum wu, ei eim angil eŕe epi endi sinalilim. Angil kulii erim. Pe wu kombur Jiisas kos er ngonmun nik, Jiisas kii dinga sinjing. “Pe sinim kor kunum ening palim wumb ei er ka ermin min?” ¹¹ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim molmun konu, wu endi kung siipsiip es toŕum ei kor kunum kung siipsiip endi konu tukpu endi mani pupu pimba ei, kor kunum si tonu sinermba min?” ¹² Nga wumb endi eim kung siipsiip ei to mani kindilim yi miŕ pe sinim lo ek eŕe kapli nipin kin sin kor kunum eŕe wumb kapli paki tumun. ¹³ Pe eim ek nipi wu ei ngopu yi nim, “Nim angil tun kindii!” Neng, tun kindim. Yi erang, wu ei eim angil ei ka muŕum. Wu eipi endi ka muŕum miŕ yi muŕum. ¹⁴ Jiisas kor kunum oŕ ei erang kanik puk kin, wumb en enim ek nik piik Jiisas to kundngii nge ek ninjing.

Jiisas Eim Gos Nge Kongun Wu Mendpil

¹⁵ Ba Jiisas eim ninjing ek ei piipi, konu eŕe si kindpi pang, wumb tilap pei eim kin ekii se pangin, eim wumb ening ombu er ka erim. ¹⁶ Jiisas ek dinga nipi wumb ngopu yi nim, “Enim ek nik tor kindnerii mon!” pa nim. ¹⁷ Gos ok oŕ ekii se ermba oŕ piipi nilim wu Aisaiya ek ni tor kindpi yi nirim. Ekii se oŕ yi tonu omba nirim, ek ei pe keimi palim. Ek ei yi miŕ,

¹⁸ “Wu ei na eim kongun ermba nip to mundunj wu. Na eim ka piip, nam noman eim kin salim. Nam nge Gui Ka ei eim ngamb, eim na kos dinga ek kun nipi, torung wumb tilap eipi ngumba. ¹⁹ Pe eim wumb ek ngopu ek dinga nipi enermba. Wumb eim andlam eŕe angpi wii

topu yi erang, eim ek piinerngii. ²⁰ Gumei endi ek nimba er pimba, ei eim to engin tunermba. Dup alam kan endi, dup kembis nopus pimba, ei eim to kumundpu poru ninermba. Ei yi miŕ wumb nii endi en enim pii gii dinga pinermba wumb ei, eim to tor kindnermba. Eim kongun ermba ei Gos eim kunum owundu tonu omba kunum eŕe, na ek ka ei erang kin oŕ kun minj erpi pang poru nimba. ²¹ Pe wumb torung tilap eipi wumb eim kin pii gii nik, eim kui er muŕngii.”

(Gumei kin dup kan ninmin ei yi miŕ; wumb Gos ek ka ei piipin oŕ ermin miŕ nenj ni piik muŕngii wumb ei, Jiisas eim mani opu kongun erang wumb oŕ ka wii mendpil erik muŕngii nip piipi, oŕ ekii se ermba nipi piilim wu Aisaiya ek yi puŕum.)

Wumb Ek Yi Ninjing, Jiisas Biyelsipul Kin Kongun Enim Ninjing

(Mak 3:20-30, Luk 11:14-23)

²² Kunum eŕe, wumb wu endi tunjung wu ei gui kis tuk muŕum. Wu ei ningil tumbun muŕang, gupu eŕe ek tengnerim ku. Jiisas eim wu ei er ka erim. Erang, gupu ek nipi kin, ningil kanpi erim. ²³ Wumb tilap pei molk kanik puku sik yi ninjing, “Wu ei Gos kindim wu Kraim min mon?” Wumb en enim noman eŕe yi piinjing. ²⁴ Ba lo ek piilmin wumb ek ei piik yi ninjing, “Dinga eŕe enim ei gui kis nge tep elim owundu Biyelsipul nge dinga eŕe enim,” pa ninjing. ²⁵ Ba Jiisas eim wumb noman eŕe piipi, ek nipi yi nim, “Pe king tep erim konu endeim eŕe wumb, en enim opu erngii ei, en enim konu ka dinga sinermba. Pe wumb konu ende wumb, min ngii ende wumb orung

orung puk, opu erngii ei, en enim ngii konu ni konu ka sinermba. ²⁶ Pe Seisen nge wumb en enim eipi eipi bin ni, erngii dinga ermba min? ²⁷ Biyelsipul na paki tang na gui kis tor kindinj, ba wumb nii enim ekii sik andilmin wumb paki tang, gui kis to kindinmin? Pe en enim kos piilmin wu mił molk kapli enim ek kanim kanim ei nik kun erang, ²⁸ ba Gos nge dinga ełe na gui kis top kindinj kin, enim piingii. Gos sinim tep er mołum ei, sinim kin mandi onum ni piingii,” pa nim.

²⁹ “Nimbił erang, na pup, wu num Seisen nge wumb waning erbii ni piind, ba ok na pup, wu num Seisen eim simb angil kan ngo pendip, ekii se na eim nge wumb ei waning simbii.

³⁰ “Wu endi na wu puł mon, ei na kin opu ermba wu. Pe wu endi na kin kung siipsiip es tunermba wu, ei eim kung siipsiip topu eipi eipi kindilim. ³¹ Yi mił palim ei piip na enim nip ngond. Gos eim wumb ek kis nik enmin ei, kapli oł kis kil ngumba, ba wumb endi Gui Ka kin ek buł ngok erngii, ei Gos wumb oł kis ei kil ngunermba mon. ³² Na Gos kingam tonu epin si kindip mani op, mei kangil mił muls ei wu endi ek kis nipi, na ngumba, ei Gos kapli kil ngumba. Ba wu endi Gui Ka kin ek kis nimba wu ei, Gos eim kapli kil ngunermba mon.”

Ond Kis Ei Mong Kis Tołum Ek Ekin Endi
(Luk 6:43-45)

³³ “Pe ond ka pimba ei, ond mong ka tumba. Nga ond kis pimba ei, mong kis tumba ku. Wumb ond ei kanik kin, ond mong ka min kis ei kan poł tołmun. ³⁴ Enim lo ek ekii silmin wumb wembii kis Seisen nge kingam noł, enim ek ka er ningii mił nenj? Enim wumb kis enim noman tuk ełe noman kanim kanim palim

mił, ek yi gupu ełe ni tor kindinmin. ³⁵ Wumb kun ka endi eim noman tuk ełe oł kun ka kanim kanim pei palim mił ei oł kun ka ei pei ni tor kindilim. Nga wu kis endi eim noman tuk ełe oł kis kanim kanim pei palim mił ei oł kis ei pei ni tor kindilim.

³⁶ “Ba na enim kanip nind, wumb en enim ek wii mił nik elmin oł kanim kanim ombu, ekii se Gos wu amb mok tumba kunum, ei wumb pei nipi ek ninjing ek ei, Gos kin ek orung kindngii. ³⁷ Wumb ninim ka ninjii ełe Gos nim, wu ka nimba. Pe nga ek kis nin kin, en kin Gos nim, wu kis nimba. Ei ninim oł erkin ek nikin enjii mił ku, Gos nim kanpi nimba,” pa nim.

Wumb Kombur Jep Oł Eran Kenmin Yi Ninjing

(Mak 8:11-12, Luk 11:29-32)

³⁸ Pe kunum ełe, wu num lo piilmin ni lo ek ekii silmin wu, kombur kin ok, ek yi ninjing. “Ek emb to ngołun wu, sin nim jep oł endi eran kenmin ni onmun,” pa ninjing. ³⁹ Ba eim ek dinga nipi yi nim, “Wu amb kunum ełe oł kis er andilmin wumb, ei na jep ei erang kenmin nilmin ei, ek ni tor kindilim wu Jona oł ei andan top ngoł. ⁴⁰ Kumb ok Gos ek ni tor kindilim wu Jona eim omu owundu kirim ełe tuk pupu pim. Ei eim kunum tekliki epin, tinga ouni pep mołum. Yi mił ku, na Gos nge kingam tonu epin konu si kindpi mani mei ełe wu kingam mił telim, ei eim mei ełe kunum tekliki epin, tinga ouni yi pimba,” pa nim. ⁴¹ Ekii se Gos wumb mok tumba kunum ei, wumb Ninipa konu owundu wumb tonu ok wumb pe mołmun wumb angk ei enim oł kis kanim ei ni tor kindngii. Ei nimbił erang, wumb ei wu Jona Gos ek nipi ngum, ei noman ak tunjung. Pe ya epi endi mołum ei wu Jona to mani kindpi, owundu mendpił mołum,” pa nim. Ei Jiisas eim piipi nim,

wumb endi mon, eim mendpil, ba enim wumb eim pii gii ninanmin. ⁴² Gos wumb mok tumba kunum ei, kuin owundu konu orundung eipi mołum ei, opu wumb ya ele mołmun wumb ei oł kanim kanim enjing ei nipi tor kindpi ngumba. Nimbił erang kuin owundu embe Siipa konu mei orundung mołpu omba. Ei opu King Solomon nge noman ka peng ek ka nipi tor kindim, ei piimba nge om. Ba epi endi ya ele mołum ei eim King Solomon noman ei to mani kindpi, eim wu num owundu mendpil mołum.” (Ei Jiisas eim ermba oł ei piipi nim.)

Gui Kis Mułum Ei Nga Orung Om

(Luk 11:24-26)

⁴³ “Pe gui kis ei wu endi si kindpi pułum ei pupu konu kep endi mułmbii ni pułum. Pepi mułmbii ni pułum ba konu endi sinalim. ⁴⁴ Eim yi piilim, ‘Na ok muls ngii ele nga orung bii,’ nipi opu kanilim ni ngii was erik, brum er ka er sinjing. ⁴⁵ Seng, kanpi pupu gui kis angil orung nga tał pei kanpi neng onjung, ba gui ombu oł kis wii enjing. Pe ok ngii ele nirik puk ngii ele mulnjung ok, wu oł kis aninga er mułum, ba pe am er kis mendpil pup mułum. Oł ei nge, wu amb kis pe mołmun kunum, yi ku tonu omba.”

Jiisas Mam Ni Jiisas Nge Angim Not

(Mak 3:31-35, Luk 8:19-21)

⁴⁶ Jiisas ek nipi wumb ngopu mułang, Jiisas eim mam ni angim noł ok ngii andaring engnjing. Eim kin ek nimin nik ok mulnjung. ⁴⁷ Pe wu endi kanpi opu ek nipi yi nim, “Nim manim ni angnim noł ok nim kin ek nimin nik ok mołmun,” pa nim. ⁴⁸ Ba Jiisas wu ei kin ek nipi orung kindpi yi nim, “Na minan ei nii? Nga na nge engnan noł ombu nii?” ⁴⁹ Pe eim nge ekii sik elmin wu amb ombu

kin angil tuł ngopu ek yi nim, “Enim kinei! Wu amb ombu na nge engnan noł ni minan noł mił mołmun,” pa nim.

⁵⁰ “Wu endi na Ernman Gos noman palim mił ekii singii wumb, ei na minan ni, na engnan nga, na ainan noł mułngii,” pa nipi wumb ngum.

13

Wu Endi Kuni Er Sipi Kuni Mong Wiis Emb Kindim

(Mak 4:1-9, Luk 8:4-8)

¹ Pe akip kunum ele Jiisas ngii ele si kindpi, pupu noł gopu wer ele mułpu, ek nipi wumb ngum.

² Wumb pei Jiisas eim mułum konu ele ok mulnjung. Mułangin, pe Jiisas eim noł kanu endi ele tonu pupu mułum. Wumb noł wer ele mułangin kin eim wumb kin ek nipi ngum. ³ Jiisas eim ek nim ek ei pei ek ekin topu nipi wumb ngum. Ngopu yi nim, “Enim piinmin! Wu endi kuni mong wiis emb kindim. (Ei yi mił wu endi kongun er sepi kinapi mong emb kindinmin oł ei mił yi kindim.)” ⁴ Pe kuni wiis emb kindpi pang, kombur pu andlam ele mani pang, kei ok sik nunjung.

⁵ Kuni wiis mong kombur pupu, mei aninga pim, ku pei mandring mułum konu ele mani pum. Kuni ei sikir tonu om. Ei nimbił erang, mei aninga tonu peł ele pim. Mei pei sepi mani punerim mon. ⁶ Ba konu eni dinga tang, kuni wiis mong ei dumbuł mani punenim. Tonu ku peł ele pim, ei kułii erpi pei kułum. ⁷ Pe kuni mong wiis emb kombur pupu mei sim konu pum. Ei tonu omba erim ba eri ei tonu opu kuni mong wiis to mani kindim. ⁸ Kuni mong wiis kopur pupu, mei ka sim ele mani pum. Ei tonu opu ka erpi, mong pei tum. Kombur mong 100 to mułum, kombur mong 60 to mułum, kombur mong 30 to mułum.” ⁹ Jiisas ek ei nipi poru nipi yi nim, “Wumb

endi kom pimba wumb ei, ek ei piyangli!”

*Jiisas Ek Ekin Tolum Oł Ei
(Mak 4:10-12, Luk 8:9-10)*

¹⁰ Jiisas eim nge ek se andilmin wumb ombu ok yi ninjing, “Nimbił erang nim ek ekin to nikin wumb ngon?” ¹¹ Eim ek nipi orung kindim, “Gos enim epin konu tep er mołum konu, ei ek koi er pim, ei nipi enim ngum, ba wumb ombu mon,” pa nim. ¹² Pe wu endi eim epi sepi mułum kin, Gos eim kin epi nga ngumba. Wu endi eim epi sinerang mułum kin, nga eim nge epi kembis endi simba, epi ei am ba. ¹³ Na ek ekin nind ek ei pułe yi pałim, ‘Ningil ełe epi kaninmin ba epi kinanmin. En enim kom ełe ek piinmin, ba mendpił piik kun enanmin mon.’ ¹⁴ Wumb oł yi enmin ei, ok ek ni tor kindilim wu Aisaiya ninim ek ei keimi pałim. Ei wumb ekii se oł yi erngii ni piipi nirim mił keimi pałim. Nirim ek yi nirim.

‘Enim piinmin ba pułe piinanmin. Enim keningii ba epi endi kinerngii. ¹⁵ Enim noman ełe pirek neng, ek piinanmin. Enim kom ełe ek piingii, kis enim. Nimbil erang en enim ningil kumbuł gii ninmin. Yi erik epi kinanmin. Kom ełe er piik tuk sinanmin. En enim noman ełe ek pułe pii poł tunanmin. Tunarik, na kin onan Gos yi ninim. Wangin kin, na en enim er ka ermbii.’

¹⁶ “Ba enim ka piingii ei enim ningil epi kanik, kom ełe ek piik yi enmin. ¹⁷ Enim piingii! Na ek keimi nip enim ngond, kumb ok Gos nge oł ekii se tonu omba, ei piik nilmin wu ni, kombur wu oł kun ka ełmin ombu en enim noman ka ka piik, enim pe kanik enmin ei kenmin ni mulk ba kinenjing mon. Nga enim piinmin

ek ei piimin ni, ka piik mulk ba piinenjing.”

*Kuni Emb Ek Ekin Tum Ek Ei
Pułe Jiisas Nipi Tor Kindim
(Mak 4:13-20, Luk 8:11-15)*

¹⁸ “Wu endi kuni emb pani pin kindim, ei ek ekin ei nge pułe yi pałim ei enim piingii,” pa nim. ¹⁹ Wumb pei Gos tonu epin mołpu sinim tep enim ełe ek ei kuni mił, tał pendnim ei pir sinanmin. Ei yi mił kuni mong wiis emb ei mani andlam ełe pang, kei sik nunjung. ²⁰ Nga kuni mong wiis emb pupu, mei ku mułum ełe mani pum ei yi mił, wumb Gos ek piik, ka piik sikir sinmin. ²¹ Pe kuni wiis ei dumbuł mani punanim. Ei yi mił, wumb kombur Gos ek to mani kindik wu ei kin oł kis erangin, wu ei eim pii gii sikir kis mołum ei, nge pułe yi pałim. ²² Kuni mong wiis emb kombur pupu, ond kan dumbuł mułum ełe mani pum. Ei pułe yi mił, wumb endi Gos ek ei piim ba mei ełe oł embin tui eim kin tonu opu, Gos ek ka ei to mani kindim. (Ei yi mił eim Gos nge kongun enerim.) ²³ Ba kuni mong wiis emb ei pupu, mei ka ełe mani pum ei yi mił, wumb Gos piik, ekii sik, kongun yi erangin kin kuni mong 100 min, 60 min, 30 yi top mułum.” (Ei yi mił wumb Gos piik, nga kongun erangin, wumb konj nga tuk ok Gos piinmin mił, ek yi nim.)

*Ek Ekin Ei Aka Pin Engimb Kis
Endi Tonu Om*

²⁴ Jiisas eim ek ekin endi nipi ngopu yi nim, “Gos sinim tep er kanpi mołum mił yi, wu endi eim kuni emb sipi kindim. ²⁵ Ba epin konu emii peng opu, orung wu endi opu, kuni mong wiis pim konu engimb kis mong pim, ei kindpi pum. ²⁶ Ekii se kuni mong wiis ei tonu opu, mong tumbii ni erang, engimb kis endi tonu opu pim. ²⁷ Pe kongun wumb

puk en enim nge wu Owundu mułum konu kanik, yi ninjing, 'Wu Owundu, sin piipin nim kuni mong wiis ka wii ei aka pin kindin ni, piinjpin ni, engimb kis endi tonu opu mołum,' pa ninjing. 'Ei nimbił erang enim?' a ninjing. ²⁸ Eim ek yi nim, 'Opu orung wumb endi opu erim.' Neng, kongun wumb eim kanik yi ninjing. 'Sin pupun, engimb kis ei pirpin, tor kindmin min?' ²⁹ Ba wu owundu ei ek nipi yi nim, 'Enim engimb kis ei er tor kindmin ni erngii ei, enim kuni mong wiis ei ouni er tor kindngii mon!' pa nim. ³⁰ 'Pe enim epi tał ouni kan wiik tangin tonu onkuł, pengił, ekii se kuni poł tumba kunum, ei engimb kis ei eipi or tok, kuni mong wiis ei sipik, nanim kuni ngii ełe kindngii, ba engimb kis ei or tok dup ełe kindngii,' pa nim.

Ek Ekin Ei Maser Mong Kin Yiis Teł Ek Poł

(Mak 4:30-32, Luk 13:18-19)

³¹ Jiisas eim ek ekin endi eipi nipi ngum. Ei yi mił nipi, "Gos tonu epin konu sinim tep enim mił yi eim kuni mong endi embe maser mong," pa niłmin. ³² Kuni ei wu endi eim sipipi, eim aka pin ełe telim. Maser niłmin kuni ei mong kembis wii, kuni wii emb ombu kuni mong wiis mił kapli mon. Ba ekii se, kuni ei tonu opu, ond mił mendpił peng kei ok ond ełe ambilk molk, ngii takik ełmin."

Kuni Yiis Ek Ekin Endi Nipi Ngum

(Luk 13:20-21)

³³ Nga eim ek endi ekin topu nipi ngopu yi nim, "Epin konu tep er mołum, ei yi mił kuni yiis ei amb endi sipi kin, ming endi sipi, noł kin erang, plawa owupu tonu ołum. Ei yi mił, wumb Gos ek ka ei piik wumb, pei ok Jiisas kin ekii sinmin."

Jiisas Ek Ekin Kunum Kunum Top Nirim

(Mak 4:33-34)

³⁴ Jiisas eim ek ekin ombu ni tor kindpi wumb pei ngum. Ek ombu pei eim nipi tor kindim ei, Jiisas eim er endeim ni tor kindnerim mon; ek pei ek ekin ni tor kindim. ³⁵ Na ek ni tor kindinj ei yi, ok oł ekii se tonu omba, epi ei piipi nirim ek ei keimi, tonu om wu eim ek yi nirim.

"Na ek ekin top nip wumb en enim ngumbii. Nga nam ek koi er pirim ek ei nip tor kindip ngumbii ei kumb ok Gos mei eririm ek ei nip ngumbii," pa nim.

Engimb Kis Ek Ekin Ei Pule Nipi Tor Kindim

³⁶ Pe eim wumb si kindpi ngii konu pum. Nga ekii se eim nge ekii sik ełmin wu ok, eim kin kii sinjing, "Nim engimb kis endi ek ekin, ei pule ni peni ełe kindii!" pa ninjing. ³⁷ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Wu endi kuni mong wiis ka emb kindim wu, ei wu kingam. ³⁸ Aka pin ei pule, mei orung orung pei. Nga kuni emb ei, Gos sinim tep enim konu ełe pei mołmun. Nga engimb kis ei yi palim; Seisen nge wumb, ei engimb kis mił mołmun. ³⁹ Sinim nge opu orung wu ei, Seisen eim mołpu, eim engimb kis emb mił ei kindim. Ekii se kunum poru nimba ei, kuni ngungii kunum ei yi mił ku, muł, mei poru nimba kunum ei, Gos enjel kuni ei kułou tungii. ⁴⁰ Engimb kis ei kułou tok, dup kelnjing ei, yi mił ku ekii se ya mei ełe poru nimba kunum ei yi pimba. ⁴¹ Gos kindim wu kingam pupu, enjel kindang ok, wumb endi oł kis erik oł kanim kanim yi erangin kin, wumb pii gii to kis ełim ei sik, epi kanim kanim endi pii gii to kis ełmin ei, Gos tep elim wumb ei kin tep to mulerngii mon. ⁴² Pe wumb ombu,

pei olkup to dup eġe kindngii. Dup eġe en enim ke nik, anmbiġ kongk, er muġngii. ⁴³ Kunum eġe, wu amb kun ka muġngii wumb ei, ngenj eġe eni miġ tiġang erang, en enim nge ernjing tep ermba konu tukrung muġngii. Wumb endi eim kom pim kin ek ei piyengli!”

Ek Ekin Ei Wu Endi Ku Kum Mei Eġe Kan Sim

⁴⁴ “Gos sinim tep er moġum ei miġ; wu endi ku kum mei eġe peng kan sim. Ku kum ei kan sipi nga aka pin eġe nga koi erim. Nga wu ei eim ka ka piipi pupu, eim epi wumb kanim kanim pei wumb ngopu ku minj sim. Eim nge ku ei sipi mei eġe nga top erpi sirim.”

⁴⁵ “Gos sinim tep er moġum konu ei yi miġ; wu endi epi top erpi, nga wumb ngopu ku sipi, eim biis ni epi mon ka wii palim ei nge kurnum. ⁴⁶ Pe eim kenim ni biis ka wii endi kanpi eim epi sipipi wumb eipi kin ku sipipi biis ka wii ei top erpi sim.”

⁴⁷ Pe nga endi yi ku, Gos sinim tep er moġum konu ei yi miġ; omu kon ei oġ tok noġ gopu, eġe mani kindik, omu kanim kanim sik tor silmin. ⁴⁸ Pe omu kon ei piki tang sik, noġ wer eġe tor tu wuġmun. Tu wuk, omu ka miġ ombu apir sik, ming endi eġe kindik, kis miġ ombu kuġou tok sipik si kindiġmin. ⁴⁹ Ekii se muġ mei poru nimba kunum, ei yi miġ ermba. Enjel ok wumb kis tuk wumb ka muġngii konu tuk muġngii, to sipi tor kindngii,” pa nim. ⁵⁰ Pe wumb ombu pei sipi, dup konu eġe kindangin, ke nik, en enim gupu anmbiġ ni gupu mong ei kongk, kunum kunum dup pel eġe minj muġngii.”

Wu Endi Epi Ka Wii Nge Konj Simba

⁵¹ “Jiisas eim ek nipi kii sipi yi nim, “Enim ek ombu pei piik poru ninmin?” Pe eim ek nipi ngopu yi ni dinga nim. Wumb eim kanik, yi

ninjing. ⁵² “Gos sinim tep elim ek ei piik poru nik eġmin wumb kin, ngii eġe ngii arim miġ molk. Pe eim top ngii endi eġe epi pei konj min oknge ei pei sipi top simba. Ei yi miġ, Gos ek oknge nim nga ek konj ei pei Jiisas ni tor kindim.”

Nasares Konu Wumb Jiisas Nim Ek Piinenjing

(Mak 6:1-6, Luk 4:16-30)

⁵³ Pe Jiisas eim ek ekin nipi poru nipi, eim konu eġe si kindpi pum. ⁵⁴ Nga eim si kindpi pupu, eim nge mei eġe pum. Pupu, eim Gos ek nipi wumb ngopu, erang wumb Gos ngii eġe molk, piik puku sik yi ninjing. “Wu ei noman dinga ni, jep oġ enim, ei eim konu jii orung pupu sim? ⁵⁵ Wu ei eim wu kamnda nge kingam. Mam Maria ei eim nge mam. Eim nge angim Jeims ni Josep ni Saimon ni Juras wu ombu eim angim noġ moġmun. ⁵⁶ Pe nga eim nge aim noġ pei sinim kin moġmun ba wu ei ek jii orung pu sim?” ⁵⁷ Wumb ek yi nik kin en enim noman kis piinjing. Ba Jiisas eim ek nipi yi nim, “Ek ni tor kindiġim wu eim konu orung orung eipi wumb eim kaimb sik, noman kulk eġmin, ba eim ngii konu ni eim nge konu eġe wumb, oġ yi enaġmin mon,” pa nim. ⁵⁸ Pe nga eim jep oġ pei konu eġe enerim mon. Nimbiġ erang wumb eim kin pii gii ninenjing.

14

Jon Wumb Noġ Pendilim Wu Ei Kulum

(Mak 6:14-29, Luk 9:7-9)

¹ Kunum eġe, King Eros wu owundu, eim Galilii konu tep moġum wu, ei eim Jiisas ek ei piim. ² Eim ek nipi eim nge kongun wu ombu ngopu yi nim, “Wu ei Jon wumb noġ pendpi ngoġum wu ei, tukpu eġe angpi tonu om eġe dinga ei eim kin kongun er moġum.”

³ Ei yi mił, King Eros ni wu ei Jon ambil gii nipi sipi kan ngum. Erosiyas Pilip nge ambim, ei eim kamim ba eim King Eros bii nipi kin King Eros kin pum. Pang, Jon, “Mon!” pa nim, ele nge King Eros Jon kan ngii ele kindim. ⁴ Kumb ok, Jon eim King Eros kanpi yi nim, “Nim amb ei sin, ei kapli enanim,” pa nim. ⁵ Nga King Eros eim Jon to kundmbii nim; ba eim wumb pei kin mund mong kułum. Ei nimbil erang, wumb pei Jon ek ni tor kindilim wu mołum ni yi piinjing.

⁶ Kunum ele wu kombur King Eros kin kułou tunjung. Tok, mam eim mengim kunum ei piik er mulnjung. Kunum ele Erosiyas eim nge ambłam ei tuk golang nipi, non er endim. Endim ei, King Eros eim kan ka kenim. ⁷ Kanpi, eim ek dinga nipi ambil ei ngopu yi nim, “Nim epi endi simbii ninjii ei, na nim kapli ngumbii,” pa nim. ⁸ Ambil ei nge eim mam ei nim ek mił piipi yi nim, “Nim wu Jon wumb noł pendilim wu, ei peng ming endi kindkin tu, nam ngui!” pa nim. ⁹ Ambil ei ek yi neng kin, King Eros eim noman embin to piim, ba ok eim ek dinga nipi ngum ei piim. Pe nga eim wu kombur eim kin kuni ende nok mulnjung, ei piinjing ku. Yi peng piipi kin, “Yi na epi ei ngei!” pa nim. ¹⁰ Eim wu kombur kindang puk, Jon kan ngii pim konu, pang, “Kolmung er tu wei!” pa nim. ¹¹ Wumb puk, Jon peng embil ei ming ele tu wuk kindik, ambil ei ngangin kin ambil ei sipipi eim mam ngum. ¹² Ba Jon nge ekii silmin wumb ei ok, Jon ngenj sipik, tukpu tok pendik. Ekii se puk, Jiisas kanik, yi ninjing.

Jiisas Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum

(Mak 6:30-44, Luk 9:10-17, Jon 6:1-14)

¹³ Jiisas eim Jon ek ei piipi, konu ele si kindpi noł kanu sipi, konu eipi wumb mulnjung konu eipi ele pum. Eim endeim mendpil pum. Ba wumb konu owundu orung orung pei piik, eim pum konu ekii se punjung. ¹⁴ Ekii se Jiisas eim tor pupu kenim ni wumb tilap owundu pei ok mulnjung. Eim wumb ombu noman ka ngopu, ening pim wumb ei er ka erpi yi erim.

¹⁵ Konu pou neng, Jiisas nge ekii silmin wumb ok eim kanik yi ninjing, “Sinim ya konu ele wumb endi mandi mulałmin; nim wumb ei kindan orung puk, kuni kan sik, nok erngii,” pa ninjing. ¹⁶ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nimbil erang wumb pei orung pungii? En enim wumb ei kuni ngungii,” pa yi nim. ¹⁷ Jiisas eim nge ekii silmin wumb eim kanik yi ninjing, “Sin kuni endi pei sinalim. Bres angil orung kin, omu tał mendpil sałim,” pa ninjing. ¹⁸ Jiisas eim ek nipi, “Kuni ombu ya na moł konu tu wei!” nim. ¹⁹ Eim ek nipi, “Wumb pei mani ele mułei!” pa neng, mulnjung. Mułangin, eim bres angil orung sipi, omu tał sipi, tonu kanpi, Gos kin ek ka nipi, bres engin topu, eim nge ekii silmin wu ngang, sipik wu amb ombu ngunjung. ²⁰ Wumb kuni ei nok pangin orung pei mułum ei, kon engki nga tał to piki tunjung. ²¹ Wu kuni nunjung ei 5,000, ba amb kangil ei pei gerik kun enenjing mon.

Jiisas Tonu Noł Peł Ele Pum
(Mak 6:45-52, Jon 6:15-21)

²² Pe Jiisas eim nge ekii silmin wumb ei kanpi yi nim, “Kumb se enim noł kanu ele tonu puk, noł orundung pei! Nam wumb ei ‘Pei!’ nip kindip, ombii,” pa nim. ²³ Jiisas eim wumb ei pei nipi kindpi, eim mendpil tonu komung ele tonu pupu, prei erim. Konu pou neng, eim mendpil tonu

kin men tok wii nił nik yi elmin,' pa nipi ngum.

*Epi Erpi Wumb To Penj Tołum
(Mak 7:14-23)*

¹⁰ Jiisas eim wu amb pei wii topu, "Wei!" a nim. Nipi yi nim, "Enim piik kun erngii. ¹¹ Wumb epi nangin mani punum ei kis mon. Mer gupu ele ek nengin tor onum ek, ei erang, wu noman tuk ei penj kun ka pinałim mon."

¹² Kunum ele eim nge ekii sik elmin wu ombu ok, eim kanik yi ninjing, "Lo ek piik elmin wumb, nim nin ek ei piik, kis piinmin ninjing ek, ei nim piin min mon?"

¹³ Eim yi nim, "Emb epi kanim kanim endi nanim Arnan tonu epin mołum ei erip tał pendnenim, epi endi kaplı dumbuł pei puł erngii. ¹⁴ Enim kan wiik tei! Wumb ei ningił tumbun mułum wumb, ei puk, ningił tumbun mołum wumb kombur andłam andan tungii enmin. Pe ningił tumbun mułum wumb endi pupu, endi andłam andan tumbii ni ermbe, ei wumb tał ouni bok tunguł," pa nim. ¹⁵ Piisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Nim ek ekin ei pule ni peni ele kindan, sin piimin," pa nim.

¹⁶ Jiisas ek yi nim, "Enim yi ku noman kun ka pinałim, wumb eipi mił mołmun. ¹⁷ Enim piinanmin, wumb kuni gupu kindiłmin, epi nok mani kindinmin ei, mer kirim ele punum. Pupu, nga sipi tor kind si kindinmin. ¹⁸ Ba epi noman tuk palim, nik tor kindinmin ei, noman ele tor onum. Epi ei mendpił wumb erpi kis mondnum. ¹⁹ Nga wumb noman tuk ele tor onum ei yi mił, ek kis nik, epi waning erik, wumb to konduk, amb eipi ngunduk, oł kis eipi erik, epi waning sik, ek kend tok erik, wumb kin ek buł ambuł erik yi elmin. ²⁰ Oł eipi oł ombu erpi wumb er kis mondułum, ba wumb endi angıł was enarpi kuni nołum, ei wumb

er kis penj mundnałim mon," pa yi nim.

*Keinan Amb Ei Jiisas Kin Pii Gii
Nim
(Mak 7:24-30)*

²¹ Jiisas konu ele si kindpi, pupu Taiya kin Sairon konu ele mandi tor pum. ²² Keinan konu ele wumb tilap eipi, amb endi opu konu ele mułum. Amb ei opu, ek dinga nipi yi nim, "Owundu, nim Deipis nge kingam, nim na kin kaimb se. Na nge ambuł ei gui kis ei er kis mundang mołum," pa nim. ²³ Ba Jiisas ek endi nipi ngunerim mon. Eim nge ekii sik elmin wu ombu ok, ek dinga ninjing, "Amb ei eim wii dinga topu sinim onjpun konu onum ei, nim eim orung kindan orung pangli!" ninjing. ²⁴ Jiisas ek orung kindpi yi nim, "Gos na kindang op Esrel wumb kung siipsiip mił am punjung ei, mendpił sip orung simbii nge onj." ²⁵ Amb ni opu, eim simb ele mani ming gopsing pii połpu ek yi nim, "Owundu, nim na paki to!" ²⁶ Jiisas ek nipi yi nim, "Sinim kangıł kuni sipin, owu ngunermin ei, oł kun pinałim mon." ²⁷ Amb ei yi nim, "Owundu, nim ek keimi nin, ba wumb en enim kuni nołmun kuni elim mani pulum ei owu nołmun," pa nim. ²⁸ Amb ni ek yi neng kin Jiisas ek nipi yi nim, "Amb, ninim pii gii na kin ei owundu tonu om, epi ninim piin mił yi tonu omba." Yi neng kin, kunum ele mendpił amb ei ambłam ka wii mułum.

*Jiisas Ening Wumb Pei Er Ka
Erim*

²⁹ Jiisas konu ele si kindpi, pupu noł gopu Galilii niłmin konu ele tor pum. Pupu, komung endi ele tonu pupu, mei ele mułum. ³⁰ Wumb tilap owundu endi ok, eim mułum konu onjung. Ok, wumb ningił tumbun mułum, ni kom ngang ek piinenjing wumb, ni simb angıł kis mułum wumb pei sik, eim mułum

konu tu wunjung. Tu wuk, Jiisas mułum konu simb ełe mandi tuk mundangin, Jiisas eim wumb pei er ka erim. ³¹ Yi mił erang kin, wu amb pei noman nendii tok piinjing. Nimbił erang wumb ek tingnenjing wumb ei, nga ek tengnjing; nga simb kis mułum wumb ei nga simb ka mułum; ningił tumbun mułum wumb ei, nga ningił ka mułang kenjing. Gos oł ei yi mił erang kin, wumb en enim Esrel nge Gos embe ambii tonu kindnjing.

Jiisas Wumb 4,000 Pei Kuni Ngum

(Mak 8:1-10)

³² Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu, wii tang wangin kin ek yi nim, “Wu, amb ombu na kaimb kis piind,” pa nim. “Wumb kunum tekliki pe na kin mulnjung, pe wumb kuni tang piinmin ei, na nga orung pei nimbii kaimb enim. Nimbił erang wumb ei dinga sinerang, ngii konu bin ni puk, kumb kuni tang meliim tumba.” ³³ Jiisas nge ekii sik elmin wumb ok ek yi nik, “Ya konu ele orung orung ei wumb mulałmin, sinim kuni jii orung sipin wumb ombu kuni ngumun?” ³⁴ Jiisas eim ek nipi kii sim, “Enim bres nimberii salim?” Wu ombu yi ninjing, “Sin bres, angii orung nga tał ni omu endeim endeim ni salim,” pa ninjing. ³⁵ Pe Jiisas ek nipi wumb ngang, wumb pei mei ełe mani puk mulnjung. ³⁶ Pe eim bres pei sipi, omu ombu sipi, eim Arim Gos kin prei erpi ngopu, kuni ombu sipi eim nge ekii sik elmin wu ombu ngang, wu ombu sik mok tok wumb mulnjung wumb, ei ngunjung. ³⁷ Wumb pei kuni nok pangin, pinang pang kin, kuni orung mułum ei kon angii orung nga tał, takik piki tunjung. ³⁸ Kuni nunjung wu ei 4,000 pei mendpił

nunjung. Nga amb, kang ambii angii pendik tuk kindnenjing mon. ³⁹ Jiisas wumb ei pei nipi kindpi, eim noł kanu endi sipi, pupu konu orung Makaran ni konu ełe orung pum.

16

Jep Oł Kenmin Nik Wii Tunjung
(Mak 8:11-13, Luk 12:54-56)

¹ Jura wumb wu num ombu lo ek ekii sik elmin ni wumb kolk nga konj angk tonu onerngii ni piik wumb ok, Jiisas kanik, eim nimba ek piimin nik eim ermba mił kenmin nik yi ninjing. Nik, “Eim epin konu ele jep oł andan topu oł, endi erangii!” ninjing. ² Ba Jiisas eim ek orung kindpi yi nim, “Konu pou nipi, eni mani pang, enim molk kunum ka simba niłmin. Ei nimbił erang kupu muł kundii erang kanik niłmin. ³ Konu kupiiring okrii ni molk, konu kupu ping erpi elim ei, enim molk konu pop topu, kumb owundu tumba, nik elmin. Ba akip kunum ei, na jep oł kanim kanim end oł ei, enim kapli pii poł tunanmin mon. ⁴ Enim wumb kis molk kin oł kis elmin. Enim molk jep oł andan topu oł kenmin ninmin, ei na kapli enermbii. Jep oł andan top ermbii oł ei, Gos ek ni tor kindiim wu Jona kin elim jep oł andan tum oł, ei mendpił. Wumb Jona ołup tok, noł ełe mani kindnjing kin, ba nga Gos eim sipi, tonu orung sipi konj mundum.” Eim yi ni pendpi poru nipi, wu ombu si kindpi pum.

Lo Ek Ekii Siłmin Wumb Nin Wumb Kolk Nga Konj Angk Piinarik Ekii Siłmin Wumb Ombu En Enim Oł Kend Tok Elmin Ei Nge Ek Ekin Palim

(Mak 8:14-21)

⁵ Jiisas eim nge ekii se elmin wu ombu, noł gopu ełe tumb tok puk, ba en enim kuni bres ni epi endi sik nungii ei, piinarik pendik puk. ⁶ Jiisas eim ek nipi yi nim, “Enim

kan kun er muŋgii! Jura wumb wu num ombu lo ek ekii sik elmin wumb ni wumb kolk nga konj tonu puk piinalmin wumb ei kin ek kend tok ek ak mak erik ei yiis bres ele tok kindangin opu tonu olum ei miŋ yi erngii. Ei enim piik kun erik muŋgii. ⁷ Jiisas nge ekii sik elmin wu ombu ek enim kin ek nik yi ninjing, "Eim yi miŋ neng kin, 'Sin bres tu wunenjpjin,'" pa ninjing. ⁸ Ba Jiisas eim bres ni kuni epi sinalim ni piipi kin eim ekii silmin wumb kin ek yi nim, "Enim wu pii gii dinga pinaŋim miŋ wu, nimbil erang enim en enim kin ek nik orung orung kindik enim?" ⁹ Enim ek ei piinanmin min? Na bres angil orung ei wumb 5,000 pei ngamb nunjung. Nangin, enim kuni orung muŋum ei, kon nimberii kon tunjung ei piinmin min? ¹⁰ Pe nga bres angil orung nga taŋ ei wumb 4,000 pei ngamb nunjung. Nga kuni orung sik kon nimberii tunjung? ¹¹ Nimbil erang enim piinanmin na enim bres nga ek kun ninand mon? Na nind ei, enim Jura wumb wu num ombu wumb ei ok ek kis ka pei pei nik, kend tok erngii ek ei, piip nind," pa nim. ¹² Yi miŋ neng kin, wumb ei nim ek ei piinjing bres ele kuni yiis mon ek eipi endi ninmin, ni piingii, Jura wumb wu num ombu ei lo ek emb toŋmun ek pei nga emb tunjung. Wumb ombu en enim ol yi miŋ elmin ba noman tuk ka wumb eipi kin ngonalmi mon.

Piisa, "Jiisas Eim Kraiis," Pa Nipi, "Gos Kindim Wu Mei Mani Om."

(Mak 8:27-30, Luk 9:18-21)

¹³ Jiisas pupu Sisariya Pilipai konu ele pum. Kunum ele eim nge ekii sik elmin wumb kii sipi ek yi nim, "Wumb pei na embe nii nilmin?" ¹⁴ Eim nge ekii sik elmin wu ombu yi ninjing, "Wu kingam wumb kombur, 'Nim Jon wumb nol pendilim wu,' ninmin; nga

wumb kombur, 'Nim Elainja,' pa ninmin. Nga wumb kombur, 'Nim Jeremaiya ek ni tor kindilim wu endi,' pa ninmin. Wumb kombur molk, 'Nim Gos ol ekii se ermba ol ei piikin nilim wu,'" pa ninmin. ¹⁵ Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, "Enim na nii ninmin?" ¹⁶ Saimon Piisa ek yi nim, "Nim Kraiis, nim Gos nge kingam molkun, wumb noman konj ngan, wumb konj muŋgii," pa nim. ¹⁷ Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Saimon, nim Jon kingam ka piinjii. Ya mei ele wu endi nim ek ei ni neng, nim ninan mon. Na Ernand tonu epin moŋum ei, nim ek ei nipi nim ngonum. ¹⁸ Piisa, na nim kanip nind. Pe na Gos nge ngii tekmbii ei, ya ku peŋ ele tekmbii. Ku peŋ ele tekmbii, nim embe ei puŋe Piisa ei ku miŋ. Pe wumb kuŋgii konu kis ele nge dinga ei, to mani kindnermba mon. ¹⁹ Na Gos sinim tep er moŋum konu ei kii waŋ sip, nim ngumbii. Epi nim mei konu ambil gii nin epi ei, tonu epin Gos ambil gii nimba ku. Nim mei ele epi endi si kindin kin, tonu epin Gos epi ei si kindimba ku." ²⁰ Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu kanpi kin ok yi nim, "Enim wumb endi kanik na Kraiis Gos kindim wu mei mani om, ninerei mon!" nim.

Jiisas Eim Kolpu, Nga Konj Ba (Mak 8:31-9:1, Luk 9:22-27)

²¹ Kunum ele Jiisas eim Jerusalem konu ba nge puŋe andan tum. "Wumb noman peng pim wumb ni, Gos kin kulmal kalilmin wumb, ni lo ek emb toŋmun wumb pei ok, eim ngenj kumbii ngungii. Ngok, to kundngii, tukpu konu mani pupu, epi nga kunum tekliki ele tonu opu konj ba, ek ei ni tor kindim." ²² Piisa eim sipipi tor sipi eim ek kis ngum. Ngopu ek yi nim, "Owundu, nim ek keimi ninan, nim nin ek ei tonu onermba mon." ²³ Jiisas kan ak topu, ek nipi Piisa ngum, "Seisen, nim na bul

morung pui! Nim na kin ek eipi ninjii en? Nim Gos nge ermba oł ei piinan mon. Nim wumb noman ełe erngii epi ei mendpił piin!” pa nim.

²⁴ Kunum ei Jiisas eim ek nipi eim nge ekii sik ełmin wu ombu ngum, “Wumb endi na kin ekii simbii ni piimba wu, ei eim noman to piinarpı kin, eim ond peri ei kou sipi, na bii konu ekii simba. ²⁵ Wu endi eim nge noman konj peng ka moł ni piimba wu, ei eim noman konj am ba. Wu endi na nge piipi erang, eim noman konj am ba; ei eim noman konj ei nga sipi orung simba ku. ²⁶ Wu endi eim mei ełe epi piipi si kulou topu er mułang, eim noman konj kulmba ei, mei ełe epi er sipi orung simba mił nenj? Nga eim epi nipe endi eim noman konj ei nga top er sipi orung simba ei epi sinałim. ²⁷ Na tonu epin si kindip, mani op wu kingam talip onj. Kunum ei Arnan Gos nge tiłang owundu ei kin enjel ni ouni ongii. Kunum ełe, na ek keimi ni pendind mił keimi tor omba ei, en enim oł erngii mił yi ku, Gos eim enim kumep orung kindmba.” pa nim. ²⁸ “Na ek keimi nip enim ngond, wumb kombur ya ełe angılmin wumb ei, konj mułngii. Mułangin, na wu kingam ei king mołup ombii,” pa nipi ngum.

17

Jiisas Ngenj Ei Kanim Eipi Kulum

(Mak 9:2-13, Luk 9:28-36)

¹ Pe kunum angıl orung nga endeim poru neng, Jiisas eim Piisa sipi, Jeims angim Jon kin nipi, seng puk tonu komung owundu endi ełe tonu punjung. Komung ei am ei tonu sim konu, en enim mendpił mulnjung. ² Jiisas nge ngenj ei nga ngenj endi eipi mił peng kenjing. Eim kumb ningil ei eni topu tiłang enim mił, yi tiłang owundu

erim. Nga eim alap ełe kuru mił tiłang erim. ³ Moses kin Elainja tał ouni tor okuł, Jiisas eim kin ek tangk kenjing. ⁴ Piisa ei kanpi kin eim ek yi nim, “Owundu, sinim ya mołmun ei ka wii. Nim kapli nin kin, ya ełe na ngii tika tekliki tekmbii. Endi nim nge; nga endi Moses nge; nga endi Elainja nge,” pa nim. ⁵ Ek nipi mułang, kupu kuru tiłang owundu erpi opu, wu kei enjing konu om. Kupu ei opu wu kei kin pełi erim. Erang, kupu tuk ełe Gos ek endi tor om ei yi nim, “Ei na nge kingam, na eim kin noman ka wii ngond. Na eim ka wii piind; nga enim eim ek piingii.” ⁶ Jiisas nge ekii sik ełmin wu ek ei piik, mund mong erik, mani mei ełe puk pinjing. ⁷ Jiisas eim mandi opu, wu ombu embłim. Ambıłpi, ek nipi ngopu yi nim, “Enim mund mong enerei mon!” nim. ⁸ Pe wu kei tonu angk kenjing ni, wumb endi mulenjing; ba Jiisas eim mendpił mułum kenjing.

⁹ Jiisas ni wu kei kin komung ei si kindik mani puk, Jiisas eim kin ek nipi ngum, “Enim pe kanik onmun, ei wumb eipi kanik ninerngii mon. Pepi, pang pang tonu epin si kindpi mani mei ełe opu, wu kingam mił mołpu kołpu, nga opu konj pum kin, ek ei tor pangli,” pa nim. ¹⁰ Jiisas eim nge ekii sik ełmin wu kei eim kin kii sinjing, “Nimbił erang lo ek emb tok mołmun wumb ei, Elainja kumb se omba ninjing?” ¹¹ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Ei keimi! Elainja eim kumb se omba. Opu, oł kanim kanim ei er kun ermba nge omba. ¹² Ba enim kanip nind, Elainja ok om ba wumb eim om mił pii kun enenjing. Enarik, en enim noman ełe eim kin oł kanim kanim erik enjing. Yi mił ku, akıp tonu epin si kindpi, mani mei ełe om, wu kingam ei ngenj kumbii simba ku.” ¹³ Jiisas ek yi neng kin eim nge tek-

liki ekii sik elmin wu ombu piinjing ei, Jon wumb noł wii pendilim wu ei, kin ninim ni piinjing.

Jiisas Kangi Endi Gui Kis Pim, Er Ka Erim

(Mak 9:14-29, Luk 9:37-43)

¹⁴ Pe puk, wumb tilap owundu endi tor onjung konu ele, wu endi Jiisas kin tor opu, ming gopsing pii polpu, eim simb ele mani opu molpu mei ele pim. ¹⁵ Pepi, ek yi nim, "Owundu, nim na kin kaimb piin kin, nanim kangi ei noman wulu mił pang, pupu dup peł ele pulum; nga noł tuk pupu, eim ka mulalim mon. ¹⁶ Na sip tu wup, nim nge ekii sik elmin wumb mulnjung konu ninj ei, wu ombu kapli ka enenjing mon!" pa nim. ¹⁷ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim wumb tilap peł pii gii pinerim; nga enim noman tuk kun ka pinerim wumb. Kunum nimberii na enim kin kongun er molamb kin, enim Gos nge noman dinga ei pii pol tungii? Enim kangi ei na kin tu wei!" nim. ¹⁸ Jiisas kangi ni tu wangin, gui kis ni ek ngopu tor kindim. Kindang, kangi ei pe mendpil ka wii mulum. ¹⁹ Jiisas eim nge ekii sik elmin wu mendpil ok, Jiisas kanik ek nik kii sinjing. "Nimbił erang sin gui kis ei to tor kindnenjpin?" ²⁰ Eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim pii gii aninga mendpil pim. Peng kin, enim ermin ni enjing kapli enerim. Na enim kin ek keimi nip enim ngond, enim pii gii ei kuni maser mong kembis wii ei sem simbii mong mił yi pim kin, enim mei komung ya palim ei mon, pukun orung ele pui," nengin kin ba. Pe enim epi endi ermin, ni pii gii, epi ei kapli erngii. ²¹ Ba andlam eipi endi seng, gui kis ei mił to kindmin mił mon. Ba prei erpin ngopun, kuni mowii pepin ermin ei, mendpil palim. Epi endi eipi kapli enermba mon."

Jiisas Eim Kolpu Nga Konj Ba Ek Nga Nim

(Mak 9:30-32, Luk 9:43-45)

²² En enim puk Galilii konu o ende puk molk, Jiisas ek nipi eim ekii sik elmin wumb ngum. "Na tonu epin mani mei ele op wu kingam moł. Molamb, wumb na sik, opu orung wumb ok angil ele ngungii ei, piip nind." ²³ Nipi yi nim, "Pe na to kundangin kulmbii; tukpu konu pep kunum tekliki opu pang, nga angip tonu op konj bii," pa nim. Jiisas eim ek yi neng, eim nge ekii sik elmin wu ombu noman embin tang piik mulnjung.

²⁴ Ekii se puk, Kapaniyam konu ele tor punjung ni men ngii owundu ele andik men ngii ku takis silmin wumb ei ok Piisa kii sik yi ninjing, "Enim nge ek emb topu ngolum wu, men ngii owundu ele ku takis tolum min mon?" a nik. ²⁵ Piisa ek nipi orung kindpi yi nim, "Owa, eim enim." Nga Piisa eim pupu ngii ele nirik pum, ba Jiisas Piisa kin opu kii sipi ek yi nim, "Saimon, nim noman nipe noman piin? Ya mani mei ele wu num ei eim kingam amb seng kuimi ngum, ba nga wumb eipi ei wu num eim paki yi ku tum. Tum ele wumb, nii endi epi ei nga ngopu orung wu eim kin kindngii?" pa nim. ²⁶ Piisa ek nipi yi nim, "Wumb tilap eipi kin ngolmun," pa nim. Jiisas ek nipi ngum. "Yi erpi kin, eim nge kingam ku ni epi ngopu orung kindnermba. Yi mił, na Ernan ngii konu ku takis kindnermbii ku," pa nim. ²⁷ "Pe sinim yi eramin kin, wumb ei sin kin kis piingii ei mon. Nim pukun, noł gopu ele omu wuk kindan, omu endi ok tonu opu pim kin, sikin, gupu ele ambił aki tokun kenjii ni, ku monii endi pimba ku ei, tu wukun wumb ei ngunjii. Ngunjii ku ei, wumb ei nge tilap ouni ngunjii; ei kapli ermbe," pa nim.

18

Gos Sinim Tep Mołum Konu Ei Ni Epin Tep Mołum

(Mak 9:33-37, Luk 9:46-48)

¹ Kunum ele Jiisas nge ekii sik elmin wu ok kin ek yi ninjing, “Wu nii endi Gos sinim tep er mołum konu ei wu owundu mendpił mołum?” ² Jiisas eim kangki kembis endi tu wupu, tuk mulnjung konu ele engndim. ³ Eim ek nipi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Enim ok kangil kembis mił ek keimi ni piik mulnjung kin, enim Gos sinim tep er mołum konu ele tuk punerngii. ⁴ Wu endi eim ngenj ei mani kind si kindpi, eim noman to piinarpi mułmba wu ei Gos sinim tep er mołum konu wumb tuk mułngii ei, to mani kindpi mołum kumb ele ba. ⁵ Nga wu endi na nge embe ele piipi kangil ei mił ‘Oi!’ a nipi, eim ngii ele nirik simba wu ei, na yi ku, ‘Oi!’ a nipi, eim ngii ele nirik simba,” Jiisas eim ek yi nipi wumb ngum.

⁶ “Wu endi opu, na kangil mołmun ei na kin pii gii peng mołmun ei to kis ermbii ni ermba wu ei, eim kumep owundu kis mendpił ei eim simba. Ba wu ei kom ku owundu endi sik num goltum ele kan kulk sipik, ep noł mii ele to mani kindngii wu ei, kumep kembis simba,” pa nim. ⁷ “Mei wumb kaimb kis piind. Wumb eipi ei ok kin wumb, na kin pii gii ninjing wumb ei si tor singii. Keimi, oł ei mił tonu ołum. Ba wumb nii endi wumb ei oł yi mił erngii nipi si tor sim wumb ei, eim kin oł embin tui kis endi ei eim kin tonu omba.

⁸ “Pe nim simb min angil ei endi Gos buł ngopu ermbii ni erim kin, endi kilpi to si kindnjii. Yi erang kin, ninim simb endeim min angil endeim ei peng konu ka ele punjii ei ka. Simb angil orung orung ouni pimba ei, dup konu tukpu ele mani kindngii ei, kulalmin

kunum kunum dup no mułmba. ⁹ Pe ninim ningil ei erang kin Gos buł ngokun si kindkin en kin kapli ninim nge ningil kopiskin tor sikin, olkup tokun si kindnjii ei, ninim konj mulnjii. Nim ningil endeim peng konj mulnjii ei kapli, ba nim ningil tał pim kin, nim oł kis kanim kanim eran kin, nim olkup tok dup konu kindngii ei kis.”

Kung Siipsiip Am Pum Ek Ekin (Luk 15:3-7)

¹⁰ “Enim kan kun er mułngii; tuk kangil kembis mołmun ei epi wii mon. Na enim kanip nind, tonu epin en enim enjel tep elmin ei, na Ernan tonu epin mołum ei mandi mołmun piilmin. ¹¹ (Nimbił erang na tonu epin si kindip, ya mani mei ele op tełim moł. Mołamb, wumb am punjung ei, sip orung simbii nge onj.) ¹² Enim er piinmim mił nenj? Wu endi eim kung siipsiip 100 pei mulnjung ei, endeim am pum. Ei eim kurnermba min? Ei mon. Eim kung siipsiip 99 pei tonu komung ele mond si kindpi, eim pupu, kung siipsiip endeim am pum ei kurpu ba. ¹³ Na ek keimi nip enim ngond, wu ei pupu, eim kung siipsiip ei kan sim kin, eim ka wii piimba. Nga eim kung siipsiip 99 am punenjing ei kin ka wii piinalim mon. ¹⁴ Yi mił ku, sinim Erinjpin ei tonu epin konu mołum, ei eim tuk kangil kembis mołmun ei am punerngii ni piinim.”

Engnjing Oł Kis Elim Ei, Nik Ka Ełmin Oł Ei

¹⁵ “Pe ninim angnim ei oł kis nim kin erim ei, pe nim pukun eim kin molkun, eim oł erim ei andan tunjii ba eł elip mendpił konu koi erkil ek ningil. Ek yi nen ninim, angnim nim ninjii ek ei piim kin, ninim angnim si orung sinjii. ¹⁶ Ba wu ei nim ek piinerim kin, nim pukun nga wu tał nga sinjii. Sen, enim

tep to pungii. Puk, wu tekliki ni tał ni ek ni tor kindngii ei, Gos nge ek ninim mił yi erngii. ¹⁷ Ba eim wu ombu ek piinermbii nim kin, nga pukun Gos nge tilap men ngii endi wumb mołmun ele sipnjii. Nga eim Gos nge tilap wumb ei ningii ek piinermbii nim kin, enim yi mił piingii wu ei torung pii gii ninanim wu, ni ku takis sipi elmin wu ei mił mołum.”

¹⁸ “Na ek keimi nip enim ngond. Pe nga enim kin ya mei ele oł endi wumb erngii ei, enim buł ngok noman to piinenjing kin, ei yi ku Gos tonu epin konu mołum buł ngopu noman to piinermba. Pe nga ya mei ele enim kin oł endi wumb erngii oł, enim noman to piinjing kin, ei yi ku Gos tonu epin konu mołum yi mił ermba. ¹⁹ Na ek nga nip enim ngond. Enim tuk mei ele mołmun ei wu tał eł elip noman ende sekil prei erkil, epi endi simbił ningil. Ei na Ernan epin mołum ei, kapli paki tumba. Topu singil, epi ei ngumba. ²⁰ Keimi, wu tał min tekliki mił molk, na nge embe piik tuk kulou tungii ei, na op tuk ele op mułmbii,” pa nim.

Kongun Wu Epi Sipi Nopu Pendilim, Ei Nge Ek Ekin

²¹ Kunum ele Piisa opu ek kii sipi Jiisas ngum, “Owundu, kunum nimberii na engnan opu oł kis endi na kin erang, na eim si kindip ngumbii. Kunum angil orung nga tał min?” ²² Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, “Nim kunum angil orung nga tał nin ba na nim kanip nind, kunum kunum pei eim nim kin oł kis ermba, ei kil ngunjii,” pa nim. ²³ “Yi mił eran, Gos sinim tep er mołum oł, ei yi mił king owundu endi mołpu, eim kongun wumb eim epi se no pendngii, ei eim mołum ei er kun ka erpi, akip tor sipi yi elim. ²⁴ Pe wu king ei eim wumb ei epi se nok pendilmin ei, akip orung simbii nipi kongun

pułngun mondup erang, wumb wu endi eim kin tu wunjung. Wu ei ku owundu kis dinga er sipi no pendim. ²⁵ Ba wu ei ku kapli ngo orung kindmba mił pinerim mon. Yi peng kin, eim nge wu owundu king ei mołpu yi nim. “Wu ei eim ambim ni eim kingam ambilim noł nin eim epi kanim kanim pei wumb ngok, ku singii. Sengin, ku ei nanim kin orung omba,” pa nim. ²⁶ Yi mił neng kin, wu ni opu, king enim konu simb ele mani mei ele pepi, ek dinga nipi yi nim. ‘Wu owundu, nim na kin kaimb sin kin, na kindan andip kapli ku epi kanim kanim na sip no pendinj, ei kapli ngo orung kindmbii,’ pa nim. ²⁷ Pe wu owundu ni eim kongun wu ek nim mił, ei piipi, kaimb sipi, ku no pendim ku ei kapli ngo orung kindmba pinerim ku, ei nim, ‘Epi endi ngunerii mon ku!’ nim. Nipi, nga eim noman ele to piinerim mon.

²⁸ “Kongun wu ni eim si kindpi pupu, nga eim angim kongun wu endi eim ku sipi no pendim wu ni om konu ambil gii nip, yi nim, ‘Na ku sikin no pendin ku, kapli pe mendpil ngo orung kindnjii!’ pa nim. ²⁹ Yi mił neng kin, angim kongun wu endi ni mani mei ele ming gopsing pii połpu ek dinga nipi yi nim, ‘Nim na kaimb piin kin, kapli kui er mułan, na andip kapli, nim ku ngo ninim kin orung kindmbii.’ ³⁰ Ba eim mon nipi, sipipi kan ngii ele pindamb, ‘Kapli, eim nanim ku sen mił ngo orung kindpi poru nipi, kan ngii tor omba,’ nipi yi nim. ³¹ En enim kongun wu endi oł ei kanik, noman embin to kis piinjing. Piik, puk, wu owundu mułum konu kanik erim oł mił pei nik, wu owundu ngunjung. ³² Yi mił nengin kin, wu owundu ni kongun wu ei wii to nirik sipi yi nim, ‘Nim kongun wu kis, nim ok na kin ke nen, na nim ku owundu kis

no pendin ei ngo orung kindnerii mon nip, nim kaimb sip mon minj. ³³ Na nim kin kaimb sip ngunj, ei mił ku nim kongun wu endi ombu kin, yi mił ku kaimb sinjii, ba nimbił erang yi mił enen?" ³⁴ Yi nipi, wu owundu wu ei sipi kindang, wumb eim sipi kan ngii kindnjing ełe pepi mołum. "Eim wu owundu kin ku sim mił ngopu poru nipi, eim kapli kan ngii ełe si kindpi tor omba," pa nim. ³⁵ Jiisas eim ek nipi poru nipi yi nim, "Pe en enim nge noman ełe enjing oł kis ei si kindnenjing kin, na Ernann tonu epin mołum, ei enim kin yi ku ermba," pa nim.

19

Jiisas Ek Nipi, "Amb Sik Nga Si Kindnerngii," Ek Ei Nim
(Mak 10:1-12)

¹ Jiisas ek ei nipi poru nipi pendpi, Galilii konu si kindpi, pupu Juriya konu owundu ei si kindpi, pupu noł tungun orundung Joran ni konu ełe pum. ² Wumb pei eim pum konu ekii se punjung; ening pim wumb pei tu wunjung, ei er ka erpi yi erim. ³ Lo ek emb tołmun wumb ei, ok Jiisas nimba ek piimin nik, kii sik yi ninjing, "Wu endi kapli eim amb kilpi to si kindmba ei, sinim lo ek ełe kapli yi ermba ninim min mon?" ⁴ Pe eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim Gos nge ek ei ger kinenjing min? Gos epi am pei kumb ok eririm, Gos eim ei kumb ok wu kin amb tał eririm." ⁵ Ek yi nim, "Peng kin, wu ei eim mam arim si kind opu, eim ambim kin o dambiltpi ende punjngul. Pukul, wumb tał nga o endeim molkuł poru ningił. ⁶ Yi mił wu amb wumb tał mon, wumb endeim. Gos epi erpi ende kindpi pendnim ei, pep poru ninim ei, nga wumb endi to eipi eipi kindnermba mon." ⁷ Wu ombu ek dinga nik yi ninjing, "Nimbił erang

Moses lo ek yi niłim, wu endi amb kilpi tumba ei, pipe mon endi eim ambim ngopu, kapli si kindmba nirim?" ⁸ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Moses enim embnjing to tor kindngii nirim ei, nimbił erang Moses nirim ek ei enim piinarik, buł ngok yi erangin kin, Moses yi nirim, ba kumb ok Gos epi kanim kanim pei eririm kunum ełe oł yi endi tonu wang enałmin mon. ⁹ Pe wu endi eim ambim eim kin mandi mularpi, wu eipi kin ningił erang wu ei eim ambim tor kindpi, nga pupu amb konj simba ei, Gos nge lo ek ei wu to kis enim, oł kun pałim mił enanim," pa yi nim.

¹⁰ Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu, ek nik ngok yi ninjing, "Oł yi pimba ei, wam ambim tał, eł elip kongun nikił kun erngił, yi pimba ei wu pupu, nga amb konj sinermba; nga amb yi ku pupu wu konj punermba mon ku." ¹¹ Jiisas eim ek yi nim, "Ek ei na nip ngond, 'Ei wumb pei pei kapli erngii oł mił mon. Ba wumb Gos kapli paki tang ermba wumb ei, kapli nanim nind ek ei kapli piyangli," pa nim. ¹² "Pe mani mei ełe wu kanim kanim amb sinałmin wu mołmun ei, puł kanim kanim pałim. Nimbił erang, kombur menjing yi mengpi pendrim mił; nga kombur wumb erangin mołmun mił; nga kombur en enim amb sinałmin ei nimbił erang, en enim Gos sinim tep enim kongun eii ekii sik puk mułngii. Wumb ombu ek eim tołum ek, ei piik ekii sik erngii."

Jiisas Kangił Kembis Kengip Ek Ka Nipi Ngum

(Mak 10:13-16, Luk 18:15-17)

¹³ Kunum ełe, wumb kangił kembis kembis kombur tu wuk ei, Jiisas eim kangił peng ełe ambilpi, Gos kin prei erpi ngumba, ni tu wuk ba Jiisas nge ekii sik elmin wu molk. "Kangił tu wuk ei mon," pa nik. ¹⁴ Jiisas yi nim, "Enim kangił

ei kun erangin nam kin wangin, enim mon nik yi enerngii mon. Nimbił erang Gos sinim tep enim oł, ei kangil yi mił mułngii wumb ei tuk pungii,” pa nim. ¹⁵ Pe Jiisas eim angil peng ele ambilpi, Gos kin prei er nipi, yi er poru nipi pendpi, konu ele si kindpi pum.

Kangi Wu Epi Pei Sim Wu
(Mak 10:17-31, Luk 18:18-30)

¹⁶ Pe wu endi Jiisas pum konu tor opu yi nim, “Ek emb tołum wu, na oł ka nimbił oł endi erip, kapli noman konj kunum kunum ei sip kin, konj kunum kunum mołup simbii?” pa nim. ¹⁷ Jiisas yi nim, “Nim na nimbił erang na kin epi ka ei kii sikin? Epi ka endi ermbii ek ei noman to piikin nin, wumb endeim mendpił ka mołum. Pe nim lo ek pałim mił piikin, ekii sikin kapli noman konj kunum kunum mołum ei sinjii.” ¹⁸ Wu ni kii sipi yi nim, “Lo nipe lo?” Jiisas ek yi nim, “Lo ek yi pałim; nim wumb endi to kundnenjii mon! Nga wu amb eipi nge ngundpu sinermba mon! Nga wumb eipi nge epi waning enenjii, mon! Nga wumb endi kin kankin ek kend to ngunenjii, mon! ¹⁹ Ninim arnim manim ek piikin, ekii sinjii. Pe nga ninim noman kultun mił yi wumb eipi mułngii ei, yi ku noman kulkun ngunjii,” Jiisas yi nim. ²⁰ Wu kangi wu ni yi nim, “Na kumb ok kangil kembis kin moł lo ek ombu ekii sip poru nił; nga na nipe epi endi nga ermbii?” ²¹ Jiisas eim ek yi nipi ngum, “Pe ninim am wu kun ka mendpił mułmbii ni piin kin pukun, ninim epi pei wumb ngo, ku sikin ku, ei tu wukun wumb ku sinerang mułngii wumb, ei ngunjii. Yi mił en kin, nim epi ka wii pei nga tonu epin simba sinjii; nim kapli nanim ond konu ekii sinjii,” pa nim. ²² Pe wu ei eim ek ei piipi eim noman embin to piim. Nimbił

erang wu ei eim epi kanim kanim pei sałiim.

²³ Jiisas eim ek nipi, eim nge ekii sik elmin wumb ngum, “Na ek keimi nip enim ngond. Wu endi epi kanim kanim pei simba wu ei, Gos sinim tep er mołum konu ele tuk ba, ba ei kongun dinga wii ermba. Nimbił erang eim epi kanim kanim ei erpi, eim sipi konu ka ele kindnermba mon. ²⁴ Na ek nga endi nip enim ngond. Kung kap endi mułmba kung, ei eim kung gui ondu ele tuk ombii ni ermba, ei kapli enermba mon! Nimbił erang ei kung gui ondu ei dinga owii sałim. Ei yi mił ku, wu endi epi kanim kanim pei sałiim wu ei, Gos sinim tep er mołum konu tuk ba, ei kongun dinga owii mendpił pałim,” pa nim. ²⁵ Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu ek ei piik, puku sik yi ninjing, “Wumb nii endi kapli noman konj kunum kunum mułmba ei simba?” ²⁶ Jiisas wu kei kun kanpi yi nipi ngum, “Wumb kin epi oł yi ei kapli enerngii ba Gos eim kapli epi kanim kanim pei ermba.”

²⁷ Eim ek yi neng kin, Piisa ek nipi orung kindim, “Nim kenjii, sin epi pei ngii konu si kindpin, nim kin ekii sipin onjpun. Ei sin nipe epi endi simin?” ²⁸ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Na ek keimi nip enim ngond. Ekii se kunum tonu omba kunum ei, na tonu epin si kindip, mani mei ele wu kingam moł. Mołamb, na opu tilang owundu sipi king mołulum peł ele mułmbii. Kunum ei, enim na kin ekii sinmin wu ombu ok, peł engki nga tał simba konu ele mułngii ku. Enim wu num molk, Gos nge wumb ei tep erik kan kun er mułngii,” pa nim. ²⁹ “Nga wumb nii endi eim ngii konu si kindpi omba, angim aim noł nin arim mam noł nin nga eim kangi ambil nin eim mei konu si kindpi opu, nanim kin ekii sipi na kongun

ermba, ei kapli eim si kindpi omba epi mił sipi, nga mering pei mend-pił pendpi sipi, nga noman konj kunum kunum mułmba ei simba ku. ³⁰ Ba wumb nii endi pe opu kumb ełe bii ni piimba wumb ei, ok ekii simba. Nga ekii se ni piimba wumb endi ei ok kumb ełe ba.”

20

Ond Wain Talmin Konu Kongun Wu Kombur Kongun Enjing

¹ “Keimi Gos sinim tep enim ol ei yi mił, wu endi eim noł wain ond pin seng eim pupu kongun wu simbii nip kupiiring ok purum. Ei ok, noł wain kongun erngii nge nip purum. ² Eim kongun wu kombur kin ek tang piipi, noman ende sipi, kunum endeim ni wu endeim endeim kumep ngumbii nim. Pe wu ombu puk, wain tałim konu ełe puk kongun erngii nge nipi kindim. ³ Pe konu kupiiring eni 9 erang, eim nga pupu kenim ni epi top elmin konu ełe wu kombur wii angk kongun endi enenjing. ⁴ Pe wu ombu kanpi ek dinga yi nim, ‘Enim yi ku puk noł wain konu ełe kongun erngii,’ pa nim. ‘Erik mułangin kin na enim kongun erngii mił ku ngumbii.’ ⁵ Wumb pangin, eim nga beli kunum 12 erang, nga pou neng kunum 3 erang, yi ku erpi epi top elmin konu wumb kurpu sipi kongun ngumba nge pum. ⁶ Nga pou pou nipi emii pimba erang kin, eim nga epi top elmin konu ełe pupu kenim ni wu kombur nga ełe piram angik mulnjung. Mułangin kin eim pupu yi nipi kii sim, ‘Nimbił erang enim ya ełe angik mułangin kunum wii mił poru ninim?’ ⁷ Wu ombu ek yi nik eim ngunjung, ‘Sin kongun ngumba wu mulałim.’ Pe eim ek nipi yi nim, ‘Enim yi ku puk, noł wain konu ełe kongun yi ku erngii,’ nipi kindang punjung.

⁸ “Konu eni mani pupu poru nipi emii ermba. Erang, ond wain arim opu, kongun wumb tep elim wu kanpi yi nim, ‘Nim kongun wumb wii tokun, tuk sikin, embe sikin, ku ngunjii. Ba wumb ok kongun enjing wumb ei, ku ekii se ngunjii, nga pe ekii se tuk ok kongun enjing wumb ei, ku kumb se ngunjii,’ pa nim. ⁹ Pe tep wu ni yi nim, ‘Konu pou pou nipi emii pimba erang ok, kongun enjing wumb ei wangin!’ Neng, ok pangin, kunum endeim pei ni ku kumep ngum. ¹⁰ Pe nga wumb kongun ok kumb se enjing wumb ei, en enim yi piinjing, ‘Sin kongun ok enjpin, ku kopur pei simin,’ ni yi piinjing ni ekii se onjung wumb ku engki ngum mił yi ku en enim ngum. ¹¹ Ngang sik pendik, ond wain kin kongun wumb kun tep elim wu ei kin ek kanim kanim nik ek kis nik ngunjung. ¹² Ngok yi ninjing, ‘Wu ekii se kongun enjing ei konu eni endi pei enenjing mon, ba sin kumb se konu eni kopur pei kongun erpin, nga tinga konu eni dinga tum konu kongun owundu enjpin,’ nik yi ninjing. ‘Ba nim wumb ekii se onjung wumb ku ngun mił sin yi ku ngun,’ pa ninjing. ¹³ Wu ombu ek yi nengin, ond wain arim wu ei opu, eim ek yi nipi orung kindpi kongun wu endi mołum konu ngum. ‘Wu puł, na nim kin ol kis endi enand mon. Ba enim na kunum endeim ni ku ngumbii ninj, ei enim na kin kapli ninjing,’ pa nim. ¹⁴ ‘Nim ku se mungkin ninim ngii konu pui!’ a nim. ‘Ekii sik ok kongun enjing wumb ei, enim ku ngunj mił, yi ku ngumbii end,’ pa nim. ¹⁵ ‘Pe na nam ku kumep ei kapli wumb ngop, nga sip kongun epi end ermbii. Ei na kapli ermbii min? Enim na ku ełe kanik, pei simin na wu ka mołum ni piinmin min?’” Ond wain arim ek yi nipi ngum. ¹⁶ Jiisas eim ek ei nipi

poru nipi yi nim, “Pe nga wumb kumbur en enim kumb simin ni piik mołmun wumb ei, nga ok ekii singii. Nga ekii sik ongii ni piinmin wumb ei, ok kumb singii,” pa nim.

Jiisas Ek Kunum Tekliki Nim Ei Kołpu Konj Ba Nge Nim

(Mak 10:32-34, Luk 18:31-34)

¹⁷ Jiisas eim Jerusalem konu tonu bii ni pupu, eim ekii sik elmin wu engki nga tał sipi sipim. Andlam ele puk, Jiisas eim ek nipi eim nge wu ombu mendpił ngum. ¹⁸ “Piyei!” a nim. “Pe sinim Jerusalem konu tonu bin onmun. Pamin! Na tonu epin si kindip mani mei wu kingam moł. Mołamb, na sik sipik, kułmał katiłmin wumb nga lo ek piłmin wumb ei kin ngungii. Ngangin kin, wumb ei kos piik, nga na to kundngii nge nik piik erngii,” pa nim. ¹⁹ “Nga na wumb ei sik, sipik, wumb tilap eipi endi ngungii. Ngangin, wumb ei sik, na kepil tok, na kin ek kanim kanim nik, ek korum tok sipik, ond peri ele to kundngii. Nga kunum tekliki tukpu ele pep, nga angip op konj bii,” pa nim.

Jeims Kin Jon Tel Menjngil Epi Dinga Endi Kii Sim

(Mak 10:35-45)

²⁰ Kunum ele, Sependii ambim eim nge kingam tał sipi opu, Jiisas mułum konu tu wupu, eim mei ele ming gopsing pii polpu kan, mani kan pepi prei erpi Jiisas kin epi endi kii sim. ²¹ Pe Jiisas yi nim, “Nim epi nipe sinjii nin?” Eim ek yi nipi Jiisas kin orung kindim, “Ekii se ninim king mulnjii kunum ei, na kangil tał okuł, endi nim angil tundung mułang kin, endi opu nim angil taring mułang. Molkuł, elip Gos nge wumb tep er mułguł.” ²² Eim ek yi neng, Jiisas ek nipi orung kindipi yi nim, “Enim kii sinmin epi ei, enim pii pol tunanmin, mon! Pe enim kapli na epi embin

tui owundu pe ko wumbii er moł mił, enim yi kapli ko wungii ku? Nga pup ond peri ele kułmbii mił, enim yi ku kapli erngii min?” En enim kapli ninjing, “Sin kapli yi ermin.” ²³ Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Keimi, elip kapli na epi embin tui ko wumbii mił nga elip yi ku pukuł epi embin tui ko wunguł. Ko wukuł yi erngil ei kapli. Ba okuł endi angil tundung mułang kin, nga endi angil taring mułang yi erngil, ei na kongun mon! Elip ngumbii mił pinalim. Wumb nii endi nanim Arnan ok konu ele mułngii pa nimba wumb ei kapli ok konu ele mułngii,” pa nim.

²⁴ Jiisas eim ekii sik elmin wu engki kei, wu angim angim tał ek ei piik kin, wu angim angim tał kin kis piik, noman embin peng yi erik mulnjung. ²⁵ Ba Jiisas eim wu ombu wii tang, wangin eim ek yi nim, “Enim piinmin ya mani mei konu ele wu king wu ei, wumb tilap eipi ei to mani kindiłmin, en enim wu owundu ombu molk wu amb ek nik ngok yi elmin piingii,” pa nim. ²⁶ “Ba oł ei nge, ya sinim mołmun konu ele yi tonu onermba mon. Wu endi tuk wu owundu mułmbii ni pimba ei, wumb pei paki topu, eim kongun wu mendpił mołpu, eim embe ambil mani kindimba. ²⁷ Wu endi eim mołpu o kumb ele bii ni piimba, wu endi enim mołmun konu ele tuk mułmba, ei eim kapli kongun wu mił enim eim no kukuł se mułangin kin eim enim kanpi kun erpi se mułmba. ²⁸ Yi mił, tonu epin si kindip mani mei ele, na wu kingam mołup yi mił ermbii oł. Na nam op, ei opu wumb na kin kongun erik, na paki tungii nip onenj mon! Na op, wumb paki tumbii nge onj. Op, na ond peri ele kułamb, na miyem ele wu amb pei sip, orung simbii nge onj,” pa nim. (Ek ei eim ermba nge ei piipi nipi ngum.)

29 Pe Jeriko konu si kindik pangin, wumb tilap pei Jiisas pum konu ekii se punjung. 30 Ningil tumbun mułum wu tał, andlam wer ele molkuł piinjngil ni Jiisas andlam ele ek tengpi o pang, pikil wii dinga tunjngul. Tokul ek dinga nikil yi ninjngil, "Gos kindim wu Kraiss nim sin orung sinjii wu, nim Deipis nge tilap wu sil kin kaimb sinjii." 31 Wumb pei onjung wumb ei ok kin wu tał wii tokul yi ninjngil, "Wu ei kin ek tingnenel mon!" pa ninjing. Ba wu tał wii dinga tokul nga yi ninjngil, "Owundu, nim Deipis nge tilap wu nim sil kin kaimb sinjii," pa ninjngil. 32 Jiisas angpi ek dinga nipi yi nim, "Na elip kin nimbil ol ermbii ninmbil?" 33 Wu tał ek yi ninjngil, "Owundu, nim sil ningil ei er ka enjii nipil ninmbil ninjngil." 34 Jiisas eim wu tał kin kaimb sipi, eim wu tał ningil el embilang, pe sikir wu tał ningil ka wii seng kankil, Jiisas pum konu ele ekii sikil punjungul.

21

Jiisas Jerusalem Konu Wu King Mił Pum
(Mak 11:1-11, Luk 19:28-40, Jon 12:12-19)

1 Andlam andik puk Jerusalem konu mandi puk, Bespeis ni konu ele komung Olip ele tor puk, Jiisas eim ekii sik elmin wu tał nipi kindang ok punjungul. 2 Jiisas eim wu tał kin ek yi nipi ngopu kindang punjukul. "Elip punmbul konu ele alting mandi konu kembis endi salim konu ele, kung dongkii endi wał kin, kan kulk kindnjing palim ei, pe elip kan poskil se mengkil, na kin tu wel!" a nipi, kindang punjungul. 3 "Elip pangil, wu endi elip kii sim kin yi ningil, 'Owundu eim kongun peng simbil onmbul pa ningil.' Nengil, ngumba," pa nipi yi nim. 4 "Epi ei tonu onum ei, Gos ol ekii se ermba piik nilmin

wu ek yi nik pendik mił pe keimi tonu onum pa nipi ek dinga nim," yi nim.

5 "Enim Jerusalem molmun wumb ei ningii. Pe enim nge king ei enim kin onum. Eim noman emin seng kung dongkii endi kin giyyeng giyyeng ni opu, kung dongkii wał ele mendpil molpu onum."

6 Jiisas nge wu tał kumb se pukul, Jiisas yi erel nim mił, pukul enjngil. 7 Wu tał kung dongkii mam, wał tał tu wukul, el elip tor konduk gulk tonu kung dongkii ele kin sengil, Jiisas eim tonu pupu pel ele mułum. 8 Pe wumb kopur pei en enim konduk tor gulk sipik, andlam ele kumbuk sinjing. Wumb kombur ond ongul tok sipik, andlam ele sinjing. 9 Wumb pei kumb se pangin, nga kombur ekii se Jiisas pum konu ele puk, wii dinga tok yi ninjing, "Deipis nge kingam eim embe ambil tonu kindamin tonu pangli. Gos eim wu ei kin noman ka ngumba, wu ei Owundu nge embe ele onum. Gos embe am ei tondrung pangli!" pa nik yi ninjing.

10 Jiisas Jerusalem konu owundu ele tuk pang, wumb kanik, puku sik noman kanim endi eipi mił piik. "Wu ei nii?" yi ninjing. 11 Wumb punjung wumb ei yi ninjing, "Wu Gos ol ekii se tonu omba ei piipi nilim, wu Jiisas eim Nasares konu Galilii mei konu owundu ele wu," pa ninjing.

Jiisas Gos Men Ngii Owundu Engim Konu Ele Pum
(Mak 11:15-19, Luk 19:45-48, Jon 2:13-22)

12 Jiisas pupu, Gos men ngii owundu engim konu nirik pupu kenim ni wumb puk, epi top erik enjing ei, en enim kung ni kei ni epi ei sik Gos kin kulmal kelngii enjing. Wumb en enim ku sik erik mulnjung ei, kanpi to makrip

anda kindim. Kindpi, ku tonu peŕ ele ku mong erik kin, nga epi top erik, mulnjung wumb ei to pulpeŕ topu, nga peŕ ambilpi sipi ak topu yi erim. Nga kei ni peŕ ele ku sek enjing wu ei mulnjung konu peŕ ele, ambilpi sipi ak topu, yi erpi to kindang, si kindik anda punjung. ¹³ Eim wumb kin ek dinga nipi yi nim, “Gos nge ek yi miŕ ninim, ‘Gos nanim men ngii ei prei eŕmin ngii ningii,’ pa nim. Ba enim ngii ei erangin kin epi waning wumb miŕ ngii saŕim,” pa nim.

¹⁴ Jiisas eim Gos men ngii owundu ele moŕpu yi nipi muŕang, wumb ningiŕ tumbun muŕum wumb, ni simb ak tum wumb tu wangin, Jiisas er ka erim. ¹⁵ Ba kuŕmaŕ kaŕiŕmin wumb ei ni lo ek piŕiŕmin wumb ni molk piŕnjing ni, eim jep oŕ erpi erang, kangiŕ nirik Gos men ngii owundu ele molk wii dinga tok ‘Osana,’ ninjing ei, nik kin ‘Deipis nge tiŕap ende kingam,’ yi ninjing, ei wu ombu en enim molk piŕk kin kis piŕnjing. ¹⁶ Piŕk, ek nik Jiisas ngok yi ninjing, “Nim ek ninmin ei nim piŕin min mon?” Nga Jiisas ek nipi orung kindim, “Na piŕind, enim Gos ek ei gerik piŕinenjing min? Ek ei yi ninim, ‘Kangiŕ kembis menjing am nok moŕmun, ni kangiŕ dinga miŕ moŕmun ei, Gos eim erpi gupu ele nanim embe ambil tonu kindngii nipi yi ninim,’ pa nim.”

¹⁷ Pe eim Jerusalem konu owundu ele mulnjung ei si kindpi, tor pupu Besanii konu kembis ele emii peng pupu muŕum.

*Jiisas Ek Neng Ond Pik Kuŕum
(Mak 11:12-14,20-24)*

¹⁸ Moŕpu, kupiiring ok, eim Besanii konu kembis si kindpi tor pum, ni eim kuni tum. ¹⁹ Tang, kenim ni ond pik mong noŕmun ond endi engim, ei pupu kenmbii nipi andŕam ele pum. Pupu kenim

ni ond ei mong endi to mulerim mon! Onguŕ mendpiŕ erpi engim. Jiisas ek dinga nipi ond ei ngum, “Nim nga ond mong nga tunerii mon!” Yi neng kin, ond ni sikir kuŕum. ²⁰ Jiisas eim nge ekii sinjing wumb oŕ ei kanik puku sik end-njing. Andik ek yi ninjing, “Nim-biŕ erang ond ei sikir kuŕii enim?” ²¹ Jiisas ek nipi eim nge ekii siŕmin wumb ngopu yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Pe enim pii gii mendpiŕ peng, enim noman taŕ sinerang mulnjung kin, na ond pik ele enj oŕ ei miŕ enim yi erngii. Ba enim oŕ yi mendpiŕ enerngii mon! Pe nga enim pii gii mendpiŕ molk kin komung owundu paŕim ek dinga nik, ‘Komung pukun ep noŕ ele mani pui ningii, ei kapŕi ba,’ ” pa nim. ²² “Pe enim pii gii nik prei enjing kin, enim epi nipe simin nik erngii ei, kapŕi singii.”

Wumb Jiisas Kii Sinjing, “Nii Endi Nim Kin Noman Dinga Ngum?”

(Mak 11:27-33, Luk 20:1-8)

²³ Jiisas Gos men ngii owundu ele orung opu, ek emb topu wumb ngopu muŕum. Muŕang kin, Jura wumb nge kuŕmaŕ kaŕiŕmin wu owundu ni Esrel wu num kombur ok eim kanik yi ninjing. “Nim nipe noman dinga sikiŕ kongun ei en? Wumb nii nim noman dinga ei ngum?” ²⁴ Jiisas ek nipi yi nim, “Na ku yi enim kin ek endi nip kii simbii. Ei enim na ek ei nik ngunjung kin, na nam nipe noman dinga peng kongun end, ei nip enim ngumbii,” pa yi nim. ²⁵ “Jon wumb noŕ pendŕiŕim wu ei noman dinga ei jii miŕ orung tonu om? Pe oŕ ei Gos epin konu mani om min mei mani wumb ngenj ele om?” Pe Jura wu num ombu ei en enim ek nik piŕk piŕk erik yi ninjing, “Pe sinim oŕ ei Gos epin nge epi epin konu ele mani om, ei ninjpin kin, eim sinim kin ek yi

mił nimba; ‘Kapli, nimbił erang en enim Jon nge ek ei pii gii ninenjing?’²⁶ Ba pe sinim ninim oł ei mei mani wumb kin om ninjpin kin, sinim wumb tungii ni mund mong kulmun. Kulpun ek ni tor kindnermin yi nik piinjing. Nimbił erang, wumb ei yi ni piinjing, Jon Gos oł ekii se ermba ei piipi nilim wu,” ei yi ni piinjing.²⁷ Wu ombu ei piik, Jiisas kin ek ni orung kindnjing, “Sin piinanmin,” pa ninjing. Jiisas ek yi nipi wu ombu ngum, “Na yi ku, na noman dinga nipe dinga peng kongun end ei, nip enim ngunermbii.”

*Wu Endi Kingam Tał Mulnjung
Ei Nge Ek Ekin*

²⁸ “Ba enim er piinmin mił nenj? Wu endi kangi wu tał meng seng mulnjunguł. Arim pupu, kingam kumna mułum konu kanpi ek nipi yi nim, ‘Nim pukun pani aka pin kongun erii!’ nipi kindim.²⁹ Kingam yi nim, ‘Na punermbii,’ nim, ba nga ekii se pum.³⁰ Arim nge pupu kingam ekii kanpi yi ku nim. Ba kingam, ‘Owa bii,’ nipi, nga ekii se punerim.³¹ Pe kangi wu tał kangi wu nii eim arim nim ek ei ekii sim?” Wumb yi ninjing, “Kingam kumna arim nim ek ei ekii sim,” pa ninjing. Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Ku takis silmin wumb ni amb wu eipi eipi ningił erik endnjing amb, ni wumb ombu oł kis mendpił er endnjing wumb ei, nga ok Gos sinim tep er mołum konu tuk pungii. Nimbił erang en enim noman ak tok, Gos nge ek ekii sinjing ele pungii.³² Nimbił erang, Jon opu oł kun erpi enim andan tum, ba enim pii gii ninenjing mon. Ba wu ku takis silmin wu, ni amb wu eipi eipi ningił erik erik endnjing amb, ni wumb ok pii gii eim kin piinjing. Enim oł ei kanik poru ninjing, ba enim

nge noman ak tok pii gii ninenjing mon,” Jiisas ek yi nim.

*Ek Ekin Ei Wumb Kis Kombur
Kuni Wain Pin Tep Er Mulnjung
(Mak 12:1-12, Luk 20:9-19)*

³³ “Enim wu num wumb tep elmin wu ek ekin endi nga nimbii end piyei!” Jiisas ek yi nim, “Wu endi eim ond mong wain pin nge konu owundu endi erpi telim, konu ele tel mei konu orung orung pei kung gui erim. Nga tukrung ele, noł wain ming owundu endi erim er sepi ond mong wain tep mulngii ngii endi tekim, yi er sim. Sepi kin, wu kombur ele kongun top silmin wu er noł wain mułei nipi pendpi, eim konu turii endi ele pum.³⁴ Ekii se ond mong wain nungii kunum mandi erang, noł wain arim eim kongun wu kombur kindang puk, wumb wain pin tep er mołum ele pangin eim kuni wain kombur ngungii nipi kindang punjung.³⁵ Pe kongun ele wain pin tep er mulnjung wumb ei molk, wu onjung wu ombu ambii gii nik, wu endeim to konduk, wu endi kepil tok, wu endi ku tok kindnjing.³⁶ Pe nga ekii se kuni wain arim ei kongun wu kombur nga kindim. Ei ok kindim mił mon, kongun wu kombur pei kindim. Pe kuni wain kongun tep er mulnjung wumb kembern ei ok oł ei ku nga enjing.³⁷ Pe ekii se mendpił, eim nge kingam ek piingii ni piipi kindim.³⁸ Ba kongun tep er mulnjung wumb ei molk kenjing ni, eim kingam mendpił wang kanik kin, ek nik piik piik enjing. Erik yi ninjing, ‘Kang wu onum, ei eim arim epi ombu pei simba, sinim eim to kundamin! Yi erpin kin, eim kuni wain nin pan aka pin pei ei sinim simin,’ pa ninjing.³⁹ Nik, kangi wu om ni tor sipik, kuni wain pin torung ele to kundnjung.

⁴⁰ “Pe enim er piinmin mił nenj? Ekii se kuni wain pin nge arim wu

ei opu, kongun tep er mołmun wu ombu kin nimbił oł ermba ei piin-min min?" Jiisas yi nim. ⁴¹ Wumb ek yi ninjing, "Kuni wain pin nge arim wu ei opu, kongun tep er mulnjung wumb kis ombu ei to kundmba mendpił. Nga kuni wain pin arim wu ei pani wain pin ei sepi, wu kombur eipi kongun top silmin er noł wain konu ele mulei nipi pendmba. Wumb ele ouni wain arim nge kuni wain nungii," pa ninjing. ⁴² Jiisas ek yi nim, "En enim Gos nge ek ka mon ei gerik piinjing min mon? Ei yi nim,

'Kom ku ngii endi takinmin wumb ei endi si tor kind si kind-njing ku ei, pe ngii ekin mił orung opu tonu opu ku dinga wii pałim. Ku ninim ei Jiisas eim ninim, Gos owundu eim oł ei erang tonu onum ei, sinim kan ka wii kaninmin.'

⁴³ "Yi mił peng kin, na enim kanip nind," Jiisas yi nim. "Gos sinim tep er mołum konu ei, enim kin sipi orung simba. Sipi, wumb tiłap eipi endi Gos sinim tep er mołum konu ei wumb ngumba wumb ei, Gos oł kun ka erngii. ⁴⁴ (Wumb nii endi eim bok topu pupu, ku peł ele pim kin, eim topu pułpeł to eipi eipi kindmba, ba nga kom ku ei opu wumb endi ngenj ele pim kin, wumb ei topu kiłpi topu pułpeł topu, dup sik mił eipi eipi kindmba," Jiisas yi nim.)

⁴⁵ Pe kułmał kałiłmin wumb owundu ni lo ek piikmin wumb Jiisas eim ek ekin ei piinjing ei eim wu kei kin ninim ni piinjing. ⁴⁶ Piik, eim ambił gii ninim ni piinjing, ba wumb pei mołumun nik mund mong enjing. Wu amb en enim yi piinjing, "Jiisas eim Gos oł ekii se ermba oł ei piipi niłim wu, ni piinjing.

22

Ek Ekin Wu Endi Amb Simba,

Kuni Owundu Erim (Luk 14:15-24)

¹ Jiisas nga ek ekin topu ek yi nim. ² "Gos sinim tep er mołum oł ei nge oł konj mił, king endi oł yi erim. Eim kingam amb simba erang, eim kuni owundu erim. ³ Kumb ok, wu king eim nge kongun wumb kindpi, wumb kanik yi ningii, 'Na kangi amb simba kunum kuni owundu er simbił, ok nungii,' nirim. Pe kuni owundu nungii kunum ei mandi erang, king ei eim nge kongun wu ombu kindang, wumb andik nengin, wangin neng, puk, wumb kanik nik, ba wumb kan nirim wumb ei, 'Onermin mon!' ninjing.

⁴ King ni nga eim kongun wu kombur kindpi yi nirim, 'Enim puk yi ningii, "Na kung kou top nui, epi owundu pei sipi, kangi amb simba kuni pei kun er sepi mołum, enim ok, kuni nungii. Wei!" Nim nik puk yi nei!' nipi kindim. ⁵ King ei nge kongun wumb puk, wumb kanik nik ni wumb ek ei piinermanik wumb, en enim si kindik, eipi eipi puk. Kombur en enim ku singii kongun erngii nge puk; nga kombur en enim aka pin kongun erngii nge eipi eipi puk. ⁶ Ba wumb kombur king nge kongun wu ombu ambił gii nik, kepil tok, kombur to konduk erik. ⁷ Erangin kin, king eim popuł sipi, eim nge opu wu ombu kindang puk, wumb ombu ambił gii nik, ei eim kongun wumb to kundnjung wumb sik to kundngii, nga konu orung orung pei dup kindangin, 'Nangli,' nirim. ⁸ King ni eim ek nipi eim kongun wumb ngopu yi nim, 'Na kuni owundu wumb nungii ninj wumb ei, kuni er kun er sinj ba wumb wii tunj ei, en enim enmin oł ei kapli enanim. ⁹ Yi pałim ei piik enim puk, andlam ele molk wumb eipi ongii ei, nik tu wangin ok. Ok amb simba kuni owundu er sinj, ei nungii,' pa nipi, kindang

punjung. ¹⁰ King eim yi nipi eim kongun wumb ngang, puk konu orung orung pei puk, wumb kanik ninjing ei, wumb kis, ka ouni ninjing. Nengin, wumb ok eim kingam amb simba erim konu ngii nirik molk piki tunjung.

¹¹ “Wumb wu amb ok mułangin kin, king nirik pupu wumb ok mulnjung ei kenmba nge nirik pum. Pupu kenim ni, wu endeim eim wu endi amb simba erang konduk kindiłmin kon ei, kindnerim mon. ¹² Pe king ek nipi wu ei ngum, ‘Wu puł, nimbil erang nim kuni owundu wu endi amb simba erang konu nirik on, ba konduk kindiłmin kon ei kindnan?’ Ba wu ei eim ek nimba ek pinerim mon. ¹³ King ni kongun wumb kanpi kin ek yi mił nim, ‘Enim wu ei simb angil ełe kan tok, olkup to anda emii enim konu ełe pindangin pengii!’ pa nim. ‘Emii kunum ełe wu ei eim ke dinga nipi, eim nge gupu mong kongpu nopus mułmba,’” pa nipi yi nim. ¹⁴ Jiisas nga ek yi nim, “Keimi, Gos eim wumb pei ngii nirik wii tum ba wu kopur endeim endeim ni eim ngii ełe nirik wangin,” a nim.

¹⁵ Lo ek piıłmin wumb en enim ek nik piik yi ninjing, “Sinim Jiisas ambil gii nimin, ei nipe ek nipin ambil gii nimin?” ¹⁶ Pe enim lo ek piıłmin wumb ei nge kongun wu kombur kin King Eros nge kongun wu kombur kin ouni ok, Jiisas mułum konu kanik yi ninjing, “Ek mon wu, nim sin piınmin nim ek keimi nilin wu, ninim ek keimi minj nikin, Gos ol kun ka elim mił yi nikin wumb ngołun. Pe nim wumb endeim kin noman ngunalin, wumb pei noman ende minj ngołun. ¹⁷ Pe nim er piin mił nenj ei ni sin ngo? Sinim Rom wu King Siisa kin ku takis ngumun min mon?” ¹⁸ Ba Jiisas eim wu ombu noman tuk piik ninjing ek, ei piipi ek dinga nipi orung kindpi

yi nim. “Enim ek kend nge wumb, enim ni ek endi nimbii min, yi piik ninmin ei, nimbil erang ninmin?”

¹⁹ Enim ku takis tunjung ku endi tu wuk, na ngangin kenmbii,” nim. Neng, takis ku endi tu wunjung. ²⁰ Tu wangin, wu ombu kii sim, “Ku min men ni embe ei nii nge mołum?” ²¹ Wu ombu yi ninjing, “Wu King Siisa nge,” ninjing. Pe eim ek nipi ngopu yi nim, “Siisa nge epi ei Siisa ngungii; Gos nge epi ei Gos eim ngungii,” pa nim. ²² Wu onjung wu kei Jiisas nge ek piik, mund mong erik kin, si kindik punjung.

Wumb Kolk Nge Konj Pungii Ei, Er Pungii Mił Nenj?

(Mak 12:18-27, Luk 20:27-40)

²³⁻²⁴ Akip kunum ei mendpil, wumb koltmun wumb ei nge nga konj onerngii yi niłmin wumb ok, Jiisas kin ek nik kii sinjing. Sik yi ninjing, “Ek mon wu, Moses nge lo ek yi ninim, ‘Pe wu endi eim kangil mulerang kułum kin, eim angim eim amb sipi, eim kingam mił endi meng simba,’” pa nim. ²⁵ “Kumb ok wu angim angim angil orung nga tał mulnjung, ba wu kumna amb ei sipi mułum ei, kułum. Ba kangi endi mulerim. Yi erang kin, eim nge angim ei amb ei sim. ²⁶ Nga angim tuk ei yi ku erim, nga enginjingil ekii ei yi ku erim, yi minj er puk. Puk wu angil orung nga tał pei yi mił erik kolk poru ninjing. ²⁷⁻²⁸ Wu ombu pei kolk poru nengin, amb ei eim mendpil ekii se kułum. Pe nim ne! Ekii se wumb kulnjung wumb ei angk, nga konj tonu ongii kunum ei, wu nii endi amb ei wam mułmba? Nim piin, wu pei amb endeim minj sinjing.”

²⁹ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos nge ek ei piinenjing min? Enim yi ku Gos nge noman dinga ei piinanmin min? Yi mił enim ek ninmin ei kapli enanim. ³⁰ Yi mił ekii se kułii

wumb ok nga konj pungii kunum ei, wu amb sinenjing; ni amb wu punenjing; wumb ombu Gos enjel mołmun mił yi mułngii. ³¹⁻³² Nga enim wumb kulnjung wumb angk, nga konj mułngii ninmin ei, na enim kii simbii end. Enim Gos nge ek ei ger kenjing min mon? Eim ek ei yi mił ninim, 'Na Eiparam nge Gos, Jeikop nge Gos, Aisak nge Gos.' Ek pułe yi mił, wu ombu kulnjung, ba nga puk konj mołmun. Wumb ombu Gos ei konj kunum kunum mołum Gos ei nge," pa nim. ³³ Wu amb, wumb pei ek ei piik, mund mong erik, ek ni Jiisas eim ngum.

*Gos Nge Lo Ek Kumna
(Mak 12:28-34, Luk 10:25-28)*

³⁴ Kunum ele Jiisas eim ek neng wumb kolk nge konj tonu puk piinalmin wumb ei, gupu ele ek tingninenjing ek ei lo ek piilmin wumb piinjing. Piik, eim mułum konu ele mandi ok mulnjung. ³⁵⁻³⁶ Wumb mulnjung konu tuk ele, wu endi lo ek piilim wu mołpu, Jiisas nimba ek piimbii ni piinim, ek ei Jiisas kin kii sim. "Ek mon wu, ek nipe ek endi lo pei to mani kindpi ek ei minj owundu enim?" ³⁷ Jiisas ek nipi, wu ei ngopu yi nim, "Nim nge Owundu nge embe ambii tonu kindkin, ninim kaimb ni, noman tuk ni, noman poru, nga noman ka pei Gos Owundu ngunjii. ³⁸ Lo ek ei endeim owundu mendpił ei, ek lo ka wii mendpił. ³⁹ Nga lo ek endi ei yi mił palim ku. Ei yi mił, 'Nim ninim noman ele kuł ngonum yi ku wumb erpi ei kin, ninim noman ka ngunjii.' ⁴⁰ Pe ek lo ek tał ei, ek pułe endeim palim. Ek ei, Gos oł ekii se ermba ei piik niłmin wumb kin, Moses lo ek pei ei yi ku palim," pa nim.

*Jiisas Lo Ek Ekii Silmin Wumb
Kii Sim, 'Krais Ei Nipe?'*
(Mak 12:35-37, Luk 20:41-44)

⁴¹⁻⁴² Lo ek piik elmin wumb mułangin kin, Jiisas ek kii sipi nipi ngum. "Enim Gos kindim wu Krais ei er piinmin mił nenj? Eim nii kingam?" Wumb ei kanik yi ninjing, "Eim Deipis nge kupam," pa ninjing. ⁴³ Eim ek nipi wumb ngum, "Pe nimbił erang Gos Gui Ka ei Deipis kin neng, Deipis mołpu wu ei, 'Nam Owundu,' nim? Eim yi nim,

⁴⁴ 'Owundu ek nipi nam nge Owundu ngopu yi nim: Nim na nge angii tundung orung mulnjii. Ekii se ninim nge opu orung wumb ongii ei sipi, ninim simb mandring ele kindmbii,' pa nim.

⁴⁵ Deipis eim nge ek ele nipi eim, 'Na nge Owundu,' pa nim. "Nimbił erang wu ei eim nge kupam?" a ninim. ⁴⁶ Wu endi Jiisas nim ek ei nik orung kindngii mił wu endi mulenjing mon. Nga kunum ele pułngun monduk wumb eim kin kał kulk nga ek kii sinenjing mon.

23

*Lo Ek Emb Tolmun Wumb Nin
Lo Ek Polmun Wumb Oł Elmin*
(Mak 12:38-39, Luk 11:43,46,
20:45-46)

¹ Pe Jiisas ek nipi wumb pei ngopu, nga eim nge ekii sinjing wumb kin ouni ngum. ² Eim ek yi mił nim, "Lo ek piilmin wumb kin, lo ek polmun wumb kin puk, Moses nge lo ek dinga nik ngok mulnjung. ³ Pe enim wumb ombu ei, lo ek nik ngonmun ei piik, ekii singii. Ba en enim elmin oł ei, enim ekii sik enerngii mon. Wumb ombu en enim, ek ni tor kindilmin; ba en enim ek ei ekii sinalmin mon. ⁴ Wumb en enim epi oł embin tui tu wuk, wumb pindang elmin; ba en enim angii mong ele endeim, wumb paki tok yi enalmin mon. ⁵ En enim epi pei elmin oł ei, wumb keningii ni piik, yi elmin. Nga en enim ka owundu peng ele talk,

prei elmin. Yi mił erik, en enim konduk ele olt, moke kanim kanim elmin. Yi mił ermin ni piik, epi ei wumb keningii. ⁶ En enim noman yi piilmin kuni owundu nungii ei, ‘Sin sinim o pun, peł kumb ele mułmun,’ ni piilmin. Nga men ngii konu ei pupun, kumb ele mułmun nik, yi piik andilmin. ⁷ En enim yi piilmin, ‘Sin tuk wumb konu ele endamin wumb molk, sin ek mon wu, yi ningii,’ ni piilmin. Ei mon! Enim wu endeim mendpił ek mon wu, enim angim angim mułngii. ⁸ Ba wumb molk, enim ‘Ek mon wu,’ ninerngii mon! Wu endeim enim nge ek mon wu, nga enim angim angim yi mułngii. ⁹ Ya mani mei ele enim, ‘Sin erinjin endi mołum,’ yi ninerngii mon. Enim nge Ernjing endeim mendpił, ei tonu epin konu ele mołum. ¹⁰ Enim wumb molk, ‘Enim wu num peng pim wu,’ yi mił ninerngii mon. Enim wu num endi mołum ei, Kraiss mendpił mołum. ¹¹ Ba enim nge wu owundu ei, enim kin kongun wu mił yi mułmba. ¹² Wu endi eim embe ambil tonu kindim kin, eim nge embe ei mani ba. Wu endi eim embe ambil mani kindim kin, ei eim tonu ba,” pa nim.

*Jiisas ‘Ek Mon Wu Oł Kis Enjing,’
Ei Nipi Ngum.*

*(Mak 12:40, Luk 11:39-42,44,52,
20:47)*

¹³ “Enim lo ek piik elmin wumb ni, polułmun nik elmin wumb, enim kan kun er mułngii. Enim noman tał sek enjing wumb. Nimbil erang enim Gos sinim tep er mołum ei andlam ondu ngok erangin kin, wumb tuk ele pungii kapli enanim mon! Nga en enim konu ele punarik, nga wumb tuk bin ni enmin ei, pei nik yi enanmin ku.

¹⁴ (“Enim lo ek piilmin wumb ni, andlam ele prei olt er mułamin kin, wumb keningii nik elmin wumb ni enim kan kun er mułngii! Enim kend tok nik elmin wumb, enim

amb wenjing kulnjung amb ngii konu ele epi waning erik, yi elmin. En enim prei kinan erik, ei enim oł elmin, ei nge enim kumep kis endi singii,” pa nim.)

¹⁵ “Enim lo ek piilmin wumb ni, andlam ele angk prei olt ermin; wumb keningii nik elmin wumb ni, enim piik kun er mułngii! Enim nge noman tał er palim. Enim ep noł ni, konu mei orung orung andik, wu endi semin Jura nge wu mułmba nik endnjing. Andik kin, wu endi tuk sinjing wu ei, am dup konu peł ele kun tuk ba wu mołum. Ei en enim yi mił ku; ba enim eim kin nengin erpi, eim am oł kis wii erpi, enim to mani kindnim,” pa nim.

¹⁶ “Enim lo ek nga pei nik enmin, ei kun punalim mił enim; ek eipi eipi nik lo ek ei ekii sik nilmin; ba Gos lo ek ekii sinalmin. Enim ningil tumbun kis mułum; ba nga wumb andlam andan to ngungii enmin. Kapli enim kan kun er mułngii! En enim ek yi nilmin, ‘Wumb endi men ngii kin, ei nipi, ek keimi mendpił nind. Nipi, angil tonu kindmba wu ei, ek wii mił nimba. Pe wumb en enim lo ek eipi eipi en enim noman ele nik ele, en enim ekii sik, andlam kun salim mił punarik kin, Gos nge lo ek ei ekii sinalmin mon. En enim nge lo ek ni pendnjing ek lo kembis kembis, ei nge ekii silmin. ¹⁷ Enim ningil tumbun kis mułang, noman wulu pang mołmun wumb! Epi nipe ei owundu? Min gol ei epi owundu min? Men ngii ei erang, gol opu kun ka mendpił mułmba min? ¹⁸ Pe nga enim wumb molk yi nilmin, ‘Wu endi kułmał kalilmin konu ele angpi, ek tonu dinga nipi, ek keimi nind nilim ek ei, enim ek wii nilmin. Nga wu endi kułmał kalilmin epi sipi, tonu kumo ele sepi, ek keimi nimba ei keimi, eim yi ku erpi mułangki!’ nilmin. ¹⁹ Enim ningil tumbun kis mułang,

ek ninmin min, epi nipe owundu? Kulma! kalilmin epi tonu kumo ele sepi, epi owundu min? Kulma! kalilmin kumo ei erang, kulma! epi ei kun ka mendpil min? ²⁰ Pe wu endi eim kulma! kalilmin konu kumo ele kin, ek endi tonu nipi, dinga erbii nipi ermba ei, tonu kumo ele epi pei muamba epi ei kin, ouni ek dinga nimba. ²¹ Wu endi men ngii owundu ek tonu nipi, ek ni dinga ermba ei, eim men ngii owundu ele ni, Gos men ngii nirik mo!pu, ku ouni ek dinga nimba. ²² Wu endi tonu epin ek tonu nipi, ek endi ni dinga ermba ei, Gos pe! mo!um owundu ei kin, ouni ek nipi dinga ermba,” pa nim.

²³ “Enim lo ek piik elmin wumb ni, wumb enim lo ek andan to!mun wumb; enim kan kun er mu!ngii! Enim noman ta! pim wumb. En enim aka pin me min, kuni singin erang, epi engki tu wuk, endeim aninga tonu ei Gos ngok yi elmin. Ba enim lo ek pei enim si kindilmin ek ei, nga ekii sinermin mon. Ei ek yi ek, wumb nok tumba kun ka ek ni, o! kun erngii ek ni, noman ka wumb ngungii ek ni, lo ek Gos kin epi engki nga sipi, Gos ngok erngii o! ei, enim si kindnanmin mon! Ba epi lo ek owundu ei o! keimi erngii,” pa nim. ²⁴ “Enim ningil tumbun kis mu!um wumb molk kin, wumb and!am kun andan tungii enmin min? Ei kapli enanin mon! Enim epi kembis kembis noman peng kongun er molk kin, ba Gos nge epi owundu ei, enim ambil gii ninarik mo!mun,” pa nim.

²⁵ “Enim lo ek andan to!mun wumb ni, lo ek piilmin wumb; enim kan kun erik mu!ngii! Enim noman ta! er palim wumb. Enim ngenj torung ele no! was er ka erik mo!mun; ba enim noman tuk ei tukrung o! kis pei seng, ei penj mendpil mo!mun. ²⁶ Enim ningil tumbun lo ek andan to!mun

wumb! Enim ming kap tukrung ok was er ka erik, nga torung ei eim ka wii konj simba ku,” pa nim.

²⁷ “Enim lo ek andan to!mun wumb ni, enim lo ek piik nik elmin wumb; enim kan kun er mu!ngii! Enim noman ta! seng kin, ek ta! er nik nik enmin. Ei enim wumb yi mi! mo!mun ei guimeng tukpu ele, torung kopung kuru ka kand sengin ka salim; ba tukrung ele wumb kulii embil piki topu, epi kis er salim mi! enim noman ele yi salim. ²⁸ En enim yi mi! ku mo!mun. Wumb enim ngenj ele kanik kin, enim wumb ka mo!mun ni piinmin; ba noman tukrung orung epi waning ni, lo ek to kindik, o! kis ei tuk ele piki to mo!mun.”

Jiisas Ek Nipi, Ek Emb Tolmun Kumep Kis Singii
(Luk 11:47-51)

²⁹ “Enim lo ek piik elmin wumb ni, enim lo ek andan to!mun wumb, enim kan kun er mu!ngii! Enim noman ta! peng ek tang mulnjung wumb, enim ek ni tor kindilmin wumb nge tukpu ele, kung gui pok ni, kom ku ka wii elmin. Nga wumb o! kun ka elmin wumb ei nge, tukpu ka wii elmin ku. ³⁰ Molk ek yi nilmin, ‘Pe sin ok kupenjpun no! mulk kunum ei, sin mo!pun kin, kapli sinim ek ni tor kindilmin wumb paki tamin, to kundna!min mon!’ ³¹ En enim ek ei nilmin ei, enim ek ni tor kindilmin wumb to kondulmun ek ei piik nilmin. Enim ek ni tor kindilmin wumb to kundnjung wumb ei nge tilap ende molk kin, ninmin,” pa nim. ³² “Kapli, en enim kupenjing no! ok elmin o! ei, erik poru ningii. ³³ Enim wembii, enim wembii kis nge kingenjing nok; Gos enim kos owundu piimba kunum ei, enim dup konu mendpil pungii. Nimbil erang enim kos ele tungu erngii. Tungu ermin ni erngii, ei kapli enermba mon. ³⁴ Yi palim ei piik, pe na ek ni tor kindilmin

wu kombur sip, noman ka piim wu kombur kin, mon ek tolum wu kombur kin, Gos ek ka piik tor nilmin wu kombur kindamb, enim kin ongii ei, enim kombur to konduk, nga kombur sik, ond peri ele to kundngii ku. Nga kombur enim men ngii ele tungii. Nga wu kombur konu owundu endi ele bukun to sipik, konu owundu endi ele tor sipik, yi erngii,” pa nim. ³⁵ “Wu kombur mei konu wu ol kun ka mulk wu ei, enim to kundnjung ei, enim nge kumep enim kin pei owundu pimba. Gos nge tilap wumb kumna kin, Eipel wu ol kun ei Jura wumb to kundnjung. Kulang kin, pepi, opu opu ni, ekii se mendpiil Sekaraiya kingam Berekaiya, eim enim tuk men ngii ka ele kumo kind sik ele to kunduk, kumep ei pepi, opu enim ngenj ele palim. Ei enim pe ya mei molmun wumb ei, enim pul ele enim pe epi kis enim mei ele molmun wumb ei, pe kumep kis singii,” pa nim. ³⁶ “Na ek keimi nip enim ngond. Kumep pe kis enim wumb tilap pe molmun wumb ei singii. Nimbiil erang, enim wumb ol kun ka enjing wumb ei to kundnjung.”

Jiisas Jerusalem Konu Ele Wumb Kanpi Ke Nim
(Luk 13:34-35)

³⁷ “Jerusalem konu wumb, Jerusalem konu wumb! Enim Gos ol ekii se ermba ol ei piik nilmin wumb, enim to kundulmun. Nga Gos nge ek se andilmin wumb kombur kindang ku, to kundmun nik tolmun. Kunum kunum na enim nge kingenjing nol sip, kulou tumbii nip ele, ei yi miil kei kultu mam ei kei wal ombu sipi eim kong mandring kindilim miil, na yi ermbii nip enj, ba en enim mon ni piilmin,” pa nim. ³⁸ “Enim piinmin! Akip enim ngii konu ele wii simba, wumb mulerngii mon! Na enim si kindmbii. Si kindamb,

kangil menjing mulerang molmun, ei miil mulngii. ³⁹ Keimi na ek yi miil nip enim ngond, enim na nga kinerngii mon, molk puk puk ekii se enim ek yi ningii, ‘Gos wu ei kin epi ka wii ngangli, eim wu owundu embe ele onum, pa ningii,’” Jiisas pa nim.

24

Jiisas Ek Nipi, “Gos Men Ngii Owundu Ei To Kis Mundmba,” Nim.
(Mak 13:1-2, Luk 21:5-6)

¹ Jiisas eim Gos men ngii owundu ei, si kindpi anda pupu pum. Pang, eim nge kongun wu eim pum konu ekii se punjung. Puk, eim kin ek nik Gos men ngii angilim miil nik, andan tungii nge punjung. ² Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim epi pei ei kan poru ninmin min? Na ek keimi nip enim ngond, ya ku ei endi wii sinermba, pei tangin ku endi pupu, ku endi tang pei ombult mani opu poru nimba.”

Ol Embin Tui Pei Tonu Omba
(Mak 13:3-13, Luk 21:7-19)

³ Jiisas eim tonu komung Olip ele mulum ni, eim nge ekii silmin wu mendpiil eim kin onjung. Ok ek kii sik yi ninjing, “Nim sin kankin ne! Kunum nenj kin ol ei tonu omba? Nga ol endi ok tonu wang kenmin ei, epi nipe tonu omba? Nim orung wan, ya mei ei kunum nenj kin poru nimba?” nik kii sinjing.

⁴ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim kan kun er mulngii. Mon peng kin, wu endi opu enim kin, ek kend topu ngumba,” pa nim. ⁵ “Nimbiil erang, wumb pei ok na nge embe ele ongii. Ok ek yi ningii, ‘Na nam Gos kindim wu Krai,’ pa ningii. Nik, wumb pei ek kend tok ngungii. ⁶ Pe enim molk piingii ni wumb opu enmin ni piingii; nga wumb ek nik tu wangin wumb opu erngii ei piingii ku; ba ei kan kun er mulngii. Enim puku

sinerngii mon. Epi ei tonu omba ba kunum poru nimba kunum ei sikir tonu onermba mon. ⁷ Konu mei owundu wumb tilap endi kin nga konu tongndung mei owundu endi wumb tilap endi kin opu erngii. Nga king endi nge tilap ei puk nga king endi nge tilap kin opu erngii. Nga konu kombur wumb kumb kuni owundu seng mułngii; nga konu kopu owundu pei tumba,” pa nim. ⁸ “Oł ombu pei tonu omba ei mił amb endi kangil mengmba kunum ei, eim ngenj kumbii piinim mił yi piingii,” pa nim.

⁹ “Kunum ele, wumb enim sik ngenj kumbii ni oł embin tui enim kin tonu omba. Wang kin, enim to kundngii ku. Nga mei wumb pei enim kin noman kis mendpil piingii. Nimbił erang, na nge embe ele ei wumb oł kis yi mił enim kin tonu wang erngii. ¹⁰ Kunum ele, wumb pei en enim pii gii si kindngii. Si kindik, en enim engnjing noł sik, opu erii wumb ongii ei ngok; nga en enim engnjing kin opu orung erik, popuł sik erngii. ¹¹ Yi erangin kin, pei ek kend wumb oł ekii se tonu omba pa nik yi erngii ei, enim wumb kanik, ek kend tungii. ¹² Oł kis ei opu owundu ermba, yi erang kin, wumb en enim noman ngok enmin oł ei, si kindngii,” pa nim. ¹³ “Ba wu nii endi eim dinga mołpu, Gos kunum owundu ekii se mendpil tonu omba kunum ei mułum kin, Gos eim sipi eim kin orung simba. ¹⁴ Pe Gos sinim kin tep er mołum oł konj oł ei nge ek ka ei, wumb konu orung orung mołmun wumb ei kin, ek ni tor kind ngangin piik poru nengin kin, ekii se Gos kunum owundu kunum poru nimba kunum ei tor omba.”

*Epi Kis Mendpil Tonu Omba
(Mak 13:14-23, Luk 21:20-24)*

¹⁵ “Pe enim keningii ei epi oł kis mendpil ei opu konu to kis

erpi yi ermba. Epi ei Gos oł ekii se ermba ei piipi nilim wu Danyel ek nirim mił, epi opu Gos nge konu kun ka wii ele engmba. ¹⁶ Kunum ele, Juriya wu amb pei Juriya konu ei si kindik, tonu komung ei tonu sikirik pungii. ¹⁷ Pe wu nii endi eim tonu ngii ele mułmba wu ei, nga mani pupu eim epi sinermba mon, eim sikir ba. ¹⁸ Pe nga kunum ele wu nii endi eim aka pin mułmba wu, ei nge orung pupu, eim ngii konu konduk simbii ni piimba ei sinermba mon. ¹⁹ Nga amb kangil kembis am ngok mołmun ni, amb kangil mundii mołum amb ombu kaimb er mołmun. ²⁰ En enim prei er mulnjung kin, jii nimba kunum min, kor owundu kunum ei enim tungu sikir punerngii. ²¹ Kunum ei oł embin tui owundu tonu omba, mei konj sirim kunum ei pepi opu, pe yi ku, oł embin tui ei mił ok tonu oneririm mon. Nga ekii se mendpil, oł embin tui owundu ei nge tonu onermba mon ku. ²² Gos eim kunum ei sikir mandi onerim kin, wumb ei pei am pungii. Ba Gos eim wumb simbii nipi mundum wumb ei piipi kin, kunum ei mandi omba.

²³ “Kunum ei wumb molk yi ningii, ‘Kinei! Gos kindim wu Krai ya mani mei ele onum!’ min ‘Orung onum,’ ya nik erngii ei, enim keimi ni piik pii gii ninerngii mon. ²⁴ Kunum ele wumb kombur ok yi ningii, ‘Na wu Krai,’ nga wu endi oł ekii se tonu omba epi ei piipi nilim wu; ei ek kend tok erik. Jep oł kanim kanim pei erik erngii ei, Gos eim tuk sipi mundum wumb noman ei to wulu kindngii piim kin, kapli kindngii. ²⁵ Enim piinmin ei, na enim kanip ok ninj.

²⁶ “Wumb ei ok ek kend tok yi ningii, ‘Eim orung wumb mułmin konu ele mołum,’ yi ningii ei, enim punerngii; min wumb yi ningii, ‘Kinei, eim ya konu ele koi

er mołum,' ei enim pii gii ninerngii mon. ²⁷ Enim piinmin, kupu endi tilang erim kupu ei o pupu, wuł tilang erpi pupu, wuł mani purum mił yi, Gos mei mani kindang wu kingam ei, eim orung omba kunum ei, yi mił ku ermba.

²⁸ "Wumb ni epi kolk pengen konu ele kei Sikapi ok kułou tołmun."

Ekii Se Gos Kindang Wu Tel im Ei Omba
(Mak 13:24-27, Luk 21:25-28)

²⁹ "Kunum ei oł embin tui ei opu poru neng, ekii se eni opu emii ermba; nga oi opu tilang enermba; yi erang kanjip tonu muł ele boi boi nik mani ongii. Wangin, tonu muł ele epi kanim kanim pei owundu ei ołup ołup ermba. ³⁰ Kunum ele, Gos kindang mani mei ele wu kingam telim wu ei omba. Erang, tonu muł ele jep ol endi erang keningii. Erang, mani mei ele wumb pei keningii. Ei molk keningii ni, Gos kindang wu kingam telim wu ei tonu muł peł ele mołpu omba. Ei eim nge noman dinga owundu ni, tilang owundu wii peng omba. ³¹ Ei eim nge beli owundu tumba ei, ek owundu tengmba. Tengang kin, Gos eim enjel pei kindang, Gos eim wumb nge, simbii ni mundum wumb ei, si kułou tok wumb pei konu orung orung mei ekin tongndung pupu, endi mei ele molk sik orung singii."

Ond Pik Ek Ekin Endi
(Mak 13:28-31, Luk 21:29-33)

³² "Enim ond pik ei ond oi mił onguł okuł nipi, nga mun erpi enim mił piingii. Ond kirang ei noł mołpu, onguł konj tołum, ei enim piinmin. Ond pik yi niłmin, 'Akip konu eni mandi ba,' pa niłmin. ³³ Yi mił ku, ekii se enim epi ombu pei keningii. Kanik, yi ni piingii kunum poru neng omba, kunum mandi enim ni piingii,"

pa nim. ³⁴ "Na enim kanip ek keimi nip enim ngond, wu amb enim akip mołmun wumb ei kularik kin, kopur konj mułangin kin, Jerusalem konu owundu ei to kis ermba, ei wumb kombur keningii," nim. ³⁵ "Tonu muł, mani mei ei, pei poru nimba ba Gos ek ka ei poru ninermba mon."

Wumb Endi Kunum Ele Min Eni Ele Yi Ni Piinanmin

³⁶ "Ba ya mei ele wu endi Jiisas nga orung omba kunum ei, wu endi pii poł tunanim mon. Nga Gos nge enjel ombu piinanmin ku. Nga Gos eim kingam ei pii poł tunanim ku. Arim Gos eim endeim mendpił kunum ei eim piipi mołum. ³⁷ Ok wu endi Nowa multum kunum ei, wumb oł kis erik muljung. Mulk, oł ei nge ekii se wu kingam orung omba kunum ei, wumb oł yi mił ku er mułngii. ³⁸ Kumb ok noł owundu topu enerim kunum ei, wumb en enim noł kuni ka nok, amb sik, oł yi er pangin opu erik poru neng, Nowa nge eim wumb sip owundu ele tuk puk. ³⁹ Noł owundu tonu om ei, wumb piinarik mułangin kin konu topu noł opu pim mił, yi Gos kindang mani mei wu kingam telim wu ei, omba kunum ei yi omba, wumb piinerngii ku. ⁴⁰ Kunum ei wu tał aka pin kongun er mułnguł ei, Gos wu endi sipi, endi sinermba. ⁴¹ Nga amb tał kongun er talkił mułnguł ni, Gos opu amb endi sipi, endi mundang mułum. ⁴² Ei piik kin enim kan kun er mułngii; nimbil erang, kunum nenj en enim nge wu owundu ei omba kunum, enim piinanmin mon. ⁴³ Enim epi ei piingii; pe wu endi eim ngii konu piilim ei waning wu endi omba ni piipi, eim ngii ele tep erpi kanpi mołum. Ei waning wu opu tuk punałim mon. ⁴⁴ Yi mił peng kin, en enim er kun er mułngii. Nimbil erang Gos kindang opu mani mei

ele opu wu kingam telim wu ei, omba kunum ei enim pii kun erik mulerngii kunum, eim omba.”

*Kongun Wu Kis Elim Ei Kin
Kongun Ka Elim Ei Nge Ek Ekin
(Luk 12:41-48)*

⁴⁵ “Pe kongun wu ka nii endi eim noman ka peng mołum? Wu eim kongun ei tep ka er mołum ei wu owundu nga wu ei eim nge kongun wumb pei, ‘Tep er mulii!’ nim. Nipi, ‘Kuni singii kunum ei, kuni ngokun yi er mulii!’ nim. ⁴⁶ Ekii se eim nge wu owundu ei eim orung opu kenim ni, eim ok ek nirim mił yi er mułum. Mołang, pe kongun wu ei eim ka piyenghi. ⁴⁷ Na ek keimi nip enim ngond, kongun wu ei wu owundu eim epi ombu pei tep er mulii neng, tep er mułmba. ⁴⁸ Ba kongun wu kis ei eim nge noman ele piim. ‘Na nge wu owundu ei sikir onermba,’ ni piipi yi er mułum. Ba wu owundu orung omba kunum ei eim pinerim mon. ⁴⁹ Pe eim kongun endi enjing wumb ei kepilii topu, eim pupu kuni ni noł nok, wulu pang enjing, konu ele tuk pupu er mułum. ⁵⁰ Pe eim nge wu owundu ei orung omba erim kunum ei piinarpi, eim wu owundu omba ei kui er mulerim mon. ⁵¹ Pe kongun wu mułang, eim nge wu owundu ei opu, eim kongun wu ei kepilii kis tum. Topu, sipipi wumb ek keimi ninmin ba ele enmin keimi pinalim elmin wumb mulnjung konu ele tok kis enjing. Konu ele, wumb ei ke dinga nik, en enim gupu mong ni anmbil kongk kilip tok mułngii.”

25

Ambil Wenip Engki Nge Ek Ekin

¹ “Kunum ele, Gos sinim tep er mołum konu ei mił ambil wenip engki mulnjung. Ambil ombu en enim wu endi eim amb simba nge omba nik, en enim dup alam si

mengk punjung. Sik puk, wu ei andlam ele wang, kan sipin omun nik punjung. ² Ba ambil angil orung en enim noman dinga pim. Nga ambil angil orung en enim noman pinerim. ³ Pe ambil angil orung noman pinerim ombu, en enim dup alam mendpil si mengk tu wunjung; ba nga dup alam noł kopur tu wunenjing mon. ⁴ Ba ambil angil orung noman pim ambil ombu, en enim dup alam sik, ming ele dup noł kulk sik ouni sipnjing. ⁵ Ba amb simba erim wu ei, sikir onerim mon. Yi erang kin, ambil ombu or wang, or pingii pim.

⁶ “Pe or pek mułangin, epin tuk mii memb, wumb wii tok onjung ni yi ninjing, ‘Amb simba wu ei onum. Puk, andlam ele puk, kan sik ongii,’ pa ninjing. ⁷ Pe ambil ombu en enim angik, dup kalk er kun erik punjung. ⁸ Ambil noman pinerim ambil ombu, ek nik ambil noman pim ambil ombu ngunjung. ‘Sin dup alam noł poru ninim, enim dup noł kopur sin ngei!’ a ninjing. ⁹ Ba ambil noman pim ambil ombu, ek nik orung kindik yi ninjing, ‘Dup noł ei sin kindamin, nga enim kindngii ei kapli ermaba min mon da. Enim kapli puk top ngii ele konj top erngii,’ ninjing. ¹⁰ Yi nengin kin, noman pinerim ambil ombu dup alam noł top ermin ni pangin, amb simba erim wu ei mandi tor om. Wang, wu omba nik kui er mulnjung ei ni ambil en enim er kun er mulnjung ei ok, wu amb simba erim ele tuk punjung. Puk, kuni owundu er sim, ei ouni molk kuni nunjung. Nga ngii ondu pim.

¹¹ “Ekii se, ambil eipi noman pinerim kombur onjung. Ok yi ninjing, ‘Owundu, wu owundu! Nim ngii ondu aki to!’ ninjing. ¹² Ba wu owundu ek nipi orung kindpi yi nim, ‘Enim na kin puł mendpil keimi pinalim mon!’ pa nim. ¹³ Oł yi mił tonu omba ei piik

kin, enim kui er muḥngii! Kunum endi eim omba ei, tinga omba min, emii peng omba ei, enim pii pol tunanmin mon.”

*Kongun Wu Tekliki Ek Ekin
(Luk 19:11-27)*

¹⁴ “Nga ek endi yi ku, Gos wumb tep er moḥum konu yi miḥ. Wu owundu endi eim konu eipi endi ba ni piipi, eim nge kongun wu wei neng, wangin, eim ku nin epi mok topu eim nge kongun wu ombu ngang, kongun erngii nipi ngum. ¹⁵ Eim nge kongun wu ombu oḥ erik, kongun dinga erik elmin miḥ piipi nim kin, eim nge ku ei mok topu erim. Kongun wu endi ku 5,000 ngum, nga kongun wu endi ku 2,000 ngum, nga kongun wu endi ku 1,000 ngopu yi erim. Er pendpi, eim konu eipi endi pum. ¹⁶ Pang, kongun wu endi eim ku 5,000 ngum kongun wu ni, eim sikir kongun top elim endi erpi pupu, ku 5,000 ngum ku, ei sipi nga ku 5,000 orung tuk sipi kindpi se muḥum. ¹⁷ Pe nga kongun wu endi eim ku 2,000 sim wu, ei eim kongun top elim er pupu, ku 2,000 nga endi sipi tuk kind sepi muḥum ku. ¹⁸ Ba kongun wu endi ku 1,000 sirim wu, ei eim sipipi ku ni, tukpu sipi mei eḥ mandring kind pendpi, wu owundu ngum miḥ ei mendpiḥ pengli nipi pendim.

¹⁹ “Wu owundu ei eim kumb ok purum, nga andpi orung om. Kunum ei opu, eim nge kongun wu ombu wii topu tuk sipi, eim ku ngum ek ei nipi piipi ermbii nipi wii tum. ²⁰ Tang, wu endi eim ku 5,000 ngurum wu ni om. Opu yi nim, ‘Wu owundu, nim na kin ku 5,000 ngun ni, na top erip ku 5,000 orung sip, tuk kind pendip moḥ,’ pa nim. ²¹ Wu owundu eim ek ei piipi yi nim, ‘Nim kongun wu ka wii! Ninim kongun tep ka er moḥun ei, epi kembis tep ka muḥun ei, akip nim kindamb, na

epi owundu tep er mulnjii. Pe nim okun, na noman ka ei siḥip mok to sipiḥ er muḥmbuḥ,’ pa nim. ²² Nga wu kongun endi eim ku 2,000 ngurum wu, ei opu yi nim, ‘Wu owundu, nim na ku 2,000 ngun ni, na kongun top erip er pup ku 2,000 endi se tuk kindip sinj saḥim,’ pa nim. ²³ Eim nge wu owundu ni ek nipi eim ngum, ‘Nim kongun wu ka! Nim wu ka, nim oḥ ka wii en. Erkin, ninim kongun tep ka en,’ pa nim. Nipi yi nim, ‘Nim kongun kembis ei tep ka molkun ei, akip na nim epi pei tep enjii. Nim okun, na noman ka ei siḥip mok to sipiḥ er muḥmbuḥ,’ pa nim. ²⁴ Pe nga wu endi ku 1,000 sim wu ni, opu yi nim, ‘Wu owundu, nim elin oḥ ei na piḥ. Nim ek dinga nikin elin ei na piip, nga nim wumb kuni epi taḥ pendkin pukun si noḥun, nga konu epi endi kuni emb kindiḥmin ei pukun, kuni wiis ei si noḥun elin na kaniḥ. ²⁵ Kanip yi miḥ piinj. Piip, mund mong erip ni ku 1,000 ngun ei, koi er pendinj palim ei, epi nim nge ninim si!’ a nim. ²⁶ Ba eim nge wu owundu ei ek dinga nipi wu ei kin ek ngum. Ngopu yi nim, ‘Nim kongun wu kis, nim kongun enjii kis erang kor moḥuḥun wu. Nim keimi na kaniḥin, na pup, wu kuni epi ei sip, nga pup, wu kuni wiis emb eipi kindiḥmin ei sip tangip eḥe siḥ? ²⁷ Nim nga na ku ei sipkin, ku beng ngii eḥe kindnjii. Nimbiiḥ erang en? Yi miḥ er eran kin, nam orung ombii kunum eḥe, nam nge ku ei sip, nga wu kopur pendip simbii.’ ²⁸ Pe wu owundu ni ek yi nim, ‘Enim wu ei ku 1,000 ei sik, wu endi ku 10,000 se moḥum wu ei, ku 1,000 ei sik ngei!’ nim. ²⁹ Nimbiiḥ erang wumb en enim epi pei sek moḥmun wumb ei, na epi pei ni noman ka wii nga sip ngumbii. Ba nga wumb endi epi pei ni noman ka ei sepi mulermba wumb ei, eim epi ni noman aninga kopur simba epi ei, nga na sip

orung simbii; eim wii mułmba,' pa nim. ³⁰ Pe enim molk, kongun wu kis ei sip, olkup tok torung emii enim ele kindei! Kindangin, konu ele molk ngenj kumbii sik, en enim gupu mong kongk, ke nik, kunum kunum kaimb er mułngii,' pa nim.

Gos Epin Kindang Opu Wu Kingam Eim Wumb Pei Mok Tumba

³¹ "Ekii se, Gos kindang mani wu telim ei, omba kunum ei eim embe owundu seng kin, enjel kin ouni ongii. Kunum ei, Gos eim nge king peł tilang ka wii ermba konu ele mułmba. ³² Kunum ei, wu amb pei ok, eim mułmba konu ele kułou tungii. Mułangin kin, eim wumb mok topu, wumb sipi, tilap tał ermba. Ei yi mił, wu endi eim kung siipsiip sipi eipi kindpi, nga kung meme sipi eipi kindpi, elim mił Gos kindim wu Krai yi ermba. ³³ Ei eim kung siipsiip sipi, eim angil tundung mondpu, nga kung meme sipi angil taring mondłum, ei mił yi ku ermba. ³⁴ Nga king owundu eim mołpu yi nimba, 'Enim na angil tundung mołmun wumb ei, Gos enim kin noman ka ngopu erim wumb ei, Gos sinim tep er mołum konu ei enim nge Gos konu am kumb ok eririm konu ele, nirik wei!' a nimba. ³⁵ 'Nimbił erang ok na kuni tum kunum ei, enim na kuni ngołmun, nga na noł numbii nił ei, enim na noł ngołmun. Nga na konu eipi wu ei, enim na enim ngii konu sipiłmin. ³⁶ Na alap pei sineririm kunum ei, enim na alap ngołmun. Na ening pałiim kunum ei, enim na paki tok, kan kun er si mołumun, nga kan ngii peł kunum ei, enim ok na kanik elmin,' a nimba. ³⁷ Nga wumb oł kun ka elmin wumb ei ek nik orung kindik yi ningii, 'Owundu, sin nim kunum nenj nim kuni mułun, sin nim kuni ngunjpun? Pe nga kunum nenj nim noł numbii

nen, sin noł tu wupun nim ngunjpun? ³⁸ Kunum nenj nim wumb eipi konu mułun, sin nim sipin sin ngii konu sipinjin? Nga kunum nenj nim alap pei sinerang, sin alap nim ngunjpun? ³⁹ Kunum nenj nim ening tang pen sin nim er ka er paki tupun, nga kan ngii pen sin opun kanpin enjpin ei, kunum nenj enjpin?' ⁴⁰ Pe king owundu ek nipi orung kindpi yi nimba, 'Na enim kin ek keimi nind. Enim epi endi na nge angnan noł kin endi enjing ei, na kin enjing ku.'

⁴¹ "King owundu eim ek ei nipi poru nipi, nga wumb angil tundung muljung wumb ei kin ek yi nimba, 'Enim am pungii wumb, enim am si kindik, dup konu pungii ei poru ninermba mon. Pe dup ei, na Ernan er sim konu ele Seisen kin eim enjel ei poru dup konu ele kunum kunum mułngii,' pa nimba. ⁴² 'Nimbił erang ok na kuni muls kunum ei, enim na kuni ngunerik mon. Nga na noł numbii nił ba enim na noł ngonalmin mon ku. ⁴³ Na wu konu eipi wu mult ba enim na sik, enim ngii konu sipnerik. Nga alap pei sinerim kunum ei, enim na alap na ngunerik mon. Nga na ening peng, kan ngii pep muls kunum ei, enim na ok kinarik na paki tunenjing mon.' ⁴⁴ Yi mił neng kin, wumb ombu ek nik orung kindik yi ningii, 'Owundu, kunum nenj nim kuni tang mułun, sin nim kanpin kuni ngunenjin? Nga kunum nenj nim noł nuwa erang mułun, sin nim noł ngunenjin, nga nim alap pei sinerang, sin alap ngunenjin, nga nim ening peng, kan ngii ei, sin kunum nenj sin opun kinenjin?' ⁴⁵ Wumb ek yi nengin, owundu eim ek nipi orung kindpi yi nim, 'Ba na ek keimi nip enim ngond. Pe enim kunum endi na engnan noł paki tok enenjing kin, nga enim na kin paki tok enanmin mon ku,' pa yi nimba.

⁴⁶ Pe, wumb tilap ei enim kumep kis singii ei, kunum kunum ngenj kumbii sik, dup konu kis muŋgii. Ba wu oł kun ka elmin wumb ei, en enim Jiisas Owundu kin kunum kunum konj muŋgii.”

26

*Peng Pim Wumb Jiisas To Kund-
min Ninjing*

(Mak 14:1-2, Luk 22:1-2, Jon 11:45-53)

¹ Jiisas eim ek ekin nipi poru nipi pendpi, kunum ele eim ek eim nge er se endim wu ombu ngum. ² “Enim piinmin! Kunum tał mendpił Gos Esrel wumb paki tum kunum ei ‘Pasopa’ kuni owundu nołmun kunum; niłmin, ei tonu wang kunum ele, Gos tonu epin konu ele mani kindang opu ya mei ele wu kingam telim mułum ei, wumb sik, ond peri ele to kundngii,” pa nim.

³ Kunum ele, eim kułmał kałiłmin wumb ni wumb noman pim wumb pei, en enim kułou tunjung. Ei wu Kaiyapas eim kułmał kałiłmin wu owundu eim ngii ele kukou tunjung. ⁴ Tok, “Sin nipe oł mił erpin Jiisas ambił gii nipin, sipin koi erpin tumun?” ⁵ Ba en enim nik yi ninjing, “Sinim kor kunum kuni owundu numun kunum ei yi enermin, wu amb sinim kin opu erngii,” ninjing.

*Amb Endi Jiisas Peng Ele Kop-
ung Mur Ka Wii Bein Tum*

(Mak 14:3-9, Jon 12:1-8)

⁶ Jiisas eim Besanii konu kinj num wu Saimon ngii konu ele mułum. ⁷ Pe amb endi om. Opu, eim noł mił kopung ku ming mił epi endi ku owundu mendpił pułum noł mił, kopung mur ka tołum ni sipipi, Jiisas kuni peł ele kuni nopu mułum konu, peng ele bein tum. ⁸ Jiisas nge ekii siłmin wumb oł ei kanik, en enim popuł sik, ek yi kii sinjing. “Nimbił erang noł mił kopung ei mur ka wii

ku owundu pułum ei wii kindim? ⁹ Pe sinim kopung ka wii ei nge simin ni piłamin kin, kopung ei ku owundu sipin ei, wumb kurpu epi sinerang wii mołmun wumb ei ngołmun.” ¹⁰ Jiisas en enim ninjing ek ei eim piipi, eim ek nipi wu ombu ngum, “Nimbił erang enim amb ek embin nik ngonmun? Amb ei eim oł ka wii na kin erim,” pa yi nim. ¹¹ “Kunum kunum wumb epi sinałiłim wumb enim kin ouni mołmun. Ba na enim kin kunum kunum mulał mon! ¹² Amb ei eim kopung ka wii ei na ngenj ele kindim, ei eim erpi na tukpu ele mani kindimba nge erim,” pa nim. ¹³ “Na ek keimi nip enim ngond, konu orung orung ei Gos nge ek ka ei ba. Pang, wu amb ek ei piik, wumb en enim oł ei piingii. Piik, amb ei oł yi erim ni piingii,” pa nim.

*Juras Eim Jiisas Sipi, Opu Orung
Wumb Ngumbii, Nipi Ek Dinga Nim*
(Mak 14:10-11, Luk 22:3-6)

¹⁴⁻¹⁵ Kunum ele kii siłmin wu engki nga tał mulnjung wu ei endi embe, ‘Juras Eskeriyas’ niłmin, wu ei pupu kułmał kałiłmin wumb owundu mulnjung konu ele pupu nim. “Na Jiisas enim angil ele ngunj kin, enim nipe na ngungii?” Yi mił neng kin, en enim ku engki tekliki beltik tor kindik, eim ngunjung. ¹⁶ Kunum ele, Juras Jiisas sim kułmał kałmin wumb angil ele kindimba nge, kurpu endim.

*Jiisas Eim Kin Ekii Sinjing Wu
Ombu Kin Kuni Pasopa Nunjung*

(Mak 14:12-21, Luk 22:7-14, 21-23, Jon 13:21-30)

¹⁷ Kunum kumna kuni owundu Esrel wumb bres, ‘yiis’ niłmin, epi ei kindnałmin, bres wii nołmun kunum ei, tonu om. Jiisas eim nge ekii siłmin wumb ok yi ninjing, “Sin konu jili nim kuni owundu ei yi ku Pasopa niłmin kuni ei, sin er kun er mułamin nunjii?” ¹⁸ Pe eim ek yi nim, “Enim konu owundu

Jerusalem eŕe tuk pungii. Puk, wu endi kanik yi ningii, ‘Sin ek emb to ngolum wu endi nge kuni numba ngii kan si ngui! Eim kunum mandi enim,’ pa ningii. ‘Na nge ekii sik kongun eŕmin wumb kin ouni kuni nungii ei Pasopa niŕmin, kunum ei tonu wang nim ngii eŕe numun enmin,’ pa nim. ¹⁹ Pe Jiisas eim nge ekii sik eŕmin wumb eim nim miŕ yi erik, kuni owundu Pasopa nungii nge er kun enjing.

²⁰ Konu pou neng, Jiisas eim nge ekii sik eŕmin wumb engki nga taŕ ouni kuŕou tok, kuni nungii enjing. ²¹ Molk kuni nok molk, Jiisas eim ek yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond, sinim ya moŕmun konu tuk eŕe, wu endi moŕum wu ei, na sipipi, opu orung wumb ongii kanpi ni ngumba,” pa nim. ²² Pe ekii sik eŕmin wu ombu en enim noman embin piik, wu eipi eipi eim kii sik yi ninjing, “Owundu, ei na min mon?” ²³ Ba Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Wu endi na kin ouni eim bres eŕe mani dis eŕe kindim wu ei, na sipi, opu orung wumb ngumba. ²⁴ Gos kindim wu kingam na kuŕmbii pa ni Gos nge ek ka mer mon eŕe yi ni paŕim miŕ ermbii. Ba wu endi eim na sipipi, opu orung wumb eŕe kanpi nipi ngum wu ei, Gos eim kin kumep kis wii ei eim kin ngumba. Pe mam eim mengnenelang kin ei ka wii pilang.” ²⁵ Yi neng, Juras wu eim sipipi ni peni eŕe kindimba wu ei ek yi nim, “Ek mon toŕum wu, ei na min?” Jiisas ek nipi yi nim, “Ninim ek nin wu ei mendpil.”

Jiisas Eim Ngenj Miŕ Bres Noŕ Wain Ei Eim Nge Ekii Siŕmin Wumb Ngum

(Mak 14:22-26, Luk 22:15-20, 1 Korin 11:23-25)

²⁶ Kunum eŕe en enim kuni nok molk, Jiisas eim bres sipi, Gos kin noman ka ngopu, prei erpi bres engin topu, eim nge ekii siŕmin wumb wu ombu ngum. Ngopu ek

yi nim, “Enim sik bres, ei na nge ngenj miŕ mei!” ²⁷ Nga sipi ond mong noŕ wain ming kap ei sipi, Gos kin noman ka ek ni ngopu prei erpi noŕ wain ni ngum. Ngopu, yi nim, “Enim noŕ wain ei pei nei!” pa nim. ²⁸ Nipi yi nim, “Noŕ wain ming ei, na nge miyem miŕ enim nunjung. Na miyem ei nge andan topu, Gos ek dinga nipi pendim ei dinga keimi paŕim, nga na miyem bein top, wumb oŕ kis enjing ei, kil ngumbii ku. ²⁹ Na ek keimi nip enim ngond; pe nga ekii se ei na noŕ wain endi nga nunermbii noŕ pup ekii se Erin-jpin Gos sinim tep er moŕum konu ei, sinim ende muŕmun kunum ei, noŕ wain konj numbii,” pa nim. ³⁰ En enim golang konj endi nik poru nik, anda puk, tonu komung Olip eŕe punjung.

Jiisas Ek Yi Nim, “Piisa Nim Na Buŕ Ngunjii.”

(Mak 14:27-31, Luk 22:31-34, Jon 13:36-38)

³¹ Jiisas ek nipi eim ekii sik eŕmin wumb wu ngopu yi nim, “Akip emii pimba kunum ei, enim na kin pii gii dinga pei pinermba ba aninga kopur pimba. Nga na si kindik konu eipi eipi pungii. Nimbiŕ erang Gos ek yi ninim, ‘Na kung siipsiip tep wu to kundamb, kung siipsiip ei konu eipi eipi pungii,’ ninim. ³² Ba nga na angip konj tonu pup, ok Galilii konu eŕe kumb se tor pamb, enim ekii se ongii,” Jiisas eim yi nim. ³³ Piisa eim Jiisas kin ek nipi yi nim, “Nim kin ekii siŕmin wu ombu, en enim pii gii ei wakin tungii; ba na nim kin pii gii nind ei, wakin tunermbii mon!” pa nim. ³⁴ Jiisas ek nipi Piisa ngopu yi nim, “Na ek keimi nip nim ngond, akip emii pimba kunum eŕe, kei kultu wii tunerang kin, nim kunum tekliki ek yi ninjii, ‘Na wu ei na kan poŕ tunaŕ,’ pa yi ninjii.” ³⁵ Piisa ek nga nipi yi

nim, “Na nim kin ouni kulmbii; ba nim na kan poʔ tunaʔ, yi ninermbii mon!” Nga eim nge ekii sik elmin wu pei ek yi minj nik punjung.

Gesemanii Konu Eʔe, Jiisas Gos Kin Eim Prei Erpi Ngum

(Mak 14:32-42, Luk 22:39-46)

³⁶ Pe Jiisas kin ekii sik elmin wumb konu endi orung punjung, konu ei embe Gesemanii, nilmin. Konu eʔe pu molk, Jiisas eim ek nipi eim wu ombu ngum, “Enim ya eʔe mulei! Na orung pupu, prei ermbii,” nipi pum. ³⁷ Pupu, Piisa sipi, nga Sependii kingam taʔ kin ouni punjung. Puk, eim noman tuk eʔe endi miʔ erpi, eim noman embin piim. Piipi kin, eim pii kis piim. ³⁸ Piipi, ek nipi wu kei ngopu yi nim, “Na noman embin tang, ei owundu erang kulmbii peng piind. Enim ya eʔe molk, na kin ouni tep er muʔngii,” pa nim. ³⁹ Nipi, aninga kopur andpi pupu, eim kumb sipi, mei eʔe kindpi Er-injpin Gos kin prei erim. Erpi, ek dinga nipi yi nim, “Na Ernan, oʔ embin tui ei nim kapli orung sinjii. Nim na nge noman eʔe kapli ekii sinenjii ei mon; ba ninim noman eʔe piinjii miʔ ei, nim erii,” pa yi nim.

⁴⁰ Jiisas eim orung pupu, eim ekii sik elmin wumb ei kenim ni or pengen kin opu to konj kindim. Kindpi kin, eim ek nipi Piisa ngopu yi nim, “Nimbiʔ erang enim wu tekliki kei na kin akip eni endeim ei mendpiʔ na kin tep er mulaʔmin mon?” ⁴¹ Enim tep ka er muʔngii ni prei er muʔangin, mon pim kin Seisen nge epi ei enim kin sikir tor omba. Enim noman tuk eʔe dinga saʔim ba; nga ngenj oʔ ei dinga pinaʔim mon,” pa nim.

⁴² Kunum nga endi eim orung pupu, prei erpi ek dinga nim, “Na Ernan, ya oʔ embin tui ngenj kumbii ei, na si kindmbii ni piind; ba nim na noman eʔe ekii sinerii! Ninim nge noman oʔ minj erii!” pa

yi nim. ⁴³ Jiisas eim nga opu kenim ni ekii se elmin wu ombu or pek mulnjung. Muʔangin, wu ombu en enim ningil or peng mulnjung.

⁴⁴ Nga wu ombu si kindpi pupu, prei erim. Ei kunum tekliki miʔ yi erim. Prei erim ei eim ok prei erim miʔ nga yi erim. ⁴⁵ Ekii se eim opu, eim nge ekii sik elmin wu ombu kanpi, to konj kindpi, ek yi miʔ nim. “Enim nga or pek kor moʔmun min? Pe mendpiʔ kunum tonu om wu endi opu, Gos kindang wu kingam moʔum wu ei sipi, oʔ kis elmin wumb angil eʔe pendngii nge ongii enmin. ⁴⁶ Enim angk, muʔangin sinim pamin! Wu endi na opu orung wumb kin ngumba, eim pe mandi onum.”

Juras Opu Jiisas Sipi, Wumb To Kundngii Nipi Ngum

⁴⁷ Jiisas eim ek nipi muʔang, Juras wu ei Jiisas nge ekii sik elmin wu engki nga taʔ, wu tuk moʔmun wu, endi om. Om konu wumb tiʔap owundu endi ouni onjung. Onjung wumb ei tui kileng epi ni, kepil owundu muʔum epi sik si mengk onjung ei wumb kulmaʔ kaʔilmin wu ni, Jura men ngii noman pim wu ombu wumb ei kindnjing. ⁴⁸ Juras wu ei opu orung wumb ngum wu Jiisas kan sipi ninj kin pupu ngunj kangilpi yi enj kin, ei “Enim noman peng onmun wu ei ermbii,” pa nim. “Nga enim ok kin eim ambil gii nik sipngii,” pa nim. ⁴⁹ Pe Juras eim opu Jiisas muʔum konu mendpiʔ kun opu yi nirim, “Ek emb toʔum wu, nim kapli moʔun min?” Nipi kin, Jiisas muʔum konu eʔe eim ngunj kangilim. ⁵⁰ Pe Jiisas ek nipi yi nirim, “Wu puʔ, nim enjii on oʔ ei sikir enjii!” Wumb pei sikir ok eim ambil gii ninjing. ⁵¹ Wu endi Jiisas kin mandi muʔum wu ni angil mani kindpi, tui kepil endi sipi kulmaʔ kaʔilim owundu nge kongun wu onjung wu ei endi

tang kom kilip topu mani pum.
⁵² Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Nim tui kepil ei orung kind pim konu pend. Nimbil erang wumb pei tui ele opu ermin ni erangin wumb pei tui mond kulngii.”
⁵³ Pe nim piinan. Na Ernan wii tamb eim nge enjel pei, na paki tok kindang ongii, ei opu tilap engki nga taktal ei to mani kindmba mil,” pa nim.
⁵⁴ Ba na yi mil eramb kin, Gos nge ek ok ele palim ele nge na kulmbii nge nind ei, ek pule keimi tonu onermba mon!” pa nim.

⁵⁵ Pe kunum ele Jiisas eim ek nipi, wumb tilap onjung wumb ei ngopu yi nim, “Eim tui ni dolu epi ambilk tu wunmun na sik ei waning wu endi mil ambil gii ningii enmin min? Kunum kunum na Jura men ngii owundu ele molup ek nip wu amb ngop er muls ba enim na ambil gii ninenjing mon!”
⁵⁶ Ba kumb ok Gos ol ekii se ermba ei piik nilmin wumb ombu ek mon ok pulk ek ei keimi tonu om. Ei yi mil epi pei tonu om.” Pe Jiisas nge ekii sik elmin wumb pei eim si kindik sikir punjung.

Juras Jiisas Sipi Opu Orung Wumb Onjung Konu Ngum

(Mak 14:53-65, Luk 22:54-55,63-71, Jon 18:13,14,19-24)

⁵⁷ Wumb ok Jiisas ambil gii nik sipik, kulmal kalilim wu owundu Kaiyapis eim ngii ele sipnjing. Pe lo ek poltmun wumb ni peng pim wumb pei kulow tok mulnjung.
⁵⁸ Piisa Jiisas sipnjing konu ekii se pum; ba eim turii mil yi pum. Eim pupu kulmal kalilim wu ei ngii kung gui ele nirik pum. Pupu, opu wu mulnjung konu ouni mulnjung. Pe Piisa eim epi nipe erngii nipi kan mulum.
⁵⁹ Nga kulmal kalilim wu owundu ni kaunsil wumb pei ek piik kun pinalim ek kend wu ni ek nipi nik Jiisas to kundngii ek ei wu kumbur kan simin ninjing.
⁶⁰⁻⁶¹ Pe wumb pei ok ek kend tok yi ninjing. Ba eim

to kundngii ek endi kan sinenjing mon. Nga ekii se wu tal okul. Ek yi ninjingil, “Wu ei, ‘Gos men ngii owundu ei er kis mondpu, nga kunum tekliki mendpil tekmbii,’ nim,” pa yi ninjingil.

⁶² Nga kulmal kalilim wu owundu angpi ei ek nipi Jiisas ngum, “Nim ek endi ni orung kindnenjii min? Nipe ek wumb ek ei nik nim kin ngonmun?” a nim.
⁶³ Ba Jiisas eim ek endi ninerim. Nga kulmal kalilim wu owundu ni ek nipi ngum, “Na nim kin nip kii simbil end ei Gos Owundu nge embe ele ni kunum kunum konj molum ei nge nimbii end. Ei nim ek nikin sin ngan piimin. Nim Gos kindim wu Kraiss Gos nge kingam min mon?” pa nim.
⁶⁴ Jiisas ek ni orung kindpi yi nim, “Nim ek nin mil ei poru ninim. Ba na enim kanip nind. Ekii se kunum nga Gos kindang opu mei ele wu kingam wu ei na keningii ni Gos dinga owundu angil tundung ele molup, na Gos nge epin kupu ele pei peng mani ombii,” pa nim.
⁶⁵⁻⁶⁶ Jiisas ek yi mil neng kin, kulmal kalilim wu owundu ni popul sipi eim konduk ei to piltan to kembis kembis erim. Erpi ek yi nim, “Gos kin ek bul morung ninim. Sin eim kin ek nga piinermin. Ek kis ei enim wumb pei piik poru ninmin. Enim er piinmin mil nenj?” a nim. Wu num ombu eim ek dinga nik orung kindik yi ninjing, “Eim ol kis endi erim, kumep kis sipi eim kulmba,” ninjing.

⁶⁷⁻⁶⁸ Pe enim Jiisas kumb ele jipambil tok, eim tunjung. Wumb ombu en enim angil kin se andik eim tunjung. Tok ek yi ninjing, “Nim ek nikin ol ekii se tonu omba nge ek nilin elin wu ni pe nim nii kepil tonum?” a ninjing.

Piisa Ek Yi Nim, “Na Jiisas Kinat!”

(Mak 14:66-72, Luk 22:56-62,

Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Piisa eim torung moꞑpu, eim ngii ele kung gui tukrung muꞑum. Kunum ele pe kongun amb endi opu yi nim, “Nim wu ei Jiisas Galilii konu ele wu ni molun,” pa nim. ⁷⁰ Ba Piisa ek nipi wumb pei ngopu yi nim, “Nim ek nin ek ei na pii kun enand mon,” pa nim. ⁷¹ Pe nga eim anda pupu ngii tak tor kindilmin ele muꞑum. Nga amb endi opu ek nipi wumb mulnjung ei kanpi nim, “Wu ei Jiisas kin ouni Nasares konu ele mulnjungul kenj wu,” pa nim. ⁷² Piisa nga ek dinga nipi tonu kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpiꞑ nind, na wu ei na kinal,” pa nim. ⁷³ Ekii se wumb molk nga wu kombur ok ek nik yi ninjing, “Keimi, nim tilap wu ei nge ek ninim ei miꞑ ku nim ek ende nin ei sin piipin ninmin,” pa ninjing. ⁷⁴ Nga Piisa eim ek dinga mendpiꞑ nipi yi nim, “Na ek keimi mendpiꞑ ninenj kin Gos na to kundmba. Na wu ei kinal mon,” nim. Nipi poru neng, kei kultu wii tum. ⁷⁵ Pe Piisa moꞑpu piim ni Jiisas eim kanpi nirim ek ei piim. Ek yi nirim, “Kei kultu wii tunerang, na nge embe kunum tekliki yi miꞑ ninjii ei, ‘Nim na piinan.’” Pe Piisa anda pupu ke dinga nim.

27*Pailos Muꞑum Konu Jiisas Sipn-jing*

(Mak 15:1, Luk 23:1-2, Jon 18:28-32)

¹ Konu tingang, kulmaꞑ kalilmin wumb ni wu peng pim wu pei Esrel wumb kin ek nik piik Jiisas to kundngii ek endi nimin ninjing. ² Jiisas eim kan tok sipik, Pailos Rom gapman owundu endi muꞑum konu sipik ngunjung.

Juras Kulum Poru Nim
(Aposel 1:18-19)

³ Pe Juras eim Jiisas sipi, opu orung wumb ngum wu ei, eim kenim ni Jiisas kos erik kin, oꞑ embin tui ngangin, Juras kanpi kin, eim noman ak topu kin, ku engki tekliki se mengpi, orung tu wupu kin kulmaꞑ kalilmin wumb ni peng pim wumb mulnjung konu sipi ngumbii ni tu wum. ⁴ Pe eim ek yi nim, “Na oꞑ kis enj. Na wu ei mong endi sinerim ei ni to kindinj. Pe eim to kundngii enmin,” pa nim. Ba wu ombu en enim ek yi ninjing, “Ei sin epi mon ei, ninim nge epi,” pa yi ninjing. ⁵ Pe Juras ni wu ei eim ku ni olkup topu men ngii owundu ele tuk kindim. Kindpi, eim pupu kan to kulmbii ni pupu, kulum.

⁶ Ba kulmaꞑ kalilmin wu Owundu ombu ku ei sik kin ek yi miꞑ ninjing, “Wu endi to kundmun nipin ku ngunjun ku ei nga ya sinim kin orung ngonmun, ei men ngii ele nirik sipnermin. Nimbil erang ku ei miyem ku.” ⁷ Wumb ombu en enim ek endi ni piinjing, Piik yi ninjing, “Ku ei sipipin mei endi wumb nilmin mei ele, ‘Wu endi mei ming sin elim,’ mei ei top enjing. Konu turii, wumb ei tukpu ele simba.” ⁸ Yi ninjing konu ei embe sik wumb yi nilmin, “Mei ei miyem mei,” nik konu ei pe salim ku.

⁹⁻¹⁰ Kumb ok Gos eim ek endi ni tor kindilim wu Jeremaiya gupu ele neng kin oꞑ ekii se tonu omba ei piip nirim miꞑ keimi tonu om. Eim ek yi miꞑ nirim,

“Esrel wumb ku 30 ei, Jiisas top nik enjing miꞑ ku ei wu endi mei ming sin elim mei ei top er sinjing. Ei Owundu nirim miꞑ yi miꞑ keimi tonu om poru nim.”

Pailos Jiisas Kanpi Kii Sim
(Mak 15:2-5, Luk 23:3-5, Jon 18:33-38)

¹¹ Jiisas sipik Rom gapman owundu Pailos muꞑum konu kumb

ele endindnjing. Pe Pailos ei ek nipi eim kii sim. “Nim Jura wumb king mołun min?” Jiisas ek yi nim, “Ei ninim ek yi nim.”¹² Ba kulmał kalilmin wu ni peng pim wu ombu kin ek endi nik Jiisas kin ngunjung ni eim ek endi nipi orung kindpi ngunerim.¹³ Pe Pailos ek nipi Jiisas ngopu yi nim, “Nim kos erngii wumb ek pei ninmin ei nim piinan min?”¹⁴ Ba Jiisas eim ek endi nipi orung kind ngunerim mon. Yi erang kin Pailos eim puku sipi nimbil erang enim ni piim.

Pailos Yi Nim, “Jiisas Ond Peri Ele Tei!”

(Mak 15:6-15, Luk 23:13-25, Jon 18:39-19:16)

¹⁵ Nga kuni owundu ‘Pasopa’ nilmin kunum ele, kan ngii palilmin wumb ei kung ngii endeim endeim ni gapman wu owundu ei kan wu tor kindpi elim ei wumb pei en enim wu ei omba nengin Pailos tor kindilim.¹⁶ Pe kunum ei, wu kis wii endi kan ngii pirim, wu ei embe ‘Barapas,’ nilmin.¹⁷ Wumb kulou tok mułangin kin, Pailos ek nipi wumb kii sirim, “Na wu nii endi enim kin tor kindmbii? Pe na Barapas kindmbii min? Jiisas Kraiis ninmin ei kindmbii?”¹⁸ Pailos eim piim, wumb pei Jiisas embe to mani kindmin ni piinmin sin sinim embe to tonu ba ni piik, tu wuk kos ele tu wunjung ni piim.

¹⁹ Pailos eim kos piipi ek nipi kun elim konu ele mułang, eim nge ambim ei ek nipi kindpi yi nim: “Nim wu ol kun ka wii ei ol kis endi enerim wu ei kin ol endi enerii! Na akip epin or kumb wu ei kin er kanip noman embin tang moł,” pa nim.

²⁰ Ba kulmał kalilmin wumb ni peng pim wumb ei ok wu amb wii mulnjung ele ek dinga ngok yi ninjing. Enim Pailos kin kii sipi, “Barapas kindan wii pangli nik Jiisas to kundei yi nei!” pa yi

ninjing.²¹ Ba gapman owundu ni ek yi nim, “Ya wu tał mołmbuł ei wu nii endi enim kin kindmbii?” Wumb pei molk yi ninjing, “Barapas wangli!” ninjing.²² Pailos ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe na Jiisas kin nimbil ol ermbii Kraiis pa ninmin ei?” Wumb pei molk yi ninjing, “Ond peri ele tonu to kundii!” ninjing.²³ Ba Pailos ek yi nim, “Nimbil erang wu ei eim ol kis nimbil ol endi erim?” Pe wumb wii dinga tok yi ninjing, “Tonu ond peri ele to kundii!” ninjing.²⁴ Pailos eim yi piim, “Na ek nind ei kapli enanim, wumb ek pei nik dinga enmin ei opu tonu omba,” ni yi piim. Piipi, eim wumb pei mulnjung konu ningil ele eim angil was erpi yi nim, “Na wu ei kin ol kis endi erpi wu ei to kundngii ninand mon. Ei enim wumb pei en enim noman ele nimbil ol erngii, na mon.”²⁵ Pe wu amb wumb pei ek ni orung kindik yi ninjing, “Ei sin ol kis enmin wumb ei nge sin kangil ni sin pe pułe sin sinim kin kumep kis tonu omba,” pa yi ninjing.²⁶ Wumb yi nengin kin, Pailos Barapas tor kindang pum. Pe Jiisas eim opu wumb angil kindnjing, kepil tok ei sipik ond peri ele to kundngii nge sipnjing.

²⁷ Pe Pailos nge opu elmin wu ombu Jiisas sipik gapman ngii ele nirik sipik eim kin kulou tok mulnjung.²⁸ Molok, eim konduk ei gulok kindik, king mil kon sakis kundii eipi endi kindnjing.²⁹ Kindik, nga eim peng ele peng kon mondunmun nik kan jimbiltang ei nge kirang ombu engin to sik kin tonu eim peng ele mundnjung. Pendik dolu endi sipik eim angil tunding ele engindnjing. Nga en enim mandi ming gopsing pii pol molk eim kin se ek kulsik ek paki tok yi enjing. “Jura wumb wu king owundu nim kunum kinan mołum wu,” pa ninjing.³⁰ Nik, eim kumb ele jipambil tok, kepil

sim ni sik eim peng ele kepil tok yi enjing. ³¹ Eim kin se ek kulsik ol yi er poru nik, king mil konduk kundii eipi ni gulk tor sik, konduk eim nge orung kind pendnjing. Pendik eim sipik, ond peri ele ni tungii nge sipnjing.

Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung
(Mak 15:21-32, Luk 23:26-43,
Jon 19:17-27)

³² Pe andlam ele punjung ni Sairiini wu endi om wu ei embe Saimon. Wu om konu, "Ond peri ei ko wii!" Nengin, Jiisas ond peri ei wu ni ko wum. ³³ Puk konu endi tor punjung konu ei embe, 'Golkasa' nilmin, konu ele tor punjung. Konu ei wumb kanilmin ni, wumb peng embil ni kumb ningil ni yi mil seng kanik kin konu embe yi mil nilmin. ³⁴ Wumb nol wain endi ngunjung eim nopo piim ni epi endi eim num ni kumbii erang piipi mon nim. Nimbil erang eim nol ei nopo kulii mil kolpu peng kin eim ngenj kumbii simba pin-erang kin mon nim.

³⁵ Pe Jiisas ond peri ele nil to pendik, eim nge konduk sik kin opu ond wumb ku kembis mil epi ei kinjmał erik kin wu nii endi eim konduk simba nik yi enjing. ³⁶ Pe opu ond wu ombu mani molk kin Jiisas kin tep er mulnjung. ³⁷ Ok mon endi to pendnjing konu ele Jiisas peng ele pim. Ei kos piinjing ek ei nge nik mon polk pendnjing, "Ei Jiisas, Jura wumb nge king." ³⁸ Jiisas pim konu orung orung ele wu tal opu erkil epi waning sikil epi elmbil wu tal ond peri ele to pendnjing. Wu endi Jiisas angil tunding pim. Endi angil taring orung pim.

³⁹ Wu amb ni wumb ok Jiisas kin ek bul morung nik peng ak tok orung enjing. ⁴⁰ Erik yi ninjing, "Nim men ngii owundu ei kis mulang nga kunum tekliki konj tekmbii nin wu; pe nim Gos

kingam keimi pim kin, tonu ond peri ei si kindkin mani wan kinamin!" yi ninjing. ⁴¹⁻⁴² Yi mil ku lo ek piilmin wumb ni peng pim wumb ni kulmal kalk elmin wumb pei molk eim kin ek bul ambilk yi ninjing. "Eim wumb eipi kin paki tum; ba eim akip eim paki tunermba mon. Eim sin Esrel nge wumb king pim kin, kapli pe tonu ond peri ele si kindpi mani wang, sin eim kin pii gii nimin," pa ninjing. ⁴³ "Eim Gos kin pii gii nipi kin na Gos kingam mol ninim. Ei Gos eim kin noman ngum kin, akip eim paki tang kenmin," ninjing. ⁴⁴ Pe wu tal epi waning sikil elmbil wu tal ond peri ele to pendnjing wu tal Jiisas pim konu mandi pinjingil wu tal ek bul ambilkil ninjingil ku.

Jiisas Eim Kulum Poru Nim
(Mak 15:33-41, Luk 23:44-49,
Jon 19:28-30)

⁴⁵ Pe konu tinga eni kunum beli salim kunum ei emii pim. Pep, pang pang nga konu pou neng eni tekliki erim. ⁴⁶ Konu eni tekliki ermba erang, Jiisas eim wii dinga topu Jura nge wumb ek ele yi nim, "Eli eli lama sambasani?" Yi nim ei pule yl, "Na Gos nim na nge Gos nim na nimbil erang si kindin?" ⁴⁷ Ba wu kombur mandi molk pinjing ni yi nim, "Neng kin, wu ombu molk mon, wu ei ek ni tor kindilim wu Elainja wii tonum," pa yi ninjing. ⁴⁸ Pe sikir wu endi tuk mulnjung wu ni pupu omb ngenj nok sinjing ei sipi nol wain ele mani kindpi; kindang kin nol wain kopup tuk seng dolu endi sipi dolu topu sipi Jiisas ngamb nol ei numba ni sipim. ⁴⁹ Ba wu kombur molk yi ninjing, "A nim giyeng ni mol. Eim nimbil ol ermba ei kenmin, yi neng kin, Elainja opu eim paki tonum min ei kenmin," ninjing. ⁵⁰ Jiisas nga wii dinga tum. Pe eim nge noman tuk ele kindang pum.

⁵¹ Kunum ele mendpił men ngii owundu ele alap owundu endi tuk Gos nge men ngii palting ele ondu ngo pendnjing konu ele wumb tuk punalmin konu pendnjing alap ei tonu piltan topu mer mani tor pum. Pupu, alap opu tał mił yi erim. Erang kin, wumb Gos kin pungii nge aki tum. Topu, kunum ele, mendpił kon kopu owundu tang kin, kom ku owundu pim ni mani pupu purum. ⁵² Nga mer mei ele wumb kulii tukpu tołmun konu ei ombułpu aki topu wii seng kin Gos eim wumb pii gii ni molk, kulnjung wumb ombu angk tonu ok konj mulnjung. ⁵³ Nga en enim mer tukpu ele wakin to si kindik angk tonu ok kin ok Jiisas eim kołpu; nga angpi tonu opu konj mołpu, tonu konu owundu ka wii ele tuk peng wumb pei kenjing konu ele en enim tuk punjung.

⁵⁴ Opu elmin wumb tep elmin wu ni opu wu kombur kin mulnjung ni konu kopu topu oł kanim kanim erim ni kenjing ei Jiisas pim konu tep er mulnjung wu ombu en enim oł ei kanik tungu erik," yi ninjing. "A keimi wu, ei Gos nge kingam mołum," pa ninjing. ⁵⁵ Amb pei mulnjung amb ei Jiisas ek ekii silmin amb ombu Galilii konu si kindik eim kin ouni tu wunjung ok eim paki tunjung; ok konu turii mił angk kenjing. ⁵⁶ Amb mulk konu tuk ele amb kombur mulk, amb ei endi Mariya Makandala kin Mariya endi Jeims angim kin Josep tał menginjngił kin, nga amb endi Sepndii nge kingam tał ei menginjngił kin mulnjung.

Jiisas Ngenj Ei Sipik Ku Tukpu Ele Pendnjing

(Mak 15:42-47, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42)

⁵⁷ Konu pou neng, wu endi om wu ei embe Josep, wu ei Jiisas nge ekii silim wu, Aramasiya konu ele wu eim ku pei salilim wu. ⁵⁸ Josep

eim opu, Pailos mułum konu kii sipi yi nim, "Jiisas ngenj ei na sipmbii min?" nipi kii sim. Seng kin, Pailos eim opu wumb ei neng, Jiisas ngenj ei tu wuk eim ngunjung. ⁵⁹ Pe Josep ni wu ei eim alap konj kuru endi sipi, Jiisas ngenj ele pandi tum. ⁶⁰ Pe Jiisas ngenj ei sipipi eim nge tukpu konj ele pendim. Eim tukpu ei tuk kom ku owundu ele wumb kombur sik, konu ele Jiisas tuk kind pendik, kom ku owundu endi sik peri ngok sipik pendik tukpu ele pendnjing. Pendik, en enim punjung. ⁶¹ Mariya Makandala nilmin amb ei kin, Mariya nilmin amb endi kin ouni mulnjunguł. Amb tał tukpu peng ele mandi molkuł kankił mulnjunguł.

Jiisas Tukpu To Pendnjing Ele Opu Wumb Tep Er Engnjing

⁶² Kupiiring nga kor kunum epi er kun almin kunum ei opu peng, kulmał kalilmin wu ni, lo ek ekii silmin wu ni pei puk Pailos ngii konu kułou tunjung. ⁶³ Tok, Pailos kanik yi ninjing, "Wu owundu, sin piinmin ei, wu ek konj mułpu ek kend wu ei, 'Kunum tekliki mendpił tukpu ele angip op tonu bii,' ninim ninmin," pa ninjing. ⁶⁴ Nga ek yi ninjing, "Nim ek yi ninjii, 'Tukpu ele pandi dinga tok, tep ka er mułangin kin, kunum tekliki poru nimba. Mon peng kin, eim nge ekii sik elmin wu ok waning sipik wumb kanik nengin ninjing, ei eim ngenj tuk ele pinalim, eim angpi tonu opu konj pum.' Ek ok ek ei op ekii seng, ekii se ek kend ei opu kumb ele ba palim." ⁶⁵ Pailos ek nipi orung kindim, "Enim puk tep mułngii opu wu tilap endi singii. Sengin, puk tukpu ei pandi tok dinga wii er pendngii. Enim elmin mił erngii." ⁶⁶ Yi neng, puk tukpu pandi dinga tungii punjung. Puk, tukpu ele oł endi dinga enjing ei wumb tuk onerngii nik kin,

tukpu eŕe to dangndik pendnjing. Nga opu wu kombur tukpu eŕe, “Tep er mulei!” nengin, tep er mulnjung ku.

28

Jiisas Nga Angpi Tonu Konj Pum
(Mak 16:1-10, Luk 24:1-12, Jon 20:1-10)

¹ Kor owundu kunum poru neng, kupiiring mandi eŕe amb Mariya Makandala seng kin, nga Mariya endi kin ouni okuŕ, Jiisas tukpu eŕe kenmbiŕ nikiŕ onjnguŕ. ² Pe sikir konu kopu owundu tum, Gos Owundu nge enjel tonu epin si kindpi mani om. Opu, ku ni ambiŕ ak tang, ak topu orung pupu pim. Peng kin, tonu peŕ eŕe eim tonu muŕum. ³ Eim nge kumb eŕe kupu kuru miŕ tiŕang erim. Nga konduk ei kupu miŕ kuru mendpiŕ pim. ⁴ Opu wu ombu en enim mund mong erik, puku sik wumb kuŕi miŕ mendpiŕ pek mulnjung.

⁵ Ba enjel ek nipi amb taŕ ngopu yi nim, “Eliŕ mund mong enereŕ mon! Na piind eliŕ Jiisas kurkuŕ onmbuŕ ni piind. Wu ei ond peri eŕe to kundnjung. ⁶ Eim ya konu eŕe mulaŕim, eim angpi nga konj tonu pum. Eim ok ek nirim miŕ yi erim. Pe eliŕ okuŕ eim pim konu ei keningiŕ weŕ!” nim. ⁷ Pe eliŕ amb taŕ sikir pukuŕ, eim nge ekii siŕmin wu ombu mulnjung kankiŕ kin, ek yi ninjngiŕ, ‘Eim tukpu eŕe si kindpi, nga angpi konj tonu pum. Piinmin! Eim Galilii konu ek pupu muŕmba punum, enim ekii se puk eim konu eŕe keningii,’ pe na ek nipi eliŕ ngunj,” pa nim. ⁸ Amb taŕ eŕ eliŕ mund mong erkiŕ ka pi-ikiŕ sikir pukuŕ tukpu si kindkiŕ ei nge ekii siŕmin wu mulnjung konu kankiŕ yi ninjngiŕ.

⁹ Nikiŕ pangiŕ nga sikir Jiisas eim amb taŕ andŕam eŕe kan sipi ek yi nim, ‘Eliŕ onmbuŕ?’ Nga amb taŕ eŕ eliŕ eim simb eŕe ambiŕ gii nikiŕ

molkuŕ ek ka nikiŕ prei enjngiŕ. ¹⁰ Jiisas ek nipi amb taŕ ngopu yi nim, “Eliŕ mund mong enereŕ! Eliŕ pukuŕ na engnan noŕ kan ningiŕ. Nengiŕ kin, puk Galilii konu eŕe puk muŕangin kin, na konu eŕe wumb ei keningii,” yi nim.

Opu Eŕmin Wumb Ek Poŕ

¹¹ Amb taŕ andŕam eŕe tuk pukuŕ opu wu ombu konu owundu eŕe puk kin kuŕmaŕ kaŕiŕmin wumb mulnjung konu epi tonu om miŕ ek kanik onjung miŕ ninjing. ¹² Pe kuŕmaŕ kaŕiŕmin wumb ei ni peng pim wu num ombu kuŕou tok molk ek nik, “Opu eŕmin wu ombu ku owundu ngumun,” pa yi ninjing. ¹³ Nik, opu wu kanik ku owundu ngok ek yi ninjing, “Enim yi ningii, ‘Sin or pinjpin kunum ei eim nge ekii siŕmin wu ok eim ngenj ei waning sipnjing,’ yi ningii,” pa nik. ¹⁴ “Nga gapman wu owundu ei eim ek endi nim kin, sin eim kin ek nemin, enim kin ek endi pinermba,” pa ninjing. ¹⁵ Yi miŕ nengin kin, opu eŕmin wumb ku ei sik kin, oŕ ei nik miŕ endi ei enjing. Nga ek ei Jura wumb konu orung orung pei piik pangin, pe ek ei piinmin ku.

Jiisas Eim Kin Ekii Sik Wu Ombu Kin Tonu Om

(Mak 16:14-18, Luk 24:36-49, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

¹⁶ Eim nge ekii sik wu engki nga endeim ei puk Galilii komung konu punjung. Puk, eŕe punjung ei Jiisas ek nipi miŕ konu eŕe punjung. ¹⁷ Puk, Jiisas kanik eim kin ek ka nik men tok erik; ba wu kombur noman taŕ er pim; “Ei Jiisas mendpiŕ min wu eipi da?” ni piinjng? ¹⁸ Jiisas eim wumb mandi opu ek dinga nipi eim wu ombu ngopu yi nirim, “Gos eim mei eŕe noman dinga ni tonu epin noman dinga ei pei na ngum. ¹⁹ Enim ei piik, konu orung orung wumb pei kin puk, na ek ka enim kin ngok, wumb ei na kin pii gii ningii ei na nge wumb

pei ekii sik muŋgii. Wumb ei noŋ
pingii ei, na Ernan embe ni na eim
kingam embe ni Gos Gui Ka embe
ete noŋ pendik dambiltik ende puk
ngungii. ²⁰ Enim na ek nip ngond
miŋ yi enim puk wumb kanik ek
yi nik ngungii, enim piinmin ei na
enim kiŋ kunum kunum moŋ, ei
moŋ pamb kunum poru nimba,” pa
nim.

Jiisas Nge Ek Ka Mak Pulum

Wu Jon Wumb Noł Pendpi Ngołum Wu Gos Ek Ni Tor Kindim (Masyu 3:1-12, Luk 3:1-18, Jon 1:19-28)

¹ Ek ka ei nge Gos kingam Jiisas Kraisa nge ek ka tonu om. ² Wu endi embe Aisaiya, Gos ek ni tor kindim wu, ek kos ei nge ok yi mił pulum. Eim Gos ek ka nipi eim kingam kin ngum,

“Na wu endi nim nge ek poł kindamb sipi nim. Ei nim andlam topu ba; yi mił ekii se wumb nim onjii ni piik mułngii. ³ Wu endi wumb mulenjing konu ele wii dinga topu mołum. ‘Wu owundu eim omba enim. Enim noman tuk ele er kun erik mułngii!’ ”

⁴ Jon wumb noł pendpi ngołum, wu eim ele wumb mulenjing konu, eim Aisaiya kumb ok nirim mił tonu orum. Jon eim Gos ek ka endi nipi wumb ngum. Ngang kin, “Wumb noman ak tok pii gii nengin kin noł pendpi ngum. Ngang kin, Gos wumb oł kis ombu kil ngopu si kindimba. ⁵ Pe Jura mei owundu wumb kin, Jerusalem konu tuk mulnjung wumb kin pei punjung. Puk, Jon mułum konu ele tuk punjung. Puk, Jon mułum konu oł kis ombu ni tor kindik ngunjung. Ngangin kin, wu Jon wumb noł pendpi ngum. Noł ei embe Joran.

⁶ Pe Jon eim kon endi kindim, konduk ei, kung kamil ngenj elmin, kon ei kindim. Jon eim kan endi tuk kend ele, tuk sipi telim ku. Eim guimbu kin, piimi muł kin, nopu endim. ⁷ Pe Jon ek nipi wumb ngum, “Wu num endi na ond konu ele ekii se omba wu ei, na dinga ei kapli si kindimba.

Na wu ka mon, na mei ele wu mendpił. Na eim simb su kan ei kapli si kindimbii, ba eim wu num mołum,” pa nim. ⁸ “Na enim noł mendpił pendpi ngond; ba wu endi ekii se omba wu ei eim, Gos Gui Ka ele noł pendpi enim ngumba,” pa nim.

Jon Jiisas Noł Pendpi Ngum (Masyu 3:13, Luk 3:21-22)

⁹ Kunum ei, Jiisas Galilii Nasres konu ele si kindpi om. Pe Jon Jiisas noł Joran ele noł pendpi ngum. ¹⁰ Kunum ele Jiisas eim noł si kindpi, opu kenim ni, tonu kupu muł wuł ał pum. Pang kin, Gos Gui Ka kei Kurmuł mił mani opu, Jiisas kin mułum. ¹¹ Pe Gos ek ka endi ei tonu muł ele tor opu yi nim, “Nim na kingam mendpił, na nim noman pałim. Na noman ka wii nim kin ngond,” pa yi nim.

Seisen Eim Jiisas Ermba Mił Kenmbii Ni Erim (Masyu 4:11, Luk 4:1-13)

¹² Sikir Gos Gui Ka Jiisas sipi mei wumb mulenjing konu ele sipi kindim. ¹³ Jiisas mułum kunum ei 40 pei mułum. Pe Seisen eim Jiisas ermba mił kenmbii ni erim. Erang kin, Jiisas eim kui, ka, kei, kung simbii nin, epi mulnjung konu ele mułum. Ba wumb mulenjing mon. Nga Gos enjel eim paki tunjung.

Jiisas Eim Kongun Pulngun Mondpu Erim

(Masyu 4:12-22, Luk 4:14-15, 5:1-11)

¹⁴ Nga ekii se Jon kan ngii mułum, kunum ei Jiisas Galilii konu ele opu, Gos ek ka nipi ngum. ¹⁵ Ngopu yi nim, “Gos kunum ele tonu omba nirim pe tonu onum. Gos sinim tep erpi omba enim. Enim noman tuk ak tok Gos ek ka pii gii ningii,” pa nim.

Jiisas Wu Kapli Kapli Wii Tum (Masyu 4:18-22)

¹⁶ Nga Jiisas no! gopu Galilii wer ele andpi mu!um. Jiisas Saimon kin, angim Endru te! kenim. Wu ta! no! gop ele omu kon polku! mulnjungu!. Wu ta!, omu kongun ele e!mbi! wu. ¹⁷ Jiisas ek nipi wu ta! ngum, “E!ip na ond konu ekii se we! E!ip na ek ka nip ngamb, e!ip wu yi mi! singi!,” pa nipi ngum. ¹⁸ Pe sikir, wu ta! omu kon si kindki!, onjngu!. Oku!, Jiisas pum konu ele ekii se punjngu!. Puku!, ekii se, eim ek piingit nge punjngu!.

¹⁹ Nga Jiisas aninga kopur pupu kenim ni, wu Sependii nge kingam Jeims kin, angim Jon kin, alting no! kanu ele molku!, omu kon er ka er mulnjungu!. ²⁰ Pe kunum mendpi!, wu ta! eim “E!ip we!” nim. Neng kin, wu ta! erinjngi!, Sependii kin, kongun wu kin konu ele mond si kindki!, Jiisas pum konu ele, ekii se punjngu!.

Wu Endi Gui Kis Mu!um Ei, Jiisas Tor Si Kindim
(Luk 4:31-37)

²¹ Nga enim Kapaniyam konu ele punjung. Kunum ei kor kunum, Jiisas men ngii konu ele nirik pum. Pupu, Gos nge ek ka puhgun mondpu wumb nipi ngum. ²² Nga wumb ei Jiisas ek nim piik puku sinjing. Nimbil erang, Jiisas Gos nge ek ka kengip to!mun wumb mi!, nipi ngunerim mon; ba eim wu num endi noman dinga pim mi!, yi nipi ngum.

²³ Nga kunum ei, wu endi men ngii ele tuk mu!um wu ei gui kis tuk mu!ang kin, wii dinga tum. ²⁴ “Nim Nasares nge konu ele wu Jiisas nim sin kin nimbil o! enjii en? Nim okun sin to kis enjii on min? Na nim piind, nim Gos nge wu kun ka kindang on,” pa nim. ²⁵ Ba Jiisas gui kis ei ek dinga nipi ngum, “Nim ek tingnerii! Nim wu ei si kindkin pui!” nim. ²⁶ Pe gui kis ei wu ek ei to kindpi, wii

dinga tum. Topu kin, wu ei topu si kindpi tor pum. ²⁷ Pe wu amb pei puku sik endnjing. Andik, wumb en enim ek nik, piik piik enjing. “Ei epi nipe? Ei ek konj endi nim, wu ei noman dinga pa!im. Nimbil erang, eim ek nipi, gui kis ngang, gui kis eim ek piinjing?” pa ninjing. ²⁸ Jiisas yi mi! erang, eim ek mei Galilii konu ele pei sikir pang, wumb piinjing.

Jiisas Piisa Ambim Mam Er Ka Erim

(Masyu 8:14-15, Luk 4:38-39)

²⁹ Pe men ngii si kindik anda puk, wumb Saimon kin Endru kin ngii konu ele nirik punjung. Jeims kin Jon te! nirik punjngu! ku. ³⁰ Pe Saimon ambim mam pe! ele eim ening tang or pim. Wumb Jiisas kanik ninjing. ³¹ Nengin kin, Jiisas pupu kin amb mam nge angit amb!ang, engim. Angpi, ening tum ei, ening poru nim. Pe amb mam eim kuni nungii ni ka!pi er kun er mu!um.

Jiisas Wumb Pei Er Ka Erim

(Masyu 8:16-18, Luk 4:40-41)

³² Pou neng ele, eni mani ba erang, wumb pei ening pim wumb Jiisas mu!um konu ele tu wunjung. Wumb kombur gui kis pim, kopur ening pim wumb onjung ku. ³³ Konu owundu, wumb pei ku!ou tok, ok ngii ondu ele mandi ok mulnjung. ³⁴ Nga Jiisas eim wumb ening kanim kanim pim er ka erim. Pe eim gui kis kopur pei si kindim ku. Gui kis ombu, Jiisas eim piyangin kin, ek yi nim, “Gui kis enim ek ninerngii!” pa yi nim.

Jiisas Galilii Mei Konu Ele Kongun Er Endim

(Luk 4:42-44)

³⁵ Nga kupiiring okrii, Jiisas eim tor pupu, konu wumb mulenjing konu ele pum. Eim Gos kin prei er mu!um. ³⁶ Nga Saimon kin angim no! Jiisas pum konu ele ekii

sik punjung. ³⁷ Puk, kan sik kin, yi ninjing, “Wumb pei nim kuruk mołmun,” pa yi ninjing. ³⁸ Jiisas ek nipi wumb ngum, “Sinim mei konu eipi eipi endi pamin! Ya mandi na ek nipi, wumb ngumbii palim ku. Ełe nge, na okrii onj.” ³⁹ Pe Jiisas Galilii mei konu pei pupu endim. Jiisas men ngii konu nirik pupu, Gos ek ka wumb nipi ngum. Eim wumb gui kis pei top tor kindim.

Jiisas Wu Endi Kinj Num Er Ka Erim

(Masyu 8:1-4, Luk 5:12-16)

⁴⁰ Nga kinj num wu endi opu, eim gopsing pii poł mołpu, Jiisas kanpi, ke nim, “Nim noman pim kin, kapli na er ka enjii,” pa nim. ⁴¹ Jiisas wu ei kaimb sipi piim. Piipi kin, wu angil ambilpi kin, ek yi nipi ngum. “Na piind ei nim ka mulnjii!” pa nim. ⁴² Jiisas ek nipi, wu ei ngang kin, kinj num wu ei sikir ka mułum. ⁴³ Jiisas wu ei ek dinga ni ngopu, sikir kindang pum. ⁴⁴ Jiisas wu ei kin ek yi nipi ngum, “Nim wu endi kankin, oł ełe ninerii mon! Ok Moses ek nirim mił nim pukun, ‘Nim ngenj men ngii kułmał kalilim wu konu ełe andan tunjii. Kumo kindpi, kułmał kalpi nim si kin ngunjii. Kilang kin, nim ngenj ka erim ni keningii!” pa nim. Nipi, Jiisas wu ei kindang pum. ⁴⁵ Ba wu ei pupu, wumb pei kanpi nipi, eim wumb mulnjung konu ełe, pei kanpi, ek pol topu ngum. Yi mił erang Jiisas eim konu endi kanpi nim, wumb pei mulnjung konu tuk ba pinerim mon. Eim andaring minj mułum konu orung wumb mulenjing wumb konu ełe orung orung wumb pei eim kin onjung.

2

Jiisas Wu Endi Simb Angil Ełe Embil Dinga Pinerang Er Ka Erim
(Masyu 9:1-8, Luk 5:17-26)

¹ Nga kunum kopur o pang, Jiisas Kapaniyam mei konu ełe nga orung om. Wumb Jiisas piinjing ni, eim ngii konu ełe mułum. ² Nga wumb pei kulou tunjung. Pe ngii konu ełe piki topu, poru nim. Ngii ondpuł ełe konu endi wii sinerim mon. Nga Jiisas eim ek ka nipi wumb ngum. ³ Wumb wu endi ening pim wu endi eim mułum konu tu wunjung. Wu ei miyem kulang eim embil dinga pinerim. Wu kapil kapli ening pim wu ei, ko wuk tu wunjung. ⁴ Konu ełe wu amb pei piki tum. Pe wu ei tuk Jiisas mułum konu tuk tu wungii pinerim. Pe Jiisas mułum konu orung, ngii engimb tok altap ninjing. Pe wu miyem kulum wu nge peł ełe kindik mani kindnjing. ⁵ Pe Jiisas wumb pii gii pim ei kenim. Kanpi kin, ening pim wu ei kin yi nim, “Kingnan, na nim oł kis kil ngop si kindind.” ⁶ Pe men mon połmun wumb mulnjung. En enim noman ełe ek dinga ni piinjing. ⁷ “Nimbił oł erang wu ei Gos ek buł morung?” ninim. Nipi, “Eim Gos ek ambilim,” a ninjing. “Wu endi oł kis kil ngopu, si kindnermba mon! Ei Gos nge kongun minj palim,” pa yi ninjing. ⁸ Noman kis piik wu kei en enim noman tuk ełe, Jiisas piipi, eim ek yi nipi ngum, “Nimbił oł erang enim noman tuk ełe yi piinmin? ⁹ Nipe ek endi nga embin pinalim? Na yi nimbii, ‘Na nim oł kis kil nop, si kindmbii’ ei min, ‘Nga nim peł sikin, angkin pui!’ a nimbii? Ei enim oł embin ei enim kin palim min? ¹⁰ Ba na minj ek nemb eim ka mołang, enim na pii poł tungii! Wu kingam ei noman dinga mei ełe palim ei kapli, oł kis kil ngumba.” Pe ek nipi, wu ei simb angil kis mułum wu ei ngopu, yi nim. ¹¹ “Na nim ek nipi ngond, nim peł sikin angkin, ngii konu pui!” ¹² Wu ni wumb mulnjung

konu sikir angpi, peł sipi, pum. Pe wumb pei puku sinjing. Sik kin, Gos embe ambıl tonu kindik yi ninjing, “Ok sin jep ol ei nge endi kinenjpin,” pa yi ninjing.

Jiisas Liiwai Wii Tum

(Masyu 9:9-13, Luk 5:27-32)

¹³ Jiisas nga noł gop ele endim. Wumb tilap owundu endi eim mułum konu ele kułou tok onjung. Pe Jiisas eim Gos nge ek ka nipi wumb ngum. ¹⁴ Pe eim andpi pupu, Liiwai, Alpiyas nge kingam kenim ni, ku takis silim wu ngii konu ele mułum. Pe Jiisas eim ek yi nipi ngum, “Nim na ond konu ele ekii se oi!” a nim. Neng kin, eim angpi, Jiisas pum konu ekii se pum.

¹⁵ Jiisas Liiwai ngii konu ele mułpu, kuni num. Nopu, wumb takis silmin wumb kin ol kis elmin wumb pei, Jiisas kin kuni nunjung. Jiisas nge ekii silmin wumb eim kin kuni nunjung ku. Nga yi mił wumb kanim kanim pei Jiisas pułum konu ele, ekii se pułmun ku. ¹⁶ Nga wumb lo ek piilmin wumb nge mon ek połmun wumb kenjing ni, Jiisas eim wumb ku takis silmin wumb kin wumb ol kis elmin wumb kin, Jiisas kuni ende nopu mułum. Pe wumb ombu ek nik, Jiisas nge ekii silmin wumb kin ninjing, “Nimbił erang Jiisas wumb ku takis silmin wumb kin, wumb ol kis elmin wumb kin, kuni ende nonmun?” ¹⁷ Jiisas ek ei piipi pendpi kin, eim ek nipi wumb ngum, “Wumb ening pałim wumb ond mong piilmin wumb mołum konu ele pułmun. Wumb ening pinałim wumb, ond mong piilmin wumb mołum konu ele punałmin. Na wumb kun ka mołmun wumb kin onenj mon! Na mani opu, wumb ol kis elmin wumb kin onj; enim noman ak tok piingii,” pa yi nim.

Kuni Si Kindik, Gos Ek Ka Nik Ngolmun

(Masyu 9:14-17, Luk 5:33-39)

¹⁸ Kunum endi Jon nge ekii silmin wumb kin lo ek piik ekii silmin wumb kin kuni mowii mulnjung. Mułangin kin, wu kopur ok Jiisas kanik yi ninjing, “Nimbił ol erang Jon nge ekii silmin wumb kin lo ek piik ekii silmin wumb kin kuni mowii mołmun? Ba nim nge ekii silmin wumb ei kuni mowii mulałmin.” ¹⁹ Pe Jiisas ek nipi kii sim, “Eim kan nołum wumb pei wu endi amb simba erim kunum ei, enim kuni ende nunerngii min? Pe wu ei en enim kin ende molk kin, kunum ele kuni si kindnerngii mon. ²⁰ Ekii se wu ei angil sengil poru nimba kunum, ei eim kan nołum wumb kin tep to mulermba. Nimbił erang wumb eim sik orung sipi enjing kunum ele, eim kan nołum wumb kuni ei kapli mowii mułngii.”

²¹ Jiisas ek ekin nga yi mił nim, “Wu endi alap konj tilarpi endi sipi, tukpu ele pandi tum kin, konduk ei eim yi mił erim kin konduk ei piltan tumba. Alap konj ei opu kembis, ba kon ok nge piltan topu kis mondpu tukpu owundu ermba. ²² Wumb ond mong wain noł sik ming konj ele kindilmin. Nimbił erang noł wain ei dinga elim. Nga ming ok nge tuk kindilmin ei noł wain dinga tor opu ming gał tołum. Pe noł wain ming gał tang, noł wain mei ele pum.” Ek ei yi mił ninim Jiisas ek ok nge kin konj kin ende pinermba nipi ek ekin yi mił tum.

“Kongun Kor Kunum Eneiei!” Pa Ninjing.

(Masyu 12:1-8, Luk 6:1-5)

²³ Kor kunum Jiisas aka pin andlam sim konu ele andpi pum. Pe Jiisas nge ekii silmin wumb eim kin tep tok punjung. Puk kin, kuni kopur aka pin puk andik sik nunjung. ²⁴ Pe lo ek piik

ekii silmin wumb, Jiisas kanik ek dinga ninjing, "Piini! Kor kunum ele kongun mowii ninjing ba nim nge ekii silmin wumb ol ei nimbil erang enmin?"²⁵ Nga Jiisas ek nipi ngum, "Enim Deipis Gos ek ka enim ger piinenjing min? Na ek ei nind, kunum ei eim kin eim wumb pei kuni sineririm kunum nind."²⁶ Nimbil erang Deipis kuni tang, Gos ngii ele nirik pum. Pang kin, kulma! kalim wu ei mo!pu bres sipi eim ngum. Ngang kin, Deipis sipi nga eim wumb kin bres ei nunjung ku."²⁷ Jiisas ek nipi wumb ngum, "Gos kor kunum ei wumb paki tumbii nipi kor kunum sim. Ba wumb kor kunum paki tunerngii mon," yi nirim.²⁸ "Yi mil wu kingam epin konu si kindpi mani mei ele opu tonu om; wu ei mendpil kor kunum wu owundu mulmba ku."

3

Kor Kunum Jiisas Wu Endi Angil Kis Mulum, Er Ka Erim (Masyu 12:9-14, Luk 6:6-11)

¹ Jiisas men ngii konu ele nga nirik pum. Wu endi mulum wu ei, angil orung kis mo!pu, miyem kulii erim. ² Wumb Jiisas mulum konu kanik mulnjung. Kor kunum Jiisas wu ei er ka ermba min mon, ni kanik mulnjung. Molkin, kunum ele en enim Jiisas kin kos ermin ni piinjing. ³ Jiisas ek nipi wu ei angil kis mulum wu ei kin ngum, "Nim ya wa!" pa nim. ⁴ Jiisas ek nipi wumb pei ngum, "Sinim kor kunum ol ka ermin ei kapli min? Sinim kor kunum epi kis ermin ei kapli min? Sinim wumb to kundmun min paki tamin ka mulngii min?" Ba wumb ek nik orung kindnenjing mon. ⁵ Jiisas wumb mulnjung konu orung orung kind kenim. Kanpi kin, eim popul sim. Nimbil erang Jiisas wumb kanpi wumb noman tuk ele piim. Wumb noman tuk ele dinga peng,

wumb pii gii ninenjing ei eim piim. Pe Jiisas ek nipi wu ei angil kis mo!pu wu ei ngum, "Nim angil tun kindii!" nim. Pe wu ei angil tun kindang kin, nga kapli ka erim. ⁶ Lo ek piik ekii silmin wumb ok punjung. Puk kin, Eros wu owundu wumb mulnjung konu kulou tunjung. Tok kin, en enim ek ni piik piik erik Jiisas tumun ni piinjing.

Wumb Pei Jiisas Ekii Sik End-njing

⁷ Jiisas kin eim ekii silmin wumb konu ei si kindik, nol gop mulum konu ele punjung. Pe wumb pei Jiisas pum konu ele ekii se punjung. Wumb Galilli konu ele kin, Juriya konu wumb kin pei punjung. ⁸ Pe Jerusalem konu ele wumb kin Erumiya konu ele wumb kin, nol Joran orung, Taiya konu kin Sairon konu ele wumb, pei Jiisas erim ol, ei piik pendik Jiisas mulum konu onjung. ⁹ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kanpi yi nim, "Wumb pei mo!mun ei, na ambil gii ningii, ni piind. Wumb ei na ambil gii ningii, en enim nol kanu endi tu wangin kin, na kapli tonu pup mulmbii," pa nim. ¹⁰ Pe wumb ening pim wumb ei, Jiisas ambil gii ninjing. Wumb Jiisas ngenj ele embilmin nik enjing. Nimbil erang, ok Jiisas wumb ening to!mun wumb ei er ka elim ni piik onjung. ¹¹ Nga wumb gui kis Jiisas kanik kin, enim gopsing pii polk molkin, ek dinga tangk yi ninjing, "Nim Gos nge kingam mo!un!" pa ninjing. ¹² Pe Jiisas ek dinga nipi ngum, "Enim gui kis, na embe ele ek ni tor kindnerngii mon!" pa nim.

Jiisas Ek Se Andilmin Wumb Engki Nga Tal Topu Kind Mundum (Masyu 10:1-4, Luk 6:12-16)

¹³ Pe Jiisas komung endi ele tonu pum. Pupu kin, eim kin mulngii

wu ombu to tonu kindmbii ni piipi kin wii tang, onjung. ¹⁴ Nga eim wu engki nga tał wumb nipi tonu kind mundpu wumb, ei eim kin mułngii nipi tonu kind mundum. Eim ekii silmin wumb kindang, “Na ek ka ningii,” nipi kindang nge punjung. ¹⁵ Jiisas noman dinga ngamb kin, “Gui kis wumb kin mołmun ei tor kindngii!” pa nim. ¹⁶ Wu engki nga tał topu mundum wumb ei yi mił: Saimon, embe eipi endi ngum embe ei Pisisa nim. ¹⁷ Pe nga Sependii nge kingam Jeims angim Jon wu tał embe eipi endi sipi ngum, embe ei Bonesis. Embe puł yi mił nim, “Kupu muł ek tangilim,” embe ei sipi ngum. ¹⁸ Pe nga Endru kin Pilip, Basolomu, Masyu, Tomas, Alpiyas nge kingam Jeims, Tariyas, Saimon Silas. ¹⁹ Nga wu Juras Eskeriyas konu ele wu, ei eim Jiisas sipi opu orung wumb kin ngum.

Wumb Ek Nik, “Jiisas Nim Biyelsipul Kin Kongun Ende Erngil,” Pa Yi Ninjing.

(Masyu 12:22-32, Luk 11:14-23, 12:10)

²⁰ Nga Jiisas ngii konu ele pupu kin, nga wumb pei ok kulou tunjung ku. Yi erangin kin, Jiisas kin eim ekii silmin wumb kuni nungii nge kunum endi sinerim. ²¹ Nga Jiisas nge tilap ende wumb ek ei piinjing. Piik, ok kin “Jiisas simin,” nik onjung. Wumb ei ek yi ninjing, “Eim wulu punum,” ninjing.

²² Wu num kombur lo ek piik nik tep elmin wumb ei Jerusalem konu ele molk mani onjung. Ok yi ninjing, “Gui kis Biyelsipul Jiisas eim kin tuk mulnjung. Ei eim gui kis owundu nge noman dinga ei gui kis pei wumb tuk mołmun ei, to tor kindim.” ²³ Jiisas eim wumb mandi, “Wei!” nim. Jiisas ek ekin kopur topu wumb ngopu yi nim, “Yi mił Seisen eim kapli Seisen to mani kindmba min?” ²⁴ Yi mił,

king endi mołpu eim wumb tilap palsik tał erik, “Opu erei!” nimba. Kapli, tilap ei dinga simba min? Ei dinga sinermba mon! ²⁵ Pe ngii ende beltik en enim opu erngii. Erangin kin, ngii ele dinga engnermba mon. ²⁶ Pe Seisen eim wumb kin opu orung eim kin kapli Seisen eim dinga pupu mulermba mon. Eim poru nimba.

²⁷ “Pe Jiisas ek ekin ei yi mił nim, “Wu endeim eim pupu, wu king owundu ngii endi epi simba mił pinałim mon. Simba, pim kin yi ermba. Wu owundu ei kan ngo pendpi, epi ei kapli simba. Yi mił erpi nim kin, wu num ei epi ngii nirik mułum, epi sipi ngii er kis mondpu simba,” pa yi nim.

²⁸ Jiisas yi nim, “Na ek keimi nind. Gos wumb pei kapli oł kis kil ngo si kindmba. Si kindpi, wumb kin ek buł morung nilmin wumb ombu pei kapli kil ngopu si kindmba,” pa yi nim. ²⁹ “Ba wu endi Gos Gui Ka ek buł morung nipi, to mani kindmba wu ei, Gos eim oł kis ei kil ngopu si kindnermba mon mendpił. Pe yi ku sinim wumb endi ek yi ninermin ek ei, nga pepi tonu omba palim wu ei, oł kis ei poru ninermba mon; kunum kunum pep mułmba,” pa nim. ³⁰ Nimbił erang wumb ek yi ninjing, “Jiisas gui kis nge dinga eim kin mołang palim,” pa ninjing.

Jiisas Mam Kin Angim Noł

(Masyu 12:46-50, Luk 8:19-21)

³¹ Kunum ele Jiisas mam kin angim noł ok, andaring enginjing. Angk kin ek ni kindik, “Jiisas anda omba,” pa ningii. ³² Wumb pei Jiisas mułum konu orung orung mulnjung wumb ei ek nik Jiisas ngunjung, “Nim manim, ainim, angnim noł ok kin andaring molk kin, nim wii tonmun.” ³³ Pe Jiisas ek nipi orung kindim, “Nimbił oł enim? Wumb nii na

angnan, manan no! mo!mun, ei enim piinmin min?" ³⁴ Jiisas orung orung kind kenim ni, wumb eim mu!um konu orung orung pei mulnjung. Jiisas ek yi nim, "Ya kind kinei! Wumb ya mandi mo!mun, wumb ei na manan, angnan no! mo!mun," pa yi nim. ³⁵ "Wumb endi eim Gos nge noman ele ekii sipi erim kin, wumb ei na manan, einan, engnan no! mi! mu!mba."

4

Wu Kuni Emb Telim (Masyu 13:1-9, Luk 8:4-8)

¹ Nga Jiisas kongun nga erpi wumb kengip ek ngopu konu no! gop wer ele nipi ngum. Nga Jiisas mu!um konu wumb pei ok ku!ou tunjung. Tangin kin, Jiisas no! kanu endi ele tuk pum. Jiisas pupu no! kanu ele mo!ang kin, no! kanu ei pupu tuk no! gop ele pim. Wumb pei no! gop mu!um konu wer ele mandi mulnjung. ² Pe Jiisas eim ek ekin pei to wumb ngopu ek yi nipi wumb ngum. ³ "Enim piyei! Wu endi kuni mong pei sipi aka pin kindim. ⁴ Kindim, kuni mong kopur ei ok and!am ele mani pum. Pang kin, kuni ei kei ok nunjung. ⁵ Pe nga kuni mong kopur ku mu!um konu ele mani pum mei ele, aninga pim konu ele, kuni mong ei sikir tonu om. ⁶ Nga eni tonu wang kin, kuni mong ei ku!ii erpi kulum. ⁷ Nga kuni mong kopur ei ond guimbin mu!um konu ele pum. Pupu kin, tonu omba konu sinerim. Sinerang kin, ond guimbin to mani kindang, mong tunerim. ⁸ Pe nga kuni mong kopur mei ka sim konu ele pum. Kuni mong ei tonu opu, kuni mong ka tum kuni mong ei, tonu opu, kuni mong 30 aninga kopur tum. Nga tum ei kuni mong kopur 60 pei mi! tum. Nga tum, pii kelpi topu ond kirang engin tumba er mu!um

ei 100 pei tum. ⁹ Wumb endi kom sepi piim kin, am dinga piyanghi!"

Jiisas Ek Ekin To!um Mi! (Masyu 13:10-17, Luk 8:9-10)

¹⁰ Ekii se Jiisas eim mendpi! mu!um. Pe Jiisas ekii si!min wu engki nga ta! mulnjung wumb kin tep tok mo!angin wumb ei, Jiisas kii sik ninjing, "Nim ek ekin ei er ton mi! nenj?" a ninjing. ¹¹ Jiisas ek yi mi! ni wumb ngum, "Gos koi er nim ek ei nge, Gos wumb top erpi mo!um ei, enim kin andan top konu enim pei ngond. Ba wumb anda mo!mun wumb ei, na nge ek ekin ei minj piik mo!mun. ¹² Yi mi!, 'Ger piinjing, ba epi ei pii po! tunenjing mon. Nga ek ei piinjing, ba ek pu!e ei pii po! tunenjing mon. Nga ek ei piinjing, ba ek pu!e ei pii po! tunenjing mon ku. Mon pim kin, wumb ek ei pii po! tok kin, noman ak tok enjing kin, Gos en enim o! kis ei kil ngopu si kindmba.'"

Ek Ekin Kuni Mong Yi Mi! Tum (Masyu 13:18-23, Luk 8:11-15)

¹³ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, "Enim ek ekin ei piinanmin min? Pe nga enim ek ekin eipi pei er piingii mi! nenj? ¹⁴ Wu endi kuni mong telim wu ei, Gos nge ek ka ei telim. Ta!pi, kuni mong ei Gos nge ek ka mi! mo!um. ¹⁵ Nga kuni mong kopur and!am ele pim mi! ei, wumb Gos ek ka yi mi! piinjing. Piik kin, wumb ek ei piinjing kunum ele mendpi!, Seisen sikir opu, Gos ek ka ei to ak topu eipi kindim. ¹⁶ Nga kuni mong kopur pupu mei ku mu!um konu pupu sikir tonu opu yi mi! pimba," pa nim. "Wumb yi mi! enmin wumb ei, Gos ek ka sikir piik sik kin, ka ka pi!min. ¹⁷ Ba en enim dumbu! ei pinerang mulnjung kin, kunum aninga kopur mo!angin kin, pe wumb kombur Gos ek ka to mani kindangin kin, o! embin tui tonu

wang kin, wumb ei nge pii gii ei sikir to kis ermba. ¹⁸ Pe nga wumb kopur yi mił mulangin kin, kuni mong kombur ond guimbin mułum konu ele mani punjung ei tonu omba erim; ba ond guimbin ei to mani kindim. ¹⁹ Ba wumb pei ya mani mei ele epi ei noman to piinjing. Piik kin, ku ni epi ei noman kulk, nga ya mani mei ele epi ei pei bun bun kulk yi enjing epi ei Gos nge ek ka ei to mani kindpi pandi tum. Wumb ei kuni mong ka wii mił endi tunerim mon. ²⁰ Ba wumb kombur Gos ek ka piik sik kin kuni mong mił mei ka wii ele mani pum. En enim noman tuk ele kindnjing ek ka ei kindik ei, ambiił gii ninjing. Pe kuni mong ei tonu opu kuni mong 30 mił aninga kopur tum. Nga tum kuni mong ei kopur pei 60 mił tum. Nga tum kuni mong ei pii kelpi topu ond kirang engin tumba er mułum ei 100 pei pei tum.”

Ek Ekin Ete Dup Alam Kalk Pet Mandring Pendnałmin
(Luk 8:16-18)

²¹ Nga Jiisas ek ekin endi nipi ngum, “Wu endi dup alam kałpi, sipi mani peł ele min kuni ming endi mandring pendmba min? Mon; ba wu ei dup kałpi sipi tonu peł ele pindang, tilang erang wumb nirik ngii konu ele mulangin kin, kałpi kan kun erngii,” pa nim. ²² Epi pei koi er mołum epi ei, ekii se pei peni ele tor omba. Nga wumb pei sik ok ei er mołmun epi ei, ekii se peni ele tilang erang enim kenjngii. ²³ Pe wu endi kom pim kin, kapli wu ei eim kom se piyangli.

²⁴⁻²⁵ Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim ek piik ek ei pii kun erngii,” pa nim. “En enim ek ei piik pendik wumb eipi nik ngangin kin, Gos enim noman ele ek ka ngumba. Wumb kopur epi aninga se mułngii ei, Gos nga ngumba. Ei

pule yi mił pałim. Wumb kopur Gos ek aninga ambiił gii nik mulnjung kin, Gos wumb ei noman ele eim Gos ek pei ngumba. Pe wumb kombur ek aninga ei nik wumb eipi endi ngunarik mulnjung kin, Gos ek ei topu tor kindmba,” pa nim.

Kuni Ek Ekin Topu Nim

²⁶ Jiisas ek ekin endi nga nipi wumb ngum, “Gos eim wumb tep enim yi mił, wumb kopur enim kuni mong aka pin kindnjing. Kindangin kin, kuni mong tonu opu kuni mong tum. ²⁷ Kunum kunum emii peng, wu ei or pałim. Tinga, wu ei eim wii andpi mołum. En enim kuni mong talimmin ei, połpu tonu opu owundu ermba mił nenj? Wu ei eim ei pii poł tunałim mon. ²⁸ Nga mei eim erang kuni tonu opu, onguł tum. Topu, kuni mong topu onguł kumna tum. Topu, nga muł mondpu kin ekii se kuni mong tum. ²⁹ Ba ekii se kuni mong topu owundu erim. Erang, kuni simba kunum mandi erang kin, wumb sikir tui kaper a sik kilip tołmun.”

“Kuni Embe Endi Maser,” Pa Nilmin
(Masyu 13:31-32,34, Luk 13:18-19)

³⁰ Jiisas ek nipi wumb ngum, “Na kapli Gos sinim tep enim ei nip ngamb, enim kapli piingii min? Pe nipe ek ekin endi enim piingii, ek ei nemb piingii min mon?” ³¹ Gos eim wumb tep ka erang wumb pei tonu ołmun ei, yi mił kuni mong embe maser, niłmin. Kuni mong maser ei ya mei ele kuni mong ei endi ende mił mon. Kuni mong ei kembis wii, wumb mani mei ele taltmin. ³² Kuni mong ei talk poru nengin kin, pe kuni mong tonu opu, kuni kopur to mani kindiłim. Kuni maser ond kirang owundu ngołum. Kapli, kei ombu emin ele ok ond kirang ele ngii takik jii niłim konu ele mołumun.”

Jiisas Ek Nim, Ek Ekin Minj Nim

³³ Jiisas ek ekin pei nipi wumb ngum, ek ei ek ekin minj nipi wumb ngum; wumb noman pi-ingii mił nipi ngum. ³⁴ Jiisas ek ekin minj topu nipi wumb ngum. Ek endi kun nipi tuk kindnerim mon; ek ekin minj nipi ngum. Jiisas nge ekii siłmin wumb mendpił mulnjung kunum ele, ek ei pułe nipi eim ek ekii siłmin wumb nipi ngum.

Jiisas Ek Nipi, "Pop Owundu Tum Ei Poru Nengli," Nim.

(*Masyu 8:23-27, Luk 8:22-25*)

³⁵ Kunum ele pou neng, Jiisas ek nipi eim ekii siłmin wumb kin nipi ngum, "Sinim noł gop ele orundung pamin!" nim. ³⁶ Pe wumb pei mulnjung konu ele si kindik pendik, Jiisas noł kanu mułum konu ele, Jiisas ekii siłmin wumb tonu puk punjung. Nga noł kanu kombur ouni punjung ku. ³⁷ Nga konu pop owundu endi tum. Pe noł kanu ele noł tuk pupu kin, noł piki tumba erim. ³⁸ Ba Jiisas noł kanu orang peng kiłandi erpi pim. Peng kin, eim ekii siłmin wumb Jiisas a nik wii tunjung, "Ek mon wu, sinim kulmun pałim ei, nim sin kin piin min mon?" pa ninjing.

³⁹ Pe Jiisas konj angpi, konu pop ek dinga wii nipi ngang, pop poru nim. Pe eim ek nipi noł ngum, "Noł nim mani pui!" pa yi nim. Neng kin, noł mani pang, pop poru nim. Pe noł tunarpi wii sim. ⁴⁰ Nga Jiisas ek nipi eim ekii siłmin wumb ngum, "Enim nimbil erang tungu enmin? Enim nimbil erang enim nga pii gii ninenjing?" ⁴¹ Pe en enim ek nik piik enjing, "Wu ei noman dinga ei erpi sim mił nenj? Yi mił noł kin pop kin eim ek piikił pendkił mani pupu poru ninim," pa ninjing.

5*Wu Endi Gui Kis Tuk Mołang, Jiisas Er Ka Erim*

(*Masyu 8:28-34, Luk 8:26-29*)

¹ Jiisas ekii siłmin wumb kin noł gop orundung punjung. Puk kin, mei Genesares konu ele wumb nge mei. ² Pe kanu ele tor wangin kin, wu endi gui kis pim endi, sikir opu Jiisas kenim. Kanpi, wu ei kom ku tukpu wumb salilmin konu mołpu om. ³ Wu ei eim or guimeng ku tukpu ele pałilim. Wumb wu ei kin kan sen to pendngii ei, dinga kapli enermba mon. ⁴ Yi mił kunum kunum wumb kan sen simb angil ouni to pendilmin ei, topu kilip tolum. Eim wu dinga wii mołpu kin, wu kombur wu ei kapli kan tunerngii mon. ⁵ Kunum emii peng, tinga, kunum kunum eim tonu komung nin ku guimeng ele minj mołum. Eim kunum kunum wii dinga topu, eim ngenj ku ele topu, yi minj elim.

⁶ Nga wu ei Jiisas konu turii opu kenim. Kanpi kin, eim sikir opu, eim mong gopsing pii pułum. ⁷ Eim wii dinga topu yi nim, "Jiisas, nim Gos kingam mendpił. Gos ei tonu mołpu wu dinga owii mołum ei, nim na kin nipe oł enjii?" pa nim. "Na ek keimi nip, Gos embe ele nind ei, nim na kin ngenj kumbii nga ngunenjjii!" pa nim. ⁸ Nimbil erang wu ei ek dinga nipi Jiisas ngum? Ngang kin, Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim gui kis, nim wu ei kin si kindkin pui!" pa nim. ⁹ Jiisas wu ei kii sim, "Nim embe nii?" a nim. "Na embe opu ond wumb; nimbil erang sin pei mołmun," pa nim. ¹⁰ Wu ei ek dinga nipi Jiisas ngum, "Nim gui kis pei mei ele mołum to tor kindnenjjii mon!" pa nim.

¹¹ Pe kung pei tonu komung ele kuni nok mulnjung. ¹² Pe gui kis pei wii tok ek dinga nik Jiisas ngunjung, "Jiisas, nim ni kindan,

sin pupun kung mołmun konu ele tuk bin,” pa ninjing. ¹³ Pe Jiisas kapli neng kin, punjung. Gui kis pei ei wu ei kin si kindik punjung. Puk kin, kung mulnjung konu ele tuk punjung. Pe kung dinga wii sikirik puk, konu kis endi sim konu punjung. Kung pei 2,000 yi mił mulnjung puk, noł gop mani puk kolk poru ninjing. ¹⁴ Pe wumb kung tep enjing wumb, oł ei kanik kin en enim tungu puk, konu owundu sim konu puk, wumb kanik, ek ninjing. Nengin kin, wumb ei puk oł ei kenjngii. ¹⁵ Nga wumb ei Jiisas mułum konu ele ok, wu ei kenjing. Wu ei ok gui kis pei eim kin mulnjung; ba pe eim alap tałpi kin eim noman ka seng mułum. Nga wumb wu ei kanik kin tungu enjing. ¹⁶ Nga wumb kung tep enjing wumb epi ei kanik kin wumb eipi kin poł tok yi ninjing. “Ok, gui kis wu ei kin mułum; ba pe eim wumb kin mołpu pum. Nga gui kis ei pei kung kin tuk puk kin kolk poru ninjing.” ¹⁷ Pe nga wumb Jiisas kin ek dinga nik, “Nim mei ele sikin, mei eipi endi punjii,” pa ninjing.

¹⁸ Pe Jiisas kapli noł kanu ele tonu pum kunum ei, wu endi ok gui kis tuk mułum wu kii dinga sipi, “Na nim kin bii,” nim. ¹⁹ Ba Jiisas wu ei kin mon nirim. Nipi kin, Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Nim nge ngii konu wumb tilap ende mołmun konu ele pui! Nim pukun, Owundu oł erim ei, wumb kankin Owundu eim nim kin kaimb piipi ngum, ek ei wumb kin ninjii,” pa nim. ²⁰ Pe wu ei pupu kin Diikapolis konu ele pupu, Jiisas eim kin erim mił ei wumb konu orung orung wumb pei kanpi ek ni tor kindpi pum. Pang kin, wumb ek ei piik kin, wumb ei noman embin tok piinjing.

Men Tołmun Wu Owundu Endi

Ambłam Kulang Kin, Jiisas, “Engn-jii,” Neng, Angpi Pum.

(Masyu 9:18,19,23-26, Luk 8:40-42,49-56)

²¹ Pe nga Jiisas noł kanu ele pupu, nga noł orung pum. Pupu kin, Jiisas noł gop wer ele mułum kin, wumb pei eim mułum konu kulou tok onjung. ²² Pe wu owundu endi men ngii kongun tep elim wu endi, ei eim embe Jairas. Wu ei Jiisas mułum konu opu kin, Jiisas simb ele mong gopsing pii połpu ngum. ²³ Pe eim kii dinga sipi yi nim, “Na ambilnan pe mandi kulmba enim. Nim okun, eim ngenj ambilnan, eim nga konj kindpi mułmba,” pa nim. ²⁴ Pe Jiisas wu ei kin pum. Pupu kin, wumb pei Jiisas pum konu ele ekii sik punjung ku. Yi mił peng kin, wumb Jiisas mułum konu piki topu pim.

²⁵ Nga amb endi konu ele mołulum amb ei, eim miyem gu niłim. Niłim, amb ei eim miyem opu pupu mułang mułang kung ngii angil orung orung nga tał o pang mułum. ²⁶ Nga amb ei ngenj kumbii pei ko wupu kin, ond mong ngolmun wumb pei amb ei kenjing. Kanik kin, eim ku pei ngang sik, ba eim ening poru ninerim mon. Nga eim ening kis nga piram palitim. ²⁷ Nga amb ei Jiisas oł kanim kanim erim mił piipi kin, Jiisas mułum konu ele om. Wang kin, eim wumb pei Jiisas mułum konu ele kulou tunjung konu ele opu Jiisas nge konduk buł morung ele embilim. ²⁸ Nimbił erang, amb ei eim yi ni piim, “Na Jiisas konduk ele embilamb kin, na ening poru nimba,” ni piim. ²⁹ Yi mił erang kin, eim miyem kołpu sikir poru nim. Nipi, eim ngenj tuk piim ni eim miyem ening poru nim kin, ka moł, ni piim. ³⁰ Pe nga Jiisas yi piim ni, eim noman dinga kopur

tor pum. Pupu kin, Jiisas eim kan orung kindpi wumb pei kanpi ek yi nim, “Wumb nii endi na konduk embilim?”³¹ Jiisas ekii silmin wumb ek nik Jiisas eim ngunjung, “Nim kan! Wumb pei piki tonum. Nim nimbił erang wumb endi na konduk embilim nin?”³² Jiisas kanpi orung kind, wumb kanpi kin wumb nii endi enim ni piim.³³ Ba amb ei eim piim ni, epi ei Jiisas kin enim ni piipi kin, tungu erim. Amb ei opu Jiisas mułum konu eke ming gopsing pii pulum. Połpu kin, eim ek keimi pei nipi Jiisas ngum.³⁴ Nga Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, “Ambilan, nim pii gii je, nim er ka enim. Nim pukun, noman ka seng kin, mułnjii. Nim ening ei poru neng, ka mołun,” pa yi nim.

³⁵ Pe Jiisas ek ei nipi mułang kin, wu owundu endi men ngii tep elim wu, ei eim wumb kombur onjung. Ok kin, ek yi ninjing, “Nim ambil ei koltum. Nimbił erang nim ek mon wu noman embin nga ngon?” pa ninjing.³⁶ Jiisas ek ei kom se piinarpi kin, ba Jiisas ek nipi men ngii tep elim wu ei ngum, “Nim ek ei piikin, tungu enenjii mon; ba nim pii gii nikin mulnjii?” pa nim.³⁷ Nga Jiisas eim wumb eim ba konu punerngii. Wu Piisa kin Jon, Jeims angim kin wu kei minj tep tok pungii.³⁸ Nga wu kei puk, men ngii tep elim wu ngii konu eke punjung. Puk kin, Jiisas kenim ni, wumb ke dinga owundu ninjing.³⁹ Pe Jiisas ngii nirikring pupu, eim ek nipi wumb ngum, “Nimbił erang enim ke dinga wii nik mołmun? Ambil ei mendpil kulerim mon ba eim or mił pałim,” pa nim.⁴⁰ Nga wumb ei eim kin tokuł enjing. Pe Jiisas wumb pei topu tor kindim. Kindpi kin, arim mam kin, Jiisas ekii silmin wu tekliki kin, nirik puk, ambil ei pim konu eke punjung.⁴¹ Pe

Jiisas ambil angil eke ambilpi yi nim, “Taliisa kum!” Ek ei pułe yi ninim, “Ambil kembis, na ek nip ngond, nim ang!”⁴² Neng kin, sikir ambil kembis ei angpi tonu om. Eim kung ngii engi nga tał mendpil. Wumb oł ei kanik kin, puku sinjing.⁴³ Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, “Enim wumb oł end ei kanik kin ek ninerngii mon! Enim kuni endi sik, ambil kembis ei ngei!” yi nipi wumb ngum.

6

Nasares Konu Eke Wumb Jiisas Buł Ngunjung

(Masyu 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Jiisas konu ei si kindpi, eim nge mei konu eke pum. Jiisas ekii silmin wumb, Jiisas pum konu eke ekii sik punjung.² Nga kor kunum endi Jiisas pupu, men ngii eke Gos ek nipi, wumb ngum. Ngopu, wumb pei Jiisas eim ek ei piik, puku sinjing. Sik kin, wumb ek yi ninjing, “Wu ei ek ei jili sim?” a ninjing. “Eim noman dinga ka ei jili mił sim? Pe eim jep oł ei erpi, owundu mił enim!” pa ninjing.³ “Pe wu ei ngii takpi elim wu min? Nga eim Maria kangil, angim Jeims kin, Joses, Juras, Saimon, aim kin ya sinim kin mołmun min?” Yi nik kin, noman kis pi-injing.⁴ Pe Jiisas ek nipi, wumb ngum, “Ek keimi, ni tor kindilim wu nge embe konu pei punum. Ba eim konu mendpil, eim miyem ende wumb nge ngii konu ei embe pinałim mon!” pa nim.⁵ Nga eim jep oł endi eim konu eke ermba kapli enanim mon; ba eim wumb kombur ening tumb wumb ei ambilpi, er ka erim.⁶ Nga eim noman embin sipi yi piim. Nimbił erang wu amb eim kin pii gii ninanmin. Yi mił erang kin, pe eim pupu, mei konu orung orung andpi, eim Gos ek nipi, wu amb pei ngum.

Jiisas Nge Ekii Silmin Wumb Engki Nga Tal Kongun Mok Topu Kindang Punjung

(Masyu 10:5-15, Luk 9:1-6)

⁷ Pe Jiisas eim wu engki nga tal eim kin wii topu, “Wei!” nim. Eim wu tal tal ni kindang, punjung. Jiisas eim noman dinga ekii silmin wumb ngum. Ngang kin, wumb gui kis tuk seng kin, tor kindngii nipi, wumb ei noman dinga ngum. ⁸ Eim ek nipi ekii silmin wumb ngum, “Andlam pungii dolu epi endi singii. Epi eipi endi sinerngii! Enim andlam turii kepui embilerngii! Enim kuni bres endi sinerngii! Nga kon endi sinerngii; nga ku endi sinerngii mon ku. ⁹ Ba enim simb kum kindngii! Kindik kin, nga enim konduk torung tal kindnerngii mon!” ¹⁰ Pe Jiisas ek nipi wumb ei ngum, “Enim puk konu endi tor puk kin, ngii endi nirik pungii. Puk kin, ngii ele minj pek wumb ek nik ngok, andik molk ekii se pungii. ¹¹ Pe enim konu endi pangin kin, wumb enim ek piinarik kin, nga enim sik nirik sinenjing kin kapli, en enim wumb ei si kindik pendik; konu eipi endi pungii. Puk kin, enim simb ele kulman mulmba ei si kindik pungii. Yi mił erangin kin, wumb en enim elmin ol kis ei kom se piingii,” pa yi nim. ¹² Yi mił erang, pe Jiisas nge ekii silmin wumb punjung. Puk kin, Gos ek ka ni tor kindnjing, “Enim wumb noman tuk ele ak tungii,” pa ninjing. ¹³ Pe puk kin, gui kis mulum wumb ei gui kis tor si kindik, nga wumb kombur ening pim wumb ei, kopung kindik er ka erik punjung.

Jon Wumb Noł Pendpi Ngołum Wu Eim Kulum

(Masyu 14:1-12, Luk 9:7-9)

¹⁴ Pe King Eros eim ek ombu eim piim. Nimbil erang Jiisas nge embe konu pei andpi, kapli erim. Wumb kopur yi ninjing,

“Jon wumb noł pendilim wu kulum ni, nga angpi orung onum. Yi mił erang kin, pe Jiisas eim ol dinga yi mił enim,” pa ninjing. ¹⁵ Ba wumb kombur eipi yi ninjing, “Elainja ok ek keimi ni tor kindilim wu ei pe onum,” pa ninjing. Pe wumb kombur eipi yi ninjing, “Ei ek keimi ni tor kindilim wu ei mił, ek keimi ni tor kindilmin mił wumb ok mulnjung,” pa ninjing.

¹⁶ Ba King Eros eim pii poł tunarpi, yi ni piim, “Wu ei Jon wumb noł pendilim wu, ok na eim peng kolmung enj ni, nga tonu onum,” Eros yi ni piim. ¹⁷ Yi mił kumb ok, Eros wumb kombur kindang puk, Jon ambil gii nik, kan sen tok kan ngii ele kindnjing. Nimbil erang, Eros amb Erosiyas eim angim Pilip nge ambim ei sim. ¹⁸ Yi mił kin, Jon ek nipi Eros ngum, “Nim wu angnim ambim sin, ei kapli enanim,” pa yi nipi ngum. ¹⁹ Nga amb Erosiyas eim, “Jon to kundmbii,” nipi piim, ba ei kapli enerim. Nimbil erang, Eros eim Jon kin mund mong tang kin, sipi kan ngii kindim. ²⁰ Yi mił Eros eim yi ni piim, “Jon eim wu ka wii nin ol kun ka elim wu mołpu kin, eim sipi kan ngii ele tuk kindim. Eim Jon ek piipi mulum, ei eim noman embin tum; ba eim Jon ek nim ei piipi ka piim.

²¹ Ba ekii se Erosiyas, Jon to kundmba nge andlam yi mił kan sim. Eros ei kuni owundu endi erim. Eim mam mengim kunum ei eim kuni erpi, wumb wu num eim kin, tep elmin paki tunjung wumb kin, opu enjing wu num kin, Galilii wu num kopur eim kin mulnjung wumb ei kin kuni owundu endi erim. ²² Yi mił Erosiyas ambilam opu, non erang kin, pe Eros kin wumb eim kin kuni nunjung wumb eim kin noman ngunjung. Pe King Eros ek nipi ambil ei ngum, “Nim epi nipe sinjii? Ei nim na kin ek nen kin,

piip na nim ngumbii,” pa nim. ²³ Pe Eros ek keimi mendpił nim, “Nim epi endi simbii nin kin, kaplı na nim ngumbii. Na epi konu orung orung pei salim ei, aninga orung na ngunjii nin kin, na kaplı nim ngumbii,” pa yi nim. ²⁴ Pe ambıl ei eim anda pupu eim mam kii sim, “Na kii sip, epi nipe endi simbii?” a nim. Eim mam ek nipi ngum, “Nim pukun yi ninjii, ‘Na Jon wumb noł pendpi ngołum wu ni peng simbii,’” pa ninjii. ²⁵ Pe ambıl sikir pupu Eros wu num mułum konu om. Pe ek dinga nipi Eros ni ngum, “Pe minj na piınd, nim wu Jon wumb noł pendpi ngołum wu ei nge, peng sikin ming endi ełe tuk kindkin na ngunjii!” pa nim. ²⁶ Ambıl ei yi neng kin, wu num Eros noman embin tum. Ba eim yi piim ni, “Ok na ek dinga wii nipi tonu kindinj.” Pe eim noman yi piim, “Wumb eim kin kuni nok mulnjung wumb, eim ambıl ei ek nim ei, to kindmba pinerim mon,” ni piim. ²⁷ Pe sikir wu num Eros opu elim wu endi kindang pupu, Jon topu, peng simba nge pum. Opu elim wu ei pupu, Jon kan ngii mułum topu, peng kołmung tum. ²⁸ Nga wu ei Jon nge peng sipi, ming endi kind sipipi kin, ambıl ei ngum. Ngopu, ambıl ei sipi kin mam ngum. ²⁹ Pe kunum ełe, Jon nge ekii silmin wumb ek ei piik, Jon genj ei sik kin, tukpu tunjung.

Jiisas Wumb 5000 Pei Mendpił Mulnjung Ei Kuni Ngum

(Masyu 14:13-21, Luk 9:10-17, Jon 6:1-14)

³⁰ Jiisas nge ek se andilmin wumb orung ok, Jiisas kin kułou tunjung. Ok kin, ek poł tok, en enim enjing mił nik Jiisas ngunjung. Ngok kin, ek wumb kanik ninjing mił ok, Jiisas kanik ninjing ku. ³¹ Yi mił, wumb pei ok kin punjung kin, Jiisas kin ek se andilmin wumb kin kuni nungii

kunum endi sinerim. Pe Jiisas ek nipi eim ek se andilmin wumb ngum, “Sikir, sinim wumb mulenjing konu endi pamin! Wei! Sinim pupun kor aninga mułmun,” pa nim. ³² Pe nga noł kanu endi sik puk, wumb mulenjing konu ełe en enim minj puk mulnjung.

³³ Pe wumb pei kenjing ni Jiisas ek se andilmin wumb kin, noł kanu ełe punjung. Puk kin, wumb konu owundu nge wumb orung orung onjung. Wumb kanik, noł orundung sikir puk, orung tor puk mułangin kin, Jiisas ek se andilmin wumb kin noł kanu ełe tor onjung. ³⁴ Pe Jiisas orung tor pupu kenim ni, wumb pei onjung wumb ei Jiisas kaimb piim. Wumb ei kung siipsiip mił, wumb tep elim wumb endi mulerim. Nga Jiisas eim kengpi ek pei pułngun mondpu, nipi wumb ngum. ³⁵ Nga eni mani ba erang kin, Jiisas nge ek se andilmin wumb ok, Jiisas kanik, ek yi ninjing, “Konu orung wumb mulenjing konu mołpun kin, eni mani ba enim. ³⁶ Nim wumb kindan pangin kin, puk konu eipi eipi puk, en enim kuni top tungii,” pa ninjing. ³⁷ Ba Jiisas ek nipi eim nge ek se andilmin wumb ngum, “En enim kuni wumb ei ngangin, nungii.” Pe en enim yi ninjing, “Sinim ku pei 200 mił sipin, bres top ermin, ei kaplı ermba min?” pa ninjing. ³⁸ Nga Jiisas ek nipi ek se andilmin wumb ngum, “Enim bres nimberii salim? Enim puk kinei!” Kanik poru nik, ek yi ninjing, “Sin bres angıl orung kin, omu tał salim,” pa ninjing.

³⁹ Jiisas ek dinga nipi ngum, “Wumb pei mani mułei!” pa yi nim. “Tiłap mok tok mułei!” Jiisas yi neng mulnjung. ⁴⁰ Pe wumb mulnjung wumb tiłap kopur 100 mulnjung; nga wumb tiłap kopur 50 mulnjung. ⁴¹ Pe Jiisas bres angıl orung kin omu tał sim. Pe

Jiisas kanpi, tonu epin kanpi prei erpi, Gos ngum. Pe Jiisas bres engin topu, eim nge ek se andilmin wumb ngum. Ngang kin, eim ek se andilmin wumb sik, mok tok, wumb mulnjung wumb ei ngunjung. Pe Jiisas omu tał, yi ku engin topu, wumb ngum ku. ⁴² Wumb pei kuni ei nangin kin kapli erim. ⁴³ Pe Jiisas nge ek se andilmin wumb bres kin omu orung kin pei sim. Orung sim kuni ei sik gerenj kon engki nga tał tok piki tunjung. ⁴⁴ Nga wumb kuni bres ei nunjung wu ei, 5000 pei pei tuk mulnjung.

Jiisas Eim Noł Pel Ete Pum
(Masyu 14:22-23, Jon 6:15-21)

⁴⁵ Jiisas eim ekii silmin wumb kin, ek nipi tu wum. Tu wupu kin, “Noł kanu ele tonu pei!” nim. Noł kanu sik, kumb se puk noł orung pungii,” pa nim. Konu endi Beseira, wumb ok kindang punjung. ⁴⁶ Jiisas wumb pei neng, punjung. Puk kin, eim komung endi ele tonu pupu, prei ermbii ni piipi, pum. ⁴⁷ Nga pou neng, noł kanu tuk noł ele pupu pim. Pe Jiisas ei mendpił minj noł orundung mei ele mułum. ⁴⁸ Pe Jiisas kenim ni konu pop topu, noł kanu andlam punerim. Pe mandi tengmba erang kin, Jiisas ei eim noł pel ele tonu angpi om. Opu, eim nge ekii silmin wumb ei si kindip op bii ni erim. ⁴⁹ Ba Jiisas ekii silmin wumb eim kenjing ni, Jiisas eim tonu noł pel ele om. Eim ekii silmin wumb yi piinjing, “Ei gui endi mołum,” ni piinjing. Pe enim dinga wii tunjung. ⁵⁰ Yi mił, eim nge ek ekii silmin wumb pei kanik, tungu enjing. Ba sikir Jiisas ek nipi eim ek ekii silmin wumb ngum, “Enim noman tuk ele dinga kindei! Na mendpił ond. Enim tungu enerngii mon!” pa nim. ⁵¹ Pe Jiisas opu, noł kanu ele tuk tonu pum. Pupu, eim ek ekii silmin wumb ei kin mułang kin, konu pop

ni tunerim. Nga eim ek ekii silmin wumb mund mong tok kin, kom sek piinjing. Nimbił erang Jiisas ekii silmin wumb eim nge noman dinga ei piinenjing. ⁵² Nga Jiisas bres sipi, wumb pei nga nunjung ei, en enim pii poł tunenjing mon! Ba en enim noman tuk ele dinga puk kin, pii gii mendpił ninenjing mon.

Jiisas Wumb Pei Ening Pim
Wumb Genesares Konu Ele Er Ka Erim
(Masyu 14:34-36)

⁵³ Wumb noł gop tumb tok orung Geneseres konu ele onjung. Ok kin, noł kanu ei noł wer ele kan tunjung. ⁵⁴ Wumb noł kanu si kindik kin, tor punjung. Puk kin, sikir wumb Jiisas kanik kin, ei Jiisas ni piinjing. ⁵⁵ Pe wumb sikir puk konu orung orung mandi sim konu ele punjung. Puk kin, Jiisas mułum konu ele ening pim wumb Jiisas mułum konu ele tu wunjung. ⁵⁶ Nga konu pei nin, konu owundu nin, konu eipi eipi nin, pei Jiisas andpi kin kapli wumb ening pim wumb kułou tok mulnjung. Mol kin, wumb ek dinga nik, wumb ening pim wumb Jiisas nge konduk ambilangin kin eim er ka ermba. Wumb pei Jiisas nge konduk embilnjing wumb, ei pei ka molk poru ninjing.

7

Kupenjing Noł Nge Kengip Ek
(Masyu 15:1-9)

¹ Pe lo ek piik ekii silmin wumb kopur, kin men lo ek piik polmun wumb Jerusalem si kindik, Jiisas kin kułou tunjung. ² Wumb ei kenjing ni Jiisas nge ek ekii silmin wumb kombur kuni nangin kin, angil ok noł kindnarik, angil ka sinerim kuni nołmum. En enim nimbił erang sinim men tok oł enmin oł ei enanmin? Ei en enim noman tuk ka sinałim ni piinjing.

³ Yi mił lo ek piik ekii siłmin wumb kin Jura wumb pei kin, en enim ok wumb elmin mił men tok oł ei yi enjing. Angił noł kindnałmin kin kapli kuni nunałmin. ⁴ Nga kuni top ngii ele pułmun ei, orung ok angil noł kindnałmin, ei kuni nunałmin. Pe en enim men tok oł kanim kanim nga elmin. Ok wumb oł ei nik ekii siłmin ku. Enim ming kin, kuni ming kin noł ming ele nin peł ele ei noł kindkindiłmin ku.

⁵ Pe men lo ek piik ekii siłmin wumb kin, men lo ek piik połmun wumb ok, Jiisas kii sinjing. “Nimbił erang nim nge ekii siłmin wumb men tok oł elmin wumb oł ei mił enanmin? En enim angil penj mułang kin kuni nonmun.” ⁶ Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, “Ek keimi ni tor kindiłim wu Aisaiya ek keimi nipi enim kin ngum. Enim oł endi piłmin ba oł eipi elmin wumb kin Gos ek yi mił Aisaiya mon enim kin pułum:

‘Wumb ei na embe ninim ei gupu ele embe ambił tonu kindiłmin. Ba en enim noman tuk ele kin na kin konu turii mił mołmun. ⁷ Wumb ei men tok, na Gos kin elmin ba ei wii mił elmin. Nga en enim nge men tołmun kengip ek ei, wumb nge men tok kengip ek Gos nge ek keimi mon.’

⁸ “Wumb en enim Gos kengip ek dinga ei si kindik kin, en enim wu elmin oł minj ambił gii ninmin,” pa nim.

⁹ Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, “En enim Gos nge kengip lo ek ei ambił gii ninarik si kindiłmin; ba en enim noman ele nge ekii siłmin,” pa nim. ¹⁰ “Yi mił, wu Moses lo ek yi ninim,

‘Nim arnim manim ek ningił ei piikin, nga ekii sinjii. Nga wu endi eim arim mam kin ek kis nimba, wu ei kułmba,’ pa nirim.

¹¹ Ba enim yi niłmin, ‘Wu endi eim ku ngumba wu, ei eim arim mam paki tumba; ba wu eim ek dinga nipi ngum ku ei, na Gos ngumbii, nip sinj,’ pa niłim. ¹² Nga eim nge arim mam tel kin kapli nga paki tumbii ni kapli enermba mon. ¹³ Yi mił enim ok wumb elmin oł, ei enim enmin. Pe enim Gos ek ei ek wii mił si kindinmin ba, en enim oł kanim kanim pei yi mił enmin. Nga en enim nge kengip ek ei wumb eipi kin ngołmun ku.”

Epi Ei Erpi Wumb Er Penj Mondum
(Masyu 15:10-20)

¹⁴ Nga Jiisas eim wumb wii topu kin, eim wumb ei kin ek nipi ngum, “Enim na ek ei kom sek piik erik mułngii! ¹⁵ Epi wu ngenj torung mołum epi ei, nga wu noman tuk pupu wu, ei to peni ermba ei kapli enanim mon. Ba wu noman tuk ele kis mołum epi ei, tor opu wu ei minj kapli er penj mundmba. ¹⁶ Wumb endi kom sepi piim kin, am dinga piyanghi.”

¹⁷ Jiisas wumb ei si kindpi kin, ngii konu ele pum. Pe ekii siłmin wumb Jiisas ek ekin ei pułe piimin ninjing. ¹⁸ Jiisas ek nipi orung kindim, “Enim ek ei nimbił erang pii poł tunanmin? Enim yi ku piinenjing min? Na ek ei enim piyei! Epi ngenj torung ele salim, epi ei nga wu ngenj ele tuk pupu nim kin, wu ei noman tuk ele penj mulermba mon! ¹⁹ Nimbił erang epi ei wu noman tuk ele tuk punermba mon! Ba kuni ei kirim ele tuk pupu, nga ekii se tor onum.” (Kunum ele, Jiisas kuni pei ka pei konj mołum.) “Kuni ombu wumb nungii ei, wumb noman tuk ele er penj mundnermba mon!” ²⁰ Pe eim ek yi nim, “Epi endi wu noman tuk ele mołpu tor onum, ei minj erpi wumb noman tuk ele er penj mondnum. ²¹ Yi mił, epi wumb noman tuk ele mołum, epi ei tor opu, yi mił enim.

²² Noman kis piik ni; oł kis erik; wu amb epi oł kis erik; wumb epi nge epi waning sik, wumb to konduk; wu amb epi nge ngunduk; wumb nge epi kan bun bun kulk; oł kis kanim kanim erik; ek kend tok erik; wu amb oł kis ni piik noman ele yi erik; wumb kin noman kis piik ngok erik; wumb kin ek kis ni ngok en enim nge embe ambıl tonu kindik kin, nilkeng sik erik; en enim noman kun pinerang kin, Gos kin piinenjing mon. ²³ Epi ombu wumb noman tuk ele pepi kin, nga tor wang kin, epi ei wumb pei oł penj tui ei enim.”

Piniisiya Amb Jiisas Kin Pii Gii Nim

(Masyu 15:21-28)

²⁴ Jiisas konu ele si kindpi, pupu Taiya konu owundu ele orung pum. Pupu kin, ngii endi nirik pum. Ei eim wumb kin koi ermbii ni piim; ba eim kaplı enerim mon. ²⁵ Ba amb endi ek yi piipi, Jiisas mołum ni piipi, amb ei eim ambılam gui kis tuk mułum amb ni sikir opu, Jiisas mułum konu ele ming gopsing pii pułum. ²⁶ Pe amb ei wumb tilap epi kin eim Piniisiya konu ele wumb kin Siriya konu ele mułum. Mułum kin, amb ei Jiisas kin dinga kii sim, “Na ambilan gui kis mołum ei, nim kil ngo tor kindii!” pa yi nim. ²⁷ Nga Jiisas ek nipi yi nim, “Kumb se, sinim kangıl kuni ok ngumun. Nim kangıl nge kuni ei sikan owu kin ołup to ngonmun, ei mił enenjii mon.” ²⁸ Ba amb ei ek nipi orung kindim, “Wu Owundu, nim ek ei keimi nin; ba owu peł mandi minj mołpu kin, kangıl kuni orung mani pułum ei, owu nołum.” ²⁹ Pe Jiisas ek ni orung kindim, “Yi mił nim ek yi mił nin, ei kaplı, nim nga si kind orung ngii konu punjii! Gui kis ei nim ambılanim si kindpi pum,” pa yi nim. ³⁰ Amb ni eim ngii konu ele orung pum. Pupu kenim ni,

ambılam ei eim peł ele pim. Peng kin, gui kis ei ambıl ei si kindpi pum poru nim.

Wu Endi Kom Ngum Wu Endi Jiisas Er Ka Erim

³¹ Pa Jiisas nga Taiya konu owundu ele si kindpi, pupu, konu Sairon konu owundu ele orung pum. Am pupu Diikapolis konu ele pum. Pupu, noł gop Galilii mułum konu ele mani pum. ³² Pe wumb wu endi Jiisas mułum konu ele tu wunjung. Tu wuk kin, wu ei ek tingnarpi kin, kom ngopu, wu ei sik tu wunjung. Wumb Jiisas kin kii dinga sik yi ninjing. “Nim wu ei ambılan kin, kaplı eim ek tengmba,” pa ninjing. ³³ Jiisas wu ei kin, eł elip mendpił wumb mond si kindkil, eł elip mulnjunguł. Jiisas eim angıl mong sipi, wu ei nge kom ele embılim. Nga eim angıl mong ele jipambıl topu, wu gupu anmbıl ele kindim. ³⁴ Jiisas kan tonu epin kind kanpi, eim gek dinga nim. Pe ei eim noman tuk ele embin to piim. Piipi kin, ek yi nim, “Epipasa,” ek puł yi mił palim. “Nim kom nin gupu nin ei pirek nengli!” nim. ³⁵ Pe wu ei kom pirek neng piim. Nga eim anmbıl ak tang kin ek tengim. Tangpi kin, wu ni ek ka nipi mułum. ³⁶ Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, “Oł ei yi enim pa ni wumb ni tor kindik, ba eim ek dinga nga ninim, nin-erngii mon! Enim ek nik wumb ngonereı mon!” nim. Ba wumb ei ek dinga nga nik tor kindnjing. ³⁷ Nga wumb mund mong tum, ek ei yi ninjing, “Epi kanim kanim eim erpi epi ka wii erim. Neng kin, wumb kom ngum wumb ei ek piinjing. Nga wumb anmbıl ak topu pim wumb, ei ek tengnjing,” pa ninjing.

8

Jiisas Wumb 4,000 Wumb Pei

*Kuni Ngum**(Masyu 15:32-39)*

¹ Kunum ele mandi erang kin, wumb pei Jiisas kin kulou nga tunjung. Tok kin, wumb ei kuni sinerim, wii mulnjung. Jiisas eim ekii silmin wumb, "Wei!" a nim. Neng, wangin kin, Jiisas enim kin ek nipi ngum. ² "Na wumb ei kin kaimb sind. Nimbil erang wumb ei kunum tekliki na kin mulnjung. Molk kin, akip wumb ei kuni sinaim. ³ Pe wumb ei kuni tum kin, na kindamb pungii; ba puk andlam ele ningil sendang kin, bok tungii mil palim. Wumb kopur konu turii ele onjung ku." ⁴ Pe Jiisas ekii silmin wumb eim kin ek nik orung, kindnjing. "Wumb molaamin konu ele sinim kuni ei jili sipin wumb ei kuni ngumun?" a ninjing. ⁵ Jiisas eim ekii silmin wumb ei kin kii sim, "Enim bres nimerii salim?" Nga ekii silmin wumb yi ninjing, "Bres angil orung nga ta salim," pa ninjing.

⁶ Pe Jiisas ek dinga nipi, wumb pei ngum, "Enim mani mei ele mulei!" nim. Neng, molaingin kin, Jiisas bres angil orung nga ta ei sipi, Gos kin prei erpi ngum. Pe eim bres ei sipi, eim ekii silmin wumb ei kin ngum. Ngang kin, eim ekii silmin wumb kuni sik, wumb pei molaingin kin, wumb kuni mok tok ngunjung. ⁷ Jiisas ekii silmin wumb omu kembis kembis endeim endeim ni ku se mulnjung. Jiisas omu ei sipi, Gos kin prei erpi, ngopu, eim ekii silmin wumb omu sik, wumb mulnjung ei mok tok ngunjung ku. ⁸ Nga wumb ei kuni nunjung, ei kapli erim. Erang kin, kuni ei mend orung pei mulum, kuni ei sik gerenj kon angil orung nga ta tu wunjung. ⁹ Wumb mulnjung wumb ei 4,000 pei pei mulnjung. Pe wumb ei Jiisas, "Pei!" nim. ¹⁰ Sikir, eim nol kanu ele kin, eim ekii silmin wumb kin, nol kanu ele

sik puk, Dalmanusa konu owundu ele orung punjung.

Lo Ek Ekii Silmin Wu Kopur Jiisas Eim Jep O Ei Erang Kin Kenmin Ni Piik, Kii Sinjing.

(Masyu 16:1-4)

¹¹ Lo ek ekii silmin wumb kombur ok, Jiisas kin ek ele opu mil enjing. Wumb ei ok, Jiisas ol ermba mil kenmin ni piik enjing. Wumb ei ok, Jiisas kin kii sinjing, "Jep ol ei epin konu nge sin andan tan, sin kenmin," pa ninjing. Wumb ei Jiisas ermba ol ei kenmin ni piik, kii sinjing. ¹² Jiisas eim noman tuk gui ele dinga gek nim. Nipi kin, eim ek yi nim, "Nimbil erang enim tilap wumb ei akip jep ol ei eramb, kenmin ninmin? Na ek keimi nind, na nim wumb tilap ei kin jep ol endi kapli enermbii mon!" pa yi nim. ¹³ Nga eim wumb si kindpi, nga nol kanu ele tonu pupu, nol gop ele orundung pum.

Yiis Ni Epi Ende Ek Ekin Ei Kengip Nge Lo Ek Ekii Silmin Wumb Kin King Eros Mulum.

(Masyu 16:5-12)

¹⁴ Jiisas nge ekii silmin wumb orung tok, bres ni epi endi sik tu wunarik wii onjung. Ok kin, bres endeim mendpil mer kanu ele tuk sim. ¹⁵ Nga Jiisas eim enim kin ek dinga nipi ngum, "Enim piik kun erik kan pol tok mulngii. Lo ek ekii silmin wumb nge bres yiis kin, Eros nge bres yiis kin, epi bres tonu opu owundu olum epi ei erim pii kun erngii. Ek pule yi mil, wumb ol kis aninga elmin ba ekii se ol kis ei tonu opu owundu elim. ¹⁶ Pe Jiisas ekii silmin wumb en enim kin ek nik pinjing, "Sinim bres endi sinaim," pa ninjing. ¹⁷ Pe Jiisas ei piipi, ek yi nipi, eim ekii silmin wumb ngum, "Nimbil erang en enim ek nik piik piik enmin ei, 'Sinim bres sinaim,' ninmin? Pe en enim noman pinaim, mil piik enanmin

min? Nimbil erang enim noman tuk ele dinga palim? 18-19 Enim ningil ele palim ei epi kinenjing min? Enim konu palim ei enim ek piinanmin min? Enim ek ei wakin tok si kindnjing min kunum endi na bres angil orung sip, wumb 5,000 muljung ei na kuni ngamb nunjung? Enim kuni ngunjung kuni ei, gerenj kon nimberii orung tu wunjung?" "Engki endeim nga tał," pa yi ninjing. 20 Nga kunum endi na wumb 4,000 wumb pei kuni ngunj ei enim kuni mend orung enim gerenj kon nimberii tu wunjung?" Eim ekii silmin wumb yi ninjing, "Gerenj kon angil orung nga tał tu wunpun," pa yi ninjing. 21 Jiisas ek nipi ekii silmin wumb ngum, "Enim ol ei pii pol nga tunanmin min?"

Beseira Konu Ele Wu Ningil Tumbun Mułum Wu Ei, Jiisas Er Ka Erim.

22 Nga Jiisas kin eim ekii silmin wumb Beseira konu ele tor punjung. Pe wumb kombur wu ningil tumbun wu endi, Jiisas mułum konu ele tu wunjung. Wumb ei ek dinga nik, Jiisas wu ei angil embikang ka ermba ninjing. 23 Jiisas wu ningil tumbun mułum wu ni angil embilim. Jiisas wu ei sipi, konu owundu ele tor sipim. Sipang kin, eim jipambil topu, ningil ele kindpi, eim angil tonu ambilim, pe wu ei kii sim, "Nim epi endi kan min?" 24 Pe wu ei tonu kindpi kenim. Kanpi kin, ba "Wumb ei ond mił angk mołmun," pa nim. 25 Jiisas nga wu ei ningil ele embilim. Pe wu ei dinga kenim ni, wu ningil ei ka mułum. Mułang kin, epi pei kanpi poru nim. 26 Jiisas wu ei kindang kin, eim nge ngii konu ele ba nge pum. Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Ninim wumb nge konu ele penenji," pa nim.

Piisa Jiisas Nge Embe Nipi Peni Ele Kindim
(Masyu 16:13-20, Luk 9:18-21)

27 Jiisas ekii silmin wumb kin tor pupu, Sesariya Pilipai konu ele tuk pei punjung. Andlam ele puk, Jiisas eim ekii silmin wumb ek dinga nipi kii sim, "Wumb pei na embe nii nilmin?" 28 Pe eim ekii silmin wumb yi ninjing, "Wumb kopur nim Jon wumb nol pendilim wu, pa nilmin. Nga wumb kopur nim Elainja, ok ek keimi ni tor kindilim wu," pa ninjing. "Nga wumb kopur nim ek ni tor kindilim wu eipi endi mołun," pa ninmin ku. 29 Jiisas ekii silmin wumb ei kin kii sim, "Pe enim na nii pa nilmin?" Piisa ek nipi orung kindim, "Nim Krai, Gos mei konu ele mani kindang orun wu," pa nim. 30 Pe Jiisas ek dinga nipi yi mił nim, "Enim wumb eipi kin, na embe ni to kindnerngii, mon!"

Jiisas Ek Nipi, "Na Kolup, Nga Engmbii."
(Masyu 16:21-28, Luk 9:22-27)

31 Pe Jiisas nga kengip ek mon kindpi nipi, eim ekii silmin wumb kin ngum. "Na wu kingam mani mei ele op, epi embin se andip, ngenj kumbii simbii. Nga kulmał kalilmin wumb owundu kin, men tok elmin wu num tok, lo ek piik polmun wumb kin, wu kingam ei buł ngok, tok kundngii," pa nim. "Kunum tekliki o pang kin, nga na angip konj tonu ombii," pa nim. 32 Nga Jiisas ek pul nipi kun erpi wumb ngum. Pe Piisas Jiisas sipi tor pupu ek ngum, "Jiisas nim ek ei nin, ei kapli enanim," Piisa yi nim. 33 Ba Jiisas ak topu eim ekii silmin wumb kenim. Kanpi kin, wu Piisa ek ngum, "Nim Seisen Piisa kin mołun, ei si kind pui!" a nim. "Nim Gos noman ei nim pii pol tunan mon! Nim wumb noman ei mendpil piikin mołun," Jiisas yi nim.

³⁴ Nga Jiisas wumb pei eim kin ekii silmin wumb kin wii tang, eim mułum konu ełe onjung. Eim ek nipi wumb ngum, “Wumb endi na kin ombii ni pimba wumb, ei eim nge embe ei ambil mani kindmba. Wu ei eim na ond peri ambil si mengpi, na ond konu ełe omba,” pa nim. ³⁵ “Yi mił, wu endi yi mił enarpi, noman konj ambil gii nipi mułmba, wu ei eim noman konj ei sinermba mon. Ba wu endi na kin piipi kin, na kin men topu ermba wu, ei eim nge noman konj si kindim kin, eim nga noman konj sipi kunum kunum ka mułmba. ³⁶ Yi mił, wu endi eim mei ełe, epi pei noman to piipi mułmba wu, ei eim noman konj ei sinenmba mon!” pa nim. Jiisas yi nim, “Mei ełe epi ei eim noman konj er simba mił nenj? Ei mon! ³⁷ Yi mił, wu ei epi nipe ngopu, eim noman konj sipi orung simba? ³⁸ Yi mił, pe kunum ełe wumb oł kis kanim kanim er mołmun wu endi, na ek ei piipi nipi wumb ngumba wu ei, singambil erang mułum kin, ekii se wu kingam omba wu, ei eim kin singambil piipi ngumba ku. Na Jiisas kin Gos nge tilang ka wii ei kin nga Gos eim nge enjel ka wii pei omun kunum ei eni mił topu tilang ka wii ermba,” pa nim.

9

¹ Pe Jiisas ek nga nipi wumb ngum, “Na enim kin ek keimi nip ngond. Wumb kopur ya ełe angilmin wumb ei, nga kulerngii mon! Ba wumb ei Gos wumb tep enim noman dinga ka wii ei tonu onum ni keningii.”

Jiisas Nge Ngenj Ete Epi Eipi Mił Tonu Om
(Masyu 17:1-13, Luk 9:28-36)

² Nga kunum endi angil orung nga endeim o pang, Jiisas Piisa kin Jon kin Jeims wu kopur sipi komung owundu ełe eim ei si tonu

sipim. En enim minj molk kin, Jiisas nge ngenj ei nga endi eipi mił tonu om. ³ Wu kei ningil ełe kenjing ni, Jiisas wu endi eipi mił mułum. Nga eim nge alap ni epi ei tilang erang kin, ei kuru ka wii sim. Sipi kin, mei wumb endi alap ni epi kapli tilang yi mił enermba mon! ⁴ Pe wu tał Elainja kin Moses teł tor wangil kin, Jiisas kin ek tengnjing. ⁵ Piisa eim Jiisas kanpi kin, ek yi nim, “Ek emb tołum wu! Sin ya ełe mołmun ei ka wii. Sin ngii tekliki tekmin. Tekmin ei, ngii endi nim nge, nga ngii endi Elainja nge, nga ngii endi Moses nge; sin ngii pei tekmin,” pa nim. ⁶ Yi mił erang kin, wu kei mund mong enjing. Pe Piisa eim nipe ek endi nimba ei piinerim. ⁷ Pe kupu endi opu wu kei pandi tum. Gos ek tuk kupu muł ełe tor om, “Ei nam nge kingam; na eim kan ka wii piind. Enim eim ek piiyei!” pa yi nim. ⁸ Pe sikir kan orung orung kind kenjing ni, wu endi eipi kinenjing mon. Ba Jiisas endeim mendpil minj mułum.

⁹ Nga komung ei si kindik kin, mani wangin kin, Jiisas ek dinga nipi wu kei ngum, “Epi ei enim kenjing oł ei, enim wumb endi kanik kin ei ninerngii mon! Pu molk kin, ekii se wu kingam mani mei ełe opu, kołpu kin nga angpi, nga tonu orung ba. ¹⁰ Yi mił, nga wu kei ek ei ambil gii nik mulnjung. Molk kin, en enim ek nik piik piik enjing, ek ei, “‘Kołpu, nga angpi tonu ba,’ pa ninim, ei ek nipe ek ninim?” ni piik piik enjing. ¹¹ Nga wu kei Jiisas kii sinjing, “Nimbił erang men lo ek piik połmun wumb yi ninmin ei, Elainja ek ni tor kindilim wu ei kumb se omba?” ¹² Nga Jiisas ek nipi wu kei ngum, “Ei keimi, Elainja ok opu epi pei er ka ermba nge omba. Nimbił erang, ek endi eipi mer Gos mon

ok pulk, ele palim, ei yi ninim? 'Wu kingam eim ngenj kumbii sipi kulmba kunum ei, wumb eim kin bul ngunjung?' ¹³ Ba na ek nip enim ngond, wu Elainja eim om poru nim. Neng kin, wumb en enim noman ele eim kin ol kanim kanim enjing ei, Gos ek ok pulk, yi mił ninim."

Kangil Endi Gui Kis Tuk Pim Ei, Jiisas Er Ka Erim

(Masyu 17:14-21, Luk 9:37-43a)

¹⁴ Jiisas kin wu kei ekii silmin wumb mulnjung konu ele orung onjung. Wangin kin, ekii silmin wumb kin wumb pei kulou tok mulnjung. Nga lo ek piik nilmin wumb kopur ek dinga nik, Jiisas nge ekii silmin wumb ei nge ek mił ngunjung. ¹⁵ Nga wumb molk kenjing ni Jiisas om. Wang kin, wumb ei sikir puku sinjing. Sinjing kin, wumb ei Jiisas mułum konu ele sikir puk kin, Jiisas kanik kin yi ninjing, "Nim on?" a ninjing. ¹⁶ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kin kii sim, "Eim wumb ei kin enim nimbil ol erang enim gupu ele ek mił enmin?" a nim. ¹⁷ Nga wu endi tuk wumb mulnjung konu mułum wu ei, Jiisas kin ek nipi orung kindim, "Ek emb tołun wu, nim na kangil gui kis endi tuk mułang kin, eim ek tingnalim. Na nim kin tu wund, ei nim er ka enjii," pa nim. ¹⁸ "Nga kunum kunum gui kis ei kangil ei ambilpi, topu mani mei ele kindilim. Pe gupu noł gupu ele tor olum kin, nga gupu mong giikir nipi kin, eim ngenj dinga punum. Nga na nim ekii silmin wumb kanip kin, kii sip ninj, ba wumb ei kapli er ka enenjing mon," pa yi nim. ¹⁹ Jiisas ek nipi orung kindim, "Enim wumb pii gii pinaim wumb! Kunum nimberii na enim kin mułmbii? Kunum nimberii na enim ngenj kumbii kulmbii? Enim kangil ei na kin tu wei!" pa nim. ²⁰ Nga wumb kangil

ei Jiisas mułum konu ele tu wunjung. Tu wunjung kunum ele, gui kis ei Jiisas kanpi, kangil ei sikir to ak topu, kangil ei mani mei ele kindang pepi, ak mak erim. Erim kin, kangil ni, gupu ele jipambil mił epi kuru endi tor om. ²¹ Nga Jiisas kangil arim kii sim, "Kunum nimberii eim ol yi mił erim?" Arim ek nipi orung kindim, "Kumb ok kangil kembis kin er pim. ²² Nga gui kis ei kangil topu, dup ele nin noł ele nin kindmbii ni erang kin, topu kundmbii ni erim. Ba nim sin kin kaimb sikin kin, paki tokun kapli er ka enjii!" pa nim. ²³ Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim pii gii nilan kin, kapli, nim epi ei pei silan," pa nim. ²⁴ Sikir arim ek dinga nipi yi nim, "Na pii gii nind; ba pii gii ei kapli enanim. Nim na paki tunjii!" pa nim.

²⁵ Pe Jiisas kenim ni, wumb pei sikir ok kulou tunjung. Pe Jiisas gui kis ei ek dinga ni ngopu, "Pui!" nim. Neng kin, "Nim gui kis gupu ek tingnen kin, nim kom pirek ninan; na ek nipi nim ngond ei, nim kangil si kind pui! Nim nga kangi ei kin nga tuk punenjii mon!" pa yi nim. ²⁶ Pe nga gui kis ei wii dinga topu, kangil ei kulii mił kolpu pepi pum. Pe wumb pei yi ninjing, "Kangil ni koltum," pa ninjing. ²⁷ Ba Jiisas kangil ni angil ele embilang kin nga konj engim. ²⁸ Ekii se Jiisas ngii konu ele tuk pupu, eim ekii silmin wumb minj molk, eim kin kii sinjing, "Nimbil erang, sin gui kis ei si kindmin ei kapli enanim?" pa ninjing. ²⁹ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb ek nipi ngum, "Gui kis ei prei erangin kin, mendpil kapli ermbe," pa nim.

Jiisas Kunum Tał Ek Nipi Kolpu Nga Angpi Tonu Ba Nge Nim.

(Masyu 17:22-23, Luk 9:43-45)

³⁰ Jiisas kin eim nge ekii silmin wumb konu ei si kindik pendik puk, Galilii konu ele tuk punjung.

Jiisas eim yi ni piim, “Wu endi na jili moł ni piinerngii mon!” pa yi nim. ³¹ Nimbil erang Jiisas ekii silmin wumb kanpi, eim kulmba nge kengip ek ei nge nipi ngum. Jiisas ek nga nipi ngum, “Wumb kombur na wu kingam mani mei ele op tonu onj; ba wu ei sik wumb opu erii wumb kin ngok kin, nga wumb ei na to kundngii. To kunduk, nga kunum tekliki na angip tonu ombii,” pa yi nim. ³² Ba eim kin ekii silmin wumb ek ei pii poł tunenjing. Tunarik kin, en enim singambił kulk, Jiisas nga kii sinenjing mon.

*Nii Eim Wu Owundu Mołum?
(Masyu 18:1-5, Luk 9:46-48)*

³³ Pe Jiisas kin ekii silmin wumb ok Kapaniyam konu ele onjung. Ok, ngii endi nirik pangin kin, Jiisas eim ekii silmin wumb ei kin kii sim. “Enim andlam ele ok, nipe ek mił endi ninjing?” ³⁴ Ba eim ekii silmin wumb ek endi ninenjing. Nimbil erang andlam ele ok yi ninjing, “Wumb nii sinim wu num mułmba,” yi ninjing. ³⁵ Pe Jiisas mani kan mołpu kin, eim wu engki nga tał, ‘Wei!’ a nim. Nipi kin, ek nipi ngum, “Wu endi ei wu num mendpił mułmbii ni piim kin, eim embe to mani kindpi mułmba. Wu ei ekii se wumb pei paki topu ngopu mułmba,” pa nim. ³⁶ Pe Jiisas kangil kembis endi sipi, tuk en enim mulnjung konu ele engndim. Pe eim kangil ei angil ambilpi kin, eim ek nipi wu kei ngum. ³⁷ “Wu endi na embe ele piipi kin, kangil kembis ei mił endi paki tumba wu ei, na paki tumba. Nga na paki tum kin, wu ei na mendpił paki tunanim mon. Wu ei na Arnan paki tonum ei, na kindang onj, ei paki tonum ku.

*Wu Ei Sinim Kin Opu Orung
Enanim Wu Ei Sinim Wu Puł
(Luk 9:49-50)*

³⁸ Jon ek nipi ngum, “Ek emb tołun wu, sin kenjpin wu endi nim embe ele nipi, gui kis si tor si kindim. Ba wu ei sinim kin tep to kongun ende endnerim. Wu ei yi erang sin, ‘Eim mon!’ pa ninjpin.” ³⁹ Ba Jiisas ek nipi Jon ngum, “Enim ei yi ninerngii mon! Wu endi na embe ele nipi, jep oł endi ermba wu ei, na kin ek kis sikir ninermba mon!” pa yi nim. ⁴⁰ “Wu endi sinim kin opu orung mulerim kin, wu ei sinim wu puł,” pa nim. ⁴¹ “Yi mił, na enim kin keimi nip ngond, wu nii endi enim kin kanpi noł ming endi enim kin paki topu ngumba wu ei, Kraiss nge kongun ei piipi kin, paki topu erim. Erim kin, wu ei eim nge kumep ngang simba ei am punermba mon.”

*Oł Kis Kanim Kanim Ei Noman
Pii Gii Er Kis Mondlum
(Masyu 18:6-9, Luk 17:1-2)*

⁴² “Pe wumb kombur kangil pii gii to kis mundmun ni erngii wumb ei, num goltum ele ku owundu endi kan kulk, ep noł ele mani kindngii. Kindangin kin, na ek ni piik mulnjung kangil ei, ka mułngii,” pa nim. ⁴³ “Pe enim angil ele oł kis enjing kin, enim pii gii ei kis mułmba. Kis mułang kin, enim angil ele orung kopus si kindang kin, enim angil oł kis enerang, nim ka mułngii. Mon pim kin, enim angil ele tał peng kin, enim dup konu kis ele pungii dup ei, kumblalim mon, piram nopolu minj palilim. ⁴⁴ (Konu ele, ‘Dup nopolu nopolu minj er mołang kin, ei kumblermba. Nga ka Pisapis mił epi ei wumb ngenj ele nołum ei, poru ninermba; ba enj enj nopolu pimba.’) ⁴⁵ Pe nga enim simb ele oł kis enjing kin, enim pii gii ei kis mułmba. Kis mułang kin, nga enim simb ele orung kopus si kindang kin, enim simb oł kis enerang, nim ka mułngii. Mon pim kin, enim simb ele tał

peng kin, enim dup konu kis ele pungii. Dup ei kumblermba, piram nupu minj palilim. ⁴⁶ (Konu ele, 'Dup nupu nupu er mo'ang kin ei, kumblermba. Pe ka Pisapis mi' epi ei wumb ngenj ele numba ei, poru ninermba; ba enj enj nupu pimba.')

⁴⁷ Pe nga enim ningil ele ol kis enjing kin, enim pii gii ei kis mu'amba. Nga enim ningil ele orung si kindang, enim ningil ele ol kis enerang, enim ka mu'ngii. Mon pim kin, enim ningil ta' peng kin, enim dup konu kis ele pungii. Dup ei kumblermba mon, ba piram nupu minj palilim. ⁴⁸ Konu ele, 'Dup nupu nupu er mo'ang kin, ei kumblermba. Pe ka Pisapis mi' epi ei wumb ngenj ele numba, ei poru ninermba; ba enj enj nupu pimba.'

⁴⁹ Yi mi', pe dup ele wumb pei nupu poru nimba, ei yi ep kusa mi'. ⁵⁰ Epi kusa ei, epi ka wii mendpi'. Ba ep kusa nge singin ei poru nim kin, kapli ep kusa ei nimbil ol erpi kin nga singin simba? Ep kusa nge singin ei enim kin mu'ang kin, kapli enim wumb eipi kin endeim endeim ni noman emin sek mu'ngii.

10

Jiisas Amb Si Kindinmin Kengip Ek Ei Nipi Ngum

(Masyu 19:1-12, Luk 16:18)

¹ Jiisas eim konu ele si kindpi, orung pupu, orung Juriya konu owundu ele nol Joran pum. Pupu kin, wumb pei ok Jiisas mu'um konu ele nga ku'ou tunjung. Jiisas eim nge ol yi mi' erpi, nga Gos ek ka kengip ek nipi wumb ngum. ² Men ek piik ekii silmin wumb kopur ok, eim ermba ol ei kenmin ni piik kii sinjing. "Sinim nge men kengip ek yi palim ni, wu endi eim amb sim ei kilip topu si kindmba min mon?" ³ Jiisas ek nipi orung kindim, "Ok Moses

enim nipe pipe mon ek dinga nipi ngum?" ⁴ Pe wumb ek yi ninjing, "Moses eim kapli enim mon endi polk kin, amb kilip to si kindmin nik, mon endi polk kindik kin, kapli amb ei si kindngii," pa nirim. ⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindim, "Nimbil erang enim noman tuk ele dinga peng kin, kumb ok Moses lo ek dinga endi pultum. Pu'pu kin, enim noman ok wumb palilim mi' enim yi peng kin Moses mon yi po'pu ngurum," pa nim. ⁶ Ba kumb ok, Gos ol pei eririm kunum ele, Gos wu kin amb tel eririm ku. ⁷ Yi mi' erang kin, nga wu ei arim mam ta' si kindpi kin, eim ambim kin dambiltpi ende pupu endeim mi' mu'amba. ⁸ Pe nga wu amb ta' ngenj ende mi' simba. Yi mi' ku, wumb ta' nga ngenj ta' nga pinermba mon. Wumb ta' ngenj endeim mi' pimba. ⁹ Yi mi' Gos wu amb ta' sipi, ende kindpi mundmba ei, wu min amb eipi endi to kilip tunermba mon!" pa nim.

¹⁰ Nga ekii se ngii konu ele puk, epi ele Jiisas nge ekii silmin wumb, eim kin kii sinjing. ¹¹ Jiisas ek nipi orung kindim, "Wu endi ei ambim si kindpi, nga amb konj endi sim, wu ei eim ambim ol kis erpi kin, eim amb kin kilip tonum. ¹² Nga amb ei eim wam si kindpi, eim wu eipi endi pupu kin, amb ei wam kin ol kis erpi, wam kin kilip tonum.

Jiisas Kengip Ek Ka Nipi Kangil Ngum

(Masyu 19:13-15, Luk 18:15-17)

¹³ Nga wumb kombur kangil kembis Jiisas mu'um konu ele tu wunjung. Tu wuk kin, wumb ei kangil kembis ei embilmba ni piik, ba eim ekii silmin wumb kangil tu wangin wumb ei ek ngunjung. ¹⁴ Ba Jiisas ol ei kanpi, eim noman kis piipi kin, ek nipi orung kindim. "Kangil kembis na ngangin kin enim ambil gii ninerngii! Ei yi mi',

wumb endi pii gii pim kin, kangil mił yi Gos mołum konu ka ele tuk pungii,” pa nim. ¹⁵ “Na enim kin ek mendpił nip ngond. Wumb endi Gos sinim kin tep er mołum konu ele, kangil ele kembis mił yi sinerim kin, kapli Gos mołum konu ele tuk punerngii mon mendpił!” ¹⁶ Nga Jiisas eim kangil kembis embiłpi erim kin, kangil kembis ombu eim angil ambiłpi, kengip ek ka nipi ngum.

*Wu Endi Epi Pei Sałilim Wu
(Masyu 19:16-30, Luk 18:18-30)*

¹⁷ Nga Jiisas angpi andlam ele pupu kin, wu endi sikir opu, Jiisas mułum konu ele opu, mani simb ele gopsing pii połpu, ek nipi kii sim. “Nim ka wii ek mon wu, na nimbił oł erip, noman konj kunum kunum sip mułmbii?” ¹⁸ Jiisas ek nipi orung kindim, “Nimbił erang nim na wu ka nin? Gos endeim mendpił ka mołum,” pa nim. ¹⁹ “Nim lo ek pei piłin: nim amb sikin, kiłip tokun, amb eipi sinenjii; nim wumb nge epi waning sinenjii; nim ek kend tokun wu endi ngunenjii mon! Nim ek kend tokun, wu epi eipi ni ngonenjii; nim arnim manim ek ningil ei pi-injii! Piikin, arnim manim paki tunjii!” ²⁰ Nga wu ei ek nipi Jiisas ngum, “Ek mon wu, na kumb ok kangil kembis kin moł ei, na lo ek pei piip kin, ekii sip poru nił. ²¹ Pe Jiisas wu ei kanpi kin ka piipi ngopu, eim ek nipi wu ei ngum, “Nim epi endi kapli enenim. Nim nge epi pei sikin, wumb ngokun ku sinjii! Sikin, nim ku nin epi sinerang mołmun wumb ei, ngunjii! Nim epin konu ele epi ka mendpił sałim ei, sinjii! Nim na ond konu ele, ekii se onjii. ²² Yi mił, wu ei ek ei piipi kin, eim kumb dinga erim. Pe eim noman embin topu kin eim orung pum. Nimbił erang, wu ei epi pei sałilim nge wu.”

²³ Nga Jiisas kanpi orung orung kind kanpi kin, eim nge ekii siłmin wumb kin ek yi nim, “Pe wumb epi pei mani mei ele sałilim wumb ei, kongun dinga wii erik Gos sinim tep er mołum konu ele tuk pungii,” pa nim. ²⁴ Pe Jiisas ekii siłmin wumb Jiisas ek ei piik kin puku sinjing. Ba Jiisas ek nga nipi orung kindpi yi nim, “Na nge kingnan noł, wu endi Gos sinim tep er mołum konu tuk ba; ba ei kongun dinga erpi ba. ²⁵ Pe kung kamil endi alap mui gal tundii ele andlam ele tuk ba; ba eim kongun dinga erpi ba. Yi mił ku, wu endi epi pei salim wu ei, kongun dinga wii mendpił erpi, Gos sinim tep er mołum konu ele tuk ba.” ²⁶ Jiisas ekii siłmin wumb ek ei piik, puku sinjing. Sik kin, enim Jiisas kin ek nik kii sinjing, “Yi mił, wu nii kapli erang, noman konj kunum kunum sipi mułmba?” ²⁷ Pe Jiisas eim ekii siłmin wumb kin kan kanpi, ek nipi ngum, “Ei wumb en enim kapli enermba mon, ba Gos eim kapli ermba. Gos eim mendpił epi kanim kanim kapli pei ermba.”

²⁸ Ba Piisa ek nga nipi Jiisas ngum, “Kani! Sin epi pei si kindpin, nim kin ekii se onjpun.” ²⁹⁻³⁰ Pe Jiisas ek nim, “Na enim kin ek mendpił nip ngond, wumb endi na kin Gos nge ek ka ei piik kin, ngii konu ele si kindik; engnjing noł si kindik; einjing noł si kindik; menjing noł si kindik; ernjing noł si kindik; kingenjing noł si kindik; aka pin kuni si kindik; na nge kongun erngii onmun kunum ele, Gos epi 100 pei ngopu orung kindmba. Ya mani mei ele mułngii kunum ele, Gos eim enim kin ngii ni, angim ni, aim ni, mam ni, kangil ni, aka pin kuni ei, Gos enim ombu kin pei orung kindpi ngumba. Ngang kin, wumb kombur wumb ei kin oł embin tui erik ngungii ku. Nga kunum ekii se, noman konj sik, konj kunum kunum

mulngii. ³¹ Ba wumb kombur wu owundu mołmun kumb se mołmun wumb ei, ekii se nga wumb wii mił mulngii. Ba wumb kombur wumb wii ekii sik mołmun wumb ei, ekii se kunum ele, kumb se wumb num mulngii.

Jiisas Ek Nipi Kunum Tekliki Eim Kulmba

(Masyu 20:17-19, Luk 18:31-34)

³² Wumb Jerusalem konu ele pungii pendik, andlam ele punjung. Pe Jiisas andlam ele andpi sikir ok pupu, Jiisas ekii silmin wumb puku sinjing. Nga wumb ekii se onjung wumb tungu enjing. Jiisas eim ekii silmin wumb engki nga tał sipi, orung sim kin, ek pułe eim kin tonu omba ei, nipi ngum. ³³ Jiisas ek yi nim, “Enim piyei! Sinim Jerusalem konu ele tonu bin. Pe wumb wu kingam sipangin kin, ek emb tołmun wumb kin, Gos kulmał kałilmin wumb owundu kin ngungii. Ngok kin, eim wumb omba ni piik kin, kan ngok tok kundngii. Pe wu kingam ei sik, wumb eipi endi ngangin kin, tok kundngii nik, wumb eipi ngunjung. ³⁴ Nga eim wumb sik, ek kulsingii, jipambil tok, kepii tok kundngii. Tok kundangin kin, pepi kunum tekliki poru neng kin, angpi nga konj tonu omba,” pa yi nim.

Jeims Kin Jon Teł, Eł Etip Wu Owundu Mołmbuł

(Masyu 20:20-28)

³⁵ Nga Sependii nge kingam tał, Jeims, Jon teł okuł, Jiisas kin yi ninjingił. “Ek mon wu, sił nim kin epi endi kii simbił nge onmbuł. Nim epi ei sił kin enjii!” pa ninjingił. ³⁶ Pe Jiisas ek nipi, wu tał ngum, “Na elip kin nimbil oł ermbii?” ³⁷ Pe wu tał Jiisas kin ek nikił orung kindinjingił, “Nim ekii se king peł ele, tilang owundu ei ninim noman dinga sikin onjii kunum ei, kapli sił piinmbil ei nim

sił wu tał endi sikin, angil tundung mundan kin, nga endi angil taring mundan mulmbuł,” pa ninjingił. ³⁸ Ba Jiisas ek nipi wu tał ngum, “Na kin ek ei kii sinmbil ei elip ek ei pii poł tunanmbil. Etip kapli noł na nond noł ming ei, kapli nunguł min? Nga elip kapli na noł peł ele elip kapli pingil min?” ³⁹ Pe wu tał eim kin ek nikił, “Sił kapli ermbil.” Jiisas ek nipi wu tał ngum, “Keimi, ming ei na pe noł nond, elip ming ei kapli noł nunguł ku. Pe na noł peł ele, elip kapli noł pingil ku. ⁴⁰ Pe wumb nii endi eim na angil tundung min angil taring ele mulmba ei, na nge epi endi mon. Ba Gos ei eim peł ei eim ngumbii ni, er ka er mundum wumb ei ngumba.”

⁴¹ Nga Jiisas nge ekii silmin wumb engki orung ek ei piik, nga Jon kin Jeims tał kin noman kis piinjing. ⁴² Ba Jiisas eim ekii silmin wumb eim kin wii topu, “Wei!” pa nim. Eim ek nipi wu kei ngum, “Enim piinmin, wumb embe mołum wumb num ei, tilap eipi ele pałim ei, en enim noman dinga to mani kindngii ei pałim. Pe en enim wumb owundu ombu tep dinga wii elmin. ⁴³ Ba oł ei enim kin tuk pinermba mon! Wu endi eim enim kin wu owundu mulmbii ni ermba ei, enim kin kongun wii paki tumba wu mulmba. ⁴⁴ Pe wu endi enim kin wu owundu endeim mulmbii ni ermba, wu ei eim enim wumb pei kin kongun wii paki tumba,” pa nim. ⁴⁵ “Nimbil erang wu kingam eim yi ku, eim opu wumb eim kin kongun paki tungii nipi onerim, mon! Eim opu wumb paki tumba nge om. Opu kin, ond peri ele kołpu, eim noman konj ka ngopu, wumb pei nga sipi orung simba nge om.”

Jiisas Wu Endi Ningil Tumbun Mułum Wu Ei Er Ka Erim.

(Masyu 20:29-34, Luk 18:35-43)

⁴⁶ Pe Jeriko konu ele onjung. Jeriko konu ele si kindpi pupu kin, Jiisas ekii silmin wumb kin, wumb pei eim kin punjung. Puk kin, Barsimeiyas, Tiimeiyis nge kingam ei, ningil tumbun moʔum wu ei, andlam wer ele moʔpu, wumb ku ni epi ei kenim nipi silim. ⁴⁷ Nga Jiisas Nasares konu ele wu ei orum eim piipi kin, eim wii dinga topu, “Nim Jiisas, nim Deipis nge kingam. Nim na kin kaimb si ngo!” pa nim. ⁴⁸ Nga wumb pei wu ei ek ngok yi ninjing, “Nim ek tingnerii!” Ba eim nga wii dinga topu, “Nim Deipis nge kingam, nim na kin kaimb si ngo!” pa nim. ⁴⁹ Pe Jiisas eim opu yi nim, “Enim wii tangin kin, wangli!” nim. Pe wumb wu ningil tumbun moʔum wu, ei wii tunjung, “Nim noman dinga pimba. Nim angkin po! Jiisas eim nim wii tonum,” pa ninjing. ⁵⁰ Kapli, pe eim konduk si kindpi kin, eim sikir engim. Angpi kin, Jiisas muʔum konu ele pum. ⁵¹ Pe Jiisas wu ei kin ek nipi ngum, “Na nim kin nimbil ol ermbii?” Wu ningil tumbun moʔum wu ei, ek nipi ngum, “Ek mon wu, na ningil er ka eran, kenmbii,” pa nim. ⁵² Jiisas ek nipi orung kindim, “Nim po! Nim pii gii je erang kin, nim ningil ele ka enim.” Pe wu ningil tumbun moʔum wu ei, sikir erang ka muʔang kenim. Kanpi kin, wu ei Jiisas andlam pum konu ele, ekii se pum.

11

Jiisas Jerusalem Konu Ele King Miʔ Pum
(Masyu 21:1-11, Luk 19:28-40, Jon 12:12-19)

¹ Pe Jerusalem konu ele mandi ok kin, Bespeis kin Besanii konu ele mandi komung Olip ele tor onjung. Pe Jiisas eim nge ekii silmin wu taʔ kindang punjngul. ² Jiisas eim ek nipi wu taʔ ngum, “Elip

pukul, konu ele keningil konu ele mandi moʔum. Pe sikir keningil ni kung dongkii wumb mulenjung kung endi kan kul pendnjing ei, na kin tu wungul,” pa nim. ³ “Pe wu endi elip kanpi, ‘Elip ei nimbil erang enmbil?’” a nim kin, kapli elip yi ningil, ‘Sil wu owundu tu weh!’ a neng kin onmbul. Ekii se eim kung dongkii sikir sipi ya orung kindmba,” pa nim. ⁴ Kapli wu taʔ pukul, kenjngil ni kung dongkii endi kan kul pendnjing. Kung ngii ondu ele pendnjing pim ei, kan si kindkil nga tu wunjngul. ⁵ Nga wu kombur mandi angk, ek nik ngunjung. “Elip nimbil ol erang kung dongkii ei kindangil punum?” a ninjing. ⁶ Nga wu taʔ ek nikil wumb ngunjngul, “Jiisas ek nim miʔ ninjngil.” Nengil kin, kung dongkii wumb, “Kung kapli sel!” ninjing. ⁷ Pe ele elip kung dongkii waʔ ya Jiisas moʔum konu ele tu wunjngul. Tu wukul kin, konduk tukul ei peʔ ele singil. Pe Jiisas kung dongkii ele tonu pupu muʔum. ⁸ Pe wumb pei konduk gulk, andlam ele mundnjung. Pe nga wumb kombur ond ongul tok tu wuk, andlam ele mundnjung ku. ⁹ Nga wu amb pei Jiisas pum konu ele kumb se punjung. Nga wumb kombur ekii se punjung ku. Nga wumb pei puk kin wii dinga tunjung, “Wu owundu onum,” pa ninjing. “Gos wu owundu ei kin eim noman ka ngumba. Eim Gos nge embe owundu ele onum! ¹⁰ Gos sinim noman ka ngopu, eim kingam wu owundu Krai kindang opu, sinim konu orung tep ermba nge onum. Kumb ok, kupam Deipis sinim tep elim miʔ, yi ermba nge onum. Gos embe ambil tonu kindinmin.” pa ninjing.

¹¹ Pe Jiisas Jerusalem konu ele om. Opu kin, men ngii owundu ele nirik pupu kin konu ele kan andpi, pupu kin epi kanim kanim kanpi

poru nim. Ba konu eni mani pupu poru nim. Konu pou neng Jiisas eim ekii silmin wumb engki nga ta! sipi Besanii konu ele pum.

Jiisas Ek Nipi Ond Mong Tunermba Nim
(Masyu 21:18-19)

¹² Nga kunum endi, Besanii konu ele si kindik, nga Jiisas kuni tum. ¹³ Nga eim kenim ni ond pik endi turii mi! engim. Pe Jiisas kenim ni, ond ongu! pei mu!um ni kenim. Kanpi pupu kin, "Ond mong, kurup simbi," ni piim. Ond engim konu ele, eim ond mong endi eim kinerim mon! Ongu! mendpi! mu!um. Nimbi! erang, ond pik mong tunalim kunum ei mu!um. ¹⁴ Pe Jiisas ond ei nipi ngum, "Nim ond mong nga tunenji! mon!" pa yi nim. Pe Jiisas ekii silmin wumb ek ei piinjing.

Jiisas Men Ngii Konu Ele Kil Ngopu Si Kindim

(Masyu 21:12-17, Luk 19:45-48, Jon 2:13-22)

¹⁵ Wumb Jerusalem konu ele punjung. Pe Jiisas men ngii konu ele andaring mandi pum. Pupu, kenim ni wumb men ngii konu ele andaring mandi wumb, kei nin ku ongu! sik mong top elmin, epi pei wumb tu wuk ya epi top erik, er mulnjung wumb ei Jiisas pupu, to kindang kin, konu eipi eipi tor si kindang punjung. ¹⁶ Pe Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, "Epi top ei Gos ngii mandi tu wuk enerngii mon!" pa yi nim. ¹⁷ Jiisas kengip ek nipi ngum, "Gos ek yi mi! wumb kombur ok pulk yi ninim, na ngii ei kin wumb yi mi! ningii, 'Na ngii ei prei nge konu ele er mu!mba,' yi ningii; ba enim wumb ek ei piinarik sik, wumb koi erik, epi waning sik erik nge ngii mi! enmin," pa nim.

¹⁸ Nga kulma! ka!ilmin wumb owundu kin, ek emb po!mun wumb ombu kin, Jiisas enim epi

ei piik, en enim andlam endi kuruk Jiisas tumun ni piinjing. Wumb ombu Jiisas kin mund mong enjing. Nimbi! erang wumb pei Jiisas nge kengip ek piik, puku sik, tungu enjing.

¹⁹ Nga konu pou neng, Jiisas ekii silmin wumb kin Jerusalem konu ele si kindik punjung.

Ond Pik Kengip Ek Endi
(Masyu 21:20-22)

²⁰ Pe kupiiring okrii, Jiisas kin eim ekii silmin wumb andlam ele puk kenjing ni, ond pik kulii erim. Ond ongu! kin dumbu! kin pei kulii er poru nim. ²¹ Nga Piisa eim o! endi erang piipi kin, eim yi nim, "Ek emb to!un wu, keniyoi! Ond Pik ei nim ek ngon, ond ei kulum." ²²⁻²³ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim Gos kin pii gii nik molk kin, o! ei enim kapli erngii," pa nim. "Na ek keimi nga nip enim ngond. Pe wu endi kapli komung ei ek neng kin, kapli pupu mani ep no! ele ba. Pe wu endi eim noman ta! pinermba mon, ba eim pii gii ele mendpi! pimba. Pe eim ek ei kapli peni ele omba. Nga epi ele tonu omba ei, wu endi ek nim mi! mendpi! pimba. ²⁴ Yi mi! erang, ele nge na enim kin ek nind, kunum ele enim prei erik, epi endi simin ni kii sinjing kin, kapli enim pii gii nik epi ei singii. Sik kin, prei erik, kii sik, epi ei enim singii. ²⁵ Nga kunum ele enim angk prei erangin kin, wu endi enim kin o! kis erpi nim kin, enim wu ei o! kis ei kapli si kindngii. Yi mi!, enim Ernjing Gos ei epin konu ele mo!um, eim enim noman kis kapli kil ngopu si kindmba ku," pa nim. ²⁶ ("Ba enim wu endi o! kis ei si kindnenjing kin, kapli Erinjpin Gos enim noman o! kis ei kil ngopu si kindnermba mon ku," pa nim.)

Jiisas Nge Noman Dinga Nii Ngolum

(Masyu 21:23-27, Luk 20:1-8)

27 Wumb Jerusalem konu ele nga orung onjung. Wangin kin, Jiisas men ngii konu ele nirik andpi mułum kin, wumb kulmał kalilmin wumb owundu kin, mon ek tołmun wumb kin, men ngii kongun elmin wumb ombu ei Jiisas mułum konu ele onjung. 28 Wumb ok Jiisas kin ek nik ngunjung, “Nim nipe noman dinga peng oł ombu en? Pe wumb nii nim noman dinga ngang, kongun ombu mił en?” a ninjing. 29 Jiisas ek nipi ngum, “Na enim ek endi kii sip ngumbii. Enim na ek nik ngunjung kin, ek ei nga na enim nip orung kindmbii. Ei na kongun noman dinga peng enj mił ei nim-bii ku. 30 Ya noł wu Jon wumb noł pendilim oł ei; Gos nge oł min mei ele wumb nge oł?” Jiisas ek nipi, “Ek ei nik orung kindei!” pa nim. 31 Pe wumb en enim ek yi ni piik piik enjing. “Pe sinim epin konu ele epi ninjpin kin, kapli Jiisas yi nimba, ‘Enim nimbił oł erang enim Jon pii gii ninanmin?’ a nimba. 32 Pe nga sinim wumb ek epi ninjpin kin, ek ei kapli enermba mon.” Nimbił erang en enim wumb pei mułangin kin, mund mong enjing. Wumb pei Jon eim Gos ek ni tor kindilim wu ni piinjing. 33 Pe wumb Jiisas kin ek nik ngunjung, “Sin piinanmin.” Pe Jiisas ek yi nim, “Na yi ku enim kanip nind, na noman dinga peng yi kongun enj pa nip, ninermbii mon,” pa nipi wumb ngum.

12

Jiisas Ond Mong Pin Ek Ekin Nim
(Masyu 21:33-46, Luk 20:9-19)

1 Jiisas ek ekin topu wumb ngopu eim ek yi nim, “Wu endi eim kan ond mong pin endi tełim. Tałpi, kung gui torung er pok erim. Erang kin, ming owundu endi yi mił er sepi kin, ond mong

tangpi tuk kindmba nge erim. Erpi kin, tep ngii endi tuk ele takpi sim ku. Ond mong pin ei sipi wumb kongun, ‘Erngii!’ nipi, wumb kin kindim. Kindpi kin, eim pupu konu turii endi pum. 2 Tengingii kunum mandi erang kin, eim kongun wu endi kindang pupu, ond mong wumb kongun er mulnjung konu ele pum. Eim yi ni piim, ‘Ond mong pin kuni kombur numbii. Nop sipip, ku simbii,’ ni piim. 3 Pe wumb wu ni ambił gii nik, kepil tunjung. Tok kin, nga wii kindangin orung pum. 4 Pe nga, eim kongun wu endi nga kindang om. Wu ei yi ku tok kin, peng to tokun tunjung. Nga wu ei kin oł kis enjing. 5 Pe nga eim kongun wu endi nga kindim. Kongun wumb erik molk, wu ei to kundnjung. Pe nga kongun wumb pei kindang onjung. Pe enim wumb kopur tok, nga enim wumb kopur tok kundnjung ku. 6 Pe eim kingam endeim mendpił mułum. Mołpu kin, eim kingam ei eim noman piim. Piipi kin, ekii se mendpił, eim nge kingam ei kindang, pupu wumb ond mong pin kongun er mulnjung konu ele pum. Pupu kin, ek yi nim, ‘Nam nge kangil ei ek nimba ei kom singii,’ pa yi nim. 7 Ba ond mong pin kongun elmin wumb en enim ek nik piik, piik enjing. ‘Kingam eim arim nge epi eim pei simba,’ ni piinjing. ‘Sinim sikir to kondpun kin, ond mong epi ei sin sinim simin!’ pa ninjing. 8 Yi nik kin, tok konduk sipik, ond mong pin torung ele kindnjung.”

9 Pe Jiisas ek nipi kii sipi wumb ngum, “Pe ond mong pin ei arim opu kin nimbił oł endi ermba? Eim opu kin eim ond mong pin kongun er mulnjung wumb ei to kundmba. Pe nga ond mong pin ei sipi, wumb eipi endi ngang kin, kongun er mułngii. 10 Enim ek mon endi mer poł pendnjing ei

gernenjing min? Gos ek yi mił ninim,

'Pe ku ei ngii takilmin wumb si kindnjing kin ku, ei ku dinga ka wii mendpil, ngii ekin ele engim.

11 Gos owundu eim mendpil ol ei erang kin tonu onum, sin ei kan ka wii kaninmin.'

12 Jiisas ek ei wumb piik nik elmin wumb owundu ei pupun, Jiisas ambil gii nimin ni piinjing; ba wumb mund mong enjing. Wumb piinjing ni Jiisas ek neng kin, en enim konu ei si kindik punjung.

Ku Takis Silmin Ei Kii Sinjing
(Masyu 22:15-22, Luk 20:20-26)

13 Lo ek piik ekii silmin wumb kombur kin, Eros wumb kopur kin Jiisas mułum konu ele punjung. Puk kin, wumb ei en enim ek endi nik Jiisas simin ni piik punjung.

14 Pe wumb ei ok Jiisas kin ek dinga nik, "Ek emb tołun wu, sin piinmin nim ek keimi nikin nikin en wu. Pe nim wu endeim noman ngonan. Nim wu endi noman peng ek ninmin mił ninan. Nga wu embe pinałim mił ninan mon? Gos ek keimi mendpil minj nikin, wu amb pei ngon. Nim piin ei sinim ermin mił nenj? Ei kapli sinim wu num Siisa yi mił Rom tep elmin wu owundu mił, ku takis ngumun min mon? Sinim kapli ngumun min sinim ngunermin?"

15 Jiisas ek kend tok elmin wumb ei piim. Piipi kin, Jiisas ek nipi ngum, "Nimbił ol erang enim na kin ek ak mak enmin? Pe kom ku end tu wuk, na ngangin kin, ei kenmbii," pa nim. 16 Wumb kom ku sik tu wunjung. Tu wangin kin, Jiisas wumb ei kin kii sim, "Ei min men mił ku ei nii nge?" Pe wumb ek nik orung kindnjing, "Ei Siisa nge."

17 Pe Jiisas ek nipi orung kindim, "Epi Siisa nge epi ei Siisa ngungii! Gos nge epi ei Gos eim ngungii!" Pe wumb ek ei piik pii pol tunarik kin, piik kun enenjing.

Wumb Kolk Nga Angnalmin
(Masyu 22:23-33, Luk 20:27-40)

18 Wumb kolk nga konj punalmin ni piilmin wumb kopur Jiisas mułum konu ele onjung. Wumb tilap ei men ek eipi mił yi nilmin, 'Wumb kolk nga konj punalmin.' Wumb ei, Jiisas kin kii sinjing. 19 "Ek emb tołun wu, Moses lo ek yi mił polpu sinim ngum. 'Pe wu endi kułum kin, eim kangil endi mulerim ba, eim ambim ei mołum. Mołum kin, amb ei eim angim sipi kin, kangil endi mengpi ngumba. 20 Pe wu angim angim angil orung nga tał mulnjung. Molk kin, wu kumna ei amb sim wu ni kułum ba, kangil endi mengnerim. 21 Pe angim ekii amb ei sipi kin, nga wu ei kułum, ba kangil endi mulerim ku. Pe nga angim tuk ei, amb ei eim sim, ba nga eim kułum ku. 22 Yi mił wu angim angil orung nga tał angim ei, amb endeim ei ku sik punjung; ba kangil endi mengnenjing mon. Angim angim ni pei kulnjung. Kolk kin, ekii se mendpil amb ei kułum ku. 23 Pe kunum ekii se kulnjung wumb nga angk tonu ongii kunum ei, amb ei wu nii simba? Amb ei wam nii, nim piin min? Wu angim angil orung nga tał amb endeim sinjing," pa ninjing.

24 Jiisas ek nipi ngum, "Gos ok pultum ek ei, enim pii pol tunarik mołmun. Pe enim Gos epi dinga ermba, ei enim piinanmin. Pe enim ek ninmin ei, kun pinałim mon. 25 Wumb kulnjung wumb angk tonu ongii kunum ele, wu amb sinerngii mon, ba Gos enjel epin konu ele mołmun mił ei yi ku mułngii. 26 Ba ek ei wumb kułii wumb nga angk tonu ongii; enim Moses nge mon mer pultum pałim ei kenjing min? Dup endi ond kembis ele dup num ek pol ei Gos nipi wu Moses kin ngum,

'Na wu Eiparam nge Gos, wu Aisak nge Gos, wu Jeikop nge Gos,' pa yi nim.

²⁷ Gos wumb kukii wumb nge Gos mon! Gos wumb konj mołmun nge Gos mołum. Gos wumb eim kin pii gii ninjing wumb ei, Gos noman konj nga, en enim ngang konj mułngii. Enim ek ei kun mendpil pinalim mon," pa nim.

Gos Ek Dinga Kumna Mendpil
(Masyu 22:34-40, Luk 10:25-28)

²⁸ Nga men kengip ek tołum wu endi opu moł piipi kin, Jiisas wumb kin ek mił enjing ni orung kindpi ka erim. Pe wu ei Jiisas kii sim, "Lo nipe lo kumna mendpil ka wii palim?" ²⁹ Jiisas ek nipi orung kindim, "Lo ek kumna yi mił palim. 'Enim Esrel wumb pei enim piingii! Sinim Erinjpin Gos Owundu ei sinim Gos ei endeim mendpil, sinim nge Owundu mołum. ³⁰ Nim Gos kin noman ka pei mendpil ngokun, "Nanim Gos," nikin mulnjii. Ninim noman tuk ele poru Gos kin ngokun; nga nim noman pei Gos kin ngokun, nim noman dinga pei Gos kin ngokun er mulnjii,' pa nim. ³¹ Nga lo endi ei yi mił: 'Nim wumb eipi noman ka ngunjii ei, ni ninim noman ka ngon mił yi ngunjii.' Nga lo eipi endi lo tał ei kamb mani kindnanim mon," pa nim. ³² Pe ek emb tołun wu ek nipi Jiisas ngum, "Ek mon wu! Nim ek ka nin keimi mendpil, Gos endeim mendpil mołum. Eim Owundu mołum. Gos eipi endi mołum, mon! ³³ Sinim eim kin noman ka pei ngumun; sinim noman tuk ele pei ngumun; sinim noman dinga eim kin pei ngumun; sinim wumb mołmun noman ka ngumun. Pe sinim lo tał ei piipin kin sin sinim lo tał ei ekii se punjpin kin, kapli oł ei erpi wumb kułmał kałmin kanim kanim pei to mani kindim," pa nim. ³⁴ Nga Jiisas piim ni, wu ei ek ka nipi orung kindim. Jiisas

wu ei kin ek nipi ngum, "Nim Gos sinim kin tep er mołum konu ele mandi mołum," pa nim. Yi mił, nga wumb endi Jiisas kin nga kii sik mund mong erik mołmun.

Krais Eim Nii?

(Masyu 22:41-46, Luk 20:41-44)

³⁵ Pe nga Jiisas men ngii mołpu, kengip ek nipi wumb ngum, "Nim-bil erang kengip ek tołmun wumb ei Krais ei opu, wumb paki tumbii ni, omba wu ei Deipis nge kingam mendpil mołum?" pa ninmin. ³⁶ "Gos Gui Ka neng, Deipis kin ek nim,

'Owundu nipi, na owundu ninim mił, nim na angil tundung orung mulnjii. Molkun kin, ekii se nim opu orung wumb na sipi, nim simb ele mandring kindamb kin, nim opu orung wumb to mani kindnjii,' pa nim.

³⁷ Deipis ei eim 'Owundu' ninim; nimbil erang Owundu Deipis nge kingam mendpil mołum ninim?" Pe wumb tałap owundu molk kin, eim ek ei piik kin ka piinjing.

Jiisas Lo Ek Kengip Tołmun Wumb To Mani Kindim

(Masyu 23:1-36, Luk 20:45-47)

³⁸ Pe Jiisas kengip ek ni ngopu yi nim, "Enim lo ek piilmin wumb kan kun erik mułngii. En enim alap olt tałpin endmin ni piilmin. Puk kin, en enim wumb kanik kin, 'Mułeiyo,' nik kin wumb ei kułou tołmun konu ele mołmun. ³⁹ Nga en enim konduk olt kindik kin men ngii kumb ele mułngii ei ka piilmin. Nga en enim kuni owundu nołmun ei, en enim puk peł kumb ele mołmun ni ka piilmin ku. ⁴⁰ 'Wumb ombu amb ngii konu bin ni piilmin.' Amb wengin mołmun konu ele pułmun. Puk kin, amb epi ngii konu epi mołum ei, pei sik poru niłmin. Nga en enim ek kend tok prei olt ełmin. Erik kin, ekii se kunum, Gos wu

ombu epi embin tui endi wu kei kin ngumba.”

Amb Kurpu Endi Gos Kin Epi Endi Ngum

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Nga Jiisas men ngii konu ele ku sim konu ele wumb ku tu wuk ming ele kindilmin konu ele mandi mułum. Pe wumb ku sim wumb, ku pei ngunjung. ⁴² Pe nga amb endi wam kultum, amb ku kurpu mułum ni, ku kundii kembis ei endeim mił sipi kindim. ⁴³ Nga Jiisas nge ekii silmin wumb eim wii topu kin, “Wei!” nim. Nga eim enim kin ek nipi ngum, “Na ek keimi nipi enim ngond, amb ku kurpu eim wam kulum amb ei, ku owundu tuk kindnim. Kindim, amb ei wumb ku pei men ngii ele ku tołmun ming ele tu wunjung wumb ombu, amb ei to mani kindim. ⁴⁴ Pe wumb pei en enim ku pei salim, ba mer ming ele pei kindnałmin. Ba amb ei eim ku pei pinerim, ba eim ku pei tuk kindim. Kindpi kin, pe eim nga kuni sipi nopu ermba, ku sinałim,” pa nim.

13

Men Ngii To Kis Ermba

(Masyu 24:1-2, Luk 21:5-6)

¹ Pe Jiisas men ngii si kindpi, tor pupu kin, Jiisas ekii silim wu endi ek nipi, Jiisas ngum, “Ek mon wu! Kani! Ku owundu ka wii nin ngii ka wii ka wii mołum,” pa nim. ² Nga Jiisas ek nipi orung kindpi yi mił nim, “Nim ngii owundu ombu kan min? Pe ku endi tonu ku ele palim ku ei, ekii se pei to mani kindngii,” pa nim.

Epi Embin Tui Pei

(Masyu 24:3-14, Luk 21:7-19)

³ Jiisas tonu komung Olip ele mułpu, men ngii owundu orung engim ni kenim. Pe Piisa, Jeims, Jon, Endru wu kei mendpił molk kin, eim kin kii sinjing. ⁴ “Nim ek nikin sin ngon, ei kunum nenj

oł embin tui ei tonu omba? Nipe oł endi kumb se tonu omba sin piimin? Epi ombu pe mandi tonu omba min?” pa ninjing.

⁵ Pe Jiisas ek nipi ekii silmin wumb ngum, “Enim kanik kun er mułngii! Mon pim kin, wu endi enim ek kend topu ngopu tor simba. ⁶ Wumb pei ok, ‘Na embe Kraiss,’ ningii. Nik kin, ek yi ningii, ‘Na wu ei mendpił ond,’ pa ningii. Nik kin, wumb pei ek kend tok ngok tor singii. ⁷ Nga ekii se, enim wumb opu erngii ei piik kin, wumb opu erngii ek poł omba ei piik kin, en enim tungu enerngii! Ei epi tonu ongii, ba poru nimba kunum ei, poru ninanim. ⁸ Yi mił, wumb tilap endi puk, wumb tilap endi kin opu erngii. Wu king tilap endi puk, wu king endi kin opu erngii. Nga konu orung kopur konu kopu tumba. Kopu tang kin, wumb kuni simba. Epi ei amb endi kangil mengmba erang ngenj kumbii sinmin, yi mił pepi ba,” pa nim.

⁹ “Ba en enim mandil kan kun erik mułngii! En enim wu num ek ei kos piimba. Pe enim men ngii konu tu wuk enim kepil tungii; enim kin nin tep ełim wu owundu mułngii konu ele, tu wungii enim. Na ek ka nik wumb ei ngok kin, na kongun yi mił erngii,” pa nim. ¹⁰ Pe wumb tilap eipi eipi wumb pei Gos ek ka nengin kin, ele ok endi piyangin kin, ekii se muł mei poru nimba kunum ei, oł embin tui tonu omba nim. ¹¹ Pe wumb kombur enim sik tu wuk, kos ele tonu tu wunjung kin, enim mund mong kulerngii. Kularik kin, sinim ek nipe ek nimin noman yi to piinerngii mon! Kunum ele, Gos enim kin ek ei pei nipi enim ngumba ei, enim nik tor kindngii. Nimbił erang, ek ei enim mendpił ni tor kindnerngii mon. Ba Gos Gui Ka enim kin ek ei nipi ngumba. ¹² Wumb enim engn-

jing sik, kos erik nga to kundngii. Ernjing, kingenjing kin opu orung erik to kundngii. Pe kingenjing, arim mam ni opu orung erik, to kundngii. ¹³ Wumb pei enim kin noman kis piik ngungii; na ek enim piik mołmun, oł ei erngii. Ba wu endi na kin pii gii dinga peng mułum kin, kunum ełe poru nimba kunum ei, Gos eim sipi orung simba.”

Epi Kis Mendpił Tonu Omba

(Masyu 24:15-28, Luk 21:20-24)

¹⁴ “Ba enim epi ei keningii, konu er kis ermba, epi kis ei konu ka mołpu konu engmba. Wu endi ek ei gerim kin, ka piyangli! Kunum ełe Jura wumb mulnjung, tungu puk, tonu komung ełe sikir tonu pungii. ¹⁵ Pe wu endi ngii tonu ełe mołpu kin, nga sikir mani pupu eim epi ngii nirik mołum, epi endi sinermba mon. ¹⁶ Nga wu endi aka pin mołpu kin, kan ak topu sikir pupu, konduk endi sinermba mon ku. ¹⁷ Kaimb mendpił singii amb kangil mundii mondunmun ei, nin amb kangil am ngok kunum ei, wumb ei kaimb sik ngungii. ¹⁸ Pe enim prei erangin kin, konu jii nimba kunum ei, oł ei nge tonu onermba mon. ¹⁹ Kunum ełe, oł embin tui owundu kumb se tonu omba. Kumb ok, Gos epi pei eririm kunum, pei o pum; nga pe yi ku oł embin tui ei nge ok tonu oneririm. Ekii se oł embin tui, ei yi ku tonu onenmba. ²⁰ Nga Gos Owundu eim kunum ełe aninga kopur wak tułang kin, wu amb pei kunum ełe poru niłangin. Ba eim nge ni mundum wumb ni piipi kin, kunum ełe aninga kopur wak topu kindang mołmun.

²¹ “Nga kunum ełe wu endi mołpu yi nimba, ‘Kenei! Krai ya ełe mołum. Krai wu ełe mołum,’ yi nimba. Wu ei enim kin ek yi nimba, enim pii gii ninerngii mon. ²² Pe Krai ek mił ek kend

tok ningii. Nga ek kend tok ni tor kindiłmin wumb ok kin, jep oł kanim kanim nin, oł kanim kanim erngii ku. Keimi kapli erim kin, Gos mundum nipi wumb ek kend tok singii nge, erngii. ²³ Ba enim kan kun erik mułngii! Na ek pei enim kin ok nip poru ninj oł ei nge, endi ekii se tonu om kin, enim pii poł tungii.”

Ekii Se Wu Kingam Omba

(Masyu 24:29-31, Luk 21:25-28)

²⁴ “Ba kunum ełe oł embin tui pupu poru neng kin, pe eni emii pimba; nga oi tułang enermba mon ku. ²⁵ Nga muł ełe, kanjip pei mani ongii. Nga kupu muł dinga epi mołum epi ei ołup ermba. ²⁶ Nga kunum ełe, na wu kingam ekii se kupu muł kin, ełe mani ombii ni enim keningii! Kanik kin, na noman dinga wii kin nga tułang ka wii kin mani ombii. ²⁷ Nga kunum ełe, Gos nge eim enjel pei kindang, ongii. Ok kin, eim nge wu amb pei kułou topu mundum wumb eim konu ełe orung orung pei sipi orung simba. Sipi kin, mei konu ekin orung orung pei, sin epin konu ełe orung orung pei sipi orung simba.”

²⁸ “Enim ond pik ełe ek ei piingii. Kunum endi ond angil ełe noł mołpu, onguł konj tonu opu, nim kin enim piingii ei, konu eni ba kunum tonu onum ni piingii. ²⁹ Ei mił, ekii se na ek nind mił epi yi tonu omba keningii. Enim piingii, eim mandi opu kin, ngii ondu ełe mołum ni piingii. ³⁰ Na ek keimi nip enim ngond! Wu amb pei kulerngii kunum ełe, na ek nind mił epi yi tonu omba. ³¹ Kupu muł kin mei teł poru nimba; ba na ek ei poru ninermba mon,” pa nim.

Wu Endi Kunum Ełe Kin Eni Ełe Ni Piinanim

(Masyu 24:36-44)

³² “Ba wu endi kunum ele kin, eni ele ni piinanim mon. Gos enjel ei epin konu ele mołmun, ei pii poł tunanim. Nga Gos kingam yi ku, pii poł tunanim. Ba Arim Gos mendpił pii poł tołum. ³³ Enim kan kun erik kui erik mułngii! Enim piinanmin kunum nenj oł ei tonu omba. ³⁴ Ei yi mił, wu endi eim ngii konu ele si kindpi kin, konu eipi orung pum. Pupu kin, eim kongun wumb eim nge epi ombu tep er mułngii, ni kongun wu endeim endeim ni ngum. Ngopu kin, ngii ondu ele tep er mułmba wu, ei eim tep ka er mułmba. ³⁵ Yi mił, enim tep ka erik mułngii! Enim piinanmin ngii arim kunum nenj orung omba. Emii pang omba min, tinga omba min, kupiiring okrii kei kultu wii tołum kunum ele omba min, ei enim pii poł tunanmin mon. ³⁶ Mon pim kin, eim sikir opu, kenmba ni enim or pek mułngii. ³⁷ Nga ek ei enim nip ngond, ei na wumb pei nip ngunj, ei enim tep ka wii erik kin, kui erik mułngii!” pa nim.

14

Wumb Owundu Jiisas To Kundngii

(Masyu 26:1-5, Luk 22:1-2, Jon 11:45-53)

¹ Pe kunum tał opu pang, ekii se ‘Pasopa Kuni Owundu’ kunum endi sim. Nga kułmał kałiłmin wumb owundu kin kengip ek niłmin wumb yi ninjing, “Sinim nimbił oł erpin, Jiisas kin ek kend nipin kin, Jiisas ambił gii nipin, to kundmun?” a ninjing. ² Yi mił wumb ek yi ninjing, “Sinim oł ej kunum owundu sałim kunum ei, enermin mon. Mon pim kin, wumb opu tonu sik erngii.”

Amb Endi Jiisas Peng Ele Kopung Kindim

(Masyu 26:6-13, Jon 12:1-8)

³ Nga Jiisas eim Besanii konu ele pupu, Saimon ok kinj nang pirim, ngii konu ele pum. Pupu mołpu kin, kuni nołmun peł ele mułang kin amb endi om. Opu kin, amb ei ming ka wii endi sipi tu wum. Tu wupu kin, ming ei mur ka wii, ku owundu pułum ming ei, topu gał tum. Topu kin, kopung ka wii sipi, Jiisas peng ele kindim. ⁴ Ba wumb kombur mulnjung wumb ei noman kis piinjing. Wumb en enim ek ni piik piik enjing, “Nimbił erang kopung muru ka wii ei wii bein to kindnim?” ninjing. ⁵ “Pe sinim wumb top erei nipin ngumun, ei ku 300 mił simin. Sipin kin, wumb kurpu mołmun wumb ei ngumun.” Nik kin, amb ei kin ek ngunjung. ⁶ Ba Jiisas yi nim, “Enim amb kanik, wiik tei!” a nim. “Enim nimbił erang noman embin tui eim kin ngonmun? Ei na kin oł ka enim. ⁷ Kunum kunum wumb kurpu enim kin mołmun. Kunum kunum enim wumb kurpu kin paki tumun ni piinjing kin, kaplı paki tei! Ba na enim kin kunum kunum mulermbii mon. Muleramb kin, enim na kin paki tungii mił nenj?” pa nim. ⁸ “Amb ei epi kaplı ermba mił erim. Amb eim kopung muru ka wii sipi, na ngenj ele kelim ei na kułmbii oł erim. ⁹ Nga na enim kin ek keimi nind! Ei konu orung orung pei wumb Gos ek ka nik ngungii. Epi nipe amb eim erim mił nik nganjin kin, wumb pei piingii ku!”

Juras Jiisas Opu Orung Wumb Ngum

(Masyu 26:14-16, Luk 22:3-6)

¹⁰ Pe kunum ele, Jiisas ekii siłmin wumb engki nga tał mulnjung konu ele, wu endi embe Juras Eskeriyas eim pupu, kułmał kałiłmin wumb mulnjung konu ele pum. Pupu kin, eim Jiisas sipi, opu erii wumb ngumba nge pum. ¹¹ Nga en enim ek ei piik Juras Eskeriyas ek

nim mił piik, ka piinjing. “Pe eim kom ku ngumun,” pa ninjing. Pe Juras, “Jiisas sipi, kulmał kalilmin wumb ngumbii,” ni yi piim.

Jiisas Pasopa Kuni Eim Ekii Silmin Wumb Kin Kuni Num
(Masyu 26:17-25, Luk 22:7-14,21-23, Jon 13:21-30)

¹² Nga kunum kumna kunum bres yiis punalim kunum ei, tonu om. Kunum ełe, kung siipsiip wał to kondulmun ku. Kunum ełe Jiisas ekii silmin wumb Jiisas kin yi ninjing, “Sin nim kuni Pasopa jili er ka er semin nunjii?” pa ninjing. ¹³ Nga Jiisas wu tał kindang punguł nge punjunguł. Pe eim ek yi nipi wu tał ngum, “Eliip konu owundu ełe wu endi noł ming owundu ełe noł kulpu tumba konu ełe, eliip kurkuł ba konu ełe, eliip ekii se punguł. ¹⁴ Nga ekii se pukuł, eim ngii endi nirik pum kin, eliip ngii arim kin ek yi mił ningil, ‘Ek mon wu yi nim, ngii palting jili seng, na ekii silmin wumb kin kuni Pasopa numbii?’ ¹⁵ Nga eim kapli andan topu, konu owundu tondrung palting ełe tuk peł simba ełe, er kun er kindang, simba ełe sinim kuni er ka er singil.” ¹⁶ Pe Jiisas ekii silmin wu tał punjunguł konu ełe owundu sim. Seng kin, epi kanim kanim Jiisas ek nim mił kenjngil. Pe wu tał kuni Pasopa er ka enjngil.

¹⁷ Nga konu pou neng, Jiisas eim ekii silmin wumb sipi tu wum. ¹⁸ Nga peł ełe kuni nok molk kin, Jiisas eim yi nim, ‘Na ek keimi nip enim ngond, enim mołmun wu ei endi, na sipi opu orung wumb ngumba wu ei, na kin kuni ende nonum.’ ¹⁹ Pe Jiisas ekii silmin wumb en enim, noman embin tum. Tang kin, pe wu endi nii nik eim kii sinjing, “Na min?” pa ninjing. ²⁰ Pe Jiisas ek yi nipi ngum, “Enim wu angil orung orung nga tał endi ełe mołum. Wu ei nam kin ming ełe bres ende kindinjpil. ²¹ Yi mił, na wu kingam oł embin tui

tonu omba, ei Gos ek ełe ok polk pendik mił ninim. Wu kingam ei topu tonu kindim wu, eim kaimb mendpił sim. Kapli, wu ei mam wu ei mengnerim!” pa nim.

Jiisas Kuni Eim Ekii Silmin Wumb Kin Num
(Masyu 26:26-30, Luk 22:15-20)

²² Nga en enim kuni noł molk kin, Jiisas eim bres endi sipi, eim prei erpi Gos ngum. Ngopu kin, bres engin topu, eim ekii silmin wumb kin ngum. Ngopu kin, ek yi nim, “Enim Sei! Ei na nge ngenj mił.” ²³ Pe eim ming wain endi sipi kin, prei erpi, Gos ngum. Ngopu kin sipi, eim ekii silmin wumb kin ngum. Pe wumb pei noł nunjung. ²⁴ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, “Ei miyem mił ei, Gos ei kumb ok eim wumb ek mendpił nirim ek ei pułe, akip tonu onum. Ei yi mił, na miyem ei bein tamb kin, wu amb pei paki tumba. Pułe yi mił, na kuls kin, mei wumb pei paki top ngumbii,” pa nim. ²⁵ “Na ek keimi nip enim ngond, na nga noł wain ei nga nonarip pup kin, nanim noł wain konj endi Gos mołum konu ełe nga numbii,” pa nim. ²⁶ Nga wumb golang nik, puk tonu komung Olip ełe tonu punjung.

Piisa Jiisas Buł Ngumba Nge Nin
(Masyu 26:31-35, Luk 22:31-34, Jon 13:36-38)

²⁷ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim pii gii ei pei dinga mulerang kin, enim tungu pungii. Gos ek ok połmun ek ei yi mił ninim, ‘Kung siipsiip tep mołum wu ei to kundangin kin, kung siipsiip konu ełe eipi eipi pungii.’ ²⁸ Ba nam nga angip tonu bii, pe na pup ok, Galilii konu ełe bii. Enim na kin ekii sik ongii,” pa nim. ²⁹ Pe Piisa ek yi nim, “Kapli, wumb pii gii pei dinga mulerim kin, na pii gii ei dinga mułmba. Wumb kombur tungu puk kin, ba na tungu punermbii mon!” pa nim. ³⁰ Pe

Jiisas ek nipi Piisa ngum, “Na ek keimi nip nim ngond, akip emii pimba kunum ele, kei kultu wii tunermba kunum tał ninim kin, nim na embe kunum tekliki kii sengin, ni tor kindnenjii,” pa nim. ³¹ Ba Piisa ek dinga nim, “Na nim kin ende kułmbii, ba na nim embe nip koi enermbii mon mendpił!” pa nim. Pe Jiisas ekii silmin wumb pei yi minj ninjing.

Jiisas Gesemanii Konu Ele Mołpu, Prei Erim

(Masyu 26:36-46, Luk 22:39-46)

³² Pe puk konu endi ele tor punjung, konu ei embe Gesemanii. Nga Jiisas ekii silmin wumb ek nipi ngum. “Enim ya ele mułngii! Nam prei ermbii!” ³³ Pe eim Piisa kin Jeims kin Jon sipi, eim kin punjung. Pe eim noman tuk ele embin tang piipi eim kis mendpił piim. ³⁴ Pe eim ek nipi wu kei ngum, “Nam noman tuk ele embin tonum. Nam kułmbii ni piind,” pa nipi wu kei ngum. “Enim ya ele molk kin, tep ka erik mułngii!” ³⁵ Pe eim aninga kopur pui mił erim. Pupu kin, mei ele mani pupu kin prei erim. Na kułmbii ni piim kin, ngenj kumbii owundu ei na kin si kindmba. ³⁶ Jiisas yi nim, “O Arnan, nim epi pei kapli enjii, ni piind. Nim na ming ei oł embin pałim, na oł embin tui ei si kindnjii, ba nim na noman ele ekii se enenjii mon! Ba ninim noman ele yi enjii.”

³⁷ Pe eim pupu, kenim ni eim ekii silmin wumb or pinjing. Nga Jiisas eim ek nipi Piisa ngum, “Sai-mon, nim or pałin min? Nim kunum endeim kapli na kin tep mulenjii min? ³⁸ Enim tep ka kun erik molk kin, prei erngii! Mon pim kin, epi endi enim ermba epi ei kan simba. Keimi, noman tuk gui ei dinga piinim, ba ngenj ei dinga pinałim.”

³⁹ Pe Jiisas nga pupu kin prei erim. Pe prei ei ok erim mił, eim nga prei ei nge nga erim ku. ⁴⁰ Pe Jiisas nga opu, ekii silmin wumb or pinjing konu opu, kenim ni or pek mulnjung. Eim ekii silmin wumb en enim ningił embin tum. Tang kin, pe en enim ek nipe ek ninim ni piinenjing.

⁴¹ Nga Jiisas nga kunum tekliki pupu kin, nga orung om. Opu kin, ek nipi ekii silmin wumb ngum, “Enim or pek kor mołmun min? Ei kapli, pe kunum ei na wu kingam mani mei ele sik, opu orung wumb noman kis piik wumb ngonmun. ⁴² Enim angan-gin kin sinim pamin! Kinei! Wu na nipi kindmba wu, ya mandi onum.”

Juras Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngum

(Masyu 26:47-56, Luk 22:47-52, Jon 18:3-12)

⁴³ Pe Jiisas ek nipi mułang kin, Juras sikir opu, wu ei Jiisas ekii silmin wu angii orung orung nga tał, ei nge wu endi eim om. Pe wumb tilap owundu eim kin onjung. Onjung kin, wumb ei tui nin keprii ambił sik onjung. Wu owundu kulmał kałiłmin wumb kin, wumb mon tołmun wumb kin, men tok kongun wumb kindangin onjung. ⁴⁴ Pe wu endi Jiisas sipi, opu orung wumb wu ei oł erpi, nipi wumb kin ngum, “Pe na wu endi kin gupu top nop ninj, wu ei Jiisas. Enim ambił gii ningii! Enim tep ka molk sik sipngii!” pa nim.

⁴⁵ Pe Juras opu Jiisas mułum konu ele pupu kin, ek yi nim, “Ek emb tołun wu!” Pe eim Jiisas gupu topu num. ⁴⁶ Pe wumb pei Jiisas ambił gii ninjing. ⁴⁷ Ba en enim enjing konu ele wu endi mandi angpi mułum wu ei, tui kepera sipi tor sipi, kułmał kałiłim kongun wu endi topu, eim kom kopispi mani kindim. ⁴⁸ Pe Jiisas ek nipi wumb

ngum, “Enim na singii wangin kin, pe enim tui ambiluk enmin ei, waning wu endi mułum mił ambil gii ningii enmin mon? ⁴⁹ Kunum kunum na enim kin men ngii ele ende mołpun, na enim ek emb top top enj, ba enim na ambil gii ninenjing,” pa nim. “Ba Gos ek ka ok pulk ele, ek nim mił ei mendpił keimi tonu om.” ⁵⁰ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb tungu puk, konu eipi eipi puk kin, en enim Jiisas buł ngunjung.

⁵¹⁻⁵² Pe kangi wu gał ei Jiisas pum konu ele ekii se pum; ba eim alap kuru endi ngenj ele telim. Pe wumb eim ambil gii nimin ni enjing; ba eim alap kuru ei si kindpi, eim ngenj wii si kindpi tungu pum.

Wumb Jiisas Kos Enjing

(Masyu 26:57-68, Luk 22:54,55,63-71, Jon 18:13-14,19-24)

⁵³ Pe wumb Jiisas sipi, kułmał kalilmin wu mułum konu ele sip-njing. Pe wumb kułmał kalilmin wumb kin mon tołmun wumb kin men tok kongun wumb pei ok kułou tunjung. ⁵⁴ Pe Piisa Jiisas pum konu ele ekii se pum. Ba pupu kin mandi punerim mon; eim turii mił pupu mułum. Eim pupu kin, wu kułmał kalilmin wu ei kung gui ele tuk pum. Pupu kin, pe tep elmin wumb molk kin, eim dup piipi kin konu ele pełe erpi mułum.

⁵⁵ Pe wumb kułmał kalilmin wumb kin Jura wumb owundu pei ok, wumb kopur wii tangin ok kin, ‘Jiisas oł nimbil oł erim ei ni piimin,’ ninjing. Ek pułe nik kanik, Jiisas to kundmun ni piinjing; ba en enim oł endi kan sinenjing mon. ⁵⁶ Pe wumb pei ek kend tok, ‘Jiisas oł yi erim,’ nik ninjing. Ba en enim ek ei dinga punerang kin, en enim ek ende punerim mon.

⁵⁷ Pe wumb kopur angk, ek kend tok, Jiisas kin ngok ninjing. ⁵⁸ “Sin piinpin Jiisas yi mił nim, ‘Na nam

men ngii wumb angil kin teknjing, ei nam erip kis mundmbii. Nga kunum tekliki mendpił na ngii endi tekmbii, ba wumb angil ele teknałmin mon! Enim wumb ngii ei nge kunum kapli teknerngii!’ yi niłim,” pa ninjing. ⁵⁹ Ba ek ei ninjing ei, opu ende punerim mon.

⁶⁰ Nga wu kułmał kalilim wu ei wumb tuk ele angpi, Jiisas kii dinga sim. “Nim ek endi nikin, orung kindnenjii min? Ek nipe ek wumb nim ngenj ele ek ambiltmin?” pa nim. ⁶¹ Ba Jiisas ek endi nipi orung kindnerim. Pe wu kułmał kalilim wu ek nga nipi ngum, “Nim Gos kindim wu Krai, Gos kingam mendpił min?” ⁶² Pe Jiisas ek nim, “Ei na mendpił. Nga enim keningii ni na wu kingam mani mei ele op, Gos tonu mołum konu ele angil tunding orung dinga wii ei pang mułmbii. Pe na tonu kupu muł epin konu ele mołup, ombii,” pa nim. ⁶³ Pe kułmał kalilim wu ei eim kis piipi kin, eim konduk piltan topu yi nim, “Sinim wumb kopur wii tamin ok elim oł ei, nga ninerngii mon!” ⁶⁴ Eim Gos kin ek nipi kis mondpu, Gos embe to mani kindim ei, enim piik poru ninjing. Pe enim er piinmin mił nenj?” Wumb pei Jiisas tungii ek yi mił ninjing, “Enim oł kis endi erim, eim kułangli,” pa ninjing.

⁶⁵ Pe wu kopur tumun! Ke nik, jipambil tok enjing. Pe enim alap endi sik, ningil kum tunjung. Tok kin, Jiisas enim angil kin tok, yi ninjing, “Nim pe ek keimi mendpił niłin wu, nii kepil tonum?” Pe tep elmin wumb sipik, eim angil kin tunjung ku.

Piisa “Jiisas Ei Na Kinał,” Nim
(Masyu 26:69-75, Luk 22:56-62, Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Piisa mer mandring mułum, kung gui tukrung ele mułum. Pe wu kułmał kalilim wu nge kongun

amb endi om. ⁶⁷⁻⁶⁸ Pe eim kenim ni Piisa dup piipi mulum. Pe amb ei opu, Piisa dinga kanpi ek nim, “Nim yi ku Jiisas kin Nasares konu e le andkin mulun,” pa nim, “Na mon! Na piinand! Na nim ek nin ek pule ei na piinand.” Pe eim kung gui ondu mandi e le anda pum. Pang kin, kei kultu endi wii tum. ⁶⁹ Pe kongun amb Piisa kenim ni, nga amb ei ek nga wumb mandi muljung wumb nipi ngum, “Wu ya molum wu ei, wumb tilap ende,” pa nim. ⁷⁰ Ba eim nga ek dinga nim, “Mon!” Nga ekii se nga wumb Piisa kin ende muljung, wumb ek ninjing, “Keimi, nim wu ei kin tilap ende, nim Galilii konu wu mendpil,” pa nim. ⁷¹ Pe Piisa ek dinga wii nim, “Na ek keimi mendpil nind! Na enim ninmin wu ei, na piinand.” ⁷² Pe sikir kei kultu kunum ta wii tum. Pe Piisa piim ni Jiisas yi nim mi piim, “Kei kultu kunum ta wii tunerang kin, pe nim ek kunum tekliki ninjii, ‘Nim na kin piinand.’” Pe Piisa eim ke dinga wii nim.

15

Jiisas Pailos Mulum Konu E le Mulum

(Masyu 27:1-2,11-14, Luk 23:1-5, Jon 18:28-38)

¹ Nga kumb kupiiring ok, wumb kulma kalimin wumb kin men kengip ek tolmun wumb kin men tok kongun wumb kin Jura wumb owundu pei ek endi ninjing. Pe wumb Jiisas kan tok, Pailos Rom tep elim wu owundu mulum konu e le, sipnjing. ² Pe Pailos eim Jiisas kii sim, “Nim Jura wumb nge king molun min?” Jiisas ek nipi ngum, “Nim ninim ek yi mi.” ³ Pe wumb kulma kalimin wumb eim kin ek pei nik ngunjung. ⁴ Pe Pailos nga Jiisas kii sim, “Nim ek nikin orung kindnjii min? Nim kani! Wumb nim kin ek pei ninmin,” pa nim.

⁵ Ba Jiisas ek nga nipi orung kindnerim. Yi erang kin, Pailos kom sepi piim.

“Jiisas Ond Peri E le Nil Tei!”

Nim

(Masyu 27:15-26, Luk 23:13-25, Jon 18:39-19:16)

⁶ Pe kung ngii pei Pasopa kunum ei, kuni nohmun kunum ei, Pailos eim kan ngii palimin wumb endeim ni nipi kindilim. Wumb en enim wu endi nik wii tangin kin, kapli Pailos eim wu ei mendpil en enim kin kindilim. ⁷ Pe kunum e le wu endi kan ngii e le pim wu ei embe Barapas. Wu ei eim tep elmin wumb kin opu erim kin, pe opu elmin wumb kan ngii e le pendik kindnjing. Wumb tilap ei opu erpi wu kopur to kundnjung. ⁸ Pe wumb pei ok Pailos mulum konu e le, kanik ninjing. “Ok nim elin ol, ei ni pe yi enjii!” pa ninjing. ⁹ Pe Pailos ek nipi orung kindim, “Enim Jura wumb na enim king ei en enim ngumbii min?” ¹⁰ Pe eim yi piim, “Kulma kalimin wumb Jiisas kin noman kis sek, kos e le tu wumun,” ni piim. ¹¹ Ba kulma kalimin wumb owundu wumb paki tok nengin wumb yi ninjing, “Nim Barapas kindan wumb molmun konu wangli!” pa ninjing. ¹² Pe Pailos ek nga nipi wumb ngum, “Pe enim Jura wumb nge king enim nilmin wu ei kin, nipe ol endi ermbii?” pa nim. ¹³ Wumb wii nga tu wunjung, “Eim ond peri e le nil tei!” pa ninjing. ¹⁴ Pe Pailos ek nipi wumb ngum, “Nimbi erang? Nipe ol kis endi eim erim?” Ba wumb ek nik nga wii tunjung, “Eim ond peri e le nil to!” pa ninjing. ¹⁵ Yi mi, pe Pailos wumb ek taki taki nipi, ka piingii ni piipi kin wumb ngum. Pe eim yi mi erim ei Barapas sipi, wumb kin kindang pum. Jiisas sipi, opu orung wumb muljung konu e le ngum. Ngang kin, opu

wumb ond peri ele eim nil tumun, ni kepil tok sipnjing.

Opu Wumb Jiisas Kin Ek Bul Morung Ninjing

(Masyu 27:27-31, Jon 19:2-3)

¹⁶ Pe opu wumb Jiisas sik, orung sipik tep elmin owundu wu nge ngii konu ele tuk sipnjing. Sipik kin, opu wumb kopur wii tangin kin, pei onjung. ¹⁷ Nga opu wumb Jiisas konduk kundii endi kindnjing. Nga opu wumb peng kon endi kan gal mułum endi sik enjing, peng kon ei Jiisas peng ele pendnjing. ¹⁸ Pe Jiisas tungii pendik yi ninjing, “O Jura wumb ei nge King,” pa ninjing. ¹⁹ Nga opu wumb goł mił epi endi sik, Jiisas peng ele kepil tunjung. Pe wumb eim jipambil tunjung. Pe en enim eim kin men tok kend tok mani molk kin, ka wii piinjing. ²⁰ Piik kin, pe Jiisas kin ek ngok poru nik, Jiisas konduk kundii si kindik, nga Jiisas eim konduk nga eim kin kindnjing. Kindik kin, pe Jiisas sipik, ond peri ele tungii nge sipnjing.

Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung

(Masyu 27:32-44, Luk 23:26-43, Jon 19:17-27)

²¹ Nga wu endi Saimon, Sairiin konu ele orung opu, kangi wu Aleksandir kin Rupus tał nge arim, opu konu owundu ele tuk bii, ni om. Opu kin, pe opu wumb ek dinga yi ninjing, “Nim Jiisas ond peri ko wunjiil!” pa ninjing. ²² Nga wumb Jiisas sipik, konu endi tor sipnjing konu ei embe Golkasa. Sinim embe ei ak topun yi ninmin, “Konu wumb peng embil konu.”

²³ Nga wumb kopur Jiisas wain kin ond mong kindnjing epi ei Jiisas ngungii nge tu wunjung; ba Jiisas ei epi nunerim. ²⁴ Pe opu wumb Jiisas ond peri ele nil tunjung. Pe eim konduk ni epi ei opu wumb en enim mok tok sinjing. Pe opu ond wumb ku kembis mił epi ei

kinjmał erik kin konduk ei singin nik enjing. Epi ombu ni simba nge nik enjing. ²⁵ Pe kunum eni angil orung nga kapil kapli kupi-iring, eim ond peri ele sik tonu kindnjing. ²⁶ Pe tonu embe pulnjung, eim kos enjing mił embe yi mił pulnjung, “Jura Wumb King,” ninjing. ²⁷ Nga Jiisas pim konu ele mandi wu tał ond peri ele pinjingil. Wu tał opu erkil kin epi waning sikil elmbil. Wu endi Jiisas angil tunding tonu kindik, nil tunjung. Nga endi sik, Jiisas angil taring tonu kindik nil tunjung. ²⁸ (Pe Gos ek ok pulk mił keimi tor onum. Ek ei yi mił ninim, “Enim wumb kis kin mułum ni kenjing.”)

²⁹ Pe wumb ok puk erik, eim kin ek kis nik ngunjung. Wumb peng ak mak erik yi ninjing, “Nim wu men ngii top kis erpi, nga kunum tekliki nga tekmbii,” nin wu. ³⁰ “Pe ninim paki to! Tokun, nim ond peri ele si kindkin, mani wa!” ³¹ Yi mił ku, wumb kułmał kalilmin wumb kin, wumb mon tołmun wumb kin, ek kis nik Jiisas ngunjung ku. Pe wumb en enim ek nik piinjing, “Eim wumb eipi kin paki tum, ba ei eim kapli paki tunermba! ³² Kapli, Gos kindim wu Kraisi ei Esrel wumb king, eim ond peri ele si kindkin, mani wangli! Wang kin, sin kanpin, pii gił nimin wu ei wumb paki tumbii ni orum ni kenmin,” pa ninjing. Wu tał Jiisas kin ouni nil tunjung, wu tał yi ku ek nikil Jiisas ngunjungul.

Jiisas Kułum Poru Nim

(Masyu 27:45-56, Luk 23:44-49, Jon 19:28-30)

³³ Nga tinga konu beli palim kunum ei, mei konu orung orung pei emii pim. Emii pepi pang, konu pou neng konu eni tekliki erim. ³⁴ Pe pou neng konu eni tekliki erang kin, Jiisas wii dinga tum. “Eloi, Eloi, Lama Sambaksanii.” Sinim ek ei ak topun yi nimin, “Na

Gos! Na Gos! Nim na nimbil erang na si kindin?”³⁵ Pe wumb kopur mandi mulnjung wumb ek ei piinjing. Piik ek yi ninjing, “Piyei! Wu Elaineja ni wii tonum,” pa ninjing.³⁶ Pe wu endi sikir pupu, ep nol epi endi sipi nol wain ele tuk kindim, epi kumbii elim epi ei sipi, Jiisas ngum. Pe wu ei yi nim, “Sinim tep er molpun kinamin, pe Elaineja opu, Jiisas ond peri ele sipi mani simba min?”³⁷ Nga Jiisas eim dinga wii topu kin, eim kulum.

³⁸ Pe alap owundu endi men ngii ele pim, ei tonu piltan topu, mer mani tor pupu topu, orung orung pum.³⁹ Pe opu elmin wumb tep elim wu, Jiisas pim konu mandi opu angpi kenim ni Jiisas kulmba mił yi erim. Pe eim ek nim, “Keimi mendpił, wu ei Gos kingam,” pa nim.⁴⁰ Nga amb kopur mulnjung ei turii mił yi angk, kanik mulnjung. Molk kin, tuk endi mułum ei, Mariya Makandala mułum, nga endi Mariya Jeims mam ekii kin Josis, pe endi Salom mułum.⁴¹ Kumb ok Jiisas Galilii konu multum kunum ele, amb ombu eim kin ekii sik eim paki tołmun. Pe amb pei eipi mulnjung konu ei, en enim Jiisas kin Jerusalem konu ele onjung.

Jiisas Tukpu Ele Pendnjing

(Masyu 27:57-61, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Nga kunum pou neng, Josep Arimasiya konu ele molpu om. “Eim kos piilim wu num, ka wii molum,” pa nilmin. Eim yi ku, Gos kunum tep ermba omba nipi, kui erpi molulum. Pe yi mił, Josep eim ngii ele nirik pupu, Pailos kumb ele engim. Pe eim mund mong kulerim mon! “Pe na Jiisas ngenj simbii ond,” pa nipi pum.⁴⁴ Pe Pailos noman embin top piim. Pe opu elmin wu endi kii sim, “Eim kulum poru nim min?”⁴⁵ Eim opu wumb tep elim wu ek piipi poru

nipi om. Opu, Josep kin ek nim, “Eim ngenj ei kapli sinjii,” pa nim.⁴⁶ Josep eim alap kuru endi top erim. Pe eim Jiisas ngenj sipi mani tu wum. Pe eim alap kuru sipi, Jiisas ngenj ele kum tum. Pe sipipi, komung endi tukpu sim, konu ele mani kindim. Pe tukpu sinjing, ei ku tukpu owundu pendnjing. Pe Josep eim ku endi sipi, tukpu ele pandi tum.⁴⁷ Nga Amb Mariya Makandala kin Mariya endi Josis mam, amb tał kan mulnjungul. Pe tukpu ele Josep Jiisas sipi mani kindpi kankil mulnjungul.

16

Jiisas Angpi Konj Tonu Pum

(Masyu 28:1-8, Luk 24:1-12, Jon 20:1-10)

¹ Nga kor kunum pupu poru neng kin, Mariya Makandala kin amb Mariya Jeims mam kin Salom, en enim kopung ni epi muru ka tum epi ei top enjing. Erik, sipik Jiisas nenj kopung erngii nge sipnjing.² Kor nilmin kunum ei opu pang kin, kupiiring eni tang, wumb en enim wumb tukpu konu ele punjung.³ Puk kin, en enim ek yi ninjing, “Wumb nii opu, ku owundu ei sipi ak tang, sinim wumb tukpu konu nirik bin,” pa ninjing.⁴ Pe en enim kenjing ni, ku owundu tukpu ele pim ni pinerim mon! Wu endi ku ei sipi, ak topu kindim pim. Pe ku ei ku owundu wii mułum.⁵ Nga wumb tukpu ele tuk punjung. Puk kin kenjing ni, wu kangi wu endi angil tundung orung mułum. Mułum wu, eim konduk kuru olt endi kindim wu ei kanik, puku sinjing.⁶ Pe wu ei ek nipi ngum, “Enim puku sinenei! Enim Jiisas Nasares konu ele wu ei enim kuruk onmun, wumb eim sik, ond peri ele nil tunjung. Ba pe eim angpi nga konj pum. Pupu kin, eim ya ele mulałim. Kinei! Eim pendnjing konu ele kinei!”⁷ Ba

enim puk, eim ekii silmin wumb kanik ningii! Pe Piisa kanik ningii ku! 'Jiisas eim ok Galilii konu ele ok pum, yi mił eim ek nipi ngurum. Enim eim keningii,' pa nim. ⁸ Nga amb ombu nga sikir tor punjung. Puk kin, en enim tukpu ei si kindik, tungu punjung. Puk kin, en enim mund mong tang, en enim noman tuk ele mił pinerim. Pe en enim wu endi kin ek tingnenjing. Nimbil erang, en enim mund mong tum.

Mariya Makandala Eim Jiisas Kenim

(Masyu 28:9-10, Jon 20:11-18)

⁹ Kupiiring ok mendpil kunum kumna, Jiisas eim angpi nga tonu pum. Pe eim opu Mariya Makandala mułum konu ele pum. Amb ei ok, Jiisas gui kis angil orung nga tał to tor kindim. ¹⁰ Pe Mariya eim pupu, wumb ok Jiisas ekii silmin wu ombu kanpi nim. Pe wu ombu noman embin erang, ke nik mulnjung. ¹¹ Pe Mariya ek nipi wu ombu ngum, "Jiisas eim konj mułum, na kenj," pa nim. Pe amb ei ek piik ek nim, ek ei pii gii ninenjing, mon!

Jiisas Nge Ekii Silmbil Wu Tal Jiisas Emeyas Andlam Ele Kenjngil.
(Luk 24:13-35)

¹² Pe ekii se, Jiisas ekii silmbil wu tał konu ele si kindikil, tor punjngul. Pe Jiisas wu eipi mił, wu tał onjngul konu ele tor om. ¹³ Pe Jiisas ekii silmbil wu tał nga orung pukuł. Jiisas ekii silmin wu kopur mulnjung konu ele kan ninjngil, ba wu ombu wu tał ek ei pii gii ninenjing.

Pe Jiisas Ekii Silmin Wumb Eim Nge Kongun Ngum

(Masyu 28:16-20, Luk 24:36-49, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

¹⁴ Nga ekii se, Jiisas ekii silmin wumb engki nga endeim molk, kuni nok kin, Jiisas mulnjung konu

ele tonu om. Jiisas ek dinga yi nim, "Enim pii gii dinga pinałim," pa nim. "Pe en enim noman pirek ninim. Nimbil erang enim piinenjing? Wumb kopur kanik ninjing ba, ei pii gii ninenjing." ¹⁵ Jiisas ek dinga nipi eim ekii silmin wumb ngum, "Enim pei konu owundu orung orung pei ele puk, na ek ka ningii. ¹⁶ Wumb kopur pii gii nik, noł pinjing kin, Gos eim paki topu sipi orung simba. Ba wu ombu pii gii ninenjing kin, kos owundu omba kunum ei eim oł embin tui eim kin tonu omba. ¹⁷ Nga wumb kombur Gos kin pii gii ninjing kin, Gos eim jep oł er sipi, peni ele kindimba. Yi mił, na embe ele ek nik gui kis ei to tor kindik si kindngii," pa nim. "Pe wumb ek ei endi mił ningii. ¹⁸ Wumb ombu ka wembii angil ele embilngii, wembii ei wumb tołum epi ei enim tunermba. Wumb kombur to kondułum epi tumba ei kulerngii. Wumb endi kis ermba piingii, ei enim ngenj ele embilngii. Embilangin kin, wumb ening tumba ei poru nimba," pa nim.

Jiisas Gos Eim Epin Konu Ele Tonu Sim

(Luk 24:50-53, Aposel 1:9-11)

¹⁹ Yi mił, pe Jiisas Owundu ek nipi poru neng kin, Gos ei epin konu ele tonu sim. Pe Jiisas Gos angil tundung orung mołum. ²⁰ Pe Jiisas ekii silmin wumb ei punjung. Puk kin, Gos nge ek ka ei konu orung orung wumb pei kanik nik ngunjung. Nga Owundu en enim kin ouni kongun er endim. Nga en enim ek nik jep oł enjing ei, Owundu eim er dinga kindim ku.

Jiisas Nge Ek Ka Luk Pulum

Luk Ek Ei Połpu Tiopilas Ngum

¹ Nim wu owundu Tiopilas. Ok Gos sin kin oł kombur eririm oł ei, pe keimi sin kin pe punum en enim pei angil ełe mon pulnjung.

² Kumb ok, wumb kombur gupu ełe piik kanik erik Gos nge ek ka kongun elmin ku. Ek ei nge sin sinjpin, ek mon pulnjung wumb pei ei oł ei nge pulnjung. ³ Pe akip na yi ku, ek poł ei połup nim ngond. Ek ombu nge kii sip kom sep piip muls kunum kinan, na oł ei ekii sinj. Sip, ei piip kin puls ek ei oł pulk mił kun pulup ngond.

⁴ Ek ei ek keimi, enim ok gerik piik. Yi mił erik ei enim pii kun erik mułngii. Pe ek ei yi ku połup ngond.

⁵ Eros eim Jura wumb king multum kunum ei, wu endi Gos kin kulmał kalilim wu endi multum wu ei embe Sekaraiya. Eim kulmał kalilmin wumb ei Apaisa nge tilap ele tep to elmin. Nga wu ei eim ambil Eron nge tilap ele amb ei, Elisembes pa nilmin. ⁶ Pe wu amb yi tał el elip, Gos ningil ełe oł ka er mulnjunguł. Pe Gos Owundu nge ek dinga kanim kanim ni pendim, pei ekii sikil kun ka mulnjunguł. Oł kis endi enerkil. ⁷ Ba wu amb yi tał kangil endi mingnenjngil mon! El elip wii mendpil mulnjunguł. Wu amb tukui mendpil mulnjunguł.

⁸ Sekaraiya eim Gos kin kulmał kalilim kongun ei elim kunum ei, Sekaraiya nge tilap wumb ei kongun ełe tonu onjung. ⁹ Kulmał kalilmin wumb elmin oł ei erik, Gos andan tang wu ei embe pe nik wang to tonu kindnjing. Kindangin kin, eim Gos ngii owundu paltang ka ełe mołpu kin, epi muru

ka tołum epi ei sipi kin, dup eskil erpi kin, muru ku piilmin.

¹⁰ Kunum ełe Gos kin dup eskil muru ka kalpi elim kunum ei, wumb pei ok, andaring molk prei erik mulnjung. ¹¹ Pe Sekaraiya eim kenim ni, dup kalim konu angil tunding ełe Owundu nge enjel angpi mułum ei kenim. ¹² Pe eim enjel kanpi eim puku sipi, mund mong tang piim. ¹³ Ba enjel ek nipi Sekaraiya ngopu yi nim, “Sekaraiya, nim mund mong tunerii mon! Gos nim prei en ek ei piim. Nim ambnim Elisembes eim wu kangil endi mengmba. Kangil ei, nim eim embe Jon ninjii,” pa nim. ¹⁴ “Mengang kin, nim noman ka peng, nim ka piinjii. Kangi ei tonu omba ei wumb pei ka piingii ku. ¹⁵ Yi mił kangil ei wu owundu mułang, Gos Owundu eim kangil ei wu num mułmba ni piim. Pe eim noł wain ni noł dinga ombu nunermba. Eim mam kirim ełe multum kunum ei Gos Gui Ka eim kin piki to mułmba,” pa nim. ¹⁶ “Jon eim ek neng kin Esrel wumb pei noman ak tok pii gii nik, Gos Owundu kin orung pungii nge nipi wumb ngumba. ¹⁷ Gos Jon kindang opu, owundu nge ek ei ni pendim. (Jon eim owundu omba ełe kumb se omba). Ek ni pendpi opu eim noman dinga piimba ei ok Elaineja ek ni tor kindilim wu pirim mił yi eim yi ermba. Erpi kin, arim kingam noman to ak tungii nge nipi, wumb Gos ek to kindilmin wumb ei neng noman kun ka seng, wumb kun ka molk Owundu omba nge kui er mułngii nipi kongun yi ermba,” pa nim.

¹⁸ Sekaraiya ek nipi Gos nge enjel ngopu yi nim, “Na tukui er poru ninj. Na nam amb tukui erim ku. Nimbil erang na ek ei keimi ni piimbii?” pa nim. ¹⁹ Pe Gos nge enjel ek yi nim, “Na Gepriyel, na Gos kumb ełe kun mołup enj. Gos Eim na kindang, na op nim nimbii

nge onj. Pe ek pol ka ei nim kanip nind,” pa nim. ²⁰ “Kapli nim piinjii. Nim na ek ei piikin noman ele kindnen kin, nim anmbil ak tang kin, ek tingnenjii, yi pepi pang, ol ombu opu poru nimba. Na nind ek ei keimi ekii se tonu omba.”

²¹ Wumb pei Sekaraiya anda omba ni piik kui er mulnjung. Epi nipe endi eim kin erang molum ni piinjing; tuk konu Gos ngii owundu ele ka molum? ²² Ekii se eim anda opu, eim wumb kanpi ek nimba pinerim. Yi erang kin wumb en enim piik, Gos ngii owundu palting ka tuk ele epi nipe endi kenim ni piinjing. Pe eim ek tingnarpi, angil ele minj erpi ek mil tangpi erang kenjing.

²³ Ekii se Sekaraiya eim Gos ngii owundu tuk kongun poru neng eim si kind ngii konu ele pum. ²⁴⁻²⁵ Ekii se eim ambim Elisembes kangil mundii mulum. Pe amb ei eim koi er mulang oi angil orung o pang kin eim ek yi nim. “Pe Gos Owundu na kin noman ka ngum. Ok na kangil mulerim kunum ele, na wumb kin ngenj singambil peng muls. Ba pe nga na singambil pinermbii,” nim.

Enjel Mariya Kin Jiisas Tonu Omba Ek Nim

²⁶ Pe oi angil orung nga endeim o pang, Elisembes wu kangil endi mengmba ei Gos enjel Gepriyel kindang pupu Galilii mei owundu konu ele orung endi sim konu ei Naseres ele pui ni kindim. ²⁷ Gos enjel kindang pupu kin, ambil endi mulum konu ele pum ambil ei, wu endi simba nik kuimi to mundnjung. Wu ei embe Josep, wu ei King Deipis nge tilap. Pe ambil ei embe Mariya. ²⁸ Pe enjel er pupu ambil kanpi ek yi nim, “Nim molun ei? Gos Owundu nim kin eim noman ka ngopu nim kin molum,” pa nim. ²⁹ Ba eim nim ek ei piipi, eim noman embin tang piim. Eim noman ele yi piipi, ei

nipe ek ninim ni piim. ³⁰ Enjel ei ek yi nim, “Mariya, nim mund mong tunerii mon! Gos nim kin noman ka ngopu molum. ³¹ Nim piin min? Nim kangil mundnjii; nga kangil endi mengnjii. Kangi ei embe Jiisas ninjii,” pa nim. ³² “Eim wu owundu mulmba. Pe wumb eim kanik yi ningii, ‘Gos Owundu kingam mendpil,’ ningii. Nga Gos eim King mundang eim kupam King Deipis molum konu ele eim simba,” pa nim. ³³ “Eim kunum kunum Jeikop nge wumb tilap ele eim King mulmba. Pe eim tep erpi mulmba konu kunum ei poru ninermba!”

³⁴ Mariya enjel kin ek yi nim, “Ol ei erpi tonu omba mil nenj? Na ambil wii mol, wu endi molalim molalim.” ³⁵ Nga enjel ek ni orung kindpi yi nim, “Gos Gui Ka kapli nim nge noman tuk ele omba nim, Gos Owundu mendpil eim dinga kapli nim kin omba. Yi erang nim kapli kangi ei ekii se mengnjii, wumb eim embe sik yi ningii. Ei King ka wii Gos Owundu nge kingam yi ningii. ³⁶ Nim piin min? Bipanim Elisembes amb tukui sim, ba kangil endi kirim ele molum. Okrii wumb yi nilmin, kangil endi mingnermba nilmin. Ba pe eim kangil mundii mulang, oi angil orung nga endeim o pang molum. Pe Gos nim kin yi ku enim. ³⁷ Epi endi Gos kapli enermba mil mon? Epi pei ei eim kapli ermba.”

³⁸ Mariya ek yi nim, “Piin! Nam Owundu kongun ambil eim na kin nimbil ol ermba ni piimba ei kapli nim nin ei mil ermba.” Nga Gos nge enjel eim si kindpi pum.

Mariya Elisembes Kenmbii Ni Pum

³⁹ Kunum ei, Mariya eim sikir pupu mei komung ele tonu pum. Jura mei owundu endi sim konu ele pum. ⁴⁰ Sekaraiya ngii ele nirik pupu Elisembes kanpi, “Muliyo!”

nipi yi nim. ⁴¹ Elisembes Mariya kanpi, “Muliyo,” nipi erim ek ei piipi eim kangil mundii mulum ei puku sipi piim ni Gos Gui Ka eim kin piki to mulum. ⁴² Pe Elisembes eim wii dinga tum. Topu yi nim, “Gos noman ka nim ngum, ba amb eipi kombur noman ka yi ngonalm mon! Pe kangil mundii molun ei Gos noman ka kangil ngonum. ⁴³ Na nii epi owundu ei na kin tonu onum? Nim Owundu mam ei na kin on; na kapli enanim. ⁴⁴ Piini! Nim na muliyo nin, ei piind, na kangil kirim ele molum, ei eim noman ka piipi tonu mani erang puku sim. Puku sipi, na piind nam Owundu mam mol ni piind. ⁴⁵ Owundu ek ei nim neng kin nim pii gii nin. Yi eran Gos nim kin noman ka ngonum. Ek ei ekii se yi mil ermbe,” Elisembes yi nim.

Mariya Nge Golang

⁴⁶ Pe Mariya ek yi nirim,

“Nam noman ele Gos Owundu embe ambil tonu kindind. ⁴⁷ Gos Owundu na kin paki tonum nam nge noman tuk ele ka piind. ⁴⁸ Na eim kongun wii ambil mol ba eim na noman ngonum. Pe ekii se wu amb pei Gos nge eim na kin noman ka ngozum pa ningii. ⁴⁹ Gos Owundu nge dinga wii eim ol Owundu na kin ei nim. Gos eim embe ka wii sim. ⁵⁰ Wumb nii endi Gos Owundu mendpil molum ba sinim mei wumb minj molmun ni piinjing. Wumb ei Gos eim wumb ombu nge kingam nol ni mering kingenjing nol pei Gos eim kaimb kulum. ⁵¹ Gos kongun dinga wii erim; wumb en enim wumb Owundu molum ni piinjing wumb ei en enim noman ele elmin. Wumb ei Gos to kindang eipi eipi

pulmun. ⁵² Wumb King dinga molmun Gos wumb ei to mani kindilim. Kindpi, wumb wii molmun wumb ei Gos wumb num tonu kindilim. ⁵³ Wumb kuni tang molumun wumb ei eim nge epi kanim kanim ka wii ngozum. Wumb epi pei salilim wumb ei Gos kindang wii punjung. ⁵⁴ Eim Esrel kongun wumb eim paki tang, sinim kupenjpin nol ek keimi dinga nilim. Wumb ei eim ok kaimb sipi eririm. Yi mil ku sinim kin kaimb sinim. ⁵⁵ Yi peng piipi kin, eim ek nipi sinim wumb kupenjpin nol ei ngum, Eiparam nge wumb ekii se tonu ongii kaimb sipi ngum. Nga kunum kinan molk pungii,”

Mariya pa nim. ⁵⁶ Mariya Elisembes kin mulangil oi tekliki mil o pang, nga ekii se eim ngii konu ele orung pum.

Jon Wumb Nol Pendilim Wu Mengilmin Kunum Tonu Onum

⁵⁷ Elisembes kangil mengmba kunum mandi erang, eim wu kangil endi mengrim. ⁵⁸ Wumb Elisembes nge opam nol wumb kin mandi molmun wumb kin, molk piinjing ni ek om piinjing ei Owundu kin kaimb topu ngum. Nga wumb en enim eim kin ka piinjing.

⁵⁹ Kunum angil orung nga tekliki o pang, wumb kangil ei tu wuk ngenj kopisngii nge tu wujung. Pe kangil ei embe Sekaraiya nimin ninjing ei eim arim embe mil. ⁶⁰ Ba kangil mam eim yi nim, “Mon! Sinim kangil ei embe Jon nimin!” ⁶¹ Pe ek yi ninjing, “Nim bipanim embe endi yi pinalim.” ⁶² Wumb ele ek mil enjing kangil eim arim yi mil kii sinjing. Arim kangil embe nipe embe simba erim. ⁶³ Eim ku pirambi ei sipi mon endi polpu

embe Jon ni pułum. Nga wumb en enim kanik puku sik kin piinjing. ⁶⁴ Pe mendpił Sekaraiya gupu aki tang kin eim anmbil kapli erim. Eim ek nipi Gos embe ambil tonu kindpi mułum. ⁶⁵ Pe eim nge wumb konu mandi mulnjung wumb, mund mong tunjung. Oł ombu nge ek ombu orung orung konu Jura mei owundu ni konu komung ei ombu pang piinjing. ⁶⁶ Wumb ek ei piik en enim noman to piik, nga en enim yi ninjing. “Ekii se kangi ek er mułmba mił nenj?” Wumb yi piinjing, “Gos Owundu eim kin mołum,” ni piinjing.

Sekaraiya Oł Ekii Se Tonu Omba Nge Nirim

⁶⁷ Gos Gui Ka arim Sekaraiya kin piki to mołpu eim paki tang yi nim. Pe eim Gos oł ekii se ermba oł piipi ek dinga nim.

⁶⁸ “Sinim Gos embe ambil tonu kindmin. Eim Esrel nge Gos eim opu sinim orung simba nge onum. ⁶⁹ Eim nge kongun wumb tilap ei King Deipis, Gos eim Owundu dinga wii endi mundang sinim sipi orung simba nge onum. ⁷⁰ Yi erang Gos eim ek keimi niłmin wumb ei gupu ele ni tor kindim. ⁷¹ Eim ek yi nim, sinim opu wumb dinga ele sipi orung simba enim. Pe sinim kin noman kis piik wumb er mułngii konu ele sinim wumb ei dinga ele sipi orung simba. ⁷² Sipi pang, eim sinim kupenjpin noł kaimb se ngopu paki tołum. Pe eim kumb ok ek dinga nipi pendpi oł ka ełim oł ei piipi kin, yi mił erim. ⁷³ Ei keimi minj nipi sinim kupenjpin Eiparam multum konu ek keimi nipi ngurum. ⁷⁴ Eim

sinim opu orung wumb eim nge dinga sipi orung simba. Eim ek dinga sinim ngum ei sinim eim kongun er mułmun. Sinim mund mong tunermin. ⁷⁵ Kunum kunum sinim mołpun, eim kongun ka erpin, kunum kunum ka minj mułpun, oł kun ka er mołpun, eim kumb ele mendpił erpin mułmun,” wumb kin ek yi nim.

⁷⁶ Nga ek yi nim, “Pe nim na kangi, ekii se nim Gos Owundu mendpił nge ek ni tor kindiłim wu endi mulnjii yi ningii. Pe nim kumb se pukun, Owundu nge kongun er kun er mulnjii. ⁷⁷ Nim sinim eim nge wumb ek nikin wumb ngan, wumb en enim oł kis kil ngangin kin wumb ei Owundu sipi orung simba nge omba. ⁷⁸ Sinim Gos nge kaimb owundu sipi, sinim kin kindpi yi er ngumba. Eim epin konu tonu mendpił tilang ka wii ermba. Yi ermba ei nge Gos sinim wumb sipi orung simba nge omba. ⁷⁹ Tilang ei opu wumb kin emii tuk mołmun, ni wumb mandi koltmun ni piik tungu enjing. Wumb ei tilang ngumba sinim endmin nge andlam ei er ka erang sinim noman emin peng endmin.”

⁸⁰ Ekii se kangi ei tonu opu dinga erpi eim noman tuk ele dinga pim. Peng kin, eim wumb mulerngii konu mołpu Gos kongun ermba nge opu Esrel wumb mułngii konu ele tor omba.

2

Ambil Wenip Mariya Kangi Jisas Mengim
(Masyu 1:18-25)

¹ Kunum ei, Rom wu owundu King mułum wu ei embe Akasas eim ek lo endi yi nipi pendrim. Wumb pei en enim konu ele mendpił ele puk kin, en enim embe pułngii nirim. ² Kunum ei kumna kin wumb embe połmun kunum ele Sairiiniyas ei wu owundu Siriya mei owundu ele tep er mułum kunum ei. ³ Yi erang kin, wumb en enim konu ele punjung. Puk kin, en enim embe pułngii. Polk poru neng kin, en enim konu ele orung punjung.

⁴ Josep eim King Deipis nge wumb tilap ende. Pe Josep eim Naseres konu ele Galiliı mei owundu si kindpi, pupu Jura mei owundu Deipis nge konu ele purum konu ei embe Beslem konu nilmin. ⁵ Eim ambim Mariya kin tep to pukuł, el elip embe ni wumb ngunguł nge pukuł. Punjunguł kunum ei Mariya kangil mengmba mił mandi erang pukuł. ⁶ Wumb tał konu ele mułangil ei Mariya kangil mengmba kunum mandi erim. ⁷ Pe eim kingam kumna kung kou ngii ele mengrim. Nimbił erang wumb palmin ngii pei piki tum. Pe alap endi sipi pandi topu pindang mer kung kou kuni nołmun konu ele pindang pim.

Kung Siipsiip Es Tołmun Wumb Kung Siipsiip Tep Er Mulnjung

⁸ Kunum ei, wu kombur kung siipsiip es tołmun wumb Juriya mei konu ele andaring mulk. Wumb en enim kung siipsiip tep erik mulnjung. ⁹ Pe Owundu nge enjel kindang om. Opu, Owundu nge dinga tilang opu en enim mulnjung konu ele erang wumb ombu en enim mund mong enjing. ¹⁰ Ba Owundu nge enjel ek nipi wumb ngum, “Enim mund mong tunerngii! Piik, mułei! Na enim kin ek ka endi tu wund. Enim wu amb konu orung orung pei piik

noman ka piingii nge ek tu wund,” pa nim. ¹¹ “Kunum ele King Deipis nge konu owundu ele amb endi kangil kembis mengnim. Kangi kembis ei enim sipi orung simba wu ei Kraiss, ei wu Owundu Gos kindang om. ¹² Pe na ek endi nemb enim yi mił piik kin, puk keningii. Enim keningii ei kangi kembis endi alap kin tuk kindik mer kung kou kuni nołmun konu ele palim ei keningii. Kanik kin, enim piingii ni na ek eim kin nind ei keimi pimba.”

¹³ Owundu nge enjel ei ek yi neng kin; pe sikir enjel pei mani ok eim kin mulnjung. Noman ka piik golang nik Gos ngunjung.

¹⁴ “Gos embe ambilk tonu kindngii. Mani mei wumb noman emin pengli! Gos eim enim noman ka ngonum.”

¹⁵ Pe enjel pei epin konu orung punjung. Pe kung siipsiip es tołmun wumb ei en enim ek dinga ninjing. “Sinim pamin! Beslem konu sikir pupun, Owundu ek yi mił nim epi tonu onum ei kinamin,” nik punjung. ¹⁶ Pe wumb sikir puk, Josep kin Mariya teł mulnjunguł kenjing. Kangi kembis ei mer kung kou kuni nołmun konu ele pim kenjing. ¹⁷ Pe kan poru nik, orung puk kangil kembis ei nge ek piinjing mił nik tor kindnjing. ¹⁸ Pe wumb pei molk piinjing ni, kung siipsiip es tołmun wumb ninjing ek ei piik kin, kom sek piinjing. ¹⁹ Ba Mariya eim ek ei piipi noman ele kindpi, kom se piipi minj mułum. ²⁰ Kung siipsiip es tołmun wumb orung puk Gos embe ambilk tonu kindik punjung. Wumb en enim ka piik, Gos ek piik kanik enjing. Ei Gos enjel ek nipi erim mił kenjing ku.

²¹ Ekii se kunum angil orung nga tekliki o pang, kangil kembis ngenj kopisnjing. Kopsik, kangil ei embe Jiisas ninjing mił eim mam

mingnerim kunum ei Owundu enjel kindang opu nim. Ei kangil embe yi nengin nim mił ninjing.

Simion Kin Ana Tel Jiisas Men Ngii Owundu Kenjingil

²² Kunum poru neng, Mariya kin kingam kin ka mułnguł oł enjing ei, Moses lo ek niłim mił enjing. Pe arim mam tel kangil ei Jerusalem konu ele sipkił Gos Owundu kin ngunguł nge sipinjngił. ²³ Ei yi mił, Gos Owundu lo ek yi er pendilim mił niłmin. “Kangil wu kumna mengiłmin kangil ei Gos Owundu kongun ermba niłmin oł ei nge enjingił.” ²⁴ Wumb tał eł elip Gos kin kułmał kelngił ei Moses lo ek niłim mił yi mił enjingił. Ei Owundu lo ek palim mił ermbił ni piinjngił. Kei Pułmu mił tał min kei wał eipi tał sikił Gos kin kułmał kelmbił ni sipinjngił.

²⁵ Kaplı, wu endi Jerusalem konu ele mułum wu ei embe Simion. Ei wu kun minj mołum wu ek piipi elim wu, ei eim wumb Esrel wumb sipi orung simba nge wu endi omba, ni kui er mułum. Gos nge Gui Ka ei Simion kin mułum. ²⁶ Gos nge Gui Ka ei eim yi nirim, “Simion sikir kulenjii mon!” pa nirim. “Nim Owundu nge kindang wu Kraiss kumb se kenjii,” pa nim. ²⁷ Gos nge Gui Ka je erang Simion pupu men ngii owundu ele nirik pum. Pe kingam arim mam tał sikił tu wukuł lo ek ninim mił ermbił ei Gos Owundu kin ngunguł nge onjnguł. ²⁸ Simion eim kangı ei sipi sipim. Si pang kin, Gos embe ambıł tonu kindpi, yi nim.

²⁹⁻³⁰ “Pe Owundu pe ni ninim kongun wu ei er ka eran noman emin sepi piyanglı nim. Nam ningił ele nim sin sikin orung sinjii nge on ei kanip ka piip moł. ³¹ Nim ek ok nirim, ‘Simion, sikir kulenjii mon! Nim Owundu nge kindang wu Kraiss kumb

se kenjii,’ pa nim. Wu amb pei keningii nge en. Wu ei kindang sinim sipi orung simba nge om yi nirim mił en. ³² Gos eim tilang mani kindim. Kindpi, tilang ei erang wumb tilap eipi nim oł ei nge ekii sik noman tok piik erngii. Nga nim nge enjel wumb embe owundu erim,”

Simion Jiisas nge ek pei nirim.

³³ Kangi mam arim tał Simion nim ek ei piikił puku sikił piinjngił. ³⁴ Pe Simion Gos ek ka nipi en enim ngum. Nga ek yi mił nipi Mariya ngum, “Piini! Gos eim noman ele kangi ei yi erang Esrel wumb pei bok tonmun, ba wumb kombur nga angk gii nik dinga mołmun. Eim Gos nge noman ele tuk mundum mułmba. Mułang kin, wumb pei eim kin ek kis nik ngok erngii. ³⁵ Erangin kin, nim noman tuk ele tui mił tang yi mił kaimb erang piinjii. Eim wumb en enim noman tuk ele andan tang kin noman tuk ei to tor kindmba,” pa nim.

³⁶ Gos nge ek ni tor kindilim amb endi mułum amb ei embe ‘Ana’ niłmin. Eim arim Panul mułum; eim nge wumb tilap Asir; amb ei amb tukui mendpił mułum. Ok, eim wam kin kung ngii angıł orung nga tał mułum. ³⁷ Ekii se wam kułang kin, eim wii mułang kung ngii 84 pei o pum. Amb ei eim men ngii owundu mei wak tunalim. Eim konu kuni mowii nipi eim Gos kin prei tek tek elim. Ei epin, tinga Gos embe ambıł dinga kindpi kongun elim. ³⁸ Kunum ei Jiisas arim mam tel eim tu wunjnguł eim men ngii opu Gos kin noman ka piipi ngum. Pe eim kangi ei nge ek ni tor kindpi nim. “Kangi ei enim wumb pei kui er muljung wumb kin Jura wumb pei sipi orung simba nge om,” pa nim.

³⁹ Wumb en enim Owundu nge lo ek nilim mił ełe enjing. En enim Galilii mei orung puk, Naseres konu ełe punjung. ⁴⁰ Pe kangi ei oupu tonu opu dinga er mułum. Mołpu kin, eim noman ka wii peng mołpu, nga Gos eim noman ka Jiisas ngum.

Kangi Jiisas Men Ngii Owundu Ełe Pum

⁴¹ Kangi mam arim tał eł elip ei kung ngii endi o pułum kunum ei kunum kunum Jerusalem konu ełe pułmbuł. Kunum ei konu kor owundu kunum ei yi nilmin, 'Pasopa kuni owundu numun,' pa nilmin kunum ei. ⁴² Jiisas eim kung ngii engki nga tał yi mił multum kunum ei, kor owundu ekii silmin oł ei sik Jiisas arim mam ni Jerusalem konu ełe punjung. ⁴³ Ekii se, 'Pasopa kunum' ei poru neng, nga si kindik orung punjung; ba kangi Jiisas Jerusalem konu ełe enj multum. Pe arim mam tał Jiisas multum ei piin-erkił. ⁴⁴ Kunum ei arim mam tał Jiisas wu amb kin onmun ni piikił. Yi ni piikił okuł, nga eł elip wumb tilap ende kin wumb puł kin endik konu kurkuł endkił mon pirim. ⁴⁵ Nga topultung kurkuł endkił, ba mon pirim. Yi peng kin, nga Jerusalem konu ełe orung pukuł, kur keningił nge pukuł. ⁴⁶ Nga kunum ei, wumb tał kurkuł andangił kunum tekliki o purum. Nga ekii se pu kenkił ni men ngii owundu ełe nirik multum kenkił. Wumb ek mon połmun wumb mulk konu ełe tuk multum. Wumb ei ek ninjing ek ei kii se piipi nga wumb nik ek mił piipi nipi orung kindpi multum. ⁴⁷ Wu ombu eim ek ei piik kin, kangił ei eim noman ka peng ek nipi kii sipi erang, wu ombu en enim puku sik endnjing. ⁴⁸ Arim mam tał Jiisas kankił nga puku sinjingił. Mam ek nipi yi nirim, "Kangił nim nimbil erang

sił kin yi en? Nim arnim kin na kin noman embin tang kin, nim kurpuł andinmbil," pa nim. ⁴⁹ Kangi Jiisas eim ek ni orung kindpi yi nim, "Nimbil erang, elip na kurkuł andinmbil? Elip piinenjingił min; na nam Arnan ngii owundu konu moł?" pa yi nim. ⁵⁰ Ba wumb tał Jiisas ek nim ei ek pułe pii kun enenjingił.

⁵¹ Kapli, mam arim tał kin orung punjung. Nga Naseres konu ełe tor punjung. Pe mam arim tał ek ninjingił ek ei piipi ekii silim. Pe eim mam eim nilim ek ombu piipi noman ełe tuk kind piip mułum. ⁵² Jiisas oupu tonu wang, eim noman ka wii tonu om. Wang kin, wu amb eim kan ka kaniłmin ei nga Gos kan ka kaniłim ku.

3

Jon Wumb Noł Pendilim Wu Gos Ek Wumb Ngum

(Masyu 3:1-12, Mak 1:1-8, Jon 1:19-28)

¹ Kung ngii engki nga angil orung o pang Taipiriyas Siisa Rom King owundu mił mułum. Nga wu Pansiyas Pailos Jura mei owundu wu num mułum. Nga Eros Galilii mei owundu wu num mułum. Pe angim Pilip Esuriya kin Trakonaisis ełe wu num mułum. Pe wu endi Laiseniyas Apiliin konu ełe wu num mułum. ² Anas kin Kaiyapas ni wu owundu kulmał kalilmbil wu tał mołmbuł. Kunum ei Jon Sekaraiya kingam eim wumb konu ełe mulenjing konu ełe mułum. Pe Gos ek eim kin ek nipi ngurum. ³ Yi erang kin, Jon eim Jura noł Joran konu wumb mulk konu ełe orung orung pum. Pupu, Gos ek piirim mił ni Joran wumb ngang, "En enim piyei! Oł kis si kindik, noman ak tok ok noł pingii," ei mił nirim. "Pe Gos enim oł kis kil ngumba," pa nim. ⁴ Ek ni tor kindiłim wu endi Aisaiya

eim mon eġe ok ek yi miġ puġum ei keimi tonu orum.

“Wumb mulenjing konu ele wu endi wii top yi nim: ‘Owundu nge andġam er kun erei!’ nim. ⁵ ‘Pe mei mani pum ni komung tonu pum ni, peng mei kis tonu mani er punum kin andġam mapi erim ei, enim nge nipi eim er kun ermġba,’ pa nim. ⁶ ‘Wumb pei keningii ni Gos kongun erpi wumb pei sipi orung simba nge ermġba.’”

⁷ Wumb pei wangin kin, Jon wumb noġ pendpi ngumba nge ok. Eim ek yi nim, “Enim ek kend oġ elmin wembii kis miġ moġmun. Enim wumb nii nipi ngum, Gos nge oġ ekii se enim kin tonu omba ei nge enim kapli koi erik si kindik punerngii. ⁸ Enim noman ak tok onjung kin, enim noman konj ka sik muġngii, nge nipi ngum. En enim noman piik eġe molk nik, ‘Eiparam ei sin erinjin’ ei ninerei mon! Na enim kanip nind, Gos ya ku ombu, kapli erang, Eiparam kingam noġ muġngii. ⁹ Wu endi tui maimi kin ond tami tumba enim miġ yi ku wumb noman tuk to ak tunenjing kin, ond mong tunanim ond ei koġmung to dup kaġiġmin miġ Gos eim wumb ombu kin yi ku ermġba.”

¹⁰ Eim ek yi neng kin, wumb pei eim kii sinjing, “Pe sin nimbiġ oġ er wamin, nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?” ¹¹ Pe ek nipi orung kindim wumb ngopu yi nim, “Wu endi konduk taġ simba wu ei wu endi ngunjii. Nga wu endi kuni sinermġba ei ngunjii,” pa nim. ¹² Wumb ku takis siġmin wumb ok noġ pingii nge onjung. Wumb ei eim kin sinjing, “Ek emb wu, sin nimbiġ oġ er wamin nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?” ¹³ Ek yi nipi wumb ei ngum, “Enim lo ku takis singii nimba miġ sei! Nga enim ku endi pendik simin

ni enerei mon!” ¹⁴ Pe opu wumb ok eim kii sinjing ku, “Sin nimbiġ oġ er wamin nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?” nik kii sik ninjing. Pe Jon ek nipi ngum, “Enim wumb wii kepġi tunarik, kos wii enerik, ku wii sinerngii mon! En enim kongun ku ei mendpiġ ambilk, noman ka piingii,” pa nim.

¹⁵ Wu amb epi simin ni noman dinga piik kin, en enim noman eġe kom sek yi er mulnjung. Molk, yi piinjing, Jon ei Gos kindang om wu Kraiss min, ni piinjing. ¹⁶ Pe Jon ek nipi orung kindim, “Na noġ sip enim noġ mendpiġ pendip ngond. Ekii se wu endi omba wu ei eim dinga ei kapli ermġba ei na dinga ei kapli enanim. Eim dinga ei kapli ermġba. Na wu ka mon. Na eim kongun wu eim simb su kan ei na kapli si kindmbii, ba na kapli enanim. Eim wu num moġum. Eim enim Gos nge Gui Ka eġe nin dup eġe kin ouni yi miġ wumb noġ pendip ngumba. ¹⁷ Eim kapor sipi ambilpi kuni wiis nginamin si kindpi er ka ermġba. Pe kuni wiis ei sipi kuni ngii eġe kapli kuġou tumba. Ba wiis tindkan ei dup kelmba. Dup ei nopu kumbulermġba mon! Piram kunum kunum nopu pimġba.”

¹⁸ Jon eim ek kanim eipi eipi neng kin wumb ek dinga ngopu, yi miġ, kunum ei Jon eim Gos ek ka nipi wumb ngum. ¹⁹ Ba Jon Eros kin ek ngang, Eros eim wu num endi eim nge angim nge ambim embe Erosiyas sim. Eros eim oġ kis kanim kanim eipi erim. ²⁰ Jon Eros kin ek nipi ngum. Ngang kin, eim Jon kan ngii pendim. Pendang, Eros mong owundu sim.

*Jon Jiisas Noġ Pendim
(Masyu 3:13-17, Mak 1:9-11)*

²¹ Wumb pei noġ pek muġangin kin, Jiisas noġ pim ku. Jiisas noġ pepi tonu opu, peri er muġang kin, ei kupu muġ ei wuġ aġ pum. ²² Gos

nge Gui Ka ei mani opu eim kin om. Gos Gui Ka ei kenjing ni kei Kurmul mił mani om. Ei epin Gos ek endi nipi mani opu yi nim. “Nim na kang! Na nim kin noman ngond. Na nim kin ka piip ngond,” nim.

*Jiisas Kupam Nol Nge Embe
(Masyu 1:1-17)*

²³ Kunum ei Jiisas eim kongun mendpił ermba erim. Nga eim kung ngii engki nga tekliki o pang eim kongun ermba erim. Wumb piik eim Josep kingam ni piinjing. ²⁴ Elai nge kingam Josep; Masas nge kingam Elai; Liiwai nge kingam Masas; Melkai nge kingam Liiwai; Janai nge kingam Melkai; Josep nge kingam Janai; ²⁵ Masaraiyas nge kingam Josep; Emos nge kingam Masaraiyas; Neiyam nge kingam Emos; Eslii nge kingam Neiyam; Nakai nge kingam Eslii; ²⁶ Mas nge kingam Nakai; Masasaiyas nge kingam Mas; Semen nge kingam Masasaiyas; Josek nge kingam Semen; Jora nge kingam Josek; ²⁷ Jonan nge kingam Jora; Tesa nge kingam Jonan; Serapapel nge kingam Tesa; Sialsiel nge kingam Serapapel; Nerai nge kingam Sialsiel; ²⁸ Melkai nge kingam Nerai; Endai nge kingam Melkai; Kosam nge kingam Endai; Elmaram nge kingam Kosam; Er nge kingam Elmaram; ²⁹ Josuwa nge kingam Er; Eliyesa nge kingam Josuwa; Jorim nge kingam Eliyesa; Masas nge kingam Jorim; Liiwai nge kingam Masas. ³⁰ Saimon nge kingam Liiwai. Jura nge kingam Saimon; Josep nge kingam Jura; Jonam nge kingam Josep; Elaikim nge kingam Jonam; ³¹ Meliya nge kingam Elaikim; Mena nge kingam Meliya; Masas nge kingam Mena; Nesan nge kingam Masas; Deipis nge kingam Nesan; ³² Jesii nge kingam Deipis; Oper nge

kingam Jesii; Bowas nge kingam Oper; Salmon nge kingam Bowas; Naison nge kingam Salmon; ³³ Aminarap nge kingam Naison; Armin nge kingam Aminarap; Arni nge kingam Armin; Esran nge kingam Arni; Peres nge kingam Esran; Jura nge kingam Peres; ³⁴ Jeikop nge kingam Jura; Aisak nge kingam Jeikop; Eiparam nge kingam Aisak; Tera nge kingam Eiparam; Neiyor nge kingam Tera; ³⁵ Serak nge kingam Neiyor; Tiyu nge kingam Serak; Pelek nge kingam Tiyu; Eper nge kingam Pelek; Sila nge kingam Eper; ³⁶ Keinan nge kingam Sila; Apaksas nge kingam Keinan; Sem nge kingam Apaksas; Nowa nge kingam Sem; Lemek nge kingam Nowa; ³⁷ Mesusala nge kingam Lemek; Enok nge kingam Mesusala; Jeres nge kingam Enok; Manalail nge kingam Jeres; Keinan nge kingam Manalail; ³⁸ Enos nge kingam Keinan; Ses nge kingam Enos; Andam nge kingam Ses; Gos nge kingam Andam.

4

*Seisen Jiisas Ermba Mił Kenmbii Ni Erim
(Masyu 4:1-11, Mak 1:12-13)*

¹ Gos Gui Ka opu Jiisas kin paki to mułang, Jiisas eim nga nol Joran si kindpi orung pum. Pang kin, Gos Gui Ka eim sipi konu wumb mulenjing konu sipim. ² Gos Gui Ka Jiisas paki tang mułum. Mołang kin, wumb mulenjing konu ele mułang kunum 40 o pum. Kunum ele Seisen opu Jiisas kanpi ek nipi eim ermba mił ei kenmbii ni erim. Kunum ele Jiisas eim kuni nunerim, wii minj mułum. Ekii se kuni tang piim.

³ Seisen yi nim, “Nim Gos kingam pim kin, kom ku ei nen kin bres erangli!” nim. ⁴ Pe Jiisas

ek nipi orung kindim, “Gos ok połmun ek ele yi nim, ‘Kuni bres mendpił wumb nołmun ei kapli enalıim, wumb konj mulerngii,’” pa nim.

⁵ Seisen Jiisas tonu sipi sikir andan topu mei orung orung tep elilim wumb pei mołmun konu ei andan tum. ⁶ Pe Seisen ek yi nim, “Tep elim wumb ele dinga palim ei kin epi ka wii ya mołum ei kin ei na nim ngumbii,” pa nim. “Epi ka ya mołum ei na epi ei nga kapli nanim noman ele wu endi ngumbii,” pa nim. ⁷ “Pe nim na kin prei en kin na epi ei pei nim ngumbii,” pa nim. ⁸ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Gos ok połmun ek ele yi ninim, ‘Nim Gos Owundu embe ambıl tonu kindkin eim kongun ei minj enjii ninim,’” pa nim.

⁹⁻¹¹ Pe nga Seisen Jiisas sipipi, Jerusalem konu ele men ngii owundu engim ele tonu mondpu ek yi nim. “Gos ok połmun ek ele yi ninim, ‘Gos nge enjel nim kin tep er mułngii. Er mołangin kin, enjel en enim angıl nim ambilk tonu singii. Embılangan kin, ku endi simb ele tunermba yi mił ninim.’ Pe nim Gos kingam pim kin, nim ya ele angkin puku si mani punjii,” pa nim. ¹² Jiisas ek nipi orung kindim, “Gos ok połmun ek yi ninim, ‘Nim Gos Owundu oł ei ermba nim kenjii ba oł ei nim kapli enenjii,’” pa nim. ¹³ Pe Seisen ek nipi erim oł ombu Jiisas ermba ni kanpi erim, ba mon peng Seisen kunum endi nga op ermbii ni piip si kindpi pum.

Jiisas Galilii Konu Ele Kongun Pułngun Mond Erim

(Masyu 4:12-17, Mak 1:14-15)

¹⁴ Gos nge Gui Ka dinga ele Jiisas kin mołang kin, Galilii mei ele orung pum. Pe eim ek ka ei konu orung ele pei pang wumb piinjing. ¹⁵ Kunum ei Jiisas eim, wumb men ngii ele Gos ek kunum kunum nipi

wumb ngołum. Ngang, wumb pei eim embe ambıl tonu kindilmin.

¹⁶ Jiisas Naseres konu ele pum. Konu ei ok Jiisas kangıl kembis kin konu ele mołpu owundu erim ei, konu ele mołum. Kor kunum ei, pupu men ngii ele pułum. Pupu, Jiisas kunum kunum Gos ek ka gerpi elim ei wumb piilmin. ¹⁷ Pe wumb, Gos ek ni tor kindilim Aisaiya wu ei ok pułum ek sik ngangin, ek ei gerpi kenim ni ek yi piim.

¹⁸ “Gos nge Gui Ka ei na kin mułang kin, eim na kongun ngopu enjii nipi kindim. Ei na op wumb epi sinalıim wumb kin Gos ek ka yi nip ngumbii nge onj. Wumb kan puk mołmun ei tor wii mułngii. Ningıl tumbun mołum wumb ei ka nik mułngii. Wumb endi noman embin peng mołmun wumb ei na paki tumbii nge onj. ¹⁹ Na op enim nip ngond, pe kunum Owundu nge wumb eim sipi orung simba nge om.”

²⁰ Jiisas ek mon połmun ni tuk kindpi, ngopu eim mani mułang, wumb men ngii ele tuk mołangin wumb ei Jiisas kin ningıl kanik minj mulnjung. ²¹ Pe eim ek nipi wumb ngumba nge erim. “Akip Gos ek ei tor onum. Yi mił enim piik poru ninmin.” ²² Pe wumb eim embe ambilk tonu kindik, eim ek ka nim ni piik mulnjung. Molk, en enim ek yi ninjing, “Wu ei Josep kingam min mon?” ²³ Jiisas eim piipi kenim wumb pei eim ek pii gii ninenjing. Ninerangin kin, eim ek yi nipi wumb ngum, “Ek ekin endi na kin enim yi nik na ngungii, ‘Ond mong ngopu elim wu ninim nge ngenj er ka enjii. Nim Kapaniyam konu ele oł en ei sin piinjpin. Pe ya ninim mei ele oł ei nge enjii,’” pa nim. ²⁴ Eim ek yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Wu endi ek ni tor kindilim

wu moʔpu ek keimi nimba; ei eim nge ngii konu moʔmun wumb ei eim ek ei piinerngii. ²⁵ Na ek keimi nip enim ngond ei enim piinmin. Elainja multum kunum ei Esrel amb pei mulk, wenjing noʔ kulk kunum ei kupu muʔ ei poru nirim. Pe kung ngii tekliki o pang oi angil orung nge endeim purum kunum ei konu pei orung orung kumb kuni owundu sirim. ²⁶ Ba Gos Elainja kindpi pupu Esrel amb wei endi muʔum konu pui ni kindnerim. Mon! Gos Elainja Serepas konu eʔe Sairon mei orung pui nirim konu eʔe, amb endi wam kulturem amb ei, kuni salim konu eʔe nim pui nipi kindrim. ²⁷ Gos nge ek ni tor kindilim wu endi Elainja orung kunum ei wumb kinj wumb pei Esrel konu mulk, konu ei tuk eʔe wumb endi ka mulerik mon! Siriya konu eʔe kinj wu Neimin ni wu ei minj ka multum.” Jiisas nirim ek ei eim nge wumb tilap ende ei eim ek piinenjing. ²⁸ Wumb men ngii eʔe nirik molk ek ei piik popuʔ sinjing. ²⁹ Pe wumb tonu angk, Jiisas ambilk konu owundu anda kindnjing. Kindangin kin, konu owundu ei, tonu komung endi eʔe sim. Pe wumb eim sik komung eʔe orung tonu sip komung eʔe to olkup to kindngii. ³⁰ Ba eim tuk wumb onjung konu opu, tuk eʔe opu am pum.

*Wu Endi Gui Kis Muʔum
(Mak 1:21-28)*

³¹ Eim Kapaniyam konu eʔe tor pupu, mei owundu endi sim ei Galilii nilmin. Pupu, kunum ei kor kunum wumb mulnjung Gos ek ka nipi wumb ngum. ³² Wumb eim ek ei piik wumb tuk puku sik enjing. Nimbil erang Jiisas ek ei dinga paʔim. ³³⁻³⁴ Men ngii eʔe wu endi gui kis tuk muʔum wu ei ngii eʔe tuk muʔum. Moʔpu kin wii dinga topu, ek dinga nipi yi erim. “Jiisas, Naseres konu wu, nim ya

eʔe nimbil oʔ enjii on? Nim sin kin tunjii on min? Nim sin kan wiik to si kindnjii! Na nim piind ei Nim Gos nge wu kun ka wii,” pa nim. ³⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi, ek dinga ngum, “Nim ek tingnarkin, wu ei si kind o pui!” nim. Gui kis ni wu ei to kindang mani pupu wumb mulnjung konu tuk pim. Pe gui kis wu ei kin oʔ endi nga enerim wii si kindpi pum. ³⁶ Wumb pei puku sik, yi ninjing, “Ek ei nipe ek yi ninjing? Wu ei wu Owundu eim dinga salim ei eim ek dinga nipi gui kis ngang kin, gui kis pei eim ek piik wu endi si kindik punjung,” pa ninjing. ³⁷ Oʔ yi miʔ erang kin, Jiisas eim erim oʔ ei wumb nik pangin, wumb konu eʔe orung orung pei piinjing.

*Jiisas Wumb Pei Er Ka Erim
(Masyu 8:14-17, Mak 1:29-34)*

³⁸ Jiisas men ngii ei si kindpi anda opu, pupu Saimon ngii engim konu eʔe nirik pum. Pupu, kenim ni, Saimon ambim mam ening owundu tang pim. Pe wumb ok Jiisas kii sengin, “Amb ei paki tunjii,” pa ninjing. ³⁹ Pe eim pupu amb muʔum konu eʔe mandi angpi ek dinga neng, ening tum ni poru nim!” Neng kin, amb ni sikir angpi kuni wumb pei ngum.

⁴⁰ Eni mani ba erang, wumb pei ening kanim kanim pim wumb, Jiisas muʔum konu eʔe tu wunjung. Pe eim wumb kis pim wumb, peng eʔe endeim endeim ni angil ambilpi pang, wumb pei ka mulnjung. ⁴¹ Jiisas ek nipi ngum. Pe gui kis ombu wumb pei si kindik konu eipi eipi punjung. Gui kis ombu wii dinga tok yi ninjing, “Nim Gos kingam.” Ba eim gui kis ek ngopu, “Ek tingneri!” nipi ek dinga ngum. Gui kis ombu Jiisas nim ek piik, “Eim Kraiss wu endi Gos kindang om,” ni piinjing.

⁴² Pe kupiiring ok, Jiisas pupu wumb mulenjing konu eʔe pum.

Pang kin, wumb eim pum konu kanik, ekii sek punjung wumb ei si kindik punenjing mon! Eim konu eipi punermba nik, eim endim konu ekii sik punjung. ⁴³ Ba eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe na ek ka nip wumb ngumbii ei nge Gos sinim tep er mołum mił ei nip wumb tilap eipi kin nip kongun ei nge ermbii,” pa nipi kindim. ⁴⁴ Pe eim Jura konu wumb, men ngii engim konu ełe pupu Gos ek nipi wumb ngum.

5

Jiisas Ek Neng, Piisa Eim Ekii Sim

(Masyu 4:18-22, Mak 1:16-20)

¹ Kunum endi noł wer ełe mandi Genesares noł gop ełe Jiisas eim angpi mułum. Nga eim wu amb pei Gos ek ni ngang piimin nik wumb pei eim kin ok wumb piki tok mulnjung. ² Eim kenim ni noł kanu tał noł gop wer ełe pinjngił, omu tołmun wumb tor punjung. Wumb omu kon polk omu tołmun wumb en enim omu kon ei noł was er kun erik mulnjung. ³ Jiisas eim noł kanu endi ełe tonu purum. Purum noł kanu ei Saimon nge kanu. Nga eim Saimon kanpi yi nirim, “Nim noł kanu ei noł ełe pip to tuk kindii!” nirim. Pe eim noł kanu ełe mołpu, Gos ek ka nipi wumb ngurum.

⁴ Eim ek ni poru nipi, ekii se eim Saimon kanpi nim, “Nim noł kanu pip to sipkin, omu kon tuk noł ełe mani kindkin omu sinjii nge kindii,” nim. ⁵ Saimon ek nipi orung kindim, “Epin kunum endi sin kongun enjpin omu tunenjpın. Pinerang, sin omu endi tunenjpın mon, ba nim nin, ei kaplı nga omu kon pukmbii,” pa nipi mani kindim. ⁶⁻⁷ Omu tołmun wumb kombur yi erangin kin, omu kon omu piki top mułum. Mułang kin, omu kon kilip tumba nge erim. Yi erangin kin, omu tołmun wumb

ei en enim kongun ende ełmin wumb noł kanu eipi se mulnjung ei tu wangin nik angıł pinou enjing. Erangin wangin kin, noł kanu tał omu kindnjing piki topu noł kanu tał noł ełe mandring simba erim. ⁸ Saimon Piisa eim jep oł ei kanpi Jiisas simb ełe mani pupu yi nim, “Nim si kind po! Na oł kis ełe wu moł,” pa nim. ⁹ Pe eim omu pei sinjing omu ei kanpi, eim puku sim. Pe wumb eim kin tep to mulnjung wumb, puku sinjing ku. ¹⁰ Sependii nge kingam tał, Jeims kin Jon tał ei Saimon kin tep to andilmin, wu tał yi ku puku sinjngił. Pe Jiisas ek nipi Saimon ngum, “Nim mund mong turerii! Ekii se wumb na ek piimin nik ongii ei nim wumb pei nik tuk sikin, na ek ni wumb ngunjii ei omu yi mił, wumb yi mił tuk ongii.” ¹¹ Omu tołmun wumb ei noł kanu noł wer ełe tu wunjung. Tu wangin kin, en enim epi kanim kanim pei si kindik Jiisas kin ekii sinjing.

Wu Endi Kinj Tum Ei Jiisas Er Ka Erim

(Masyu 8:1-4, Mak 1:40-45)

¹² Eim konu owundu ełe multum konu ełe, nga wu endi multum. Multum wu ei, eim ngenj kinj owundu tum. Eim Jiisas kanpi, opu Jiisas simb ełe mani mołpu prei erpi yi nirim. “Owundu, nim noman ełe erim kin kaplı, nim na er ka enjii,” pa nirim. ¹³ Jiisas eim angıł ei kinj tum wu embilmbii ni erpi ek yi nim. “Na noman ełe nim ka mulnjii,” pa nirim. Neng kin, kunum ełe mendpil Jiisas kinj tum wu ei er ka erim. ¹⁴ Nga Jiisas ek dinga nipi eim ngopu yi nim, “Nim wu endi ek ninenjii mon! Nim ngenj sipkin Gos kułmał wu ei andan tunjii. Tan kin, ngenj ka salim ni piingii nikin kułmał kelnjii ei Moses lo ek ełe pałim mił erang, wumb yi piingii nim ening ni poru

nim ni piingii. Nim nga ek wumb ninenjii mon!" ¹⁵ Ba Jiisas oł erim ombu konu orung orung pei eim ek pang wumb pei piinjing. Piik kin, Jiisas mułum konu ełe onjung. Ok Jiisas ek ei piimin nik wumb kis pim ei tu wunjung kin er ka nge ermba. ¹⁶ Ba eim wumb mulenjing konu pupu kunum ei eim prei elim.

*Wu Endi Simb Angil Kis Mułum Ei Er Ka Erim
(Masyu 9:1-8, Mak 2:1-12)*

¹⁷ Kunum endi eim wumb ei ek nipi ngopu multum kunum ei lo ek piilmin wu kombur kin lo ek emb tołmun wu kombur mulk ku. Wumb ei Galilii mei orung orung kin Jura mei nin Jerusalem konu owundu ełe ni wumb ombu onjung. Owundu nge dinga Jiisas ngang, Jiisas ening pirim wumb ei er ka ermba nge om. ¹⁸ Wu kombur wu endi peł ełe pendik tu wuk. Wu ei embil poru, dinga pineririm wu, ei en enim nirik sipik Jiisas mułum konu ełe kumb ełe mandi pendngii sipik. ¹⁹ Ba konu ełe wu amb pei piki topu pirim. Nga wu ening pim wu ei nirik sipngii konu ełe tuk sineririm. Yi erang kin ngii andaring ełe sipik tonu ngii beł ełe ambil wul ał kindik peł ełe pim wu mani Jiisas mułum konu ełe kun mani kindik. ²⁰ Jiisas wu ombu pii gii pirim wu ei kanpi kin yi nirim, "Wu pul, nim oł kis ei kil ngum," pa nim. ²¹ Wumb lo ek połmun wumb ni lo ek piilmin wumb en enim noman nendii to piik yi kii sinjing. "Wu ei wu nii opu Gos kin ek ambilim? Wu endi wumb oł kis ei kil ngunermba; ba Gos endeim minj yi ermba." ²² Jiisas wumb ombu noman ełe piipi si kindim. Pe eim ek nipi orung kindpi, yi nirim, "Nimbił erang en enim noman ełe ek eipi eipi nik punmun?" ²³ Nipe ek endi enim noman ełe embin tonum? Na ninj ek ei embin tonum min? Na nim,

"Oł kis ei si kindind!" min "Na nim angkin pui?" nind? Pe na oł endi eramb enim kanik keimi nik piingii. ²⁴ Ba na enim piingii ni piind, na wu kingam noman dinga ya mei ełe salim. Kapli wumb oł kis kil ngumba, yi erang kin eim ek nipi wu endi embil dinga punerim ei nge er ka erim. Na nim kanip nind, "Nim angkin, peł sikin, ninim nge ngii konu ełe orung pui!" nind. ²⁵ Yi erang, pe mendpil wu amb ningil ełe eim engim. Angpi peł sipi eim ngii konu ełe pupu Gos embe ambil tonu kindim. ²⁶ Pe wumb pei Jiisas erim oł ei ka nik puku sik enjing. Ba wumb Gos embe ambil tonu kindik. En enim noman ełe piik nik minj endnjing. Yi mił ninjing, "Pe sin oł eipi minj endi kenjpin," pa ninjing.

*Jiisas Liiwai Wii Tum
(Masyu 9:9-13, Mak 2:13-17)*

²⁷ Ekii se Jiisas eim andlam andpi pupu, kenim ni wu endi ku takis silim wu, ei eim ku takis ngii ełe mułum wu ei embe Liiwai. Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim na onj konu ełe oi!" nim. ²⁸ Pe eim angpi epi pei si kindpi Jiisas pum konu ełe ekii se pum. ²⁹ Liiwai eim ngii konu ełe kuni owundu endi erpi Jiisas ngum. Pe ku takis silmin wumb pei kin, wumb eipi pei kułou tok wu tał kin kuni ei nunjung. ³⁰ Pe lo ek ekii silmin wumb ni, peng lo ek mon połmun wumb ni wumb ok Jiisas nge ekii silmin wumb mulnjung konu ełe noman kis piik mulk kii sinjing. "Nimbił erang enim ku takis silmin wumb kin nga oł kis elmin wumb kin enim kuni ende nonmun?" ³¹ Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim. "Enim wumb ening endi pinałim wumb ei, ond mong ngopu elim wu kin punałmin min, ba ening pim wumb ei minj ond mong ngopu elim wu pangin kin ond mong ngołum. ³² Na wumb oł kis er mołmun wumb ei oł kis kil ngop

sip orung simbii nge onj. Ba wumb kun ka mołmun ni piinjing wumb, ei kin na onenj,” pa nim. “Nimbił erang na nga wumb oł kis enjing ei kin ngii konu pup onermbii ku?” pa nim.

³³ Pe wumb kombur ek nik Jiisas ngok yi ninjing, “Jon nge ekii silmin wumb kuni mowii elmin. Erik, Gos prei kunum kunum elmin. Lo ek ekii silmin wumb nge ekii silmin wumb ombu yi ku elmin. Ba nim nge ekii silmin wumb kuni nok yi elmin. Ei nimbił erang elmin?” ³⁴ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Enim wu endi amb simba elim kunum ei kaplı ei wumb puł kuni mowii erngii min? Ei mon! ³⁵ Ba ekii se opu wumb wu amb simba er mołum wu ei si tor singii kunum ei eim kan se nołum kin tep to mulermba kunum ele kuni mowii erngii.”

³⁶ Jiisas ek ekin endi nipi ei nge wumb noman konj kin wumb noman ok nge ende punermba ek ei wumb ngum. Eim yi nim, “Wu endi konduk konj ei kilip to kembis kembis erpi, aninga konj endi sipi konduk ok nge ele mui tumba. Pe wu endi yi ermba ei eim konduk konj er kis mondpu ermba ei, konduk konj ei kanim eipi mił pimba. Nga konduk ok nge kanim eipi mił pimba ku. ³⁷ Pe wu endi kung meme ngenj ming, mił ok nge ele noł wain konj tuk kindnalmin. Ei mon! Wu endi yi mił ermbii ni ermba wu ei eim kung meme ngenj ming mił ok nge tok neng, noł wain konj ei tor pułum. Nga kung meme ngenj ming mił nge ei kis mołum ku. ³⁸ Ba wu endi noł wain konj kułpu kung meme ngenj ming mił konj ele tuk kindmba. ³⁹ Pe wu endi eim noł wain ok nge nołum, ‘Ei noł wain ka wii,’ pa nim. Eim noł wain konj singin ka pinalim.”

Gos Kor Kunum Ei Kongun Mon Nilim
(Masyu 12:1-8, Mak 2:23-28)

¹ Kor kunum Jiisas eim tuk kuni mong wiis palilim konu ele andpi mułum. Jiisas nge ekii silmin wumb ombu ok kuni wiis mong ei sik ambil winin tok nuk. ² Ba lo ek ekii sinjing wu ombu yi ninjing, “Gos kor kunum, ei kongun mon nilmin kunum ei, ba enim nimbił erang enmin?” ³ Jiisas ek ni orung kindpi yi nirim, “Enim king Deipis sin kupenjpın eim epi erim mił enim piinarik na ek yi nind. Kunum ei eim kin eim wumb kin kuni kulnjung. ⁴ Deipis eim Gos ngii owundu ele nirik pupu, bres Gos nge kumb ele sim bres ei sim. Pe bres ei wumb pei nunerngii mon nik, Gos kin kulmał kalmin wumb minj ambil nungii nilmin. Ba Deipis eim bres nopu nga eim nge wumb ei bres ngang nunjung ku. Ek ei enim gerik piinjing min?” Ei kii sipi nim, “Nimbił erang enim King Deipis kin ek ninanmin, ba na sin kin ek ninmin?” ⁵ Jiisas ek dinga nga nipi yi nim, “Gos kindang mei ele na wu kingam moł. Mołup, kor kunum owundu moł.”

Wu Endi Angil Kis Mułum Ei, Jiisas Kor Kunum Er Ka Erim
(Masyu 12:9-14, Mak 3:1-6)

⁶ Pe nga kor kunum endi eim pupu men ngii ele pupu Gos ek nipi wumb ngum. Kunum ei wu endi mułum wu ei angil tundung orung miyem poru nim. ⁷ Lo ek emb tołmun wumb kin lo ek ekii silmin wumb kin ei Jiisas ermba oł ei kenmin nik kui er mulnjung. Molk kin, yi piinjing ni kor kunum wumb endi kis pimba er ka ermba ni kanik mulnjung. Molk kin, Jiisas kos er ngumun nik mulnjung. ⁸ Ba Jiisas eim wumb noman tuk ele piinim. Piipi kin, wu angil miyem poru nim wu ni, “Angkin Oi!” Neng, wu ni sikir opu wumb

mulnjung konu tuk engim. ⁹ Pe Jiisas eim ek nipi wumb ngum, “Na pe enim kii simbii end. Sinim lo ek nipi kunum ol ka ermin min ol kis ermin, ei ninim min? Wumb kin paki topu er ka ermin, min wumb topu er kis ermin?” a nim. ¹⁰ Jiisas wumb mulnjung konu tuk kanpi andpi, wu endi angil miyem poru nim ei kan sipi nim. “Nim angil tun kindii!” Yi neng kin, wu ei yi erang eim angil ni ka erim. ¹¹ Ba wumb en enim noman kis dinga piinjing. En enim ek nik piik piik enjing. Erik, en enim yi ninjing, “Jiisas kin nimbil ol ermin,” ninjing.

Jiisas Nge Ek Se Andilmin Wu Engki Nga Tal

(Masyu 10:1-4, Mak 3:13-19)

¹² Kunum ei Jiisas eim prei ermbii ni piipi komung endi ele tonu purum. Eim prei erpi Gos ngurum kunum ei eim prei er mulang kin, konu tengrim. ¹³ Tengmba erang kin, Jiisas ekii sinjing wumb wangin nim. Neng, wangin wu engki nga tal sipi wumb embe ‘Ek se andilmin wumb’ pa yi nirim. ¹⁴ Wu embe endi Saimon, Jiisas embe Piisa ni ngum. Nga endi Endru ei Saimon nge angim. Embe nga Jeims kin Jon tel, Pilip ni Barsolomu. ¹⁵ Pe Masyu ni Tomas ni Jeims Alpiyas nge kingam Saimon wu ei lo ekii silim wu. ¹⁶ Pe Jeims nge kingam Juras nin nga Juras Eskeriyas konu wu eim Jiisas opu orung wumb mulnjung konu ni peni ele kindmba.

Jiisas Wumb Pei Kin Kongun Erim

(Masyu 4:23-25)

¹⁷ Pe Jiisas wumb ei kin mani punjung. Nga puk konu kun sim konu eim nge ekii silmin wumb kin pei tep to engnjing. Pe wumb pei Jura mei konu ele orung orung ni Jerusalem konu owundu ele ep

no! wer ele konu ele Taiya konu ni Sairon konu ni wumb pei ok mulnjung. ¹⁸ Wumb ei ok eim ek piimin nik onjung. Pe eim wumb ening pim wumb ombu er ka erpi, wumb gui kis tuk mulang onjung wumb ei Jiisas wumb ombu er ka erim. ¹⁹ Wumb pei angil Jiisas embilngii enjing. Nimbil erang Jiisas dinga pupu wumb pei, wumb ening pim wumb ei Jiisas er ka eririm.

²⁰ Jiisas eim nge ekii silmin wumb ombu kanpi ek yi nim, “Enim wumb wii epi sinerang mo!mun wumb ei, ka piyei! Gos sinim tep er kanpi mo!lum ol ei enim nge salim.

²¹ “Enim kumb kuni palmin, enim ka piyei! Ekii se enim noman ka piik mulngii. Pe enim wumb ke ninmin, ei enim ka piyei! Ekii se enim toku! erngii.

²² “Ekii se wumb enim wu kingam ei kin ekii se punmun ei keningii. Kanik kin, wumb en enim noman kis peng piingii. Piik kin, enim kon si kindngii ni, enim kin ek kis ningii ni, enim embe sik epi kis mil ombu nge singii kunum ei, enim ka piingii.

²³ “Pe wumb enim kin yi erik ninjing kin enim ka piik noman ka seng mulngii. Enim piingii, epin konu ele enim kumep singii ei owundu salim. Kumb okrii enim kupenjing no! ol ei, Gos nge ek ni tor kindilmin wumb kin yi ku elmin. Yi mil ku enim kumep ka singii. Ei Gos nge ek ni tor kindilmin wumb kin tep to singii.

²⁴ “Ba enim kom ku ngenj ele peng, enim noman ka piik er mo!mun ei enim noman ka piik erngii. Eranjin, ol ei er poru nik mo!mun ei enim wumb ei kan kun er mulngii.

²⁵ “Enim wumb epi pei kanim kanim sinjing kin enim noman ka simba. Ekii se enim epi sinerang kin kuni kulngii. Enim wumb pe toku! er ka piinmin wumb ei kan

kun er muḥngii. Ekii se enim ke nengin ningiḥ ka mani omba.

²⁶ “Pe enim wumb pei enim embe ambil tonu kindik ninjing kin enim pii kun er muḥngii. Ok en enim kupenjing noḥ ek kend tok, ek ni tor kindiḥmin kend wumb embe ambil tonu kindik eḥmin oḥ yi erngii ei kanik muḥngii,” pa nirim.

Wumb Opu Orung Wumb Kin Noman Ngunjii Oḥ Ei

(Masyu 5:38-48, 7:12a)

²⁷ Ba enim na ek piik moḥmun wumb ei, na ek nind ei piyei! Enim opu orung wumb muḥngii, ei kapli noman ka ngok muḥngii. Pe wumb enim noman kis piingii, ei enim wumb ei kin epi ka erngii.

²⁸ Wumb enim kin ek bultung ningii ei, enim kengip ek ka nik wumb ombu noman ka ngungii. Nga wumb enim kin oḥ kis erngii wumb ei, enim Gos kin prei erik paki tungii,” pa nim. ²⁹ Wu endi nim kon taki tum kin, nga orung ak tan orung tumba ku. Wu endi nim kon takis ei simbii nipi erim kin, nim konduk ei kin ouni mon ninenjii ku. ³⁰ Wu endi epi endi kii sipi nim kin, nimba epi ei ngui! Pe wu endi nim epi wii sipim kin, nim nga orung tu wii nikin, ek dinga ninerii! ³¹ Enim ermin ni piingii oḥ ei, wumb enim kin enjing kin, nga enim wumb ombu kin oḥ yi ku erngii.

³² Wumb enim kin noman ngoḥmun wumb ei, nga enim noman ngangin enim nipe noman piingii? Pe wumb oḥ kis enmin wumb ei, wumb kombur noman ka piik ngoḥmun ku. ³³ Pe enim wumb kombur oḥ ka er ngangin kin, nga wumb enim kin oḥ ka er ngungii. Nga ei enim nipe noman piingii? Wumb noman kis piik oḥ kis eḥmin wumb ei kombur oḥ ka yi miḥ eḥmin. ³⁴ Enim epi kombur wumb ngunjung kin, nga orung simin ningii ei enim noman

nipe noman piingii? Wumb oḥ kis eḥmin wumb oḥ ka erik wumb eipi ngoḥmun ku. Pe wumb ombu epi ende miḥ silmin. ³⁵ Ba enim opu erii wumb ei noman ka ngok, enim oḥ ka erik wumb ngungii. Enim wumb ngungii epi ei nga ngok orung kindmin ni piinerei! Enim oḥ ei erik epi ka wii owundu singii. Enim eḥe yi erik molk punjung kin enim Gos kingam noḥ mendpiḥ muḥngii. Wumb Gos kin noman ka piinaḥmin ei Gos wumb ombu kin noman ka ngoḥum. Ngopu kin, wumb kis kin noman ka ngoḥum. Ngopu, wumb kis kin ouni ngoḥum. ³⁶ Enim wumb eipi kaimb singii, ei enim Ernjing Gos kaimb siḥim miḥ ku singii.

Wumb Eipi Kin Kos Ninmin Ei
(Masyu 7:1-5)

³⁷ Enim wu endi ek ei nge nik mok toḥum wu oḥ ei miḥ enerngii. Enim wumb oḥ kis ei si kindangan kin, Gos enim oḥ kis ei kil ngumba ku. Pe nga enim epi endi mok toḥum wu er kun eḥim miḥ enerngii. Yi miḥ enjing kin Gos enim epi embin tui ei mok tumba. Wumb oḥ kis ei ni ka enjing kin enim oḥ kis ei Gos kil ngumba ku. ³⁸ Pe enim oḥ kanim kanim yi erngii miḥ yi ku Gos enim kin yi ermba. Pe wumb enim kin pimba miḥ ngungii ei, pei ngungii. Ei ngok pangin piki topu bein tumba ermba, ei enim ngungii. Pe enim epi wumb ngungii yi miḥ ku Gos enim ngumba.

Jiisas Ek Ekin Nga Ngum

³⁹ Jiisas ek ekin endi nipi wumb ngum ku. Ei yi nim, “Wu ningiḥ tumbun moḥum wu ei, nga wu endi ningiḥ tumbun muḥmba wu ei, andḥam andan top simba min? Ei mon! Wu taḥ ouni tukpu eḥe bok tunguḥ. ⁴⁰ Mon kangii ei ek mon wu ek nipi ngoḥum wu ei to mani kindnrmba. Eim mon kanpi poru

nimba ei kapli eim ek mon wu mił mułmba.

⁴¹ Enim wumb eipi kanik oł kun pinermba mił ermba ei ni kun enerngii mon! Ei nimbił erang ninim oł yi nge ełin ku? Nimbił erang nim angnim ningił ełe epi moł pałim ei kankin nin? Ba ninim epi moł owundu endi ningił ełe pałim ei piin min? ⁴² Nimbił erang nim angnim ek nin? ‘Angnan, nim ningił ełe epi moł endi pałim, na si kindmbii,’ nin. Ba ninim ningił ełe epi owundu pałim ei ninim piinan min? Nim ek kend wu, nim epi owundu endi ninim ningił ełe pałim ei si kindkin, ekii se ninim angnim ningił ełe kun kankin epi moł pimba ei kapli si kindnjii,” pa nim.

Ond Kis Ei Mong Kis Tołum
(Masyu 7:16-20, 12:33-35)

⁴³ Ond ka ei, mong kis tunałim. Yi ku ond kis ei nga mong ka tunałim. ⁴⁴ Wumb en enim ond anglim ei kanik piilmin. Piik kin, ond ei ond ka min mon, ni kaniłmin. Wumb en enim ond pik ei gał mołpu mong tołum ei tingnałmin. Nga ond wain yi ku, ond wain ei ond kembis angpi gał mołpu mong tołum ei tingnałmin mon. ⁴⁵ Wu endi eim noman ka pałilim wu ei oł ka elim ku. Erpi, oł ka wii elim. Nga wu kis ei eim noman kis piki topu peng, eim oł kis elim. Noman ełe oł yi mił pałilim ei gupu ełe tor ołum.”

Ngii Takilmin Ei Oł Tał Pałim
(Masyu 7:24-27)

⁴⁶ “Nimbił erang enim na ‘Owundu, Owundu’ niłmin, ba na ek nind ek ei enim piinanmin? ⁴⁷ Wu endi na kin opu na ek piipi ermba wu ei na eim kanip moł. Mołup, eim ermba oł ei andan tamb enim piingii. ⁴⁸ Wu ei yi mił, wu endi ngii tekmbii ni tukpu sipi mer mani pupu, mei ełe ku owundu pei kindpi siimen elim.

Ekii se ngii tonu ełe takilim, noł owundu topu ngii ei nirik omba, ba kapli onermba. Nimbił erang wu ei eim ngii dinga wii tekim. ⁴⁹ Ba wu endi na ek piipi nga ekii sinermba wu ei yi mił wu endi ngii tonu mei peł ełe tekim. Eim mei mani ei ku dinga kindnarpi siimen enerim. Ekii se noł owundu topu, noł ngii ełe nirik wang kin, ngii sikir er kis mułum. Nimbił erang wu ei ngii mił dinga pinerim.

7

Jiisas Opu Ełmin Tep Elim Wu, Ei Eim Nge Kongun Wu Endi Er Ka Erim.

(Masyu 8:5-13)

¹ Jiisas ek ei nipi wumb ngopu poru nipi, ekii se eim Kapaniyam konu ełe pum. ² Rom wu endi opu ełmin wumb 100 pei opu ełmin wumb pei tep elim, wu ei kongun wu endi mułum. Opu tep elim wu eim kongun wu eim noman ka ngołum wu ni ening peng erang kułmba mandi erim. ³ Opu tep elim wu ei eim Jiisas kin ek ei piipi mułum. Pe eim Jura wu num kombur kindang puk ek nengin kin, Jiisas opu, na kongun wu ei er ka ermba nipi kindim. ⁴ Wumb puk Jiisas multum konu ełe tor puk ek dinga nik, Jiisas nik yi ninjing, “Wu ei wu ka nim wu ei paki tunjii min? ⁵ Eim sinim Jura wumb kin noman ka ngołum. Eim mendpil men ngii ei takpi sinim ngurum.” ⁶ Pe Jiisas wu ombu kin tep to purum. Jiisas opu, opu tep elim wu eim ngii konu mandi pang kin, opu wu 100 tep elim wu ni wu puł kombur kindang puk Jiisas kin ek ningii nge puk. Puk yi nik, opu tep elim wu ni yi nim, “Jiisas, nim wu Owundu! Nim na ngii konu ombii nikin okun kis piinjii; na wu ka mon. Nim na ngii nirik onerii!” yi ninim pa nik. ⁷ “Pe yi ku, na wu ka pim kin, nim ngii konu ełe na

ombii min, ei mon. Ba nim ek ei nen na kongun wu ei ka mułmba,” pa nim. ⁸ “Nimbił erang, na yi ku wu num kombur kongun ngokuł ełmin oł ei na kongun er moł. Pe na nge opu wumb ei na ek piıłmin. Pe wu endi ‘Pui’ nimbii, ei kaplı ba. Nga wu endi ya ‘Oiyo!’ nimbii, ei kaplı omba. Pe nam kongun wu, ‘Nim oł ei erii!’ nimbii, ei kaplı ermba. Na nge wu num ombu kongun ei na ngunjung mił na yi end. Ba nim noman dinga peng ening ei nge er ka ełin ei kaplı nim na nge kongun wu ening ei kaplı er ka engji,” pa yi nim. ⁹ Pe Jiisas ek ei piipi, eim wu ei noman ka jili sim ni piim. Pe eim ak topu wumb eim orung konu ekii se ok ei kanpi yi nirim. “Na enim kanip nind, Esrel wumb pei mołmun konu ele wu endi noman ka peng, pii gii yi mił peng na kinenj mon!” pa nim. ¹⁰ Opu ełmin wumb tep ełim wu, wu puł kombur kindang ok wu ni nga orung puk kenik ni, kongun wu kułmba erim ni nga konj multum.

Jiisas Nein Konu Ele Kang Wu Endi Er Konj Sim

¹¹ Ekii se nga Jiisas eim konu owundu endi purum konu ei embe Nein. Jiisas eim nge ekii sinjing wumb kin, wumb pei eim purum konu puk. ¹² Eim pupu konu owundu ele andlam ondu pałim ele mandi pang, wu endi kultum wu ni tu wuk wu kultum ei, mam eim kingam endeim mendpił mułum ei, kułang kui tunjung nge ei tu wuk. Tu wangin kin, amb ei wam kumb ok kultum. Pe wumb konu ele wumb pei amb ei kin ouni ok. ¹³ Jiisas Owundu amb ei kanpi, kaimb piipi yi nirim. “Amb, nim ke ninerii mon!” pa nirim. ¹⁴ Pe eim mandi pupu, wu kuii pirim konu ele eim peł ele embil-tim. Pe wumb wu tu wuk wumb ei angik mulk. Pe Jiisas nipi yi

nirim, “Kangi wu, kanpi nind, nim engnji!” pa nim. ¹⁵ Pe nga kultum wu ei tonu mułum. Mołpu, ek nipi multum. Mułang kin, Jiisas wu ei sipi mam eim ngurum. ¹⁶ Yi erang kin, wumb pei mund mong tok, Gos embe ambilk tonu kind-njing. Wumb yi ninjing, “Gos ek nipi oł ekii se ermba wu owundu sinim konu ele tuk onum,” ninjing. Wumb ek nga yi ninjing, “Gos eim opu eim wumb si orung simba nge opu wumb paki topu enim,” ninjing. ¹⁷ Jiisas erim oł ei pang kin, wumb Jura mei konu ni wumb konu orung orung pei piik punjung.

Jon Wumb Noł Pendilim Wu Eim Ekii Sinjing Wu Tał Jiisas Kin Kindim.

(Masu 11:2-19)

¹⁸ Jon nge ekii sinjing wumb ei epi pei ek nik eim ngunjung. ¹⁹ Jon eim ekii sinjingił wu tał wii tum. Eim yi nim, “Ełip pukuł Owundu kankił yi kii singił,” pa nim. “Ok Gos wu endi kindmbii neng, sin kui er mulnjpun wu ei nim min? Min sin nga wu endi omba ni kui ermin min?” ²⁰ Wu tał Jiisas kin okuł ek yi ninjingił. “Jon noł sipi wumb noł pendilim wu, ei sił nim kin peł neng onmbuł ninjingił. Nikił yi ninjingił, ‘Ok Gos wu endi kindmbii neng sin wu endi omba ni kui enjpin wu, ei nim wałim min?’” ²¹ Kunum ei Jiisas wumb ening kanim kanim pirim wumb kin, wumb ening kis pirim wumb ni, wumb gui kis tok multum wumb ei pei er ka erim. Pe wumb pei ningił tumbun multum ei pei er ka eririm ku. ²² Pe Jiisas ek nipi wu tał ngopu yi nirim, “Ełip pe pukuł Jon konu ele kankił, na ya pe nipe oł erip ek nipe ek nip eramb ełip piikił, kankił enmbił ei pukuł, Jon kan ningił peł nim. Wumb ningił kis mułum wumb ei, kenjing. Simb kis mułum wumb, na ka seng andlam

endnjing. Wumb kinj tum wumb ei, ka sim. Wumb kom ngum wumb ei ek piingii neng ek piinjing. Pe wumb kulnjung wumb ei nga ok tonu konj mołmun. Wumb epi endi sinolim wumb ei Gos ek ka ngang piki tołum. ²³ Wumb na Jiisas kin pii gii ninjing, en enim pii gii ei mani punerim, wumb ei ka piingii. ²⁴ Jon ek ni kindang onjngul wu tał nga orung pangil; Jiisas Jon nge ek nipi wumb pei ngopu yi nim. “Ok, enim Jon mułum konu ełe wumb mulenjing konu ełe puk epi nipe endi kenjing? Min enim puk konu pop tang goł kembis ei kenjing min mon? Wu ei goł mił mon? ²⁵ Enim epi nipe kengii nge punjung? Enim wu endi epi konduk ka wii erpi mułum ei keningii punjung min? Ei mon! Wumb konduk ka wii kindik, en enim ngenj ełe epi ka ełmin ei King ngii owundu ełe minj mołmun. ²⁶ Ba enim puk epi nipe keningii nge punjung? Enim puł wu endi Gos oł ekii se ermba ei nge nipi mułum wu ei kenjing min? Ei keimi; wu ei eim nge kongun ende ek ni tor kindilim wu pei to mani kindilim. ²⁷ Wu ei mendpil Gos nge ek yi ninim, ‘Piini! Na ek se endmba wu endi kindmbii wu ei, na ek ok sipipi nim, kumb se pupu nim andlam ei to ka er sipi mułmba.’” ²⁸ Jiisas ek yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond, ‘Kunum ełe Jon ya mei ełe wumb pei ei kamb mani kind poru ninim. Ba akip kunum ełe wu endi Gos sinim tep er kanpi mołum oł ei wu wii mił pii gii nim kin, wu ei Jon to mani kindnim,’” pa nim.

²⁹ Wumb ek ei piik poru nik, wu amb ni wumb ku takis silmin wumb pei ek yi ninjing, “Gos eim kun ka wii mołum wumb ei Gos noman ełe ekii sengin ok Jon angil ełe wumb noł sipi wumb noł pendpi ngum.” ³⁰ Ba lo ek piilmin wumb kin, lo ek emb tołmun wumb ei Jon

angil ełe noł pinenjing yi mił erik, Gos nge noman ełe wumb ei buł ngok kin, andlam andan tum ei si kindnjing.

³¹ Jiisas ek yi nirim, “Akip kunum ei na enim wumb ekii sinenjing mił wumb sip mondup ei nimbił oł erngii? Wumb ei jili wumb? ³² Pe wu ombu yi mił, kangil kembis kombur konu endi tuk ełe molk, kangil kembis kombur eipi kin wii tunjung. Tok yi ninjing, ‘Sin mingał kepui tonmun nimbił erang enim golang ninanmin?’ a ninjing. ‘Pe nga sin golang kaimb er ninmin ei enim ke ninanmin. Ei yi mił en enim noman endi pinalim eipi eipi punum.’ ³³ Jon sinim noł pendpi ngołum wu ei tonu om. Eim opu noł wain ni bres ei endi nunerim. Pe enim wumb yi ninjing, ‘Wu ei gui kis tuk mołum,’ ninjing. Ei mon!” ³⁴ Pe na wu kingam op kuni nop, noł wain nop end. Pe enim wumb molk yi ninjing, ‘Wu ei kuni pei minj nołum,’ ninjing. ‘Wu ei noł wain pei minj nopu,’ yi elim niłmin. Nik, ‘Eim wumb ku takis silmin wumb kin wumb oł kis erik ełmin wumb ei kin puł pałim,’ pa niłmin. ³⁵ Ba wumb noman ka pałim wumb, ei yi niłmin. ‘Gos nge noman ka ei epi ka wii niłmin.’”

Oł Kis Elim Amb Endi Jiisas Simb Ełe Kopung Erim

³⁶ Lo ek piilim wu endi embe Saimon Jiisas kin ek nipi eim kin kuni numbuł nirim. Eim lo ek piilim wu ei ngii konu ełe pupu kuni no multum. ³⁷ Amb endi oł kis ełim amb, konu owundu ełe mułum. Pe amb ei mołpu piim ni Jiisas pupu lo ek piilim wu ngii konu ełe kuni nonum nik. Nengin, piipi kin amb ei eim kopung muru ka ming endi sipi om. ³⁸ Pe eim pupu Jiisas buł morung orung angpi, simb ełe mołup ke nipi mułum. Ke nim ningil ka ei, Jiisas simb ełe purum.

Ei kanpi eim peng enjin olt sipi, Jiisas simb eke kil ngum. Ngopu kin, Jiisas simb eke kum su sipi er mułum. Mołpu kin, kopung muru ka ni sipi, Jiisas simb eke kindrim. ³⁹ Lo ek piim wu ei, Jiisas wii tang om wu ei, eim epi ei kanpi eim noman yi piim. “Wu ei, Gos oł ermbe oł ei, keimi nipi elim kin amb ei piipi mon. Amb ei, yi elim nimba ni piim amb ei, amb oł kis elim.” ⁴⁰ Yi erang kin, Jiisas eim wu noman eke, piinim ek nipi ngumbii ni piim. Piipi kin, Saimon kanpi neng, “Saimon,” yi nim. “Ek mon wu, nim ek ninjii pim ek ei ni!” a nim. ⁴¹ Pe Jiisas ek yi nim “Wu tał, wu endi kin kom ku sikil, nga ekii se ngo orung kindmbil ni sikil, wu endi kom ku 100 pei mił sirim. Nga wu endi, kom ku kum endeim mendpił sirim. Wu tał kom ku yi mił si ngokuł, pendkił pirim,” pa nim. ⁴² Wu tał epi endi ngo orung kindngil pinerang, wu ni kan wiik turum. Yi erang kin, wu tał eim kin noman ngunjguł wu endi nii eim noman ka wii piipi eim ngumba?” ⁴³ Saimon ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na yi ni piind, wumb endi oł kis pei kil ngo si kindmba wumb ei,” pa nim. Neng kin, “Nim ek kun nin,” pa ni Jiisas yi nim. ⁴⁴ Pe eim ak topu amb ei kanpi kin, ek nipi Saimon ngum. “Nim ya amb ei kan min? Na nim ngii konu onj ei, nim noł kulkun, na simb eke noł kindnen; ba amb ei na simb eke, noł kindpi enim ei eim ke nim ke noł sipi na simb eke noł kindnim. Pe eim peng enjin sipi, na simb eke kil ngonum,” pa nim. ⁴⁵ “Nim nam kin kum su sinen. Ba na tuk op mułamb, pe amb ei opu, na simb eke kum su sipi enim,” pa nim. ⁴⁶ “Nim nam peng eke kopung kindnen; ba amb ei eim kopung ka wii na simb eke kindim.” ⁴⁷ Yi mił peng kin, na nim kanip nind, “Eim na kin noman ka ngum. Ngopu

kin, nim ei piinjii; eim nge oł kis ei pei elim; ba na eim oł kis kil ngop poru nind, Gos wu endi kin oł kis aninga er kil ngum kin, wu ei Gos noman pei ngunalim; ba aninga ngołum.” ⁴⁸ Jiisas ek nipi amb ei ngum, “Na nim nge oł kis ei si kindin.” ⁴⁹ Wumb eim kin peł eke ende mulnjung wumb ei, en enim ek nik piik piik enjing. Nik ek dinga nik, “Wu ei nii, wumb oł kis ei kil ngonum?” ⁵⁰ Jiisas ek nipi, amb ei ngopu yi nim, “Amb, ninim nge pii gii je erpi, nim si orung sinim. Pe nim pukun, noman emin ka peng mulnjii.

8

Amb Kombur Jiisas Pum Konu Eke Tep Tok Punjung

¹ Pe nga Jiisas konu owundu ni konu kembis andpi Gos ek ka nipi wumb ngopu, Gos sinim tep er mołum mił ei nipi wumb ngum. Jiisas eim nge ekii silmin wu engki nga tał eim kin andik mulnjung. ² Pe amb kombur ok, ening pim amb ombu ni, gui kis tuk mułum amb ombu, Jiisas er ka eririm. Amb ombu, Jiisas pum konu eke punjung ku. Amb endi ‘Mariya’ nilmin, ei ‘Mariya Makandala,’ pa nilmin. Ok Jiisas eim amb ei, gui kis angil orung nga tał pei tor kindrim. ³ Pe Jo Ana, Susa nge ambim wu ei King Eros ngii ele tep er mołum ei, eim embe Susana. Pe Susana ni amb pei onjung ku. Amb ombu puk, Jiisas kin, Jiisas nge ekii silmin wu ombu, kom ku paki tok elmin amb ombu, ouni puk ku.

Pe Ek Ekin Wu Endi Kuni Emb Kindim Ek Poł (Masyu 13:1-9, Mak 4:1-9)

⁴ Wumb tilap owundu endi ok, kułou tunjung wumb ei, konu owundu eipi eipi wumb pei Jiisas mułum konu eke onjung. Wangin

kin, Jiisas ek ekin endi topu nipi ngum.

⁵ “Wu endi kuni wiis emb sip-
ipi emb kindrim ei kombur wumb
andlam endik konu ele mani pang,
wumb kimbangin, kei ok nok nok
enjing. ⁶ Pe kuni wiis emb kom-
bur pupu, mei ku muum konu ele
mani pum. Pe kuni wiis ei sikir
tonu om, ba mei nol mu erang,
kuni ei kulii erpi, kolpu poru nim.
⁷ Pe kuni wiis kopur, pupu kan gal
pim konu ele mani pum konu ele,
kan gal mul ei tonu opu, kuni wiis
ei to mani kindim. ⁸ Pe kuni wiis
emb kombur mei ka ele mani pum
ei sikir tonu om. Opu kin, kuni
wiis pei topu muum. Tum, ei 100
pei pei kuni wii yi tonu muum.”
Jiisas ek yi nipi ek dinga wii nim,
“Wu endi kom pimba, wu ei kom
sepi ek ei piyangli!”

⁹ Jiisas eim nge ekii silmin wumb
ei, ek ekin topu ninim, “Ek ei, pule
piimin nik kii sinjing. ¹⁰ Pe eim
yi nim, “Gos sinim tep er muum
mil ei eim ek koi er palim ek ei
piipi kin nipi enim ngonum. Ba
torung wumb eim ek ekin top nim
ek ei mendpil piinjing, ba ek ekin
ei pule pii pol tunenjing. Tunarik
kin, en enim konu orung orung
kind keningii, ba epi endi kinen-
jing. Pe nga ek ei pingii, ba pule
piinerngii mon!” pa nirim.

¹¹ “Ek ekin tum ek pule yi palim.
Kuni wiis mong ei Gos nge ek. ¹² Pe
kuni wiis kopur pupu andlam ele
mani pang kin, wumb andik kam-
binmin ei Gos ek wumb piinmin,
ba nga Seisen opu Gos ek ka ei
topu eipi kindnim. Eim yi piinim,
wumb Gos kin pii gii nengin kin
Gos sipi orung simba ni piipi enim.
¹³ Pe kuni wiis emb kombur pupu,
mei ku muum konu ele mani pum,
ba dumbul mer mei ele mandring
punalim mon. Pule yi mil wumb
Gos ek piik sik, noman ele kindik
ka molumun. En enim pii gii
dinga ninarik mulangin kin, epi

embin tui endi tonu olum ei, wumb
en enim dinga mulamin kin, bok
tolmun. ¹⁴ Pe kuni mong kombur
pupu, kan gal muum konu pul ele
mani pum ei wumb Gos ek ka piik,
nga kongun erik, ba mei ele epi
kanim kanim noman peng, kom
ku ni epi ka wii ka ka piik, yi er
mulangin kin Gos ek ei piinarik, to
mani kindinmin. Yi erangin kin,
en enim kongun ei tonu opu mong
tunenim mon, ba mani pupu kol-
tum. ¹⁵ Ba kuni wiis mong kom-
bur, pupu mei ka ele mani pum ei
yi mil; wumb Gos ek piik, ambil
gii nik muljung. Molk kin, en
enim noman dinga peng, kongun
kunum kunum yi erik muljung
ei, kuni wiis mong pei tum mil yi
er muljung.

Dup Alam Ek Ekin Endi
(Mak 4:21-25)

¹⁶ Wumb endi dup alam kalpi,
ming ele mani kind pendmba
min? Dup alam kalip pel man-
dring pendmba, ei kapli tilang erip
tor omba min? Ei mon! Dup alam
kalk tonu pel ele sengin kin, wumb
kanik nirik puk anda ok yi erngii.
¹⁷ Epi pei nim kinan koi er salim ei,
ekii se kenjii wumb nii ol pei koi er
pendmba ei ekii se, wumb eim pii
pol tungii.

¹⁸ Enim kan kun er molk, ek ka
piik erngii. Wu endi eim noman
dinga peng, eim piipi kun er molpu
pii gii nipi mulmba, wu ei Gos nga
eim dinga ngumba. Nga wu endi
eim noman ka ni ol kun ka ombu
piipi kun enarpi mulmba wu ei,
Gos wu ei noman ka ni ol kun
aninga pimba ei Gos sipi orung
sipi si kindmba.

¹⁹ Kunum ele Jiisas nge mam ni
angim nol ok, ba wumb konu ele
piki topu peng kin, wumb ei mulk
konu tuk ongii konu endi siner-
irim. ²⁰ Wumb kombur molk yi
nik, “Jiisas nim nge wumb, manim
ni angnim nol ok, nim kenmin nik

anda mołmun,” pa nik. ²¹ Ba Ji-
isas ek nipi orung kindpi yi nirim,
“Wumb Gos ek ka ei piik, ekii
singii wumb ei, na nge engnan noł
ni, minan noł mułngii,” nirim.

*Jiisas Ek Neng Konu Pop
Owundu Tum Ei Poru Nim
(Masyu 8:23-27, Mak 4:35-41)*

²² Kunum ele Jiisas kin eim ekii
silmin wumb, noł kanu endi ele
puk. Pe Jiisas ek yi nirim, “Sinim
noł gop mołum konu ele orundung
pamin!” nirim. Neng, noł tuk ele
puk. ²³ Pe noł kanu sikir pang
kin, Jiisas eim or pirim. Konu
pop owundu endi noł gop ele pop
owundu endi turum. Topu, noł
mer kanu ele tuk pang, wumb
kułngii kunum mandi eririm. ²⁴ Pe
wumb en enim puku sik andik
Jiisas or pirim konu ele to konj
kindik yi nik, “Owundu! Owundu!
Sinim kułmun palim,” pa nik. Pe
Jiisas eim angpi konu pop owundu
ei kin, noł topu tonu omba eririm
ei ek dinga nipi ngurum. Ngang
kin, konu pop kin noł owundu
tumba eririm ei wii sirim. Noł olup
enerim, wii pim. ²⁵ Pe Jiisas eim ek
nipi, eim ekii silmin wumb ngum,
“Enim pii gii ei konu jili pum?”
Yi neng kin eim ekii silmin wumb
en enim mund mong tok noman
embin tang mołmun. Molk kin, yi
nik, “Wu ei nii? Eim ek nipi konu
pop kin noł ei ek neng, eim ek ei
piinmbil!”

*Wu Wulu Endi Ei Gui Kis Pim,
Jiisas Tor Kindim
(Masyu 8:28-34, Mak 5:1-20)*

²⁶ Ekii se Gerasiin konu ele tor
punjung. Galilii konu noł gop ele
orundung sipim konu ei, orung
sim. ²⁷ Jiisas eim noł kanu si
kindpi tor pum. Pang kin, konu
ele wu endi eim mułum konu ele
tor om. Wu ei gui kis kombur
eim kin mułum. Wu ei kumb ok
eim alap pandi topu tilalim mon!
Eim ngii endi pinalikim mon ku.

Eim pupu wumb guimeng ele pu
palikim. ²⁸ Wu ei Jiisas kanpi, eim
ek dinga nipi wii tum. Topu kin,
Jiisas simb ele mani pupu pim.
Pepi ek nipi, wii dinga topu yi nim,
“Jiisas, nim Gos Owundu mend-
pil kingam. Sinim kongun ende
enałmin mon. Nim na kin nimbil ol
enjii on? Na nim kin prei ermbii,
ei nim na ngenj kumbii ngunenjii
mon!” pa nim. ²⁹ Gui kis ei ek yi
nim. Nimbil erang Jiisas eim ek
dinga nipi wu ei kin si kind kin tor
punjii nim. Eim ek nim mił erim.
Kunum kunum gui kis ei, wu ei kin
mołulum. Pe wumb wu ei ambil gii
nik, kan tok angil ele, kan tok er
pendilmin ei, wu eim to kilip tołum.
Pe gui kis ei yi erpi mił wu ei si
mengpi wumb mulałmin konu ele
si pang, eim mołum. ³⁰ Jiisas wu ei
gui kis mułum wu, ni ek nga ngopu
kii sim, “Nim embe nii?” Pe eim yi
nim, “Na embe, ‘opu ond wumb,’ ”
nimbil erang, gui kis pei eim kin
pei mołulum. ³¹ Pe gui kis ombu
wii dinga tok yi ninjing, “Jiisas nim
sin konu kis ele kindnenjii!”

³² Kung tilap pei konu komung
endi ele mandi kuni nok er
mołmun. Yi nik kin, gui kis ombu
Jiisas kin wii tok ek dinga ninjing,
“Nim kapli sin kung ombu kin
pei! Neng kin, bin,” ninjing. Pe
Jiisas wak tang, punjung. ³³ Gui
kis ombu wu ei si kindik, kung
mulnjung konu ele tuk punjung.
Pe kung ombu andlam dinga
sikirik puk konu kis endi ele
punjung. Punjung, konu ei noł
gop ele tuk puk noł nok kulnjung.
³⁴ Kung es tok mulnjung wumb
ei, ol ei kanik tungu erik punjung.
Puk kin, konu kembis ni konu
owundu sim konu wumb kanik
ninjing. ³⁵ Pe wumb pei puk, erim
ol ei kenmin ni punjung. Puk kin,
kenjing ni Jiisas kin wu gui kis
mułum wu ei kin, mulnjungul ei
kenjing. Wu ei gui kis pei eim
si kind pangin, eim alap talpi

mulum kenjing. Pe eim noman ka peng, eim Jiisas mulum konu ele simb ele mani mulum. Wumb pei onjung wumb ei kanik mund mong enjing. ³⁶ Kung es tołmun wumb ei ok kanik puk, wumb ei Jiisas wu ei kin erim oł ei ek poł tok er mulnjung. Ok eim gui kis eim kin mułang, Jiisas opu gui kis topu tor kindang, wu ei er ka erim. ³⁷ Gerasiin konu ele wumb pei onjung. Wumb ei ek nik Jiisas ngunjung, “Nim, sin konu ele si kindkin pui!” pa ninjing. Wumb en enim mund mong erik ninjing. Nga Jiisas eim noł kanu endi ele tonu pupu, orung bii ni pum. ³⁸⁻³⁹ Gui kis wu ei si kind punjung wu ei eim prei erpi yi nim, “Jiisas, na nim kin tep to bii,” pa nim. Ba Jiisas wu ei, “Orung pui!” nipi yi nim. “Ni ninim ngii konu ele orung pukun, Gos owundu nim kin nimbił oł erim, ei nikin wumb ngunjii,” pa nim. Yi neng kin, wu ni orung pupu wumb konu owundu ele pupu Jiisas eim kin nimbił oł erim ei nipi wumb pei nipi ngum.

Jiisas Wu Num Ei Ambilam Er Ka Erpi Nga Amb Eim Kon Embilim Ei Er Ka Erim.

(Masyu 9:18-26, Mak 5:21-43)

⁴⁰ Pe Jiisas noł gop nga orung wang kin, wumb pei ka piinjing. Nimbił erang wumb Jiisas orung omba ni piik kui er mulnjung. ⁴¹ Pe wu endi om wu ei embe Jairas. Wu ei eim wu num endi, eim Jura wumb men ngii tep erpi mołulum. Wu ei Jiisas simb ele mandi mani pupu, prei erpi ek dinga nim. “Nim na ngii konu ele onjii!” pa nim. ⁴² Wu ei eim ambilam endeim mendpił multum ambil ei kung ngii engki nga tał multum. Multum, ambil ei kułmba mandi erim.

Pe Jiisas Jairas ngii konu ele bii nipi andlam ele pang kin, wumb pei eim pum konu ele ambil gii nik

punjung. ⁴³ Pe amb endi mulum amb ei eim kung ngii engki nga tał, ei pei eim miyem o tor minj pupu mulum. Pe wumb endi eim miyem o tor pum, ei er ka erngii wumb endi mulenjing mon. ⁴⁴ Pe amb ei Jiisas mulum konu ele mandi om. Opu, eim Jiisas kon takis ele minjin tamb kin, “Nam nge miyem tor pum ei kep ermba,” ni piim. Pe opu yi erang kin, sikir miyem tor pum ni kep erpi nga tor onerim mon, ka mulum. ⁴⁵ Pe Jiisas ek yi nim, “Wumb nii na kon takis ei minjin tonum?” Pe wumb pei molk, “Na mon! Na mon!” pa ninjing. Piisa ek yi nim, “Owundu, wumb tilap pei nim kin mołun konu ele angik mołmun. Ei sin er kan poł tumun mił nenj?” ⁴⁶ Ba Jiisas ek yi nim, “Wumb endi na minjin tang piinj. Piyamb kin, na dinga kombur tor pang piinj,” pa nim. ⁴⁷ Nga amb erim amb ei koi ermba mił pinerim, Jiisas eim piim. Yi peng kin, amb ni opu, Jiisas mulum konu ele mani mei ele kan mani kanpi mulum. Mułang kin, wumb pei kumb ele eim Jiisas kon takis minjin tang ek ei pułe nipi wumb pei mulnjung konu ni tor kindim. Kindpi yi nim, “Na oł ei eramb kin na ening ei sikir poru ninim,” pa nim. ⁴⁸ Pe Jiisas ek nipi amb ei ngum, “Nim pii gii je ninim er ka enim, nim orung pukun, ninim noman emin ka seng punjii!” pa nim.

⁴⁹ Pe eim ek nipi mułang kin, wu endi om. Om wu ei Jairas wu num Jura men ngii tep elim wu num ei ngii konu ele wu ei mułpu om. Opu, yi nim, “Wu num! Nim ek mon wu owundu ei kongun dinga ngunenjii! Nim ambilanim ok kułum,” pa nim. ⁵⁰ Ba Jiisas ek ei piipi, ek dinga nipi orung kindim, “Nim mund mong tunenjii! Nim pii gii nen, ninim ambilanim ei konj mułmba,” pa nim. ⁵¹ Pe Jiisas

wu ei ngii konu eŕe pum. Wumb punjung ei kan wiik tang nirik onerngii, mon nim. Jiisas kin Piisa ni Jon, Jeims ni eim arim mam taŕ mendpiŕ nirik punjung. Wumb ei mendpiŕ eim kin nirik punjung.⁵² Wumb pei en enim ambiŕ ei nge nik ke dinga nik mulnjung. Jiisas opu ek nipi wumb ngopu yi nim, “Ambiŕ, ei mendpiŕ kulerim mon, ba eim or miŕ palim,” pa nim.⁵³ Pe eim ek nim ei wumb kanik tokuŕ enjing. Nimbil erang, ambiŕ eim kuŕum poru nim, wumb ei kanik tokuŕ enjing.⁵⁴ Ba Jiisas ambiŕ ei angil ambiŕpi, ek dinga nipi ngum, “Ambiŕ kembis, nim engii!” a nim.⁵⁵ Pe ambiŕ ei noman konj opu eim kin tuk wang, eim sikir engim. Engang kin, Jiisas yi nim, “Enim kuni endi ambiŕ kembis ei ngei!” pa nim.⁵⁶ Pe ambiŕ kembis ei arim mam taŕ puku sinjngil. Ba Jiisas ek dinga nipi wumb taŕ ngum, “Eŕip wumb kankil na oŕ endi ei, kankil ninerngil mon!” pa nim.

9

Jiisas Eim Ek Se Andilmin Wu Engki Nga Taŕ Eim Kongun Kindang Puk.

(Masyu 10:5-15, Mak 6:7-13)

¹ Pe Jiisas eim nge er se endilim wu engki nga taŕ wii tum. Wangin kin, eim noman dinga wu ombu ngopu kindang puk kin wumb gui kis to kindik, ening pimba wumb ei er ka erik, erngii pa nipi, eim nge noman dinga ngopu kindim.² Wu ombu kindang, puk wumb kanik Gos ek ka nik wumb ngok, nga Gos sinim tep er moŕum ek ei nik, wumb ening pimba ei nengin wii mulngii pa nip kindang punjung.³ Pe eim ek nipi wu ombu ngum, “Enim andlam turii pungii pendik, silmin epi ei sinerngii. Pe dolu ni, kon kembis ni kom ku ni, kuni bres ni, epi endi sipnerngii. Konduk taŕ er sipnerngii mon!” pa nim.⁴ “Enim puk konu endi tuk

puk, ngii endi mulngii ngii eŕe minj mulngii. Molk kin, ek nik wumb ngok er molk poru nik. Nga ekii se enim ngii konu eŕe pinjing konu ei si kindik pungii.⁵ Pe nga enim konu eipi pangin wumb enim ngii konu eŕe sipnarik enjing kin, enim konu eŕe si kindik pungii. Puk kin, mer simb eŕe mei kuŕman mulmba ei tami to kindik pungii. Yi erik pangin kin, wumb en enim enjing oŕ ei piingii,” pa nim.⁶ Yi neng kin, wu ombu puk konu pei andik punjung. Puk kin, Gos ek ka ei nik wumb ngok, wumb ening pepi erim, ei er ka erik punjung.

⁷ King Eros eim moŕpu Jiisas nge ek ombu pei piipi, eim noman embin to piim. Nimbil erang wumb kombur molk, “Jon wumb noŕ pendilim wu mer tukpu eŕe tonu onum,” ninjing.⁸ Pe wumb kombur yi ninjing, “Ok ek ni tor kindilim wu endi Elainja tonu onum,” ninjing. Nga kombur, yi ninjing, “Ok Gos oŕ ekii se ermba oŕ ei piik nilmin wu ni nga endi onum,” pa ninjing.⁹ Wumb yi nengin kin King Eros yi nim, “Na Jon peng ei koŕmung enj, ba ek ei er piik ninmin miŕ nenj nipi opu kin, ‘Jiisas kenmbii,’ ” ni piim.

Jiisas Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum

(Masyu 14:13-21, Mak 6:30-44, Jon 6:1-14)

¹⁰ Jiisas nge ek se andilmin wu orung ok, en enim erik oŕ ombu Jiisas kanik ek poŕ to nguk. Pe Jiisas wu eipi ombu si kindpi, en enim mendpiŕ Beseira konu owundu eŕe punjung.¹¹ Ekii se wumb eim ek ei piik, eim pum konu eŕe ekii se punjung. Eim pum konu pangin kin, eim ka piim. Piipi, eim Gos sinim tep er moŕum, ek ei nipi ngum. Ngopu, wumb ening pim wumb, ei er ka erim.

¹² Ekii se pou neng, eim nge er se andilmin wu engki nga taŕ,

orung ok yi ninjing, “Nim wumb ombu kindan, en enim konu orung pungii. Puk kuni simba, kan sik nungii,” pa ninjing. “Ya konu e le sinim molmun, konu ei kuni sinaim mon. Nga wumb konu e le mulaimin.” ¹³ Ba Jiisas ek yi nim, “Enim kuni endi wumb ei ngungii. Kuni endi salim min?” Pe eim nge er se andilim wumb ombu yi ninjing, “Sin kuni endi sinaim. Ba bres angil orung kin omu ta, ei mendpil salim,” pa ninjing. “Pe sin pei kapli pupun, wumb pei ombu nge kuni pei top ermin min?” ¹⁴ Wumb pei muljung wu ei 5,000 yi pei muljung. Jiisas eim nge er se andilim wumb kanpi nim, “Enim wumb kulou konu eipi eipi wumb 50 mil to munde!” pa neng yi enjing. ¹⁵ Jiisas nge er se andilim wu ombu, eim nim mil yi enjing. Erangin kin, wumb pei mani muljung. ¹⁶ Jiisas eim bres angil orung ei sipi, omu ta ei sipi, ei epin konu e le kanip, Gos kin prei erim. Erpi, bres engin topu, eim er se andilim wu ombu ngum. Nga eim er se endim wumb sik, kuni mok tok wumb pei muljung wumb ei ngunjung. ¹⁷ Pe kuni ngunjung kuni ei, wumb pei nunjung. Pinang pang kin, kuni orung pei mulum ei sik gerenj kon engki nga ta to piki tunjung.

¹⁸ Kunum endi, Jiisas eim mendpil prei er mulum. Pe eim nge er se andilim wumb ei eim kin ouni muljung. Mulangin kin, Jiisas ek nipi, wu ombu kii sim. “Wumb na nii, pa ninmin?” ¹⁹ Wu ombu ek ni orung kindik yi ninjing, “Wumb kombur, nim Jon wumb nol pendilim wu pa ninmin. Nga wumb kombur, nim wu Elainja pa ninmin. Nga wumb kombur yi ninmin, ‘Gos ol ekii se ermba ei, piipi nilim wu ok kultum, nga konj tonu onum, ninmin,’” pa ninjing. ²⁰ Pe Jiisas ek nipi, eim er se andilim wu ombu ngopu yi nim,

“Enim na nii pa ninmin?” Piisa ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Gos kindim wu Krai, mendpil molun,” pa nim.

Jiisas Eim Kolpu Nga Ngenj Kumbii Sipi Ermba Nge Nim

(Masyu 16:20-28, Mak 8:30-9:1)

²¹ Pe Jiisas ek dinga nipi eim nge er se andilim wu ombu ngum, “Enim wumb endeim, endeim kanik, ek ei ni tor kindnerngii, mon!” nipi ngum. ²² Pe eim ek yi nim, “Na Wu Kingam ei, ngenj kumbii kulmbii,” pa nim. Kulma kalilmin wumb owundu ni, lo ek polmun wumb pei, na kin bul ngungii. Ngok kin, na to kundngii. Kundangin kin, na mei konu e le kunum tekliki pimbii. Pep, nga angip tonu ombii,” pa nim.

²³ Jiisas ek nipi, eim nge er se andilim wumb ngum, “Pe wu endi na kin ekii simbii ni piimba wu, ei eim noman e le ol kanim kanim ermbii nipi piimba noman ei to mani kindpi, kunum kunum eim ngenj kumbii sipi, kongun dinga erpi, endmba ei yi mil eim ond peri ei kan sipi andpi, na ekii simba,” pa nim. ²⁴ “Wu endi eim noman e le er endmba wu ei, eim noman konj am ba. Pe wu endi na nge noman piipi, eim noman e le to kundmba ni erim, ei eim noman konj punermba; ba eim kunum kunum konj mulmba. ²⁵ Pe wu endi eim, kongun owundu erpi, eim mei epi pei simba wu, ei eim noman konj am ba. Pang kin, mei e le epi, ei opu, eim paki tumba mil nenj? Ei kapli enanim. ²⁶ Pe wu endi na ek ni tor kindnermba; eim na kin bul ngang piipi, yi ermba wu ei, na Gos kindang na mani op wu kingam mol; na wu ei kin bul ngop piimbii ku. Wu kingam eim nge tilang owundu kin, eim nge arim Gos kin, Gos nge enjel ka wii ouni ongii kunum ei, eim kin yi ku erngii. ²⁷ Na ek

keimi nip enim ngond, ‘Wu kombur ya ele angilmin wu ombu, ei kulerngii. Nga molk kin, Gos sinim tep er molum ei nge noman dinga ei keningii.’ ”

Jiisas Nge Ngenj Ei Kanim Eipi Mił Pim
(Masyu 17:1-8, Mak 9:2-8)

²⁸ Jiisas ek ei nipi, mułang kunum angil orung nga tekliki poru neng, eim Piisa, Jon ni Jeims sipi, eim prei ermaba nge, komung endi ele tonu punjung. ²⁹ Eim prei er mułang kin, eim kumb ningil ei eipi mił kulum. Eim konduk ni kupu kuru mendpił mił tilang erim. ³⁰ Pe wu tał eim kin tor okuł, ek tang mulnjung. Sin ok kupenjpin noł wu tał ei Moses kin Elainja teł kin ek tengnjung. ³¹ Wu tał tilang owundu erim konu tor okuł, Jiisas Jerusalem konu oł endi ermaba ei nikil, nga Jiisas mei ele si kindpi ba, ei nikil enjngil. ³² Pe Piisa kin eim angim tał, ningil se andpi erang kin, mani pu pingii pim. Ba yi er mułangin kin, Jiisas nge tilang owundu ni wu tał tilang owundu mulnjung konu ele erim. ³³ Wu tał Jiisas mondkuł si kindkil punguł enjngil. Pe Piisa ek dinga nipi yi nim, “Wu Owundu, sinim ya molmun ei ka; sin ngii wii tekliki ele tekmin. Ngii endi nim nge, endi Elainja nge, endi Moses nge,” pa nim. Ba Piisa eim ek ei pii poł tunarpi nim. ³⁴ Pe ek ei nipi mułang kin, konu kupu endi opu, wu kei kin peli erim. Erang kin, kon kupu ei en enim pandi tang kin, mund mong enjung. ³⁵ Konu kupu peli erim, konu tuk ele, ek endi tor om. Ek yi nim, “Ei na kangi, na eim noman ngop moł. Enim eim nimba ek, ei piingii,” pa nim. ³⁶ Ek tor om, ei poru neng kin, kenjing ni Jiisas eim, endeim mendpił mułang. Mułang kin, en enim ek tinenjung. Ekii se kunum

ei wu kei epi endi kaninmin pa nik, yi ninenjung mon.

Kangi Endi Gui Kis Mułum Ei Er Ka Erim
(Masyu 17:14-18, Mak 9:14-27)

³⁷ Kupiiring komung ei si kindik, mani punjung. Puk, kenjing ni wumb tilap owundu endi andlam ele ok Jiisas kan sinjung. ³⁸ Wumb onjung konu, tuk ele wu endi om, wu ei wii dinga topu yi nim, “Owundu! Na nim kin prei end, nim na kangil ei kenjii. Na kangil endeim mendpił molum. ³⁹ Gui kis endi, eim ambil gii nipi, sikir wii topu yi elim. Pe gui kis ei, oł kis eim kin elim. Erang kin, jipambil kuru endi eim gupu ele tor ołum. Pe gui kis ei ngenj tuk, er kis mondpu, eim tor punałim,” pa nim. ⁴⁰ “Pe nam nim nge, er se andilim wu ombu kanip nemb, to tor kindngii, nemb puk; ba nim nge er se andilim wumb ei enjung kapli enerim mon! ⁴¹ Jiisas ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, “Enim wu amb pei kunum ele, enim pii gii dinga ninanmin. En enim noman ele kun pinałim. Kunum nimberii na enim kin molup oł embin tui ei nge, er kun er mułmbii? Nim kangil ei ya tu wa!” ⁴² Pe eim kangil ei andpi wang kin, gui kis ni elim oł ei erang, kangi ei olkup topu kindang, am pupu bok kis topu pim. Ba Jiisas eim gui kis ei ek dinga ngopu kindpi, kangil ei er ka erpi, arim mułum konu ngo orung kindim. ⁴³ Wumb pei molk kenjing ni, Gos nge noman dinga ele oł ei erang, wumb puku sik enjung. Nga epi pei erim ele nge, enim embin to piinjung.

Pe Jiisas eim er se andilim wumb kanpi, ek dinga nipi ngum. ⁴⁴ “Enim kom ka sek, molk ek ei piingii. Kunum kinan mon; pe nga wu Gos kindang mani opu wu kingam ei, wu kombur

sipik, wumb pei angil e le ngungii.”
 45 Ba eim er se andilim wumb, en enim ek nim ek ei, pule pii pol tunenjing. Tunarik kin, nga ek ei pule koi er pim. En enim mund mong tok Jiisas kin ek ei kii se piimin, min mon ni piik mulnjung.

*Nii Owundu?
 (Masyu 18:1-5, Mak 9:33-37)*

46 Jiisas nge er se andilim wu ombu, en enim ek mil enjing. Erik, yi ninjing, “Sinim molmun, tuk e le wu nii owundu mulmba?” 47 Pe Jiisas eim yi piim, en enim noman tukrung yi palim, ni kenim. Kanpi, eim kangil kembis endi tu wum. Kangi ei eim kin tep to engim. 48 Jiisas eim ek nipi yi nim, “Wumb endi kangil ei kanpi nam kangil ni piipi paki tumba, ei yi mil eim na paki tum ku. Pe wu endi na paki tumba, ei Gos Owundu na kindrim wu ei paki tumba ku. Kangil kembis tuk molum ei mil wumb endi yi erpi kangil kembis noman palim mil, yi peng na kongun yi erpi mulmba ei wu owundu mendpil.”

49 Pe Jon ek ni orung kindpi yi nim, “Owundu, sin kenjpin wu endi nim nge embe e le nipi gui kis piim wu ei to tor kindrim. Ba eim sinim andinmin konu e le ekii se onanim. Sin yi nipin kin mon ninjpin.” 50 Ba Jiisas ek nipi eim ngum, “Enim mon nik yi enerngii mon! Wu endi enim kin ek ka nipi ermbe, ei enim opu orung wu mon!”

51 Gos eim Jiisas sipi, ei tonu nga orung simba, kunum ei mand erim. Yi erang kin, Jiisas noman dinga kindpi Jerusalem konu e le ba erim. 52 Jiisas eim ba pendpi, wu kombur ok puk, wumb kanik ningii nge, nipi kindim. Pe wu ombu ok puk, Sameriya konu e le ok tuk puk, eim omba nge er kun er mulnjung. 53 Ba wumb konu e le wumb, en enim ngii konu Jiisas sipngii kis erang piinjing. Nimbil

erang, wumb en enim yi mil piinjing; Jiisas Jerusalem konu e le ba onum ni piinjing. 54 Pe Jiisas nge, er se andilim wu ta, Jon kin Jeims tel Sameriya konu e le wumb ol ei kankil orung onmbu, ek nikil Jiisas ngunjungu. “Owundu! Nim er piin mil nenj? Sin ei epin konu e le dup opu wumb ombu nangli nimin min?” 55 Ba Jiisas kan ak topu, wu ta kanpi ek ngum. 56 Ek ngang kin, nga konu eipi endi punjung.

*Wumb Endi Jiisas Kin Ekii Singii
 (Masyu 8:19-22)*

57 Andlam e le andik puk, pangin kin, wu endi tor opu ek yi nirim, “Nim pe punjii on konu ei na bii. Nim konu eipi endi punjii konu ei, na bii ku.” 58 Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Owu simbii ei mei tukpu e le or palimin. Nga kei ei ngii salim. Ba mei mani opu wu kingam ei, peng sipi or pimba konu e le sinalim,” pa nim. “Pe nim na kin kii yi sikin ekii simbii nin, ei ninim pii pol ton min?” 59 Pe wu endi eipi kanpi, ek dinga nipi ngum, “Nim na ond konu e le ekii se wa!” nim. Wu ei ek yi nim, “Nim na kapli pup arnan kulum ei, tukpu top pendip ombii min?” 60 Pe Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Wumb na noman konj sinanim ei wumb kulii mil molmun ei kapli wu ei tukpu tungii; ba nim pukun wumb kankin, Gos sinim tep erpi, molum mil ei ninjii,” pa nim. 61 Wu endi opu yi nim, “Owundu! Na kapli, ok pup nam nge wumb tilap ei, angil sip pendip kin, na nim kin ekii sip ombii min?” 62 Pe Jiisas ek yi nim, “Wu endi eim andlam kun bii ni pupu, nga kan orung kindpi, nga na noman palim mil er nimba wu ei Gos sinim tep er molum kongun palim ei kapli enermbe mon!”

10

Jiisas Wu Engki Angiŕ Orung Nga Taŕ Gos Kongun Eŕe Kindim

¹ Ekii se Owundu eim wu nga engki angŕ orung nga taŕ to tonu kindmondpu, eim wu taŕ taŕ ni kindang punjung. Ei ekii se eim omba konu eŕe ok ni kindang punjung. Eim wu ombu puk konu owundu ni, konu wii ni pei nipi kindim. Ekii se eim konu ombu pei andpi ba nge piipi nim. ² Kindpi yi nim, “Kuni pei poŕ top moŕum, ba kongun wu pei mulaŕmin. Yi piik kin, enim kuni arim ei kin prei kunum kunum er muŕangin kin, kuni arim eim kongun wu pei kindang kuni kuŕou tungii nge pungii,” pa nirim. ³ “Piinmin! Enim pei! Na enim kung siipsiip waŕ miŕ tuk owu simbii mulnjung konu eŕe kindind. ⁴ Enim ku kon min simb su min kon erik se moŕmun ei mendpiŕ sipngii. Enim epi eipi endi sipnerngii. Andŕam eŕe puk wumb kin ‘Wei!’ a ningii; ba enim ek kinan tangk yi erik mulerngii mon!” pa nim. ⁵ “Pe enim puk, wumb ngii endi eŕe, nirik punjung kin, ok enim ek yi ningii. ‘Enim ngii eŕe wumb noman emin seng muŕngii!’ ek yi ok ningii,” pa nim. ⁶ Pe wu endi eim noman emin peng, ngii eŕe muŕum kin, eim ek noman emin ningii ek ei wu eŕe kin ba, min wumb endi noman yi pim endi mulenjing kin, enim noman emin ningii ek ei; nga en enim kin orung wang kin, ‘Enim kin noman ka pimba; ba wumb ei kin noman ka piinenmba, mon!’ ⁷ Pe en enim konu endi tuk puk kongun erangin kin, nga wumb endi enim ngii konu eŕe sipik kuni mok to nungii kuni ei minj. Nga ngii endi puk, endi puk enerngii mon. ⁸ Nga enim ngii eŕe minj molk, kuni ni, noŕ ni, nipi epi endi ngungii ei nungii minj. Nimbiŕ erang kongun enmin wumb ei ku kapli siŕmin enim ngii

eŕe puk yi enerngii mon! ⁹ Wumb kombur ening tang, piingii ei er ka erei! Erik yi ningii, ‘Gos sinim kin tep erpi moŕum, kunum ei ya mandi onum,’ pa ningii. ¹⁰ Pe enim konu owundu, endi tuk pangin kin, wumb enim sik ngii konu eŕe sipnarik, ninjing kin, enim puk andŕam wer konu owundu eŕe angk, molk, ek yi ningii. ¹¹ ‘Enim nge kuŕman, sin simb eŕe muŕum, ba nga en enim kin orung kindinmin. Ba enim piik kun erngii, Gos sinim tep er moŕum, omba kunum mandi enim.’ ¹² Na enim kanip nind; kunum poru nimba kunum ei, Sorom konu eŕe oŕ embin tui tonu orum ya konu eŕe tonu onermba. Ba konu eŕe oŕ embin tui owundu mendpiŕ tonu omba.

Konu Owundu Kombur Wumb Noman Ak Tunanmin Ei Kaimb (Masyu 11:20-24)

¹³ Enim Korasin ni Beseira konu eŕe wumb piik kun er muŕngii. Pe na jep oŕ yi enim kin enj oŕ ei Sairon konu eŕe kin Taiya konu eŕe ok yi eŕamb kin, wumb ombu molk, kon miŕ epi geltii kend munduk, dup sik eŕe molk sik, pakik andan tok, en enim oŕ kis buŕ ngok, noman to ak tunjung ni wumb, keningii nik yi eŕmin. ¹⁴ Gos wumb mok tumba kunum mandi ermba ei, Taiya kin Sairon konu eŕe oŕ embin tui, tonu orum ei kembis. Ba akip oŕ embin tui, enim kin tonu omba ei, owundu tonu omba. Nimbiŕ erang, enim noman ak tunenjing. ¹⁵ Pe enim Kapaniyam konu eŕe wumb ei, epin konu eŕe ambilk tonu pungii erngii ei mon! Ba enim dup konu eŕe mani pungii.”

¹⁶ Pe Jiisas ek yi nipi, eim nge er se andiŕim wumb ngum, “Wu endi enim ningii ek ei piipi nim kin, ei na ek piimba. Wu endi enim kin, buŕ ngopu nim kin, ei na kin buŕ ngonum ku. Pe wu endi na ek piinarpi; buŕ ngopu mulmba ei,

Owundu na kindang onj ei, eim kin buł ngumba ku,” pa nim.

¹⁷ Ekii se wu engki angil orung nga tał, 70 pei orung ok, ka pi-injing. Jiisas kanik yi ninjing, “Owundu! Nim embe ele nemin, gui kis ni ombu, sin ek piik, ekii sik tor punjung,” pa ninjing. ¹⁸ Pe Jiisas Seisen eim dinga poru nipi yi nim, “Na mołup kenj ni, Seisen ei epin konu ele kupu kuru mił, boi ni mani om. Opu, gur gali owundu nipi kumb kinang erim. ¹⁹ Enim piyei! Na enim dinga ngunj. Ngamb kin, enim ka wembii ni epi, enim kin tumbii ni ermba, ei eim piik kanik, enim opu orung wumb ongii ei, enim to mani kindngii. Enim pungii konu ele epi endi, enim to mani kindnermba mon! ²⁰ Ba enim ka piik yi ninerngii, ‘Gui kis enim sin ek ekii sik, tor punmun.’ pa ninerngii mon! Enim Gos kin ka piingii, Gos enim ei epin konu ele enim embe poł pendim pałim. Nimbił erang enim Gos kingam noł mołmun.”

Jiisas Eim Ka Piipi Arim Gos Ngum

(Masyu 11:25-27, 13:16-17)

²¹ Kunum ele Gos Gui Ka je, Jiisas kin ka piipi ngang kin, Jiisas ka piipi, ek yi nirim, “Gos Owundu! Nim tonu epin ni mani mei ele owundu mołun. Ei na nim kin ka piind. Nim wumb noman ka pepi, peng pim wumb ei kin, oł ka dinga ei en enim kin koi erkin pendin, ba nga kangil kembis mił noman yi peng mołmun ei kin, oł ei andan tokun en, ei ka ninim noman ka pim mił en.

²² Na arnan eim epi pei na angil ele pei ngołum. Eim kingam ei wumb endi pii poł tunałmin mon! Arim, eim mendpił, kingam pii poł tołum. Nga arim wumb endi pii poł tunałmin. Kingam mendpił arim piilim. Pe kingam mendpił eim noman ele Ernjing wumb

andan tumba, wumb ei Ernjing piingii.”

²³ Jiisas nge er se andilim wumb mendpił eim kin mulnjung. Molk kin, eim kan ak topu ek nim, “Enim piik kanik nemin oł ei, wumb kombur yi kenjing kin, wumb ei ka piyangin. ²⁴ Na enim kanip nind, kumb ok Gos nge oł ekii se ermba oł ei piik niłmin wumb kin, wu King ni, wumb ei ok, enim pe kaninmin oł ei nge kenmin nik mulk. Ba en enim kinerik mon. Enim pe piinmin ek ei piimin ni mulk, ba en enim piinerik.”

Sameriya Wu Endi Eim Wumb Kaimb Sim Ek Poł

²⁵ Pe wu endi lo ek piipi ełim wu, ei eim yi piim. Nam ek nemb Jiisas nimba mił ei kenmbii nip nirim. “Ek andan wu! Na nimbił oł erip, noman konj sip kunum kunum ka mułmbii?” ²⁶ Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Gos lo ele nipe ek pałim? Nim er gerin mił nenj?” ²⁷ Pe eim ek dinga nipi orung kindpi yi nim, “Owundu, ei Gos nim nge, nim eim kin noman ka ngunjii ei, ninim noman nge ninim noman tuk, ninim dinga pei eim kin ngunjii. Pe ninim kapli wumb nii endi ninim piikin, nanim wumb nii ni piimbii ei nanim wumb ende mił na kin mandi pep mołum; yi mił ninim noman kultun mił yi kulkun wumb ei ngunjii.” ²⁸ Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Nim ek kun nin, ninim nin mił yi enjii! Erkin nim noman konj kunum kunum ka sikin mulnjii.”

²⁹ Ba lo ek piilim wu ei, eim embe ambił ka ermbii ni piim. Piipi kin, nga Jiisas kii sim. Sipi yi nim, “Na wumb nii ni piimbii ei nanim wumb endi mił na kin mandi mołum?” ³⁰ Pe Jiisas ek yi mił nipi orung kindim, “Jura wu endi Jerusalem konu ele si kindpi, wuł mani Jeriko konu ele pum ni,

wumb waning elmin wumb kombur, eim andlam ele kan sinjing. Wu waning elmin wu ombu ok, eim epi pei sik, eim kepii tok erik pendik, en enim pangin kin, wu pupu kulmba peng pim. ³¹ Pe kunum ele kulmal kalilim wu endi, eim andlam ele wul mani pum. Pupu, andlam ele pum ni wu pim ei kan si kindpi pum. ³² Yi ku, pe nga Liiwai kulmal kalilimin paki tolum wu endi andlam ele tor opu pum. Pupu kin, wu ei kanpi si kindpi, opu orung andlam ele pupu pum ku. ³³ Ba Sameriya konu ele wu endi andlam ele opu, pupu mer wu ei pim konu ele tor pum. Eim wu ei kanpi, eim mund mong ele kaimb kis piim. ³⁴ Pe wu ni eim mandi pupu, kepii mundum konu ei kanpi, kopung kindpi, nol wain kindpi yi erim. Yi erpi sipi, tonu sipi, eim nge kung dongkii ele tonu kindim. Kindpi sipipi, sing ngii ele pendpi, tep ka er mulum. ³⁵ Pekil kupiiring, eim ku mong engki sipi, ngii sing ngii tep elim wu ei ngopu yi nim. 'Nim na wu ei tep ka er mulii! Pe nim epi endi ya wu ei kin ngun kin, na ya orung ombii kunum ei, na nim kum epi top orung kind ngumbii,' pa nipi eim pum. ³⁶ Pe nim er piin mil nenj? Wu tekliki andlam ele andik onjung. Nim wumb nii piinjii ei ninim wumb endi mil nim kin mandi mulang wumb kis ei ok wu ei tunjung?" ³⁷ Lo ek piilim wu ei ek yi nim, "Eim wu ei kan kaimb piipi wu ei, paki tum." Pe Jiisas ek nipi, wu ei ngopu yi nim, "Nim pukun ol yi ku erii!" pa nim.

Jiisas Opu Amb Masa Kin Mariya Tel Kenim

³⁸ Pe andik puk, Jiisas pupu konu endi ele tuk pum. Amb endi mulum amb ei, embe Masa. Eim Jiisas sipi eim ngii konu ele sipim. ³⁹ Masa ni amb ei eim

angim endi mulum amb ei, embe Mariya. Mariya eim Jiisas mulum konu simb ele mandi opu moļu Owundu ek nim mil piipi mulum. ⁴⁰ Ba Masa eim kongun pei erpi, kuni kelim. Pe eim noman eipi eipi pum. Masa pupu, Jiisas kanpi yi nim, "Owundu, na nge engnan ei, na wak tang, na mendpil kuni er ka end. Ei nim piinan min; eim kindan opu, na paki tumba," pa nim. ⁴¹ Ba Owundu ek nipi orung kindim, "Masa! Masa! Nim noman ele epi kanim kanim piikin nin. ⁴² Ba epi endeim mendpil ka wii ei, pe Mariya epi ka ei, piipi simba enim. Ei wumb endi eim epi ka ei sinermba mon!"

11

*Prei Erngii Ol Ei
(Masyu 6:9-13, 7:7-11)*

¹ Jiisas eim konu orung endi prei er mulum. Ekii se prei er poru nipi wang, eim nge er se andilim wu endi opu yi nim, "Owundu, nim sin prei ermin mil ei, andan to!" pa nim. "Ok Jon wumb eim se andilim wumb prei erpi eim nge kongun wu ombu andan tum mil yi, sin prei ermin mil enjii," pa nim. ² Pe eim ek nipi ngum, "Enim prei enjing kin yi erngii.

'Sinim Erinjpin, nim embe ele kun ka wii mendpil tonu mulmba. Nim sin tep er moļun konu ei tor omba. ³ Sin nge kuni nim kunum kunum ele sin ngo! ⁴ Nim sin ol kis enjpin ei kil ngunjii. Nimbił erang, sin yi ku, wumb ol kis sin kin erik ei, ninim noman palim mil, sin kin yi enanmin, ei pei si kindinmin. Nim sin ol embin tui endi tonu opu, sin kin erang kin, sin ol kis ermin ei kapli, nim sin paki to si orung sin kin, sin konu ele mandi punenmin.' "

5 Pe eim ek yi nipi ngum, “Enim mołmun konu tuk ełe, eim wu angim endi mołum ei, eim pupu, epin tuk memb, ngii andaring pupu angim ek dinga nipi ngopu yi nim, ‘Engnan, nim bres tekliki na ngui!’ a nim. 6 ‘Na nge wu puł endi konu turii andpi om. Na kuni ngumbii sinerang kin; na op nind,’ pa nim. 7 Angim ngii nirik pim wu ei, ek dinga nipi yi nim. ‘Na angip tonu ombii pinałim; ngii ondu palim. Na kangıl kin or palmin. Na angip, nim epi endi sip ngumbii pinałim.’ 8 Kaplı, ei nimbıl oł ermba? Na ek nip enim ngond, ‘Eim na engnan nipi piinarpi, epi endi ngunerim, eim yi piimba; wu ei wii tek tek top mołum nipi, eim kaplı angip opu, angim epi sinerang om, ei paki top ngumba.’ 9 Na enim kanip nind, nim Gos kin kii sin kin nim ngumba sinjii. Enim epi endi kuruk endngii ei, kaplı keningii. Enim ngii ondu, to seki ningii ei Gos kaplı aki tumba. 10 Wumb Gos kin prei elmin ei epi silmin. Wu endi epi kurpu andım ei, kan silim. Pe wu endi Gos kin mandi mołpu, ngii ondu to teki teki nimba ei, Gos kaplı aki topu ngumba. 11 Enim mołmun konu tuk ełe, wu nii endi eim kingam opu, kii sipi, omu endi ngumbii nimba; ba eim arim ei ka wembii kis endi ngumba min? Ei mon! 12 Wu endi kingam ei, kei muł numbii nimba; ba eim arim ei ka ep min, epi endi ngumba ei numba min? Ei mon ku! 13 Pe enim wumb kis, ei en enim kingenjing epi ka ngołmun. Ei en enim piingii ku. Yi mił, enim Ernjing ei epin konu mołum ei, enim prei erik, Gos Gui Ka simin ningii ei, enim kaplı ngumba. Ngang kin, Gos sin kin oł ka pei erpi ngonum.”

*Jiisas Biyelsipul Kin Kongun
Ouni Enim Ninjing
(Masyu 12:22-30, Mak 3:20-27)*

14 Jiisas wu endi gui kis mułang, ek tingnałim ei, to tor kindim. Gui kis ei pang kin, wu ei ek tangpi yi er mułang kin, wumb kanik, noman embin to piinjing. 15 Ba wumb kombur yi ninjing, “Eim gos kend owundu Biyelsipul nge ełe gui dinga kis ombu, to tor kindnim. Ei gui kis nge tep elim wu,” pa ninjing. 16 Pe wumb kombur eim ermba jep oł ei, kenmin nik, oł endi ermin, ninjing. Nik yi ninjing, “Nim jep oł endi ei epin konu ełe oł endi erii!” ninjing. 17 Ba Jiisas wumb noman tuk ełe eim piim. Piipi kin, eim ek dinga nipi ngum, “Pe wumb mei ende wumb en enim eipi eipi puk, paltik opu ermin nik erngii. Ei en enim konu kunum kinan olt ka sinermba. En enim mei konu kis mułmba. Nga ngii endi eskıl topu pupu, ngii endi ełe pimba ei ngii endi eskıl topu, mani ba ku. 18 Seisen nge tilap ei ok eipi eipi puk, opu ermin nik erngii ei, kaplı ka mułngii mił nenj? Enim nik na gui kis tor kindind; ei nimbıl erang Biyelsipul nge dinga ełe gui kis ombu to, tor kindind, ninmin ei na nind. 19 Enim yi ninmin, “Na gui kis to tor kindinj ei Biyelsipul dinga ełe to tor kindinj pim kin, kaplı en enim Jura engnjing noł gui kis to tor kindinmin ei kindinmin mił nenj? Yi mił ku en enim ek ełe ni peni ełe kindpi kos er ngumba. 20 Gos angıl ełe erang, na gui kis top kindinj pim kin, kaplı Gos sinim kin tep ermba om ni piimin.

21 Pe wu dinga endi, opu kileng ambılpi, eim ngii ełe mułmba ei eim ngii konu ka simba. 22 Ba wu endi eim dinga pupu wang kin, wu ei kin opu erngıl ei, wu ei kaplı, eim wu endi opu kileng ni kumb tepii ei kaplı simba. Eim opu ermbei nip piingii ni opu, wu ei topu eim epi sipi, wumb mok to ngopu yi ermba pend piipi omba.

²³ Wu endi na kin opu ermba wu ei, na kin wu puł mon! Wu endi na nge kung siipsiip kin, tep er kun enermba, ei eim na kung siipsiip ombu, to eipi eipi kindiim.”

²⁴ “Gui kis wu endi si kindpi pułum ei, pupu mei kep ka saliiim, konu mołum. Gui kis ei konu endi kan sinaim kin, yi ni piim. ‘Ok nam muls, ngii konu si kindip onj konu ei nga bii,’ ni piim. ²⁵ Pe pupu ngii ełe kurpu kenim ni, ngii ei er kun er salmin ei sim. ²⁶ Ka seng kanpi, pupu gui kis angil orung nga tał nipi tu wum. Ei eim dinga ei to mani kindik oł kis ełmin. Erik, ngii ełe nirik puk mołumun. Ok wu ei kis aninga mułum, ba pe kis mendpił mułum.”

²⁷ Jiisas eim ek ei nim, kunum ei wumb pei muljung. Konu tuk ełe amb endi mułum. Amb ei ek dinga nipi wii yi mił tum. “Amb ei ok nim mengpi nim am ngurum amb ei eim ka piyangli.” ²⁸ Jiisas ek nipi yi nim, “Ei minj mon, ba wumb Gos kin ek piik ekii sinmin wumb ei kapli ka piyangli.”

Wu Kombur Jep Oł Kenmin Nik Wii Tunjung
(Masyu 12:38-42)

²⁹ Wumb pei ok kułou tangin, Jiisas ek yi nim, “Akip kunum ełe, wu amb pei wumb kis mołumun. En enim kii sik ek nik, jep oł minj kenmin ninmin. Ba na jep oł endi andan tunermbii. Ei Jona nge jep oł mendpił ei andan tumbii. ³⁰ Gos kumb ok Jona Ninipe konu ełe pui nipi kindrim, ba Jona Gos ek nirim mił ekii sinerang kin, Gos jep oł endi erpi andan tang, omu owundu eim kirim ełe tuk pupu kunum tekliki pirim. Ei Ninipe konu ełe mołumun wumb keningii nipi enerim mił yi ku wu kingam mołum. Ei eim Gos oł ei ermba ei akip wumb mołumun kunum ełe keningii nipi ermba. ³¹ Ekii se Gos eim wumb, mok tumba kunum ei, wumb tep er mułum amb kuin

konu mei orundung mułum amb ei tonu opu, wumb oł kis enjing ei ni peni ełe kindpi ermba. Nimbił erang amb kuin mei wer orung mendpił mułum. Pe eim opu King Solomon eim noman ka piim ei piimba nge om. Ba pe wu endi Solomon to mani kindim wu endi ya ełe mołum; ba en enim eim ek piinenjing mon. ³² Ekii se Gos eim, wumb pei mok tumba kunum Ninipe konu ełe mołumun wumb kin, wumb akip kunum ei wumb ouni orung tonu ongii. Ok oł kis ombu nik tor kindngii. Nimbił erang Ninipe konu ełe wumb Jona nirim ek ei piik, noman ak tok. Ba pe ya mołum wu ei Jona ek to mani kindim, ba enim noman ak tunanmin.

Ngenj Ełe Tilang
(Masyu 5:15, 6:22-23)

³³ Wumb dup alam kaliiim ei sik ngii nirik mandring, peł ełe kindngii ełe mandring kindik pendngii ei mon! Wumb dup kalk tonu peł ełe pendiiim, wumb ngii ełe nirik ongii ei, dup tilang ei kanik ongii. ³⁴ Nim ningil, ei ninim ngenj ełe nge tilang. Pe ninim ningil ka piimba ei ninim ngenj tilang ka ermba. Pe nim ningil kis mułum kin, nim ngenj pei emii ermba. ³⁵ Ei piik en enim, kan kun er mułngii. Mon pim kin tilang noman tuk salim ei nga emii ermba. ³⁶ Pe ninim noman tilang pei pim kin, noman ełe emii endi pinermba mon. Ninim noman pei tilang ermba. Ei dup alam tilang enim mił yi ninim noman ełe tilang erpi pimba,” pa nim.

Ek Mon Wu Ni Kułmat Kaliiim Wumb Oł Kis Enjing
(Masyu 23:1-36, Mak 12:38-40)

³⁷ Jiisas ek ei nipi poru neng kin, lo ek piim wu endi opu, “Jiisas, nam ngii konu wang kuni numbuł,” pa nim. Yi neng kin, Jiisas pupu peł ełe mułum. ³⁸ Lo ek piim

wu ei moŕpu kenim ni, Jiisas noŕ was enarpi, kuni ok num. Nang kanpi wu ei, eim noman embin to piim.

³⁹ Ba Owundu yi nim, “Enim lo ek piilmin wumb enim kuni noŕmun ming torung was er ka elmin wumb tukrung penj moŕum. Yi miŕ enim noman tuk ele oŕ kis ni, waning epi erngii nge piki top paŕim. ⁴⁰ Enim wumb noman pinaŕim. Gos enim nge ngenj torung erim, ba eim enim ngenj tukrung enerim min? ⁴¹ Ba enim noman tuk paŕim oŕ ka epi yi erngii nge wumb kaimb er moŕmun wumb ei paki tungii. Enim yi erangin kin, enim noman tuk ka seng kin, enim wumb paki tungii,” pa nim.

⁴² “Ba enim lo ek piik kin wumb, piik kun er muŕngii. Enim keming ni tem ni epi mok tok engki erik, epi orung endeim sik Gos ngoŕmun. Ba enim wumb noman ngok elmin, oŕ ei si kindik, andŕam kun si kindik, Gos kin noman ngunaŕmin. Enim oŕ ei erik, nga oŕ endi si kindnaŕmin mon ku.

⁴³ “Enim lo ek piik elmin wumb, piik kun er muŕngii. Enim yi miŕ piilmin, sin men ngii ele kumb se muŕamin kin, wumb keningii nik elmin. Pe kunum endi, wumb kuŕou toŕmun kunum ei, sin onmun nik angil sik, yi erangin wumb eipi, ei sin keningii nik. Enim noman yi piilmin wumb. Yi erngii ei kan kun erik muŕngii. ⁴⁴ Enim moŕmun ei yi miŕ, wumb tukpu toŕmun, ba jep oŕ er pendnaŕmin, mei mandring koi er paŕim ei kan kun enarik tonu peŕ ele andŕam andilmin, ba mandring mei konu ele ka sinaŕim miŕ enim yi moŕmun. Ba wumb kan kun enarik kin, nga wumb ok emin moŕmun miŕ yi ku molk kapŕi enanmin.”

⁴⁵ Wu endi lo ek piik nik elmin wu ei nge endi ek nipi orung kindpi yi nim, “Ek mon wu! Nim

ek yi nikin, sin kin ek embilin ku,” pa nim. ⁴⁶ Pe Jiisas ek ni orung kindpi yi nim, “Enim lo ek piilmin wu, enim kan kun er muŕngii. Enim oŕ embin tui er wumb ngoŕmun. Ngangin kin, wumb kongun dinga elmin; ba en enim angil endi tuk kindik, wumb ei wurii wii paki tunaŕmin mon! ⁴⁷⁻⁴⁸ Enim kan kun erik muŕngii! Ok enim kupenjing noŕ Gos oŕ ekii se ermba oŕ ei piik niŕmin wu ombu to kundnjung. To konduk kin, tukpu ele en enim epi kuk moke ngok pendnjing. Yi enjing ei, en enim kupenjing noŕ enjing oŕ ei en enim noman ele kapŕi en enim ni piik enjing. Keimi, nimbiŕ erang enim kupenjing noŕ Gos ek ka ni tor kindilmin wumb to kundnjung? Nga enim tukpu sik epi kuk moke ngok enjing. Oŕ ei ngenj torung oŕ keimi miŕ pim, ba noman tukrung oŕ keimi enenjing, mon! ⁴⁹ Yi erangin kin, Gos eim noman ka piim ek ei ok eim nim, ‘Pe na Gos oŕ ekii se ermbii oŕ ei, piip nimba wu kin, Gos ek ka ei si endngii wumb kindamb ongii. Ei wumb kombur konu eipi eipi pangin, embii monduk to kundngii. ⁵⁰ Pe kunum ele, wumb ei ok Gos oŕ ekii se ermba ei piik ni tor kindilmin, wumb to kunduk. Akip kunum ele en enim oŕ embin tui singii. Ei ok wumb ombu to konduk miŕ ni, pe kunum ele erik miŕ singii.

⁵¹ Am kumb ok, wu Eipel kultum. Nga mering wu Sekaraiya kultum. Ei Gos ngii kuŕmaŕ kaŕilmin konu kin men ngii konu tuk ele kultum. Ei ngenj kumbii singii nim ei, pe moŕmun wumb ei keimi. Na enim kanip nind, enim wumb tilap ei pe ngenj kumbii singii.

⁵² “Enim ek ka piik sinjing, ba wumb kombur tuk puk ek ka simin ni enjing, ba en enim singii andŕam ei, enim ondu ngunjung ei,

enim kapli konu eŕe tuk punerngii mon!”

⁵³ Jiisas ngii eŕe si kindpi anda pupu pum. Pe lo ek poŕmun wumb kin, lo ek piik niŕmin wumb en enim ek nik, eim ngunjung. Ngok kin, eim gupu eŕe ek kanim kanim kopur kii sipin, yi nimin nik piik enjing. ⁵⁴ Eim ek endi nipi ngumba min, nik kui er mulnjung. Eim Jiisas ek endi nipi nim kin, ek nipin eim kos er ngumun ni piinjing.

12

Oŕ Kend Oŕ Ei Kan Kun Er Kindngii

(Masyu 10:26-27)

¹ Wumb puŕe mam pei ok kuŕou tunjung, ba konu wumb pei piki topu pim, wumb endi kombur kembngii pim. Kunum ei Jiisas eim ek ok, nipi eim er se endim wumb ngum. “Enim kan kun er muŕngii. Lo ek piik niŕmin wumb ei ek kend tok niŕmin ei, yiis bres tuk kindiŕmin miŕ.” Jiisas ek ei puŕe yi miŕ nirim, “Lo ek piik niŕmin wumb ek kend tok, ek ei wumb eipi ngangin piik kin en enim er kis monduŕmun. ² Pe epi pei koi er salim ei ekii se nga peni eŕe omba,” pa nim. Epi pei kum topu paŕim ei, ekii se nga peni eŕe wang wumb keningii. ³ Yi paŕim ei, enim ek koi erik emii peng ninjing kin, ei nga kupiiring eni topu tiŕang enim miŕ ek ei tiŕang erpi, peni eŕe wang kin, wumb piingii. Enim ek aninga ngii nirikring ninjing ek ei, nga tonu ngii tondrung eŕe angk nik tor kindiŕmin miŕ pimba,” pa nim.

⁴ “Enim na wumb puŕ, na enim kanip yi nind. Wumb enim ngenj ei to kundngii ei mund mong tunerngii! Mon!” pa nim. “Pe nga ekii se wumb ei oŕ endi nga kapli enerngii mon! ⁵ Ba na enim mund mong tungii wu, endeim na enim andan tumbii,” pa nim. Enim wu ei kin mund mong tungii; wu ei wumb to konduŕum. Nga

ekii se, eim wumb sipi dup konu kis eŕe kindmba ku. Na enim kanip nind, enim eim kin mund mong tok muŕngii.

⁶ “Enim piinmin! Kei Winu angii orung ei, ku kundii taŕ ngok siŕmin ei, enim piinmin. Ba Gos kei ei pei kanpi piinim. Nga endeim Gos ourun tunanim mon! ⁷ Na ek keimi nind. Gos enim peng enjin tukrung, ei pei gerpi kanpi poru ninim. Enim mund mong tunerngii! Enim kei Winu kembis miŕ ei, to mani kindinmin. Yi miŕ ku Gos enim kin pei tep er kanpi moŕum.”

⁸ “Na enim kanip nind, wumb endi na embe eŕe ek nipi wumb kumb eŕe kanpi nimba wumb ei, eim na kin nimba ei wu kingam yi ku nimba. Ei eim Gos enjel kumb eŕe wu ei embe ambiŕ tonu kindmbii. ⁹ Pe wumb endi na kin, wumb ningii eŕe buŕ ngopu nim kin, na eim Gos enjel ningii eŕe eim buŕ ngumbii ku.

¹⁰ “Wumb nii endi wu kingam kin, ek ambiŕpi ek kis nimba wu ei, Gos eim oŕ kis kil ngumba. Ba wumb endi eim yi nipi Gui Ka dinga kongun owundu erim, ei embe ambiŕ mani kindpi, yi nimba wumb ei Gos kapli ek kis yi miŕ nimba wu, ei kil ngo si kindnermba mon!

¹¹ “Pe wumb enim sik sipik men ngii eŕe wu owundu muŕngii ningii eŕe ni, wumb num muŕngii konu ningii eŕe sipngii ei, enim mund mong enerngii mon! ‘Pe sin nipe ek ei nimin?’ Nik, yi ni piinerei mon! ¹² Wumb enim kin ek ningii kunum ei mendpiŕ, Gos Gui Ka, enim ningii ek ei, enim ek andan tumba. Nipi ngang kin, enim ningii ek ei miŕ ningii.”

Ku Ni Epi Ambii Notum Wu Wulu Pum Ek Ekin

¹³ Wumb pei mulnjung konu tuk eŕe, wu endi opu Jiisas kanpi, ek nipi ngum, “Ek mon wu! Nim ek

nikin na angnan ngunjii. Ngan kin, eim sił erinjpił epi ei pei mok to simbil,” pa nim. ¹⁴ Ba Jiisas ek nipi orung kind ngopu yi nim, “Nimbił erang wumb nii na ek kos mił piimbii nik to tonu kindnjing min, nga elip erinjngił koł epi elip kin mok top kapil kapil erpi elip ngumbii min ei kapli enanim mon!” ¹⁵ Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi wumb ngopu yi nim, “Enim kan kun er mułngii. Wumb epi pei simba ei nik, kan bun bun kulerngii mon! Pe epi pei simba wumb ei, eim kułmba kunum ei, epi ombu eim paki tunerngii mon!” ¹⁶ Pe eim ek ekin endi topu wumb ngopu ek dinga nim, “Wu num endi epi ni ku pei salilim wu ei, eim kuni telim ei, poł pei topu mołum. ¹⁷ Pe wu num ei eim noman ele piipi, ‘Na nimbił oł endi ermbii?’ ni piim. ‘Na kuni tuk kindmbii ei ngii pei sinałim,’ ni piim. ¹⁸ Eim yi nim, ‘Nam ermbii mił nenj?’ ni piim. ‘Na yi ermbii, kuni ngii kembis kembis ombu to kis erpi, kuni ngii owundu konj tekmbii,’ nim. ‘Takip kin, kuni tem ni kuni kanim kanim sip nam ngii ele tuk kindmbii. Nam kuni pei salim, kung pei nop mułmbii,’ nipi kin, kor mułum. ¹⁹ Mołpu kin, eim ei ek nipi yi nim, ‘Nim kung ngii pei kor molkun, kuni ni epi salim. Nokun kin, ka ka piikin mulnjii,’ pa nirim. ²⁰ Ba Gos ek nipi wu ei ngum, ‘Nim wu kom noman ka pinerang nikin mołun. Nim epin mendpił nim kulnjii. Kułan kin, epi pei ka er sin, ei wumb nii simba?’ ²¹ Ei yi mił, wumb en enim epi pei kułou mondułmun wumb ei, Gos kumb ele ok epi sinerii mił mołmun,” pa nim.

*Gos Kin Noman Pii Gii Nimin
(Masyu 6:25-34)*

²² Jiisas eim er se andilim wumb kanpi, ek dinga nim, “Na enim kanip nind, ‘Enim noman konj ele

noman to minj kulerngii mon!’ Enim yi ningii, ‘Sinim kuni nipe kuni numun? Nga enim ngenj ele piik kin, alap ni epi nipe endi kindmin,’ yi ni piinerngii mon! ²³ Noman konj sikin konj mulnjii ei, kuni minj ni piinerngii; nga ngenj ele alap minj ni piinerngii! ²⁴ Enim kei Goi ni kei kanim kanim ei piingii. Enim kei piin min? Kei ei kuni tilalmin, nga kuni kelngii ngii sinałim; nga kuni tu wuk kułou tunałmin; ba Gos eim kei kuni ngolum. Enim wu amb ei kei to mani kindinmin ei, enim wumb owundu mołmun. ²⁵ Pe enim mołmun konu tuk ele wu endi noman dinga pimba. Ei eim nga nipi, pupu eim noman konj ei kung ngii kopur nga sipi, mułmbii ni pimba, ei kapli enanim; ba Gos mendpił ei kapli ermba. ²⁶ Pe enim epi kembis endi erngii ei kapli enerim kin, Gos mendpił kapli ermba. Nimbił erang enim epi kanim kanim pei noman to piinmin? ²⁷ Enim epi kuk ka wii ei piin min? Ei kongun endi enalmin mon. Ei wii tonu onum. Pe enim alap enalmin; ba na enim kanip nind, kumb ok King Solomon, eim alap ka wii kindim. Ba ei ya epi kuk ka wii ei mił alap endi kindnerim mon!” pa nim. ²⁸ “Pe kuni talilmin konu epi ka wii tonu opu mołum ei, pe mołum; ba topuł tok tor kindik dup kelngii. Pe epi wii ei nge Gos kan wiik tołum. Ei enim kan kun erngii. Gos enim tep ermba ku; ba enim wu amb pii gii dinga pinałim. ²⁹ Yi piik, enim noman embin to piinerngii. Sin nipe kuni kin noł numun, epi nipe epi simin nik yi piinerngii mon! ³⁰ Mei konu orung orung torung mołmun wumb ei, epi pei er simin mił nenj ni piik mołmun; ba enim Ernjing ei epi ei nge singii ni piinim. ³¹ Enim Gos enim tep er mołum oł ei, kan kun er mułngii. Pe Gos eim enim epi ombu kapli

ngumba ku.”

*Ei Epin Konu Epi Pei Salim
(Masyu 6:19-21)*

³² “Enim wumb tilap kembis kung siipsiip mił ombu, enim mund mong tunerngii. Enim Ernjing Gos ka piipi, eim tep er mołum konu ei, ‘Enim ngumbii mułngii,’ pa nirim, ek ei palim. ³³ En enim epi pei wumb ngangin kin, wumb top tok singii ku ei, wumb wii mułngii wumb ei, paki tok ngungii. Ngangin kin, enim ku nin epi ombu am punermba. Pe ninim kon endi sinjii kon, ei sikirpi kilip topu numun tunermba; ba kon dinga wii seng kindnjii. Pe enim epi ka wii kanim kanim, epin konu kulou tungii ei am punermba. Konu ele waning wumb tuk ok waning sinerngii; nga ka pila min, epi kis endi tuk ok epi ombu, nok erik kis mundnerngii mon! Pe enim epi ka wii, ei epin konu kulou tungii, ei am punermba. Epin konu ele waning wumb tuk onerngii; nga ka pila min, nga epi kis endi tuk onerngii mon. ³⁴ Enim nge epi ka konu ele salim konu ele, kunum kunum enim noman tuk konu ele salim ku.”

Kongun Wu Ek Er Kun Er Mułngii Ek

³⁵ “Enim kan talk, dup alam si kalk, konduk kindik, nipe epi endi erik, en enim er kun erik mułngii. ³⁶ Jiisas ek nipi yi nim, “Enim mułngii ei, wu owundu endi omba. Nik kin, wumb en enim or pinarik, er mołmun mił mułngii. Ei yi mił, wu ei eim kuni owundu nok erngii ei, orung omba ei si kindpi kin, opu ngii ondu to teki teki nimba, ei sikir ok aki tungii. ³⁷ Wu owundu ei opu kanilim ni, eim nge kongun wumb or pinałmin ei, wumb ka piingii. Na enim kanip nind, wu owundu eim alap sipi osii er tałpi, kan tałpi, eim nga kuni er kun er sepi yi nimba. ‘Na

nge kongun wumb ok peł ele molk, kuni owundu nungii nge ngumbii,’ pa nim. ³⁸ Pe wu owundu ei epin tuk mii memb omba min, kei kultu kumna tumba kunum ei omba min, eim opu kenmba ni, eim kongun wumb or pinarik omba nik, kui mułngii wumb ei ka piingii,” pa nim. ³⁹ “Enim oł ei piinmin! Wu endi eim ngii konu waning wumb ongii ni piipi kin, eim ngii konu tep ka wii er mołum ei, tuk punałmin mon! ⁴⁰ Enim yi ku er kun erik mułngii. Wu kingam eim omba kunum ei, enim piik kunum ele, omba ni piinerngii.”

Kongun Wu Ka Min Kongun Wu Kis Nge Ek Ekin

(Masyu 24:45-51)

⁴¹ Pe Piisa ek ekin yi nim, “Owundu, nim sin kin ek ekin pei ni ngon min, sin wumb eipi kin ek ouni nin min?” ⁴² Pe Owundu yi nim, “Pe tep enim ei nii tep mołum? Mołpu kin, eim noman ka palim. Peng kin, eim kongun tep ka mołum. Mołpu kin, owundu eim wu endi to mundang mołpu, kongun wumb tep er nim min? Nipi kin, wumb kuni kunum simba kunum ei ngopu erangi nim min? ⁴³ Ekii se wu owundu ei orung opu, eim kongun wu ei ok ek nim mił, ei piipi kin, kongun er mołum wu ei eim ka piimba. ⁴⁴ Na ek keimi nip enim ngond, wu owundu eim, ‘Epi pei tep er mułii!’ nimba. Neng kin, tep er mułmba. ⁴⁵ Ba kongun wu ei eim noman yi piim, ‘Na wu owundu ei sikir orung onermba,’ ni piipi, kongun wumb ei wu amb ni kepil topu kin, eim pupu kuni nopu, noł nopu, wulu pang er andpi mułum. ⁴⁶ Pe eim yi er mułum ei, eim wu owundu ei kunum nenj omba nipi kin, kui er mulerim. Pe kunum endi eim pii poł tunarpi mułum. Pe wu owundu opu, eim kongun wu ei

kepii topu, wu sipipi wumb wii molk kongun pii poł tunarik mulnjung konu ele mundum. (Konu ele wumb pii gii ninenjung wumb).

⁴⁷ Kongun wu ei eim wu owundu elim oł ei piilim; ba eim wu owundu noman ele kongun kun enarpi mułum. Wu ei wu owundu opu, ek ngopu kin, kepii dinga wii tumba. ⁴⁸ Pe kongun wu ei, eim wu owundu kongun elim oł ei piinarpi kin, oł eipi er mułum kin, wu owundu ei opu, ek ngopu kin kepii aninga er tumba palim. Wumb endi epi pei ngang sim pim kin, wumb ei epi yi ku erpi kin nga pei ngo orung kindmba. Nga wumb endi ek ka min, kongun ka ni, epi pei kanim kanim ngum ei, wumb kin kongun oł yi mił ku erpi ngo orung kindmba.

Jiisas Eim Wumb Tilap Mok Tumba Wu
(Masyu 10:34-36)

⁴⁹ “Na op dup owundu kindamb, mei ele opu dup numba. Nam noman dinga ni piip, nam dup ei sikir numba. ⁵⁰ Na noł endeim pimbi ei yi mił, na kin oł embin tui owundu endi tonu onum. Onum oł ei na kin sikirip poru nimba. Nip mol; ba sikirpi poru ninerang kin, nanim noman embin enim. ⁵¹ Pe enim piinmin! Na op enim opu erik erngii oł ei (opu ond wu mił op) mon nimbii onj min? Mon. Na enim kanip nind, “Na op wumb tilap ende en enim opu erngii, nge onj. ⁵² Akip ni, nga ekii se, wu amb kangil kombur ngii ende mułngii wumb ei, ok eipi eipi puk, tilap tał er mułngii. Pe tilap endi, opu orung erpi tilap tał ngumba. Ngang kin, nga tilap tał opu orung er eim kin ngungul. ⁵³ Yi er puk kin, kangi ei arim kin opu ermba ku. Nga arim kingam kin opu ermba ku. Nga amb mam eim ambilam kin opu ermba; nga ambilam eim mam kin opu ermba

ku. Pe amb mam eim kingam ambim ei kin opu orung erang; nga kingam ambim ei kingam mam kin opu orung erang kin yi erngii.”

Epi Nipe Tonu Omba Ei Piilmin Oł Ei
(Masyu 16:2-3)

⁵⁴ Pe eim ek dinga nipi wumb ngopu nim, “Enim konu eni tonu opu, mani pupu, enim konu ei kon kupu endi tonu onum ei kaninmin. Kanik kin, enim yi ninmin, ‘A konu kumb tumba.’ Enim yi niłmin oł ei keimi, konu kumb tołum. ⁵⁵ Pe enim mułangin kin, konu pop owundu endi mer ele tołum kunum ei, enim yi niłmin, ‘A konu eni owundu pimba,’ pa niłmin. Yi niłmin, oł ei keimi tonu ołum. ⁵⁶ Enim ek kend wumb! Enim kupu kin mei ele oł ermba ei kan poru niłmin. Ba nimbil erang, enim Gos oł kombur pe tonu onum, nga tonu omba ei, kan kun enanmin?

Pe Nim Giyeng Ni Molkun Wumb Nim Kin Kos Ningii Ei Er Kun Enjii.

(Masyu 5:25-26)

⁵⁷ Nimbil erang enim oł ei ek nik kun kind piinarik, oł kun niłmin? ⁵⁸ Kunum endi nim wu endi nim kin kos er ngumba wu ei kin, tep to punjii. Ei andlam ele pukuł, wu ei kin ek ni ka enjii. Mon pim kin, wu ei nim sipi, kos piilim wu endi angil ele ngang kin, kos piilim wu ei nim sipi opu ond wumb angil ele ngang, opu ond wumb nim sipik, kan ngii ele kindngii. ⁵⁹ Na enim kanip nind, nim kan ngii ele sikir tor onenjii mon! Ok ninim kom se piikin, ku epi owundu endi min, ku kembis pei ei ngo orung kind poru ninjii,” pa nim.

13

Wumb Endi Gos Kin Noman Ak Tunermba Ei Eim Am Ba

¹ Kunum ele, wumb kombur mułangin kin, enim nik Jiisas

ngunjung. Galilii wumb kombur molangin kin, Pailos eim kulmal kelnjing wumb ei, topu miyem sipi nga kulmal kelnjing, kung miyem ei sip endi kindim. ² Jiisas ek dinga nipi orung kindpi yi nim, “Galilii wumb ei er molk, Galilii wumb kombur to mani kindinmin, ni piik ninmin min? Pe Galilii wumb tilap ei ol kis elmin, wumb ni piik ninmin min? Ete nge kapli wumb ei ol embin tui sinjing min? ³ Na enim kanip nind. Ei mon! Ba enim yi ku, noman ak tunenjing kin, enim pei yi mil ku kolk am puk poru ningii. ⁴ Kumb ok kunum Sailom ngii olt endi eskil topu mani pupu wumb engki nga kapil kapli pei to kundum. Wumb ei ol kis erik ol ei, wumb eipi Jerusalem konu molmun wumb ol kis ei to mani kindim ni piik ninmin min? ⁵ Ei mon ku! Na enim kanip nind, ‘Enim noman to ak tunenjing kin, enim yi mil ku kolk am puk poru ningii,’ pa nind.

Ond Pik Mong Tunanim Ei Nge Ek Ekin

⁶ Pe eim ek ekin endi nipi ngopu yi nim, “Wu endi eim ond pik tuk kuni wain pin talim. Ba ekii se opu, ond pik ei mong tonum min? Op, mong tang numbii ni piipi opu kin, kenim ni mon pim. ⁷ Mon peng kin, ek nipi eim kongun wu ngum, “Nim piin! Kung ngii tekliki molup op kin, ond pik mong numbii ni onj, ba mong tunerim. Palim, ei nim kolmung to kindii! Nimbil erang ond ei mei nol wii nonum?” pa nim. ⁸ Kuni mong nge kongun elim wu ei ek nipi orung kindpi yi nim. “Wu owundu! Nim kapli nen, kung ngii endeim minj nga mulmba min? Mulang kin, na mer ond pul ele mei akip kung kou enj tu wup, kindip kin, yi ermbii,” pa nim. ⁹ “Yi erpi pindamb kin, nga kung ngii endi ele kapli mong tumba. Yi eramb kin,

mong tunerim kin, nga kolmung tui nen kin, to si kindmbii,” pa nim.

Kor Owundu Kunum Jiisas Amb Endi Er Ka Erim

¹⁰ Kor kunum endi Jiisas Gos ek ka nipi wumb ngum. Ei men ngii endi ele molpu ek nipi ngum. ¹¹ Kunum ele amb endi mulum, amb ei gui kis endi mumum. Gui kis ei, amb ei ening ngang kin, kung ngii engki nga kapil kapli pei o pum. Gui kis ei erang kin, amb ei ening kan sipi pim ei eim bul engin tang kin, kun ba pinerim mon. ¹² Pe Jiisas amb ei kanpi yi nim, “Nim ya wa!” Amb ni wang kin, Jiisas ek yi nim, “Na nim ening ei er ka er poru nind,” pa nim. ¹³ Amb ei wang kin, Jiisas angil sipi, amb ei embilim. Embilang kin, amb ni sikir kun engim. Angpi kin, Gos embe ambil tonu kindim. ¹⁴ Ba men ngii ele tep molulum wu ei, Jiisas amb ei kor kunum er ka erim ei, mon nipi, Jiisas kin popul sim. Sipi kin, ek dinga nipi wumb pei ngopu yi nim, “Kongun ermin kunum ei kongun minj ermin. Kunum angil orung nga endeim ele kongun ermin. Enim ei ngenj er ka ermba ni pingii wumb ei, kongun kunum wangin kin, er ka ermba. Enim ele nge piik kin, kor kunum wumb yi nge, ya ele tu wunerei!” pa nim. ¹⁵ Pe Owundu ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim wumb kanik ek kend nik pendik, nga puk ol eipi eipi elmin wu, kor kunum enim kung kou ni, kung dongkii ni konu kuni ngo pendilmin konu ei kan posik sipik, nol ngok, nga tu wuk, yi elmin ol ei piinarkin nin min? ¹⁶ Ba amb ei, Eiparam nge tilap ambilam, Seisen ambil gii nipi mulang kin, kung ngii engki nga kapil kapli pei opu pum. Ei akip kor kunum ei na eim kan mil pe mulum ei, pilngan to kindind,”

pa nim. ¹⁷ Eim ek yi neng kin, opu orung enjing wumb ei singambil sinjing. Pe wumb pei eim erim ol ka ei kanik ka wii piinjing.

Ek Ekin Kombur Jiisas Wumb Ngum

(Masyu 13:31-32, Mak 4:30-32)

¹⁸ Jiisas ek ekin nga topu yi nipi ngum, “Na nipe epi endi su sip kin, nga Gos wumb tep enim ei tonu ok pei mołmun ei nip ngumbii? ¹⁹ Ei yi mił, kuni emb kembis wii endi sinim embe ‘maser,’ pa ninmin. Wu endi kuni emb maser ei sipi kin eim kuni talim konu ełe tałpi pendim. Pe kuni maser ei ekii se ond mił tonu om. Ond ei engim konu kei ok mołumun.”

²⁰ Ek ekin nipi nga nim, “Na Gos wumb konu orung orung wumb pei tep er mołum ol ei, na epi nipe endi mił su sep nimbii? ²¹ Ei yiis bres tuk kindilimin mił, amb endi bres plawa ming owundu endi sipipi, yiis kin endi kindim ei, ekii se bres plawa ei oupu tonu om. Ei yiis ninmin epi ei konu orung orung pang kin, yi elim.

Ngii Ondu Kembis

(Masyu 7:13-14,21-23)

²² Jiisas eim pupu, konu owundu ni konu kembis kombur sim konu tor pum. Pup andpi kin, Gos ek emb topu, wumb ngopu yi erim. Erpi kin, eim Jerusalem konu ełe ba nge pum. ²³⁻²⁴ Pang kin, wu endi opu yi nim, “Owundu, Gos wumb endeim, endeim ni sipi orung simba min?” Ba Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim, “Enim embil dinga kindik, kongun dinga erik, ngii ondu kembis wii ełe tuk pungi. Ei yi mił enim kan kun er mułngii nge Gos erim. Na ek nip enim ngond, ei nimbil erang wumb pei ngii ondu kembis wii nirik bin nik erngii; ba kapli en-ermba mon! ²⁵ Ekii se ngii arim ei opu kin, ngii ondu ngumba. Ngang kin, enim ok andaring ok, molk

yi ningii. ‘Owundu, ngii ondu aki to!’ yi ningii. Pe eim ek yi nipi ngumba, ‘Enim jili wumb, na piinand.’ ²⁶ Nga enim yi ningii, ‘Sin nim kin ende mołpun, kuni nopun, noł nopun, nim andlam ełe andpin, ek emb topun, sin konu owundu ngołan,’ pa ningii. ²⁷ Ba eim ek yi nipi enim ngumba, ‘Enim jili wumb, na enim piinand. Enim ol kis elmin wumb, na moł konu kunerei!’ ²⁸ Ba enim molk ke ningii ni, Eiparam ni, Aisak ni, Jeikop ni, Gos ek ka ni tor kindilim wumb pei Gos konu sinim tep enim konu ełe, tuk mułngii ei keningii. Ba en enim mon, si kindik torung mułngii. Molk kin, en enim gupu mong kongk kin ke nik mułngii. ²⁹ Pe wumb konu eni tonu onum konu wumb ni, eni mani punum konu wumb ei ni, ei orung wumb ni, mer mani orung wumb ni, wumb ei tonu ok, Gos sinim kin tep er mołum konu peł ełe, kuni owundu nok er mułngii. ³⁰ Keimi! Pe wumb kombur en enim ekii se omun ni erngii wumb ei, nga ok kumb se pungi. Wumb kombur pe o kumb se bin ni erngii wumb ei, am ekii se mendpil ongii.

Jiisas Jerusalem Konu Ełe Kanpi Kin Ke Nim.

(Masyu 23:37-39)

³¹ Kunum ełe mendpil lo ek piik nilmin wumb kombur ok, ek yi ninjing, “Nim konu ełe si kind-kin, konu eipi endi ełe pui! King Eros nim tumba enim,” pa ninjing. ³² Jiisas ek nipi orung kindim, “Enim eim kanik ek ningii, ‘Pimin! Akip min, topuł endi, gui kis ei na to tor kindip, ening pimba wumb ei, er ka erip, ermbii. Toi na kongun poru nimba. ³³ Ei yi mił, pe min, topuł min, tał kunum na andip kongun ermbii. Ei nimbil erang wumb, wu endi Gos ol ekii se ermba ol, ei piik nilmin wu, endi to kundngii ei, Jerusalem konu tu wuk minj, to kundngii.

³⁴ “O Jerusalem konu eŕe wumb! Jerusalem konu eŕe wumb! Enim wumb Gos nge ek keimi nik oŕ ekii se ermba oŕ ei piik nik eŕmin wumb, ei enim to kundmun. Gos kindiŕim wumb ei ku tok yi eŕmin. Kunum kunum na enim kei kultu mam waŕ ombu sipi eim kong mandring kindiŕim miŕ, na enim yi ermbii; ba en enim mon niŕmin. ³⁵ Piinmin! Gos enim konu owundu si kindpi, enim to anda kindim poru nim. Na enim kanip nind, ekii se na enim kinarik, ek yi ningii, ‘Wu endi Gos owundu nge embe eŕe om wu ei, eim embe ambiŕ tonu kindamin,’ ningii ei, enim na kinerngii mon.”

14

Jiisas Wu Ngenj Owum Wu Endi Er Ka Erim

¹ Kor kunum endi, Jiisas pupu lo ek ekii sik eŕmin wumb nge wu num endi ngii konu kuni num ni, Jiisas eim ermba oŕ ei kanik kui erik mulnjung. ² Wu endi simb ni angii ngenj ombu pei oupu muŕum wu ni, Jiisas muŕum konu eŕe mandi opu muŕum. ³ Jiisas wu ei kanpi kin, ek nipi, wu lo ek piŕmin wu kin lo ek ekii sik eŕmin wumb kin wu ombu kii sim, “Sinim lo ek kapŕi ninim ni, kor kunum wu ei endi ening pimba er ka ermin min mon?” ⁴ Ba en enim ek tinarik mulnjung. Muŕangin kin, Jiisas wu ni sipi, er ka er kindang pum. ⁵ Pe ek nipi yi nim, “Enim moŕmun konu eŕe wu nii endi eim kingam endeim muŕmba min; wu endi eim kung kou ni endi pupu kin noŕ tukpu eŕe mani pupu pimba ei, kor kunum kapŕi sikir sipi kin, tonu simba min mon?” ⁶ Pe wumb en enim eim nim ek ei ni orung kindnenjing.

Wumb En Enim Nge Embe Ei Ambii Mani Kindngii

⁷ Jiisas moŕpu kenim ni, wumb kuni owundu ngungii onjung.

Wumb ei pe kumb se eŕe konu ka wii muŕmun ni piinjing, yi kanpi Jiisas eim ek ekin endi nipi, yi nim.

⁸ “Wu nii eim amb simba pendpi nim kunum eŕe; ‘Oii!’ nimba. Ei nim pukun peŕ kumb eŕe mulenjii. Muŕang kin, wu owundu endi wii tangin kin, opu peŕ kumb eŕe muŕang, nim enjii miŕ nenj?”

⁹ Nim ‘Oii!’ nin wu ni, opu yi nim, ‘Nim peŕ kumb eŕe sim peŕ ei, ya wu ei ngui!’ nimba. Yi neng kin, nim singambiŕ owundu peng kin, pukun buŕ morung peŕ eŕe mulnjii,” pa yi nim. ¹⁰ “Ba wu endi nim wii topu, kuni numbuŕ oi nikin, nim pukun, buŕ morung peŕ eŕe mulnjii. Wu endi wii topu opu nim kanpi yi nimba, ‘A— na wu puŕ, nim ya peŕ tonu eŕe muŕii!’ nimba. Yi neng kin, nim embe tonu pang kin, wumb pei ningii eŕe kuni ende nunjii,” pa nim. ¹¹ “Ei yi miŕ, wu endi eim embe ambiŕ tonu kindmba wu ei, wu eipi endi wu ei nga to mani kindmba ku; ba wu endi eim embe to mani kindmba wu ei, wu eipi endi eim embe ambiŕ tonu kindmba.”

¹² Pe wu ei kanpi kuni owundu ngumbii oi nirim wu ei, ek yi nim, “Nim kuni owundu endi en kin, angnim noŕ ni, wu puŕ ni, ninim tiŕap ende wumb min, konu ende wumb ku pei simba wumb ei min, pei kan ninenjii! Yi en kin, ekii se wumb ei nim wii tangin kin, nim pan kuni nunjii kuni ei, nga ngo orung kindngii!” pa nim. ¹³ “Mon! Pe nim kuni owundu endi en kin, pukun wumb epi sinerang kaimb wii moŕmun wumb ni, wumb ningii kis muŕum wumb ni, wumb simb angii kis muŕum wumb ni, wumb ening peng pimba wumb ei nge ninjii!” pa yi nim. ¹⁴ “Pe wumb ombu nge nim kuni owundu ngunjii wumb ei, nga ngo orung kindnerngii! Nimbiŕ erang ei ninim ekii se Gos epi ei ngo orung kindmba kunum

ei, wumb kun ka molk wumb ei, nga angk, tonu konj ongii kunum ei, Gos nim epi ka ngumba.”

Kuni Owundu Nonmun Ei Nge Ek Ekin

(Masyu 22:1-10)

¹⁵ Pe tuk eke wu endi en enim kuni endi no mulnjung wu ei mołpu, piim ni, Jiisas ek nim ek ei piipi, ek yi mił ngum, “Wu endi Gos sinim tep er kanpi mołum konu eke, wu endi kuni konu eke nopy mułmba wu ei, ka piyangli!” nim. ¹⁶ Jiisas wu ei ek nipi ngum, “Wu endi eim kuni owundu endi er sepi kin, wumb pei tung kindim wumb ei, kuni owundu eke ngungii ongii. ¹⁷ Pe kuni nungii kunum ei, eim kuni er kun er sepi kin, eim kongun wumb kindang, puk ok, eim kan nirim wumb ei wangin kin, ‘Kuni er kun er sep moł,’ nirim. Neng kin, eim kongun wumb puk, ‘Kuni er kun er sim, enim wei!’ pa nik. ¹⁸ Ba eim ek kanpi nirim wumb ei, pei ek yi minj ku nik, ‘Sin omun pinałim ku,’ nik. Wumb endeim opu yi nirim. ‘Na aka pin konj endi top enj ei, pup kenmbii pałim. Na ombii pinałim, ei kapli min?’ pa nim. ¹⁹ Nga wu endi ek yi nirim, ‘Na kung kou kongun erngii nge kung engki top er sinj. Na kung kou kongun erngii kanip bii. Na kapli bii pinałim mon!’ nirim. ²⁰ Pe nga wu endi eipi ek yi nirim, ‘Na pe minj amb konj sinj kin, na kapli bii pinałim,’ pa nirim. ²¹ Pe kongun wu ni orung pupu, eim wu owundu ni kanpi nirim. Pe ngii arim ni, popuł sipi yi nirim. ‘Nim sikir pukun, konu andłam owundu ni, kembis ni, pei pukun, wumb epi sinerang mułngii wumb ni, simb kis mułmba wumb min, ningił tumbun wumb ni, wumb simb angil kilip to pum wumb min, wii to sikin, ya na ngii eke nirik tu wunjii pui!’ ni kindim. ²² Pe ekii se

kongun wu ni, orung opu yi nirim, ‘Wu owundu, nim nin ek ei na piip enj; ba ond peł kopur wii simba pałim,’ pa nim. ²³ Nga wu owundu ek dinga nipi kin, eim kongun wu ngum. ‘Nim pukun, andłam owundu nim konu owundu eke tuk mołmun wumb ei, se kułou to kinan kapli erim kin, nga konu owundu taring wumb tałip epi ni, wumb mołmun ei ni, tu wunjii ku! Na ngii eke wumb piki tumba,’ pa nipi, kindang pum. ²⁴ ‘Na nim kanip nind; wumb kumb se kuni owundu nungii pa nir wumb ei, na kuni owundu eke, kapli nunerngii mon!’ pa nim.”

Wumb En Enim Ok Noman To Piik Jiisas Kin Ekii Singii

(Masyu 10:37-38)

²⁵ Wumb tiłap owundu Jiisas pum konu eke ekii se punjung. Jiisas kan ak to yi nim. ²⁶ “Noł ei wakin to si kindnarpi, nga eim noman eke oł kanim kanim ermbii. Nip, piimba noman ei top mani kindnerim kin, op nanim kongun wu mendpił mulermba mon. ²⁷ Wu endi eim na kin noman to piipi kin, eim ngenj kumbii sinarpi, kongun dinga enarpi, eim nge ond peri kon sinarpi yi ermba wu ei, na kin ekii se omba ei, na nge kongun wu mulermba mon! ²⁸ Nimbił erang enim mołmun konu eke wu endi ngii olt takpi ei, tonu bii ni piimba wu ei, eim mołpu kin, ngii ei ku nimberii ba ei piipi kin, ermba wu ei, ngii kapli tekmba min mon? ²⁹ Ok eim yi ni piinarpi kin, mei eke ku simin er poru nipi kin, ngii tekmba mił pinerim. Wumb pei wu ei kanik kin, ek kulnjung. ³⁰ Pe wumb kanik yi niłmin, “A — wu ei ngii pułngun mond, ba eim tekim ni, ngii ei takpi poru ninerim mon!” pa ninjing. ³¹ Pe kang endi eim pupu kin, king endi kin opu ermbii niłim ei, eim mołpu kin, kom sipi piipi kin, kun er pendpi, king

ei opu wumb 10,000 pei mendpił mołmun, (kar angil orung mił) ni piipi, eim opu wu 20,000 pei nga mendpił mołmun (kar engki mił) ni seng kin, eim kin ouni pułmun. Pupu kin, eim kom se piipi kin, wu king endi ei topu kindmbii min mon, ni piim. ³² Pe king endi eim opu wu kanilim kapli enalim kin, wu king endi opu wumb sipi, opu konu turii mił mołum konu ek ni kindpi, 'Opu enerambil,' ek ni ka erambil nipi yi nilim. ³³ Ei yi mił ku, enim mołmun konu ele, wu endi eim epi pei buł ngunarpi mułum kin, wu ei na nge kongun wu mon."

³⁴ "Wu endi eim noman ele epi kanim kanim pei buł ngopu, na kin ekii simba. Nga noman to orung kindpi piim kin, ei eim ep kusa kis mułang kin, kongun endi pinerang si kindinmin mił eim yi mołum. Ep kusa ei epi ka; ba ep kusa singin ei pinarpi nim kin, sinim er ka ermin mił nenj? ³⁵ Ep kusa ei nge sinim aka pin ele kindnermin. Nga ep kusa ei nge kung kou enj kin endi kindnermin ku. Ep kusa ei wii si kindmin. Wumb endi eim kom pim kin, ek ei piyangli!" pa nim.

15

Kung Siipsiip Am Pum Ek Ekin Top Nim

(Masyu 18:12-14)

¹ Oł kis elmin wumb kin, wumb ku takis silmin wumb kin, ok Jiisas nim ek piinjing. ² Lo ek piik ekii silmin wumb kin, lo ek pułmun wumb, en enim yi ninjing, "Wu ei wumb oł kis elmin wumb kin, kuni ende nonum," nik ek kis ninjing. ³ Yi ninjing kin, Jiisas eim ek ekin topu nipi wumb ngum.

⁴ "Enim mołmun konu ele wu endi, kung siipsiip 100 pei mułum wu ei, kung siipsiip endeim am ba; ba ei eim kung siipsiip 99 pei wii mondpu, si kindpi pupu kin,

kung siipsiip endeim kurmba wu ei, eim kung siipsiip endeim am pum ei, kur kan sipi minj omba. ⁵ Eim kurpu andpi kan sipi kin, tu wupu, eim pepil ele pendpi tu wum. Tu wupu kin, eim ka piipi mołum. ⁶ Sipi tu wupu kin, eim nge puł wumb ni, wumb ngii mandi mołmun wumb ei, wii tang kułou tunjung. Tangin kin, ek nipi ngum, 'Enim na kin ouni ka piingii! Na kung siipsiip endi am pum; ba nga kur kan sip tu wunjl' ⁷ Na enim kanip nind; yi mił ku, tonu epin konu ele wumb 99 pei ka mołmun wumb ei, nga noman ak tunerngii ka piingii. Ba oł kis erpi elim wu endi, eim noman ak tumba ei, tonu epin wumb ka wii owundu piingii," pa nim. Pe nga ek ekin yi mił nim."

Kom Ku Amb Pum Ek Ekin

⁸ Pe amb endi eim ku engki se mułmba ei, kom ku endi am ba. Kapli ei eim dup alam kał pingii, nirikring brum erpi, kur mołpu kin, kan sim. ⁹ Amb ei eim ku kan sipi kin, eim wumb puł ni, ngii mandi mołmun wumb ei, wii top wangin kin, kułou tunjung. Tangin kin, eim ek nipi wumb ngum. 'Enim na kin ka piik ngungii; nim-bil erang na ku ni kan sinj.' ¹⁰ Na enim kanip nind yi mił, 'Epin konu ele Gos nge enjel pei, wu endi eim oł kis er andilim wu ei, noman ak topu wang kin, enjel wu ei onum wu ei kin ka nik ka ka piilmin.' "

Kangi Endi Arim Si Kindpi Pum Ek Ekin

¹¹ Jiisas ek ekin nga yi nim, "Wu endi eim kingam tał mołmbuł. ¹² Pe eim kingam ekii ni, arim kanpi yi nim; 'Wusa, nim sil epi mok tokun sil ngan kin, na nge epi mił pe simbii,' pa nim. Pe erinjngil epi ombu mok topu, kingam tał ngum. ¹³ Pe kunum kinan enerang kin, kangi ekii ni eim epi pei sipi kin, konu turii eipi pupu mułum.

Mołpu kin, eim ku ni, epi pei sipipi, oł kis erpi, wumb ngopu yi elim. ¹⁴ Eim epi sipipi, wumb ngopu, yi erpi pang kin, ku poru nim. Neng kin, kumb kuni owundu simba kunum mandi erim. Pe eim epi endi sinerim mon. ¹⁵ Sinerang kin, eim pupu konu ele wu endi kin kongun eririm. Wu ei eim kindang, pupu kin, kung es tum. ¹⁶ Wu ei kung eim aka kis ngum. Ngang kin, aka kis ei eim kirim ele numbii, ni piim. Pe wumb endi eim kin epi endi ngunenjing mon. ¹⁷ Pe eim mołpu piim ni, 'Na ernan nge kongun wumb ei, kuni pei seng nok er mołumun; ba na kuni je kułmbii end,' ni piim. ¹⁸ Piipi kin, yi nim, 'Nam ernan kin bii,' pa nim. Pup kin, eim kanip nimbii, 'Wusa, na nim kin, Gos kin oł kis enj,' pa nim. ¹⁹⁻²⁰ 'Akip na wu ka endi mił onenj; na nim nge kangil pa ninenjii mon; ba na nim kin kongun wu mił mułmbii,' pa nim. Pe eim angpi kin, eim arim kin pum.

Ba eim pupu kin, konu turii ele mułum. Mułang kin, arim eim kenim. Kanpi kin, eim kingam kaimb sipi piim. Eim kaimb kis piipi kin, eim sikir pupu, eim kingam wunj kangilpi, gupu to num. ²¹ Pe kangi ni eim arim kanpi yi nim, 'Na wu ka mon; nim na kangil pa yi ninerii mon! Na nim kin, Gos kin, na oł kis enj,' pa nim. ²² Pe arim ni, kongun wumb kanpi yi nim, 'Enim puk kin, konduk olt ka wii ni sikir tu wuk kin, kangi ei talk kindei! Kindik kin, eim simb su kindik kin angil dong eim angil ele kindik, yi eriei!' pa nim. ²³ 'Puk kin, kung kou wał ka wii endi kanik kin to tu wangin kin, sinim kuni nopun, ka piyamin! Nimbil erang sinim eim onum nipin, ka piimin. ²⁴ Nimbil erang, na kangi ei koltum ni piinj; ba nga konj mołpu kin nga orung onum. Eim

am mendpil pum; ba nga orung onum,' nik ka piinjing.

²⁵ Pe eim kingam kumna ei aka pin ele mułum. Ekii se opu kin, ngii orung ele mułum. Mołpu piim ni, golang nik, ek ka nik, non enjing, eim piim. ²⁶ Pe kongun wu endi wii topu kin, kii sipi yi nim. 'Ei nimbil oł enmin?' ²⁷ Wu ei ek yi nim, 'Nim nge angnim ni orung om. Wang kin, nim arnim kung kou wał ka wii endi to koipi kin, kingam om konu ka piipi kuim. Nimbil erang, eim kingam kułum ni piim; ba nga orung wang kin, eim noman ka piipi enim.' ²⁸ Ba eim kingam kumna ni popuł sipi, nirik punerim. Punerang kin, arim anda opu, ek ka kombur nipi ngum. ²⁹ Kingam ek nipi arim ngopu yi nim, 'Kung ngii kinan na nim kin kongun wii minj er moł. Na nim niłin ek ei endi to kindnał mon; ba nim kung meme wał ni, endi na ngonan. Ngan kin na sip nam wu puł ombu ouni kin, kuni nok, ka piik, yi eranmin mon!' pa nim. ³⁰ 'Ba nim kinganim ei, nim ngurun epi no poru nipi kin, oł kis erpi, andlam amb kan andpi kin, nga orung wang kin, nin kung kou wał ka wii ei to koin,' pa nim. ³¹ Pe arim ek nipi eim ngum; 'Kangi! Kunum kunum nim na kin molkun, na epi ombu pei nim tep er mołum. ³² Ba pe sinim ka piipin kin, noman ka simba. Nimbil erang, ninim angnim koltum ni piinjpin; ba konj mołpu kin, nga orung onum. Eim am pum; ba sinim si orung sinmin,' pa nim."

16

Ek Ekin Topu Kongun Tep Er Mołumun Wu Ei Wu Kis

¹ Jiisas ek nipi, eim er se andilim wumb ngum. Ngopu kin, yi nim, 'Wu endi ku pei salilim wu ei eim nge kongun wumb, eim epi pei wu endi tep mondułum. Nga wumb kombur ok, wu num ei kanik kin,

ek kis nik yi ninjing. 'Nim tep mundun wu ei, nim epi pei wii si kindin,' pa ninjing. ² Pe eim tep kongun wu ni, wii tang kin om. 'Nimbił erang nim oł ei eran kin na ek ei piind? Nim pukun kin, na epi pei nim kin salim mił ei nen piimbii,' pa nim. 'Nim nga na epi pei ni, na kongun wumb tep enenjii mon,' pa nim. ³ Pe kongun tep er mułum wu ni yi piim, 'Na nimbił oł ermbii? Wu owundu, na kongun wumb tep muls kongun ei, na tor kindmba ninim; na pup kin, mei akip ermbii ei, na dinga pinałim. Nga wumb kuni kenim nimbii ei, na singambił enim. ⁴ Ba nam epi endi ermbii piind oł ei eramb kin, wumb na sik, en enim ngii konu sipngii ei, wu owundu na to tor kindmba kunum ei, na wumb tep mulermbii kunum.' ⁵ Pe eim wumb endeim endeim ni, wii topu yi nim, 'Enim wu owundu kin epi endi ngo pendngii ei wei!' nim. Yi neng kin, wu endi ok om. Wang kin, kongun tep wu ei kii sim, 'Nim epi nipe mił, na wu owundu ei kin ngo pendin?' ⁶ Pe wu ni yi nim, 'Na wu owundu kin ming owundu kopung ei nge 100 pei sinj,' pa nim. Pe tep wu yi nim, 'Nim sirin pipe ei sin kin, pipe ei nge 50 ming minj pei sikir pulii,' pa nim. ⁷ Ekii se nga wu endi om. Wang kin, kongun tep wu ei kanpi yi nim, 'Nim na nge wu owundu ei kin, epi nipe mił nim sin?' Pe wu ni yi nim, 'Na kuni mong wiis kon 100 pei sinj,' pa nim. Neng kin, tep wu ni yi nim, 'Nim pipe sirin pipe ei tu wan kin, nga 80 pei kon minj pulnjii!' pa nim. ⁸ Nga ekii se wu owundu eim kongun tep er kis mundum wu ni, embe ambił tonu kindim. Nimbił erang, wu ei eim wumb noman ka peng enmin oł mił erim. Ba mei wumb en enim oł kis kanim kanim ei pułe erngii nge noman ka peng, piik kun erik mołmun; ba Gos nge wumb tilang

erang, oł ka er mołmun wumb ei yi mił mon!" Ya mei ełe wumb oł kis ełmin wumb ei nge enmin ei, wumb noman dinga peng, enmin oł erik kin, wumb tilang ełe mołmun wumb Gos nge wumb ei to mani kindinmin.

⁹ Na enim kanip nind, 'Mei ełe ku ni epi ei sik, en enim wumb eipi ei ngok, yi erik kin, wumb puł ei tonu ongii. Pe ekii se ku ni epi ei poru nim kin, enim Gos mołum konu ełe puk epi ka wii orung singii. ¹⁰ Pe wu endi eim epi kembis ei kan kun er mołum kin, epi owundu ei kan kun er mułmba ku. Pe wu endi epi kembis ei, kongun kun er mulerim kin, epi owundu ei kongun kun enermba ku. ¹¹ Pe enim ya mei ełe epi kis ełe ku ei kan kun er mulenjning kin, wumb nii enim Gos oł epi ngang ei, kan kun er mułngii? Wu endi yi erpi kin, kan kun enermba mon. ¹² Pe enim mei ełe epi ei kan kun er mulenjning kin, Gos ninim ngumba epi ei, wumb ni kapłi yi nimba epi ombu kan kun er se endnjii ei, nii mił endi yi nimba? Ei mon!

¹³ Wu endi eim noman dinga piim kin wu ei, mei ełe wumb wu owundu Seisen nge kongun ermba. Yi erim kin wu ei, Gos Owundu nge kongun kunum ende ermba ei kapłi enanim, ei mon mendpił!

¹⁴ Lo ek piik ekii siłmin wumb en enim ku nin epi noman pałiłim. Pe en enim molk piinjning ni, Jiisas ek ei neng kin, en enim Jiisas kin ek buł morung opu er ninjing. ¹⁵ Ba eim ek ni ngopu yi nim, "Enim oł ka enmin nik, wumb ningił ełe enmin; ba Gos enim noman ełe kaninim. Epi endi wumb en enim embe ambił tonu kindmin ei, Gos ningił ełe oł kis mendpił enmin.

¹⁶ Gos nge ek ka ni tor kindiłmin wumb ek ei ok pirim; nga lo ek ei ok pirim kunum ei, Jon wumb noł pendiłim wu orum; ba Jon kunum

ei o purum. Pe kunum ei Gos nge ek ka ei opu, konu orung orung pei punum. Pang ek ei yi mił; sinim Gos sinim tep er mołum konu ei, wumb pei piimin ei, wumb pei konu ele tuk bin nik, kongun dinga elmin. ¹⁷ Ekii se muł mei ei poru nimba; ba lo ek ei am punermba mon. Lo ek aninga wii kopur ku am punermba, ei mon!

¹⁸ Wumb pei en enim amb si kindik, amb eipi sik, wu eipi amb ei wunduk yi enmin. Pe wu endi eim ambim si kindrim amb ei, nga wu endi eipi sim oł ei, amb sinmin lo ei wu ei to kindpi kin, amb wundpu mił sim.”

Wu Endi Ku Salilim Wu Kin Lasaras Kin

¹⁹ “Ok ku ni epi pei salilim wu endi multum wu ei, eim konduk ka wii minj kindilim. Wu ei kon kundii ka wii, wu king mił kindilim; nga kunum kunum eim kuni ka minj nołum. ²⁰ Wu ku salilim wu ei, ngii ondu ele, wu endi epi sinałim wu endi mułum. Wu ei eim ngenj ele mong mołpu kin, toru mił pei mułum wu ei embe Lasaras. ²¹ Wu ei eim piilim wu; ku ni epi pei salilim wu ei kuni nang kin, kuni elim ni, kuni mend ei eim numbii ni piilim. Nga owu ok eim ngenj tonu o mułum ei, anmbil kin pen silmin. ²² Ekii se wu endi epi sinałim wu ni kułum. Kułang kin, Gos nge enjel ok kin, eim sipik, Eiparam kin ende mundnjung. Pe nga wu ku ni epi pei salilim wu ei kułum. Kułang kin, sik tukpu to pendnjing. ²³ Pe wu ku ni epi pei salilim wu ni, dup konu kis ele mołpu kin, ngenj kumbii owundu sipi mułum. Mołpu kin, tonu kind kenim ni, Eiparam mułum konu ei turii mił mułang kin, Lasaras mandi mułang kin, ouni mulnjung. ²⁴ Pe wu ku ni epi pei salilim wu ok ku ngenj ele peng no endrim wu ni, wii dinga topu yi nrim.

‘Ernan Eiparam! Nim na kaimb sikin, Lasaras kindan eim angil ei noł kindpi tu wang kin, na anmbil ele kindang jii nimba. Na ya dup ele ngenj kumbii owundu piind,’ pa nim. ²⁵ Ba Eiparam yi nim, ‘Kingnan, na nim piikin ok ninim konj multun kunum ei, nim epi ka kankin si nołun; ba Lasaras epi kis minj nołum. Ba akip kunum ele, eim noman ka seng mułang kin, nim ngenj kumbii owundu piin,’ pa nim. ²⁶ ‘Epi endi eipi yi palim ku. Sin mołmun konu ei, enim mołmun konu ei, Gos duł owundu endi salim duł ei, wumb ya mołmun wumb ei, enim mołmun konu ele onerngii mon! Nga wumb orung mołmun wumb ei, nga ya sin mołmun konu ele, onerngii mon ku!’ ²⁷ Pe ok wu ku nin epi salilim wu ni yi nim, ‘Ernan, na nim kanip nind. Nim Lasaras kindan pupu, na ernan ngii konu ele ba,’ pa nirim. ²⁸ ‘Na engnan noł angil orung pei mołmun ei Lasaras pupu, ek dinga neng kin, piingii. Mon peng kin, engnan oł ei noman ak tunenjing kin, na ya ngenj kumbii sip ei moł konu ele, ongii ku, ei mon!’ pa nim. ²⁹ Ba Eiparam yi nim, ‘En enim Gos ek ka ni tor kindilmin wumb nge ek ni, Moses nge ek ei salim, min mon? Seng kin, ek ei piingii,’ pa nim. ³⁰ Pe nga wu ni yi nim, ‘Wusa Eiparam! Ei kapli enermba mon! Wumb koltmun wu ei endi pupu nimba, ei kapli piik kin, noman ak tungii,’ pa nim. ³¹ Pe nga Eiparam ek nipi wu ei ngum, ‘Pe Moses kin Gos ek ka ni tor kindilim wumb nge ek poł ei piinenjing kin; nga wumb kułii mer tukpu ele angk tonu ok ningii ek ei, pii gii ninerngii mon ku.’”

17

Oł Kis Erpi Wumb Pii Gii Ei To Kindilim
(Masyu 18:6-7,21-22, Mak 9:42)

¹ Pe Jiisas eim er se andilim wumb kanpi yi nim, “Epi kanim kanim tonu omba ei je erang, wumb o kis erngii. Ba wumb endi kis ei erang, wumb o kis je erik mulnjung. Wumb endi o kis erim wu ei, epi kis eim kin tonu wang kin, eim kaimb er mulmba. ²⁻³ Mon peng, wu ei moŋpu, wumb kombur pii gii dinga pinalim wumb ei kin, o kis erpi mulmba. Enim ku owundu endi sik kin, wu ei num goltum eke kan to pendik sipik, ep noŋ eke kindei!” nim. “Yi erangin kin, eim o kis wu endi, wumb pii gii dinga pinalim o kis je erngii ei, enermba, mon mendpi! Ei en enim kan kun er mulngii!

Pe nim angnim o kis enim kin, nim eim ek dinga ngunjii. Nga eim noman ak tum kin, eim o kis erim ei ni, ka enjii,’ pa nim. ⁴ “Pe wu endi eim nim kin o endi kunum angil orung nga taŋ pei erim kin, nga wu ei, orung opu, noman ak tumbii nim kin opu, kunum angil orung nga taŋ ermbe. Yi erim kin, nim eim o kis erim ei, kil ngo, ka enjii.”

⁵ Nga Jiisas nge ek se andilmin wumb, Owundu kanik yi ninjing, “Nim sin pii gii je erang opu kin, dinga pimba,” pa ninjing. ⁶ Pe Owundu yi nim, “Enim pii gii palim ei, kuni ‘Maser,’ nilmin, mong kembis wii miŋ yi pim kin; pe enim ond mong owundu toŋum ond ei kanik yi ningii. ‘Nim puŋ pei pir pukun, ep noŋ peŋ eke, nga polkun piinjii!’ Nengin kin, ei kapli; enim ek ningii miŋ, ekii se sipi, piipi ba.”

Kongun Wumb Eŋmin Oŋ Ei

⁷ “Enim konu eke wu endi moŋpu kin, eim wu kongun wii elim wu ei, eim kindang pupu, kung siipsiip es toŋum min, kongun mei eke akilim min, er andpi wang kin, eim moŋpu yi nimba. ‘Nim sikir wa! Kuni nunjii wa!’ nimba min? ⁸ Min

pe eim kin ek yi nimba; ‘Nim, na kuni er kun er sekin kin, ninim kan takin kin, na kuni si mengkin tu wunjii. Tu wan kin, na kuni kin noŋ ok namb; nga nim kuni kin noŋ kin ekii se nunjii.’ ⁹ Wu endi eim kin kongun wii er moŋulum wu ei, o ka enim kin eim ka piipi ngumba min? Ei mon! ¹⁰ Yi palim ei enim yi ku. Enim Gos ek nimba miŋ ei erngii ei kapli; ba enim yi ningii, ‘Sin kongun wu wii, sin kongun ei minj enmin.’”

Wu Engki Kinj Tum Ei Jiisas Er Ka Erim

¹¹ Jiisas eim Jerusalem konu andlam eke andpi pum. Pupu kin, Sameriya ni konu Galilii konu eke tuk pum. ¹² Pe eim opu konu endi tor wang kin, ngenj kinj bumbum tum wu engki ok, eim kan sinjing ei, en enim konu turii miŋ engnjing. ¹³ Angk kin, ek nik wii dinga tok yi ninjing, “Jiisas tep wu owundu! Nim sin kaimb sinjii min?” ¹⁴ Pe eim en enim kanpi yi nim, “Enim puk, kuŋmaŋ kalilmin wumb moŋmun konu eke ngenj andan tungii. Tangin kin, kuŋmaŋ kalilmin owundu enim kin kuŋmaŋ keŋangin kin wumb pei keningii.” Yi neng pangin kin, en enim ngenj ei opu, ka erim. ¹⁵ Pe kinj bumbum tum wu mulnjung konu eke, wu endi eim kenim ni, eim ngenj ka seng kanpi kin, sikir orung pum. Pupu kin, Gos embe ambiŋ tonu kindim. ¹⁶ Wu ei pupu, Jiisas simb eke gopsing pii poŋ moŋpu kin, “Jiisas! Nim o ka en!” pa nim. Wu ei eim Sameriya konu eke wu. ¹⁷ Pe Jiisas wu ei kanpi, yi nim, “Na piip miŋ, wu engki kinj bumbum tum ni piinj; ba wu angil orung nga kapil kapli kombur jiŋi moŋum? ¹⁸ Pe wu kombur ok, Gos embe ambiŋ tonu kindngii onanmin? Ba ya wu konu eipi wu ei, mendpiŋ om min?” ¹⁹ Pe eim kanpi, ek nipi ngum, “Nim

angkin po! Nim nge pii gii je erang, er ka enim,” pa nim.

Gos Sinim Wumb Tep Erpi Omba Enim
(Masyu 24:23-28,37-41)

²⁰ Pe lo ek piik silmin wumb Jiisas kii sinjing, “Kunum ngenj Gos opu, sinim tep erpi omba?” Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Gos opu sinim tep ermba kunum ei, omba ol ei, enim ningil ele kin-erngii mon!” pa nim. ²¹ “En enim piinmin! Wumb ek yi ninerngii, ‘A ya ele molum, mon orung molum,’ yi piinmin. Gos sinim ya tuk tep er kanpi molum.”

²² Jiisas eim nge er se andilim wu kanpi yi nim, “Enim nge noman ele ek dinga piingii. Pe mei mani nga opu wu kingam ei, omba ol ei kenmin; ba enim kan sinerngii mon! ²³ Enim muhgii konu ele wumb yi ningii, ‘Orung ele molum, a mon ya molum. Ya onum, mon wul onum, mon al ele onum.’ Yi nik erngii ei, enim piik, ekii sik punerngii, mon! ²⁴ Ei yi mi elim, kupu tilang enim, ei tonu, wul, al pulum. Pe wu mei mani, nga wu kingam opu mei ele wu kingam telim wu ei, eim omba kunum ei, sikir wang kin, wumb pei keningii. ²⁵ Ba ok wu ei, eim ngenj kumbii sipi erang kin, akip kunum ele mołmun wumb, en enim wu ei kin, bul ngungii,” Jiisas yi nim. ²⁶ “Ok Nowa kanu mulk wumb ol yi tonu orum mi; nga ekii se, wu mei mani nga opu, wu kingam telim wu ei, yi ku erngii. ²⁷ Ok wumb pei yi erik puk, amb ngok, amb sik, kuni nok, noł nok, yi er pangin kin; Nowa eim noł kanu owundu ele tuk purum kunum ei, wumb pei kulnjung poru nim. ²⁸ Nga Los multum kunum ei, wumb yi erik ku. Noł nok, kuni nok, kongun erik, epi emb talk erik, ngii takik, epi top erik sipik, nga wumb eipi kin ku sik, yi erik. ²⁹ Ba Los eim

Sorom konu ei si kindpi purum ei, dup kin ku sulpa ni, ei konu kumb mił, muł elim epi ei, Gos kindang orum. Opu kin, wumb pei to kundrum. ³⁰ Pe yi ku, mei mani nga opu, wu kingam mołum wu ei, tor sikir omba kunum ei, ol yi ku ermba,” pa nirim.

³¹ “Kunum ele, wu endi ngii tondrung mołpu; nga mani opu, nirikring eim epi simbii nipi omba ei, kapli enermba. Yi mił ku, wu endi eim aka pin ele mułmba ei, nga orung pupu, ngii konu epi endi sinermba mon! ³² Enim Los ambim erim ol ei piingii. Amb ei ak to kan orung kind kanpi kin, eim ku mił połpu angrim. ³³ Wu endi eim noman konj kunum kunum mołpu kin, eim sipi orung simbii ni ermba wu ei, eim noman konj am ba. Pe wu endi eim nge noman konj ambil gii ninarpi, mułmba wu ei, eim ekii kunum kunum ka mułmba. ³⁴ Na enim kanip nind. Akip kunum ele, wu tał ngii endeim ele or pingil ei, Gos wu endi sipi, endi pindang pimba. ³⁵ Pe nga amb tał el elip, aka pin kongun ouni elmbil ei, Gos amb endi sipi kin, endi mundang mułmba. ³⁶ (Pe wu tał pani pin ele mułnguł ei, Gos wu endi sipi kin, wu endi mundang mułmba.)” ³⁷ Jiisas eim nge kongun wumb ek ei piik, kii sik yi ninjing, “Owundu, epi ei er omba mił nenj?” Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wumb min epi endi kołpu pałim konu ele, kei sikapi puk, keıou tok mołumun. Yi mił ku, mei mani opu wu kingam tałpi mułum ei, sikir tor omba kunum ei, wumb pei eim keningii.”

18

Ek Ekin Ei Ek Pii Kun Elim Wu Kis

¹ Jiisas ek ekin endi nipi, er se andilim wumb ngum, “En enim kunum kunum enim prei erik kin,

enim ten kulk yi enerngii,” pa nim. ² Eim ek yi ni nim, “Konu owundu kos piilim wu endi mułum wu ei, Gos kin men tunałim. Nga eim wumb kin kaimb piinałim ku. ³ Amb endi wam kultum amb ei, konu ełe mułang kin, kunum kunum amb ei opu, yi niłim. ‘Na nga opu orung wumb ei onmun. Nim na paki tokun kin, na kin kos piinjii,’ pa niłim. ⁴ Kos piilim wu ei ok, ‘Nam amb ei paki tunermbii,’ ni piim. Nga eim noman ełe yi piim ei, ‘Gos kin mund mong kulermbii; nga na wumb ombu kin piinermbii ku,’ niłim. ⁵ ‘Ba amb ei wam kultum amb ei, na kin kongun owundu ngołum ei, na eim kos ełe paki top nimbii,’ pa nim. ‘Kos piineramb kin, kunum kunum wang kin, na piip kis piimbii,’ ni piim.” ⁶ Pe Owundu ek yi nim, “Enim kos piipi kun ełim, wu kis ei, nipi ek ninim ei, enim piyei! ⁷ Nimbił erang Gos eim nge wumb sipi, mundum wumb ei, kunum kunum epin, tinga pei, Gos kin ke minj nik mołmun. Gos wumb ombu kos ełe paki tumba min mon? Pe eim kunum kinan er mołpu kin, ekii se paki tołum min mon? ⁸ Na ek nip enim ngond. Gos eim wumb ombu sikir paki tumba. Ba ekii se, wu mei mani opu wu kingam wu ei, ekii se opu kenmba; ya mei ełe wumb pii gii nik, prei erik, er mułngii min mon? Ei opu kenmba.”

Kułmat Kalilmin Wumb Kin Ku Takis Wumb Ek Ekin Ei

⁹ Wumb kombur en enim yi piinmin, “Sin oł ka erpin pii gii nipin mołmun,” ni piilmin. Piik kin, wumb kombur ei, wumb kis mołmun nik piilmin. Ba Jiisas ek ekin topu, wumb ei ngum. ¹⁰ Ngopu yi nim, “Wu tał Gos kin prei erngił, pendkił pukuł, men ngii owundu ełe tuk punjnguł. Wu endi ku takis silim wu, nga wu endi lo ek ekii sipi elim wu, wu tał

punjnguł. ¹¹ Pe lo ek ekii sipi elim wu ei eim eipi pupu angpi, prei yi erim, ‘O Gos, na wu kombur mił mon. Na nim kin ka piip ngond. Nga wumb epi waning sik erik, oł kun enarik kin, amb wam mołum ei wunduk enmin oł ei, na yi enał mon! Pe na ya wu ei ku takis sipi elim wu ei mił, na mon ku. ¹² Kunum kunum kongun endeim tuk ełe, kunum tał ni ku, na kuni nonarip mowii peł. Pep kin, kuni ni epi pei ei mok top engki erip, eipi epi kandip, endeim ni ku nim ngoł.’ ¹³ Ba ku takis silim wu ei, eim konu turii engim. Angpi kin, ei epin konu kinerim mon! Nipi kin, eim pepił ełe topu ek nim, ‘O Gos, na oł kis eł wu. Gos nim na kaimb se!’ a nim. ¹⁴ Na enim kanip nind; wu ei ku takis silim wu ei, Gos nge ningił ełe wu ei, kun mołum; ba lo ek ekii sipi elim wu ei mon. Wu endi eim embe si tonu kindmbii ni ermba wu ei, Gos wu ei to mani kindmba. Ba wu endi, eim embe to mani kindmbii ni ermba, Gos wu ei, eim embe ambii tonu kindmba.”

Jiisas Noman Ka Ek Nipi Kangił Ngum

(Masyu 19:13-15, Mak 10:13-16)

¹⁵ Pe kangił kembis Jiisas mułum konu ełe to wangin kin, Jiisas angii tonu peng ełe kindpi, ek kengip ngumba ni tu wunjung. Ba Jiisas nge ek se andilmin wu ombu kanik kin, wumb ek ngunjung.

¹⁶ Pe Jiisas kangił kembis ombu wii topu, mandi sipi, ek yi nim, “Enim kangił kembis ei kun erangin kin, na moł konu ełe wangin kin, Gos sinim tep erpi mołum oł ei, wumb pii gii pim kin, kangił mił yi Gos oł ei sinmin,” pa nim. ¹⁷ “Na ek ei keimi nip enim ngond. Gos sinim tep er mołum oł ei, tuk ba, ei kangił yi mił; wu endi ek ei pii gii ninenim kin, Gos sinim tep er mołum konu ełe tuk punermin, mon!”

Wu Num Ei Epi Pei Moʼum

(Masyu 19:16-30, Mak 10:17-31)

¹⁸ Pe Jura wumb nge wu num endi Jiisas kin kii sipi, ek ni ngolum. “Wu ka wii, na noman konj sip kunum kunum er muʼmbii miʼ nenj?” ¹⁹ Pe Jiisas ek nipi ngum, “Nim na wu ka wii nin; ba Gos endeim mendpiʼ ka wii moʼum. Nimbiʼ erang nim ek yi miʼ nin? Nim kan kun erkin piinjii. ²⁰ Gos kengip ek Moses ngurum ek ei nim piilin. Ek yi nilim, ‘Ek kend tokun ninenjii; nim epi wangin enenjii; wumb to kundnenjii; amb wam muʼmba amb ei wundnenjii; ninim arnim manim ek ningii ei piikin, ekii sinjii.’” ²¹ Pe wu num ni ek yi nim, “Na kangil kembis kin moʼ; pe op wu dinga moʼ ei, na oʼ ombu poru ekii sip poru niʼ,” pa nim. ²² Jiisas ek ei piipi, ek nipi, wu ei ngum, “Nim epi endi sinarpi nim kin, nim epi pei wumb ngokun, nga ku sinjii ku ei, wumb kurpu wii muʼngii wumb ei ngunjii. Nim oʼ yi en kin, nim epi ka wii epin konu eʼe salim epi ei, am punalim mon! Epi ei nim sinjii. Pe nim na ond konu eʼe ekii se oi!” pa nim. ²³ Ba wu num ni, ek ei piipi, eim noman embin to piim. Nimbiʼ erang wu ei, eim ku nin epi pei sim ei, wakin top si kindip punermbii ni piim.

²⁴ Jiisas wu ei kanpi yi nim, “Wumb ku pei saʼilmin wumb ei, Gos sinim tep er moʼum oʼ ei, singii ei, kapli enermba mon! Ba wumb ei kongun dinga erik singii. ²⁵ Pe kung kamil ya gal alap mui gal tundii eʼe miʼ ondu kembis ei tuk bii ni ermbe; ba ei kongun dinga erpi, ngenj kumbii sipi tuk ba palim. Yi miʼ ku, wu ku nin epi pei saʼilim wu ei, Gos sinim tep er moʼum oʼ ei, simbii ni ermbe; ba eim kongun dinga wii erpi, noman embin sipi, simba palim ku.” ²⁶ Wumb ek ei piik, yi ninjing,

“Ek mon wu, wumb nii endi epi erpi kin noman konj sipi kunum kunum muʼmba?” ²⁷ Ba Jiisas ek yi nim, “Epi endi wumb erngii kapli enermba mon; ba ei Gos kapli ermbe,” pa nim.

²⁸ Pe Piisa ek yi nim, “Piini! Sin kongundpun, ngii, mei, amb kangil ni, epi si kindpin, nim kin ekii se onmun.” ²⁹ Pe Jiisas ek nipi, eim er se andilim wu ombu ngum, “Na ek keimi nip, enim ngond. Wumb endi Gos sinim tep er moʼum oʼ ei, kongun paki topu erpi wu ei, eim amb angim noʼ, arim mam kangil ni, epi pei si kindpi omba. ³⁰ Wu ei nga akip Gos epi pei ngo orung kindpi oʼ ka erang kin, nga ekii se epin konu ka eʼe, noman konj kunum kunum sipi, ka muʼmba,” pa nim.

³¹ Pe Jiisas eim nge ek se andilmin wu, engki nga taʼ sipi, ek yi nip ngum. “Enim kinei! Akip sinim Jerusalem konu eʼe tonu punmun. Ok Gos ek ka ni tor kindilmin wumb ek mon polk, pei yi nik, wu mei mani opu wu kingam moʼum wu nik, ek keimi tor omba. ³² Pe nga Jura wu num kombur eim sik kin, wumb tilap eipi endi ngungii. Ngangin kin, wumb ei eim kin ek buʼ morung nik, oʼ kis erik kin, jipambiʼ tok erngii. ³³ Erik kin, kepil tok, ond peri eʼe to kundangin kin, nga kunum tekliki eʼe, nga konj angpi tonu ba,” pa nim. ³⁴ Ba Jiisas eim nge ek se andilmin wumb ei, ek ei pule pii poʼ tunenjing. Pe eim ek ei pule koi erim. Pe eim nge kongun wu ombu, eim ek ei pii kun enenjing.

*Wu Endi Ningil Tumbun Muʼum
Wu Ei, Jiisas Er Ka Erim*

(Masyu 20:29-34, Mak 10:46-52)

³⁵ Pe Jiisas eim Jeriko konu eʼe tor wang, wu endi ningil tumbun multum wu ei, andlam wer eʼe muʼpu kin, wumb ku nin epi ngei,

ni multum. ³⁶ Pe eim moʔpu piim ni, wumb pei onjung. Wangin kin, eim wumb kii sim, “Ei nimbil oʔ enmin?” a nim. ³⁷ Pe wumb eim kanik, yi ninjing, “Jiisas Naseres konu ele wu onum,” pa ninjing. ³⁸ Wu ni wii dinga tum, “Jiisas, nim King Deipis nge miyem ende wu. Pe nim Owundu moʔun, na kajmb se!” ³⁹ Pe wumb kumb se onjung wumb ei, eim ek ngunjung, “Nim ek tingnar!” ninjing. Ba wu ei, wii dinga nga tum. “Jiisas nim King Deipis nge miyem ende kingam, na kajmb se!” ⁴⁰ Jiisas opu angpi, wumb kanpi kin, ek yi nim, “Wu ei, ya tu wei!” nim. Wu ni mandi opu angang kin, Jiisas eim wu ni kii sim. ⁴¹ “Na nim kin, nimbil oʔ ermbii ni piikin nin?” Pe wu ni yi nim, “Owundu, na ningil ei, ka seng, kenmbii nip nind,” pa nim. ⁴² Pe Jiisas wu ei kin, ek nipi ngum, “Nim ningil ele tilang ermba ei, ninim nge pii gii je, er ka enim,” pa yi nim. ⁴³ Yi neng kin, sikir wu ni, ningil ka seng kenim. Wu ei, Jiisas pum konu ele, ekii se pupu, Gos embe ambil tonu kindim. Kindpi kin, wumb en enim oʔ ei, kanik kin, Gos embe ambil tonu kindnjing ku.

19

Jiisas Kin Sakiyas Takis Silim Wu

¹ Jiisas Jeriko konu ele tor pupu, nga bii ni pum. ² Wu endi muʔum wu ei, embe Sakiyas. Wu ei, wu ku takis silmin wumb ei, tep er moʔulum. Wu ei, eim ku nin epi pei salilim. ³ Eim Jiisas kenmbii ni piim; ba wumb pei onjung. Sakiyas eim wu osii peng kin, Jiisas kenmba mil pinerim. ⁴ Pe eim sikir kumb se pupu, ond endi ‘Sikimor’ nilmin ele, tonu pum. Pupu, moʔpu kin, Jiisas andlam ele, omba kenmbii ni muʔum. ⁵ Pe Jiisas konu ele tor opu, kan tonu kindpi yi nim, “Sakiyas, nim ond si kindkin

sikir mani wa! Akip na nim kin mulmbii,” pa nim. ⁶ Pe eim ka piipi, sikir mani om. Opu kin, Jiisas sipi, eim ngii konu ele sipim. ⁷ Pe wumb pei kanik kin, ek kis ninjing. Nik kin, yi ninjing, “Jiisas eim wu kis ei kin, or pimba punum,” ninjing. ⁸ Pe Sakiyas eim opu wumb kumb ele angpi, yi nim, “Owundu, akip na epi pei kulou to mondup kin, epi orung sip, wumb epi sinaʔim wumb ei ngumbii. Nga orung sipip, wu endi kin epi waning erir konu ele, wu ei kin, kunum kapil kapli sipi, ngo orung kindmbii,” pa nirim. ⁹ Pe Jiisas eim ek nipi ngum, “Akip nim ni ninim nge wumb, ya ngii ele moʔmun wumb ei, Gos sipi, orung sinim,” pa nim. Pe nga ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Pe wu ei Eiparam nge tilap ende wu. ¹⁰ Wu mei mani opu wu kingam telim wu ei, wumb am punjung ei, sipi orung simba nge om.”

Kongun Wu Engki Ku Sinjing Nge Ek Ekin Ei

(Masyu 25:14-30)

¹¹ Wumb ek ei piyangan kin, Jiisas nga ek ekin topu ngum. Nimbil erang Jiisas eim Jerusalem konu ele mandi om. Wumb yi ku ni piinjing ei, Gos sinim tep er moʔum oʔ ei, mandi tor omba enim, ni piinjing. ¹² Piyangan kin, eim ek ekin yi nim, “Wu Owundu endi konu turii endi pupu, king owundu mundangin moʔpu kin, nga orung omba nge punum. ¹³ Wu owundu ei opu kin, eim ku engki mil sipipi, eim kongun wu engki wii topu, ku ngond ei sik, kongun erik muʔngii. Muʔangin kin, “Na nga orung ombii,” pa yi nim. ¹⁴ Wumb konu ende wumb ei, wu owundu kin kis piinjing. Piyangan kin, wu owundu ei, eim si kind pendpi pum. Pang kin, wumb kombur

ekii se punjung. Puk kin, yi ninjing, "Sin wu ei king mulermba," pa ninjing.

¹⁵ Ba mon, wu ni king mundan-gin kin, nga si kind orung om. Opu kin, yi nim, "Na ok ku ngunj wu ombu, wii tangin wangin," pa nim. "Na piimbii, kongun erik ku nimberii orung sinjing ei, piimbii," pa nim. ¹⁶ Pe wu endi kumb se opu yi nim, "Wu owundu, nim ku endeim mił na ngun ei, na kongun erip pup kin, kum endeim nga sinj," pa nim. ¹⁷ Pe king ni yi nim, "Nim kongun wu ka, nim kongun ka en. Nim epi kembis ei tep ka en ei akip na nim kindamb pukun, konu ele owundu orung orung salim ei, konu engki pei tep enjii," pa nim. ¹⁸ Nga kongun wu endi opu yi nim, "Wu owundu, nim ku endeim mił na ngun ku ni, kongun er piip kin, ku angil orung mił sinj," pa nim. ¹⁹ Pe wu owundu yi nim, "Na nim kindamb pukun kin, konu ele owundu angil orung pei tep er mulnjii," pa nim. ²⁰ Pe nga kongun wu endi om. Opu kin, yi nim, "Wu owundu, nim ku endeim mił ni, ya alap kin kum to pendinj palim," pa nim. ²¹ "Nimbił erang na nim kenj ni, nim wu wumb kin ek nikin ełin. Na kanip kin, nim kin mund mong kuls. Nim wumb eipi epi siłin, nga kuni wumb eipi kuni ei siłin." Nga epi eipi nge nim sikin yi ełin. ²² Pe king ei ek dinga nipi, kongun wu ei ngun, "Nim kongun wu kis, ninim nin ek ele, na nim kos er ngumbii. Keimi nim piin; na wu wumb kin ek dinga nip erip, epi wumb eipi nge ei pup sip kin, kuni wumb eipi nge sip ele nin min? ²³ Nim na ku ei mer ku beng ele tuk kind sen ele, kongun er pukun, na ku endi seng, nam op kin, simbii ei, nimbił erang kindnen?" ²⁴ Wumb mandi mulnjung wumb ei kanpi yi nim, "Enim wu ei, ku endeim mił ei, sik sipik, wu endi ku kum

endeim salim wu ei ngei!" pa nim. ²⁵ Pe wumb yi ninjing, "Owundu, ei wu ku kum endeim sim," pa ninjing. ²⁶ Eim ek yi nim, "Na enim kanip nind. Wu endi epi pei simba wu ei, epi nga na epi pei eim ngumbii. Nga, wu endi eim epi kembis simba epi ei, na sip orung simbii," pa nim. ²⁷ Ba pe wumb na kin opu orung er nik, 'Sin kin king mulermba ninjing wumb ei, na ya ele kumb ningil ele tu wuk, to kundngii!' pa nim.

Jerusalem Konu Owundu Ele Jisas King Mił Tuk Pum

(Masyu 21:1-11, Mak 11:1-11, Jon 12:12-19)

²⁸ Jiisas ek ei nipi pendpi, eim andlam ele ok andpi pupu kin, Jerusalem konu ele tor pum. ²⁹ Pe eim pupu, Bespeis ni, Besanii konu ele mandi opu, komung endi, 'Olip,' wumb yi niłmin, konu ele tor pum. Pupu kin, eim nge ek se andiłmbil wu tał kindang, kumb se punjungul. ³⁰ Eim wu tał kanpi, yi nim, "Ełip konu orung ele peł. Pukuł kin, konu endi tuk pu keningil ni, kung dongkii wał endi, kan kuł kindnjing palim ei ok wumb mulenjing kung dongkii ei, kan pos si mengkil, tu wel!" pa nim. ³¹ "Wu endi ełip kii sipi, 'Kung dongkii ei, nimbił erngil enmbil?' Yi nipi nim kin, ełip yi ningil, 'Sił Owundu ei, kongun peng tu wel neng, enmbil pa ningil,'" pa nim. ³² Pe Jiisas wu tał kindang pukuł, kenjngil ni, Jiisas nim mił yi kenjngil. ³³ Pe wu tał ni, kung dongkii kan pos sikił, pengil. Kung dongkii arim opu, kanpi yi nim, "Nimbił erang ełip kung dongkii wał kan posinmbil?" ³⁴ Pe wu tał ni, yi ninjngil, "Sił wu Owundu ei, kongun peng tu wel neng, enmbil," pa ninjngil. ³⁵ Pe wu tał kung dongkii ni, Jiisas mułum konu ele, tu wunjungul. Pe eł ełip konduk ei sikił kin, tonu

kung dongkii ele sengil kin, Jiisas tonu peł ele mułum. ³⁶ Jiisas kung dongkii ele mołpu pang kin, wumb en enim nge wu Owundu onum ni piik, en enim konduk gulk, andłam ele sengin pum. ³⁷ Pe eim opu, komung Olip ele mandi mani ba erang kin, pe eim nge ek se andłmin pei wu ombu, ka ka piinjing. Piik kin, “Sin jep oł pei kenjpin,” nik, wii dinga tok kin, Gos embe ambil tonu kindnjing. ³⁸ Pe enim wii dinga tok, yi ninjing, “Owundu nge embe ele, king ei onum ni, Gos embe ambil tonu kindmba,” nik yi ninjing. “Pe epin konu ele emin ngo, ka sengli. Seng kin, nga Gos embe tonu mendpil pangli.”

³⁹ Pe lo ek piik ekii sik elmin wumb kombur, wumb tuk ele molk ei, piik yi ninjing, “Ek mon wu Owundu, nim nge ek se andłmin wu ombu, ek ngo.” ⁴⁰ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na enim kanip nind. Ek nik wii tok yi enerangin kin, kom ku ombu, kapli wii tok, ek tengingii,” pa nim.

⁴¹ Jiisas eim Jerusalem konu ele mandi opu, wumb ombu kanpi kin, ke nim. ⁴² Nipi yi nim, “Pe enim oł ka ombu piik, noman emin sek kin, ka piingii. Ba pe epi ombu koi er palim ei, enim kinerngii,” pa nim. ⁴³ “Ekii se kunum endi tonu omba ei, enim nge opu orung wumb ok, enim mułngii konu ele sik, pok pok erik, mei akikik, mei ngo tonu kindik monduk, enim kin opu ermin nik, yi erngii,” pa nim. ⁴⁴ “Pe nim kinganim noł ni, nim kin tuk mułngii wumb ei kin, pei to kundngii. Pe ku endi sik, ku endi peł ele pindnerngii! Nimbil erang enim Gos opu paki tumba kunum ei, pii poł tunenjing,” Jiisas ek yi nim.

Gos Ngii Owundu Ele Wumb Epi

Top Ernjing Ei Jiisas To Kindim

(Masyu 21:12-17, Mak 11:15-19, Jon 2:13-22)

⁴⁵ Akip Jiisas eim men ngii owundu ele nirik pupu, wumb men ngii ele epi top er mulnjung ei, to tor kindim. ⁴⁶ Eim ek dinga nipi yi nim, “Gos nge ek ele, yi ninim, ‘Na nge ngii ele prei ngii simba,’ ba enim erangin kin, ngii kis mołpu kin, ngii ei, koi er seng kin, wumb epi waning erik kin, er kis monduunmun.”

⁴⁷ Pe kunum kunum eim wu amb sipi, men ngii owundu ele, ek emb to ngopu yi elim. Erang kanik kin, lo ek połmun wumb ni, lo ek piik ekii silmin wumb ni, wumb tep elmin wu num ombu ni, eim to kundngii nge andłam kurnjung. ⁴⁸ Ba wumb pei Jiisas eim ek piimin nik, eim endim konu ele wumb pei endingjing. Pe wu num ombu, eim kin ek endi nik, to kundngii nge andłam endi sinerim, mon.

20

Wumb Jiisas Kii Sik, “Nim Nii To Mundum,” Ninjing

(Masyu 21:23-27, Mak 11:27-33)

¹ Kunum endi Jiisas men ngii owundu ele ek ka nipi, wumb ngum. Pe lo ek piik ekii sik elmin wumb ni lo ek połmun wumb ni, wu num ombu, nirik onjung ku. ² Nga wumb ombu, eim kanik yi ninjing, “Nim sin kankin nei! Nim dinga ei, jili sikin okun nin? Nim noman dinga ei, nii ngopu oł ei, erii nim?” ³ Pe Jiisas ek nipi, wumb ombu ngopu ek nim, “Pe yi ku, enim na kii sinmin oł ei nge, enim kii simbii. Enim na ek nei! ⁴ Jon wumb noł pendilim oł ei, Gos epin konu ele dinga ngum min; ya mei wumb elmin oł ei, dinga sipi erim min?” ⁵ Pe wumb en enim yi ninjing, “Sinim ei epin epi pa yi nimin ei, kapli eim yi nimba, ‘Nimbil erang enim eim ek

pii gii ninenjing?’ nipi yi nimba,”
 yi ni piinjing. ⁶ Pe ‘Sinim wumb
 oł minj,’ pa nimin ei, wumb piik
 kin, Jon Gos ek kan ni tor kindilim
 wu nik, pii gii nik, sinim tungii,” pa
 ninjing. ⁷ Pe wu num ombu ek nik,
 Jiisas ngok yi ninjing, “Sin pii poł
 tunanmin,” pa ninjing. “Jon wumb
 noł pendilim wu ei, eim nge dinga
 konu jili silim?” ⁸ Pe Jiisas ek nipi,
 ngopu yi nim, “Yi mił ku, na enim
 kanip ninermbii ei, na nipe dinga
 palim.”

*Kongun Wumb Kis Ei Nge Ek
 Ekin*

(Masyu 21:33-46, Mak 12:1-12)

⁹ Pe Jiisas eim ek yi nipi pendpi,
 ek ekin endi nipi, wumb ngopu
 yi nim, “Wu endi eim ond mong
 wain konu ei telim. Pe ond mong
 wain konu ei sipi, wumb kombur
 kongun erngii wumb ei ngang kin,
 ekii se wumb ei, ond mong wain
 orung kindngii ni ngum. Ngopu
 pendpi kin, eim konu turii endi
 pupu, kunum kinan mułmba pum.
¹⁰ Pe ond mong wain ei nołmun
 kunum mandi erang kin, ond
 mong wain arim ei, eim kongun
 wu endi kindang opu kin, wumb
 ond mong wain kongun er mul-
 njung konu ełe om. Pe eim yi
 ni piim, ‘Kongun wu ombu, ond
 mong kuni aninga ngangin kin,
 tu wumba,’ nipi kindang om. Ba
 wumb kongun ełe er mulnjung ei,
 kongun wu ei, kepil tok, ek ngok,
 wii to tor kindnjing. ¹¹ Pe nga, wu
 endi nga kindang om. Ba wumb yi
 ku nga erik, wu ei tok, eim kin oł
 kis erik, wii pui nengin kin, pum.
¹² Pe nga wu endi kindang om. Ba
 wu ei, kepil tok, miyem sik, olkup
 to tor kindnjing. ¹³ Pe wumb yi
 erangin kin, ond mong kuni arim
 ei, yi ni piim. ‘Na er ermbii mił
 nenj?’ nim. ‘Pe na kangi endeim
 ei na eim noman ngoł kangi ei,
 kindmbii ei, eim kapli ek nimba ek
 ei piingii,’ pa nim. ¹⁴ Ba kongun er

mulnjung wumb ei, kenjing ni, wu
 num ni kingam om. Kanik kin, en
 enim ek nik, piik enjing. Erik kin,
 yi ninjing, ‘Wu ei, eim arim nge epi
 eim simba wu ei, sin tamin! Topun
 kin, ya konu ei, sin sinim kongun
 er mułmun,’ pa yi nik mulnjung.
¹⁵ Pe wu ni ambil gii nik, sipik tor
 sipik, to kundnjung.

Ek ekin top yi nim, ‘Pe wu num
 ei wumb kongun wumb ei kin,
 nipe oł ermba?’ ¹⁶ Wu num ei opu,
 ond mong wain konu ełe kongun
 enjing wumb ei, pei to kondpu
 kin, ond mong wain konu ei wumb
 eipi endi ngumba. Pe wumb en
 enim ek ekin ei piik kin, yi ninjing;
 “Mon peng yi enermba,” ni piin-
 jing. ¹⁷ Ba Jiisas eim wumb kan
 orung kind kanpi kin, ek yi nim.
 “Ek ei nipe ek Gos ek połumun ek
 pule er piimin min mon?”

‘Wumb ngii tekmin wumb ei, ngii
 tumunj ei si kindik; ba tu-
 munj ei, ngii tumunj ok nge
 mendpil tonu orum.’

¹⁸ Pe wumb pei ngii tumunj ełe,
 bok tunjung kin, wumb glas ming
 mił tumb tumb ermba; min ngii
 tumunj ei, mani opu wumb topu
 nim kin, wumb ei kułngii ngenj
 kinerngii, kułman mił ermba,” pa
 nim.

*Jiisas Siisa Kin Ku Takis
 Ngumba Nik Kii Sinjing*

(Masyu 22:15-22, Mak 12:13-17)

¹⁹ Jiisas ek ekin endi nipi kin,
 kułmał kałilmin wumb owundu ni,
 lo ek połumun wumb ombu, pi-
 ingii nge piipi nipi ngum. Ngang
 kin, pe kunum ełe mendpil eim
 ambil gii ningii mił pim; ba wumb
 pei mułangin kin, en enim mund
 mong enjing. ²⁰ Erik kin, Jiisas
 ermba oł endi koi er kan mul-
 njung. Mułangin kin, eim oł endi
 ermba ni kan mulnjung wumb ei,
 wu kombur kindangin ok, Jiisas
 eim ek nipi ermba ei, ok kan
 mulnjung. Ok kan mulnjung wu

ombu, ek kend tok, ek kun mił ninjing. Nik, "Eim ek yi nim," pa nik kin, eim ambil gii nik, ek piipi kun elim wu, gapman owundu mułum konu epi sipngii enjing. ²¹ Pe wumb ombu, Jiisas kii sik, ek ninjing, "Ek mon wu, nim nin ek ei sin piinmin ei ek kun palim. Pe nim ek kun nikin, wumb ngokun elin. Pe nim wumb mei ele wumb pei, kankin ek ei, ek ende minj nikin pulun. Ninim Gos nge ek ei mendpil nikin, wumb ngokun yi minj elin. ²² Pe nim er piin mił nenj? Sinim Siisa wu owundu ei kin takis ngumun min mon?" ²³ Ba Jiisas eim ol kend tui ei enjing ei, Jiisas eim piim. Piipi kin, eim ek nipi, wumb ombu ngum. ²⁴ "Pe enim ku endi na andan tungii. Tangin kin, ku ele min men endi mołum ei, wumb nii mołum?" Pe wu ombu yi ninjing, "Min men ei Siisa mołum." ²⁵ Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Pe enim Siisa nge epi ei Siisa ngungii. Pe nga Gos nge epi ei Gos ngungii," pa nim. ²⁶ Wumb pei mulnjung konu ele, ek neng kin, Jura wu num ombu, kunum endi eim ambil gii ningii pinerim. Eim ek nipi, orung kindim ek ei, piik noman embin tang kin, ek nik orung kindngii pinerang kin, gupum to mulnjung.

Wumb Kolk Nga Konj Mołmun Nik, Jiisas Kii Sinjing
(Masyu 22:23-33, Mak 12:18-27)

²⁷⁻²⁸ Pe wumb kolk nga konj tonu piinarik piilmin wumb tilap kombur ok, ek yi nilmin. "Wumb kulnjung wumb ei nga konj tonu punerngii," nilmin wumb ombu, Jiisas kii sik yi ninjing, "Ek mon wu, Moses lo ek endi yi pultum. 'Pe wu endi amb sipi, mołpu kin, kulmba ei, eim ambim kangil endi mulerim kin, eim nge angim amb ei simba. Sipi kin, eim angim nge kang ambil mengpi simba.' ²⁹ Pe wu endi eim angim nol angil

orung nga tał mulnjung. Wu kumna amb sim ei, kangil endi mingnarpi kin, kultum. ³⁰ Nga angim amb ei sim kin, eim kulum ku. ³¹ Kulang kin, nga angim endi sim ei ku, wu ni kulum. Yi mił, wu angil orung nga tał pei, amb endeim minj sik kolk, yi minj er puk. Wu angil orung nga tał pei ok, kangil endi mingnarik kin, kolk poru ninjing. ³² Nga ekii se, amb ei eim mendpil kultum ku. ³³ Pe wumb kulii, nga konj tonu ongii kunum ei, amb ei, wu nii ambim mendpil mulmba? Wu angil orung nga tał, amb endeim ele sinjing ei, wu nii amb ei, wam mendpil mulmba?" pa ninjing.

³⁴ Pe Jiisas wumb ei ek nipi ngum, "Wu amb ni, akip kunum ele, en enim wu amb seng kin, yi enmin. ³⁵ Wumb nii endi, Gos kunum ekii se kapli konj tonu ongii nimba wumb ei, noman konj kunum kunum sik mulngii wumb ei, wu amb sik erngii ei, pii pol tunalmin mon! ³⁶ Nga wumb ei, nga kulerngii. Nimbil erang, Gos nge enjel mołmun mił yi mulngii. Gos eim wumb ei tukpu ele, nga tonu konj sim ei, Gos eim kingam ambilam nol mulngii. ³⁷ Pe Moses wumb kulii ei, nga konj ok mulngii, pa yi nilim ku. Gos ok ek ka mer pol pendrim ek ei, Moses ond kembis endi dup nang kenim. Moses Gos Owundu ni, sinim kupenjpın nol ni, ek yi nim. 'Eim Eiparam nge Gos; Eim Aisak nge Gos, eim Jeikop nge Gos mołum,' pa nim. ³⁸ Pe Gos ei wumb kulii ei nge Gos mon. Ba wumb ok pei konj mołmun wumb ei nge Gos. Eim ningil ele, wumb pei konj mołmun." ³⁹ Eim ek nipi ngang kin, nga lo ek pulmun wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Ek mon wu, nim ek ka wii nin," pa ninjing. ⁴⁰ Wumb ei mund mond kulk, nga ek endi kii sik erngii, pinerim.

*Gos Wu Endi Mei Mani Kindang
Om Ei Nii?*

(Masyu 22:41-46, Mak 12:35-37)

⁴¹ Ba Jiisas ek nipi wumb ngopu kii sim, “Nimbił erang, wumb molk, Krais Gos wu ei kindang na op wu ei, King Deipis nge miyem ende wu,” pa nimin. ⁴² “Mer mon Sam ele Deipis yi nirim,

‘Sin Owundu na Owundu kanpi yi nirim, Nim na angil tungdung orung mulii!’ pa nirim. ⁴³ Nga ekii se, ‘Nim nge opu orung wumb sip kin, nim simb ele mani kindmbii,’ pa nim.

⁴⁴ King Deipis eim Krais Gos kindang wu ei, eim ‘Owundu’ nirim. Pe nimbił erang, Deipis eim miyem ende wu ninmin?”

⁴⁵ Wumb pei molk, eim nim ek ei piinjing ni, Jiisas eim ek nipi, eim nge ek se andiłmin wumb ngum. ⁴⁶ “Enim lo ek piik elmin wumb ei, ek ningii ei, enim piik kan kun erngii! En enim konduk ele olt endi kindik erangin kin, wumb keningii nik elmin. En enim yi piilmin; oł ei erpin, wumb konu kułou tungii ni, wumb men ngii ele konu ka wii keningii ni piilmin. Nga kuni owundu ei, sin sinim kumb ele pu mułamin kin, wumb keningii ni piik, enim embe tonu kindik, yi elmin. ⁴⁷ Pe wumb ei, en enim puk, amb wenjing kolmun amb ei, ngii konu ni, ku ni, epi ombu waning sik; ba wumb kumb ele prei kinan er puk elmin. Gos wumb mok tumba kunum ei, wumb ombu kos owundu singii,” pa nim.

21

*Amb Kurpu Endi Gos Kin Epi Pei
Ngum*

(Mak 12:41-44)

¹ Jiisas eim men ngii mołpu kenim ni, wu ku sakiłmin wu ambil ngolmun wu, en enim Gos nge men ngii ku konu ele Gos kin noman ka

ku kindnjing. ² Pe eim kenim ni, amb endi wam kulturn amb ei, epi endi sinalim amb, kurpu endi eim, ku kundii kembis tał, mer Gos kin noman ka piik kindnjing konu ele, kindim. ³ Pe Jiisas eim ek nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Ya amb kurpu ei, wam kulturn amb ei, eim ku kindnim amb ei, enim wumb pei eipi kindnjing ku ei, to mani kindnim. ⁴ Pe enim wumb eipi ei, enim ku pei salim ei, enim epi wii Gos kin ka pii ngonmun. Ba amb ei, eim epi endeim sinalim; ba ei ku tu wupu ngonum. Nga eim kuni simba ku ei, sinalim, mon!”

⁵⁻⁶ Wumb kombur men ngii owundu ele nik ek ninjing, “Ngii ele kom ku mon ka wii ngunjung. Nga wu amb Gos kin noman ka epi kindnjing.” Nga Jiisas ek yi nim, “Oł ei pe enim kaninmin ei, nga kis mułmba ei kunum endi simba kunum ei, ku endi tondrung peł ele pinermba. Pei er kis erpi, konu orung orung pei eipi eipi mani kindmba,” pa yi nim.

*Oł Embin Tui Tonu Omba Jiisas
Yi Nim*

(Masyu 24:3-14, Mak 13:3-13)

⁷ Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, “Ek mon wu, kunum nenj epi ei tonu omba? Epi ei omba kunum oł endi erang kin, sin kenmin kunum ei, mandi omba, min mon?”

⁸ Jiisas eim ek yi nim, “Enim kan kun er mułngii! Wumb kombur ok, enim kin ek kend to ngungii. Ngok kin, wumb pei ok, na embe ei singii. Sik kin, yi ningii, ‘Wu ei na ond kunum mandi enim.’ Nik kin, yi erngii; ba enim ningii ek ei piik, pungii konu ekii se punerngii, mon!” pa nim. ⁹ “Wumb tilap kembis tuk ele, en enim nginmał enmin ningii, ku. Nga wumb tilap pei konu orung orung pei opu owundu enmin nik erngii ei, enim piingii; ba enim mund mong tunerngii mon! Oł ombu ok tonu omba; ba kunum poru nimba

kunum ei, sikir tonu onermba,” pa nim. ¹⁰ Jiisas eim wumb kanpi ek nipi ngum, “Pe wumb tilap endi pupu kin, wumb tilap endi kin ermba. Pe wu king endi nge tilap ei pupu kin, king endi nge tilap ele opu erngii. ¹¹ Pe konu kopu owundu tonu omba; nga konu kombur kumb kuni owundu sepi kin, wumb ening owundu pimba ku. Nga kupu muł ele keningii ni, muł ei owundu erpi, oł kanim kanim erang kin, enim mund mong erngii. ¹² Ba epi ombu tonu onerang kin, enim wumb ok, enim ambil gii nik kin, oł embin tui kanim kanim erngii. Erik kin, enim sik sipik, men ngii ele kos piik kin, nga enim sik, kan ngok, yi erngii ku. Yi erik kin, enim na embe ambil to mani kindmin ni erngii nik sipik, king ngii konu ele gapman mułngii konu ele, enim sipngii,” pa nim. ¹³ “Yi erngii kunum ele, enim na ek ka ni tor kindngii. ¹⁴ Kunum ele en enim noman ele, piik dinga erik kin, nga nipe ek endi ok ni orung kindmin ni, yi piinerngii mon! ¹⁵ Na nam ek enim ngamb ek ei, keimi ni piik, ni tor kindngii. Enim kin noman ka ngop ermbii, nim. Enim nge opu orung wumb ei, enim ek tok kindik, enim to mani kindmin ni erngii ei, kapli enermba. Na enim nip ngunj ek ei, kapli dinga pimba. ¹⁶ Arnim manim ni, angnim ni, miyem ende wumb ni, puł wumb ok, enim nge opu orung wumb kin ngungii. Ngok kin, kombur en enim mułngii wumb ei, kombur to kundngii ku. ¹⁷ Pe wumb pei enim kin popuł kis singii ei, nimbił erang enim na embe ambil tonu kindngii. ¹⁸ Gos epi ei piinerim kin, enim nge peng enjin ei, endi am punermba mon. Gos wumb pei noman tuk piinim ku. ¹⁹ Kunum kunum en enim dinga kind er mulnjung kin, kapli en enim noman konj mendpił singii.

²⁰ “Ba enim molk kinangin kin, opu wumb ok Jerusalem konu owundu ele orung orung onjung kin, enim pii poł tungii ei, Jerusalem konu ele owundu ni, konu er kis mundngii kunum ei, mandi enim ni piik mułngii,” pa nim. ²¹ “Kunum ele, wumb Jura konu ele mołmun wumb, ei sikir puk kin, tonu komung ele pungii. Nga Jerusalem konu ele owundu tuk mołmun wumb ei, tungu puk, konu eipi eipi simba konu ele pungii. Nga wumb konu orung orung ele torung mołmun wumb ei, nga konu ele tuk punerngii. ²² Kunum ele, oł kis elmin wumb ei, Gos wumb ombu kin kumep ngumba ei, mer Gos mon ele palim ek ei, pei keimi pimba. ²³ Kaimb kunum ele, amb kangil am ngopu mułmba min, kangil mułang mułmba amb ei, kaimb er mułngii! Oł embin tui ele, konu orung orung tonu wang kin, Gos eim popuł sim mił ei, eim wumb ombu kin kos erpi ngumba. ²⁴ Wumb ei tui pei nopolu poru nimba. Nga opu orung wumb ok, kan ngok, konu eipi orung orung pei kindngii. Wumb tilap eipi simb ei, Jerusalem konu ele kembngii. Yi er mułangin kin, wumb tilap eipi kunum ei, Gos to mundum kunum ei, poru nimba,” pa nim.

Gos Kindmba Wu Ei, Wu Kingam Omba

(Masyu 24:29-31, Mak 13:24-27)

²⁵ “Nga tonu muł ele eni ni, kanjip ni, oi ombu, oł kanim kanim erngii. Mani mei ele konu orung orung, wumb en enim, oł embin tui peng mułangin kin, ep noł topu, gur gali nipi ermba ei, wumb piik mund mong erngii. ²⁶ Wumb pei en enim mei ele tonu omba ei, noman embin to piingii. Pe wumb kułmun ni piik kin, noman pepi kun enerang mułngii. Nimbił erang tonu muł ele oi ni, kanjip ni

ombu, ołup, ermba. ²⁷ Oł ei tonu wang kin, molk keningii ni, Gos kindang opu mei wu kingam telim ei, eim kupu peł ele omba. Opu kin, eim dinga owundu peng kin, nga eim tilang owundu ka wii ei, erang kin omba. ²⁸ Nga ekii se, oł ombu tonu wang kin, enim kunum ele angk, en enim peng kan tonu kanik er mułngii. Nimbił erang, sinim kis mułamin kin, oł embin tui tonu orum ei, Gos sinim paki tumba nge kunum ei, mandi erang orum,” pa nim.

Ond Pik Ei, Konu Eni Ba, Min Kumb Tumba Ei, Andan Totum (Masyu 24:32-35, Mak 13:28-31)

²⁹ Nga Jiisas eim ek ekin endi nipi ngopu kin, yi nim. “En enim ond mong pik kanik kin, nga ond eipi pei kanik erei!” pa nim. ³⁰ “Pe enim kinangin kin, ond ei, onguł konj topu nim kin, konu eni owundu ba, enim nik, yi piingii. Akip kunum ei kuni mong poł tonum. ³¹ Yi mił, enim oł ombu kinangin yi mił erpi nim kin, en enim piingii. Gos sinim tep er mułmba kunum ei mandi omba, enim ni piingii!” pa yi nim.

³² “Na ek keimi nip enim ngond. Wumb kunum ele wumb konj mułngii kunum, ei epi ombu tor omba. ³³ Muł kin mei poru nimba; ba na ek ei poru ninermba,” pa yi nim.

³⁴ “Ba enim kan kun er mułngii! Mon pim kin, enim noł kunum kunum nok wulu pang kin, en enim molk, ngenj epi ele noman piingii; ei mon! Pe enim noman ka peng mulenjing kin, Gos kindmba wu ei, wu kingam omba kunum ei, sikir tor omba. Eim omba ei yi mił; kung min, kei endi, karip tan sikir pupu kin, kei min, epi mondnum mił, yi sikir omba. ³⁵ Epi ei tonu omba kunum ei, wumb mołmun konu ele orung orung pei tonu omba. ³⁶ Kunum kunum en enim kan kun er mułngii! En

enim Gos kin kunum kunum prei er mułangin kin, Gos enim dinga ngumba. Ngang kin, oł embin tui enim kin tonu ombii ni ermba; ba enim pii gii nik, dinga pimba. Peng er molk kin, wu kingam Gos mei mani kindrim ei, kumb ele engingii,” pa nirim.

³⁷ Kunum kunum Jiisas wumb pei sipipi, Gos ngii owundu ele, wumb ek nipi ngopu, yi elim. Ba emii peng, eim pupu, komung Olip ele mołum. Mołpu or pepi kin, Jerusalem konu men ngii orung om. ³⁸ Nga wumb en enim ngii konu pek, kupiiring ok Gos ngii owundu ele Jiisas nge ek ka piłmin.

22

Juras Ek Dinga Nipi, Jiisas Sipi Kin, Noman Pim Wumb Ngum

(Masyu 26:1-5, Mak 14:1-2, Jon 11:45-53)

¹ Pe kunum endi bres yis punenim kunum ei, kuni owundu, ‘Pasopa,’ niłmin kunum ei, mandi erim. ² Pe kułmał kałiłmin owundu ni, lo ek piłmin wumb ni, en enim wumb pei mulnjung ei, mund mong tunjung. Mułangin kanik kin, en enim yi ninjing, “Sinim Jiisas koi erpin kin, er to kundmun, mił nenj?” a ninjing.

³ Pe Seisen Juras noman ele tuk pum. Nga Juras eim ‘Eskeriyas,’ niłmin. Jiisas eim nge ekii silmin wumb ende wu engki nga tał, ei nge wu. ⁴ Pe Juras eim pupu, kułmał kałiłmin owundu kin, men ngii ele tep mołumun wu ombu ni, kanpi nim. Eim Jiisas sipi, wumb ngumba ei nge er endim. ⁵ Yi ngang kin, wumb en enim ka piik, ku nin epi sik kin, wu ei ngumun, ninjing. ⁶ Pe Juras eim kapli nipi, eim Jiisas sipi, wumb ngumba ei nge, kanpi endim. Eim kunum endi mołpu kenim ni, wumb pei Jiisas kin mulenjing.

*Jiisas Kin Ekii Sinjngil Wu Tal,
Kuni 'Pasopa' Er Ka Enjngil.*

*(Masyu 26:17-25, Mak 14:12-21,
Jon 13:21-30)*

⁷ Pe kunum ei, bres yiis punerim kunum ei, tonu wang kin, wumb kung siipsiip wał endeim ni, to kailmin ei, 'Pasopa' pa nilmin. ⁸ Pe Jiisas eim Piisa kin, Jon tel konu endi ele kindpi yi nim, "Elip pukuł kin, 'Pasopa,' kuni er kun erangil, sinim kuni numun," pa nipi kindim. ⁹ Wu tal eim kankil, yi ninjngil, "Nim piin! Sil konu jili er kun ermbil?" ¹⁰ Pe Jiisas ek yi nim, "Elip konu owundu ele tuk pangil kin, wu endi noł ming endi sipi, tu wumba konu ele, ekii se pukuł kin, wu ei ngii jili nirik ba, konu ele, elip nirik pungul. ¹¹ Pe elip ngii ei, arim mulmba ei, kankil ningil, 'Ek mon wu ek yi nim, Na nge ek se andilmin wu engki nga tal ei kin, kuni numbii palting ele, jili salim?' ¹² Yi nengil kin, wu ei eim ngii tondrung ele palting owundu endi salim ei, ngang kin, elip sinim kuni 'Pasopa' er kun er singil," pa nipi kindim. ¹³ Wu tal ni punjungul. Pukuł kin, kenjngil ni, Jiisas nim mił yi kenjngil. Kankil kin, kuni 'Pasopa' nungii nge, er ka enjngil.

*Jiisas Kin Ekii Sinjngil Wu Tal,
Kuni 'Pasopa' Er Ka Enjngil.*

*(Masyu 26:26-30, Mak 14:22-26,
1 Korin 11:23-25)*

¹⁴ Pe kuni nungii kunum seng kin, Jiisas ni, eim er se andilmin wu kin, tonu peł ele molk kin, kuni nok mulnjung. ¹⁵⁻¹⁶ Kuni nok molk kin, Jiisas yi nim, "Na ek keimi nind. Na enim kin kuni 'Pasopa' endi nop moł ei, na ka piind. Ekii se ngenj kumbii simbi. Nimbil erang 'Pasopa' kunum nga simba ei, na enim kin, kuni endi nunermbii, mon! Nga Gos sinim tep er mulmba kunum ei, peni ele wang kin, oł ei ek keimi pimba,"

pa nim. ¹⁷ Eim ming kap noł wain endi sipi kin, Gos kin prei erim. Nga eim yi nim, "Enim noł wain ming kap ei, endeim endeim ni nui!" nim. ¹⁸ "Na ek keimi nind. Akip min ekii se, mering pei, na ond mong noł wain ei nunerngii mon! Nga Gos sinim tep er mulmba kunum ei tonu omba," pa nim. ¹⁹ Nga bres sipi kin, Gos kin prei erpi, ngopu kin, Eim bres engin tum. Topu kin ek yi nim, "Bres ei na ngenj mił mołum. (Na ngenj ei enim paki tond; enim nok kin, na kin piik er mulngii! ²⁰ Nok poru nengin kin, nga yi mił ku erpi, ming kap endi, ond mong noł wain mołum ni sipi, yi ku erang kin, nok poru nengin kin, yi nim; "Noł wain ei, enim kin oł konj endi erip ngond. Yi mił enim Gos nge wumb nanim kin, tep to mołpun, o ende punmun. Nga ming kap ond mong noł wain mołum ni, sipi kin, yi ku erim. Erpi kin, yi nim; ming kap ond mong noł wain ei, na enim kin kondrak konj endi end ei, na miyem mił peng kin, enim kin paki to ngond.)

²¹ Ba wu endi na sipi kin, wumb opu orung wumb angil ele pendmba ei, akip sil kuni ende nopul kin, peł ele ende mołmbul, wu ei minj. ²² Wu ei, mei mani opu wu kingam pim ei, Gos eim noman piim mił yi erim. Ba wu ei wu kingam sipi kin, wumb opu orung wumb ngumba wu ei, na kaimb sind," pa nim. ²³ Jiisas eim ek yi neng mił, wu ombu en enim endeim endeim ni, ek nik, kii sik, piik piik enjing. Erik kin, "Sinim kin wu nii endi oł ei ermba?" enim yi kii sinjing.

²⁴ Pe eim nge ek se andilmin wumb molk kin, ek mił enjing. Erik kin, yi ninjing, "Sinim mołmun konu ele, wu nii owundu mołum?" ²⁵ Pe Jiisas ek nipi ngum, "Wumb king eipi ei konu eipi eipi mołmun ei, king en enim noman

dinga peng kin, king owundu molk wumb tep erik, wumb yi mił ninjing. Nga en enim embe ele oł ka erik, wumb ngok elmin. ²⁶ Ba wu endi, wu num mułmbii nipi ermba wu ei, wu kongun wii mił mułmba. Nga wu noman peng wu owundu mułmbii ni piimba wu ei, kongun wu mił, enim paki topu ngopu kin, kongun erpi mułmba. ²⁷ Wu nii endi wu owundu mołum? Pe wu kuni kałpi tu wułum wu ei, min tonu peł ele mołpu kin, kuni nołum wu ei min? Nga en enim yi ku ni piik, kuni peł ele mołpu kin, kuni nołum wu ei mendpił. Ba na enim mołmun konu ele tuk mołup kin, kongun wu mił, enim paki top moł,” pa nim.

²⁸ “Epi kanim kanim oł embin tui na kin tonu onum kunum ei, enim na wak tunenjing; ba enim na kin mulnjung. ²⁹ Na nge Ernran sinim tep er kanpi mołum, Eim noman dinga ei na ngum. Akip na noman dinga ei, enim ngamb kin, enim mułngii,” pa nim. ³⁰ “Nam enim tep er mułmbii noman dinga ei, enim kuni peł seng kin, nok mułngii. Pe enim ok, King mił molk, Esrel wumb engki nga tał, wumb tilap ei kin, kos piilmin wu mił, mułngii.”

Piisa Nim Nam Buł Ngunjii, Nipi Jiisas Yi Nim

(Masyu 26:31-35, Mak 14:27-31, Jon 13:36-38)

³¹ “Saimon! Saimon! Nim piikin; pe Seisen eim enim kin kuni mong wiis elmin oł ei mił, enim kin yi ku ermba. Ei eim enim kin mok topu wumb dinga molałmin wumb nin, nga dinga mołmun wumb, kapli kongun erpi sipi, eim andłam ele kindmbii ni ermba ei, dinga mił molałmin kin, wumb wii mił mołmun. ³² Ba na prei erip kin, nim Saimon paki tunj ele nge nim pii gii ei, dinga pimba. Ekii se nim noman ak tokun orung on kin,

ninim angnim noł paki tunjii,” pa nim. ³³ Piisa ek yi nim, “Owundu, na er kun er moł. Nim kin kan ngii ele ouni bił; nga nim kulnjjii ei, na er kun er moł, na nim kin ouni kulmbuł,” pa nim. ³⁴ Jiisas ek nipi yi nim, “Piisa, na nim kanip nind. Akip kunum ele epi peng kin, kei kultu wii tunenerang kin, nim ek kunum tekliki ninjii, ‘Na wu Jiisas ninmin, ei na kinal!’ pa ninjii.”

³⁵ Pe Jiisas ek yi nim, “Ok na enim kindinj ei, enim ku ni, kon ni, simb su ei sipnerei! Kunum ei, enim epi endi simin ni piinjing min mon?” Pe en enim yi ninjing, “Sin oł endi yi enerim mon.” ³⁶⁻³⁸ Enim Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Pe enim tuk mołmun wu endi ku kon pimba ei simba. Nga kon yi ku. Wu endi tui kepri sinerim kin, eim kon takis ei sipipi, ku sipi, tui kepri top ermba. Erpi kin, tui kepri simba,” pa nim. Pe wumb yi ninjing, “Owundu, nim ya kan! Sin tui kepri tał sałim.” Eim yi ni piim, “Enim na ek ei pii poł tunenjing. Eim yi nim, ‘Ek ei kapli poru nim,’ pa nim. Na enim kanip nind, Gos ek ok pułum yi nirim, ‘Enim oł kis elmin wumb mił, eim kulou tum,’ pa nim. Nimbił erang ek ei, na nind mił, keimi tonu omba. Gos mon ele na ek nim ek ei, akip keimi tonu onum.”

Gesemanii Konu Ele Jiisas Prei Erim

(Masyu 26:36-46, Mak 14:32-42)

³⁹ Jiisas eim anda pupu, tonu komung Olip ele, ba pum ei, eim kunum kunum prei erpi, yi elim. Oł ei erang mił, eim nge er se andłmin wumb ombu, ekii se punjung. ⁴⁰ Pe eim konu ele opu kin, ek nipi er se andłmin wu ombu ngum, “Enim prei erangin kin, epi kis endi erangin kin, kenmbii nip tonu omba epi ei enim kin onermba,” pa nim. ⁴¹ Pe nga eim wu ombu mondpu kin, eim konu eipi

mandi pum. Pe eim simb gopsing pii pol moļu kin, prei erim. ⁴² Jiisas eim wumb epi kis kanim kanim eim kin tonu wang kin, eim arim kin ke nipi, ek ekin yi topu nim. “Arnan! Nim na ming kap embin tui ei, na numbii ni piin kin, ninim noman eļe sinjii. Ba nim na noman eļe, nim ekii sinenjii mon. Ninim noman eļe piikin enjii,” pa nim. ⁴³ Jiisas eim Gos kin prei er muļang kin, pe tonu epin konu eļe enjel endi mani opu kin, eim dinga ngum. ⁴⁴ Jiisas eim noman embin kis piipi kin, eim prei dinga erpi muļang kin, eim kurun ei, miyem miļ opu, mei eļe mani pum.

⁴⁵ Pe eim prei er pendpi angpi kin, eim ek se andiļmin wumb mulnjung konu eļe pum. Pupu kenim ni, or pinjing kenim ni, en enim noman embin tang kin, piik pinjing, kenim. ⁴⁶ Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Enim nimbil erang, enim or palmin? Enim konj kind, angk prei erei! Mon pim kin, oļ kis endi enim kin tonu omba,” pa nim.

Juras Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngum

(Masyu 26:47-56, Mak 14:43-50, Jon 18:3-11)

⁴⁷ Jiisas eim ek nipi muļang kin, wumb tilap owundu endi onjung. Wu endi Juras niļmin wu ei, Jiisas nge ek se andiļmin wu engki nga taļ tuk moļmun wu endi eim kumb se om. Eim mandi opu kin, Jiisas kin kumb gupu to numba nge om. ⁴⁸ Ba Jiisas ek nipi Juras ngum, “Juras, nim wu kingam ei, nim eim gupu to nokun sikin kin, opu orung wumb ngunjii min?” ⁴⁹ Jiisas eim nge ek se andiļmin wumb molk, kenjing ni, oļ ei tonu omba enim nik, Jiisas kanik kin, yi ninjing, “Owundu, sin tui kepil sipin kin, wumb ei tumun, min mon?” ⁵⁰ Yi nik kin, wu endi tui kepil tang kin, kuļmaļ kalilim owundu nge kongun wu ei,

eim nge kom orung angil tundung orung, kilip topu mani om. ⁵¹ Ba Jiisas kanpi yi nim, “Mon! Oļ ei si kindeil!” pa nim. Yi nipi kin, wu ni kom eļe embilang kin, kom ni, nga ok pim miļ, pim.

⁵² Pe Jiisas ek nipi, kuļmaļ kalilim owundu ombu ni, men ngii owundu eļe tep moļuļmun wu ombu ni, wumb num pei, wumb eim ambil gii ningii nge ok wumb ei, Jiisas yi nim, “Enim tui nin, kepil epi ei sik kin, tu wunmun ei, enim waning wu endi tungii nge onmun min?” ⁵³ Na enim kin kunum kunum men ngii owundu ei moļuļmun. Ba enim na peng eļe, enim angil embilaļmin, mon. Ba akip kunum ei, enim kunum seng enmin. Akip Seisen emii eļe moļu kin, epi kis elim ei nge, dinga akip tor onum,” pa nim.

Piisa Ek Yi Nim, “Na Jiisas Ninmin Ei, Na Kinal.”

(Masyu 26:57,58,69-75, Mak 14:53,54,66-72, Jon 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Jiisas eim ek nipi poru neng kin, wumb ombu eim ambil gii ni sipnjing. Pe wumb ei, eim sipi kin, kuļmaļ kalilim owundu ngii konu eļe tuk sipnjing konu eļe, Piisa eim ekii se pum. Pupu kin, konu turil miļ moļu, kan muļum. ⁵⁵ Ngii owundu kung gui tukrung eļe engim konu eļe, dup kalk mulnjung konu eļe, Piisa tep to mulnjung ku. ⁵⁶ Kongun amb endi moļu kenim ni, Piisa eim dup eļe muļum kenim ni, Amb ni, eim kanpi kin, yi nim, “Wu ei, Jiisas kin tep to moļuļum wu,” pa nim. ⁵⁷ Ba Piisa ek nipi, “Mon!” pa nipi yi nim, “Amb, wu ei, na kinal!” ⁵⁸ Ekii se nga, wu endi Piisa kanpi kin, yi nim, “Nim eim nge tilap ende,” pa nim. Ba Piisa yi nim, “Kawukeiya! Na mon!” ⁵⁹ Moļang kin, nga ekii se, wu eipi endi pupu yi nim, “Keimi mendpil, wu ei, eim kin tep to andiļim wu. Eim Galili konu eļe

wu,” pa nim. ⁶⁰ Ba Piisa ek dinga nipi ngopu, yi nim, “Wu, nim nin ek ei, na pii pol tunand.” Piisa eim ek yi nipi muḥang kin, kei kultu wii tum. ⁶¹ Pe Owundu eim ak topu, Piisa kenim. Pe Piisa eim piim ni, Owundu ek endi eim kin nirim ek ei piim. Ek ele nge, eim kei kultu wii tunermba kunum ei, nim yi ninjii, “Na Jiisas kinaḥ, pa nikin, kunum tekliki enjii,” pa nirim. ⁶² Pe Piisa eim tor pupu, ke dinga wii nim.

⁶³ Wumb Jiisas ambil gii nik, ek ngok, kepil tok enjing. ⁶⁴ Pe wumb Jiisas eim ningil ele, alap pandi to pendik, kepil tok, yi ninjing. “Pe nim ek ni tor kindilim wu mendpil min mon; ek ni! Wu nii nim kepil tonum ei, ninjii,” pa ninjing. ⁶⁵ Wumb ek kis kanim kanim nik, eim kin ngunjung.

Kaunsil Wumb Ningil Ele Jiisas Kos Enjing

(Masyu 26:59-66, Mak 14:55-64, Jon 18:19-24)

⁶⁶ Ekii se konu eni tang kin, Esrel wumb num ei ni, lo ek piḥmin wumb ni, ek kengip toḥmun wumb ni, Gos kin kuḥmaḥ kaḥḥmin wumb ni, ok kuḥou tok molk kin, Jiisas sik sipik, kaunsil muḥum konu ele sipik, yi ninjing. ⁶⁷ “Nim sin kan kin, ‘Na Gos er salim wu kindang, Krai,’ pa nihin, ei keimi min mon?” Pe Jiisas ek nipi ngopu, yi nim. “Na enim kanip nimbii; ba enim pii gii ninerngii. ⁶⁸ Nga na enim kin ek kombur kii simbii nim kin, enim na ek ei ni orung kindnerngii, palim. ⁶⁹ Ba pe ekii se, kunum kunum mei mani opu wu kingam ei, eim Gos angil tundung ele muḥmba konu ei, Gos eim dinga wii salim,” pa nim. ⁷⁰ Pe wumb yi ninjing, “Nim ek ei nin ei, nim Gos kingam moḥun min?” Pe eim ek yi nim, “Enim ninmin ek ei, na mendpil.” ⁷¹ Nga wumb en enim yi ninjing, “Sinim nipe ek nga nipin

kii simin? Eim gupu ele, ek ei ninim, sin sinim piinmin, ei poru!”

23

Pailos Kumb Ele, Jiisas Kos Enjing

(Masyu 27:1-2,11-14, Mak 15:1-5, Jon 18:28-38)

¹ Yi nik kin, wumb pei eim sipik, Pailos muḥum konu ele sipinjing. ² Pe kos piingii nge nik, eim kin ek yi ninjing. “Sin wu ei kenjpin ni, eim sin wumb tilap ele, eḥmin oḥ ei, eipi erpi eḥim. Pe eim sin ku takis Siisa ngoḥmun ei, eim mon nipi, eim ‘Nam Gos kindang wu Krai nipi, nam King,’ pa nipi, yi eḥim,” pa ninjing. ³ Pe Pailos eim kii sim, “Nim Jura wumb King min?” Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi, ek yi nim, “Ninim nin miḥ yi,” pa nim. ⁴ Pailos ek nipi, kuḥmaḥ kaḥḥim owundu ni, wumb pei kanpi yi nim, “Na wu ei, erim oḥ endi kan sinand, mon!” pa yi nim. ⁵ Ba wumb ek dinga nik, yi ninjing, “Eim ek nipi wumb ngang kin, wumb eim ek piik, Jura konu ni, konu orung orung pei, mund mong eḥmin. Pe Galilii konu ele, eim er opu opu ya ele onum,” pa ninjing.

Nga Jiisas Sipik, Eros Kin Kos Enjing

⁶ Pailos eim ek ei piipi kin, wumb kii sim, “Wu ei Galilii konu ele wu min?” ⁷ Nga wumb eim kanik yi ninjing. Pe eim piim ni, Jiisas nge konu ei, Galilii konu orung ele, Eros tep eḥim konu ei piinim. Kapli Pailos ek ei piipi kin, nga kindang pupu, “Eros moḥum konu ele orung pangli,” nim. Kunum ei, Eros Jerusalem konu ele muḥum. ⁸ Eros Jiisas kanpi kin, eim ka piim. Nimbil erang Jiisas ek ei Eros piim; ba kunum kinan, eim Jiisas kenmbii ni piipi muḥum. Eros eim yi piim, “Jiisas jep oḥ endi erang, kenmbii,”

ni piim. ⁹ Yi piipi kin, Eros eim epi pei Jiisas kin kii sim; ba Jiisas eim ek endi nipi kin, orung kindnerim, mon! ¹⁰ Kulma! kalilmin owundu ni, lo ek piilmin wumb ei ok, mandi angk kin, Jiisas kos erngii nge, ek dinga kind ninjing. ¹¹ Eros ni, eim nge opu ond wumb ni eim ek ngok, ek kis kanim kanim nik erik, konduk ka wii endi mon kanim kanim mu!um kon ei kindik kin, nga eim Pailos mu!um konu ele orung kindnjing. ¹² Kumb ok, Eros eim Pailos kin opu elmbil; ba pe el elip, ek ka niki!, ende punjungul.

Pailos Yi Nim, "Ond Peri Ele Nil Tei!" Nim

(Masyu 27:15-26, Mak 15:6-15, Jon 18:39-19:16)

¹³ Pe Pailos eim kulma! kalilmin owundu ni, wu num ni, wumb pei ok kulou tei nipi, wii tum. ¹⁴ Pe eim ek nipi, yi nim, "Enim wu ei ya sik tu wunjung ei, yi ninjing, 'Wu ei sin tilap ele, ek nipi wumb noman er kis elim,' nik, tu wunjung. Pe na wu ei, enim kumb ele ek nip, wu ei kii sind; ba eim enim enmin ek ei, endi neng kin, na piinand. Wu ei, o! endi enerim. Sinim wu ei kin, kos ermin mi! mon! ¹⁵ Nga Eros eim erim o! endi enerim, mon kul! Nga ei eim orung kindang onum. Piinmin! Wu ei, o! kis owundu endi erang kin, sinim kapli, eim to kundmun. ¹⁶ Pe na wu ei kepil top kindamb kin, orung pangli," nim. ¹⁷⁻¹⁹ (Ba en enim elmin o! ei, yi kor owundu kunum ei, kan ngii palmin wu ei, endi tor kindilim.) Pe wumb pei wii tok kin, ek dinga nik yi ninjing, "Wu ei to kondkun, Barapas kindan kin, sin kin wangli!" ninjing. (Barapas eim konu owundu ele gapman kin opu erpi, wu endi to kundrum. To kundang kin, Barapas sik kin kan ngii pendik.) ²⁰ Pailos wumb nga kanpi, ek yi nirim, "Wu ei Jiisas, eim orung kindamb, ba," ni piim. ²¹ Ba wumb wii tok, nga yi nik, "Ond peri ele,

to kond!" Wumb pei yi ku ninjing. ²² Pe Pailos nga kunum ei ngang kin, kunum tekliki mi! nim, "Nimbi! erang, wu ei nipe o! endi erim? Na eim o! endi erim min, nip kurunj; ba o! endi erang kin, tumun ei kapli; ba, mon!" nim. "Yi piip kin, wii kepil top kindamb, ba," pa nim. ²³ Ba wumb dinga puk, ek dinga nik, wii dinga tok, "Ond peri ele kulangli!" ninjing. Pe wii ek dinga nik, Pailos nim ek ei, to mani kindnjing. ²⁴ Wumb ek yi nengin kin, Pailos wumb kanpi, yi nim, "En enim dinga kindik, 'Wu ei tumun,' ninmin ei, wu ei, en enim sipik, tei! Na mon minj!" ²⁵ Wu ei, gapman kin opu erim ni, wu endi to kundmun nik, sik, kan ngii pendik, wu ei, wu amb pei si orung simin nik. Pe Pailos mani wu endi ei kindan, "Wangli," nik. Pe Pailos Jiisas kindang wang kin, wumb sipik.

Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung

(Masyu 27:32-44, Mak 15:21-32, Jon 19:17-27)

²⁶ Pe opu ond wumb Jiisas sipik kin, wu endi ambil gii nik wu ei, embe Saimon. Saimon ni wu ei, eim Sairiini konu ele wu. Wu ei opu, konu owundu ele tuk bii ni erang kin, wumb ond peri ele tu wunjung. Tu wuk kin, wu ei pindang ele pindangin ko wupu kin, Jiisas pum konu ele ekii se pum.

²⁷ Pe wumb ke nik, kaimb kulk, puk kin, Jiisas pum konu ele ekii se punjung. ²⁸ Ba Jiisas ak topu amb kombur kanpi kin, ek yi nim, "Enim Jerusalem konu ele amb! Enim na kin piik ke ninerei! Ke ningii pim kin, en enim nge kangil ei piik ke nik kin, en enim nge piik ke ningii," pa nim. ²⁹ "Piinmin! Ekii se ek endi tonu omba ei yi pimba. 'Amb kangil mengnarik amb ni, kangil mengnenjing amb ni, amb am ngenenjing amb ni, amb ombu pei ka piingii.' Nimbi!

erang kunum ei, wumb mulnjung kin oł embin tui enim kin tonu omba. ³⁰ Tonu om kunum ele wumb kombur komung ele ek yi ningii. Enim komung ombu mani ok kin, ‘Sin tei!’ nimin. Nga komung kembis kembis ombu yi ku, ‘Sin to pandi tei!’ nimin. ³¹ Yi mił erang enim oł ei ond konj ele enmin; ba nga ond kulii ele enim nimbił oł erngii?” Jiisas eim ek yi nim, “Ei oł konj ei tonu wang kin, enim kaninmin,” pa yi nim. “Nga ekii se ond kulii ei, mering ekii se oł ei enim na kin piik mułngii wumb ei, oł yi tonu omba ei, enim nimbił oł erngii?” pa yi nim.

³² Wumb eipi tał tu wunjung wu tał, oł kis elmbił wu tał, Jiisas tok, wu tał ouni tungii nge enjing, enjing. ³³ Pe wumb konu endi ele tor punjung konu ei, embe ‘Wumb peng embił’ konu ei yi niłmin. Niłmin konu ele, Jiisas ond peri ele tok, wu tał oł kis elmbił wu tał, nił tunjung ku. Wu endi Jiisas angil tundung orung peng kin, nga wu endi angil taring orung pim. ³⁴ Jiisas ek nim, “Arnan, nim piin, wumb en enim oł kis en enim ei pii poł tunarik enmin. Kaplı nim wumb oł kis ei kil ngunjii,” pa nim. Pe Jiisas konduk ni alap epi ei wumb ku kembis mił epi ei kin-jmał erik kin, konduk ei simin nik enjing. ³⁵ Wumb molk, kanik mulnjung; ba wumb peng pim wumb ei, en enim ek ngok yi ninjing. “Eim wumb eipi paki topu yi elim. Pe keimi Gos eim Kraiis tekim wu ei, kindang opu, wumb paki topu elim pim kin, kaplı akip ei eim paki topu, ond peri ele si kindpi, mani omba,” yi ninjing. ³⁶ Opu ond wumb ei kin ek ngok, yi ninjing ku. Yi erik kin, mandi ok, epi kumbii elim epi ei, sipi ngumun ninjing. ³⁷ Pe ek ngok kin, yi ninjing, “Nim keimi Jura wumb nge King pim kin, kaplı ninim paki to!” ninjing. ³⁸ Ond peri ele, tonu eim peng ele,

ek mon endi yi pulnjung, “Wu ei, Jura wumb ei nge King,” pa nik pulnjung.

³⁹ Epi waning elmbił wu kis tał tuk wu endi, Jiisas kin ek yi nirim. “Nim Kraiis Gos kindang telin wu ei min? Kaplı ninim paki tokun kin, sił kin ouni paki tunjii ku!” pa nim. ⁴⁰ Ba wu eipi endi orung pim wu ni ek ei piipi kin, wu ek nim wu ni, ek ngum, “Nim ngenj kumbii sin mił wu ei yi ku sinim. Ele nge nim Gos kin mund mong tunan min? ⁴¹ Wumb siłip to kondunmun ei, siłip mong sinjpił ele to kondunmun. Ba ya wu ei, eim oł kis endi enerim konu ei tonmun,” pa nim. ⁴² Pe wu ni ek yi nim, “Jiisas ekii se, nim wu King dinga owundu mułun kin, na piinjii,” pa nim. ⁴³ Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Na ek keimi nind, akip kunum ele mendpił, nim na kin Gos nge konu ka wii ele ouni mułmbuł,” pa nim.

Jiisas Kulum Poru Nim

(Masyu 27:45-56, Mak 15:33-41, Jon 19:28-30)

⁴⁴ Pe konu eni beli seng kin, Gos eni pandi topu erang kin, konu orung orung emii mił pepi pang kin, pou mił neng kin, emii pim ei poru nim. ⁴⁵ Pe mendpił alap ka wii endi, Gos ngii owundu ele, pim alap ei, tuk kilip topu, orung orung tał pim. ⁴⁶ Jiisas ond peri ele pepi, ek dinga nipi yi nim, “Arnan, na noman tuk ei, nim angil ele kindind,” nipi eim kulum. ⁴⁷ Pe opu elmin wumb ei, tep elim wu ni, kanpi kin, Gos nge embe ambil tonu kindim. Kindpi yi nim, “Keimi mendpił, wu ei, wu oł kis endi enalim.” ⁴⁸ Pe wu amb pei pei ok, enim mił kenmin nik onjung. Ok molk, kenjing ni, epi keimi peng kanik, en enim kaimb sik, pepił ele tok, nga orung punjung. ⁴⁹ Pe Jiisas nge wu puł ombu pei ni, Galilii konu ele amb kombur kin, ekii se ok, turii angk, epi kis ei

Jiisas kin tonu wang kin, ei kanik mulnjung.

Jiisas Nge Ngenj Ei Sipik, Kom Ku Tukpu Endi Ete Pendnjing.

(Masyu 27:57-61, Mak 15:42-47, Jon 19:38-42)

⁵⁰ Pe wu endi multum wu ei, eim embe Josep. Wu ei konu owundu eŕe multum konu ei, Jura wumb moŕum konu eŕe, embe ei, 'Arimasiya,' pa niŕmin. Wu ei, wu kaunsil moŕum wu ei, oŕ ka eŕim wu. ⁵¹ Wu ei eim kaunsil eipi ek niŕmin, oŕ kis eŕmin eŕe, ekii sipi enaŕim. Eim Gos konu sinim tep er moŕum konu ei, ekii se peni eŕe wang kenmbii nipi, minj kui er moŕum. ⁵² Wu ei Pailos kin pupu, "Jiisas nge ngenj ei simbbii," pa nim. ⁵³ Pe Jiisas ngenj sipi, mani tu wupu, alap kuru endi sipi, pandi tum. Topu sipipi kin, tukpu endi eŕe mani kindim tukpu ei, kom ku owundu endi tunduk sik, eŕe ok wu endi tuk kindnaŕmin, eŕe kindim. Kindim tukpu andiŕim eŕe ku owundu ondu eŕe ngunjung. ⁵⁴ Kor kunum ei, tonu omba mandi enim ei, kunum ka wii kunum ei er moŕumun.

⁵⁵ Amb ombu Galilii konu eŕe si kindik, Jiisas kin ok, nga Josep purum konu eŕe ekii se puk. Puk kin, Jiisas tukpu to pendik miŕ, kenmin ni punjung. ⁵⁶ Kanik poru nik kin, en enim ngii konu eŕe orung puk. En enim kopung ka wii ni, epi muru ka toŕum epi ei, er kun erik kin, Jiisas ngenj eŕe kopung ei kindngii enjing.

Kor kunum "Kor muŕei!" nik miŕ kor mulnjung.

24

Jiisas Nga Angpi Konj Tonu Pum
(Masyu 28:1-10, Mak 16:1-8, Jon 20:1-10)

¹ Pe kongun kunum kumna, kor ei kupiiring ok, amb ombu en enim wumb tukpu eŕe punjung. Puk kin, kopung ka wii ni, epi

muru ka toŕum epi sik kin, epi ei er kun er sik, miŕ sinjing. ² Puk kin, kenik ni, ku endi pandi to pendik ni, tukpu eŕe pineririm. ³ Wumb ok wumb ni, tukpu eŕe tuk puk; ba Jiisas Owundu ngenj ei kinerik mon. ⁴ Pe wumb en enim noman eŕe piik, mund mong erik mulk. Molk kenik ni, wu taŕ konduk kuru pirim wu taŕ, eŕ elip mulkuŕ. Mulkuŕ wu taŕ nge konduk erang kin, wumb keningii pineririm. ⁵ Amb ombu en enim keningii pinerang kin, mani mei eŕe kan mani kanik mulnjung. Muŕangin kin, wu taŕ ek nikiŕ ngunjunguŕ; "Nimbiŕ erang enim wumb tukpu konu eŕe wumb endi konj moŕum nik kur onmun? ⁶ Ba eim ya molaŕim! Eim angpi tonu pupu pum. Eim Galilii konu eŕe moŕpu kin, enim kin nipe ek nipi ngum ek ei, en enim piingii? ⁷ Eim ek yi nirim, 'Wu kingam ei sipik, wumb oŕ eŕmin wumb ei ngangin kin, sipi to kundangin kin, tukpu konu eŕe mani pu pepi kin, nga kunum tekliki pang kin, eim nga opu konj ba,' " nirim. ⁸ Wumb ek ei piik ni, Jiisas ok ek nirim miŕ piinjing. ⁹ Wumb tukpu konu eŕe si kindik, orung punjung. Puk kin, ek nik, eim ek se andiŕmin wu engki nga endeim mulk, konu eŕe kanik nik ei, epi kenik miŕ nik, wumb eipi pei ngok yi enjing. ¹⁰ Pe Mariya Makandala ni, Jo Ana, ni Mariya Jeims mam ni, amb ombu muŕangin kin, ek ei nik, Jiisas ek se andiŕmin wumb mulk konu eŕe kanik ninjing. ¹¹ Ba wumb ei, ek ei ek wii ninmin ni piik kin, pii gii ninerik, mon. ¹² Ba Piisa angpi sikir pupu, Jiisas tukpu tuk konu eŕe kenmbii nipi purum. Pe eim sipu topu, tukpu eŕe nirik pupu kenim ni, alap mendpiŕ sim. Seng kin, eim nga orung ngii konu eŕe pupu, epi ei kenim miŕ piipi muŕum.

Emeyas Wumb Andlam Eŕe, Wu

Tal Jiisas Kenjngil

(Mak 16:12-13)

¹³ Pe kunum ele mendpil, Jiisas pii gii ninjngil wu tal el elip, konu endi Emeiyas ni konu ele pungul nge punjungul. Pukul andlam ei Jerusalem konu ele pupu, nga Emeiyas konu ele tor pulum konu ei, angil orung nga tal turii mil sakilim. ¹⁴ Wu tal andkil pukul kin, epi pei kenjngil mil ei, nikil punjungul. ¹⁵ Wu tal el elip, ek nikil, kii sikil punjungul ei, Jiisas eim wu tal onjungul konu ele ekii se om ei kinenjngil. ¹⁶ Ba epi endi wu tal ningil ele pei erang kin, Jiisas kan pol tunenjngil mon! ¹⁷ Pe eim opu, ek nipi kii sipi yi nim, "Elip epi nipe nikil onmbul?" Eim ek yi neng kin, wu tal ni nikil ek piinerkil; kan mani kankil mulnjungul. ¹⁸ Pe wu endi embe Kliyopas wu ei, ek nipi orung kindim, "Wumb konu orung orung pei ok Jerusalem konu ele minj molmun. Pe nim mendpil Jerusalem konu epi ei tonu onum piinan min?" ¹⁹ Nga wu ei ek yi neng kin, Jiisas wu tal kii sim, "Epi nipe?" Wu tal eim kankil yi ninjngil, "Epi Jiisas Naseres konu ele wu ol ei tonu om. Eim ek ni tor kindilim wu molpu kin, kongun ei nga erpi, Gos ningil ele ek dinga nipi wumb ngolum. ²⁰ Wumb peng pim wumb ni, kulmal kalilmin owundu wumb ni, Jiisas sik sipik, kos piilim wu owundu ngunjung. Pe kos piilim wumb owundu ek nik piik kin, wumb kombur eim ond peri ele to kundjung. ²¹ Ba kumb ok sin pii gii yi ninjpin kin, wu ei Esrel wumb kis mulnjung kin, ol embin tui tonu orum kin, Gos enim paki tumba nge orum. Pe nga ek endi palim ku. Epi ombu om ei, pe kunum tekliki kunum salim. ²² Akip sin amb kombur ok ek nengin kin, sin mund mong enmin. Kupiiring ok en enim Jiisas tukpu to pendnjing konu ele kenmin nik

punjung. ²³ Ba Jiisas nge ngenj ei kinanmin nik, ok sin kanik yi ninjing. Eim kinenjpin, ba Gos nge enjel ok yi ninjing, 'Eim konj molum,' ninjing. ²⁴ Nga sin wu kombur pukul kin, keningii nge punjung ei, amb ok ninjing mil ku ninjing. Ba eim kinanmin," pa ninjing.

²⁵ Jiisas eim ek dinga nipi wu tal ngum, "Elip noman ele dinga pinaim min? Elip ek ni tor kindilmin wumb ek pei nilmin ek ei elip pii gii ninenjngil. ²⁶ Nimbil erang elip piinanmbil? Gos Krai telim wu ei kindang, eim ngenj kumbii ok sipi kin, nga kunum ka seng kin, Gos nge dinga tilang owundu ngang mulmba?" ²⁷ Pe eim Moses lo ek ni, ek ni tor kindilmin wumb nge ek ei nimba erim. Pe eim ek nipi wu tal ngum ei, konu orung orung Gos mon ele ek nipi eim mendpil pa ninim ei, ek pule nim yi mil nim.

²⁸ Pe wu tal el elip konu ele mani punjungul. Pe Jiisas eim yi erpi ba nge pum. ²⁹ Ba wu tal eim kin ya mulmun konu ele, emii pimba mandi enim, yi nengil. Nengil kin, Jiisas wu tal kin mulum. ³⁰ Ekii se kuni nungii pendik, Jiisas eim wu tal kin mulum. Molpu kin, eim bres sipi, Gos kin prei erpi, wu tal ngum. ³¹ Jiisas eim wu tal kin yi erang kin, wu tal ningil pirek neng kin, Jiisas kan pol tangil kin, nga Jiisas eim mulerim. Eim am pum. Pang kin, wu tal eim nga kinenjngil mon. ³² Wu tal el elip ek nikil piinjngil. "Silip andlam ele wambil kin, eim silip kin ek ka nipi ngum. Ngopu kin, Gos nge ek pule nipi ngopu erim. Kunum ele silip noman pirek neng," yi ninjngil.

³³ Wu tal ek yi nikil kunum ele mendpil orung pukul, Jerusalem konu ele pukul. Pukul ni, wu engki nga endeim mulk. Nga en enim nge pul wu kombur ouni mulnjung. ³⁴ Molk kin yi ninjing,

“Keimi mendpil, Owundu ni nga orung om,” pa nik enjing. “Eim orung om ei, Saimon eim kenim.”³⁵ Pe wu tał eł ełip andlam ele erim oł ei, ek poł tunjnguł. Tokuł kin, yi ninjngił. “Eim bres ambil engin topu Gos kin prei erang kin, sił eim kan poł tunjpuł,” pa ninjngił.

Jiisas Kin Ekii Sinjing Wumb Jiisas Kenjing Ku

(Masyu 28:16-20, Mak 16:14-18, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

³⁶ Pe en enim ek yi nik mułangin kin, Jiisas eim opu tuk, miı memb ełe engim, “Enim noman ende sek ka piik kin, mułngii!” Jiisas yi nim.³⁷ Ba wu en enim mund mong tok enjing. Wu ombu, “Sin sinim gui endi kaninmin,” ni piinjing. ³⁸ Pe eim ek nipi wumb ngum, “Nimbił erang enim puku sik andinmin? Nimbił erang enim noman embin to piik mulnjung? ³⁹ Enim na simb ni angil ełe kinei! Na mendpil mo! Na gui mon! Gui ei ngenj na palim mił pinaliłim mon!” pa nim. ⁴⁰ Eim ek yi nipi kin, eim simb, angil pei andan topu ngum. ⁴¹ En enim ka wii piinjing; ba pii gii ninenjing. Pe en enim noman embin to piik mulnjung. Mułangin kin, eim yi nim, “Enim kuni kopur ya salim min?” yi kii sim. ⁴² Pe en enim omu endi ni ngunjung. ⁴³ Pe Jiisas eim sipi, nang kin, kenjing.

⁴⁴ Eim ek nipi ngopu yi nim, “Ok, na enim kin mołup, ek nip ngunj ei, piinjing. Moses nge ek nin, ek ni tor kindiłmin wumb ek poł nin, mon Sam ełe ek palim ek ei, na nge ek palim. Ekii se keimi tonu omba nir mił tonu keimi onum.”⁴⁵ Jiisas eim ek ei nipi kun erang kin, wumb Gos ek ei pii kun enjing. ⁴⁶ Pe eim ek yi nim, “Krais Gos kindang telim wu ei, eim ngenj kumbii sipi kołpu; nga kunum tekliki eim tukpu ełe angpi, nga konj tonu opu ba,” nirim. ⁴⁷ “Pang kin, eim nge embe ełe, wumb ek

nik ngok erangin kin, wumb tiłap ok, noman ak tok Gos ek piingii. Piyangin kin, Gos wumb ombu oł kis kil ngumba,” pa nim. “Akip enim Jerusalem konu ełe ni, konu orung orung pei ełe puk, kongun ei erngii,” pa nim. ⁴⁸ Pe enim puk, ek ombu pei wumb kanik ningii. ⁴⁹ Enim piinmin! Gui Ka Gos ok enim ngumbii nirim mił, Owundu ei, akip na enim ngumbii. Ba enim puk kin, Jerusalem konu owundu ełe mułangin kin, tonu epin konu ełe Gos nge dinga ei enim kin kindmba,” Jiisas yi nim.

Gos Jiisas Sipi, Tonu Epin Konu Ełe Tonu Sipim

(Mak 16:19-20, Aposel 1:9-11)

⁵⁰ Eim wumb ombu sipipi, Besanii konu ełe sipipi, eim angil tonu kindpi, noman ka ek nipi ngum. ⁵¹ Pe eim ek ka nipi ngopu mułang kin, Gos eim sipi epin konu ełe tonu sipim. ⁵² Wumb en enim Jiisas embe ambil tonu kindik, nga Jerusalem konu ełe orung puk kin, en enim ka ka piinjing. ⁵³ Kunum kunum Gos ngii owundu ełe molk kin, Gos embe ambil tonu kind mulnjung.

Jiisas Nge Ek Ka Jon Pułum

Ek Konj Ei Tonu Opu Wu Telim

¹ Am kumb ok Gos nge ek ka ei Jiisas Krai se multum. Mei ener-irim kunum ei eim Gos kin ouni multum. Jiisas eim Gos Mendpił. ² Am kumb ok mendpił, Jiisas Krai eim Gos kin ouni mulkuł. ³ Molkul, eim mendpił epi kanim kanim pei eririm. Epi endi andłam eipi endi ele tonu enerim, mon! Eim erang tonu om. ⁴ Noman konj ei eim kin pim. Pe noman konj ei wumb tilang ngum. ⁵ Tilang ei wumb noman tuk emii konu tilang ngolum. Emii ei erpi tilang ele tuk onermba mon!

⁶ Pe wu endi tonu om; wu ei embe Jon. Gos eim wu ei nipi, kindang om. ⁷ Wu ei opu, ek ni tor kindmba nge om. Eim Jiisas nge tilang ei ni tor kindmba nge om; eim ek mong wumb ek ei piik, ambil gii nik, pii gii ningii nge nimba nge om. ⁸ Jon eim tilang ei mon, eim Jiisas nge tilang owundu palim ei ni tor kindmba nge mendpił om. ⁹ Jiisas eim tilang ei keimi. Eim tilang ei wumb pei ngolum. Eim mani mei konu omba eim kunum ele.

¹⁰ Gos Jiisas Krai kin mei ei eririm. Erang, Jiisas eim opu mei ele multum; ba mei wumb eim pii pol tunenjing mon! ¹¹ Eim pupu eim nge konu pum; ba eim nge wumb tilap ei eim onum pa ninarik, eim ek ei piinenjing mon! ¹² Ba wumb kombur eim ek ei piik, wumb ei Jiisas kin pii gii ninjing. Pii gii ninjing wumb, ei eim sipi Gos nge kingam ambilam nol mulngii nipi mundum. ¹³ Gos nge kingam ambilam nol mulngii ei wumb miyem ele mengk singii min; wumb nge ngenj ele mengk singii; min wu noman ele mengk

singii ei ok Gos nge kingam ambilam nol mulerngii mon. Gos eim nge wumb er mundulum. Wumb ei Gos nge noman ele eim kingam ambilam nol mendpił mulngii.

¹⁴ Jiisas eim mei mani opu wu talpi Gos nipe mił mołum, eim sinim anda tum eim tuk sinim kin mołum. Sinim Gos nge kingam mendpił eim nge tilang owundu ei kan poru ninjpin. Eim nge tilang Gos Owundu kindang om. Jiisas eim noman kun ka ni ele kun ka mendpił; ei eim kin piki top mołum.

¹⁵ Jon eim ek ei nipi eim wii dinga topu yi nim, “Wu ei ok na enim kanip yi ninj, ‘Wu endi na ond konu ekii se omba wu ei, na nge Owundu. Nimbił erang na tonu onerik kunum, ei eim kumb ok multum.’”

¹⁶ Sinim wumb pei, eim nge ka wii epi pei sinmin ei eim kin piki to mołum. Eim nge noman ka ei sinim kin am pei ngopu minj mołum. ¹⁷ Nimbił erang, Gos eim lo ek ei Moses angil ele ngurum. Ba Jiisas Krai eim noman ka ngopu ni, ek keimi mendpił ei Jiisas Krai eim sin kin tonu om. ¹⁸ Wumb endi Gos endeim kinałim mon. Gos eim nge kingam endeim mendpił, ei eim mendpił Gos arim kin ouni mołulum. Ei eim Gos nge elim ol ei, pule ni tor kindpi sinim ngolum.

Jon Wumb Nol Pendilim Wu Ek Ni Tor Kindim

(Masyu 3:1-12, Mak 1:1-8, Luk 3:1-8)

¹⁹ Jura wumb molk, Gos kin kulmal kałilmin wu kombur ni, Li-iwai wumb men ngii kongun paki tok elmin wumb ei, nik kindangin Jerusalem konu si kindik ok, Jon kanik kii sinjing, “Nim Nii?” ²⁰ Pe Jon eim ek ei koi enerim mon. Eim ek ni tor kindpi ek dinga yi nim, “Na Krai Gos kindang wu mon!” pa nim. ²¹ Pe wu ombu eim kii

sinjing, “Pe nim Elainga Gos nge ek ni tor kindilim wu ok multum min?” Pe eim yi nim, “Ei na mon.” Nga wu ombu kii sinjing, “Sin wu endi oł ekii se tonu omba ei piipi nimba wu endi omba nipin kui er mulnjpun, wu ei nim min?” Nga Jon ek nipi orung kindpi yi nim, “Ei na mon,” pa yi nim. ²² Wu ombu en enim yi ninjing, “Pe nim nii? Wumb si kindik ninjing ek ei nim nipin ngonmun. Pe ninim ek nikin, ‘Na wu ei,’ pa nen piimin,” pa ninjing. ²³ Pe Jon eim ek yi nim, “Enim noman tuk ełe er kun erei!” Ek pule ei yi mił,

‘Na wu endi eim konu wumb mulenjing konu ełe wii top ek dinga nip,’ yi ninim. ‘Owundu nge andlam to kun erei!’ Ei ok ek ni tor kindilim Aisaiya oł ekii se tonu omba nge piipi nirim ek ei nge nimbii ond,” pa yi nim.

²⁴ Lo ek piilmin wumb, wu ombu kindangin Jon kin onjung. ²⁵ Pe wu ombu Jon kii sik yi ninjing, “Nim ok wu Aisaiya oł ekii se tonu omba ei piipi niłim wu ei mon. Nga nim Krai Gos kindang om mon; nga oł ekii se tonu omba ei wu endi mon. Nga nim nimbił erang wumb noł pendkin en?” ²⁶ Pe Jon eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Na noł mendpił ełe wumb noł pendind. Ba enim mołmun konu tuk ełe wu endi angpi mołum. Ei enim piinanmin mon. ²⁷ Wu ei na ond konu ekii se omba; ba na nam wu ka mon, eim simb su kan ei pos kindnermbii mon. Eim oł kis min, oł embin ei na si kindnermbii, mon!”

²⁸ Epi ombu pei Besanii konu orung noł Joran ełe tonu om. Konu orung ełe, Jon wumb noł pendpi ngum.

Jiisas Eim Gos Nge Kung Siipsiip Wał Mił

²⁹ Jon eim topuł mołpu kenim ni, Jiisas eim mułum konu omba

nge om. Pe Jon eim yi nim, “Ei Gos nge kingam kung siipsiip wał mił wumb kułmał kałilmin eim onum kinei! Eim onum kułang mei ełe wumb pei kis kil ngumba nge onum,” pa yi nim. ³⁰ “Wu ei na ek yi mił nir, ‘Wu endi ond ekii se omba; ba wu ei na nge wu owundu nir. Nimbił erang na minan mingneririm kunum ei, eim am kumb ok mendpił eim multum.’ ³¹ Na nam eim pii poł tunerir mon. Ba na op wumb noł mendpił pendip ngur. Ei nge Esrel wumb Gos kingam ni piingii.”

³² Pe Jon eim ek nipi tor kindpi yi nim, “Na kenj tonu epin Gui Ka kei Kurmuł mił ninmin mił yi mani om. Opu, eim kin mułum,” pa nim. ³³ “Pe na nam eim piip poł tunerir; ba Gos na kindang op, wumb noł mendpił ełe pendip ngur. Eim na kin ek nipi ngopu yi nirim. ‘Nim moł kinan Gos Gui Ka ei opu, wu endi kin mułum kin, wu ei wumb Gos nge Gui Ka ei, wumb noł mił pendpi ngumba.’ ³⁴ Pe na nam kanip poru nip, ek ei nip, tor kindinj. Ei Gos kingam mendpił,” Jon eim ek yi mił nipi kindim.

³⁵ Nga kupiiring, Jon eim kin ekii sinjngił wu tał ouni mulnjung. ³⁶ Molk kin, Jon eim mołpu kenim ni, Jiisas andlam ełe, andpi pum. Pang kin, Jon eim ek yi nim, “Gos nge kung siipsiip wał ei onum, kenei!” pa yi nim. ³⁷ Eim kin ekii sinjngił wu tał, eim ek yi mił nim ei, piinjngił! Piikił, Jiisas pum konu ełe ekii sikił punjnguł. ³⁸ Jiisas eim pupu, kan ak topu, wu tał kanpi, ek nipi, wu tał ngopu, yi nim, “Ełip epi nipe kurkuł, onmbu?” Pe wu tał ek ni, orung kindkił. “Nim ek emb tołun wu, nim ngii jili sałim?” yi nikił, eim kii sinjngił. ³⁹ Pe Jiisas eim ek nipi, yi nim, “Ełip ya okuł kinei!” nim. Wu tał pukuł eim mułum konu ngii ei kankił kin, eim kin ouni mulnjung. Nimbił erang, konu eni kapıł kaplı

erim ei, eni wuł mani pupu, konu pou nim.

⁴⁰ Wu tał Jon ek neng, piikił, Jiisas pum konu ełe, ekii se punjn-guł wu tał, endi Endru, ei Saimon Piisa angim. ⁴¹ Pe Endru eim pupu, angim Saimon kanpi, yi nim, “Sin Gos Kindim Wu Kraiss om, kenjpin ei, sinim Kraiss Gos Kindim Wu ei, sin kenjpin,” pa nim. ⁴² Pe Endru eim angim Jiisas mułum konu ełe, kenmba nipi sipim. Jiisas eim kanpi, yi nim, “Nim Saimon, Jon nge kingam; ekii se, nim embe endi Siipas ningii; Griik wumb embe ei yi mił niłmin. Piisa ei pułe, ‘Kom ku,’ yi niłmin,” pa nim.

Jiisas Pilip Kin Nasaniyel Tet Wii Tum

⁴³ Nga kupiiring, Jiisas eim Galilii konu ełe bii nipi opu, Pilip kan sipi, yi nim, “Na ond konu ekii se wa!” a nim. ⁴⁴ Pilip ni wu ei, eim konu ełe embe Beseira konu ei, Piisa kin Endru tet konu ende. ⁴⁵ Pilip Nasaniyel kur kanjpi yi nim, “Ok Moses lo ek połpu, nga ok ek ni tor kindiłmin wumb, eim kin ek polk wumb ei nge, ni wu ei sin kenjpin. Eim Jiisas Naseres konu ełe wu Josep nge kingam,” pa nim. ⁴⁶ Pe Nasaniyel ek nipi yi nim, “Naseres konu ełe, akip epi ka endi tonu omba min mon?” Pilip ek nipi, orung kindpi, yi nim, “Nim okun kenjii; oi!”

⁴⁷ Jiisas kenim ni, Nasaniyel eim kin wang kanpi, eim ek yi nim, “Ei Esrel wu mendpił onum, kenei! Ek kend endi ni, eim kin pinałim, mon!” ⁴⁸ Nasaniyel ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim na er kanilin mił nenj?” Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Pilip nim kin ek tinerim kunum ei, nim ond mong pik puł ełe mułun ni, na nim ok kenj,” pa nim. ⁴⁹ Pe Nasaniyel ek nipi orung kindpi yi nim, “Ek emb tołun wu! Nim Gos nge kingam mendpił. Nim Esrel wumb nge

King,” pa nim. ⁵⁰ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Na nim ok kenj ond pik puł ełe mułun kunum ei na ninj, nim pii gii nin min? Ekii se nim kenjii ei epi owundu mendpił tonu omba,” pa nim. Ei Jiisas eim ekii se jep oł piipi nim. ⁵¹ Jiisas ek nga nipi ngopu yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Ekii se enim molk piingii ni, na Gos kindang mani mei ełe tels wu moł; yi erang Gos nge andlam ełe sinim. Eim kin ek tangpin piipin ermin andlam ełe aki tum. Ekii se enim molk keningii ni, tonu epin wuł ał pang. Gos nge enjel pei, tonu puk, nga mani ok erngii ei, na kin ongii. Na Gos kindang mani mei wu tels wu moł.”

2

Wu Endi Keina Konu Amb Sim

¹ Kunum tekliki ełe, wu endi Keina konu orung Galilii niłmin konu ełe, wu endi amb simba erim konu ełe, Jiisas mam pupu konu ełe mułum ku. ² Jiisas eim nge ekii siłmin wumb kin, Jiisas kin Keina konu ełe, wangin nik tung kindnjing. ³ Ekii se noł wain nunjung poru neng, Jiisas mam opu, Jiisas kanpi yi nim, “Noł wain nunjung poru ninim,” pa nim. ⁴ Pe Jiisas mam kin ek yi nim, “Amb ei nim epi mon. Na nam noman ełe, na nam andan tumbii kunum ełe tonu onanim mon,” pa nim. ⁵ Jiisas nge mam eim ek nipi kongun wii ełmin wu ombu kanpi yi nim, “Jiisas eim nipe ek endi enim kanpi nim kin enim eim nimba mił, ekii sik erei!” a nim.

⁶ Noł ming mił owundu angil nga endeim mił sim. Ei Jura wumb noł was ełmin oł ei nge ming. Noł kulngii ei noł kulk ming endeim piki top mułmba ei nge su 20 ni 30 su pei sik ninmin. ⁷ Jiisas ek nipi, “Noł ming pei ełe noł kulk piki tei!” pa nim. ⁸ Pe Jiisas eim kongun wii ełmin wu ombu kanpi yi nim, “Noł kopur bein tok,

sipik wu kuni wumb ngonum tep elim wu ei ngei!" nim. Yi neng kin, sipik ngunjung. ⁹ Pe kuni mok topu tep er mułum wu ei, pe noł ei sipi nopu piim ni, noł wain mendpił pim. Wu ni yi piim, "Noł wain ei jili orung sinjing," ni piim. Ba kongun wu ming owundu noł kulnjung wu ombu en enim piinjing. Pe kuni mok topu tep er mułum wu ei eim ek nipi wu amb sim wu ei kii sipi yi nim. ¹⁰ "Wumb pei noł wain ka mił ei ok ngok, erang wumb nok kis er mułangin noł wain kis mił ei ekii se ngołmun. Ba ni nim noł wain ka ei ambil gii nikin, ekii se tu wun," pa yi nim.

¹¹ Jiisas eim jep oł ei am kumna mendpił erang, eim nge noman dinga tilang ei andan tum. Kunum ełe eim nge ekii sinjing wu ombu Jiisas kin pii gii ninjing.

¹² Pe kunum ei poru neng, Jiisas eim mam angim noł ni eim ekii sinjing wu ombu kin Kapaniyam konu ełe puk, kunum kopur konu owundu ełe mulnjung.

Gos Ngii Ełe Wumb Epi Top Er Mulnjung Ei, Jiisas Topu Tor Kindim

(Masyu 21:12-13, Mak 11:15-17, Luk 19:45-46)

¹³ Jura wumb kuni owundu Pasopa nołmun kunum mandi erang, Jiisas eim Jerusalem konu ełe tonu pum. ¹⁴ Nirikring, Gos nge men ngii owundu ełe wumb kung kou ni, kung siipsiip ni, kei ni, kom ku tilan erik. Enjing, wumb ombu ok peł ełe molk ku tilan erik mulnjung. ¹⁵ Pe Jiisas eim kan endi sipi, wumb ei kan pilangsi topu, wumb to anda kindim. Kindpi, wumb ku tilan erik mulnjung wumb ei top bein topu, ku peł ni ku ombu orung orung si kindim. ¹⁶ Jiisas kanpi, wu kei tu wuk, ku sik erik mulnjung wumb ei kanpi ek yi nim, "Enim epi ei sipei! Enim na Arnan ngii yi erangin opu, top

ngii mił sinermba mon!" pa nim. ¹⁷ Jiisas eim kin ekii silmin wumb ei, en enim yi piinjing. Gos ek endi yi palim mił keimi tonu om. "Na kongun dinga erpi, Arnan nge men ngii ka simba nipi end."

¹⁸ Ba Jura wumb ei kanik yi ninjing, "Nim jep oł nipe jep oł endi eran, sin kenmin nim nge noman dinga peng oł yi mił en?" ¹⁹ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim Gos men ngii ei to mani kindangin, nga na kunum tekliki mendpił ngii ei si tonu kindip tekmbii," pa yi nim. ²⁰ Pe Jura wumb yi ninjing, "Kung ngii 46 kinan, wumb ngii ei teknjing. Ba nim kunum tekliki mendpił ngii ei tekmbii nin min?"

²¹ Ba Jiisas eim Gos men ngii ei nim ek, ei eim ngenj ełe kołpu nga kunum tekliki konj angpi tonu ba ei piipi, ek ei nim. Ba wumb ek ei pii poł tunenjing mon. ²² Ei mił, Gos eim kołpu ekii se eim sipi nga konj angpi orung simba nirim ek ei, eim nge ekii silmin wumb ei Gos nge ek poł ei piik mił Jiisas eim yi kun nipi tor kindang, ek ei pii gii mendpił nik, mulnjung.

Jiisas Eim Wumb Pei Noman Tuk Piipi Poru Ninim

²³ Jiisas eim Jerusalem konu ełe Jura kor owundu Pasopa kunum ka ełe mułum. Mułang, wumb pei eim jep oł erim ei kenjing. Kanik, eim yi erim oł ei eim kin pii gii ninjing. ²⁴ Ba Jiisas eim wumb pii gii ninmin ninjing ei Jiisas eim keimi ni piinerim mon. Piinarpi, eim wumb kin bii ni piinerim. Nimbił erang wumb pii gii ninenjing. Jiisas wumb noman ełe kan poru nilim. ²⁵ Wumb endi molk wumb ombu yi mił oł yi mił elmin pa nik Jiisas eim ek ngunerngii mon. Ełe nge nimbił erang Jiisas eim wumb pei noman tukrung nipe ełe noman pim ei eim kan poru nim.

3

Jiisas Eim Nikoriimas Kin Ek Nim

¹ Wu endi wu num ei, eim embe Nikoriimas. Wu ei eim lo ek piilim wu. Eim Jura wumb ei tep wu num mołum wu. ² Wu ei eim epin kunum opu, Jiisas mułum konu opu yi nim, “Ek emb tokun wumb ngołun wu. Sin piinmin, nim Gos kindang, ek emb tokun wumb ngunjii nge on. Pe Gos wu endi kin mulermba, ei eim jep oł en mił yi kapli enermba mon.” ³ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Keimi mendpił na nim kanip nind. Pe wu endi ei opu noman tuk konj kangil kembis mił punerim kin, Gos sinim tep er mołum wumb ei kin konj mulermba mon.” ⁴ Pe Nikoriimas ek nipi orung kindpi yi nim, “Wumb tukui molk nga kangil kembis mił tonu ongii mił nenj? Nga menjing kirim ele tuk pangin, nga menjing mek kindangin ok konj mułngii nin min?” ⁵ Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, “Keimi mendpił na nim kanip nind. Pe wu endi eim noł pepi, Gos Gui Ka ei sipi opu, wu konj mił punerim kin, keimi wu ei Gos sinim tep er mołum ele tuk punermba mon. ⁶ Wumb nii endi ngenj ele mengnim ei ngenj ele wumb, nga Gos Gui Ka ele wumb konj tonu ongii ei, Gos Gui Ka nge wumb,” a nim. ⁷ “Na nim kanip nind, ek ei piikin noman embin to pinerii mon! Nim okun, nga wu konj mił mułii,” pa nim. ⁸ “Konu pop tonum, ei eim pop top orung pupu, orung pupu enim. Konu pop onum ei nim piin. Ba konu jili opu, nga jili orung punum ei nim piinan. Yi mił, wumb pei Gos Gui Ka ele ok, wumb konj mił mułjung kin, yi mił ku,” pa nim. ⁹ Pe Nikoriimas ek nipi orung kindpi yi nim, “Epi ei er tonu omba mił nenj?” ¹⁰ Jiisas eim ek nipi orung kindpi

yi nim, “Nim Esrel wumb nge ek emb tokun ngołun wu mołun, ba nimbił erang nim epi ei pii kun enan?” ¹¹ “Keimi mendpił na nim kanip nind. Sin ek nipin enim ngopun ninmin ei, epi sin kanpin poru nipin kin, ek ni tor kindpin enim ngonmun. Ba enim ek ei piinarik, buł ngok ngok enmin,” pa nim. ¹² “Na enim mei ele epi ei, enim kanip ninj; ba ek ei enim pii gii ninanmin mon! Pe na tonu epin epi ei nip enim ngumbii ei, er pii gii ningii mił nenj? ¹³ Wumb endi tonu epin pupu kinalim mon! Gos Jiisas (Krais) kindang opu mei wu telip ei, na nam mendpił konu ei kanil. Nimbił erang ei nga nam moł konu.”

¹⁴ “Kumb ok Moses eim mei wumb mulenjing konu ele ka wembii endi mił ond endi tonu kindpi pendim; yi mił ku Gos kingam kindang opu mei wu tełim wu ei, wumb yi mił ku erik; nga eim ond peri ele tonu kindik tok kundngii. ¹⁵ Kundangin, wumb pei na kin pii gii ninjing kin, en enim noman konj sik kunum kunum ka mułngii. ¹⁶ Keimi, Gos eim kingam endeim mendpił mołum. Ba Gos eim mei wumb pei noman mendpił ngopu, eim kingam endeim mendpił ei ngum. Gos eim yi mił erang kin, wumb pei eim kin pii gii ningii wumb ei, Gos kin mułngii. Wumb ei noman konj sik, kunum kunum konj mułngii. ¹⁷ Gos eim kingam kindang om ei, wumb kos piipi, wumb ek nipi kun erpi yi ermba nge onerim mon. Gos kingam ei kindang om ei, wumb sipi Gos kin orung simba nge kindim.

¹⁸ Wumb eim kin pii gii ninenjing kin, Gos kos owundu piimba. Kunum ei en enim Gos kin mulerngii mon, kunum kunum dup nok mułngii. Nimbił erang, Gos kingam endeim ei kin pii gii ninenjing. Nga wumb eim kin pii

gii nik muŋgii wumb ei, noman konj sik, kunum kunum konj ka muŋgii. ¹⁹ Gos wumb kos piimba ei, ek pule yi palim. Jiisas tilang owundu ei mei wumb noman tuk kin tilang ermba. Ba wumb en enim emii konu noman kulk, tilang ele onenjing mon. Nimbił erang, wumb en enim ol kis er mulnjung. ²⁰ Wumb ol kis elmin wumb ei, en enim tilang ei noman ngunałmin. Nimbił erang, wumb en enim ol kis peni ele omba ni piik nge onałmin. Onarik, tilang ele ol ka ei kin, opu orung erik buł ngołmun. ²¹ Ba wu endi eim ol kun elim wu, ei eim tilang ele opu, erang wumb kaniłmin. Wu ei eim Gos nge dinga ele enim ni piłmin.”

Jon Eim Jiisas Nge Ek Pule Ei Ni Tor Kindim

²² Pe epi ei poru neng, Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu kin, Jura konu orung ele puk. Konu ele pu molk, eim nge ekii silmin wumb ei wumb noł pendik, elmin. ²³ Jon eim yi ku wumb noł pendpi eririm, ei konu Eimon ni konu ei, Salim konu mandi sirim. Noł pei pim konu ele wumb ok noł pinjing. ²⁴ Eros Jon sipi kan ngii pindneririm kunum ei erim.

²⁵ Jon nge ekii sik wu ei nge ombu ni Jura wu endi kin, tuk ek orung orung nik, wumb noł pendik elmin ol ei nge nik. ²⁶ Pe Jon nge ekii sik wu ombu ok, eim kanik yi nik, “Ek mon wu, nim wu endi kin ok nim kin Joran konu orung molkuł, wu ei nim ek ni tor kindin. Wu ei eim wumb noł pendnim nik, wumb pei eim kin punmun,” pa ninjing. ²⁷ Pe Jon eim nipi yi nim, “Gos tonu epin mołum ei epi endi wumb ngunermba; nga wumb endi ei eim kapli sinermba mon. Nimbił erang Gos eim Krai kindang ya mani opu, wumb noł pendik elmin ol ei ermba nge om. ²⁸ Enim ok piimin, na ek nip ngunj,

‘Na Krai mon. Ba Gos na eim ekii se omba konu na ok kindang ond,’ pa yi ninj. ²⁹ Pe wu endi eim amb sim kin, wu ei eim amb ei mendpił mułmba. Pe eim nge wu angim ei angpi piim ni, eim angim wu ei amb sipi ek tingang, eim piipi ka piim. Nimbił erang wu ei amb simba wu ei ka piininim. Yi mił ku, na noman ka ka piki top mołum. ³⁰ Eim nge embe ei am owundu ei tonu mendpił pang, na nge embe ei am mani mendpił ba,” nim.

³¹ “Wu endi tonu mołpu mani om kin, ei owundu mendpił mołum. Wu endi mei konu tonu om kin wu ei mei wu. Mei ele epi ei nip ngonum, ba wu endi tonu epin mani om wu ei, Jiisas epi pei tep er mołpu Owundu mendpił mołum,” pa yi nim. ³² “Wu owundu eim ek niłim ei, piipi poru nipi, kanpi poru nipi, ek nipi tor kindiłim, ba wumb endeim endeim, endi eim nim ek ei piik, sik, ambił gii nik, piik mulałmin min? ³³ Wumb endi eim ek ei ambił gii nik muŋgii, wumb ei, ek ei piik ni orung kindngii. Gos ei eim ek keimi mendpił niłim,” pa ningii. ³⁴ Wu ei Jiisas Gos kindang om. Opu, Gos erim ek ei nipi tor kindim. Nimbił erang Gos eim Gui Ka ei, wu ei kin dinga aninga er ngunerim mon; ba eim dinga owundu pei ngołum. ³⁵ Arim Gos eim kingam Jiisas ei noman ngopu, eim epi pei kingam angil ele ngopu, wu ei Jiisas epi pei tep er mołum. ³⁶ Wumb endi Gos kingam ei kin pii ninjing kin, eim noman konj kunum kunum sipi mułmba. Wumb endi Gos kingam ek ei pii gii ninenjing kin, noman konj ei, sinermba mon. Gos wumb ei kin kos owundu erpi kindang; nga kumep kis eim kunum kunum simba.”

4

Jiisas Sameriya Amb Endi Kin Ek Tengim

¹ Kunum ele lo ek piilmin wumb ek endi yi mił piinjing, “Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu ei wumb noł pendik ngołmun. Nga wumb pei Jiisas kin ekii silmin ninjing. Jon kin wu ombu aninga ekii sek punjung,” pa ninjing. ² Ba Jiisas eim wumb noł pendnerim mon. Eim kin ekii silmin wumb ei wu amb noł pendik ngunjung. ³ Jiisas eim lo ek piilmin wumb ei ek ei piinmin ni piipi, eim Jura konu ei si kindpi, Galilii konu orung pum. ⁴ Pupu andlam endi ele ekii sipi pupu, Sameriya konu ele tuk pup ele orundung tor bii ni pum.

⁵ Pe Jiisas eim pupu, Sameriya wumb konu owundu endi ele tor om. Konu ei embe Saikar nilmin. Konu ele kumb ok Jeikop mei nendii kingam Josep ngurum mei ei, konu ele mandi mił sim. ⁶ Noł tukpu ei kumb ok Jeikop silim noł tukpu, ei konu ele sim. Jiisas eim noł tukpu ele mandi mulum. Jiisas andlam olt om eim ten erim. Ei konu eni tinga beli sim kunum.

⁷ Sameriya amb endi noł kulmba nge om. Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, “Noł na ngan numbii,” a nim. ⁸ Jiisas ei kin ekii sik ok wu ombu konu owundu ele puk, kuni top erngii nge punjung. ⁹ Sameriya amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Jura wu, na Sameriya amb. Nimbił erang, nim na noł ngamb nin? Jura wumb kin Sameriya wumb kin tep tok ende andnamin mon!” pa nim. ¹⁰ Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Gos eim epi wii wumb ngołum ei nim piin kin, kapli nim na nii ei nim pii poł tokun kin na kii sen kin, noł ei ngamb nim nokun konj kunum kunum mulnjii noł ei na nim ngumbii,” pa nim. Jiisas eim noman konj ngumba ei nge piipi, ek nipi amb ei ngum. ¹¹ Amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Owundu, noł ming endi sinałim; pe nim noł wumb

nok konj kunum kunum mulngii noł ei, er sinjii mił nenj? ¹² Sinim nge kupenjpin Jeikop, eim noł tukpu ei sin ngum. Ok eim kingam noł ni eim kung kou ni, kung siipsiip ni, ei pei noł ei ngołum. Pe nim, eim to mani kindkin sin noł ka wii ngunjii min?” ¹³ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Wumb ya noł tukpu ele nonmun wumb ei, nga noł ele kulk nungii. ¹⁴ Noł ei kunum kunum tangpi, tonu opu topu tor wang ei noman konj ngang konj kunum kunum mulmba,” pa yi nim. ¹⁵ Amb ei ek nipi Jiisas ngopu yi nim, “Nim noł ei na ngo! Ngan, na noł nuwa enerang, nga ya noł tukpu ele op kulermbii,” pa nim. ¹⁶ Jiisas eim ek nipi amb ei ngopu yi nim, “Nim pukun, wanim nen. Nga ya weł!” nim. ¹⁷ Amb ni ek yi nim, “Na wu molalim,” pa nim. Pe Jiisas ek yi nim, “Amb, nim na wu mulalim nin ei keimi nin. ¹⁸ Ok, nim wu angil orung pun. Pe nim wu endi nim kin mołum ei ninim wu mendpił mon.” ¹⁹ Amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Owundu na pe piind nim Gos oł ekii se ermba oł ei piikin niłin wu. ²⁰ Sin Sameriya konu ele wumb ok kupenjpin noł mulk, ei tonu komung Gerisim ele kulou tok Gos kin men tok elmin. Nga enim Jura wumb ei yi nilmin. Men tok erngii konu ei Jerusalem konu ele salim,” pa nilmin. ²¹ Jiisas ek nipi amb ei ngopu yi nim, “Nim na ek ei pii gii ninjii. Ekii kunum endi tonu omba kunum ei, mandi wumb tonu komung Gerisim ele Gos men tok enarik, nga wumb pei Jerusalem konu ele Gos men tok enerngii ku. ²² Pe enim Sameriya konu ele wumb en enim Gos pii poł tunarik, men tok elmin. Nga sin Jura wumb ei Gos piilmin eim kin men tok elmin. Ei nimbił erang, Gos ei kongun erpi, wumb sipi eim kin orung simba nge wu ei, sin

Jura wumb kin om. ²³ Kunum endi tonu omba nik, ei pe tonu om poru ninim. Wumb en enim Gos kin men tok keimi mendpił elmin wumb ei en enim noman tuk ele Gos kin noman ka ngungii. Nga en enim men tok keimi erik, Gos kin ngungii. ²⁴ Gos wumb mił mon! Gos eim Gui Ka mołum. Wumb endi Gos kin men tok erngii ei, Gui Ka ele erik en enim noman ka ngok; ek keimi noman ka ngok ek keimi nik Gos ngungii.”

²⁵ Amb ni ek yi nim, “Na piind, wu endi omba, ‘Krais’ niłmin. Wu ei om kin, sinim kin Gos nipi oł erim ei nipi ngumba.” ²⁶ Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, “Ei na; na pe nim kin ek tang moł,” pa nim.

²⁷ Eim ek yi neng kin eim nge ekii sik wu ombu orung onjung. Wu ombu en enim yi piinjing, “Eim amb ei kin nimbil erang, ek tangnim?” ni piinjing. Ba wu endi opu, “Nim amb ei kin nimbil erang ek tangkin mołun? Nim nimbil oł en?” Jura wumb oł yi mił enalmin; yi ningii wu endi onenjing nik, en enim yi piinjing. ²⁸ Pe amb ei eim noł ming ei mani kind sepi, konu owundu ele orung pum. Pupu, wumb kanpi yi nim. ²⁹ “Enim wu endi mołum ei, keningii wei!” pa nim. “Wu eim na ok ele mił pei ei nipi ngum. Ei Krais min mon?” ³⁰ Pe wumb konu owundu ele si kindik, Jiisas mukum konu ele bin ni punjung.

³¹ Kunum ele, eim ekii sinjing wu ombu ek dinga yi ninjing, “Ek emb tołum wu, nim kuni nui!” a ninjing. ³² Ba Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, “Na kuni kombur salim ei enim piinanmin,” pa nim. ³³ Yi mił neng kin, Jiisas kin ekii siłmin wu ombu, ek en enim yi ninjing, “Wumb endi eim kuni endi tu wuk ngunjung min?” ³⁴ Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Na kuni ei ya mani mei ele kuni mon; ba yi mił. Na Gos kindang onj; ei

eim noman ele na ekii sind. Eim nge kongun ei na er poru nimbii,” pa nim. ³⁵ “Enim ek yi niłmin, ‘Oi kapil kapli palim ei poru neng, sinim kuni kułou simin kunum,’ pa niłmin. Na enim kanip nind, enim kan orung kind kinei! Kuni pei pol top mołum. Ei pe kunum ele kuni singii. (Ei Jiisas eim ek ekin mił end nim.) Wumb ok wumb ei pe na kin pii gii nik erngii,” pa nim. ³⁶ “Wu nii endi eim kuni wiis kilip topu kułou tum kin, ei eim kumep ka simba. Nga eim wu endi kuni wiis emb telim wu ei kin, eł elip ouni noman ka piingil. Nga yi mił ku, wumb nii endi eim yi erang kin wumb na kui erik pii gii ninjing kin, eim kumep ka simba. Nga nim wu endi kin Gos ele ka ei wumb kin ek emb topu ngum, eł elip ouni noman ka piingil. ³⁷ Pe ek yi mił ei keimi, ‘Wu endi kuni emb tałpi pendilim kin, wu endi opu kuni kułou topu siłim.’ ³⁸ Na enim kuni se nip kindamb punjung, ei enim kongun er tilenjing; wumb epi kongun dinga er tał pendnjing konu, enim puk kuni singii nge punjung.”

³⁹ Pe Sameriya wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing. Nimbil erang, amb ei eim ok erim oł ei, Jiisas eim piipi nipi tor kindim. Amb ek yi neng kin, wumb Jiisas eim kin pii gii ninjing. ⁴⁰ Pe Sameriya wumb ok Jiisas eim kanik, kii sik yi ninjing, “Nim sin kin mułmun min?” pa nengin kin, Jiisas eim konu ele kunum tał mendpił mułum.

⁴¹ Pe kunum ei wumb pei nga Jiisas nge ek piik eim kin pii gii ninjing. ⁴² Pe wumb ei ek yi ninjing, “Amb, nim ek ei sin pii gii mendpił ninenjpin mon. Sin sinim eim ek ei piipin, nga eim kanpin enmin. Sin piipin eim wu ei mendpił mei wumb pei Gos kin sipi orung simba nge onum, pa ninjing.

Jiisas Wu Owundu Endi Eim Kingam Er Ka Erim

⁴³⁻⁴⁴ Jiisas eim ek nipi tor kindpi yi nim, “Gos oġ ekii se ermbe ei piipi nipi tor kindpi elim wu, ei eim konu ele eim embe tonu punanim,” nim. Pe wumb Jiisas eim ek ei piinerangin kin konu ele kunum taġ moġ pu poru nipi pendpi, eim konu ele si kindpi, Galilii konu ele pum. ⁴⁵ Pe Jiisas eim pupu Galilii konu ele tor pang, wumb eim onum nik ka piinjing. Nimbiġ erang, ok en enim kor owundu kuni owii, ‘Pasopa’ niġmin kunum ei Jerusalem konu ele puk Jiisas nge epi kanim kanim erim ei kenjing.

⁴⁶ Nga Jiisas eim opu, Galilii konu ele orung konu endi Keina niġmin ele tor om. Konu ele ok eim noġ mendpiġ ei erang opu noġ wain mendpiġ pim konu ele. Pe Kapaniyam konu ele gapman nge epi tep elim wu endi muġum. Wu ei eim kingam ening tum. ⁴⁷ Wu ei eim moġpu piim ni, Jiisas Jura konu si kindpi, Galilii konu ele onum ninjing. Wu ei yi piipi eim pupu, Jiisas kin dinga kii sipi yi nim, “Nim kapġi mani na ngii pukun, na kang i kuġmba mandi enim. Ei er ka erkin se konj sinjii,” nim. ⁴⁸ Jiisas eim ek nipi eim ngum, “Pe enim jep oġ kanim ei kinenjing kin, enim pii gii ninerngii,” pa nim. ⁴⁹ Pe gapman nge epi tep er moġuġum wu ni yi nim. “Owundu, nim sikir mani oi! Mon peng kin, na kang i ei koġpu ermbe,” pa nim. ⁵⁰ Jiisas ek nipi wu ei ngopu yi nim, “Nim po! Nim kinganim ei konj kindpi muġmba,” nim. Wu ni Jiisas nim ek ei pii gii nipi pum. ⁵¹ Wu ni eim andġam ele pupu peng, eim nge kongun wumb tor ok, eim kanik yi ninjing, “Nim kinganim ni ka wii moġum,” pa ninjing. ⁵² Pe wu ni eim kongun wu ombu kii sim, “Konu eni kunum nenj eim ka wii miġ muġum?” “Oltin konu eni beli

orung kunum ei, eim ening ei poru neng, ka wii muġum,” pa yi ninjing. ⁵³ Yi nengin kin, arim eim piim oltin kunum ele Jiisas ek yi nim, “Nim kinganim konj muġmba,” pa yi nim, ei piim. Pe eim pii gii neng, eim nge wumb tiġap ei kin ouni Jiisas kin pii gii ninjing. ⁵⁴ Jiisas eim Juriya konu ele si kindpi pupu, Galilii konu om. Opu kin, Galilii konu ele, eim jep oġ nga ei eririm. Jiisas eim ok noġ wain eririm. Nga wu ei kingam er ka erim, jep oġ taġ miġ erim.

5

Besesra Konu Ele Noġ Gop Kem-bis Ele Jiisas Wu Endi Er Ka Erim

¹ Pe ei poru neng kin, Jura wumb kor owundu nge kuni owundu endi tonu onum nengin kin, Jiisas eim Jerusalem konu ele tonu pum. ² Jerusalem konu ele mandi kung siġpsiġ ngii ondu konu ele endi sim konu ele, noġ gopu kembis endi muġum. Noġ ei Eipru wumb ek embe ele embe yi siġmin, ‘Besesra’ niġmin. Konu ele ngii tika angġi orung engim. ³ Ngii tika ele, wumb pei ening pim wumb ni, ningġi kis muġum wumb ni, simb kis muġum wumb ni, wumb ngenj embiġ pei kuġum wumb, pei konu ele mulnjung. Noġ ei oġup tumba ni kui er muġuġmun. ⁴ Kunum endi, Gos Owundu nge enjel endi kindang opu, noġ ele mandring pupu, noġ ei oġup tang kin, wumb endi ok opu mani noġ ele puġum ei, eim ening ei poru nipi, ka saġiġim. ⁵ Wu endi ngii tika ele muġum wu ei, eim ening kunum kinan tang paġiġim. Wu ei kung ngii 38 pei muġum. ⁶ Jiisas opu kenim ni, wu ei or pepi muġum. Jiisas piinim ni wu ei ening kunum kinan tum pim. Pe Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Nim ngenj ei opu, ka ba ni piin min?” ⁷ Ening pim wu ei ek nipi orung kindim, “Wu Owundu, noġ ei oġup

elim kunum ei, wu endi na paki tangin bii ei, wu endi mon. Nam bii ni ele ei, kapli enerang, wumb na to mani kindik, ok ku nol ele puk pulmun,” pa nim. ⁸ Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, “Nim tonu angkin ninim pe! ei sikin pui!” nim. ⁹ Pe sikir wu ni angpi, eim pe! ei sipi pum.

Pe kunum ele, kor kunum. ¹⁰ Jura wumb wu ei kanik yi ninjing, “Pe kor kunum ei, nim nimbi! erang pe! ei ko wukun tu wun? Ninim nge pe! tu wun ei, sin nge men tolmun lo ele mon ninim,” pa ninjing. ¹¹ Ba wu ening peng opu ka pum wu, ni ek yi nim, “Wu ei ka er ka erim wu ei eim yi nim, ‘Nim pe! ei sikin pui!’ nim,” pa nim. ¹² Pe wumb eim kii sinjing, “Wu nii nim pe! ele sikin pui nim?” ¹³ Ba wu ening pim wu opu ka pum wu ei, Jiisas pii kun enerim mon. Nimbi! erang, wumb pei tuk ele muljung. Jiisas eim konu eipi pum.

¹⁴ Ekii se Jiisas wu ei, men tolmun ngii owundu ele kanpi wu ei nim, “Piini! Nim pe ka mo!un; nga ol kis endi enenji. Nim nga en kin ol embin tui owundu endi nim tonu omba,” pa nim. ¹⁵ Pe wu ni pupu, Jura wumb kanpi yi nim, “Wu endi na er ka erim, ei Jiisas.” ¹⁶ Yi neng kin, Jura wumb Jiisas tumun ni piik enjing. Nimbi! erang, eim ol ei kor kunum men tolmun lo ele mon niim kunum ei, Jiisas eim jep ol ei enim. ¹⁷ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Na Arnan ei kunum kunum kongun er mo!um. Pe na yi ku kongun ei end,” pa nim. ¹⁸ Yi neng kin, Jura wumb, “Jiisas to kundmun mendpi!,” ninjing. Nimbi! erang, eim lo ek kor kunum palim ek ei, ekii sipi enalim. Ei ek yi ninim, “Gos ei na Arnan mendpi!,” ninim ek ei yi mi!, “Eim Gos mi! mo!pu ninim min?” a yi ninjing.

Gos Kingam Eim Dinga Peng Kongun Enim

¹⁹ Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpi! nip enim ngond. Na Gos kingam nam noman ele ol endi enand, mon. Nam Arnan elim kanil epi ei minj end. Arnan eim elim epi pei ei, na eim kingam yi ku ermbii. ²⁰ Na Arnan eim noman ka na ngopu, eim epi pei enim mi! na andan to!um. Nga Arnan eim kin kongun owundu kombur nga na andan tumba ku. Yi mi! erang kin, enim puku sik erngii. ²¹ Arnan eim wumb kulii eim nga noman konj ngolum. Yi mi! ku, nam noman ele wumb ombu noman konj ngamb konj mu!ngii ni piil ei, na yi mi! ku el. ²² Arim, wumb ol kis enjing kin kos piinermba. Eim kongun ei mok topu, na eim kingam kos ei piip ermbii nip, eim kingam ngum poru nim. ²³ Yi mi! palim, wumb pei Arim embe ambil tonu kindilmin. Yi mi! ku, kingam anm embe ambil tonu kindngii. Wumb endi kingam nam embe ambil tonu kindnenjing kin, Arim eim kindang eim embe ambil tonu kindnerngii,” pa yi nim. (Jiisas eim kin Gos eim kindang om ei, ek ekin mi! nim.)

²⁴ “Na ek keimi mendpi! nip enim ngond. Wumb endi na ek ni piipi na kindang onj ei, Gos kin pii gi! nim kin, eim noman konj sipi kunum kunum ka mu!mba. Wumb ei ol kis enjing, eim kos ei tonu onermba mon! Eim wumb koltmun ngenj ei si kindpi, pe eim noman konj nga sipi kunum kunum mu!mba.” ²⁵ Jiisas ek nga nipi yi nim, “Keimi mendpi! na enim kanip nind. Kunum endi tonu omba min, ei pe tonu onum ei, wumb kulii wumb ei Gos nge kingam na ek ei piingii. Wumb na ek ei piingii wumb ei, noman konj sik kunum kunum ka mu!ngii. ²⁶ Na Arnan, eim noman konj nge

puł wu, eim noman dinga ei na eim kingam ngum. Pe kingam na yi ku, nam noman konj ka nam kin pałim. Wumb Gos ek pii gii ninjing kin, kingam na wumb ei noman konj ei ngumbii. ²⁷ Gos kindang opu mei wu telim ei, na eim arim eim kingam wumb oł kis enjing kos piipi, 'Erangli!' ni piipi ngum. ²⁸ Enim ek ei kin puku sinergii mon. Kunum endi tonu omba wumb kulii mer tukpu ele wumb ei, na ek ei nimbii piingii. ²⁹ Piik, tukpu konu ele si kindik tor ongi. Wumb oł kun elmin wumb ei angk, noman konj sik kunum kunum mułgii. Wumb oł kis kanim kanim erik kulk wumb ei, angk tonu ok, nga oł kis enjing kos ele piik kin konu kis pungii."

Wumb Kombur Jiisas Nge Ek Puł Ei Ni Tor Kindiłmin

³⁰ "Na nam noman ele epi endi enermbii. Na Arnan eim ek nim mił piinj ek ei nip, wumb oł kis enjing kos ermbii. Nimbil erang, wumb kos piimbii ei kun ka salim mił piimbii. Na kindang onj ei, eim noman ele na ekii sip ermbii end. ³¹ "Pe na nam mendpił ek endi ni tor kindmbii ek ei, ek keimi min mon? Nii piimba? ³² Ba Arnan mołpu na ek ek ei nipi tor kindim. Pe na piind, na ek ei nip keimi mendpił pałim. ³³ Ok enim Jon multum konu, ek nik, kii sik kindik ei, Jon ek keimi na kin nipi tor kindrim. ³⁴ Wumb na ek ni tor kindik, na enj oł pule nik enmin ei, piinand mon. Ba na noman ele on ek ninim ek ei, Gos enim sipi orung simba ni piip ek ei nind. ³⁵ Jon eim dup alam mił tiłang erpi wumb ngum. Enim noman ele, dup alam ei kin kunum aninga er ka piinjing," Jiisas yi ninim. ³⁶ "Ba epi endi ei, Jon na kin ek nirim ei to mani kindim ei, na nge pule ni tor kindnim. Kongun pei na Arnan ngum kongun ei, er poru nimbii. Kongun ombu na end, na kongun

ei erip, wumb andan tamb, wumb piingii nip end. Na Arnan kindang onj ni piingii. ³⁷ Na Arnan ei, na kindang onj. Na Arnan, eim na nge pule nipi tor kindim. Enim eim ek endi piinałmin. Nga eim kinałmin ku. ³⁸ Eim nge ek ei, enim kin pinalim ku. Nimbil erang Arnan wu endi kindang opu, eim kin enim pii gii ninenjing. ³⁹ Gos nge ek ka mon ele gerngii ei, enim noman konj sik, kunum kunum mułngii ni piłmin. Ek ei, na nge ek pule ei, ni tor kindiłim," pa nim. ⁴⁰ "Ba enim na kin ok, noman konj ei simin ni piinanmin. Enim noman yi pinalim," pa nim.

⁴¹ "Wumb na embe ambil tonu kindngii ni piinand. ⁴² Ba na enim noman ele piind. Enim Gos kin noman ka ngok ngok enmin oł ei, enim noman ele pinalim. ⁴³ Na Arnan nge noman dinga ele na onj; ba ei na nind ek ei, enim piinanmin. Ba wu endi eim nge noman dinga ele nipi omba wu ei, eim nimba ek ei, piingii. ⁴⁴ Enim wumb eipi, sin embe ambil tonu kindngii ni piinmin. Ba enim Gos mendpił tonu mołum ei, sinim embe, ei ambil tonu kindmba ni piinanmin. Pe Gos Owundu tonu mołum ei, enim eim embe ele, pii gii ningii ei kapli enanim mon. ⁴⁵ Enim piinmin mił, na Gos kin ek nip enim oł kis kos er ngumbii ni, noman to piinergii mon! Wu endi enim kin kos er ngumba wu ei, Moses. Wu ei enim piik kin, 'Sin paki tumba,' ni piinmin, ba ei enim kos erpi ngumba wu," pa nim. ⁴⁶ Pe enim Moses nge lo ek ei pii gii nik pim kin, na ek ei pii gii ningii ku. Nimbil erang, Moses eim na nge ek ei pultum. ⁴⁷ Ba Moses eim pultum lo ek ei pii gii ninenjing kin, kapli na nge ek ei enim pii gii ningii mił nenj?"

Jiisas Eim Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum

(Masyu 14:13-21, Mak 6:30-44, Luk 9:10-17)

¹ Jiisas eim ek ei nipi poru ni pendpi, eim Galilii no! gopu ele orundung orung pum. Pum konu ei, nga embe, 'Taiperiyas no! gop' nilmin. ² Pe wumb tilap owundu ei eim wumb ening pim wumb ni, eim jep ol pei erim ei, kanik kin, eim pum konu ele ekii sik punjung. ³ Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu eim sipi kin, tonu komung ele tonu puk mulnjung. ⁴ Jura wumb kor kunum ka nilmin ei, 'Pasopa' kuni owundu nilmin kunum ei mandi omba enim. ⁵ Jiisas eim mo!pu kin, kan orung orung kind kenim ni, wumb tilap owundu endi eim kin ongii nge onjung. Pe eim ek nipi, wu Pilip ngopu yi nim, "Sinim kuni min bres konu jili sipin wumb ei kuni ngumun?" ⁶ Pilip ek nimba ek ei piimbii nipi kin, Jiisas eim Pilip kii sim. Jiisas eim ermba mi! ol ei pii poru nipi nim. ⁷ Pilip ek nipi, orung kindpi yi nim, "Sinim bres top ermin, ei ku 200 mi! ba palim, ei ya mo!mun wumb ei, nungii ei kapli enermba," pa nim. ⁸ Jiisas kin ekii silmin wumb ei, wu endi embe Endru ei, Saimon Piisa angim, eim ek yi nim. ⁹ "Kangi endi eim kuni bres embe 'barlii' angil orung kin, omu ta! eim se mo!um. Ei ya wumb tilap owundu mo!mun ei, kapli ermba pinalim," pa nim. ¹⁰ Jiisas eim ek yi nim, "Wumb nengin kin, mani mu!ngii," pa nim. Wumb konu ele kui engimb pei pim konu ele mulnjung. Pe wu konu ele mulnjung wu ei, 5000 pei yi mi!, wu am pei mulnjung. ¹¹ Wumb pei mani mu!angin kin, Jiisas eim bres angil orung ni sipi kin, Gos kin prei erpi, mok topu, eim ekii silmin wumb ngum. Nga eim omu ta! yi ku erpi ngum. Eim ekii silmin wumb kuni ei, wumb pei ngok, wumb ei en

enim kuni numun ni piinjing mi!, nunjung. ¹² Wumb tilap owundu ei kuni nanging kapli erang kin, kuni mend orung pei mo!um. Pe Jiisas eim ekii silmin, wu ombu kanpi yi nim, "Enim kuni orung mo!um ei, sik ku!ou tungii. Mon peng kin, kuni ei wii mi! ba, ei mon!" pa yi nim. ¹³ Pe wu ombu, bres barlii nunjung orung mo!um ei sik girenj kon engki nga ta! tu wunjung ei, wumb pei kuni nunjung, orung mo!um ei, sik girenj kon tunjung.

¹⁴ Pe wumb pei Jiisas eim jep ol erim ei kanik yi ninjing, "Keimi mendpi!, wu ni tor kindilim wu ei Gos kindang mei konu ele om ei, sin paki tumba nge om," pa yi ninjing. ¹⁵ Pe Jiisas eim piim ni, wumb ei ok eim ambilk, eim en enim king mundngii enjing ei piipi kin, wumb pei si kindpi kin, eim endeim mendpi! tonu komung ele orung pum.

Jiisas Eim Tonu No! Pe! Ele Andpi Pum

(Masyu 14:22-23, Mak 6:45-52)

¹⁶ Konu pou neng, Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu no! gopu ele mani punjung. ¹⁷ Puk no! kanu ele tonu puk kin, Kapaniyam konu ele orung bin ni piik punjung. Pe konu emii ermba erim kunum ei, Jiisas eim wu ombu kin tor onerim. ¹⁸ Pe wu ombu no! kanu ele pangin kin, konu pop owundu topu, no! tuk ele topu, pinin nipi yi erim. ¹⁹ Pe wu ombu no! kanu ele eim dolu sik pu, konu turii mi! ele puk kenjing kin, ni Jiisas no! pe! ele opu, mani no! kanu ele mandi om. Wang kin, wu ombu en enim mund mong enjing. ²⁰ Ba, Jiisas eim opu yi nim, "Enim mund mong enerei! Na mendpi! ond," pa yi nim. ²¹ Wu ombu, eim no! kanu ele tuk simin nik enjing ni, no! kanu ei pe mendpi!, en enim

pungii ni piik onjung konu ele, kun tor om.

Wumb Pei Jiisas Kur Andik Punjung

²² Nga kupiiring, wumb tilap owundu pei en enim yi piinjing. Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu mendpił noł kanu ele punjung. Jiisas eim noł kanu ele, tonu pupu, punerim. Noł kanu endi konu ele, sinalim mon. Jiisas konu ele tor omba nik, noł gop ele orungdung wumb ei kupiiring ok, ok konu ele mulnjung. Ba Jiisas eim noł peł ele andpi pum ei, wumb en enim piinenjing. ²³ Taiperiyas konu ele nge noł kanu kombur ok Owundu Jiisas bres sipi, Gos kin prei erpi, wumb kuni ngang nok enjing konu ele mandi onjung. ²⁴ Pe wumb tilap owundu ei molk kenjing ni Jiisas kin eim ekii silmin wu ombu kin, konu ele mulenjing. Pe noł kanu kombur ele tonu puk, Kapaniyam konu ele pupun, Jiisas kurmun nik, Kapaniyam konu ele punjung.

Jiisas Eim Epin Konu Ele Bres Mił Mołum

²⁵ Wumb tilap ni konu ele tor puk, Jiisas eim kenjing. Kanik kin, yi ninjing, “Ek emb to wumb ngolun wu, nim kunum nenj ya on?” ²⁶ Jiisas eim ek nipi, wumb tilap ei ngopu yi nim, “Na ek keimi mendpił enim kin nip ngond. Enim jep oł pei enj kanik kin, nga na kuruk onanmin mon. Ba enim kuni bres ei nangin, pinang punum ei piik kin, na kuruk onmun?” pa nim. ²⁷ Nga Jiisas eim yi pim, “Enim ya mei ele kuni minj numun kuni ei namin ni piik, ele nge kongun enerngii mon. Ba enim kongun erngii ei, noman konj kunum kunum mułngii ei nge kongun erngii. Noman ei kunum kunum konj salim kuni ei singii. Singii kuni ei nge, wu kingam Gos kindang mei konu ele mani opu

wu telim ei, enim ngumba. Arnan Gos eim noman dinga wii ei, na kin ngum poru nim.” ²⁸ Pe wumb ei ek yi mił ninjing, “Sin nimbil oł erpin, Gos nge kongun ei erpin bin?” ²⁹ Jiisas ei nipi orung kindpi yi nim, “Gos nge kongun ei yi palim. Enim Gos na kindang ya mei ele op kin, na kin pii gii ningii.” ³⁰ Wumb ei en enim yi ninjing, “Nim jep oł nipe jep oł eran, sin nim kin pii gii nimin? Pe nim kongun nipe kongun enjii?” ³¹ Kumb ok sin nge kupenjpın noł ei, wumb mulenjing konu ele kuni mana ei, sik nunjung. Gos nirim ek yi mił ninim, ‘Gos tonu epin konu ele kuni ei, ngang kin nunjung.’ Pe nim kuni yi ku, sin nga numun ni piik enjing.” ³² Wumb ek yi mił nengin kin, Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Moses eim tonu epin konu ele kuni keimi ei sipi kin enim kupenjing noł ei ngunerim mon. Na nge Arnan eim tonu epin konu ele kuni keimi ei, noman konj kunum kunum enim ngonum. ³³ Gos eim bres ei ngum bres ei, tonu epin konu ele si kindpi, mani om bres ei, mei wumb noman konj ka ngomun,” pa nim. ³⁴ Pe wumb ei enim yi ninjing, “Owundu, nim bres ei, sin kunum kunum ngunjii!” pa yi ninjing. ³⁵ Jiisas ek yi nim, “Na nam kuni ei nge, noman konj wumb singii salim ei nam. Wumb endi na kin omba wumb ei, nga epi endi simbii ni piinermba mon. Ei yi mił, wumb ei, nga kuni tang piinermba. Nga wumb endi na kin pii gii nim kin, eim noł nga nuwa erang kin, piinermba mon. ³⁶ Na enim kanip ninj, enim na kan poru ninmin. Ba enim na kin pii gii ninenjing mon!” pa nim. ³⁷ “Pe wumb pei na Arnan ngumba wumb ei, na kin ekii sik ongii. Wumb endi na kin omba

ei, na eim to tor kindnermbii; keimi mendpił mon! ³⁸ Na tonu epin konu ełe si kindip, mani mei konu ełe onj ei, nam noman ełe ekii sip, endmbii nip onenj, mon! Na Arnan eim kindang onj ei, eim nge noman piimba mił ei, na ekii simbii. ³⁹ Eim noman ełe yi piipi kin, na kindang onj ei, yi mił; wumb pei eim na ngopu poru nim ei, na wumb endi si kindnermbii mon. Ekii se muł mei poru nimba kunum ei, nam wumb pei Gos kin, nga konj sip orung simbii. ⁴⁰ Na nge Arnan ei eim noman yi pałim. Wumb pei na kangi ei kanik pii gii ninjing kin, noman konj ka sik kunum kunum mułngii. Mułngii wumb ei, na kunum poru nimba kunum ełe, wumb ombu na konj sip orung simbii.”

⁴¹ Jiisas eim yi nim, “Na nam kuni bres ei tonu epin konu ełe, si kindip mani onj.” Yi neng kin, Jura wumb ek ei piik, popuł sik, eim ek ngok, ek pei nik eim ngunjung. ⁴² Pe wumb en enim yi ninjing, “Wu ei Jiisas, Josep nge kingam. Sinim eim arim mam ei kaninmin. Nimbil erang eim yi ninim? Na tonu epin konu ełe si kindip mani mei konu ełe onj, ninim?” ⁴³ Pe Jiisas eim ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, “En enim mołmun tuk ełe, ek eipi eipi ninerngii mon! ⁴⁴ Wumb endi na kin wii onermba, mon! Na nge Arnan ei na kindang kin, na onj. Eim wu endi tu wupu, na ngum kin wumb ei, eim kunum poru nimba kunum ełe, na wumb ei, nga konj sip orung simbii. ⁴⁵ Ek ni tor kindi kindiłmin wumb mon ełe ek ka pałim ei,

‘Gos wumb pei, ek ei emb topu wumb ngołum. Pe wumb ei, na nge Arnan ek ei piik, ekii sik poru nik wumb ei, na kin ołmun,” pa nim.

⁴⁶ Wumb endi Gos endeim kinnałmin mon. Na Gos kin ouni mołup kin, na kindang mei ełe onj.

Na endeim mendpił, na Arnan Gos kanił. ⁴⁷ Na ek keimi mendpił nip enim ngond, wumb endi na kin pii gii nimba wumb ei eim noman konj sipi kin, kunum kunum mułmba. ⁴⁸ Na nam kuni ei nge, noman konj wumb singii sałim ei, nanim ngoł. ⁴⁹ Kumb ok, enim nge kupenjing noł, wumb mulenjing konu ełe kuni mana niłmin kuni ei nok, kolk mon erik, poru nik. ⁵⁰ Ba pe kuni ei eim tonu epin konu ełe si kindpi mani om kuni ei, na nam moł kuni ei, wumb endi sik nungii ei, na kin pii gii ningii wumb ei, kunum kunum konj mułngii. ⁵¹ Na kuni ei, noman konj peng kin, tonu epin konu ełe si kindip, mani onj. Pe wumb endi, kuni ei sipi nim kin, eim noman konj sipi, kunum kunum mułmba nge, ei simba. Pe na kuni ei, eim ngumbii ei, nam ngamb to kundangin kin, mani mei ełe wumb ei noman konj singii.”

⁵² Pe Jura wumb en enim mołmun tuk ełe ek eipi nik yi mił ninjing, “Nimbil erang eim ngenj ngopu kin, sinim ei ngenj kuni mił ei ngumba?” ⁵³ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond ei, Gos kindang mani opu mei wu tełim ei, na kołup miyem bein tamb kin, wumb na kin pii gii ningii wumb ei, noman konj kunum kunum mułngii ei, singii. Ei yi mił, wumb endi kuni ni, noł nunjung kin kunum kunum konj mułngii. ⁵⁴ Wumb endi na nge miyem ngenj mił epi nołmun wumb ei eim noman konj sipi kin, kunum kunum mułmba. Gos Owundu kunum poru nimba kunum ei, na wumb ei nga konj sip orung simbii. ⁵⁵ Nimbil erang, na nge ngenj kin miyem ei, noman tuk nge kuni mendpił mołum. ⁵⁶ Wumb endi na ngenj, miyem mił epi ei nupu, na kin piipi, mułmba wumb ei, na nam wumb

ei kin mułmbii ku. ⁵⁷ Arnan eim konj kunum kunum mołpu kin, na kindang op, Arnan nge noman dinga ełe nge, nam noman konj moł. Pe yi mił ku, wumb endi na ngenj mił epi ei num kin, nam nge noman dinga ełe, eim noman konj kunum kunum sipi, mułmba ei, eim ngumbii. ⁵⁸ Pe kuni ei tonu epin konu ełe si kindpi mani om kuni ei, ok enim kupenjing noł wumb mulenjing konu ełe, kuni nok, kolk poru ninjing, ei kin ende mon. Wumb endi, kuni ei num kin, eim noman konj sipi, kunum kunum mułmba,” Jiisas yi nim. ⁵⁹ Kapaniyam konu ełe men tołmun ngii ełe, Jiisas eim ek emb topu, wumb ngopu, eim ek yi nim.

Ek Noman Konj Pimba Ek Ei Jiisas Nge Mendpił

⁶⁰ Pe Jiisas eim kin ekii siłmin wu pei ek ei piik, noman embin to piinjing. Piik yi ninjing, “Wumb nii endi ek ei piimba?” ⁶¹ Ba eim ekii siłmin wu ombu, ek ei piik kin, ek orung orung ninjing ei, Jiisas ei eim noman ełe, ek ei piim. Jiisas eim nge ekii siłmin wu ombu ngopu yi nim, “Enim ek ei enim noman ełe to kis enmin?” pa nim. ⁶² “Pe Gos kindang mani mei wu telim ei, na mani onj, konu ełe nga orung epin konu ełe tonu pup kin, nimbil oł mił piingii ei, enim kis piingii?” ⁶³ Noman konj ei, Gos Gui Ka wumb ngołum; ba sinim wumb noman konj sinalim. Pe sinim ngenj ei, wumb kułii mił mołum. Na ek ei nip enim ngond ek ei, enim noman ełe kuni mił mołum ek ei, enim noman konj ngołum. ⁶⁴ Ba enim mołmun konu tuk ełe mołmun wumb ei, kombur pii gii ninanmin.” Kumb ok pii gii ninarik mulnjung wumb ombu ei Jiisas piim. Wumb ei, na nge opu orung wumb konu ełe, ni tor kindmba ni yi piirim. ⁶⁵ Pe Jiisas ek yi nim, “Wu endi na nge

opu orung wumb kin na ni tor kindmba ei nge na piip kin, ok ek ei, nip enim ngunj,” pa nim. “Pe na nge Arnan ei, eim dinga wu ei ngunelang kin, wu ei na kin onelang mon.”

⁶⁶ Jiisas ek ei nipi, poru neng kin, wu ombu Jiisas kin ekii sik erik, wu ombu Jiisas si kindik, en enim orung punjung. Puk kin, nga Jiisas kin tep to endnenjing mon. ⁶⁷ Pe Jiisas eim ek nipi, eim kin ekii siłmin wu engki nga tał ei, kanpi yi nirim, “Enim yi ku, na si kindik, pungii enmin min?” ⁶⁸ Saimon Piisa eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Owundu, pe sin konu jili orung bin? Nim nge ek ei mendpił, noman konj kunum kunum sin kin noman konj ngumba. ⁶⁹ Sin nim kin pii gii nipin poru ninmin. Nim Gos nge oł kun ka nge puł wu ei, sin piinmin,” pa nim. ⁷⁰ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Nimbil erang na enim wu engki nga tał wii top sinj; ba enim mołmun konu tuk ełe wu endi mołum ei, Seisen gui kis eim kin mołum,” pa nim. ⁷¹ Jiisas ek nim ei, Juras Saimon Eskeriyas nge kingam ei kin piipi nim. Jiisas kin ekii sinjing konu ełe tuk mołmun, wu engki nga endeim mulnjung konu ełe tuk, eim mołum. Ba ekii se, wu ei eim Jiisas sipipi, opu orung wumb angil ełe ngopu kin, ku sim.

7

Jiisas Nge Angim Noł, Eim Kin Pii Gii Ninenjing

¹ Pe ei poru neng kin, Jiisas eim Galilii konu ełe endim. Ba Jura wumb eim tumun ni erangin kin, eim Juriya konu ełe nga endnerim mon. ² Jura wumb en enim kor owundu kunum endi alap ngii ełe kuni owundu nołmun oł ei nge, kunum ei tonu omba ei, mandi enim nik enjing. ³ Pe Jiisas eim angim noł yi ninjing, “Nim ya konu

ele si kindkin Jura konu ele pan, nim kin ekii sik ok wu ombu, nim enjii kongun ei keningii,” pa ninjing. ⁴ Wumb ombu Jiisas kin ek yi ninjing, “Pe wu endi eim peni ele mulmbii ni piip, yi elim ei, eim epi koi er enalim mon. Nim epi yi ermbii ni piikin kin, pukun wumb ningil ele pei enjii,” pa ninjing. ⁵ Jiisas eim nge angim nol ei, eim kin pii gii ninarik kin, ek yi mil ninjing. ⁶ Yi nengin kin, Jiisas ek nipi yi nim, “Kunum ei wumb pei na piik kanik erngii ei, tonu onanim; ba enim kuni owundu pungii kunum ei, noman ele pei salim,” pa nim. ⁷ “Ya mei wumb ei, en kin opu orung er ngunerngii mon; ba na kin opu orung enmin. Ei nimbil erang, na ek nip tor kindil ei, ‘En enim ol kis enmin ei,’ na ni tor kindip kin, ek yi mil ei na kin opu orung enmin,” pa nim. ⁸ “Pe en enim kuni owundu ei puk, Jura wumb kor kunum ka nilmin kunum ei, puk keningii. Ba pe nga, na kor kunum ka ei pup kinermbii. Na bii kunum ei tonu onanim. ⁹ Jiisas eim ek yi nipi kin, eim Galilii konu ele kunum kombur nga enj mulum.

Jura Wumb Kuni Owundu Nik Elmin Alap Ngii Ele Jiisas Pupu Kenim.

¹⁰ Jiisas nge angim nol ei Jura wumb kulou tok elmin konu ele keningii nge ok punjung. Pe eim yi ku ekii se pum. Jiisas eim pum ei, peni ele punarpi kin, koi mil erpi pum. ¹¹ Jura wumb kulou tok mulnjung kor kunum ka ele molk. “Wu ni jili punum?” pa nik, kuruk mulnjung. ¹² Pe Jura wumb eim kin ek kanim kanim ninjing. Wumb kombur molk, “Mon wu ei, wu ka,” pa ninjing. Ba wumb kombur molk yi ninjing, “Mon wu ei, eim wumb kanpi kin, ek kend topu nilim,” pa ninjing. ¹³ Jura wumb kombur Jiisas kin pii gii nik, wumb pei konu ele tuk mulnjung;

ba lo ek piilmin wumb kin mund mong enjing. Erik kin, wumb endi tonu angk, Jiisas nge ek endi ninenjing. Nimbil erang, wumb endi ek nipi, “Jiisas ei Mesiya” nimba wu ei, men tolmun ngii ele, to anda kindngii nilmin, pim.

¹⁴ Pe Jura wumb kuni owundu kunum ka nik elmin kunum ei, aninga mandi no poru ningii, er mulangin kin, Jiisas Gos ngii owundu tuk ele angpi, ek nipi wumb ngum. ¹⁵ Pe Jura wumb kenjing ni mon gerpi nim. Neng kin, wumb puku sinjing. “Eim mon konu endi pupu neng kin, kinenjpin mon? Nga eim mon ei gernim mil nenj?” ¹⁶ Pe Jiisas wumb ei ek nipi ngopu yi nim, “Na pe nip, enim ngond ek ei, na nge mon. Ei Gos nge ek, eim na ‘Pui’ nipi, kindang kin, na onj. ¹⁷ Pe wumb endi, Gos ek ei piipi nipi, ermba wumb ei, eim na nind ek ei piipi om kin, eim Gos kin ba. Min na nam noman ele ek ei nind. ¹⁸ Wu endi eim noman ele, ek ninim ei eim embe tonu ba ni piipi ninim. Ba wu endi kindang om ni piipi kin, eim embe er tonu kindpi kin, ek kun nipi ermba wu ei, eim ol kis endi eim kin pin-ermba, mon! ¹⁹ Kumb ok Moses enim lo ek nipi, ngurum kunum ei, enim molmun konu tuk ele, wumb endi lo ek ei, ekii sinarik; ba enim na nimbil erang na to kundmun, ninmin?” ²⁰ Wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Nim gui kis endi nim kin molum. Wumb endi nim to kundnerngii mon!” pa ninjing. ²¹ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na jep ol owundu endi enj ei, enim pei puku sinjing,” pa nim. ²² “Moses enim ngenj kopsingii ol ei, nipi ngum ei keimi. Pe enim ol ei, Moses kin onerim mon. Ol ei enim nge kupenjing nol kin tonu om; ba enim kangil kunum tonu opu, ngenj kor owundu kunum ele kopsilmin,” pa nim. ²³ “Pe

enim Moses nge lo ek ei, am kun ekii silmin. Ba en enim kangil ei, kor owundu kunum tu wuk kin, ngenj kopsilmin. Pe na yi ku, kor owundu kunum ei, wu ening pim wu ei, er ka enj; ei nimbil erang na kin popul sinjing? ²⁴ Epi ningil ele kanik kin, epi mok tunerngii! Enim epi pei mok tungii ei, ol kun palim mil kun erngii!”

Wumb Yi Ninjing, “Gos Kindim Wu Kraiss Wu Ei Min?”

²⁵ Pe wumb Jerusalem konu ele molmun wumb kombur ek yi ninjing, “Nimbil erang wu ei to kundmun ninjing wu min?” pa yi ninjing. ²⁶ “Pe kine! Eim wumb mulnjung konu peni ele, ni tor kindnim. Nga wumb ek endi ni orung kindnanmin. Pe keimi, Jura wu num peng pim wu ombu, piinmin ei, Gos kindim wu Kraiss min?” ²⁷ Pe sinim wu ei eim nge ngii konu ele sinim piinmin. Nga Kraiss omba kunum ei; ba wumb endi eim nge ngii konu ele piinerngii. Yi peng kin Jiisas ei Kraiss ya mon,” pa ninjing.

²⁸ Jiisas men tolmun ngii ele Gos ek ei piipi wumb tor kindpi mulang kin, ek kombur ei piipi, eim ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, “Enim na piinmin! Na ngii konu ele enim piinmin ku! Ba na nam noman ele onenj, mon. Na Arnan eim na kindang kin, onj ei, ol kun mendpil palim mil end; ba enim pii kun enanmin mon! ²⁹ Na nam eim piind. Na Gos kin ouni muls. Gos eim na kindang kin, na mani mei ele onj,” pa nim. ³⁰ Pe wumb eim kan ngumun ni piinjing; ba Jiisas eim kongun ei poru ninerim. Yi peng kin, wumb endi Jiisas embilmba mil, pinerim mon. ³¹ Pe wumb pei eim nim ek, pii gii nik, yi ninjing, “Gos kindang wu Kraiss tonu om kin, eim jep ol pei erpi, ya ei enim jep ol ombu

to mani kindpi, kapli piipi yi enermba mon!” yi ninjing.

Opu Ond Wu Kombur Kindangin Puk Kin, Jiisas Kan Ngungii Nge Punjung.

³² Lo ek piilmin wumb ei, piinjing ni wumb pei Jiisas nge ek ei eipi eipi nengin kin piinjing. Lo ek ekii sik elmin wumb ni, kulmal kalilmin wumb pei puk, opu ond wu kombur nengin puk kin, eim kan ngungii nge punjung. ³³ Pe Jiisas eim ke nipi, wumb ngopu yi nim, “Na enim kin kunum aninga er mol. Nga na eim kindang onj konu ele orung bii,” nim. ³⁴ “Na bii konu ei, enim kuruk endngii ei, na kapli kan sinerngii, mon! Nga na bii konu ele, enim kan sinerngii mon!” ³⁵ Pe Jura wumb en enim ek nik yi ninjing, “Eim konu jili pang kin, sinim eim kur andinmin ninim? Eim sinim Griik wumb konu ele pupu kin, Griik wumb kin, ek nipi ngopu, ermba ninim min? ³⁶ Pe eim yi ninim, ‘Enim na kuruk pungii ei, kan sinerngii,’ ninim. Nga, ‘Nam bii konu ele, enim kapli punerngii,’ pa ninim. Ek ei pu le er palim mil nenj?” pa yi ninjing.

No! Konj Kunum Kunum Molum

³⁷ Jura wumb kor owundu kuni owundu simba kunum ei, mandi poru neng kin, kunum owundu mendpil palim. Jiisas eim angpi ek dinga yi nim, “Wumb endi na kin pii gii ninjing pim kin, kapli na kin ok pii gii ningii. Yi mil peng kin, wumb endi no! nuwa mulum kin, na kin wang, no! ngamb numba,” pa nim. ³⁸ Ei Gos nge ek ele yi ninim, ‘Wumb na kin pii gii ningii wumb ei, eim noman tuk ele no! konj mil tonu omba,’ pa nim. ³⁹ Jiisas ek ei, Gos Gui Ka kin ek yi nim, “Wumb na kin pii gii ningii wumb ei, eim Gui Ka ei singii.” Kunum ei, Jiisas eim nge tilang owundu ei sinarpi kin, epin konu

ele tonu orung punerim kunum ei, Gui Ka ei tor onerim.

Wumb Tilap Tal Er Mulnjung

⁴⁰ Wumb kombur Jiisas ek ei piik, “Keimi mendpił wu ei, Gos ek ni tor kindilim wu mołum,” pa ninjing. ⁴¹ Nga wumb kombur yi ninjing, “Wu ei, Gos kindang nge wu Kraiss tonu om,” pa ninjing. Nga wumb kombur ek eipi nik yi ninjing, “Gos kindim wu Kraiss eim Galilii konu ele tonu omba min? Jiisas eim Gos kindim wu Kraiss mon, ni piinjing. ⁴² Gos nge ek ele yi nirim, “Gos kindang wu ei Kraiss eim Deipis nge tilap ende. Pe eim Beslem konu ele tonu omba nirim konu ele, ok Deipis multum konu ei salim.” ⁴³ Wumb ek yi nik kin, wumb tilap tal erik, Jiisas kin eipi eipi punjung. ⁴⁴ Wumb kombur, “Eim kan ngumun,” ninjing; ba wumb endi eim embilmba wumb endi, mulerim mon.

Jura Wu Num Ombu Jiisas Kin Pii Gii Ninenjing

⁴⁵ Pe opu ond wu ombu, nga orung puk kin, lo ek piilmin wu ni, kulmał kalilmin wu owundu ombu ni, kanik yi ninjing, “Enim nimbil erang, wu ei tu wunmun? ⁴⁶ Yi nik opu ond wu ombu, ek ni orung kindik yi ninjing, “Ok wu yi nge endi, opu ek wu ei ninim mił ei ninerim mon!” pa yi ninjing. ⁴⁷ Yi mił nengin kin, pe lo ek piilmin wumb ombu ek yi ninjing, “Wu ei, enim kin ek kend topu ngonum, ku min? ⁴⁸ Enim kanmin ei, sin lo ek piipin, elmin wu ombu ni, men tołmun wu num ombu ni, endi pii gii nik erangin kin, kenjing min? ⁴⁹ Ei mon! Ba wumb Jiisas kin pii gii ninjing ya wumb ei, Moses lo ek piinarik enmin, wumb ei, Gos kos owundu singii,” pa ninjing. ⁵⁰⁻⁵¹ Wu Nikoriimas ei wu ombu nge men tołmun ngii kongun ende elmin wu ei, eim ok, epin

tuk memb kunum ele Jiisas kin purum. Wu ei eim ek yi nim, “Sinim lo ek ei wumb kos wii er ngumun ninim? Ei mon! Sinim eim nge ek ei ok piipin, eim nimbil ol erim ei piimin,” pa yi nim. ⁵² Pe lo ek piilmin wu kombur, eim kin ek nik kii sinjing. “Pe nim Galilii konu ele wu min? Lo ek ei, ger kankin, enjii. Ek ni tor kindilim wu endi, Galilii konu ele tonu onermba,” pa nik yi ninjing.

8

Amb Endi Wu Putum Ol Ei To Kindim

¹ (Wumb pei en enim ngii konu ele eipi eipi pangin kin, nga Jiisas eim tonu komung Olip ele tonu pum. ² Kupiiring ok eim pupu kin, men tołmun ngii owundu ele nga pum. Pang kin, wumb pei eim kin wangin eim mołpu kin, ek emb to nipi, wumb ngopu kin, yi er mułum. ³ Lo ek piilmin wu ni, lo ek polmun wumb ni, amb sik elmin ol ei, amb endi lo ek ei to kindim nik, tu wuk kin, tuk ele engindangin engim. ⁴ Engang kin, ek nik Jiisas ngok yi ninjing, “Ek emb to wumb ngolun wu, ya amb ei wu puk enmin ol ei to kindim ni kenjing,” pa yi ninjing. ⁵ “Moses nge lo ek ele, wumb ombu yi erngii ei, kom ku to konduk erngii, pa nipi pendim. Pe nim nipe ek ninjii?” ⁶ Wumb en enim yi piinjing, “Sin ek yi ninmin. Eim nipe ek nimba ei, piipin kin eim ol kis kun pinermba mił ermba, ni kenjing. Ba Jiisas eim kan mani kanpi kin, eim angil orung ei sipi, mei ele mei tumb mił nipi, mani kanpi er mułum. ⁷ Wumb am ek nik, kii sik mułangin kin, Jiisas eim angpi, ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Enim mołmun konu ele wumb endi eim ol kis enalim wu endi mułum kin, eim amb ei ok, ku tangli,” nim. ⁸ Jiisas eim ek yi nipi kin, nga mani mołpu kin, mei ele mei tumb nipi,

mani kanpi er mułum. ⁹ Pe wumb ek ei piik kin, en enim oł kis erpin ni piinjing wumb ei, pei endeim endeim ni, anda punjung. Puk wu num ombu, kumb se pangin kin, wumb wii ekii se punjung ku. Jiisas endeim mendpił mułum. Nga eim mułum konu ełe amb ni opu, eim kumb ełe engim. ¹⁰ Pe Jiisas eim angpi kin, yi nim, “Amb, wumb ni jili mołmun? Wumb endi, nim kin kos ermba wumb endi mołum min mon?” pa nim. ¹¹ Amb ni ek yi nim, “Owundu, wumb endi mulalim mon!” Pe Jiisas yi nim, “Na yi ku, nim kos enermbii. Nim po! Pukun, nga oł kis endi enerii mon!” ni Jiisas yi nim.)

Jiisas Mei Wumb Ełe Tilang Mołum

¹² Ekii se Jiisas wumb men tołmun tuk mołmun wumb ek nipi yi nim, “Na nam mei wumb ełe tilang moł. Wumb endi na kin pii gii nim kin, eim noman tuk ełe, emii pinermba mon. Wumb ei, eim tilang konu ei eim kin pimba wu ei, noman konj simba,” pa nim. ¹³ Lo ek piik elmin wumb ei ek nik, eim ngok yi ninjing, “Nimbił erang ninim nge nikin ek ei, ni tor kindin? Kindin ek ei, keimi mon,” pa ninjing. ¹⁴ Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, “Keimi, na nam nge ek ei nind; ba na nind ek ei keimi. Nimbił erang na nam angip onj konu ei piind. Nga nam bii konu ei piip moł. Ba enim na nam ngii konu ei enim piinanmin. Nga na konu jili bii ei, enim yi ku, piinerngii mon! ¹⁵ Pe enim mani mei oł palim mił ei, wumb mok tonmun. Ba na wumb endi ei, mok tonał mon! ¹⁶ Ba na wumb mok tułamb kin, kapli na mok kun mendpił tułamb. Nimbił erang, na nam endeim mendpił mon. Na Arnan na kindang mani mei ełe onj ei kin ouni kongun erpił wumb mok tumbuł. ¹⁷ Enim nge lo ek ei yi palim, ‘Pe wu tał ek ende mił,

ni tor kindngił ei, ek keimi,’ pa yi niłmin. ¹⁸ Na nam ek ei nind. Ei na Arnan na kindang op kin, nam ek yi ku, nip tor kindind.” ¹⁹ Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, “Nim Arnim konu jili mołum?” Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na Arnan, enim pii poł tunanmin ei, enim na Arnan ei enim piinerngii. Ba enim na piinjing kin, kapli enim na Arnan ei piingii ku.”

²⁰ Men tołmun ku sałilim konu ełe ek ei nirim kunum ei, eim men ngii owundu ełe wumb ek emb topu ngurum. Wumb endi eim sipi, kan ngungii mił pineririm. Nimbił erang, Jiisas nge kongun ei poru ninerim mon!

Enim Na Bii Konu Ełe, Enim Kapli Punerngii

²¹ Jiisas eim ek nga nipi, wumb ngum, “Na pe konu ełe bii ei, enim na kinerngii. Pe enim kułangin kin, oł kis ei enim kin pim kin, na Arnan kin tonu bii konu ełe enim onerngii mon.” ²² Eim ek yi neng kin, Jura wumb en enim yi ninjing, “Nimbił erang eim ek yi ninim? ‘Na eim tui min epi endi sipi, eim to kundmba ninim min? Eim kan to kułmba nge ninim min?’” ²³ Pe Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, “Enim ya mei mani ełe wumb; ba na nam tonu epin konu ełe nge wu. Enim ya mei ełe wumb; ba na mei konu ełe nge wu mon!” pa nim. ²⁴ “Yi piip kin na ek nip enim ngond. Pe enim kułangin kin, enim nge oł kis ei pepi mułmba. Ełe nge Gos kindim wu ei, na enim pii gii ninenjing kin, pe enim kułngii; ba oł kis pei ei piram pepi mułmba.” ²⁵ Pe wumb ek yi ninjing, “Nim wu nii?” Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Ok na enim kanip ninj, wu ei mendpił na moł,” pa nim. ²⁶ “Enim elmin oł ei nge, na am ek pei palim. Na enim elmin oł ełe, kos wu mił piip ermbii. Ba ei eim, na pui nip kindang onj ei, eim nge ek ei keimi mendpił palim. Eim nim ek ei,

na piip op kin, mei wumb ombu kanip nind.”

²⁷⁻²⁸ Jiisas Erinjpin Gos kin ek nipi ngum ei, wumb en enim pi-inenjing mon. Piinerangin kin, Jiisas eim ek nipi wumb ngopu yi nim, “Ekii se enim Gos kindang opu, mei wu telim wu ei, na ond peri ele, tonu kindngii. Kindngii wu ei na moł ei, enim piingii. Na nam noman ele, ek endi ninand mon. Na Arnan nipi, andan to ngurum ek ei mendpił, nip enim ngond. ²⁹ Na Arnan ‘Pui’ nipi kindang kin, na onj. Eim na kin ouni mołum. Na endeim mendpił mułamb kin, eim na si kindnałim mon. Kunum kunum na eim noman ełim epi ei, minj erip yi ek.” ³⁰ Jiisas eim ek yi neng kin, wumb pei eim kin pii gii ninjing.

Wumb Wii Mołmun Wumb Nin Kan Ngii Mił Ambił Gii Nik Mołmun Wumb

³¹ Jiisas ek yi nipi Jura wumb pii gii ninjing wumb ei ngum, “Pe enim na ek ele mendpił ekii sik mulnjung kin, na nge ek se endngii wumb mendpił mułngii. ³² Molk, ek keimi mendpił ei piik er mułangin kin, ek keimi enim erang tonu ok, kunum ka seng kin, wii mułngii. Oł kis ni, embin tui ni, oł kanim kanim ei enim kin tonu onermba. Ei yi mił enim wumb Seisen nge kongun wii erik, mulerngii mon!” ³³ Wumb ek nik, Jiisas ngok yi ninjing, “Sin Eiparam nge tilap ende wumb. Sin kunum endi wumb kin kongun wii enałmin. Nim nimbił erang sin opun, kongun ni endi tonu onerang kin, kunum ka seng kin, wii mołmun nin?” ³⁴ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Wumb pei oł kis ełmin ei Seisen nge kongun wii ełmin; ba kumep pułe ei wumb kułngii. ³⁵ Kongun wii ełmin wumb ei, ngii konu ele mulałmin mon. Arim kingam ei,

mendpił kunum kunum mołum. Wumb kis en enim yi niłmin, wumb endi, sin tep enermba ninmin wumb ei, en enim am mendpił pungii. ³⁶ Pe yi mił, Gos kingam ei enim sipi, Gos kin orung sim kin, ei keimi mendpił; enim noman konj sik mułngii. Enim oł kis si kindangin kin, enim kunum ka seng mułngii. ³⁷ Na piind ei, enim Eiparam nge tilap ende; ba na nge ek ei enim noman tuk ele pinałim. Enim ek ei piinarik kin, na to kundmun ninmin. ³⁸ Na ek nip tor kindił ei, na Arnan nge epi pei kan poru nip nind. Pe enim yi ku, kupenjing noł ełmin oł ei enim yi ku ełmin.”

Enim Nge Erinjing Ei Seisen

³⁹ Wumb ei ek ni orung kindik yi ninjing, “Sin nge kupenjpin Eiparam,” pa ninjing. Pe Jiisas nga ek nipi, ngopu yi nim, “Pe enim Eiparam kupenjing noł mołmun; ba enim Eiparam ełim oł ei mił enim enanmin, mon!” pa nim. ⁴⁰ “Na ek keimi nip enim ngunj ei, na Gos nirim ek ei piip kin, nip enim ngunj; ba pe enim na to kundmun, ninmin. Ba Eiparam eim oł yi nge eneririm, mon. ⁴¹ Enim kupenjing noł ełmin oł ei enmin.” Yi neng kin wumb ek nik, eim ngok yi ninjing, “Mon, sin kupenjpin endeim mołum ei Gos. Sin eim nge kupam noł mendpił mołpun si kindinmin,” pa ni yi ninjing. ⁴² Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Keimi, Gos ei enim kupenjing pim kin, enim kapli na noman ngungii. Nimbił erang, na Gos kin ouni mołup kin onj. Na nam noman ele onenj mon! Gos na pui nip kindang kin, na onj. ⁴³ Nimbił erang enim na nge ek ei pii kun enanmin? Pułe yi mił pałim, enim na ek ei piinerman ni piinmin. ⁴⁴ Enim kupenjing ei Seisen nge kupam noł mołmun. Pe enim kupenjing nge noman ele,

ekii sik, dinga puk mołmun. Wu ei ok wumb to kondulum oł yi erpi kin, eim oł kun mendpił pałim ei ekii sinerim mon. Nimbil erang, oł kun ei eim kin pinerim mon. Eim ek kend topu nipi, ek kun mił niłim. Eim ek kend nge puł wu, ei eim mendpił mołum,” pa nim. ⁴⁵ “Ba na ek mendpił ei kun nip enim ngond. Nimbil erang enim na ek ei ekii sinanmin? ⁴⁶ Enim mołmun konu tuk ełe wu endeim angpi kin, na oł kis kun pinerim mił ei en pa yi nimba min? Mon pim kin, na ek mendpił kun pim ek ei ninj. Ba nimbil erang, enim na nind ek ei pii gii ninanmin? ⁴⁷ Gos nge kingam noł ei, Gos nge ek pei ei piłmin. Enim Gos nge kingam noł molałmin mon! Nimbil erang enim Gos nge ek ei piinałmin mon.

Eiparam Tonu Oneririm Kunum Ei Jiisas Kumb Ok Multum

⁴⁸ Jura wumb ek dinga nik, orung kindik yi ninjing, “Sin nim Sameriya konu ełe wu pa niłmin. Nim gui kis endi nim kin mołum, pa niłmin. Ei keimi mendpił, min mon?” ⁴⁹ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na gui kis endi na kin molałim mon. Na nam Arnan nge embe ambil tonu kindil ei, enim na embe ei to mani kindinmin,” pa yi nim. ⁵⁰ “Na nam embe ei, tonu ba ni, kongun ei enand mon. Wu endi na nge embe ambil tonu kindmbii ni piinim ei, eim wumb kos piipi, kun erpi, mok tumba. Eim na kin kun ermaba ku. ⁵¹ Keimi mendpił, na enim kanip nind. Wumb endi na ek ei ekii simba wu ei, eim kulermaba; ba kunum kunum konj mułmba,” pa yi nim. ⁵² Jura wumb ek yi ninjing, “Pe eim nim piinmin nim gui kis endi mołum. Eiparam mułum wu ei kułum; nga ek ni tor kindilim wumb tonu onjung ei, kulnjung ku. Pe akip nim yi nin, ‘Wumb endi na ek ei, ekii simba wumb ei, kularpi kin, konj kunum kunum

mułmba,’ pa nin. ⁵³ Nimbil oł en? Nim Eiparam sin nge kupenjin ei, nim to mani kindkin nin min? Eiparam eim kułum, nga ek ni tor kindilim wumb tonu ok, wumb ei kulnjung ku. Pe ninim wumb nii mił tonu onjii en?” ⁵⁴ Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Na nam embe ambil tonu kindmbii ei, epi wii mił pimba. Ba nam nge Arnan eim na embe ei ambil tonu mendpił kindnim. Pe en enim yi niłmin, ‘Sin nge Gos’ niłmin. ⁵⁵ Ba enim eim piinanmin. Na nam eim piip moł. Pe na nam eim kinał, nimbil ei, enim ek kend tok niłmin mił, yi nimbii. Ei mon! Na nam eim piipi poru nipi kin, eim ek kun ei ekii sind. ⁵⁶ Enim nge kupenjing Eiparam ei eim na mani mei ełe ombii kunum ei kenmbii ni, ka piipi mułum ei, eim kanpi kin, eim noman ka seng mołum.” ⁵⁷ Nga Jura wumb ek nik, Jiisas ngok, yi ninjing, “Nim wu gał kangi wu mołum. Pe nim Eiparam er ken mił nenj?” ⁵⁸ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Ok Eiparam eim tonu oneririm kunum ei, na muls.” ⁵⁹ Yi neng kin, wumb kom ku sik, eim tumun nik enjing. Ba Jiisas eim koi erpi kin, men tołmun ngii owundu si kindpi anda pupu pum.

9

Ningil Tumbun Mułum Wu Endi Ek Poł Tonum

¹ Jiisas eim andpi pupu kin, kenim ni, wu endi ningil tumbun mułum wu endi mułum. Wu ei, kangil kembis mam kirim ełe tor orum ei, yi er pirim. ² Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, “Ek emb to ngołun wu. Pe wu ei, eim oł kis erim min, eim arim mam teł oł kis enjingil min?” ³ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wu ei eim oł kis erim kin, nga eim arim mam teł

oꞑ kis enjingiꞑ puꞑe ei mon. Ba Gos eim kongun erpi, dinga owundu yi erang kin, eim nge puꞑe wu ei kin tor wang kin, wumb keningii nipi, wu ei kin tonu om. ⁴ Pe mendpiꞑ ei, eni kunum miꞑ ka saꞑim eꞑe, sinim Gos kongun ermin. Eim na kongun eꞑe kindang kin, na onj. Gos eim nge kunum poru nimba kunum ei, epin mendpiꞑ miꞑ muꞑmba kunum ei sinim kongun endi kapꞑi enermba mon. ⁵ Pe na ya mei eꞑe moꞑ ei, na mei wumb nge noman tuk eꞑe tiꞑang moꞑ.” ⁶ Jii Jiisas eim ek yi nipi, jipambiꞑ topu, mani mei eꞑ kindpi kin, mei kin jipambiꞑ dangindpi sipi, noꞑ oi miꞑ, wu ningiꞑ eꞑe pendim. ⁷ Pendpi eim yi nim, “Nim pukun, noꞑ gopu Sailom eꞑe was enjii!” nim. Sailom ei sinim puꞑe yi nimin, ‘Eim kindang pum.’ Pupu, noꞑ eꞑe was erpi, orung opu, ningiꞑ ka seng kin, kenim.

⁸ Wumb eim konu ende wumb ni, ok eim kanik wumb ni, “Wu ei ok moꞑpu kin, wumb ku ni epi ngei nipi, moꞑuꞑum wu ei min?” Wumb eim ka muꞑang kin, kanik ek yi ninjing. ⁹ Ba wumb kombur yi ninjing, “Wu ei mendpiꞑ,” pa ninjing. Nga wumb kombur yi ninjing, “Mon, wu ei miꞑ, wu endi moꞑum,” pa ninjing. “Ba wu ei, wu eipi.” Pe wu ei, eim moꞑpu kin, yi nim, “Ei na ya moꞑ,” pa nim. ¹⁰ Yi neng kin, wumb ek nik ngok, yi ninjing, “Nim ningiꞑ ei opu, ka erim miꞑ nenj?” ¹¹ Pe eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wu ei, Jiisas niꞑmin wu ni, eim mei kin noꞑ eningii erpi sipi, na ningiꞑ eꞑe pendpi kin, yi nim, ‘Nim pukun, noꞑ gop ‘Sailom eꞑe,’ was enjii!’ Neng kin, na pup, was erip, nam ningiꞑ ei, ka seng kin, epi kenj,” pa nim. ¹² Wumb wu ei kii sinjing, “Pe wu jii pum?” Wu ni yi nim, “Na kinenj,” pa nim.

¹³ Pe wumb wu ei ok ningiꞑ tumbun multum ni, lo ek piꞑlmin

wumb mulnjung konu eꞑe sipnjing. ¹⁴ Kunum ei, kor owundu kunum Jiisas noꞑ oi sipi kin, wu ei kin yi erpi kin, ningiꞑ tumbun muꞑum ei, er ka erim. ¹⁵ Lo ek ekii siꞑmin wumb nga wu ei kii sinjing, “Nim ningiꞑ ei opu, ka erim miꞑ nenj?” Wu ni ek nipi, orung kindpi yi nim, “Eim noꞑ oi sipi kin, na ningiꞑ eꞑe pindang kin, na pup was eramb kin, na ningiꞑ ei tiꞑang erim.” ¹⁶ Pe lo ek piꞑlmin wumb ek yi ninjing, “Gos wu ei kindang onerim; eim kor owundu kunum ei eim piꞑanim min? Eim kor owundu ei lo ek piꞑim min mon?” Ba wumb kombur ek yi ninjing, “Oꞑ kis elim wu ei, jep oꞑ ei ermba miꞑ nenj?” Wumb en enim ek yi nik, en enim eipi eipi puk, tiꞑap taꞑ miꞑ molk kin, ek yi ninjing.

¹⁷ Nik kin, nga wu ningiꞑ tumbun muꞑum wu ei, kii sik yi ninjing, “Pe nim wu ningiꞑ er ka erim wu ei, eim embe er sin miꞑ nenj?” Wu ei, ek yi nim, “Ei wu ek ni tor kindiꞑim wu endi Gos kindim wu,” pa nim. ¹⁸ Keimi, ok wu ei, eim ningiꞑ tumbun multum; ba pe, eim ningiꞑ ei pirek neng kenim. Ba Jura wumb oꞑ eꞑe pii gii ninenjing. Pe wu ningiꞑ opu, ka pum wu ei, eim arim mam noꞑ wii tunjung. ¹⁹ Wii tok kin, wumb ek nik, wu amb taꞑ kii sinjing, “Wu ei elip nge kingenjingiꞑ min? Mam mengrim kunum ei, wu ei eim ningiꞑ tumbun multum pa ninmbiꞑ. Ba pe, nimbiꞑ erang eim ningiꞑ ka seng kin, epi kan kun enim?” Nik yi ninjing. ²⁰ Arim mam teꞑ, ek yi ni orung kindinjingiꞑ. “Siꞑ piꞑnmbiꞑ ei mam mengrim kunum ei, eim ningiꞑ tumbun moꞑ pirim ei, siꞑ piꞑnmbiꞑ. ²¹ Ba pe, eim ningiꞑ ei ka seng kin, epi kanpi enim ei, siꞑ pii poꞑ tunanmbiꞑ. Wumb endi ni, eim ningiꞑ ei er ka erim ei, siꞑ pii kun enanmbiꞑ ku. Eim wu dinga moꞑum ei, eim kapꞑi enim kii sik piꞑngii.” ²² Wu ei nge arim mam

teġ, Jura wumb kin mund mong erkiġ yi ninjngiġ. Nimbil erang Jura wumb owundu ek yi miġ ni pendnjing wu ei, Jiisas ei Kraiss Gos kindang wu ei om nimba wumb ei, men toġmun ngii eġe, to anda kindngii nik pendnjing. ²³ Pe arim mam teġ, ek puġe nikil yi ninjngiġ, 'Eim wu dinga moġum ei eim kii sik piyei!' ninjngiġ.

²⁴ Pe nga wumb ek nga nik kin, wu ei ok ningiġ tumbun multum wu ni, wii tok, se orung sik yi ninjing, "Gos eim jep oġ ei erim. Nim Gos nge embe tonu kindkin, ek keimi ninjii. Sin piinmin wu ei, oġ kis elim wu." ²⁵ Wumb ek yi nengin kin, wu ningiġ ka muġum wu ni ek yi nim, "Na ningiġ er ka erim wu ei, oġ kis elim wu min, ei na pii kun enand, mon! Ba epi endi na piind ei, na ok ningiġ tumbun multum; ba pe tilang erang kin, kanip ei piind," pa nim. ²⁶ Neng kin, wumb yi kii sinjing, "Eim nim kin, nimbil oġ erpi kin, nim ningiġ ei er ka erim?" ²⁷ Wu ni ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, "Na enim ok kanip ninj ei, enim piinenjing min? Nimbil erang nga piimin, ninmin? Pe enim wu ei kin ekii singii nge ninmin, min?" ²⁸ Pe Jura wumb ek kis nik, orung kindik yi ninjing, "Nim eim nge ekii sin; ba sin Moses kin ekii sinjpin moġmun. ²⁹ Sinim piinmin ei, Gos ek nipi, Moses ngurum. Ba wu ei, konu jili tonu om? Ei sin piinanmin!" pa ninjing. ³⁰ Yi nengin kin, wu ningiġ ka muġum wu ni yi nim, "Ei oġ endi eipi miġ, owundu endi tonu om ei, enim piinanmin. Piinarik kin, konu jili wu ei tonu om; ba nam ningiġ ei erang opu, ka muġum ei piind," pa nim. ³¹ Nga nipi yi nim, "Sinim piinmin ei, Gos wumb oġ kis erik enmin, wumb ei ninmin ek ei, Gos piinanmin mon. Ba wumb Gos kin men tok erik kin, Gos oġ keimi paġim miġ ekii sik enmin ei, en enim ek ningii ei Gos eim

piilim. ³² Am kumb ok mendpiġ, wu amb endi kangi endi mingang ningiġ tumbun multum ei, wu endi opu, ei er ka eririm nengin kin, sin piinalmin ei nge ek poġ. ³³ Pe Gos ei kindnelang kin, eim oġ yi nge endi enelang mon!" ³⁴ Lo ek piilmin wumb ek dinga nik, wu ei ngok yi ninjing, "Nim manim nim mengim ei, oġ kis enjing konu eġe nim molkun, okun tonu on. Ei nim oġ kis wu mendpiġ molkun kin, nga sin kin ek emb tokun, man miġ ngunjii en min?" Wumb ek yi nik, eim men toġmun ngii owundu to tor kindnjing.

Noman Tuk Eġe Jiisas Nge Tilang Ei Pinalim Mon

³⁵ Jiisas eim piim ni, wu ei to anda kindmin nengin kin, eim pupu, wu ei kan sim. Kan sipi yi nim, "Nim Gos kindang opu, mei wu telim ei kin pii gii nin, min mon?" ³⁶ Pe wu ei ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wu Owundu, Gos kindang opu, mei wu telim ei, wu nii? Nim na kan nen kin, pii gii nimbii," nim. ³⁷ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Nim eim kan poru nin ei, pe nim kin, ek tang moġum wu ei," pa nim. ³⁸ Wu ei yi nim, "Owundu, na nim kin pii gii nind!" Nipi, mani mei eġe moġpu kin, Jiisas kin men topu erim.

³⁹ Jiisas eim ek yi nim, "Na mani mei eġe op, wumb mok tumbii nge onj. Wumb Gos ek pii poġ tunenjing kin, wumb ei ningiġ tumbun miġ muġang muġngii wumb ei, nga ka seng kin, tilang mendpiġ erang kin, kanik pii poġ tungii. Ba wumb ningiġ pe ka seng kin, ka nik, pii poġ tonmun ni, wumb ei piik, nga ningiġ tumbun miġ muġangin kin, tilang mendpiġ kanik kin, pii poġ tunanmin, mon." ⁴⁰ Pe lo ek piilmin wu kombur eġe mandi molk, Jiisas nim ek ei piinjing. Piik yi ninjing, "Sin yi ku, sin ningiġ eġe tumbun miġ muġang moġpun

kin, Gos ek pii poł tunanmin, nin min?" a yi ninjing. ⁴¹ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Enim ningił ei tumbun mił mulełang kin, enim kin Gos ek ei pii poł tunarik kin, enim oł kis endi enenelanganin mon. Ba en enim yi niłmin, 'Sin ningił ei, tiłang mendpił enim,' yi niłmin ele nge, enim kin oł kis ei mołum," pa nim.

10

Kung Siipsiip Nge Kung Gui Ei Nge Ek Ekin

¹ "Ek keimi mendpił na enim kanip nind. Wumb endi, kung siipsiip nge kung gui ondu ele, tuk punermba mon; ba wu endi, konu eipi orung opu, kung gui to tangindpi tuk ołum ei, wu epi waning wu opu, kung siipsiip sipi yi elim. ²⁻³ Ba wu endi kung siipsiip kung gui ondu ele, tuk pułum wu ei, kung es tołum wu mołum. Kung gui ondu ele, tep mołpu elim wu ei, eim kung gui ondu aki tang kin, kung siipsiip ombu, eim ek tangiłim ei piłmin. Nga eim kung siipsiip pei embe sipi sipi elim wu ei, kung siipsiip kung gui anda siłim. ⁴ Eim kung siipsiip ombu pei anda sipi, poru nipi kin, wu ei opu kumb se pang kin, kung siipsiip ombu, eim ek ei piłk kin, eim pułum konu ele, kung siipsiip ekii sik pułmun. ⁵ Wumb eipi endi kin, ekii sinałmin mon. Kung siipsiip en enim tungu elmin. Nimbił erang kung siipsiip wumb eipi ek ei piinałmin mon."

⁶ Jiisas eim ek ekin ei nipi ngum; ba wumb eim nim ek ei, pułe pii poł tunenjing, mon!

Jiisas Wumb Kung Siipsiip Mił Tep Ka Elim

⁷ Nga Jiisas ek nipi yi nim, "Keimi mendpił, na enim kanip nind. Na nam kung siipsiip kung gui ondu mił moł," pa yi nim. ⁸ "Wumb pei ok, kumb se onjung

wumb ei, ek kend tok, epi waning sik elmin wumb mił onjung. Ba wumb Gos nge kung siipsiip mił mulnjung wumb ei, en enim ek kend tok elmin; wu ombu nge ek piinenjing mon. ⁹ Na nam ngii ondu mił moł. Wumb endi na kin pii gii nim kin, ngii ondu ele, opu tuk ba wumb ei Gos eim sipi orung simba. Na nge wumb ei, kung siipsiip mił tep er mułmbii ni, pupu anda opu, kuni ka wii sipi nopus ermba ei, yi mił ku, na wumb kuni nin, epi kanim kanim pei ngumbii. ¹⁰ Epi waning wumb ei, epi eipi endi simba nge onalim mon! Ba kung siipsiip ei, to konduk kin waning sik erngii nge piik ołmun. Ba na mei mani op, wumb pei noman konj singii nge onj. Wumb noman konj wii mendpił sinjing kin, en enim noman ka wii peng piingii.

¹¹ Na kung siipsiip nge tep wu ka moł. Kung siipsiip tel ka er mołulum wu ei, eim kołpu kin, kung siipsiip ombu paki tumba. Jiisas eim kołpu kin, wumb paki tumba ei piipi kin, ek yi mił nipi wumb ngum. ¹² Wu endi ku simba nge piipi ni kongun erpi kin, kung siipsiip es tołum wu ei, kung siipsiip tep wu ka mularpi kin, kung siipsiip nge ernjing mił mularpi elim wu ei, eim mołpu kanilim ni, owu simbii endi ołum ei, eim kung siipsiip ombu si kindpi kin, tungu pułum. Pang kin, owu simbii ei opu, kung siipsiip nopus, to eipi eipi kindpi yi elim. ¹³ Nimbił erang wu ku kongun elim wu erpi kin, kung siipsiip ombu piinałmin mon; eim kung siipsiip si kindpi kin, pułum. ¹⁴⁻¹⁵ Na kung siipsiip nge tep wu ka wii moł. Na nam kung siipsiip ombu piyamb kin, nga kung siipsiip ombu na piłmin ku. Ei yi mił, na nge Arnan ei, na piłim. Nga na eim pił ku. Piip kin, nam nge ngenj ele kolup kin, kung siipsiip

ombu paki tumbii. ¹⁶ Na nge kung siipsiip eipi kombur mołmun ku. Ei ya ele nge kung gui tuk ele mulałmin. Kung siipsiip ei ya ele tu wamb kin, nam ek ei piingii ku. Ei kung siipsiip tilap endeim mendpił mułangin kin, nga kung siipsiip tep wu endeim mendpił mołup kin, tep ermbii.

¹⁷ “Na nge Arnan eim, na noman ngum ei, pule yi palim. Na nam noman konj ei, si kindamb kin, wumb to kundangin kin, nga angip, tonu op, konj mułmbii,” pa nim. ¹⁸ “Wumb endi, na noman konj ei, sinermba mon. Na nam nge dinga ele, nam noman konj ei, wak to kindip kin, nga nam nge dinga ele nam noman konj ei eipi orung simbii kongun ei, na nge Arnan nipi ek ei na ngum,” pa nim.

¹⁹ Jura wumb ei, ek ei piik kin, wumb ok eipi eipi puk, tilap eipi eipi mił mulnjung. ²⁰ Wumb pei molk yi ninjing, “Wu ei, eim gui kis tuk mołum! Mułang kin, eim noman wulu pang kin, ek eipi eipi ninim. Nimbil erang, enim eim nge ek piinmin?” yi ninjing. ²¹ Nga wumb kombur yi ninjing, “Ek ei, gui kis nge ek mon. Pe gui kis ei pim kin, wu ningil tumbun mułum ei, kapli er ka er kindnermba mon; ba eim wu ei er ka erim,” pa ninjing.

Jura Wumb Jiisas Kin Buł Ngok, Opu Orung Enjing

²² Men tołmun ngii ei ombu aki tok, kor owundu kunum ka ei tonu wang kin, wumb pei Jerusalem konu ele punjung. Puk kunum ele konu jii nirim kunum ele pirim. ²³ Men tołmun ngii andaring ond pos olt konu ele ‘Solomon nge ngii tika,’ yi niłmin konu ele, Jiisas eim andpi pupu, andaring ngii ele endim. ²⁴ Endang kin, Jura wumb ok eim si pok erik, eim kanik yi ninjing, “Kunum nimerii nim ek nen kin, sin noman tał tonum?

Pe nim Gos kindang mei mani wu Krais pin kin, ek ni tor kindan kin, sin piimin,” pa ninjing. ²⁵ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na enim kanip ninj; ba enim na pii gii ninanmin. Na kongun pei Arnan nge noman dinga ele, kongun end ei, nam nge embe ele andan tum kongun ei tonu onum. ²⁶ Ba enim kung siipsiip na nge tilap ende mon pim kin, enim na kin pii gii ninanmin. ²⁷ Nam nge kung siipsiip ombu, nam ek nił ei piilmin. Nga nam en enim piil. Nga en enim na nił ek ei ekii silmin ku. ²⁸ Yi erangin kin, na en enim noman konj sik, kunum kunum mułngii nge ngoł ei, en enim am punerngii mon! Nga wumb endi na angil ele, kung siipsiip ombu sipnerngii, mon ku! ²⁹ Na nge Arnan ei, wumb ei kung siipsiip mił sipi kin, na ngum. Na Arnan eim nge noman dinga ei, epi pei to mani kindilim. Na nge Arnan angil ele, wumb endi, na wumb ei, si tor sinermba mon. ³⁰ Na Arnan kin sik ende mendpił.”

³¹ Jura wumb kom ku nga sik, eim tungii nge enjing. ³² Jiisas eim ek nipi, yi nim, “Na nge Arnan kongun ei na ngang kin, enim kin kunum pei andan tunj. Enim kongun nipe kongun na end ei ni piik kin, enim na tungii nge enmin?” ³³ Jura wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Sin kongun ka endi en nipin kin, nim kom ku tumun enanmin. Ba nim Gos kin ek buł ambilin ni tumun nge enmin. Nim wu wii molkun kin, ‘Nam Gos moł,’ nin,” pa ninjing. ³⁴⁻³⁵ Nga Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wumb ombu ok, Gos nge ek ei en enim piinjing. Gos eim ek nirim mił ei ngurum. ‘En enim gos,’ nim. Pe Gos nge ek ka ei am punermba mon! Nimbil erang ninmin? Enim nge lo ek ei Gos yi mił ninim. Na enim kanip ninj ei, enim Gos mił mołmun. ³⁶ Ba na Arnan Gos eim

na kindang, na ya mei ele mani onj. Pe na ek yi nind, 'Na Gos nge kingam,' pa yi nind. Pe nimbił erang, enim yi ninmin, 'Nim Gos kin ek buł ambilin,' ninmin? ³⁷⁻³⁸ Pe na nam nge Arnan Gos nge kongun enenj kin, enim na ek ei pii gii ninerngii. Ba na Arnan Gos, eim nge kongun ei na end. Pe enim na ek ei pii gii ninerngii pim kin, na nipe kongun enj ei piik kin, enim pii gii nei! Nik kin, en enim noman pimba mił, ei piingii. Na Arnan ei, eim na kin mułang, nga na eim kin moł," pa nim.

³⁹ Nga wumb Jiisas ambil gii nik, kan ngumun nik enjing; ba eim opu, tor pupu am pum.

⁴⁰ Jiisas eim am pupu, noł Joran konu ele Jon ok wumb noł pendpi erim konu ele tor pupu, konu ele mułum. ⁴¹ Mułang kin, wumb eim mułum konu ele wumb pei onjung. Ok kin, en enim ek yi ninjing, "Keimi, Jon eim jep oł endi enerim. Ba Jon eim wu ei nge nipi kin, ek pei nim ek ei keimi mendpił pałim," pa yi ninjing. ⁴² Pe konu orung ele wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing.

11

Lasaras Kułum Poru Nim

¹ Wu endi ening owundu tang pim wu ei, eim embe Lasaras. Eim Besanii konu ele pim. Besanii konu ele, eim nge aim tał Mariya kin angim Masa teł mulnjunguł ku. ² Amb Mariya ei eim kopung mur ka wii tołum epi ei sipipi, Jiisas simb ele, kopung ka wii kindpi kin, nga eim peng enjin ei sipi, Jiisas simb ele kil ngum. Ngopu, yi enim amb ei, eim aim Lasaras ei, eim ening owundu tang pim. ³ Peng kin, eim aim tał ek nikil, Jiisas mułum konu ele kindinjgil. Kindkil, ek yi ninjngil, "Owundu, nim noman ngołum wu ni, eim ening owundu tang pałim," ninjngil.

⁴ Pe Jiisas ek ei piipi kin, yi mił nim, "Ening ei eim kułmba ening mon! Ening ei, Gos nge embe ambil tonu kindmba nge erim. Nga Gos nge kingam ei, na embe ambil tonu kindmba erim ku."

⁵⁻⁶ Jiisas eim Masa kin, Mariya kin, Lasaras ni, wumb kei noman ngołum. Jiisas eim mołpu piim ni, Lasaras ening owundu tang pałim, nengin kin, Jiisas eim kunum tał nga mułum konu ele enj mułum. ⁷ Nga ekii se Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu kanpi nim, "Sinim Jura konu ele orung pamin!" nim. ⁸ Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, "Ek emb to ngołun wu! Pe mendpił, Jura wumb nim ku tumun nik enjing ei piinarkin kin, nga konu ele bii, nin min?" ⁹⁻¹⁰ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Konu eni tonum kunum ei, wumb kongun elmin. Pe wu endi, konu eni pim kunum ei, andłam ei bok tunałim. Nimbił erang, konu eni topu mei ele tiłang erang kin, kanpi andilim. Pe na kin yi mił ku; akip eni tonum kunum ele, na kongun poru ninananim. Na kunum kułmbii nge kunum ei tonu onanim. Ba nga wumb endi, konu emii pałim kunum ele, andłam andilim ei, bok tołum. Nimbił erang, tiłang endi, eim kin paki tang kin, andłam andnałim mon. Ba na kułmbii kunum ei tonu onenim kin, na kapli endmbii. ¹¹ Jiisas eim yi nipi kin, nga yi nim, "Sinim nge wu puł Lasaras eim or pim kin, pe na to konj kindmbii nge bii end," pa nim. ¹² Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, "Owundu, pe wu ei eim or pim kin, eim nga kapli mułmba," ninjing. ¹³ Jiisas eim Lasaras koltum ni piipi, nirim ek ei nim: ba eim ekii silmin wu ombu, en enim yi piinjng. Lasaras eim or mendpił peng ninim ni, yi piinjng. ¹⁴ Ba pe Jiisas eim ek yi nipi, wu ombu ngopu yi nim,

“Lasaras eim kułum ei, na enim kin ek ekin top ninj ei, enim eim or pałim,” ni ninjing. ¹⁵ Na enim kin ka piip kin kunum ele, Lasaras kułum kunum ei, na eim ngii konu ele sikir punenj. Nimbil erang, akip enim na kin pii gii dinga nga ningii. Ba pe sinim eim kin bin,” pa nim. ¹⁶ Tomas embe endi, ‘Diriimas,’ nilmin ei, eim ek yi nim. “Sinim eim kin ouni kułmun nge pamin!” nim.

Wumb Angk Konj Pungii Ni, Wumb Noman Konj Sik Ernngii Ei Jiisas Nge Puł Wu

¹⁷ Pe Jiisas eim pupu, Besanii konu ele tor pupu kin, piim ni, Lasaras eim kułum. Kułang kin, tukpu tunjung ei, kunum kapil kapli, o pum ni piim. ¹⁸ Besanii konu ei Jerusalem konu ele owundu mandi mił sim. ¹⁹ Pe wumb pei ok, Mariya kin Masa teł enginjngil kułum ei, ke nik ni, kaimb mułmun nik, tep to mołmun nik onjung.

²⁰ Amb Masa piim ni, Jiisas onum nengin kin, eim pupu, andłam ele kan simbii nipi pum. Ba Mariya eim ngii konu ele enj mułum. ²¹ Amb Masa pupu kin, Jiisas kanpi yi nim, “Owundu, nim ok ya ele mułulan kin, na einan ei kulełang. ²² Nga pe na piind ku, pe nim Gos kin epi endi simbii ni, prei enjii ei, eim kapli nim ngumba.” ²³ Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, “Pe nim ainim ei nge angpi kin, konj ba,” pa nim. ²⁴ Neng kin, Masa ek nipi, Jiisas kin yi nim, “Na piind, eim Gos kunum ei poru nimba ele angpi kin, nga konj tonu omba,” ni piipi, yi nim. ²⁵ Jiisas ek nipi, eim ngopu yi nim, “Angk kin, tonu ongii oł ei nin, nga noman konj sik elmin ei, pułe na. Pe wumb endi na kin pii gii nim kin, eim ngenj ele kułang kin, eim noman tuk kulermba mon! Nga tonu opu, noman konj kunum

kunum mułmba. ²⁶ Wumb pei konj molk, na kin pii gii ningii wumb ei, am punernngii mon. En enim noman konj ei sik kin, kunum kunum mułngii ei, nim pii gii nin, min mon?” ²⁷ Masa Jiisas kanpi yi nim, “Owundu, na nim kin pii gii nind. Nim Kraiss, nim Gos nge kingam. Gos ok ek nipi kin, nim mei konu ele kindmbii nirim ei, nim mendpił!” pa nim.

Jiisas Eim Ke Nim

²⁸ Masa eim ek yi nipi pendpi kin, eim pupu, angim Mariya kanpi nim, “Ek emb to ngopu ełim wu ei, opu mołpu kin, ‘Nim oi! ninim,’” pa nim. Nipi kin, eim angim Mariya kanpi ek endi nipi ngum. ²⁹ Mariya ek ei piipi, sikir pupu Jiisas mułum konu ele tor pum. ³⁰ Pe Jiisas Besanii konu ele tor onerim mon; ba Masa pupu eim kan seng kin, ek tangkil enjingil konu ele enj mułum. ³¹ Pe Jura wumb ok Mariya kin kaimb er mulnjung wumb ei, kenjing ni, Mariya eim sikir angpi kin, anda pum. Pe aim pendnjing konu ele ke nipi ermba punum ni piik, wumb eim pum konu ele, ekii sik anda punjung.

³² Amb Mariya opu, Jiisas mułum konu ele tor opu, Jiisas kenim. Kanpi opu, Jiisas simb ele mani pupu, pepi yi nim, “Owundu, nim ya mułulan kin, na einan ei kulenenelang mon!” ³³ Yi nipi kin, eim ke nim ei, Jiisas kenim. Nga wumb eim kin onjung wumb ei, ke ninjing ku. Pe Jiisas eim kaimb sipi kin, noman ele embin to piim. ³⁴ Piipi kin, Jiisas eim yi nim, “Enim eim sipik, konu jili orung pendnjing?” Wumb yi ninjing, “Owundu, nim ya okun, kenjii!” ³⁵ Pe Jiisas eim ke nim. ³⁶ Pe Jura wumb eim ke nim ei, kanik yi ninjing, “Jiisas eim wu ei noman ngolum ei, piipi kin, ke ninim,” ninjing. ³⁷ Ba Jura wumb kombur

ek yi ninjing, “Jiisas eim wu endi ningil tumbun mułum ei, eim er ka erim. Pe wu kulum ei, Jiisas elang kin wu ei kapli kulelang.

Jiisas Lasaras Nga Er Konj Sim

³⁸ Jiisas eim noman ele embin peng piipi kin, eim tukpu to pendnjing konu ele om. Pe Lasaras tukpu to pendnjing ei, kom ku owundu endi ele, tunduk tuk puk. Nga ku endi sik kin, tukpu ei ondu nguk. ³⁹ Pe Jiisas eim yi nim, “Enim kom ku owundu ei aki tej!” nim. Wu kulum wu ei, eim aim Masa mołpu kin, yi nim, “Owundu, wu ei kulum kunum kapil kapli poru nim ei, eim kumun ngonum,” pa nim. ⁴⁰ Jiisas ek nipi, Masa ngopu yi nim, “Nim nimbił ol enim? Na ok nim kanip ninj ei, nim pii gii nin pim kin, kapli Gos nge noman dinga owundu ei kenjii.” ⁴¹⁻⁴² Pe wumb ku ei tukpu ele si kindnjing. Pe Jiisas eim kan epin konu ele tonu kanpi yi nim, “Arnan, nim na prei end ei, nim piin. Kapli na nim kin ka piip ngond. Na piind ei, kunum kunum nim na prei ele ei piilin. Ba pe wumb ya ele na kin ouni mołmun wumb ei na nim kin nind. Pe wumb yi piingii ei, nim na kindan onj ni piik wumb ei, na kin pii gii ningii,” pa nim. ⁴³ Jiisas eim ek yi nipi kin, eim wii dinga topu yi nim, “Lasaras, nim si kindkin anda wal!” nim. ⁴⁴ Pe wu kulii ei, angpi kin, anda om. Eim kultum kunum, kan simb angil ele, kan to pendik mił ni, alap kumb ele peng to pendik mił ni, kun om. Pe Jiisas ek yi nim, “Eim alap ngenj ele palim ei, si kindangin kin, pangli!” pa nim.

Wumb Peng Pim Wumb Ek Nik Piik Kin, Jiisas To Kundmun Ninjing.

(Masyu 26:1-5, Mak 14:1-2, Luk 22:1-2)

⁴⁵ Pe Jura wumb kombur ok, Mariya kin ke nik mułmun wumb ei, Jiisas jep ol owundu erang kanik kin, eim kin pii gii ninjing. ⁴⁶ Ba wumb kombur en enim puk kin, lo ek piik ekii silmin wumb mulnjung konu ele puk kin, Jiisas eim ol yi erim mił ei, kanik ninjing. ⁴⁷ Yi nengin kin, kulmał kalilmin wu ni, lo ek ei ekii sik elmin wu ni puk kin, kaunsil kanik nik kin, kulou tunjung. Tok yi ninjing, “Wu ei, epi jep ol kanim kanim enim ei, er ermin mił nenj?” yi ninjing. ⁴⁸ “Pe sinim kan wiik tamin kin, ol yi nge erpi pang kin, wumb pei eim kin pii gii ningii ei, nga Rom opu elmin wumb ok, sinim men tołmun ngii owundu ni, sinim Jura wumb tilap ei, to kis erngii, ei mon!” ⁴⁹ Wumb mulnjung konu tuk ele, wu endi mułum wu ei, embe Kaiyapas. Wu ei, eim kulmał kalilmin ei, eim tep mułum kunum. Pe eim ek yi nim, “Enim noman ele epi endi to piik kin, enanmin mon,” pa nim. ⁵⁰ “Enim yi to piinerngii mon. Wu endeim kulmba wu ei, eim wumb pei paki tumba ei ka. Mon pim kin, sinim Jura wumb tilap pei, Rom opu ond wumb ok, sinim pei to kundngii,” pa nim. ⁵¹ Eim noman ele piim mił, ei piipi kin, ngunerim mon. Eim kulmał kalilim owundu kongun tep ermba nik kin, ei kung ngii ele ermba. Ba Gos yi erang kin, eim ol ekii se tonu omba ni piipi niłim wu yi nim. ‘Jiisas eim kołpu kin, Jura wumb pei paki tumba,’ ni yi nim. ⁵² Jiisas kołpu kin, Jura wumb mendpil paki tunermba mon. Gos nge kingam noł konu orung orung pei mołmun ei kin, pei kołpu kin, Gos nge wumb pei sipi kin, tilap endeim mendpil kindmba. ⁵³ Pe Jura noman pim wumb ei, kunum ele ni piik kin, Jiisas eim to kundmun ni piik enjing. ⁵⁴ Yi mił nengin kin, Jiisas nga tuk Jura wumb kulou

tok erik kin, konu peni ele endnerim. Pe eim konu ele si kindpi kin, am pupu, wumb mulenjing konu ele orung mandi mil, sim konu owundu ele mulum. Pe eim mulum konu ei embe 'Epriyam.' Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu kin puk ele, ouni mulnjung.

⁵⁵ Jura wumb kor owundu kuni 'Pasopa' nolmun kunum ei, mandi erim. Pe 'Pasopa' kunum ei, mandi erang kin, wumb konu orung eipi eipi wumb ei, Jerusalem konu owundu ele tonu puk kin, en enim noman ele kil ngumun ni, ol ei pii kun erik kin, Moses lo ek nilim mil, yi kun erngii nge punjung. ⁵⁶ Pe wumb pei, Jiisas kurngii enjing. Wumb en enim men tolmun ngii nirikring ele angk molk, yi ninjing, "Enim er piinmin mil nenj? Eim pe kuni owundu 'Pasopa' ei, kanpi ermba nge omba, min mon?" ⁵⁷ Jura wumb kulmal kalilmin wu owundu ombu ni, lo ek piilmin wumb ni, ek ni piik enjing, "Wumb kii semin, eim jili molum ei piipin kin, pe eim kan ngumun," pa yi ninjing.

12

Amb Mariya Kopung Ka Wii Tolum Ei Jiisas Simb Ele Kindim (Masyu 26:6-13, Mak 14:3-9)

¹ Kunum angil orung nga endeim mil molk, kor owundu kuni 'Pasopa' nungii ei, tonu omba pim. Pe kunum ele, Jiisas eim Besanii konu ele Lasaras nge konu ele wu ei, Jiisas eim tukpu to pendnjing ei, Jiisas er konj nge sim wu ngii konu ele pum. ² Besanii konu ele wumb Jiisas nge kuni er sinjing sim. Amb Masa eim kuni ongul erim. Nga Lasaras eim Jiisas kin kuni nunjung wumb ei kin, ouni mulnjung. ³ Pe amb Mariya eim ku owundu top erpi sim kopung ka ming owundu mil endi ei, tu wupu kin, Jiisas nge simb ele kopung

bein topu kin, nga Mariya eim nge peng enjin ei sipi kin, eim simb ele kil ngum. Pe kopung muru ka wii tolum ei tuk ngii ele pei muru ka tolum. ⁴⁻⁵ Ba Jiisas eim kin ekii silim wu ei, embe Juras Eskerias konu ele wu ei, ekii se Jiisas opu orung wumb onjung konu ele nipi ngum wu ei, ek yi nim. "Sinim kopung ka wii tolum ei sikin, wumb eipi ngopun, ku 300 pei mil sipin kin, wumb wii mulnjung wumb ei ku ngopun. Nimbiil erang sinim enenjin?" pa nim. ⁶ Ba Juras eim ek yi nim ek ei, wumb wii molmun wumb ei kin ek keimi ninerim mon. Eim waning ermba nge piipi, yi nim. Eim ku kon ei, eim tep mundang molpu kin, ku waning nolum. ⁷ Jiisas eim yi nim, "Nim amb kun eran pangli! Ekii se, na tukpu ele pendngii kunum ei, eim yi ermba," pa nim. ⁸ "Wumb epi sinalim wumb ei, enim kin kunum kunum molmun. Ba na enim kin, kunum kunum mulal, mon!"

Gos Kulmal Kalilmin Wumb Lasaras To Kundmun Ninjing

⁹ Jura wumb pei, Jiisas Besanii konu ele molum ni piik kin, eim mulum konu ele onjung. Ok kin, Jiisas mendpil keningii nge onenjing mon. Ok Jiisas eim Lasaras kulum ei, eim er konj sim ei, Lasaras kenmin nik kin, onjung. ¹⁰ Kulmal kalk elmin wumb owundu ei, Lasaras to kundmun ku, ni piinjing. ¹¹ Nimbiil erang, Jura wumb pei Lasaras piik kin, kulmal kalk lo ek piik elmin wumb ei kin, si kindik kin, wumb ei Jiisas kin pii giu ninjing.

Jiisas Jerusalem Konu Ele King Mil Tuk Pum

(Masyu 21:1-11, Mak 11:1-11, Luk 19:28-40)

¹² Kunum endi nga, wumb tilap owundu ei ok, 'Pasopa,' kunum kor owundu kunum ei ok piinjing ei, Jiisas Jerusalem konu ele omba

ni piinjing. ¹³ Yi piik kin, wumb ei puk kin, ond onguł ni epi sik, andlam ele kui er muljung. Molk kin, wumb ei, wii tok yi ninjing: “Pe Gos sin paki tumba! Sinim Owundu Gos eim kindang onum. Eim embe ambil tonu kindmin. Eim sin Esrel wumb nge King!” ¹⁴⁻¹⁵ Pe Jiisas kung dongkii wal endi, kan sipi, tonu ele mołpu kin, om. Ei Gos nge ek ka ok pułum ele yi mił nim.

“Saiyon konu owundu ele, wumb mund mong enerei! Pe nga enim nge king ei onum kin, eim kinei! Eim kung dongkii wal peł ele mołpu, onum.”

¹⁶ Ok Jiisas kin ekii silmin wu ombu, Jiisas eim epi oł erim ei, pii poł tunenjing. Ba ekii se Jiisas epin tonu ele pum, eim tilang owundu ei seng kanik kin, en enim piinjing ni, Gos nge ek kumb ok pulk ele pim ei, kun erang piinjing. Nga wumb eim kin enjing oł ei piinjing ku.

¹⁷ Ok Lasaras kulang paki to pendik kunum ei, wumb pei Jiisas kin molk, Jiisas eim Lasaras tukpu ele wii tang kin, Lasaras angpi opu kin, konj nga multum ele wumb pei, jep oł erang kanik wumb ei, Jiisas eim oł yi eririm pa nik, ek yi ninjing. ¹⁸ Wumb pei ei jep oł erpi eririm ei piik enjing wumb ei, puk kin, andlam ele, kuruk punjung. ¹⁹ Pe lo ek piik nik ełmin wumb ei, en enim ek nik, piik piik erik kin, yi ninjing. “Pe enim enjing oł ei kapli enanim. Wumb pei en enim eim kin ekii sik punmun.”

Griik Wumb Kombur Jiisas Kenmin Ni Piik Kin, Punjung

²⁰ Wumb pei, Jerusalem konu ele tonu puk ei, en enim kor owundu kuni ‘Pasopa’ ele puk kin, Gos kin men tok ermin ni punjung. Nga Griik wumb kombur ele ouni punjung ku. ²¹ Wumb

Griik wumb ei, Pilip kin onjung. Pilip eim Galilli konu ele orung Beseira konu kembis ele wu. Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, “Wu puł, sin Jiisas kenmin ni piinmin,” ninjing. ²² Pe Pilip pupu kin, Endru kanpi ek ei neng kin, pukul Jiisas kankil yi ninjing. ²³ Pe Jiisas eim ek nipi, yi nim, “Gos na kindang mani mei wu telim ei onj. Pe na tilang owundu simbii kunum ele, mandi enim,” pa nim. ²⁴ “Na ek keimi mendpil nip enim ngond. Pe Gos kingam Krai ei, eim mani mei ele kindim. Pe Gos nge kingam kindang, eim mani mei ele opu kulelang kin, eim mendpil mułang. Ba Gos kingam mani mei konu ele opu kulmba ei, eim wumb eim kin pii gii ninjing wumb pei, eim sipi orung simba. Ei yi mił ku, kuni mong eim endi mei ele mani kule-nenlang kin, eim mendpil mułang; ba kuni emb endi mei ele mani kulang kin, kapli ei kuni mong pei simba. ²⁵ Wu endi ngenj ele bun bun kulpu ermba wu ei, eim nge noman opu konj pimba ei, am ba. Ba wu endi, eim ngenj ei mendpil piinarpi kin, Gos nge ek ekii sipi, eim kongun er mułmba wu ei, eim noman konj sipi kin, kunum kunum konj mułmba ei, eim am punermba mon! ²⁶ Pe wu nii endi, na nge kongun ei erim kin, eim na kin ekii simba wu ei, na mułmbii konu ele, na nge kongun wu ei, eim na kin ouni mułmbuł. Pe wu endi, eim na kongun ei ermba wu ei, na nge Arnan eim embe ambil tonu kindmba.”

Wu Kingam Ei Wumb Ond Peri Ele Tonu Kundei!

²⁷ “Pe nam noman tuk ele ei, embin tonum. Pe na nip kin, ek nipe ek nimbii? Pe nam Arnan kin yi nimbii, ‘Arnan, nim epi embin tui na kin tonu omba enim ei, nim se! Na ek yi mił ninermbii min? Nimbil erang, oł embin tui

ei, na kin tonu omba nge nip kin, akip onj. ²⁸ Nam Arnan ni nim nge embe ei, tonu opu owundu pimba.” Jiisas eim ek yi neng kin, pe Gos ek endi tonu epin konu ele tor opu, yi mił nim, “Na nam embe ei, wumb ambilk tonu kindnjing. Pe nga am opu owundu ba enim,” pa nim.

²⁹ Wumb Jiisas kin mandi angk mulnjung wumb ei, ek piik kin, yi ninjing. “Gur gaki endi enim,” ninjing. Nga wumb kombur yi ninjing, “Mon, enjel endi opu, eim kin ek tangnim,” ninjing. ³⁰ Jiisas eim ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Gos ek ei na kin mendpił ninanim mon! Ek ei, enim kin paki tungii nge piingii, ninim,” pa nim. ³¹ “Pe kunum mandi enim ei, Gos ya mei ele mołmun wumb ei, mok tumba. Pe Seisen mei konu ele mołmun wumb ei, tep mołum wu kis topu kindmba. ³² Pe na mei ele moł, ekii se wumb na ond peri ele to kundngii kunum ei, na wumb pei sip kin, na nam kin orung simbi,” nim. ³³⁻³⁴ Jiisas eim ek yi nim ei, eim kułmba nge ei, piingii ni yi nim. Wumb ek orung kindik kin, yi ninjing, “Sin lo ele piinmin ei, lo ek yi ninim, ‘Krais Gos kindang wu, mei ele mani opu, eim kunum kunum konj mułmba,’ ninim. Nimbił erang, nim ek yi nin, wumb wu kingam ei ond peri ele to kundngii nin? Wu kingam ei nii?” a nim. ³⁵ Jiisas ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Pe kunum aninga kopur, mei wumb nge tilang ei, na enim kin ouni mułmbii. Pe enim tilang ele, oł kun andik er mułngii. Mon pim kin, Seisen nge emii dinga ei, enim sipi orung simba. Wu endi eim emii peng ba ei, eim konu jili orung ba ei, eim piinermba mon! ³⁶ Pe enim tilang peng mołmun ele tilang ei, na kin pii gii ningii. Enim na kin pii gii ninjing kin, enim tilang ei nge, kingam ambikam noł mił mułngii.

Nga enim tilang ei, andik kin, oł kun erngii ku!” pa nim. Jiisas eim ek ei nipi, poru nipi kin, eim wumb mulnjung konu ele, tuk am pup kin, koi erim.

Jura Wumb Jiisas Kin Pii Gii Ninenjing

³⁷ Jura wumb Jiisas eim jep oł pei erim ei, kanik kin; ba enim Jiisas kin pii gii ninenjing mon. ³⁸ Pe ok ek ni tor kindilim wu Aisaiya nirim ek ei, pe keimi tonu pim. Ok wu ei, Aisaiya eim ek yi mił nirim:

“Owundu wumb nii endi, sin ek ei ni tor kindinjpın ei, pii gii ninenjing mon. Pe Owundu eim nge noman dinga ei, wumb pei kin andan tang kin; ba wumb ei, pii poł tunenjing.”

³⁹ Wumb Jiisas kin pii gii ninenjing. Nimbił erang ek ni tor kindilim wu ei, Aisaiya ek endi nga nirim mił ei, keimi pirim. Eim ek yi mił nirim.

⁴⁰ “Gos eim, en enim ningił ambil ak tang kin, en enim ningił ele, kapli kun kin-erngii mon! Nga noman erang kin, kom ku mił peng kin, en enim noman ele, pii kun enerngii mon! Pe nga en enim, nanim kin wangin kin nanim paki top kin, oł yi ermbii ni piik, enanmin!” pa ni Gos Owundu yi nim.

⁴¹ Ek ni tor kindilim wu ei, Aisaiya eim Krais Gos kindang mei konu ele mani wu nge tilang owundu ei, kanpi kin Krais nge ek ka mendpił nirim.

⁴² Pe Jura wumb num kombur, Jiisas kin pii gii nik kin; ba en enim lo ek piik nik elmin wumb ei kin, mund mong erik kin, ek nik tor kindnenjing. Nimbił erang, lo ek piilmin wumb ei, sin men tołmun ngii ele, to anda kundngii, ni piik. ⁴³ Gos en enim embe ei, ambil tonu kindmba ni piinarik, mon! Wumb

en enim nge embe ei, ambil tonu kindngii, ni piik enjing.

Jiisas Wumb Kos Piimba Ek Ei

⁴⁴ Jiisas eim wii dinga topu kin, yi nim, “Wumb nii endi, na kin pii gii nimba ei, na kin mendpil mon! Ba Gos na kindang onj kin, ouni pii gii nimba ku. ⁴⁵ Wumb endi, na kenmba ei mil ku, na Arnan na kindang onj ei, kenmba ku. ⁴⁶ Na nam ya mei wumb ele, tilang nge onj. Wumb nii endi na kin pii gii nimba wumb ei eim wumb nii endi, noman tuk emii ol kis ele, min ol ei mil mulermba wu ei, na tilang ele ekii simba. ⁴⁷ Pe wumb endi, na ek ei piipi, ekii sinerim kin, na eim ek kos mil piip, yi enermbii. Na mani mei ele op, wu amb ek piip, kun erip kin, kos piip, ermbii nge onenj mon? Na wu amb pei, Gos kin orung simbii nge onj. ⁴⁸ Pe wumb endi, na nge ek ei ekii sinarpi bul ngopu erim kin, eim kin kos piipi, ermba wu endi molum. Pe na ek nip, tor kindind ek ei, pii gii ninenjing kin, ekii se Gos kunum poru nimba kunum ei, eim kos owundu piimba. ⁴⁹ Na nam noman ele piip kin, ninand mon. Na Arnan eim na kindpi kin, eim ek ei nipi, na ngopu kin, yi mil nim na nind. ⁵⁰ Pe na piind ei, na nge Arnan ek ei, kunum kunum konj ngumba nge nip kin, tonu kindilim ei yi mil palim. Na ek pei ni tor kindind ei, na nge Arnan na kanpi nim ek ei, na nip tor kindind,” Jiisas pa nim.

13

Jiisas Eim Ekii Silmin Wu Ombu Simb Ele, Was Erim

¹ Pasopa kuni nolmun kor owundu ei, tonu omba mandi erang kin, Jiisas eim piim. Eim mei ele si kindpi kin, Arim kin orung ba nge ni piim. Piipi kin, eim nge wumb mei ele mani mulngii ei kin, noman ngolum. Nga eim mei

ele wumb pei noman ngopu pupu kin, kulmba kunum ei, poru nim.

² Pe kunum poru neng kin, Jiisas kin ekii silmin wu ombu kin, kuni nok mulangin kin, Seisen opu, Jura Eskerias konu ele Saimon nge kingam eim noman tuk ele pum. Pang kin, Juras eim Jiisas sipi kin, opu orung wumb ongii konu ele nipi, tor kindmba nge piim. ³ Jiisas eim piipi, poru nim kin, eim Arim epi pei kin, noman dinga eim ngopu, poru nim. (Nga Juras Eskerias Saimon nge kingam ermba ol ei piim ku.) Gos eim kindang om kin, nga eim Arim Gos kin, orung ba, ku. ⁴ Pe Jiisas eim kuni pei ei, si kindpi kin, eim angpi, kon takis ei, gul topu sepi kin, kon alap endi sipi, eim kend ele talpi kin, eim kongun wu mil erim. ⁵ Eim yi erpi kin, nol sipi, ming endi sim ele nol bein to kindim. Pe nol ming ni sipi, eim nge ekii silmin wu ombu simb ele, was erpi kin, kon alap kend ele talpi pendim ni sipi kin, eim simb ele kil ngopu, yi erim. ⁶ Eim simb was erpi opu kin, Saimon Piisa mulum konu ele tor wang kin, Piisa eim ek yi nim, “Owundu, nim na simb ele was enjii on?” a nim. ⁷ Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na pe ol ei, ermbii end ol ei, nim pe pii pol tunenjii. Ba ekii se, ol ei pule, nim pii kun enjii,” pa nim. ⁸ Piisa ek dinga yi nim, “Nim na simb was enenjii mon!” Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe na nim simb ei was enenj kin, nim na kin ouni mulenjii mon!” ⁹ Nga Saimon Piisa yi nim, “Owundu, nim na simb ele mendpil was enerii! Ba na peng ele ni, angil ele, pei was erii!” pa nim. ¹⁰ Nga Jiisas eim ek yi nim, “Wumb ngenj ele, nol was ok pei enjing ei, nga was enerngii mon! Ba simb ele mendpil, nol was erngii nge salim ei, erngii.

Pe enim noman tuk ele ka seng kin, mołmun. Ba enim wumb pei mon! Wu endi, Juras Eskerias wu ei, eim noman tuk ele oł kis salim. ¹¹ Jiisas ek ei piipi, poru nim wu ei, eim opu orung wumb nipi, tor kindmba wu yi nim, “Enim wumb pei noman tuk ele ka mulałmin,” pa nim.

¹² Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu simb was er poru nipi kin, eim kon takis ei, nga kindpi kin, eim peł konu ele orung mułum. Mołpu kin, ek yi nim, “Na enim kin oł enj ei enim piinmin, min?” ¹³ Enim na ek emb to ngokun elin wu owundu nilmin. Nik kin, enim ek kun yi nilmin. Na yi mił moł. ¹⁴ Na ek emb top wumb ngop, wu Owundu mołup kin, na enim simb ei was enj. Nga enim yi ku, enim engnjing noł kin, oł yi mił erei!” nim. ¹⁵ Na oł ei pe erip kin, enim andan top enj oł ei, nga enim engnjing noł kin yi ku erngii. ¹⁶ Na ek keimi mendpił enim kanip nind, ‘Kongun wu ei, eim nge wu Owundu ei kaplı to mani kindnalim. Nga wu endi kongun ermba pum wu ei, eim kindang pum wu ei, to mani kindpi kin, eim wu Owundu mił mulermba mon. ¹⁷ Pe enim oł ei nge pułe piik kin, enim yi mił enjing kin, enim noman ka piingii.

¹⁸ “Na nam sip mundunj kin, enim wumb ombu kin nind ei, enim pei mon. Ba pe epi ele nge wumb ok pułmun Gos nge ek nirim ei, keimi palim. Gos nge ek yi mił nirim: ‘Wu endi, na kin ende mołpuł kuni nunjpuł wu ei, na nge opu orung wu, tonu opu mołum.’ ¹⁹ Oł ei tonu onerang kin, na pe ek ei nip, enim ngond. Pe ekii se wu ei, oł yi erang kin, enim kanik kin, na Krajs Gos kindang mei wu onj kin, pii gii ningii.” ²⁰ Jiisas eim yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Na nge kongun wu kindamb pangin kin, wumb endi

sipi tuk simba wu ei, eim na kin ouni simba. Nga wu endi na sim kin, na Arnan na kindang onj ei, ouni simba ku.”

Juras Jiisas Sipi Kin Opu Orung Wumb Ngumba Nge Pum

(Masyu 26:20-25, Mak 14:17,21, Luk 22:21-23)

²¹ Jiisas eim ek yi mił neng kin, eim noman tuk ele embin tang kin, piipi yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Enim mołmun konu tuk ele wu endi mołum wu ei na opu orung wumb ongi konu ele nipi, tor kindmba.” ²² Eim ek yi mił neng kin, eim kin ekii silmin wumb ombu, en enim kumb kin erik kanik, “Wu nii endi ninim,” ni piinjing. ²³ Wu endi Jiisas kin ekii silim wu ei, Jiisas eim noman ngołum wu ei, Jiisas mułum konu ele mandi wii mułum wu ei, embe Jon. ²⁴ Pe Saimon Piisa, Jon kanpi, peng ku tonu nim eim mandi mołum ei, eim kii se, Jiisas wu nii endi nimba ei, piimin ni piim. ²⁵ Pe Jon eim Jiisas mulum konu ele mandi pupu, Jiisas nge kom sipi mołpu kin, yi mił nim, “Owundu, nim nii kin nin?” ²⁶ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi kin, yi nim, “Pe na kuni bres sup kin kindip orung sip kin, eim ngamb numba ei, wu ei mendpił. Pe Jiisas eim kuni bres sup kin kindpi kin, orung sipipi, Juras Eskerias, Saimon nge kingam ei ngum. ²⁷⁻³⁰ Pe Juras kuni ei sipi nang kin, Seisen Juras noman tuk ele tuk pum. Pe Jiisas eim ek yi nim, “Nim epi endi enjii pin kin, sikir enjii,” nim. Pe Juras kuni orung ei, sipi nopu kin, sikir anda pupu pum. Pe konu emii pim ei, poru nim. Jiisas eim ek ni piim; ba ei tonu peł ele kuni ende nok mulnjung wu ombu, ek ei pułe pii poł tunenjing. Wu kombur en enim yi piinjing. Juras ku tep elim wu ei kin, ninim ni piinjing. Juras eim epi top ermba ni konu kor owundu kunum top erpi, min

wumb epi sinerang, wii mulnjung wumb ei ngopu, yi erang kin, Jiisas piipi ninim ni, yi piinjing.

Lo Ek Konj

³¹ Juras anda pupu pang kin, Jiisas eim ek yi nim, “Pe Gos kindang opu wu kingam telim, tilang owundu seng kin, nga Gos wu kingam ei kin, tilang owundu simba. ³² Pe na Gos nge tilang owundu ei, na andan top ninj kin, Gos kindang mei wu telim ei, na nge tilang owundu andan yi ku tumba. Gos eim andan topu, sikir ermba. ³³ Enim na kangil mił, na enim kanip nind. Kunum endi ekii se aninga, enim na kurngii. Pe kunum aninga, na nam enim kin ouni moł. Pe ek ei Jura wumb kan yi ku ninj ek ei, enim kanip nind ku. ‘Na bii end konu ei, enim punerngii.’ ³⁴ Na enim lo ek konj endi nip, enim ngond endi ei, yi mił. Enim engnjing noł noman ngungii ei, na enim noman ngoł mił, yi ngungii. ³⁵ Pe enim engnjing noł endeim endeim ni, noman ngunjung kin, wumb pei yi piingii ei, enim na kin ekii sik endnjing wumb, ni piingii,” Jiisas yi nim.

“Piisa, Nim Nam Buł Ngunjii,”

Nipi Jiisas Yi Nim

(Masyu 26:31-35, Mak 14:27-31, Luk 22:31-34)

³⁶ Saimon Piisa ek kii sipi, yi nim, “Owundu, nim konu jili punjii nin?” Nga Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe na bii end konu ei, nim na kin ekii sikin punenjii. Ba ekii se, nim na kin ekii sinjii,” nim. ³⁷ Piisa nga ek nipi yi nim, “Owundu, nimbił erang pe, na nim kin ekii sip onermbii? Na pe kołup kin, nim paki tumbii,” Piisa yi nim. ³⁸ Nga Jiisas ek kii sipi, Piisa ngopu yi nim, “Pe nim kolkun, na paki tumbii nin min? Na ek keimi mendpił nip, nim ngond; kei kultu peli wii tunermba kunum ei, nim

na nge embe ei, kunum tekliki ni tor kindnenjii,” Jiisas yi nim.

14

Erinjin Gos Kin Pungii Andlam Ei Jiisas Mołum

¹ “Enim noman embin tonum, yi enerei mon! Enim Gos kin pii gii ninjing kin, na kin pii gii ningii ku,” Jiisas pa nim. ² “Na nge Arnan mołum konu ele, konu pei salim. Pe yi sinetang kin, na enim ok kanip nilamb. Na nge Arnan ngii ei pup kin, enim nge konu ele, er kun ermbii ni pund. ³ Na pup konu ele er ka er sep kin, nga orung op, enim kin ouni bin. Ei yi mił, na mułmbii konu ele, enim na kin ouni mulngii ku.” ⁴ Jiisas eim yi nim, “Na bii end konu ele andlam ei enim piinmin min?” ⁵ Pe Tomas ek nipi yi nim, “Owundu nim konu jili punjii nin? Sin piinanmin. Pe nim punjii andlam ei, sin er piimin mił nenj?” ⁶ Jiisas ek nipi ngopu, yi nim, “Na nam Arnan mołum konu ele, andlam ei nge moł. Nga na nam ek keimi ei nge puł wu. Nga na nam noman konj kunum kunum ei nge puł wu moł, ku! Wumb endi na Arnan mołum konu ele andlam eipi endi punermba, mon, andlam ei, na mendpił. ⁷ Pe enim na piik mulnjung kin, na nge Arnan ei, enim piingii ku. Pe enim eim piik kanik enmin mił, nga yi kun kanik piik erngii,” Jiisas yi nim.

⁸ Nga Pilip ek yi nim, “Owundu, nim Arnim ei, andan tan, sin kapli piimin,” a nim. ⁹ Nga Jiisas ek nipi, Pilip ngopu yi nim, “Na enim kin kunum kinan muls. Pe Pilip nim na pii poł tunen, min? Wumb endi na piim wumb ei, na nge Arnan piim ku. Nimbił erang nim yi nin, ‘Nim Arnim, sin andan tan kenmin, nin?’ ¹⁰ Pe nim Pilip, na kin pii gii ninen, min? Na Arnan kin moł; nga na Arnan ei nam kin mołum. Na ek nip, enim

ngond ei, na nam nge noman eŕe nip ngunand mon. Na Arnan eim na kin eim nge kongun ei end. ¹¹ Enim na kin pii gii ningii. Na nam Arnan kin moŕ. Nga Arnan eim na kin moŕum. Pe enim ei piik, pii gii ninenjing kin, nga na kongun ni, jep oŕ pei erip punj ei, enim piingii. Piik kin, na kin pii gii ningii. ¹² Na ek keimi mendpiŕ nip enim ngond, wumb endi na kin pii gii nim kin, eim na kongun eŕe miŕ, yi ermba ku. Nga kongun owundu ermba ei, na enj kongun ei am tonu kindmba. Nimbiŕ erang, na Arnan moŕum konu eŕe bii pund. ¹³ Epi endi simin nik kin, na nge embe eŕe prei enjing kin, enim kapli singii. Yi erangin kin, na Arnan eim nge kingam na kin embe ambiŕ tonu kindmba. ¹⁴ Enim na nge embe eŕe oŕ endi ermbii nik, Gos kin kii sik, prei enjing kin, na kapli ermbii.”

Jiisas Gos Nge Gui Ka Ei Kindmbii Nim

¹⁵ “Enim na kin noman ngunjing kin, na lo ek ei piik, ekii singii ku. ¹⁶ Nga na Arnan kin kii simbii Gos eim nge Gui Ka kindang, enim paki tumba wu ei, ek keimi puŕ wu. Ei enim kin kunum kunum muŕmba. ¹⁷ Ei Gos ek ka ei, ek keimi mendpiŕ nimba. Mani mei wumb pei eim singii ei, kapli enanim. Nimbiŕ erang, eim kanik kin, pii poŕ tunanmin. Nga eim kongun eŕim miŕ, ei piinanmin ku. Ba enim ei piinmin. Nimbiŕ erang, ei eim enim noman tuk eŕe moŕum kin, nga muŕmba ku.

¹⁸ “Na enim kin si kindip pamb kin, enim kangiŕ ernjing, menjing mulerang moŕmun miŕ, yi mulerngii mon. Na enim kin orung ombii. ¹⁹ Mani mei eŕe pii gii ninenjing wumb ei, na kunum aninga kinerngii mon, ba enim na keningii. Na noman konj sip, kunum kunum muŕamb kin, ei nga enim yi ku, noman konj kunum

kunum muŕngii. ²⁰ Kunum eŕe, enim piingii ei, na Arnan kin muŕamb kin, yi miŕ ku, enim na kin muŕangin kin, nga na enim kin, yi ku moŕ.

²¹ “Wumb nii endi, na nge lo ek ei sipi, ekii simba wumb ei, na kin noman ngonum. Ngang kin, na nge Arnan eim noman wumb ei kin ngang kin, nga na wumb ei kin, noman ngumbii ku. Nga na eim muŕmba konu eŕe tor wamb kin, na nam eim kin andan tumbii ku.” ²² Jiisas eim ek yi miŕ neng kin, wu Juras endi, eim Eskerias Saimon nge kingam mon. Wu eim ek nipi, Jiisas ngopu yi nim, “Owundu, nimbiŕ erang nim sin kin, ni ninim andan tunjii nin, ba ya mani mei eŕe pii gii ninenjing wumb ei kin, nim andan tunenjii nge nin, min?” ²³ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe wumb endi na noman ngolum ei, eim na nge ek ekii simba wu ei, na nge Arnan wumb ei, kin noman ngumba ku. Nga siŕ Arnan kin, na ouni o puŕ, wumb ei kin muŕmbuŕ. ²⁴ Wumb endi na kin noman ngunalim ei, eim na nge ek ei ekii sinaŕim ku. Pe enim piinmin ek ei, na nam nge ek mon. Na Arnan nge ek ei, eim na ngopu kindang kin, na onj.

²⁵ “Pe na enim kin ouni moŕpun kin, na ek ombu enim kanip nind. ²⁶ Ba enim paki mendpiŕ toŕum ei, Gos Gui Ka enim paki tumba. Na nge noman dinga eŕe, na Arnan ei kindmba. Gos Gui Ka enim kin epi pei andan tumba. Tang kin, enim nge noman eŕe pirek neng kin piingii ei, na enim ok nip ngur ek ei, pei enim noman eŕe piingii.

²⁷ “Na enim si kindip, bii peng kin, na enim noman emin ngond. Nam nge noman emin kanim eipi enim ngond ei, mani mei eŕe pii gii ninenjing wumb ei, en enim noman emin ngok enmin oŕ ei nge,

na enim ngunand mon. Enim noman embin tum kin, mund mong yi enerngii mon! ²⁸ Na enim kanip kin nip ngunj ek ei, pii poru ninmin, ‘Na pe enim si kindip kin, na Arnan kin bii end. Ba na nga enim kin orung ombii.’ Pe enim ok na kin noman ngunjung kin, na nge Arnan kin bii nge, enim ka piingii. Ei nimbił erang, na Arnan kin bii kunum ei, Gos Gui Ka kindamb kin, enim kin mołpu kin, dinga ngumba. Nga na Arnan eim Owundu mołang kin, na mani moł. ²⁹ Nga pe oł ei, tonu onerang kin, na ek ei, ok nip enim ngond. Pe ekii se, yi mił tonu om kin, enim na kin pii gii ningii. ³⁰ Pe na enim kin ek pei nip, enim ngumbii pinałim. Nimbił erang, mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, Seisen noman tuk ele mułang kin, ei ongii mandionum. Pe eim oł endi na kin ermba ei, kaplı enanim. ³¹ Ba mani mei ele wumb pei, epi endi piingii ei, na Arnan kin noman ngop ei nge, na Arnan ek nirim mił ei, na ekii sił.”

“Pe enim engngei! Sinim pamin!” Jiisas pa nim.

15

Jiisas Eim Ond Mong Wain Mił Mendpił Mołum

¹ Jiisas eim ekii siłmin wumb ek nipi ngum, “Nam na ond wain mendpił mił moł. Na nge Arnan ei, ond wain pin nge tep elim wu mił mołum. Nga wumb ei na kin pii gii ninjing wumb ei, na nge ond angii mił mołmun. ² Na nge angii ele ond mong tunałim ei, na Arnan top tor kindiłim. Ei yi mił, wumb nga oł kun ka enarik wumb ei, na kin pii gii ninenjing wumb ei, na Arnan wumb ei, top tor kindmba. Ond angii kombur mong tołum ei, na Arnan eim kołmung topu, er ka erpi erang kin, nga mong pei ka tumba. Ei yi mił, wumb oł kun ka kombur oł ei elmin; ba oł kun

pinałim mił oł ei, top si kindmba. Yi erang kin, wumb ei, oł kun ka mendpił nga erngii. ³ Na nge ek nip, enim ngond ei erang kin, enim noman tuk ele, kun ka wii mułngii. ⁴ Enim na kin ouni mułangin kin, na enim kin mułmbii. Pe ond angii ei pupu, ond mam ele kin pinerim kin, ei ond mong tunermba. Yi mił ku enim na kin mulenjing kin, enim yi ku, oł kun ka wii enerngii mon!

⁵ “Na ond wain mendpił mił moł. Nga enim ond wain ei angii mił mołmun. Wumb endi eim na kin mułang kin, na eim kin mułmbii ei, eim oł kun ka wii pei ermba. Pe enim na wak tunjung kin, enim oł kun ka wii endi enerngii, mon!

⁶ Pe wumb endi na kin mulerim kin, ei yi mił, ond wain angii kułii erang kin, to tor kindinmin mił, yi erngii. Erik kin, ond angii ei, kułou tok kin, dup kałiłmin. ⁷ Pe enim na kin mułangin kin, na nge ek ei enim noman tuk ele pim kin, enim noman ele Gos kin prei erngii ei, enim kin oł yi mił ku, tonu omba.

⁸ Pe enim oł kun ka wii enjing kin, na Arnan oł ele nge, eim embe ambii tonu ba. Seng kin, enim na nge kongun wumb mendpił erik mułngii. ⁹ Na Arnan na noman ngołum mił, yi ku, na enim kin noman ngoł. Enim na kin mulnjung kin, na noman ele, enim kin kunum kunum er ngumbii. ¹⁰ Pe enim na nge lo ek dinga ei ekii sinjing kin, enim na nge noman kunum kunum er ngumbii. Ei mił ku, na nam Arnan nge lo ek dinga ei, kun ekii sił. Sip kin, eim nge noman kaimb ngopu ele ei, na moł.

¹¹ “Na nam ek ei, enim kin ngond ei nge, noman ka ei enim kin peng kin, enim noman ka piik mułngii. Ei enim noman tuk ele piki to peng kin, kunum kunum ka piingii. Yi ni piip kin, na ek ei enim kin ngond. ¹² Na nge lo

ek dinga ei yi mił pałim. Enim engnjing noł mołmun ei, noman ele ngungii ei, na enim noman ngoł mił ngungii. ¹³ Pe wumb endi eim nge wu puł pei ni, wumb endi paki tumbii ni, erpi kułmba ei, noman ngok, ngok enmin oł ei, to mani kindmba. ¹⁴ Pe enim na ek dinga nind ek ei ekii sinjing kin, enim nam nge wumb puł mendpił mułngii. ¹⁵ Kongun wu ei eim nge wu owundu ermba oł ei piinalim. Pe yi ku, na enim kongun wu nin-ermbii mon. Nimbil erang, na Arnan nge ek nipi ngurum ek ei, na enim kin nip poru ninj. Ei nge, na piip kin, enim nge wu puł mendpił nind. ¹⁶ En enim na sik, mundnenjing mon! Ba na enim sip, poru nip kin, mundunj. Mondup kin, enim kongun ele kindinj ei, enim Gos kongun erangin kin, oł kun ka wii tonu omba nge nip kindinj. Pe enim nge kongun kun ka wii tonu wang kin, kunum kunum yi erik mułngii. Mułangin kin, enim na nge noman dinga ele, Gos kin prei erik na Arnan ngok epi endi simin ningii ei, enim kaplı ngumba. ¹⁷ Na enim ek dinga yi mił nip ngond. Enim engnjing noł, endeim endeim ni, ei noman ngungii.”

Mei Wumb Pei Jiisas Kin Ekii Silmin Wu Ombu Kin, Opu Orung Erngii

¹⁸ “Ya mei ele pii gii ninenjing wumb, enim kin opu orung enjing kin, enim piingii ei, na kin kumb se, opu orung erik, ei piingii. ¹⁹ Nga enim pii gii ninenjing mei ele wu mendpił piłang kin, wumb ei, enim si tuk, noman ngok silangin. Ba enim ya mei ele nge wumb mon. Na enim pii gii ninenjing wumb ei si tor kindip kin, enim nam nge sip mundunj. Ele nge, mei ele pii gii ninenjing wumb ei, enim kin opu orung erngii. ²⁰ Na enim kanip nind ek ei piik mułngii, ‘Kongun wu ei

eim nge wu owundu ei, to mani kindnermba mon! Pii gii ninenjing wumb ei, na muls konu ele ok, na kin oł embin tui ngunjing ei, oł ei mił, enim mułngii konu ele, yi erngii ku. Na nge ek ekii sinjing pim kin, enim nge ek ei, ekii singii ku. ²¹ Ba wumb ei, na Arnan mołpu kin, na kindang onj ei, piinenjing wumb ei, enim kin oł pei yi erngii. Nimbil erang, enim na nge ekii silmin wumb mołmun. ²² Pe keimi onarip kin, na ek wumb ei ngunenj pim kin, wumb en enim oł kis enjing ei, singambil piinerngii. Ba pe, wumb en enim oł kis ei koi erngii konu ele endi sinalim mon. ²³ Wumb endi, na kin opu orung ermba ei, eim nge Arnan ei kin, opu orung ermba ku. ²⁴ Kongun ele kanim kanim ok, wumb endi enerik oł ei nge, na enim konu tuk ele enj. Pe keimi, na jep oł ei enenj pim kin, wumb en enim oł kis ei pim kin, ei piinerngii. Ba pe oł ei kanik poru nik, na nge Arnan kin ouni, opu orung enmin. Nimbil erang, enim na kin pii gii ninenjing. ²⁵ Ba en enim enmin oł ei, en enim lo ek endi, lo mon ele poł pendnjing ek ei, pei keimi tor onum. Ek ei yi mił ninim, ‘Wumb en enim na kin opu orung wii enmin.’

²⁶ “Ba paki tołum nge wu endi, enim kin erang, dinga mułngii ei, eim na Arnan kin mołum ei, na kindamb, enim kin omba. Omba wu ei Gos nge Gui Ka ei ek keimi mendpił nilim. Gos Gui Ka pim kin, na Arnan kin mołpu kin, omba. Gui Ka ei opu, na nge ek ei nip tor kindmba. ²⁷ Nga enim na nge ek ni tor kindngii ku. Nimbil erang, ok enim na kin mułangin kin, na kongun ei pułgun mondup kin enj. Nga ok molk kin, pe mołum,” Jiisas pa nim.

16

Jiisas Ek Nga Eim Ekii Silmin Wumb Ngum

¹ Jiisas nga ek yi nim, “Na enim pii gii ei, si kindik, enerngii ni piip kin, ek ei nip enim ngond. ² Enim Jura men tołmun ngii ele wumb enim to anda kindngii. Nga ekii se, enim Gos nge kongun paki tok ermin ni piik kin, wumb ei, ok enim to kundngii. ³ Wumb en enim na nge Arnan ei piinarik kin, nga na piinarik kin, oł yi mił erngii. ⁴ Ba na enim kin oł embin tui oł ei nge, tonu omba ni piip kin, na enim kengip ngop nind. Nga ekii se, oł ei tonu om kin, enim ei piingii.

Na enim kin ek yi nir mił, ei piingii. Nimbil erang, ok na enim kin mołup kin, ek ei nip enim ngunerir.

Gos Nge Gui Ka Kongun Yi Elim

⁵ “Ba na Arnan kindang onj konu ei, nga orung bii end. Ba enim mołmun wu ei, endi na, ‘Nim konu jili punjii en?’ Ek yi endi nik kin, na kii sinenjing mon. ⁶ Ba na ek ei, enim kanip nemb kin, enim nge noman ele embin mendpił enim. ⁷ Ba na ek keimi nip enim ngond. Na enim si kindip kin, na bii ele nge, enim paki tumbii. Pe na punenj kin, Gos Gui Ka ei, enim paki to ermba ei, enim paki tunermba. Pe na punenj kin, enim dinga paki to ermba Gos Gui Ka ei, enim kin onermba. Ba na punj kin, eim kindamb kin, enim kin omba. ⁸ Nga Gos Gui Ka opu, ya mei konu ele, pii gii ninenjing wumb ei, kongun erpi andan tang kin, en enim piingii ei, oł kis enjing pimba. Nga oł kun ka oł palim ni, Gos en enim kos pimba ei, piingii ku. ⁹ Gos Gui Ka andan tang kin, wumb en enim oł kis enjing pułe ei, en enim na kin pii gii ninarik kin, endnjing ei, piingii ku. ¹⁰ Nga oł kun mendpił ei nge

pułe andan yi mił tumba. Nimbil erang na Arnan kin nga orung bii ei, enim nga na kinerngii mon. ¹¹ Gos wumb kos piimba ei nge pułe andan yi mił tumba. Nimbil erang, mei ele wumb tep er mołum wu ei Seisen, eim dup owundu kin kunum kunum mułmba. Yi mił ku, wumb pii gii ninenjing wumb ei kos owundu singii ku.

¹² “Na ek pei palim ei nip enim ngumbii end; ba pe na enim ngumbii end ei, pe enim kapli ei piinerngii palim. ¹³ Ba Gos nge Gui Ka ei ek keimi mendpił nilim ei, opu ek nipi enim kin ek keimi andan tumba. Nga eim noman ele ek endi nipi enim ngunermba mon! Ba Gos nge ek eim piipi ek ei nipi enim ngumba. Ngopu kin, nga oł ekii se tonu omba ei nipi enim ngumba ku. ¹⁴ Gos Gui Ka eim na nge ek ei sipi opu kin, enim tor pułe nipi andan tumba. Oł yi ermba ele, na embe ambil tonu kindmba. ¹⁵ Na Arnan nge epi pei ei, na nge ei piip kin yi mił nind. Gos Gui Ka na nge epi pei ei sipi opu kin, enim kin andan tumba,” pa nim.

Noman Embin Tonum Ei, Nga Kunum Kunum Ka Piimba

¹⁶ Jiisas nge ek yi nim, “Pe nga kunum aninga kopur enim kinerngii. Nga ekii se kunum aninga enim na keningii!” ¹⁷ Jiisas eim kin ekii silmin wu kombur en enim ek yi mił ninjing, “Ek ei pułe sinim piimin ni, ninim mił nenj? Eim yi nim, ‘Enim pe kunum aninga na kinerngii. Nimbil erang nga nam Arnan kin bii ni pund,’ pa nirim. ¹⁸ Nga ek yi ninjing, ‘Pe kunum aninga,’ ninim ei nipe ek ninim? Sinim eim ninim ek ei, pułe pii poł tunanmin,” ninjing. ¹⁹ Nik kin, Jiisas eim kii singii enjing ei, Jiisas eim piipi kin, ek nipi ngopu yi nim, “Na ninj ek ei, pułe piimin nik, kii sik orung orung er mołmun

min? Na ek yi mił ninj, 'Kunum aninga pe enim na kinerngii. Nga ekii se kunum aninga enim na keningii,' pa ninj. ²⁰ Ei na ek keimi mendpił nip enim ngond. Mani mei ele wumb ombu pei, na to kundnjung kin, ka piingii. Ba ele nge, enim noman embin to piingii. Nga noman embin ei, opu ka peng kin, nga enim ka mendpił piingii. ²¹ Amb endi kangil mengmba ei piipi kin, noman embin to piilim. Nimbił erang ei ngenj kumbii elim; ba eim kangil mengpi kin, eim ngenj kumbii nga piinerim mon. Eim kangil mengpi tonu om ei, kangil kan ka kanpi se mułum. ²² Ei mił pe enim noman embin piinmin. Ba na enim nga kenmbii kunum ei, enim ka piingii. Enim noman ka piingii ei, wumb endi to eipi kindnermba mon!

²³ Kunum ele enim epi endi na kin kii sinerngii mon! Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Pe enim na Arnan kin epi endi simin ni, prei erngii ei, na nge noman dinga ele, enim kii singii epi ei enim ngumba. ²⁴ Ok enim na nge noman dinga ele epi endi simin nik kin, Gos kin prei enenjing mon! Pe enim epi endi ei kii sik ei, sinjing kin, en enim noman ka mendpił seng piingii," pa nim.

Mei Ele Oł Kis Ei Jiisas To Mani Kindim

²⁵ Jiisas nga ek yi nim, "Na ek ombu nip ek ekin top ninj. Nga ekii se kunum endi, tonu omba ei, enim kin ek ekin top nip enermbii, mon! Ba nam ek kun nip tor kindip kin, Arnan mułum mił eim kin nip tor kindmbii. ²⁶ Kunum ele, enim na nge noman dinga ele, Gos kin prei erngii; ba na enim kin ek nip yi ninenj ele, na nam prei eramb kin, na Arnan kii sip enim paki tumba, ei mon nip end. ²⁷ Na nge Arnan enim noman ngonum. Ngang kin, nimbił erang, enim na

kin noman ngonmun. Na Arnan Gos kin mułup, enim kin onj ei enim pii gii ninjing. ²⁸ Kumb ok na nam Arnan kin ouni mułup, Arnan si kindip mani mei ele onj. Pe na mei konu ele ei si kindip kin, Arnan kin nga orung bii," pa nim.

²⁹ Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu en enim yi ninjing, "Pe nim ek ekin tunarkin kin, ek ni tor kindin," pa ninjing. ³⁰ "Pe sin pii kun enmin ei, nim wumb endi epi kii simba ni, kui enan mon. Ninim, epi pei pii poru nilin wu ei, pe sin pii gii ninmin ei, nim Gos kin ouni molkun on," pa ninjing. ³¹ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Pe enim na kin pii gii ninmin min? ³² Piinmin! Pe kunum mandi enim ei, tor wang kin, wumb enim endeim endeim mułngii konu ele, si pok erik, en enim konu eipi eipi kindngii. Kindangin kin, enim na si kindik kin, konu ele eipi eipi pungii. Ba na nam mendpił mulermbii mon! Na Arnan kin ouni mułmbul," pa nim. ³³ "Na nam noman ele yi piind ei, enim na kin noman emin seng mułngii ei, na enim kin ok ek yi ninj, 'Mani mei ele enim oł embin tui palim. Ba enim noman dinga peng mułngii! Mułangin kin, na ya mei ele wumb dinga oł kis ei na to mani kind poru ninj,' " pa nim.

17

Jiisas Eim Prei Erpi Kin, Eim Kin Ekii Silmin Wu Ombu Paki Tum

¹ Jiisas ek yi ni poru nipi, eim tonu epin konu ele tonu kanpi yi nim, "Arnan, kunum tonu op poru ninim. Ninim nge kinganim ei eim embe ambił tonu kindnjii. Yi mił Arnan, ninim nge kinganim na, nim embe ambił tonu kindmbii. ² Nimbił erang, nim na noman dinga ngun, poru nim. 'Na wumb pei tep er mułmbii,' nin. Ninim wumb sikin kin, na ngun wumb ei, nam nge noman konj ei, wumb

ngumbii. Pe noman konj ei ngunj, wumb ei sik, kunum kunum konj muḥngii. ³ Noman konj sik, kunum kunum muḥngii ei yi miḥ; wumb en enim piinmin. Nim Gos keimi endeim mendpiḥ molkun kin, nam Jiisas Krai, nim mendpiḥ na kindan onj ni, yi piingii. ⁴ Arnan, na nim nge embe ambil tonu kindip kin, ya mei ele wumb ei, andan tunj poru nim. Neng kin, nim na kongun ei erii ni ngun, kongun ei, na er poru ninj. ⁵ Pe na Arnan, kumb ok mei sineririm kunum ei, na nim kin ouni mult ei, nam tilang owundu pirim. Pe na yi piind, Arnan, ok nam tilang owundu ei na ngunjii!

⁶ “Nim mei wumb ele tor sikin kin, wumb na ngun wumb ei, ninim nge noman dinga ei, na andan tunj. Ninim nge wumb ei, na ngo poru nin. Nga wumb ei nim nge ek ei ekii ka sinjing. ⁷ Pe wumb en enim piinmin ei, Arnan nim epi pei na noman dinga ngo poru nin ei piik kin, nga epi ei, ninim kin onum ni piinmin ku. ⁸ Nim ek pei ni na ngun ek ei, na nip wumb ombu ngunj ei piik kin, keimi na nim kin ouni moḥup kin, onj ni piinmin. Piik kin, nim na kindan onj ni, nim kin pii gii nik moḥmun.

⁹ Na prei eramb kin, nim wumb omba paki tunjii. Tokun kin, mani mei ele pii gii ninenjing wumb pei ei kin, nim paki tunjii na prei enand mon. Ba Gos, ninim wumb sikin kin, na ngum wumb ei kin, prei erip paki tunjii. Nimbil erang wumb ei, ninim sikin mundkun eran kin pii gii ninjing wumb ei, nim nge wumb moḥmun. ¹⁰ Na nge wumb ei, nim nge wumb pei, nga nim nge wumb ei, na nge wumb. Pe wumb ei, na embe ambil tonu kindinmin. ¹¹ Na nim kin ombii. Pe na mei konu ele nga mulermbii; ba wumb ei mei konu ele muḥngii. Na Arnan ol kun ka nge puḥ wu. Arnan, ninim wumb ei, tep eran

kin, ninim nge noman dinga ele muḥngii. Silip noman ende palim ei miḥ, wumb en enim yi miḥ peng ku, muḥngii. ¹² Na wumb ombu kin, ouni muls kunum ei, na tep ka eramb kin, nim nge noman dinga ele ka mulnjung. Nim noman dinga endi nikin, na ngun ei, piip kin, na tep ka er muḥamb kin, endi am punerim ei, ninim nge mon puḥun ele, ek yi nirin miḥ ei, keimi pimba palim. Wu endeim mendpiḥ am ba. ¹³ Arnan, pe na nim kin ond. Na mei konu ele moḥup kin, na ek ei nemb kin, na nge noman ka ei, wu ombu kin piki tang, muḥngii ei nge, en enim noman ka peng yi er muḥngii. ¹⁴ Arnan, nim nge ek ei, na nip wu ombu ngunj. Ba wumb pii gii ninenjing wumb ei, wumb ombu kin opu orung enjing. Nimbil erang wumb en enim pii gii ninenjing wumb ei miḥ, wumb endi mon. Nga yi miḥ ku, na pii gii ninenjing wumb ei miḥ endi mon ku. ¹⁵ Na prei erip kin, mei ele si tor sinjii ninand mon! Na prei erip kin nimba wumb ombu tep ka enjii nge nind. Yi eran kin, wu kis endi Seisen ei opu enim pii gii ei to eipi eipi kindnermba mon. ¹⁶ Nga en enim mei ele nge wumb mon! Pe na yi ku, mei ele nge wu mon ku! ¹⁷ Gos nim wumb ei eran kin, ninim na nge ek ei, ekii singii. Ninim ek ei ek keimi mendpiḥ. ¹⁸ Ok nim na kindan op mei ele wumb mulnjung konu ele muls ei, yi miḥ ku; na wu ombu mei ele wumb moḥun konu tuk ele punmun. Punmun ei, kindind ei nge, mei wumb pei nim ek piingii. ¹⁹ Na nam nge noman konj ngop kin, wu ombu kin paki tumbii ei, ninim nge ek keimi ei, pii gii ninjing kin wumb ei, ninim nge ek ekii singii. Pe wu ombu nim nge wu mendpiḥ muḥngii.

²⁰ “Na wu ombu kin mendpiḥ, prei er ngunand mon! Ba wu ombu puk kin, na nge ek ei ningii

wumb ei kin, wumb na kin pii gii ningii nip end ku. ²¹ Na nim prei er ngond yi; wu ombu pei noman ende sek muḅngii. Arnan, nim na kin muḅan, na nim kin muḅamb enmbiḅ oḅ ei, wumb ei yi erngii. Erik kin, silip kin piik muḅngii, ei nge, mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, yi piingii. Gos nim kindan onj ni piik kin, pii gii ningii. ²² Nim na embe ambilḅ tonu kindin ei miḅ ku, na en enim kin yi ku erinj. Ei nge, en enim noman ende sek muḅngii. Ei yi miḅ ku, kumb ok silip noman ende se muḅmbuḅ. ²³ Nim na kin ende moḅmbuḅ yi ku, na en enim kin ende moḅmun. Yi miḅ ermbiḅ ei, en enim noman ende sek muḅngii. Pe nga mei ele pii gii ninenjing wumb ei, en enim piingii ei, Gos nim na kindan onj, ni piingii. Nim wumb ei noman ngolon miḅ ei, na noman ngoḅ.

²⁴ “Arnan, na noman ele yi piind. Nim wumb sikin kin, na ngum wumb ei, na pu muḅmbii konu ele, ouni muḅmun nind. Ei nge, na wumb nam nge tiḅang owundu ei keningii. Kumb ok mei sineririm kunum ei, Gos nim na noman ngolon. Nga tiḅang owundu ei, ngurun ku. ²⁵ Na Arnan! Nim Gos oḅ kun ka mendpiḅ puḅ wu. Mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, nim pii poḅ tunerik mon! Ba na nim piil. Nga ya wu ombu nim piilmin ku. Gos nim na kindan onj ni piinjing. ²⁶ Na nim nge oḅ dinga ei, wumb kanik andan tunj. Na nga andan tumbii nge wumb, en enim noman ngok enmin, oḅ ei piingii. Nim ei piikin kin, nim na noman ngun yi ku, wumb ei kin ngunjii. Nga yi ku, na en enim kin, ende muḅmbii,” pa nim.

18

Juras Jiisas Opu Orung Wumb Kin Ngum

(Masyu 26:47-56, Mak 14:43-50, Luk 22:47-53)

¹ Jiisas eim prei erpi ei poru neng kin, eim kin ekii silmin wu ombu kin, ouni puk, noḅ endi embe Kiron. Noḅ Kiron ele orung puk kin, orung ond Olip mong noḅmun ond pin pendnjing konu ele, tuk punjung. ² Juras Jiisas nipi, opu orung wumb ngumba wu ei, eim konu orung ele ond Olip telnjing konu ele, eim piim ku. Nimbilḅ erang, kunum kunum Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu kin, ond mong Olip telnjing konu ele, kuḅou toḅmun konu ele Juras eim piim. ³ Pe Juras eim opu wu kombur sipi kin, nga kuḅmaḅ kaḅilmin owundu enim nge opu ond wu kombur kindangin wu ni, lo ek piilmin wu ei sipi, konu orung ele, tuk om. Pe wumb ombu, dup jep kandik sik, opu epi sik, ambilk tu wunjung. ⁴ Jiisas eim kin, oḅ ombu pei tonu omba erim ei, Jiisas eim piipi poru nim. Nipi kin, wumb onjung konu ele mandi pupu yi nim, “Enim nii kuruk onmun?” pa nim. ⁵ Pe wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Sin Jiisas Nasares nge konu ele wu ei kurpun onmun,” pa ninjing. Pe Jiisas ek nipi, orung kindipi yi nim. “Ei na mendpiḅ moḅ.”

Nga Juras eim Jiisas sipi, opu orung wumb ngumba wu ei, wumb kin ouni angk mulnjung. ⁶ Nga Jiisas eim ek yi nim, “Ei na mendpiḅ moḅ!” Yi neng kin, wumb puku sik, orung bin ni erik, mei ele mani bok tunjung. ⁷ Jiisas nga ek nipi yi miḅ kii sim, “Enim nii kuruk onmun?” Wumb ek nik yi ninjing, “Jiisas Nasares konu ele wu ei kurpun onmun,” yi ninjing. ⁸ Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, “Na enim ek poru ninj ei, ‘Na mendpiḅ moḅ.’ Pe enim na kuruk onjung kin, wu ombu wak tangin pungii,” pa nim. ⁹ Eim ek yi nim ek ei, ok eim nirim ek ei, keimi pimba ni piipi nim. “Arnan, nim wu ombu na ngun ei, endi wak top

kindnenj.”¹⁰ Saimon Piisa eim tui kepil olt endi, se mułum ei sikir sipi, kułmał kałilim owundu wu ei nge kongun wu endi nge kom ełe, tui topu, kilip to kindim. Tum kongun wu ei, eim embe ‘Melkas’ nilmin.¹¹ Pe Jiisas eim Saimon Piisa kanpi yi nim, “Tui kepil olt ei nge, konu ełe orung kindii! Na Arnan oł embin tui ei to mundum ei, na kin tonu onermba ni piin min?” pa nim.

Jiisas Anas Mułum Konu Ełe Sipnjing

¹² Pe opu ełmin wumb tilap ei ni, opu tep ełim wu ni, Jura wumb opu ond wu ombu ni, enim ok Jiisas ambil gii nik, kan ngunjung.¹³ Wu Kaiyapas gułum Anas mułum konu ełe ok sipnjing kunum ełe, Kaiyapas eim kułmał kałilim wu owundu kongun konj ei erim.¹⁴ Kaiyapas eim ok Jura wumb kanpi yi nirim, “Wu endeim kapli kolpu, sinim wumb pei paki tumba,” nirim.

Piisa Yi Nim “Na Jiisas Kinal,” Nim

(Masyu 26:69-70, Mak 14:66-68, Luk 22:55-57)

¹⁵⁻¹⁶ Saimon Piisa kin, na Jon, Jiisas sipnjing konu ełe ekii se punjunguł. Nga wu endi eim kułmał kałilim wu owundu ei kanilim. Yi peng kin, wu Piisa ni pupu, Jiisas sipik enjing konu ełe tuk pum. Pupu, kułmał kalk ełmin wumb ei, ekii se pum; ba Piisa eim kung gui ondu mandi ełe torung angpi mułum. Pe na Jon, wumb onjung konu ełe tuk ełe onj. Pe na pup kin, kung gui ondu tep mułum ambil ei kin ek neng kin, na Piisa nirik tu wunj.¹⁷ Ambil kung gui ondu ełe tep er mułum ambil ei, ek nipi, Piisa ngopu yi nim, “Nim wu ei kin, ekii sikin endin wu kun min?” Piisa ek nipi yi nim, “Na mon!”

¹⁸ Kongun wumb ni, opu ond wumb ei, en enim dup endi kelnjing. Nimbil erang konu jii nim.

Wumb ei, dup ełe mandi dup piik mulnjung. Nga Piisa eim tuk ełe pupu angpi kin, dup ełe piipi mułum ku.

Kułmał Kałilim Wu Owundu Ei Jiisas Kii Sim

(Masyu 26:59-66, Mak 14:55-64, Luk 22:66-71)

¹⁹ Kułmał kałilim wu owundu ei, eim Jiisas kin ekii sik ok, wu ombu nge kii sim. Nga eim ek nipi, wu ngopu eririm ek ei mił piimbii nipi kin, Jiisas kii sim.²⁰ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na wu amb pei kanip ek peni ełe nip ngoł. Nga kunum kunum men tołmun ngii ełe ni, Gos nge men ngii owundu ełe, nirik wumb pei ek emb top nip, wumb ngoł ku. Konu ełe Jura wumb kułou tołmun konu ełe, ek embe top nip ngoł. Na ek endi koi er ninal mon.²¹ Nimbil erang nim na kii sin? Ek emb top wumb ngop ei piinjing wumb mołmun wu, kii sikin piinjii. Wumb ombu na nir ek ei piik mołmun,” pa nim.²² Jiisas eim ek yi mił neng kin, opu ond wu endi mandi angpi mułum ni opu, Jiisas angil misin topu, yi nim. “Nim ek yi mił nikin, kułmał kałilim wu owundu ngon min?” pa nim.²³ Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe na ek kis endi nil pim kin, kapli pe nim ni tor kindan wumb pei piingii. Ba ek kun ninj pim kin, kapli pe nimbil erang nim na ton?” pa nim.

²⁴ Pe Jiisas kan to pendnjing mił peng kin, wu Anas Jiisas kindang, kułmał kałilim wu num Kaiyapas mułum konu ełe kindim.

Piisa Nga Yi Nim, “Na Jiisas Kinal Mon!”

(Masyu 26:71-75, Mak 14:69-72, Luk 22:58-62)

²⁵ Saimon Piisa eim dup piipi, angpi mułang kin, wumb eim kanik yi ninjing. “Nim wu ei kin ekii sikin wu min?” Pe eim ek kend topu yi nim, “Ei na mon!”

nim. ²⁶ Kułmał kałiim owundu wu ei nge kongun wu endi Piisa eim wu ei kom tui kepii kin tum ei nge, tilap ende wu endi, opu yi nim, “Keimi mendpił na nim kenj ei nim eim kin ouni tuk ond mong Olip pin ele, tuk mułun ni kenj,” pa nim. ²⁷ Piisa nga eim ek dinga nipi yi nim, “Na Jiisas kinał mon!” Yi neng kin, pe mendpił kei kultu peli wii tum. Wii tang kin, Piisa eim kin Jiisas ok nirim mił, ek ei piim.

Jiisas Pailos Mułum Konu Ele Sipnjing

(Masyu 27:1-2,11-14, Mak 15:1-5, Luk 23:1-5)

²⁸ Kułmał kałiim wu num ombu ngii ei kin si kindik. Pe nga Jiisas sipik, gapman owundu ngii ele mułum konu ele sipnjing kunum ele, kupiiring sipnjing. Jura wumb en enim gapman owundu ngii ele nirik punenjing. Nimbił erang, en enim lo ek yi mił pałim. “Sin wumb eipi ngii ele nirik bin ei, sin ngenj ele penj mułmba; ei mon!” niłmin. “Ele nge, sin kuni owundu ‘Pasopa,’ ei nunermin,” ni piinjing. ²⁹ Yi piik kin, torung mulnjung. Pe Pailos eim tor opu, yi nim, “Enim wu ei, nimbił oł erim nik, kos erngii tu wunjung?” ³⁰ Wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Pe wu ei, oł kis endi enelang kin, sin nim kin tu wunelamin mon,” pa ninjing. ³¹ Pailos ek nipi, orung kindpi yi nim, “En enim wu ei sipik, en enim lo pałiim mił, kos piik erngii, sipei!” a nim. Nga Jura wumb ek yi ninjing, “Sin lo ek wu endi to kundmun min niłmin, ei sin to kundmun mił mon?” pa yi ninjing. ³² Nengin kin, oł ei, Rom wumb oł yi mił elmin oł ei nge ok, Jiisas eim ond peri kułmba nge, ei ni pendrim. Pe eim ok, wumb kan nirim ek ei mił, keimi pimba erim. ³³ Nga Pailos gapman ngii owundu ele nga nirik pum. Pupu kin, Jiisas wii tang wang kin, Pailos ek nipi, Jiisas kii sim. Sipi kin,

yi nim, “Nim Jura wumb nge king min mon?” ³⁴ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe ninim noman ele, ek ei piikin nin, min wumb endi eipi, na king nim ek yi mił nengin kin, nin min?” ³⁵ Nga Pailos ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na Jura wu min? Nimbił erang ninim nge Jura wumb tilap ei ni, kułmał kalk elmin wu num ombu ni, nim tu wuk, na moł konu ele ngunjung. Pe nim nimbił oł kis endi en?” ³⁶ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na nge konu sinim tep er mołum konu ei, ya mei ele konu tep er mułulamb kin, keimi na nge kongun wumb ei opu erik, Jura wumb endi ok, na sik, Jura wumb ngunenelangin mon! Ba na sinim tep er kanip mołum konu ei, ya mei ele mon!” pa nim. ³⁷ Nga Pailos ek yi nim, “Pe nim king endi min?” Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Ei ninim na king pa nin. Na minan ei na mei ele mengim. Na mei ele tonu onj ele nge, na ek nip, wumb ngop, kongun yi mił erip, ek keimi nip tor kindip el. Wumb pei ek keimi mendpił ei ekii silmin wumb ei, na ek ei piilmin.” ³⁸ Pailos ek nipi, ngopu yi nim, “Ek keimi nim nin ek ei nipe mił?” Yi ni pendpi anda pupu kin, Jura wumb kanpi kin, ek nipi ngopu yi nim, “Na wu ei, oł kis endi erim ei, na kur kan sinand. Wu ei kin, oł kis endi eim erim pinalim.

Pailos Yi Nim, “Jiisas Ond Peri Ele Nil To Kundei!” Nim

(Masyu 27:15-31, Mak 15:6-20, Luk 23:13-25)

³⁹ Ba enim nge oł endi yi palim. Ei ‘Pasopa’ kunum ei, kan ngii wu endeim ni kindmbii, niłmin. Pe na Jura wumb king ei, enim kin tor kindmbii min mon?” ⁴⁰ Wumb pei nga wii dinga tok, yi ninjing, “Ei mon! Nim Barapas kindan wangli!” Barapas eim wumb to kondpu, wumb eipi epi nge waning sipi elim wu mołum.

19

1-2 Yi nengin kin, Pailos ek yi neng kin, opu wumb Jiisas sipik kepui tunjung. Nga opu wumb kan jimbiltang gal mułum ei nge sik, king nge peng kon endi mił erik, peng ełe pendik kin, king nge alap mił alap kundii endi sik, eim telnjing. ³ Talk pendik kin, opu wumb ok yi ninjing, “Jura wumb nge king owundu mołun?” Nik, ek kulsik, angil misin tok, yi enjing.

⁴ Pailos nga tor opu wumb kanpi yi nim, “Enim kinei! Pe na eim sip tor tu wup, enim ngamb kin, enim piingii ei, na eim erim oł ei endi, na kan sinand mon!” ⁵ Pe Jiisas tor om. Opu kin, eim kan jimbiltang gal mułum ei sik, eim peng kon mił enjing, ei eim peng ełe mułang kin om. Nga alap kundii king mił talk kin, kindangin om. Opu kin, Pailos wumb kin ek yi nim, “Wu ei, enim kinei!” ⁶ Yi mił peng kin, kułmał kałiłmin wu owundu nin opu ond wumb ombu nin Jiisas kenjing ni, wumb ombu wii dinga tunjung, “Eim ond peri ełe nil to! Eim ond peri ełe nil to,” yi wii tunjung. Pe Pailos ek nipi, wumb ngopu yi nim, “En enim wu ei sik, ond peri ełe nil tei! Na wu ei oł kis erim oł ei, kan sinenj mon!” pa nim. ⁷ Jura wumb ek nik orung kindik yi ninjing, “Sin lo ek endi pałim ei, lo ek ei yi ninim, ‘Wu ei kułmba. Nimbil erang na Gos nge kingam moł,’ nilim.”

⁸ Pe Pailos ek ei piipi kin, mund mong nga erim. ⁹ Yi erang kin, Pailos kin Jiisas nga gapman ngii owundu ełe nirik punjnguł. Pukuł kin, Pailos kin ek yi nim, “Nim jili molkun on?” Ba Jiisas eim ek endi nipi, orung kindnerim mon. ¹⁰ Pailos ek nipi yi nim, “Nimbil erang nim na ek ei, ni orung kindnan? Na dinga ełe, nim si kindamb punjii. Nga na dinga ełe, nim ond peri ełe nil tumbii ei, nim pii poł tunan min?” ¹¹ Jiisas

ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe Gos tonu mołum ei, nim dinga ngunelang kin, nim kapli na to mani kindnelan mon! Nga wu ei na sipi, nim angil ełe ngum wu ei, eim nge oł kis ei nim nge oł kis en ei to mani kindim. Eim nge oł kis am tonu mendpił pałim!”

¹² Pailos eim ek ei piipi kin, Jiisas ek dinga nip, tor kindamb ba, ni piim. Ba Jura wumb wii tok, ek dinga nik yi ninjing, “Pe nim wu ei kindan pum kin, nim Rom wu owundu, Siisa nge wu puł mon!” pa ninjing. “Wu nii endi, ‘Na king’ nimba wu ei, Rom wu owundu, Siisa nge opu orung wu mułmba.”

¹³ Pailos eim wumb ek ei piipi kin, ek yi nipi, opu wu endi Jiisas sipi anda tu wum. Pe Pailos eim tonu kos piik ełmin konu ełe mułum. Pailos mułum konu ei, kom ku peł kuł sałmin konu ełe mułum. Nga Eipru wumb konu ełe embe yi nilmin, ‘Gapasa’ nilmin. ¹⁴ Pe kunum ei, kuni owundu ‘Pasopa,’ kor kunum nik, kuni er kun erik ełmin. Nga ‘Pasopa’ kunum ba konu eni beli pim. Peng kin, Pailos ek yi nim, “Jura wumb en enim king ei kinei!” pa nim. ¹⁵ Pe kułmał kałiłmin wu owundu ek orung kindik yi ninjing. “Sin nge king endi eipi mulalıim, ba wu Siisa sin nge king endeim mołum. ¹⁶ Pe nga Pailos eim Jiisas wumb nge angil ełe ngum. Ngang kin, wumb ombu Jiisas ond peri ełe nil to pendngii nge ngum.

*Jiisas Ond Peri Ełe Nil Tunjung
(Masyu 27:32-44, Mak 15:21-32,
Luk 23:26-43)*

¹⁷ Yi mił peng kin, wumb ombu Jiisas sipnjing. Sipangin kin, Jiisas eim ond peri ei ko wupu sipi kin, tor pum. Pum konu ei embe, ‘Wumb peng embil konu,’ nilmin. Konu ei embe endi Eipru ek nik, ‘Golkasa’ nilmin. ¹⁸ Konu ełe, wumb ombu Jiisas ond peri ełe nil tunjung. Tok kin, nga wu

eipi tał ond peri ele tał eipi yi ku nil tunjung. Wu endi Jiisas nge angil taring ele nil tok kin; nga endi Jiisas nge angil tundung ele nil tunjung. Tok nga, Jiisas wu tał kin tuk mii menb ele nil tungung. ¹⁹ Pailos eim mon endi polpu kin, Jiisas pim ond peri ele tonu kind pendim mon ei, ek yi mił nim, “Jiisas Nasares Konu Ele Wu Ei Jura Wumb King.” yi ni pol pendim. ²⁰ Konu orung ele, Jiisas ond peri ele nil tunjung ei, konu owundu ele mandi mił sim. Pe Jura wumb pei Pailos ek pułum ei gerik piik enjing. Erik ek ei, Eipru wumb ek ni, Griik wumb ek ni, Rom wumb ek ni, ei mił pol pendim. ²¹ Pe Jura kulmał kalimin wu num ombu Pailos kin ek yi ninjing, “Pailos, nim ek mon yi pulerii mon! ‘Jura wumb nge king’ ei mon; ba nim ek mon yi mił pol! ‘Wu ei eim yi nim, na Jura wumb nge king,’ yi pułii!” pa ninjing. ²² Pailos ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Ek na puls, ei pol poru ninj ei pengli!” pa nim.

²³ Nga opu ond wumb kapil kapli ombu, Jiisas ond peri ele nil to pendik kin, Jiisas alap ni konduk ei, mok tok, en enim wu endeim endeim ni sinjing. Nga kon takis ei sik ku; ba kon takis ei mui tołmun konu endi sineririm. Sinerang kin, kon ei, tonu orung orung er mani puk pirim. ²⁴ Pe opu wumb en enim ek yi nik, “Sinim kon takis ei, to piltan to yi enermin mon!” nik. “Sinim kom ku kembis mił silin kin kinjmał erpin kin, wu endeim mendpił konduk ei simba,” ninjing. Nik ol yi erik kin, Gos nge ek ok pultum yi nirim, mił keimi tonu opu poru nirim.

“Na nge alap konduk ei mok to sinjing. Nga na kon takis ei, kom ku kembis mił kinjmał erik kin, wu endeim simba nik, yi enjing.”

Ei keimi tonu wang kin, wumb

yi enjing ei Gos nge ek nirim mił keimi tonu om.

²⁵ Pe Jiisas ond peri ele to pendnjing konu ele, Jiisas eim mam ni, angim Mariya ei, Kliyopas nge ambim ni Mariya Makandala ouni ok engnjing. Amb ombu ok, Jiisas to pendnjing ond peri ele, mandi ok engnjing. ²⁶ Jiisas eim kenim ni, mam kin, Jiisas eim noman ngopu elim wu ei, na Jon ouni mandi ond peri ele enginjngil. Pe Jiisas eim ek nipi, mam ngopu yi nim, “Wu ei, nim kinganim mił mołum.” ²⁷ Nga Jiisas eim noman ngołum wu, na Jon kanpi yi nim, “Amb ei, nim manim mił mołum,” pa nim. Pe kunum ele, na Jon, Mariya nam ngii konu ele orung sip kin, tep er se moł.

Jiisas Kulum Poru Nim

(Masyu 27:45-56, Mak 15:33-41, Luk 23:44-49)

²⁸ Pe ei poru neng kin, Jiisas eim piim ni, eim kongun ei pei poru nim. Nga Gos nge ek mon ok pułum ei, keimi tonu orum ei, poru nipi yi nim, “Na noł nuwa enim,” nim. ²⁹ Noł ming endi piki to pim ei, epi gupu tołum noł wain ei kindangin kin, piki top pim. Pe wumb endi sikir pupu, noł tuk silim epi ei mił epi endi sipi mułang kin, Jiisas numba piipi kin, epi endi tu wupu kin, noł gupu tołum epi tuk kindim. Kindpi kin, goltum endi tu wupu kin, Jiisas gupu ele pendim. ³⁰ Pe Jiisas eim noł gupu tołum noł wain ei, nopu yi nim, “Nam kunum pei ei poru ninim,” a nim. Yi mił nipi kin, eim peng to mani kindpi kin, kulum. Nga eim noman tuk gui ei, wak tang pum.

Opu Ond Wu Endi, Jiisas Demb Ele Kileng Tum

³¹ Pe kunum ei, kuni owundu ‘Pasopa’ numun nik, kuni er kun elmin. Nga kor owundu tonu wang kin, Jura wumb lo ek yi mił ni pendilmin ei yi mił, “Kor owundu

ele, wumb kongun endi energii mon!” pa nilmin. Ei yi mił peng piik kin, kulnjung wu kei ngenj tonu ond peri ele mulerngii, ni piinjing. Pe wu Kombur Pailos kanik kii sik, ek yi ninjing. “Enim sikir ok kin, wu kei nge simb angil ele sikir embil engin tangin kin, sikir kulangan kin, si mani singii,” pa ninjing. ³²⁻³³ Pe opu ond wumb puk kin, wu tał Jiisas kin ouni ond peri ele nil tunjung wu tał, simb angil ele, ambilk engin tok enjing; ba puk kin, Jiisas kenjing ni kulum pim. Nga eim simb angil embil kin engin tok enenjing, mon. ³⁴ Ba opu ond wu endi Jiisas demb ele kileng tum. Tum konu ele, sikir miyem kin noł ouni tor om. ³⁵ Pe na Jon, oł ei erim, ei kanip piinj. Pe nga, na Jon ek ei nip tor kindind ei kapli, enim pii gii ningii. Na ek nind ek ei, keimi mendpił! Na piip kin, ek nind ei, ei keimi mendpił nip tor kindind. ³⁶ Epi ei tonu om ei, Gos nge ek ok pułum ei nirim ei, keimi tor om. Ek ei yi mił palim, “Eim nge embil endi to engin tunerngii mon!”

³⁷ Nga Gos nge ek ok pułum ele, ek endi yi mił ninim, “Opu ond wu ei, kileng to kundum wu ei keningii,” pa nim.

Kom Ku Tukpu Ele Jiisas Tukpu Tunjung

(Masyu 27:57-61, Mak 15:42-47, Luk 23:50-56)

³⁸ Ei epi poru neng kin, Josep wu ei eim Airmasiya konu ele wu ei, eim Jiisas kin ekii silim wu endi om; ba eim Jura wumb kin mund mong erpi kin, eim pii gii ei ni peni ele kindnerim. Josep eim opu, Pailos kanpi kin, yi nim, “Na Jiisas ngenj ei simbi ond,” pa nim. Pe Pailos kapli neng kin, Josep Jiisas ngenj ei sipim. ³⁹ Nikoriimas wu ei, eim ok, Jiisas multum konu ele epin kunum kunum orum wu ei, eim om ku. Om wu ei, eim ond

kanim eipi eipi tał ei nge muru ka tołum epi ei sipi tu wum. Tu wum ond tał nge, epi muru ka wii tołum ei ende kindik mundnjung. Pe ond kopung ei, epi embin owundu er 100 mił yi kapli erim. ⁴⁰ Wu tał Jiisas nge ngenj ei sipinjngil. Pe wu tał epi muru ka tołum ei, Jiisas ngenj ele kindikił. Nga alap ka wii pandi tokuł ei enjngil Jura wumb, wumb kulii tungii pendik elmin oł ei, enjngil. ⁴¹ Jiisas ond peri ele, to pendnjing konu ele, aka pin endi sim. Pe aka pin ele, tukpu konj endi sim. Tukpu konj ei, ok wumb kulii endi tukpu ele tunenjing mon. ⁴² Pe kunum ei, kor owundu kuni ‘Pasopa’ kunum mandi erang kin, Jura wumb kuni er kun elmin kunum ei, mandi poru nimba. Nga tukpu konj mandi molum ei, wu tał Jiisas konu ele pendinjngil.

20

Jiisas Nga Angpi Tonu Opu Konj Pum

(Masyu 28:1-8, Mak 16:1-8, Luk 24:1-12)

¹ Pe Mariya Makandala eim kor kunum kupiiring ok tangpi kun enerang kin, eim Jiisas pendnjing konu tukpu ele tor om. Opu, eim kenim ni Jiisas eim pendik, tukpu ele kom ku owundu endi, ondu ngok pendnjing; ba eim kenim ni, ondu ngok pendnjing mił pinerim.

² Yi peng kin, eim nga sikir pupu, Saimon Piisa kin wu endi Jiisas eim noman ngołum wu ei, Jon kin mulnjunguł konu ele kanpi yi nim, “Sinim Owundu tukpu ele pinałim; sipinjng palim. Sin piinamin; eim sipi jili orung pendnjing da.” ³ Pe Piisa kin na kin sił ngii konu ele punjkuł. ⁴ Pupul kin, sikir punjpuł; ba na Jon, Piisa eim pend si kindip na ok punj. Pup kin, Owundu tukpu tunjung konu ele, ok tor punj. ⁵ Pup kin, mani pii polup, tukpu ele epi sip kenj ni

alap tuk sim; ba eim tuk pup kin-nenj. ⁶ Saimon Piisa ekii se tor opu, tukpu ele tuk pupu, kenim ni alap ei mendpił sim kenim. ⁷ Nga alap, Jiisas eim peng ele pandi tok pendnjing alap ei, sinerim mon! Alap ei simbir ka erpi, orung ele eipi kind sim. ⁸ Pe na Jon ok onj, tukpu ele tuk punj ku. Pup, epi ei kanip kin, na pii gii ninj. ⁹ Pe kunum ei, Gos nge ek ok pulum ei, sil pii kun enenjpił. Gos nge ek ei yi nirim, "Jiisas eim tukpu ele angpi konj ba," yi mił ninim. ¹⁰ Pe sil Jiisas kin ekii silmbił wu tał, nga ngii konu ele orung punjpuł.

Mariya Makandala Eim Jiisas Kenim

(Masyu 28:9-10, Mak 16:9-11)

¹¹ Pe Mariya eim, tukpu ele, torung angpi kin, ke nipi engim. Ke ni, pendpi kin, tukpu ele kan tuk kind kenim. ¹² Kenim ni, enjel tał alap kuru kindinjngił wu tał mulnjunguł ni kenim. Ok Jiisas eim ngenj pim konu ele mulnjunguł enjel endi, Jiisas nge peng sim ele mulang kin, endi Jiisas nge simb sim konu ele mułum. ¹³ Pe enjel tał ek nikił Mariya ngokuł yi ninjngił. "Amb, nim nimbil erang ke nin?" Pe eim ek nipi, ngopu yi nim, "Na nge Owundu sipnjing pałim ei, eim sipik, jili orung pendnjing ei na piinand," nim. ¹⁴⁻¹⁵ Yi nipi, kan orung kind kenim ni, wu endi engim. Ba amb Mariya ei, eim wu ei Jiisas ni piinerim mon! Pe amb Mariya eim yi ni piim; ei eim aka pin tep mułum wu endi ni piim. Nga Jiisas eim kanpi kin, yi kii sim, "Amb nim nimbil erang ke nin? Nim wumb nii kurun?" Mariya ek nipi, ngopu yi nim, "Pe nim eim si pendin kin, na nen kin, piip eim simbii," pa nim. ¹⁶ Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, "Mariya!" Pe amb Mariya nga ak topu, Eipru wumb ek ele yi nim, "Raponai!" Pułe ei

yi mił, 'Ek emb to ngołum wu,' yi nim. ¹⁷ Jiisas ek nipi, eim ngopu yi nim, "Nim na ambil gii ninerii mon! Na Arnan kin nga orung tonu punenj, kokuł. Nim orung pukun kin, na engnan noł kankin yi ninjii! 'Na Arnan nga enim Ernjing mołum ele tonu pund. Nga nam nge Gos ni, enim nge Gos mołum konu ele, tonu bii pund,'" Jiisas yi nim. ¹⁸ Pe amb Mariya Makandala eim orung pupu, Jiisas eim kin ekii silmin wu mulnjung konu ele pum. Pupu, ek nipi yi nim, "Na Owundu kan poru nip ond." Nipi, Jiisas eim kanpi, nipi ngum ek ei nipi, wu ombu ngum.

Jiisas Kin Ekii Silmin Wu Ombu Jiisas Nga Kenjing

(Masyu 28:16-20, Mak 16:14-18, Luk 24:36-49)

¹⁹ Jiisas kin ekii silmin wu ombu, Jura tep elmin wumb owundu kin mund mong enjing. Erik kin, en enim ngii endi ondu dinga ngo pendik kin, nirik mulnjung. 'Konu kor kunum endi, konu eni mani pang kin, en enim ngii nirik mulnjung. Pe Jiisas eim opu tuk ele engim. Angpi kin, yi nim, "Enim noman emin pangli," nim. ²⁰ Yi mił neng kin, Jiisas ngenj orpuł angil ni, demb ei andan tum. Jiisas kin ekii silmin wu ombu, nga Owundu kanik kin, ka piinjing. ²¹ Jiisas ek nga nipi wumb ombu ngopu yi nim, "Enim noman emin ka piingii. Arnan kindang onj mił, yi ku nga enim kindamb kin, nam kongun ei er pungii!" pa nim. ²² Eim ek yi mił nipi kin, eim pop topu, wu ombu kin kindpi kin, yi nim, "Gos nge Gui Ka enim kin ngond," pa nim. ²³ "Na enim noman dinga ngond. Pe enim wumb kombur oł kis ei kil ngonmun ningii; ei kapli poru nimba. Nga enim wumb kombur oł kis ei pangli ningii wumb ei, oł kis pimba ku," pa nim.

Tomas Jiisas Kenim

²⁴ Jiisas eim kin ekii silmin wu engki nga tał mulk konu ełe Jiisas wumb ei kin, nga tor orum kunum ei, wu endi tuk ełe mulerim wu ei Tomas, nga eim embe endi ‘Dirimas,’ nilmin. ²⁵ Pe wu eipi ombu, Jiisas kanik Tomas ninjing; ba Tomas eim ek nipi, wu kombur ngopu yi nim, “Pe na Jiisas nge ngenj orpuł ei kanip, nam angil mong ei sip ambilip, eim angil ni, demb ełe orpuł ei kanip enenj kin, kapli na pii gii ninermbii mon,” pa nim.

²⁶ Nga ekii se, kongun endi opu pang, Jiisas kin ekii silmin wu ombu kin, Tomas ni ouni mulk. Molk kin, en enim Jura tep elmin wumb kin, mund mong erik kin, ngii ondu dinga ngo pendik poru nik, en enim nirik mulk konu ełe, Jiisas opu tuk ełe engim. Angpi kin, ek yi nirim, “Enim noman emin ka sengli,” nirim. ²⁷ Pe Jiisas eim ek nipi, Tomas ngopu yi nim, “Nim angil mong ei yi ełe pendkin kin, na angil orpuł ełe kenii!” nim. “Nga nim nge angil ei, na demb orpuł ełe, tuk kindii! Pe nim pii gii ei to kindnenjii; ba nim pii gii dinga ninjii!” pa nim. ²⁸ Tomas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Nim na nge Owundu! Nim na nge Gos mendpił!” ²⁹ Jiisas ek nipi, Tomas ngopu yi nim, “Nim na kankin pii gii nin min? Wumb na kinarik kin, pii gii nik yi enmin wumb ei, ka piingii.”

Jon Nge Pule Ek Ei Pultum

³⁰ Jiisas eim jep oł nga pei erpi kin, eim nge ekii silmin wu ombu mulk, tuk ełe erim. Ba na Jon Jiisas erim jep oł ei, pei mon ełe pulenj, mon. ³¹ Ba na ek poł poru ninj ei, enim Jiisas ei eim Kraiss Gos kindang wu eim, enim pii gii ningii ei, eim Gos nge kingam. Pe enim eim kin pii gii ninjing kin, kapli enim eim nge embe ełe, enim

noman konj sik, kunum kunum mulngii nge singii.

21

Jiisas Eim Kin Ekii Silmin Wu Angil Orung Nga Tał Jiisas Kenjing

¹ Ekii se nga, Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu kin tor om. Opu kin, Taipiriyas konu ełe ni konu orung ep noł gop mołum konu ełe, Jiisas eim nge yi mił tor om. ² Saimon Piisa ni, Tomas eim embe nga endi ‘Dirimas,’ nilmin ei ni, Nasaniyel, Kena konu kembis ełe, Galilii konu owundu ełe wu ei ni, Sependii nge kingam tał ni, nga wu tał Jiisas kin ekii sinjngil wu tał kin, ouni muljung. ³ Pe Saimon Piisa ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Na omu tumbii pund,” nim. Wu ombu ek nik, eim ngok yi ninjing, “Sin nim kin ouni bin,” ninjing. Pe puk, noł kanu ełe, tonu puk punjung. Ba kunum pei ei emii peng kin, en enim omu endi tunenjing mon. ⁴ Pe konu kupi-iring konu eni tonu omba erang kin, Jiisas eim pupu, noł gop orung wer ełe, engim. Ba eim kin ekii silmin wu ombu ei, Jiisas ni pi-inenjing mon. ⁵ Pe Jiisas ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Kang wu kei, enim omu endi sinmin min?” Pe wu ombu ek nik, orung kindik yi ninjing, “Mon.” ⁶⁻⁷ Nga eim yi nim, “Enim omu kon nga sik, noł kanu angil tundung ełe kindik, omu kombur singii,” nim. Yi neng kin, omu kon puljung ni, omu pei sinjing. Pe omu kon ei tonu singii pinerim mon; kon ei wurup mendpił nim. Na Jon, ek nip, Piisa ngop yi nim, “Ei Owundu!” Pe Saimon Piisa eim kon takis gulpu sepi, kongun erim. Nga eim Owundu ek ei piipi kin, kon takis ni kindpi, puku sipi, noł ełe mani pum. Pupu kin, Jiisas mułum konu ełe sikir pum. ⁸ Jiisas kin ekii silmin wu kombur wangin kin, omu mer kon

ele, piki top pim ni, ambil gii nik tonu sinjing. Nga wu ombu noł wer ele, turii mił mulenjing. Mulk konu ele ei su yi mił, 300 simb mił sim. ⁹ Pe ok noł wer ele, tor ok kenjing ni, dup endi nopu pim. Pim konu ele, kenjing ni omu kombur dup ele pim. Nga bres orundung kenjing ni sim ku. ¹⁰ Jiisas ek nipi wu ombu ngopu yi nim, “Enim omu pe kon poł sinjing ei, kopur to wei!” ¹¹ Pe Saimon Piisa eim noł kanu ele tonu pupu, omu kon ni ambilpi kin, noł peł ele ambilpi sipi kin noł wer ele sipim. Omu owundu owundu tuk omu kon ele piki top pim. Omu tuk mołmun ei, omu peng yi mił 153 pei mołmun. Mulnjung omu pei ombu mulk, ba omu kon kilip tunerim mon. ¹² Jiisas ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Enim ok, kuni nei!” a nim. Pe Jiisas nim ek ei, wu endi eim kii sinerim mon, “Nim nii?” En enim piinjing ni, “Ei Owundu,” ni piinjing. ¹³ Jiisas eim dup konu ele opu, bres ni sipi, wu ombu ngum. Nga omu yi ku erim.

¹⁴ Jiisas eim kołpu nga tukpu ele angpi opu kin, nga konj pupu endim. Pe eim kin ekii silmin wu ombu kin, kunum tekliki peni ele tor wang kin, kenjing.

Piisa “Nim Na Nge Kung Siipsiip Ombu Kuni Ngo!”

¹⁵ Kuni nok poru nik, Jiisas ek nipi, Saimon Piisa ngopu yi nim, “Saimon, nim Jon nge kingam, nim epi eipi pei ele to mani kindkin, na noman ngon min?” Saimon ek yi nim, “Keimi Owundu, nim piin; na nim noman ngond.” Pe Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, “Nim na nge wumb kung siipsiip wał mułangin kin, na nge ek emb tokun ngunjii ei, kung siipsiip mił kuni ngunjii.” ¹⁶ Jiisas ek nga nipi, Piisa ngopu yi nim, “Saimon Jon nge kingam, nim na noman ngon min mon?” Piisa ek orung kindpi

yi nim, “Owundu, na nim noman ngond,” nim. Nga Jiisas ek nipi, Piisa ngopu yi nim, “Nim na nge pii gii ninjing wumb kung siipsiip mił ei, tep ka er mulii!” a nim. ¹⁷ Jiisas nga ek kunum tekliki nipi, Saimon ngopu yi nim, “Saimon Jon nge kingam, nim na noman palim min?” Pe Piisa eim noman embin to piim. Nimbil erang pe ek kunum tekliki mił nipi, Piisa kindpi yi nim, “Pe nim na noman ngokun nin min?” Pe Piisa ek nipi, Jiisas ngopu nim, “Owundu, ninim epi pei piilin wu. Nim piin, na nim noman ngoł.” Pe Jiisas nga ek yi ku nim, “Nim na nge wumb kung siipsiip mił mułangin kin, na nge ek emb tokun ngunjii ei kung siipsiip mił kuni ngunjii,” pa nim. ¹⁸ Na ek keimi mendpil nip nim ngond, ok nim wu kangi wu multum kunum ei, ninim kan talkin, ninim konu jili bii ni piilin konu ele kunum ei, ninim kan talkin, ninim konu jili bii ni piilin konu ele pułun. Nga ekii se, nim tukui enjii kunum ei, nim angil tonu kindkin mułan kin, wumb nim kan kend ele talk, ninim bii ni piinenjii konu ele sipngii,” Jiisas yi nim. ¹⁹ Jiisas ek nirim ei pułe yi mił, Piisa eim ond peri ele kułmba oł ei mił nirim kunum ei, eim Gos nge embe ei ambil tonu kindmba nge nim. Jiisas eim ek ele nge piipi kin yi nim. Pe Jiisas Piisa kanpi yi nim, “Nim na bii konu ekii se!” a nim.

Jiisas Eim Noman Ngołum Wu Ei Nge Ek

²⁰ Piisa eim kan ak topu, kenim ni, na Jon ekii sip onj. Na ok kuni nuk kunum ele, na Jiisas multum konu ele, mandi mołup yi ninj, “Owundu, nim wu nii opu orung wumb ongii konu ni tor kindmba?” ²¹ Piisa na kanpi kin, ek yi nipi Jiisas ngum, “Owundu, wu Jon ei eim nipe oł mił endi eipi kułmba?” ²² Pe Jiisas ek nipi, Piisa

ngopu yi nim, “Pe nam noman eġe, eim konj muġang kin, na nga orung ombii kunum, ei kapli. Pe ei nim nge epi mon! Nim na kin ekii se onjii.” ²³ Yi miġ nga ek ei, angim noġ mulnjung konu eġe, eipi eipi nipi angim noġ kin ngum. Ngopu, yi nim, “Ekii siġim wu ei, Jon eim kulermba. Ba Jiisas eim ‘Wu ei kulermba,’ ei, yi ninerim mon. Ba Jiisas eim yi nim, “Ei na nam noman eġe pim kin, wu ei konj muġang kin, na orung ombii kunum ei, ei nim nge epi mon!” ²⁴ Ei ekii siġim wu endi, eim ek ei ni tor kindnim. Nga eim ek mon ei poġpu, poru nim ek mon ei, sinim piinmin ek mon ei, ek keimi mendpiġ ninim. ²⁵ Ba nga oġ kanim kanim pei, Jiisas eim erim ku. Kapli wu nii endi, eim Jiisas nge oġ erim mon ei, puġmbii ni piim kin, kapli mon puġngii ei, pei muġmba. Na piind ei, ya mei konu eġe orung orung pei mon puġġangin kin, kapli konu endi wii sineneġang, mon!

Luk Mon Aposel Połpu Ek Se Andilmin Wumb Oł Enjing Ei Pułum

Jiisas Eim Ek Dinga Nipi, "Gos Gui Ka Kindmbii," Nim

¹⁻² O Tiopilas, na mon ei, ok nam pei puls. Jiisas eim epi pei erpi, wumb andan topu erim ek ei, na puls. Kumb ok ni, pe kunum ełe, eim kongun pułgun mundum. Ekii se, eim tonu epin ba erim kunum ei, eim ek se andilmin wumb kengip ngopu noman dinga ei, Gos Gui Ka kin ngurum. Ekii se, nga Gos Jiisas tonu epin sim. ³ Jiisas ngenj kumbii kułum. Kułum poru neng kin, nga ekii se, eim ek se andilmin wu mulnjung konu konj tor om. Pe eim epi ei erang kin, nam konj moł ni piingii nipi yi nim. Pe kunum 40 ełe, Jiisas eim kenjing kunum ełe, Jiisas eim Gos epi pei tep erpi, kanpi mołum ei, ek nipi ngum. ⁴ En enim tep to molk kin, eim wumb ei ek nipi ngum. Enim Jerusalem konu, ełe si kindnerngii, ba Erinjpin Gos ek yi nim, "Na enim epi ngumbii ei, enim epi ei kui erik mułngii. Molk kin, na ek yi mił nip enim ngunj. ⁵ Jon wumb noł pendpi ngum, ba kunum endi kinan punenmba ei, Gos Gui Ka enim noł pendpi ngumba."

⁶ Pe kunum ełe, Jiisas wumb kin tep tok mulnjung. Molk kin, eim kii sinjing, "Jiisas Owundu! Nim Esrel tilap wumb paki tokun, Rom wumb to mani kindnjii min? Kunum ełe, Esrel wumb nga wii mułngii." ⁷ Pe eim ek nipi ngum, "Ei enim epi mon; pe enim kunum kunum pingii kapli enermba ei Erinjpin Gos eim ełim. Pe eim enim tep mołum. ⁸ Ba ekii se Gos Gui

Ka, enim kin omba. Nga eim enim noman dinga ngumba. Ngang, na ek Jerusalem konu ningii ei Juriya konu orung ni Sameriya konu ni, mei konu orung pei pang kapli ermba."

Jiisas Eim Ei Epin Konu Orung

Pum

⁹ Jiisas eim ek ei nipi poru nim; pe en enim kanik mulnjung. Mułangin kin, Jiisas eim tonu pum. Pe kupu endi eim tonu sipim. Sipang wumb kanik mulnjung ni an sipim.

¹⁰ Eim pum, pe Jiisas nge wumb en enim ei muł ełe kanik enjing. Pe sikir wu tał konduk kuru pim, wu tał tor onjnguł ¹¹ Wu tał okuł yi ninjngił, "Enim Galilii wumb, enim nimbil erang angk ei muł ełe kanik mołmun? Ei Jiisas, pe Gos eim kin sipi orung sipi ei tonu epin sipipi, eim nga orung omba ei enim pe kaninmin mił yi orung omba."

Wu Endi Juras Kongun Simba Ni To Tonu Kindnjing

¹² Yi erang, en enim komung ei si kindik, komung ei embe Olip, pe Jerusalem konu orung punjung. Komung pim ei, Jerusalem konu mandi pim. ¹³ Pe en enim konu owundu ełe tuk punjung; en enim tuk mołumun konu ełe tonu punjung. Punjung, wu embe yi mił Piisa, Jon, Jeims, Pilip, Endru, Tomas, Basolomu, Masyu, Elpiyas kingam Jeims, Jeims kingam Juras. Saimon wu endi wumb ei nge Rom wumb to mani kindngii nirim. ¹⁴ Pe wu ombu en enim noman ende kindik, prei erik mulnjung. Amb kombur ni, Mariya Jiisas mam ni, Jiisas angim noł yi ku prei erik mulnjung.

¹⁵⁻¹⁹ Wu Juras yi mił erim. Wu ei mei endi top erim ku ei kułmał kalilmin wumb owundu ngunjung. Ngangin kin, eim oł kis er pendpi, wumb sipipi Jiisas mułum konu

andan tum. Eim bok topu mani pum. Pe eim nge ngenj tuk ele engin topu eim kirim ni tulup nipi tor pum. Ekii se wumb pei Jerusalem konu mulk wumb pei ek ei piik nik punjung. Pe en enim ek ele konu ei 'Akeltama' nik mei konu ei wumb miyem konu ninjing. Wumb kulou tolmun kunum ei, Piisa pii gii wumb kumb ele angpi, ek endi nipi ngum. Pe wumb 120 mił pei mulnjung.

Piisa ek nim, "Engnan noł, enim piyei! Gos pipe mon endi multum, kumb ok Gos Gui Ka wu Deipis gupu ele nipi tor kindrim. Juras kin nim, pe ei eim Jiisas ba konu andlam andan tang, wumb Jiisas keningii. Ek ei pepi peni ele omba, nik pe pepi tor onum.

Ok Jiisas Juras sin kin to tonu kindmondum. Mołpu, sin kongun ende er mulpun elmin nipi," Piisa yi nim.

²⁰ Piisa yi nim, "Ek ei mer mon Sam ele Jura wumb golang Deipis pulum ek yi nipi nim,

'Eim ngii konu wii simba, wu endi mulermba,' mon Sam ele ek yi ninim. 'Pe nga wu eipi endi eim kongun simba,' pa ninim."

²¹⁻²² "Wumb endi Jiisas nga konj tonu om kenim ni wu ei sin kin tuk omba. Wu ei sinim kin tep topun endinmin. Kunum kunum Jiisas eim sinim kin pupu opu er mołum. Kunum ele Jon eim wu amb noł pendpi ngurum. Kunum ele nga Gos Jiisas sipi orung epin konu simba," pa nim. ²³ Piisa ek yi mił nim, "Kapli wu tał embe tumun." Wu endi Josep, Basapas ninmin wu ei, wu ei embe eipi endi palim ku, embe endi Jasas, pe wu endi embe Masaiyas. ²⁴ Pe en enim prei erik, "Owundu! Nim wumb pei noman tuk nim piin. Wu tał nii endi mulmba ei nim to tonu kindin ei nim sin andan to! ²⁵ Tan wu ei Juras elim kongun

ei ermba. Juras eim kongun ei si kindpi eim dup konu ele pum." ²⁶ Pe wumb en enim prei erik, Gos wumb andan tang angil tonu kindnjing ni Masaiyas wumb pei engki nga endeim ele tuk kindangin kin, kongun ele enjing.

2

Gos Gui Ka Mani Om

¹ Gos Gui Ka mani om kunum ei Pendikos nilmin. Pasopa kunum 50 poru neng, Pendikos kunum om. Pii gii wumb en enim ngii endi ele kulou tunjung. ² Pe sikir tonu muł ele ek tengim, konu gur gali mił, owundu endi top ngii ele nirik wumb mulnjung konu om. ³ Pe wumb molk kenjing ni dup anmbił mił pei onjung. Pe epi ei gał topu wumb mulnjung konu eipi eipi punjung. ⁴ Gos Gui Ka Jiisas nge wumb mulnjung konu tuk opu poru nim. Gos Gui Ka je erang wumb pei, wumb ek eipi eipi tengnjing. Ei Gos Gui Ka erang yi enjing.

⁵ Pe Juras wumb Jerusalem konu mulnjung wumb, ei Gos ek piilmin wumb konu orung orung pei onjung. ⁶ Pe konu gur gali owundu neng kin, wumb ok kulou tunjung. Wumb ok molk ek ei piinjing ni, Gos nge wumb ek eipi eipi nik mułangin kin, nimbil erang puku sik mulnjung. ⁷ Wumb puku sik noman embin tang mulnjung. Mol, ek yi ninjing, "Nimbil erang wumb ei ek eipi eipi nik enmin, ei Galilii wumb min? ⁸ Nimbil oł erang sinim ek erinjin menjpin noł sinim ngopun ele ek ei piilmin mił nilmin. Wu ombu Galilii konu wumb min? ⁹ Sinim wumb Parsiya ni konu Miriya ni Eilam, Mesoposemiya konu sinim wumb konu orung orung wumb, Juriya ni Kaparosiya, ni Ponsas ni Eisiya wumb mołmun. ¹⁰ Prisiya ni Pampiliya, Eisip ni, wumb orung orung Afrika konu Sairiini, ni

sin Rom wumb ya ele pei ya ele mołmun. ¹¹ Wumb Griis ni Areipiya ni sinim Jura wumb ni wumb tilap eipi ei sinim Jura elmin oł ei enmin. Ba sinim wumb pei sin sinim ek piimin; Gos nge jep oł pei nipi sinim ek ele nipi ngołum.”

¹² Pe puku sik, noman embin tang mulnjung. En enim ek dinga nik piik enjing. “Epi nimbil oł enim?”

¹³ Ba wumb kombur en enim ek buł morung nik ek dinga ninjing, “En enim noł nok wulu pang kin, ek eipi eipi ninmin,” pa ninjing.

Piisa Gos Ek Ka Ei Nipi Wumb Ngum

¹⁴ Pe Piisa engki nga endeim mulnjung konu ele tuk angpi wii dinga topu ek dinga nipi wumb ngum. “Enim Jura wumb ni wumb ok Jerusalem konu wumb ok mołmun; enim kom sek, oł enim ei ni ngamb piingii,” pa nim.

¹⁵ “Enim wumb ombu noł nok wulu punum ni piinmin ba mon; akip konu kupiiring eni pim. ¹⁶ Ba oł ei Gos nge ermba oł ei piipi nilim wu Joel yi ninim.

¹⁷ ‘Gos ek yi nim, ekii se poru nimba kunum mandi erang Gos Gui Ka wumb pei ngamb eim Gos pei ngumbii,’ pa yi nim. ‘Pe enim kingenjing embilenjing ni Gos oł ekii se ermba ei piik nilmin wumb ek tangilmin mił yi tengingii. Noman ka wii enim wu kangi wu mułngii konu andan tumbii, or kumb mił er keningii. Pe wu tukui ombu piingii konu or kumb ka andan tamb keningii, pa nim. ¹⁸ ‘Kunum ei enim wu amb kongun wumb na Gui Ka pei ngumbii ku. Ngamb kin Gos oł ekii se ermba ei piik nilmin wumb ei ek nilmin mił ningii. ¹⁹ Pe na tonu kupu muł ele jep oł eipi mił kombur erbii. Mani

mei ele na miyem ni dup ni, dup eskil owundu ni jep oł erbii,’ nim. ²⁰ ‘Eni kunum ei eramb emii pimba; pe oi ei eramb, miyem mił ermba. Pe ekii se Jiisas orung omba kunum ei tangpi tilang owundu ermba,’ pa nim. ²¹ ‘Pe wumb pei Gos embe pii gii nik wii tungii wumb ei sipi orung seng kin, Gos eim nge wumb mułngii. Gos ermba oł piipi nilim wu Joel,’ yi ninim.

²² “Enim Esrel wumb, enim ek ei piingii: na enim Jiisas Naseres wu nge nip ngumbii end. En enim kaninmin, oł dinga ni kongun erpi jep oł kanim kanim enim oł ombu enim piik kanik elmin ei, Gos eim mendpił wu ei Jiisas kindang om. ²³ Wu ei Jiisas kumb ok epi pei Gos Eim piipi ek nipi pendrim. Pe wu ei enim angil ele kindim. Enim Jura wumb ek kis nik enjing. Nimbil erang tor wumb ei Jiisas ond peri ele nil to kundnjung? ²⁴ Ba Gos eim Jiisas nga er konj sim. Eim ngenj kumbii kulpu erim ei Gos eim kulnjung wumb konu ele si kindpi nga er konj sim. ²⁵ Ok Deipis yi mił pulum, Jiisas ek dinga nirim,

‘Gos Owundu na kumb ele kunum kunum mołum. Eim nam angil tunding orung mułang kin na epi endi kapli to mani kindnermba mon! ²⁶ Yi erang kin, na noman ka seng, gupu tokuł palim. Nam piind ei nam ngenj ei epi ekii se omba nip moł. (Ba Gos kin pii gii nip moł). Yi mił ku epi endi nam ngenj ei kapli ambił gii ninermba. ²⁷ Pe na noman tuk ei pang, Gos eim dinga ele na paki tang, wumb kułii konu mulermba mon. Pe nim nge kinganim mendpił eim ngenj purnermba mon!

28 Nim na noman konj bii andlam ele andan to kun erngii. Nim na kin mułun na ka piip minj mułmbii,' Deipis ek yi nim.

29 "Engnan noł na sinim kupen-jpin Deipis multum mił nip kun kun ermbii end. Deipis eim kul-tum tukpu tuk, tuk ei akip sinim mołmun konu ya salim. 30 Ba

Deipis eim Gos ekii se ermba oł ei piilim ku. Gos ek dinga nipi yi nim, 'King Deipis kinganim ekii se nim peł mołun konu ele mułmba,' nim. 31 Ba kumb ok Deipis eim Gos ermba epi ei kan poru nirim. Pe yi nirim,

Krais Owundu wu ekii se omba wu ei, nga konj tonu orung omba nirim. 'Gos eim wumb kuhii konu wak tunenmba. Eim ngenj purpu kumun ngunermba ku.'

32 Jiisas wu ei, Gos eim sipi orung nga konj sim. Sin wumb pei ei kanpin kin ninmin. 33 Pe Jiisas eim angpi tonu pupu Gos Jiisas eim angil tundung wu Owundu mundum. Pe ei Gos Gui Ka sim. Ei ok Gos nirim mił yi erang kin akip Gos Gui Ka pei ngang, sinim wumb sipin kin sin ek eipi eipi ninmin ei enim kanik piik enmin.

34 Deipis eim ngenj ei epin konu tonu punerim. Ba ei ek nipi pułum. Gos Owundu ek nipi nam wu num ei ekii se omba. Yi mił nipi ngum, 'Nim na angil tundung orung mul-njii. 35 Pe ekii se nim opu orung wumb ei na to mani kindmbii mendpił. Sip, nim simb ele mandring kindm-bii.'

36 "Pe sinim Esrel wumb tilap pei sinim ek ei pii kun er mułmun. Pe Jiisas ei sinim sipin ond peri ele tonu kindpin, ei Gos eim sipi Krais wu Owundu ekii se omba ei mundang mołum!" Piisa ek yi nim.

Wu Amb Gos Ek Piik Noman Ak Tok Noł Pinjing

37 Wumb en enim ek ei piinjing noman ele embin tum. Piisa kin wu kombur kin kan yi ninjing, "Enginjpın noł, sin nimbil oł er-min?" 38 Pe Piisa ek nipi wumb ngum, "Enim noman ak tok ok Jiisas Krais embe ele noł pingii, ei Jiisas enim noman kis kil ngumba. Enim yi erangin kin Gos nge Gui Ka enim kin wii ngumba. 39 Ok Gos ek dinga yi nipi pendim. Enim kin en enim kangil ni wumb konu turii mołmun wumb pei ngumbii nirim mił Gos Owundu wumb ei wii tang, onjung. Wumb ei Gos eim ek dinga nipi ngum."

40 Piisa ek nga endi nipi tuk kindim; ek pei dinga nipi ngum, "Enim piik kun er mułngii; mon pim kin, enim wumb oł kis enmin wumb ei kin pei poru nimba." 41 Yi neng kin, wumb pei Piisa ek nim mił pii gii nik noł pinjing. Pe kunum ele wumb 3,000 pei Jiisas kin pii gii ninjing. 42 Gos nge ek se andilmin wumb ei ek ninjing. Wumb ei dinga piinjing ei engr-jing noł paki tok, kuni ende nok, prei erik enjing.

Wumb Tuk Ok Gos Ek Piinjing Wumb Ei Oł Ka Enjing

43 Pe wumb pei puku sik Gos jep oł pei eim nge ek se andilmin wumb kin erim. 44 Wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing, wumb ei ende mulnjung. Pe epi salim min simba ei pii gii wumb epi ende salim. 45 Wumb ei en enim epi ni, mei ni, wumb ok top to sengin, ku ni epi ei sik, wumb eipi epi sin-erang mołmun wumb ei ngunjung. 46 Wumb en enim noman ende sek, ka piik enjing. Kunum kunum en enim men ngii owundu engim konu puk puk elmin. En enim kuni ngii eipi eipi ele ende nok nok elmin. 47 Kunum kunum Gos embe ambilk tonu kindik, Jerusalem wumb yi piinjing. Wumb pii gii wumb, en enim noman tuk ka seng mołmun. Kunum kunum Gos

eim wumb kopur sipi orung sipi erang, wumb Jiisas kin pii gii nik enjing wumb ei pei pei orung sim.

3

Wu Endi Eim Simb Kis Mułum Ei Opu Ka Pum

¹ Piisa Jon teł tonu men ngii owundu prei ermbil ni punjungul. Kunum ei konu eni tekliki erang punjungul. ² Wu endi mułum, wu ei ok mam mengrim kunum ei simb yi er pirim mił pim. Wu ei tu wuk men ngii owundu ele, ondu embe, “Ka wii ele mundangin,” kunum kunum mołpu, wumb ongii kom ku kenim nipi, er mułmba nik mundangin mołum. ³ Wu ei mołpu kenim ni Piisa kin Jon teł men ngii owundu ele nirik pungul nge onjungul. Wu ei ek nipi wu tał ngopu yi nim, “Epi endi na ngeł,” nim. ⁴ Piisa kin Jon kin wu ni dinga kenjingil. Piisa ek nim, “Nim ya sił kenjii!” ⁵ Pe eim kan ak topu kenim ni, wu tał epi endi na ngungul ni piim. ⁶ Ba Piisa ek yi nim, “Na ku pinalim. Ba na pałim epi ei ni ngumbii. Naseres konu, Jiisas embe ele na nind, ‘Nim angkin po!’” ⁷ Piisa angil tundung orung wu ni ambil tonu sim. Wu ni Jiisas dinga sipi, simb si kun er engim. ⁸ Wu ni puku sipi angpi pum. Pe wu tał kin men ngii nirik punjung; wu ni men ngii owundu pupu, puku sipi er andpi Gos embe ambil tonu kindim. ⁹ Wumb pei mulk kenjing ni wu ei andpi Gos embe ambil tonu kindpi endim. ¹⁰ Wumb pi-injing wu endi men ngii owundu ondu ka wii ele mołpu, ku ni epi ngei nipi, kenim ni mołum, ei wumb kenjing ni wu ei keimi mułum, kanik puku sik oł erim pułe pii poł tunenjing.

Piisa Gos Ngii Owundu Ele Gos Ek Ka Ni Ngum

¹¹ Wu ei Piisa kin Jon teł punjungul konu ekii se pum. Pe wu amb pei sikir ok Solomon palting men ngii owundu palting endi konu andaring ele onjung. ¹² Piisa ei kanpi ek dinga nipi wumb ngum, “Enim Esrel wumb nimbil erang, enim oł ei noman embin to piinmin? Nimbil erang sił kin kanik enmin? Enim yi ni piinmin, sił nge dinga ele ni sił oł ka ełmbil ele nge wu ei erambil opu andpi punum ni piingii? Ei mon!” ¹³ Eiparam ni, Aisak ni, Jeikop ei, Gos sinim ok sinim kupenjpın noł Gos ei, eim kongun wu Jiisas eim ambil tonu kindmin. Wu ei enim sik opu orung wumb ngunjung. Ba wu num owundu Pailos si kindmbii ni piim; ba enim wumb dinga puk mon nik eim kin buł ngunjung. ¹⁴ Enim wu ei oł kis endi enarpi wii kun ka multum, wu ei Jiisas Gos kingam mendpił buł ngok, yi nik, wu endi wumb to kundum wu ni piimba, ei kindangin kin, sin kin wangli nik. ¹⁵ Jiisas Gos kingam mendpił ei sinim wumb sipi noman konj ngołum. Wu ei enim to kundnjung, ba Gos nga er konj sim. Pe sił mołpuł kenjpił, ek ei ni tor kindmbil nge mołmbul. ¹⁶ Sił Jiisas kin pii gii nembil kin Jiisas enim. Jiisas dinga ele yi wu ka ełim. Enim kanik piinmin ei Jiisas eim sił pii gii ele nge erpi, enim wumb pei ningil ele enim.

¹⁷ “Keimi na piind engnan noł enim kin wumb owundu kin pii kun enarik kin Jiisas to kundjung. ¹⁸ Ba kumb ok Gos eim nge ek keimi niłmin wumb ek yi nik, Gos eim nge kingam Kraiss ngenj kumbii kułpu kulmba nirim. Pe akip enim wumb oł kis enmin ei, ek ni tor kindiłmin wumb ninjing opu peni ele keimi punum. ¹⁹ Pe enim piik kin noman ak tunjung kin, kapli Gos eim enim oł kis ombu kil ngopu poru nimba. ²⁰⁻²¹ Yi enjing kin Gos enim kin

tep mułmba. Pe Gos enim noman tuk dinga ngang, ka piik mułngii. Gos ok ek dinga nirim, 'Na Krai King Owundu enim kin kindmbii.' Gos eim wu owundu ei sinim kin kindmba, wu ei embe Jiisas. Pe epin konu Jiisas er mołum. Kunum ei Gos epi pei konj nga ermba mił ok eim ek keimi niłmin wumb en enim gupu ele niłmin. Kunum ele Gos Jiisas mei ele mani nga kindang eim oł ei ermba. ²²⁻²³ Moses ek yi nirim,

'Owundu ei enim Gos, pe enim engnjing sipi, Gos eim ek keimi niłmin wu ei, nam mił yi mułmba. Enim eim ek nimba mił piingii. Piik, nimba mił erngii. Pe wumb pei ek keimi niłmin wu mił nimba ei piinerngii wumb ei Gos wumb top kundmba. Pe wumb ei Gos nge wumb nga mulerngii, Gos yi neng,' Moses piipi nirim.

²⁴ Gos ek ni tor kindiłmin wumb ok yi nik, Samyuel kin Gos ek niłmin wumb ekii se tonu onjung. Pei yi ninjing,

'Kunum ei akip sałim kunum ei,' pa ninjing. ²⁵ Enim Gos nge ek keimi niłmin wumb ei nge kingenjing mił mułngii. Enim nge kupenjing noł Gos ek dinga nipi pendrim mił sił mułngii. Gos Eiparam kanpi ek dinga nipi ngurum. 'Nim nge tiłap ele wumb tiłap pei na kengip ek ka nip ngumbii.'

²⁶ Gos eim nge kongun wu Jiisas er mundum. Pe kindang enim mulnjung konu ok om. Opu, enim Gos ek ka kengip top nipi ngumba nge om. Nimbił erang eim enim oł kis ombu kil ngumba nge om."

4

Piisa Kin Jon Tel Kan Ngunjung

¹⁻³ Wu tał wumb kankił, ek nikił mulnjunguk; pe men ngii owundu ele wu tał wumb kankił ek yi mił

ninjingił, Jiisas angpi tonu konj nga om. Pe yi ku wumb kulnjung wumb ei angk tonu ongii. Yi nengił, kulmał katiłim owundu kin, men ngii tep elim wu owundu kin, wumb kolk nga konj punałmin ni, piıłmin wumb ombu ok, mon ek piik kis piinjing. Pe emii peng wu tał ambił gii nik, kan ngunjung. "Kupiiring elip kos piimin," ninjing. ⁴ Ba wumb pei ek ei piik, pii gii ninjing. Pe wumb pii gii nengin kin, wumb pei ei yi mił 5,000 wumb mulnjung.

⁵⁻⁶ Topuł Jura wumb owundu ni, men ngii kongun wumb ni, lo andan tołmun wumb ni, Jerusalem konu kułou tumun ninjing. Men ngii ele mołumun wumb ei Anas ni Kaiyapas ni Jon ni Elikander ni kulmał katiłim owundu, eim nge wumb pei, kułou tunjung. ⁷ Gos nge ek se andiłmbił wu tał en enim kumb ele engnjingił. Angkił, wu tał kii sinjing, "Elip dinga nipe elip embe nii nge ele oł ei enjingił?" ⁸⁻⁹ Gos Gui Ka Piisa kin piki top mułum; pe eim ek yi nipi ngum, "Enim Esrel wu owundu ni men ngii kongun elmin wumb. Enim sił wu endi simb kis mułang, paki topuł enjpił ni, sił kin ek ningii enmin min? Wu ei er ka mułum mił nenj ei enim piinmin min?" ¹⁰ Yi erpi nim kin enim pei piyangin, enim Esrel wumb ei pei piingii ku. Jiisas Krai Naseres konu wu, eim embe ele wu ei ka mołum. Mołpu, yi enim kumb ele mołum. Enim Jiisas ond peri ele to kundnjung, ba Gos eim Jiisas nga er konj seng opu konj pum. ¹¹ Ond tumunj endi enim ngii takıłmin wumb si kindnjing ei nimbił erang enim konu ele kindngii ni piinenjing. Jiisas eim ond tumunj ei mił mołang kin Jiisas eim ngii tumunj mendpił mił mołum. Eim ngii takıłmin wumb si kindnjing. ¹² Wu eipi endi sinim kaplı paki tunermba mon! Ei Gos sinim wu endi eipi andan topu

ngunanim. Jiisas endeim sinim sipi orung simba.

¹³ Wumb kenjing ni Piisa kin Jon tel ek dinga nikil, dinga pu mulnjungul. Wu tal wumb kin mund mong kulenjngil. Yi piinjing ek mon ngii punalmbil ni piinjing. Wu tal mulnjungul yi piik kin noman pei piinjing ei ok wu tal ele Jiisas kin tep to mulnjungul ni piinjing. ¹⁴ Pe wu ei kenjing, ni wu ei ka molpu, wu tal kin angpi mulum ei, wumb en enim kenjing. Pe ek nik wu tal ngungii ek endi pinerim. ¹⁵ Wu tal kaunsil ngii si kindkil tor pel ninjing. Wu tal pangil mil, en enim ek nik piinjing. ¹⁶ “Pe sinim wu tal kin nimbil ol ermin? Wu tal jep ol endeim erangil kin, wumb Jerusalem wumb pei kenjing. Pe ei sinim kapli koi ermin mil mon. ¹⁷ Ba mon pim kin, ek ei wumb konu pei pang piingii. Yi ermba ei piikil kin wu tal kin ek dinga nimin. Pe wu tal nga Jiisas embe ele nikil wumb eipi ngunerngil.” ¹⁸ Pe wu tal wii to orung sik yi ninjing, “Elip nga ek endi Jiisas embe ele nikil enerngil mon!” ninjing.

¹⁹ Ba Piisa kin Jon tel nikil orung kindinjngil. Pe sil Gos ek si kindpil enim ek ningii mil piimbil. Ei Gos kumb ele kapli ermba min? Ei enim piingii. ²⁰ Ba wu tal yi ninjngil, ‘Sil gupu pandi tumbul mil mon. Epi kanpil ek piipil enjgil mil ei, wumb kanpil nimbil ni piinjngil. ²¹ Pe kaunsil wumb ek dinga endi nik wu tal ngunjung. Wu tal si kindkil punjngul. Pangil, kaunsil wumb andlam endi kurpun, wu tal kan ngumun, ni piik enjing. Nimbil erang wumb pei Gos eim embe ambilk tonu kindangin kin, kaunsil wumb wu tal kan ngumun nik enjing kapli enerim. ²² Wu ei wu tal, Gos jep ol erangil opu konj pum wu ei, kung ngii 40 pei molum.

Gos Nge Tilap Wumb Prei Dinga Erik, Dinga Sik Gos Ningii Enjing

²³ Wu tal el elip wumb pul kombur kin punjngul. Pukul, wumb ei kankil kulmal kalim owundu, ni tep elmin wumb ombu ek ninjing mil wumb kan ninjngil. ²⁴ Ek ei piik poru ni pendik, en enim noman ende kindik prei yi mil enjing. “Gos Owundu nim ei epin en, ya mani mei en, pe ep nol en, ei pei nim er sin. ²⁵ Gos Gui Ka je sin erinpin Deipis ek gupu ele tor orum.

‘Ei Gos nim nge kongun wu, Gui Ka ek nirim. Nimbil erang wumb tilap eipi ei popul sinmin. Pe wumb tilap ek yi ninjing. Sin epi owundu eramin piingii nik piinjing; ba ei kapli enerngii. ²⁶ Pe King pei konu orung pei kui er molk opu ermin ninjing. Pe wumb tep elmin wumb owundu kulou tok Gos Owundu to mani kindmin ninmin. Eim kingam Krai eim ekii se omba wu ei to mani kindmin ninmin.’

²⁷ Keimi mendpil konu owundu ele, ya Eros ni Pailos ni wumb eipi ni Esrel wumb pei kulou tok Gos nim nge kongun wu ka wii, nim Krai ok kindan eim ya mani om. ²⁸ En enim kulou owundu tok, ek nik pendik, ek ei dinga pimba ni Jiisas ok yi nirim mil yi erik. ²⁹ O wu owundu, nim piin wumb nim kin ek dinga ninmin. Ninim sin kongun wu molmun ei paki tan, sin nim ek ei sin dinga kindpin ni tor kindmin. Kindpin, sin mund mong piinermin mon! ³⁰ Nim angil to kindan ening pimba wumb ei ka mulngii. Jiisas nge embe ele jep ol enjii. Nim nge kongun wu ka wii Jiisas.” ³¹ Prei er poru nengin kin ngii mulnjung ngii ei olup erim. Pe Gui Ka en enim kin tuk opu piki to poru nim. Pe Gos embe ambilk tonu kindik

Gos ek dinga nik, wumb kin mund mong piinenjing.

Gos Nge Tilap Wumb Noman Ende Sinjing

³² Pii gii wumb en enim noman ende sinjing. En enim ek endeim minj piik mulnjung. Wu endi epi eipi simba, ei na epi mendpił nin-ermba mon; epi sinim epi ende. ³³ Jiisas nge ek se andilmin wumb ei, Jiisas nga konj tonu pum nik, ek ei ninjing. En enim ek ninjing, ek ei dinga pim. Pii gii ninjing wumb ei Gos nge noman ka mołpu poru nim. ³⁴ Enim mołmun konu wu endi kuni ni epi sinerang, ka mułmba wu ei wumb pei mei sep ngii mołangin wumb, ei epi wumb eipi ngok, ku silmin, ku ei tu wunjung wunjung. ³⁵ Tu wangin kin, ku ei sipik, Jiisas nge ek se andilmin wumb simb ele kindnjing. Pe Jiisas nge ek se andilim wu ei sik kanik, wumb kuni sinarpi elim wumb kanik mok tok ngolmun.

³⁶ Pe wu endi Saipris konu mułum wu ei embe Josep. Eim Liwai wu endi, Gos nge ek se andilmin wumb, eim embe eipi endi ngunjung ei embe Banapas ninjing. Embe ei nge pule yi, wumb noman tuk paki tołum wu. ³⁷ Wu ei eim, wu eipi endi, eim mei ei top erim ku ei tu wupu kin, Gos nge ek se andilmin wumb mulnjung simb ele kindim.

5

Ananaiyas Kin Sipaira Tel

¹ Ba wu endi mułum wu ei embe Ananaiyas, ambim nge embe Sapaira. Ananaiyas eim mei orung ei wu eipi ngopu ku sim. ² Pe ku sirim ku aninga ei nge ambilpi wiik top se mułum. Eim ambim ei piipi mułum. Ananaiyas eim ku orung sipi tu wum. Tu wupu, Gos nge ek se andilmin wumb mulnjung konu simb ele sim. ³ Pe

Piisa ek nim, “Nimbił erang Seisen nim noman kin piki topu mołum. Pe nim Gui Ka kin ek kend to pendkin, mei ku orung sin ku ei orung tu wun palim. ⁴ Ok wumb mei top enenjing kunum ei, mei ei nim nge, ba mei top er poru nengin, pe ku ei nim nge sim. Nimbił erang nim noman yi mił palim. Nim wumb kankin ek kend ton ni piin ei mon; nim Gos kin ek kend to ngon.” ⁵ Ananaiyas ek ei piipi, mani pupu, bok topu kułum. Pe wumb ek ei piik, mund mong kulnjung. ⁶ Pe wu kangi wu ok, wu ei alap pandi to sipik, kui tunjung.

⁷ Ekii se eni tekliki o pang, Ananaiyas ambim opu tor om. Ba oł yi eim piinenim. ⁸ Pe Piisa ek nipi amb ei ngum, “Nimbił oł en? Elip mei ku sinjngił kapli yi mił enim min mon?” Pe amb ek nim, “Ei keimi nin. Yi mił sił sinjpił.” ⁹ Piisa ek nga nipi ngum, “Nimbił erang elip ek ni endi kind pendkił Gos Gui Ka enim mił ei kenmbił ni enjingił? Nim nge wanim wumb sik kui tungii sipnjing wumb ei ok ngii ondu ele mołmun. En enim pe nim sipngii ku.” ¹⁰ Pe nga sikir amb ni, Piisa simb ele mani opu bok topu kolpu pim. Ba wu kangi wu ombu nirik onjung. Ok, kenjing ni amb ei kolpu pim. Ok, sipik wam pim konu mandi eim kui tunjung. ¹¹ Pe Gos nge pii gii wumb konu orung orung ei mulnjung wumb ei, mund mong kulk mulnjung.

¹² Gos nge ek se andilmin wumb, jep oł kanim kanim wumb pei mulnjung konu tuk enjing. Pe pii gii nilmin wumb en enim, men ngii owundu andaring Solomon nge palting ele ek nik kułou to mołulmun. ¹³ Pe tor wumb mund mong kulk ok ende mulenjing. Pe wu amb en enim pii gii wumb Gos embe ambilk tonu kindnjing. ¹⁴ Wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing. Pe Jiisas nge tilap ele

wumb pei tuk onjung. ¹⁵ Wumb enim kis erim wumb ei, tu wuk andlam ele pendnjing. Pe pei kanim kanim tu wuk pendnjing. Pendik, yi ni piinjing, eni tang, Piisa opu kin, eim min men ei wumb to tingdang wumb ombu ka muŋgii ni piinjing. ¹⁶ Wumb konu orung orung wumb, kin Jerusalem wumb orung pei mulnjung wumb, pei ok kuŋou tunjung. Wumb ei ok miŋ, ening pim wumb tu wujung. Pe gui kis tuk muŋum wumb kombur tu wujung wumb ombu pei ka molk poru ninjing.

Gos Nge Enjel Kindang Ek Se Andilmin Wu Ombu Si Tor Sim

¹⁷ Kuŋmaŋ kaŋilim wu owundu ni, eim nge wumb ni wumb kolk nga konj angk piinaŋmin wumb ni pei wumb ei Jiisas nge ek se andilmin wumb kin noman kis piinjing. ¹⁸ Pe wumb ombu ok Gos nge ek se andilmin wumb sik, er kan ngii kindnjing. ¹⁹⁻²⁰ Ba epin emii peng, Gos eim enjel kindang opu, kan ngii owundu aki topu, wu ombu si tor tu wum. Tu wupu yi nim, “Enim puk, nirik men ngii owundu ele puk, pe noman konj ek onum ek ei wumb kanik ningii,” pa nim. ²¹ Gos nge ek se andilmin wumb ek ei piik pendik punjung. Kupiring okrii puk men ngii owundu ele wumb ek ni wumb ngunjung. Kuŋmaŋ kaŋilim wu owundu ni ei wu kombur kin onjung. Ok kaunsil ni Esrel wumb noman pim wumb kin kuŋou tunjung. Tok, ek nik kan ngii kindik, Gos nge ek se andilmin wu ombu kindangin, wangin ninjing. ²² Pe kan ngii ele tep moŋumun wumb puk kan ngii ele kenjing ni, Gos nge ek se andilmin wumb mulenjing. Kanik, puk ek yi ninjing. ²³ “Sin kan ngii ele kenjpin ni ngii ondu dinga ngo pendnjing. Nga kan ngii tep

wumb ngii ondu ele angk mulnjung. Pe sin kan ngii aki topun, kenjpin ni wumb endi nirik mulenjing.” ²⁴ Men ngii owundu ele tep moŋumun wu owundu ni kuŋmaŋ kaŋilim wu owundu ni wumb ek ei piik noman embin to piinjing. Piik yi ninjing, “Pe nga nimbiŋ oŋ ermba,” ninjing. ²⁵ Pe wu endi opu yi nim, “Enim wu kombur kan ngii kindnjing, wu ombu puk mer men ngii owundu ele wumb kanik Jiisas ek nik ngok moŋmun,” pa nim. ²⁶ Kan ngii tep elim wu ni eim wu kombur ni puk, wu ombu simin ni punjung. Puk, wu ombu kepil tunenjing. En enim mund mong kulnjung, wumb ok ku sik tungii ni piinjing.

²⁷⁻²⁸ Pe wu ombu tu wuk kaunsil wumb mulnjung konu tuk ele engindnjing. Pe kuŋmaŋ kaŋilim wu owundu ek dinga nim. “Sin enim kanpin mon ninjpin, enim wumb kanik Jiisas embe ei nge nik wumb ngunerei mon ninjpin. Pe enim wumb Jerusalem konu wumb enim ek ei nge pei moŋmun. Enim ek nik, sin wu ei to kundunjpun,” ninmin. “Gos sin kin ekii se kos piimba.” ²⁹ Ba Piisa kin Gos ek se andilmin wu pei ek dinga ninjing. “Sin Gos nge ek ei piimin, wu ek ei piinnermin mon!” pa ninjpin. ³⁰ “Enim Jiisas ond peri ele to kundnjung. Ba sinim ok kupenjpin noŋ nge Gos opu Jiisas erpi konj sim. ³¹ Gos eim si mengpi sipi, eim angil tundung orung mundang moŋum. Pe eim sinim nge wu owundu moŋpu, sinim paki top moŋum. Pe Esrel wumb noman to ak topu sinim oŋ kis ombu kil ngopu erpi pum moŋum. ³² Sin wu ombu epi pei moŋum, ei nge kenjpin ni tor kindpin onmun. Pe Gos nge Gui Ka ek yi ninim. Gos eim ek piik pii gii ninmin wumb ei Gos Gui Ka wumb ombu ngonum.”

Andilmin Wumb Kaunsil Ek Ka Nim

³³ Pe wu owundu ombu ek ei piik, noman kis peng kin, Jiisas nge ek se andilmin wumb to kundmun, ni piik enjing. ³⁴ Pe kaunsil konu lo ek piilmin wu endi engim. Wu ei eim lo ek piilim wu num, wu ei embe Gameliyel. Eim wumb lo ek nipi ngang wumb eim embe ambil tonu kindilmin. Wu ei yi nim, "Jiisas nge wumb ei anda kindangin pangin," nim. ³⁵ Eim ek nipi kaunsil wumb ngum, "Enim Esrel wumb, pe enim o! endi ya wu ombu ermin ni enjing kin, enim Esrel wumb, en enim pii kun erik erngii," pa nim. ³⁶ "Enim piinmin! Ok wu endi multum. Embe ei Tiyuras eim yi nim, 'Na, nam noman dinga palim.' Yi neng kin, wumb 400 eim ek ekii sinjing. Ba wumb eim to kundjung. Pe eim ekii sinjing wumb tungu punjung. En enim kongun ei wii mi! enjing. ³⁷ Ekii se gapman wumb embe pulang Galilii wu Juras eim wumb kombur nipi sim. Wumb ei Juras nim ek ei puk gapman wumb kin opu erpin tumun ninjing. Ba eim yi ku kulum. Kulang, wumb eim kin ekii sinjing wumb, ei tungu eipi eipi puk poru ninjing. ³⁸ Yi ku akip na enim kanip nind. Enim Jiisas ek se andilmin wumb ombu nge kanik tungu erngii. Erik, kan wiik to mu!ngii. Pe wu endi eim kongun ei pul pendip erbii ni ermba. Wumb ombu ek ei keimi punermba mon nik. ³⁹ Gos eim kongun ele nge pul wu pim kin, enim andlam ondu ngunerngii. Ondu ngunenjing kin enim Gos kin opu erngii." ⁴⁰ Yi neng kin, eim nim ek ei piinjing; Gos ek se andilmin wu ombu wangin tunjung. Enim Jiisas ek se andilmin wu ombu wangin kepil tunjung. Tok, ek yi ninjing, "Enim nga Jiisas embe ele nik enerngii mon!" ek dinga nik ninjing. Nik, si kindangin punjung. ⁴¹ Pe Jiisas ek

se andilmin wu ombu kaunsil ni wumb mulnjung si kindik, anda punjung. Puk yi piinjing, Gos yi nipi piim, "Sinim wumb owundu mi! molmun ni, Gos sinim to tonu kind mundum. Nimbil erang, Jiisas nge embe ele sinim singambil piinmin." ⁴² Kunum kunum men ngii owundu ele ni en enim ngii konu ei, wumb kanik Gos ek nik ngok er mulnjung. Ek yi ninjing, "Jiisas wu ei ekii se omba, wu ei eim ek pol ka wii ei si kindnenjing, kongun er andik nik minj mulnjung."

6*Wu Angil Orung Nga Tal Jiisas Nge Se Andilim Wumb Paki Tunjung*

¹ Kunum nga Jiisas nge wumb pei tonu onjung. Wumb Jiisas nge wumb Griik ek nilmin wumb ei Eipru wumb ek nilmin wumb ei kin kis piinjing. Yi nilmin, "Wumb kombur kuni ni epi sinerim wumb ei kunum kunum paki tolmun. Ba sin amb enim paki tunanmin. Amb wenjing kulnjung amb ombu sinim paki tunanmin." ² Yi erangin kin, Jiisas nge ek se andilmin wu engki nga tal molk Gos nge wumb pei wii tok, "Wei!" ninjing. "Pe sin Gos nge ek ni ngolmun ei si kindpin kuni mok to mulnjupun kin ei kapli enermba mon. ³ Ba engnan nol enim wu angil orung nga tal kerngii. Wu ombu en enim embe ka peng, wumb Gos ek piik erangin, en enim Gos Gui Ka tuk ele mulang wumb ei ni Gos Gui Ka wumb ei kin mu!ngii. Wumb ei ni peng ka pepi ermba wu ei, sin to tonu kindamin sinim kongun ei tep erngii. ⁴ Pe sinim kunum kunum prei erpin Gos ek nipin, wu amb ngopun molmun." ⁵ Pe wumb pei ek ei piimin ni, ka piinjing. Pe wumb nik tonu kindangin Siipen ni wu ei pii gii wu dinga wii, Gui Ka eim kin piki to mulum. Pe

Pilip to tonu kindnjing. Prokoras ni Nikanor, ni Taimon, ni Parmenas, ni Nikolas. Nikolas eim tilap eipi Andiyok konu wu, ba ok Jura wumb tilap ele tuk orum. ⁶ Pe wu ombu Jiisas nge ek se andilmin wumb kumb ele engnjing. Pe Jiisas nge ek se andilmin wu prei erik angil tonu kindik enjing.

⁷ Pe Jiisas ek ei pang wumb pei piinjing. Pe wumb pei Jiisas nge wumb Jerusalem konu mulnjung. Jiisas kin kulmal kalilmin wumb ei pei pii gii ninjing ku.

⁸ Siipen eim Gos nge noman ka nipi eim wu dinga mulum. Pe eim jep ol pe wumb kin molmun konu tuk elim. ⁹ Pe wumb ok Siipen kin ek opu er nik. Wumb men ngii endi engim. Wumb ombu ngii takik ei Jura konu tuk ele tekik. Ek ei men ngii ele nge "Priiman," pa nilmin. Pe Jura wumb kombur konu Sariiniya ni Aleksandriya ni Silisiya, Eisiya konu wumb onjung kin Siipen ek opu er ninjing. ¹⁰ Gos Gui Ka Siipen mulum konu noman ka ngum. Yi erang kin, wumb wii eim ek to mani kindngii ba pinerim. ¹¹ Pe wumb ek kend tok erangin, wumb eipi kombur ek ni piik punjung. Pe wumb ombu yi ninjing, "Sin piinjpin. Eim Moses kin Gos tel ek ei nipi kis erim." ¹² Wumb ei ok, wu amb mulnjung konu kend tok nik, wu lo ek pulmun wumb ni men ngii kongun wumb ei kanik nik, pei mulnjung konu kanik ek kend tok ninjing. Nik puk, Siipen ambil gii nik sipik, kos ngii konu sipnjing. ¹³ Enim wu kombur kindangin kin andik angk eim kin ek kend tok ninjing wumb ombu yi nik. "Kunum kunum wu ei eim ek kis nipi ya Gos ngii konu ele nipi lo ek nipi elim ku. ¹⁴ Sin piinjpin eim yi nim, 'Jiisas Naseres eim konu ele kis mondpu, Moses ol ok nirim ek ei topu eipi kindpi ermba,' pa nim. ¹⁵ Wumb pei

kaunsil ngii mulnjung wumb ei, pei wu ei minj kenjing. Pe wumb kanik mulnjung ni Siipen kumb ningil ei Gos wu sinim tep elim wu kumb ningil yi mil nge sim.

7

Siipen Eim Ek Nipi Ek Pii Kun Elmin Wumb Ngum

¹ Pe kulmal kalilim wu owundu ei yi nim, "Ek ei keimi min?" ² Siipen yi nim, "Erinjpjin nol ni engnan nol, enim piyei! Ok sinim kupenjpjin Eiparam eim Mesoposemiya konu owundu multum. Eran konu puneririm kunum ele Gos eim nge tilang ka wii ele Eiparam kin tor om. ³ Pe yi nim, 'Nim mei konu ni angnim nol si kindnjii. Pe nim pan, na mei endi nim andan to ngumbii,' nirim. ⁴ Pe Eiparam eim Kaltiya konu si kindpi, Eran konu pupu mulum. Pe ekii se eim arim kulum. Kulang, Gos eim kindang opu, ya mei ele mulum; konu pe sinim molmun konu ei. ⁵ Gos Eiparam mulmba mei konu endi ngang, kongun er mulmba mei konu endi ngunerim mon! Pe mei aninga endi ngumba ei ngunerim mon. Ba Gos ek yi nim, 'Ekii se mei ei ngamb, nim embilnjii, ei nim tilap ni nim kinganim nol ele mulngii.' Eiparam kangil mulenjing kunum ei Gos ek yi nim. ⁶ Gos ei yi mil nim, 'Ekii se nga kinganim nol wumb mei eipi nge ele mulngii. Nim nge kinganim nol wumb mei eipi nge ele molk wumb mei wumb ei kongun wii er mulngii. Mulangin, wumb eipi enim ol embin tui er kis mundngii, ei kung ngii 400,' pa nim. ⁷ 'Nim nge kinganim nol wumb ei kin kongun wii er mulngii, ba ekii se, na wumb tilap eipi ei kin kos er ngumbii. Nimbil erang nim nge tilap mei ei si kindik pungii.' ⁸ Ba ok kunum ele Gos eim Eiparam kin, ek dinga

mon endi ni pendrim. Gos eim Eiparam kin ek dinga nip ekii se ermba ei nirim.

⁹ “Ok sinim kupenjpin noł wu engki nga tał, Josep kin noman kis piik, Josep wumb eipi ngok ku sik. Pe wumb ei Josep sik Eisip konu sipik. Ba Gos Josep paki topu multum. ¹⁰ Epi endi eim kin omba erim ei Gos eim paki tum. Pe Gos Josep kin noman ka ngopu erang, Josep kongun ka erim. King Pero yi nim, ‘Nim Eisip konu tep wu owundu molkun, na ngii konu epi pei tep mulnjii,’ nirim. ¹¹ Ekii se Eisip konu kumb kuni owundu sim. Pe Keinan konu orung orung, kuni owundu sim ku. Oł embin tui ei pim. Pe sinim kupenjpin noł ombu kuni ka si nungii mił pinerim. ¹² Ba Jeikop mołpu piim ni, kuni wuł Eisip konu pei mołum ninjing. Pe eim kingam noł, sin kupenjpin noł ei kumna Eisip konu kindang punjung. ¹³ Ekii se nga kindang punjung. Pe Josep eim angim noł ek dinga nim, ‘Na Josep moł.’ Yi neng kin, Pero piim Josep nge wumb tilap ende onjung ni piim. ¹⁴ Pe Josep ek nipi kindpi, ‘Arim Jeikop wangli,’ nim. Eim kin eim nge wumb tilap ei 75 mendpił ouni onjung. ¹⁵ Pe Jeikop wuł mani Eisip konu pum. Pu mołpu kułum. Eim kingam noł ei sinim kupenjpin noł kulnjung ku. ¹⁶ Pe Jeikop eim kingam noł eim sipik Sekim konu kui tunjung. Ok Eiparam eim Emor wumb kin mei Sekim top er sirim.

¹⁷ “Gos kunum ei epi ei ermbii ni piirim. ‘Ok Eiparam kanpi ermba,’ pa nirim. Kunum ei epi pei tonu omba enim. Esrel wumb tilap ei Eisip konu owundu tonu onmun ei ok Eisip konu piki tonum. ¹⁸ Ekii se Eisip king endi tonu orum. Ei Josep pii poł tuneririm. ¹⁹ Wu King ei sinim nge wumb tilap ele ambil gii dinga nirim. Sinim nge kupenjpin noł oł kis erpi ngum.

King ei ek dinga nipi Esrel wumb, wu kangil mengingii ei anda kind pindangin kolk poru ningii nirim. ²⁰ Kunum ele Moses tonu om. Kangi ei Gos kan ka kenim ni Gos kangi ei kin noman ngum. Arim mam tel ngii konu tep er mułangil oi tekliki o pum. ²¹ Ekii se kangi Moses eim andaring pendnjing. Pe king Pero ambilam eim kan sim. Sipipi eim kingam mił se mułum. ²² Moses eim Eisip oł ełmin mił ei andan tangin er mołum. Eim wu dinga mołpu, kongun erpi, ek dinga nipi ełim.

²³ “Moses eim mołpu pang kin, kung ngii 40 pei o pang, mołpu piim. Esrel engnan noł mołmun konu pup kenmbii ni piim. ²⁴ Pupu kenim ni, Eisip wu endi pupu Esrel wu mułum konu kepii tum. Pe pupu Esrel wu ni paki tum. Moses eim wu ei to orung kindim. Kindpi, Eisip wu ei to kundum. ²⁵ Eim yi piim, nam tilap Esrel wumb ende ni piim. Gos sinim Moses angil ele paki tonum ni piingii ni piim. Ba wumb yi ni piinenjing. ²⁶ Kupiiring nga wu tał opu enjngil, Moses konu ele tor om. Opu, wu tał opu enjngil ei, embii ermbii ni erim. Yi nim, ‘Ełip angim angim, nimbil erang opu erngil enmbil?’ ²⁷ Pe wu endi angim kin opu erim wu, ei Moses ambil peri ngum. Ngopu yi nim, ‘Nim wu wumb nii nim wu owundu mundang molkun sin tep erii?’ nim. ²⁸ ‘Oltin Eisip wu endi to kundun mił, akip na to kundnjii en min?’ ²⁹ Wu ei yi neng kin, Moses sikir tonu pupu Miriyan konu eipi nge ele mułum. Ekii se eim kingam tał mulnjunguł.

³⁰ “Mułangil, eim kung ngii 40 pei opu pum. Gos kindang sinim tep enim, enjel ei nge opu ond kembis endi pim konu ele dup erang num. Konu ele mandi pupu dup kenmbii ni piim. Dup komung Sainai mani num. Dup tukrung ele

mołpu ek endi yi nim. ³¹ Moses oł ei kanpi piim; eim kum sep piipi mandi pup kenmbii ni pum. Pe Gos Owundu ek yi nim, ³² 'Na Gos nim nge kupanim noł Gos moł. kupenjing Eiparam, Aisik, Jeikop, wu kei na Gos moł.' Pe Moses puku sim. Sipi, eim Gos kenmba gał erim. ³³ Pe Owundu ek yi nim, 'Nim simb kum palim ei sikind! Na Gos moł, ya konu ele nim angilin konu ei konu ka wii mendpil salim. ³⁴ Na nge wumb, Eisip konu kis er mołmun ei, na kanip moł. Na enim kei ninjing ei piinj. Pe na mani op paki tumbii nge ombii. Kongun embin tui ei si kindmbii. Pe nim na kindamb Eisip konu punjii,'” pa yi nim.

³⁵ Siipen ek yi nim, "Moses ei ok enim ni wu owundu mołpu sin tep mułii nim?" Yi ninjing, "Gos eim dinga ele enjel ei kindang ond kembis Moses mande ele pum. Wu ei nga Gos kindang pupu tep wu mołpu Esrel wumb sipi orung simba nge pum. ³⁶ Moses eim wumb sipim. Pe eim Gos nge jep oł kanim kanim erim. Erpi pupu, ep noł kundii mułum konu jep oł erim. Pe konu wumb mulenjing konu, kung ngii 40 pei opu pum. ³⁷ Esrel wumb pei mulnjung. Pe Moses eim Esrel wumb kanpi nim. Enim nge engnjing endi Gos sipi, to tonu kindmba wu ei, nga Gos kongun endi, oł ekii se ermba ei piipi nipi ermba. ³⁸ Ekii se wumb mulenjing konu ele kułou tunjung. Pe Moses Esrel wumb kin mulnjung. Enjel eim ek nikil tonu kumung Sainai komung mulnjunguł. Molkuł kin, Gos nge ek sim. Ek ei ek konj ka seng kin sinim kupenjpın noł, Moses nipi ngurum. Ek ei konj seng kin, pe nga ek ei sinim salim ku.

³⁹ "Ba sinim kupenjpın noł ei Moses ek piinermin ninjing. Nik, 'Mon,' pa nik. 'Sinim Eisip konu orung nga pamin,' pa nik, yi pi-

injing. ⁴⁰ Pe Esrel wumb Eron kanik ninjing, 'Nim sin nge gos eran kin kumb se pang kanpin ekii se bin,' ninjing. 'Pe Moses eim sin Eisip konu tor tu wumba; ba eim jili orung punum, sin piinanmin.' ⁴¹ Kunum ele kung kou wał endi enjing. Pe kułmał kalk gos kend ei ngunjung. Pe epi ei en enim angil ele enjing epi ei kin ka piik embe ambił tonu kindik er mulnjung. ⁴² Yi erangin kin, Gos en enim kin buł ngum. Ngang kin, en enim oi, kanjip, eni ei embe ambił tonu kindik, epi ombu sin gos erngii nik, Gos erngii mer mon ele Gos ek ei ekii se ermba piilmin. Wumb ei ek pulk ek ei yi nim.

'Enim Esrel wumb enim ok ya konu wumb mulerik kunum ei enim kung ngii 40 pei mulk, enim kung kou ni kung siipsiip ni ombu kułmał kalk na ngonarik elmin. Ba enim ek kend gos kułmał kalk ngok enmin. ⁴³ Enim kend Moluk gos ngii ele sipnjing. Pe kanjip kin gos kend Rapan elmin. Enim epi ombu erik embe ambilk tonu kindik enmin. Pe na enim kindamb Bepilon konu orung orung pungii.' Gos Owundu ek yi nim."

⁴⁴ Siipen ek yi nim, "Sinim kupenjpın noł, ok wumb mulnjung mei ele mulnjung. Kunum ele Gos ek piimin nik, alap ngii endi Gos nge alap ngii tekik, nimbil erang Gos nge eim embe ambilk tonu kindngii. Erik, alap ngii ei Moses kanpi yi mił tekei, nirim. ⁴⁵ Kunum ekii se sinim kupenjpın noł Josua kin ok en enim wumb mei singii onjung. Wumb konu tilap eipi nge mei sinim kupenjpın noł pangin kin, Gos wumb tilap eipi ei to kindrim. Kunum ei, Gos nge ngii alap ei sipnjing. Sipik, alap ngii takik Gos eim embe ambilk tonu kindnjing kunum ele

Deipis tonu orum. ⁴⁶ Gos eim Deipis kin noman ngang, Deipis prei erpi Gos Jeikop kin ngii endi tekmbii nim. ⁴⁷ Ba Solomon Gos ngii endi tekim.

⁴⁸ “Ba Gos Owundu mendpił wumb takilmin ngii ei mulalim. Gos nga ekii se ermba oł ei piipi nilim wu yi nirim mił. ⁴⁹ Owundu ek yi nim,

‘Epin konu ei na peł mił tep erip moł, mei konu ei na simb ele tonu kind send konu tep erip ku moł. Ngii nipe ngii na ngii nik takinmin? Pe na kor mołup ermbii ei konu jili? ⁵⁰ Pe nga na angil ele epi ombu pei enenj min? Gos yi nim. Gos nge ek ni tor kindilim wu endi yi mił nirim. Gos Owundu mendpił eim wumb takilmin ngii ei molalim.’

⁵¹ Enim wumb Gos ek piinalmin, enim wii mołmun wumb noman kom, ni epi pinałim. Kunum kunum enim Gos Gui Ka to kindik kindik enim. Enim ok kupenjing noł mulk oł ei nge enim yi mołmun. ⁵² Ok Gos ermba oł piipi nilim wu ei wu nii mułum? Pe enim kupenjing noł wu ei kin oł kis endi enjing min mon? Mon! Wumb ok tonu ok Gos ek kun palim mił nik wu endi ekii se omba wu ei oł kis endi enalim mon. Yi nik erik wu ombu to kunduk. Wu ei wu ka; ba pe akip enim wu ei enim puk wumb opu orung mulnjung konu nengin eim to kundnjung. ⁵³ Enim Gos nge lo ek ei sik ei, enjel gupu ele sinim kupenjpın noł sik. Pe nga ek ei sinim piınmin ku, ba ekii sinanmin.”

Siipen Ku Tangin, Kulum

⁵⁴ Ek ei piınjing mił nenj noman ele keimi tang kin, piınjing. En enim gupu mong kongk, Siipen kin popuł kis sinjing. ⁵⁵ Ba Siipen, Gos nge Gui Ka kin piki to mułum. Mułang kin, eim ei epin konu dinga kenim ni, Gos konu ka

wii tilang ka wii er sim konu Jiisas Gos angil tundung orung engim. ⁵⁶ Pe Siipen ek nim, “Kinei! Na epin konu ka wii seng kand; wu kingam Jiisas Gos angil tundung orung anglim.” ⁵⁷ Yi neng kin, wumb wii dinga wii tunjung. En enim kom ambilk pandi tunjung. Sikir puk, Siipen ambil gii ninjing. ⁵⁸ Pe eim konu owundu ele to tor kindnjing. Kindangin pang, ku sik pum konu ku tunjung. Wumb ok kin ek kis nik enjing, wumb en enim konduk gulk, wu kongun wu endi mułum konu mandi kindnjing. Kangi wu ei embe Sol. ⁵⁹ Pe wumb Siipen ku to kundmun ni enjing. Pe Siipen prei yi erim, “Owundu Jiisas, na nge noman tuk ei nim se!” ⁶⁰ Pe Siipen eim gopsing pii poł mołpu wii dinga tum, “Gos Owundu, nim oł kis ei er orung kindnenjii.” Siipen ek yi nipi, eim kulum.

8

Siipen To Kundnjung Ei Sol Eim Noman Ka Piim

¹⁻² Siipen to kundnjung. Wumb kombur Gos nge ek ei pii gii ninjing wumb ombu Siipen kui to pendik, ke owundu ninjing. Sol noman ka piim kunum ele Gos nge wumb Jerusalem konu mulnjung wumb ei oł embin tui enjing. Yi erangin kin, wumb Gos ek piik mulnjung wumb ei tangu punjung. Puk, Jura konu ni Sameriya konu eipi eipi punjung. Ba Jiisas nge ek se andilmin wumb Jerusalem konu er mulnjung.

³ Pe Sol eim Gos nge wumb er kis er endim. Wumb ngii konu pei nirik pupu wu amb ni sim. Sipi, kan ngii ele kindpi elim.

⁴ Pe Gos ek piınjing wumb tungu puk eipi eipi puk, Gos ek ka ei nik wumb ngunjung. ⁵ Pilip Sameriya konu owundu ele mani pum. Pupu, Jiisas nge embe Kraıs ekii se omba ek puł ele nipi wumb

ngum. ⁶ Wumb pei Pilip Gos ek nim ei piik. Pe Pilip ek nim ei wumb kom se piinjing. Piik, Gos jep ol erim ei kanik enjing. ⁷ Wumb pei gui kis tuk mułum; wu onjung wii dinga tok wumb nga ka mulnjung. ⁸ Yi erang kin wumb konu owundu ele mulnjung wumb pei ka piinjing.

⁹ Wu endi konu owundu ele mułum, wu ei embe Saimon. Ok eim kum kondpu ol kanim kanim elim wu. Yi erang kin, Sameriya wumb noman pei piinjing. Eim yi nilim, “Na wu owundu.” ¹⁰ Pe wumb embe pim wumb pinerim, wumb pei Saimon ei piinjing. Wumb molk yi ninjing, “Wu ei Gos nge dinga piinim,” ninjing. Wumb eim kanik wu owundu dinga wii nilmin. ¹¹ Wumb Saimon ek ei dinga piinjing. Nimbil erang ei kunum kunum ol ombu erang kanik, jep ol ei keimi ni piilmin.” ¹² Ba ekii se Pilip eim Gos enim ek ka ei nipi, Gos nge epi kanim kanim ei andan tang kanik, Gos embe ele nipi sinim tep er mołum ni, Jiisas embe ele neng, pii gii nik, wu amb ni ok noł pinjing. ¹³ Pe Saimon pii gii nim ku. Pe noł pepi Pilip kin ouni mułum. Saimon mołpu kenim ni Gos nge jep ol kanim kanim Pilip erim. Erim ei, kanpi tungu erim.

¹⁴ Jiisas nge ek se andilmin wumb Jerusalem konu molk piinjing ni Sameriya wumb Gos ek piinmin, ninjing. Yi nengin kin, Piisa Jon tel konu ele kindangin punjnguł. ¹⁵ Wu tał ał mani pukuł Gos kin prei erangil, Gos wumb ombu paki topu Gos nge Gui Ka ngumba ni punjnguł. ¹⁶ Nimbil erang Gos nge Gui Ka ei mani wang kin, ei sinenjing. Jiisas kin pii gii nik, eim embe ele mendpil noł pinjing. ¹⁷ Pe wu tał wumb angil tonu kindangil wumb ei Gos nge Gui Ka sinjing.

¹⁸ Saimon kenim ni Jiisas nge ek se andilim wu tał wumb angil tonu kindangil wumb Gos Gui Ka sinjing. Yi erangil kin, Saimon kom ku si ngopu wu tał kin tu wum. ¹⁹ Eim ek yi nim, “Elip noman dinga ei nge na nge! Na wu endi angil tonu kindamb Gos nge Gui Ka simba,” nim. ²⁰ Ba Piisa ek nipi ngum, “Gos eim epi ei wii ngolum ei, nim ku ngop simbiu ni piikin nin min? Pe Gos nim kin ku kin, ouni poru nimba. ²¹ Ei nim epi mon, nim noman tuk Gos kananim, ba ei kapli enanim mon. ²² Nim noman to ak tokun, keimi ol kis en ei si kindkin, ninim Gos Owundu kin prei enjii. Erang kin, nim nge noman kis piin ni ol ombu Gos kil ngopu si kindmba. ²³ Na nim kand. Nim noman tuk epi kis pei noman palim. Yi ku nim keimi poru nimba mendpil.” pa nim. ²⁴ Pe Saimon ek nipi orung kindpi yi nim, “Elip Gos kin prei erngil na paki tumba. Prei erangil kin, epi elip ek ninjingil epi ei na kin tonu onenmba.”

²⁵ Pe Gos nge ek se andilmin wu tał ek nikil poru ninjingil. Owundu ek ni poru ni pendkil Jerusalem konu nga orung punjnguł. Andlam ele pukuł Gos ek ka Sameriya konu wumb tilap pei ni ngokuł ngokuł punjnguł.

Esiopiya Wumb Mulnjung Konu Pilip Ek Ka Nipi Ngum

²⁶ Owundu kindang sinim tep enim enjel ei opu Pilip kin ek nim, “Nim pukun orung tor pukun Jerusalem andlam si kindkin, Geisa konu orung mani punjii.” Andlam salim ei orung wumb mulałmin. ²⁷ Pe Pilip angpi andlam ele pupu kenim ni Esiopiya wu endi mułum. Wu ei wu owundu mołpu, Kadesi konu Kuin kin kongun er mułum. Pe Esiopiya wu eim ku ni epi pei tep er se mułum. Wu ei Jerusalem konu Gos embe

ambil tonu kindim, ek piimbii ni om. ²⁸ Pe eim nga ngii konu orung ba erim. Eim kung os karis ele moŋpu, Aisaiya Gos nge ek ni tor kindilim wu ei mon poŋ pendim er gerpi pum. ²⁹ Pe Gos nge Gui Ka Pilip kin yi nim, “Nim sikir tonu pukun kung os karis ei kin tep to punjii!” ³⁰ Pe Pilip sikir pupu tonu pum. Pupu, piim ni wu ei Gos Aisaiya nge ek ger pum. Pilip ek nim, “Pe nim gerin ek puŋe, nim piin min mon?” ³¹ Wu ei ek yi ni orung kindim, “Pe wu endi na andan tunenjing kin, na er kanip piimbii miŋ nenj?” Pe Pilip kanpi nim, “Nim na moŋ konu tonu wa!” ³² Ek ei Gos ek gerim yi miŋ gerim.

“Eim tu wunjung ni kung siip-siip miŋ to kundngii nge tu wuŋmun oŋ ei tu wunjung. Kung siipsiip waŋ ei enjin kopus siŋmin ei ke ninaiŋ. ³³ Eim to mani kindik, kos er kun enenjing mon. Wumb endi opu eim tiŋap wumb yi mulnjung. Moŋmun nimba wu ei kapŋi enanim. Eim epin konu pum.”

³⁴ Pe Esiopiya wu ei Pilip kii sim, “Gos nge ek ni tor kindilim wu piipi yi nim ek ei nii puŋum? Eim kin ninim min, wumb eipi kin ninim?” ³⁵ Pe Pilip ek nipi wu ei ngum. Eim Gos ek nipi Jiisas ek ka ei nipi ngum. ³⁶ Andŋam ele pukul, noŋ endi pim konu punjngul. Wu num ni yi nim, “Noŋ endi paŋim. Epi nipe endi erang na noŋ pinenmbii?” ³⁷ Pe Pilip ek nipi ngum, “Nim noman ele pii giŋi keimi nin kin kapŋi. Wu ei ek dinga nim, ‘Na Jiisas Kraiŋ Gos kingam ei na pii giŋi ni moŋ,’ wu ni yi nim. ³⁸ Pe ek neng, kung os engim. Pe Pilip kin wu num ei kin noŋ ele mani punjngul. Pe Pilip wu ei noŋ pendpi ngum. ³⁹ Wu taŋ noŋ si kindilim tonu onjngul. Pe kunum ele mendpiŋ Gos Owundu

nge Gui Ka opu, Pilip sipim. Wu num ni Pilip eim kinenim. Pe wu num ni eim ka piipi, eim ngii konu andŋam ele orung pum. ⁴⁰ Pe Pilip pupu konu Asros ni konu endi tor om. Eim pupu konu owundu sim konu orung Jiisas ek ka ei nipi wumb ngum. Ekii se pupu konu Sameriya ni konu ele tor om.

9

Sol Eim Noman To Ak Top Gos Ek Pii Giŋi Nipi Noŋ Pim

(Aposel 22:6-16, 26:12-18)

¹⁻² Sol nge ek dinga nipi, owundu nge wumb ei to kundmun ni ek nipi kuŋmaŋ kalilim wumb Gos ek piik mulnjung konu kindim. Pe men ngii Jura wumb mulnjung konu ei embe Damaskas. Pe pipe sipi Sol ngum, pipe ek yi nim, “Pe Sol wumb kombur kindang Owundu nge wumb andŋam ele puk ninjing kin, kan ngopu Jerusalem tu wangŋi!” nim.

³ Pe Sol andŋam andpi pupu Damaskas konu ele tor pum ni, ei epin tiŋang ele tor opu Sol om konu orung orung tiŋang erpi eni miŋ dinga tum. ⁴ Pe tiŋang ei Sol tang mani mei pepi piim ni ei epin ek endi tor om, “Sol! Sol! Nim nimbiŋ erang na wumb tiŋap ei er kis mon-dun?” ⁵ Sol ek yi nim, “Owundu nim nii?” Pe eim yi nim, “Na Jiisas. Nim na tiŋap wumb ei nimbiŋ erang tokun en? Ei nim na tokun en ku. ⁶ Nim angkin konu owundu ele tuk punjii. Pan, wu endi moŋum wu ei, nim oŋ endi enjii miŋ yi nipi ngumba,” pa nim. ⁷ Wumb Sol kin tep to onjung wumb ei mulnjung wumb ei ek ningii; ba ningii pinerim. Ek ei epin tor om ek ei piinjing, ba wumb endi kinenjing. ⁸ Pe Sol angpi kenmbii ni erim, ba ningiŋ tumbun muŋum. Muŋang, wumb eim angŋi ambilk Damaskas tonu tuk sipnjing. ⁹ Kunum tekliki ningiŋ ka enerim, kuni ni noŋ ni ombu nunerim mon.

10 Pe Jiisas nge wu endi Damaskas konu mułum wu ei embe Ananaiyas or kumb kenim ni Gos ek nim, "Ananaiyas!" Nga eim yi nim, "Owundu na moł." 11 Owundu ek yi nim, "Nim pukun konu embe ek yi nim, 'Kun salim' konu ele punjii. Juras ngii konu ele kii sinjii. Wu endi mułmba wu ei Tasas konu wu ei, eim embe Sol eim prei er mołum. 12 Prei er mołpu kunum ele eim noman kindpi piim ni wu endeim angpi mułum. Wu ei embe Ananaiyas. Wu ei opu eim angil tonu Sol peng ele embilim. Yi erang kin, eim ningil er kun ermaba," Owundu yi nim. 13 Ananaiyas ek nipi orung kindim, "Owundu, na piinj wumb pei wu ei kin ek yi ninjing, 'Wu ei oł embin tui elim, Jerusalem nim wumb mulnjung konu elim,' wumb yi ninjing. 14 Sol, kułmał kalilim wu owundu kin wumb pipe sipi poru nim. Wumb konu ele wumb Gos ek piik er mulnjung wumb ei, Jiisas embe ambil tonu kindik enmin." 15 Ba Owundu ek nipi ngopu yi nim, "Nim po! Wu ei akip na nge kongun wu. Na eim kongun eipi endi kindamb pupu wumb tilap eipi nge ni, King ni mułngii konu ele na embe nge ele nipi sipipi, Esrel wumb kin mułmba ku. 16 Pe na eim epi embin tui kanim kanim andan tamb kanpi, na nge embe ele ek nimba."

17 Pe Ananaiyas eim pum. Pupu, ngii ele nirik pupu angil Sol nge peng, tonu kindpi ek nim, "Engnan Sol, Jiisas Owundu nim andlam ele kenim ei na kindang ond. Nimbil erang nim ningil ka erang kenjii. Gos nge Gui Ka nim kin piki to mułmba." 18 Pe sikir Sol ningil ele pim epi omu kindin mił ei sikir tor pang, eim ningil nga ka seng kenim. Eim angpi pupu noł pim. 19 Ekii se Sol eim kuni nopu erpi dinga peng mułum. Damaskas

konu Sol eim Jiisas nge wumb kin tep to mułum. 20 Mołpu, sikir Gos nge ngii Jura konu orung orung sim. Konu pum, eim Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim, "Jiisas ei Gos kingam mendpil." 21 Wumb pei ek ei piik, puku sinjing. Sik, ek yi ninjing, "Wu ei Jiisas embe ele nge prei erik enjing ei eim mon nipi, Jerusalem wumb topu elim wu mendpil."

22 Ba Sol eim noman tuk dinga nga pang, Damaskas mulnjung wumb eim ek ei piik ek ei kapli erang orung kindngii. Eim wumb andan ka topu yi nim, Jiisas ei Krai wu ekii se omba, nilmin ei nipi ngum.

Jura Wumb Sol Kin Opu Orung Erangin Kin Sol Tungu Pum

23 Kunum pei o pang, Jura wumb kulou tok ek ni piik, Sol to kundmun, ninjing. 24 Ba Sol wumb ninjing ek ei piim. Jura wumb konu owundu ele andlam ele epin, tinga, kui er molk, Sol to kundngii nge mulnjung. 25 Ba Sol eim ek ekii sinjing wumb, eim ku ngii ele tuk tonu sipnjing. Pe Sol gerenj kon owundu endi sim konu mułum. Mołang, eim nge ekii sinjing wumb kan pilngan tangin, mani mei ba ni enjing.

26 Ekii se Sol Jerusalem konu pum. Eim Jiisas ekii sinjing wumb kin kulou topu nipi sipipi, wumb eim kin mund mong kulk, eim Jiisas nge wu endi min nik pii gii ninenjing. 27 Ba Banapas Sol nipi sipipi, Gos ek se andlamin wumb mulnjung konu sipim. Pe eim ek poł topu Sol, Owundu Jiisas kenim mił yi poł top ngum. Pe Jiisas nge embe Sol dinga nipi Damaskas konu wumb nipi ngopu erim mił ei poł tum. 28 Yi erang, Sol en enim kin tep to mołpu Jerusalem konu and mulnjung. Gos Owundu ek ei dinga nipi wumb ngopu eim mund mong kulerim. 29 Sol Jura

wumb Griik nilmin wumb ei kin ek tangpi erim. Wumb ei kin ek mił erim. Ba wumb en enim andlam endi kan sipin, eim to kundmun ninjing. ³⁰ Ekii se Sol angim noł ek ei piik, Sol si mengk Sisariya konu mani sipnjing. Sipik, eim Tasas konu kindnjing.

³¹ Pe Jura konu ni Galili konu ni Sameriya konu ei pei orung Gos nge kułou tunjung wumb ei kunum ełe ka mulnjung. Opu ni epi pinerang kin, Gos nge wumb dinga mulnjung. Wumb en enim Gos Owundu ek nim mił ekii sengin, Gos nge Gui Ka en enim noman tuk to dinga erim. Wumb pei Gos ngii ełe ok Gos ek piinjing.

³² Pe Piisa konu pei andpi pum. Pupu, Lira ngii konu ełe pum. Pupu, Gos nge wumb pii gii ninjing wumb mulnjung konu ełe pu mułum. ³³ Konu ełe wu endi mułum. Wu ei embe Einiyas. Wu ei ngenj dinga punerim, wii sirim. Wu ei eim or minj pepi mułang, kung ngii angil orung nga tekliki o purum. ³⁴ Pe Piisa ek nipi wu ei ngum, "Einiyas! Pe Jiisas Kraiss nim er ka ermba enim. Nim angkin, or pin peł er kun enjii!" Pe wu ni sikir engim. ³⁵ Pe Lira wumb ni Seron wumb pei noman ak tok Owundu kin pii gii ninjing.

Piisa Tapisa Nga Er Konj Sim

³⁶ Jopa ni konu ełe Gos nge amb endi mułum, amb ei embe Tapisa. Griik wumb ek eipi Dorkas nilmin Amb ei kunum kunum oł ka erpi, wumb epi sinakim ei eim wumb paki topu elim. ³⁷ Kunum ei eim ening endi kan sipi kułum. Pe eim nge was er ka erik tukrung palting ełe tonu kind pendnjing pim. ³⁸ Lira ni konu ei Jopa konu ełe mandi sim. Pe Gos nge wumb molk piinjing ni, Piisa eim Lira konu ełe mułum ni piinjing. Pe wu tał kindangin pukuł ni, Piisas ek ningil, "Nim sin kin wa; mulerii!"

³⁹ Pe Piisa eim tał kin sikir punjung. Piisa pupu tor pang, eim sik tuk palting ełe tonu sipnjing. Amb pei wenjing noł kulnjung ombu ok Piisa mułum konu mandi ok ke nik mulnjung. Dorkas konduk ni kon enim konduk ei en enim mułum epi ombu tu wuk andan tok enjing. ⁴⁰ Piisa amb pei anda kindim. Eim gopsing pii poł mołu prei erim. Er pendpi, kan ak top amb ngenj ełe nim, "Tapisa, nim ang!" Pe amb ni ningil kanpi Piisa kenim ni kanpi angpi mułum. ⁴¹ Piisa amb ni angil ambilpi angndang engim. Pe amb Tapisa konj mułum. Pe Piisa wumb Gos kun er molk enjing wumb wii topu, amb wenjing noł kulnjung amb poru wii tum. Wangin kin, Dorkas en enim ngum. ⁴² Ek ei Jopa konu orung orung pang piinjing. Piik, wumb pei Gos Owundu kin pii gii ninjing. ⁴³ Jopa konu Piisa kunum kinan mułum. Piisa wu endi kin mułum wu ei kung kou ngenj kongun elim wu kin mułum. Wu ei embe Saimon.

10

Enjel Opu Koniiliyas Mołum Konu Ek Nipi Ngum

¹ Pe wu endi Sisariya konu mułum wu ei embe Koniiliyas. Wu ei opu wumb, pei 100 tep elim. Wu opu elim wumb ei, Rom opu wumb embe Esalii konu nilmin. ² Wu ei eim Gos ek piilim. Eim ni ngii ende palmin wumb ombu Gos embe ambilk tonu kindilmin. Jura wumb epi endi sinarpi elim, ei eim ku pei sipi ngołum. Kunum kunum eim Gos kin prei er ngołum. ³ Kunum ełe eni pou neng eni tekliki erang kin, epi endi kenim ni or kumb mił yi erim. Gos nge enjel endi kindang, eim kin opu, ek yi nim, "Koniiliyas!" ⁴ Koniiliyas enjel kanpi mund mong erim. Erpi kin, ek yi nim, "Owundu, ei epi nipe?" Pe enjel ek nipi Koniiliyas ngum,

“Nim prei erkin wumb epi sinerim ei nim paki tokun en ei Gos piipi mołum. ⁵ Pe nim wumb kumbur kindan, Jopa konu puk wu endi kurngii, wu ei embe Saimon, wu endi embe Piisa wu ei wii tangin ya omba. ⁶ Wu ei Saimon endi ele, ngii konu mołum. Wu kung kou ngenj kongun elim wu. Eim ngii ep noł wer ele angilim.” ⁷ Gos enjel Koniiliyas kin ek ni pendpi pum. Pe Koniiliyas eim kongun wu tał wii topu, opu wu endi wii tum ku. Opu, wu ei eim Koniiliyas kin paki topu mołpu, Gos embe ambil tonu kindim wu. ⁸ Koniiliyas enjel nim ek ei kun nipi wu tekliki ngum. Ek nipi ngopu, pe Jopa konu pei ni kindang punjung.

⁹ Andlam ele andik puk, emii peng or pinjing; tingang puk, Jopa konu owundu ele mandi punjung. Kunum ele Piisa ngii ele tonu pupu prei erim kunum ele konu eni tinga mił sim. ¹⁰ Piisa eim kuni tang kin, kuni numba erim, kuni er ka enjing epi endi Piisa or kumb mił er kenim. ¹¹ Eim kenim ni ei muł ele epi endi wuł ał pang kin, epi endi mani om. Ei alap owundu mendpil epi ei orung orung ambil epi tuk si ya mei ele mani om. ¹² Tukrung ele kung ni kei ni, epi nui nunerii, ka wembii, ni epi pei mułum. ¹³ Pe ek endi Piisa kanpi nim, “Piisa, nim angkin kung ni epi to kał nui!” nim. ¹⁴ Ba Piisa ek nim, “Owundu, na mon! Na epi nonał. Epi ei nge na nonał.” ¹⁵ Ek ei nga tor opu yi nipi, Gos ngołum. “Epi ei Gos konj erim ni nonałmin nin min?” ¹⁶ Epi ei kunum tekliki mani opu nga ei muł tonu pum.

¹⁷ Piisa noman embin to piipi, or kumb ei pułe er pałim mił nenj ni piim. Eim yi piipi mułang kin, Koniiliyas wumb ei ngii ondu andaring ele engnjing. ¹⁸ Ok, wii dinga tok yi ninjing, “Saimon, eim embe endi Piisa konu jiki mołum;

ya ele mołum min mon?” ¹⁹ Piisa eim or kumb kenim ei noman embin to piim. Pe Gos nge Gui Ka ek nim, “Piisa, wu tekliki, nim kuruk onmun. ²⁰ Pe nim pukun, wu ombu kin pungii. Nim noman embin to piinenjii. Na wu ombu na kindamb, onmun.” ²¹ Wu ombu mulnjung konu Piisa pupu yi nim, “Enim wu endi kur endnjing wu ei na. Enim er onmun mił nenj?” ²² Wu ombu ek yi ninjing, “Opu elmin wumb 100 pei tep erim wu Koniiliyas sin ‘Pei’ ni kindang onmun. Eim wu ka mołpu Gos nge embe ambil tonu kindpi mołum. Jura wumb pei molk wu ei ka nilmin. Pe enjel ek nipi ngum wu ei ngii konu wang kin, nim ek kumbur nen piimba,” ninim. ²³ Pe Piisa ek nipi wu ombu, “Nirik wei!” pa nim. Eim wu ombu kin pim. Pek kin, kupiiring Piisa wu ombu kin punjung. Jopa konu wumb pii giı nik mulnjung wumb ei, eim Piisa kin ouni punjung.

Piisa Koniiliyas Ngii Konu Pum

²⁴ Puk, andlam ele andik punjung. Kunum ele endeim or pinjing. Pek, puk Sisariya konu tor bin ni punjung. Pe Koniiliyas eim wumb ongii ni kui er mułum. Eim nge wumb tilap ei wii topu eim nge wumb puł ei wii to tuk sipi er mułum. ²⁵ Piisa ngii ele ni ei bii ni pum. Koniiliyas anda o pupu, Piisa kumb ele om. Opu, Piisa simb ele mong gopsing pii połpu pepi ka piim. ²⁶ Ba Piisa eim angil ambil tonu sim. Eim ek yi nim, “Na nim mił wu ende, eipi mon, na wu ku.” ²⁷ Piisa wu ei kin ek nipi nirik punjunguł. Pukuł, kenjngil, nirik wumb pei kułou to mulnjung. ²⁸ Piisa ek dinga nipi yi nim, “En enim piinmin! Jura wumb endi kin wumb tilap eipi kin ende endnerngii nilmin. Pe nga wumb tilap ei ngii wu endi ba konu punerngii nilmin ku. Ba Gos

na kin oł yi erim. Na wumb endi kis mołum nip wu endi ka mołum nip yi ninenmbii mon. ²⁹ Ei piip kin, na ek ei ni tor kindind. Na enim ek nik kindnjing ei piip kin na ya ond. Pe na enim ek ei to kindnenj. Ei nimbił erang, enim na wii tunjung ei piip ond?”

³⁰ Pe Koniiliyas ek yi nim, “Epi endi na kin wang pe kunum tekliki o pang, ei yi mił, na nam ngii konu mołup konu eni tekliki erang, prei er muls. Kunum ełe, wu endi opu na kumb ełe engim. Eim alap telim epi ei tiłang enim mił yi erim. ³¹ Pe eim ek yi nim, ‘Koniiliyas, Gos nim prei en ei piinim. Pe Gos eim piinim, nim wumb epi sinerim wumb ei paki ton ei piinim. ³² Pe nim wu ombu kindan Jopa konu puk Saimon mułmba ei ningii. Wu ei embe endi Piisa. Wu ombu puk kin, Saimon wu endi ngii konu ełe mołum. Wu ei kung kou ngenj kongun elim wu. Pe eim ep noł wer ełe eim ngii angilim.’ ³³ Yi neng kin, na wu ombu nim mułun konu pei nemb punjung. Pe nim oł ka erkin on. Pe sin wumb pei ya Gos kumb ełe o mołmun. Ei ek pei Owundu nim nipi ngum, ek ei ni sin ngan piimin,” Koniiliyas ek yi mił nim.

Piisa Koniiliyas Ngii Konu Ek Ka Ni Tor Kindim

³⁴⁻³⁶ Pe Piisa ek yi nim, “Keimi, pe na piind, Gos eim wumb kanpi ende kindnim. Wumb eipi eipi Gos ningił ełe ende mił mołmun. Wumb pei konu orung orung wumb ende oł ka erpi Gos kin mund mong kułmba wumb ei noman Gos ngołum. Enim piinmin! Gos sin Esrel wumb kin ek nipi kindilim. Kindang kin, eim ek ka Jiisas Kraiis wu endi Gos eim kindang om. Pe sinim pei kin Owundu mołum. ³⁷ Pe en enim piinmin! Ok Jon noł pingii ek ei nipi poru nirim. Ekii se ek kanim

kanim ei enim piik. Kunum ełe ek ei Galilii konu opu, Jura konu orung pei piik. ³⁸ Ek ei Jiisas Naseres ek, Gos eim Gui Ka kin dinga eim ngum. Pe eim konu eipi eipi pupu wumb paki tum. Gos eim kin mułang, Seisen wumb kin mołpu, wumb Seisen er kis mundum wumb ei, Jiisas er ka erim. ³⁹ Sin ek ni tor kindim ek, kanpin ninmin. Wumb sin konu Jura konu ni Jerusalem konu kindinmin wu ombu, konu pei wu ei ond peri ełe to kundnjung. ⁴⁰ Pe kunum tekliki pang, Gos eim nga er konj sim. Sipi peni ełe kindim. ⁴¹ Pe Jura wumb pei ningił ełe kinenjing, mon! Gos eim erang sin Gos eim ok nirim wu ombu eim ek nipi tor kindpin ermin. Wu eim tukpu ełe angpi nga orung wang, sin eim kin kuni ende nopun, noł ende nopun enjpin. ⁴² Eim sin kanpi nim, ‘Enim wumb pei kanik, ek ei ni tor kindngii. Gos Owundu eim wu ei Jiisas minj mundang mołpu, wumb kułii konj pei kos ermbe ni mundum.’ ⁴³ Kraiis wu endi Gos kindang omba wu, ei Gos ek ni tor kindilmin wumb ek dinga nik wumb ngunjung. Gos wumb ei pii gii ninmin wumb ombu oł kis ei kil ngumba.”

⁴⁴ Piisa ek ei nipi mułang kin, Gos nge Gui Ka mani opu wumb pei ei piik mulnjung konu om. ⁴⁵ Pe Jura wumb pii gii pim ninjing wumb Piisa kin onjung, wumb ei puku sinjing. Nimbił erang Gos Gui Ka erpi wumb tiłap eipi ei ngonum. ⁴⁶⁻⁴⁷ Jura wumb ombu molk piinjing ni, wumb en enim ek eipi eipi nik Gos embe ambil tonu kindnjing ek ei yi nengin kin, Piisa ek nim, “Wumb nii endi noł pek enmin ei mon nimba? Wumb ei sinim Gui Ka sinjpin mił sinmin.” ⁴⁸ Pe ek nipi wumb ngum, “Enim Jiisas Kraiis embe ełe noł pingii.” Pe wumb ek ninjing, “Nim sin kin kunum kopur mulnjii,” ninjing.

11

Piisa Konu Eipi Ek Pol Sipipi Jerusalem Wumb Ngum

¹ Gos nge ek se andilmin wumb kin, pii gii wumb Jura konu orung orung molk piinjing ni, wumb tilap eipi ei Gos ek piinjing poru ninim ninjing. ²⁻³ Pe Piisa Jerusalem konu tonu pum. Pang kin, ngenj kopus silmin pii gii nilmin wumb, Piisa kin ek dinga ninjing. Nik, eim ek ngunjung. ⁴⁻⁵ Ba Piisa epi tonu om mil nipi ngum. Ek yi nim, "Jopa konu owundu ele muls. Mołup, prei erip mołup, or kumb mil endi enj. Epi ei alap owundu kupu muł si kindpi mani om. Epi ei orung orung kapli pim ni, mani na muls konu om. ⁶ Pe na mołup, epi ei mandil kenj ni mani mei ele, epi ei ni ka wembii ni kei ni epi pei mulnjung. ⁷ Na mołup piinj ni, ek endi yi nim, 'Piisa, nim epi ombu to kał, no!' nim. ⁸ Ba na yi ninj, 'Owundu na mon! Na epi kis mołum epi endi nop nga ka sim nop enal, mon!' ninj. ⁹ Ei epin ek ei nga tor om. 'Epi Gos enim epi ei ka salim, ei kis ninenjii!' ¹⁰ Epi ei kunum tekliki tor om. Pe sikir epi ei pei ei muł ele tonu pum. ¹¹ Pe kunum ele wu tekliki sin mulnjpun ngii ele tonu onjung. Sesariya wu endi, wu kei kindang na muls konu onjung. ¹² Pe Gos nge Gui Ka ek nim, 'Nim wu kei kin ouni pungi,' nim. 'Nim noman embin kulerii!' Pe wu kei kin pii gii wumb angil orung nga endeim na kin pupun Koniiliyas ngii konu nirik punjpun. ¹³ Pe wu ei eim ek nipi nim, 'Eim Gos kindang opu sinim tep enim wumb ei nge kenim mil nipi sin ngum.' Ei yi nim, 'Nim Jopa konu pukun wu Saimon mołum nen omba, wu ei embe endi Piisa. ¹⁴ Eim nim ek kombur nipi ngumba. Ek ele nim Gos nim sipi orung sipi, nim ngii endi wumb

ei Gos sipi orung simba,' yi nim. ¹⁵ Na ek nip mołamb kin, Gos nge Gui Ka wumb mulnjung konu om. Ei sinim kin ok orum mil yi om. ¹⁶ Na owundu ni eim ek ei nga piind, 'Jon wu amb noł mendpil pendpi ngum. Ba enim Gos nge Gui Ka ele noł pendmba.' ¹⁷ Ok sinim Jiisas Kraiss kin pii gii nemin epi ka wii sinim kin wii ngumba. Gos Gui Ka sin ngurum mil ei nge akip wumb ombu ngonum. Nii na kapli? Gos andilam owundu ngumbii min?" Piisa ek yi nim. ¹⁸ Piisa ek nim ek ei piik, "En enim ek ei si kindik Gos embe ambil tonu kindik," enjing. "Yi erangin, Gos wumb tilap eipi noman to ak tum ku, wumb ei noman konj sik mulngii ku."

Andiok Wumb Gos Ek Piik Mulnjung Wumb Tonu Ok Kongun Enjing

¹⁹ Ok Siipen kołpu pang kin, ol embin tui owundu endi tonu om. Pe pii gii wu kombur tungu puk konu eipi eipi punjung. Puk, Piniisiya konu ni Saipris konu ni Andiok ni konu ele punjung. Ek nik wumb eipi Gos ek ngunenjing; Jura wumb minj ek nik ngunjung. ²⁰ Ba wu kombur tuk ele mulk, Saipris konu ni Sairiini ni konu ombu puk, Andiok konu puk Griik wumb Jiisas ek ka ni ngunjung ku. ²¹ Gos Owundu nge dinga ele opu seng kin, wumb pei pii gii nik, Gos kin noman to ak tok Gos Owundu kin pii gii ninjing.

²² Jerusalem konu Gos nge tilap ek ei piik wu, Banapas Andiok konu kindangin pum. ²³ Eim opu kenim ni, Gos wumb ombu kaimb sipi piki to mułum. Banapas opu kanpi ka piim. Pe eim Gos ek dinga nipi wumb ngum. Wumb piik kin, Gos Owundu kin kunum kunum mandi ok mulnjung. ²⁴ Banapas ei wu ka, Gos nge Gui Ka eim kin piki to mułum. Enim Gos kin pii gii

dinga pim. Pe wumb pei Gos nge tilap ele tuk onjung.

²⁵ Pe Banapas Sol kurpu, Tasas konu ele pum. ²⁶ Pupu, kur kan sipi, Andiok konu ele orung tu wum. Kung ngii endeim Gos nge tilap wumb Andiok konu mulku, Gos ek ka niki, wumb ngunjungu Andiok konu ele Gos nge wumb ele kumna embe, 'Krisin' o ninjing.

²⁷ Kunum ele, ekii se piik nilmin wu kombur Jerusalem konu si kindangin Andiok konu mani onjung. ²⁸ Ek ni tor kindilmin wumb mulnjung konu, wu endi tuk muum wu ei embe Akapas. Wu ei Gos Gui Ka piki tang, orung orung pei kumb kuni owundu simba nim. Ekii se Kloriyas King owundu muum kunum ele, kumb kuni owundu simba kunum. ²⁹ Yi neng kin, Gos pii gii wumb Andiok konu ele ek nik piik. Jura wumb engnjing nol eipi molmun ei paki tumun. Gos nge tilap wumb endeim ni yi piinjing. Ku seng kin, kongun ele ku orung paki to kindmin ni piinjing. ³⁰ Ek yi ni pendik, ku ngangin Banapas kin Sol ta kindangin sipki, peng pim wumb mulnjung konu ngunjungu.

12

King Eros Jeims To Kondpu Piisa Kan Ngii Ele Kindim

¹ Kunum ele, wu King Eros tilap ele mulnjung wumb ei topu kan ngopu ol embin tui erim. ² Pe King Eros Jeims angim Jon tui to kundum. ³ King Eros Jura wumb kenim ni, erim ol ei ka piinjing. Piyangin, kanpi Piisa kan ngum ku. Erim, kunum ei Jura wumb bres yiis punerang nunjung kunum ele erim. ⁴ Piisa ambil gii nik, kan ngunjung. Piisa kan ngopu, opu wu kapil kapli mulnjung konu kindim. Kindang kin, tep er mulnjung wu kapil kapli mulnjung konu opu wu kapli tep

er mulnjung. Wu King Eros eim yi piim, Pasopa kunum ei ekii se Gos wumb Jura wumb Piisa sipi wumb mulngii konu ele kos ermbii ni piim. ⁵ Yi erangin kin, Piisa kan ngii ele mulang kin, opu wu tep er mulnjung. Ba Gos nge tilap ele prei erangin kin, Gos Piisa kan ngii palim ei paki tumba nik prei dinga kind er mulnjung.

Sinim Tep Enim Wumb Ei Piisa Kan Ngii Ele Si Tor Sim

⁶ Wu King Eros 'Piisa kos ele tumbii,' nim, kunum ele epinding, opu ond wu ta enginjngil konu ele Piisa eim tuk ele or pim. Piisa simb angil ele kan sen to pendnjing. Pe opu wu ta kan ngii ondu ele tep er ang mulnjungu. ⁷ Gos Owundu sinim tep enim wu ei kindang kin, opu kan ngii nirikring wang kin, konu eni mi topu tilang erim. Pe sinim tep enim wu ei opu, "Piisa, Piisa!" nipi, or pim to konj kindim. Kindpi, ek yi nim, "Nim sikir angkin," kan sen angil to pendnjing ei Gos nge dinga ele wii pilngan to mani pum. ⁸ Pe sinim tep enim wu ei ek nipi Piisa ngum, "Nim kan talkin, su kindkin er!" Neng, Piisa yi erim. Pe sinim tep enim wu ek nipi Piisa ngum, "Nim konduk kindkin, na ond konu wa!" nim. ⁹ Piisa muum palting ei si kindpi, sinim tep enim wu ei pum konu ekii se pum. Ba Gos sinim tep enim wu ei kindang opu erim ol ei, keimi ni piinerim. Piisa eim yi ni piim, "Na or kumb end," ni piim. ¹⁰ Pe puku andlam ele tep mulnjung konu si kindki puku, endi si kindki. Ekii se, puku ain kin ondu dinga ngo pendnjing ni, Gos nge dinga ei eim aki to sim. Ondu ei aki tok konu owundu ele pulmun andlam ondu ele tor puku, andlam endi punjungu. Pe sikir enjel sinim tep enim wu ei Piisa si kindpi am pum.

¹¹ Pe Piisa noman o peng piim. Piisa ek yi nim, “Pe na piind. Gos sinim tep enim wu ei kindang, wu King Eros angil ele na si tor sinim ni piim. Jura wumb na kin epi kis ermin ninjing ei, kanpi eim nge dinga ele na sip tor sinim,” ni piim.

¹² Pe ei piipi pendpi, Jon mam Mariya ngii konu ele pum. Jon ei embe endi eipi ‘Mak’ pa nilmin. Wumb pei kulou to molk prei er mulnjung. ¹³ Piisa opu ngii ondu andaring ele to teki teki ni mułum. Pe kongun amb endi mułum, ambil opu ngii aki tumba nge om. Ambil ei embe Ronda. ¹⁴ Ambil ei opu piim ni Piisa ek tengim. Piisa anda ngii ondu ele engim. Engang piipi, eim ka piipi ngii aki tunarpi; nga sikir orung pum. Pupu kin, wumb kanpi yi nim, “Piisa om, ngii ondu ele mułum,” pa nim. ¹⁵ Pe wumb ambil ei kanik yi ninjing, “Nim wulu pang nin min?” Ba ambil ei ek dinga kind yi nim, “Keimi, mułum,” nim. Wumb molk, yi ninjing, “Piisa nge anjel onum ninjing.” ¹⁶ Ba Piisa ngii ondu ele piram to mułum. Pe ngii ondu aki to kenjing ni Piisa angpi mułum. Kanik, puku si endnjing. ¹⁷ Piisa eim angil tonu kindpi, “Ek tingnerei!” nim. Piisa eim kan ngii pim, Gos Owundu er tor tu wum mil ei pol topu wumb ngum. Ngopu yi nim, “Enim Jeims kin angim nol yi nei!” a nim. Piisa ek yi ni pendpi, nga anda pupu konu eipi endi ele pum.

¹⁸ Pe ekii se tingang, opu wumb kenjing ni Piisa mulerang opu wumb mund mong kulk Piisa jili pum, nik kurnjung. ¹⁹ Pe wu King Eros Piisa kurum ba kan sinerim. Sinarpi yi nim, “Opu wu tep mulnjung wu, ombu to kundmbii,” nim. Neng kin, opu wumb to kundngii enjing. Erik kin, wu King Eros Juriya konu si kind pupu Sisariya konu ele mułum.

Wu King Eros Kulum

²⁰ Wu King Eros eim Taiya wumb kin Sairon konu wumb ei popul kis piim. Wumb en enim ok, wu King Eros wu num endi mondulum, wu ei embe Balasis kanik yi ninjing. “Nim ek nin sin noman kis ei mani pangli. Sin wu King Eros konu ele, sin wumb pei eim kin kuni si nopun molmun.”

²¹ Wu King Eros eim kunum endi kulou tumun ni pendrim. Kunum ei, eim king elmin epi ei sipi, king mułum konu ele molpu ek kinan nipi mułum. ²² “Wumb king nim ek ei piik ek kend tok yi ninjing, ek ei eim wumb gupu ele tor onanim. Gos gupu ele tor onum,” ninjing. ²³ Wu King Eros eim Gos mendpil embe ambil tonu kindnerim. Yi erang kin, Gos sinim tep enim wu ei kindang opu King Eros tum. tang kin, King Eros kirim kilanj nang, eim kulum.

²⁴ Ba Gos ek ei dinga tonu opu wumb konu orung orung ele pei pum.

²⁵ Banapas kin Sol tał, kongun ei Jerusalem konu er poru nikił, si kind orung Andiok konu punjngul. Pukul, Jon ni wu ei sinjngil, wu ei embe eipi endi Mak, wu tał kin tep to punjung.

13

Banapas Kin Sol Tel Gos Ek Ele Kongun Erngil Nge Punjngul Wu Sol Kongun Kumna Erim

¹ Andiok konu ele, Gos nge wumb tilap mulnjung konu ele Gos ol ermba, ol ei piik nilmin wu kombur mulnjung. Pe ek embe to ngołmun wu kombur mulnjung ku. Mulnjung kin, wu ombu embe yi: Banapas, Simiyon, embe endi eipi Naisa ni Lusiyas, wu ei Sairiini konu ele wu, Manain ngii endi palmbil wu Eros Terak, angim endi Sol wu ombu Andiok konu ele mulnjung. ² Wumb ombu prei er molk, kuni mowii mulnjung. Molk kin,

Gos nge Gui Ka ek yi nim, “Enim Banapas kin Sol teġ to tonu kindangin nam kongun wii top ngumbii kongun ei erngil.”³ Pe kuni mon nik mowii molk, angil tonu kindik prei erik, wu taġ Gos kongun ele kindnjng. Pe wu taġ kindangin punjngul.

Saipris Konu Wu Taġ Gos Ek Ka Ei Ninjngil

⁴ Gos nge Gui Ka ei, wu ombu kindang Selusiya konu ele punjng. Selusiya konu ele wu ombu noġ kanu owundu sik Saipris mei konu kembis ele punjung.⁵ Wu ombu puk, Salamis konu ep noġ wer ele tor punjung. Puk, Jura wumb men ngii engim konu Gos ek nik wumb ngunjung; wu endi Jon Mak wu taġ paki topu muġum.

⁶ Pe wu tekliki Saipris konu ele punjung. Puk, Pepos konu tor punjung. Pepos konu ele wu endi kum kondpu oġ kanim kanim elim. Wu ei yi nim, “Na Jura tilap ek ni tor kindil wu moġ,” ba eim ek kend tum. Wu ei embe Bar-Juisas.⁷ Wu ei gapman owundu kin tep to muġum gapman wu ei, eim embe Serkiyus Polas. Serkiyus Polas eim noman ka peng, Banapas kin Sol taġ wii tang okuġ. “Gos ek nengil piimbii,” pa nim.⁸ Ba Elimas ni wu ei eim kum kondpu, epi kanim kanim erpi elim wu. Griik wumb ek ele wu ei embe Elimas ninjng. Wu ei eim wu taġ to mani kindmbii ni erim. Erpi, wu gapman owundu wu ei noman to kis eramb, Gos kin pii gii ninim ei si kindmba nipi erim.⁹⁻¹⁰ Ba Sol eim Pol pa ninmin ku, ei Gos Gui Ka noman dinga ngum. Elimas dinga kanpi ek nipi ngum, “Nim Seisen nge kingam, nim oġ ka ombu nim er kis mondun. Nim ek kend toġun wu. Nim Gos Owundu oġ ka ei er kis mundnjii en. Nim oġ ei si kindnjii nimbiġ enim?”¹¹ Pe Gos Owundu angil ele nim tang, nim ningil kis muġmba. Pe nim kinarkin, muġun

kunum kopur epi ei ba,” nim. Pol ei yi nipi muġang kin, kupu miġ epi emii erim endi opu Elimas eim ningil ele pandi tum. Pe Elimas eim pupu, wumb endi eim angil ambilk, andlam andan to sipngii nipi pum.¹² Wu gapman owundu oġ ei kanpi puku sim. Sipi, eim Gos Owundu ek pii gii nim.

Pisiriya Konu Oġ Andiok Wu Taġ Ombu Kongun Enjngil

¹³ Pol kin kongun ende er mulnjung wumb, Pepos si kindik noġ kanu ele puk Perka konu Pampiliya konu owundu ele punjung. Ba Jon eim wumb ombu si kindpi, Jerusalem konu orung pum.¹⁴ Perka konu si kindik, puk Pisiriya konu owundu Andiok konu tor punjung. Kunum ei, kor kunum tor punjung. Puk kin, Jura wumb Gos ngii ele nirik puk mulnjung.¹⁵ Gos ngii ele wu owundu ombu Moses lo ek ei gerik, Gos nge ek keimi nilmin wumb ek ei gerik poru nik, Pol kin tep to onjung wumb ei kii sinjng. “Engnan noġ enim onjung. Ek endi pim kin, nengin sin noman ele tang piimin,” pa ninjng.

¹⁶ Pe Pol angpi angil tonu kindpi ek nim, “Enim Esrel wumb kin, wumb tilap eipi Gos kin mund mong kulnjung wumb, enim piingii!”¹⁷ Gos Esrel nge wumb, ok wumb sinim nge kupenjing noġ, Eisip konu mulk kunum ei, Gos erang wumb tilap owundu tonu ok. Ekii se Gos nge dinga ele konu ei si kindpi tor tu wum.¹⁸ Pe ok konu wumb muġngii konu ele oġ embin tui endi tonu wang kin, kung ngii 40 kinan mulnjung. Pe ok konu wumb muġngii konu ele Gos kupenjin noġ paki tum; ba wumb ei Gos ek piinenjing, ei nge wumb ei kung ngii pei mulnjung.¹⁹ Pe Keinan konu ele, Gos wumb tilap angil orung nga taġ topu eipi kindim. Kindpi, Esrel wumb mei

ele mulnjung. Mei ele no mulangin kin, kung ngii 450 kinan no mulnjung.

²⁰⁻²¹ Ekii se Gos Esrel wumb kombur tep erngii nipi mundum. Mundum wu ombu mulangin kin, kunum ele ek ni tor kindiim wu Samuyel muum. Muum kunum ele, king mulmba, pa ninjing. Kis kingam Sol, Gos sipi ngum wu ei, Benjamin nge tilap ele, pe Sol king mulang kung ngii 40 kinan muum. ²² Ba Gos king Sol tor kindpi, king Deipis mundum. Moļu, wumb kanpi yi nim, 'Na Jesii kingam kan sind. Na wu ei noman ngond. Eim na noman piimba mi kongun ermba,' pa nim. ²³ Gos eim ok nirim mi oļ ei erim. King Deipis nge tilap ele, Gos eim kingam Jiisas kindim. Sinim sipi orung simba wu ei, Esrel wumb mulnjung konu kindim. ²⁴ Kunum ele Jiisas oneririm kunum ei, Jon wumb noļ pendiiim, wu Gos ek nipi yi nirim. 'Enim Esrel wumb, noman ak tok, noļ pingii,' pa nirim. ²⁵ Jon eim kongun poru nimba erang yi nirim, 'Enim na er piinmin mi nenj? Enim kui er mulnjung wu ei na mon. Enim na nind ek ei kom se piingii! Wu endi ekii se omba wu ei, na eim simb su kan ei kapli si kindnermbii mon! Eim wu owundu.'

²⁶ "Engnan noļ! Enim Eiparam nge tilap ele, pe wumb kombur Gos nge ek ele mund mong kulnjung wumb ei, Gos sinim sipi orung simba ei, Gos nge ek sinim kin kindim. ²⁷ Jerusalem wumb ni wu mulnjung wumb ei, wu ei piinenjing. Gos epi nipe ekii se ermba ei, piik niim wumb ek ninjing kor kunum ele mon geriiim ei piinenjing ku. Wumb kis ombu Jiisas sipik kos erik ngunjung. Yi mi Gos oļ ermba ni tor kindiim wumb ninjing mi yi enjing. ²⁸ Wu ei mong endi sipi erang tungii ei kapli, ba wumb Pailos kin wii to

kundii minj ninjing. ²⁹ Ok Gos oļ ermba ei piik niim, wu ek poļ ek gerik poru ninjing. Ekii se ond peri ele, Jiisas si mani sinjing. Sik, tukpu ele kui tunjung. ³⁰ Ba Gos eim Jiisas tukpu ele er konj sim. ³¹ Wumb Galilii konu si kindik, Jerusalem eim kin ouni punjung wumb ei eim kenjing. Ekii se eim nga orung wang kin, kenjing wumb ei eim nga keningii ku. ³² Pe sin enim kin Gos ek ka ei yi nimin. 'Oļ ei ok Gos eim Jura wumb kupenjpın kanip ngumbii,' nirim. ³³ Ei pe Gos eim kingam sinim ngonum. Eim Jiisas nga er konj sim, Gos ek mer mon ok nge Sam 2 puum mi ei yi nim, 'Nim na kangi mendpiļ. Pe na nim arnim moļ.'

³⁴ Eim mer tukpu ele er konj sim; nga tukpu ele orung ba mi mon. Gos eim ek yi nim, 'Na enim noman ka ngumbii. Ok na Deipis ngumbii nir, ei enim kapli pii gii ningii.'

³⁵ Sam nga puum ek endi yi ku nim, 'Nim kongun wu ka wii nga kulermba.'

³⁶ Sinim piimin! Deipis eim Gos nge noman ele kongun er moļu sinim wumb mulnjung konu mei ele tuk moļu erim. Ekii se koļu pupu eim nge kupenjing noļ mulnjung konu ele purpu mani pum. ³⁷ Ba wu ei Jiisas Gos nga er konj sim wu ei purnerim. ³⁸ Engnan noļ, enim ei dinga piingii! Sin Gos ek ka ei enim kin yi ninmin. Gos wu ei Jiisas kin enim oļ kis ei kapli kil ngumba. ³⁹ Moses sinim lo kengip topu ngurum ek ei, sinim oļ kis kil ngopu, sinim ka mułgii ninerim mon. Ba wu ei Jiisas eim kin pii gii ninjing wumb ei kanpi oļ kis ei kil ngopu, wumb kun ka mułgii nirim. ⁴⁰ Enim oļ kun ka erik mułgii! Epi kis ei enim kin onermba; ok Gos ermba oļ ei piik ek dinga niim wumb yi nik.

41 ‘Enim wumb ek, buł mong tung, noman kis piik, enim ei epi kis tonu omba. Pe na enim kin kongun endi end. Ek ei, wu endi enim nik ngangin pii gii ninenjing.’ ”

42 Banapas kin Pol teł anda pun-
guł enjngił ni, wumb ek yi ninjing.
“Nga kor kunum elip okuł, Gos ek
ka ei nge nengił,” wumb piimin
ninjing. 43 Wumb pei Gos ngii si
kindik anda puk punjung. Jura
wumb pei ni wumb tilap eipi ei,
Gos ek pii gii ninjing ku. Jura
wumb men tok elmin oł ei enjing.
Pol kin Banapas punjnguł konu
ekii se punjung. Wu tał ek nikił
ngunjnguł, wumb noman to dinga
erangił, Gos nge noman ngopu,
enim piik mułngii.

44 Kor kunum endi mandi erang,
wumb konu orung orung wumb
pei ok Gos ek piimin ni ok kułou
tok mulnjung. 45 Ba Jura wumb
molk kenjing ni, wumb pei ok
kułou tunjung. Tangin kin, ei
nge Jura wumb popuł kis sik, Pol
ek nim ei to mani kindmin. Pol
buł morung ek ambilk mulnjung.
46-47 Pol kin Banapas teł ek dinga
nikił yi ninjingił, “Keimi, sił Gos
ek ei enim kin ok kanpił nimbil.
Ba en enim Gos ek pinarik buł
ngok. Yi nimin, sin Gos konu ka ele
kunum kunum mułmun. Pinalim
ninmin ei, enim piingii. Sił pe Gos
Owundu yi ninim,

‘Elip wumb tilap eipi endi kin pe!’
pa nim. Gos Owundu sił
kin ek yi nim, ‘Elip wumb
mułngii konu dup mił tilang
erang mułnguł ei nge Gos
wumb pei sipi orung simba.’

48 Wumb tilap eipi Gos ek ei
piik, Gos Owundu kin ka piinjing.
Wumb pei en enim ka piik konu
ele pupun kunum kunum konj
mułmun. Nik, Gos ek pii gii nik
mulnjung.

49 Gos Owundu ek ei konu orung
orung pei pang piinjing. 50 Piik

kin, Pol Banapas teł Gos ek nikił,
wumb ngunjnguł. Amb kombur ni
wu owundu ni ok, Gos ek piik mul-
njung. Ba Jura wumb ok, wumb
tilap eipi kin ek nik, kunj tangin
erangin wumb ok Pol kin Banapas
teł ek ngunjung. ‘Sin konu ele
mulerngił!’ nik, to tor kindnjing.
51 Wumb yi erangin kin, wu tał
wumb keningii nikił, simb su mei
ele tami to kindambił piingii. Sin
oł kis enjpin ni piingii nikił en-
jingił. Er pendkił Aikoniyam konu
ele punjnguł. 52 Andiok konu Gos
nge tilap ele tuk onjung, wumb
ei Gos nge Gui Ka ek sik, ka piik
mulnjung.

14

*Wu Tał Aikoniyam Konu Gos
Kongun Enjingił*

1 Aikoniyam konu wu tał, Pol kin
Banapas kin pukuł. Jura men ngii
ele nirik punjnguł. Pukuł, Gos ek
ka ei nikił wumb ngangil. Wumb
tilap eipi ni Jura wumb pei pii gii
ninjing. 2 Ba Jura wumb kombur
pii gii ninenjing, wumb ei tilap
eipi kan nengin, Gos tilap er kis
ermin nik enjing. 3 Banapas kin
Pol teł Aikoniyam konu ele kunum
kinan mulkuł. Gos Owundu ek
nikił, wumb ngokuł mulnjunguł.
Owundu wu tał paki dinga tang
kin, wu tał jep oł kanim kanim
enjngił. Jep oł erangił, Gos wu tał
epi noman ka ngum. Ngang kin,
wumb kanik Gos ek ei keimi, ni
piinjing. 4 Wumb konu owundu
ele mulnjung wumb ei, sikind
eipi puk, wumb kombur puk Jura
wumb ek ninjing mił ei piin-
jing. Wumb kombur puk, Gos nge
kongun wu tał Gos ek sinjngił konu
ele puk piinjing.

5 Ekii se wumb tilap eipi kin
Jura wumb kin wu noman pim
wumb ok, “Pol kin Banapas tep
tumun,” nik onjung. Wumb ombu

ok, kom ku sik, “Wu tał to kundmun,” ninjing. ⁶ Wumb ek yi nening piikił, tungu pukuł konu kembis Lisra kin Derpii tał sim, konu owundu Laikoniya konu orung orung mandi sim. ⁷ Pe wu tał konu ele molkuł, Gos ek ka ei nikił wumb ngokuł mulnjunguł.

Lisra Konu Ele Wu Tał Kongun Er Mulnjunguł

⁸ Lisra konu ele wu endi mułum wu ei, simb tał ouni kis mułang, andlam endmba pinerim. Ok mam kirim tuk multum, eim yi er pengtor orum. Wu ei andlam endmba pinerim. ⁹ Wu ei Pol ek nim mił dinga kanpi mułum. Pe Pol wu ei dinga kenim ni wu ei pii gii pim, ei eim simb ka ermba, ni piim. ¹⁰ Pol ek dinga nipi yi nim, “Nim angkin simb kun kamb!” neng, wu ni sikir angpi pum. ¹¹ Wumb pei Pol erim oł ei kanik, en enim Laikoniya konu ek ei dinga ninjing. “Owundu wumb mił okuł, sinim konu okuł,” ninjing. ¹² Banapas wumb eim embe ‘Sus’ ninjing. Pol ek niłim wu nik, wumb Pol embe ‘Ermes’ ninjing. ¹³ Sus ngii owundu ei konu owundu ele torung ele engim. Sus ngii owundu ele kułmał kałiłim wu ei, kung kou pefe kombur tuk tu wum. Pe plawa kuk wulu kindnjing ei, sipi konu owundu ele mandi om. Eim kin wumb kin kułmał kałpin wu tał ngumun nik onjung. ¹⁴⁻¹⁵ Gos nge ek se andiłmbił wu tał, Banapas kin Pol teł ek ei piikił oł ei nge er mulnjung. Wu tał kis piikił eł elip konduk to kis enjingił. Erkił, sikir pukuł, wumb punjung konu ele pukuł wii tunjunguł. “Nimbił erang, enim oł ei enmin? Sił wu sinim ngenj ende. Sił Gos ek ka ei nipił enim ngambił oł yi nge si kindik Gos ek ka piik molk Gos konu ka ele pungi. Nipił kongun er onmbuł. ¹⁶ Keimi, ok wumb oł kis er endnjing ei,

Gos eim kan wiik tum. ¹⁷ Ba ei koi enerim; wumb kinerngii ni enerim mon. Gos epi pei kanim kanim eririm. Sinim kaninmin, eim epin konu mołpu, sinim kin konu kumb ngopu, sinim erang, epi pei ka tonu onum. Gos sinim kuni ka ngang, sinim noman ka seng, ka piimin.” ¹⁸ Wu tał ek dinga yi nikił, pe wumb eł elip kin kułmał kełngii ełmin wu ei mon nikił enjingił.

Wumb Pol Kom Ku Tunjung

¹⁹ Andiok konu kin Aikoniyam konu Jura wumb kombur ok, wumb mulnjung konu kunj tangin, wumb ku sik Pol to kundnjung. To konduk, nga ngundundił sik, konu owundu ele tor sipnjing. Sipik, yi piinjing, kułum ni piinjing. ²⁰ Pe Gos nge tiłap ok orung mułangin kin, Pol angpi konu owundu ele tuk pum. Kupiiring Pol kin Banapas teł Derpii konu ele punjunguł.

²¹ Wu tał Gos nge ek ka, ei nengił wumb pei tuk ok Gos nge kongun wumb mulnjung. Ekii se wu tał Lisra konu ni Aikoniyam konu ni Andiok konu ele orung punjunguł. ²² Pukuł, Gos nge tiłap ele mulnjung wumb ei, Gos ek nikił, wumb ngangił wumb Gos ek pii gii nik mułngii nikił ek dinga ninjingił. Enim pii gii nik mułngii. “Sinim Gos tep er mołum konu tuk bin ei, ok sinim epi embin tui endi sinim kin omba ei ko wupun andpin bin.” ²³ Gos nge tiłap mulnjung wumb ei, wu tał pukuł tep wumb mułngii nge to tonu kind mundunjunguł. Pe wu tał kuni nunarkił, prei erkił Gos ngunjunguł, wumb Gos kin pii gii nik mulnjung wumb pei, Gos owundu angii ele kindinjingił.

Andiok Konu Kin Siriya Konu Ele Wu Tał Orung Punjunguł

²⁴ Ekii se wu tał andkił pukuł Pisiriya konu tor pukuł, Pampiliya

konu ele tuk punjungu. ²⁵ Wu ta pukuł mani Perka konu Gos ek ka ninjngil. Nikił, ekii se pukuł Aseliya konu punjungu. ²⁶ Aseliya konu pukuł, noł sip ele pukuł, Andiok konu tuk punjungu. Ok konu ele, Gos nge tilap mulnjung wumb ei, wu tał Gos angil ele tuk kindnjing. Kindangin, Gos wu tał paki tumba nik ninjing. Wu tał pukuł Gos kongun er pendkił, nga konu ele orung onjungu.

²⁷ Andiok konu tor okuł, Gos tilap ei nengil kułou tunjung, el elip Gos kongun er pangil, Gos paki top erim ek yi ninjngil. Gos wumb tilap eipi noman aki tang, wumb ei Gos ek piik pii gii ninjing. ²⁸ Wu tał Gos tilap wumb ele tuk onjung wumb kin kunum kinan mulnjungu.

15

Gos Nge Tilap Ele Mulnjung Wumb Kułou Owundu Jerusalem Konu Tunjung

¹ Jura konu wumb kombur mani ok Gos nge tilap ele mulnjung, wumb kanik kengip ek yi ninjing. “Enim Moses lo ek piinarik, ngenj kopsik enenjing kin, Gos enim sipi orung sinermba,” ninjing. ² Wumb ei ok yi nengin, Pol kin Banapas teł, wumb ei kin ek popuł kis sikil. Wumb ei kin wu tał kin ek opu er ninjing. Pe Gos nge tilap ele mulnjung, wumb ek nik, Pol kin Banapas teł kin wu kombur kin kindangin, Jerusalem konu tonu puk, Gos ek se andik kongun elmin wumb kin, wumb noman pim wumb kin, ek ei nik, ka erngii ni punjung.

³ Gos nge tilap wumb, wu ombu kindangin puk, en enim Piniisa konu kin Sameriya konu tuk ele puk. Gos nge wumb konu tał ele mulnjung, wumb ei kanik, ek yi nik. Gos wumb tilap eipi erang, noman tuk aki tok, Gos eim ek

piimin nik, Gos nge tilap wumb noman ka piik wumb ek ei nik ngunjung. ⁴ Jerusalem konu tor pangin, Gos nge tilap wumb pei ni Jiisas nge kongun wumb ni, wumb peng pim wumb kin ek tengnjing. Pe Pol kin Banapas teł Gos paki tum mił nikił ngunjungu. ⁵ Lo ek piilmin wumb wumb ei, ok yi ninjing. “Elip wumb nengil, ngenj kopsik, Moses lo ek palim mił yi erngii.”

⁶ Yi nengin, Jiisas ek se andilmin wumb nin, wumb noman pim wumb, ek ei nik kun erngii nge enjing. ⁷ Ek pei nik poru nengin, Piisa angpi ek nipi yi nim. “Engnan noł, enim piinmin ok Gos sinim kongun mok topu, na kongun Gos ek ka ei wumb tilap eipi kin pup ek nip ngamb, wumb pii gii ningii kongun ei Gos na ngum. ⁸ Gos eim wumb pei noman tuk kaninim, ei eim sinim andan topu ngonum. Ei Gos eim ka kanpi sinim andan tum. Gos sinim eim Gui Ka ngum mił yi wumb ngonum. ⁹ Gos sinim kin oł eipi erpi, wumb tilap eipi kin oł erpi yi enanim, mon! Wumb Gos kin pii gii nengin kin, Gos wumb erang ka mołmun. ¹⁰ Enim nimbil erang Gos nimba mił piimin nik enmin? Enim oł embin tui ei Gos tilap ele nimbil erang oł embin tui ngonmun? Ok sinim kupenjpın noł oł embin tui ei nge ko wunerik, oł ei nge akip sinim ko wunermin ku. Sinim pei kapli enanim. ¹¹ Sinim pii gii nimin, Jiisas Owundu noman ka ngopu, Gos sinim sipi orung simba yi mił ku, wumb ombu orung sinim.”

¹² Piisa ek yi nim, “Sinim kułou tunjpun, ek peng endi pinałim.” Kom sek mułangin, Banapas kin Pol teł ek nengil piinjing. Pe Pol kin Banapas teł ek yi ninjngil, “Wumb tilap eipi mulnjung konu, Gos sił paki tang sił jep oł ele enjpił.” ¹³ Wu tał ek ni poru

nengil, Jeims ek yi nim, “Engnan noł, enim na ek nimbii end, kom se piyei!”¹⁴ Saimon ek yi nim, ‘Kumna Gos wumb tilap eipi kin om. Opu, eim nge wumb tuk seng kin ok mulnjung.’¹⁵ Gos nge ek piik nilmin wumb ek ei ende mil ek yi mil pulnjung. Ek ei nge Deipis nge tilap wumb, ok ninjing.¹⁶ Owundu yi nim,

‘Ekii se na orung ombii, Deipis ngii mani pum ngii ei nga tekmbii. Eim ngii konu eke mulum epi, kis mulum ei nga konj ermbii.’¹⁷ Wumb eipi Gos nam Owundu ni kurngii. Ei wumb pei, wumb tilap eipi nam sip mundunj wumb.’¹⁸ Kumb ok Gos Owundu eim, ek nipi tor kindpi,” yi nim.

¹⁹⁻²¹ “Sinim piinmin, kumb ok ek ei pepi opu pe yi ku palim. Konu owundu kembis pei orung orung salim konu ei kor kunum Moses lo ek ei ger piik minj mołmun.” Jeims ek nga yi nim, “Nimbił erang na noman eke yi palim. Wumb tilap eipi noman ak tok Gos ek ekii sinjing. Ei sinim noman embin piingii ek ninermin. Sinim pipe topun yi nimin, ‘Kuni epi gos kend nik kuingii epi ei nunerngii. Amb wam mulang nguduk enmin ol ei si kindik. Kung min epi nipe endi kan kulk pindangin kulang, nungii ei nunerngii. Kung min epi nipe miyem ei nunerngii ku.’”

Wumb Tilap Eipi Gos Nge Tilap Eke Tuk Ok Gos Ek Piik Mulnjung Konu Pipe Pol Kindnjing

²² Yi nik kun erik, Jiisas ek se andilmin wumb kin, wu owundu ni Gos tilap eke mulnjung wumb pei, kulou tok yi nik. Wu tał kindangin wumb tilap eipi, Gos nge tilap eke tuk ok mulnjung konu pungał nik. Andiok konu Pol kin

Banapas teł kin kindangin punjngul. Pe Juras ei embe endi Basapas, kin Sailas kin kindnjing. Wu tał pukuł, Gos nge tilap wumb mulnjung konu eke kumna punjngul. Pukuł, tep er mulnjungul.²³ Pipe endi kindik yi ninjing, “Sin Jiisas nge ek se andilmin wumb kin men ngii kongun wumb ombu sin enim enginjpun noł mołmun. Sin pipe ei polpun, enim tuk wumb tilap eipi tonu ok, Andiok konu ni Siriya ni Silisiya konu eke mołmun.²⁴ Sin ek ei piinjpun, sin wu kombur ok ek kanim kanim nik enim noman to wulu mil kindngii, enjing. Wumb ombu ok enim noman tuk to kis enmin ei, sin yi erei ninenjpun mon.²⁵ Sin noman ende sepin ek ka piipin, Gos ek se andilmin wu kindmin. Wu tał Banapas kin Pol teł sin noman ngołmun wu tał enim kin kindinmin.²⁶ Wu tał eł elip ngenj eke piinarkil, Jiisas Kraiss Owundu kongun eke embe ambil tonu kind punjngul.²⁷ Sin Juras kin Sailas teł kindinmin. Wu tał ek sikil tu wunmbuł, ek ei nengil enim piingii.²⁸ Gos nge Gui Ka ei sin kin mulang, sin ek ei ninmin. Sin ek eipi endi nipin, enim ngunermin. Enim piinmin, ek ei minj piik mułei!²⁹ ‘Enim kung ni epi eipi endi gos kend nik kuingii epi ei nunerei! Pe kung miyem ni kung kan kulk pindangin kulmba ei nunerei!’ yi ninjing. ‘Wu eipi embinjing ei ningil enarik, en enim ka mulngii. Pe enim ek ninmin ei piik ka mulnjung kin kapli ermba, enim ka mułeiyo.’”

³⁰ Gos nge tilap wumb, ek se andilmin wu ombu kindangin, Andiok konu eke punjung. Puk, Gos nge tilap wumb mulnjung konu tuk sik pipe ei wumb ngunjung.³¹ Konu eke Gos nge tilap wumb pipe ei ger kanik piinjing; pipe ei gerik ka piinjing.³² Juras kin Sailas wu tał eł elip Gos ekii se

ermba oł ei piikił, wumb kankił ek ni dinga enjngił. ³³ Wu tał Andiok konu eke kopur kinan mulnjunguł. Pe Gos nge tilap wumb noman ende sek, ka piik, wu tał nga orung kindangin punjnguł. Eł ełip kindangin onjnguł, wumb mulnjung konu orung punjnguł. ³⁴ Ba Sailas eim punarpi, Andiok konu eke mułum.

³⁵ Pol kin Banapas teł Andiok konu eke enj mulnjunguł. Pe wu tał wumb eipi kin andkił, Gos ek nikił wumb ngokuł enjngił.

Pol Kin Banapas Teł Eipi Eipi Punjnguł

³⁶ Ekii se kunum kopur o pang, Pol Banapas kanpi yi nim, “Silip orung pupuł, enginpił noł konu owundu orung mołmun konu eke pupuł kenmbił. Ok silip Gos ek nipił wumb ngunjuł wumb, akip pupuł kenmbił ni wumb ka mołmun min kis mołmun, ei pupuł kenmbił.” ³⁷ Banapas, Jon kin eł ełip kin tep to bin ni piim. Jon embe endi Mak. ³⁸ Ba Pol ek yi nim, “Wu ei ok silip Pampiliya konu si kindpi konu eipi pum. Silip kin kongun eke punerim. Pe eim silip kin ouni punermba mon!” ³⁹ Pe wu tał ek opu er ninjngił. Banapas kin Pol teł noman ende punerim. Punerang kin, wu tał konu eipi eipi punjnguł. Banapas eim Mak ni sipim. Pukuł, noł kanu endi eke tonu pukuł Saipris konu eke punjnguł. ⁴⁰ Sailas Pol kin punjnguł. Pe Gos nge tilap wumb mulnjung konu yi ninjing, “Gos noman ka peng, ełip kin tep er mułang punguł,” ninjing. ⁴¹ Pol Sailas kin pukuł Siriya, Silisiya konu eke tor pukuł, Pol Gos ek dinga nipi Gos tilap mulnjung wumb ngum.

16

Timosii Pol Kin Sailas Kin Tep To Punjnguł

¹ Pe pupu Derpii kin Lisra konu eke tor pum ku. Konu eke wu endi mułum, wu ei embe Timosii. Wu ei Gos nge tilap eke tuk pupu Gos ek piipi mułum. Wu ei mam Jura amb, Gos ek piimim. Arim Griik wu. ² Gos tilap wumb Lisra konu kin Aikoniyam konu wumb molk, eim ełim oł ei ka nik tor kindnjing. Yi ninjing, “Timosii ei wu ka,” ninjing. ³ Pol Timosii kin tep to bił ni piim; pe Pol Timosii sipipi ngenj kopsim. Pol yi ni piim, Jura wumb konu orung eke mołmun nipi yi erim. Nimbił erang Jura wumb oł ei erim, wumb pei piinjing, Timosii arim Griik wu. ⁴ Pe andik puk konu owundu eke andik punjung. Ek ei ok Jiisas nge ek se andiłmin wumb ni wumb peng pim wumb, kułou tok ek yi ninjing. Ek ei nik Gos tilap mulnjung wumb, Jerusalem konu ei ngok yi ninjing, “Enim ek ei minj piik ekii singii,” ninjing. ⁵ Yi nengin kin, wumb Gos tilap wumb pei kin pii giı dinga nik mulnjung. Gos nge tilap eke tuk onjung wumb pei.

Pol Maseroniya Wu Endi Kenim

⁶ Andik konu puk Prisiya konu kin Galasiya konu tuk eke and punjung. Gos nge Gui Ka ek neng kin, “Gos eke eke Eisiya konu eke ninenei!” nim. ⁷ Puk, Misiya konu eke puk, nga Bisiniya konu eke bin ni piik punjung. Ba Jiisas nge Gui Ka andlam eke puneningii mon nim. ⁸ Pe puk Misiya konu tonu eke si kindik Trowas konu tor punjung. ⁹ Epinding Pol pepi or kumb mił er kenim ni Masironiya wu endi mołpu ek dinga yi nim. “Pol, nim ya Maseroniya konu eke okun sin paki tunjii.” ¹⁰ Pol or kumb er kanpi ek yi nim, “Sinim Maseroniya konu bin,” nim. “Gos sinim wii tonum. Sinim pupun, Gos ek ka ei nipi wumb konu eke wumb ngumun.”

Liriya Konu Gos Tilap Ele Tuk Om

¹¹ Na Luk mon ele puls, enim na kin tep to punjung. Yi erang kin, noł sip endi tonu puk, Samoreis konu ele tor punjung. Nga kunum endi puk Niyapolis konu tor punjung. ¹² Pe sin konu ele si kindpin, pupun Pilipai konu ele tor punjung. Pe konu endi ok Rom wumb mulk konu ele, konu owundu embe Maseroniya ele kunum kopur aninga mulnjpun. ¹³ Pe kor kunum, sin konu owundu andlam ele tor punjpun. Pupun, noł endi pim konu ele punjpun. Noł owundu ele, konu ka seng, prei ermin ni piinjpin. Pe noł wer ele amb kombur mulnjung, amb ombu sin kin tep to ek tang mulnjpun. ¹⁴ Amb endi embe Liriya, amb ei ek ninjpin, Gos ek ei piim. Eim Gos embe ambıl tonu kindim; amb ei konu Taiyasaira konu owundu ele amb. Amb ei eim alap ku owundu pułum ei, kongun erpi ku owundu silim. Amb ei Gos paki tang piim, amb ei Pol ek nim mił kom sipi piim. ¹⁵ Amb ei ni wumb eim ngii ende wumb pei noł pinjing. Amb ei noł pepi, sin kanpi ek yi nim. “Enim na Gos kin pii gii dinga nind ni piinjing, na ngii konu ongii,” pa nim. Eim ek dinga nipi yi neng kin, sin eim ek piipin punjpun.

Pol Kin Sailas Tel Pilipai Konu Kan Ngii Pinjingil

¹⁶ Kunum endi sin prei elmin konu ele punjpun. Pe wii kongun ambıl endi sin andlam ele om kan sinjpin. Ambıl gui kis pałim, ambıl ei epi ekii se omba oł ei piipi nilim. Yi erang kin, wu amb ei tep elmin wumb ei ku pei silmin. ¹⁷ Ambıl ei sin kin andpi mułum. Mołpu, wii topology ek dinga nipi yi nim, “Wu ombu Gos kongun mendpił enmin. Gos owundu ek ei nik, sinim Gos kin orung simba nge onmun.” ¹⁸ Kunum kunum

ambıl ei ek yi minj nipi endang, Pol eim piipi ten enim. Pe ek dinga nipi yi nim, “Gui kis, nim ambıl ei si kindkin pui! Jiisas Kraiss nge embe dinga ele, na ek nind.” Yi neng kin, gui kis ni ambıl sikir si kindpi am pum. ¹⁹ Ambıl tep elmin wumb ombu ku sik elmin, oł ei am pang kanik Pol kin Sailas tel ambıl gii nik. Sipik, wu num kombur mulnjung konu kułou tu wunjung. ²⁰ Wu tał sipik, kos piilmin Rom wumb mułum konu yi ninjing, “Wu tał Jura konu ele wu, sinim wumb noman er kis ermbıl,” ninjing. ²¹ “Pe wu tał sinim Rom wumb mon, ei piipin sinim elmin oł ei piinarkin enmbıl,” pa ninjing. ²² Wumb wu tał kin ek ngok nengin, kos piilmin wumb enim ek yi ninjing, “Wu tał konduk gulk kindik kepil tei!” ninjing. ²³ Pe wu tał kepil tok tok sipnjing. Sipik, kan ngii ele kindnjing. Wumb puk, kan ngii tep elmin wu kanik ninjing, “Nim wu tał tep dinga er mulei!” ninjing. ²⁴ Kan ngii ele tep elim wu, ek ei piipi wu tał sipi kan ngii tukrung ele pendim. Pe wu tał simb eipi eipi sipi ond tundii ele tuk kind to gii ni to pendim.

²⁵ Pol kin Sailas tel mulnjungul, epin tuk mii memb prei erkil Gos kin golang nikił enjingil. Kan ngii wumb kombur wu tał ninjingil ei piik mulnjung. ²⁶ Pe sikir konu kopu mił owundu endi tum. Topu, kan ngii ondu tumunj, ond ei to tor kindim. Pe kan ngii ondu aki topology wii sim. Seng kin, kan sen wumb kan wumb to pendnjing, kan sen ni wii pilngan topology sim. ²⁷ Kan ngii tep wu ei kenim ni kan ngii ondu ombu pei ak topology wii sim. Kanpi, yi ni piim, “Kan wumb pei tor punjung,” ni piipi eim tui kepil sipi, eim to kundmbii ni erim. ²⁸ Ba Pol kanpi wii dinga topology yi nim, “Nim yi enerii! Sin

kan wumb pei ya mołmun,” pa nim. ²⁹ Kan ngii tep ełim wu ei wii topu, tiłang er nipi sikir nirik om. Wu ei eim mund mong kułpu, Pol kin Sailas tel mulnjunguł konu simb ełe mani pupu mułum. ³⁰ Tep wu ni wu tał sipi anda sipi yi nim, “Ełip wu owundu, na nimbil oł eramb Gos nga na sipi orung sipi paki tumba?” ³¹ Pe Pol kin Sailas tel yi ninjngil, “Nim Jiisas Owundu pii gii nin kin Gos nim sipi orung seng, eim kin mulnjii. Nim amb kangil ni yi ku mułngii.” ³² Pe Pol kin Sailas tel Gos ek ka nikil, wu ei ngii ende pinjing wumb, Gos ek nikil ngunjunguł. ³³ Pe kunum ełe mendpil, kan ngii tep ełim wu ni wu tał sipipi kepil mundunjunguł konu noł kindpi er ka erim. Erpi, kingam ambilam noł, Gos ek piik noł pek enjing. ³⁴ Wu ni wu tał sipipi, eim ngii konu sipipi kuni ngopu yi erim. Eim ka ka piipi, eim ngii ende wumb Gos kin pii gii nik kulnjung.

³⁵ Ekii se tingang, kos piilmin Rom wumb tep wumb kombur kindangin onjung. Ok yi ninjing, “Wu tał kan ngii si kindan pangil,” pa ninjing. ³⁶ Pe kan ngii tep mołum wu ei ek ei piipi Pol nimba nge om. Opu yi nim, “Kos piilmin Rom wumb ninmin, ‘Ełip pel!’ ninjing,” pa nim. Yi nim, “Ełip noman ka seng pel,” nim. ³⁷ Ba Pol ek nipi tep wu ombu ngum, “Sił Rom wu, ba kos piilmin Rom wu ombu sił kin kos pii kun enanmin. Mon! Sił wumb kumb ningil ełe kepil tok yi enjing. Tok kin sipik, kan ngii ełe kindnjing. Pe akip sił kos piik ka enarik, koi erik sił kindngii enmin min? Mon mendpil! En enim ok sił sik tor sipngii.” ³⁸ Pe kan wumb tep ełmin wumb puk, kos piilmin Rom wumb mulnjung konu puk ninjing. Kos piilmin Rom wumb, wu tał ek ei piik mond mong kulnjung. Nimbil erang wu tał ei Rom wu ku. ³⁹ Pe

puk kaimb sik, wu tał sik tor tu wunjung. Ok wu tał kanik yi ninjing, “Ełip ya konu ełe mulerngil, tor pukuł pel!” ninjing. ⁴⁰ Yi nengin kin, wu tał ngii si kindkil kin, tor pukuł Liriya ngii konu punjunguł. Pukuł kin, Gos tiłap wumb mulnjung kankil, Gos ek nik ngangil wumb piyangin kin, konu owundu bil ni punjunguł.

17

Teslonaika Wumb Pol Kin Sailas Tumun Ninjing

¹ Pol kin Sailas tel andkil pukuł, Ampipolis konu tor punjunguł. Konu ełe si kindkil pukuł, Apoloniya konu ełe tor punjunguł. Konu ełe nga si kindkil, pukuł Teslonaika konu tor punjunguł. Jura wumb men ngii konu ełe engim. ² Pol eim ok ełim oł ei nga erim. Pol pupu wumb men ngii ełe nirik pum. Kor kunum tekliki ełe enj mołpu kin, Gos ek ei andan topu wumb ngopu mułum. ³ Gos nge ek pułe nipi wumb ngopu mułum. Gos nge Kraiss wu endi mundum wu ei kindang om ek ei, nipi ngum ku. ⁴ Pe wumb kombur Pol kin Sailas tel, ek piik pii gii ninjing. Griik wumb kombur Gos ek ei piik ełmin ku. Pe wumb tiłap owundu wu tał ek piik ekii silmin ku. Pe wu num embilenjing ombu yi ku wu tał ek piinjing ku.

⁵ Ba Jura wumb wu tał kin kis piinjing. Yi erangin kin, wumb epi sinerim wumb ok, wumb mulnjung konu ełe tuk molk punjung. Wumb ombu konu ełe tuk puk, epi kis er mundnjung. Wumb ok Jeison ngii konu si pok erik, wu tał si tor sipipin wumb ngumun nik sipnjing. ⁶ Ba Pol kin Sailas tel sinenjing. Sinarik kin, Jeison kin Gos nge tiłap mulnjung wumb ambil gii ni sipnjing. Sipik, gapman mułum konu ełe sipnjing. Sipik, gapman wu kanik

yi ninjing, “Wumb ombu konu orung orung pei oł kis enmin,” pa ninjing. “Wumb ombu pe ya mołmun ei,” pa ninjing. ⁷ “Pe Jeison wumb ombu sipi eim ngii konu sipim. Wumb pei en enim wu king owundu ek niłim, ek ei piinałmin. King endi mołum ei, eim embe Jiisas. Wumb en enim yi niłmin,” pa ninjing. ⁸ Wumb konu ele wumb ni gapman wumb ek ei piik noman embin kulnjung. ⁹ Yi piik, Jeison ku sik, eim kin wumb epi kombur ku sinjing ku. Sik poru ni kindangin kin punjung.

Pol Kin Sailas Teł Beriya Konu Kongun Enjingil

¹⁰ Kunum ele epinding, Gos nge tiłap wumb Pol kin Sailas teł Beriya konu ele kindnjing. Pol kin Sailas tep pukuł Beriya konu ele tor punjunguł. Pukuł kin, Jura wumb men ngii engim konu nirik punjunguł. ¹¹ Jura wumb Derpii konu mulnjung ei, Gos ek kunum kunum piik mulnjung. Ba Teslon-aika konu Jura wumb mulnjung ei, Gos ek kopur piik kun erik mulnjung. Wumb ombu Gos ek piik ka piik mulnjung. Kunum kunum Gos ek gerik kanik, wu tał ei keimi ninmbił min, ni ger piik minj mulnjung. ¹² Wumb pei pii gii ninjing. Griik wumb num pei pii gii ninjing ku. Wu amb pei pii gii ninjing. ¹³ Ekii se Jura wumb kombur Teslon-aika konu piinjing, ni Pol Beriya konu opu Gos ek ka nipi wumb ngopu mołum ninjing. Yi nengin piik, konu ele punjung. Puk kin, wumb konu ele wumb noman to wulu kindik ek kend tok ngok enjing. ¹⁴ Yi erangin kin, wumb Gos tiłap wumb molk, Pol mani ep noł wer ele kindangin pum. Ba Sailas kin Timosii teł Beriya konu mulnjunguł. ¹⁵ Wumb Pol sipik andłam ele tu wunjung wumb ombu Pol sipik Asenj konu sipnjing. Sipi kindik

kin, orung omun ni erangin kin, Pol ek nipi kindim. Ek nipi kindpi Sailas kin Timosii kin, ‘Ełip sikir weł!’ nim.

Asenj Konu Pol Ek Ni Tor Kindim

¹⁶ Pol Asenj konu wu tał onguł nipi kui er mułpu kin, kenim ni konu ele wumb ek kend gos mend-pił konu ele piki topu mułum. Mułangin kin, eim noman embin to piim. ¹⁷ Wumb yi nge mułangin kanpi pupu Jura wumb men ngii ele pupu, wumb Gos ek niłmin wumb kin ek nipi mułum. Kunum kunum pupu wumb kułou tangin konu andpi, men ngii konu wumb kanpi nipi yi erim. ¹⁸ Pe wumb ek mon wumb Epikuriyan wumb kin Soik wumb kin ek orung eim kin ek ngok ninjing. Wumb kombur molk yi ninjing, “Wu ei ek owuł owuł nipi endim, wu ei nimbił erang ek ei ninim ninjing?” Pe wumb kopur molk yi ninjing, “Eim gos konu eipi endi mułang nipi onum,” ninjing. Pol eim Jiisas nge ek ka nipi, Jiisas konj angpi nga orung pum, ek ei nipi wumb ngum. ¹⁹ Pe wumb Pol sik sipik, Ariyopakas konu kaunsil mułum konu sipnjing. “Wu ei ek konj endi nim, ek ei neng sin piimin,” ninjing. ²⁰ “Sin nim ek ei piimin. Ei ek eipi mił endi pałim. Ek ei puł er pałim mił ei sin piimin,” ninjing. ²¹ Asenj konu wumb kin konu eipi wumb ok Asenj konu ele mołmun wumb ei, oł eipi endi enałmin mon. Ba ek konj ningii min, ek poł konj minj piik nik ełmin.

²² Yi nengin kin, Pol Ariyopakas konu kaunsil mułum konu tuk mułpu ek yi nim. “Enim Asenj wumb, na enim kand ei Griik enim men ngii ele puk oł ełmin oł ei dinga peng ełmin pałim. ²³ Ok na enim konu ombu andip, Griik enim men ngii ek nik enmin ei kanip endinj. Enim kułmał kełngii

konu endi er ka er sek mon yi pułmun. Ku mon endi polk pendik yi niłmin. ‘Gos endi sin pii poł tunanmin. Ba wii embe sipin kułmał kałmin ninjing. Ok enim gos kinarik wii noman je piik yi ełmin. ²⁴ Akip na Gos epi pei eririm. Epi mei ełe epi kanim kanim eririm. Gos ei Gos Owundu ei, epin ni mani mei konu pei tep er mołmun. Pe Gos eim wumb angıl kin, Gos ngii tek-inmin ei nirik mułalım. ²⁵ Gos eim epi sinerang wumb endi epi sipi Gos ngunałım mon. Gos eim mendpił, eim epi kanim kanim er pendpi, sinim wumb tep erpi, noman konj ngopu mułang kin, sinim oł yi er mołmun. ²⁶ Wumb kupenjpin endeim mendpił nge ełe, opu opu pe sinim wumb pei mołmun. Wumb erang konu orung orung pei mołmun; Gos eim wumb kunum ełe ei konu mułngii nipi er sirim. ²⁷ Wumb kuruk ok kan singii, Gos nipi piim. Wumb endi Gos kan simbii nipi piimba, wu ei piipi er mołpu kaninim. Gos konu turii molałım; ya sinim wumb pei endeim endeim ni tep er mołmun,’ pa nim. ²⁸ ‘Gos eim kin sinim noman konj ngołum. Ngang kin, sinim andpin mołpun enmin.’ Ei yi mił ku enim nga wumb noman piıłmin wumb kombur ei yi mił polk pendnjing. ²⁹ ‘Sinim Gos kingam noł mołmun.’ Yi mił Gos kingam noł mołamin kin, pe sinim noman yi piinerman, Gos wu angıl ełe ku ni ond ni endi er kindang, Gos mił endi mołmun ni piinerman, mon! ³⁰ Ok wumb pii poł tunarik mulnjung kunum ei, Gos eim wumb epi pei yi erangin ei, ek ninanim. Ba pe Gos wumb pei kanip nip, konu orung orung wumb noman ak tok nam kin wei!’ pa ninim. ³¹ ‘Gos eim kunum endi nipi mondpu, kunum ełe wumb oł kis min ka enmin ei kanip, kun er mułmbii,’ pa nim.

“Gos eim wu endi Jiisas to tonu kindim, wu ei gupu ek nimba, ek ei piimin. Wu ei eim tukpu si kindpi, tonu opu konj mołmun. Mułang kin, yi mił Gos wumb pei andan topu, eim ek niłım ei keimi niłım.”

³² Piik tukpu ełe pepi nga konj angpi tonu omba ninim, ek ei wumb kombur yi ninjing. “Nim ek ei nga nen piimin,” ninjing. ³³ Yi nengin kin, Pol wumb ombu si kindpi pum. ³⁴ Ba wumb kombur Pol nim ek pii gii ninjing. Wu endi embe Daiyonisiyas, eim Ariyopakas konu ełe, kaunsil wu endi, amb endi embe Damaris. Pe wumb eipi pii gii ninjing ku.

18

Pol Korin Konu Kongun Erim

¹ Ekii se Pol Asenj konu si kindpi, Korin konu pum. ² Pol pupu Jura wu endi kan sim wu ei, embe Akuila. Eim ngii konu embe Ponus. Eim ambim embe Pisila. Pe Esalii mei owundu molkuł onjngul. Nimbıl erang, King Kloriyas Jura wumb pei kanpi nim, “Enim Jura wumb Rom konu owundu si kindik pungii,” pa nim. Pe Pol wu amb tał mulnjungul konu pum. ³ Eim kin wu amb tał kongun ende ełmin. Pol eim wu amb tał kin mułum. Molk kin, kongun er mulnjung. Molk kin, alap ngii ei nge kongun er mulnjung. ⁴ Kor kunum kunum Pol eim Jura wumb men ngii ełe pupu ek nipi tep to mułum. Pol Gos ek ka ei dinga nemb, Jura wumb kin Griik wumb Gos kin pii gii peng mułngii ni piim.

⁵ Ba kunum ekii se, Sailas kin Timosii teł Maseroniya konu si kindkił mani punjngul. Kunum ełe Pol Gos ek ei kunum kunum wumb kanpi nipi minj endim. Jura wumb kanpi ek dinga nipi yi nim, “Jiisas ei Kraıs mendpił, Gos wu endi kindang om,” pa nim. ⁶ Ba Pol nim ek ei piinarik, Pol buł morung ek embilnjing. Yi nengin

kin, Pol eim konduk ele kulman mułum ei, sik sik topu kindim. Pol ek yi nim, “En enim oł kis erik mulnjung kin, en enim dup konu ele pungi. Na ek endi pinalim. Akip na pup wumb tilap eipi endi kin bii,” pa nim. ⁷ Pol men ngii ei si kindpi, wu endi ngii konu pum. Wu ei embe Taisas. Wu ei eim Gos kin pii gii peng mołum wu. Eim Jura wumb men ngii engim konu eim ngii konu mandi engim. ⁸ Jura wumb men ngii tep er mołum wu ei, embe Krispas. Wu ei eim ambim kingam noł pei Gos Owundu kin pii gii ninjing. Pe Korin wumb pei Pol ek nim ek ei piik, ekii sik, pii gii nik, noł pek enjing.

⁹ Kunum endi emii peng kin, Pol or kumb mił er kenim ni Gos Owundu ek yi nim, “Nim mund mong kulerii! Gos ek ni tor kind-njii; nim gupu mum tunerii mon!” nim. ¹⁰ “Na Gos nim kin moł, wumb endi nim topu enermba mon! Nam wumb konu ele tuk pei mołmun,” pa nim. ¹¹ Pol Korin konu ele mołpu, kung ngii endeim mołpu, oi angil orung nga endeim pei mułum. Mołpu kin, Gos ek nipi wumb ngopu mułum.

¹² Ba ekii se Rom gapman wu Galiyo Akaiya konu ele, wu owundu mułum. Kunum ele, Jura wumb en enim Pol kin opu orung enjing. Pe Pol kos ele tonu tu wuk yi ninjing. ¹³ Wu ei wumb ek nipi ngonum, “Gos embe ambilk tonu kindngii yi mił yi erei!” nim. Ek ei nipi ek lo palim mił kun er ninanim mon, ninjing. ¹⁴ Pol eim ek nimba erang kin, Galiyo ek nipi Jura wumb ngum, “Enim Jura wumb, wu ei ek kis endi nipi, lo ek endi kis erpi erim. Na enim ningii ek ei piimbii,” pa nim. ¹⁵ “En enim ok na kanik ek endi ningii min, enim lo min embe kombur ningii ei na piinermbii mon. En enim nik kun erngii. Na ek ei kos

piinermbii!” pa nim. ¹⁶ Yi nipi kin, wumb kos ngii ele to anda kindim. ¹⁷ Pe wu num endi Jura wumb men ngii tep er mułum wu ni ambil gii ninjing. Wu ei embe Sosreniis kos ngii konu ele kepil tunjung. Ba gapman wu Galiyo oł ei enjing ei noman to piinerim.

Pol Andiok Kin Siriya Konu Ele Si Kind Orung Pum

¹⁸ Pol pupu konu ele, kopur kinan mułum. Moł kin, pendpi Gos tilap wumb mułei nipi, noł sip endi tonu pupu si kindpi pum. Pang sip, ei pupu konu endi Siriya ni konu ele bii ni pum. Pisila kin Akuila eim kin tep to punjung. Puk, Senkriya konu ele, Pol eim peng pek tum. Nimbil erang eim ek dinga nipi tonu kindim. ¹⁹ Pe puk Epesas konu ele tor punjung. Pol wu amb tał konu ele si kindpi, Pol eim pupu Jura wumb men ngii engim konu nirik pupu, wumb kin ek tangpi mułum. ²⁰ Wumb Pol kanik yi ninjing, “Kunum kopur sin kin mulnjii!” ninjing, ba Pol wumb ninjing ek ei piinerim mon! ²¹ Pol eim orung ba pendpi yi nim, “Gos noman ele na orung pui nim kin, nga orung ombii,” nim. Gos tilap wumb angil sipi, “Mułei!” nipi pum. Noł sip ele tonu pupu Epesas konu si kindpi pum.

²² Noł sip pupu Sisariya konu tor pang kin, Pol Jerusalem konu Gos nge tilap mulnjung wumb ei, kanpi mułei nipi pendpi, Andiok konu mani pum. ²³ Andiok konu ele Pol kunum kinan mułum. Mołpu, nga si kindpi pum. Pupu kin, Galesiya konu kin Perkiya konu tuk andpi, Gos nge tilap mulnjung wumb ei kanpi ek nipi, dinga erpi endim.

²⁴ Jura wu endi eim Aleksandriya konu ele wu eim opu Epesas konu mułum. Wu ei embe Apolos. Wu ei ek ka nipi Gos ek ei piipi nipi elim. ²⁵ Wumb kombur eim

ok Gos Owundu ek ei nik ngołmun. Wu ei eim noman ka ełe dinga pim. Wu ei wumb kanpi, Gos ek ka nipi wumb ngopu yi nilim. Jiisas elim oł ni epi ei nga nipi kun er ngołum. Ba wu ei Jon wu wumb noł pendpi ngołum, ek ei mendpił piłim. ²⁶ Wu ei eim pupu, Jura men ngii sim konu ełe tuk pupu Gos ek nipi Jura wumb ngum. Gos ek pałim mił kun Pisila kin Akuila tel wu ei ek dinga nikił ngunjunguł. Ekii se wu Apolos noman ka dinga kindpi mułum. ²⁷ Ekii se wu Apolos Akaiya konu ełe tor pum. Epesas konu wumb Gos nge tiłap ełe mulnjung wumb, ombu pipe polk Akaiya konu Gos tiłap mulnjung konu kindik, Apolos eim singii nge ninjing. Wu Apolos Akaiya konu ełe tor wang kin, wumb Gos noman ngang mulnjung konu pupu, wumb ombu Gos ek ka ei nipi ngopu, eim wumb tiłap ei paki ka topu mułum. ²⁸ Pe eim kongun dinga erpi, Jura wumb ek kanim kanim nik ei to mani kindpi, “Gos ek andan kun ka topu wu amb ngumbii,” nim. “Gos nge ek ełe wumb andan ka tum. Topu, Jiisas eim Kraiss wu endi Gos kindang om,” pa nim.

19

Pol Epesas Konu Kongun Erim

¹ Apolos Korin konu mułum kunum ełe, Pol Andiok konu mołpu, Epesas konu ełe om. Epesas konu ełe opu, Jiisas nge er se andiłmin wumb mulnjung kenim. ² Pol opu wumb kii sim, “Ok enim pii gii ninjing kunum ei, enim Gos Gui Ka sinjing min?” Pe wumb ek yi ninjing, “Mon! Gos Gui Ka mołum min? Sin ok ek ei piinenjpin,” ninjing. ³ Pol ek yi nim, “Enim noł nipe noł pinjing?” Wumb ek yi ninjing, “Jon wumb noł pendpi ngołum wu ei ek yi mił nirim, ełe nge sin noł pinjpin.”

⁴ Pe Pol ek yi nim, “Ok Jon wumb noł pendilim wu ek yi mił nirim, “Enim wumb noman ak tangin kin, noł pendim. Pe enim eim om konu ekii se omba wu ei pii gii ningii. Omba wu ei embe Jiisas.”

⁵ Wumb ek ei piik kin, Jiisas owundu embe ełe noł pinjing.

⁶ Pol eim angil tonu kindang kin, Gos Gui Ka wumb kin om. Pe wumb en enim ek eipi eipi nik, Gos oł ekii se ermba oł ei, wumb piik niłmin mił yi nik mulnjung.

⁷ Pe wu mulnjung wumb ei engki nga tał, mił mulnjung.

⁸ Pol Jura wumb men ngii engim konu tuk pupu, Gos ek ka nipi wumb ngum. Pol eim kunum tekliki konu ełe mołpu, Gos ek ka nipi wumb ngum. Pol eim Gos ek nipi, Gos tep er mołum konu ełe, ek ei nipi wumb ngum. ⁹ Ba wumb kombur en enim noman dinga peng, noman ak tunarik molk kin, Gos ek pii gii ninarik, wumb kanik ek kis nik, Gos Owundu ek ei pii kun enenjing. Yi erangin kin, Pol Gos nge wumb sipi sipim, wu Tiranass ei nge konu men ngii mił ełe, Pol wumb sipim, wumb Gos ek ka ei kunum kunum nipi ngum. ¹⁰ Yi erpi mołang kin, kung ngii tał o pum. Pe Eisiya mei konu owundu ni, Jura wumb ni Griik wumb ni wumb pei ok Pol ek nim ek ei piinjing.

¹¹ Pol angil ełe Gos nge jep oł dinga wii mendpił pei erim. ¹² Wumb ok, Pol mułum konu alap ni epi tu wuk Pol ngenj ełe minjin tok sipik, wumb gui kis pim wumb ni ening pim wumb ei embiłangin kin, gui kis ni ening pim wumb pei erpi ka erpi ngum. ¹³ Jura wumb kombur puk andik, wumb gui kis mułum konu puk kunji erik to tor kindik enjing, wumb kombur Jiisas Owundu nik embe ei nge nik ełmin. “Pol, Jiisas ek niłim wu embe ełe niłim, ek na nip enim ngond,” yi mił niłmin.

14 Jura wu Gos kin kułmał kałim wu ei, kingam noł angil orung nga tał wu ei embe Skiipa. Wu ombu kongun ei nge elmin. 15 Ba wu endi gui kis tuk mułang kin, eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Jiisas eim na piinim, Pol eim na piinim ku. Enim ei nii? Na pii poł tunand,” pa nim. 16 Pe wu ei gui kis pim wu, ni puku sipi wumb ombu topu topu se endim. Topu, wu ombu kepii topu, wumb ngenj er kis mondpu, konduk ni to piltan to er kis erim. Erang kin, wumb ei ngii ełe si kindik ngenj wii punjung. 17 Ekii se Jura wumb kin Griik wumb kin Epesas konu mulnjung wumb ei, piik mund mong kis kulk mulnjung. Molk kin, Jiisas Owundu nge embe ambil tonu kindik mulnjung. 18 Wumb pei pii gii pim wumb, kum erik, oł ok nge oł kanim kanim enjing, wumb ei en enim ok nik tor kindik enjing. 19 Wumb pei kum konduk oł kanim kanim elmin, mon ei tu wuk wumb mulnjung konu dup kalk enjing. Pe wumb en enim mon ei ku ngok elmin ei ku yi mił 50,000 mił pei. 20 Oł ei nge Gos Owundu nge embe opu dinga pum. Pe Gos ek dinga mendpil pupu tonu pum.

Epesas Wumb Pol Kin Ek Kis Nik Wii Tunjung

21 Ekii se, Pol Gos nge Gui Ka je Pol ek nipi pendim. Pendpi kin, Pol Maseroniya konu ełe andpi pupu kin, Griik konu ełe pupu Jerusalem konu ełe bii ni piim. Pe Pol ek yi nim, “Konu ełe pup kin, nga Rom konu ełe orung bii ku,” nim. 22 Pol eim paki tołmbuł wu tał, embe Timosii kin, Erusus teł, Maseroniya konu ełe, kindang punjunguł. Pol eim Eisiya konu ełe kunum kopur mułum. 23 Kunum ełe, wumb kombur Gos nge tilap wumb ei, ek kanim kanim nik, wii tok, ek owuł owuł ninjing. 24 Konu ełe, wu endi mułum wu ei, eim

embe Demiisriyas, wu ei, kom ku epi kongun ełe epi kanim kanim elim. Wu ei, eim epi kombur kom ku epi ombu erpi, Aremiyas kend gos ngii ełe nirik kind mundulum wu ei, oł yi nge elmin wumb ei, ku pei silmin. 25 Pe wu ei, eim kongun wu ombu wii topu kin, wu kongun wii elmin wu ombu wangin kin, kułou tok, Demiisriyas ek nipi wumb ngun. “Wu kei sinim kongun ka ei erpin kin, ku pei wang sipin enmin. 26 Wu ei, Pol wumb pei ek neng kin, wumb eim ek nilim ek ei, Epesas konu ełe mendpil enerim. Enim piik kanik enmin konu orung orung ni, Epesas konu ełe pei andpi, yi nim, ‘Sinim gos angil ełe enmin ei gos mendpil mon?’ 27 Pol ek ei je erpi kin, sinim kongun ei to mani kindimba. Yi nge mon. Pol ek ei erpi, sinim noman ełe tang kin, sinim gos amb Aremiyas ngii owundu ei, ni piinerim. Kumb ok, Eisiya ni konu ełe orung orung pei, gos amb Aremiyas ei kin, embe ambil tonu kindilmin. Ba Pol ek ei erpi, gos amb Aremiyas embe to mani kindnim.”

28 Wumb ek ei piik kin, wii dinga tok yi ninjing, “Sinim Epesas konu ełe gos Aremiyas embe, am ei tonu kin ba!” ninjing. 29 Pe wumb en enim wumb pei wii tok puk konu owundu ełe tor pangin kin, wumb pei wii tok punjung. Puk kin, wumb kułou tołmun konu ełe kułou tunjung. Wumb puk kin, wu Geiyas kin Arisakas kin, ouni sik, ngii owundu ambil gii nik, tor sik punjung. Maseroniya wu tał Pol kin tep to andilmin. 30 Pol eim wumb punmun konu bii ni erim; ba Gos nge tilap ełe tuk punjung wumb ei, ambil gii ninjing. 31 Eisiya gapman owundu pei, Pol kin wu puł mił mołangin kin, ek ni Pol kin kindim. Nik kin, yi ninjing, “Pol wumb kułou tonmun konu ełe nim tor puneril!” nik yi ninjing.

³² Wumb tilap owundu ei, wumb noman eipi eipi peng molmun. Wumb kombur ek endi nik nengin kin, wumb kombur wii eipi tok enmin. Pe wumb pei kulou tok ninmin, ek piinarik, wii ok kulou tonmun. ³³ Pe Jura wumb kombur wu Aleksander ekii se kindangin pupu kin, tuk ele angpi, angil tonu kindpi, wumb ninjing ek ei, ni orung kindmbii ni erim. ³⁴ Ba wu Aleksander ei, wumb wu ei Jura wu ni piik, gupu endi kindik, yi ninjing, “Sin Epesas konu ele gos Aremiyas ei, eim embeambil tonu kindmin,” ninjing. Nik kin, wu dinga to er mulangin konu eni tal o pum.

³⁵ Ekii se Epesas konu ele mon kongun elim wu ei, eim wu amb kin ek tingneri mon! Nipi, ek dinga nipi, yi nim, “Enim Epesas wumb, wumb nii endi Epesas konu ele owundu seng gos kend Aremiyas men ngii owundu ele Epesas konu ele tep elim ei wumb endi pinalim min? Pe nga tonu epin konu ele Gos nge kom ku mowii nilmin mani om min? ³⁶ Wu endi ek nipi, orung kindmba ei, kapli en enim wiik to mulnjung. Enim nge epi endi sikir ermin ningii ei, enerngii,” pa nim. ³⁷ “Enim wu tal enim tu wunjung; ba wu tal enim gos kend amb Aremiyas ngii owundu ele, epi waning enenjingil. Pe wu tal enim gos kend amb ei, endi ek bul morung ninenjingil mon. ³⁸ Pe wu Dimiisriyas eim kongun wumb kin, enim wu endi, ek kis nipi ermbe ei, kos piingii ningii ele kunum salim. Pe gapman owundu ombu molmun ei, ek ei piik kin, kos er kun erngii,” pa nim. ³⁹ “Enim ek endi ningii pimbe ei, en enim kulou tolmun konu ele ni kun erngii. ⁴⁰ Pe sinim kapli kos silmin. Pe kunum ele, sinim mong sinmin; ba ek pule endi pinalim.” ⁴¹ Nga kulou tolmun ngii ele tep

elim wu ek yi nipi, kulou tunjung ei to tor kindim.

20

Pol Maseroniya Kin Griik Konu Ek Ka Nipi Andpi Mulum

¹ Wumb ek dinga nik enjing ei, poru neng kin, Pol eim Gos tilap ele mulnjung wumb wii to, tuk sim. Pol ek ei nipi, wumb Gos tilap wumb ngopu, noman to dinga erim. Wumb ek ka nipi, angil sipi pendpi kin, Maseroniya konu ele pum. ² Pe Pol konu ele angpi kin, Gos nge tilap mulnjung wumb ei, Gos ek nipi ngopu, noman to dinga erim. Erpi andpi kin, nga Griik konu ele pum. ³ Pol pupu Griik konu ele oi tekliki mulum. Ekii se sip endi pupu kin, Siriya konu ele bii ni piim. Pe Jura wumb kengip erik, eim to kundmun ninjing. Ba Pol eim noman dinga kindpi kin, nga Maseroniya konu ele orung bii ni piim. ⁴ Wu Sopasa, Beriya konu ele wu ei, eim arim Piras Pol kin tep to pum. Pe Teslonaika konu ele wu tal, endi Arisakas kin Sekandas, Geiyas ei, Derpii konu ele wu, Eisiya konu ele wumb Timosii kin Tropimas wu ombu, Pol kin ouni ok punjung. ⁵ Wumb ombu kumb se puk kin, Trowas konu ele sin omun ni, kui er mulnjung. ⁶ Sinim bres yiis sinalim kuni ei, nolmun kunum ei, pe Gos Esrel wumb Eisip konu ele sipi orung sirim kunum ei sinjpin. Sipin ele piimin, sin pupun Trowas konu punjpun ei, kunum angil orung ele tor punjpun. Sin kongun endeim Trowas konu ele punjung.

Trowas Konu Ele Pol Yusikas Er Konj Sim

⁷ Kor kunum sin kulou topun kuni numun. Pe Pol Gos ek nipi wumb ngum. Kupiiring sin bin kunum, Pol ek nipi pang kin, emii pim. ⁸ Sin tuk ngii ele kulou tunjpun konu ele dup alam pei

mułum. ⁹ Wu kangi wu endi embe Yusikas. Wu kangi wu ei, eim ngii ondu ele mandi mułum. Pe Pol ek kinan nipi pang kin, Yusikas eim Pol ek ei piipi mołpu kin, or tumek er bok tum ngii ei, tonu kin engim. Wumb mani puk kin, Yusikas simin ni punjung; ba Yusikas kułum pim. ¹⁰ Pe Pol mani pupu, ek yi nim, “Enim noman embin tunerii! Ke ninerii mon! Wu ei, eim konj kindpi kin, eim konj mułmba,” pa nim. ¹¹ Pol nga tonu opu kuni nupu, ekii se wumb kin ek kinan nipi mołpu kin konu tengim. Tingang kin, Pol si kindpi pum. ¹² Wu kangi wu ei, si pangin wu ei, konj mułang kin, wumb en enim ka piinjing.

Pol Trowas Konu Si Kindpi Milirus Konu Pum

¹³ Ba sin ok pupun sip ele tonu pupun kin, Asos konu ele tor punjpun. Pupun kin, Pol Asos konu ele mułum. Sin sip ele bin ni pamin kin, Pol eim yi ninim. “Andłam ele andip pup Asos konu ele bii,” nim. ¹⁴ Sinim pupun Asos konu ele pupun Pol kan simin. Kan sipin kin, sip ele pupun, Misiliini konu ele punjpun. ¹⁵ Pe sin Misiliini konu ele si kind punjpun. Pupun, singil pepin kin, tingang Kiyos konu ele mandi tor punjpun. Nga pupun, Samos konu ele kan sipin kin ele pinjing. Kupiiring nga pupun, Milesis konu ele tor punjpun. ¹⁶ Pol eim noman dinga ele yi piim, “Epesas konu ele si kindpin bin,” ni piim. Pol eim Eisiya konu ele kunum ei, “Mulermbii,” ni piim. “Eim sikir bii,” ni piim. Kapli tor punj kin, wumb Gos Gui Ka mani kindrim kunum ele, tor pup Jerusalem konu ele wumb kenmbii ni piirim.

Pol Eim Epesas Konu Ele Wu Num Ombu Angil Sipi Pum

¹⁷ Sin pupun Maileis konu ele si kindpin. Pol ek nipi Epesas

wumb mulnjung konu ele kindim. Nipi yi nim, “Gos nge tilap ele mołmun wumb ei, wu num kombur wangin,” nim. ¹⁸ Wu num ombu eim kin wangin kin, Pol eim ek dinga nipi wu num ombu ngum. “En enim piinmin, na Eisiya konu ele ok op, erir ol ei piinmin. Yi erip kin, na enim kin tep to mulnjpun. ¹⁹ Enim piinmin! Jura wumb na to mani kindinmin ni erangin kin, na noman embin owundu tum. Ba na nam ngenj ei piinarip kin, Gos Owundu nge ek ka ei kongun erip punj. ²⁰ Na ek endi mund mong kularip kin, ek endi nip, enim ngunenj. Na ek ninj ei, enim paki tołum. Wumb kułou tołmun konu ni, ngii konu pei, na enim ek nip ngoł ei, enim piik mołmun. ²¹ Kunum kunum na Jura wumb kin, Griik wumb kanip yi mił nił, “Sinim noman ak topun Gos kin bin. Pe Jiisas sinim sipi orung simba wu ei, Jiisas kin pii gii nimin,” pa nim. ²² “Pe enim piyei! Na Gos nge Gui Ka ei je na Jerusalem konu ele sipnim. Jerusalem konu ele epi ni endi, na kin tonu omba ei, na piinand. Ba Gos piinim,” pa nim. ²³ “Ei na piil, konu orung orung puł ei, Gos nge Gui Ka ei, ek dinga nipi na ngołum. Nipi ngopu kin, yi nilim, ‘Nim ol embin tui kan sikin, kan ngii punjii,’ nipi na ngołum. ²⁴ Ba na nam ngenj ei kaimb kulenj. Na nam ngenj ei piinenj. Na nam andind andłam ei, endmbii minj ni piinj. Nam Jiisas Owundu kongun ngum kongun ei minj erip, poru nimbii,” ni piinj. “Kongun ei, Gos ek ka nip wumb ngop, wumb Gos eim wumb noman ka ngumba ek ei minj nip, endinj.

²⁵ “Enim piinmin! Ok na andip, Gos kingam Jiisas ek mon nip ngunj; ba ekii se, enim pei na kineningii mon,” nim. ²⁶ “Ei piip kin, na ek ei nip enim ngond. Pe

tuk eġe, enim wu endi am pum kin puġe, na kin pinermba,” pa nim. ²⁷ “Na Gos ek ka wii mund mong kularip kin, enim ngunenj mon! ²⁸ En enim ka molk, Gos nge tiġap wumb wuġngii ei, tep er wuġngii. Gos nge Gui Ka ei, enim kongun ei nge ngonum. Gos nge tiġap wumb ei ka molk kin, Gos nge wumb tep ka er wuġngii. Gos eim nge kingam miyem ei, sinim oġ kis kil ngum. ²⁹ Na piind, na enim si kindip pund. Ekii se wumb kombur enim kin tuk ok, Gos nge tiġap wumb ei, ek kis nik, noman to wulu kindangin kin, enim Gos keimi ek ka ei nge, pii gii ninerngii,” pa nim. ³⁰ “Pe wumb kombur enim tuk moġmun konu eġe tiġap endi, wumb ok, ek kis kend kanim kanim nik erangin kin, Gos nge tiġap eġe tuk puk moġmun. Wumb ei nge, yi ningii ek ei, piingii,” pa nim. ³¹ “Yi piik kunum kunum enim tep ka er wuġngii. Enim oġ ei piingii nip kin, na enim kin tuk kung ngii tekliki moġup kin, ek dinga wu endeim endeim ni ngunj. Na ningiġ eġe ka mani wang kin, ek ei ninj. ³² “Akip na enim Gos angii ek mundamb moġmun, Gos eim enim noman ka ngumba. Eim enim kapli er dinga ermba, Gos wumb nii endi noman ka ngumbii ni piilim. Enim wumb pei pii gii ninjing wumb ei ngang kin, epin konu eġe ka pungii. ³³ Na nam noman eġe, alap ni, ku ni, ei wu epi pei seng moġmun ei, kom se piinenj mon!” pa nim. ³⁴ “Enim piinmin, na angii taġ ei nge, kongun erkiġ. Na epi endi sinerim ei, sip yi eġ. Wumb na kin ende moġmun wumb ei, paki toġum ku. ³⁵ Na kongun pei eġe kongun ei, enim andan top kin, sinim kongun ei, dinga kind er bin. Sinim kongun yi erpin kin, wu endi epi sinermba ei, paki tumun. Sinim Jiisas Owundu ek ni miġ piipin ermin. Wumb endi eim ka ka piipi kin, eim epi wumb eipi ngumba ei, ka wii. Pe wumb

endi epi ngang sipi kin, ka ka piimba ei, aninga ka piipi simba.

³⁶ “Pol eim ek ei nipi poru nipi kin, eim mong gopsing pii poġpu prei erim. Erang kin, wu num ombu ni prei ouni enjing. ³⁷ Ekii se Pol ba erang kin, wumb Pol ambilk gii nik, ke nik, kaimb sinjing. ³⁸ Pol ek yi nim, “Enim nga na kinerngii,” pa nim. Yi neng kin, wumb kaimb kis sik, noman embin tang mulnjung. Muġangin kin, noġ sip eġe ouni si pangin pum.

21

Pol Sip Eġe Tonu Pupu Jerusalem Konu Eġe Ba Pum

¹ Sin wumb wakin topun, sip eġe pamin kin, kos konu eġe ba pum. Kun pupun pupun kunum endi, Kos konu eġe tor punjpun. Nga Kos konu eġe si kindpin kin, Pasara ninjing konu eġe tor punjpun. ² Sip endi, Piniisiya konu eġe ba nge bin ni, kui er mulnjpun. Pe sip eġe tonu pupun, punjpun. ³ Pe sin pupun, Saipris konu eġe orung pupun, si kindpin punjpun. Sin pupun, Siriya konu eġe tor pupun, Taiya konu eġe mulnjpun. Sip epi sipim ei, konu eġe tor kindim. ⁴ Pe sin pupun, Gos tiġap mulnjung wumb kan sipin, kunum angii orung nga taġ mulnjpun. Gos Gui Ka ei Gos tiġap wumb noman eġe ek ngang kin, wumb Gos tiġap wumb molk yi ninjing, “Pol, nim Jerusalem konu eġe punerii!” ninjing. ⁵ Sin konu eġe moġ pendpin kin, nga punjpun. Gos tiġap eġe mulnjung wu amb kangii ambii pei, sin sinim konu owundu eġe tor tu wunjung. Pe ep noġ wer eġe moġpun kin, Gos kin prei enjpin. ⁶ Pe sin sip eġe bin, pendpin, angii sipin, sip eġe pamin. Wumb en enim si kindik, ngii konu eġe orung orung punjung.

⁷ Sin sip eġe tonu pupun, Taiya konu eġe si kindpin kin pupun,

Solemes konu ɛle tor punjpun. Sin Gos tilap ɛle mulnjung wumb kin, kunum endeim mołpun, nga punjpun. ⁸ Pepin kin, kupiiring sin konu ɛle si kindpin kin, Sisariya konu ɛle punjpun. Sin pupun, Gos ek ngołum wu Pilip, ngii konu ɛle punjpun. Pupun kin, eim kin mulnjpun. Eim Gos nge wumb mułangin kin, angil orung nga tał nge wu endi mulnjung konu ɛle mułum. ⁹ Wu eim ambilał kapil kapli mulnjung ambilał wii ombu, Gos epi ermba ek ei piik nilmin. ¹⁰ Pe sin Sisariya konu ɛle, kunum pei mułmun. Gos oł ekii se ermba oł ei piipi nilim wu ei, eim embe Akapus. Eim Juriya konu ɛle si kindpi kin, Sisariya konu ɛle mani om. ¹¹ Eim sin kin mani opu, Pol kan mum pendim kan mum ei sipi, ei eim simb angil ɛle, kan mum topu, yi nim, “Gos Gui Ka ek yi nim, ‘Jerusalem konu ɛle Jura wumb, en enim kan mum arim kan, yi mił tungii,’ pa nim. ‘Yi erik sipik, wumb tilap eipi endi ngungii,’” nim. ¹² Sin wu amb pei ek ei piipin kin, Pol kin ek dinga nik kin, “Pol Jerusalem konu ɛle tonu punerii!” pa ninjing. ¹³ Ba Pol ek yi nim, “Enim nimbił erang ke nik? Na noman embin tungii. Na kan ngii ɛle bii nip er kun er mulał mon. Ba na Jerusalem konu ɛle kułmbii ei kapli ku. Jiisas Owundu nge embe ambil tonu kindip eramb kin, na tungii ei nge, ngenj ɛle gał kularip moł.” ¹⁴ Pe sin eim noman ɛle eipi enermin. Sin ek tingnarpin wiik tunjpun. Sin yi ninjpin, “Owundu eim noman ɛle kapli,” ninjpin.

Jerusalem Konu ɛle Pol Eim Opu, Kongun Er Endim Mił Nim

¹⁵ Kunum kopur o pang kin, sin Jerusalem konu ɛle bin ni, epi er kun er mulnjpun. ¹⁶ Pe wumb kombur Gos tilap ɛle tuk puk kin, Sesariya konu ɛle mulnjung wumb

ei, sin kin tep to punjung. Sin pupun, Neson ngii konu ɛle sipinjin wu ei, Saipris konu wu ei, eim am kumb ok eim Gos tilap ɛle tuk purum. Eim yi piim, sin eim ngii ɛle mułmun ni piim.

¹⁷ Sin Jerusalem konu ɛle tor punjpun wumb ei, Gos tilap ɛle mulnjung wumb ei, tor ok, sin kanik, ka piik, angil embilk enjing. ¹⁸ Pe kupiiring, Pol eim sin kin pupu kin, Jeims mulum konu ɛle pupun, kenmin ni punjpun. Pe Gos ngii engim konu ɛle wu num Jeims kin mulnjpun. ¹⁹ Pol eim kongun er endim mił, ek poł topu, Gos eim paki topu erang kin, Pol eim wumb tilap eipi ɛle, tuk kongun er endim mił, ni wumb ngum. ²⁰ Wumb ek ei piik, Gos embe ambil tonu kindnjing. Wumb ek nik, eim ngunjung, “Pol nim ek piik! Jura wumb pei, Gos kin pii gii ninjing wumb ei, pei ek dinga nik, lo ek ambil gii ninjing. ²¹ Ba wumb kombur, wumb kanik nik kin, ek nim kanik ninjing. Pol eim Jura wumb kanpi, wumb tilap eipi tuk ɛle mułangin kin, ek nipi, Moses lo ek ei si kindngii ni elim. Enim kangil ngenj kopisnarik kin, ok elmin oł ei, ekii sinerei nipi elim. ²² Pe sinim nimbił oł ermin? Keimi, enim piik ni nim ya on. ²³ Pe akip sin nim ek nimin ei, akip enjii, ninjing. Sin wu kapil kapli mołmun wu kei, ek keimi endi ninjing. Nik kin, tonu kindnjing. ²⁴ Nim wu kei kin, Jura wumb men ngii pungii. Enim elmin oł ei, Moses lo ek ei nim ekii sikin eran kin, enim pei ka mułngii. Pe nim wumb ombu ku ngan kin, wumb en enim peng enjin pek tungii,” pa nim. “Nim yi eran kin, wumb molk keningii ek ei, nim kanik ek kend ni piingii. Wumb nim kin piingii wu ei, lo ek elim ni piingii. ²⁵ Wumb tilap eipi, Gos ek piik, tuk ok mołmun wumb ei, sinim pipe Pol kindin-

jjpin ei, kindpin kin, sinim ok ek ni pendinjjpin ek ei, nipin ngunjjpun. Nipin yi nipin kin, enim kan kun er muḥngii. Enim kung ni, epi eipi endi, gos kend nik kuḥngii epi ei, nunerei! Pe kung miyem ni, kung kan kuḥ pindangin kin, kuḥmba ei nunerei!” yi ninjpin. “Wu amb eipi ningiḥ enerngii mon; ka muḥngii.”²⁶ Pe Pol wu ombu seng kin, kupiiring wu ombu seng kin, en enim ka muḥngii er punjung. Pe yi erpi opu kin, men ngii owundu eḥ tuk om. Opu kin, Gos kin kuḥmaḥ kaḥiim wu ei ek nim, “Kunum nenj wumb en enim konj molk kin, en enim endeim endeim ni ok, Gos kin kuḥmaḥ keḥngii nge ongi?”

²⁷ Ekii se kunum angii orung nga taḥ poru neng kin, Eisiya konu eḥ Jura wumb ok kenjing ni, Pol tuk men ngii owundu eḥ muḥum. Kanik kin, wumb pei ek dinga nik piik kin, Pol ambiiḥ gii ninjing.²⁸ Pe wumb wii dinga tok ninjing, “Enim Esrel wumb, sin paki tei! Ya wu ei, epi konu orung orung pei wumb andan topu ngonum. Esrel wumb to mani kindpi kin, sinim lo ek to mani kindpi kin, sin men ngii owundu ek nipi kis enim,” pa ninjing. “Pe eim epi endi sinim men ngii eḥ tuk tu wupu kin, er penj mondpu kin, Griik wumb kombur sinim men ngii eḥ nirik tu wum,” ninjing.

²⁹ Nimbiḥ erang, wu Tropimas Epesas konu eḥ wu ei, ok Pol eim konu owundu eḥ tuk tu wupu kin, men ngii owundu eḥ tuk tu wupu mundum, ni piinjing.³⁰ Pe Jerusalem konu eḥ wumb ni, wumb pei sikir ok kuḥou tunjung. Pe Pol ambiiḥ gii nik kin, men ngii owundu eḥ sik, anda tu wunjung. Nga ngii ondu sikir ngunjung.

Rom Konu Eḥ Opu Elmin, Tep Elim Wu Pol Sim

³¹ Pe wumb si andik, Pol ek tangin ek ei nik kin, to kundngii enjing. Wu owundu opu elim wu muḥum konu ei piipi, wumb ek yi ninjing. Jerusalem wumb pei puku si endnjing.³² Yi erangin kin, eim opu wu kombur sipi, wu opu elmin wu tep elmin wu kombur sipi, wuḥ mani pangin kin, pe Jura wumb molk kenjing ni, wu num owundu opu wumb sipi, tu wang kanik kin, Pol kepii tunarik, wakin tunjung.³³ Pe opu elmin wu num ni opu, Pol ambiiḥ gii nim. Nipi opu, wumb neng kin, kan sen taḥ tu wuk kin, kan tunjung. Eim wumb kii sipi, yi nim, “Wu ei nii? Wu ei nimbiḥ oḥ erim?”³⁴ Wumb tiḥap owundu molk wumb kombur ek endi nik, wii tok erangin kin, wumb kombur ek eipi nik, wii tok nengin kin, ek taḥ er pim. Pe wumb eipi eipi dinga nengin kin, opu elmin wu num ni, ek ei pule pii poḥ tumerim mon. Yi erangin kin, wu num ei, ek nipi, eim opu wu ngum. “Enim Pol, enim ngii dinga eḥ nirik sipei!” nim.³⁵ Pol ngii ond peri eḥ kamb piip tonu pum. Pang kin, wumb ek dinga nik, Pol to kundngii erangin kin, opu wumb Pol ko wuk sipnjing.³⁶ Wumb tiḥap owundu ekii se puk kin, wii tok yi ninjing, “Eim to kundei! Eim to kundei!” yi nik punjung.

³⁷ Opu ond wumb en enim, Pol sik sipik, en enim ngii eḥ nirik sipnjing. Sipangin kin, Pol ek nipi, opu wu num ni ngum, “Na kapḥi, nim kin ek endi nip ngumbii min?” Pe opu wu num ni yi nim, “Nim Griik wumb ek piilin min?”³⁸ Na piind, nim Eisip wu ni piind. Ok kembis kin nim gapman kin opu enjii en wu 4,000 tui kepii ambiiḥ sipinjing. Sipik puk kin, mei wumb mulenjing konu eḥ punjung.”³⁹ Ba Pol ek yi nim, “Na Jura wu moḥ,” pa nim. “Na konu eḥ Tasas kin Silisiya konu eḥ owundu

ei, embe pulum. Na kapli ek nip kin, wumb ngumbii min?" ⁴⁰ Pe opu elmin wu num ni kapli neng kin, Pol angil tonu kindang kin, wumb ek tingnarik muljung. Pol eim Eipru wumb ek ele, nipi yi nim.

22

¹ "Engnan noł ni, arnan noł ni, enim wumb kom sek mułangin kin, na ek endi nip, orung kindmbii end." ² Ek ei Pol nipi wumb ngum. Pol Jura wumb ei nipi wumb ngang kin, wumb ek ei piik, kom ka sek, ek tingnarik er muljung.

³ Pol ek yi nim, "Na Jura wu," pa nim. "Na manan, na Tasas kin Silisiya konu ele mengim. Na konu ele ya mołup kin, owundu enj. Pe na ek emb top ngum wu ei, Gameliyel eim, na ek emb to ngum ei, sinim kupenjpın noł elmin oł ei kin, lo ek nipi, na ngum. Yi nipi ngang kin, na Gos ek ele dinga piip muls. Yi mił ku, enim dinga puk enmin. ⁴ Nam pii gii ninj ele ei nge, ok wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, se andip top el. Wu amb ni, to kondup el. Wumb kopur kan sen ele top kin, kan ngii kindip yi el," pa nim. ⁵ "Wumb kulmał kałılmin wumb owundu, ek pii kun elmin wu num ni, wumb ei kapli ek ei piingii. Wumb ombu, na kin pipe ngangin kin, Damaskas konu ele Jura wumb pipe to ngopu kin, na Damaskas konu ele andip pul. Andip pul ei, wumb kan si sipip, kan sen top kin, kan ngii kan ngop el.

Pol Pii Gii Nirim Kunum Ei Ek Pol Tonum
(Aposeł 9:1-19, 26:12-18)

⁶ "Na andip pup kin, konu eni tonu tuk miı memb palim oł ei peng kin, Damaskas konu ele mandi punj. Pe sikir ei, epin dup mił tilang dinga na muls konu ele erim. ⁷ Tilang yi erang kin, na

mei ele mani pup pemb kin, ek endi ei epin tor opu yi nim. "Sol! Sol! Nim nimbił erang, na kin oł embin tui ngon?" ⁸ Na ek yi nip orung kindinj, "Owundu, nim nii?" Ek na nipi yi nim, "Na Jiisas Naseres konu ele moł. Nim na kin oł embin tui en," pa nim. ⁹ Wumb na kin punjpın wumb ei, dup mił epi tilang erim ei kenjing. Ba wu endi na ek nipi ngum ei, piinenjing, mon. ¹⁰ Pe na ek yi ninj, "Owundu, pe na nimbił oł ermbii?" Pe Owundu ek nipi, na ngopu yi nim, "Nim angkin Damaskas konu ele pui!" nim. "Konu ele wu endi mołum wu ei, nim kongun enjii mił nipi ngumba," pa nim. ¹¹ Pe tilang ei, dinga erang kin, na epi kan dembin tumbii pinerim. Wumb na kin tep to onjpın wumb ei, na angil ambilk kin, Damaskas konu ele sipnjing.

¹² Konu ele wu endi mułum wu ei, eim embe Ananaiyas. Wu ei lo ek pei ekii silim wu mułang kin, Jura wumb en enim, Damaskas konu ele mołumun wumb ei molk kin, wu ei ka ni piılmin. ¹³ Wu ei, na muls konu ele mandi opu angpi, ek nipi yi nim, "Engnan Sol, nim ningił nga kenjii," nim. Pe kunum ele mendpil, na ningił ka seng kin, na kan poł tunj. ¹⁴ Pe eim ek yi nim, "Sinim kupenjpın noł paki topu elim Gos ei, eim tonu nim kindang molkun kin, eim ermba oł pii poł tokun. Pe Kraıs mułmba ei, kan poł tukun kin, ek nimba ei piılkin, yi enjii ni to mundum," pa nim. ¹⁵ "Nim pe nimbił oł erang kankin kin, piikin en? Nim oł ei pukun, wumb pei kankin kin, ek ni tor kindnjii. ¹⁶ Pe nim nimbił erang nim kui er mołun? Nim pukun noł pii nim. Nim Jiisas embe ele nikin ke nen, Gos eim nim oł kis kanim kanim elin oł, ei kil ngopu si kindmba," pa nim.

Gos Pol Kindang Wumb Tilap Ei

Kin Pum

¹⁷ “Ekii se na Jerusalem konu ele Gos ngii op kin, Gos kin prei er moɔp kin, or kumb miɔ endi enj. ¹⁸ Or kumb miɔ erip kinamb kin, Gos Owundu na kin ek yi nim, ‘Sikir Jerusalem konu ele si kindkin po! Nim na ek ya ele ninjii ei, wumb nim ek ei, kapli pii gii ninerngii,’ pa nim. ¹⁹ Na nam ek yi ninj, ‘Owundu, na konu ele orung orung nim ngii ele pup kin, wumb nim kin pii gii niɔmin wumb ei, mon nipi, kepilii topu, kan ngii ele kindiɔ. ²⁰ Ok Siipen nim ek se andiɔim wu ei, to kundnjung kunum ele, na eim kin mandi engir. Na orung kanip engamb kin, wumb konduk gulk tungii nip, orung engir.’ ²¹ Ba Gos eim ek yi nipi na ngum, ‘Nim po! Na nim konu turii endi kindamb pukun kin, wumb tiɔap eipi endi kin mulnjii,’ pa nipi kindang punj. ²² Jura wumb Pol nim ek ei piik, ek dinga nik kin, ‘Eim to kundei’ ninjing. ‘Wu ei nge, ya mei ele mulermba wu ei, konj mulermba,’ ninjing. ²³ Wumb wii dinga tok kin, en enim konduk gulk kin, mei kuɔman si tonu kindnjing. ²⁴ Yi erangin kin, wu num moɔpu ek yi neng kin, Pol sik sipik, opu wumb ngii ele nirik sipnjing. Wu num ei ek yi neng kin, opu wumb Pol kepilii tok, Jura wumb ek dinga ninmin, ‘Ek puɔe piimin,’ pa nim. ²⁵ Pe opu ond wumb kan sik kin, kan tunjung. Opu eɔmin wu tep eɔmin wu ei, Pol engim konu ele mandi engang kin, Pol ek yi nipi wu ei ngum. ‘Lo ek nipi, Rom wumb yi kan ngei nim min? Enim ek nik, ka enarik, kepilii ok tok enmin ei, kapli min?’ ²⁶ Opu wu tep eɔim wu ei, ek ei piipi pupu kin, wu num owundu muɔum konu ele pupu, ek dinga nipi yi nim. ‘Nim wu ei kin nimbil oɔ enjii en? Wu ei Rom wu,’ pa nim. ²⁷ Pe wu num ni, Pol muɔum konu ele ek nipi Pol ngum, ‘Nim

Rom wu min?’ Pol moɔpu yi nim, ‘Na Rom wu,’ pa nim. ²⁸ Wu num ek yi nim, ‘Na ku owundu ngopu kin, na Rom wu moɔ,’ pa nim. Ba Pol ek nipi, yi nim, ‘Na manan na Rom konu ele ok mengim. Pe na Rom wu moɔ.’ ²⁹ Pe wumb Pol kii sik, kepilii tok enjing wumb ei, mund mong kulnjung. Wu num ni, Pol Rom konu ele wu endi kan ngumbii enj ni piipi kin, gal kuɔum.

³⁰ Wu num ei, eim Pol paɔim miɔ ei, puɔe piimbii nim. ‘Pol eim nimbil oɔ erim ei piimbii,’ nim. Yi nipi kin, kupiiring ok, eim Pol kan sen si kindpi kin, wumb kuɔmaɔ kaɔiɔmin owundu wumb ni, kaunsil wumb pei ok, kuɔou tungii nim. Pe wu num ni, Pol sipi ngii ele mani tu wupu kin, wumb ombu kumb ele engndim.

23*Jura Wumb Ek Pii Kun Eɔmin Wumb Mulnjung Konu Ele Pol Ek Nipi Ngum.*

¹ Pol kaunsil wumb mulnjung konu ele dinga kanpi kin, ek nim, ‘Engnan noɔ, na Gos kumb ele endinj. Endinj ei, nam noman ka seng, andip op kin, akip ya moɔ. Nam oɔ kis endi enj ni piinand.’

² Pol ek yi neng kin, kuɔmaɔ kaɔiɔim owundu Ananaiyas wu ei, ek yi nim, ‘Enim wumb Pol engim konu ele mandi moɔmun wumb ei, Pol gupu ele angil kum tei!’ nim.

³ Pe Pol ek nipi, Ananaiyas angbil, ‘Nim ngenj torung orung ambilk ka ka en; ba tukrung ka sinaɔim. Gos ek nim kapli tumba,’ pa nim. ‘Nim ya ele molkun lo ek ele piikin kin, na ek ngond; ba ninim lo ek ei to kindkin, wumb na tei!’ pa nim. ⁴ Wumb Pol engim konu ele mandi engnjing wumb ei, yi ninjing, ‘Nim Gos nge kuɔmaɔ kaɔiɔim wu owundu ei, ek kis nikin ngon,’ pa ninjing. ⁵ Pol ek yi nim, ‘Engnan noɔ, na wu ei kuɔmaɔ kaɔiɔim wu owundu ei na piinenj, ‘Nim

wumb tilap ele wu num ei, ek yi ni kis enenjii mon!' Gos lo ek nilim ek ei palim ei, na piip moł."

⁶ Pol kaunsil wumb kombur eim piim. Piipi kin, wumb ek pii kun elmin wumb wii topu, ek dinga nim, "Engnan noł, na lo ek piil wu. Na lo ek piilim wu nge kingam. Na pii gii nind ei, wumb kulnjung wumb ei, wii nga konj tonu pungii ei, na pii gii nind. Ek ele nge nip wumb ngop erip endamb kin, wumb na akip tu wuk, kan ngii ele kindangin kep mił nind." ⁷ Pol ek ei neng kin, lo ek piilmin wumb kin wumb kolk nga konj tonu ongii ni piinalmin wumb ba, tuk ele ek mił enjing. Yi erangin kin, en enim eipi eipi punjung. ⁸ Pe wumb kombur en enim yi nilmin, 'Wumb kolmun wumb ei nge angk tonu punengii,' nilmin wumb ei, tep wumb mularmin kin, gui ele mularmin ni piilmin. Ba wumb ei, lo ek ekii sik elmin wumb ei, ek pei pii gii nilmin. ⁹ Yi erangin kin, wumb wii dinga tok onjung. Lo ek piilmin wumb ei, eim nge tilap ele punjung. Puk angk kin, ek dinga nik yi ninjing, "Wu ei oł kis endi en enim mon," pa ninjing. Guimeng sinim tep enim wumb ei, min endi opu wu ei kin, ek ninim," pa ninjing.

¹⁰ Wumb ek mił owundu enjing ei, wu num ei piipi kin, ek yi nim, "Wumb orung orung molk kin, Pol angil ambilk orung seng kin Pol kulmba," ni piim. Yi piipi kin, opu wumb ni kindang puk kin, Pol sik, "Ya tuwei!" nim. Neng puk kin, Pol sipik, opu wumb en enim ngii konu ele nirik sipnjing.

¹¹ Ekii se emii peng kin, Gos Owundu Pol kumb ele angpi ek yi nim. "Pol, nim noman dinga peng piinjii! Jerusalem konu ele ek dinga nin, nim yi mił ku Rom konu ele na ek ninjii!" pa nipi, Gos Owundu ek yi nim.

¹² Tingang kin, Jura wumb ek endi yi ni pendnjing. Ek dinga nik, "Pol to kundmun ninjing, 'Sinim Pol to kundmun pendpin kin, kapli kuni noł ni, epi nunermin, mon!'" ninjing. ¹³ Wumb ek keimi nik, ek ei ni tonu kind pendnjing. Wumb mulnjung ei, wumb pei 40 mił mulnjung. ¹⁴ Pe wumb ei puk kulmał kalilim wu owundu ni, wumb kin men ngii ele kongun wumb kin kanik, ek yi ninjing, "Sinim Pol to kundmun kunum, kuni noł mowii piimin, wii pepin, Pol to kundamin poru nimba," ninjing. ¹⁵ "Enim kulmał kalilmin wumb owundu ni, kaunsil wumb ni, enim ek nik, 'Wu num mołum konu ele nengin, Pol sipi mani tu wangli,' ninjing. 'Enim ek nga nik kii sik, Pol ek ninim ek pułe nga nipin piipin kin, tor kindmba,' ninjing. 'Sin tumun nge, er kun er mołmun,' ninjing. 'Pol eim opu, enim kin opu kun enermba. Sin Pol to kundmun,'" pa yi ninjing.

¹⁶ Pol eim aim kingam ei mułum ni ninjing ek ei piipi kin, opu ond wumb ngii konu ele mułum konu nirik pupu, Pol kanpi, nim. ¹⁷ Pol eim opu elmin tep elim wu ei, Pol wii tang kin, om. Wang kin, ek yi nim, "Kangi wu ei, wu num mołum konu ele sipi, kangi ei, wu num ei kin ek endi nimbii, ninim. Kangi wu ei ek endi nipi wu num ei nipi ngumbii ninim," pa nim. ¹⁸ Opu elmin tep elim wu ni, kangi wu ni sipi, wu num mułum konu ele sipim. "Kan pim wu Pol, na wii topu, kangi wu ei nim mołun konu ele si pang kin, ek endi nimbii," pa nipi onum. ¹⁹ Pe wu num ni, kangi wu ni angil embilim. Ambilpi kin, sipi orung sipim. Pukul kin, el elip mendpił mulnjunguł. Pe wu num nipi yi nim, "Nim na kin nipe ek ninjii on?" ²⁰ Pe wu kangi wu ni, ek nipi yi nim, "Jura wumb kengip er pendik, nim kii semin kin, Pol,

kupiiring nim si mani tu wunjii,” ninjing. “Pe wumb en enim ek kend tok, ek dinga nik, Pol, eim nim ek puḭe, am kii si piimin ninjing,” pa nim. ²¹ “Ba nim wumb ombu ek pinerii! Pe wumb kopur moḭmun wumb ei, kopur aninga 40 miḭ kopur moḭmun. Wumb ei ek dinga nik, kuni noḭ ni, epi nunarik molk pangin kin, Pol to kundmun kunum ei, kuni noḭ epi numun ninjing. Pe wumb andḭam ele kui er moḭmun. Pe nim en enim ek ninjii ek ei, kapḭi nik mulnjung. ²² Pe opu wu nu ni, kangii wu ni kindang orung pum. Pang kin, ek yi nim, “Nim na kankin nin ek ei, nga wumb eipi endi kan ninerii, mon!” nipi kin, kindang pum.

Opu Etmin Tep Elim Wu Ei, Pol Piilikis Gapman Wu Ei Kin Kindim

²³ Pe opu wu nu ni, opu eḭmbii wu nu ni taḭ wii tang wangii, ek yi nim. “Eḭp opu wumb 200 sikii, kung os eḭe muḭngii wu 70 sikii kin, kileng embiiḭngii wu 200 sikii, pukuḭ kin, Sisariya konu eni emii peng 9 erang kin, andik pei! ²⁴ Pe enim kung os endi, er ka er sengin kin, Pol muḭmba nge er ka er muḭang kin, puk gapman wu owundu Piilikis moḭum konu eḭe, pei neng pungi. ²⁵ Opu wu nu ni, pipe end yi puḭum.

²⁶ “Na Kloryas Lisiyas, na pipe ei poḭup kin, gapman wu owundu Piilikis muḭum konu eḭe kindind. ²⁷ Jura wumb wu ei, ambii giḭi nik to kundmun nik enjing. Ba na wu ei kii sip piinj ni, wu Rom konu eḭe wu peng kin, na nge opu wu pei sip op kin, Jura wumb angii eḭe si tor tu wunj. ²⁸ Na wu eim nimbii oḭ erim oḭ ei, puḭe piimbii. Nip kin, kaunsil wumb mulnjung konu eḭe mani sipinj. ²⁹ Yi erangin kin, na pup kenj ni, wumb en enim lo ek eḭe nge piik kun enarik kin, wu ei, wii tumun, ninjing. Wu ei oḭ kis enerim. En enim wumb kepii to si

pipin kin, kan ngii kindpin erpin ei, kapḭi enanim. ³⁰ Ek endi akip tor wang kin, piind ei, wumb en enim ek koi nik, wu ei to kundmun ninjing, piind. Yi nengin kin, na kanip wu sip nim kin kindind. Wumb wu ei kin ek ngok enjing ei, nim kanik ni tor kindik yi erangin kin, gapman wu owundu ei, pipe ele ek yi ninim ni puḭum.”

³¹ Opu wu nu neng kin, opu wumb Pol sik sipik, Ansiparis konu eḭe, emii peng sipnjing. ³² Konu tingang kin, opu wu en enim ngii konu eḭe orung punjung. Pe opu ond wumb ombu, kung os eḭe mulnjung wu ombu, Pol sik, Sisariya konu eḭe sipnjing. ³³ Kung os eḭe mulnjung wumb ei puk kin, pipe ni sik, wu gapman owundu ni ngunjung. Ngok kin, Pol sik gapman owundu kumb eḭe engindnjing. ³⁴ Pe wu gapman owundu ni, pipe gerpi kanpi kin, Pol kii sim. ³⁵ “Wumb pei ya ok nim kin ninjing ek ei nengin kin, na piimbii,” nim. Pe wu ni, ek yi nim, “Eros gapman ngii eḭe kan ngo pendngii,” pa nim.

24

Wumb Peng Pim Wumb Pol Kin Kos Piinjing

¹ Ekii se kunum angii orung o pang kin, wu kuḭmaḭ kailim owundu wu ei eim embe Ananaiyas. Eim ni, wu nu kumbur ni, wu endi ek niḭim wu endi kin onjung. Ok kin, wu ei eim embe Tursulas. Puk kin, wu gapman owundu ei kanik, Pol kos enjing ek ei piik kin punjung. ² Gapman wu owundu ni Pol wii tang wang kin, Tursulas eim ek nipi ngumba nge om. Opu yi nim, “Wu owundu Piilikis, nim sin paki tang kin, sin ka moḭmun. Moḭpun kin, opu ni epi kis endi tonu onanim mon. Ninim noman ka peng kin, sinim wumb tilap ei pei kumb ok kis moḭpun onjung;

ba pe opun, konu pei ka seng mołmun. ³ Nim yi eran kin, nim kin noman ka piipin ngopun, nim kin noman ngumun. ⁴ Sin nim kin ek kinan nipin kis piinjpin kin, na ek aninga nip ngamb kin, nim noman ka seng kin, sin ek ei piinjii,” pa nim. ⁵ “Sin wu kenjpin, ba wu epi pei kis erpi, wumb pei kin ek opu ngopu erim ei, eim kenjpin. Jura wumb ni, konu mei orung orung pei wumb kin, ek opu ngopu yi elim wu,” pa nim. Yi erpi kin, eim wu num mił mołpu kin, sin wu tilap ei sipi, tilap eipi Naseres tilap embe sim. ⁶⁻⁸ Pe wu ombu yi ninjing, “Pol, sin Gos ngii owundu er kis mundmbii, ni piipi elim. Erang kin, sin eim ambiił gii nipin. (Sin sinim lo ek ei nge piipin, Pol Jura wumb kos ele tunmun. Ba wu num owundu Laisiyas ni opu kindpi kin, eim Pol sin angiił ele, si tor kindnim ninjing. Eim yi nim, wumb Pol kin kos erngii wumb ei, nim kin tonu ok, nim kanik ningii,” nipi yi nim.) “Pe ninim wu ei, ek nikin kii sinjii. Sin wu ei kin kos ermin enjpin ei, Tursulas ek yi mił nipi ngum. ⁹ Jura wumb pei paki tok, Pol ek ngok, wumb ek ninmin ek ei, keimi mendpił ninjing.

Pol Ek Nipi Piiilikis Ngum

¹⁰ Wu gapman owundu ni, Pol peng tonu kindpi erang kin, Pol ek yi nipi orung kindim. “Na piind, nim kung ngii pei, wumb tilap ei kin lo pii kin mołulun. Yi erang kin, ei na noman ka piip nim ek ni orung kindind. ¹¹ Ninim wumb kii se piin kin, ninim ek yi mił piinjii. Na Jerusalem konu ele Gos kin prei ermbii nge onj ei, kunum kinan endi op punanim kunum 12 o pum. ¹² Jura wumb na men ngii owundu ele, wu endi kin ek opu mondup ninenj. Pe na wumb nip sip, kułou top, men ngii ni, konu owundu ele ni, na wumb endi nip,

si kułou top yi end nip enenj mon. ¹³ Akip ek endi nik, na kin kos er ngungii ei, ek ei pułe enim piik kun enanmin. Enarik kin, ek ei ningii ei nim keimi piinjii,” pa nim. ¹⁴ “Ba na ek endi nip nim ngumbii. En enim wumb yi mił ninjing, ‘Na ek eipi oł elmin oł kin ekii sip, wumb en enim yi mił,’ ninjing. Ek ei kend ek yi ninjing. Oł ei na piip, ekii sil; ba oł ei keimi mendpił. ¹⁵ Na Gos kin nimbił oł ermba oł ei, kui er moł ei, wumb yi mołmun. Gos wumb kulnjung wumb erang kin, nga tonu ok konj pungii. Pungii wumb ka mulnjung wumb kin, wumb kis mulnjung wumb ouni konj angk tonu ongii. Na Gos kin kui er moł ku. ¹⁶ Yi pałim ei piip kin, nam noman dinga kunum kunum piip end. Nam oł kis endi, Gos kumb ele ni wumb kumb ei pei na enał; nam kun moł.

¹⁷ Na pup wumb konu eipi ele kung ngii kombur mołup kin, na nim Jerusalem konu ele op kin, nam wumb tilap ende kin mołup yi el. Wumb endi epi sinarpi elim wumb ei, paki top ngoł. Ngop kin, Gos kin kułmał nge epi tu wuł ku. ¹⁸ Na kongun ei nge erip, oł ele erip, men ngii owundu ele mułamb kin, nam ngenj konj kindrim. Wumb na kaniiłmin ku. Pe wumb pei na kin mułalmin wumb ei, ek endi na kin ninałmin mon. ¹⁹ Ba Jura wumb Eisiya konu ele mołmun wumb ei, ok na ambiił gii ninjing. Wumb ei na kin ek ningii pim kin, nim kumb ele ok, na kin kos nengin piimbii,” pa nim. ²⁰ “Pe mon pim kin, wumb ombu ya mołmun wumb ei, na nimbił oł enj ei nengin kin, na kunum endi kaunsil kin engir kunum ei, na erir oł ei ningii,” pa nim. ²¹ “Mon pim kin, ek endeim mendpił. Ok na wumb mulk konu tuk mołup kin, wumb wii tur. Na Gos wumb kułii wumb ei nga er konj simba nipi, wii topu, wumb ngur konu ele,

akip nim kumb ele, na sik kos ele tu wunmun ni piind,” pa nipi Pol ek yi nim.

²² Wu gapman Piilikis ek ei piim kin, Gos tilap ele tuk punmun wumb, wu kopur piilim wumb gapman owundu ek yi piipi kin, Jura wumb kanpi nim, “Enim kui er mulangin kin, opu wu num Lisiyas eim ya mani wang kin, na enim kos ei piip kun ermbii,” pa nim. ²³ Pe opu elmin wu owundu ni Pol sipi kin, kan ngii ele sipim. “Pol kan dinga mił ngunerei! Pol wumb puł endi ongii ei, mon nin-erngii! Ninarik kin, Pol paki tungii nge ongii,” pa nim.

²⁴ Kunum kopur o pang kin, Piilikis ambim Drusila kin onjnguł. Drusila ni amb ei, eim Jura amb. Piilikis eim Pol wii topu, ek kombur neng piimbii ni om. Pol Gos nge tilap ele tuk pu molk kin, Jiisas Kraiskin ek pii gii ninmin mił pule pol topu nipi ngum. ²⁵ Ba Pol ek ei piipi, oł kun ele, kun elmin mił ku pim kin, noman pim epi to mani kindpi, ekii se Gos wumb pei kos owundu ermba. Piilikis ek ei piipi kin, mund mong kułpu, “Pol, pui!” nim. “Ekii se na kunum endi sim kin, nim wii tumbii,” nim. ²⁶ Piilikis ni wu gapman owundu ei, eim noman eipi endi peng piipi kin, Pol kunum kunum neng opu kin, ku ni, epi endi ngumba ni piipi, wii tang ołum. ²⁷ Ekii se, kung ngii tał o pang kin, wu eipi Porsiyas Peses ni, wu ei Piilikis kongun elim kongun ei, wu ei sipi erim. Pe Piilikis eim, Jura wumb kanip nimbii ni piipi kin, Pol kan ngii ele enj pendngii nge, nimbii ni piim.

25

“Pol Siisa Wu Num Owundu Neng, Kos Piimba,” Pa Nim.

¹ Peses eim opu konu owundu ele kunum tekliki mołpu kin, Sisariya konu ele si kindpi, Jerusalem konu ele tonu pum. ² Wumb kułmał kałiłmin owundu wumb ni, Jura wu num ni, wumb puk kin, Pol kin ek to monduk mił nik yi enjing. ³ “Nim sin paki tunjii, min? Tokun kin, wu ei Jerusalem konu ele sipnjii, ninjing. Wumb en enim ok andlam ele koi er pek kin, Pol tumun ni piik, tu wunjung.” ⁴ Ba Peses ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pol Sisariya konu ele kan ngii kan pim. Pepi kin, kunum aninga kopur mołup kin, nga Sisariya konu ele orung bii,” nim. ⁵ “Enim wu num ombu, na kin ouni bin,” pa nim. “Wu ei oł kis endi erim kin, sin kos ni piimin.”

⁶ Peses eim wumb ombu kin, kunum nendii mił engki mułum. Mołpu kin, Sisariya konu ele mani pum. Pupu kin, kupiiring eim kos ngii ele mołpu kin, “Pol si tu wei!” nim. ⁷ Pol wang kin, Jura wumb Jerusalem konu ele si kindik kin, mani onjung wumb ei ok, Pol engim konu ele mandi angk kin, ek kis kanim kanim nik, Pol ngunjung; ba wumb en enim wu owundu Peses piimba ek mendpił, endi ninenjing. ⁸⁻⁹ Pe Pol ek nipi, orung kindim, “Na oł kis endi enenj mon! Jura wumb lo ek ei mon; pe men ngii owundu ek ei mon; Rom wu king owundu ei ek ei mon; na ek kis min oł kis ei endi enenj mon! Wu num Peses eim Jura wumb kin, ek ni piimba pendpi kin, yi nim, “Pol nim, Jerusalem konu ele tonu pu mułan kin, na tonu op kin, kos piimbii,” pa nim. ¹⁰ Pol ek nipi yi nim, “Kos ngii, ya na angil ngii, ek king owundu angil konu ele mendpił, na kos piingii,” pa nim. “Nim wu owundu nim piin. Na oł kis endi Jura wumb kin enenj mon! ¹¹ Na oł kis endi erip kin, mong endi sip eramb kin, enim

na kapli to kundngii,” pa nim. Pe ek nik, na kos enmin ek ei, keimi mon! Wu endi na angil ambilpi, wumb ngunermba mon. Wu king owundu ei, na kos piimba,” pa nim.

Pol Nipe Oł Erim Ei Wu Peses King Akripa Kii Sim

¹² Peses eim kaunsil kin ek nipi pendpi kin, Pol kanpi nim, “King owundu ei kin kos pinjii pim kin, king owundu kin kos ele piingii,” pa nim.

¹³ Kunum kopur o pang kin, king Akripa kin, Berniis kin Sisariya konu ele okuł. Peses kanpił, angil simbił ni onjnguł. ¹⁴ Wu amb tał pukuł, Sisariya konu ele kunum kinan mulnjunguł. Mułangil kin, Peses Pol ek ombu ni, king wu owundu ei ngum. “Wu endi mołum wu ei, ok Piilikis kan ngo pendrim wu ei, piram palim,” pa nim. ¹⁵ Ok, na Jerusalem konu ele mult kunum ei, kułmał kalilmin owundu wumb ni, Jura wumb pei, wu ei ek ngok, “Na nim wu ei oł kis erim; ek eim kin ngunjii min, nik elmin. ¹⁶ Ba na ek nip, orung kindip yi ninj, ‘Sin Rom wumb wii endi, kos erpin enalmin mon! Wu ei opu, kos piingii konu ele engmba. Angpi kin, eim kos erngii ek ei nipi, orung kindpi, yi elim. ¹⁷ Wumb ei, na kin ouni onjpun kin, na op kunum kinan, kui er mulał. Kupiiring kos ngii ele mołup kin, wu ei, ‘Tu wei!’ ninj. ¹⁸ Pe wumb kos er ningii, wumb ei ok, engnjing. Ek kis endi nik, wu ei elim, oł kis nik, ngunenjing. Na piinj; ba wumb en enim ek eipi endi nik enmin ni piinj,” pa nim. ¹⁹ “Wumb en enim ek opu erik ninjing, Pol eim yi nilim, ‘Wu ei Jiisas kułum wu ni, nga konj mołum. Nga men ngii ele mołpu kin, ek nirim ku.’ Ek nik sipik, Pol kin ek ngok, kos ermin ni sipnjing. ²⁰ “Pe na wu num kos piimbii, wu yi nind. Na

ek ombu kii simbii ei, embin enim, ‘Ei nim pukun, Jerusalem konu ele mułan kin, na Jerusalem konu ele op kos piimbii min?’ ²¹ Ba Pol ek yi nim, ‘Na kan ngii pemb kin, Siisa king owundu ei na kos piimba,’ pa nim. Neng kin, ‘Na Peses kan ngii ele nga pindamb pimba. Pepi kin, Siisa king owundu mołum konu ele kindmba,’” pa nim. ²² Pe King Akripa ni, wu num Peses kii sipi, yi nim, “Na nam wu ei ek piimbii,” pa nim. Pe wu num Peses yi nim, “Topuł piinjii,” pa nim.

²³ Kupiiring, King Akripa kin Berniis kin okuł, alap epi ka sikil, onjnguł. Okuł pukuł kin, kos piik, kułou tołmun ngii, wumb num ni konu owundu ele opu, tep elmin wumb pei kułou tołmun ngii ele nirik punjnguł. Pe Peses ek yi nim, “Pol, tu wei!” nim. ²⁴ Pe Peses ek yi nim, “Wu King Akripa ni, wumb pei kułou tok mołmun. Enim ya wu ei kenei!” a nim. “Jura wumb pei ni Jerusalem konu ele ya wumb pei ni enim wu ei kin, ek dinga ninjing. Nga wu ei konj mołpu kin, enermba,” a nim. ²⁵ “Ba na kanip kin, eim to kundmun oł endi enerim. Wu ei, eim wu owundu King Siisa nam kos piyamb kin, ekii se, “Na eim kindmbii end,” pa nim. ²⁶ “Na eim ek piip kin, pipe połpu, sinim wu num King mułum konu ele kindmbii ei, na wu ei, ek endi kan sinenj, mon!” pa nim. “Wu King Akripa ni, enim wu pei mołmun konu ele tu wamb kin, sinim wu ei, ek piipin, na pipe poł kindmbii,” pa nim. ²⁷ “Na kan wu endi, eim wu num kindamb kin, kos piipin enjpin ek ei ni, kindnermbii ei, na piind ei kapli enanim,” pa nim.

26

Pol Ek Nipi Wu King Akripa Ngum

¹ King Akripa Pol kanpi yi nim, “Ninim ek endi piimbii,” pa neng kin, Pol angpi eim ek yi nim.

² Pol yi nim, “King Akripa, nim ek nin ei, na piip kin, ka piind. Jura wumb na kin ninmin ek ei, na nip orung kindmbii end,” pa nim. ³ “Nim sin Jura wumb elmin ol ei, nim piikin si kindlin. Pe sin noman kanim eipi eipi palim ei, nim piilin. Nim piikin ek ei, na nip ngamb kin, nim ek ei piikin kin, ten sikir kulenjii.

⁴ Ok na kangil molup op kin, pe piram mol. Molul kunum ei, nam nge tilap ele molup kin, Jerusalem konu ele andil ei, Jura wumb na piilmin. ⁵ Kumb ok, na ek nip el ei, enim kanik elmin. Elmin ei na ek nip el mil, ni tor kindngii,” pa nim. “Wumb piinmin, na wumb lo ek piik elmin ol ei nge, mil lo ek piilmin wumb ol ei ol endi eipi mil; sinim men ngii lo ei mil kapli sinaim mon. ⁶ Akip na ya ele engamb kin, na kin kos enmin, ei pule yi palim. Na Gos kin pii gii nip kin, ok sin kupenjpin nol, Gos ek dinga piilmin wumb ol ei nge, na yi piip mol. ⁷ Sin nge wumb tilap engki nga tal wumb ei, Gos keimi kin, emii peng, tinga, Gos ek ei minj piilmin. Piik kin, ek ei pii gii nik kin, kui er molmun. Na yi ku, King owundu, na ek ei pii gii nip, kulii wumb nga konj ongii nge, kui er mol. Ele nge, Jura wumb, na sik, kos ngii ele, tu wunmun,” pa nim. ⁸ “Nimbiil erang, enim wumb kopur kulnjung wumb ei, Gos nga er konj simba. Nimbiil erang enim pii gii ninanmin?

⁹ Kumb ok, na yi piir. Nam epi pei erip kin, Jiisas Naseres wu ei, eim embe to mani kindmbii, ni pir. ¹⁰ Na erip kin, ya Jerusalem konu ele kulmal kafilmin wumb owundu ei, pipe na sip, yi erip kin, Gos nge tilap ele mulnjung wumb sip, kan ngii ele kindip, wumb eipi kin yi ni

piip kin, Gos nge wumb to kundmbii nip yi el. ¹¹ Kunum kunum wumb Gos ngii ele mulangin kin, ol embin tui erip yi el. Na erip kin, yi nil. ‘Enim pii gii ninjing kin, ek kis ni ngok, yi erei!’ pa nip kin, na yi nil. Na wumb kin kis piip kin, wumb pulmun konu ele ekii se pup, konu owundu turii salilim konu ele pul ku.”

Pol Eim Gos Tilap Ele Tuk Om Mil Pol Tum
(Aposel 9:1-19, 22:6-16)

¹² “Na kulmal kafilmin wumb owundu pipe sip kin, Damaskas konu ele punj. ¹³ King owundu konu ele seng kin, andlam andip punj. Pup kenj ni, dup endi ei epin tonu ele mani om. Opu kin, dup mil tilang owundu erpi kin, eni tilang ei kapli enerim mon. Tilang eipi mil erang kin, na kin tep to onjpun wumb ei kin ouni erim. ¹⁴ Sin onjpun wumb pei, mei ele kanpin mani punjpun. Na pep piinj ni, epin wumb ek mil ei, tonu mul ele tor opu yi nim, ‘Sol, Sol, nimbiil erang, nim na embe to mani kindin? Nim Gos opu en ei yi mil, nim epi mul molum epi ele ton ei, ninim ngenj kumbii sinjii,’ pa nim. ¹⁵ Pe na ek yi ninj, ‘Owundu, nim nii?’ Owundu ek nim, ‘Na Jiisas, nim na nimbiil erang ton?’ ¹⁶ Nim tonu simb ele angkin mulii!’ nim. ‘Na nim kin ond ei, nim en ol ei kanip kin ond,’ pa nim. ‘Na nim kongun ngamb kin, nim na kongun enjii. Erkin kin, na end ol ei, kan mil ninjii. Ekii se, na nim epi endi andan top ngumbii,’ pa nim. ¹⁷ ‘Ekii se na nim wumb angil ele sip, wumb tilap eipi ele simbii ku. Na nim wumb ei molmun konu ele kindind. ¹⁸ Nim pukun nen kin, wumb noman ak tok emii konu ele si kindik kin, tilang enim konu ele ongii,’ pa nim. ‘Seisen nge dinga ei, si kindik kin, Gos kin ongii. Wangin kin, na wumb ol kis elmin ei, kil ngop wumb ei na kin pii

gii nik kin, na nge wumb mołmun konu ełe ouni mułngii,' pa nim.

¹⁹ Pol ek yi nim, "King Akripa, na ei epin Gos ek ei piip kin, na ek ei to kindnenj. ²⁰ Mon, na ek nip, Damaskas konu ełe wumb ok ngop; ekii se Jerusalem wumb mulnjung konu ełe pup, ni ngop; nga pup, Jura wumb konu ełe orung nip; nga pup, ek ka ei nip, wumb ngamb kin, enim wumb noman ak tok, Gos kin orung ongii nge ninj. Nip yi ninj kin, enim noman ak dinga tok, Gos kin orung ongii ninj," pa nim. ²¹ "Ek ełe nge mendpił, Jura wumb na men ngii owundu ełe, ambil gii nik kin, na to kundngii nge enjing. ²² Gos Owundu na kin paki tang kin, na ek ei akip ya angip nip, wumb num ni, wumb pei mulnjung konu ełe nind. Moses gupu ełe ni, ek ni tor kindilmin wumb gupu ełe ni, tor om ek ei minj na nind. ²³ Gos ek ni tor kindilmin wumb ek yi ninjing. 'Krais eim ngenj kumbii kulmba ninjing. Pe eim kulpu kin, nga angpi konj orung omba. Ekii se wumb kulii wumb pei eim kin tonu ongii ku. Eim opu ek yi nimba, Gos wumb orung simba nge tilang Esrel wumb kin wumb tilap eipi wumb kin, ouni ni tor kindmba," pa nim.

²⁴ Pol eim ek yi mił piipi nirim. Wu owundu Peses, Pol kin wii dinga tum, "Pol, nim noman wulu punum. Nim epi kanim kanim pei piikin sin epi ei, nim to wulu kindnim." ²⁵ Pol ek yi nim, "Wu owundu Peses, na wulu punand mon! Na ek keimi nind, na noman kun peng nind," pa nim. ²⁶ "King epi ombu pei piilim ek ei piip kin ek pei ni poru nip kin, na mund mong kuland. Na piind ek ombu, wu king ei eim ningil ełe ke kanpi, ek piinanim ni piinenj min? Eim piilim. Nimbil erang epi ombu endi koi er tonu onanim?" ²⁷ King

Akripa, nim Gos nge ek mendpił nilmin wu ninjing, ek pii gii nin min? Na piind, nim pii gii nin." ²⁸ Pe King Akripa ek nipi Pol ngum, "Kunum aninga mołpuł, nim na Gos ek andan ton ei, na Gos kin tuk pup mułmbii," pa nim. ²⁹ Pol ek yi nim, "Kunum olt min aninga ei kapli ku. Enim wumb pei akip kunum ełe mołpun kin, na prei er Gos ngamb kin, enim wumb ya mołmun wumb ei pei, na moł mił yi mułngii; ba kan sen ei enim angil ełe, pendnermba ni piind," pa nim. ³⁰ Pol ek yi neng kin, pe king ni, wu num ni, amb Berniis ni, angk mulnjung. ³¹ Wumb pei anda puk poru nengin kin, en enim molk ek dinga nik yi ninjing, "Wu ei sinim kin oł endi enerang kin, sinim kan ngii ełe kindmin, min to kundmun ei kapli enanim." ³² King Akripa ek nipi Peses ngum, "Wu ei Siisa kin kos piinenmbii nilang kin, nim wu ei kindan pułang," pa nim.

27

Pol Noł Kanu Ełe Pupu Rom Konu Ba Pum

¹ Wumb ek ni poru nengin kin, sin sip ełe pupun, Rom konu ełe bin nge punjpun. Oł elim tep erpi, opu wu 100 se andpi elim wu mułum konu ełe kan wu kombur ni, Pol ni punjung wu ei, eim embe Juliyas. Wu ei wu owundu king Siisa nge opu tep wu num mołum. ² Sin sip endi tonu pupun kin, Aramisim konu ełe punjpun. Pe sip ei pupu, noł wer ełe Ejsya mei owundu ełe tor pum. Pe sin punjpun kin, Arisakas ni, Tesalonaika konu ełe ni, Maseroniya ni konu ełe wu ei, sin kin tep to punjpun. ³ Pe kupiiring sin Sairon konu ełe tor punjpun. Juliyas ni wu ei, Pol kin oł ka endi erim. "Pol eim kapli pupu kin, wumb puł kanpi, kuni si ngopu ermba," pa nim. ⁴ Sin Sairon konu ełe si kindpin

pamin kin, konu pop owundu endi topu, sip konu epi pupu kin, konu pop kembis topu, Saipris konu eke orung pum. ⁵ Pe sin ep noł pupun Pampiliya kin Silisiya konu eke pupun kin, Maira kin Lisiya konu eke tor punjpun. ⁶ Kunum eke, opu ełmin tep ełim wu ei, opu kenim ni Aleksandriya konu eke sip endi Esalii mei owundu eke bii ni om. Pe sin sip eke pamin neng kin, sin sip eke tonu punjpun.

⁷ Pe sin sip eke mon kind pupun pamin kin, konu pop tang, sip ei andlam punerim. Nga orung pupun, wumb sip kongun ełmin wu kongun dinga erangin kin, Nairas konu eke pupun. Sin pupun, mei owundu mandi pamin kin, Kriis ni Salmoni konu eke mandi punjpun. ⁸ Pe sip wumb kongun dinga erangin kin, taki taki pupu, konu endi tor punjpun. Konu ei embe 'Konu ka' nilmin, konu eke Lasiya konu owundu eke mandi punjpun.

⁹ Kunum pei o pang kunum endi konu pop owundu topu kin, noł owundu tum. Tang kunum pei poru neng kin, Pol ek nipi wumb ngopu yi nim. ¹⁰ "Enim wumb sinim pupun pamin kin, kongun owundu tonu wang kin, epi pei am ba. Ei epi ni, noł sip ni kis ermba. Sinim pei poru nimba ku," pa nim. ¹¹ Opu ełmin wumb tep elim wu yi piim. Sip ambilim wu ek nim piimbii, ni piim. Pe sip ambilim wu ni, sip eke tep elim wu ni, Pol nim ek ei piinenjing mon! ¹² Pe sip tor opu, pek ełmin konu ni, konu ei sip konu pop topu ermba ei, pimba mił konu ka sinerim. Pe wumb en enim sip eke mulnjung, wumb kengip erik, "Pamin," ninjing. "Sinim pupun, Piiniks konu eke mulmun. Wumb kengip erik pamin," ninjing. "Sinim pupun Piiniks konu eke pupun mulmun sip tor opu palilim konu ei konu ka

seng kin, pop onermba, konu eke pu mulmun," pa ninjing.

Konu Pop Owundu Topu, Noł Dinga Om

¹³ "Ekii se konu ka seng kapli sikir pupu, en enim ninjing konu tor bin," ni piinjing. "Pe epi embin elim epi eke, pimba epi konu endi ni tonu sik, noł eke puk, Kriis konu bin," ni punjung. ¹⁴ Ba ekii se konu pop owundu endi opu, Kriis konu eke tor om. ¹⁵ Konu pop owundu tang kin, sip ba pinerim. Pinerang kin, pop owundu topu, sip si mengpi konu eke orung pum. ¹⁶ Sin si kindpin tor pupun, noł tuk eke mei kembis endi sim konu eke punjpun konu ei, embe Kora. Sin kongun dinga erpin kin, noł kanu kembis kan kuł sipmin ni enjpin. ¹⁷ Pol noł kanu kembis ei kan se andik, kan kuł gii nengin kin, sip yi ku kan kuł enjing; ba mund mong tang, er mulnjung. Molkin, en enim yi piinjing, "Sinim konu ku mołum pupu kin, enim konu eke sipipi, Aprika konu eke simba enim nik, sip pop to sipim alap kan ei mani pendik, tonu noł eke enj mulnjung." ¹⁸ Konu pop ni noł owundu tang pepin kin, kupiiring sip eke mulum epi ei, sip noł eke si kindpin enjpin. ¹⁹ Kunum tał poru neng kin, kunum endi eke, en enim kongun dinga erik kin, sip eke kan epi ni endi si kindik. ²⁰ Kunum kunum sin pop owundu ni, noł owundu topu elim. Erpi kin, sin eni ni, kanjip endi kinalm mon. Ba sin noman pep kun erang kin, sin konu endi eke tor bin pinałim. Sin pupun kułmun mendpil onmun ni, yi piipin punjpun.

²¹ Kunum kinan wumb kuni sinarik, wii mulangin kin, Pol ekii se opu, tuk angpi, ek nipi wumb ngum. "Enim wu ok na ek nir ek ei piik, Kriis konu eke si kindnarik. Pe yi ku epi enim kin pei am punermba. ²² Ba pe na kanip

enim nind. Enim noman ka senghi! Sin wu endi am punermba mon. No! kanu ei kapli pupu mani ba minj. ²³ Na Gos nge wu, na Gos nge embe ambil tonu kindip ku mo! Pe oltin epin emii pep erang kin, Gos kindang sinim tep enim wumb ei, endi opu, na or pe! konu ele mandi engim. ²⁴ Pe ek yi nim, 'Pol, nim mund mong enerii! Nim pukun, wu king owundu mo!um konu kumb ele, pu engnjii. Nim piin! Wumb pei konu mo!mun ei, Gos nim ngopu poru nim; enim wumb konj mu!ngii,' pa nim. ²⁵ Yi mi! peng piipin kin, enim wumb mund mong kularik mulei! Gos eim epi pei ermbii nim ek ei, nind ei, na pii gii nip mo!. ²⁶ Ba sinim sikir pupun, konu mei wii salim punmun," nim.

²⁷ Kunum engki nga kapil kapli no! sip pe! ele or pepin, wamin kin, konu eni beli sirim. Seng kin, no! sip ele kongun elmin wumb, en enim piinjing ni, mei konu ele mandi onmun ni piinjing. ²⁸ Puk, kan su sipin ei simb 120 mi! pirim. Nga pupun su epi kindim ei simb 90 mandi mi! sim. ²⁹ Mei konu ele mandi mi! seng kin, sip kongun wumb en enim mund mong kulk, sip no! pimba nik, epi embin owundu elim kapil kapli epi ei, mani kindnjing. Kindik kin, prei erik, eni sikir tonu wangli, nik er mulnjung. ³⁰⁻³¹ Sip ele kongun elmin wumb en enim andlam endi kan sipin tor bin ni piinjing. Sip wurup owundu epi si to mani kindmin yi kend tok ninjing. Nengin kin, no! kanu kembis ele kan topun bin ni enjing ba, Pol ek nipi opu elmin tep elim wu ei nipi ngum. "Sip ele kongun er andilmin wu mulenjing kin, kapli enim konj mulerngii," pa nim. ³² Yi neng kin, opu ond wumb kan ni kilip tangin kin, no! kanu kembis mani wii pum.

³³ Eni tonu omba mandi erang kin, Pol wumb ek nipi ngum. Wumb to konj kindpin, kuni endi kan si numun ni piim. "Kunum engki nga kapil kapli pepin onjpun, ba kuni endi nunenjpin. Akip wii ku mo!mun," pa nim. ³⁴ "Yi peng piip kin, na nind, 'Kuni nei! Neng nok kin, enim embil dinga pimba. Enim peng enjin ei endi opu punermba. Enim wumb pei konj mu!ngii.'" ³⁵ Pol ek yi nipi, "En enim kumb ele angpi kin, Gos ka piipi ngopu," bres sipi, engin topu, nopo erim. ³⁶ Yi erang kin, wumb pei noman ka peng, wumb en enim kuni nunjung ku. ³⁷ Sin ya sip ele tuk mulnjpun wumb ei, 276 pei yi mulnjpun. ³⁸ Wumb kuni nunjung kapli erang kin, kuni wiis mu!um kuni ei mo!pu, sip embin ermba nik kin, ep no! ele mani si kindnjing.

No! Sip Er Kis Mu!um

³⁹ Konu eni topu erang kenjing, ba konu ei pii pol tunenjing. Molk kenjing ni, konu ka endi sepi, tuk pupu, ku kulta ka sepi erim. Ele nge kindangin kin, ka sim konu ele pepin; nga no! wer ele tonu bin ni piinjing. ⁴⁰ Epi embin owundu erim epi pei, kan ku! mani kindnjing ei, kopis kilip tok kindangin kin, ep no! ele pim. Ok sip bu! morung kumb ele, kan ku! kilip tunjung. Kan ei pos kindangin kin, pe endi sel tonu kindangin kin, sip ele tor ok mu!angin kin, sip pupu, ep no! ele pupu pim. ⁴¹ Ba sip pupu, no! ku po!pu tonu opu pim konu ele pupu pim. Sip kumb ei pupu, ku pim konu ele dinga er pim. Sip bu! morung ei, no! ep no! topu, to kis erim.

⁴² Opu wumb yi ni piinjing, "Kan ele pinjing wumb ei, angil no! si kinalmin ei pei to kundmun," ni piinjing. ⁴³ Ba opu elmin tep elim wu ei, "Pol paki tumbii," ni piim. Ba Pol eim opu wumb mon nipi, yi

nim, “Wumb angil noł sik kanilmin wumb ei puku sik kin, angil noł sik, tor pangin,” nim. ⁴⁴ Pe wu eipi sip epi kis mułum epi ei sik, noł peł ele pek puk, tor pungii nge punjung.

28

Pol Molta Konu Ele Mułum

¹ Sin konu ele opun, tor opun, konu embe Molta, pa ninjing, pi-injpin. ² Wumb konu ele wumb, sin kin oł ka enjing. Pe konu kumb topu, sin jii neng kin, wumb ond tukuk, dup kalk, sin sik dup ele mundangin kin mulnjpun. ³ Pol eim ond apirip kulou topu si dup kelim. Pe ka wembii endi dup muł erang kin, tor opu, Pol angil ele tumbum. ⁴ Wumb konu ele, wumb molk kenjing ni, ka wembii ei Pol angil ele nop enj pim. Kanik kin, yi ninjing, “Wu ei, wumb keimi to kundum. Wu ei ep noł kularpi kin, ya piram mułum. Ba wu owundu ei, kun elim gui ei, wu ei konj mulermba ni piinim,” pa yi ninjing. ⁵ Ba Pol ka wembii ni erang kin, pupu dup ele peng kin, Pol eim oł endi enerim; ba eim ka mułum. ⁶ Wumb yi ni kanik, mulnjung. Pol eim angil ei oupu mani opu pepi kin, kulmba ni kanik, mulnjung. Ba wumb kunum kinan molk, kenjing ni, Pol oł endi enenim, mon. Pe wumb en enim noman endi sek yi ninjing, “Wu ei gui min?”

⁷ Konu sim konu ele wu num endi, eim mei ele tep elim wu ei, eim embe Publiyas. Wu ei sin sipipi, eim ngii konu ele sipim. Pe wu ei, sin tep ka erpi, kuni ngopu, yi er se mułang kin, kunum tekliki o pum. ⁸ Pe Publiyas nge arim ei ening peng mułum. Ening tang kin, ngenj muł erang kin, enj kunum mułum. Pol wu ei mułum konu ele mandi pupu, ambilpi, prei erang kin, wu ni eim ka mułum. ⁹ Pol yi erang kanik kin, wumb konu

ele wumb ening peng tang pinjing wumb ei wangin kin, Pol yi ku erang kin, wumb en enim ka mulnjung. ¹⁰ Yi eramin kin, wumb sin kin oł ka wii enjing. Ekii se en enim sin kin epi pei paki tok sipik, sip ele kindnjing.

¹¹ Sin konu ele oi tekliki moł kindpin. Konu ele sip endi sin tu wum kunum ei, konu pop owundu tum kunum ei, sin sip ele sipim. Sip ei, Eleksandriya konu ele nge, kumb ele orung wu kangil min men tał mułum ei, gos kend Sus nge er mondułmun. ¹² Sin pupun, Sairakus konu ele tor punjpun. Pupun kin, kunum tekliki mulnjpun. ¹³ Sairakus konu ele si kindpin kin, pupun Telim konu ele wang kin, nga kunum endi konu pop owundu tum. Tang kin, nga ekii se kunum tał pupun, Pusiylolai konu ele tor punjpun. ¹⁴ Konu ele, Gos nge tilap wumb kombur mulnjung. Wumb ei molk yi ninjing, “Sinim kin kongun endeim ya ele mulei!” ninjing. Yi nengin kin, sin opun kin, Rom konu ele punjpun. ¹⁵ Rom wumb Gos tilap ele tuk pu mulnjung wumb ei, sin tor wamin ni piinjing. Pe wumb ombu, ok epi top konu ele Apiyas epi top ngii tekliki engim konu ele tor ok, sin andlam ele kenjing. Pol wumb ombu kanpi kin, Gos kin ka piipi, eim noman dinga piim.

¹⁶ Sin Rom konu ele tuk punjpun konu ele, gapman wu kapli nipi, ngii endi Pol ngang kin, pinjing. Opu ond wu endi tep er mułum.

¹⁷ Kunum tekliki o pang kin, Pol Jura wumb num mulnjung wumb ei, wii tum. Pe wumb ok kulou tangin kin, Pol ek yi nim, “Engnan noł, na oł endi erip, sinim tilap ei to mani kindnenj, min sinim nge kupenjpun noł elmin oł ei, to kindnenj mon. Ba wumb na wii kan ngii Jerusalem konu ele kindnjing. Rom wumb kin kindnjing. ¹⁸ Rom

wumb na kin kos piinjing. Piinjing, ba ek endi ni to kundnenjing; nga to kundngii pinerim. Ei kanik kin, na wak tunjung. ¹⁹ Ba Jura wumb ek ei piinjing. Yi erangin kin, na bii andlam endi sinerim. Pe nam yi ninj, 'Wu num owundu ei, na ek ei pii kun ermba,' ninj. Ba ei na wumb tilap ei kin, oł kis endi erbii ni piinenj. ²⁰ Pe ek puł ei minj, 'Na enim wii tamb onmun,' pa nim. Na enim kanip ei nimbii ninj. Na pii gii nip, epi ei kui er moł, yi mił ku, sinim Jura wumb pei epi ei minj kui er mołmun oł ei, min na simb ele kan tangin peł," pa nim. ²¹ Wumb ek ni Pol ngunjung, "Jura wumb endi pipe polk, ek endi yi ninenjing mon." Pe Jura wu endi opu ek nipi, "Nim kin ek ni kis erpi, ermba ei mon. ²² Pe sin sinim nim noman ele, ek pimba mił nenj piimin ni, onmun?" pa ninjing. "Sin piinjin, wumb konu ele orung pei wumb yi ninjing, 'Tilap ei eipi eipi punmun,'" yi ninjing.

²³ Kunum endi Pol palim ngii ele, kułou tumun nik pendik, ok kułou tunjung. Kupiiring nik pangin kin, eni wuł mani pum. Eim ek ei pułe nipi, wumb ngum. Pe eim Gos sinim kanpi, er mołum mił nipi, Moses lo ek ei nipi, Gos ermba oł noman ele piik niłmin wu, ek ei ngang kin, wumb Jiisas kin pii gii ninjing. ²⁴ Wumb kombur Pol nim ek ei, pii gii ninjing. Ba wumb kombur pii gii ninenjing. ²⁵ Wumb en enim, noman eipi eipi peng punjung; ba Pol ek endi, kumna ek dinga nipi ngum. "Gos Gui Ka ek dinga nipi, Gos ermba oł piipi niłim wu ei, Eisiya pultum ek yi nim.

²⁶ 'Nim pukun wumb tilap mołmun ei, kankin yi ninjii. Pe enim ei dinga piingii; ba pułe pi-inerngii,' pa nim. 'Pe enim epi endi dinga keningii; ba epi endi kun enerngii,' pa

nim. ²⁷ 'Wumb noman tuk ek ei, pii kun enenjing. Kom ele, ek piingii kis erim. Pe en enim kom ele, ambii pelkip ninjing. Yi erangin kin, en enim ningił ele, epi endi kinenjing; kom ele ek piinenjing, noman tuk ek pułe piinenjing. Pe en enim puk puk, nga noman ak tok, na kin onenjing mon. Wangin kin, na en enim er ka erbii; ba onenjing.'

²⁸ Pe en enim noman tuk piingii, Gos Owundu eim ek ka eipi sinim wumb sipi, orung simba nge erim. Gos eim ek yi nipi kindang kin, wumb tilap eipi ei ek piingii." ²⁹ Pol ek ei nipi poru neng kin, Jura wumb en enim punjung. Puk kin, wumb en enim ek opu, er monduk ninjing.

³⁰ Kung ngii tał Pol eim ngii endi top to sim konu ele, pep mołpu kin, wumb eim kin onjung wumb ei, oł ka erpi, ngopu mułum. ³¹ Pol eim Gos sinim kanpi mołum ek ei nipi, wumb ngopu, wumb Jiisas Kraias Owundu ei nipi, ek dinga neng kin, wumb piinjing. Wu endi opu, Pol ek to mani kindmba pinerim mon!

Pol Mon Rom Wumb Polpu Kindim

*Pol Mon Polpu Rom Wumb
Konu Ele Kindim Kraiss Nge Ek Se
Andilmin Wumb Nge Kongun*

¹ Na Pol, Kraiss Jiisas nge kongun wu, mon polup ngond. Gos na ek se andil wu to tonu kindpi mundum. Mondpu kin, na kindang, Gos eim nge ek ka ei nip to tor kindmbii, nipi mundum.

² Kumb ok, Gos ek keimi dinga nipi pendim mił ei, eim ek nirim mił, eim nge ek keimi nilmin wumb, Gos nge ek ka mon ei, kun keimi mendpil nik. ³ Gos kingam Jiisas Kraiss, Gos nge ek ka eim kin nirim. Gos kindang opu mei wu telim ei, eim king Deipis nge kupam noł, tilap ende ele, tonu orum. ⁴ Eim Gos erang kin, noman tuk gui ol kun ka mołum ei, andan topu kin, peni ele kindim. Kindpi kin, eim Gos nge kingam dinga salim ei, Gos eim tukpu ele erpi sipi, nga tonu konj sim. Jiisas eim sinim nge Owundu mołum. Gos eim Jiisas piipi kin, noman ka sinim ngum. Ngopu kin, Kraiss kin eim na ek se andil wu, nipi mundum. Mundang kin, wumb tilap eipi eipi, konu orung orung wumb pei, eim kin pii gii nik, ekii sik yi erngii. ⁵ Gos na to tonu kindang ei, Jiisas nge noman dinga ele, na kongun ngum. Ngang kin, na eim ek nip, tor kindip kin, wumb orung orung wumb tilap pei kopur, Gos nge ek ka pii gii nik, ekii sik erngii. ⁶ Ei enim yi mił ku, enim Rom wumb, Gos to tonu kindpi mundang kin, Jiisas Kraiss nge wumb tilap ende puk mołmun.

⁷ Yi mił ku, na mon ei polup kin, enim Rom konu wumb pei ngond. Gos enim noman ka ngopu, enim

to tonu kindpi mundang kin, eim nge wumb mułngii.

Nga sinim Erinjpin Gos kin, Owundu Jiisas Kraiss enim kin noman ka ngopu, nin noman emin ka ngumba.

*Wumb Ka Piik, Prei Erik Gos
Ngungii*

⁸ Kumb se, na ek yi mił nim-bii end. Na enim piip kin, na Gos Kraiss Jiisas kin ka piip ngond. Nimbił erang, wumb konu orung orung pei wumb ei piik kin, enim Jiisas Kraiss kin pii gii ninjing ei piinmin. ⁹⁻¹⁰ Gos piinim ei, na nipe ek ninj ei keimi. Eim piinim, na noman tuk gui ele dinga kindip kin, eim kingam Jiisas nge ek ka nip, tor kindip nind. Eim piinim, na kunum kunum, enim Gos kin prei erip ngond. Na prei end ei, Gos eim noman ele, kunum endi, na enim kin ombii ei, kapli Gos piinim, na ombii. ¹¹ Nimbił erang, na enim mołmun konu ele, ombii ni piind. Na enim kin op, Gos Gui Ka epi ka na ngum ei, enim ngumbii. Ngamb kin, enim noman tuk ele dinga peng, pii gii nik, dinga erik mułngii. ¹² Na ek pule yi mił, na pii gii ele, enim paki tumba. Nga enim pei pii gii ele ei, na paki tumba ku. Yi mił kunum endi, sinim ouni pii gii ei, dinga peng mołmun.

¹³ Na engnan noł, enim ei pii kun erngii ei, kunum kunum na enim mołmun konu ele, ombii nip nip enj. Ba na andlam endi sinalim. Na yi ni piinj, enim wumb mołmun konu ele, na kongun enj mił, mong tang, enim Jiisas kin pii gii ningii ku. Yi mił, wumb tilap eipi wumb kopur pii gii ninjing ei, yi mił ku enim yi erngii. ¹⁴ Nimbił erang, na Jiisas epi endi na ngo pendim epi ei, orung kindip wumb pei paki tumbii. Wumb kopur Griik ek nilmin wumb ni, ek eipi nilmin wumb ku; wumb kopur noman ka

wii seng, gerik piik nilmin wumb, nga wumb kopur noman ka sin-erang kin, gerik piinarik mołmun ku. Wumb pei kin, na Gos nge ek ka ni tor kindip paki tumbii.¹⁵ Yi mił peng, na noman tuk ele dinga kindip, na enim Rom konu mołmun wumb yi ku, Gos nge ek ka, na enim kin ni tor kindip ngumbii ku.

Gos Nge Dinga Ei Eim Ek Ka

¹⁶ Yi mił, Gos ek ka ei na ni tor kindmbii ei, singambil sinand, mon. Nimbił erang, ek ka ei, Gos nge noman dinga yi erang wumb nii endi, Jiisas kin pii gii ningii wumb ei, Gos sipi orung simba. Kumb se Jura wumb, nga wumb tiłap eipi Griik wumb ku.¹⁷ Yi mił, Gos nge ek ka ei, Gos nge oł kun ka elim oł ei, peni ele kindpi, sinim andan topu ngum. Ngang kin, ele nge wumb pii gii ele, tonu onum. Wang kin, nga pii gii ei, oł kun ka oł ei, tonu onum ku. Gos nge ek ka ok pułum ek ei, yi mił ninim.

“Wumb nii endi Gos kin pii gii nim kin, Gos wu ei kun ka pa nipi kin, nga erang konj kunum kunum mułmba.”

Gos Nge Popuł Kis Pii Gii Ninen-jing Wumb Kin Ngumba

¹⁸⁻¹⁹ Yi mił, Gos nge noman popuł kis sipi, epin mołum konu ele, mani mei peni ele, wumb pei andan tum. Tang kin, wumb oł kis erik, nga oł kun ka pałim mił enarik. Nga Gos nge ek ka keimi ei to mani kindik enmin oł ei, Gos nge kumep kis ei, wumb tiłap ei kin tonu omba. Nimbił erang Gos oł kun ka ei, wumb pei andan tum ei yi mił; Gos nge oł kun ka eim peni ele kindim ei, wumb piik kanik er mołmun.²⁰ Kumb ok mendpił, Gos epi kanim kanim pei eririm kunum ei, pepi wang kin, pe akip yi ku pałim. Wumb pei, Gos eririm epi peni ele kindang kin, kanik piik enjing. Erik

kin, Gos nge oł kun ka ni, noman dinga ei piilangin kin, ba Gos kineniłangin mon. Yi mił erang, wumb pei en enim mong kis kanim kanim enjing; ba Gos kumb ele, koi enerngii mon. Erik kin, sin mong ei piinanmin, pa ninerngii mon.²¹ Nimbił erang, wumb pei Gos mołum ei piilmin; ba wumb ei, en enim Gos embe ambii tonu kindnenjing kin, Gos ei Gos owundu mendpił ni piinarik kin, Gos kin noman ka piik ngonalmi ku. Wumb en enim noman ele, wulu pupu kun pinerang kin, nga en enim noman tuk ele, oł kis piki topu emii er palim.²² Wumb en enim nilkeng sik, yi ninmin, ‘Sin noman ka wii palim,’ pa ninmin: ba en enim noman ele, kun piner-nang kin, wulu pang nik mołmun.²³ Nga wumb en enim, Gos tiłang owundu ka wii salim ei, kulermba; ba konj kunum kunum mułmba. Gos eim kin buł ngok, eim embe ambilk tonu kindnenjing mon. Ba en enim, Gos aki tok ya mani mei epi ku ni, ond ni, wu kułngii mił ni, kei mił ni, ka mił ni, wembii mił ni, epi wii ombu gos kend mił erik, ambii tonu kindik, men tok ngok enjing.

Oł Kis Kanim Kanim

²⁴ Yi mił erang, Gos wumb ei kan wiik topu en enim noman tuk noman ele, erngii enjing oł kis kanim kanim pei ei, erangin nim. Wumb ei, en enim nge ngenj ele oł kis penj mułum oł ei, en enim kin yi enjing.²⁵ Nimbił erang wumb ei yi mił ku, Gos nge ek ka keimi ei si kindik, nga en enim ek kend tok piik enjing? Wumb ei Gos epi erim epi ei embe ambii tonu kind-njing; ba wumb ei, Gos mendpił mołum pułwu eim buł ngok, embe ei ambii tonu kindnenjing mon. Gos Owundu eim epi kanim kanim pułwu, sinim wumb sinim Gos eim embe kunum kunum ambii, tonu kindmin ei keimi mendpił.

26 Yi miŕ erang, wumb yi miŕ enjing, Gos wumb ei kan wiik topu en enim noman eŕe erngii enjing oŕ kis penj kanim kanim pei enjing. Erik yi miŕ ku, amb kopur en enim wenjing kin si kindik kin amb eipi kin oŕ kis penj muŕum ei enjing; ba en enim oŕ kun pim miŕ enenjing mon. 27 Pe nga wu kombur yi miŕ enjing ku, wu kopur oŕ kun ka miŕ enenjing mon. Wu kopur ei en enim nge embnjing ei si kindik, nga wu kopur eipi kin, oŕ kis penj muŕum oŕ ei enjing. Wu kopur ei, en enim noman tuk eŕe, dup miŕ gur neng kin, oŕ kis kanim kanim pei penj muŕum ei enjing. Yi miŕ oŕ kis enjing wumb ei, Gos kumbii kis owundu ngang singii.

28 Nimbiŕ erang wumb ei, Gos nge oŕ kun ka ei noman eŕe ambiŕ gii ninarik. Nga ekii sinarik enjing wumb ei, Gos kanpi, wiik topu muŕang kin, en enim noman eŕe erngii enjing oŕ kis kanim kanim penj muŕum oŕ ei enjing. 29-31 Wumb pei noman tuk eŕe, oŕ kis kanim kanim piki topu muŕum. Wumb ei oŕ kun enarik; wumb eipi kin oŕ kis erik; wumb eipi nge epi ei, noman dinga kindik simin ni piik; wumb eipi kin opu orung erik; wumb eipi epi pei salim wumb ei kin, kis piik, wumb eipi to konduk; wumb eipi kin ek miŕ erik; wumb eipi kin ek kend tok epi sik; nga wumb eipi kin noman tuk dinga kis piik ngok; wumb eipi kin ek kis dinga nik erik; wumb eipi kin ek poŕ kis tok ni ngok; Gos kin noman kis piik, opu orung erik ngok, ek dinga nik; nga wumb en enim embe ambiŕ tonu kindik; wumb en enim noman eŕe sin sinim wumb ka wii pa nik; nga nipe oŕ kis kanim kanim pei konj ermin ni piik; wumb er-injing menjing noŕ ei nge ek piik kin, ekii sinenjing ku. Wumb en enim noman ka pinaŕim mon. En enim oŕ keimi ermin niŕmin; ba

ei kapli enaŕmin mon. Nga wumb en enim miyem ende wumb kin kaimb sinaŕmin mon. Nga wumb eipi kin noman ka piik ngonaŕmin mon ku. 32 Wumb pei, Gos nge lo ek dinga ei piŕmin lo ek dinga ei, yi miŕ ninim. Wumb nii endi, oŕ kis yi nge enjing kin, wumb ei kolk kin, Gos kin kumep kis singii. Ba wumb en enim, epi kis kanim kanim pei er pangin kin, nga wumb eipi oŕ kis yi ku erangin kin, en enim ka piinmin ei, oŕ kis mendpiŕ paŕim.

2

Gos Nge Kos Piimba Konu Kun Ka Mendpiŕ Salim

1 Yi miŕ erang, enim Jura wumb pei, wumb eipi kin kos erik ngok enmin ei, na enim endeim endeim kin ek nip ngond. Ni ninim oŕ kis en ei, koi enenjii mon. Enim piinmin, enim wumb eipi kin kos erik ngolmun. Eŕe nge, en enim ekii se kos singii. Nimbiŕ erang, enim wumb eipi kin kos erik ngolmun. Nga ni ninim oŕ yi nge eŕin ku. 2 Nga sin Jura wumb piinmin ei, Gos kos owundu kun ka paŕim miŕ ermba. Wumb ei oŕ kis enmin wumb ei kin, Gos kumep kis ngumba. 3 Nga enim Jura wumb en enim wumb eipi kin, kos erik ngonmun; ba en enim oŕ kis yi miŕ enjing ku. Enim nipe ni piinmin? Enim Gos nge kos owundu ei si kindik kin, orung puk, wii muŕngii min? 4 Pe nga enim nipe ni piinmin? Gos nge noman ka wii owundu enim ngonum ei, Gos enim kin kunum olt kinan kis kui er muŕum. Nga Gos enim kin kumep kis sikir ngonanim mon. Gos nge oŕ kun ka ei nge, enim epi ei wii miŕ ni piinmin min? Gos nge oŕ kun ka ei nge, enim epi ei wii miŕ ni piinmin min? Gos nge oŕ kun ka ei erang kin, enim noman ei to ak tungii nge erim ei, enim piinanmin min? 5 Ba enim nge noman

tuk ei, kom ku mił dinga pałim. Peng kin, enim noman tuk ełe to ak tunenjing. Ełe nge, Gos kunum owundu kunum ełe, Gos popuł kis sipi kin, nga kos owundu kun ka er ngopu, konu peni ełe kindpi ermbe ei, enim dup konu kumbii kis owundu singii. ⁶ Sik kin, yi mił wumb nii endi nipe oł enjing mił oł ei nge, Gos mok topu kumep ngumba. ⁷ Wumb kopur en enim oł kun ka minj erik punmun. Nga en enim Gos nge tiłang owundu ka wii ei, kongun dinga erik kin, kur kanik singii. Sengin kin, Gos wumb ombu nge embe ambıl tonu kindmbe. Nga wumb ei, noman konj kunum kunum konj mułmun ei, kur kanik kin, singii ku. Wumb ei, Gos noman konj kunum kunum ei ngumba. ⁸ Ba wumb kopur en enim ngenj ełe, noman kulk kin, Gos nge oł kun ka ei ekii sinarik kin, buł ngok enmin wumb ei kin, Gos kumep kis ngumba. Gos eim jiki pang kin, popuł kis sipi, kumep kis wumb ei kin ngumba. ⁹ Kunum ełe, wumb pei oł kis enjing ei, ngenj kumbii kis kin, oł embin tui kis ei, enim kin tonu omba. Kumb se Jura wumb, nga ekii se tiłap eipi wumb, oł kis enjing wumb ei minj, kumep kis singii. ¹⁰ Ba wumb nii endi, oł kun ka elmin wumb ei, Gos nge tiłang owundu ka wii ni, eim noman emin ka ei ni, nga embe owundu tonu kindilim ei, Gos wumb ombu kin ngumba. Kumb se Jura wumb tiłap, nga ekii se, torung wumb tiłap eipi ouni ngumba ku. ¹¹ Gos nge ningił ełe, wumb pei kanpi kin, su ende mił kindim.

¹² Yi mił erang, torung tiłap eipi wumb ei, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinenjing. Sinarik kin, Gos lo ek ei piinarik mulnjung wumb ei, en enim oł kis enjing wumb ei, Gos kos piipi, en enim sipi kin, dup konu ełe kindang, am pungi. Ba Jura wumb tiłap ei, Gos lo ek

Moses ngurum ek ei sinjing. Ba wumb ombu, oł kis enjing wumb ei, Gos lo ek Moses ngurum wumb ei kin, Gos kos owundu piimba. ¹³ Yi mił erang, wumb nii endi, Gos lo ek Moses ngurum ek ei piinjing; ba ekii sinenjing wumb ei, Gos kin kun ka mołmun wumb ei ninermba mon. Ba wumb Gos lo ek Moses ngurum ek ei piik, ekii sik erngii wumb ei, Gos wumb kun ka mołmun wumb nimba. ¹⁴ Yi mił wumb tiłap eipi, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinenjing; ba en enim noman ełe, Gos lo ek Moses ngurum ek ei piik, ekii sinimin kunum ei, wumb en enim lo ek endi pinałim; ba en enim noman tuk ełe, lo ek mił peng kin, en enim nipe oł erngii ei piilmin. ¹⁵ Yi mił wumb en enim elmin oł ei, peni ełe andan tang kin, Gos lo ek wumb kongun erngii mił, en enim noman tuk ełe Gos mon poł pendim. Pindang kin, wumb en enim noman tuk gui ełe, yi mił ku peni ełe, andan topu, keimi nipi ngolum. Nimbıl erang, en enim noman tuk ełe, ak mak erpi; nga kunum endi, en enim kos erpi ngolum. Nga kunum endi, en enim enjing oł ei kaplı nipi ngolum ku. ¹⁶ Ei yi mił peng kin, Gos ek ka yi mił ninim. Gos kunum owundu tonu omba kunum ełe, Krai Jisas kin kos owundu piimba. Ei epi kanim kanim wumb pei noman tuk ełe, koi er pałim epi ei kos piimba. Na Pol Gos ek ka ei ni tor kindind.

Jura Wumb Tiłap Lo Ek Ei Kaplı Paki Tumba Ni Piilmin

¹⁷ Ba enim yi mił ninmin, “Sin Jura Wumb.” Nga enim lo ek ambıl gii ninjing kin, ei en enim Gos kos owundu paki tumba, ni piinjing. En enim embe ambıl tonu kindik kin, sin sinim Gos nge wumb mołmun, ningii. ¹⁸ Enim Gos nge noman ełe piilmin. Nga enim oł

kun ka mił, kapli ninjing ku. Nimbił erang Gos lo ek ele, enim piik sik, poru ninjing. ¹⁹ Nga enim yi mił ni piilmin, sin lo ek ele, sin ek keimi pułe ei, sipin poru ninjpin. Nga sin kapli ei, ningił tum-bun mołum wumb, andłam kun ka andan to sipmin. Nga en enim yi mił ni piinmin wumb ei, emii palim konu ele mołmun wumb ei, sin tiłang mił, andłam andan to sipmin, ni piinmin. ²⁰ Nga enim wumb noman kun pinałim wumb kin, wumb kangi ambił kembis kin, ek mon andan tok ngołmun wumb mołmun. Enim piilmin, Gos lo ek ei ek keimi ni, noman dinga tuk palim ek ei, piilmin. ²¹ Nga enim wumb eipi, ek mon andan tok ngołmun; ba en enim kin, ek mon ei, andan tok ngołmun min? Kunum ele, enim lo ek ei ni tor kindinmin ei, enim wumb eipi nge, epi waning sinerngii pa niłmin; ba en enim, wumb eipi nge epi waning siłmin min? ²² Nga enim lo ek endi yi mił niłmin. Wu eipi nge embnjing ei, enim wu eipi ngunduk enerngii, mon niłmin; ba en enim wu eipi embnjing ngundulmun! Nga enim ek kend gos ei, wumb men tołmun ei, enim noman kulermin mon, niłmin; ba enim wumb nge men ngii ek kend gos epi yi mił waning siłmin min? ²³ Nga en enim embe ambił tonu kindik kin, ek yi mił niłmin. Sin Gos lo ek ei sinjpin; ba enim Gos lo ek ei ekii sinałmin mon. Ele nge, enim Gos embe to kis erik elmin! ²⁴ Nimbił erang, Gos ek ka kumb ok pułum mił yi ninim, "Enim Jura wumb Gos kin oł ei enjing oł yi nge, wumb tiłap eipi oł ei kanik kin wumb ei, Gos kin ek kis nik, ek buł ambilk, yi elmin.

²⁵ Yi mił, enim Jura wumb Gos lo ek ei piik, ekii sinjing kin, kapli enim ngenj kopsik elmin oł ei, pułe kun pimba. Ba enim Gos lo ek ei ekii sinenjing kin, kapli enim

ngenj kopsik elmin oł ei, pułe ei wii mił pimba. ²⁶ Yi mił, wumb tiłap eipi wumb nii endi, ngenj kopsik elmin oł ei enalmin; ba Gos lo ek ei ekii sinjing, kapli Gos wumb ei kanpi kin, yi mił enim nge Jura wumb mił, ngenj kopsik elmin oł ei, ende mił ni piim. ²⁷ Keimi, enim Jura wumb Gos lo ek ele, enim piik sinjing. Nga enim ngenj kopisnjing ku. Ba enim Gos lo ek ei ekii sinenjing mon. Nga wumb tiłap eipi wumb ngenj kopisnenjing wumb ei, Gos lo ek ei keimi ekii sinjing kin, wumb en enim enjing oł ei, enim Jura wumb kin kos erik ngungii. ²⁸ Wumb nii endi, eim noman tuk ele, Jura nge wumb tiłap keimi mił mulerim kin, wumb ei Jura wumb mendpił mon. Nga ngenj kopsik elmin oł ei, ngenj torung ele epi mendpił, mon ku. ²⁹ Ba wu endi eim noman tuk ele, Jura wu mułum kin, wu ei Jura wu mendpił mułmba. Nga ngenj kopsik elmin oł ei, noman tuk ele epi ei, lo ek ele mendpił mon. Epi ei, Gos Gui Ka ele epi mołum. Wumb endi oł yi mił erim kin, wu ei wumb ningił ele, wu num mulermba mon; ba Gos ningił ele wu num mułmba.

3

Oł Kis Ei Erpi, Oł Kun Ka To Mani Kindnermba, Mon!

¹ Jura wumb erpi, wumb tiłap eipi wumb ei, to mani kindinmin mił nenj? Nga nipe epi ka endi erpi, Jura wumb ngenj kopsik elmin oł ei tonu ołum?

² Kawukeiya! Pe Jura wumb, Gos kin epi kanim kanim paki tang kin, pei sinjing. Kumna mina ei yi mił, Gos eim nge lo ek ka ei, Jura wumb ngang kin, tep ka erik mułngii nipi ngurum. ³⁻⁴ Nimbił erang, Jura wumb kopur Gos kin pii gii ninenjing. Ba en enim oł kun pinałim mił ei erik kin, Gos nge oł kun ka ei, to mani kindngii min? Ei mon

mendpił. Gos endeim mendpił, ek keimi kun ka kunum kunum niłim. Ba wumb pei ek kend tok niłmin. Gos ek ka kumb ok mon poł pendrim ek ei, yi mił ninim,

“Nim Gos ek niłin ei, ek keimi kun ka pałiim. Peng kin, wumb nim kos erik ngunjung kin, kapli nim dinga angkin kin, kos kun ka erkin poru ninjii.”

⁵ Ba nipe mił sinim oł kis elmin oł ei erang kin, Gos oł kun ka mołum ei, andan tang kenmin min? Sinim nipe ek nimin? Ek ei Gos oł kun ka enarpi kin, sinim kin kumep kis kun pinalim mił ngumba min? Na wumb endi mił ya mei wu, noman eł ekii sip ek yi nind. ⁶ Ei mon mendpił! Pe Gos eim kun ka mulerim kin kapli nga eim nipe mił erpi, ya mei wumb pei kos owundu piipi, mok topu, eipi eipi kindmba?

⁷ Ba na nam ek kend top ninj kin, kapli Gos nge ek keimi mendpił ei peni ełe tor omba. Ełe nge, Gos nge embe owundu ei, owundu mendpił tonu omba. Nimbił erang na wu oł kis eł wu? Nga nipe na kos piip kumep kis ngang simbii? ⁸ Pe sinim ek yi mił nimin? “Kapli sinim oł kis eramin nemin kin, kapli oł kun ka ei, tonu omba.” Kapli oł ei sinim ermin min? Wumb kombur sin kin ek buł morung ninmin wumb yi ninmin; ba ei ek kend to ninmin. Wumb ei en enim dup konu kumbii kis ei kapli singii. Ei oł kun ka mendpił.

Wumb Endeim Eim Kun Ka Mulalim Mon; Wumb Pei Oł Kis Elmin

⁹ Pe nga sinim nipe ni piinmin? Pe sinim Jura wumb tiłap mołpun kin, wumb tiłap eipi ei to mani kindmin min? Ei mon mendpił. Nimbił erang na ek yi mił nip poru ninj. Sinim Jura wumb tiłap ni, wumb tiłap eipi ouni pei, oł kis dinga ei ambił gii nipi to mani

kindang mołmun. ¹⁰⁻¹³ Gos ek ka kumb ok pultum ek ei yi mił ninim.

“Wu endi oł kun ka elim wu endi molalim, mon mendpił! Wu endi Gos nge oł kun ka ei, piinalim mon. Nga wu endi Gos mołum ni piipi kin, kur kinalim mon ku. Wumb pei Gos nge oł kun ka ei buł ngunjung. Ngok kin, en enim Seisen nge andlam kis ełe punjung. Wumb endeim eim oł kun ka enerim mon. Wu endeim mendpił mił mon. En enim num goltum ei, wumb kulii kui tonmun tukpu ełe, aki mił to salim. Wumb en enim gupu anmbił ełe, wumb eipi kin ek kend tok ngołmun. En enim gupu ngenj mandring ełe, wumb kin am ek kis mendpił tuk salim ei, wembii kis kum keming mił, wumb to kondulum epi ei, yi mił elmin. ¹⁴ Wumb en enim gupu ełe, ek mił enmin ni, ek kis penj mołum ei, en enim kin piki topu mołum. ¹⁵ Wumb en enim sikir puk kin, wumb eipi to kundangin kin, miyem kui ba nge punjung. ¹⁶ Wumb en enim konu orung orung punjung konu ełe, wumb eipi to kis monduk kin, ngenj kumbii kis ngunjung. ¹⁷ Wumb en enim noman emin ka seng molk kin, pungii nge oł ei, enalmin mon. ¹⁸ Wumb en enim Gos kin mund mong kularik kin, Gos kin pii kun enarik kin, nga Gos nge embe ambił tonu kindnalmin ku.”

¹⁹ Pe sinim yi ni piinmin. Gos lo ek ei, Jura wumb ni ngurum ei, wumb nii endi Gos lo ek ei piik kin, mandring mulk wumb ei kin nirim. Yi mił neng kin, wumb endeim kapli yi ninermba,

'Nam wumb kun ka mendpił moł,' ninermba mon. Ba wumb ya mani mei ele wumb ei, Gos ningił ele oł kis kun ka pinalim mił oł ei, pei enjing. Wumb ei, Gos kin kumep kis singii. ²⁰ Nimbil oł erang wumb endi eim Gos lo ek nirim mił erpi, ekii sipi kin, Gos ningił ele wu kun ka mulermba mon. Nimbil erang, Gos lo ek ele ei, sinim pei oł kis elmin oł ei, andan to tor kindnim.

Gos Kin Pii Gii Ninjing, Wumb Kun Ka Mołmun

²¹ Ba pe Gos nge oł kun ka oł ei, peni ele tor wang kin, wumb pei keningii nge om. Ei nge lo ek ele kin ekii sipi onerim mon; ba andlam eipi mił om. Yi mił ku, lo mon ek ei nin, Gos nge ek mon ni, tor kindiłmin wumb ei kin ouni Gos nge oł kun ka oł ei nge, ek kun ka ni tor kindiłmin. ²² Gos oł kun ka ei yi mił, wumb nii endi Jiisas Krai kin pii gii ninjing kin, Gos wumb ei kin kun ka mołmun wumb, ni kaninim. Jiisas wumb pei eim kin pii gii ninjing wumb ei Gos ek yi mił nim. Nimbil erang wumb pei Gos ningił ele, wumb eipi eipi mił mołamin mon; wumb ei ende mił mołmun. ²³ Nimbil erang wumb pei oł kis minj erik kin, nga sinim Gos nge oł kun ka tilang owundu ei sin sinim kin kapli enermin mon. Sin sinim Gos kin mandi mołamin mon ku. ²⁴ Ba Gos wumb pei eim kaimb sipi, noman ka ngopu erim ei, wumb Gos epi ka wii ei top enenjing mon; Gos wii ngum. Ei nge Krai Jiisas sinim eim kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos eim sipi, orung sim. ²⁵ Gos Jiisas Krai sinim kin ya mani mei ele kindim. Kindang opu kin, Jiisas eim ond peri ele kołpu, eim miyem bein topu, sinim wumb oł kis enjpin oł ei, kil ngopu, si kindmba nge om. Ele nge Krai kin pii gii ninjing wumb ei mendpił, kil ngopu sipi orung sim. Seng kin, eim oł kun ka sinim kin andan

topu ngum. Ngang kin, kumb ok Gos eim wumb oł kis enjing ei, Gos kanpi kui erpi, wiik topu kunum olt kinan mułum. Nimbil erang Gos eim wumb ei eim kin, noman ak tungii min mon ni piipi kin, kui er mołum. ²⁶ Ba pe Gos nge oł kun ka ele ei peni ele kindpi kin, sinim mei wumb andan tum ei nge sinim piinmin. Piipin kin, Gos eim mendpił kun ka mołum. Pe nga wumb nii endi Jiisas kin pii gii ningii ei, Gos wumb ei kin, yi ku 'Kun ka mołmun wumb' nimba.

²⁷ Pe nga nipe epi endi pim kin kapli sin sinim embe ambil tonu kindmin? Ei epi endi mon; Gos epi endi ei ondu ngopu poru nim. Nipe epi endi ei ondu ngum? Lo ek ele ekii sinmin ei min? Ei mon mendpił! Yi mił peng kin, wumb Jiisas kin pii gii ninjing ei, epi ei nge mendpił. ²⁸ Ba sinim yi mił ni piilmin. Wumb endi Jiisas kin pii gii ningii ele mendpił, Gos wumb ei kin, 'Kun ka mołmun' nimba. Ba wumb Jura lo ek ele mendpił, ekii sik erngii ele mon. ²⁹ Mine Gos ei, Jura wumb tilap nge mendpił, Gos min? Gos ei, wumb tilap eipi nge, Gos yi ku min? Ei keimi, Gos ei wumb tilap eipi nge Gos ku. ³⁰ Yi mił keimi, Gos endeim mendpił mołum. Gos eim kapli erang kin, Jura wumb ni, wumb tilap eipi pei ouni, Gos kingam Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, Gos wumb ei kin, 'Kun ka mołmun wumb,' nimba. ³¹ Yi mił peng piipin kin, sinim Jiisas kin pii gii nimin oł ei, Jura lo ek ei, to mani kindmin min? Ei mon mendpił! Ba pułe eipi yi mił, sinim pii gii niłmin oł ei, Jura lo ek ei keimi nipin kin, ambil gii nimin.

4

Gos Eiparam Oł Kun Ka Elim Wu Nim

¹ Pe nga sinim nge kupenjpin Eiparam ok mułum wu ei, sinim mołmun mił yi mułum. Yi mił

peng kin, sinim eim kin nipe ek ninim? ² Yi mił, keimi Eiparam lo ek ele ekii siłim pim kin, kapli ele nge eim, wu kun ka tonu opu mułum ei, eim kapli eim embe ambil tonu kindmba. Ba Gos ningil ele, eim embe kapli ambil tonu kindnermba mon. ³ Yi mił, Gos ek ka ei nipe ek mił ninim? “Eiparam Gos kin pii gii nirim ele nge Gos Eiparam wu kun ka mołum,” pa nirim. ⁴ Pe nga wumb nii endi kongun ermba ei, eim kumep simba kumep ei, epi ka wii endi wii sinermba mon. Ba kumep ei, eim kongun erim mił, kumep sim. ⁵ Ba wu nii endi lo ek ele kongun enerim ba wu Gos kin pii gii nirim wu ei, Gos eim wu ei ol kis erim wu ei ol kun ka elim wu nimba. Nimbil erang wu ei, eim Gos kin pii gii nirim ele nge, Gos wu ei je kun ka nipi mundrum. ⁶⁻⁸ Yi mił ku wu endi lo ek ele ekii sinerim; ba Gos wu ei kin wu kun ka nimba. Deipis wu ei kin yi mił nirim ku. Deipis wu ei ka piyangli nirim.

Deipis yi mił nirim, “Gos wumb pei ol kis kil ngopu si kindpi pandi tum wumb ei ka piingii. Gos Owundu wu endi kin ol kis pinerim kin wu ei eim ka piyangli,” nirim.

⁹ King Deipis ok nirim ek ka ei, wumb nii endi ka piingii ei, Jura wumb tilap ngenj kopsik elmin wumb ei kin, mendpil ngumba min? Min orung wumb tilap eipi wumb ngenj kopsinarik elmin wumb ei kin, ouni ka piik singii ku min? Sinim pii kun ermin! Sinim yi nipin nipin enjpin, Eiparam Gos kin pii gii nirim ele nge, Gos Eiparam kin kun ka elim wu nipi mundrum. ¹⁰ Kunum nenj Gos Eiparam kin wu kun ka nirim? Kunum ele eim ngenj kopsisnerim kunum ei, min eim ngenj kopsim kunum ei min? Keimi, eim ngenj kopsisnerim kunum ei Gos Eiparam kin ‘Wu kan ka’ nirim.

¹¹ Eiparam ok Gos pii gii nirim. Nirim ele nge, Gos eim kin kun ka nipi mundum. Mundang kin, jep ol wumb keningii ni epi eim ekii se ngenj kopsim. Pe nga Eiparam sinim wumb Gos kin pii gii nik kin, ngenj kopsisnenjing wumb ei nge kupenjpin. Yi mił ku, sinim Gos kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos sinim kun ka mołmun wumb pa nimba. ¹² Eiparam eim wumb ngenj kopsik elmin wumb ei nge, kupenjing mił mołum ku. Ba nga wumb ngenj kopsilmin ei nge minj mon. Eiparam eim ok Gos kin pii gii nipi kin, ekii se ngenj kopsirim. Wumb ngenj kopsik elmin wumb ei kupenjing, Eiparam ok erim mił ei pii gii nik kin, ekii sik enjing ku.

Wumb Gos Kin Pii Gii Ninjing Ele Nge Ok Gos Ngumbii Nirim Epi Ei Ngang Singii

¹³ Yi mił, Gos eim Eiparam kin kupam nol ok ek dinga nipi ngumbii nirim ei, ya mani mei pei ngumbii nirim. Gos ek dinga Eiparam kin nirim ek ei, lo ek ele tonu onerim mon! Ba Eiparam Gos kin pii gii nirim ei nge, Gos Eiparam wu kun ka nipi mundum. Yi mił peng kin, Gos eim Eiparam kin dinga ek nirim mił yi eririm. ¹⁴ Ei yi mił, wumb pei lo ek ekii silmin wumb ei, Gos epi dinga nirim epi ei singii kapli, ba pii gii ei wii mił, pimba. Nga yi ku, Gos Eiparam kin ek dinga nipi pendrim ek ei, wii mił pimba ku. ¹⁵ Ei yi mił peng kin, Gos lo ek ei erang kin, Gos nge popul kis wumb kin tonu omba. Ba lo ek endi pinelang kin, kapli wumb endi lo ek endi to kis enim pa ninelangin mon.

¹⁶ Yi mił erang kin, pul ele nge wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, Gos epi ngumbii nirim mił epi ei, ngumba. Ngang kin, Gos eim ek dinga nirim mił epi ei, Gos nge noman ka ngolum ele nge mendpil, keimi tonu omba.

Ele nge mong keimi ek dinga ni pendrim ek ei, dinga peng kin, Eiparam kupam no! pei kin ekii se tonu omba. Ele nge lo ek ekii sik elmin wumb ei nge minj mon; ba wumb pei, Eiparam kin ekii sik kin, Gos pii gii nilmin ele nge mendpil. Eiparam eim sinim pii gii ninjpin wumb ei nge kupen-jpin mendpil mo!um. ¹⁷ Yi mi!, Gos ek ka ok ni pendrim mi!, yi nim. “Na nim Eiparam wumb tilap eipi eipi pei ernjing mi!, enim se mundunj,” pa nirim. Ek dinga nipi pendrim ek ei, Gos ningil ele dinga palim. Peng kin, Eiparam Gos kin pii gii nirim ei, Gos wumb kulnjung wumb ei nga si kindang kin, konj molk kin tonu ongii nge Gos. Gos ek neng kin, ele ok sinerim epi ei, Gos ek piik kin, ele tonu onjung. ¹⁸ Eiparam eim wu tukui ni, kangil endi mengnermbii ni piinerim mon; ba eim Gos kin pii gii nipi, kui er mu!ang kin, Gos ek keimi ok nirim mi! ei, tonu omba ni piirim. Yi mi!, wumb andlam kanik poru ninjing ei mi!, Eiparam Gos kin pii gii dinga nirim nge kui er mu!ang kin, Gos ek nirim mi!, eim kapli ermbe. Pe Eiparam Gos kin pii gii nirim ei, Gos ek yi nirim mi!, “Nim nge kupanim no! pei, yi mi! tonu ongii.” ¹⁹ Nga Eiparam eim kung ngii pei 100 mi! mu!um ei, eim wu tukui mendpil mo!pu kin, eim ngenj kulmba mi! erim. Nga ambim Sera yi ku tukui mo!pu kin, ngenj kulmba mi! erim ku; ba Sera eim kangil endi mingnerim mon! Eiparam ele nge ni piipi kin, ba eim Gos kin pii gii dinga peng kin, wakin tumerim mon. ²⁰ Nga Eiparam Gos ek dinga nipi, pendrim mi! ni piipi kin, eim noman tal pinerang kin; eim pii gii ei ouru neng kin, wakin tumerim mon. Yi erang kin, Eiparam eim Gos kin pii gii dinga nipi kin, eim Gos kin noman ka piipi kin, Gos embe am-

bi! tonu kindim. ²¹ Nimbi! erang, Eiparam eim noman dinga piirim ei, Gos ek keimi dinga nirim mi! ei, kapli keimi ekii se ermbe ni piirim. ²² Yi mi! erang kin, Gos Eiparam kin ek yi nirim, “Nim wu kun ka mo!un.” Ele nge Eiparam Gos kin pii gii dinga nirim. ²³⁻²⁴ Ba ek ei, Gos nge ek ka ele Eiparam kin ni piirim. “Eim wu kun ka mo!um,” ni piirim. Ba Gos ek ka ei Eiparam kin mendpil ninanim mon. Ba Gos ek ka ei sinim kin ouni ninim. Sinim nge pii gii ei, Gos eim Jiisas sinim nge Owundu tukpu ele, nga konj tonu sim. Ele nge Gos ni piipi kin, sinim wumb kun ka elmin wumb ni piirim ku. ²⁵ Yi piipi kin, Gos Jiisas sinim kin, ya mani mei ele kindang opu kin, ond peri ele ko!pu kin, nga eim miyem sinim o! kis enjpin ei kil ngum. Gos nga Jiisas sipi tonu seng kin, nga konj mo!um. Yi mi! erang kin, Gos sinim pii gii ninjpin wumb eim ningil ele ‘Kun ka mo!mun,’ wumb nimba.

5

Sinim Pii Gii Wumb Gos Kin Kun Ka Mo!mun Wumb Nimba

¹ Pe yi mi! erang, sinim Gos kin pii gii ninjpin ele nge, Gos sinim kin kun ka mo!mun, ninim. Yi mi! erang, pe sinim Gos kin noman emin peng mo!amin kin, sinim nge Owundu Jiisas Kraias eim o! ei nge erang kin, sinim pii gii wumb kin tonu om. ² Kraias Jiisas eim endeim mendpil, andlam ele aki tang kin, sinim kapli Gos kin eim noman ka ngo!um ele, tuk bin konu ele, sinim pe mo!mun. Pe nga sinim ka piipin, Gos ngopun kin, kui er mo!amin kin, Gos nge tilang owundu ka wii ei, eim kin ouni simin ni piipin kin, kui er mo!mun. ³ Pe nga, sinim epi ei minj, ka piinermin mon. Ba sinim o! embin tui kanim kanim sinim kin tonu omba ei kin, ka piimin

ku. Nimbil erang, sinim piinmin, sinim ol embin tui ei erpi kin, sinim noman dinga ngang kin, sinim kapli angpin, dinga kindpin, er molmun. ⁴ Nga sinim noman dinga peng mulamin kin, kapli sinim wumb ol embin tui tonu wang kin, dinga angk molmun ol ei mil, mulmun. Molpun kin, sinim ol dinga angk mulmun, ol ei nge pim kin, kapli sinim Gos ngumbii nirim mil, epi ei simin ni piipin kin, kui er mulmun. ⁵ Nga sinim Gos kin pii gii nipin kin, kui er molmun ei nge, sinim singambil piinerman. Nimbil erang, Gos eim noman ka wii ngang kin, sinim kin noman ele kindang ei, piki tum. Tang kin, Gos eim nge Gui Ka ei sinim paki topu kin, wii ngum. ⁶ Kunum ele, sinim dinga pinerim kunum ei, kun mendpil, Gos Krai kin, Krai ya mani mei ele opu, ond peri ele kolpu, eim sinim mei wumb pei Gos bul ngopun kin, ol kis enjpin wumb ei, Gos sipi orung sim. ⁷ Na yi ni piind. Wu endi kolpu kin, paki tumbii ni, noman to piinim; ba eim kapli enermba mon! Yi peng kin, wu wumb endeim endeim ni molk, en enim nge noman dinga kindik kin, kapli erang, wu ka endi kin kolk kin, paki tungii. ⁸ Ba Gos eim noman ka wii ei, sinim kin andan topu ngum. Ngang kin, kunum ei sinim ol kis piram er mulamin kin, Krai opu, eim ond peri ele kolpu kin, sinim ol kis enjpin ei, kil ngopu si kindim. ⁹ Yi mil erang kin, pe Krai kolpu kin, eim miyem sinim ol kis enjpin ei, kil ngum. Ngang kin, pe Gos sinim kun ka molmun ninim. Yi mil, sinim piinmin ei Krai sinim paki tang kin, Gos popul kis ni, kumep kis ei, sinim kin tonu onermba, mon! ¹⁰ Yi mil, sinim ok Gos kin opu orung wumb mil mulnjpun kin, kunum ele, Krai kolpu kin, sinim ol kis enjpin ei, kil ngum. Ele

nge, Krai eim sinim Gos kin sipi, nga orung seng kin, pe sinim Gos kin noman ende sepin molmun. Krai nga angpi, tonu opu kin, konj molum. Ele nge, sinim yi mil ku, eim noman konj ngang kin, sinim eim kin ouni konj mulmun. Mulamin kin, Gos eim kos owundu ei, sinim kin tonu onermba mon. ¹¹ Ei yi mil mendpil, mon! Ba, sinim nge Owundu Jiisas Krai eim erang kin, sinim Gos kin nga orung sim. Ele nge, sinim Gos kin noman ka pii ngonmun.

Andam Kulum Ba Krai Konj Molum

¹² Yi mil erang, wu endeim Andam ol kis erim ele nge, ol kis mani mei ele tonu om. Wang kin, ol kis ol ei, wumb pei kulngii ol ei, pepi kin, tonu om. Wang kin, ol kis ol ei, wumb pei kulngii ol ei, pepi kin, om. Yi mil erang kin, wumb pei ol kis enim ele nge, wumb pei koltmun. ¹³ Yi mil, ol kis enjing ol ei, ya mani mei ele ok pim. Nga ekii se, Gos lo ek Moses ngurum. Ngang kin kapli, ba Gos lo ek mulelang kin, wu endi molpu, wu endi kin, nim ol kis yi en, pa ninefang. ¹⁴ Ba Andam mulum kunum ei pupu, Moses kunum ele, wumb pei mulnjung ei, kolk minj punjung. Wumb eipi pei, Andam ol kos erim ol ende mil, enenjing; ba wumb ei pei ol kis eipi mil erik kin, kulnjung ku.

Nga wu Andam eim jep epi endi Krai ekii se omba, yi mil mulum. ¹⁵ Ba Gos epi ka wii ei, wumb pei wii ngopu epi ei kin, Andam ol kis erim ei kin, epi ende mil mon. Ei keimi, wumb pei wu endeim Andam ol kis erim ele nge wumb pei kulnjung; ba Gos noman ka, wumb pei wii ngum ei, owundu mendpil. Gos eim noman ka ngopu ni, epi ka wii ele nge, wumb pei wii ngurum ei, Krai Jiisas kin tonu opu kin, wumb pei

paki tum. ¹⁶ Gos epi ka wii wumb pei wii ngum epi ei kin, wu endeim Andam oł kis erim ei kin, epi ende mił mon. Yi mił, wu Andam endeim kin oł kis ei tonu wang kin, wu Andam Gos kos owundu piimba kunum ei, wu ei am ba. Nga yi mił, wumb pei oł kis enjing ku; ba Gos epi ka wii, wumb pei kin wii ngang kin, Gos wumb ei kin, kun ka mołmun, nimba. ¹⁷ Ei keimi, wu endeim Andam eim oł kis erim. Ele nge, wumb koltmun oł dinga ei wumb pei tonu wang kin ele nge, wumb pei to mani kindnim. Kaplı yi mił ku nga, wu endeim Jiisas Kraiss kin, wumb pei Gos nge noman ka ngołum ni, epi ka wii ei wii ngołum epi ele nge, Gos sinim wumb kun ka niłim ele nge, sinim wumb king mił, tep er mułmba.

¹⁸ Yi mił erang kin, wu endeim Andam oł kis erim ele nge, kumep kis wumb pei sik kin, kułngii. Yi mił ku, wu endeim Kraiss eim oł kun ka erim ele nge, wumb pei oł kis enjing, eim kil ngopu, si kindpi kin, noman konj ngurum. Ngang kin, wumb sik kunum kunum konj mułngii. ¹⁹ Yi erang, Andam Gos ek ekii sinerim ele nge, wumb pei kin oł kis oł ei tonu om. Yi mił ku, Kraiss Gos ek ekii sirim ele nge, wumb pei Gos kin wumb kun ka mołmun, nimba.

²⁰ Pe nga, Gos lo ek wumb ngurum ei erang kin, wumb en enim oł kis erik mił ei, owundu mendpił tonu om. Ba Gos nge noman ka ngopu ei, wumb oł kis enjing oł ei, to mani kindim. Kindang kin, Gos nge noman ka ngopu elim oł ei, owundu mendpił tonu opu pim. ²¹ Yi mił peng kin, wumb oł kis elmin oł ei, dinga kis peng kin, wumb koltmun oł ei kin tep er mołum. Ei yi mił ku, pe Gos noman ka ngopu erang kin, sinim Gos kin oł kun ka er mołmun. Mołamin kin, sinim Owundu Jiisas Kraiss kin, sinim noman konj kunum kunum

mułmun nge nipi ngurum. Ngang kin, Gos nge noman ka ngopu ei, dinga owundu tonu opu kin, tep er mułmba.

6

Oł Kis Elmin Oł Ei, Sinim Kulnjpun Ba Sinim Kraiss Kin Konj Mendpił Mołmun

¹ Sinim nga nipe ek nimin? Sinim oł kis minj er moł pamin kin, Gos noman ka wii ei, tonu owundu mendpił omba. Sinim ek yi mił nimin min? ² Ei mon mendpił! Sinim oł kis elmin oł ei, sinim kulnjpun. Ei nge, sinim nimbił erpin kin, nga oł kis er mołpun bin? ³ Sinim Kraiss Jiisas kin dambiltpin ende pupun, noł pinjpin kin, kunum ei, sinim Kraiss kin ouni kołpun kin, eim kin ende noł pinjpin. Enim ei piinanmin min? ⁴ Sinim noł pepin ngunjpin kin, ei pule yi mił, sinim Kraiss kin dambiltpin ende pupun, kulnjpun. Pe nga, Gos eim Kraiss kin, sinim ouni tukpu tum. Tang kin, Kraiss kołpu, nga Arim Gos eim dinga wii eim sipi, angpi tonu opu, nga konj mołum. Mułang kin, sinim yi mił ku, nga sinim angpin tonu opun, nga noman konj sipin, er endmin ku.

⁵ Yi mił, sinim Kraiss kin dambiltpin ende pupun, eim kułum mił, sinim yi mił ku, kułmun. Keimi, yi mił ku, nga sinim eim kin ende pupun kin, eim konj tonu om. Sinim yi mił ku, konj tonu opun mułmun. ⁶ Yi mił erang, sinim piinmin ei, sinim ngenj noman ok nge ei, Kraiss kin ouni, ond peri ele nil to pendinjin. Yi mił erang, sinim ngenj ele oł kis elmin oł ei nge, dinga sinim kin ambił gii ni mułum ei, si kindpi kin, poru nimba. Yi mił erang, oł kis elmin oł ei, sinim kin, nga ambił gii ni, tep enermba mon. ⁷ Nimbił erang, wumb endi kołpu poru nim ei, nga oł kis dinga ele, wu ei ambił gii nga

ninermba, mon! ⁸ Ba sinim Kraiskin ouni kulnjpun kin, kapli nga sinim pii gii nipin, Kraiskin ouni nga, konj kunum kunum mulmun. ⁹ Nimbil erang, sinim yi ni piimin ei, Kraiskolpu, nga angpi tonu opu kin, konj molum. Molpu kin, nga kulermba mon. Wumb koltmun ol dinga ei, nga Kraiskin to mani kindpi kin, tep mulermba, mon! ¹⁰ Yi mil, Jisas kulum ol ele nge, yi mil Jisas wumb ol kis elmin ol ei nge, dinga to mani kindpi kin, kunum endeim minj kolpu, poru nim. Ba pe akip, Jisas eim noman konj molum ele nge, kunum kunum Gos embe ambil tonu kindpi, molum. ¹¹ Yi mil ku, enim komb se piingii ei, en enim ol kis elmin ol ele kin, kolpun molmun. Pe ol kis dinga ei, enim kin nga ambil gii ninanim, mon! Ba akip, enim Kraiskin dambiltik ende puk kin, Gos embe ambil tonu kindpin kin, konj kunum kunum molmun.

¹² Pe nga, ol kis elmin ol ei, enim kan wiik tangin kin, enim ngenj ele, ambil gii nipi, nga tep enermba, mon! Yi mil peng kin, enim ok nge ngenj noman ele ol ei, nga ekii sinergii, mon! ¹³ Nga enim nga simb angil nin, epi ei, nga wak tangin pupu kin, ol kis nge ol ei, ekii sik kin, kapli ol kis nga energii, mon. Ba enim nge noman, kin simb angil ni, epi pei, Gos kin ngungii. Yi mil, wumb endi Kraiskin kolpu kin, nga tonu konj molpu kin, noman konj simba. Seng kin, nga sinim nge simb angil ni, epi pei Gos ngumun ele nge, Gos nge ol kun ka ol ei, erik kin, molk pungii. ¹⁴ Pe yi mil, ol kis elmin ol ei, nga enim kin dinga kindpi kin, tep nga enermba mon. Nimbil erang, pe enim lo ek ele nge kos owundu ngopu ei, mandring mulaamin mon; ba enim Gos nge noman ka ngolum ele nge, mandring molk pungii.

Wumb Ol Kun Ka Kongun Wii Elmin

¹⁵ Yi mil, pe sinim nimbil ol ermin? Sinim lo ek ele nge, kos owundu ngopu ei, mandring pupun mulenjpin kin, sinim kin nga tep enerim mon; ba Gos noman ka ngolum ei, sinim mandring pupun mulnjpun kin, kapli sinim ol kis nga ermin min? Ei mon mendpil! ¹⁶ Ei keimi, enim ei pinanmin min? En enim nge ngenj nin, epi wu eipi kin, ek ekii sik erik kin, wu ei, en enim tep er mulang kin, kapli wu ei kin, enim kongun wii wumb mil mulngii. Ei yi mil ku, enim ol kis elmin ol ei kin, kongun wii wumb mil mulngii. Molk kin, enim kulngii ol ei singii ku. Min mon pim kin, enim Gos nge ol ekii sik kin, Gos eim kin kongun wii wumb mil, kun ka er mulngii. ¹⁷ Ba Gos kin noman ka piik ngungii. Ok enim ol kis ele kin, kongun wii er muljung. Ba akip Gos eim enim sipi orung seng kin, eim kin mandring molmun. Molangin kin, enim noman tuk ele Gos ek keimi kun ka ekii sik kin, puk er molmun. Ele nge, enim Gos kin ka piik ngungii. ¹⁸ Pe Gos enim ol kis elmin ol ei nge, kan ngo pendnjing ei, si tor seng kin, enim wii molk kin, Gos nge ol kun ka elmin ol ei nge, kongun wii er molk pungii. ¹⁹ Na enim dinga sinaamin mei wumb kin, ek yi mil nind. Nimbil erang, enim dinga sinaamin mei wumb noman ele, ekii sip nind. Ei yi mil, ok enim nge ngenj orung nin, epi sipik, noman ok nge ol penj ol ei, kongun wumb wii mil mulnjung kin, enim ol kis penj pei pei enjing. Yi mil erang kin, pe enim ngenj orung nin, epi pei ei sipik, ol kun ka ol ele kin, kongun wii wumb mil ngok erngii. Erik kin, enim Gos nge ol kun ka ol konj mendpil, tonu wang kin, mulngii.

²⁰ Yi mil, ok kunum ei, enim ol kis elmin ol ei, kongun wii erik

mulnjung. Kunum ei, enim oł kun ka oł ei, kan ngunerim, mon; ba enim oł ei kin, wii mił mulnjung. ²¹ Ba kunum endi, enim oł kis elmin oł ei, nipe epi ka endi silmin ei nge, akip enim singambil sinmin? Pe enim oł kis enmin oł ei nge, kumep ei enim kulngii. ²² Ba pe, Gos enim oł kis nge, kan ngii mił mulnjung ei tor sim. Sipi kin, sinim Gos eim nge kongun wii wumb mił mundum. Ele nge, epi pule yi mił tonu onum. Wang kin, enim oł kun ka er molk kin, nga ekii se noman konj singii ei, kunum kunum molk pungii. ²³ Yi mił, oł kis elmin oł ei nge, kumep ei kulngii. Ba Gos eim nge epi ka wii ei, sinim wii ngum epi ei, noman konj kunum kunum mulmba. Noman konj ei, Krai Jias sinim nge Owundu kin tonu om.

7

Wu Amb Silmin Ek Ekin Endi

¹ Engnan noł, na ek ei nip enim ngond ei, enim lo ek ele piilmin wumb kin nind. Kunum ele, wu endi konj mulmba kunum ele minj, wu ei lo ek ele mandring molpu kin, tep er mulmba. Enim ei pinanmin nimin? ² Kapli yi mił, amb endi wu pang, wam konj mulum kin, kapli lo ek ei, amb kin wam dambiltipi ende kindnim. Ba wam kulum kin, kapli lo ek ei ok se ende kindim lo ek ei, nga wu amb tał ei, se ende kindnanim mon. ³ Yi mił, pe amb endi eim wam konj mulang kin, eim wam mani kind si kindpi pupu kin, wu eipi endi pum kin, amb ei eim oł kis erpi kin, wam kin kun ka mulalim mon. Ba amb eim wam kulang kin amb ei, lo ek ei, eim ambil gii ninermba mon. Eim wii mulmba. Molpu kin, amb ei, eim nga wu endi eipi pum kin, eim oł kis enermba mon. ⁴ Yi mił ku, engnan noł, enim Krai kin dambiltik ende punjung. Kunum ele, enim lo ek

ele kulnjung. Kulangin kin, lo ek ele, enim nga ambil gii ninerim mon. Ei yi mił, enim wu eipi kin puk molmun. Enim wenjing mił Krai eim tukpu ele, tonu angpi opu kin, nga konj molum. Molang kin, sinim Gos eim nge oł kun ka oł ei, er molamin kin, mong mił topu erang kin mulmba. ⁵ Yi mił ku, ok kunum ele, sinim noman ngenj ok nge oł kis ele, tonu wang kin, ekii sipin er mulnjpun. Nga kunum ele, lo ek ele erang kin, sinim oł kis nga pei tonu wang kin, er mulnjpun. Ele nge, sinim ngenj ele, kongun er pang kin, sinim kulmun oł ei mong mił topu, ei sinim kin tonu om. ⁶ Ba akip, sinim kulamin kin, lo ek ei, sinim nga ambil gii ninanim, mon! Sinim wii mił molmun. Nimbil erang, sinim ok kunum endi ei, lo ek dinga ei, sinim kan ngo pendim. Ba pe, sinim kongun enmin ei, sin noman tuk konj ele nge enmin. Ele nge, sinim lo ek mon ok nge ele, ekii sinanmin mon. Ba pe, sinim Gos Gui Ka nge oł konj ei, sinim andan tang kin ekii sinmin.

Jura Lo Ek Kin Oł Kis Elmin Ek Kin

⁷ Pe nga, sinim nipe ek endi nimin? Jura lo ek ei, oł kis nimin min? Ei mon mendpil! Ba lo ek ei, na oł kis oł andan tunenelang kin, na kapli piinenelamb. Ei yi mił, lo ek yi ninim, "Nim wu eipi nge epi ei, bun bun kulenjii mon." Yi mił ku, lo ek ele, na kin yi ninerim kin, kapli na kan bun bun sinmin ei, sinenelamb. ⁸ Ba oł kis ei, lo ek ele kin andlam ei, tonu om. Wang kin, bun bun kulmun oł kanim kanim ei, na noman tuk ele, tonu opu er molum. Ba lo ek ele, pinenelang kin, kapli oł kis ei, koltmun oł yi mił pilang. ⁹ Yi mił, ok na Jura lo ek ei, na kin pinerim kunum ele, na konj muls. Ba ekii se, Jura lo ek na kin tonu wang kunum ei,

oʻl kis eʻlmin oʻl ei, nga angpi tonu opu, konj moʻpu kin, na noman tuk eʻle topu kundang kuls miʻl enim. ¹⁰ Nga Jura lo ek eʻle nge, wumb noman konj ngumba miʻl enim; ba na konj miʻl lo ek ei, na kos erpi ngopu kin, to kundmba miʻl enim. ¹¹ Nimbiʻl erang, oʻl kis eʻlmin oʻl ei, lo ek eʻle kin, andʻlam kan sim. Sipi kin, Jura lo ek ei kongun erpi, na kin kend topu ngum. Ngang kin, Jura lo ek yi miʻl erpi kin, na kos owundu ngopu ei, na to kundmba nge miʻl enim.

¹² Yi miʻl erang kin, Gos lo ek Jura ngum ei, kun ka moʻlum. Nga Gos ek dinga pei ei, kun ka ni, kun ni, ka wii moʻlum ku. ¹³ Ei nipe miʻl paʻlim? Pe lo ek ka wii ei, na topu kundang kin, na kuls min? Ei mon! Oʻl kis eʻlmin oʻl ei, na to kundang, na kuls. Yi miʻl erang, oʻl kis eʻlmin oʻl ei, peni eʻle tonu om. Oʻl kis ei, oʻl kis mendpiʻl! Ei lo ek ka wii ei sipi, kongun erpi kindang kin, oʻl kis koltmun oʻl ei, tonu om. Wang kin, lo ek ei, na oʻl kis puʻle ei, andan topu ngum ei, oʻl kis mendpiʻl.

Oʻl Kis Eʻlmin Oʻl Ei, Wumb Noman Tuk Eʻle Kan Ngonum

¹⁴ Sinim piinmin, Jura lo ek eʻle, Gos Gui Ka nge epi paʻlim. Ba na nam ngenj ei, mei wumb ngenj paʻlim. Peng oʻl kis ei, na ambil gii nipi, kan ngopu, tep er moʻlang kin, na eim nge kongun erip moʻl. ¹⁵ Keimi, na end epi ei, puʻle ei piinand. Yi miʻl, na epi endi noman ngop ermbii ni piind epi ei, na enand mon. Ba epi, na noman ngonand epi ei, na kunum kunum end. ¹⁶ Pe nga, na epi endi en-ermbii ni piinj epi ei, na end; kapli na oʻl ei nge, na yi niʻl, ‘Lo ek ei kun ka paʻlim,’ niʻl. ¹⁷ Yi miʻl erang, pe oʻl ombu kun ka pinaʻlim oʻl ombu, nam enenj, mon; ba oʻl kis eʻlmin oʻl ei, na kin tuk moʻpu enim. ¹⁸ Yi miʻl, na yi ni piind oʻl kun ka

eʻlmin oʻl ei, na nge noman ngenj ok nge eʻle, tuk mulaʻlim mon. Ba na noman eʻle piind epi oʻl kun ka ei, na ermbii ni piind; ba na ermbii, kapli enanim mon. ¹⁹ Yi miʻl, na epi oʻl kun ka ermbii ni piind oʻl ei, na enand. Yi miʻl enarip kin, na epi oʻl kis enermbii ni piind oʻl ei, na end. ²⁰ Yi miʻl, na kunum kunum epi endi enermbii ni piind epi ei, enj kin kapli ei na nam enand mon. Ba yi miʻl, oʻl kis eʻlmin oʻl ei, na noman tuk eʻle moʻpu enim.

²¹ Yi miʻl erang, na kenj ei, lo miʻl epi oʻl ei, kongun yi miʻl erim. Kunum endi, na epi nipe kun ka ermbii ni piind ei, oʻl kis eʻlmin oʻl ei, mendpiʻl moʻpu kin, na kin mandi moʻpu, ambil gii neng kin, na ermbii miʻl nenj? Ei kapli enanim mon. ²² Yi miʻl, na nam noman tuk eʻle, Gos lo ek ei ekii sip, ermbii ni, noman eʻle ka piind. ²³ Ba pe, na kand ei, lo ek eipi endi na ngenj tuk eʻle, aninga kopur paʻlim. Lo ei, na noman tuk eʻle, ok pim lo ei kin, nga Gos nge lo ek konj, na ekii sip piinj lo ek ei kin, opu orung orung enmbil. Pe lo ek oʻl kis eʻlmin oʻl ei, na kan ngopu, ambil gii nipi, dinga erim. Nimbiʻl erang, oʻl kis eʻlmin oʻl ei, na ngenj tuk eʻle aninga kopur piraʻm kongun er paʻlim. ²⁴ Keimi, na wu noman embin kis paʻlim wu moʻl. Wumb nii endi, na nge ngenj kuʻmba ngenj ei, si kindmba? ²⁵ Pe na Gos kin, sinim Owundu Jiisas Krai, na oʻl kis eʻlmin oʻl ei, si kindang, wii moʻup kin, noman ka wii piip ngond. Ei nam oʻl yi miʻl paʻlim. Peng kin, nam Gos lo ek ei mendpiʻl, na noman tuk eʻle, ekii sip kin moʻl; ba na nge ngenj ok nge eʻle, lo ek oʻl kis eʻlmin oʻl ei, ekii sip kin, kongun er moʻlum.

8

Gos Gui Ka Noman Konj Ka Ngolum

1 Yi mił erang, pe wumb nii endi Krai Jias kin dambiltipi ende kindim wumb ei kin, Gos kos owundu piipi, mok topu, oł kis nge kumep kis ei, Gos ngunermba, mon! 2 Nimbił erang, Gos Gui Ka nge lo ek kongun erpi, na noman konj ka ngołum. Ngum kunum ei, na Krai Jias kin dambiltipi ende kindipi kin, na lo oł kis elmin oł ei nin, koltmun oł ei nin, na sipi kin, wii kindang moł. 3 Yi mił, sinim ngenj noman ok nge ei kin, lo ek ele nge dinga enenelang, Gos eim oł yi mił erim. Erang kin, lo epi ei, lo ek kun kapli enenelang, ba Gos ei eim yi erim. Erpi kin, ele nge oł kis si kindim. Si kindipi kin, Gos eim nge kingam Jias kindang, mei mani opu, sinim mei wumb tałpi erang kin, oł kis elmin wumb mił mułum. Mołpu kin, Krai nge ele Gos sinim oł kis elmin oł kumep ei, kołpu kin, sipi orung sim. 4 Gos yi mił erang kin, ele nge lo ek ei, oł kun ka mił tonu opu pimba. Nimbił erang, pe sinim nge ngenj noman ok nge oł ei, sinim andnanmin mon. Ba pe sinim Gos Gui Ka kin dambiltipin ende pupun kin, ouni andinmin. 5 Yi mił, pe wumb nii endi, eim ngenj ok nge ele oł kis endmba ei, eim noman ele ei, ngenj ok nge kin, minj piipi endmba. Ba wumb nii endi Gos Gui Ka noman ele, ekii sipi, oł kun ka ermba wumb ei, en enim noman ele, Gos Gui Ka ek nimba mił ekii sik, piik kin, andik mułngii. 6 Pe wu endi ngenj ok nge ele oł kis elmin oł ei, eim noman tuk ele pim kin, wu ei kułmba. Ba nga wu endi, eim Gos Gui Ka nge oł ei ambił gii nipi mułum kin, kapli wu ei, noman konj sipi kin, noman emin peng mułmba. 7 Ei yi mił, wu nii endi, eim ngenj ok nge noman ele ekii sipi mułum kin, wu ei Gos kin opu orung erpi mułum. Nimbił erang, wu ei eim Gos lo ek ei mandring molaliłim mon. Ei yi

mił, kapli enermba mon. 8 Wumb nii endi eim ngenj ok nge elmin oł ei erpi, mułum kin, wumb ei Gos eim noman ele kun ka erngii mił, ei kapli enerngii mon. 9 Ba akip, enim ngenj ok nge ei, ekii sik enanmin mon. Ba pe enim Gos Gui Ka nge oł ele, ekii sik, er mołmun. Mułangin kin, keimi Gos Gui Ka enim noman tuk ele mułmba. Ba pe wumb nii endi, Krai nge Gui Ka eim noman tuk ele mulerim kin, wumb ei Krai nge wumb tiłap ende mił mon. 10 Ba Krai enim noman tuk ele mołpu nim kin, enim noman tuk ele gui konj mułmba. Nimbił erang, enim Gos nge ningił ele, wumb kun ka mołmun. Yi mił ku, enim ngenj ok nge ele, oł kis elmin oł ei, enim kin erang, kuljung. Nimbił erang, oł kis elmin oł ei, enim kin ngenj ok nge ele palim. 11 Pe yi mił, Gos ei eim Jias kołpu pim ei eim sipi kindang kin, nga angpi konj mołum. Nga Gos nge Gui Ka ei enim noman tuk ele mułmba ei, kapli eim Jias Krai kołpu konu sipi kin, nga konj kindang mołum. Ei eim, enim nge ngenj ele noman konj ei, yi mił ku, enim ngumba. Ngang kin, eim Gui Ka je erang enim noman tuk ele mołum.

Gos Gui Ka Erang Sinim Gos Nge Kingam Noł Mołmun

12-13 Yi mił erang kin, engnan noł, enim ngenj ok nge ele nge kumep endi ngok, orung kindngii ei, endi sinałim mon. Ba enim ngenj ok nge oł ei kin, ekii sik, er endinjing kin, kapli enim kułngii. Ba enim Gos nge Gui Ka nge dinga ei sik kin, enim ngenj ok nge oł ei, to mani kindngii. Kindik kin, kapli enim noman konj sik, kunum kunum mułngii. 14 Wumb nii endi, Gos Gui Ka nimba mił ekii sipi, endim kin, wumb ei Gos nge kingam noł mendpił mułngii. 15 Keimi yi mił, enim gui endi enim sinjing ei, er kan mił ngang kin,

enim kin ngum ei, enim sipi kindang, eim kin kongun wii enmin. Enmin kongun ei, enim mund mong kulerngii, mon! Ba enim Gos Gui Ka ei enim sinjing ei erang kin, enim Gos nge kingam noł mułngii. Molk kin, Gos Gui Ka nge dinga ei enim kin peng, Gos kin prei erik ngok kin, enim eim kin yi niłmin. “Arnan na nge Arnan,” pa niłmin. ¹⁶ Gos Nge Gui Ka eim sinim kin noman tuk gui ei dam-biltpi ende pupu paki topu kin, eim ek dinga nipi yi nim. “Enim Gos nge kingam noł mołmun,” pa nim. ¹⁷ Pe sinim Gos nge kingam noł mulnjpun kin, kapli sinim Er-injpin Gos nge epi, ek keimi dinga nipi, ngumbii nirim mił epi ei, simin ku. Keimi, sinim Gos eim epi ka wii pei simin. Sipin kin, Krai ngum epi ei simin. Krai kin ouni simin. Ba nga sinim Krai eim nge ngenj kumbii sim mił yi ku sinim simin. Sipin kin, sinim eim kin ouni ekii se eim nge tiłang ka wii owundu ei simin ku.

Ekii Se Sinim Gos Nge Tiłang Owundu Simin

¹⁸ Na keimi ni piind, sinim ngenj kumbii sinmin ei, epi wii mił. Ba Gos nge tiłang owundu ka wii ei, Krai kin ngum epi ei mił, sinim yi ku simin. Ele nge, tiłang ka wii ei, ekii se Gos sinim kin andan tumba. ¹⁹ Yi mił, Gos epi kanim kanim ya mani mei ele ok eririm epi ei, akip kui er mołmun. Mułamin kin, Gos kunum owundu tonu omba kunum ei, eim kingam noł andan tang, peni ele wang kin, enim kanik piik, erik mułngii. ²⁰ Yi mił, Gos ya mani mei ele epi kanim kanim ok eririm epi ei, ekii se kis mołpu kin, epi wii kun mił pinerim mon. Ele nge, en enim nge noman ele yi mił enerik mon. Ba Gos eim nge noman ele yi piipi eririm. Erpi kin, Gos eim kos owundu piipi, eim kin mandring kindpi mułang kin,

ekii se oł tonu omba ei nge, kui erik mołmun. ²¹ Nimbił erang, Gos eim epi kanim kanim pei eririm epi ei, ambiił gii nipi mołum epi ei, to kis erpi mołum konu ei, to tor seng kin, wii mołmun. Mułangin kin, Gos nge eririm epi pei ei, wii kun ka molk kin, nga Gos nge kingam noł nge tiłang ka wii ouni sik er mułngii. ²² Sinim yi ni piinmin, Gos ya mei ele epi kanim kanim pei eririm epi ombu, ngenj kumbii sik, ke nik, tor kind-inmin ei mił, amb kangil buł tang mengingii enmin yi mił pepi wang kin, akip yi mił ku palim. ²³ Ba ya mani mei ele epi kanim kanim pei, Gos eririm epi ei mendpił mon. Ba yi ku, sinim Gos Gui Ka ei, sinim noman tuk ele, kuni mong kumna mił aka pin sinjpin. Pe sinim yi ku, ngenj kumbii sipin, ke nipin, Gos eim kin sinim kui erpin mułamin kin, Gos kunum ei sinim eim kingam noł mił erpi kindang kin, kui er mołmun. Kunum ele Gos sinim ngenj noman tuk pei erpi kindang kin, sinim sipi orung simba. ²⁴ Gos sinim sipi orung sim ele nge, sinim kui er mołmun. Pule yi mił, sinim epi nipe endi sinałim epi ei, simin ni piipin kui er mołmun. Ba wumb nił endi, epi endi simbii ni piimba epi ei sim kin, nga kui er mułmba min? Ei mon! ²⁵ Ba pe sinim epi nipe endi simin ni noman dinga piinmin epi ei kinenjpin kin, kapli sinim nipe epi endi simin ni piipin ei, kunum olt kinan kui er mułmun.

²⁶ Yi mił ku, sinim noman dinga pinermba wumb ei, Gos nge Gui Ka ei opu sinim kin paki tołum. Nimbił erang sinim nipe oł mił endi prei erpin kin, nga sinim epi nipe endi kii sipin simin nipin prei ermin ei sinim piinanmin. Ba Gos Gui Ka sinim nge nipi, eim prei dinga erpi kin, Gos kin ngonum ei sinim piinanmin ek ei, Gos kin kii sipi ngang kin, sinim paki tołum.

27 Nga Gos eim sinim wumb noman tuk ele, piipi kanpi enim. Nga Gos eim Gui Ka epi nipi endi piinim ei, Gos piipi kanpi enim ku. Nimbil erang Gos Gui Ka prei erpi, wumb nii endi Krai nge tilap molmun wumb ei kin, Eim Gos noman ele prei ermaba ni piinim mil erpi kin sinim paki tolum.

28 Sinim piinmin, Gos epi kanim kanim pei sipi tikandi kindpi kin, kongun kun ka erpi, wumb nii endi Gos eim kin noman ka piipi ngonmun ei, yi mil enim. Wumb ei, Gos eim noman ele yi ni pendrim mil wumb ei, Gos eim kin sipi orung sim. 29 Nimbil erang wumb nii endi, kumb ok Gos eim ni piirim mil, eim noman ele yi ni pendrim ku. Gos eim si orung sipi erang kin, ok eim nge kingam Jiisas molum mil mulngii. Molk kin, Krai eim kumb se wu num mulang kin, nga wumb nii endi Gos kin pii gii ninjing wumb ei, eim angim nol ekii mil mulngii. 30 Wumb nii endi, kumb ok Gos eim si orung simbii ni pendrim mil wumb ei, eim sipi orung sim. Seng yi ku wumb ei Gos eim kin 'Wumb kun ka.' nipi mundum. Mundum wumb ei, Gos eim wumb kun ka nipi wumb ei, Gos eim nge kingam nol mil, tilang dinga ka wii ei mok to ngum ku.

Gos Noman Ka Ei Sinim Kaimb Sipi Ngonum

31 Gos epi kanim kanim pei sinim kin eririm ei, sinim nipe ek nimin? Pe Gos sinim kin molpu kin, sinim epi kanim kanim paki dinga topu erim kin, wumb nii endi sinim kin opu orung erpi ngumba? 32 Gos eim nge kingam eim kin, ambil gii ninerim mon. Ba Gos eim nge kingam sinim wumb pei paki tumba nge kindim. Yi mil erang, Gos kingam sinim kin wii ngum kin, kapli nga eim sinim epi kanim kanim pei Krai eim kin ouni sinim kin epi pei ngunermaba

min? 33 Wumb nii endi Gos eim sipi orung seng molmun wumb ei, nga wumb eipi endi ok kapli kos piik kin, opu orung erik ngungii min? Ei mon! Gos eim mendpil sinim wumb kun ka molmun, ninim. 34 Yi mil, wumb nii endi kapli wumb eipi kin kos piipi, mok tumba min? Ei mon! Ba Krai Jiisas eim kolpu kin, nga Gos sipi kindang kin, angpi tonu opu nga konj molum ku. Pe eim Gos kin angil tundung orung kun molpu kin, nga sinim paki tumba nge Gos kin prei dinga erpi, ngopu molum. 35 Wumb nii endi Krai nge noman ka ei sinim kin ngum ei to si kindmaba? Ol embin tui sinim kin tonu omba min; nga ngenj kumbii simin min; nga wumb sinim kin kepil tok ol embin tui ngungii ei min; nga sinim kuni tumba min; nga sinim alap nin, epi sinalim min; nga epi kis kombur sinim kin to kis ermaba min; nga wumb sinim kin opu erik to kundngii min; nga ol kanim kanim ombu pei, sinim nge noman ngolum ei, sinim Krai to tor si kindngii min? Ei mon mendpil! 36 Gos ek ka ei ok mon pol pendim mil yi ninim.

"Pe sinim Krai nge wumb tilap mulamin ele nge, kunum kunum wumb eipi sinim to kundmun mil nik erik erik enim. Yi mil, wumb ei sinim kung siipsiip to kondulmun mil sinim yi ni kanilmin."

37 Ei mon! Sinim dinga peng kin, ol embin tui epi ombu kanim kanim pei to mani mendpil kindinjp kindinjp. Ele nge, Krai nge dinga ei, sinim kin ngum ele nge Krai eim kaimb sipi, sinim kin noman ka ngum. 38-39 Yi mil erang, na keimi ni piind ei, epi endi Gos eim noman dinga ka ei, sinim to eipi kapli kindnermaba, mon! Kulngii ol ei min; nga konj ol ei min; nga Gos nge enjel ei min; nga mul mei ele peng erik tep

mołmun wumb ei min; pe salim epi ei min; nga ekii se mendpił tonu omba epi ei min; nga dinga kanim kanim ei min; nga mei tondrung epi ei min; nga ya mei mundrung epi ei min; nga epi eipi endi Gos kanim kanim ya mani mei eririm epi ei min; epi ei pei, Gos noman ka sinim wii ngum ei kapli si kind-nermba mon! Gos noman ka ei Krai Jisas sinim nge Owundu kin tonu om.

9

Gos Kin Eim Nge Tilap Wumb Esrel

¹ Na ek keimi nind. Na Krai nge wu na ek kend tunand mon. Gos nge Gui Ka ei, na noman tuk ele paki topu kin, na noman ngołum. Yi ku, na noman tuk ele piimbii ek ei, Gos Gui Ka ni ngołum. ² Yi mił, na noman tuk ele embin owundu pepi kin, na nge wumb tilap miyem ende Jura wumb kin, na noman tuk ele kumbii owundu kunum kunum pepi pupu kin, poru ninanim mon. ³ Yi mił, na kapli erim kin, na en enim piip kin, na Krai wakin top mani kind si kindip yi enj kin, kapli Gos na kos owundu piipi kin, na sipi dup konu kis ele kindmba ele nge, na nge wumb tilap miyem ende Jura wumb ei, Gos sipi orung simba. ⁴ En enim Esrel wumb, Gos nge wumb tilap se mundum. Mundang Gos eim erang kin, eim nge kingam noł mułangin kin, eim nge noman dinga tilang owundu ei kenjing ku. Nga Gos eim ek dinga nipi pendrim ek ei ni ngopu kin, nga Gos eim lo ek ni ngopu kin; nga enim Gos keimi kin men tołmun oł ei nin; nga Gos ok ek keimi nipi ngumbii nirim epi ei sinjing ku. ⁵ En enim kumb ok kupenjpın noł Eiparam, Aisak, Jeikop nge tilap ende ele nge, en enim tonu onjung. Ok tilap ele nge, Krai ya mani mei ele opu, eim mei

wu mendpił, wumb ei nge tilap ende mułum. Mułang kin, pe eim epi kanim kanim pei Gos tep er mołum. Eim Gos mendpił! Kapli sinim eim embe kunum kunum ambii tonu kindmin, keimi!

⁶⁻⁷ Ba na ek nind ei, Gos ok ek keimi ni pendim ek ei tonu onanim, pa ninand mon. Nimbii erang, wumb tilap kopur, Esrel wumb kin tonu onjung. Ok wumb tilap ei Esrel nge wumb tilap mendpił mon. Yi mił ku, Eiparam nge tilap wumb aninga kopur eim kin tonu onjung; ba wumb ei, Eiparam nge kingam noł mendpił mon. Gos ek yi nipi Eiparam ngum, “Aisak nge wumb tilap mendpił ei, ninim nge wumb keimi mendpił mułngii,” pa nim. ⁸ Ei pule yi mił, kangii ya mani mei ele wumb ngenj ele mengktor kindinmin kangii ei, Gos nge kingam noł mendpił mon. Ba pii gii wumb kangii ngenj ele mengktor kindinmin ei, Gos eim ok ek keimi ni pendrim mił menginmin ei, Eiparam nge wumb tilap keimi mendpił mołmun. ⁹ Yi mił, Gos ok ek keimi ni tor kind pendrim mił ek yi ninim. Kunum ele, nga kung ngii ele na orung ombii ni pendinj kunum ei, amb Sera kangii endi mengmba.

¹⁰ Ba ei mendpił mon ku! Nimbii erang, amb Riipeka nge kangi tał erinjngii endeim eim sinim kupenjpın Aisak. ¹¹⁻¹² Ba Gos eim noman ele, ok ni pendim mił mendpił, eim kangii endi to mundum. Nga Gos yi nipi, amb Sera ngurum, “Kangi kumna Eiso eim mołpu kangi ekii Jeikop eim ek nimba mił ekii sipi kin, eim kin kongun erpi kin, yi ermba. “Gos kumb ok ek yi ni pendrim mił, ekii se kangi tał mengim ei, el elip kis min ka endi erngii ei, Gos kangii nii endi eim noman ele ermba ni to mundum mił erim. Ei eim kongun wu Jeikop, epi endi ermba mił ei

piinerim mon. ¹³ Yi mił, Gos kumb ok, ek ka mon poł pendrim mił ek yi ninim, “Na wu Jeikop kin noman ngond, ba na wu Eiso kin noman ngonarip kin, opu orung erip ngond.”

¹⁴ Yi mił, sinim nipe ek endi ninim? Sinim Gos oł kun ka endi enanim pa ninim min? Ei mon mendpił! ¹⁵ Yi mił, Gos Moses kin ek yi nirim, “Na wumb nii endi kin, noman ka ngumbii wu ei, kapli yi erip kin, noman ka ngumbii. Nga na wu endi kin kaimb sinj kin, kapli yi mił na kaimb simbii ku.” ¹⁶ Yi mił peng kin, Gos noman kaimb siłim oł ei, wumb en enim noman ełe, epi ei simin ni piinmin mił ei, sinerngii mon. Ba Gos eim noman ełe piilim mił, wumb kin kaimb sipi ngołum. ¹⁷ Yi mił, ok Gos ek ka ei mon poł pendrim mił, King Pero kin nipi ngurum. “Na nim kin epi enj ei, nim king owundu mołun pułe ei, na nim si kindamb mołun ei nge, na nge noman dinga ei nge, andan tamb kin, wumb pei keningii. Kanik kin, na nge embe ei, wumb mei konu orung orung pei ambil tonu kindngii. Ełe nge mendpił, na nim king mundunj,” pa nirim. ¹⁸ Yi mił peng kin, Gos eim wumb nii endi kin, eim noman ka ngumbii ni piilim mił ei, kapli eim wumb ei kin, eim noman ka piipi kin, kaimb si ngołum. Nga Gos wumb nii endi kin, noman tuk dinga kis pengli nilim mił, kapli Gos eim noman ełe, wumb ei kin, noman tuk dinga kis pengli nilim mił elim. Nga Gos eim noman ełe ermbii ni piimba ei ermba ku.

Gos Nge Popuł Kis Kin Nga Noman Ka Kin

¹⁹ Enim wumb endi na kin ek yi nimba. “Ei yi mił kapli nimbił erang Gos wumb oł kis enmin ninim. Nga wumb nii endi Gos noman ełe to eipi kindmba?” ²⁰ Ba ei nim wu nii endi dinga pukun

kin, Gos kin ek ngokun ek ni orung kindnjii min? Ek ekin endi yi mił palim. Kapli mei nganmbi ming endi mił wu endi erim kin ek yi nimba? “Nimbił erang nim na yi mił en?” nimba. ²¹ Pe wu endi mei nganmbi sipi kin, ming elim wu endi eim mei aninga kopur sipi, ming tał erim. Wu ei ming endi kongun ka elim ming ka erim. Nga endi ming ka mon, ei kongun wii mił ming endi erim. Erim ei kapli min mon?

²² Gos oł erim mił ei kapli min mon? Gos eim popuł kis pim popuł ei, peni ełe tor kindmba enim kindang kin, wumb Gos nge noman dinga ei piik kun erngii. Pe nga, wumb ming mił wumb ei, mandi dup konu ełe ngenj kumbii singii er mołmun. Ba Gos eim wumb ei kin, kumum olt kanpi wiik tang kin, wumb molk punmun. ²³ Yi mił erang, Gos eim noman ełe, tilang owundu pei ka wii ei, sinim wumb pei kin noman ka andan topu, ngo tor kindrim. Kindpi kin, wumb ming mił nii endi, Gos eim kin ok sipi mundrum wumb ei kin, noman ka piipi, kaimb sipi ngurum wumb ei, Gos nge tilang owundu ka wii singii. ²⁴ Sik kin, sinim mendpił, Jiisas kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos eim kin sipi mundrum. Ba ei Jura wumb tilap mendpił mon. Ba nga kopur torung wumb tilap eipi, Gos eim kin sipi mundrum ku. ²⁵ Gos ok ek ka ei ek ni tor kindilim wu Osiya, mon poł pendrim mił yi ku ninim. “Wumb nii endi, ok nam wumb mulenjng wumb ei, akip nam nge wumb mułngii, pa ni sip mundmbii. Nga wumb nii endi, ok nam nge wumb tilap mulerangin kin, na noman ka en enim kin ngunenj wumb tilap ei, akip nam nge noman ka ngo sip mundmbii.”

²⁶ Wumb en enim mulk konu mendpił ełe, Gos wumb ei kin ek

yi nirim.

“Enim na nge wumb mulałmin konu ele, Gos kunum kunum konj molulum konu ele enim, nam Gos nge kingam noł mołmun, pa nimbii.”

²⁷ Gos ok ek ka ek ni tor kindilim wu Aisaiya poł pendrim mił Esrel wumb kin wii dinga topu yi ninim.

“Yi mił peng Jura wumb tilap ele ep noł ku kulta mił pei mołmun. Sinim belt-min ei kapli enanim mon; ba Gos wumb ei kin aninga kopur, eim kin sipi orung simba. ²⁸ Nimbil erang, Gos Owundu ya mani mei ele wumb oł kis enjing ei, kos owundu piipi, kumep kis ei sikirpi sipi, wumb ei kin ngumba.”

²⁹ Gos ek ka ok Aisaiya mon poł pendrim mił yi ninim,

“Gos eim wumb tonu epin pei mulangin kin, tep er mołum Gos ei, sinim wumb kupenjpın noł tilap aninga kopur wakin topu, mundnelangin kin, kapli sinim Sorom nin Gomora konu tał ele kulnjung wumb mił mululamin.”

Esrel Wumb Gos Kin Pii Gii Ninenjing Mon

³⁰ Yi mił erang, pe sinim nipe ek endi ninim? Ek yi mił endi ninim; torung wumb tilap eipi ei, en enim Gos nge oł kun ka ei, kongun dinga erik sinenjing mon. Ba wumb en enim Gos eim kin sipi mundang kin, kun ka mulnjung. Nimbil erang, wumb ei, en enim Gos eim kin pii gii ninjing ei, sipi mundum.

³¹ Ba Jura wumb tilap en enim kongun dinga erik, en enim Gos lo ek ele, kun ka ei ekii simin nik enjing. Ba en enim Gos nge lo ek ele, ekii sik enjing ei, kapli enerim mon mendpił! ³² Nimbil erang en enim kapli enerim? Yi erang kin,

en enim Gos kin pii gii nik, Gos nge oł kun ka oł ei simin nik enenjing mon. Ba en enim kongun dinga erik kin, Gos nge oł kun ka simin ni piinjing wumb ei, en enim Krai ei kom ku mił mołum ei, wumb ei simb kom ku ele tok bok tunjung. Tok kin, Krai kom ku mił, eim kin pii gii ninenjing mon. ³³ Kumb ok, Gos ek ka mon poł pendrim mił ek ei Krai kin yi ninim.

“Enim kanik piik erngii! Ya Saiyan konu ele, kom ku mił endi palim ei, Gos nge kom ku dinga ei, wumb simb ele kep tang kin, en enim erpi to kindang kin, mani pungii ni pendim. Ba wumb nii endi eim Gos kindim kom ku kin, pii gii nimba wumb ei Gos kindim kom ku ek kin, eim singambił kulermba mon, ba dinga pupu engmba.”

10

Jura Wumb Tilap En Enim Gos Nge Oł Kun Ka Ei Sinenjing

¹ Na engnan noł, nam noman tuk ele dinga piind ei, Esrel wumb ei Gos sipi orung simba. Ele nge, na wumb en enim kin prei erip Gos ngond. ² Na wumb en enim kin pii kun erip kin, ek ni tor kindind. En enim Gos kin dinga pang kin, ekii simin nik enmin; ba wumb en enim noman ele, Gos kin piik kun ka enalmin mon. ³ Yi mił erang, wumb en enim pii kun enarik kin, Gos enim wumb kun ka nimba mił, ei pii poł tunanmin mon. Nga en enim noman ele oł kun ka oł ei ambił tonu kindmin ni piinmin, ba Gos en enim wumb kun ka mołmun nim mił, ei mandring punarik kin, ba en enim noman ele ekii sik elmin. ⁴ Yi mił erang, Krai tonu wang kin, pe Jura lo ek ei mani pupu poru nim. Yi mił, wumb nii endi Krai kin pii gii nik, ekii sik enjing wumb ei, kun ka mołmun wumb nimba.

Gos Wumb Pei Si Orung Simbii Ni Piinim

⁵ Ei yi mił, Moses ok mon poł pendrim mił yi ninim. “Wumb nii endi, Gos lo ek pei ekii simba wumb ei, Gos kin kun ka se mułmba,” pa nirim. Wumb nii endi Gos lo ek nirim mił ekii sipi mułmba wu ei, konj sipi er mułmba. ⁶ Ba wumb en enim Kraiss kin pii gii ningii wumb ei, Gos kin kun ka mułngii ełe nge yi ninim. ‘En enim kin noman tuk ele, ek yi piinerngii mon!’ Wumb nii endi eim ei tonu epin konu ełe tuk ba, ełe nge pupu kin, Kraiss ya mani mei ełe tu wumba. ⁷ Nga enim yi mił ninerngii mon ku; ‘Wumb nii endi eim mer mei ełe mandring ba,’ ełe nge pupu kin Kraiss kołpu pałim konu ei, sipi orung tonu tu wumba. ⁸ Ba Gos ek ka ei nipe ek ninim? Gos ek ka ei enim kin mandi opu salim ei, enim gupu ełe kin, noman tuk ełe pałim. Peng kin, Gos ek ka sinim ni tor kindinjin ełe nge, enim pii gii ningii. ⁹ Yi mił, enim gupu ełe ek dinga ni tor kindik yi ningii, ‘Jiissas eim Owundu,’ pa ningii. Nga enim noman tuk ełe pii gii nik kin, Jiissas kołpu pim kin, Gos eim sipi kindang, angpi tonu opu, nga konj mołum ełe nge. Kapłi Gos enim Jiissas kin sipi orung simba. ¹⁰ Yi mił erang, enim noman tuk ełe Jiissas kin pii gii ninjing kin, Gos kin kun ka mułmun. Nga enim gupu ełe, ek dinga ni tor kindinjing kin, Jiissas kin pii gii nimin ełe, Gos enim sipi orung eim kin simba. ¹¹ Gos ek ka Kraiss kin yi ninim, “Wumb nii endi Eim kin pii gii nimba wumb ei, Eim kin singambił kulermba mon. ¹² Yi mił, Jura wumb kin wumb tiłap eipi wumb kin, Owundu ningił ełe molk, ende mił kindinmin. Sinim pei Gos sinim nge Owundu endeim mendpił mołum. Mołpu kin, eim nge noman ka ni, epi ka wii

ei, wumb nii endi eim nge embe sipi kin, kii sipi ełmin wumb ei ngołum. ¹³ Yi mił, Gos ek ka ei yi ninim, “Wumb endeim endeim ni Owundu nge embe kii sik kin, men tok erngii wumb ei, Owundu eim sipi orung simba.” ¹⁴ Ba wumb nii endi Jiissas kin pii gii ninelangin kin, nimbił oł mił erik Jiissas kin wii tułangin? Nga wumb nii endi, Jiissas ek ka piinenelangin kin, nimbił oł mił erik kin, pii gii niłangin? Pe nga wumb endi Jiissas ek ka ni tor kindmba wumb endi mulerim kin, kapłi nimbił oł mił erik kin, piingii? ¹⁵ Nga Jiissas eim nge ek ka ni tor kindngii wumb endi kindnerim kin, kapłi nipe mił wumb Jiissas ek ka ni tor kindngii? Jiissas ek ka yi ninim, “Wumb Jiissas ek ka sik, tu wunmun wumb ei, oł ka wii mendpił enmin.”

Esrel Wumb Gos Ek Ka Ekii Sinenjing

¹⁶ Ba wumb pei Gos ek ka ei en enim ekii sinenjing mon. Kumb ok ek ni tor kindiłmin Aisaiya mon poł pendrim ek yi ninim. “Sinim nge Owundu wumb nii endi, Gos ek ka ei sin ninjpin ek ei pii gii ninjing? ¹⁷ Yi mił peng kin, sinim pii gii ninmin ei wumb ek ka ni tor kindnjing konu ełe piipin kin, pii gii ninmin. Nga ek ka endi sinim piinmin ei, Kraiss nge ek ełe, sin ni tor kindinmin.

¹⁸ Ba na ek endi kii sin. Wumb pei ek ka ei enim piinenjing min? Keimi, en enim piinjing ei, Gos ok ek ka yi ni pendrim mił ninim.

“Wumb en enim gupu ełe Gos ek ka wumb konu mei orung orung ełe am pei ni tor kindnjing. Nga ek ka ei, wumb pei mei konu orung orung turii ełe pepi pum ku.”

¹⁹ Nga na ek endi kii sind.

“Esrel wumb Gos nge ek ka ei piik kun enenjing min?”

kumb se, Moses ek yi nirim,

“Na enim oꞑ yi eramb kin, enim Esrel wumb wumb molk kin, wumb tilap eipi, tilap ende mon wumb ei epi ka wii sengin kin, enim kanik, bun bun kulk kin, simin ni piingii. Nga na oꞑ yi eramb kin, enim Esrel wumb molk wumb wumb wii miꞑ, noman kun ka pinalim miꞑ wumb ei kin, enim popuꞑ kis sik ngungii.”

²⁰ Pe nga, Aisaiya ok ek dinga ni pendrim ei, mund mong topu ninerim mon; eim ek yi nim,

“Nga wumb kopur en enim na kenmin ni piinenjing wumb ei, na kan sinjing. Wumb kopur na kanik kin, kii sinenjing wumb ei kin, na nam peni ele tor op kin, andan tunj.”

²¹ Ba na Gos Esrel wumb kin, piip ek yi nind, “Na kunum olt, nam angil tor kindip kin, enim nam kin ongii nip enj; ba wumb ei, na ek ekii sinarik kin, nga na kin kis piik ngok, opu orung elmin wumb miꞑ moꞑmun.”

11

Gos Esrel Wumb Aninga Kopur Kin Kaimb Sipi Ngum

¹ Na nga ek endi kii sind ei, Gos eim nge Esrel wumb tilap ei to tor kindim min? Ei mon mendpiꞑ! Na Pol Esrel wumb tilap ende wu. Nga na Eiparam nge miyem ende wu. Nga na Benjmin nge tilap ende wu ku. ²⁻³ Gos eim nge wumb tilap Esrel ei eim kumb se piipi mundum wumb ei, to tor kind mundnalim mon. Ok Gos ek ka mon poꞑ pendrim wu Elainja Gos ek ni tor kindnim wu endi kin nirim miꞑ, ei piinanmin min? Elainja wu ei Esrel wumb kin kos er ngopu kin, Gos kin men topu yi nim.

“Gos Owundu, nim nge ek ka ni tor kindim min wumb ei Esrel to konduk poru ninjing. Nga nim nge kulmaꞑ kalim min konu ei to kis monduk kin, mani kind si kindnjing. Pe nga na minj moꞑ; ba na kুরুk andik kin, na to kundngii enmin ku.”

⁴ Ba nipe ek endi Gos Elainja kin nipi orung kindpi ngum? Eim yi ninim, “Na nge wumb 7,000 pei moꞑmun wumb ei, ek kend gos Beil kin mong gopsing pii polk, men tok ngunenjing wumb ei, nam kin sip tuk si mundunj. ⁵ Pe nga akip yi miꞑ ku, Gos Esrel wumb tilap aninga kopur eim kin sipi, tuk si mundum. Mondpu kin, Gos eim wumb ei kin kaimb sipi, noman ka ngum. ⁶ Ba Gos eim noman ka ngoꞑum wumb ei, si tuk sipi mundum. Mundum wumb ei, kongun yi nge enenjing mon. Sinim kongun yi nge ei enjpin kin, kapli Gos noman ka ngoꞑum oꞑ ei, noman ka mendpiꞑ mon.

⁷ Yi miꞑ, sinim nipe ek endi nimin? Gos epi ei Esrel wumb kan simin nik, dinga kindik enjing; ba epi ei sinenjing mon. Gos eim wumb kopur aninga si tuk, si mundum wumb ei mendpiꞑ sinjing. Ba wumb eipi kopur Esrel wumb en enim noman tuk ele Gos dinga ei erang kin, nga wumb ei epi ka ei sinenjing mon. ⁸ Kumb ok Gos ek ka mon poꞑ pendrim miꞑ ek ei yi ninim,

“Gos eim wumb noman tuk ele erang kin, or miꞑ pik. Nga Gos wumb ningil ei erang kin, kengii pineririm. Nga Gos wumb kom ei erang kin, ek piingii pineririm ku. Pe en enim yi minj er molk wangin wangin kin, pe yi ku er moꞑmun.”

⁹ Pe Deipis ek nipi yi ninim,

“Pe nga wumb kuni nonmun peꞑ ele Gos erang kin, ka op miꞑ

nin, omu kon nin, nga kui ka nem seng palmin mił, wumb en enim to mani kindang kin, en enim Gos kin kumep kis ngumba nge ei singii.

¹⁰ Pe nga en enim ningił ei wumbun mołpu, ei emii er peng kin, en enim kinałmin mon. Nga en enim buł to ek nik; nga sik er kun enerngii mon; ba ek ni peng kunum kunum mułngii.”

Gos Wumb Tilap Eipi Wumb Sipi Orung Sin

¹¹ Yi mił, na nga kii sind kunum ei, Jura wumb tilap oł kis enjing ełe, bok to mani punjung ei, nga Gos kin angk, tonu ongii pinerim; ei mon mendpił! Ba Esrel wumb en enim Gos kin buł ngok enjing ełe nge, Gos wumb tilap eipi si orung sim. Gos epi ka wii ei, torung wumb tilap eipi sinjing. Sengin kin, Gos oł ei erang kin, Jura wumb epi ka wii ei, en enim kanik simin ni piik kin, wumb kin popuł kis sinjing. ¹² Pe nga, Jura wumb Gos kin pii gii ninenjing ełe nge, ya mei konu ełe orung orung wumb tilap eipi pei, Gos nge epi ka ngum ei sinjing. Nga Jura wumb en enim Gos nge oł ka ei si kindik kin, oł ełe nge, wumb tilap eipi ombu kin, oł ka ei tonu om. Pe nga, Esrel wumb pei nga Gos nge oł ka ełe ekii sik kin, eim tilap tuk punjung kin, kaplı oł ka ei nge, wumb tilap pei kin, am oł kun ka wii tonu omba.

¹³ Pe na Pol ek ka ni tor kindip kin, enim torung wumb tilap eipi wumb kin ngond. Ei na Gos nge ek se andił wu mołup kin, wumb torung wumb tilap eipi kin, mołup kin, kongun yi ermbii. Erip kin, na nam ka piip, bong nip, Gos nge kongun ei end. ¹⁴ Na yi mił erip kin, na nam nge Jura wumb tilap ei, en enim Gos epi ka ei, bun bun kul, simin ni piik, erngii. Ełe nam

nge Jura wumb kopur, en enim kaplı Gos eim kin sipi, orung seng ongii nge, na Pol kongun ermbii. ¹⁵ Yi erang, Jura wumb tilap ei, Gos kin buł ngangin kin, to tor kindang mołmun. Ełe nge, Gos pe torung wumb eipi pei konu mei orung orung ei, Gos nga sipi orung sim. Yi mił, Gos nga Jura wumb orung sim kin, kaplı pułe yi mił, wumb kolk, nga angk, tonu ok, konj mołmun yi mił mułngii.

¹⁶ Ek ekin yi ninim, kumb se, bres plawa aninga kopur sik, bres erik kin, Gos kin ngołmun. Nga bres kumna ei. Gos nge kaplı nga plawa owundu ei, Gos nge ku. Nga endi yi ku, ond dumbuł ei, Gos nge pim kin, kaplı nga puł nin kirang ei, Gos nge ku. Pułe yi mił, ond dumbuł nin, bres kumna ei, wu Eiparam mił, nga ond kirang nin bres plawa ei, Esrel wumb mił. ¹⁷ Ba Gos ond olip kirang kopur engin to si kindim ei yi mił, Jura wumb kombur, ond olip kirang mił ei, to si kindim. Si kindpi kin, nga wumb tilap eipi torung wumb ei, ond olip kirang wii mił, nga erang kin, ond olip kirang mendpił konu ełe, dambiltpi ende kindim. Kindang kin, nga akip enim ond olip mam ełe, Gos epi ka wii sik, Jura wumb kirang kumna mił, enim nge konu ełe sinmin. ¹⁸ Yi mił, enim Gos ok Jura wumb ond olip kirang mił, engin topu kindrim ełe, enim bong ninerngii mon. Enim ond olip kirang ei kin, bong ninjing kin, kaplı enim kom se piik, kun erngii ełe nge, enim ond olip puł ei, enim mingnenjing mon; ba ond olip puł ei, enim mengim.

¹⁹ Ba enim yi ningii ni piind. “Gos eim Jura wumb ond Olip kirang mił, eim engin topu kindim. Kindpi kin, nga eim sinim dambiltpi ende kindpi kin, olip kirang ok pim nge konu ełe, eim se ende

kindim.”²⁰ Ei keimi mendpił, Gos Jura wumb ond olip kirang mił, eim enim engin topu kindim. Nimbil erang, en enim Gos kin pii gii ninenjing mon. Ba enim torung wumb tilap eipi pii gii ninjing ele nge mendpił, dinga angk mołmun. Molk kin, enim noman tuk ele, Jura wumb kin bong nik, oł yi enerngii mon! Ba enim Gos oł erim mił, enim mund mong kulk yi erngii!²¹ Yi mił, Gos Jura wumb ei, ond olip kirang mendpił mił, eim enim to tor kind si kindim. Yi erang kin, Gos enim wumb tilap eipi ond olip kirang eipi mił ei, kan wiik tunermba mon ku!²² Ya ele enim kinei! Gos nge noman ka ngopu kin, nga wumb kin kos owundu piipi, kumep kis ngolum ku. Jura wumb, Gos nge oł ka ei buł ngunjung kin, Gos wumb ei kin, kos owundu piipi, kumep kis ngolum. Ba enim tilap eipi wumb, Gos kaimb sipi ngum kin, kapli enim Gos nge kaimb sipi ngolum ele nge, mandi er mułngii! Mon pim kin, Gos enim to kis erpi si kindmba ku.²³ Pe yi mił, Jura wumb ok Gos wumb ond olip kirang mił engin to si kindim wumb ei, Kraiss kin pii gii ninarik, si kindnjing kin, kapli Gos wumb ei kin, dambiltpi ende kindang, ond olip puł ele orung pungi. Puk, Gos eim kapli dinga ele erang kin, wumb ond olip puł ele orung puk mułngii.²⁴ Enim piinmin! Ok, enim torung wumb ond olip kirang wii mił emi pin mulnjung. Mułangin kin, Gos eim enim engin topu, si tuk sipi, ond olip mendpił ele kin, dambiltpi ende kindim. Ond olip ei, enim nge ond mon. Yi mił erang kin, nga Jura wumb ond olip kirang mendpił mił ei, kapli Gos nga sipi, orung sipi kindang kin, ond olip mendpił nge puł ele, dambiltpi se ende kindmba.

Gos Eim Noman Ka Piipi, Kaimb

Sipi, Wumb Pei Ngum

²⁵ Engnan noł! Ek keimi endi koi erpi palim ek ei, enim piingii ni piind. Mon pim kin, en enim noman ele epi ei sin sinim piinmin ni piingii. Yi mił, na enim kin koi erpi palim ek ei, pułe nip ngumbii end ek ei, yi mił, Jura wumb kopur en enim noman tuk ele dinga puk mulnjung. Molk pangin kunum ele, wumb tilap eipi, Gos mołum konu ele tuk ok, pei molk kapli enjing.²⁶ Kapli oł ele nge, nga Jura wumb pei, Gos sipi orung simba. Sipi kin, Gos ek ka dinga ok mon poł pendrim mił Kraiss kin ek yi ninim.

“Saiyon konu ele paki tołum wu ei tonu omba. Opu wu ei, Jeikop nge wumb kupam noł oł kis enjing oł ei, pei si kindmba.”²⁷ Ele nge, na ek keimi dinga wii nip pendind kunum ei, na enim oł kis enjing ei, na si kindmbii.”

²⁸ Nimbil erang, Jura wumb Gos ek ka ei ekii sinark mulnjung wumb ei kin Gos buł ngopu yi erim. Ele nge enim torung wumb tilap eipi ele Gos paki tum. Ba Gos eim Jura wumb kin noman ka ngopu kin, nga eim nge wumb mendpił sipi er pendim. Ele nge Gos eim ok Jura wumb kupenjing noł kin ni piipi yi erim.²⁹ Yi mił, Gos eim ok wumb eim kin sipi mundum wumb ei, Gos eim epi ka endi wii ngumbii nirim mił epi ei keimi ngolum. Ele nge Gos eim noman ele ekii se ak topu, orung kindpi ngunermbii, ni piinalim mon.³⁰ Enim torung tilap eipi wumb ok, enim Gos ek ka ei ekii sinarik yi elmin. Ba akip, enim Gos noman ka piipi, kaimb sipi, Gos enim kin ngum epi ka ei enim sinjing. Nimbil erang, Jura Gos nge tilap wumb ei, Gos ek nirim mił ei piinarik kin, ekii sinenjing mon.³¹ Yi mił ku, pe Jura wumb tilap Gos ek ka ei piinarik kin, ekii sinanmin mon. Yi mił erang,

akip Gos enim wumb tilap eipi kin, noman ka piipi kin, paki tonum. Ba ele nge, ekii se Gos eim Esrel wumb kin noman ka piipi, kaimb sipi kin, paki yi mił tang singii ku. ³² Yi mił erang, Gos eim wumb pei eim nge lo ek ei ekii sinarik kin, pii gii ninenjing wumb ei, kan ngopu mundum. Mundum ele nge Gos eim wumb pei kin kaimb sipi, noman ka ngumba.

Sinim Wumb Pei Gos Embe Ambit Tonu Kindngii

³³ Keimi mendpił, Gos eim epi ka wii pei mendpił salim ei nin, nga eim noman ka wii mendpił ei nin, nga eim epi kanim kanim pei piinim epi ei, eim kin piki topu, owundu mendpił mołum. Sinim mei wumb kapli, Gos nge mok topu elim oł ei nin, eim nge oł kanim kanim kun elim oł ei nin, sinim piinmin mił ei kapli enermin mon. ³⁴ Pe Gos kumb ok mon poł pendrim mił ek ka yi ninim, “Wumb nii endi, sinim nge Owundu eim noman ele piinim mił epi ei, sinim kapli piimin min? Nga wumb nii endi, eim kapli emba mił oł ei Gos kin ek ni ngumba min?”

³⁵ Nga wumb nii endi, eim kunum endi Gos kin epi endi ngołum ei, Gos eim kin kapli ngo orung kindii nimba min?” Mon mendpił! ³⁶ Yi mił erang, Gos ya mani mei ele epi kanim kanim pei Gos eim pulwu mołum. Nga Gos eim yi ku epi kanim kanim pei se ende kindpi tep er mołum. Nga epi kanim kanim pei ei Gos nge seng kin, eim embe ambil tonu kindngii. Sinim Gos nge embe kunum kunum ambil tonu kindmin. Ei keimi!

12

Sinim Ngenj Kin Noman Konj Ei Gos Kin Ngumun

¹ Ei yi mił, engnan noł, nimbił erang Gos nge noman ka ngołum

ele nge, na enim dinga to konj kindił. Enim ngenj pei ei Gos kin orung ngungii. Yi mił, wumb Gos kin kulmał kalk ngołmun mił enim yi erngii! Ba enim ngenj pei konj mułang kin, enim oł kun ka Gos kin ngungii. Ngangin kin, Gos eim noman ele, ei eim kin enim men tok elmin oł ele nge mił Gos eim simba. Oł yi nge, ei Gos kin men keimi tołmun oł ei, sinim noman ele yi mił pimba. ² Peng kin, enim ya mani mei ele wumb oł kis enmin oł ei mił, enim yi enerngii mon! Ba Gos erang kin, enim noman tuk ele konj ka mendpił ngang kin, singii. Sengin kin, yi mił enim Gos nge nipe oł kun ka endi eim noman ele erngii, ni piinim mił, yi erngii. Erik kin, enim oł kun ka ni, Gos nge noman enim epi ei ni; Gos nge oł keimi mendpił pei piingii. ³ Nimbił erang Gos eim noman ka ei nge na kin dinga ngum. Ele nge, ek na enim kin endeim endeim ni ngond. Enim wumb owundu mołmun, ni piinerngii mon. Ba enim mołmun mił, yi erik pii kun erik mułngii. Enim noman tuk kun ka palim mił ni piik Gos enim pii gii ningii nipi ngum mił, yi endeim endeim ni piik mułngii. ⁴ Yi mił ku, sinim wumb ngenj ele pei erpi kin, kanim eipi eipi kind pendrim. Pe ngenj eipi eipi er pendrim mił, ei pei kongun ende, endi enanmin mon. ⁵ Yi mił ku, sinim wumb pei mołmun. Ba Kraiss nge wumb ngenj ende minj mołmun. Nga sinim endeim endeim ni, wumb eipi kin Gos dambiltpi ende kindang kin, ngenj endeim mił peng mołmun. ⁶ Gos sinim kin noman ka ngołmun ele nge, sinim endeim endeim ni, kongun eipi eipi ermin nge dinga ngum. Ele nge, Gos nge noman ka, epi ka wii, ei wii ngum. Ngang kin, wu endi Gos ek ka endi sim mił, ni tor kindim kin, kapli eim pii gii palim mił, ni tor kindimba. Sinim yi mił ermin

ku. ⁷ Kapli wumb nii endi, eim wumb eipi paki tumba nge noman pim kin, kapli wu ei wumb eipi paki dinga wii tumba. Pe nga wu endi, eim ek emb tumba nge noman dinga pim kin, kapli wu ei, wumb eipi kin ek emb dinga topu ngumba. ⁸ Pe wumb endi eim wumb eipi noman to konj kindmba nge noman dinga pim kin, kapli wu ei wumb eipi kin yi mił, wumb noman to konj dinga kindmba. Nga wu endi, eim wumb eipi kin epi ka mok topu, ngumba nge noman yi pim kin, kapli wu ei wumb eipi kin ka piipi kin, epi pei ngumba. Nga wu endi Gos nge kongun tep wu mułum kin, kapli wu ei eim kongun ełe minj piipi kin, dinga erpi mułmba. Nga wu endi wumb eipi kin kaimb si ngolum kin, kapli wu ei wumb eipi kin ka piipi kin, paki ka tumba.

Noman Ngołmun Oł Ei

⁹ Enim wumb eipi kin noman keimi ngungii. Nga enim oł kis kanim kanim pei buł ngungii. Ngok kin, enim oł kun ka ełe, ambiił gii nik mułngii. ¹⁰ Enim wumb eipi kin noman ka ngok kin, enim Kraiss kin pii gii nik kin, angim angim mił mułngii. Molk kin, noman dinga kindik, enim wumb eipi nge embe ambiił tonu kindngii. ¹¹ Enim kongun ełe ten kulk enerngii, mon! Ba enim kongun kunum kunum dinga kindik erngii. Yi mił, enim noman tuk gui dinga kindik kin, Gos Owundu nge kongun erik mułngii. ¹² Enim Gos Owundu orung omba ei nge kui erik mułngii. Mułangin kin, oł embin tui enim kin tonu om kin, kapli enim dinga angk, kui erik mułngii. Molk kin, enim kunum kunum Gos kin prei ełmin oł ei, ambiił gii nik mułngii. ¹³ Kapli, Gos nge wumb kombur epi endi sinerang mułngii wumb ei kin, enim paki ka wii tok, ngungii.

Nga konu eipi wumb kombur enim ngii konu ełe ongii ei, kapli enim wumb ei kin paki ka tok, tep ka erik mułngii. ¹⁴ Wumb kombur enim kin oł embin tui erik ngunjung kin, kapli enim Gos kin kii sik, prei erangin kin, Gos wumb ei kin paki ka tumba. Nga enim Gos kin prei erik kin, wumb ombu kin ek kis nik, prei enerngii, mon! ¹⁵ Wumb nii endi ka piim kin, kapli enim wumb ei kin ka piingii ku. Nga wumb nii endi eim ke nipi, noman embin pim kin, enim wumb ei kin ke nik, noman embin to piik, ngungii ku. ¹⁶ Enim wumb endeim endeim kin, noman ende sek ngungii. Enim noman ełe, wu owundu mołmun ni piinerngii mon! Ba enim wumb epi pei sinałim wumb ei kin, ende nok pek kin, molk pungii. Enim epi kanim kanim pei, sin piinmin, ni piinerngii mon! ¹⁷ Pe wumb endi enim kin oł kis erpi ngum kin, nga enim wumb ei kin oł kis er orung kind, ngunerngii mon! Enim kapli noman ełe ka piik, wumb pei nge ningił ełe, oł kun ka erik mułngii. ¹⁸ Pe enim kapli noman tok piik kin, wumb eipi kin opu ermin ni piinerngii mon. Ba enim wumb eipi kin noman ende sek kin, kun ka erik mułngii! ¹⁹ Engnan noł, na noman enim ngond. Wumb nii endi eim, enim kin oł kis erim kin, enim wumb ei kin oł kis erik, orung kindik ngunerngii mon! Ba enim wumb kin ei, kapli mering kindangin sengli. Gos eim popuł kis wumb ei kin tonu opu si kun ermba! Kumb ok, Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim. “Gos Owundu yi ninim, ‘Na wumb nii endi oł kis ełim kumep kis ngo orung kindngii pułe ei, na mendpił.’” Gos Owundu yi ninim. ²⁰ Ba kumb ok, Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim, “Enim nge opu erii wumb ei, en enim kuni sinerang kin, en enim kuni

tang mulnjung kin, enim kuni ngungii. Nga no! nuwa erang mulnjung kin, no! kulk ngangin kin, nungii ku. Keimi enim yi mi! enjing kin, kapli opu erii wumb en enim singambil erang piingii.”
²¹ Enim o! kis elmin o! ei, enim kamb mani kindnerangli mon. Ba enim o! kun ka pimba mi! erik kin, o! kis elmin o! ei kamb mani kindngii.

13

Enim Ya Mani Mei Ele Tep Elmin Wumb Ei, Ek Ningii Mi! Ekii Sik Erngii

¹ Enim wumb pei ya mani mei ele wumb tep elmin wumb ek ningii mi!, ekii sik erngii. Wumb tep enmin wumb ei, en enim nge noman dinga ele nge mola!min mon; ba wumb ei Gos nge angil ele er kindpi kin, kongun ei mundang mo!mun. Pe ya mani mei ele, tep enmin wu ei, Gos eim mu!ngii neng mo!mun. ² Yi mi! erang, wumb nii endi eim, ya mani mei tep enmin wu ei ningii ek ekii sinarik, ek to kindnjing kin, wumb ei Gos nge ek ei to kindpi kin, ekii sinanmin ku. Pe nga wumb ei, ek ekii sinenjing wumb ei, Gos kin kumep kis ngang kin, singii. ³ Yi mi!, pe wumb nii endi, eim o! kun ka ermaba wumb ei, eim ya mani mei ele tep enmin wu kin, mund mong kulerngii mon. Ba wumb nii endi, eim o! kun ka mi! enerim kin, o! kis erim wumb ei, eim kin, mund mong kulmba. Enim mani mei ele tep enmin wumb ei kin, mund mong kularpin kin, wii mu!mun ni piinjing kin, kapli enim o! nipe o! kun ka endi pimba mi! erngii. Yi mi! erangin kin, tep elmin wumb enim embe ambil tonu kindik kin, ka piik ngungii. ⁴ Yi mi!, ya mani mei tep enmin wu ei, Gos nge kongun wu noman dinga ngang kin, enim

kin paki tang kin, kongun ka enmin. Ba enim o! kun ka pinermaba mi! erik ninjing kin, kapli enim mund mong erngii. Nimbil erang mei mani tep enmin wumb ei kin, Gos noman dinga ngang kin, ambilk mo!mun. Molk kin, tep enmin wumb ei noman dinga ei wii sinenjing mon. Ba tep enmin wumb ei, Gos nge kongun wumb mo!mun. Molk puk kin, wumb nii endi eim o! kis mi! erim kin, kapli wu o! kis elim wu ei, kumep kis ngang simba. ⁵ Yi mi! erang, sinim mei ele tep elim wu ei kin dinga ele mandring mu!mun. Mo!pun kin, sinim Gos nge kumep kis ele nge minj, mund mong kulermin mon; ba nga yi ku, sin sinim noman tuk gui ele nge, ek nimba mi!, ekii sipin er mu!mun ku.

⁶ Ele nge, enim mei tep elmin wumb ei kin, enim ku takis to!mun ku. Nimbil erang, tep elmin wumb ei, Gos nge kongun wumb mo!mun; wumb ei, kunum kunum takis kongun ele nge tep erik mo!mun. ⁷ Enim wumb pei ku sinjing wumb ei ku ngo orung kindik ngungii. Nga ku takis silmin wumb ei kin, enim ku takis tok ngungii. Nga wumb endi konu eipi epi konu endi tuk om kin, kapli enim ku ngo orung kindik ngungii ku. Nga enim wu num endi mu!mun kin, enim wu ei kin ek ekii sik, mandring molk pungii ku. Nga enim wu num endi embe ambil tonu kindim kin, kapli enim eim embe ambil tonu kindngii ku.

Noman Ngolum Wu Ei Lo Mend-pil Ekii Sim

⁸ Enim wumb eipi endi epi endi si no pendik enerngii mon. Ba wumb eipi ngo pendilmin o! yi mi!, kunum kunum pepi mu!mba. Ele nge o! ei, enim wumb eipi kin noman ka ngungii. Nimbil erang wumb endi wumb eipi kin noman ngolum ei, eim Gos lo ek ele keimi

ekii silim. ⁹ Pe Gos nge lo ek ei yi ninim, “Enim wu eipi embnjing ngundnerngii mon; nga enim wumb eipi endi to kundnerngii mon; nga enim wumb eipi epi endi waning sinerngii mon; nga enim wumb eipi epi kan bun bun sik kin, simin ni yi piinerngii mon.” Nga lo ek eipi endi yi ninim ku. Ei lo ek eipi pei si ende kindpi kin, ek peng endeim mendpił palim. “Enim nge tilap ele mandi mołmun wumb ei, noman ka ngungii ei, en enim noman ngołmun mił, yi ku ngungii.” ¹⁰ Wumb nii endi, wumb eipi kin noman ngołum ei, eim wumb mandi mołmun wumb ei kin, oł kis enałim mon. Yi mił, wu endi noman ngołum wu ei, eim Gos nge lo ek ele keimi ekii silim.

Sinim Kun Ka Endmin

¹¹ Pe nga, na yi mił nip enim ngond. Enim mołmun kunum ele piinmin. Pe kunum ele mendpił, enim or palmin ei, enim konj kindik mulngii. Nimbił erang enim piinmin; ok enim pii gii ninjing kunum ele, Gos enim sipi orung simbii nim kunum ei, kunum kinan sim. Ba pe, kunum ei mandi mendpił enim. ¹² Konu emii palim ei mandi poru nimba enim. Nga konu tilang ei ya mandi opu salim. Pe nga sinim emii palim mił oł kis elmin oł ei, si kindmin. Si kindpin kin, sinim Gos nge tilang opu elmin alap kumb tepii mił ngum epi ei sipin kin, oł kis ei to mani kindmin. ¹³ Pe sinim oł kun ka, erpin endmin. Yi mił ku, wumb tilang erang ele andinmin. Nga sinim noł nopun, wulu pang kin, nilkeng sinermin mon. Nga wu eipi embnjing kin ngundpun, nga oł kis penj mułum oł ei enermin mon. Nga sinim wumb eipi kin ek mił erpin kin, wumb eipi nge epi endi simba ei, kan bun bun sinermin mon ku. ¹⁴ Ba sinim Owundu Jiisas Krais simin konguk konj mił kindpin kin, eim oł kun ka

oł erpin eim kin dambiltpin ende pupun mułmun. Mołpun kin, nga sinim ngenj ok nge ele nge nga noman ei to piinenmin mon.

14

Enim Engnjing Noł Kin Kos Erik Ngunerngii Mon!

¹ Pe wumb nii endi eim pii gii ei dinga pinerim kin, wumb ei enim eim si mengk kin, Gos nge tilap wumb kin tuk sipngii. Ba enim wu ei eim nge noman ele piinim mił ei, enim to pulpeł tunerngii mon! ² Wu endeim eim pii gii dinga nipi kin, eim kung kuni ni epi endi numbii ni piilim mił, ei nołum. Ba wu endi eim pii gii dinga pinerim kin wu ei, eim aka pin kuni ei mendpił nołum; ba kung minj nonałim. ³ Pe wu nii endi eim kung kuni kanim kanim pei nołum wu ei, eim wu eipi endi aka pin kuni mendpił nołum wu ei kin, kis piipi ngunermba mon! Pe nga, wu endi eim aka pin kuni mendpił nołum wu ei, eim yi piipi kin, wu endi kung kuni kanim kanim pei nołum wu ei, oł kun pinałim mił enim ninermba mon. Nimbił erang, Gos wu ei eim tilap ele tuk sipi, mundum ku. ⁴ Wumb nii endi, enim wumb eipi nge kongun wu endi mułmba ele, kanik kin, nim oł ei kun ka enmin oł kun pinałim mił, oł kis en ningii min? Wu ei eim nge kongun tep wu ei opu, wu ei eim kongun kis min ka erim ei, eim kapli mok topu, piimba. Pe nga keimi, wu ei eim dinga engmba. Nimbił erang Owundu Krais eim wu ei, eim kapli paki tang kin, wu ei eim dinga angpi mołum.

⁵ Wu endi eim yi ni piipi kin, kunum endi ei kunum kor owundu tangpi seng kin, nga kunum kopur to mani kindnim ni piinim. Nga wu endi eipi yi ni piinim; kunum kunum ei kunum

ende mił ni piinim. Wumb endeim endeim ni, en enim noman ełe, pii kun erik mułngii! ⁶ Pe wumb nii endi eim kunum endi ei kor owundu ni piinim wu ei, eim kunum ełe men topu, Owundu nge embe ambil tonu kindpi mołum. Nga yi ku, wu endi eim kung kuni kanim kanim nołum wu ei, eim Owundu nge embe ambil tonu kindmba. Kindpi kin, eim Gos kin ka piipi kin, men topu ngopu kung kuni nołum. Pe wumb nii endi eim aka pin kuni mendpił nołum wu ei, eim Owundu kin piipi kin, kung minj kopur nonałim. Nonarpi kin, nga eim Gos kin ka piipi kin, men topu ngołum ku. ⁷ Yi mił, enim tuk mołmun wumb endeim endeim ni, konj mołpu kin, na noman ełe yi ermbii ni, noman to piinermba mon! Nga yi ku, enim tuk mołmun wumb endeim endeim ni, kułmbii ei nam noman ełe ermbii ni, noman to piinermba mon, ku. Ba Owundu nge noman ełe mendpił pałim. ⁸ Nga sinim konj mułmun ei kaplı, sinim Owundu nge. Nga yi ku, sinim kułmun ei kaplı, sinim Owundu nge ku. Yi mił, sinim konj mułmun min, sinim kułmun ei, sinim Owundu nge mendpił mołmun. ⁹ Ełe nge mendpił, Krai kolpu kin, nga angpi, tonu opu, konj mołum. Yi mił erang, sinim koltmun wumb ei nin sinim konj mołmun wumb ei nin, tał ouni eim Owundu mułmba. ¹⁰ Nga nim nimbił erang nim angnim noł kin kos piikin ngon? Nga nim nimbił erang nim angnim noł kin ek kis nikin ngon? Yi mił sinim wumb pei Gos eim ningił ełe engamin kin, Gos sinim kin kos owundu piipi ngumba. ¹¹ Ei yi mił kumb ok Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim,

“Owundu yi ninim, ‘Na konj mołup kin, na ek keimi nip enim ngond. Wumb endeim endeim ni mong gopsing

pii polk, na kin men tok ngungii. Nga enim endeim endeim ni, gupu anmbil ek dinga ni tor kindik kin, nam embe ambil tonu kindik erngii.’”

¹² Yi mił erang, sinim wumb endeim endeim ni, ya mani mei ełe nipe oł endi enjpin ei ni, tor kindpin kin, Gos ngumun.

Enim Oł Yi Erangin Kin Enim Engnjing Noł Bok Tok Oł Kis Enerngii Mon.

¹³ Pe enim wumb eipi endi kin, kos ni ngunerngii mon; ba enim noman tok piingii. Enim engnjing noł ei kin, epi endi erangin kin, oł kis endi erngii ei min, enim andlam ondu ngok, yi enerngii mon! ¹⁴ Sinim nge Owundu Jiisas na andan tang moł. Mołup kin, na piind epi kanim kanim pei ei, eim kin penj mulalı; ba konj ka mołum. Ba wumb nii endi eim epi endi ei, penj tonum ni piinim epi ei, eim noman ełe piinim mił epi ei, penj topu mołum. ¹⁵ Yi mił, enim kuni penj mułum kuni nonmun ei, enim engnjing noman tuk ełe to kis mondunmun. Ełe nge, enim piingii ei, enim nga wumb eipi kin noman ngonamin oł ełe nge andinmin. Nga Krai eim kolpu kin, nga eim wumb yi nge, si orung simba nge kułum. Yi mił, nga enim wumb ei kin enim kuni nonmun ełe nge erang kin, wumb ei nge noman tuk kis mułmba ei, yi mił nga enerngii, mon. ¹⁶ Mon pim kin, enim epi ka wii salim ni piinmin epi ei, wumb endi epi ka wii ei kanik kin, epi ei kin, ek kis nik ngungii. ¹⁷ Yi mił, kuni nok, nga noł nok elmin oł ei, Gos eim wumb pei tep er mołum konu ełe puł mił mon. Ba Gos wumb pei tep er mołum konu ei pułe yi mił; noman emin ni, oł kun ka ei ni, noman ka ka piik enmin oł ei nge, Gos nge Gui Ka je erang kin, oł yi nge tonu ołum.

18 Yi mił erang, wumb nii Kraiskin ekii sik, oł ombu enjing kin, Gos wumb ei kin noman ka piipi ngumba. Nga wumb enim kun ka mołmun wumb, pa nimba.

19 Yi mił, nga sinim kunum kunum kongun dinga yi mił erpin kin, wumb eipi kin paki topun eramin kin, wumb noman emin seng molk kin, noman tuk dinga pang mułngii. 20 Yi mił, enim mowii kuni ei piik kin, wumb noman tuk Gos nge kongun ełe, to er kis mundnerngii mon. Keimi, kuni kanim kanim pei ei kun ka nungii; ba enim kuni ełe erpi kin, wu endi bok topu, orung pupu, oł kis enim ei, yi mił, nim en kin, ei oł kun ka mon; ei oł kis enjii. 21 Ba enim kung minj nungii min, noł wain nungii ei min, epi endi eipi erngii oł ei erangin kin, enim engnjing noł bok tok, orung puk kin, oł kis enmin oł ei, kaplı oł ei enim enenjing kin, enim oł kun ka mendpił erngii. 22 Enim nge pii gii ei tuk enim kin mołum ei, Gos kin enim kin pii gii ouni mołum ni piingii. Piik kin, wu endi eim epi ka wii ni piinim ei, eim noman tuk ełe kos piipi, mok topu enanim; kaplı wu ei eim ka ka piipi mułmba. 23 Ba wumb nii endi eim noman tał sepi piipi kin, kuni numba wu ei, Gos kos piipi, wu ei ngumba. Nimbil erang, ei eim pii gii ninarpi kin kuni num. Yi mił, kuni ni, epi kanim kanim pei, wumb endi pii gii ełe tonu onerim kin, kaplı ei oł kis enim.

15

1 Sinim wumb pii gii dinga pepi nim kin, kaplı wumb endi pii gii dinga pinerim kin, sinim wumb ei paki topun, oł embin ei sinim ko wumun. Ko wupun kin, sin sinim noman ełe mendpił enermin mon. 2 Ba sinim endeim endeim ni, mandi mołmun wumb

ei nge, noman ełe erngii mił ermin. Eramin ełe nge, enim oł kun erangin kin, ekii sik kin, noman dinga singii. 3 Yi mił, Kraiskin ei eim noman ełe ekii sipi, eneririm mon. Ba eim eririm mił, kumb ok Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim, “Wumb ek kis nilmin ek kis ei, Gos kin nik ngunjung. Ba ek kis ei na kin tonu om,” pa ninim. 4 Yi mił, ek ka kanim kanim pei kumb ok Gos mon poł pendrim ei sinim andan to ngumba nge pultum. Poł pendrim mon ei, sinim noman tuk dinga ngopu kin, nga sinim dinga angpin, pii gii nipin kin, Gos orung omba ei nge kui er mołmun. 5 Pe nga, Gos ei eim wumb noman tuk dinga kindang kin, dinga angk, pii gii mołmun pulwu mołum. Mołpu kin, Gos eim enim paki tang, molk pangin kin, wumb endeim endeim kin noman ende sek kin, Kraiskin Jisas oł kun ka elim sinim andan topu kin, enim ei ekii simin. 6 Sipin yi mił, enim pei ek nik ende kindik kin, kułou tok, Erinjpin Gos sinim nge Owundu Jisas Kraiskin nge Arim, eim nge embe ambil tonu kindpin mułmun.

Kraiskin Eim Jura Wumb Kin Torung Tilap Eipi Wumb Kin Paki Tołum

7 Yi mił, sinim wumb endeim endeim ni sipin kin, ek ka nipin tuk simin. Yi mił ku, Kraiskin sinim tuk sim mił, yi mił ku erngii. Erik kin, sinim pei Gos nge embe ambil tonu mendpił kindmin. 8 Na ek yi mił nind. Kraiskin tonu opu kongun wu mił mołpu kin, wumb ngenj kopsik elmin Jura wumb ei, paki tumba nge om. Eim yi mił erpi kin, Gos nge ek ka keimi dinga kindpi kin, keimi tonu orum. Yi mił erpi kin, Gos ek mong keimi nirim mił, keimi sinim kupenjpin noł Eiparam, Aisak, Jeikop wu kei kin tonu orum. 9 Nga ełe nge, wumb tilap eipi wumb Gos nge noman ka ei kanik kin, Gos embe

ambil tonu kindngii. Yi mił, Gos eim kumb ok mon poł pendrim mił, ek yi ninim.

“Ei yi mił, na torung wumb tilap eipi ei kin na Gos embe tonu kindip ngumbii. Nga na golang nip kin, nim embe ambil tonu kindmbii.”

¹⁰ Nga Gos ek ka endi yi ninim,

“Enim torung wumb tilap eipi ei kin, ka piik Gos eim nge si mundum Jura wumb tilap ei kin, ka piik erngii.”

¹¹ Nga Gos ek ka endi yi ninim ku.

“Enim torung wumb tilap eipi enim Gos Owundu nge embe ambil tonu mendpił kindngii. Nga wumb pei Gos Owundu nge embe ambil tonu kindngii ku.”

¹² Nga kumb ok, Aisaiya Gos ek ka ni tor kindiłim wu mon poł pendrim mił, ek yi ninim ku.

“Deipis nge arim Jesii nge kupam noł ele nge, wu endi tonu omba. Wu ei tonu opu, orung tilap eipi wumb ei kin, tep er mułmba. Mułang kin, wumb tilap eipi wu num ei kin, pii gii nik, eim en enim sipi orung simba nge kui er mołmun.”

¹³ Sinim Gos kin kui er mołmun Gos eim pułwu. Eim erang kin, enim pii gii ele nge, enim noman ka ka piik kin, nga noman emin enim kin, noman tuk ele piki topu mułmba. Mułang kin, enim Gos Gui Ka nge dinga ei sik kin, nga enim Gos sipi orung simba ei nge, kui erik mułngii. Mułangin kin, enim noman tuk ele piki topu mułmba.

Pol Gos Kongun Erim Mił Pute Palim

¹⁴ Na nge engnan noł! Na noman ele piind ei, enim noman tuk ele oł kun ka minj piki to mołum. Nga ei enim kin noman dinga kanim kanim enim kin peng kin, enim

kapli wumb endeim endeim ni andan tok kin, noman ka ngungii.

¹⁵ Ba na enim kin mon połup ngunj ei kopur ek dinga mił nind. Nga na enim kin mund mong enenj mon; ba na enim noman tuk ele to konj kindmbii nge enj. Nimbił erang Gos eim na kin noman ka piipi ngum. ¹⁶ Ngang kin, Krai Jiasas eim erang, na Pol Krai Jiasas nge kongun wu endi mił moł. Mołup kin, wumb tilap eipi wumb kin, Gos nge kułmał kałmin oł ei nge erip kin, nga Gos ek ka ni tor kindinj. Kindip kin, nga tilap eipi wumb ei, Gos sipi orung simba nge tu wunj. Tu wamb kin, Gos nge Gui Ka ei je erang, wumb ei Gos kin oł kun ka er mułngii. Yi mił, wumb Gos kin kułmał ka wii mił, Gos noman ele piim mił ngunj.

¹⁷ Yi mił erang, na Krai Jiasas kin kongun erip ngunj ei, na ka ka piip kin, na Gos nge kongun erip ngunj.

¹⁸ Yi mił, na nga epi eipi endi ni tor kindnermbii mon; ba na epi endeim mendpił ni tor kindmbii. Na ek poł Krai na kin kongun erim mił ele, ni tor kindmbii end. Ele nge ek nin elim oł ei, wumb tilap eipi wumb ei, Gos nge ek ka ele ekii sik erngii. ¹⁹ Gos eim dinga ei andan tang ei, na jep oł enj ele kenjing. Ei Gos eim nge Gui Ka nge dinga ei, na ngang kin, kongun enj ele, en enim kenjing. Yi mił nga, na Jerusalem konu ele kongun pułngun mondup kin, na Krai nge ek ka ei ni tor kind erip kin, konu orung orung andip, Eili-ikam konu ele tor op erip kin, nip poru ninj. ²⁰ Yi mił, nam kunum kunum noman ele ermbii ni piind oł ei, Krai nge ek ka ei ni tor kindip kin, konu jili mił endi Krai nge embe piinarik mołmun konu ele, nimbii ni piind. Ba na konu endi eipi wumb ok, Krai nge ek ka ni tor kindnjing konu ele, na ek ka ei ni tor nga ninermbii mon. Ba nga na wumb Krai ek ka piinarik

mołmun konu ełe ek ka ei, ni tor kindmbii. ²¹ Ba kumb ok, Gos ek ka mon poł pendim mił, Krajs kin ek yi ninim,

“Wumb nii endi eim nge ek ka ei piinenjing piim kin, pe kanik piik erngii. Nga wumb nii endi en enim eim nge ek ka ei piinenjing kin, pe piik kun erngii.”

Pol Eim Rom Wumb Konu Ełe Bii Nipi Piim

²² Yi mił erang, na enim Rom wumb kin ombii ni piind. Ba kunum kunum na nge kongun end ei, na andłam ondu ngonum. Ba na ombii kaplı enanim. ²³ Ba akip na ya konu ełe kongun enj ei, endi nga pinalim mon. Na kumb ok kung ngii pei o pang kin, na mołup enim kin op, kenmbii ni piinj. ²⁴ Yi mił erang, ekii se na Spein konu ełe bii ni piind. Kunum ełe, na enim kumb se kanip kin, ekii se Spein konu ełe bii. Na enim kin kunum kopur mołup kin, noman tuk ka piyamb kin, ekii se enim na si mengk, Spein konu andłam ełe paki tangin kin, kaplı na Spein konu ełe bii. ²⁵ Ba akip na ku kopur si mengip kin, na Gos nge wumb Jerusalem konu owundu ełe mołmun ei, ku sipip, paki top ngumbii. ²⁶ Yi mił, Masironiya konu wumb ni, Akeiya konu wumb ei, ku nin epi ombu sik kulou tok, Jerusalem konu ełe Gos kin pii gii ninjing wumb epi endi sinerang wumb ei kin ngok, paki tumun ni piinjing. ²⁷ Wumb ombu en enim noman ełe ka piik kin, oł yi enjing. Nga yi ku, en enim Jerusalem konu ełe wumb kin, ku nin epi ngo pendnjing epi ei ngo orung kindngii. Nimbil erang, Jerusalem konu ełe wumb, Gos Gui Ka nge epi ka wii ei torung wumb kin nik ngunjung. Ngok kin, nga yi ku, torung tilap eipi wumb ei, kuni nin, ngenj ełe epi ei ngo pendnjing epi ei, Jerusalem

konu ełe wumb ei paki tok ngo orung kindngii ku. ²⁸ Yi mił erang, na kumb se kongun ei er poru nimbii. Nga na ku nin epi ei, Jerusalem konu ełe wumb ei angil ełe kun ngop pendip poru ninj kin, kaplı na enim nge andłam ełe op, enim kanip kin, ekii se na Spein konu ełe bii. ²⁹ Pe na piind ei, na enim kin ombii kunum ei, Krajs nge epi ka wii ngum epi ei, na kin piki top mołang kin, epi ka wii ei na tu wup, enim kin ngumbii.

³⁰ Na engnan noł, na enim dinga kii sind ei, enim sinim nge Owundu Jiisas Krajs ei kin, nga Gos Gui Ka nge dinga noman ka ei kin, enim kongun dinga erik, na kin ouni men tok, Gos kin kii sik ngangin kin, Gos eim na paki tumba. ³¹ Yi mił erangin kin, na Juriya pii gii ninenjing wumb ei, kaplı na kongun ermbii mił, na ambil gii nik ngunerngii. Nga enim Gos kin men tok erangin kin, Jerusalem konu ełe Gos kin pii gii ninjing wumb ei, na kongun end ei noman erang piik kin, na paki tamb kongun ei singii. ³² Yi mił erang, Gos eim noman ełe, na enim kin ombii kunum ei, na ka ka piip ombii. Op kin, na enim kin kor aninga kopur sip kin, na noman tuk ełe dinga simba. ³³ Gos eim noman emin pulwu ei, eim enim pei kin mułmba. Ei keimi!

16

Pol Eim Ek Ka Nipi Wumb Pei Ngum

¹ Pe nga enim piyei; na enim kin ek endi ngamb kin, sinim nge einjpin Piipii nge ek endi ni ngamb piingii. Amb Piipii eim Senkreiya konu owundu ełe men tołmun wumb paki tołum. ² Tang kin, na yi ni piind, enim Krajs Owundu ni piik kin, amb Piipii ei sik tuk kindangin kin, enim pii gii wumb kin mułmba. Enim Gos nge

wumb yi mił enjing kin, ei oł kun ka. Amb Piipii eim noman embin endi pim kin, enim kapli paki tok nik, kun erngii. Nimbil erang eim wumb pei paki topu kin, nga eim na paki tum ku.

³⁻⁴ Enim Priska kin, Akuila kin, 'Wel!' a ningii ku. Nik kin, el elip, na kin Kraiss nge kongun ende elmin wu amb tał. Wumb tał el elip, mandi kolkuł kin, na paki tunguł nge pim. Yi mił na mendpił, wumb tał kin, ek ka nip ngunenj mon; ba torung wumb tilap eipi men tołmun wumb ei yi ku, wumb tał kin, ek ka nik ngołmun ku. ⁵ Nga enim na nge ek ka ei, Gos nge men tołmun wumb tał nge ngii konu ele, kulou tok mołmun ele, nik ngungii ku.

Nga yi ku, enim na nge ek ka ei, Epenesas nik ngungii wu ei, na nge noman ngoł wu ei, kumb se Eisiya konu owundu ele wumb kin, Kraiss kin pii gii nirim. ⁶ Na nge ek ka, amb Mariya kin nik ngungii. Mariya ei eim enim kin kongun dinga kind erpi kin, enim paki tołum. ⁷ Pe enim wu tał, Andronaikis kin Juniyas, kapli 'Ka mułnguł' a nik kin, ngungii ku. Ngok kin, el elip na nge wumb kin, miyem ende mił ei, na kin kan ngii ele ouni pinjpin. El elip ok, Kraiss kin pii gii nengil kin, na ekii se ninj. El elip Kraiss nge ek se andilmin wumb ei nge, wu num mił mulnjunguł.

⁸ Pe enim wu Ambliyasis kapli 'Ka mołun' a nik ngungii ei, eim sinim nge enginjpin Owundu Jisas kin pii gii neng kin, na nge noman ka ngoł wu. ⁹ Pe enim wu Erpanis kin, 'Kapli ka mołun' a nik ngungii ei, eim sinim nge kongun ouni wu, Kraiss nge kongun elim. Nga wu Sakis kin, 'Kapli ka mołun,' a nik ngungii ku. Ei eim na noman ngoł wu. ¹⁰ Pe enim wu Apelis kin, 'Kapli ka mołun,' a nik ngungii ku. Ei eim Kraiss nge

kongun dinga kindpi elim wu. Pe nga enim wu Arisopolus kin, eim nge ngii ende wumb kin, ek ka, nik ngungii ku. ¹¹ Nga enim wu Eroriyan kin, 'Kapli ka mołun,' a nik ngungii ku. Ei eim nam nge wumb miyem ende. Pe nga, Gos kin pii gii ninjing wumb ei, Narsiss kin ngii ende mołmun wumb ei kin, 'Kapli ka mołun' a nik ngungii ku.

¹² Pe enim amb tał Traipeina kin Traiposa kin, 'Ka mołmbuł,' a nik ngungii. Amb tał Owundu nge kongun elmbil amb. Nga yi ku, enim amb Persis kin, 'Ka mołun,' a nik ngungii. Ei eim sinim nge Owundu kin, noman ngopu kin, kongun dinga elim amb ei, na nge noman ngoł amb. ¹³ Nga enim wu Rupus sinim Owundu nge kongun ka elim wu ei kin, nga eim mam kin, 'Kapli ka mołmbuł,' a nik ngungii ku. Amb ei, na nge minan mendpił mił mołum. ¹⁴ Nga enim Asinkrisis Plekon, Ermes, Pasropus kin, Ermas wu pei, 'Enim kapli ka mołmun,' a nik ngungii ku. Nga sinim enginjpin noł kopur, wumb ombu kin mołmun wumb pei kin, 'Ek ka,' a nik ngungii ku. ¹⁵ Nga enim Pilolokus kin, Juliya kin, Neras kin, nga eim aim Olimpaspas kin Gos nge wumb kopur pei en enim kin ouni mołmun ei, 'Kapli ka mołmun,' a nik ngungii ku.

¹⁶ Nga enim Gos nge wumb pei endeim endeim ni engnjing noł kin, angil sik, kangilk tuk sik erngii ku. Nga Kraiss nge men tołmun wumb pei, enim kin ek ka nik ngungii.

Ek Ni Poru Nipi Kengip Ngop Ek

¹⁷ Na engnan noł, na enim noman to konj kindamb kin, enim kan kun erik mułngii. Molk kin, wumb nii endi enim pii gii wumb kin, to eipi eipi kindngii enmin min; nga Gos ek ka enim sinjing ei, ekii sik enanmin ei min; nga

wumb ombu oł kis erangin kin, wumb eipi bok tok kin, oł kis ełmin. Enim wumb yi nge, buł ngok, ekii sinerngii mon. ¹⁸ Yi mił, wumb ombu en enim, sinim nge Owundu Krai Jisas nge kongun ei enałmin mon; ba en enim ngenj noman ełe ekii sipin kin, ermin ni piinmin. Piik kin, en enim gupu ełe ek ka mił nik kin, nga ek kend mił tok nik kin, wumb eipi nge noman dinga pinałim mił, ei ek kend tok ngok, ełmin. ¹⁹ Yi mił, enim Gos ek ka ei ekii silmin oł ei, wumb pei piik poru ninmin. Yi mił erang, na enim kin ka ka piip ngond; ba na noman ełe piind ei, enim oł kun ka erik mułngii. Erik kin, oł kis ełmin oł ei, noman to piinerngii mon! ²⁰ Pe nga, Gos eim noman emin ngołum pułwu, eim kunum olt mon, Gos eim Seisen erang kin, enim nge simb ełe, kamb mani kindmba. Pe Krai sinim nge Owundu Jisas ei, eim noman ka enim kin mułmba.

²¹ Wu Timosii, na kin kongun ende ełmbił wu. Timosii nin, Lusiyus nin, Jeisin nin, Sosipaser nin, wumb ei na nge tiłap ende wumb pei ei, 'Enim kapli ka mołmun,' a nik ngonmun.

²² Na Tersiyas, na Pol gupu ełe ek neng kin, na mon ei polt. Połup kin, na Owundu nge embe ełe, 'Enim kapli ka mułei,' a nip ngond.

²³ Wu Geiyas, na Pol kanpi kun er si mołulum wu ei, eim 'Enim kapli ka mułei,' a nipi ngonum. Nga men tołmun wumb tep ka elim wu ku. Nga Erasmus konu peni owundu ełe, ku tep ełim wu ni, Korsus sin nge enginjpin kin, eł elip, 'Enim kapli ka mułei,' a nikił, ngołmbu ku.

²⁴ (Pe sinim nge Owundu Krai Jisas ei, eim noman ka, enim kin pei oui mułngii; ei keimi.)

²⁵ Pe nga, sinim Gos eim embe ambil tonu kindinmin. Pe nga, Gos eim kapli enim er dinga kindmba ei, na Jisas Krai nge ek ka ni tor kindinj ełe, kindmba ei, Jisas Krai nge ek ka ei, kumb ok koi er pałim ek ei, pe mendpił, Gos sipi peni ełe kindim. ²⁶ Kindang kin, pe Gos ek keimi ei, ek ni tor kindiłmin wumb mon polk kin, peni ełe tor kindnjing. Nga kunum kunum konj mołulum Gos, eim andan tang kin, wumb tiłap pei kanik kin, piik erngii. Yi erik kin, Gos erang, wumb pei pii gii nik kin, Gos nge oł ei, ekii sik erngii.

²⁷ Gos ei eim endeim mendpił! Eim noman kun ka piinim nin, epi kanim kanim piilim pułwu. Sinim Jisas Krai kin, Gos eim embe ambil tonu kunum kunum kindmin; ei keimi!

Pol Mon Korin Wumb Kumna Połpu Kindim

*Pol Mon Kumb Se Połpu Korin
Wumb Kin Kindim Ek Ei*

¹ Mon ek ei, na Pol połup kindinj. Na nam Gos eim noman ełe, to tonu kindpi mundang kin, Jiisas Kraiss nge ek se andilmin wu mił erip moł. Nga Sosenes eim sinim enginjpin ei, eim ek ka yi ku, nipi kindim.

² Kindang kin, Gos eim nge wumb tilap Korin konu ełe mołmun wumb pei, en enim Gos erang kin, ok wumb konj kun ka mendpił mołmun. Molk kin, nimbił erang, enim pei Jiisas Kraiss nge wumb tilap ende puk mołmun. Wumb nii endi Jiisas Kraiss kin ek ka nik, prei erik ngonmun wumb ei, Gos nge oł kun ka erik molk kin, sinim Owundu kin nga enim Owundu kin ouni mołmun.

³ Pe kapli, sinim Erinjpin Gos kin, Jiisas Kraiss Owundu ouni, enim kapli noman ka ngokuł, nga noman emin pei ngunguł ku.

⁴⁻⁶ Pe Jiisas Kraiss nge eim ek ka enim kin erpi kin, dinga kindang palim. Peng kin, enim ok Jiisas Kraiss kin dambiltik ok ende punmun ei, enim Gos nge oł kun ka kanim kanim pei seng kin, mołmun. Gos ek keimi ninmin ełe ni, Gos noman ka palim ełe mił, yi ku piinmin. Piyangin kin, na nanim kunum kunum enim piip kin, Gos kin ka piip ek ka nip ngond. Nimbił erang Gos eim noman enim ngonum. Ngopu kin, noman kułpu, enim ngonum ei, nimbił erang enim Jiisas Kraiss eim nge wumb mendpił mołmun.

⁷ Pe enim Gos nge oł kun ka wii ngonum ei, enim oł ełe sinarik kin, wii endi mulałmin mon. Ba pei sinmin yi erik kin, nga muł

mei poru nimba kunum ei, Jiisas Kraiss Owundu peni ełe tor omba nge kui erik mołmun. ⁸ Mułangin kin, sinim nge Jiisas Kraiss Owundu peni ełe tor omba kunum ei, ek kend tonmun ek ei ni, oł kis kun pinerim oł ei nge, endi enim kin peng kindnermba. Nga eim enim ambił gii nipi, dinga erpi sipi, mułang pupu kin, Jiisas Kraiss Owundu nge kunum ei, muł mei tał poru nimba kunum ei kapli poru nimba. Neng kin, enim pii gii dinga pim kin, epi endi enim kin ek endi kapli enerngii, mon! ⁹ Gos ei eim ek keimi mendpił pulwu ei, enim kapli Gos kin pii gii ningii. Gos eim enim to tonu kindpi sipi kin, eim kingam Jiisas Kraiss sinim nge Owundu kin kindang, dambiltpin o pun ende pupun mołmun.

¹⁰ Pe nanim angnan noł, na enim noman ełe to konj kindip kin, ek dinga yi mił nip ngond. Ngond ek ei, Jiisas Kraiss sinim nge Owundu noman dinga ełe nip ngond. Enim pei kapli, noman piik ende kindik kin, ek ende ningii. Nga enim noman eipi eipi peng kin, ek eipi eipi nik, mulerngii mon. Nga enim noman ende sek kin epi kanim kanim noman to piingii ei, enim piinmin epi omba. ¹¹ Pe nga wumb kombur amb Klowes ngii konu ełe no pek mołmun wumb ei, ok ya na kanik kin, ek kun ninjing. Nam angnan noł ei, enim ek mił erik kin, ek kanim kanim eipi eipi ninjing. ¹² Pe na ek yi mił piind, enim pei oł yi nge enmin; nga wumb kombur enim mołmun konu ełe molk kin, ek ei nge ku nik mołmun. Na nanim Pol kin ekii sip kongun paki top enj wu moł. Wumb kombur yi ku nik mołmun na nam wumb kombur yi ku nik mołmun; na Apolos kin ekii sip kongun paki top enj wu moł. Wumb kombur yi ku nik mołmun; na nanim Piisa kin ekii sik kongun paki top enj

wu moł. Nga wumb kombur yi ku nik mołmun; na nanim Jiisas Kraiss kin ekii sip kongun enj wu moł. ¹³ Enim oł yi nge kapli en-erngii mon. Pe Jiisas Kraiss eim endeim mendpił mołum. Nga wu endi Jiisas Kraiss mił eipi endi mulalmin mon. Na Pol ond peri ełe kularip enim oł kis kun sinerang mulnjung ełe ngunenj mon? Nga enim na embe Pol ełe enim noł pinenjing mon ku.

¹⁴ Na nanim ka piip Gos ngond ei, na enim endi noł pendip ngunenj; ba wu tał Krispis kin Geiyas mendpił noł pendip ngunj. Mon pim kin, wumb pei na kin ekii singii; ba Kraiss kin ekii sinerngii, mon. ¹⁵ Yi mił erang, wumb torung wumb ek yi ninerngii mon. En enim Pol embe ełe noł pinjpin kin, Pol kin ekii simin. Simin ningii ek ei, kapli enenmba mon. ¹⁶ Ei keimi na nanim Sepanis eim ambim nin, kingam ambilim noł nin, na noł pendip ngunj; ba nga na wumb kombur eipi noł pendip ngunenj mon, ni piind. ¹⁷ Jiisas Kraiss na kindim ei, wumb noł pendkin ngunjii nipi, kindnerim mon. Jiisas Kraiss eim na kindim ei, eim ek ka nip, tor kindip wumb ngumbii nip na kindim. Kindpi ei ek nip, tor kindmbii ni, ya mani mei ełe wumb noman palim ek ei sip, ende kindip; mon pim kin, Jiisas Kraiss opu ond peri ełe kułum ek ka ei, ek wii mił endi pinermba mon. Jiisas eim ek ka ei am dinga wii mendpił pimba.

Kraiss Nge Dinga Ei Gos Nge Dinga

¹⁸ Pe wumb oł kis kun pinerim mił erik mołmun wumb ei, Jiisas opu ond peri ełe kołpu erim oł ei, epi wii mił ni piinmin. Ba wumb Jiisas kin pii gii nik enmin wumb ei, Gos orung simba wumb ei ni piik kin, Jiisas ond peri ełe kołpu, nga konj tonu opu erim Gos ek ka

ei, Gos nge noman dinga mendpił sałim ni piinmin. ¹⁹ Yi mił erang, Gos eim ek ka ełe yi ninim, ei keimi sinim piinmin,

“Na kapli wumb noman ka wii dinga peng mulngii ei, top erip, kis mundamb, noman ka yi nge peng mulerngii, mon!”

Pe nga,

“Na nanim yi ermbii wumb nii endi, noman peng sin sinim epi pei piinmin ni piingii wumb ei, noman eipi eipi palim ei sip, eipi eipi kindmbii,” ninim.

²⁰ Pe nga noman piilmin wumb jili mił mołmun? Nga wumb Gos ek kanim kanim pei mon połmun wumb jili mił mołmun? Nga wumb ek mił ełmin, wumb ya mei ełe mołmun wumb ei jili mił mołmun? Gos eim ya mei ełe wumb pei, noman ka palim ni piinmin ei erpi kindang kin, noman mendpił endi pinałim mon!

²¹ Gos eim noman ka owundu palim ei, eim oł yi nge erang tonu om. Ya mani mei ełe wumb pei en enim noman pim ełe, Gos nge eim noman to piik enjing, ei kapli enerim mon. Yi peng kin, Gos eim noman ka piipi yi erang kin, wumb eim pii gii ninjing wumb ei sipi orung sim. Seng kin, sin Gos ek ka ei kin, noman owundu pinałim mił mei wumb ni piinjing kin, ek ka ei nipin, tor kindinjin ełe nge, Gos wumb ei sipi orung sim. ²² Nga Jura wumb Gos ek ka ełe piipin gii nimin; ba sin tonu epin Gos jep oł endi kanpin kin, pii gii nimin nik, yi niłmin; nga Griik wumb noman ka dinga erik simin ni piik ełmin wumb ei ku. ²³ Ba sin Jiisas Kraiss ond peri ełe kułum ei, sin ek ni tor kindamin. (Wumb oł kis kun pinerim er mulnjung wumb ełe, sip orung sip erim ek ei, sin nipin tor kindpin ngonmun.) Jiisas ek ka ei piik kin,

Jura wumb ombu geltii kulk, bul ngok enjing. Ba wumb tilap eipi wumb ombu, noman ele ek ei, ek kun pinaim mon ni, noman yi to piinmin. ²⁴ Ba wumb ombu, Gos eim sipi orung sim wumb; Jura kin wumb tilap eipi kin ouni, ek ka ei pii gii ninmin ei, Krai eim, ei eim Gos nge noman dinga moim; nga Gos nge noman ka wii ei, eim mendpil moim. ²⁵ Pe Gos eim noman wii mi ei, wumb noman owundu palim ei to mani kindim. Nga Gos nge dinga ei wii mi dinga epi ei, wumb nge dinga owundu ei to mani kindnim.

²⁶ Pe angnan nol, enim kom se piyei! Ok enim nimbil ol mi erik mulnjung? Gos eim enim to tonu kindpi mundang kin, sipi orung sim. Pe en enim ni ombu en enim mulnjung mi, ei piinmin. Enim wumb aninga kombur noman ka wii peng mulnjung. Enim wumb aninga kombur enim dinga peng, mulnjung. Pe nga enim wumb aninga kombur wu num embe pulum ei, wumb noman ele yi mi piimin. ²⁷ Ba Gos eim ya mei ele wumb mendpil mi mon. Wumb wii mi wumb eipi ni piinmin ei nge, Gos eim erpi, tonu kindpi sipi, wumb noman palim ni piik moim wumb ei, topu singambil sipi ngum. Pe nga ya mani mei ele wumb wii, dinga pinaim wumb ei, Gos sipi, erpi, tonu kindpi, wumb dinga owii salim wumb ei, to singambil sipi ngum. ²⁸ Gos eim ya mani mei ele epi wumb kanik si kindinmin wumb wii mi endi sipi kin, nga wumb epi sinaim wumb yi niimin wumb ei sipi kin, nga epi endi molaim epi endi ei sipi kin, tonu kindpi erpi ei, wumb noman palim wumb nin, epi pei dinga salim epi ei nin, pe salim epi ei to mani kindpi wii mi kindang mulmba. ²⁹ Mon pim kin, wumb endi kapli eim embe ambilpi tonu kindpi kin, Gos kumb ele moipu

yi ermba. Ei mon! ³⁰ Ba Gos eim enim erpi tu wupu, Jiisas Krai kin dambilpi se ende kindpi kindang moim. Gos eim Jiisas Krai kindang, Jiisas eim sinim nge noman konj ni, noman ka wii pul wu moim. Sinim Jiisas eim kin o pun, Gos nge ol kun ka wumb mi Gos eim sinim kaninim. Yi mi erang, Gos Gui Ka sinim kin mulang kin, sinim Gos nge ol kun ka ol ei ekii simin, nipin yi elmin. Pe nga sinim Krai kin pii gii ninpin kin, Gos eim kin sinim sipi orung sim. ³¹ Mon pim kin, Gos eim ek ok nirim mi tonu omba. "Wumb nii endi ka ka piipi kin, epi ele embe ambil tonu kindmba, ei kapli; ba wu ei ka ka piipi kin, Gos ol ka wii eririm ei piipi kin, Gos Owundu embe ambil tonu kindmba.

2

Pol Ek Ka Ni Tor Kindpi Kin, Jiisas Krai Opu Ond Peri Ele Ek Ei, Wumb Nii Ngum

¹ Kindang na yi ku angnan nol enim kin onj kunum ei, Gos ek keimi koi erpi pim ek ei, na nip tor kindip enim ngunj. Ngunj ei, na ek olt kinan ka wii endi nip kin, nga noman owundu pim wumb mi endi nip, enim kin ngunenj mon. ² Pe na nanim noman to piip epi kanim kanim pei, noman to piinenj ei, enim tep to ek nip ngop muls; ba Jiisas Krai endeim mendpil ouru ninerim ei, eim opu ond peri ele kulum ei mendpil, noman to piinj. ³ Pe enim kin op muls kunum ei, nanim dinga endi peng piinenj; nga nanim gal owundu sip pur pur tang muls. ⁴ Pe nga, nanim ek ka nip tor kindip kin, na ek andan top wumb ngunj ei, ya mani mei ele wumb noman ka owundu peng ninmin ol ei nge ninenj mon; ba Gos eim Gui Ka ele na paki tang, dinga ngang kin, ek keimi nip tor kindinj. ⁵ Ba enim nge pii gii ei, ya mani mei ele wumb noman palim

ei mił, enim pinalim; ba enim pii gii ei, Gos kin eim dinga ele palim.

⁶ Peng kin, sin noman dinga palim ei nipin, wumb nii endi opu, Jiisas kin pii gii dinga nipi, mołum wumb ei kin, nipin ngonmun. Ba noman dinga ya mani mei ele wumb noman dinga mon; nga ya mani mei ele tep enim wumb ei dinga mon ku; nga dinga epi endi eipi nge mon ku; dinga ombu ele am ba. ⁷ Pe ek noman dinga endi na nip tor kindip ei, ok Gos eim nge noman dinga koi erpi pim. Kunum ele, muł mei enerim kunum ei, yi erpi pendim. Na ek nip tor kindip ei, wumb kinenjing koi erpi pim ei, Gos nge tilang ka wii sinim kanpin piimin. ⁸ Ya mani mei ele tep elmin wumb nin, wumb eipi yi ku, ei kapli Gos noman dinga ei kanik piik, kun enenjing mon. Pe en enim piilangin kin, en enim kapli Jiisas Kraiss Owundu tilang owundu puł wu ei, ond peri ele to kundnelangin. ⁹ Ba Gos eim ek ka ele yi mił nirim,

“Wumb endeim kapli endi ningil ele piik kin, nga kanik kun enarik. Nga wumb endeim kapli kom ele piinarik; nga wumb endeim noman ele to piinarik epi ei mendpił, Gos eim epi ka wii erpi kun er mołpu kin, wumb nii endi eim kin noman kulk ngungii wumb ei mendpił ngumba.”

¹⁰ Ba Gos eim koi erpi pim epi ei, Gos Gui Ka kin, sinim pii gii ninmin wumb andan topu ngum. Ei eim Gos Gui Ka ele yi erpi kin, epi kanim kanim pei kurnum. Nga Gos eim epi mandring mendpił koi erpi ermbii ni piim epi ei, Gos Gui Ka yi ku erpi kurnum. ¹¹ Pe wumb endi kapli, noman palim min, nimbił oł endi ermbii ni piinim ei, wumb eipi endi piinalmin mon. Ba wumb ei, eim nge noman tuk gui mendpił piinim. Nga Gos eim, nipe noman endi palim ei, Gos eim nge

Gui Ka ei mendpił piinim. ¹² Gos eim nge Gui Ka ei, sinim noman ka ngang sinjpin ei nge, ya mani mei ele wumb nge noman ele mon. Yi peng kin, sinim kapli, Gos eim nge Gui Ka epi kanim kanim pei wii ngum ei nge, pii poł tumun.

¹³ Ei kapli, sinim ek ele nipin tor kindpin ei, ya mani mei wumb noman ka wii palim mił ninanmin mon! Ba Gos eim Gui Ka ele nge, sinim ek pułe nipin tor kindmin. Wumb nii endi, Gos nge Gui Ka noman tuk ele mołum wumb ei, Gos nge Gui Ka ei, Gos ek ka andan topu ngum. ¹⁴ Pe nga wumb nii endi, Gos Gui Ka mulermba wu ei, Gos eim oł epi kanim kanim pei ngonum ei, kapli sinerngii. Nimbił erang wumb ei Gos kingam Jiisas kin pii gii ninenjing. Eim am keimi pii poł tunarpi kin, kapli enermba mon. En enim ombu kombur mon ni piik kin, noman to piinerngii. Nimbił erang Gos Gui Ka wu ei kin, paki tunermba mon. ¹⁵ Pe wumb nii endi eim kin, Gos Gui Ka mołum ei oł epi kanim kanim ei mok to piipi, kanpi kun enim; ba nga wumb eipi endi kapli ok, wumb ombu oł yi ermin ni piik enmin, pa nik; mok tok kanik, piik enerngii, mon. ¹⁶ Gos eim ek ele yi ninim,

“Wumb endi kapli, Gos Owundu noman palim mił kapli piinermba. Wumb endi kapli, Gos Owundu ‘Yi erii yi erii,’ pa ninermba, mon.”

Ba pe sinim pii gii ninjing wumb, Jiisas Kraiss eim nge noman ka ei, yi mił piik mołmun.

3

Gos Nge Kongun Wumb

¹ Ba nanim angnan noł, nanim pii gii ninjing wumb dinga Gos Gui Ka mołum wumb kin mołpu kin, ek nip ngunji mił, enim yi ku, nip ngumbii pinalim. Nimbił erang enim Gos Gui Ka mulalim wumb

mił ɛle, ek yi mendpił nip ngond. Nimbil erang enim Jiisas Kraiss kin pii gii ei, kangil kembis mił pałim; enim pii gii dinga pinałim, mon. ²Na enim ek nip ngunj ek ei, ombu am to mił, dinga pinałim nge kuni, dinga punum mił ek yi nge mił, ende nip ngunenj. Nimbil erang enim ek yi nge, ei piingii nge, piik kun enarik mułngii. Nga pe yi ku, enim piik kun enarik mołmun. ³Nimbil erang pe yi ku, enim oł kis ɛłmin wumb mił no pek mołmun? Wu angim ek buł morung mił erik, ek mił erik, yi enmin oł ei kun pinałim mił enmin. Nga enim Gos ek pii gii yi ninarik, piik kun enarik kin, erik mołmun mił, enim mei wumb yi ku erik mołmun. ⁴Yi mił erang, enim wumb endi molk yi ninmin. Na nanim, “Pol kin tep to endinj.” Nga endi yi ninim, “Na nanim Apolos kin tep to endinj.” Oł yi ɛłmin oł ei nge, ya mani mei ɛle nge wumb mił mołmun; ba Jiisas nge oł kun ka mendpił mił molałmin mon.

⁵Nimbil erang enim wumb sił Pol kin Apolos teł kin ek mił enmin. Sił Gos nge kongun wu mendpił mołmbuł. Sił Gos nge, eim ek ka nipil, tor kindpił, wumb ngumbuł nge kongun eipi eipi mił ngum. Kongun ɛle erambil ei, enim ok pendik kin, Jiisas Kraiss kin pii gii ninjing. ⁶Nengin kin, na nanim Pol, Gos ek ka ei kumb se ni tor kindip kin, kongun yi enj. Kongun ei yi mił, wumb kuni emb mei ɛle taltmin. Na kumb se kongun yi erip kin, Gos eim ek ka nip tor kindinj. Nga Apolos eim na erip mundunj, kongun kumb ɛle, paki to erpi, tuk kindpi pum ei, wumb kuni emb kumb se talk pendik kin, ekii se konu eni pang kin, noł kulk tu wuk, bein tonum mił, Apolos eim kongun yi mił erim. Ba Gos eim mendpił, ek ei erpi mułang kin, kuni mił połpu, tonu op mongtum. Tang kin, wumb ei eim ek

piik, ekii sik, pii gii ninjing. ⁷Gos ek ka kun emb taltim wu ei Pol, eim wu num mon! Nga ekii se wu endi opu, Gos ek ka ni wumb ngopu erim konu ɛle paki to erim wu ei, Apolos eim wu num mon ku. Ba Gos eim mendpił, kongun erpi kanpi, sep mułang kin, opu mong keimi tang kin, wumb ok eim ek ka ei pii gii ninmin ei, Gos eim endeim mendpił Owundu mołum. ⁸Wumb nii endi, Gos nge ek ka kongun kumb se pułngun mondpu erim ei, kuni emb mił kindpi o pum. Nga ekii se wumb kombur, Gos nge ek ka kongun ɛle erik mundnjung ɛle nge, erik ok punjung ei, Gos nge ek ka ɛle, emb kindik pendnjung konu ɛle, noł mił kindik ok punjung. En enim kongun ende enjing mił ei, kumep yi ku, se orung singii ei nge, Gos yi ku ngumba. ⁹Ba sił Pol kin Apolos, Gos nge kongun ende wu mołmbuł. Nga enim pei mei mił seng kin, Gos eim nge mei konu ɛle kongun enim.

Nga yi ku, enim pei ngii mił seng kin, Gos eim nge ngii ɛle takpi er mołum.

Gos Nge Kongun Wu Ei Ngii Talımin Wu Mił

¹⁰Gos eim nge noman kaimb si na kin ngopu, na ngii takip piilim wu endi tonu op, yi mił moł. Na nam ngii tekngii konu mei nop erip sinj. Na paki mani połup kin, ngii pułngun mondpu enj. Nga wu eipi endi opu, ngii tumunj ɛle tonu kindpi kin, ngii tekim. Ba nga wumb eipi endeim endeim nik, piik kun erik kin, ngii tekngii. ¹¹Gos Jiisas Kraiss eim ond paki dinga mił połpu angndang kin, tonu peł ɛle, ngii takinmin ei, na Jiisas Kraiss eim ek ka enim kin nip tor kindip ngunj. Kunum ei ekii se, nga wumb endi eipi, ond paki dinga eipi endi polk angndanjin kin, tonu peł ɛle, enim ngii yi

teknerngii mon. ¹² Na ek ei nip enim wumb ngond. Wumb pii gii nilim wu endi Gos paki dinga ele epi ka kanim kanim sipik ngii takinmin ei, ku gol mił; nga ku silpa mił; nga kom ku ka mendpił mił; ku owundu noman kultmun ku ei mił epi ei sik dinga mułmba ba; nga wumb kombur ond min; kupuł engimb min; kuni wiis kilim ei sipik; ngii ele takinmin, epi ei dinga pinarpi kin, sikir poru nipi amb ba. ¹³ Pe wu endi kongun erang mił Kraiss nga orung omba kunum ele, opu peni ele omba kunum ei, Gos wumb pei mok tumba kunum ele, nipe kongun endi erim ei, dup opu pendpi, ambil kinang wu ei kongun yi enim ei, kapli min mon? Ei kanik kin, pii poł tungii. ¹⁴ Pe wumb nii endi eim ngii ele, Jiisas Kraiss paki dinga ele kin takpi ei, kindang kin, pepi mołum. Ekii se dup nonarpi nim kin, ngii dinga mułang kin, kongun wu ei kumep ka simba. ¹⁵ Ba wumb nii endi, eim kongun endi ermbii ni piimba ei, eim dup nupu erpi kis mundpu nim kin, kapli eim kumep ka sinermba; ba eim kapli Gos se orung simba. Ei yi mił, wu ei eim epi ombu, dup numba erang, se tor sengin kin, wu yi mił ka mułmba.

¹⁶ Enim epi ei, kom se piyei! Enim wumb pei Gos eim nge men tołmun ngii mił mołmun. Molk kin, Gos eim Gui Ka enim kin noman tuk ele pu mołum. ¹⁷ Pe wumb endi Gos eim men tołmun ngii ele erik, kis monduk, ninjing kin, Gos eim kapli wumb ei erpi kin, to kis mundmba. Nimbil erang, Gos eim men tołmun ngii ele, eim kun ka wii mendpił mułmba. Enim Kraiss kin dambiltik ende puk molk ninjing kin, pe enim Gos men tołmun ngii mił molk pungii. ¹⁸⁻²⁰ Wumb mei ele wumb, noman ka wii salim ni piinmin ei, Gos eim ningil ele,

epi wii mił kenim ele nge, Gos eim ek ele yi ninim, “Mei wumb, sin sinim noman ka palim ni piinmin ei, epi kanim kanim kun pinermba mił endi erngii ei, Gos eim kapli wumb ei noman ele, ambil gii nipi, andlam ondu ngumba nge salim.” Nga Gos eim ok pułum ek endi yi ninim, “Gos Owundu eim wumb noman palim wumb ei, noman tukrung ei, eim kanpi piipi kin, noman wii mił palim ni piinim.” Pe wumb endi, ei eim ek kend topu, yi enermba mon. Wu ei yi ni piipi, ‘Na nanim ya mani mei ele, epi kanim kanim ei noman peng pei piind,’ ni piimba wu ei, eim noman yi mił piipi mułmba wu ei, eim noman wulu pang mił mułmba. Wumb yi ni piik yi erangin kin, kapli wu ei nga opu, noman peng kapli, epi kanim kanim pei pii poł topu, kanpi kin, kun erpi mułmba. ²¹ Yi mił erang, wu endi wumb embe to tonu kindnermba, mon. Epi kanim kanim pei ei enim nge simba. ²² Na Pol ni, Apolos ni, Piisa ni, mei ni, epi konj ni, epi kulum epi ni, pe epi mołmun ni, nga ekii epi tonu omba epi ni, epi pei ombu enim nge simba. Enim epi ombu ele enim tep erik mułngii. ²³ Nga enim Kraiss Jiisas nge wumb. Nga Kraiss Jiisas eim Gos nge mendpił. Yi mił erang, wu endi wumb embe to tonu kindnermba, mon!

4

Gos Kindim Wu Kraiss Nge Ek Se Andilmin Wumb

¹ Enim kapli, sin kin piingii ei, Jiisas Kraiss nge kongun wu molk piingii. Sin sinim Gos nge koi erpi palim ek keimi ei nge tep er mołpun yi erik kin, ek ni tor kindpin mołmun. ² Pe epi endeim mendpił, wu endi epi kanpi, tep erpi se mołum wu ei, eim wu num nirim mił mendpił ekii sipi, erpi mułmba. ³ Pe wu endi min, wumb pei, na nge ol ei, kongun kun ka

tep erip oġ ei, mok tok erngii epi ei, wii miġ erngii ni piind. Yi miġ ku, na nge oġ ei mok top enaġ ku. ⁴ Na enim kin kongun erip na oġ kis endi enj min mon, ei na piinand; ba Gos eim piinim. Gos Owundu endeim mendpiġ, na oġ kis min oġ kun ka enj ei, mok topu kindnim. ⁵ Yi peng kin, enim kapli wumb endi oġ kis min oġ ka erim kin, enim sikir mok tok enerngii mon! Gos Owundu orung omba kunum ei kokuġ. Enim Gos Owundu orung omba kunum ei, kui er muġngii. Gos eim epi koi erpi moġum epi ei, wumb noman tuk eġe ei sipi peni eġe kindmba. Nga wumb noman eġe epi erngii epi ei, peni eġe kindang kin, wumb pei piingii. Kunum eġe, Gos ei eim kapli, wumb endeim endeim ni, oġ enjing miġ ei, Gos wumb ei enim nge embe ambil tonu kindmba.

⁶ Nanim angan noġ! Apolos kin, na nanim kin, ek nip tor kindind ei, enim piingii nip nind. Na nanim ek ei nip, enim ngop ei, andan top miġ nip ngond. Nga enim kapli pii poġ tungii ei, nipe ek endi miġ nind. Enim kapli, Gos eim ek eġe ninim miġ ei, ekii singii. Enim kapli, wu endi eim embe ambil tonu kindik kin, nga wu endi eim embe ambil mani kindik kin, yi enerngii, mon! ⁷ Angnan! Enim wumb nii endi enim wu num mundnjung? Ei endi mon! Wumb pei ende miġ moġmun. Pe keimi, enim epi pei salim epi ei, Gos enim ngum. Ngang kin, pe enim ek yi miġ ninerngii mon! “Na oġ ka wii enj kin, epi ka wii tonu om ei, ni piinerngii mon!

⁸ Enim kunum kunum yi miġ ni piinjing, “Sin pe kapli epi kanim kanim pei sinjpin. Nga epi endi noman enanim mon. Sin wu king miġ tonu onjpin; ba Gos nge ek se andiġmin wumb andan tok ngunenjing mon ku.” Pe keimi, enim king mulnjung kin, na ka pi-

imbii ku. Yi miġ pim kin, kapli sin enim kin tep to king miġ moġmun. ⁹ Pe na nanim yi miġ ni piip kand ei, Gos eim sin ek ka se andpin nipin wumb ei, am mer sipi, eġe pim kongun ei, erngii nipi ngum. Yi miġ erang, sin wumb oġ yi enjing nik, sipik, tok konduk wumb miġ moġmun. Wumb pe sin keningii nge nik eġmin wumb miġ, sin yi miġ moġmun. Ya mani mei eġe wumb pei ni, tonu epin enjel pei yi ku, sin minj mani kanik moġmun. Yi miġ, sin dinga sinaġim. ¹⁰ Wumb sin kin yi miġ ninmin, ‘Enim Jiisas Krais nge kongun ermin oġ ei nge enmin;’ ba wumb yi ninmin, ‘Enim piik kun enarik noman pinaġim wumb miġ nik moġmun. Ba enim noman yi to piinmin ei, sin noman ka wii paġim wumb,’ ni yi piinmin. ‘Nimbiġ erang, sin Jiisas Krais nge wumb tilap moġmun.’ Nga wumb sin kin yi miġ ninmin. ‘Enim wumb dinga pinaġim wumb; ba sin wumb dinga salim.’ Wumb yi ni piinmin, ‘Sin wu num moġmun; ba enim wumb embe pinaġim wumb miġ moġmun.’ ¹¹ Sin ok kin, pe kunum kunum, Jiisas Krais eim kongun erpin endinjpun kunum ei, kuni nin, noġ nin, epi ei sinerang kin, wii pepin pepin enjpin. Nga alap nin, epi pei sinerang kin, wii moġpun endamin. Nga wumb sin kepil tok, ek buġ ambilk, nik nik enjing. Pe nga sin ngii sinerang kin, tuk andpin andpin mulnjpun. ¹² Sin sinim no pepin, andpin kongun erpin ei, sin sinim angil eġe kongun dinga kindpin enjpin. Nga wumb sin ek kis kun pinerim miġ, ek buġ ambilk enjing ku; ba sin prei erpin, Gos ngopun, eim kapli paki tang kin, noman to ak to erpin piinjpin. Nga erpin kin, sin ngenj kumbii ngoġmun kunum ei, sin kanpin, wiik toġmun. ¹³ Pe wumb sin ek buġ ambilk, ek nik ngunjung ei, sin ek kun ka pim miġ, nipin orung kindinjpun. Kind-

pin kin, ya mani mei eŕe wumb, sin kin noman yi to piinmin. ‘Sin kuni kiim nin, epi moŕ miŕ,’ ni piinmin wumb ei, enim epi wii miŕ endi moŕmun wumb miŕ, endi kun ka mulaŕmin mon! Wumb ei en enim sin kin noman yi to piinmin. ¹⁴ Na nanim ek ei nge poŕup, enim kin kindind ei, enim piik kin, singambil singii nge, nip ngonand mon! Ba na enim ek kengip dinga ngop kin ek nip ngond. Nimbil erang, enim nam kang ambil miŕ moŕmun. Muŕangin kin, enim nam noman kuŕup ngond. ¹⁵ Pe enim 10,000 wumb pei kapŕi enim tep erik moŕmun wumb ei miŕ molk kin, Jiisas Krai nik kin, andan tok wumb ngungii; ba enim ernjing pei mulaŕmin mon. Na nanim enim erinjing miŕ mendpiŕ moŕup, si kindinj. Nimbil erang enim kumb se, Jiisas eim ek ka ei piik kin, eim nge wumb tiŕap molk kin, pii gii ninjing ei, na Gos eim ek ka ni tor kindip kin, enim ngunj. ¹⁶ Pe yi peng kin, na enim ek dinga nip ngond ei piingii. Na nanim noman paŕim miŕ erip kin, andan top mundunj eŕe, kapŕi enim ekii sik, erik pungii. ¹⁷ Oŕ eŕe nge, na piip kin, Timisii kindamb kin, enim moŕmun konu eŕe onum. Opu kin, nanim kingam miŕ, na eim noman ngond. Ngop pendip kin, Owundu Jiisas Krai nge kongun ei ambil gii nipi pum. Pupu kin, eim Jiisas Krai noman konj ngang kin, na Jiisas ekii sip, kongun erip, moŕup pund miŕ ei, eim enim nipi ngang kin, piingii. Na Gos nge tiŕap wumb konu eipi eipi moŕmun wumb ei, ek yi ku, nip ngoŕ ek ka ei, eim enim kanpi kin, ni tor kindipi ngumba. ¹⁸ Wumb kombur en enim, wumb owundu moŕmun ni piik kin, en enim embe ambilk tonu kindik kin, noman yi to piinmin ei, na Pol tungu erip, enim kin onermba ni piinmin. Nimbil erang, na Timosii enim kin kind-

inj. ¹⁹ Ba sinim nge Owundu eim noman eŕe kapŕi ni piim kin, na enim moŕmun konu eŕe, si kirip ombii. Nga nam nipe epi endi bong nik enmin wumb ei, erngii nge kur kan simbii. Na en enim nipe epi endi ningii ek ei nge, mendpiŕ mon; ba en enim dinga paŕim ei, kurup kenmbii. ²⁰ Nimbil erang Gos eim sinim kin tep er moŕum oŕ ei, ek ninmin eŕe nge mon; ba Gos eim nge dinga eŕe mendpiŕ paŕim. ²¹ Pe enim na ek piinenjing kin, na enim kin pe epi nipe endi miŕ, endi ermbii ei nge, enim noman to piinmin? Pe na enim kin kepil tumbii nge ombii min, na noman emin sep kin, enim noman tuk giyeng ni seng kin, enim kin ombii?

5

Wumb En Enim Oŕ Kis Men Totmun Ngii Eŕe Enjing

¹ Pe wumb en enim oŕ kis erik moŕmun miŕ, nik ngunjung. Pe wumb kombur enim moŕmun konu eŕe tuk molk oŕ kis erik ei, amb ngunduk, oŕ kun pinerim miŕ enmin. Enim wumb endeim, eim arim nge amb eim seng kin, tep tokuŕ, no pekiŕ andinmbil. Oŕ yi nge ei, torung pii gii ninenjing wumb moŕmun ei, oŕ yi nge ei kun pinaŕim miŕ ni piinmin. ² Pe nimbil erang en enim nge embe ambilk to kindik enjing? Ei mon; ba enim oŕ ei si kindik kin, nga kaimb sik, kei nik muŕngii. Pe wu endi eim oŕ kis yi nge erim ei, enim kapŕi eim tuk moŕum ei, to tor kindangin kin, pupu torung muŕmba. Moŕpu kin, enim kin tep to mulermba mon! ³ Pe na enim kin tep to mulaŕ, mon! Ba na noman tuk gui ei, enim kin tep to miŕ moŕum. Moŕpu kin, Jiisas Krai nge dinga eŕe, na wu ei oŕ kis kun pinerim miŕ, erpi muŕum wu ei kin, na ek ok noman eŕe piinj miŕ, ni tor kindip ngond. Nip kin,

na enim kin tep to moʔup kin, nimbii miʔ nind. ⁴ Na ok noman eʔe piinj yi miʔ nind. Pe enim ok, Jiisas Krai nge dinga eʔe, se kuʔou tok, o ende pungii. Kunum ei, na noman tuk gui enim kin tep to muʔmbii. Nga Jiisas Owundu nge dinga eʔe, sinim kin tep to muʔmba. ⁵ Wu ei oʔ kis elim wu ei, tuk moʔum ei, to tor kindangin pupu kin, Seisen kin ba. Pang kin, Seisin eim ngenj oʔe, to kis mundmba. Yi miʔ erang kin, Jiisas Owundu orung omba kunum ei, wu eim nge noman tuk gui ei, sipi orung simba.

⁶ Pe enim engin miʔ erik, embe ambilk tonu kindik kin, oʔ yi nge enmin oʔ ei, kun ka mon. Enim ek ei piyei! Ek endi yi miʔ ninmin, 'Bres kopur owundu miʔ o wuʔum epi yiis ei, aninga kopur kindiʔmin. Oʔ yi erang kin, bres o wupu owundu elim. Ei yi miʔ ku, wumb oʔ kis kun pinalim oʔ enmin ei, aninga erik punmun. Nga ekii se, oʔ kis wumb kin orung orung punmun. ⁷ Pe enim oʔ kis kun pinalim yi nge, erik moʔmun ei, yiis miʔ bres kin orung orung pei punum yi miʔ si kindngii. Si kindik kin, kapʔi enim bres konj yiis pinalim ei, yi miʔ oʔ kis pinerang kin, am kun ka mendpiʔ muʔngii. Nimbii erang Jiisas Krai eim koʔpu kin, sinim kin kindim. Kindpi kin, eim Jura wumb Eisip konu molk kin, kung siipsiip to kundnjung miʔ, eim sinim kin yi koʔpu ngum. ⁸ Yi peng kin, kapʔi sinim oʔ kis kun pinalim miʔ, erpin moʔmun ei, si kindmin. Ei yi miʔ ku, Jura wumb yiis aninga kembis kindangin kin, bres o wupu owundu elim epi ei, kunum owundu Eisip konu eʔe, Gos en enim paki topu kin, Eisip konu eʔe se mengpi, tor tuʔum eʔe piik kin, bres wii erik, kuni owundu wii noʔmun, epi yiis endi kindnaʔmin mon. Nga sinim kapʔi kun ka moʔpun ek keimi nimin.

⁹ Na yi nip mon poʔup kin, enim

kin kindinj. Kindip kin, enim wu eipi oʔ kis kanim kanim kun pinerim miʔ, wu eipi nge amb ngunduk elmin wumb ei kin, tep tok, ende endnerngii mon. ¹⁰ Yi erang kin, enim wumb kanim kanim endi kun ka pinerim miʔ, ya mani mei eʔe wumb oʔ kis wu eipi nge amb ngunduk enmin; nga wumb mei eʔe epi kanim kanim pei simin ni piinmin; nga wumb kombur epi pei wan waning simin ni piinmin; nga gos kend men tok erik ngonum wumb ei, oʔ yi nge enmin wumb ei si kindik kin; nga ya mei eʔe epi pei si kindik kin, wumb kin wii mendpiʔ muʔngii. Na nanim enim kin mon poʔup kindinj ei, ek yi ninand mon. ¹¹ Ba na enim kin ek nip mon poʔup end ei, puʔe yi miʔ. Wumb endi eim ek yi miʔ nimba, 'Na nanim Jiisas Krai nge tiʔap eʔe moʔ;' ba nga eim wu eipi nge amb ngunduk tep to oʔ kun pinalim miʔ erpi kin; nga epi kanim kanim pei eim minj ku simbii ni piipi kin; nga gos kend kin men topu erpi ngopu kin; nga wumb kin ek buʔ ambiiʔpi kin; nga noʔ nok noman wulu pang kin, peng pep kun enerang kin; nga wumb eipi epi waning si kin, enim wumb yi nge ei enim kuni ende nok, tep ende tok yi enerngii, mon!

¹² Nimbii erang kongun ei na nanim kongun mon; nga enim kongun mon ku. Torung wumb Gos eim tiʔap eʔe mulaʔmin wumb ei, oʔ kis kun pinalim miʔ enmin pa nipin, wumb ei mok tok enerngii mon! Ei nimbii erang, ei sinim nge kongun mon. ¹³ Ba wumb ombu Gos eim tiʔap eʔe, torung molk oʔ kis kun pinalim miʔ enmin wumb ei, Gos eim kapʔi mok tumba. Ba pe nga, Gos tiʔap eʔe tukrung moʔmun wumb ei kin, enim mok tok erngii kongun mendpiʔ palim. Gos ek ninim miʔ yi erngii, "Enim wumb endi oʔ kis elim wu endi enim kin moʔum wu ei, to tor

kindei!" nilim.

6

Pii Gii Wumb Engnjing Kin Kos Erik Ngunerngii

¹ Pe wumb endi enim Gos nge wumb mołmun konu wu ei, wumb eipi kin ek nimba wu ei pupu kin, wumb torung wumb kos piłmin wumb kin punermba mon. Nimbil erang wu ei eim singambil sinerim min? Ba wu ei eim Gos nge wumb kin kos piimba. ² Enim ei piyei! Gos eim nge wumb tilap ele mołmun wumb ei, ekii se kapli enim ya mani mei ele wumb orung orung Gos kin pii gii ninenjing wumb ei kin, kii sik epi kanim kanim erngii ele piik kin, mok tok erngii. Yi mił erang keimi, enim ya mani mei ele wumb ol kis kun pinerim mił enjing wumb ei kin, enim kii sik, mok tok erik, pa yi ningii pim kin, nga ek nin, epi kembis ombu, enim nik sipik, kun erngii ku. ³ Enim ei piingii, ekii se simin kapli, Gos eim enjel mołmun ei, ol endi erngii ei, sinim mołpun ol ei mok topun ermin, pa nipin ngumun. Yi peng kin, sinim kapli ya mani mei ele ek nin, epi kembis kombur kun pinerim mił erik mołmun ei, sinim kapli nipin, mok topun kun ermin. ⁴ Yi peng kin, sinim na mei ele kos ek nin, epi kanim kanim ele pim kin, sinim nimbil ol erang, wumb Gos kin pii gii ninenjing wumb ei kin, epi ombu mok tok enmin? ⁵ Na ek ei mon polup kin, enim singambil singii nge nip ngond. Pe keimi, wumb kombur enim pii gii ninjing wumb mołmun konu ele wumb, noman pim wumb ei, kapli nik piik, enim ol kun enmin, nga ol kis kun pinerim mił, mok tok kos erngii ni piik; ba wu endi molalim min? ⁶ Ba wumb kombur, enim Gos nge wumb tilap mołmun ei, en enim engnjing kos ek piik nge sipik, Gos kin pii gii ninenjing

wumb kumb ele si pangin kin, wumb ei enim ol nik piik, mok tok, kos erngii min?

⁷ Enim engnjing endi si mengk, kos erngii sipinmin. Ol yi nge enim to mani kindpi kin, enim ol kun ka pim mił, enenjing pa nipi ngonum. Pe nga enim kapli kanik wiik tangin kin, wumb enim epi waning sik; nga ek kend tok silmin mił, yi erngii. ⁸ Ba enim engnjing nol pii gii ninjing wumb kos erik kin, pin pin erik, wumb eipi epi toltuk sinmin. ⁹⁻¹⁰ Enim ei piyei! Wumb ol kis elmin wumb ei, Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii mon. Enim wumb en enim noman ele ek kend tok enerngii, mon. Wumb ombu Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii. Wumb ei ol kun pinałim ol elmin wumb ei, wu eipi amb ngunduk sik; nga gos kend embe ambilk tonu kindik elmin; nga wu eipi embnjing kin tep tok, no pek elmin; nga wu endi wu eipi kin amb mił tep to pek elmin; nga wumb eipi epi waning silmin; nga wu endi epi kanim kanim pei satilim wu ei, wu eipi bun bun kulpu kin, simbi ni piłim; nga wu endi nol nang kin, noman wulu pang mołmun; nga wumb endi eim wu eipi kin ek embilmba; nga endi yi ku wu endi wu eipi tui to pendpi eim ku ni epi aninga waning silim. Wumb yi nge ei, Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii mon. ¹¹ Pe enim mołmun wumb kombur ok ol yi nge erik mulnjung; ba pe, Gos kingam Jiisas eim miyem ele, enim noman tuk ele ol kis kun pinerim, erik mulnjung ol ei, kil ngo si kindim. Nga Gos eim nge Gui Ka ele erpi sipipi kin, enim to eipi kindpi kin, nga erang ok, wumb kun ka mendpił mołmun. Nimbil erang enim Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ele, pii gii ninjing.

¹² Wumb kombur yi mił nilmin,

“Epi kanim kanim pei, sin kapli ermin,” ni lo yi ninanim mon; “Ba epi kanim kanim pei erngii,” ei kombur enim paki tunermba. Keimi, lo yi ninim, ‘Nga epi kanim kanim kapli pei ermbii,’ ni piind; ba na epi ombu ei na ambil gii ni-narpi kin, kongun wu mił kongun wii erip mulermbii, mon. ¹³ Keimi, kuni ei sinim kirim ele nge, nga sinim kirim palim ei kuni ele nge; ba ekii se Gos eim kapli sinim kirim kin kuni kin ei Gos eim erpi kin, to poru nipi, si kindmba. Ba sinim ngenj ei sipipin, oł kis kun pinerim mił, enermin mon. Nga ei amb ambil kin tep tunarpin kin, nga or ende pepin kin, piipin and-inmin, ei mon! Ba sinim ngenj ei Gos Owundu eim nge ngenj; nga Gos Owundu ei eim sinim nge ngenj ele mołum. ¹⁴ Gos eim dinga ele mendpił, Jiisas Owundu kołpu pim ei, erpi sipi kin, nga konj kindim. Nga sinim yi ku, ei eim dinga ele mendpił, sinim nga kulmun ei, erpi sipi kin, nga konj kindmba. Yi erang, sinim ngenj konj kunum kunum mułmba. ¹⁵ Pe enim kom sek piingii ei, sinim ngenj pei ei, Jiisas Kraiss eim nge ngenj yi peng kin, nga sinim Jiisas Kraiss sinim eim ngenj ei, sipipin kin, nga amb andlam owuł andilim amb ei nge, sinim Kraiss ngenj ei sipipin oł yi nge, enermin ku. Ei am mon mendpił! ¹⁶ Pe enim kom sek piingii. Pe wu endi eim amb ningil owuł owuł kanpi andilim amb ei kin, tep tokuł, or ende pekił erngil ei, Gos ek yi mił ninim, “Wu ngenj ei opu, amb ngenj kin opu, ende pupu, si kindpi kin, amb ei kin wu ei kin ngenj ende pupu mołum. ¹⁷ Ba wumb nii endi eim, Jiisas Owundu kin dambiltpi o ende pupu nim kin, eim noman tuk gui ka molkuł kin, o ende pun-jnguł. ¹⁸ Oł kis yi nge kun pinalim oł ei, buł ngok, si kindngii. Oł

kis kanim kanim eipi kun pinalim enmin oł ei, ngenj torung oł en-min; ba oł kis yi nge kun pinalim oł ei, eim ngenj er kis mondpu kin, oł kis enim. ¹⁹ Enim piyey! Enim ngenj noman tuk ele ei, Gos eim Gui Ka nge ngii mił, enim kin no pepi mołum. Gos nge Gui Ka, ei eim enim ngang kin, enim ngenj noman tuk ele mołum. Enim nge ngenj ei en enim nge mon. ²⁰ Gos eim enim kumep owundu to pendpi kin, sipi orung sim. Ei yi peng kin, epi kanim kanim en enim ngenj ele erngii epi ei, Gos eim embe ambilk tonu kindngii.

7

Wu Amb Silmin Oł Ei Nge

¹ Ok enim mon endi polk kind-njing ei nge; pe na mon połup kin, orung kindind. Pe wu endi eim amb endi sinarpi ni, epi endi enerim kin, ei oł ka ermba. ² Ba nimbil erang wumb ningil eipi eipi kanilmin wumb, pei mołmun. Molk kin, oł yi elmin oł ei piki tonum. Yi mił erang, wu amb endeim endeim ni mułangin kin, nga amb wu endeim endeim ni mułang kin, oł yi mił erngii. ³ Wu ngenj ei ambim nge ngenj kapli eim pandi tunermba mon. Yi mił ku, amb ngenj ei wam nge ngenj kapli eim yi ku, pandi tunermba, mon ku. ⁴ Amb eim nge ngenj ei, eim tep erpi mulałim mon; ba amb wam eim nge ambim ngenj tep erpi mołum. Pe nga wu eim ngenj ei eim tep erpi mulałim ku; ba amb eim wam nge ngenj ei eim tep erpi mołum. ⁵ Pe wu amb el elip wu amb nge tep tonmun oł ei nge noman ele tonu om kin, kapli tep tunguł. Pe nga el elip, mon pa nikił, kunum ele mendpił prei erpił, yi ermbil nikił erngil, ei kapli; nga ekii se okuł, wu amb nge tep tumbuł ni, noman to piingil ei kapli erngil. Mon pim kin, Seisen

opu pendpi kin, kom top, mon nipi kin, yi ermba. Nga eł ełip, ngenj ele sipkił kin, wumb eipi kin oł kis yi nge erngił. ⁶ Na enim kii sinjing kin, wu amb simba ek ei piip nind. Nind ek ei, enim wu amb singii ei, yi mił erngii ei kapli; ba ei lo ek endi mon. ⁷ Pe na noman yi to piind. Wu amb pei na amb sinarip wii moł mił, yi mułngii; ba wumb endeim endeim ni, Gos eim en enim noman dinga kanim kanim yi mił ngum. Gos eim wumb kombur en enim wenjing min embnjing. Nga Gos wumb kombur yi mił ngum; amb sinarik; nga wu punarik, wii mułngii. ⁸ Pe na ek ei nip wu amb sinałmin; nga amb wu punałmin; nga amb wenjing kołmun wumb ei kin nip ngond. Ngond ek ei, enim yi mołmun mił, na moł mił, yi erik mułngii; ei ka wii! ⁹ Ba wumb endi eim ngenj kin noman ele tep kun enermba ei, kapli wu endi amb simba min, amb wu endi ba ei kapli. Mon pim kin, wumb ei eim noman tuk ele dup mił gur neng kin, oł kis endi ermba. ¹⁰ Pe nga wu amb sinmin; nga amb wu punmun wumb ei kin, na lo ek dinga endi nip ngond. Ngond ek ei, nanim lo ek mon; ba Gos Owundu lo ei nipi ngonum. Ei yi mił, amb endi eim wam mani kindpi kin, pun punermba mon. ¹¹ Pe nga amb wam ei mani kindpi, si kindpi pupu nim kin, amb ei, eim wii mułmba. Wu endi eipi punermba mon; ba amb eim nge wam kin orung ba ei kapli. Nga amb ei wam noman emin sepi kin, eim kapli, eim ambim se orung simba. Nga mon pa nipi kin, wu amb si kindnermba mon. ¹² Nga wumb eipi kombur kin, nanim ek yi mił nip ngond. Ngond ek ei, Gos Owundu nge ek ok nirim mił pułum, mon. Nanim nip enim ngond. Pe nga, pii gii nim wu endi, eim ambim pii gii ninerim kin, ba eim wam

kin kapli, ‘No pep mołup bii,’ pa nimba. Nimba ei, eim wam kapli mani kindpi kin, si kindnermba mon! ¹³ Pe nga pii gii nim amb endi, eim wam pii gii ninerim kin wu ei, eim ambim kin ‘Tep to no pep mołup bii,’ pa nimba. Nimba ei kapli, amb ei eim wam mani kindpi kin, si kindnermba mon. ¹⁴ Pe enim piinmin! Wu endi pii gii ninerim kin wu ei, eim ambim kin tep tumba wu ei, eim oł kun ka ełmin mił mułmba. Nimbił erang eim ambim pii gii nirim ele erim. Pe nga ambim eim pii gii ninerim kin, amb ei eim wam pii gii nim wu kin, tep to mułmba. Nga yi ku Gos amb ei kanpi kin, kun ka mił mułmba ni kaninim. Nimbił erang amb eim wam pii gii nirim ele erim. Ba yi peng kin, enim kangi ambił mengłangin kin, kapli kun ka mulenelangin. Ba nga oł yi enjing palim mił ei, oł kun ka erik mił mołmun. ¹⁵ Pe nga wumb endi eim pii gii ninerim kin, ei eim wam min, ambim mani kind, si kindpi kin, bii pa nimba. Nimba ei, kapli yi ermba mił, ei pii gii nirim wu, min amb ei, kapli eim ambił gii ninerngii. Oł yi ermba mił, Gos eim ek yi nipi, “Enim noman emin palim ele, no pek mułngii,” pa nim. ¹⁶ Ba pe nim pii gii nin amb ei, nim pii kun eran kin, wanim kapli pii gii nimba min mon; nim piinan. Yi mił nim wanim si kindnenjii mon. Pe kapli, nim pii gii wu, nim pii kun eran kin, ambnim kapli pii gii nimba min, ei nim piinan. Yi mił nim ambnim si kindnenjii mon ku.

¹⁷ Ek ele nge wu amb simba ei Gos eim wumb nii endeim endeim ni mok tum. Ba epi ei kin, Gos nirim mił, wu endeim endeim ni yi mił mułngii. Mułangin mił, na lo ek yi mił nip kin, Gos tiłap wumb konu orung orung mołmun wumb nip ngunj. ¹⁸⁻¹⁹ Ei yi mił Jura wu endi ngenj kopsik ełmin wu endi mułang kin, Gos wii topu,

se orung sim ei, eim kapli ngenj kopsik ełmin oł ei, si kindmbii ni enermba mon. Pe nga torung wu endi mułang kin, Gos eim wii topu se orung sim kunum ei nge, enim ngenj kopsik enałmin oł ei, ermbii ni piinermba mon. Nimbił erang ngenj kopsik ełmin oł ei min, ngenj kopsik enałmin oł ei min, ei oł mendpił endi mon; ba oł yi erngii ei oł mendpił, Gos eim nge ek enim piik kin, ekii singii ei, oł keimi mendpił. ²⁰ Pe wumb nii kanim kanim endi ok mułangin kin, Gos en enim mok topu, wii topu se orung sim ei, en enim nii ok mulnjung kin, yi ku molk pungii. ²¹ Pe enim wumb kombur wumb eipi kin kongun wii erik mułangin kin, enim wumb noman embin to piinerngii. Yi mił, Gos eim enim wii topu, sipi orung sim. Ba nga kapli enim andłam kun seng kin, enim wumb kin kongun wii erik mołmun ei, si kindik kin, en enim noman ełe kongun ei erik mułngii. ²² Wu endi wumb kin kongun wii erpi ngopu mołum ei, eim wu endi eim Gos Owundu eim wii topu se orung sim. Nga wu ei, Gos kin wii mułmba. Mułmba ei, eim erpi, oł kis kun pinerim ei si kindpi, erpi kindpi kin, wumb konj mił mołum wu ei, Jiisas Kraiss nge kongun wu mendpił mołum. Nga orung wu eipi endi kin kongun enarpi kin, Jiisas Kraiss eim wii topu, se orung sim ei, eim nge kongun wu mołpu kin, kongun wii erpi, ngopu mołum. ²³ Gos eim sinim kumep owundu ngopu kin, sinim sipi orung sim. Pe enim yi mił no pek mei wumb kin enim noman ełe kan ngii mił molk yi mulerngii mon. ²⁴ Na angnan no! Sinim Gos kin mandi pupun kin, tep to mułmun. Pe nga yi ku, sinim wumb endi ok mulnjpun kunum ełe, Gos sin wii topu erim kunum ei, yi mił Gos kin ekii sipin

mołmun.

Amb Wu Punenjing Amb Ni, Wu Amb Sinenjing Wu Ni, Amb Wenjing Kulum Amb

²⁵ Pe na, amb wu punarik mołmun amb ombu kin, ek yi mił nip ngond. Gos Owundu eim ek dinga endi yi nipi ngunerim mon; ba na nanim noman ełe piind mił, ni tor kindip ngond. Ngond ei, nimbił erang Gos Owundu eim na kin kaimb owundu sipi, kołpu ngum. Ngang kin, kapli enim na ek kun ka ei piik kin, ekii singii.

²⁶ Pe akip kunum ełe, oł embin tui kanim kanim tonu onum ełe pim kin, na yi ni piind ei, kapli enim akip mołmun mił, yi ku mułngii! ²⁷ Pe wumb kombur enim embnjing mołum ei, mani kind, si kindmbii ni, noman to piikin enenjii mon! Pe nga, wumb kombur enim amb sinenjing pim kin, amb endi simin ni, noman yi peng kin, noman to piinerngii, mon ku. ²⁸ Ba pe nga enim amb kombur sinjing kin, ei enim oł kis kun pinerim mił enenjing mon. Pe nga amb kombur wu punarik mułngii amb ei, wu endi pungii nge, en enim oł kis kun pinerim mił enenjing mon ku. Ba na enim wu amb sinjing wumb ei, ya mei ełe oł embin tui epi kanim kanim enim kin omba ei, piip kin nind. Nind ek ei, wumb ngenj kumbii ngang kin, wumb ngenj kumbii sinmin oł ei, piip nind. Nind ek ei, enim kin yi tonu omba, ei mon, ni piip kin nind.

²⁹ Angnan noł, na nam yi mił piip nind. Sinim mei mani kunum kopur kinan tangpi simba pinałim. Yi peng kin, akip kin ekii se wu amb singii wu mułngii ei, en enim amb mulerngii mił kongun dinga erik mułngii. ³⁰ Pe nga wumb kombur ke ningii ei nge, Gos kin kongun dinga erik ke ninerngii wumb, yi mił mułngii. Pe nga

wumb kombur ka piik muŋgii wumb ei nge, Gos kin kongun dinga erik noman embin seng mołmun wumb, yi mił muŋgii. Pe nga wumb kombur epi top tok singii wumb ei nge, Gos kin kongun erik epi sinerang mołmun wumb, yi mił muŋgii. ³¹ Pe wumb kombur mei ełe epi kanim kanim salim ei sik, nok erik pungii ba, wumb ei Gos kin kongun dinga erik kin, nga mei ełe epi ei kin, noman kulerngii mon. Nimbil erang ya mei ełe epi kanim kanim ombu epi eipi mił tonu opu kin, nga am pupu poru nimba.

³² Pe na nanim noman yi palim, epi kanim kanim enim noman ei embin to piinerngii mon. Pe amb sinanmin wu ombu, Gos Owundu kongun palim mił, noman to piik er muŋgii. Nimbil erang enim Gos Owundu kin noman ka piik ngungii nge enmin. ³³ Ba amb sinmin wu ombu, en enim ya mei ełe epi kanim kanim ombu, noman to piinmin ku. Nimbil erang en enim embnjing kin, noman ka to piik ngok, yi enmin. ³⁴ Yi peng kin, wumb kombur en enim noman tał peng erik mołmun. Yi mił ku, nga amb wu punanmin amb ni ambil ombu, en enim Gos Owundu kongun ei, noman to piik kin, erik muŋgii. Molk kin, ei enim ngenj ełe oł kun ka palim mił erik kin, noman tuk gui ełe molk enmin. Ba wu punmun amb ombu, en enim ya mei ełe epi kanim kanim ombu, noman to piinmin ku. Nimbil erang en enim wenjing kin noman ka piimba, nik enmin.

³⁵ Na nanim ek nind ei nip eramb kin, enim paki top kin, kun ka muŋgii nge end. Nga enim amb singii nge oł, andlam ondu ngunand; ba nanim enim oł kun ka pimba mił erik kin, nga enim. Gos Owundu eim kongun ełe mendpil erik kin, am eim kin mendpil noman to piik erngii. Nga epi eipi

endi, enim noman to piinerngii mon!

³⁶ Pe nga wu endi eim ambłam wu endi eipi simba nik, kuimi to kindangin kin, mułmba. Mułang kin, kung ngii pei o pang, ambil wu simba wu ei kenim ni, arim ambil ambil gii ni mułum. Mułang kin, arim eim kenim ni andlam eipi endi sinerang kin, kapli eim noman ełe piipi, ambil ei wu ei ngumba. Ngang kin, oł kun pinanim mił enerim mon. Kapli, ambil wu ei pang kin, wu amb mułngul. ³⁷ Ba nga arim eim dinga kindpi kin, ambłam wak tunermba. Nga epi eipi endi sikir erii erii ninermba mon; ba nga eim nge noman ełe, eim kun ka tep erpi mołum. Nga eim noman ełe piipi pendpi kin, eim ambłam kuimi to mundnjung kin, ambil ei wii mułpu kin, wu endi punermba mon ni piim. Yi mił wu ei ka wii erim. ³⁸ Yi mił erang, arim ambłam wu ei kuimi to mundnjung kin, wu endi ngum kin, ei kapli ermba. Pe nga arim endi ambłam wu endi ngunerim kin, wu ei ka wii mendpil erim.

³⁹ Pe amb endi wam konj mołum ei, wam kin tep tokul mołmbul. Ba nga amb ei eim wam kulmba ei, eim kapli wam kin ende punermba mon. Ba eim wu eipi endi bii ni piimba, ei kapli ba. Ba eim pii gii ninim wu endi ba. ⁴⁰ Ba na nanim noman ełe palim mił nip ngond. Amb ei, eim wam kulmba; nga ei eim wu endi eipi punarpi kin, eim wii mołum mił, ei ka mendpil pimba. Pe na nanim noman to piind ei, Gos eim nge Gui Ka na kin andan topu mołum ku.

8

Kuni Sipik Gos Kend Kin Embe Ambil Tonu Kindik

¹ Pe na mon polup kindind ei nge kuni kanim kanim kombur gos kend kin embe ambilk tonu

kindik ngunjung. Pe enim yi mił kii sinjing ei, am keimi mendpił. Sinim pei noman kun ka peng pi-pipin kin, erpin mołmun. Wumb en enim yi ninmin, “Noman yi palim ei sin epi kanim kanim pei piipin, si kindpin mołmun,” pa ninmin. Ei yi erpi, enim embe ambil tonu kindang kin, ka ka piik enmin; ba wumb noman kultmun ol ei, en enim kin pim kin, en enim kapli erpi dinga kindilim. ² Pe wumb nii endi eim yi noman to pimba, “Na epi kombur am mendpił piind,” ni piimba wu ei, eim noman piimba mił, ei kapli enanim, mon. Gos wu ei kanpi epi wii mił ni piinim. ³ Ba wumb nii endi, Gos kin noman kultum wu ei, Gos eim wu ei piinim mił, eim nge wu mendpił mołum.

⁴ Pe nga kuni kanim kanim kombur gos kend kin embe ambilk tonu kindik kin, sik ngunjung ek ei, na nind. Ei sinim piinmin, gos kend ei Gos keimi mon! Ba ei min men wii mił; ba Gos eim endeim mołum. Nga sinim piinmin ei, sinim Gos endeim mendpił mołum. ⁵ Ba nga keimi, epi kanim kanim pei “Gos mołmun, nga owundu mołmun,” pa niłmin. Yi peng kin, ei tonu epin muł ele ni, ya mani mei ele, gos kend owundu ombu pei mołmun. ⁶ Yi mił, ba sinim nge Gos keimi endeim mendpił mołum. Sinim Erinjpin Gos Eim endeim mendpił. Eim epi kanim kanim pei eririm nge pułwu. Sinim ei eim kin tep to mułmun ni piipi eririm. Nga Jisas Krai Owundu endeim mendpił mołum. Eim epi kanim kanim pei erim ei, eim ele mendpił erim. Erang kin, sinim eim kin noman konj sipin, no pepin mołmun. Yi mił ku, sinim piinmin ei, sinim Gos endeim mendpił mołum.

⁷ Ba wumb pei epi ombu pei keimi, ei pii pol tunanmin. Nga wumb kombur ni piik kin, en enim

kuni sipik kin, gos kend kin, embe ambil tonu kindik ngunjung kuni ei, en enim nunjung. Nimbil erang en enim yi piłmin, gos kend ond ku mił, keimi mołum, ni yi pi-injing. Piik kin, ei minj noman to piinjing. En enim noman tuk ele dinga piinenjing. Piinarik kin, kuni ei nunjung. Nangin kin, noman tuk ele ei dinga pinałim mił erim ol kis erpi kin, noman tuk ele to kis mondnum. ⁸ Keimi, kuni numun ei, sinim erpi sipipi kin, Gos eim kin mandi kindnermba mon. Pe sinim kuni ei nonenjpın kin, sinim embe Gos kumb ele to mani kindnermba mon. Pe nga kuni ei nunjpin kin, sinim embe Gos kumb ele to tonu kindnermba mon ku. Yi peng kin, kuni yi nge ei nunermin mon.

⁹ Ba enim kanik, kun erik mułngii! Pe enim kuni nok, ol yi nge enjing kin, wumb kombur pii gii dinga ninanmin wumb ei, bok tok, si kindik, orung puk kin, ol kis kun pinałim mił erngii. Mon pim kin, enim kuni nok, ol yi nge enmin konu ele mendpił, wumb kombur bok tok, si kindik, orung puk kin, ol kis nga erngii nge, enim noman tuk ele yi ninim. ¹⁰ Ei yi mił, nim ol ombu am pił ni piilin, wu endi gos kend men tok ngii peł ele molkun kin, kuni nun. Nun kunum ele, wu endi eim noman tuk ele dinga pinerim wu ei, nim kanpi kin, nim nun kuni ei, ekii se wu ei, gos kend kuni numba ku. ¹¹ Nim kan kin, nim ol ombu piilin wu, ninim ol ei eran kin, angnim endi noman tuk ele dinga pinerim wu ei, eim noman ele nim er kis mundun. Nim angnim wu ei, Krai ei ond peri kolpu kin, wu ei sipi orung sim. ¹² Ei yi mił enim ol ei erangin kin, engnjing noł noman tuk ele dinga pinałim ombu, ei erpi kis mondnum. Wumb ei kin ol kis enmin. Ba yi ku, enim ol yi nge enjing kin, Krai ei kin ol kis kun pinerim mił erik ngonmun

ku. ¹³ Yi peng kin, kuni namb kin, nanim angnan no! bok tok enjing kin, nam kuni ei nge nga endi nunerbii mon. Mon pim kin, nanim angnan no! kapli o! kis endi o! kun pinerim mi! erngii.

9

Gos Nge Ek Se Andilmin Wu Nge Kongun

¹ Pe epi endi erpi, na noman tuk ele ambil gii ni se mola!im mon. Pe na Gos nge ek se andilmin wu mo!. Pe na Jiisas sinim nge Owundu ei na kenj ku. Jiisas Owundu nge kongun enj ei mong tum ei, enim mo!mun. ² Keimi, wumb kombur yi ni piingii. Na Gos nge ek se andilmin wu mola! ni piingii; ba ei keimi, na Gos nge ek se andilmin wu mo!. Ei yi erang kin, enim ok pendik, Jiisas kin pii gii dinga nik mo!mun. Yi ku enim kapli piinmin ei, na enim kin Gos nge ek se andilmin wu mendpil mo!.

³ Pe wumb na kin kos mi! erik, o! yi en yi en, nik enmin ei, nanim ek yi mi! nip, orung kindind. ⁴ Pe wumb sin ek se andilmin wumb kin kuni ni no! ngok erngii ei, sin Gos Owundu nge kongun ermin ei, sin sipin kapli numun, ei kis min? ⁵ Piisa kin Gos nga ek se andilmin wumb eipi kin Owundu nge angim no! yi mi! ku erik. Ei kapli enim ek se andilmin wumb pii gii amb sik, sin kin tep tok Gos kongun erik andmin. Nga kapli sil yi ku erpil kin, nga kuni ngok ei sipil numbu!, ei kis min? ⁶ Banapas kin na kin mendpil sil silip, ngenj kongun erpil, kuni se nopu! mo!mbu! ni, na yi piind; ba nimbi! erang sil silip mendpil, yi mi! ermbi!?

⁷ Pe opu ond wu endi eim opu peng, opu ermba; ba ei eim kuni kan sipi, nopu mulermba mon! Pe nga wumb endi ond mong pin telmba kuni ei, nga eim sipi numba ku. Pe nga kung kau es to!um wu

ei, eim kung kau am to sipi, numba ku. Yi mi! elmin, nga ei nge kuni no!mun.

⁸ Pe epi ombu wumb o! kun palim mi! ermin ni noman yi to piinmin ei, na o! ei nge kin mendpil ninerbii mon. Nimbi! erang nga Gos eim nge lo ek epi yi ku ninim. ⁹ Sinim Gos Moses lo ek ngurum ek piinmin ei, ek yi ninim.

“Pe kung kou kombur simb ele kimbangin kin, kuni wiis mong topu, konu eipi eipi pulum ei, kung kou ombu gupu ele epi endi sik, kum tok kung kou kuni nunermba nik yi enerngii mon.”

Ei Gos kung kau ombu mendpil, noman to piipi ninim min? ¹⁰ Gos ek yi piipi, nirim ei, sinim nge mendpil noman to piipi kin, ek yi mi! nirim. Keimi mendpil, ei sinim piimin nipi, mon po!pu pendrim. Pe wu endi kuni telngii konu mei topu ka ermba. Nga wu endi kuni mong topu mulang kin, tengmba ei, el e!ip kuni mong ele kongun erangi! kin, kuni kopur simbi! ni piiki! kin, kongun yi mi! erngi!. ¹¹ Pe sin Gos eim ek ka kuni mong mi!, enim mo!mun konu ele kindinjin. Kindpin kin, enim noman tuk ele kuni mi! dinga sinjing. Sik kin, sin kunum kunum no pepin mo!mun ei, enim sin kin kuni ni epi ombu, sin paki tumba epi kopur pei, enim sin kin ngungii ei, kapli sin numun ni piinmin. Piipin kin, ei kun pinalim ni piinmin min? ¹² Pe nga wumb kombur enim kin epi kombur simin ni piingii, ei kapli. Ba sin kumb se enim kin kongun erpin kin, ei kapli sin enim kin epi pei simin ni piinjin; ba o! yi nge, ei sin enenjin mon. Yi peng kin, sin sinim o! embin tui kanim kanim ei ko wupun kin, kongun erpin punjpun.

Mon pim kin, Jiisas eim ek ka ni tor kindpin enjpin kin, andlam

ei ondu ngunjpun. Yi peng kin, sin kuni ni epi enim kin sinenjin. ¹³ Enim ek keimi mendpił piik si kindinmin. Ei men ngii ele kongun elmin wu ombu men ngii ele ngołmun kuni ei, sik nołmun. Nga wumb kung sipik, dup kalk, Gos ngołmun wu ombu, kung tongndung en enim sik, nołmun ku. ¹⁴ Yi mił ku, Gos Owundu eim lo ek yi mił nipi pendim. Ei wumb nii endi, Gos eim ek ka nik, tor kindik kin, wumb ngungii ei, en enim kuni nin epi kanim kanim pei, Gos kongun erngii ele nge wumb ei kin, sik nok pek kin, molk pungii.

¹⁵ Ba na epi ombu endi, enim kin yi mił sip enenj mon. Pe nga mon ei połup kin ngond; ba oł ei nge, nanim ermbii nip, ngonand mon. Yi peng kin, kumb se na kułmbii ei kapłi. Mon pim kin, wu endi na noman ka piınd pułe ei, na enim kin ek ka nip tor kindip wii ngond ei, sipi kin, tor sipi si kindimba. ¹⁶ Yi mił, na Gos ek ka nip tor kindind. Na kongun ei mendpił Gos na buł ele tonu kindim kin, kongun ei mendpił ermbii. Nga kongun eipi endi sinałim mon. Na Gos ek ka nip, tor kindnenj kin, na noman tuk ele kis mendpił mułmba. Yi mił, kongun ei erip kin, na nanim embe ambii tonu kindnermbii. ¹⁷ Pe kongun ei, nanim noman ele mendpił ermbii nip elamb kin, na nge kongun enj ele kumep silamb. Yi mił ermbii nip enand; ba na kongun ei end. Gos eim 'Na enjii,' pa nipi ngum kongun ei, erip moł. ¹⁸ Pe na kongun enj ele, monge ei yi mił endi sind. Na Gos ek ka enim wii nip ngunj; ba na monge endi eipi sinermbii mon. Na ka piınd ele nge, ei na monge mendpił sind. Sip kin ei nge, enim ek ka ei wii sinmin.

¹⁹ Pe na nanim wu endi nge kongun wu mulał mon; ba na nanim noman ele erip wumb pei

nge kongun wu moł. Mołup kin, kongun erip, wumb pei Gos sipi, orung simba nge kongun erip kin, ek ka nip, tor kindip moł. ²⁰ Yi mił, Jura wumb kin mołup kongun enj ei, Jura wumb nok pek mulnjung mił, na yi ku erip kin, nop pep muls. Yi erang kin, Jura wumb Gos kin sip, orung simbii nge muls. Pe nga, nanim Gos lo ek Moses ngurum ei, na tep enanim; ba na wumb mił no pep mołup kin, Gos lo ek Moses ngurum ei ninim mił, ekii sinj. Sinj lo ei, nanim wumb kin tep to mołup kin, yi enj ei erip kin, wumb ei lo ek ekii sinjing wumb ei, Gos se orung simba nge enj. ²¹ Yi mił ku pe nga torung wumb tilap eipi wumb, Moses lo ekii sinenjing wumb ei no pek erik mulnjung mił, na yi ku enj. Ei yi erip kin, torung wumb tilap eipi wumb Gos kin sip, orung simbii nge, yi enj. Pe na oł yi nge end ei, erip kin, Gos lo ek to kindip kin, ekii sinenjin mon. Ba ninim Krais lo ek nipi ngum ele, nanim ekii sip andind. ²² Wumb pii gii dinga pinerim wumb ei kin, na yi ku, pii gii dinga pinerim mił ku onj. Yi erang kin, na wumb pii gii dinga pinerim wumb ei, Gos kin sipi orung simba nge enj. Pe nga wumb pei oł kanim kanim enjing mił, na yi ku oł ei nge enj. Yi erip kin, na wumb aninga kombur Gos kin sipi, orung simba nge enj. ²³ Oł kanim kanim pei, ei na enj ei, yi erip kin, Gos eim ek ka nip, tor kindip kin, nga Gos embe ambii tonu kindip enj. Enj ei wumb kombur ok, Gos ek piik pii gii nengin kin, Gos en enim epi ka wii ngang kin, en enim ka ka piik erngii. Na nanim yi ku erip kin, ka ka piip ermbii.

²⁴ Pe enim keimi piinmin wumb kombur sikirik puk kin, epi ka wii endi singii nge punmun. Pupun kin ei, wu pei sikir pułmun; ba wu pei minj puk kin, epi ka wii

endi sinerngii mon. Enim ei piyei! Yi mił erang, enim yi ku, sikirik dinga puk kin, Gos nge epi ka wii salim epi ei, singii nge punmun. ²⁵ Wumb pei sikirmin ni piingii wumb ei, en enim kongun dinga erik, noman nin ngenj dinga kindik kin, noman ele epi kanim kanim to mani kindik. Yi erik kin, kapli dinga sikir puk kin, epi ka wii endi singii. Ba ekii se, epi ei, am ba; kunum kunum eim kin tep mulermba. Ba sinim sikir dinga pupun kin, epi ka wii simin epi ei, kunum kunum tep mulmba. ²⁶ Yi peng kin, na nanim kun sikirip punj, poru niłim konu ele pup kin, na kanip kin, orung orung kindnenj mon. Yi mił ku, nanim angil ele kum tonmun wu ei mił moł. Kunum kunum nanim angil tał ei, angil wii olkup top kindamb kin, wii konu pop top punalim mon. ²⁷ Ba nanim ngenj ele, kongun dinga kindip eramb kin, nanim piind noman palim mił, na ngenj ekii simba. Mon pim kin, nam Gos ek ka nip, tor kindip, wumb ngamb kin, ekii se sikir pup, bok tamb kin, Gos epi ka wii sinenj kin, na kin ka mulermba.

10

Gos Kend Kin Men Tok Erik Ngok, Noman To Piinerngii

¹ Angnan noł, na enim kin kom se piingii ei, na ek nip ngond. Sin sinim Jura wumb kupenjpin noł Eisip konu si kindik kin, Moses kin ekii sik punjung ei, kupu muł endi mandring ele, andan topu, en enim wumb mulenjing konu ele molk punjung. Puk kin, 'Ep Noł Kundii' pim konu ele, tumb tok puk kin, orundung noł wer ele tor punjung. ² Pe wumb en enim kupu muł ele nin, ep noł kundii tumb tok orundung tor punjung, Gos wumb ei noł ele noł pendpi ngum. Nga ok, Moses kin tep tok, ekii sik punjung. ³ Pe en enim pei

wumb mulenjing kulii konu ele, kuni ende mił nunjung ei, Gos eim en enim ngum kuni ei, nunjung. ⁴ Nga wumb pei noł ende mił nunjung ei Gos ngum noł ei, nunjung. Keimi, en enim pei kom ku ele tor om noł ei, minj nunjung. Pe nga, sinim piinmin ei Kraiss eim noł ngopu, paki topu kin wumb ombu en enim kin, tep tok punjung. ⁵ Ba Gos eim, wumb pei enjing oł ei, kanpi ka piinarpı kin, nga noman kulpu ngunerim mon. Yi peng kin, kulnjung wumb pei aninga ombu, mei wumb molałmin konu orung orung ele, wumb kolk kin, molk punjung.

⁶ Pe oł kanim kanim ombu, sinim kenmin ni, andan topu ngonum. Yi erpi kin, andan topu ngang kin, sinim oł kis yi nge, wumb ombu enjing oł yi nge, noman to piinerngii mon! ⁷ Nga gos kend embe ambıl tonu kindik noman to piinerngii. Wumb kombur enjing oł ei mił, enim yi enerngii! Ei nge, Gos eim ek ka ele yi ninim, "Wumb mani pei ele molk, kuni nok, noł nok erik kin, nga angk tonu ok, non erik." Yi erangin kin, gos kend kin ka piik nik enjing. ⁸ Nga ok wumb kombur wu amb eipi ngunduk kin, oł kis kun pinerim mił erik kin, yi mił erik. Oł yi nge, ei sinim yi enermin mon! Wumb kombur oł yi nge erik mulnjung wumb ei, kunum endeim mendpił ele, 23,000 wumb pei kulnjung. Yi erang kin, enim oł ei enerngii, mon! ⁹ Sinim Gos Owundu ei nge, epi kuni ngumba min mon; ei oł ermba mił kenmin nik, wumb kombur enjing ei, yi mił enerngii mon. Yi erangin kin, ka wembii kis ok, wumb ei tangin kin, kolk poru ninjing. ¹⁰ Enim kapli, Gos sin kin, 'Oł yi mił yi mił enjii,' ei enim pa nik kin, wumb kombur oł yi nge enjing oł ei, yi nge enerngii mon! Wumb kombur oł yi nge enjing ei, Gos enjel wumb to kon-

dułum nge enjel opu kin, wumb kombur to kondpu poru nim. ¹¹ Pe oł kanim kanim wumb ombu kin tonu om ei, wumb oł ei andan tang kin, noman to piingii, nipi enerim. Nga sinim oł yi nge enerngii nipi, andan topu kin, Gos eim ek ka ele pendim pałim ei, pe muł mei, poru nimba kunum ei, mandi erang kin, no pepin mołmun. ¹² Yi mił erang, wumb nii endi, eim nanim Kraiss pii gii dinga angip mułmbii ni, noman yi to piimba wumb ei, eim kanpi, kun erpi kin, no pepi mułmba. Mon peng kin, eim oł kis kun pinerim mił erpi kin, bok topu, si kindpi kin, orung ba. ¹³ Pe oł erngii mił kenmba oł kanim kanim enim kin opu, kom topu, enim noman ngenj ele yi erii yi erii nimba ei, oł konj andlam endi eipi opu, enim kin onanim. Oł yi nge, ei wumb pei kin yi tonu opu opu erim. Ba sinim Gos kin pii gii dinga niman, kapli Gos sinim ambilpi gii dinga nipi kin, sinim paki tumba. Nga enim Gos eim kanpi wiik tang kin, opu kom topu, erii erii nimba ei enim to mani kindnermba; ba enim dinga ele ngang kin, dinga erngii. (Pe nga oł yi erngii mił kenmba oł endi enim kin opu, kom topu, yi erii yi erii nimba ei Gos eim enim dinga ngang kapli dinga angk pendik oł yi nge omba, ei kanik kun erik mułngii.) Nga Gos eim enim kapli paki topu, andlam topu seng kin, oł yi nge, enim kin tonu om kin, enim dinga angk mołangin kin, oł erngii mił kenmba ei, enim to mani kindnermba, mon!

¹⁴ Yi peng kin, nanim angnan noł! Enim kapli, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, men tok erik ngok, enmin oł ei nge, buł ngok, eipi pungii. ¹⁵ Na enim kun ka piłmin wumb ei kin, ek nip ngond. Nip ek ei, enim piik mok tok, pii kun erik mułngii! ¹⁶ Pe ming ele noł wain mołum ei, sinim

oł ka epi ni, ek ka nipin, Gos ngonmun. Pe sinim ming ele, noł wain Jiisas miyem mił nonmun ei, sinim Jiisas kin dambiltpi, se ende kindnim. Pe nga bres engin to nonmun ei, Jiisas ngenj mił ele, sinim Jiisas kin dambiltpi, se ende kindnim. ¹⁷ Yi erang kin, bres endeim sałim ei, yi mił ku, sinim wumb pei mołmun. Molk kin, bres ei, sinim wumb pei dambiltpi sipi kin, ngenj ende mił kindnim. Nimbil erang sinim wumb pei, bres endeim ele mendpil Jiisas ngenj mił engin topun se nonmun.

¹⁸ Pe enim kom sek piingii! Esrel wumb kung kuni, nin epi ombu, dup kalk kin, Gos nguk. Ngok kin epi ei, tongdung sik, nok yi enjing. Wumb kung, nin kuni epi ei, dup kalk, Gos ngunjung wumb ei ok, Gos kin dambiltik, o ende puk kin, eim embe ambilk tonu kindnjing. ¹⁹ Pe na ek ninj mił, ei pułe yi pałim. Ei gos kend, min kuni sipik kin, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, sik ngungii epi tał ei, epi wii mił mołum. Ei epi keimi mon! ²⁰ Mon! Na ek yi ninj. Yi mił, torung pii gii ninenjing wumb ei, Gos kin noman to piinanmin wumb ei, kuni nin epi tu wuk kin, gos kend kin embe ambilk tonu sik, ngok enmin ei, sipik kin, Gos keimi kin ngunenjing. Yi peng kin, na enim gui kis kin ende puk, ele tuk molk kin, kuni yi nge, ei se nunerngii mon, ni piip nind. ²¹ Enim kapli Jiisas Owundu nge miyem mił ming wain ele nok, nga puk kin, gui kis nge ming kin ende nunerngii mon! Nga enim Jiisas Owundu nge peł ele, kuni Jiisas eim ngenj mił ei nok eim kin mendpil men tok erik kin, nga puk, gui kis nge peł ele, eim kuni mułmba, ei sik nunerngii, mon! ²² Sinim yi eramin kin, Jiisas Owundu kin noman kis piipi ermba ei, nipin

ermin ei, yi enermin mon! Nga Jiisas Owundu nge dinga owundu ei nge, kapli sinim dinga to mani kindnim.

Sinim Kunum Kunum Gos Embe Ambil Tonu Kindmin

²³ Kapli sinim epi kanim kanim pei ermin mił, yi peng kin, en enim kapli yi mił ninmin; ba epi ombu ei, sinim paki tunanim mon. Nga sinim epi kanim kanim pei kapli ermin mił; ba epi kanim kanim ombu ei, sinim noman tuk ele dinga ngonanim mon! ²⁴ Wu endi eim ol endi erpi ei, eim noman ele mendpil to piimba, ol ei nge enermba mon. Ba enim wumb eipi nge ol erangin kin, noman to piik erngii nge ol ei nge paki tok erngii ku! ²⁵⁻²⁶ Gos eim ok ek ka yi mił nirim,

“Mei nin nga epi kanim kanim pei mołum ei, Gos Owundu eim nge epi pei mołum.”

Ei yi mił erang kin, enim kung minj nim epi kanim kanim ep top ngii ele top tungii ei, kapli sik nok pungii. Nga, enim kuni kaninmin ei ka min kis kii endi sik enerngii! Mon pim kin, enim noman tuk ele embin to piingii. ²⁷ Pe nga pii gii ninerim wumb endi mołpu, eim ngii konu kuni nungii, ‘Wei’ a nimba. Neng kin, enim bin ni noman to piingii ei kapli. Enim kuni ei ngumba kuni ei, pei nungii. Nungii kuni ei nok kin, nga kii sik enerngii! Mon pim kin, enim noman tuk ele embin to piingii. ²⁸ Ba wu endi enim kanpi kin, ek yi nimba, “Kuni ei sipik, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, sik ngunjung kuni.” Yi peng kin, kuni ei nunerngii mon! Nimbił erang wumb enim kuni sipik, yi mił enjing, pa nipi ngumba wumb ei kin, eim noman tuk ele nipe ek nimba ei, piik kin, kuni ei nunerngii! ²⁹ Pe na enim noman tuk ele piip ninand mon. Ba wumb endi eipi nge noman tuk ele, kis min ka mułmba

ei nge, na piip nind, ‘Enim kuni ei nunerngii mon!’ Nanim kuni ei nanim noman palim mił, na kapli ekii sip numbii. Pe nga wumb endi na end ol ei, eim noman ele mok topu piipi kin, ei kun pinalim; ba na nam wiik top muls. Mon pim kin, wu endi nge noman tuk ele kis mułmba. ³⁰ Pe nga nanim kuni ele, Gos kin ek ka nip ngop numbii. Ba wu endi opu na kuni ek ka nip Gos kin ngopu nunj kuni ei, na kin ol yi nge yi nge en pa nimba. Ei kapli enerim. Pe nga nim kuni ei nunjii ei kapli; ba wu eipi gos kend kuni kin ek endi ekii sikin enenjii mon! ³¹ Yi mił ku, enim nipe epi endi ermbii, kuni nungii min, noł nungii min, ol epi kanim kanim pei yi erngii ei, kapli. Enim yi erik kin, Gos embe ambilk tonu kindngii nge erngii. ³² Enim Jura wumb nin, wumb tilap eipi nin, nga Gos nge pii gii ninjing wumb tilap mołmun ei, noman to piingii. Nga enim erngii ol ei kanik kun erik. Mon pim kin, wumb ei Gos orung simba nge andlam ei ondu ngunerngii mon! Nga ek kanim kanim tonu omba ei, enim pii kun erik, no pek molk pungii. ³³ Pe na yi mił ku end ol ei, enim yi erngii. Ei nanim epi ol kanim kanim enj ei erip kin, wumb pei noman kulk kin, ka piingii nge erip erip end. Nga na nanim erip kin, ka piip, paki top, ermba ni enand mon. Ba wumb pei ka piik kin, paki top ermbii ol ei, erip ngond. Ngond ei yi eramb kin, Gos wumb pei se orung seng kin, eim kin mułngii.

11

Men Tok Kengip Ek Tok Etmin Ol

¹ Nanim Kraiss erpi, andan topu mundum kongun ei, ekii sip end mił, enim na kanik kin, ol yi mił ku, enim na kin ekii sik erngii. ² Na enim kin ka piip kin, enim embe ambil tonu kindind. Nimbił erang

enim kunum kunum nam kin noman to piik kin, nga Gos ol andan top nip, enim ngunj ek ei, ekii sik enmin? ³ Ba na enim piingii ek ei nip ngond ei, Kraiss ei eim wupei peng erpi kin, tep erpi molum. Nga wu molmun ei, en enim embinjing kin peng erik kin, tep erik molmun. Nga Kraiss, Gos eim peng erpi kin, tep erpi molum ku. ⁴ Yi peng kin, wu endi prei ermiba min, Gos eim ek ka koi erpi nipi, wumb peni ele kulou tok mulngii konu ele ngumba ei, nga eim peng ele, kum topu pendpi, yi ermiba. Ei erpi kin, Kraiss nge embe ambil tonu kindnanim mon. Ba wu ei, eim singambil simba. ⁵ Pe nga amb endi prei erpi Gos kin ngopu ermiba min, Gos eim ek ka koi erpi palim ele, wumb kulou tok, men tok erngii konu ele, nipi tor kindpi kin, wumb ngumba. Nga peng ele epi endi kum topu, pandi tunermiba. Yi erang kin, amb ei wu mil ermbii ni piinim eim wam nge embe mani kindpi kin, nga wam eim singambil simba. Pe nga, peng kum tunarpi kin, angpi ek ninim amb ei, yi mil ku, eim peng enjin pek topu kolmung tumba ei, nga eim singambil simba. ⁶ Ei yi mil amb endi eim men topu peng erpi, kunum ele peng kum tunermiba ei, nga eim peng enjin kolmung topu pek topu, esimb ermiba. Ba amb ei peng enjin kolmung topu, nin pek esimb topu ermiba ei, eim nge singambil piimba ei, kapli amb ei peng kum tumba. ⁷⁻⁹ Nimbil erang kumb se, Gos eim amb endi sipi, wu eneririm mon; ba Gos wu kumb se sipi kin, amb endi eririm. Nga Gos eim amb nge piipi kin, wu eneririm mon; ba Gos wu nge piipi kin, amb eririm. ¹⁰ Yi peng kin, amb en enim Gos kin prei erpi ngopu peng enjin kum pandi tungii ei, epi andan tumba ei, wam kin mandring mulmba. Nimbil erang Gos

nge enjel ol ei keningii. ¹¹ Ba Gos Owundu kin pii gii ninjing wumb ei, ol yi nge piik molmun. Pe nga amb eim mendpil mulmba ei, kapli enermba. Nga wu eim mendpil mulmba ei, kapli enermba ku. ¹² Nimbil erang Gos eim wu sipi kin, amb kumna eririm. Ba pe nga wu molmun ei, amb menginmin. Nga epi kanim kanim pei ei Gos pulwu minj molum.

¹³ Enim kapli en enim ek ei mok tok kanik kin, piik kun erngii. Ol yi nge, amb endi wumb pei kulou tok, Gos kin prei erik mulngii. Mulangan kin, amb eim peng enjin kum pandi topu, ol yi nge erpi, prei erpi Gos ngumba ol ei, kapli min mon? Ei mon! ¹⁴ Nimbil erang sinim wu amb pei nge ol elmin ol ei, sinim andan tonum. Pe nga, wu endi eim peng enjin olt pupu mulmba wu ei, eim singambil simba. ¹⁵ Ba amb peng enjin olt molum ei, Gos eim amb ngum ei, peng pandi tungii nipi ngum ei, amb moke ka wii endi salim. ¹⁶ Ba wumb endi eim peng enjin pandi tolmun ek ol yi nge ninmin ei, kapli enanim pa nipi ermiba ei, nanim yi mil nip, orung kindmbii ei, sin sinim wumb yi mil nipin ol eipi endi andan topun ngonalmun. Nga Gos nge eim wumb tilap konu eipi molmun ei, ol yi nge ol eipi endi erik kin, Gos kin men tok erik, noman to piinalmin mon.

Jiisas Owundu Nge Kuni

¹⁷ Pe nga kengip ek ei, polup nip enim ngond ei, nip enim embe ambil tonu kindnermbii mon. Nimbil erang enim men ngii kulou tok enmin ol ei, kun ka enalmin mon. Ba enim ol ka palim aninga aninga erik enmin; nga aninga kombur ol kis enmin ku. ¹⁸ Kumb se, na ek yi nimbii ei, enim tuk men tok erik, kulou tok molmun konu ele, enim eipi eipi puk, tilap eipi eipi molk Gos kin men tok erik, ngok enmin. Pe na ek ninmin piind ei,

kopur aninga keimi mił palim, ni piind. ¹⁹ Yi mił, enim Gos nge tilap wumb mołmun konu ele, tuk tilap eipi eipi puk enmin ei, keimi enim kin tonu omba. Yi peng kin, enim mołmun konu tuk ele, wumb oł kun ka elmin wumb ei, peni ele tor wangin kin, wumb pei keningii. ²⁰ Yi mił erang, enim ok eipi eipi kulou tok, Gos kin men tok erngii; ba enim ok Jiisas Owundu nge kuni simba ei, ok sik nunerngii mon. Nimbił erang, enim kuni ei, oł kun ka mił nonalmin, mon. ²¹ Pe enim kuni nungii erik, enim endeim endeim ni en enim kuni erik, singii mił, sikir nok pungii. Nga wumb kombur kuni tang mołmun. Nga wumb kombur noł wain nok, wulu pang kin, andik mołmun. ²² Pe en enim kuni nok, noł nok, oł yi nge erngii ei, enim ngii konu sinalim min? Ba enim Gos eim nge wumb tilap mołmun ei, epi wii mił mołmun ni piinmin. Nga epi pei sinalim wumb ei, to singambił monduk enmin. Pe enim oł yi nge enmin ei, na enim kin nipe ek endi nip ngumbii, ni piinmin? Na enim oł ei enmin a nip, embe ambił tonu kindnermbii, ei am mon! Na enim embe ambił tonu kindnand, mon!

²³⁻²⁴ Pe Jiisas Owundu eim ek ei nipi, andan topu, na ngum. Ek ei na enim nip ngunj ek ei, Jura Jiisas Owundu sipi, opu orung wumb angil pendim. Epin kunum ele, kumb se Jiisas Owundu eim bres endi sirim. Nga Jiisas eim prei erpi, ek ka nipi, Gos ngopu, bres sipi, engin topu yi nim, “Bres ei nanim ngenj mił engin topu, enim paki top ngond. Ngond kuni ei nungii! Yi erik kin, nanim kin noman to piingii.” ²⁵ Nok poru nik, yi mił ku, nga noł wain ming ele multum. Jiisas ei sipi, prei erpi, ek ka nipi Gos ngopu, yi nirim. “Noł wain ming ei, na miyem mił ei nge, Gos nge lo ek konj enim nip ngonum. Kunum nenj enim

noł wain yi nge sik, nungii ei, nok kin, kunum ele, nanim kin noman to piingii.” ²⁶ Yi mił erik piik mołangin kin, Jiisas ek ka nik tor kindngii. Kindangin kin, Jiisas Owundu yi erik, eim ond peri ele kołpu, nga oł pei ombu erim. Nga bres ei nungii min, noł wain ming ei nungii kunum ele, na ek ka ei nik tor kindngii ei, kunum ele Owundu nge orung omba ni piingii. ²⁷ Yi mił erang, nga wumb nii endi, eim oł kis kun pinałim erpi eim noman tuk ele mok topu piipi, kun enarpi kunum ele, Jiisas Owundu nge ngenj bres mił ei, si nupu, nga ming noł wain Jiisas miyem mił ei nupu, yi ermba ei, wumb ei oł kis kun pinerim mił erpi kin, Jiisas Owundu nge ngenj kin miyem ele, ngonum. ²⁸ Yi peng kin, wumb pei en enim noman tuk ele kumb se mok tok, en enim kii sik, pii kun erik, kapli mulnjung kin, en enim bres ei nin, noł wain ming ele mołum ei, kapli nungii. ²⁹ Pe nga wumb endi eim oł yi nge ermba ei, bres Jiisas Owundu nge ngenj mił ei nonum; nga noł wain ming Jiisas Owundu nge miyem mił nonum; ba Jiisas ngenj pułe ei nge pii poł tunarpi kin, nonum ei, eim erpi, puł ei, sinim Gos kos owundu eim kin mendpił tonu omba. ³⁰ Oł yi nge enjing ei, enim wumb kombur ening pepi erang kin, ngenj simb angil dinga pinałim. Nimbił erang enim noman tuk ele oł kun ka pinałim. Nga enim wumb kombur kulnjung; ku. ³¹ Pe en enim kumb se, kii sik, noman tuk ele, mok tok piingii. Piik kin, oł kun ka pimba mił kunum kunum enjing kin, ekii se Gos kos owundu enim kin tonu onermba, mon! ³² Ba sinim nge Jiisas Owundu sinim kin kapli, kos piipi, kii sipi, mok topu, orung opu, kumep kis topu, ngo orung kindmba ei, yi mił sinim Erinjpin Gos nge kang ambił mułangin mił

erim. Yi mił erang, sinim mei wumb pii gii ninenjing wumb kin, Gos kos owundu tonu omba ei, piinermim mon. ³³ Yi peng kin, na angnan noł! Enim kunum ele, kułou tok, ok ende puk, men ngii ele kuni owundu endi nungii ei, wumb kombur wangin kin, enim kui erik mulangin kin, pei ok, kułou tok, ende molk nungii. ³⁴ Ba pe, wumb endi kuni tumba ei, eim ngii konu ele kuni numba. Ei erpi kin, wumb ei, eim enim kin kuni nge nungii. Mon pim kin, nga ekii se Gos nge kumep kis enim kin tonu omba. Pe nga, epi endi kii sinjing ei, nanim enim kin op kunum ele, na ei er kun ermbii.

12

Gos Nge Gui Ka Epi Ka Wii Wumb Wii Ngołum

¹ Pe Gos Gui Ka epi ka wii wumb wii ngołum. Ngołum ele nge nanim angnan noł enim ek keimi ei, pii poł tungii ni piind. ² Pe enim piinmin ei, okrii enim torung wumb mulnjung kunum ele, Seisen nge wumb enim wunduk, gos kend kin tuk sinjing. Gos kend ek ei piinarik kin, enim gos kend ei kin ekii sik puk enjing. ³ Yi mił erang, na noman ele enim ek ei keimi piingii. Piik kin, wumb nii endi Gos Gui Ka eim kin mołpu kin, nga eim kin ek endi nipi erim kin wu ei, eim ek yi mił ninermba, 'Jiisas dup konu ele am ba mendpił kin ek buł morung' ninermba mon. Nga wumb endi Gos Gui Ka mulerim kin wu ei, eim ek yi ninermba; Jiisas eim Owundu mołum; pa ninermba mon.

⁴ Gos eim Gui Ka epi ka wii kanim kanim pei wumb wii ngołum. Ba Gos Gui Ka endeim mołpu kin, epi ka ombu ngonum. ⁵ Pe nga sinim Gos Owundu nge kongun kanim eipi eipi palim mił erik mołmun; ba Gos Owundu endeim mendpił mołum ei, eim

kin, kongun erik mołmun. ⁶ Sinim Gos nge kongun ele, dinga kanim eipi eipi sipin enmin; ba Gos endeim minj mołpu kin, eim kongun ele wumb pei sipi, dinga ngang enmin. ⁷ Gos eim nge Gui Ka ei, eim wumb endeim endeim ni, andan topu ngonum. Ngang kin, Gos eim nge wumb pei mołmun ele, paki tumba nipi enim. ⁸ Pe Gos eim epi ka wii ombu, wumb eipi eipi ngonum. Ngang kin, wumb endi Gos noman ka wii mendpił palim mił ei, Gos Gui Ka paki tang kin, nipi tor kindnim. Gos Kui Ka ende ku nga, wumb endi eim Gos noman ka koi erpi palim oł piikim mił, dinga ngołum. ⁹ Nga wumb endi pii gii ninmin oł ei nge epi dinga oł erpi, Gos Gui Ka ende mołum ei, dinga ngang sim. Nga wumb endi Gos Gui Ka dinga ngang kin, wumb ening kanim kanim peng piingii ei, kapli erpi sipi, konj simba nge dinga sim. ¹⁰ Gos Gui Ka ende ku, nga wu endi jep oł ermba ei nge, dinga sim; nga wu endi dinga sipi, Gos nge noman ele nipi tor kindnim; nga wumb endi dinga sipi, Gui Ka min gui kis kongun enim mił, nik kanik kin, pii poł tonum; nga epi Gos Gui Ka kin onum epi ei, Seisin gui kis kin onum ni mok tupu, piimba epi ei sim; nga wu endi ek eipi endi piinarpi kin, kanim kanim wumb pii poł tungii mił, ek ei nipi Gos Gui Ka dinga ngang sim; nga wu endi eim piinermba ek ei, kanim kanim ok kep erpi, wumb ngang piingii dinga ei sim. ¹¹ Ba ei Gos Gui Ka endeim mendpił endeim mołpu kin, epi ka wii oł kanim kanim ombu pei erpi wumb ngonum. Gos Gui Ka epi kanim kanim ka wii pei wumb endeim endeim ngumbii ni piinim mił, yi ku ngang kin, wumb endeim endeim sinmin.

Ngenj Nge Ek Ekin Endi Salim

12 Yi mił Krai nge wumb eim kin dambiltpi ende mołpu kin, ngenj ende mołum; ba simb, angil, kumb, ningil epi kanim kanim ombu pepi, nga eim er kindang kin, wumb endeim mił mołum. (Sinim yi mił ku ngenj, simb, angil epi kanim kanim pepi, nga sinim wumb mił erpi kindang kin, ngenj endeim endeim ni mołmun.) 13 Pe sinim mołmun wumb, kombur Jura wumb, nga kombur wumb tilap eipi pii gii ninjing wumb; nga wumb kombur wumb endi kin kongun wii erik ngołmun; nga wumb kombur en enim nge, epi kanim kanim ermin ni piłmin. Wumb pii gii ninjing ei yi elmin wumb pei ombu, ei Gui Ka endeim ele noł pek, ok dambiltik, se ende punjung. Nga Gos sinim wumb pei Gui Ka endeim ele mendpił erpi, sipi kindang kin, o pun ende mołmun. 14 Pe sinim ngenj ele endeim mił aninga endi pinalim mon; ba ngenj simb, angil, kumb, ningil epi kanim kanim aninga pei mołum; ba ngenj endeim ele mołum. 15 Pe wumb endi nge eim simb ei, eim yi nimba, “Na nanim angil pinal mon. Yi mił ku, “Nanim ngenj ele aninga pinal ku,” pa ni simb yi nimba. Ba simb eim ngenj ele aninga mołum. 16 Pe wumb endi nge eim kom ei yi nimba, “Na nanim ningil pinal mon! Yi mił ku, nanim ngenj ele aninga pinal ku.” Yi nimba; ba kom eim ngenj ele aninga mołum. 17 Pe sinim ngenj pei ningil minj pep pułang kin, ek tangk kin, elangin ei erik, piłangin mił nenj? Pe nga kom minj pei ngenj ele pep pułang kin, mur top kunum ngop elangin, epi ei er piłangin mił nenj? 18 Ba ngenj ei yi mił mon. Gos eim sinim ngenj ele epi endeim endeim ni pendim ei yi mił; ei eim noman to piipi, ermbii ni pirim mił, eririm. 19 Sinim ngenj ele aninga mił endi piłang kin, ei ngenj mendpił ele

endi pinenłang mon. 20 Ba sinim ngenj ele, yi mił pinalim mon. Wu amb ngenj ele simb, angil, kumb, ningil, epi kanim kanim aninga pei, ngenj ele palim. Ba yi mił erang, wumb ngenj endeim palim. Yi mił ku, sinim pii gii ninjing wumb tilap ende mołmun; ba kongun eipi eipi palim. 21 Yi peng kin, wumb endi nge ningil yi nipi angil kin, kapli yi ninermba mon. “Na nanim mendpił kapli ngenj kongun ele ermbii,” pa nim. “Sikind pui!” Nga wumb endi nge peng yi nipi, simb kin kapli yi ninermba mon ku, “Na nanim mendpił kapli ngenj kongun ele ermbii,” pa nim. “Sikind pui!” pa nim. 22 Ei yi mił mon! Ngenj ele aninga piinmin ei, dinga pinalim; ba ei ngenj ele pinerim kin, ngenj ei kun ka pinermba mon ku. 23 Pe nga ngenj kombur sinim piipin ei, epi mendpił mon; epi wii mił, ni piimin. Ngenj aninga ei, pandi topun, er ka erpin, kanpin kin, kun erpin se andinmin. Pe nga ngenj endi ka pinalim ni piinmin ei, er ka erpin nga kanpin kin, kun erpin se andinmin. Yi peng kin, sinim ngenj ele aninga, singambil sinermin. 24 Pe sinim ngenj aninga, ka mendpił salim ei kapli, kongun endi ka erpin ngumun pinalim. Gos eim mendpił yi erpi kin, ngenj se endi kindpi, pendim palim. Erang kin, ngenj aninga kombur ele en enim wii mił ni piinmin; ba eipi aninga kopur erpi sipi, tonu kindang kin, embe tonu kindim. 25 Yi peng kin, ngenj ele aninga aninga orung orung si kindnerngii mon! Ba ngenj ele aninga eipi eipi palim ei, noman ende sek kin, endeim endeim ni noman to piingii. 26 Yi mił ku, sinim pii gii wumb ei, ngenj aninga aninga mołmun. Mułangin kin, ngenj ele aninga aninga palim ei, ngenj ele aninga endeim kumbii sim kin, ei

ngenj pei, kumbii minj sik pungii. Pe nga ngenj aninga endeim nge embe ambilk tonu kindnjing kin, ngenj pei yi ku ka piingii.

²⁷ Enim pei Kraiss nge ngenj mił mołmun. Enim endeim endeim ni Kraiss nge ngenj aninga aninga ełe, molk tuk tuk enmin. ²⁸ Pe Gos eim nge wumb tilap ei, eim kongun ka wii ngang kin, erik mołmun. Kumb se mołmun ei, Gos ek se andiłmin wumb; nga Gos ek ka koi erpi palim ei, piik niłmin wumb; nga ekii se, wumb kin ek andan to ngołmun wumb; nga wumb ombu jep oł kanim kanim ełmin wumb ombu; nga mering ening peng kanim kanim kaplı erik sipik kun ełmin wumb; nga wumb eipi paki tok ełmin wumb; nga wumb kongun ełmin wumb nge tep ełmin wumb; nga wumb ek eipi eipi pi-inenjing ek ei sik, nik tor kindiłmin wumb. ²⁹ Pe en enim wumb pei, Gos eim ek se andiłmin wumb pei mon; nga en enim wumb pei, Gos epi ekii se ermba epi ei piik niłmin wumb pei mon ku. Nga wumb pei Gos nge ek andan tołmun wumb pei mon; nga wumb pei, jep oł kanim kanim ełmin wumb pei mon ku. ³⁰ Nga wumb pei ening peng kanim kanim pimba ei erik, kun erik, paki tok, ełmin wumb pei mon; nga wumb pei ek eipi eipi wumb ei piinanmin ek ei, ningii wumb pei mon; nga wumb pei ek ei kep erik sik, wumb piingii ek ełe tuk kindang kin, piingii ei, wumb pei erngii wumb, pei mon ku. ³¹ Ba enim noman tuk ełe, dinga kindik kin, Gos Gui Ka enim wii ngum epi ka wii ombu minj, noman to piik singii. Sik kin, yi erang, andlam ełe nanim andan tumbii, ekii sinjing ei, am ka wii mendpił ei nge, noman kultmun oł ei.

13

Noman Kultmun Oł Ei

¹ Pe na nanim wumb eipi eipi nge ek ei piip nimbii min, Gos enjel ninmin ek ei piip nimbii. Ba pe, nanim noman kultmun oł ei, nanim kin pinerim kin, nanim ek nimbii ei, epi wii beli kepıi tangin kin, gur ninim min, ond giramus kepıi ngonmun ei mił, nanim ek ei yi mił pimba. ² Pe na nanim Gos eim epi ekii se ermba ek ei, ni tor kindiłmin oł ei dinga sip nimbii nin, Gos nge ek koi er palim ek ei pei piimbii nin, Gos eim noman ka wii ei epi kanim kanim pei nam piil ku. Nga nam pii gii dinga pim kin, ei kaplı komung ei, orung pui nimbii, kaplı ba; ba nam noman kultmun oł ei nge, nam kin pinerim kin, kaplı nam epi wii mił mendpił mułmbii. ³ Pe nanim epi kanim kanim pei seng sip kin, wumb epi sinałim wumb ngumbii. Pe nga nanim ngenj Gos opu orung wumb ngamb kin, wumb ei sik, dup kełngii; ba na nanim wumb noman kulk enmin oł ei, nanim kin pinerim kin, kaplı ei nanim paki tunermba mon.

⁴ Noman kulk ngok enmin oł ei, yi mił peng. Wumb eim kin ek kis nik ngok enjing; ba eim ek ka nipi, orung kindmba; nga wu ei, wumb eipi paki ka tołum; nga eim wumb eipi endi epi min ka wii epi salim wumb ei kin simbii ni piipi kin, noman kis piipi, ngonermba mon. Nga yi ku, wu ei, eim embe ambıl tonu kindnałim mon ku. Nga wu ei eim noman eł ambıl tonu kindnałim mon. ⁵ Pe nga noman kulk ngołmun oł ei, wumb eipi kin oł kun pinałim mił, oł erpi kin, oł ei enałmin mon. Pe nga oł ei, eim nge epi mendpił eim noman topu pinałim mon. Nga oł ei sikirpi jiki pang wu endi kin ni epi kin ei enałim mon. Nga oł ei, wumb eim kin oł kun pinałim oł ei eim kin enmin; ba ei eim noman to piinałim mon. ⁶ Pe nga noman kultmun oł ei, wumb nge oł kis kun

pinalim ei kin, ka piinalim mon. Ba wumb Gos nge ol kun ka elmin ol ei kin ka piilmin. ⁷ Pe nga noman kulmun ol ei, wumb noman ele elmin ol ei kin ka piinalim; ba ei ek ni tor kindnalim embin ei ko wupu, si kindnalim mon. Pe nga ol ei pii gii nilim ei eim wumb kin epi ka wii elmin, kis enalmin mon. Pe nga ol ei, eim Gos ol ermba ei piipi kin, kui er molum. Pe nga ol ei, eim ol embin tui eim kin tonu om; ba eim dinga angilim.

⁸ Noman kulmun ol ei nge, kunum kunum pepi ba minj, poru ninermba mon. Ba nga Gos ol ekii se ermba ni tor kindilmin ol ei, poru nimba. Pe nga ek eipi eipi wumb piinalmin ek ei, wumb kombur sinjing; ba ei kapli nga ek tingnengii mon; ei poru nimba. Nga ol ei, noman owundu koi erpi palim ol ei, poru nipi, si kindmba. ⁹ Ei yi mil, pe sinim ol ei, noman ka wii ele aninga kopur piilmin. Nga pe sinim ol ei, Gos epi koi erpi palim ei ekii se ermba ol ei, ni tor kindilmin aninga kopur piilmin. ¹⁰ Pe nga ekii se sinim noman piilmin ol kun ka wii mendpil tonu omba kunum ei, noman piilmin dinga ol ei aninga kopur kun ka pinalim mil, ei poru nipi, si kindmba; ba noman kultmun ol ei, kunum kunum mulmba.

¹¹ Ok kunum ele, nanim kangil kembis muls. Kunum ei, nanim ek tenginj ei, kangil kembis mil ek tenginj. Nga na kangil kembis mil noman to piinj. Nga nam kangil kembis mil noman ele mok top piinj. Ba ekii se, pe nanim wu mo lup kin, kangil kembis noman ele ol ei si kindip, poru ninj. ¹² Kapli pe, sinim nol ele kaninmin ei, min men ele, ei kun ka mil mon. Ei yi mil ku, sinim Gos ek keimi aninga kopur pii pol tunanmin. Pe nga ekii se, Jisas Owundu orung omba kunum ei, sinim Gos nge noman ka wii piik kenmin. Yi mil ku, pe

sinim wumb kumb ningil kaninmin. Pe na Gos ek keimi aninga kopur piind; ba ekii se, na Gos ek keimi pei piimbii. Ei yi mil ku, Gos eim na kin pei kanpi piinim.

¹³ Ba pe nga, ol kunum kunum palilim ol ei, tekliki molum. Ol ei endi Gos kin pii gii nilmin ol; nga ol ei endi, Gos kin kui er molmun ol; nga ol ei endi, noman ngolmun ol, palim. Ba kumb se mendpil ol ele noman ngolmun ol ei nge palim.

14

Gos Gui Ka Epi Ka Wii Kumna Wii Ngonum

¹ Yi mil erang, enim wumb noman kulk ngok elmin ol ei, noman am dinga nga kindik kin, to piingii. Piyangin kin, nga enim noman ele to piik, Gos Gui Ka epi ka wii kanim kanim wii ngang kin, singii. Ba Gos Gui Ka epi ka wii kumna epi ei, enim noman dinga kindik kin, singii. Singii epi ei, Gos epi koi erpi, ek keimi palim epi ei wumb ni tor kindik kin, ningii. ² Pe nga, wumb endi ek eipi eipi piinanmin ek ei, ninim ei nipi, ya mei ele wumb ngonanim mon; ba eim ek ei nipi, Gos kin kun ngonum. Nimbil erang, wumb endi mo lup kin, ek ei piinanim. Ba Gos Gui Ka ele nge, dinga ei, Gos ek keimi koi erpi, palim ek ei nipi, tor kindpi erim. ³ Ba nga wu endi Gos eim ek keimi ol ekii se erpi, tonu omba palim ek, ei nipi, wumb ngonum. Ngopu erang kin, wumb pii gii dinga erpi, nga wumb noman ele to piik, ol kun ka palim ei, erik mulangin kin, nga wumb noman tuk ele dinga sik, emin mulngii. ⁴ Pe wu endi eim ek eipi eipi piinanim ek ei nimba, wu ei, eim noman tuk ele mendpil paki topu, ngonum; ba wu endi Gos eim ek keimi ol ekii se ermba ol palim ek ei nipi, wumb ngonum ei, Gos nge tilap wumb pei nge noman tuk ele paki topu

ngonum. Yi mił, enim Gos ek keimi koi erpi pałim dinga ei singii.

⁵ Pe nga, nanim yi ni piind. Enim pei kapli ek eipi eipi wumb piinanmin ek ei, ningii ni piind; ba na enim noman owii ngond ei, enim pei Gos eim ek keimi, koi erpi pałim ek ei ni tor kindik ningii. Pe wumb ei, Gos eim ek keimi koi erpi pałim ek ei, nipi wumb ngonmun. Nik wumb ngonmun kongun ei, am epi owundu mendpił pupu, pepi ba; ba nga wu endi eim ek eipi eipi eim piinanim ek ei nipi, wumb ngonum. Ba pe nga wumb endi mołpu pendpi kin, ek ei nge kep erpi ngang mulerim kin, kapli ek ei, Gos tiłap wumb pei paki tunerim mon. Tunerang kin, wu ei ek eipi eipi ni tor kindpi ermba wu ei, eim kongun mani mułmba. ⁶ Pe na angnan noł, na enim kin ombii kunum ei, op kin, enim piinerngii ek eipi eipi nip ngumbii. Ba nga na enim kin Gos ek keimi konj endi nipi ngumba ei, nip enim ngunermbii min; Gos ek ka pułe koi erpi pałim enim kin nip ngunermbii min; Gos eim ek keimi koi erpi pałim ek ei, nipi tor kind ngunermbii min; nga enim piingii ek kombur; nip andan top ngunermbii kapli na ek eipi eipi piinand ek ei, enim kin nip ngunj kin, ei epi pei enim paki tunermba mon!

⁷ Yi mił ku pe nga, mingał min giisa, noman konj pinalim wumb mił, pe nga golang ek eipi eipi kun ka tingnerim kin, sinim golang ek mong ei pii kun enanmin mon!

⁸ Pe nga, wu endi eim opu nginmał erngii kunum tang seng kin, wu endi wii tumba ei, kun ka tołmun mił tumba. Nga wii kun tunerim kin, wumb opu nginmał erngii nge erik, kun erik mulerngii mon. ⁹ Nga enim yi mił ku, nga wumb endi kapli enim ek mong eipi endi wumb piinerngii ek ei nengin kin, kapli ek pułe ei, pii poł

tunerngii mon. Ba enim ningii ek ei, konu pop top sipipi, ek wii mił endi kindang kin, punum. ¹⁰ Yi mił, mei konu orung orung ek eipi eipi pei pepi punum. Ba ek ei, ek wii mił mon. Ek ei nge, pułe eipi eipi sałim. ¹¹ Ba wumb ningii ek ei, na pii poł tunenj kin, ningii wumb ei, tiłap eipi wu ni piingii; nga yi ku, wumb ek eipi ningii wumb ei, tiłap eipi ni piimbii. ¹² Pe nga enim yi mił ku, Gos Gui Ka nge epi ka wii ei wii ngonum ei, simin ni piinmin. Pe nga, enim kapli noman ełe to piik kin, Gos Gui Ka epi ka wii ei wii ngum epi sik, kongun dinga erik, Gos nge tiłap wumb pii gii dinga sek kin, ei nge Gos koi erpi pałim dinga oł ei simin.

¹³ Pe wu endi eim piinanim ek eipi endi nimba ei, eim Gos kin prei erpi, kii seng kin, ek ei, ak topu, ni tor kindmba oł ei, Gos eim paki topu ngumba. ¹⁴ Pe enim ek eipi eipi piinanmin ek ełe nge, enim prei enjing kin, enim nge noman tuk gui ei prei erpi mołum; ba enim noman ełe prei enanim mon. ¹⁵ Yi mił peng, enim ek eipi eipi piinanmin ek, Gos Gui Ka paki tang kin, prei erngii. Enim kapli enim nge noman tuk gui ełe, prei erngii; nga enim noman ełe yi ku, prei erngii. Nga enim ek eipi eipi piinanmin ek, enim nge noman tuk gui ełe golang nik piingii. Nga enim noman ełe golang nik piingii ku. ¹⁶ Nim yi enen kin, pe nim noman tuk gui ełe mendpił, ek ka nikin, Gos kin ngunjii. Pe nga wu endi tuk kułou tungii konu ełe mołum; ba eim ek ei pii poł tunanim ek ei, keimi ni ngumba; ba nim prei erkin, ek ka nikin, Gos ngunjii ei, eim kapli nimba; ba ek ei pii poł tunanim, mon ku. ¹⁷ Pe nga ninim ek ka nikin, Gos ngunjii ei, ka piim kin, wu endi nim kin tep to mułmba wu ei kin, noman tuk ełe paki tunerim mon.

18 Pe na Gos kin ka piip, ek ka nip ngond ei, ek eipi eipi piinand ek ei, ni tor kindind. Kindind ek ei na mendpil nip tondrung pup; nga enim pei kambip, mani kindind ei, enim ek eipi eipi piinanmin ek ei, ni tor kindinmin. 19 Ba Gos nge tilap wumb ei, Gos kin ek ka nik elmin kunum ele, na noman ele kapli ek mong endeim endeim ni, angil orung mendpil nimbii. Nipi ek ei, kapli wumb eipi pei mulangin kin, ek ei andan top nip ngumbii. Ba na ek eipi eipi piinand ek mong 10,000 pei ek mong ei, ninermbii mon. Nimbil erang ek ei enim noman tuk ele, paki tunermba mon.

20 Angnan no! Enim ol ei nge, noman ele kangki ambil kembis mil yi mulerngii, mon. Ba ol kis ele nge, kapli enim kangki ambil kembis mil ol kis enalmin mil ku, noman to piik erik mulngii ei kapli. Ba en enim noman ele nge, dinga pang kin, wumb dinga mil mulngii. 21 Gos eim nge lo ek ele yi mil polk, pendnjing palim.

“Wumb eipi gupu ele nin, wumb ek eipi nilmin wumb ombu nin, na wumb ei kin ek nemb kin wumb ei, piingii nip ninj. Ba yi ku erik, nanim ek nind ei piinanmin,” Owundu yi nim.

22 Yi mil erang, wumb ek eipi eipi piinanmin ei, ni tor kindmin ek ei, Gos nge pii gii ninjing wumb nge mon; ba Gos nge dinga jep kin pii gii ninenjing wumb ei kin, andan tonum. Ba nga Gos ek keimi koi erpi palim ni tor kindinmin ek ei, pii gii ninenjing wumb ei kin, ek mon; ba ek ei, Gos kin pii gii ninjing wumb ei kin, Gos noman ele, andan tonum.

23 Yi peng kin, Gos nge tilap wumb pei kulou tungii kunum ele, nga wumb ombu pei en enim ek eipi eipi piinanmin ele, tangk ni tor tor er mulngii. Pe nga wumb

kombur, torung molmun min, pii gii ninenjing wumb kombur ok, mulngii ek ei piik, en enim yi ningii, “Ei enim noman mendpil pinaim, wulu pang kin, nik er molmun ni,” yi ningii. 24 Ba enim Gos eim nge ek keimi koi erpi palim ek ka ei, nik tor kindnjing kin, wumb kombur pii gii ninenjing wumb mulngii min, torung wumb kombur, tuk ok mulngii ei, ek ei opu, noman tuk ele kileng tang kin, noman ak to piingii min, en enim ol kis kun pinerim mil enjing pimba ei, mok tok piingii. 25 En enim noman tukrung koi erpi pimba ei, opu peni ele tor omba ei, en enim Gos kin ming kopsing, pii pol molk kin, Gos kin noman to piik kin, ek ka ni ngungii. Nik kin, yi ni tor kindngii ei, “Gos keimi ya sinim kin molum.”

Gos Kin Men Tok Elmin Ol Ei Kun Ka Pimba

26 Angnan no! Na yi mil ni piind, ei kunum enim o ende puk, Gos kin ek ka nik erngii ei, wu endi golang nimin ni tu wulum. Nga wu endi ek andan tolum nge wu. Nga endi Gos ol erim ek ei nipi tor kindilim nge wu. Nga wu endi ek eipi eipi piinanmin ek ni tor kindilim nge wu. Nga wu endi ek eipi pule ei ak topu, ni tor tor erpi ngolum nge wu. Epi kanim kanim erngii ei Gos nge tilap wumb paki tolum epi minj erngii. 27 Pe nga wumb endi ek eipi eipi piinermba ek ei, nimba pim kin, wumb tal nin, tekliki mendpil, kapli ningii kunum endeim wu endeim mendpil nimba. Nga wu endi kapli ningii ek, endeim endeim ni kep erpi kindang kin, ek ei piingii. 28 Pe wu endi piinerim ek, eipi eipi nimba wumb mulngii; ba ek kep ermba wu endi mulerim kin, wu ek nimba wu ei, wu yi nge ei kulou tungii konu ele, ek tingnermba mon. Ba eim ni piipi kin, nga ek nipi konu eipi pupu

kin, ei eim kin Gos kin mendpil nimba. ²⁹ Nga wumb tał min tekliki, Gos eim nge ek ka koi erpi pałim oł ei nik, tor kindngii. Nga wumb kombur molk, kanik pii poł tok, 'Yi ninmin yi ninmin,' nik mok tok erngii. ³⁰ Ba nga wu endi tuk kułou tungii konu ełe mołpu kin, ek nimba ek endi konj Gos eim andan topu ngum. Ngang kin, wu ei piipi kin, eim kin wu endi kumb se angpi ek nipi kin, tor kindpi ngopu mułmba wu ei, ek ninermba mon! ³¹ Enim pei kapli Gos eim ek ka koi erpi pałim ei nik, tor kindngii. Ba wu endeim endeim ni ku ni pangin kin, wumb pei tuk mułngii ei, paki tang, piik sik kin, noman tuk ełe dinga ngang singii. ³²⁻³³ Pe nga Gos eim oł kun enałmin oł ei nge, pułwu mon; ba Gos eim noman emin pułwu mołum. Yi ku, Gos eim ek koi erpi pałim ek ka ei nik, tor kindik, wumb ngołmun wumb ei, en enim noman tuk gui ei, en enim tep ełmin. Yi erang kin, wu endi ek nimba, wu eipi endi, kom seng kin wu eipi nimba.

³⁴ Yi peng kin, Gos nge tilap wumb yi mił ku amb en enim Gos nge tilap wumb kułou tungii konu ełe angk, ek endi nik, enerngii mon. En enim angk, ek endi tangk, nik enerik mon; ba wenjing kin ek piik, ekii sik erngii. Erik kin, Gos lo ek ełe ok, yi mił nirim. ³⁵ Pe amb en enim ek endi pii kun enarik, kii singii peng kin, amb ombu en enim ngii konu ełe puk, wenjing kin kii sik, pii poł tungii. Nga kułou tok molk, ek ningii konu ełe, amb endi angpi, ek kii sip, yi enermba mon. Nimbił erang oł kun pinalim ei, en enim singambił singii.

³⁶ Nimbił erang enim oł ei nge, ekii sinenjing? Gos eim ek ka ei, enim kin mendpil tor om min? Nga Gos ek ka ei enim kin mendpil tonu om min?

³⁷ Pe wumb endi eim Gos nge ek

ka koi erpi pałim ei nipi, tor kindpi kin, wumb ngumbii ni piim kin, nga Gos Gui Ka ei ka wii epi kanim kanim wii ngonum dinga ei, endi sim pim kin, eim kapli noman to piimba. Ełe nge, na mon połup enim ngond ei, Gos Owundu eim nge lo ek dinga nipi ngum. ³⁸ Pe wumb endi na Pol ek ei piinarpi, noman eipi eipi piipi endim kin, enim wu ei kin yi piingii. Wu ei Gos nge ek ka koi erpi pałim ni, tor kindnałim wu ni piingii.

³⁹ Yi peng, nanim angnan no! En enim Gos ek ka keimi koi erpi pałim ek ei, ni tor kindik kin, ngungii kongun ei, noman dinga kindik erngii. Ba enim wu endi ek eipi eipi piinanim ek ei, nimba wu ei, mon pa ninerngii mon! Nga ek pii poł tunerngii ek ełe, pinermin pa ninerngii mon! ⁴⁰ Ba sinim Gos kin ełmin oł pei, enim am kun ka pimba mił, mendpil erik pungii.

15

Jiisas Kraias To Kundnjung Ba Nga Konj Tonu Om

¹ Pe nanim enim kin nga nemb kin, piingii. Angnan no! Jiisas Kraias eim ek ka ei nip enim ngunj. Ngunj ek ei, enim piik sinjing ełe nge, en enim pii gii ei erpi, dinga kindang kin, enim angk, dinga kind er mołmun. ² Ek ka ei, na nip tor kindip enim ngunj ei, ek ka ełe Gos erpi, enim sipi orung sim. Ek ka ei enim noman tuk ełe ambilk gii nik mułngii. Ba enim pii gii ninjing ei, epi wii mił pim kin, Gos enim sipi orung simba min?

³ Pe na nipe ek endi ok sinj ei, nip tor kindip, enim kin ngond. Ei yi mił, ei am epi owundu mendpil, Kraias eim ond peri ełe kołpu, sinim oł kis kun pinerim enjpin ei, kil ngum. Ngang kin, ei tuk Gos eim nge ek ok nirim mił, yi nipi pałim. ⁴ Wumb Jiisas kui tunjung; nga kunum tekliki ełe nge, nga angpi,

konj tonu om. Om ei, Gos eim nge ek ele yi nirim mił palim. ⁵ Kumb se Jiisas Piisa kin tor wang kin, Piisa eim kenrim. Nga kunum endi Jiisas ek se andilmin wumb mulk konu ele tor wang kin, kenik. ⁶ Nga Jiisas eim nge wumb tilap 500 pei kin opu, nga kopur kin eim kenjing ei, kunum ende minj kenik, wumb kopur pei konj mołmun. Ba nga wumb kombur kulnjung. ⁷ Nga Jiisas opu, Jeims Jerusalem men tołmun ngii tep erpi wu kin wang kin kenrim. Nga ekii se Jiisas eim nge ek se andilmin wu ombu kin pei wang kin kenik.

⁸ Am ekii se mendpil, nanim Pol Jiisas na kin wang kenj. Nimbił erang na ek se andilmin wu ekii se mendpil tonu onj. Na nam kangil kembis kun ka mił tonu onerir mon. Yi mił ku, Jiisas Owundu na kin om ei, na kenj ele ei, jep oł mił endi na kenj. Kunum ei, na Gos tilap wumb kin oł embin tui erip ngunj. ⁹ Pe na nam Jiisas nge ek se andilmin wu ombu ei kin, wu num mon; na kembis wii mił mendpil tuk onj. Pe na nanim Jiisas nge ek se andilmin wu, ningii wu mił mon. Nimbił erang nanim Gos nge tilap wumb mulnjung ei, top er kis mondup kin, nga sip, kan ngop kin, yi enj. ¹⁰ Ba Gos eim nge noman ka na kin ngopu, sim konu ele, na moł. Pe yi nge na moł. Gos eim nge noman ka na kin ngum ei nge, mong tumba mił wii punerim mon. Na Pol kongun dinga enj kin, Gos nge ek se andilmin wumb eipi, Gos nge kongun ka enjing ei, to mani kindinj. Ba kongun ei, na nanim nge dinga ele enenj mon. Ba Gos eim nge noman ka na ngang kin, paki topu, tep to enjpil. ¹¹ Yi peng kin, Gos ek ka ei nge na kin tor wang enim piinjing min; ek ka ei nge en enim Gos ek se andilmin wumb eipi kin tor wang piinjing ei ek endi pinalim mon. Ei sin pei ek ka ei nipin, tor kindpin

kin, enim ngonmun. Ek ka ele, enim pii gii ninjing ei, ek endi ka wii palim.

Nga Ekii Se Kulii Wumb Angk Tonu Ongii

¹² Pe nga sin ek ka ni tor kindinmin ei, Kraiss eim kołpu, nga angpi, opu konj tonu om. Pe nimbił erang enim kombur wumb molk, kulngii wumb ei nge angk, tonu ok, konj punerngii mon pa niłmin. ¹³ Ba pe kulii wumb angk, tonu ok konj punerngii ei, keimi pim kin, ei Kraiss eim angpi opu, konj punerim mon ku. ¹⁴ Kraiss kołpu, nga angpi, opu konj punerim kin, sin ek ka ei ni tor kindpin, enim ngumun ei, epi wii mił pimba. Nga enim pii gii ningii ei, epi wii mił pimba ku. ¹⁵ Ei am keimi pimba ku; nga sin ek ni tor kindpin ngonmun ei, Gos kin ek kend topun ngonmun. Nimbił erang sinim Gos eim ek ninmin yi mił, Gos eim Kraiss kołpu peng erpi, eim sipi konj kindim ek ei ninmin. Ei nga, Gos eim Kraiss erpi sipi, konj kindnerim pim kin, kapli pe nga keimi, kulngii wumb ei nga angk, tonu ok, konj punerngii mon ku. ¹⁶ Pe nga Gos wumb kulnjung wumb ei, nga tonu ok, konj mulenjing pim kin, keimi yi ku, Gos Kraiss eim angpi, tonu opu, nga konj punerim mon ku. ¹⁷ Pe Gos Kraiss eim angpi, tonu opu nga konj sinerim pim kin, nga enim nge pii gii ninmin ele nge, epi paki tunermba mon. Enim nga oł kis elmin oł ei kumep kis singii nge mołmun. ¹⁸ Ei nga yi ku, Kraiss nge pii gii ninjing wumb ei kolk, wii puk, am punmun. ¹⁹ Pe sinim yi mił mendpil ni piinmin ei, sinim mei ele noman konj mołmun kunum ele, sinim Kraiss eim kin pii gii nipin kin, orung omba nge kui er mołmun. Nga wumb kombur wumb eipi kin kaimb kultmun ei, kembis mił ba. Nga wumb ei

sinim kin kaimb owundu kis kulk ngungii.

²⁰ Ba ei keimi mendpił, Kraiss kolpu, nga angpi, tonu opu, nga konj tonu sim. Nga wumb kolk, or mił palmin wumb ei, Kraiss eim konj tonu opu, eim kuni mong kumna mił topu, peni ele tor om. Ei yi mił ku, Gos wumb kolk, palmin wumb ei, erang kin, angk tonu ok, nga konj pungii ku. ²¹ Ei yi mił, wu endeim Andam mendpił erang kin, wumb pei ol kis ele, kulngii ol ei tonu om. Yi mił ku, nga wu endeim mendpił Jiisas erang kin, wu pei kolk, nga angk, tonu ok, nga konj tonu ongii. ²² Ei yi mił, kulii ol Andam erang kin, sinim wumb pei koltmun. Ei yi mił ku, nga Gos nge tilap wumb Kraiss kin o ende puk, mołmun wumb ei, kulngii ei erpi sipi kin, nga konj tonu simba. ²³ Ba wumb pei endeim endeim ni, en enim nga angk, ok konj puk erngii ei, en enim kunum tangpi simba mił, ku erngii. Kraiss eim kumb se mendpił erim. Nga mering wumb ni, eim nge wumb tilap ei, eim nga orung omba kunum ei, wumb ei tonu nga konj ongii. ²⁴ Pe nga kunum poru nimba kunum ei, epi kanim kanim pei poru nimba kunum ei, Kraiss eim kaplı, opu orung wumb pei tep elmin wumb ei nin, nga gapman kongun enmin ei nin, nga dinga kanim kanim ele, kongun enmin ei pei topu mani kindpi, tep er mołum konu ei, pei sipipi kin, Arim Gos ngumba. ²⁵ Ei yi mił, Kraiss eim tep erpi, mołpu pang, kunum ele, eim opu orung wumb pei to mani kindpi kin, Kraiss eim simb ele kamb mandring kindmba. ²⁶ Pe am ekii se mendpił opu orung epi ombu ele, wumb koltmun ol ei, to mani kindpi kin, nga ei poru nimba ku. ²⁷ Gos nge eim ek ka ele yi ninim, "Gos eim epi kanim kanim pei sipi, eim simb ele kamb man-

dring kindpi erang kin, eim epi ombu tep erpi mołmba. Gos ek keimi ei peni ele palim ei, sinim piinmin. "Epi kanim kanim pei," ninim ek ei, Gos Kraiss kin sipi to mani kindpi kin, ninanim mon. Ba Gos ei eim mendpił Kraiss kin mandring mulermba mon. Ei eim epi kanim kanim pei Gos eim Kraiss simb ele kamb mandring kindang kin, tep enim. ²⁸ Ba ekii se kunum ele, epi kanim kanim pei sipi kindang kin, Kraiss eim tep ermba. Erpi kin, nga kaplı Gos Kingam Kraiss ei eim Arim Gos kin kirkar er pupu mołmba. Ok, Gos eim erang kin, Kraiss epi kanim kanim pei tep enim; ba pe nga, Gos eim Kraiss nin, epi kanim kanim pei tep erpi mołpu kin, kumb ele mendpił mołmba.

²⁹ Pe nga ek ei wumb kulngii nga angk tonu konj ongii keimi pinerim kin, kaplı wumb kombur noł pek wumb kulnjung wumb ei nge, paki tungii nge elmin ol ei, wii mił mołmba. Pe nga keimi mendpił, wumb kulii kombur angk, tonu konj punerngii. Mon pim kin, kaplı wumb noł pek ei nge, wumb kulii paki tungii mił nenj? ³⁰ Pe nga ek ei keimi pinerim kin, sin sinim ek se andilmin wumb kin, ek ni tor kindmin kunum kunum ele, sin to kis mundmba konu ele, tuk pupun pupun enmin ei, wii mił enmin min? ³¹ Angnan noł! Kraiss Jiisas sinim nge Owundu enim eim kin o ende puk mołmun ei nge, na enim embe ambıl tonu kindip ngond. Ek ei keimi! Nga yi ku, na ek dinga nip ngond, ei kunum kunum na opu orung wumb kin kulmbii erip erip end. ³² Pe na ek ekin mił nimbii end. Epeses konu owundu ele, na wumb ka simbii mił epi ombu kin ek mił erip erip enj. Epi ei nge ol enj ei, wii mił pim kin, kaplı kulngii wumb nga angk tonu konj punerngii. Ba nga keimi Gos wumb kulii wumb nga angk,

ok nga konj tonu punenjing pim kin, kapli ek ei wumb nilmin mił kun ka mułmba ku. “Sinim kuni ni, noł nopun, ka piipin kin, kapli topuł sinim kułmun poru nimba,” wumb yi mił nilmin.

³³ Enim kapli, kanik wiik tangin kin, wumb kombur ek ei nge nik kin, enim to wulu kindik, si kindnerngii mon! Wumb oł kis elmin wumb ei erangin kin, nga wumb oł kun ka erik mołmun wumb oł ei nge, erik kis mondunmun. ³⁴ Pe enim noman wulu punum oł ei, si kindik kin, kun ka mułngii. Mol k kin, oł kis enmin oł ei, nga enerngii mon! Na nind ek ei, enim piyei! Enim mołmun wumb kombur, Gos kin pii poł tunanmin. Na nind ek ei nge, enim singambił singii, nip nind.

Kolk, Nga Tonu Ok, Konj Puk, Ngenj Konj Eipi Mił Singii

³⁵ Ba wumb endi yi kii simba koltmun wumb ei, nga angik, tonu ok, nga konj pungii mił nenj? Kuli wumb ngenj nipe ngenj endi silangin kin, nga tonu konj ołangin?” ³⁶ Pe na enim kin ek yi mił nind. En enim noman pinalim wumb! Pe keimi, enim kuni mong endi mer mei ele telangin kin, ei tonu op, mun onermba; ba kumb se kuni mong ei kołpu pendpi kin, nga mun omba. ³⁷ Pe nim mer mei ele, kuni emb endi talkin, pendin kuni mong ei, ekii se mong tumba mił ei mon! Pe kuni kinapi mong emb endi min, kuni emb kanim eipi endi, nim telin ei tonu opu, kuni nipe kuni endi, mong tumba nikin telin? ³⁸ Ba Gos eim kuni ei nge, nipe ngenj endi simba ei, eim noman ele piim mił, ku ngonum kuni mong ombu, en enim ngenj palim mił ku ngonum.

³⁹ Nga epi kanim kanim pei, en enim ngenj ei, pei kanim ende minj pep punanim mon. Wumb ngenj ei, en enim ngenj kanim

ende palim, nga kung kanim kanim ei ngenj endi eipi palim. Nga kei ombu, en enim ngenj palim ei, kanim endi eipi palim. Nga omu ombu, en enim ngenj kanim endi nga eipi palim ku.

⁴⁰ Pe nga tonu epin konu ele epi ombu, ngenj salim; nga ya mani mei ele epi ombu, yi ku ngenj salim. Ba epin konu ele epi ombu, ngenj tilang ka wii kanim endi salim. Nga ya mani mei ele konu epi ombu, ngenj kanim eipi salim. ⁴¹ Nga eni ei, eim nge tilang kanim endi salim. Nga oi ei, eim nge tilang eipi endi salim; nga kor kanjip ei, eim tilang eipi endi salim. Nga kor kanjip en enim mołmun ombu, en enim tilang ombu pepi kin, kanim kanim kindnim ei, en enim kin palim.

⁴² Ei sinim yi mił ku, kulnjung wumb nga angik, tonu ok, nga konj pungii wumb ei, ngenj sipik, tukpu tonmun kunum ei, ngenj ei pupu nga mei telmba. Ba nga angk, tonu ok, nga konj mułngii ei, en enim ngenj ei purnermba mon ba; kunum kunum konj ka mułmba. ⁴³ Pe ngenj kui tonmun kunum ei kis mołpu, ngenj ei wumb keningii ka pinerim; nga dinga pinerim ku. Ba ngenj nga angk, tonu ok nga konj pungii kunum ei, ngenj tilang ka simba; nga ngenj dinga pimba ku. ⁴⁴ Pe ngenj kui tonmun kunum ei, mei ele nge ngenj; ba ngenj angk, tonu ok, nga konj pungii kunum ei, tonu epin konu ele nge ngenj. Nga ngenj ei nge mei ele, keimi ngenj mendpił pim kin, ei yi mił ku, nga tonu epin konu ele nge ngenj, yi ku keimi simba. ⁴⁵ Ei nge ku, Gos eim nge ek ka ele ok pułum yi mił ninim, “Wu kumna ei, Andam ei mei ele tonu orum ei, wumb mił, no pepi, yi erpi multum. Nga ekii se Andam Kraisi ei, eim noman konj pułwu ei, eim wumb ei noman konj ele ngołum. ⁴⁶ Ba ei tonu

epin konu eŕe nga epi ombu ngenj ei, kumb se onanim mon; ba mei eŕe nge epi ombu ngenj mendpiŕ ei, kumb se onum. Wang kin, nga ekii se tonu epin konu eŕe nge epi ombu ngenj ei, bultundung onum. ⁴⁷ Pe kumb se wu Andam nge ngenj ei Gos mei mendpiŕ sipi eririm. Ba nga ekii se wu Andam Kraiŕ ei, tonu epin Gos mani kindang om. ⁴⁸ Wumb ya mani mei eŕe wumb ei, en enim wu kumb se mei eŕe eririm ei, ende miŕ, en enim yi miŕ moŕmun. Nga wumb tonu epin wumb ombu, en enim wu endi tonu epin mani om ende miŕ, en enim yi miŕ ku moŕmun. ⁴⁹ Nga pe, sinim wu kumb se mei eŕe eririm ei, kumb ningiŕ miŕ wu kin sinim yi miŕ ku moŕmun. Nga yi miŕ ku wu ekii se tonu epin mani om wu Kraiŕ ei kin, sinim yi miŕ ku moŕmun.

⁵⁰ Na enim kin ek ei yi miŕ nind. Angnan noŕ! Pe mei eŕe ngenj wumb ei, Gos epi ka wii er ka erim ei sinerngii, nga Gos eim tep erpi moŕmun konu eŕe tuk punerngii mon. Nga purmba epi endi nin, purnernmba epi endi ei nin, konu ende tuk punerngii mon.

⁵¹ Enim kom se piyei! Ek koi erpi paŕim ek ei, na enim kin nip ngumbii end. Ei sinim pei kulermin. Pii gii wumb kombur muŕangin kin kupam ei Jiias orung omba. Wang kin, Gos sinim pei erang kin, sinim ngenj kanim eipi miŕ endi sipin kin muŕmun. ⁵² Ei sikir miŕ sinim ningiŕ kepii tonmun ei, nga konu poru nimba kunum ei, nga ekii se beli epin mani ei ek tengmba. Ek tingang kin, koltmun wumb ei, angk tonu ok, ok konj puk kin, nga kulerngii mon! Wumb konj kunum kunum muŕmun. Nga sinim konj moŕmun wumb pei, Gos erang kin o pun, ngenj kanim eipi miŕ endi sipin kin, muŕmun. ⁵³ Ei yi miŕ, pe nga ngenj kuŕmba ngenj ei, Gos

erang, ngenj kanim eipi miŕ opu, ngenj konj oŕ kun ka miŕ simba. Ei kuŕngii nge ngenj ei, Gos erang, ngenj kanim eipi miŕ opun simin ei, kunum kunum konj muŕmun. ⁵⁴ Keimi, ngenj ei purmba; ba nga ngenj ei, Gos erang, ngenj ei kanim eipi miŕ opu moŕpu kin, kunum kunum konj muŕmba. Ngenj ei kuŕmba ngenj ei, Gos erang, opu ngenj kanim eipi sipi ngang kin, noman konj oŕ kun ka er muŕmba. Kunum eŕe, sinim Gos ek puŕ paŕim miŕ, tonu wang kenmin. Nga ek yi miŕ ninim, “Gos eim mei ngenj kulii oŕ ei, to mani kindpi poru nim.”

⁵⁵ “Ngenj kulii oŕ ei nge, dinga opu, wumb pei to mani kindmba nge dinga ei, poru nimba miŕ nenj? Ngenj kulii oŕ ei, eim kiŕeng mul dinga miŕ mundum ei sinim wumb nga kumbii kis ngumba, miŕ nenj?”

⁵⁶ Kuŕngii oŕ ei, eim nge dinga ngenj kumbii ngopu kin, oŕ kis nge kumep kis ei kin sim, oŕ kis ei, eim nge dinga ei, mer Gos lo eŕe paŕim. ⁵⁷ Ba sinim Gos kin ka piipin ngumun ei nge, sinim nge Owundu Jiias Kraiŕ sinim dinga ngang kin, epi taŕ oŕ kis nin, kulii oŕ ei, to mani kindpin ermin ei, sin yi ku enjpin.

⁵⁸ Yi peng kin, sinim keimi piinmin, kulii oŕ ei Kraiŕ to mani kindim. Nanim angnan noŕ, enim pii gii eŕe nge, dinga mendpiŕ angk muŕngii. Nga kunum kunum, en enim Gos Owundu eim nge kongun ngum ei, kun ka er dinga kindik kin, erik pungii. Nimbil erang enim piinmin ei, Gos Owundu eim nge kongun enim enim ei, wii miŕ endi enerngii mon!

16

Enim Ku Nin Epi, Gos Kin Pii Gii Wumb Eipi Ku Sinalim Wumb Ei Ngungii

¹ Pe mund ka ku ei nge sipin, Gos nge wumb tilap Juriya konu ele mołmun ei paki tumun. Ei enim na ninj mił, ekii sik erngii ei, na Galeisiya men ngii ele pei mołmun wumb ei, na erei ninj wumb ei, yi ekii sik enjing. ² Ei yi mił, pe kor owundu kunum kunum tangip simba kunum ei, wumb endeim endeim ni, en enim kapli, ku kombur mok tok, eipi kindik singii. Singii ei, wumb endi eim kongun erpi, ku simba mił, eim ngii konu ele tongndung sim mił ngumba. Yi erpi kin, tongndung kindpi kin, sep mułmba. Mułmba ei, na ombii kunum ei, enim ku mok tok ngunerngii mon; ba enim ok, mok tok, eipi kindik kin, singii ku ei simbii. ³ Na ekii se, enim kin op pendip kin, en enim wu kombur pungii nik, to tonu kindik, mundngii. Wu ombu, mon endi ek yi mił ni puls. Enim piinmin wu ei, to tonu kindpin wu ei, epi ombu sik tunmun. Nga enim ku nin epi, ka wii ombu ngumun nik kin, sinjing epi ombu, se mengk kin, Jerusalem wumb mołmun konu ele sipngii. ⁴ Pe nga, na bii mił endi pim kin, nga kapli wu ombu na kin tep topun bin.

Pol Eim Yi Ermbii Ni Noman To Piim

⁵ Pe na enim kin ombii ei, ekii se ombii; ba kumb se, na Mesaroniya konu ele tuk pup kin, nga op enim kin ombii. Ei kapli. Nimbil erang na Mesaroniya konu ele kumb se tuk pup ombii, ni piind. ⁶ Pe na kunum kombur ni, enim kin no pep mułmbii min, nga wii sepi, jii owundu nimba kunum ei, enim kin mułamb kin, nga kunum ei poru nimba kunum ei, enim na paki tangin kin, nanim bii onj andlam ei bii. Nga mering, konu jili mił endi bii ei, ekii se bii. ⁷ Na nanim enim kanip pendip kin, nga sikir bii ni piinand, mon. Ba na

enim kin Ei Gos Owundu eim, na yi enjii ni piim kin, kapli yi ermbii.

⁸ Ba na nanim ya Epeses konu ele mułmbii ni piind. Mułamb kin, Gos Gui Ka mani orum kunum tonu omba kunum ele, noman to piipin yi er mułmun. ⁹ Nimbil erang, Gos Owundu eim erang kin, na kin andlam owundu aki topu kindang salim. Seng kin, na kongun owundu peng ei, kapli yi eramb kin mong peng, wumb pei pii gii nilangin kin, Gos nge opu orung wumb pei, na kongun end andlam ei ondu ngumun nik enim. Yi mił erang, na ya konu mułmbii, ni piind.

¹⁰ Kunum endi, Timisii enim mołmun konu ele om kin, enim kapli piik kun erik, oi a nik, se tuk sik, yi erangin kin, eim nanim wumb kin ngii konu moł ni piip kin, noman emin peng mułmba. Nimbil erang eim Gos Owundu nge kongun erpi mołum ei, yi mił ku, na kongun yi erip end mił, eim yi elim. ¹¹ Yi mił kapli, wumb endi, eim kin wu wii mił endi ni piik kin, kan mani kindik kin, buł ngok enerngii mon! Enim kapli, eim paki tangin kin, ei nam moł konu ele orung omba. Yi erangin kin, eim noman emin peng opu kin, nam moł konu ele, angnan noł kin ouni ongii nge, kui er moł.

¹² Ei nge, sinim nge enginjpin Apolos, na eim 'Pui' a nil, nga kunum kopur, eim opu, enim kenmba dinga nip nil. Nil ei, angnan noł kombur kin tep to ongii ba; akip kunum ele mendpił, ombii ni noman yi, to piinalim mon. Ba eim omba kunum endi, tangpi sepi nim kin, kapli eim enim kin omba.

Pe Ek Nip Poru Nimbii End

¹³ Kan kun erik molk, en enim Jiisas Owundu kin pii gii ele, dinga angik, wu noman dinga kindik kin, wu mendpił mułngii ei, am dinga mendpił kindik mułngii!

14 Kongun min epi kanim kanim pei enim eġe, noman kulk ngok enmin oġ, yi miġ erngii.

15 Angnan noġ, enim piinmin ei, Sepanis kin, eim nge ambim kingam amblam noġ tilap ei, en enim Akeiya konu eġe, pii gii kumna wumb ninjing. En enim noman eġe, Gos nge tilap wumb paki tok kin, Gos nge kongun dinga erik moġmun. 16 Na enim noman eġe to konj kindmbii ei nge, wumb ei, enmin oġ ka ei nin, nga wumb kombur piki tok, tep tok, kongun enmin ei nin, wumb ei kongun dinga eġmin ei nge, enim mandring molk, ekii sik erngii!

17 Na nanim yi nge, ka piip, Sepanis nin, Posunasus nin, Akaikis na kin onjung. En enim na kin ok, na paki tunjung. Nimbiġ erang enim ya na kin muleġangin kin, enim na paki tulangin ku; ba enim na kin mulenjing. Yi miġ wumb ei sinim paki yi miġ tunjung. 18 En enim na noman emin ka pendnjing kin, na ka piinj. Nga enim noman emin ka pendnjing ku. Yi miġ ku, enim wumb yi nge embe ambiġ tonu kindngii.

19 Pe Gos tilap wumb Eisa konu owundu orung orung ya tuk moġmun wumb ombu, enim kin ek ka nik, onmun nik enmin. Nga Akuila kin ambim Periska, nga Gos nge tilap wumb kombur ngii konu eġe kulou tok enmin wumb ei, enim kin ek ka nik, onmun nik kin, Gos Owundu nge embe eġe, nik ngok enjing. 20 Nga pii gii ninjpin nge enginjpin noġ, ya eġe pei moġmun ei, en enim yi ku, 'Ek ka nik, muleiyo,' nik enmin. Pe en enim engnjing endi kin nga engnjing endi ngunj kangilk, kaimb sik erngii. Nga enim 'Muleiyo' nik erngii. 21 Na Pol wu mon puġum wu ei kin, gal pipe kin ei sip, na nanim angil eġe mon ei poru nimba nge puġup kin,

enim kin 'Ek ka' nip, 'Muleiyo' nip ngop end.

22 Wumb nii endi, eim Jiisas Owundu kin noman ngunermba wu ei, Gos Owundu eim omba kunum ei, top kis ermba. Jiisas Owundu eim sikir orung omba.

23 Jiisas Owundu eim nge noman ka wii enim kin wii ngopu muġmba.

24 Na enim Jiisas Kraiss kin pii gii ninjing wumb ei kin, na noman ka ngond. Ei keimi!

Pol Mon Korin Wumb Nga Endi Połpu Kindim

*Pol Mon Nga Połpu Korin
Wumb Kin Kindim*

¹ Na Pol Krai Jiisas nge ek se andil wu, Gos noman ele na to tonu kindim. Nga sinim nge eng-injpin, Timisii kin ouni mołpuł kin, sil enim 'Ka muleiyo!' kindmbil nge, Gos wumb Korin konu men ngii ele mołmun wumb ei kin, nga Gos nge tilap wumb Akeiya konu ele pei mołmun wumb ombu, ek ka muleiyo kindmbil.

² Gos sinim Erinjpin kin, nga sinim nge Owundu Krai Jiisas ouni nge noman emin kin, noman ka ei enim kin pengli!

Pol Eim Ka Piipi Gos Ngołum

³ Pe sinim Gos kin ka piipin ngumun. Nga Gos eim sinim nge Owundu Jiisas Krai nge Arim, nga Gos eim sinim nge Erinjpin ei, eim sinim noman ka ngopu kin, sinim paki tołum nge pułwu.

⁴ Sinim oł embin endi tonu ołum kunum ei, Gos eim sinim paki topu ngołum. Ngopu kin yi ku, sinim wumb nii endi eim oł embin endi tonu omba kunum ei, sinim wumb ei kin kapli paki to ngumun ku. Ei sinim Gos paki tołum nge epi ende, sin sinim Gos kin sinjpin epi ei, wumb ei kin paki tumun ku. ⁵ Nimbil erang, sinim Krai kin ngenj kumbii owundu pei ouni ko wunmun ei, yi mił ku, nga sinim Krai nge paki tołum epi owundu ei, eim kin ouni simin ku. ⁶ Pe sinim ngenj kumbii sinjpin kin, kapli ele nge enim ei paki topu kin, Gos enim si orung simba. Nga Gos sin paki tum kin, kapli nga sin enim paki tumun ku. Paki tamin kin, enim dinga ngang kin, kunum kunum dinga angk mułangin kin,

oł embin tui ei tonu omba ei, sin dinga pupun angpin mołmun mił, yi ku enim dinga angk mułngii.

⁷ Pe sin enim kin epi ei kenmin ni, kui er mołmun epi ei, dinga piipin mołmun. Nimbil erang sin piinmin ei, enim sin kin ngenj kumbii ei, ende ouni ko wunmun. Pe Gos sin kin paki tang sinjpin epi ei, enim sin kin ouni paki tang singii ku.

⁸ Yi mił, sin noman ele enim piinmin ei, engnan noł sin Eisiya konu owundu ele, oł embin tui owundu sin kin tonu onum. Pe epi embin endi sin kin tonu onum epi ei, embin owundu kis mendpil. Yi erang kin, sin mołpun bin ni piin-jpin; ba kapli dinga pang mołpun kin, bin pinerim mon. ⁹ Nimbil erang sin piinjpin ei, sinim kułmun kunum mandi salim. Ba ei yi erang kin, sinim nge dinga ei, kapli ermin ni piinermim mon; ba sin Gos eim nge dinga mendpil ei, kapli ei piimin. Nimbil erang Gos eim wumb kułngii nge, si konj sipi kindilim pułwu. ¹⁰ Nga sinim konu kis ei pupun kułumamin; ba Gos Krai kin sinim sipi orung sim. Nga ekii se, eim sinim sipi orung simba ku. Pe Gos Krai kin sinim sipi orung simba ni dinga piyamin kin, nga eim sinim sipi orung simba ku. Nimbil erang sinim eim kin epi ka wii simin ni piinmin ei, nga eim kin kui er mołmun. ¹¹ Pe nga enim sin kin prei erik kin, paki to ngungii ku. Yi mił, wumb pei sinim kin prei enmin ei, Gos piipi kin, sin epi ka wii pei ngumba. Ngopu kin, wumb pei en enim ek nik kin, Gos kin noman ka piik ngok, nga sinim kin piik ngungii ku.

*Pol Eim Konu Endi Bii Ni Pim
Ba, Eim Noman Tal Sim*

¹² Epi ei nge, sin bong ninmin ei, sin noman tuk gui ei ek ni ngołum epi ei, sin ni tor kindpi kin, sin oł kun ka ni, noman tuk konj ka Gos sin ngurum noman ei, sin ni

ngonum. Nga ya mani mei ele wumb noman dinga ol ei, sin kin tonu onanim mon. Ba Gos nge noman ka ngolum ei, sin ol yi mił erpin andinmin. Andpin kin, ya mani mei wumb kin, tuk ele andinmin ele nge, na enim wumb kin, ol yi mił nga erpin andinmin. ¹³ Pe sin mon połpu, enim ngonmun ei, enim mendpił nipe puł endi pimba ei, gerik kanik piik erngii. Pe nga na piind ei, enim keimi piik poru ninmin. ¹⁴ Nga ok yi ku, enim sin kin, aninga kopur pii kun erik. Ba ekii se, enim sin kin, nga pii kun erngii. Erangin kin, sin enim kin bong nipin ka piipin ngumun ei, yi mił enim sin kin bong nik, ka piik ngok erngii kunum ele, Owundu Jiisas eim orung omba.

¹⁵⁻¹⁶ Nimbił erang ei yi mił peng kin, na noman ele enim kin kumb se ombii ni piinj. Ei yi erip kin, enim kunum tał noman ka wii epi ei, paki tamb singii ni piinj ei, na noman ele, enim kin kumb se ombii ni piind. Nga ekii se, Masironiya konu wumb mołmun ele, pup pendip kin, ya orung ombii ni wamb kin, enim na paki tok, Juriya konu ele kindangin bii. ¹⁷ Ei yi mił, epi endi na noman ele ermbii mił nip end ei, na pii kun enarip nind min? Nga na epi endi ermbii ni piil epi ei, mani mei ele wu mił kapli mił mon; kunum ende mił yi nił min? Ei mon mendpił! ¹⁸ Pe Gos eim keimi mendpił mołum mił, sin ol keimi ermin nimin ol ei, keimi ermin ku. Yi mił ek keimi, sin nipin enim ngonmun ei, ek kapli min mon yi ninanmin mon. ¹⁹ Pe Jiisas Kraiss Gos eim kingam nge ek ka ei, sin ni tor kindpin enim ngonmun ei, Timosii ni, Sailis ni, na Pol kin ek nipin ei, kapli min mon? Nipin yi ełmin, wu endi sin ninanmin mon. Ba Kraiss eim Gos nge ek keimi minj nipi kin, kapli niłim wu. ²⁰ Ei yi mił, Kraiss eim Gos ek

keimi dinga ni pendilim ek ei, kapli minj nipi kin, ol keimi pei ekii siłim wu. Ei pułe yi mił peng kin, sinim Jiisas Kraiss nge embe ele 'Ei keimi' nipin kin, sinim Gos kin ka piipin kin, eim embe ambil tonu kindmin. ²¹ Ba Gos endeim mendpił erang kin, sin enim kin ouni Kraiss kin dambiltpin ende pupun kin, er dinga kindang mołmun. Nga Gos eim mendpił, sinim eim ek ka ei ni tor kindmin ni pendim ku. ²² Gos eim sinim eim nge wumb nipi mon połpu kin, mundang mołum ei, eim Gui Ka ei, sinim noman tuk ele kindang mołum. Mołpu kin, Gos sinim kin ngumbii ni pendrim mił, ei keimi mendpił, sinim piinmin eim keimi sinim ngumba.

²³ Ba na Gos wii tamb kin, eim na noman tuk ele piipi kin, ni tor kindmba. Pe na Korin wumb konu ele onenj ei, pułe yi mił pałim. Na nam ek dinga ei, enim wumb kin noman embin ngumba ei, nam noman ele mon ni piind. ²⁴ Sin enim pii gii ei, tep enanmin mon; ba sin enim kin kongun ouni eramin kin, enim ka piingii. Ol yi eramin kin, enim pii gii ei dinga pimba.

2

¹ Ei na noman ele yi ni piind. Na nga enim kin onermbii ni piind. Nimbił erang na enim kin wamb kin, enim noman embin piingii ei, mon ni piind. ² Pe na enim ol yi mił eramb kin, enim noman embin to piinjing kin, wumb nii endi na erang kin, na ka piimbii? Ba na enim noman embin ngunj kin kapli enim na erangin kin na ka piimbii. ³ Nga ele nge, na mon ei, ok połup enim kin kindinj ei, na enim kin ombii ni piinj; ba kunum ele, enim noman embin na ngungii ni piip kin, na enim kin onenj. Ba na noman dinga piind ei, na ka piinj kin, kapli enim yi ku ka piingii. ⁴ Yi mił ei, na noman tuk ele embin owundu kis

peng kin, nga ngenj kumbii peng kin, na mon ei polt. Pe yi ku, na ke namb kin, ningil ka pei mani onum. Na ol yi eramb kin, enim noman embin to piinerngii. Ba na yi eramb kin, enim piingii ei, na enim kin noman ka pei ngond.

Wumb Ol Kis Enjing Ei, Kil Ngo Si Kindim

⁵ Ba pe wumb nii endi, enim mołmun konu ele wumb ei, noman embin ngumbii ni ermba ei, na kin mon; ba ei erpi, enim wumb kombur kin noman embin ngang kin, enim noman embin to piingii. Pe na ek yi nind ei, eim kin ol dinga endi enermbii mon. ⁶ Yi mił, pe kumep kis ei, wumb pei wu endeim kin, ngo orung kindnjing ei, yi mił kapli enim. ⁷ Yi mił, enim ol eipi endi erngii. Erik kin, enim wu ei ol kis kil ngok, eim paki tok, noman emin ngungii. Mon pim kin, kapli noman embin wu ei, to mani kindmba. ⁸ Yi erang kin, eim piimba na enim kin dinga kii sind ei, enim eim kin noman ka keimi mendpil ngungii. ⁹ Ei pule yi mił peng kin, na enim kin mon ei, polup ngond. Ei enim piinmin mił nenj? Na enim kenmbii pend piip kin, ol yi mił andan top end ei, enim keimi ekii sinmin min mon? ¹⁰ Pe enim wumb nii endi, enim ol kis ei kil ngo si kindnjing kin, na wumb ei kin, ol kis ei kil ngo si kindmbii ku. Pe na wumb endi nge ol kis endi enjing ei, na si kindinj ei, nimbił erang enim nge piip ele, na ol yi mił end. Pe Krajs kaninim ei, na ol kis elmin ol ei, enim paki top, si kindinj. ¹¹ Sinim ol kis elmin ol ei, kil ngo si kindamin. Mon pim kin, Seisen sinim to mani kindmba. Nimbił erang, sinim Seisen eim noman ele, ek kend topu ol yi elim nge pulwu mołum ei, sinim piinmin.

Trowas Konu Ele Pol Noman Embin Tui Ol Endi Tonu Om

¹² Ba kunum ei, na Trowas konu ele, tor pup kin, Krajs nge ek ka ei ni tor kindmbii ni punj. Na piind ei, sinim nge Owundu eim nge kongun ermbii konu ei, andlam ei aki to kindim salim. ¹³ Ba na noman tuk ele embin palim. Nimbił erang, na angnan Taisis mołum konu ele, kur kan sinenj mon. Yi mił peng kin, na wumb Trowas konu ele mulnjung wumb ei, 'Mulei' a ni pendip kin, na Maseroniya konu ele punj.

Ek Se Andilmin Wumb Krajs Eim Nge Dinga Ele Sik Opu Orung Wu To Mani Kindnjing

¹⁴ Ba sinim ka piipin kin, Gos ngumun ei, Gos eim dinga ei, sinim ngang sinjpin. Sinjpin ei, sinim Krajs kin dambiltpin ende pupun kin, eim sinim paki tang kin, gui kis nge noman dinga ei, to mani kindmin. Pe nga Gos sinim erpi sim ei, Krajs nge ek ka ei, kuni ka wii mił muru ka tołum. Tołum ei, wumb mei konu orung orung pei, sinim Krajs nge ek ka ni tor kindamin kin, wumb pei piingii. ¹⁵ Pe sinim yi mił mołpun kin, Krajs eim nge kulmał kapli muru ka wii topu kin, tonu Gos eim mołum konu ele ngum. Pe muru ka wii ei, to tor pupu kin, wumb nii endi eim ol kis elmin ol ei, si kindpi kin, Gos kin orung si mundang mołmun wumb ei kin punum ku. Nga muru ka wii ei, tor pupu kin, wumb nii endi ol kis elmin ol ei nge erpi, bok to mani pupu kin, am pu mołmun wumb ei kin punum ku. ¹⁶ Pe wumb koltmun sinim muru kis wii mił ei, topu tor opu kin, wumb nii endi eim ol kis elmin ei, er mułum konu kis ele pum. Pe wumb noman konj sik mołmun wumb ei sinim muru ka wii mił ei topu, tor opu kin, wumb nii endi eim ol kis elmin ol ei, si kindpi kin, orung Gos kin opu kin, noman konj mołmun wumb ei kin onum. Pe wumb nii endi ei, eim kongun

yi mił endi kapli ermbe? Krai sin paki tang kin, kapli sinim kongun ei ermin. ¹⁷ Pe sinim wumb eipi mołmun ei mił, sinim yi mulałmin mon. Ei wumb en enim, Gos ek ni tor kindpin kin, ku simin ni piinmin. Ba sinim ek keimi nimin ei, Gos eim ek ka sinim ek se andiłmin wu. Sinim Gos ek ka ni, kun ka keimi ni, tor kindmin ei, Krai nge kongun wumb mołpun eim dinga ełe ninmin ei, kunum kunum Gos sinim kanpi minj mołum.

3

Korin Wumb En Enim Ek Konj Dinga Endi Nik Pendnjing Pałim

¹ Pe sin sinim nga pułngun mondpu kin, sinim embe ambil tonu kindmin min? Min nga sin sinim wumb kombur eipi ende mił mołpun min? Nga sin sinim wumb kombur pipe pulnjung ei, sin sinim embe ambil tonu kindngii nge nipin mon ei, enim kin ngumun min? Min nga en enim pipe endi yi mił pułngii ei, sin paki tumba nge ngungii min? Yi mił ei mon. ² Pe en enim mołmun ei, sinim noman tuk ełe, sin mon mił poł pendinmin ei, wumb pei mon ei gerik piik erngii. ³ Ei sinim kin peni ełe nipi ngonum ei, Krai eim mon połpu sinim kin kindim. Ei enim mon połumun epi gal ei, sik kom ku ełe, mon połumun ei mił mon. Ba enim wumb noman tuk ełe, Gos Gui Ka kunum kunum konj mołum Gos ei, mon poł pendim.

⁴ Sinim ek yi nimin, nimbił erang sinim Gos kin pii gii ei, noman dinga pałim ei, Krai nge ełe sinim oł yi mił enmin. ⁵ Sinim piinmin ei, sin sinim kongun ei nge, endi kapli enanmin mon. Ba Gos eim sinim paki tang kongun ei, kapli ermin. Ei epi nipe epi endi sinim ermin ei, Gos eim mendpił kin tonu ołum. ⁶ Yi mił Gos eim sinim kin mon konj poł pendim

ełe, sinim kapli erang kin, ek ka ni tor kindmin. Pe sinim kin mon konj ngum ei, lo ek mon; ba Gos Gui Ka lo konj ei ngum. Nimbił erang lo ek mon poł pendnjing ei, erang kin, wumb kołumun oł tor om; ba Gos Gui Ka nge mon konj ei erang kin, wumb noman konj ngolum.

⁷ Pe Gos neng kin, Moses lo ek tonu kom ku peł ełe, mon poł pendrim ek ei, wumb kołumun oł ei nge tonu orum. Ba Gos nge tiłang owundu Moses andan topu ngurum kunum ei, Moses kanpi sipipi kin, Jura wumb kin si pang kin, wumb Moses eim kumb ningił ełe, keningii pineririm mon. Nimbił erang tiłang ei, owundu mendpił erpi multum. Ba nga tiłang owundu mendpił er multum ei, pułngun mondpu am purum. ⁸ Akip kunum ei, Gos Gui Ka kongun erpi kin, eim tiłang owundu dinga pei nga simba ku. ⁹ Yi mił ku, pe Moses lo ek ei, wumb kos enjing kin, nga tiłang owundu dinga ei kongun erang kin, kapli pe sinim Gos kin kun ka mołmun wumb ei, si mundang kin, tiłang owundu mendpił nga simba. ¹⁰ Pe Moses lo ek ei, tiłang owundu ei, kumb ok o purum. Ba tiłang ei, pe piram pinalim mon. Ya pe, tiłang owundu mendpił konj ei, noman konj tiłang sinim simin nge onum. ¹¹ Yi mił pe, Moses lo ek ełe poru nimba mandi enim ei, tiłang pim kin, kapli nga yi mił, oł konj endi kunum kunum mułba oł ei, tiłang owundu simba ku.

¹² Yi mił, sin ek ni tor kindinmin ei, sin mund mong kulanmin mon! Nimbił erang sinim epi ka wii simin ni, piipin kin, kui er mołmun ei, sinim Krai kin pii gii nipin ełe, ek ni tor kindinmin. ¹³ Ei sinim Moses ełim mił ei, sinim enanmin mon. Moses eim kumb ningił ełe, alap sipi kin, pandi tum. Tang kin, Jura wumb Gos Moses ngum

tilang ei, pupu poru nimba erim ei, enim kinenjing mon. ¹⁴ Ba wumb en enim noman eke dinga pang kin piingii ei, kapli enerim mon. Nga Jura lo ek ok nge ei kunum eke, gerik piik erngii ei, piinenjing mon ku. Nimbił erang akip yi ku, epi endi en enim noman eke, pandi topu pim. Yi mił erang kin, en enim epi pandi to pendnjing epi ei, Gos erang kin, Kraiś endeim si kindim. ¹⁵ Pe akip kunum eke, en enim Moses Gos nge lo ek ngurum ek ei, en enim gerik piik erngii pinerim. Nimbił erang en enim noman eke, alap mił epi ei, pandi topu pim ku. ¹⁶ Ba kunum endi, wu endi eim Owundu kin pii gii nirim kunum ei, eim alap mił epi, eim noman tuk eke, pandi topu pendim epi ei, Owundu si kindim. ¹⁷ Pe nga, Owundu eim Gui Ka nge pułwu. Nga Gui Ka ei, wumb nii endi noman tuk eke mołum kin, kapli epi endi wu ei kin, ambii gii ninermba mon. Wu ei eim wii minj mułmba. ¹⁸ Nga sinim wumb pei kumb ningił eke epi endi, pandi topu pinalim mon. Yi erang kin, sinim Owundu nge tilang owundu ei, sinim andan tang kin, noł min men mił kaninmin. Kanpin kin, sinim min men ei, Owundu mołum mił, sinim yi mił ku tonu onmun. Opun kin, sinim Owundu nge tilang owundu ei nga, nga simin ku. Nimbił erang epi ei, sinim kin aki topu ngonum ei, Owundu Gui Ka mołpu kin, tonu onum.

4

Ek Se Andiiłmin Wumb Ei, Kraiś Nge Mei Nganmbi Ming Mił Mołmun

¹ Yi mił Gos eim sinim kin kaimb si ngopu kin, sinim kongun eke ngum. Ngang kin, sin kongun ei, noman tuk eke, embin topun yi mił enanmin mon. ² Pe sinim epi koi erpin, nga oł singambil

kułpun enjpin oł ei, pei si kindmin. Sinim Gos eim ek ka ei, to eipi eipi kindpin kin, ek kend topun yi enermin mon ku. Ba sinim Gos eim nge ek ka ei, keimi peni eke ni tor kindpin kin, wumb nge noman tuk gui ei, noman eke ek keimi niłmin ei, tang piingii. Piik kin, wumb ei sinim kongun enmin ei, Gos ningił eke kun ka mołum ei keningii. ³ Pe sinim Kraiś nge ek ka ei, ni tor kindinmin ei, keimi koi erpi pim kin, kapli ek ka ei, wumb nii endi konu kis eke, am pungii wumb ei nge, noman tuk eke mendpił koi erpi pimba. ⁴ Mei konu eke, ek kend gos pułwu ei Seisen, eim wumb pii gii ninenjing wumb nge ningił eke mił, noman tuk eke ambii gii nipi pandi tang kin, emii pałim mił mołmun. Nga mołmun wumb ei, Kraiś nge ek ka ei nge, tilang ei nin, Kraiś nge tilang owundu ei, wumb noman tuk eke tuk punerang kin, nga wumb oł ei kinerngii mon ku. Nga Gos mołum mił, Kraiś sinim kin keimi andan tonum. ⁵ Yi mił, sinim ek ni tor kindinmin ei, sin sinim nge ek ni tor kindinanmin mon. Ba sin ek ni tor kindinmin ei, Jiias Kraiś sinim nge Owundu eke, ek ni tor kindiiłmin. Nga Kraiś nge ek ka ekii sipin kin, sin sinim enim nge kongun wu mołmun ei, Jiias embe ambii tonu kindmin. ⁶ Yi mił kumb ok, mei wii sirim kunum eke, Gos eim ek yi nirim, "Pe tilang ei, emii pałim konu eke topu tor wangli!" Gos eim endeim ok eririm Gos, ei eim nge tilang ei erpi kin, sinim noman tuk eke topu kin, tilang enim. Gos eim oł yi erpi tilang ei, sinim kin ngum. Ngang kin, tilang ei, sinim Gos eim tilang owundu ka wii ei nge, piik mołmun. Molk kin, Gos nge tilang ei, Kraiś nge kumb ningił eke, min men mił kaninmin.

⁷ Ba Gos eim mei nganmbi ei sipi kin, sinim wumb ming wii mił eririm. Nga Gos nge ek ka

ei, eim nge noman ele ka wii ei, sinim kin noman tuk ele kindang kin, eim sinim kin andan topu kin, sinim nge dinga endi pinaim mon. Ba Gos eim nge dinga ei, sinim noman tuk ele kindpi ngum. ⁸ Pe nga ol embin tui sinim kin konu orung orung pei tonu onum. Ba ol embin ei, sinim noman ele to mani kindnanim mon. Nga embin pei sinim nge noman ele tonu wang kin, nga sinim noman ele ei, embin pa'im; ba sinim ol pei ombu wakin topun si kindnanmin mon. ⁹ Sinim nge opu orung wumb pei molk kin, sinim to kis erik, ol embin tui ngok kin, yi elmin; ba Gos sinim kin wakin tuna'im mon. Nga wumb kombur sinim to mani kindik kin, ngenj kumbii ngok yi enmin; ba sinim to kis mendpil erik poru nina'im, mon. ¹⁰ Kunum kunum sinim ngenj ele, Jiisas kulum ele nge, sinim ko wupun, sipin kin, se andinmin. Yi mil peng kin, Jiisas eim nge noman konj ei nga sin ngenj ele tuk mulum pim kin, kapli wumb pei keningii. ¹¹ Yi mil, kunum kunum sinim konj molamin kin, ol embin tui ni koltmun ol ei, sinim kin tonu onum. Nimbil erang sinim Jiisas nge embe ele, ni tor kindpin ele nge, ol embin ei sinim kin tonu onum. Yi mil peng kin, Jiisas eim nge noman konj dinga ei, sinim ngenj tuk ele mulang kin, wumb pei keningii. ¹² Ei pule yi mil, koltmun ol ei nge, sin kin kongun erpi molum. Nimbil erang sinim Owundu nge kongun ei enmin. Ba ol yi mil erang kin, Jiisas noman konj ei, enim kin kongun erpi molum.

¹³ Ba Gos kumb ok mon pol pendrim ek ka ei, yi ninim, "Na ek ei ni tor kindinj ei, na pii gii ninj ele nind." Ei sin pii gii ninmin ei ende mil. Pe sin ek ni tor kindinmin ku. Nimbil erang ei sin pii gii nipin ele ninmin. ¹⁴ Sinim piinmin ei, Gos

eim Owundu Jiisas kulang tukpu to pendik ei, si tonu angpi nga konj sim. Nga Gos eim sinim Jiisas oui si tonu konj simba ku. Nga Gos eim sin enim kin oui tu wupu kin, Gos molum konu ele tuk tu wumba. ¹⁵ Yi mil epi ei, tonu opu, enim paki tumba nge om. Yi mil, nga Gos wumb kopur nga pei pei eim nge noman ka ei wumb ngang singii. Sik kin, en enim Gos kin nga pei prei erik kin, noman ka piik ngok, Gos embe ambil tonu kindik yi erngii.

Ol Embin Tui Tonu Wang Kin, Tilang Owundu Ermba

¹⁶ Ei yi mil peng kin, sinim ol ei piipin kin, Gos nge kongun ei wakin topun, si kindnanmin mon. Yi eramin kin, sinim ngenj torung ei kolulum; ba sinim nge noman tuk gui molulum konu ei, kunum kunum konj tonu olum. ¹⁷ Yi mil peng kin, sinim mong ele ngenj kumbii ei, sinim kin tonu om ei, aninga kembis kembis kunum kombur sinmin. Ba ol ei kongun dinga erang kin, Gos nge tilang owundu ka wii kunum kunum molpu kin, sinim kin tonu wang simin. Sinim epi ka wii ei, ol embin tui ei, to mani kindmba. ¹⁸ Yi mil nga sin enim epi endi, pe ningil ele kaninmin epi ei sin kinermin mon; ba epi endi sinim ningil ele kenmin epi ei, kunum aninga kopur pepi poru nimba. Ba sinim epi kina'im epi ei kunum kunum piram mulmba.

5

Sinim Nge Tonu Epin Er Mulmun Konu Ele

¹ Yi mil, pe sinim ngenj ei ngii mil, ya mani mei ele molmun ngenj ngii mil ei, to kis poru nim kin, kapli sinim piinmin ei, Gos ei eim sinim kin ngenj ngii mil, eipi endi er kindim ei, tonu epin konu ele salim. Ngenj Gos erim

ngenj ngii mił ei, kunum kunum epin konu ele konj mułmba. ² Ya pe kunum ei, sin sinim ngenj ngii mił, tuk ele ke nipin enmin ei, sinim ngenj konj ngii mił ei, epin konu ele salim ei, lo konduk mił, sinim pandi tumba ni dinga piipin kin, oł yi mił enmin. ³ Yi mił peng kin, sinim ngenj ei konduk mił, kindpin mułmun ngenj wii mił, mulermin mon. Ei sinim ngenj konj ngii mił ele, mołpun bin. ⁴ Yi mił kunum ei, sinim ya mani mei ele ngenj ei, ngii mił mulnjpun kunum ei, sinim noman embin to piipin kin, ek ni tor kindpin. Nimbil erang epi ombu sinim kin dinga pim. Ba sinim noman ele kułmun ni piipin kin, ngenj wii mulenjpin mon; ba ei sinim noman ele dinga kindpin kin, ngenj konj ngii mił sipin kindmin, ni piinjpin. Yi mił erang, sinim noman ele yi ni piinjpin ei, ngenj ok nge ei si kindpin kin, nga sinim ngenj konj ngii mił, kunum kunum mułmun ngenj ei, sipin kindmin ni piinjpin. ⁵ Gos eim mendpil sinim ngenj konj ngii mił, simin ei nge er kun erpi kindim salim. Nga Gos eim nge Gui Ka ei, sinim ngum ei, sinim andan tang kin, eim nipe epi endi, sinim ngumba nge kindim salim ei, keimi sinim kin tonu wang kenmin.

⁶ Yi mił, pe sinim kunum kunum noman tuk ele, dinga kindpin er mułmun. Pe sinim piinmin ei, sinim ngenj ngii mił mulnjpun kunum ei, sinim nge Owundu mołum konu ele tep to ouni mulenjpin mon. ⁷ Yi mił erang, sinim Jiisas kin pii gii nipin er andinmin. Ba Gos nge epi kombur ngumba epi ei, sinim kinarpin er andinmin ei mon. ⁸ Sinim piinmin ei, sinim noman tuk ele dinga kindmin palim. Nga sinim ka piinmin ei, ya mani mei ele ngenj ei, si kindpin pupun kin, sinim nge Owundu eim mołum konu ele,

ouni tep to mułmun ni piinmin. ⁹ Yi mił erang, sinim ya mani mei ele mułmun min, tonu Gos mołum konu ele mułmun ei, kapli sinim noman dinga kindpin erpin kin, eim nge noman ele ekii sipin kin, ka piipin ngopun er mułmun. ¹⁰ Yi mił, pe sinim pei Krai nge kumb ele engmin ei, eim sinim kin kos owundu piipi kin, mok tumba. Topu kin, sinim endeim endeim ni, ya mani mei ele mołpun kin, sinim nipe oł kis min, ka endi enjpin mił ei, kumep ngang kin, simin.

Sinim Krai Kin Mołpun Gos Kin Ende Pupun Mułmun

¹¹ Nimbil erang, sinim piinmin ei, Gos Owundu kin mund mong kułmun ni yi erpin kin, sinim wumb eipi kin Gos ek ni tor kindamin kin, wumb ei Krai kin pii gii ningii. Ba Gos sinim noman tuk ele, pei kanpi piipi poru ninim. Nga na noman ele piind ei, enim noman tuk gui ele, enim sinim kin piinmin ei, sinim peni ele mołmun. ¹² Nga ek ele nge, sin sinim embe enim kumb ele ambil tonu kindnanmin mon. Ba enim sin kin, wumb ka ni piingii. Yi mił nga sin ek nipin poltmun ei kin, ka piik kin, wumb eipi nge ningil ele ni ngonmun. Yi mił erangin kin, enim wumb eipi kin, ek ni orung kindik kin, wumb en enim nge embe ele, ka ka piik enmin; ba wumb en enim nge noman tuk ele, ni piinanmin mon. ¹³ Yi mił, sin wulu pang ninjpin kin, kapli ei sin Gos nge kongun enmin. Ba keimi, sin ek kun ninjpin kin, kapli sin enim kin paki tumun nge enmin. ¹⁴ Yi mił erang, Krai eim noman ka ngołum ei, sin nge noman tuk ele to konj kindang kin, sin Gos nge kongun enmin. Nimbil erang sinim ei pii kun erpin kin, sinim piinmin ei, yi mił wumb endeim sinim kin, pei piipi kułum. Yi mił erang ele nge, sinim wumb pei

Krais kin ouni kulnjpun. ¹⁵ Nga Krais sinim wumb endeim endeim ni piipi kulum. Yi mił erang kin, sinim wumb konj mołmun wumb ei, sin sinim noman ele ekii sipin kin, endmin ni enermin mon; ba wu Krais eim sinim kin piipi kołpu kin, nga angpi konj tonu pum ei, ni piipin kin ekii sipin andpin mołmun.

¹⁶ Yi mił, akip sinim wumb endi ngenj ok nge oł ei, noman to pi-nermin mon. Nga ele nge, sinim wumb endeim endeim ni, noman ele mok topun kin, yi enermin mon ku. Ok yi mił, sinim Krais ngenj ele oł ei, noman to piipin yi enjpin; ba pe yi mił nga enalmin mon! ¹⁷ Yi mił erang, pe wumb nii endi, eim Krais kin dambiltpi ende pupu mołum kin, kapli Gos eim erang kin, wumb ei tonu opu kin, wumb ei eim konj endi eipi mił mołum. Kapli wumb ngenj oł ok nge ei, si kindpi poru neng kin, nga wumb nge oł kun ka konj endi, tonu opu pałim. ¹⁸ Gos eim oł ombu pei nge pułwu mołum. Ok sinim Gos nge opu orung wumb mulnjpun; ba pe Gos Krais erang kin, sinim wumb eim kin sipi orung seng kin, sinim eim kin dambiltpin ende pupun mołmun. Mołpun kin, eim sinim kongun ngang kin, sinim eim opu orung wumb ei paki topun kin, noman ende sek kin, puk mułngii. ¹⁹ Sinim ek ei yi mił, Gos eim Krais kin ende mołum. Mołpu kin, sinim Gos kin opu orung enmin wumb ei, eim erang Gos kin, dambiltpin pupun kin, noman ende sek mołmun. Pe nga Gos eim sinim nge oł kis enjpin oł ei, eim noman nga to piinerim mon. Nga Gos eim sinim kin kongun endi ngang kin, sinim eim opu orung wumb sipi orung seng kin, eim kin erang, sinim noman ende sipin mołmun ei nge, ek ka ni tor kindmin.

²⁰ Yi mił erang kin, pe sinim

Krais nge ek ka sipin kin, ni tor kindmin. Ei yi mił ku, Gos eim wumb pei kin, sinim nge gupu ele ek ei, ni tor kindnim. Nga sin nge gupu ele, Krais ninim ek yi mił, ni tor kindinmin ei, sin yi mił enim noman ele dinga kindpin yi ninmin. “Enim wumb opu orung enmin oł ei si kindik kin enim Gos kin dambiltik ende puk kin noman ende sek mułngii!” ²¹ Yi mił erang, Krais eim oł kis endi eneririm mon. Ba Gos eim sinim oł kis enjpin oł ei sipi kin, Krais kin tonu kindim. Kindang kin, Krais eim sinim nge oł kis enjpin ei, eim sipi ko wum. Yi mił, Krais eim sinim kin yi erang kin, Gos nge oł kun ka oł ei, sinim nge noman tuk ele kindim.

6

Oł Embin Tui Ko Wunmun

¹ Pe sinim Gos kin kongun ende erpin kin, sin enim kin ek dinga nipin kin, ngonmun. Enim Gos nge noman ka ei, enim sik poru ninjing. Mon pim kin, enim Gos nge noman ka si kindangin kin, wii pimba. ² Yi mił, Gos ek ka ok ni pendrim ek yi ninim, “Nga ka wii sim kunum ei, na enim ninjing ek ei kun piinj. Nga na Gos enim sip orung sinj kunum ei, na enim paki tunj.”

Enim piingii! Akip kunum ei, kunum ka wii salim. Nga enim piingii ku, akip kunum ei, Gos enim sipi orung simba nge kunum salim.

³ Sin noman ele, wumb sin kongun enmin ei, kanik kin ek kis nik kin, yi energii mon! Yi mił erangin kin, sin epi endi eramin kin, enim bok tok kin, Gos nge ek ka pii gii ninerngii nipin kin, yi enalmin, mon! ⁴ Ba sin Gos nge kongun wumb mołmun. Yi mił, sin oł kun ka kanim kanim pei erpin kin, wumb pei kin andan topun

ngonmun. Ngopun kin, sin oł embin tui nin, epi sin kin er kis elim ei nin, nga ngenj kumbii kis ngonum epi ombu kin, sin dinga angpin mołmun. ⁵ Nga opu orung wumb sin kepil tok kin, nga sin sipik kan ngii kindik kin, nga opu orung wumb sin kin kis piik, si pok erik; nga sin kongun dinga kis elmin; nga sin kunum kunum epin tep er konj mołumun; nga sin kunum kunum kumb kuni tang mołmun. ⁶ Nga sin oł kun ka mendpil elmin; nga sin noman ele ka wii palilim; nga sin sikir kis piipin ngonalmun; nga sin wumb eipi kin er ka erpin kin, paki topun ngołmun; nga sin Gos Gui Ka kin dinga silmin; nga sin wumb eipi kin noman ka keimi ngołmun. ⁷ Nga sin ek keimi ni tor kindilmin; nga sin Gos nge noman dinga ngang kin, sin kongun elmin; nga sin oł kun ka palim mił oł ei, angil tundung ni, angil taring ele epi endi ambilpin kin ele nge, sin opu orung wumb ei kin opu elmin. ⁸ Wumb kopur sin nge embe ambil tonu kindinmin; ba wumb kopur sin nge embe to mani kindinmin. Nga wumb kopur sinim kin ek kis ninmin; ba wumb kopur sin kin ek ka nik ngonmun. Nga wumb kombur en enim yi ninmin, sin ek kend tonmun wumb, pa ninmin; ba sin ek keimi nilmin. ⁹ Wumb kopur sin kin pii poł tonanmin wumb mił nik enim; ba wumb kombur sin kin pii poł tonmun. Ei sin mandi kołumun mił mołmun; ba sin konj mołmun. Gos sin kin kepil mił topu kin, sin er kun ermbe enim ba eim sin kapli to kundnanim mon. ¹⁰ Nga sin kin noman embin mendpil tonu ołum; ba kunum kunum sin ka piilmin. Nga sin wumb kurpu mił mołmun; ba sin wumb eipi kin epi pei ka wii ngołmun. Nga sin epi endi sinalm mił mołmun; ba sin epi kanim kanim pei salim.

¹¹ Enim Korin konu ele mołmun

wumb ei sin enim kin ek peni ele ni tor kindinmin. Nga sin noman ka ei, enim kin ngonmun. ¹² Sin nge noman ka ei, enim kin ondu ngunanmin mon! Ba enim nge noman ka ei sin kin ondu ngonmun. ¹³ Na ek yi ni tor kindind ei, enim nam nge kingam noł mił muljung kin, enim noman tuk ei pei aki tok kin, sin kin ngei. Enim oł yi mił erangin kin, sin enim kin enjpin oł ei, erik orung kindik ngungii.

Enim Torung Wumb Kin Ende Punerngii Mon

¹⁴ Enim Gos kin pii gii ninarik kin, opu orung enim wumb ei kin, kongun ende kindik kin, ende puk andik kin, yi enerngii mon. Pe oł kun ka ei kun, nga oł kis kun pinałim oł ei, okuł ende punguł min? Na konu emii palim oł ei nin; nga tilang palim oł ei nin, okuł ende punguł min? Ei mon mendpil! ¹⁵ Pe Krai Seisen kin kapli noman ende kindngil mułnguł min? Nga pii gii nilim wu endi kin, pii gii ninalim wu endi kin, noman ende peng kin, o ende punguł min? ¹⁶ Pe nipe oł endi erpi kin, Gos nge men ngii kin, nga ek kend gos ngii kin, o ende punguł min? Yi mił erang, sinim Gos kunum kunum konj mołum Gos, eim nge men ngii mił mołmun. Yi mił, Gos eim ok yi mił nirim,

“Wumb ei en enim nam ngii konu ele mił seng kin, en enim mołmun konu ele nam tuk ele mułmbii. Nga na en enim nge Gos mułamb kin, nga en enim nam nge tilap wumb mułngii,” Gos yi nirim.

¹⁷ Yi mił Owundu ek yi nirim, “Enim torung wumb mułngii konu ele si kindik puk kin, en enim konu eipi mułngii. Mułangin kin, enim epi penj mołum epi ei, embilenjing kin, kapli

na enim simbbii. ¹⁸ Nga na enim nge Ernjing mulmbii. Nga enim nam nge kingham ambtam nol mulngii, pa ni Owundu noman dinga owundu mendpil Pulwu," yi ninim.

7

¹ Yi mił ku, sinim Gos nge ek dinga keimi ngurum ei, sinjpin kin, kapli na nge wumb pul; sinim pei ngenj ol kis elmin ol ni, noman tuk gui ol kis elmin ol ombu ni, kil ngopun, si kindpin kin, sinim Gos nge ol kun ka er molum mił, ekii sipin er molpun kin, sinim Gos kin mund mong topun molpun kin eim embe ambil tonu kindmin.

Korin Wumb Pii Gii Nengin Kin, Pol Eim Ka Piiim

² Enim noman ka ei, sin kin ngungii. Sin wumb endi kin pund mong endi enenjpin mon. Nga sin wumb endi kin, er kis endi endinjpin mon ku. Pe sin wumb endi kin, ek kend to ngopun kin, epi endi waning sinenjpin mon ku. ³ Na ek yi mił nip enim kin to mondup mił ninand mon. Ba na ek ok yi ninj, 'Sin enim kin, noman ka ngunjpun kin, sinim kunum kunum ouni ende mulmun. Yi mił erang kin, sinim kulmun min, konj mulmun min, ei kapli sinim ouni ende mulmun.' ⁴ Na enim kin pii gii nip kin, ek keimi peni ele nip ngond. Nga na enim kin ka piip kin, enim embe ambil tonu kindin kindind. Nga ol embin tui sin kin, tonu olum kunum ele ol ei, na noman emin ngang kin, na ka wii mendpil piil.

⁵ Yi mił erang ekii se, sin Maseroniya konu ele tor onjpin kunum ele, sin ngenj ele kor endi mulenjpin mon. Pe sin mong kanim kanim konu orung orung pei, sin kin tonu onum. Nga sin ngenj ele opu yi mił tonu wang kin, sin noman tuk ele, embin sepi

erang kin, tungu enmin. ⁶ Ba Gos eim wumb endi noman tuk ele, embin salilim ei, erpi kindang kin, noman emin salim. Seng kin, nga Taisis kindang kin, sin kin opu, paki topu kin, sin noman emin ngum ku. ⁷ Nga Taisis sin kin om ele nge mendpil, Gos sin kin noman emin mendpil ngunerim mon. Ba nga, enim Taisis kin, noman emin ngang kin, nga eim sin kin ek ei, tu wum ele nge, Gos eim sin kin noman emin ngum ku. Nga Taisis eim sin kin ek nipi, enim na noman erang kin, nam keningii nipi kindim. Nga enim noman tuk ele, na kin kaimb sinjing. Nga enim noman ele, na kin tep to mulmun ni piinmin. Yi mił erang, pe na ka mendpil piind.

⁸ Yi mił, na mon polup enim ngunj ei, enim noman embin piinjing kin, kapli na akip enim kaimb sinand mon. Na piip kin, puls mon ei, enim noman embin ngang piinmin; ba ei kunum aninga kopur mendpil pepi kin, nga poru nimba. ⁹ Ba akip kunum ei, na ka piind. Nimbil erang, na ol yi enj ele nge, enim noman embin piinjing ele, na ka piinenj mon. Ba nimbil erang, enim noman embin piinjing ele nge, enim ol kis elmin ol ei, bul ngok kin, enim Gos kin noman tuk to ak tunjung ele nge, na ka piind. Yi mił erang kin, enim noman embin piinjing ei, Gos erang kin, sin ol enjpin ele, enim kin to kis enerim mon. ¹⁰ Yi mił, Gos nge noman embin ol ei, Gos erang kin, sinim wumb noman tuk ele, to ak tamin kin, Gos sinim sipi orung simba. Seng kin, nga sinim ol embin ei nge, nge, sinim noman embin nga sinermin. Ba ya mani mei ele ol embin tui, sin kin tonu wang kin, sin kis piipin eramin kin, sinim koltmun ol ei nge tonu olum. ¹¹ Yi mił, enim pii kun erngii ei, Gos enim noman embin ngum ei, enim kin ol ka wii kanim

kanim er tonu kindim. Kindpi kin, enim noman ele, to konj kindpi kin, wumb eipi enim of enjing mił nik ei, er kun enmin. Erik kin, nga wumb endi eim of kis erim ei, enim mon nik, er kun enmin. Erik kin, nga enim Gos nge kos owundu tungu enmin. Nga enim noman ele, dinga kindik kin, sin kenmin ni piik kin; nga enim noman ele dinga kindik kin, wumb endi of kis enjing ei, er kun erik kindngii. Nga enim kongun kanim kanim pei erik ele nge, ek ninmin ei, er kun erngii. Erangin kin, of ei nge, peni ele wang kin, enim nge of kis endi enim kin pinałim mon.

¹² Yi mił, na mon ok polup enim ngunj ei, na wumb endi of kis erim ei min, wumb eipi endi wu ei kin, of kis erim ni piip kin, mon ei pulenj mon! Ba na piind ei, enim nge of kun ka ei, peni ele tonu omba. Nga Gos nge ningił ele, enim yi piingii ei, enim sin kin noman ka ngumun ni piingii ele nge, na mon ei puls. ¹³ Yi mił, enim nge of ka enjing of ei, erpi kin, sin nge noman ele erpi emin ngonum.

Nga sin nge noman ele mendpił, emin ngonanım mon; ba sin nga ka mendpił piınmin ku. Nimbil erang Taisıs nge noman emin seng kin, nga eim ka wii piipi mołum. Nga of ei kanpin kin, sin nga ka mendpił piınmin. ¹⁴ Yi mił, ok Taisıs kumb ele, na enim nge embe ambil tonu kindinj ei, na enim nge ek ninj ei, na singambil sinenj mon! Ba sin ek pei enim kin ninjpin ek ei, keimi mendpił! Ei yi mił ku, sin enim nge embe Taisıs nge kumb ele ambil tonu kindinmin ek ei, keimi mendpił peni ele tonu om. ¹⁵ Taisıs eim enim kin om kunum ele, enim eim kin mund mong erik kin, puku sik enjing; ba eim tuk sinjing. Sengin kin, eim nim mił ek ei, enim ekii sik enjing of ei, eim piipi kin, eim enim kin noman ka nga ngonum. ¹⁶ Pe na

enim kin, keimi pii gii nind ei, enim of kun ka keimi erngii ele nge, na ka wii piınd.

8

Gos Nge Tilap Wumb Paki Tolmun Of Ei

¹ Enginjpin nol! Sin noman ele enim kin ek ni piınmin ei, Gos eim noman ka ei, nimbil of endi, Maseroniya wumb men ngii konu ele andan tum mił ei enim piingii.

² Yi mił peng, of embın tui ei, en enim kin owundu tonu opu kin of ei, en enim erngii mił kenmba erim. Pe en enim epi endi sinerang kin, en enim wii mendpił mulnjung. Ba en enim ka ka piik mołmun ei erang kin, wumb eipi kombur noman ngunjung. Ngok kin, en enim ku nin epi aninga, kułou tok kin, en enim kongun yi erik kin, wumb eipi ngunjung. ³ Yi mił ni, na piip kin, na ek ei peni ele nip tor kindind. Kindind ei, en enim noman ele ekii sik kin, en enim nge ku nin epi aninga seng kin, nga min ele pei ei sik kułou tok, wumb eipi kin ngunjung.

⁴ Wumb en enim sin kin dinga kindik kin, kii sik kin, sin kapli nimin ni piik kin, Gos nge tilap ele Jerusalem konu ele mołmun wumb paki tumun ni piik enjing. ⁵ Nga ok sin pii gii ninjpin ei, en enim ku nin, epi aninga kopur kindngii ni piınjpin; ba en enim yi mił mendpił enenjing mon; ba kumb se, en enim Owundu ngunjung. Pe nga en enim, Gos nge noman ele ekii sik kin, en enim sin kin yi ku ngunjung. ⁶ Yi mił ku, sin Taisıs dinga kii semın kin, eim kongun enim kin pulngun mondpu erim mił, eim yi ku, enim kin noman ka ngopu kin, kongun ei eim er poru nimba ku. ⁷ Pe nga yi mił, epi pei ele nge, enim of ka wii mendpił elmin. Ei enim Gos kin pii gii ninmin; nga enim pii gii ninmin ele

nge, kongun dinga erik kin, ni tor kindik enmin; nga enim noman eke ka wii pei salim. Seng kin, enim Gos nge kongun ei, to konj dinga kindik enmin; nga enim sin kin noman ka ngok enmin; nga enim noman ka ngok enmin kongun ei, yi mił ku, nga pei erngii.

⁸ Ei na enim kin, ek dinga ‘Yi erei!’ ngunand mon. Ba na enim kin nip ngond ei, wumb kombur kongun keimi ermin ni, noman to piinmin mił nind eke nge, na enim kin noman ka keimi ngonmun min mon; ei kenmbii nip nind. ⁹ Yi mił, enim piinmin ei, noman ka ei sinim nge Owundu Jiisas Kraias andan topu ngolum. Ngopu kin, ei eim epi kanim kanim pei keimi salilim; ba nga sinim paki tumbii ni piipi eke, eim epi sinalilim wu mił, endi tonu orum. Oł yi eririm eke, enim epi kanim kanim pei sengin kin, Jiisas Kraias eim epi endi sinalilim wu mił molum.

¹⁰ Pe nam nge noman eke, enim kin andan top ngond. Na kongun ei piip kin, kung ngii ok, enim kongun puhngun mondok erik kongun ei pe er poru ningii ku. Nga kongun ei, en enim wii mił enenjing mon; ba en enim noman eke, kongun ei ermin ni piik enjing. ¹¹ Yi mił, pe enim kongun ei er poru ninjing kin, kapli ei ka wii. Yi mił, ok enim sikir ermin ni noman eke piinjing mił, yi ku enim sikir er poru ningii! Nga yi mił, en enim nge dinga palim mił, kapli enim kongun ei erngii! ¹² Yi mił pe wumb endi eim noman eke, epi endi ngumbii ni piimba ei, kapli Gos eim noman eke kapli epi ei simba. Gos eim wu ei, epi pei salim epi ei piinim. Nga Gos eim wu ei nge epi salim ei, kapli mok topu ermba ku.

¹³⁻¹⁴ Ei pule yi mił pinalim mon. Enim epi pei ngangin kin, nga wumb sik kin, epi aninga ngungii pa yi ninand mon. Ba enim epi

mok tok kin, kapli kapli erngii pa nind. Enim epi pei salim ei, enim epi singii mił sepi kin, nga kopur gulang salim. Pe nga enim epi kopur singii pim kin, nga wumb enim paki tok ngungii ku. Ei enim wumb ei kin, epi mok tok kin, kapli kapli erik singii. ¹⁵ Gos kumb ok ek mon poł pendrim ek yi ninim,

“Pe wumb nii endi eim kuni epi pei sirim wumb ei, eim kuni epi nga pei sineririm mon. Nga wumb nii endi eim kuni epi aninga mił sirim wumb ei, eim nga kuni epi aninga mił sineririm mon ku. Wumb yi tał epi kapli mił sikil.”

Taisis Korin Konu Eke Kindnjing

¹⁶ Ba sin ka piipin kin, Gos ngonmun ei, Taisas eim noman ende sepi kin, Gos sin ngum noman ei nge ngang kin, enim paki tonum. ¹⁷ Yi mił, sin eim kii semin kin, nga eim kapli nirim. Nipi kin, eim ka piipi kin enim paki tumbii ni om. Ba ei eim noman eke piipi kin, enim paki tumbii nipi kin, eim enim kin om. ¹⁸ Pe nga sin Gos nge tilap eke molmun wumb nge enginjin endi kindamin kin, Taisis ouni pukuł. Enginjin ei, eim men ngii eke Gos nge ek ka ei ni tor kindilim embe molulum wu. ¹⁹ Ei yi mił mendpil enalim mon; ba nga men ngii kongun elmin wumb enginjin ei to tonu kindik kin, sin kin ouni andpi kin, nga noman ka ngopu kin, nga sin nge kongun paki topu ermba nik kindnjing. Nga sin kongun ei noman ka ngopun erpin kin Owundu nge embe ambil tonu kindpin erpin kin, wumb pei andan topun eramin kin, wumb pei piingii ei sin enim paki tumun ni, piipin ermin. ²⁰ Wumb endi sin kin ku nin, epi ka wii ei, men ngii wumb ngopun se andinmin epi ei kin, ek orang nipi yi ninermba mon. Yi

mił, sin enginpin ei, wu ei kin ouni kindinmin. ²¹ Yi mił, sin noman ele oł kun ka pałim mił, ermin ni piinmin. Ei sin Owundu nge ningił ele mendpił oł kun ka enanmin mon; ba sin mei wumb ningił ele kin ouni oł kun ka enmin ku. ²² Pe sin enginpin endi kindinmin ei, wu tał kin ouni pungii. Sin kunum kunum eim ermba mił kenmin nipin kin, oł yi mił erpin kin, eim kongun ngopun yi elmin. Nga sin kaniłmin ei, eim paki topu kin, kongun dinga kindpi elim. Ba pe eim pii gii ninim ei, enim oł kun ka yi mił ku, erngii ni piinim. Yi mił erpi kin, eim kongun ei dinga kindpi enim. ²³ Pe nga Taisas eim na kin kongun ouni ni er andiłmbił wu; pe eim enim kin paki topu kin, kongun ermbii ni piinim ku. Pe nga sin nge enginpin tał Taisas kin ouni pungii ei, enim piingii ku. Wu tał ei, men ngii nge kongun elmbił wu. Nga wu tał ele elip, Krais nge tilang owundu dinga ei, si tonu kindiłmbił wu. ²⁴ Yi mił erang kin, enim noman ka ei andan tangin kin, wumb oł ei pułe sinim ka ka piipin kin, kongun enim enmin ei keimi ni piingii. Nga men ngii wumb pei yi mił ku, sin enim kin ek ninmin mił ei, keimi ni piingii ku.

9

Ku Nin Epi Ka Wii Gos Nge Wumb Paki Tolum

¹ Enim piinmin ei, epi ka wii paki tolum epi ei, Gos nge wumb Juriya konu ele mołmun wumb ei kin ngołmun ei, enim piinmin. Yi mił peng kin, na mon endi połup ele nge, ngunermbii mon. ² Yi mił, na piind ei, enim noman ele kongun ei ermin ni piinmin. Yi mił piyangin kin, na Maseroniya konu ele mołmun wumb kumb ningił ele kanip kin en enim embe ambil tonu kindił. Na yi mił ninj ei, kung ngii ok, Akaiya konu ele wumb

kongun yi mił erngii pendik kin, kui er mołmun. Nga en enim piinmin ei, enim kongun to konj kindik ermin. Ei yi mił ku, Maseroniya konu ele mołmun wumb to konj kindik kin, yi ermin ni piinmin ku. ³ Ba na piind ei, sinim ek ninmin ei nipin kin, enim embe ambil tonu kindpin enmin ei, ek wii mił endi pinermba mon. Ba nga en enim kongun erngii nge kui er mulnjung kin, kapli na enim kin yi mił nip ngunj. Nga na yi mił piip kin ele nge, na engnan noł ombu enim kin kindinj. ⁴ Yi mił, sin enim enmin oł ei, pii gii keimi ninmin, na yi mił, ni piind. Mon pim kin, Maseroniya konu ele mołmun wumb na kin tep to wangin kinamin kin, enim er kun er mulenjing kin, kapli sin ele nge singambił simin. Nga enim yi mił ku, singambił singii ku. ⁵ Yi mił peng piip kin, na engnan noł ombu kumb se kindamb kin, enim kin ongii. Ok kin, enim ku nin epi ka wii ei kulou tok, konu ele kindmin ni, er kun erik mułngii. Nga ku nin epi ka wii ei, en enim noman ele wii ngungii. Ba sin yi mił enim kin, epi simin nipin kin, yi kapli enermin mon.

⁶ Pe enim ei, pii kun erngii. Wu endi eim kuni mong aninga telim kin, eim kuni mong aninga telim mił simba. Nga wu endi eim kuni mong pei telim kin, eim kuni mong telim mił mong pei simba ku. ⁷ Ei yi mił ku, enim wumb endeim endeim ni, noman tuk ele, pii kun erik kin, en enim nge noman ele ekii sik kin, enim nipe epi endi ni piingii mił, yi mił ngungii. Mon pim kin, wu endi epi ngumbii ni noman embin to piimba min, nga wu endi eim kin dinga kindik kin, oł yi erii, nengin kin kindmba. Nimbil erang Gos wumb endi epi noman ka piipi ngołum ei, Gos wumb ei kin noman ka piipi ngołum. ⁸ Gos eim

kapli, enim epi pei ka wii enim singii palim mił ngopu kin, nga pei sik, eim enim kin ngumba ku. Ngang kin, enim pei sik kin, kapli erik mułngii. Yi mił, nga kunum kunum epi ka wii kanim kanim pei ngang kin, enim kapli wumb eipi kin ngungii ku. Ngok kin, enim kongun ka wii kapli paki tok kin, erik mułngii. ⁹ Gos nge ek ka mon pol pendrim mił yi ninim,

“Gos ek piinim wumb endi, eim epi pei wumb kurpu wii mołmun wumb ei kin ngonum. Ngopu kin, eim nge oł ka enim ele, kunum kunum ei eim kin pepi mułmba.”

¹⁰ Pe Gos eim kuni mong wumb aka pin telngii nipi ngołum. Nga eim wumb kin kuni nungii nipi kin, ngołum ku. Nga yi mił ku, sinim kuni mong pei ngopu erang kin, kuni mong pei nga tonu omba. Omba kuni ei opu enim nge oł kun ka erpi kin, kuni mił owundu mendpił tonu omba. ¹¹ Gos enim epi pii kelip ngang kin, enim sik, wumb eipi kin pei yi ku ngungii. Nga enim epi ka wii ngunjung epi ei, sin sipin kin, wumb eipi epi ka wii ei ngamin kin, en enim, enim paki tungii nge ele, Gos kin ek ka ni ngok; nga Gos nge embe ambil tonu kindik kin, yi erngii ku.

¹² Yi mił, nga enim nge kongun ele, Gos nge wumb paki tungii. Tungii ele nge, enim wumb epi sinerang mułngii wumb ei, si ngok kin, kapli erngii. Nga oł ele nge mendpił mon; ba oł ele nge, enim Gos kin noman ka piik kin, nga ngungii ku. ¹³ Enim kongun enmin ei erik kin, engnjing noł paki tungii nge enmin ei, en enim pii gii ei, peni ele andan topu ngonum. Ngang kin, engnjing noł enim enjing oł ei piik kin, enim Gos ek ka ekii sik kin, Krai nge ek ka ei, ni tor kindik enmin ei piingii. Nga keningii ei,

enim ka wii epi owundu ei, enim wumb wii ngołmun. Nga wumb eipi pei ngołmun ei kanik kin, Gos nge embe ambil tonu kindngii ku. ¹⁴ Nga yi mił ku, piingii ei Gos nge noman ka ngołum ei, enim kin owundu pepi mołum. Yi mił peng kin, en enim, enim kin dinga kindik kin, kenmin ni piik kin, en enim Gos kin prei dinga kindpin eramin kin, Gos epi ka wii ngumba ni piinjing. ¹⁵ Gos eim epi ka wii sinim ngołum ei, epi owundu ka wii mendpił. Yi mił erang, Gos nge ngołum oł ei, sinim pii poł tunanmin mon. Sinim Gos nge epi ka wii ngołum ele nge eim kin ka piipin ngumun.

10

Pol Nirim Mił Gos Sinim Kin Kongun Ei Ngum

¹ Na Pol, na nam enim nge noman to konj kindip kin, enim Krai nge elim oł ei, pii kun erngii! Erngii ei, Krai eim nge noman ele, ambil mani kindpi kin, eim wumb kin noman ka ngopu kin, oł kun ka elim. Wumb kombur na kin ek to monduk kin, yi niłmin. “Pol eim sinim kumb ele mołpu kin ei, eim embe ambil to mani kindnim; ba nga Pol eim sinim kin turii mołpu kin, eim ek dinga nipi sinim ngołum. ² Ba na enim kin dinga kii sip kin, na enim kin ombii kunum ei, enim kan kun erik mułngii! Na enim kin ek dinga nip ngunermbii mon! Ba na ni piind ei, wumb kombur sin mei konu ele oł ei, elim ni piik kin, wumb ei kin, na ek dinga ni tor kindip ngumbii. ³ Yi mił, sin mei konu ele mołpun kin, er andinmin; ba sin opu, mei konu ele wumb ei, yi mił opu enalmin mon. ⁴ Yi mił, sin opu epi pei ambilmin epi ei, mei konu ele epi mon. Ba sin nge opu epi ei, Gos nge noman dinga salilim. Seng kin, sin kapli opu orung gui kis nge noman dinga ei,

to mani kindinmin. ⁵ Sin wumb nge noman ele, en enim bong nik, tonu mendpił angililmin epi ei, Gos kin noman tok piingii nge andlam ei, ondu ngungii ei, sinim to mani kindpin kin, er kis ermin. Pe nga yi ku, sinim wumb nge noman ele pei, ambıl gii nipin kin, kan ngii mił kindamin kin, enim Kraiss kin ekii singii. ⁶ Sin kui er mołpun kin, kaplı enim sin ek ekii sik erngii. Erangin poru nim kin, kaplı wumb kombur ekii sinenjing kin, kaplı sin wumb ombu kin, kumep kis ngumun.

⁷ Enim ningil ele epi pei ngenj torung palim mił, kanik piingii. Pe wumb endi eim pii gii dinga nim kin, eim Kraiss nge wu mołpu kin, eim nga eim noman kun to piipi kin, eim Kraiss nge wu; nimbıl erang, sin wu ei mołum mił, sin yi mił ku, Kraiss nge wumb mołmun. ⁸ Yi mił, pe na sin noman dinga ei, wii ek owundu nip ermbii ele nge, sinim nge Owundu noman dinga ei, sin ngum. Ngum dinga ei enim nge pii gii ei, er dinga kindpi kin, si tonu simbii nipi ngum ei, sin enim to kis er mani kindnermbii mon. Ele nge, na singambıl sinermbii mon. ⁹ Na ninj ek ei, enim piinarik kin, na enim to puku simbii nip mon ei, pulenj mon. ¹⁰ Yi mił, enim kopur na kin ek yi ninmin, "Eim mon połpu kindim ei nge, ek embin nin, ek dinga palim. Pe nga eim ya sinim kin mułang kin, eim ngenj ele dinga kunum ele sin kenpin ei, eim dinga sinenelang mon. Nga eim ek ei wii mił palim," pa ninmin. ¹¹ Wumb nii endi, ek yi mił pii kun ermba wumb ei, eim sin mon poltmun ol ei, eipi mił enalmin mon. Ei sin ya mulełamin kunum ei, min nga sin enim kin ouni ele mułamin kunum ei, sin ol ende mił elamin.

¹² Yi mił, sin tungu erpin kin, sin wumb eipi en enim embe ambıl tonu kindik elmin wumb ei kin,

sin ouni kułou topun kin, en enim elmin ol ei, mok topun ermin ei, kaplı enanim. Nimbıl erang wumb ei, en enim elmin ol ei, en enim nge su ele mok tok elmin; ba wumb endi wumb eipi kin endeim endeim ni elmin ol ei, su wum kaplı ende mił elmin. Wumb yi mił elmin wumb ei, noman pinałim mił mołmun. ¹³ Ba sin elmin ol su wum ei, mił mułalamın kin, sin ek owundu nipin kin, sin sinim embe ambıl tonu kindpin kin, yi enalmin mon; ba sin Gos nge kongun ei, su mił mok topu kindim mił su ei, sin ekii sipin ermin. Erpin kin, sin enim Korin konu ele mołmun wumb kin kongun yi ku ermin. ¹⁴ Yi mił, pe nga sin enim kin tor onjpun kunum ele, sin Gos nge kongun ei su mił, mok topu kin, sin kin kindim ele, sin tor punenjpin mon. Na nge, sin sinim embe ambıl tonu owundu kindnermin mon. Ba sin enim kin kumb se opun kin, Kraiss nge ek ka enim kin tu wunjpun. ¹⁵ Nga sin elmin ol su ei mił, ek owundu ninarpin kin, sin sinim embe ambıl tonu kindnalmin mon. Kindnarpin kin, wumb eipi enim kin kongun er sinjing ele, piipin kin, ol yi ermin ni enalmin mon. Ba sin dinga kind piipin kin, enim nge pii gii ninmin ei, tonu opu dinga pimba ei, ni piipin elmin. Pe nga sin enim kin kongun ele tuk mołmun ei, dinga pupu kin, owundu tonu opu kin, owundu mendpił pimba ni piipin enmin. ¹⁶ Yi mił, nga sin konu eipi nge ek ka ni tor kindpin kin, enim kin orundung konu ele wumb ei, ni tor kindmin. Yi mił erang, sin wumb eipi nge kongun er sinjing konu ele, sin ek owundu nin, sin sinim embe ambıl tonu kindmin ei, kaplı enermba mon.

¹⁷ Gos nge ek ok ni ka pendrim ek yi ninim,

"Pe wumb nii endi eim ka piipi kin, eim nge embe ambıl tonu kindmba pim kin, kaplı wu

ei Owundu nge embe ambil tonu kindmba nge Gos ka erim.”

18 Nimbil erang wumb nii endi ei, eim embe ambil tonu kindim kin, wu ei Owundu nge ningil ele wu wii mil muimba. Ba wumb nii endi Owundu eim wu ei, eim embe ambil tonu kindmba ei, kapli wu ei, Owundu nge ningil ele embe keimi pimba.

11

Pol Ek Se Andilmin Ek Kend Wumb Ni Peni Ele Kindim

¹ Na noman ele piind ei, enim na ol elou yi mil erip endinj kin, enim na kan wiik tungii. Tangin kin, keimi nam ol elou yi piind mil, erip endmbii. ² Yi mil Gos eim wumb kin noman ka ngozum kin, eim nge wumb mendpil muhgii ei, yi mil ku, na enim kin noman ka ngond. Nimbil erang na enim amb kuimi mil to mondup kin, enim wu endeim mendpil Krai nge ambim mil muhgii. Na enim ambil wenip andlam kun ka wii andilmin mil, ol kis pinahim yi mil, na enim Krai kin ngumbii. ³ Ba kumb ok, wembii kis Seisen, eim amb Eiwa ek ak mak erpi kin, ek kend topu kin, ol kis erim. Erang mon pim kin, Seisen eim enim kin yi mil ku, enim nge noman ele, ek ak mak erpi kin, ek kend topu, to eipi kindang kin, ol kis erik kin Krai kin mendpil mularik kin, keimi ekii sik enerngii mon! Ol ele nge, na tungu erip mol. ⁴ Yi mil, wumb nii endi enim kin, tor wang kin ei, enim Jiisas endi eipi ni tor kindmba; ba ei sin ok ek ni tor kindnenjpin mon; min nga enim gui endi eipi konj endi singii enmin; ba ei enim ok sinenjing mon; min nga enim ek ka enim ok sinjing ei, mon; ba enim ek ka endi eipi wang kin, angil ele simin nik enmin. Pe wumb endi enim kin ele tuk opu kin, ol yi mil erang

kin, kapli enim eim wiik tangin kin, eim ol yi mil kapli ermba.

⁵ Pe na ol elou elim wu mil, na ek owundu nip kin, na nam embe ambil tonu kindmbii end. Yi mil na ni piind ei, na enim nge ek se andilmin wu num mendpil wumb ei kin, na wu kembis wii mil, wumb ei kin mandring mula mon. ⁶ Pe na ek ni tor kindil ol ei, kapli kun pinenim pim kin, kapli ba nam nip ek endi nind ei, nam noman ele ka wii pahim. Na piind ei, enim piinmin ei, akip sin enim kin peni ele, noman ele epi pei andan tunjpun.

⁷ Na enim kin, Gos nge ek ka ni tor kindinj; ba enim na kin epi endi ngo orung kindnenjing mon. Na nam mani ele molup kin, na enim ambil tonu kindinj. Nimbil erang na ol yi enj ei, ol kis min? ⁸ Pe na men ngii wumb konu eipi eipi na ku nin, epi ngok enjing ei, na sinj. Na sinj ku nin epi ei, na sip enim ngop kin, enim paki tunj. Na ol yi enj ei, na men ngii wumb nge ku nin epi ei, na waning mil sinj. ⁹ Nga kunum ele, na enim kin tep to muld kunum ele, na epi endi sinerang kin kunum ei, na wumb endi kin noman embin ngunenj mon. Gos kin pii gii ninjing angim nol Maseroniya konu ele si kindik kin, Korin konu ele tor onjung wumb ei, na epi endi sinerim epi ei, pei paki tunjung. Paki tangin kin, yi mil er molup kin, nga na noman embin enim kin ngunermbii mon ku. ¹⁰ Yi mil Krai nge ek keimi ei na kin tuk molum ei mil, nga na ek dinga keimi nind ei, nam embe ambil tonu kindamb kin, Griis konu ele wumb konu orung orung pei, nam nimbii ek ei, wumb mon ninerngii mon! ¹¹ Nimbil erang na ek yi mil nind? Nga na enim kin na noman ka ei, ngona nind min? Ei mon! Gos piinim ei, na enim kin noman ngol.

¹² Nga na pe end mił enim kin ku nin epi sinarip kin, wumb eipi kin simbii end oł ei, na am piram erip mułmbii. Yi mił erip kin, ek se andiłmin wumb eipi, en enim embe kaplı ambil tonu kindmin ni piik kin, yi mił nik kin, sin wumb eipi Gos kongun ende mił enmin. Erangin kin, na wumb ombu nge gupu ele ek ei pandi top kin, oł yi mił ermbii. ¹³ Yi mił, wumb ombu ek kend tok kin, ek se andiłmin wumb molk kin, en enim kongun erik kin, ek kend tok elmin. Nga wumb ombu, en enim ngenj ele, to eipi mił kindik kin, Krai nge ek se andiłmin wumb mił yi erik mołmun. ¹⁴ Nga sinim oł ei kin puku sinermin! Nimbil erang Seisen ei kaplı eim nge ngenj ei, to eipi kindpi kin, eim ngenj ele Gos nge enjel tiłang elim ei mił, eim yi er mołum. ¹⁵ Yi mił erang kin, Seisen nge kongun wumb en enim ngenj ele, yi ku to eipi kindik kin, Gos nge kongun oł kun ka elmin wumb mił, yi ku tonu onjung oł ei nge, puku sinermin. Nimbil erang kunum poru nimba kunum ei, Seisen nge kongun wumb ombu, oł enjing mił, kumep ei singii.

¹⁶ Na ok ninj mił, na pe nga nind. Wumb endi noman to piipi kin, na wulu wu endi moł ni piinim, ba ei mon! Ba enim yi piinjing kin, na wulu wu mił nind ek ei, enim piik, wiik tangin kin, yi mił, kaplı na nam embe ambil tonu aninga mił kindmbii. ¹⁷ Pe na nimbii end ek ei, sinim nge Owundu nge noman dinga ele, nimbii enand mon. Ba na ek elou niłim wu ei mił, nam ek owundu nip pup kin, na nam embe ambil tonu kindmbii end. ¹⁸ Ba wumb kopur pei mei konu ele oł ei, ekii sik kin, ek owundu nik kin, en enim embe ambil tonu kindiłmin. Na yi ku, oł ei ekii sip kin, ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii ku. ¹⁹ Yi mił, en enim noman nge ka wii

sengin kin, enim wulu wumb nge ek wii mił nengin kin, enim piik wiik tangin kin, ka piinjing. ²⁰ Yi mił, wumb endi enim kongun wii elmin wumb kindmbii ni piipi kin, nga enim nge epi pei ei, sipi poru nimbii ni piipi kin, nga enim eim sipi, owundu mołpu kin, enim to mani kindpi kin, nga eim enim nge kumb ningil ele, kon taki tum kin, kaplı enim eim kin wakin tangin kin, oł yi mił elim. ²¹ Yi mił, sin nge dinga sinerang kin, enim oł enjing mił ei, sin enanmin mon! Yi mił peng kin, na singambil sip kin, ek ei ni tor kindmbii end.

Ba wumb endi eim dinga pupu kin, ek owundu ni tor kindim kin, kaplı na yi ku, ek owundu ni tor kindmbii ei, wulu wu mił ek yi na nam embe ambil tonu kindmbii end. ²² Wumb ei Eipru wumb min? Kaplı na Eipru wu ku moł. Wumb ei Esrel wumb min? Kaplı na Esrel wu ku moł. Wumb ei Eiparam nge tiłap wumb min? Kaplı na Eiparam nge tiłap wu ku moł. ²³ Wumb ei Krai nge kongun wumb min? Kaplı na Krai nge kongun wu mołup kin, wumb ombu to mani kindinj kongun ei end. Pe na wulu wu mił ek nind ei, na Krai nge kongun dinga wii enj; nga wumb na kan ngii kunum kunum kindnjing; nga wumb na kunum kunum pei ya kepii tunjung; nga kunum kunum pei wumb na to kundngii enjing mił, ba na pe na konj moł. Yi mił peng kin, oł ele nge, na wumb pei to mani kindinj. ²⁴ Kunum angil orung, Jura wumb na engki kapil kaplı mił, kan kepii mił tunjung. ²⁵ Kunum tekliki, Rom wumb na kepii tunjung. Nga kunum endeim, wumb na kom ku tunjung. Nga kunum tekliki, noł kanu owundu ele er kis mułang kin, na ep noł ele mani punj. Pup kin, na epin tinga kunum endeim olt mił, ep noł ele pinj. ²⁶ Nga

na kunum pei andlam olt mił ełe, na mei ełe punj; nga na noł ełe mani am bii mił enj; nga waning wumb, na to kis erngii mił enjing; nga nam nge Jura wumb, na to kis erngii mił enjing ku. Nga wumb tilap eipi endi, na to kis erngii mił enjing ku. Nga konu owundu ełe wumb ei, na to kis erngii mił enjing ku. Nga mei ełe wumb mulenjing konu ełe wumb min, epi endi, na to kis ermba mił, erim ku. Nga na ep noł kanu owundu ełe muls ei, na to kis ermba mił ku erim. Nga ek kend tołmun angnan noł angil ełe, na to kis erngii mił enjing ku. ²⁷ Na kongun dinga wii erip kin, enimb tum. Kunum pei emii peng, na kongun erip kin or pinal. Nga kunum pei, na kuni owundu topu, noł nuwa erip ełim. Kunum pei, na kuni sinalilim. Nga kunum pei, na konduk ni epi sinerang kin, na konu jii kułul ku. ²⁸ Nga oł ei mendpil mon. Nga kunum kunum pei, oł embin tui na kin tonu wang kin, ei na ko wul epi ei, na men ngii wumb konu orung orung pei, tep kun ka ermbii ni, noman to piind. ²⁹ Nga wumb nii endi, eim dinga pinalilim ei, yi mił ku, na dinga pinalilim min? Nga wumb nii endi, eim bok topu, mani pupu, oł kis erim kin, kunum ei na noman kis to piinermbii min? Oł ełe nge pei wumb eipi pei andan top keningii mił, na Krai nge kongun wu mendpil moł.

³⁰ Nga na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii andlam eipi endi pinerim kin, kapli nam nge dinga pinalim andlam ełe, na ek owundu ełe nam embe ambil tonu kindmbii. ³¹ Erinjpin Gos sinim nge Owundu Jiisas nge embe ełe, sinim kunum kunum eim ambil tonu kindmin ei, eim piinim ei, na ek kend tunand mon. ³² Nga na Damaskes konu ełe muls kunum ei, gapman

owundu king Areses, eim nge konu owundu ełe, eim wumb mundang molk kin, na to kan ngungii mił enjing. Ba na mer gerenj kon ełe, tuk pinj kin, wumb na konu owundu kung gii ondu ełe, na to tor kindik kin, na wu king eim angil ełe am punj.

12

Pol Eim Or Kumb Mił Er Kenim Ei, Gos Koi Erpi Andan Tum Mił Kenim

¹ Na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii; ba oł ei na paki tunalim mon. Ba akip na or kumb mił kenj epi ei kin, sinim nge Owundu eim epi endi koi erpi andan topu kin, na ngum epi ei, ni tor kindmbii. ² Na piind wu ei, endi Krai kin pii gii nim wu ei, kung ngii engki nga kapil kapli o pang kin, wu ei tonu epin Gos mołum konu ełe, si pang kin pum. Pum wu ei, eim nge ngenj kin pum min, eim noman tuk gui ei kin pum min, ei na pii poł tunand, mon; ba Gos eim mendpil piinim. ³⁻⁴ Na piind wu ei, tonu epin Gos mołum konu ka wii ełe, si pang kin pum. Pang kin, eim ngenj kin pum min, eim nge ngenj si kindpi pum min, ei na pii poł tunand; ba Gos eim mendpil piinim. Pe nga epin konu ełe peng kin, wu ei, eim koi erpi oł kun ka wii epi endi piipi kin, wumb endi ek ni tor kindmba ei kapli enermba mon. Enerang kin, mei wumb endi kapli ek ei ninermba mon! ⁵ Nga na wu ei kin, ek owundu nip kin, eim embe ambil tonu kindmbii end. Ba na nam embe ambil tonu kindnermbii mon! Ba na nam dinga pinalim ełe nge, na ek owundu nip kin, nam embe ei, ambil tonu kindmbii. ⁶ Pe na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii ni piilamb kin, kapli na wulu wu mił ek yi ninenelamb mon; ba na ek keimi nilamb. Nimbil erang

wumb endi na wu ka wii endi moꞏ ni, yi piinermba mon! Ba na piind wu ei, na oꞏ end miꞏ ei, kanpi kin, nga eim na ek nind miꞏ ei piilim. Yi miꞏ peng kin, wu ei na kin kun mendpiꞏ piimba.

⁷ Nimbiꞏ erang Gos nge koi er pim ek ei, na andan tum ei, na kenj epi keimi kun ka wii mendpiꞏ yi miꞏ peng kin, Gos eim piipi kin, na nam embe ambiꞏ tonu kindmbii ni, eim noman eꞏe to piinerim mon. Nga yi miꞏ peng kin, Gos eim na kin epi gal miꞏ epi ei ngang kin, na ngenj eꞏe poluꞏum nge ngum. Ngum epi ei, Seisen nge ek se andiꞏim wu miꞏ, na tumba nge ngum. Epi eꞏe nge, na to mani kindpi kin, na nam embe ambiꞏ tonu kindmbii ei, na kapli enanim. ⁸ Kunum tekliki, na Owundu kin prei erip kii sinj ei, eim na ngenj eꞏe epi kis ei, si tor simba nge kii sinj. ⁹ Ba Owundu eim na kin ek yi nim, “Na nim ngenj kumbii gal miꞏ epi ei, si tor sinermbii. Nimbiꞏ erang, na nam noman ka ngoꞏ ei, nim kin kapli paki top eꞏim. Nimbiꞏ erang, nam nge noman dinga ei, kun ka wii kongun erpi kin, wumb endi dinga pinerang muꞏmba wumb ei kin, kapli kongun eꞏim,” Owundu yi nim. Yi miꞏ peng kin, na ek owundu nip kin, na noman dinga pinerang eꞏe nge, na ka ka piind eꞏe nge, Krai nge noman dinga ei, na kin kongun er muꞏmba. ¹⁰ Yi miꞏ, na noman dinga ei pinerang kin eꞏe nge, na ka ka piip moꞏ. Nga wumb na kin oꞏ kis miꞏ endi erngii; nga oꞏ embin tui pei na kin tonu wang kin; nga wumb na kin oꞏ embin ei ngungii; nga oꞏ dinga endi na kin tonu wang kin, na ko wup kin, Krai nge kongun paki top eꞏ. Nimbiꞏ erang kunum eꞏe, na nge noman dinga pinerim kunum ei, na Krai kin, dinga mendpiꞏ simbii.

Pol Korin Pii Gii Wumb Kin Noman To Piim

¹¹ Na oꞏ enj ei, wulu wu miꞏ enj. Ba enim na kin yi miꞏ erangin kin, na oꞏ ei enj. Enim na embe ambiꞏ tonu kindiꞏangin kin, ei kapli kun mendpiꞏ piꞏang; ba enim oꞏ yi miꞏ enenjing mon. Nimbiꞏ erang na wu wii miꞏ moꞏup kin, na enim nge ek se andiꞏmin wumb owundu moꞏmun miꞏ mandring ei, na molaꞏ mon. ¹² Na enim moꞏmun konu eꞏe tuk moꞏup kin, kongun dinga erip kin, ek keimi nge se andiꞏ wu, jep oꞏ kanim kanim enim kin, na dinga kindip er muls. Muꞏamb kin, na enim kin jep oꞏ kanim kanim ni, oꞏ wumb puku siꞏmin oꞏ ei ni, wumb Gos nge noman dinga oꞏ ei keningii miꞏ, na eim nge ek se andiꞏ wu moꞏup kin, enj. ¹³ Yi miꞏ, men ngii wumb eipi pei epi nipe sengin kin, na enim kin epi endi paki tunenj? Ei epi eꞏe nge mendpiꞏ, na enim kin paki tunenj ei, na enim kin ku nin epi kombur ambiꞏip kin, sinenj mon. Na kaimb kuꞏ kapli, enim na nge mong ei, er kun erik, si kindngii.

¹⁴ Akip kunum tekliki, na enim kin ombii ni piip kin, er kun erip moꞏ. Nga na enim kin epi embin endi ni, ngunand mon. Ei na enim ku nin epi ei, na simbii ni enand mon. Ba na enim mendpiꞏ simbii nip end. Yi miꞏ erang kin, kang ambiꞏ ombu en enim kongun dinga erik kin, epi pei kuꞏou tok kin, menjing ernjing noꞏ epi ei, paki toꞏ ngunaꞏmin mon. Ba menjing, ernjing noꞏ, en enim kapli, epi pei kuꞏou tok kin, kang ambiꞏ paki tok kin, epi ngoꞏmun. ¹⁵ Na ka mendpiꞏ piip kin, na epi pei saꞏim epi ei, enim ngop si kindmbii. Nga nam noman konj yi ku ngop kin, enim nge noman tuk eꞏe paki tumbii. Pe enim na noman ka aninga ngunjung kin, na enim noman ka pei ngumbii ei kapli min? ¹⁶ Ba enim wumb kombur na

kin ek yi ninmin. Keimi mendpił, wu ei sinim kin epi endi peni ele sinałim mon. Ba wu ei epi kenim wu. Nga eim ek kend top top ele nge, eim sinim ek kumb kulu ele topu kin, sinim eim kin ek ele nge, ekii simin ei nge nim. ¹⁷ Ba nimbił erang na enim kin wumb kombur kindinj wumb ei epi endi, ek kend tok kin, enim kin epi endi sinjing min? ¹⁸ Na Taisis kii dinga sinj kin, enim kin ba ninj. Nga na angim endi eim kin kindamb kin, ouni punguł. Pukuł kin, Taisis enim kin ek kend topu kin, epi endi enim nge angil ele, epi endi sim min? Pe nga, na kin Taisis kin ouni er andiłmbił ei, Gos nge Gui Ka endeim se andiłmbił min? Sił andiłam ende ei andiłmbił min?

¹⁹ Pe enim kunum kunum, noman yi to piinmin ei, sin pułpun ek ei, sinim oł ei, enim ningil ele, er kun elmin min? Ba ei mon mendpił! Sin Gos ningil ele, Krais kin dambiltpi ende kindang mołpun kin, ek yi mił ninmin. Sin enginjin noł sin noman ka ngołmun wumb ei kin, sin ek nemin kin, kapli enim paki tamin kin, enim nge pii gii ninmin ei, dinga mendpił pimba. ²⁰ Yi mił, na nam mund mong tonum ei, nam enim kin ombii kunum ei, enim mułngii ni piind mił, ei mularik kin, ba enim eipi mił mułngii ni piind. Nga enim ka keningii ei, na mułmbii ni piinmin mił ei, mularip kin, na eipi mił mułmbii. Na nam mund mong tonum ei, na kenmbii ei; enim ek mił erik, wumb eipi nge epi, kan bun bun sik kin, noman kis tonu wang kin, wu endi eim noman ele mendpił piilim mił elim, wumb eipi kin ek buł morung nik kin, ek waim elmin, en enim wumb num mołmun ni piik kin, oł kun pinalim mił erik kin, mong sik yi elmin. ²¹ Na mund mong tonum ei, na enim konu ele, nga op ninj kin, nam Gos na enim ningil ele,

to mani kindmba. Mon pim kin, na wumb pei kin ke nip kin, ok wumb ombu, en enim oł kis erik kin, en enim noman tuk ele to ak tunenjing mon! Wumb ei, oł kis penj tui nin; nga wu amb ngunduk nin; nga wumb wumb eipi kin noman kis peng kin, oł kis yi elmin.

13

Korin Wumb En Enim Pii Gii Ei Pii Kun Erngii

¹ Pe akip kunum tekliki, na enim kin bii ond. Pe wumb endi oł kis erim pim kin, kapli wumb tał min tekliki, noman ende sek kin, ek ni tor kindangin pa ni, Gos ek ka yi ninim. ² Ok wumb oł kis enjing kin, nga pe enim yi ku, oł kis enim enim wumb ei ok, na enim kin ek yi mił ninj, "Enim pii kun erngii." Pe nga na enim kin ek dinga nind mił, na ok kunum tał yi mił ninj. Pe nga ekii se, na enim kin orung ombii kunum ei, oł kis enjing wumb ei, na wakin tunermbii mon! Na enim kin kumep kis ngumbii. ³ Enim epi pei piimin ni piinmin ei, Krais na kin gupu ele ek ni tor kindim. Nga Krais enim kin mok topu ermba kunum ei, eim temb ninermba mon! Ba eim nge dinga ei, enim kin tuk ele kongun elim. ⁴ Yi mił, Krais eim ond peri ele to kunduk kunum ei, eim dinga pineririm. Ba pe Arim Gos nge dinga ei ngang kin, pe eim konj mołum. Yi mił, sinim eim kin dambiltpin ende pamin kin, sinim dinga pinerim ku. Ba sinim Gos nge dinga ele sinjpin kin, sinim eim kin konj mułmun. Mołpun kin, sin enim kin tuk ele Gos nge dinga andan tumun.

⁵ Enim en enim noman tuk ele, kii sik piingii ei, enim pii gii ei, dinga ambii gii nik mołmun, min mon? Enim oł ei, en enim kur keningii. Enim keimi piinmin ei, Krais Jiisas enim noman tuk ele mołum min? Mon pim kin, kapli

enim Kraiss kin pii gii pinerang kin, enim ol kis pei piki tonum. ⁶ Ba na piip nind ei, enim piinmin ei, sinim Kraiss kin pii gii keimi ninmin. ⁷ Ba sin Gos kin prei erpin ngamin kin, enim ol elou min, kun pinermba ol mił endi enerngii mon! Mon pim kin, sin enim andan topun kin, sin kin ol kun ka tonu onum ni, piinerngii mon. Ba enim ol kun pimba mił erngii. Ba mon peng kin, sinim wumb pii gii pinerim mił, wumb tonu omun ei kapli. ⁸ Yi mił, pe sinim epi endi ermin ei, ek keimi kin, to mani kindnermin mon; ba sinim ek keimi ei mendpił paki tonmun. ⁹ Yi mił, sin ka piinmin kunum ele, sin dinga pinerang kin, enim dinga palim. Nga sin Gos kin prei eramin kin, enim am ol kun ka wii kapli molk pungii. ¹⁰ Yi mił, puł ei peng piip kin, na nam ya konu turii ele mołup kin, mon ei połup kin, enim kin kindind. Yi mił erang kin, nam ombii kunum ei, enim kin embin tui nguneramb kin, Gos Owundu nge noman dinga ei nam ngum. Ngum dinga ei, tu wup kin, enim to mani kindip kin, kis mundmbii ei, kapli enermbii mon. Ba nam noman dinga ei, enim pii gii ei, paki topu dinga ngumba nge end.

Ek Mandi Poru Ninim

¹¹ Pe akip angnan noł! Enim ka mułeiyo! Na nind ek ei, enim piik kin, enim wumb dinga puk kin, kun ka molk kin, endi nimba ek ei, enim endeim ni noman ende sek kin, yi erik kin, enim noman emin seng mułngii! Nga Gos eim noman ka ngołum kin, noman emin pułwu ei, enim kin ouni mułngii. ¹² Enim wumb endeim endeim ni 'Oiyo,' nik kin, enim wumb ei ngunj kangilk kin, angil sik, Owundu kin ka piilim mił yi erngii.

¹³ Gos nge ol kun ka elmin wumb pei enim kin 'Mułeiyo' nik kin, ek ka ni kindinmin. ¹⁴ Sinim nge Owundu Jiisas Kraiss nge sinim

paki tołum ei kin, Gos nge eim sinim noman ka ngołum ei kin, Gos nge Gui Ka sinim kin dambiltpi ende pu mołpu kin, Gos tekliki, enim pei kin tep to mułngii.

Pol Mon Galeisiya Wumb Połpu Kindim

*Galeisiya Wumb Mulnjung
Konu Pol Mon Endi Połpu Kindim*

¹ Na Pol, Gos nge ek se andił wu. Wumb endi na to tonu kindangin kin, onenj mon. Nga wumb endi, na Gos nge ek ei se andił ni kin, kindnenjing mon. Ba Jiisas Kraiss kin, Arim Gos eim Jiisas Kraiss tukpu ele tor sipi kin, er konj kindim. Ei eim na kongun ele enjii nipi kin, kindang pup end. ² Na Pol ni, engnan noł kin ouni ya mołpun kin, sin pipe ei połpun, enim Galeisiya konu ele, Gos nge tiłap ele wumb mulnjung konu ele kindinmin.

³ Sinim nge Erinjpin Gos ni, Jiisas Kraiss Owundu eim, enim kin noman ka ngopu, noman emin ngang kin, mułngii.

⁴ Jiisas Kraiss eim Arim Gos nge noman ele ekii sipi kin, kongun erim. Erpi kin, eim nge noman konj ei, si kindpi kin, sinim nge oł kis ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, eim ya mani mei ele, oł kis sinim kin pinermba ni, si kindim. ⁵ Yi mił peng, piipin kin, sinim eim embe kunum kunum ambil tonu kind mułmun ei, keimi pimba.

*Gos Ek Ka Endeim Mendpił
Palim*

⁶ Enim enmin oł ei, na piip kin, mund mong end. Yi nge, Kraiss nge noman ka ngopu kin, Gos enim sipi, nga orung sim. Pe sikir enim eim ek ka buł ngok, si kindik kin, ek ka kanim endi eipi ei piik kin, ekii sinmin. ⁷ Ba ek ka eipi endi pinalim mon. Wumb kombur enim nge noman ele to eipi eipi kindik kin, ek kanim kanim nik enmin. Nga Kraiss nge ek ka wii ei nik eim eipi eipi kindmin nik

enmin. ⁸ Ba sin sinim ek ka yi mił palim ei, ni tor kindpin ermin ei min, tonu epin nge enjel endi opu ek ka nimba ei, sin ok Gos nge ka ei, enim kin ni tor kindpin mił kapli, pinerim kin, wu ei eim am ba. ⁹ Kumb ok, sin ek ni poru nipin kin ek ei nge, yi mił pe, na nga nip enim ngond. Pe wu endi enim kin ek ka nipi, enim ngumba ei nipi ngang kin, sin Gos ek ka ok enim kin ngunjpun mił ei, endi pinarpi nim kin, wu ei eim am ba ku.

¹⁰ Yi erang kin, na pe nind ek ei, enim wumb na kin noman ka piik, ngungii min; Gos na kin noman ka piipi ngumba min; nga na wumb noman ele kom tunj min; na wumb nga kom tunj pim kin, kapli na Kraiss nge kongun wu mulermbii mon.

*Gos Eim Pol To Tonu Kindang
Kin, Eim Nge Kongun Wu Motum*

¹¹ Engnan noł, na enim ek kun kanip nip ngond ek ka ei, na enim ok kanip ninj mił ek ei, wu endi nge ek ka ei mon. ¹² Na wumb endi kin ek ka ei sinenj mon. Nga wumb endi na andan topu ngunerim mon mendpił; ba Jiisas Kraiss eim koi erpi pim ek ka ei, na andan topu ngum.

¹³ Na kumb ok erir oł ei, enim piinmin; kunum ei, Jura wumb elmin oł ei, ekii sip enj ei, enim pii poru ninjing. Na Gos nge tiłap wumb ei, oł embin tui erip ngoł. Ngop kin, na noman ele, nga top kis er poru nił ku. ¹⁴ Ei nam nge wu su ende ombu men tok elmin oł ei, to mani kindił; na nge wumb tiłap ende ei si kindip kin, Jura wumb elmin oł ei, ekii sił. Nam nge kupnan noł men tok elmin oł ei minj, dinga pup ekii sip pul.

¹⁵⁻¹⁶ Ba kumb ok, na nam minan mingnerim kunum ei, Gos na to tonu kindpi mundrum. Ei nga, Gos nge noman ka na kin ngopu kin, na wii topu, sipi orung sim. Yi mił peng kin, eim ka piipi kin, eim nge

kingam ei, na andan tum. Tang, na piip kin, wumb tilap eipi ei, ek ka ei, nip ngumbii nge ngum. Eim na andan tum kunum ei, na wumb endi na nipe epi mił endi ermbii ei, kii sip yi enenj mon. ¹⁷ Na Jerusalem konu owundu ele, ok puneramb kin, wu kopur na nge ek se endngii wu kombur, ok mulnjung ei, kii sip punenj mon; ba na Arepiya mei konu owundu ele, ok punj. Nga orung op kin, Damaskas konu ele orung onj. ¹⁸ Ekii se kung ngii tekliki o pang kin, Jerusalem konu ele tonu pup, wu endi embe Piisa eim mułum konu ele ek tang mułambıl. Mułambıl kin, kongun tał nga angıl mong endeim o pum. ¹⁹ Ba na Gos nge ek se andılmin wu nga endi kinenj; ba Jeims ei eim Jiisas Owundu nge angim mołum. Mołum ei, Jeims kin Piisa tał mendpił na kenj.

²⁰ Ek ei na akip połup kin, enim ngond ei keimi! Gos eim na kanpi mołum. Na enim kin ek kend top ngunand mon.

²¹⁻²² Ekii se nga na pup, Siriya konu ele pup kin, nga Silisiya konu ele tonu punj. Ba Juriya mei konu ele Gos nge tilap wumb ele, Kraiss kin tuk ok mołmun. Wumb na Pol nge kumb ningıl ele kan kun enenjing. ²³ Ba en enim ek yi mił mendpił piłmin. "Kumb ok wu ei, eim sinim pii gii wumb oł embin tui ngum. Ba pe eim pii gii nipi kin, er endrim ek ei, akip Gos nge ek ka ei ni tor kindim pii gii ei, ok to kis er endim ek ei nim." ²⁴ Yi mił erang, Gos na kin erim mił ei, na enj wumb piinmin. Yi erang kin, Gos eim embe ambıl tonu kindinmin.

2

Gos Nge Ek Ka Se Andılmin Wumb Ei Ok, Pol Kin Noman Ende Kindnjing.

¹ Na kung ngii engki nga kapıl kaplı moł kindip, na Banapas kin

Jerusalem konu ele nga sił tonu bił ni punjpuł. Pe na Taisiss sini, kin sin ouni punjpun. ² Gos eim na andan tang, "Pui!" neng, na punj. Nga eim nge ek ka ei na nip wumb tilap eipi ngumbii nge punj. Gos eim na andlam ele andan topu ngum ei, na wumb peng pepi noman pim. Wumb ombu kin ek nip andan top ngunj ei, na nam yi ni piinj. Mon pim kin, nam kongun tilap eipi wumb kin, pe end ei kin, nga ok enj kongun ei, wii mił ba ni piind. ³ Ba Taisiss eim na kin ouni mołum wu ei, Griik wu mołum. Kunum ei, sin kułou tunjpun ei, Taisiss ngenj kopisngii ek dinga ei, wumb ninenjing mon. ⁴ Ba nimbił erang enginjpin noł mił, ek kend wumb kombur, koi erik kin, tuk ołmun ku. Ok Jiisas Kraiss nge oł, sinim wii mołmun ngum oł ei, waning kan singii nge onjung. Jiisas Kraiss eim, sinim nge lo ek ei, kan ngopu ambıl gii ni mułum ei, tor sipi kindang kin, sinim wii mołmun. Wumb ombu nga, sinim Kraiss kin wii mołmun ei, nga kan ngungii nge enmin.

⁵ Ba kunum olt mon, sin Taisiss eim ngenj kopsik erngii andlam ele, aki topun ni ngonenjpin mon. Nga sin en enim ek ei, endi ekii sinenjpin mon ku. Yi mił erang, sin yi piinmin, Jiisas nge ek ka ei, dinga pepi mołpu kin, enim kin kunum kunum pepi mułmba. ⁶ Wu kombur en enim, wu num mołmun wumb ni piinjing wumb ei, en enim nipe embe palim wumb ei, na kin epi wii mił palim ni piind. Gos eim wumb num embe palim wumb ei, ni kinalim mon. Wumb pei ende mił mołmun ni kaninim. Wumb ei embe palim wumb ombu, ek nga nik kin, na paki tok, ek nga nik ngonalmın mon. ⁷ Ei mon mendpił! Ba en enim piik poru ninmin. Pe Gos na kindang pup kin, wumb tilap eipi kin, Gos eim ek ka ei nip kin,

ngumbii nge kindang, na onj. Yi mił ku, Gos Piisa kindang kin, Jura wumb kin ek ka nimba nge pum. ⁸ Yi mił ku, Gos eim Piisa dinga ngang pupu kin, Jura wumb kin ek ka se andiłmin wu mił, kongun erpi mułmba nipi kindim. Nga na Gos eim yi ku, na dinga ngang kin, wumb tiłap eipi kin, ek ka se andiłmin wu mił, kongun ermbii nipi kindim. ⁹ Yi ku, Jeims ni, Piisa ni, Jon en enim Gos nge tiłap wumb kin wu num, paki dinga mił wumb, yi ni piinjing. Piik kin, en enim pii poru nik enjing ei, Gos eim na kin noman ka ngopu kin, eim na kongun ermbii nge ngum. Yi mił peng kin, en enim Banapas kin, na teł angil sinjing ei, enginpin noł mendpił mił, angil sinjing. Sin noman ende kind pipin kin, ek yi ninjpin. Sił, Pol Banapas teł, kapli wumb tiłap eipi kin, pu mołpuł kin, kongun ermbii ei, Gos ek ka ni tor kindmbił. Nga en enim yi mił ku, Jura wumb kin puk, Gos ek ka ni tor kindik erngii ku. ¹⁰ Wu num ombu en enim, ek endeim mendpił sił kin yi ninjing. Elip wumb epi sinerang mołmun wumb ei kin, kaimb singił oł ei nge, na noman ngunj. Yi mił erang, na kongun dinga yi nge ermbił.

Piisa Oł Kis Elim Mił Er Pol Piipi Ni Tor Kindim

¹¹ Pe Piisa Andiok konu ełe om kunum ei, na Pol eim kun kanip kin, ek to kindinj. Nimbił erang Piisa eim mong sim. ¹² Mong seng kin, Jeims eim nge wumb kombur kin sipi, tu wunerim kunum ei, Piisa eim wumb tiłap eipi kin kuni ende nołum. Ba pe, Jeims wumb tiłap tor wangin kin, Piisa eim mund mong erpi kin, nga eim wumb tiłap eipi kin mulerim, mon. Nimbił erang eim tungu erpi kin, Gos nge tiłap wumb ngenj kopsik elmin oł ei nge, wumb tiłap

eipi wumb ei kin, dinga kindik, erngii enjing. ¹³ Nga eipi Jura wumb Piisa kin, en enim oł kend tok, yi elmin ku. Erik kin, nga ekii se Banapas si pangin kin, oł kis ombu erangin kin, Banapas eim ekii sipi erim ku. ¹⁴ Ba na kenj ni, wumb en enim andlam kun endnarik kin, Gos nge ek keimi ei, ekii sinenjing ku. Pe Piisa wumb mulnjung konu ełe, kanip yi nind. "Piisa nim Jura wu; ba wumb tiłap eipi elmin oł ei, nim ekii se en. Ei nim Jura wu mił muladin mon! Pe nim nimbił erang, wumb tiłap eipi ei, Jura wumb elmin oł mił ei, erei nin?"

Wumb Endi Eim Jiisas Kin Pii Gii Nimba Ei Wu Kun Ka Mendpił Mułmba

¹⁵ Keimi, sinim Jura wumb menjpin mengim tonu onjpin mił mołmun. Sinim wumb yi mił mołmun wumb tiłap eipi oł kis elmin wumb ei, yi mił sinim mon. ¹⁶ Ba sinim piinmin; Gos eim sinim lo ek ei, ekii sinmin ei nge, oł kun ka mił wumb kinanim mon! Nga lo ek ekii sinmin ei, Gos eim wumb ei, wumb kun pa ninanim mon. Ba wumb endi eim Krai Jiisas kin pii gii nimba ei, Gos eim wumb ei kin, kun ka pa yi nimba. Pe sinim Krai Jiisas kin pii gii ni poru ninjpin ei nge, Gos sinim wumb kun ka mołmun nimba. Ei nge, Krai kin pii gii nimin ei, lo ełe nge mon! Nimbił erang wumb endi, eim lo ek ei endi ekii sipi erim kin, ełe nge, Gos eim wu endi ei, wu kun ka mołum, pa ninermba mon! ¹⁷ Ba sinim Krai kin pii gii ninjpin kin ei nge, kapli Gos eim sinim kun ka kenmba ni, yi piimin. Nga ekii se, sinim wumb tiłap eipi mił, oł kis erpin mołmun. Kapli kunum ei, sinim yi nimin, Krai eim oł kis ei nge, kongun elim wu nimin min? Ei mon mendpił! ¹⁸ Pe na lo ek endi, ambiił piltan top si kindmbii ei, nga er ka sikir enj kin, wumb

en enim yi piingii, ‘Wu ei, oł kis elim wu,’ ni piingii. ¹⁹ Yi erang, lo ek ei na tang, na kołpu poru ninj lo ek ei, nga na kan ngunermba mon. Ele nge, na Gos kin konj ouni mułmbii. Pe na Krai Jias kin ond peri ele, ouni kuls poru nim. ²⁰ Pe akip na konj kunum kunum moł konj ei, na nge mon; ba Krai eim na noman tuk ele mułang kin, na konj kunum kunum moł. Pe na ya mei ele and moł ei, pii gii peng and moł. Mołup kin, Gos kingam kin pii gii nemb kin, Gos eim kingam ei, na kin kaimb sipi, eim nge noman konj ei, si kindpi kin, na paki tum. ²¹ Na Gos nge noman ka ei, na wak tunand mon. Pe lo ek ei erpi kin, wumb Gos kin kun ka muljung kin, Jias kołpu poru nirim ei, eim wii mił kołpu poru nirim min? Ei mon!

3

Lo Ek Kin Pii Gii Oł Ei Ekii Silmin

¹ Enim Galeisiya wumb owuł owuł mendpił mołmun. Sin enim Jias Krai andan to poru ninjpin. Ei mił, eim ond peri ele kułum ei, enim yi mił nening. Pe wumb nii endi enim neng kin, enim noman wulu pang mołmun? ² Na enim kin, epi endi kii simbii end. Enim Gos nge Gui Ka sinjing ei, er sinjing mił nenj? Enim lo ek ei, ekii sik ei nge, enim sinjing min? Nga enim Gos nge ek ka ei piik sik kin, pii gii nik ei nge Gos nge Gui Ka ei nge sinjing min? ³ Pe enim wumb noman wulu pang mił mołmun min? Enim kumb se Gos nge Gui Ka ele noman konj er sinjing; ba pe enim ngenj ok nge kin, wumb dinga tonu ok kin, er poru ningii enmin min? ⁴ Pe ok oł owundu kanim kanim enim kin tonu orum ei, enim wii sinjing min? Ba na ni piind ei, enim oł ei, wii mił enerik mon. ⁵ Nimbil erang, Gos eim nge Gui Ka ei, enim ngopu kin, nga enim kin jep oł endi andan topu

erim ei, enim lo ele nge kongun enmin min? Nga enim eim nge ek ka ei, pii gii ninjing min? ⁶ Gos nge ek ka yi ninim,

“Eiparam Gos kin pii gii neng kin, Gos eim yi nim, ‘Eiparam nim pii gii ei je erang kin, nim wu kun mendpił mołun,’” pa nirim.

⁷ Yi mił ku, enim piingii ei, Gos nge ek ka ele pii gii ningii wumb ei, Eiparam kingam ambilam noł mendpił mułngii. ⁸ Kumb ok, Gos eim piirim wumb tilap eipi endi, Gos eim nge ek ka ele, ekii se pii gii ningii ni piirim. Gos wumb ei kin, wumb kun ka mołmun, yi nimba ni piirim. Yi mił peng, Gos Eiparam kin, eim ek ka ei, ok nipi ngurum. Nga Gos ek ka yi nirim,

“Eiparam, nim pii gii ele, nim wumb tilap eipi orung orung pei, Gos nge epi ka wii singii.”

⁹ Pe yi mił, wumb nii endi pii gii ningii wumb ei, pii gii wu Eiparam kin ouni, Gos nge epi ka wii ei singii.

¹⁰ Ba wumb pei en enim yi ni piinmin, lo ek ekii silmin oł mendpił ei, epi pei to mani kindnim ni piinmin. Ba wumb yi nge, dup konu kis ele ngenj kumbii singii. Keimi, Gos nge ek ka yi ninim,

“Wumb pei Gos nge ek ka pałim ek ei, pei ekii sinenjing kin, wumb ombu pei ei, dup konu kis ele, ngenj kumbii singii.”

¹¹ Gos nge ek ka yi ninim,

“Wu endi eim Gos kin pii gii nimba wu ei, Gos wu ei kin, wu kun ka mułun,”

pa nimba. Wu ei, eim noman konj kunum kunum sipi mułmba. Yi mił pałim ei, sinim piipin pol tumun. Wu endi eim lo ek ekii seng kin, Gos wu ei, wu kun ka, yi nimba, andlam endi sinalim mon. ¹² Lo ek ei, pii gii ende mił mon! Gos nge ek ka yi ninim,

“Wu endi eim lo ek ombu pei ekii sipi endim wu ei, eim noman konj sipi, kunum kunum mulmba.”

¹³ Kraias eim sinim lo ek eġe, ngenj kumbii sinim eġe, eim kin tonu wang sim. Sipi kin, sinim paki topu kin, Gos kin sipi orung sim. Keimi, Gos ek ka yi ninim,

“Wumb nii endi wu ei, ond peri eġe tonu pim kin, wu ei singam-biġ sipi kin, ngenj kumbii dinga kis sipi kulmba.”

¹⁴ Gos eim yi miġ erang, Jiisas Kraias eim kin, Eiparam nge epi ka wii ngoġum ei, wumb tiġap eipi kin, tonu wang singii. Gos yi miġ erang kin, sinim eim nge ek ka ei, pii gii nipin kin, Gos ok nirim miġ, eim nge Gui Ka simin.

Gos Eim Ek Dinga Nipi Pendrim Ek Ei, Gos Nge Lo Ek To Mani Kindnerim Mon.

¹⁵ Engnan noġ! Na sinim wumb eġmin oġ ei nge, piip kin nind. Pe wu endi eim kulmba peng kin, eim nge kingam noġ ei, ni piipi kin, eim pipe poġup sirim miġ, eim epi ombu, mok topu yi erim. Erpi kin, pipe ei nge, wumb endi eim pipe puġum miġ ei, to kis erik kin, eipi miġ pulerngii mon. Nga ek nimba ek ei endi, paki tok kin, yi er ninerngii mon ku. ¹⁶ Pe Gos eim yi nim, “Na ek ninj miġ, keimi ekii se tonu omba.” Pe ek dinga ei, Gos eim ek nipi, Eiparam kingam kin ouni mendpiġ, nipi ngurum. Eim ek endi yi miġ nipi kin, eim kingam noġ nguneririm mon! Nga kangil kin, pei nipi nineririm mon ku. Ba eim wu endeim kin mendpiġ nipi kin, eim ek dinga nipi yi nirim. “Nim nge kinganim mendpiġ ei,” eim embe Kraias. ¹⁷ Na nind ek puġe ei, yi miġ paġim. Ok, Gos eim mon endi ei, oġ dinga wii endi er pendrim. Nga ekii se, kung ngii 430 pei o purum. Pang kin, ekii se, lo ek ei tonu orum. Pe lo ek ei, ekii se tonu om ei, Gos eim

nge ek dinga nipi pendrim ei, lo ek kapli to mani kindnermba mon.

¹⁸ Pe sinim lo ek ei, ekii siġmin oġ ei, ekii sinjpin kin, lo ek ei, Gos eim sinim simin ni pendrim epi ei, kapli Gos sinim kin epi ngumbii nirim epi ei, simin ni piimin. Nga sinim eim nge dinga eġe pendrim epi ei, sinanmin mon. Ba Gos eim ek dinga nirim miġ ei, eim Eiparam kin mendpiġ nipi pendrim miġ, epi ka wii ngum.

¹⁹ Pe lo ek ei, nimbiġ oġ erang paġim? Ei yi miġ, Gos eim yi ni piirim lo ek eġe erang kin, oġ kis ei, peni eġe tor omba, ni piirim. Piipi kin, lo ek ekii se kundang orum. Nga lo ek ei pepi muġang kunum eġe, kangii ei mei eġe omba. Ok, Gos eim ek dinga ni pendrim miġ tonu orum. Ok Gos eim enjel ni, wu endi tuk moġum wu ei ni, ni nguk. ²⁰ Wu tuk moġum wu ei, eim wu endeim mendpiġ, kongun pinermba mon. Ba Gos endeim mendpiġ moġum.

Lo Ek Ei, Sinim Erinjpin Ekii Miġ Ei, Sinim Kraias Moġum Konu Simba

²¹ Pe yi miġ, Gos eim ok ek dinga nipi pendrim ei, lo ek opu orung enim min? Ei mon! Pe lo ek eġe, sinim noman konj simin nemin, nguġang kin, Gos kin oġ kun ka enmin oġ ei, lo ek paġim miġ yi ekii si nguġamin; ba ei kapli eneneġang! ²² Ba pe Gos nge ek ka yi ninim, “Oġ kis pei ombu, wumb kung gui miġ poġ tuk sipi mundum. Eim yi miġ erang kin, sinim wumb Jiisas Kraias kin pii gii nipin mulnjpun kin, Gos eim nge pii gii wumb ngumbii nipi, ek dinga ni pendrim epi ei, sinim simin.

²³ Ok sinim pii gii ek ei, pii kun enenjpin kunum ei, lo ek eġe ambii gii ni moġ punjpun. Moġ pamin kin, pii gii nimir ek ei, sinim kin peni eġe tor orum. ²⁴ Yi miġ erang, lo ek sinim erinjpin ekii miġ erang kin, lo ei sinim sipipi kin, Jiisas

Krais kin tu wunum. Tu wang kin, sinim Gos eim nge ek ka ei, pii gii nemin kin, Gos eim sinim wumb kun ka mił nimba. ²⁵ Pe pii gii ek ei, sinim kin opu poru neng kin, pe sinim erinpin ekii mił, lo ek ełe, nga mandring mulełamin mon!

Enim Pii Gii Ninmin Ei, Gos Kingam Noł Mendpił Mołmun

²⁶ Enim pei Krais Jiisas kin pii gii ninmin ełe nge, enim Gos nge kingam noł mendpił mołmun. ²⁷ Enim wumb Krais kin noł pik wumb ei, enim pei Krais kin dambiltik ende puk kin, enim Krais nge oł kun ka erik mołmun. ²⁸ Yi erang kin, Jura wumb endi mon; nga Griik wumb endi mon; nga kongun wii ełmin wumb endi mon; nga wumb endi eim noman ełe epi ełim wu endi mon; nga wu endi mon; nga amb endi mon. Ba akip enim Krais kin dambiltik ende puk kin, wumb ende pupun mołmun. ²⁹ Pe enim Krais nge wumb mulnjung kin, pe enim Eiparam nge kingam ambilam noł mułngii ku. Pe nga, enim mołmun wumb ei, Gos ok Eiparam kin ngumbii ni dinga nirim mił epi ei, enim pe akip singii.

4

Gos Nge Kingam Noł Mołmun

¹ Na nge ek ei yi mił, Arim nge epi kanim kanim, eim kingam eim pei, sipi poru nimba. Pe kingam ei, eim Arim nge epi pei tep erpi mołum. Ba eim kangil gał mił multum kunum ei, eim nge kongun wii wu, ende mił multum. ² Ba wu num mołpu, tonu kindilim wu ni, wumb tep erik mołmun wumb ei kin, ek nipe ek niłmin ei, kangii ekii sipi, yi er mołpu, pang pang kin, arim nipi pendrim kunum ełe, poru nimba. ³ Pe sinim yi ku, sinim kangil mił mułpun kunum ei, sinim ya mei mani ełe epi ei, pei sinim kan mił ngurum. ⁴ Ba

kunum ei kapli erang kin, kapli Gos eim nge kingam kindang opu kin, amb Mariya eim mengim. Nga eim lo ek ełe ekii sipi, er mułum. ⁵ Nimbił erang, eim opu, sinim lo ek ełe mandring mulnjpun wumb ei, sipi orung simba nge om. Yi mił erang kin, Gos sinim sipi kin, sinim eim nge kingam ambilam noł mił mułmun.

⁶ Pe enim Gos nge kingam ambilam noł mołmun. Yi peng kin, Gos eim kingam nge, noman Gui ei kindang opu kin, sinim noman tuk ełe opu kin, dinga wii tonum. Wii topu, “Wusa, Wusa,” yi nim. ⁷ Yi erang kin, nim kongun wu wii mił, mulałin mon. Nim Gos nge kingam. Pe Gos nim sim kin, nim eim kingam mił mulnjii. Mułun kin, pe nim Gos eim epi ombu sinjii ku.

Pol Galeisiya Wumb Ei Kin Eim Noman Embin To Piim

⁸ Ba ok, enim Gos mołum ni piinenjing mon. Piinarik kin, ya mani mei ełe epi ni, gui kengii ni, epi ombu ni, ei Gos kend mił kan ngang kin endnjing. ⁹ Ba pe enim Gos ei piinmin. Na enim kanip nind, Gos eim enim kanpi poru ninim. Pe enim nimbił erang, enim nga Gos kin buł ngok, ak tok, orung puk kin, mei ełe gui kis ei, nga ekii sik, nga kongun owundu wii mił ei, nga sik, erngii punmun min? ¹⁰ Kunum owundu endi, enim kaniłmin kunum ei min, oi konj er tołum kunum ei min, kuni owundu tonu wang nołmun kunum ei min, kung ngii konj tonu ołum kunum ei min, enim epi kanim kanim kaniłmin. ¹¹ Na enim piip kin, mund mong end. Mon pim kin, na enim kin kongun dinga enj ei, wii mił ba, ni piip moł.

¹² Engnan noł! Na enim kin piip ke nip, enim ok na moł mił, yi mułngii. Na enim mołmun mił, na

op poru nip moł. Enim na kin pund mong endi enenjing mon. ¹³ Enim piinmin; ok na nam ngenj ele ening pirim. Yi erang kin, kumna na op enim kin, Gos nge ek ka ei nip, enim ngur ei, na kumna or. ¹⁴ Yi peng kin, na nge ngenj ele ening ei, enim kin oł embin mił tonu orum, ba enim na kin buł ngunenjing mon. Nga enim na kin ten kulenjing mon ku. Ba enim na sik, ngii konu sipnjing ei, enim Gos nge enjel endi mił yi sipnjing. Nga enim Krai Jias mił, yi na sinjing. ¹⁵ Pe enim noman ka ka ni, jili orung palim? Na enim elmin oł ei nge, keimi kanip nind. Pe kunum ele, enim kapli erim kin, enim nge ningił akik tor singii. Sik kin, na ngungii; ba enim oł ei, kapli enerngii. ¹⁶ Nimbił erang na ek keimi nip enim ngunj ele nge, na enim kin, opu orung erip enim ngunj min?

¹⁷ Wumb kombur enim, oł yi, yi erei, ningii ei, am ek ka wii ningii; ba enim Krai nge wumb si tor simin ni piik, yi ningii ei, enim wumb en enim, embe ambibił tonu kindngii, ni piik, niłmin ku. Ba ei oł kun ka mon. Ei oł kis. ¹⁸ Pe sin sinim ek ka ninjpin kin, ei ka! Kunum kunum sinim yi mił ermin, ei kapli. Pe sinim ende mulenjin kin, oł kun ka ei, enim si kindnerngii mon. ¹⁹ Enim na nge kingam noł mołmun! Na ngenj kumbii nga sind ei, amb endi kangił mengmba peng sinim mił, na sind ei, sip pamb kin, Krai enim noman tuk ele, opu mułang kin, poru nimba. ²⁰ Na enim kin noman enim ei, pe na enim kin kunum ele, mułmbii end. Na ek endi eipi mił nip enim ngumbii end. Na enim enmin oł ei, na noman embin to piind.

Eikar Kin Sera Tel Ek Ekin

²¹ Enim lo ek ele, ekii simin ni piinjing kin, pe enim na nengin piimbii. Pe enim lo ek piinenjing

min? ²² Gos nge ek ka yi mił ninim. Eiparam eim kingam tał mulnjungul. Amb kongun wii mił elim amb Eikar ei, kangii endi mengim; nga amb wii kongun enalim amb Sera ei, kangii endi mengim ku. ²³ Amb kongun wii mił elim amb Eikar ei, kingam mengim ei, wu amb tep tołmun oł ei, kangii ei mengim. Ba amb kongun wii enalim amb Sera kingam ei, Gos nge ek dinga nipi pendrim mił, Gos eim paki tang kin, Sera kangii mengim. ²⁴ Pe ek ekin ei, pułe yi palim. Amb tał oł erkil ei, Gos kin oł dinga wii ni pendrim mił, ende er pendkil. Amb endi Eikar ei, yi mił andan topu kin, komung Sainiyai ele, lo ek dinga nipi, Gos ngurum. Amb ei nge kingam noł tonu ok ei, wumb kin kongun wii mił erngii pirim. Am Eikar oł yi mił andan turum. ²⁵ Sainiyai ei komung endi, Arepiya mei konu owundu ele mołum, niłmin. Pe amb Eikar ei, Jerusalem lo konu ek ele mił mołum. Jerusalem konu ele amb ei, eim kongun wii elim nge, kingam noł kin ouni mił mołmun. ²⁶⁻²⁷ Ba Jerusalem konu ele, endi tonu epin konu ele salim ei amb Sera ei sinim nge menjpin ei, eim wii molum mił; sinim yi mił mołmun. Gos nge ek ka yi nipi, Jura wumb kin tilap eipi wumb kin, nipi ngonum.

“Nim amb nim kirim kep seng kangił mingnalın ei, nim kapli pe ka piinjii. Nim amb kangił mengnjii mił piikin kin, ngenj kumbii sinalın ei, nim gupu aki tokun kin, wii dinga tokun, ka piinjii. Nga amb endi wenjing molałim amb ei, eim kingam noł pei mołmun. Ba amb wenjing mołum amb ei, kangił mengnim ei, pei molałmin mon.”

²⁸ Na nge engnan noł! Enim wu Aisak mił yi mołmun. Ei nge Gos eim ek dinga nipi pendrim

mił ɛle, akip enim Gos nge kingam noł mołmun. ²⁹ Ba pe kangı en-deim mam mengim ei, wu amb menginmin oł ei mił mengim. Ei ok kangı endi kin, oł embin tui ngurum kangı ei, eim mam Gos nge Gui Ka ɛle mengrim. Pe oł yi mił ku palim. Pii gii ninenjing wumb ei, Gos Gui Ka noman tuk ɛle mołum wumb ei kin, oł embin tui ngołmun. ³⁰ Ba Gos nge ek ka nipe ek ninim? Ek ka ei yi ninim, “Amb kongun wii elim amb ei kin, kingam tał to eipi kindan-gin, pangil. Nimbił erang kongun wii elim amb eim kingam ei, amb endi eim wii mił mołpu kin, mengrim kingam ei, eim nge arim epi pei ei, kumb se kangı ei, sinermba, mon,” Gos nge ek ka yi ninim.

³¹ Yi mił ku, angnan noł, sinim amb kongun wii elim amb Eikar ei, eim nge kingam noł mon. Ba sinim amb kongun wii enarpi mołum amb Sera ei, eim nge kingam noł mołmun.

5

Sinim Wii Mił Er Mułmun Ei, Am Kun Mił Mułmun

¹ Krais eim sinim kan ngii mił ɛle si tor sim. Seng kin, sinim wii kun ka er mułmun. Sinim am dinga wii angpin er mułmun. Sinim wumb nga kan ngii mił epi, si tuk simin ni enermin mon; ba angk dinga er mułmun. ² Piinmin, na Pol na enim kin ek nip ngond. Pe enim ngenj ei kan wiik tangin kin, kopisnjing ɛle nge, Gos enim sipi orung simba, ni piingii ei, Krais nge kongun ei, enim kin endeim endeim ni, paki tunermba mon! ³ Enim kan wiik tangin kin, enim nge ngenj kopis-njing kin, na ek ei nip peni ɛle tor kindmbii end. Pe enim oł ei enjing kin, kaplı enim lo ek am pei ei kin, ekii singii. ⁴ Pe enim lo ek, ekii simin ɛle nge, Gos wumb kun ka

nimba ni piinjing kin, kaplı enim Krais si kindik poru ninmin. Pe lo ek ɛle, Gos enim wumb kun ka mołmun ninermba mon! Nga enim Gos nge noman ka ngołum ei, si kindinmin ku. ⁵ Gos nge Gui Ka dinga ɛle nge, sinim Gos kin pii gii ninmin. Nipin kin, Gos sinim kin wumb kun ka mołmun, nimba ei nge, sinim kui er mołmun. ⁶ Pe wu endi eim Krais Jiisas kin dam-biltpi ende pu mułum kin, kaplı ngenj kopsik enmin oł ei, oł wii mił pimba. Nga wu endi ngenj kopsipi oł yi enermba ei, kaplı oł ei, wii mił ku pimba. Ba pii gii ei yi erang kin, wumb eipi kin noman ngungii elmin oł ei, oł mendpił palim.

⁷ Ok enim oł kun ka er andiłmin. Pe nga wumb nii endi, enim ek keimi mendpił ei, ekii singii nipi kin, andıam ondu ngonum? ⁸ Gos eim enim to tonu kindpi mundum ei; ba enim noman to piik kin, ekii sinmin ek ei nge mon. ⁹ Bres olum epi yiis ei aninga endi kindiłmin ei, bres pei owupu owundu elim. ¹⁰ Na Jiisas Owundu kin pii gii nind ei, enim na noman ɛle ekii singii. Sik kin, enim noman endi eipi ekii sinerngii mon! Wu endi enim noman embin to ngopu kindnim ei, eim embe na piinand. Wu ei, eim mong kis enim ɛle, eim ekii se, kumbii kis simba.

¹¹ Na angnan noł! Nimbił erang na ngenj kopisngii oł ei nge, na ni tor kindnand ei nge, enim na kin oł embin tui ngonmun. Pe na ek oł ɛle nge ninenj mon; ba Jiisas ond peri ɛle kułum ek ni tor kindind ei nge, wumb pii gii ninenjing wumb ei, noman to kis piik erngii. ¹² Na noman ɛle, wumb ombu enim noman to kis erik kin, enim ngenj kopismin oł enmin wumb ei, en enim nge ngenj orung pei endi kopsik kin, si kindngii ei kaplı.

¹³ Na angnan noł! Gos enim to tonu kindpi sim ei, enim Gos eim nge kingam noł molk kin, enim

kan ngii mił, nga mulerngii mon! Enim wii mił mułngii. Ba mon peng kin, enim nge noman yi mił piingii. Sin sinim ka mołmun ni piyangin kin, noman ok nge tonu omba. Enim noman yi nge, ni piin-erngii mon. Ba enim engnjing noł kin, noman ka ngungii. Ngok kin, wumb ei kin kongun wu mił, ka erik mułngii. ¹⁴ Lo ek pei ei, ya tuk lo ek endeim mendpił ełe pałim. Lo ek yi ninim, “Enim mułngii konu ełe mandi mułngii wumb ei, noman ka ngok, paki tungii. Ei ni ninim noman ka piilin mił, yi mił paki tołun enjii.” Pe enim mułngii konu ełe mandi mołmun wumb ei kin, noman ngok, paki ka tunjung kin, kapli enim lo ek pei ekii sinmin. ¹⁵ Ba en enim kung simbii wumb nołum mił, wumb endi kongk nunjung kin, enim ek kis nik kin, en enim op tuk erik ei, kan kun erik mułngii. Kom se piyei! Mon pim kin, enim pei to kis erik kin, am puk, poru ningii.

Gos Gui Ka Nge Oł Ei Nin Noman Ngenj Ok Nge Oł Ei Nge

¹⁶ Ba na ek ei yi mił pałim. Enim Gos Gui Ka nge, oł yi mił erik endnjing kin, kapli enim noman ngenj ełe ok nge ei, ekii sinerngii mon! ¹⁷ Yi mił ku, noman ngenj ok nge ei, Gui Ka oł ei to mani kindmbii nip enim. Nga Gui Ka ei, eim wumb ngenj noman ok nge ei, to mani kindmbii ni piipi enim ku. Pe tał el elip, opu orung ouni elmbił. Yi mił erang, sinim epi endi ermin ni piimin ei, kapli enermin mon. ¹⁸ Pe sinim Gos nge Gui Ka oł ei ekii sinjpin kin, kapli sinim nga lo ek ełe, mandring mulermin mon.

¹⁹⁻²¹ Enim noman ngenj ok nge oł ei, pei kanik poru ninmin. Ei yi mił, wu amb ningił owuł owuł kanik elmin oł ei ni, oł kis elmin ei ni, noman tuk penj mołum oł ei ni, wu amb noman ełe oł kis ni piik mił, sikir noman ełe tonu

wang elmin. Nga gos kend kin ekii sik elmin oł ni, nga kum keming elmin oł ei ni, opu orung elmin oł ei ni nga ek mił elmin oł ei ni, wu endi kin epi bun bun sik elmin oł ei ni, nga noman tuk kis piik elmin oł ei ni, en enim noman ełe mendpił ekii silmin oł ei ni, mok tok tilap tał eipi eipi puk ek mił elmin oł ei ni, silap ende poł sik, eipi punmun oł ei ni; nga wumb kin noman kis piik elmin oł ei ni, nga noł nok, wulu puk elmin oł ei ni, noł nok, non kis erik, golang kis nik, oł ei ni; oł kis kanim kanim yi mił elmin. Kumb ok na enim kanip ek dinga nir mił, pe yi ku, na nga enim kanip ek dinga nind ei, am wumb pei, konu orung orung pei, oł yi minj erik punmun wumb ei, Gos sinim tep er mołum konu ełe wumb ombu nge, tuk punerngii mon mendpił!

²² Ba Gos nge Gui Ka ei yi erang kin, mong to er peni ełe ei, yi mił kindilim wumb eipi kin noman ngok; nga noman ka piik; nga noman emin peng; nga wumb en enim tumun ni piik erngii ei, kan wiik tok; nga wumb eipi kin oł ka erik ngungii; nga wumb eipi paki tok; nga kunum kunum oł kun ka minj er endngii! ²³ Nga wumb eipi noman kun ełe oł takil takil erik; nga en enim noman ngenj ełe ok nge ei to mani kindik; oł ombu nge lo ek endi, yi enerei mon; nipi pendim pinałim mon. ²⁴ Wumb Krais kin pii gii niłmin wumb ei, wumb eipi epi kan bun bun sinmin epi ei nin, ningił ełe oł kis ermin ni piik kin, kan ka piinmin oł ei nge nin, noman ngenj ok nge ei sipik kin, ond peri ełe nil to poru ninjing. ²⁵ Gos nge Gui Ka ei, sinim kin noman konj ka ngum kin, kapli nga sinim yi ku, Gos nge Gui Ka ełe nge, oł kun ka ei, ekii sipin er mułmun ku. ²⁶ Sinim nge embe ei, wii mił ambił tonu kindnermin mon! Nga enginjpin

noł noman tuk ele, er kis erpin ngunermin mon. Nga wumb eipi epi nge ei, sinim ni piipin kin, yi mił piinermin mon ku.

6

Sinim Enginpin Noł Paki Topun Oł Embin Tui Ko Wumun

¹ Angnan noł! Enim kinangin; wu endi mon sim kin, enim Gui Ka mułum wu endi, enim wu ei kin, ek ei noman emin ngok kin, taki taki nik, paki tok erngii ei, Gos kin mong sim. Enim pei endeim endeim ni, kan kun erik mułngii! Mon pim kin, Seisen enim mong, 'Yi sei, yi sei!' nipi ermba ku. ² Engnjing noł, enim ngenj ele embin endi pim kin, kapli enim paki ka tungii. Oł yi nge erngii ei, enim Kraiss nge lo ek ele, piik kin, ekii sik poru ningii. ³ Pe wu endi eim yi piimba, 'Na embe palim,' ni piimba wu ei, eim embe pinermba mon! Wu ei, eim noman tuk ele, ek kend topu ngonum. ⁴ Wumb pei en enim kongun enmin mił ei, mok tok, erngii kongun ei; ka min kis? Wu endi eim oł yi mił erim kin, eim oł ele nge, ka piimba. Mon pim kin, wumb eipi erngii oł ei nin, eim enim oł ei sipi, ende kindpi kin, mok topu ermba. ⁵ Wumb endeim endeim ni, en enim oł embin tui ei, en enim pei ko wungii.

⁶ Wu endi eim Gos nge ek ka ei, emb to sirim kin, eim nge epi ka wii pei mok topu kin, ek emb to ngurum wu ei ngumba.

⁷⁻⁸ Mon pim kin, en enim noman tuk ele ei, ek kend tok erngii ei, wumb endi, Gos kin ek kend topu ngumba mił, pinałim mon. Pe wu endi eim kuni emb aka pin telmba mił kuni ei, nga tonu op kin, mong tang simba. Nga kuni eipi endi mon. Pe wu endi eim noman ngenj ok nge ei, kuni mong kis mił telim kin, wu ei eim kuni mong kis tengmba. Nga wu ei, eim dup konu kis ele, kumbii kis

simba. Ba wu endi eim Gos Gui Ka ele kuni mong ka mił telim kin, wu ei Gos nge Gui Ka erang kin, wu ei eim kuni mong ka mił, noman konj sipi kin, kunum kunum konj ka mułmba. ⁹ Yi peng piipin kin, sinim oł kun ka ei, ten kulpun oł yi enermin mon. Pe sinim oł kun ka ermin ei, ten kularpin yi mił enjpin kin, kunum ka simba kunum ei, sinim kuni mong keimi mił simin. ¹⁰ Yi mił ku, pe sinim kunum endi, andłam endi kan sinjpin kin, pe sinim wumb pei kin, oł kun ka minj ermin. Ba sinim noman ele kun ka peng kin, enginpin noł Jiisas Owundu kin pii gii nik, mołmun wumb ei kin mendpił, oł kun ka mendpił ermin.

Pol Eim Kraiss Nge Ond Peri Ei Ko Wupu Ka Piiim

¹¹ Enim keningii! Nam angil ek mon ei, na owundu polup kin, enim ngond. ¹² Wumb kombur dinga puk kin, enim ngenj ele kopsingii enmin. Nimbił erang oł yi mił enmin? Ei en enim, wumb eipi nge kumb ele, sin sinim embe tonu ba, ni piik enjing. En enim yi mił piinjing. Mon pim kin, wumb kombur sinim Jiisas Kraiss nge ond peri ele kulum ei, pii gii ninmin ei nge, sinim oł embin tui ngonum nik enmin. ¹³ Yi peng kin, Jura wumb ngenj kopsik elmin oł ei, en enim lo ek kun ka ekii sinałmin mon. Ba wumb en enim yi ni piinmin ei, enim ngenj ei, kopsisin ei nge piik kin, wumb en enim ngenj ele kanik kin, sin sinim embe tonu ba, ni yi mił piinmin. ¹⁴ Ba na nam eipi eipi endi, embe ambił tonu kindnermbii mon! Ba na nam Jiisas Kraiss sinim Owundu nge embe ei mendpił, ambił tonu kindmbii. Eim ond peri ele kulum ei nge, na noman ka piip ngond. Kraiss eim nge ond peri ele ei, na ningil mei ele oł pei, kolpu poru nim. Pe na nam mei wumb ningil ele, kulii wumb mił moł. ¹⁵ Yi

peng kin, ngenj kopsik ełmin oł ei, oł wii mił palim. Nga wumb kombur ngenj kopisnalmin oł ei, oł wii mił ku. Ba Gos sinim erang kin, sinim wumb konj mił mołmun wumb ei, oł am keimi mendpil!

¹⁶ Wumb pei en enim na ek ninj mił oł ei, noman ełe ambil gii nik, ekii sinjing kin, wumb ei noman tuk ełe, Gos noman ka nin, noman emin seng kin, nga Esrel Gos nge wumb ei kin ouni mułngii.

¹⁷ Pe nga ekii se, wumb endi na kin, noman embin nga endi ngunerngii mon. Nimbił erang wumb Jiisas tuk ngenj kus ei, na nge ngenj ełe palim.

¹⁸ Angnan nol! Sinim nge Owundu Jiisas Krai nge noman ka ei, enim nge noman gui ełe kin, kunum kunum mułmba.

Pol Mon Epeses Wumb Połpu Kindim

Pol Mon Połpu Epeses Wumb Mulnjung Konu Ete Kindim

¹ Na Pol Gos eim nge noman ele, na to tonu kindang kin, Krai Jias Krai nge er se andilim wu moł. Na mon połup kin, Gos nge wumb ombu, Epeses konu owundu ele mołmun wumb ni, enim Gos nge ekii silmin wumb ei ngond. Wumb ombu en enim, Jias Krai kin pii gii dinga nik kin, eim nge kongun dinga kindik, erik mołmun.

² Gos sinim Erinjpin kin, Jias Krai sinim nge Owundu nin, kapli enim kin noman ka ngopu kin, nga noman emin piipi ngumba.

³ Sinim Owundu Jias Krai nge Erinjpin Gos eim, sinim noman ek ka nipin ngumun. Nimbil erang eim nge Gui Ka sinim kin, epi ka wii kanim kanim pei epin konu ele mani kindpi wii ngum. Ngang kin, kunum ei, sinim Krai ei kin, tep to mołpun kin, dambiltpin ende punmun. ⁴⁻⁵ Kumb ok, Gos mei konu eneririm kunum ei, Gos wu Krai kindang kołpu erang kin, sinim eim nge wumb mił to tonu kindim. Kindpi yi erang kin, Gos eim sinim kanpi mołum ei, sinim oł kun ka mił erpin mołpun kin, oł kis endi eramin, eim ningil ele pin-ermba. Nimbil erang, Gos Krai kin, sinim noman kułpu ngonum ei, Gos kumb ok noman to piipi kin, Jias Krai, ei kin, sinim sipi orung sim. Sim ei, Gos eim nge noman ele ni, noman ka ngołum ele, sinim eim nge kingam noł mił mołmun. ⁶ Sinim kapli Gos embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, nimbil erang Gos eim nge noman ka ngopu ei, owundu ka wii mendpil mołum? Mołpu kin,

eim kingam endeim mendpil, noman kułum ei, sinim wii mendpil ngum.

⁷⁻⁸ Jias Krai ond peri ele kołpu kin, eim miyem bein topu kin, sinim oł kis pei kil ngopu, si kindim. Si kindang kin, eim sinim paki tang kin, sinim kun ka mił mołmun. Mułamin kin, oł ombu sin kin kongun endi pinalim mon. Sin piipin kin, Gos eim noman ka owundu mendpil sinim kin ngum. Ngang kin, eim nge noman ka wii piipi kin, owundu mendpil epi pei kanim kanim piipi kin, sinim kin si kindnim. ⁹ Piipi si kindpi kin, Gos nge noman ka wii ele ni, oł ekii se tonu omba ni piim oł ei, ermbii ni piirim; ba koi erpi ermbii ni pendrim ei, sinim kin andan tum. Andan tang kin, Krai om ei, Gos oł ei erpi, ende kindpi kin, poru nimba. ¹⁰ Gos oł ei ermbii ni pendrim ei, eim kunum kun pimba kunum ele, eim eririm wumb ni epi kanim kanim pei dambiltpi se ende kindpi kin, tonu epin konu ele ni, mani mei epi kanim kanim pei mołum ei, Krai eim tep erpi kin, eim peng erpi mułmba.

¹¹ Pe nga epi pei ombu, Gos nge noman ka wii ele oł ei, ermbii ni piirim mił tonu omba. Sinim Krai kin opun kin, dambiltpin ende punmun. Gos am kumb ok, sinim Jura wumb eim nge wumb to tonu kindrim. Nimbil erang, kumb ok Gos oł ei ermbii ni piirim ei, eim noman ele eririm. ¹² Pe sin sinim Jura wumb ombu, Krai eim kin kumb se pii gii ninjpin. Sinim wumb Gos eim nge tilang owundu palim ei eim embe ambil tonu kindmin.

¹³ Pe nga yi ku, enim torung wumb tilap eipi, enim Gos ek ka ei piik ninjing. Enim Krai kin pii gii ninjing kunum ei, Gos eim enim sipi orung sim. Sim kunum ei, Gos enim nanim wumb nipi, to tonu kind mondpu, andan topu yi

erang kin, eim ok Gui Ka ngumbii nirim mił, yi erpi ngum. ¹⁴ Gos Gui Ka ekii se ngumbii nipi ok nirim ei, Gos nge ek keimi pałim. Peng kin, sinim Gos nge wumb eim ekii se ngumbii nipi ok nirim ei, eim noman konj kunum kunum mołmun ei, sinim Gos eim nge wumb pei noman konj kunum kunum ei ngang kin, wumb ombu sengin kin, Gos eim paki tang kin, oł kun ka wumb mułngii; oł kis endi enanmin. Sinim Gos eim nge tiłang owundu pałim ei, eim embe ambil tonu kindmin.

¹⁵⁻¹⁶ Gos epi ka pei, sinim pei wii ngum ełe, na piind ei, enim Jiisas Owundu kin pii gii nik kin, nga enim Gos nge wumb kin noman ka ngonmun ei, na piinj. Oł ei nge, na piip kin, na kunum kunum Gos kin prei erip kin, enim enmin oł ei, ka nip Gos ngond. ¹⁷ Na Jiisas Owundu Kraiis nge Arim Gos tiłang owundu ka wii Pułwu kin prei erip, kii semb kin, eim nge noman dinga enim ngumba. Ngang kin, eim enim noman ka wii kapli, enim Gos eim oł koi er pałim oł ei, pii poł tungii. ¹⁸ Na Gos kin prei erip, kii sini kin, Gos enim kin noman tuk ełe eim tiłang ka wii singii. Yi mił erang, enim epi ei kui erik mułangin kin, Gos eim tep erpi mołum konu ełe enim sipi, orung simba nge, noman to piik kun erngii. Pe nga, enim Gos tiłang ka wii owundu epi eim nge, wumb ok nirim mił singii nge sałim ei, kapli pii poł tungii. ¹⁹⁻²⁰ Na nga prei erip ngop kin, enim piingii nge, Gos eim nge noman dinga wii ei, sinim Jiisas kin pii gii ninjing wumb kin, noman tuk ełe kongun er mołum. Mołpu kin, noman dinga ei, Gos nge dinga wii mend-pił ende mołum. Ei yi ku, Kraiis kułang kin, Gos nge noman dinga ei erpi, sipi kin, nga konj sim. Sipi kin, Gos eim epin konu ełe kindang kin, eim angil tundung

mundang mołum. ²¹ Pe Kraiis eim Gos epin konu ełe angil tundung dinga ełe, akip tep er mołum. Mołpu kin, tep elmin wumb ni, noman dinga pałim wumb ni, wu owundu noman pałim wu ni, wumb num embe pałim ni, wumb ombu akip kunum kunum mei konu ełe mołmun, nga ekii kunum kunum epin konu ełe mułngii ku. Jiisas ei eim epi ombu pei to mani kindpi kin, eim wu owundu mend-pił tonu pupu mołpu ba. ²²⁻²³ Gos epi pei kanim kanim eririm ei, Kraiis nge noman dinga ełe, epi ombu tep er mułang kin, Gos nge pii gii wumb pei eim kin ngo mandring tuk kindang kin, eim epi kanim kanim pei eririm epi ei, wu num mołpu tep enim. Gos nge pii gii wumb, Kraiis kin dambiltik ende puk kin, Kraiis ngenj embil mił mołmun ei, Kraiis eim wu num mołpu kin, wumb ombu tep er mołum. Mołpu kin, eim epi kanim kanim konu orung orung pei tep er mołum konu ełe, eim mołpu kin, kapli epi pei erpi, er kun erpi er ka elim.

2

Gos Sinim Wumb Kolk Poru Nin-jpin Wumb Ei Erang Kin Kraiis Kin Ouni Tonu Konj Mołmun

¹ Ok enim tiłap eipi wumb noman eipi eipi peng kin, Gos kin buł ngok, oł kis kanim kanim erik kin, Gos kin molk, ende punałmin. ² Kunum ełe enim mei konu ełe oł kis kanim kanim ekii sik kin, enim mei konu ełe nge, tep elim gui kis dinga wii ei Seisen, eim ek piik ekii sinjing. Sik kin, oł kis kanim kanim tep elim gui kis dinga wii ei Seisen, eim Gos ek piik kin, ekii sinanmin wumb ei kin kongun enim.

³⁻⁵ Ei yi mił ku, sinim wumb pei sinim noman nge oł ermbii ni piinim oł ei, ekii sipin kin, ngenj ełe oł kis kanim kanim enmin.

Sinim mei wumb pei kumb se, oł kis kanim kanim elmin ei nge, Gos sinim kin kumep kis ngumba. Ba Gos eim kaimb owundu kulpu ni, noman ka dinga wii sinim ngum ei, owundu mendpił. Kunum ele, sinim oł kis ele, sinim wumb kulii mił mulnjpun ei, Gos kin ende punalmin mon. Sinim Gos ek to kindinjpin; ba Gos Kraiss kin sinim nga eim kin ende pupun kin wumb noman konj mił mołmun. Mułangin kin, Gos eim noman ka wii sinim kin ngopu, sinim sipi orung sim. ⁶ Seng kin, sinim pii gii wumb Kraiss Jiisas kin dambiltpin ende pamin. Ok sinim oł kis ele, wumb kulii mił mulnjpun; ba Gos nge noman dinga ei erpi, si konj sipi kin, Kraiss kin to ende kindim. Akip Kraiss Gos kin tonu epin konu ele, tep er mołum konu ele, Kraiss mołum. Yi mił ku, akip sinim Kraiss dinga ele ei, oł kis oł ei tep erpin mołmun. ⁷ Gos yi mił erim ni, epi kanim kanim ka wii pei owundu, eim nge noman ka wii mendpił tuk pałim mił, sinim kin kunum kunum ekii se tonu omba kunum ele, andan tumba. Andan tang kin, Kraiss Jiisas kin Gos nge noman ka sinim kin, andan top ngum. ⁸⁻⁹ Ei yi mił, Gos nge noman ka enim ngang kin, enim oł kis ele, si kindik kin, Gos kin orung onjung ei nge, en enim pii gii ele nge, Gos enim sipi orung sim. Seng kin, nga en enim kongun endi enenjing mon! Ba Gos eim noman ka wii ngopu kin, enim sipi orung sim. Seng kin, Gos eim noman ka enim wii ngurum. Nimbil erang enim kongun erik sinenjing; ba kongun erik Gos nge noman ka ei silangin kin, en enim Gos nge noman ka ei sinjpin ni piik kin, en enim nilkeng silangin. ¹⁰ Nimbil erang Gos sinim mei wumb pei eririm ei, sinim pii gii wumb Gos eim erpi sipipi kin, eim Kraiss Jiisas kin dambiltpi ende kindim. Kindang kin, sinim eim

kin kongun kun ka erpin ngumun. Gos eim ok yi nge, erngii ni piipi eririm mił, sinim kapli yi ermin.

Kraiss Kin Ende Mołmun

¹¹ Yi mił erang, enim tilap eipi wumb kom se piingii! Kumb ok, enim torung wumb Gos kin noman to piinenjing. Ba Jura wumb enim, kun yi mił embe silmin wumb ei, ngenj kopisnarik kin, Gos kin noman to piinarik elmin wumb, pa nilmin. En enim embe yi silmin wumb en enim ngenj torung kopisilmin oł ei, yi erpin kin, Gos kin noman to piilmin wumb, pa nilmin. ¹² Enim piinmin kunum ele, enim tilap eipi wumb Kraiss kin pii gii ninenjing. Enim torung wumb; ba Gos nge eim Jura wumb, to tonu kindpi mundum ei, enim yi mon. Kumb ok, Gos Eiparam eim kingam noł Jura wumb kin, ek dinga endi nipi ngurum oł ei, “Keimi ermbii,” pa nirim. Nipi kin, Gos eim Jura wumb kin kindmbii pa nirim oł keimi; ei enim wumb eipi kin mon. Enim ya mei mani ele mulnjung; ba enim epi ka wii simin nge piik kin, kui er mulenjing kin, enim Gos Owundu molalim ku. ¹³ Ba akip, enim wumb Kraiss kin pii gii nik kin, Kraiss kin dambiltik ende puk mołmun. Kumb ok, enim Gos kin mandi punenjing mon! Ba akip enim Gos eim kin mandi puk molk kin, tuk punjung ei, Kraiss ond peri ele sinim kin, kolpu kin, eim miyem sinim oł kis kil ngopu kin, enim sipi Gos kin mandi tu wum. ¹⁴ Yi mił erang, Kraiss eim noman emin pulwu, eim Jura wumb kin, tilap eipi wumb kin, noman se ende kindim. Ok Jura wumb kin, tilap eipi wumb kin, opu erii wumb mulnjung. Ba Kraiss kolpu kin, oł ei si kindpi kin, eim enim dambiltpi se ende kindim. ¹⁵ Kunum ei, Kraiss eim ond peri ele kolpu kin, wumb tilap tał opu erii oł ei, to

mani kind poru nim. Eim Jura lo ek ni, ek dinga pei to mani kind poru nipi kin, eim tilap wumb tał sipi kin, wumb konj tilap endi, noman ende erpi kin, eim kin dambiltpi se ende kindim. ¹⁶ Nga Krai eim ond peri ełe kołpu kin, wumb tilap tał opu erii oł ei, to mani kindpi poru nim. Poru nipi kin, eim tilap tał sipi kin, wumb konj tilap endi kindpi kin, Gos kin sipi orung tu wum. ¹⁷ Pe nga Krai opu kin, Gos ek ka nge noman ende se kindpi kin, enim Jura wumb torung wumb kin, Gos kin molk mandi punjung wumb kin, Gos nge noman ende kindpi nipi ngum. ¹⁸ Yi mił, pe sinim Jura wumb kin tilap eipi wumb pei, Krai nge kongun dinga erim ełe, sinim wumb tilap tał ei, Gos Gui Ka endeim ełe, sinim wumb pei paki tang kin, kapli sinim prei ermin kunum ełe, sinim Erinjpin Gos mołum konu ełe tuk bin.

¹⁹⁻²⁰ Pe nga enim tilap eipi wumb, enim torung wumb kin, wii mołmun wumb mił mulk; ba akip enim yi mił mulałmin mon! Akip enim pii gii wumb ei, Gos nge tilap wumb kin, Gos nge oł kun ka ełmin wumb tep to mołmun. Wumb ei, Gos nge tilap ende mołmun. Enim yi ku, pii gii wumb ei, Gos nge men ngii ei, Gos eim tuk mołum. Mołpu kin, men ngii ei, Gos eim tekrim; ba enim pii gii wumb, ek se andiłmin wumb kin, Gos ek ni tor kindiłmin wumb kin, ngii pułngun mond takik, munduk konu ełe, enim peł ełe takik tonu sipinjing. Si pangin kin, ngii tumunj ei, Krai Jiisas ngii ełe, eim ngii tumunj ka wii mendpił angpi kin, ngii ei pei se mołum. ²¹ Nga Krai eim men ngii mił wumb ei, eim kin dinga dambiltpi ende kindim. Kindpi kin, ngii wumb ei, tilap owundu oł kun ka erik tonu ongii ei, Gos nge eim men ngii mił, wumb tilap mułngii. ²² Enim pii gii

wumb yi ku, Gos kindim wumb ei, eim kin dambiltpi ku, Gos eim kin dambiltpi ende kindim. Kindang kin, Gos enim pii gii wumb eipi kin, pei se ende kindpi kułou topu kin, eim men ngii owundu ełe, ende mił enim mułngii. Nimbil erang Gos eim Gui Ka ełe, enim noman tuk ełe opu mułmba.

3

Pol Wumb Tilap Eipi Kin Kongun Erim

¹⁻² Nimbil erang na Pol Krai nge kongun wu, kan ngii ełe pał ei, enim wumb tilap eipi nge, enim kin kongun eł. Pipe na enim wumb tilap eipi kin ei nge, Gos kin prei erip kin, ngop moł. Keimi, enim wumb yi piinjing ei, Gos nge noman ka ngopu kongun ei, na enim paki tumbii nge ngum. ³ Ok na enim kin, mon kembis aninga endi połup ngunj ei, Gos nge oł ei koi erpi kin, eim na kin andan tum ei, połup ngunj. ⁴ Pe enim kin na mon ok aninga puls, gerik piingii ei, na noman ełe piind ei nge, Krai kin oł ei koi erpi pim ei, Gos andan topu ngum ei piingii. ⁵ Kumb ok wumb ei, Gos nge oł ei, koi erpi pirim ei, andan tunerim; ba akip Gos Gui Ka eim nge oł kun ka ełmin wumb ei, ek se andiłmin wumb kin, ek ni tor kindiłmin wumb kin, oł ei koi erpi pim ei, andan topu ngum. ⁶ Gos nge oł koi er palim ei yi nge, Gos nge ek ka ełe, enim wumb tilap eipi kin, Jura wumb tilap ei kin, dambiltpi ende puk molk kin, Gos epi ka wii kanim kanim wii ngonum ei, en enim Jura wumb kin sinmin. Nga en enim, Gos eim men tołmun wumb ende ełe, eim nge wumb tilap mołmun. Mułangin kin, wumb ei, Gos nge epi ngumbii nirim epi ei, Krai Jiisas kin singii.

⁷ Gos kongun ei, na ngopu kindang kin, eim ek ka ni tor kindnjii

nipi kin, wumb tilap eipi ngumbii. Gos eim noman ka ni, noman dinga ei na kin ngang kin, kapli kongun ei ka ermbii. ⁸ Gos nge wumb pei mołmun mił, na yi mił mułaf. Na wu owundu min, wu num mendpił mon! Na wu wii mendpił moł; ba Gos eim noman ka owundu, na kin ngun. Ngopu kin, kongun ei, Gos nge ek ka ni, Kraiș oł ka ni, epi ka wii kanim kanim ni, wumb tilap eipi wumb ei kin, na nip ngumbii. ⁹ Gos Pułwu ei, eim epi kanim kanim pei eririm oł ei, koi erpi kin, eim oł kanim kanim ermbii ni piipi noman ełe, yi kis erpi pendrim ei, ok noman yi pirim ei, koi minj er pirim; ba akip nanim wumb pei, andan top, eramb kin, wumb piingii ei, Gos eim oł koi erii kanim kanim ombu, eim erpi, koi er kindang pirim. ¹⁰ Ok Gos eim oł ei, koi er pendrim; ba akip kunum ełe, Gos eim kongun ei men tołmun wumb pei ngum ei, eim noman ka wii kanim kanim ei, ni tor kindangin kin, epin konu ełe tep ełmin wumb kin, noman dinga pim wumb kin, ei eim noman dinga wii ei, andan tungii ei keningii. ¹¹ Gos kumb ok, eim noman ełe oł yi ermbii ni pirim oł ei, Kraiș Jiias sinim nge Owundu ełe ni pendrim. ¹² Sinim pii gii wumb Kraiș Jiias kin dambiltpi ende punjpun. Jiias kin pii gii ninjpin ei nge, sinim Gos kin erpin kin, eim mołum konu ełe, sinim noman ełe wii piipin tuk bin andłam ei, gał kułpun kin, pii poł tumun ei, Kraiș ei eim andłam mendpił. ¹³ Enim wumb tilap eipi, na enim dinga kii sip nind ei, enim noman embin to piinerei! Nimbił erang na enim kin ngenj kumbii sip ngond ełe nge, enim paki tumba.

¹⁴⁻¹⁵ Gos oł ei, koi erpi Kraiș kin mołum ełe nge, na mong kopsing pii polup kin, Erinjpin Gos kin prei dinga ermbii end. Sinim mei wu amb tał kin eł ełip, kingam ambilam noł, en enim nge ngii ende pii gii ninjing wumb ni, epin konu ełe yi ku wumb ngii ende wumb ei, Erinjpin Gos nge kingam noł mołmun ei, Erinjpin Gos kin embe keimi siłmin. ¹⁶ Na Gos kin prei erip kii sind ei, Gos nge noman ka wii dinga owundu ni, eim epi kanim kanim ka wii sałim ei, Gos nge Gui Ka kin, enim noman tuk ei dinga ngumba. ¹⁷ Nga prei end ei enim Kraiș kin pii gii nengin ełe nge, Kraiș eim enim noman tuk ełe, kunum kunum mułmba. Mołang kin, enim noman ka ei, dinga pimba ei, wumb eipi ngungii. ¹⁸ Nga oł ei nge, enim Gos nge wumb pei kin, tep to noman dinga pendim pałim ei, piingii ei nge, Kraiș eim noman ka ngolum oł ełe nge, yi mił pałim ei piingii! Piingii ei, wuł ał, nga tonu mani, ei owundu mendpił ngolum ei, wumb kapli pii poł tungii. ¹⁹ Nga enim kapli Kraiș eim nge noman ka wii mendpił ngonum ei piingii; ba ei kapli, pei piik, poru ninerngii mon. Ba nga Gos nge oł kun ka kanim kanim oł ei, enim noman tuk ełe piki tumba.

²⁰ Pe nga Gos eim nge noman dinga wii sinim pii gii kin, noman tuk ełe kongun ermba ei, kapli prei erngii min, kii singii ei kamb mani kindmba. Gos eim nge dinga wii ei, kapli kongun erpi kin, tondrung ba. ²¹ Yi mił ku, Gos men tołmun wumb pei, kunum kunum Kraiș Jiias kin, Gos embe ambilk tonu kindngii ei, yi minj ekii se, kunum kunum pepi ba. Ei keimi!

4

Jiias Kraiș Nge Noman Ka Ngolum

Kraiș Nge Pii Gii Ninjing Wumb Noman Ende Pałim

¹ Na Owundu nge kongun enj konu eġe, kan ngunjung wu moġup kin, enim kin ek dinga nip ngo ngond. Ngond ei, Gos enim erngii ni piinim oġ ei, enim kapli kongun erik kin, pek molk pungii. ² En enim embe ambil mani kindik kin, nga enim kunum kunum wumb kin noman ka ngok kin, ek dinga ninarik kin, giyeng giyeng nik erngii. Enim engnjing noġ kin, er orung kindnarik kin, kan wiik tok muġngii. Enim noman ka wumb ngok kin, wumb endi endi paki tang kin, nga endi endi paki tang kin, yi miġ erngii. ³ Enim noman ende sek kin, kongun dinga erik muġngii. Muġangin kin, Gos Gui Ka enim kin yi miġ erang kin, enim sipi ende kindang kin, enim noman emin peng muġngii. ⁴ Jiisas nge wumb tiġap endeim moġum. Nga Gos Gui Ka ei endeim moġum ku. Ei yi miġ ku, Gos enim wii topu sipim ei nge, enim epi ka wii endeim singii nge, piik kin, kui erik moġmun. ⁵ Jiisas Owundu ei endeim moġum. Nga eim nge pii gii oġ ei, endeim paġim. Nga yi ku, noġ pendik ngungii oġ ei, endeim paġim ku. ⁶ Sinim pii gii ninjpin wumb nge, Erinjpin Gos Owundu endeim moġum. Eim sinim kin pei epin konu eġe tonu tep er moġpu kin oġ kun ka sinim kin pei kongun erpi kin, nga sinim kin noman tuk eġe moġum.

⁷ Krai sinim endeim endeim ni eim nge dinga mok topu, wii ngang kin, eim kongun paki topu kin, epi ei sinim kin ngum. Ei nge miġ, sinim mei eġe mani wumb ombu kin, Krai sinim kin eim noman ka eġe yi miġ ku ngum. ⁸ Gos ek ok puġum ek yi miġ ninim,

“Kunum eġe, Krai epin konu eġe tonu pum kunum ei, eim wumb Seisen kan miġ ngopu kin, eim angil eġe kindang mulnjung wumb ei, epin konu eġe tonu eim kin sipim.

Eim Seisen, to mani kindpi kin, eim nge wumb ei kin, eim nge noman ka wii pei wii ngum.”

⁹ Nga ek ei yi miġ ninim, eim tonu purum ei, puġe paġim miġ nenj? Ba kumb se nge, eim mani orum ei, kumna kin mani pupu mei eġe mandring salim eġe purum. ¹⁰ Nga Krai eim, mei eġe mani orum wu ei, yi ku, nga tonu epin konu eġe tondrung purum. Eim oġ ei erpi kin, mei konu eġe orung orung pei, eim sipi konu eġe ombu pei, mondpu si kindim. ¹¹ Nga Krai eim wumb kin epi ka wii ngum. Ngang kin, wu kombur, ek se andiġmin wumb dinga ngang kin, muġngii; nga wu kombur, Gos epi koi erpi paġim oġ ei piik kin, ni tor kindiġmin wumb dinga ngang kin muġngii; nga wu kombur, Gos ek tor kindmin konu orung orung pungii wumb, dinga ngang kin, muġngii; nga wu kombur, men toġmun wumb tep eġmin ni, Gos ek emb toġmun wumb dinga ngang kin, muġngii. ¹² Eim yi miġ erpi kin, Gos nge tiġap wumb ei, paki topu, er ka erim. Erpi kin wumb ei, Gos kongun kun ka erangin kin, eim nge wumb noman se ende dinga kindim. ¹³ Kindpi kin, sinim pei o pun, noman ende pupun kin, sinim Jiisas kin pii gii nipin kin, Gos nge kingam Jiisas nge oġ kun ka ei piipin kin, nga wu dinga miġ peng muġngii. Molk kin, Krai eim nge oġ kun ka wii dinga pei ei kin, yi miġ ku, enim wumb pei tonu ongii. ¹⁴ Nga sinim kangi ambil noman eġe, ek eipi eipi piik kin, ekii singii. Ei yi miġ, noġ kanu konu pop topu kin, konu eġe orung orung mani purum. Nga yi miġ, ek kend tonmun wu ei, wumb andġam eipi andan tok enmin. Erangin kin, wumb ei epi kun ka oġ paġim miġ enamin. Ei nge, enim yi miġ enerngii.

¹⁵ Ei mon, sinim ek keimi mendpił nipin kin, wumb eipi noman ka ngumun. Sinim pii gii ninjpin wumb nge wu num owundu Kraiss, eim nge oł kun ka oł ei, sinim ei ekii semin kin, wumb dinga peng kin tonu wangin kin Kraiss mił mułmun. ¹⁶ Kraiss eim sinim nge peng er mołum. Nga sinim pii gii ninjpin wumb ei, Kraiss nge ngenj embił mił dambiltipi ende pupun mołmun. Mułamin kin, Kraiss sinim wumb endeim endeim ni, kongun eipi eipi pendpi ngum. Sinim wumb pei dambiltipi ende pupun kin, Kraiss nge kongun noman ende sepin ermin. Ei nge, Kraiss sinim wumb pei si tikandi kindpi kin, tep er mołum. Ei yi mił erang, Jiissas nge tiłap wumb kin, wumb eipi noman ka ngangin kin, Gos eim tiłap wumb eim ngenj embił mił molk kin, dinga tonu wangin kin, oł kun ka erik mułngii.

Noman Konj Kraiss Kin Mołum

¹⁷ Pe Jiissas owundu nge noman dinga ei nge, na ek dinga endi nimbii end. Enim kunum nga olt endi, wumb eipi torung wumb erik mołmun, yi mił ku, enim yi mulerngii mon! Wumb tiłap eipi wumb ei nge, noman ełe kun ka pinałim ei, wii mił yi erik mołmun! ¹⁸ Pe torung wumb tiłap eipi ei, noman ełe emii mił palim. Enim wumb ei, Gos nge noman konj ei, kunum kunum konj mułmba noman ei, sinenjing. Nimbii erang wumb ei, Gos ek ka piinarik kin, noman tuk dinga peng kin, Gos kin turii puk mołmun. ¹⁹ En enim nga singambił kulałmin! En enim noman tuk ełe penj mendpił mołum. Mułang kin, pe wumb ei en enim noman to piik kin, oł kis kanim kanim pei ełmin.

²⁰ Ei nge enim Kraiss nge oł kun ka oł ei piinenjing. ²¹ Enim Kraiss nge oł ei ni, ek enim piik enjing. Erangin kin, enim eim nge oł ei,

ekii sik kin, nga enim Jiissas nge ek keimi ei, piinjing ku. ²² Pe enim noman ok nge oł ei, si kindngii. Nimbii erang noman ok nge oł ei, enim kin mołpu erang kin, enim oł kis kanim kanim enjing ei, si kindngii. ²³ Enim noman kin, noman tuk ełe, Gos erang kin, am konj mendpił tonu wangii. ²⁴ Enim Gos noman konj sik kin, Gos eim noman konj mił, yi peng erik mułngii. Pe noman konj yi erang kin, enim Gos kin kun ka mendpił mułngii. Molk kin, eim oł kun ka ei, mił erngii.

²⁵ Pe nga enim ek kend tok ełmin oł ei, nga enerngii mon! Enim wumb endeim ni, ek keimi nipin kin, erpin ngumun. Nimbii erang sinim pii gii ninjing wumb pei ei, Gos na Kraiss Jiissas nge tiłap wumb dambiltipi se ende kindim. ²⁶ Enim jikii kis pang, piinjing kin, enim noman kis tok piinerngii mon! Enim jikii kis pang piinjing pim kin, enim eni mani ba kunum ei, enim kin mulernba mon! Ba kumb se jikii kis ei, poru nimba. ²⁷ Enim Seisen kin kunum se ngangin kin, enim oł kis endi enerang mon! ²⁸ Pe wu endi ok epi waning siłim wu ei, nga waning sinernba mon! Pe wu ei angii ełe kongun erpi kin, eim ku sipi kin, eim kuni ni, alap ni, epi top erpi kin, nga wumb epi sinałim wumb ei, paki tumba ku. ²⁹ Enim ek kis endi ninerngii mon! Enim ek ka paki tumba ek minjningii! Enim ek yi nengin kin, wumb eipi paki topu kin, noman ka ngopu kin, ek kun ka nengin kin, wumb ek piingii wumb ei, noman ka ngok erngii! ³⁰ Pe enim Gos Gui Ka kin, noman embin to ngunerngii! Nimbii erang Gos Gui Ka enim kin mułang, Gos nge ek keimi ok nirim mił, enim wumb na nanim nge wumb ei, to tonu kind mundunj. Mundamb kin, Gos Gui Ka enim kin mułang, nga ekii

se Gos kunum owundu tonu omba kunum ei, Jiisas orung opu enim sipi, orung simba kunum ele, oʔ kis ya mani mei ele enmin oʔ ei, sinim kin pinermba mon; poru nimba. ³¹ Enim noman tuk ele, kis piik kin, noman ele kis piik kin, enim jikii pang kin, wumb eipi kin ek dinga wii tok kin, nga wumb eipi kin ek kis ngok kin, nga noman kis min, ek kis kanim eipi endi enim pim kin, ei si kindngii! ³² Enim nga ya miʔ ku erngii! Enim enginjing noʔ kin, noman ka ngok, nga wumb kin oʔ kun ka wii palim miʔ erngii! Nga wu endi enim moʔmun konu ele moʔpu kin, nim kin oʔ kis erim ei, kapli enim kanik wiik tok kin, eim oʔ kis ei kindngii. Gos nge Jiisas Kraiss, sinim oʔ kis pei kil ngopu, si kindpi, poru nim. Ei yi miʔ ku, enim wumb eipi oʔ kis enim kin enjing ei, enim wumb ei, oʔ kis ei si kindpi poru nimba ku.

5

Enim Gos Nge Oʔ Kun Ka Erik Mulngii

¹ Ei yi erang, enim Gos nge kangi ambil moʔmun. Nimbil erang Gos enim wumb eim noman ka ngoʔum ei nge, enim Gos nge oʔ kun ka elim oʔ yi ku, ekii sik kin, kongun dinga erik mulngii! ² Enim noman konj ei, wumb eipi noman ka ngangin ei, yi miʔ ku, Kraiss Jiisas sinim kin noman ka ngum. Ngang kin, eim koʔpu kin, noman konj ei kindpi kin, sinim wumb paki topu, Gos kin kulmaʔ mur ka wii miʔ topu kin, Gos Kraiss kanpi kin, kan ka wii kenim.

³ Nimbil erang enim Gos nge wumb moʔmun. Moʔmun ei, enim ya mani mei ele oʔ kis kanim kanim amb eipi kin, oʔ yi miʔ si kindngii! Wumb eipi nge epi kan bun bun sinmin oʔ ei ni, oʔ penj tui kun pinaʔim oʔ ei ni, yi enerngii, mon! ⁴ Enim ek kis penj ninmin; nga ek wii puʔe pinaʔim ek ni, nga

ek kun pinaʔim ek ei, pei ninmin ei ninerngii mon! Ba enim yi miʔ erik kin, enim Gos kin ek ka nik ngungii. ⁵ En enim ei kan kun erngii! Enim mei noman oʔ kis epi kanim kanim wumb kin ni, ei oʔ kun pinaʔim miʔ ni, nga wumb eipi nge epi kan bun bun sinmin ei nge, gos kend miʔ epi sik, erik enmin. Wumb yi miʔ enjing kin, wumb ei Kraiss kin, Gos tep er moʔmbuʔ konu ka wii tuk ele, punerngii mon!

⁶ Enim kan kun erik mulngii! Wumb ek kend tok, nga ek wii puʔe pinaʔim ek endi enim kin ningii; ba wumb ei nge, ek ei ekii sinerngii mon! Nimbil erang epi ei nge, Gos pupuʔ kis wumb ei kin, tonu omba. Wumb ei, Gos kin buʔ ngok kin, ekii sinenjing. ⁷ Yi miʔ pim kin, enim wumb ei kin, epi endi enerngii mon ku! ⁸ En enim ok, noman tuk ele emii peng oʔ kis er mulnjung; ba akip enim Kraiss Owundu nge wumb tonu onjung kin enim Jiisas kin dambiltik ende pu molk kin, pe nga enim noman tuk ele tilang palim miʔ, kapli enim oʔ kun ka ei, yi miʔ ku erngii! ⁹ Pe enim noman tuk ele, tilang yi erang ei, kuni mong ka wii pei, yi miʔ tonu omba. Wang kin, enim oʔ ka ni, oʔ kun palim oʔ ni, nga ek keimi oʔ pei yi erngii! ¹⁰ Enim nipe epi endi enim noman ele, ermin ni erngii ei, Kraiss Owundu nge eim noman palim yi miʔ erngii! ¹¹ Nga wumb epi wii endi puʔe pinaʔim epi elmin ei nge, enim enerngii mon! Nimbil erang epi ei, oʔ kis emii palim miʔ, kun pinaʔim yi erngii miʔ ei, ekii sik enerngii mon! Ba enim torung oʔ ei nge tilang palim ele, tu wangin erngii! ¹² Ei epi koi erik enmin oʔ ei, sin ek ninmin ei, am singambil kultmun! ¹³ Ba Jiisas nge ek ka tilang miʔ, wumb oʔ kis kanim kanim enjing ei, si peni ele tor wang kin, epi ei wumb keningii. En enim elmin

oꞑ ei, konu peni eꞑe andan tang kin, wumb pei keningii. ¹⁴ Nipe oꞑ kis epi peni eꞑe tor omba ei, emii pinermba mon; ba ei tilang erang muꞑmba. Ei miꞑ peng kin, eim ek yi miꞑ nirim,

“Enim or paꞑmin ei, pinerngii! Enim angk konj kindik muꞑngii! Nga enim wumb kulii ei, angk tonu ok, konj muꞑe! Muꞑangin kin, Kraiis enim tilang ngumba.”

¹⁵ Enim er moꞑmun oꞑ ei, enim kan kun erik muꞑngii! Enim wumb noman kun pinaꞑim wumb eꞑmin oꞑ ei, enim yi enerngii mon! Enim wumb noman ka wii paꞑim miꞑ, oꞑ ei erngii! ¹⁶ Enim kunum kunum pei saꞑim miꞑ ei, oꞑ ka erngii! Nimbiꞑ erang akip kunum eꞑe, wumb oꞑ kis enmin. ¹⁷ Yi miꞑ peng kin, enim wumb noman kun pinaꞑim wumb miꞑ, yi enerngii mon! Ba enim kur keningii ei, nipe epi endi Owundu nge noman eꞑe paꞑim miꞑ, yi erngii!

¹⁸ Enim noꞑ wain nunerngii mon! Nok kin, enim noman ei wulu pang kin, enim oꞑ kun pimba miꞑ enerngii mon! Ba enim noman tuk eꞑe, Gos Gui Ka piki to muꞑmba. Muꞑang kin, enim oꞑ kun ka pimba miꞑ erngii. ¹⁹ Enim Gos ek ka nik kin, wumb eipi ngungii. Ngok kin, Gos ek nik golang kindik, Gos Owundu embe ambiꞑ tonu kindik, Gos Gui Ka giisa ni, mingaꞑ kepii kin tok, golang nik ei, enim noman tuk eꞑe, ka ka piik kin, Gos Owundu ngungii. ²⁰ Kunum kunum Ernjpjin Gos sinim kin epi ka wii kanim kanim pei ngum. Ngang kin, sinim Gos kin noman ka wii piipin ngumun ei, Kraiis Jiisas nge embe eꞑe ngumun.

Wu Amb Simba Nge Ek

²¹ Wumb eipi en enim ningii ek ei piik kin, ekii singii. Nimbil erang sinim Kraiis nge wumb, eim noman paꞑim miꞑ ermin.

²² Amb enim wenjing noꞑ ningii ek ei piik kin, ekii singii. Yi miꞑ erik kin, Kraiis Owundu kin ekii sik erngii ku. ²³ Wu endi ei eim ambim kin tep er moꞑum ei, yi miꞑ ku Kraiis ei eim nge tilap wumb kin tep er moꞑum. Moꞑpu kin, eim tilap wumb ei, eim ngenj endeim kin, koꞑpu sipi, orung simba nge om. ²⁴ Nga embnjing noꞑ, en enim wenjing noꞑ ningii ek kanim kanim pei ei, am ekii singii. Sik kin, yi miꞑ ku, Gos nge tilap wumb ei, Kraiis nge ek ka ei pei, ekii singii ku.

²⁵ Wenjing noꞑ, enim embnjing noꞑ kin, noman ka piik ngungii! Yi miꞑ ku, Kraiis nge wumb tilap ei, noman ka piipi kin, eim koꞑpu eim noman konj wumb ngopu paki tum. ²⁶ Yi miꞑ erang, Kraiis eim nge tilap wumb sipi kin, eim ek ka eꞑe oꞑ kis kil ngopu kin, noꞑ pendpi ngum. Yi er ngopu kin, eim nge tilap wumb sipi kin, Gos kin kindim. ²⁷ Eim yi erang kin, en enim konj mendpiꞑ muꞑngii! Molk kin, oꞑ kun ka minj erik, oꞑ kis ei enerngii! Enerangin kin, eim ningiꞑ eꞑe, kan ka wii mendpiꞑ miꞑ kenmba. Kanpi, yi miꞑ erpi, eim nge tilap wumb ei, kun ka wii miꞑ sipi kin, eim kin tuk simba. ²⁸ Wu en enim nge ngenj noman ka ngok kin, kaimb sik ngonmun ei, yi miꞑ, en enim nge embnjing kaimb sik kin, noman ka piik, ngungii! Wu nii endi eim ambim kaimb kuꞑpu kin, noman ka ngumba ei, eim nge ngenj kaimb kuꞑpu, noman ka yi ku ngoꞑum. ²⁹ Yi miꞑ erang, wumb endi eim nge ngenj kis piipi kin, noman ngunaꞑim min, oꞑ yi enaꞑim mon. Yi ermba miꞑ, eim kuni ngopu kanpi kin, ka er kun er si moꞑulum. Nga Kraiis nge wumb tilap yi miꞑ ku elim. ³⁰ Nimbil erang sinim Kraiis eim nge ngenj to dambiltpi se ende kindim. ³¹ Ei yi miꞑ, Gos eim nge ek ka yi nirim puꞑ yi miꞑ peng kin, “Wu eim nge arim mam taꞑ wakim topu, ambim kin

okul ende pungul ei nge, wumb tal el elip ende mulngul.”³² Gos ek ka ele ei, ek ekin owundu endi, ek keimi ni tor kindim. Na yi mil, ni piinj pule ei, Krai kin eim nge wumb tilap ende molum.³³ Ba ek ei nge, enim kin ninim ku. Enim pei endeim endeim ni wenjing nol, kaimb sik, noman ka ngok, embnjing ngungii ei mil, en enim ngenj ele kaimb sik, noman ka ngok elmin mil. Nga enim embnjing pei wenjing ek ningii ek ei, ekii sik kin, enim wenjing embe ambil tonu kindik, yi erngii.

6

Kangi Ambil Ni Menjing Ernjing Nge Ek

¹ Kangi ambil, enim menjing ernjing ek ei piik kin, ekii singii! Nimbil erang, ei ol kun ka peng kin, Krai eim noman to piinim mil yi erngii!² Enim kangi ambil, menjing ernjing, nge embe, ambilk tonu kindik kin, nga noman ka ngok yi erngii! Ei Gos lo ek kumna ek dinga nirim mil palim.³ Yi enjing kin, enim kun ka molk kin, nga enim ya mei ele kunum kinan molk pungii.

⁴ Ernjing enim kingenjing nol kin, enim ol noman embin tui kunum kunum erangin kin, jikii pupu, kis piingii ol ei, enerngii mon! Ba ol yi enarik kin, enim kingenjing nol ei, Krai nge ol kun ka andan tungii.

Kongun Wii Elmin Wumb Kin Kongun Tep Elmin Wumb

⁵ Enim kongun wii elmin wumb ei, kongun tep wu ek nimba ek ei ekii sik kin, noman ka ngok, ei mund mong tok, kongun dinga kindik erngii. Erik kin, enim noman tuk ka piik enmin mil, yi ku erngii! Enim kongun ei erik ele nge, enim Krai kin kongun mil erngii!⁶ Enim kongun tep wumb enim kanik kin, tep er mulngii

kunum ei mendpil, kongun ermin ni piinerngii mon! Ba yi ku, enim Krai nge kongun erik kin, Gos eim erngii ni noman peng piinim mil, yi erik kin, eim noman tuk ele pei kongun wii erik mulngii ku.⁷ Enim kongun wii erik kin, noman ka ka piik erngii! Enim kongun yi mil erngii ei erik, ya mani mei wumb mendpil ngunanmin; ba sinim nge Owundu ngonmun.⁸ Enim piingii ei, Jiisas Owundu enim wu endeim endeim ni kumep ngumba. Ngang kin, enim kongun kumep sinjing wumb min, kongun wii erik kin, kumep sinenjing wumb ei, kongun ka erngii! Wumb ei pei pei, yi mil singii.

⁹ Enim kongun tep wumb kunum kunum ol kun ka pimba mil erik kin, enim kin kongun wii er ngonmun wumb ngungii. Enim wumb kin kongun embin tui ngok kin, ol dinga enerngii mon. Nimbil erang enim piinmin ei, enim kongun wii enmin wumb ei ni, kongun tep wumb ei ni, tep wu endeim mendpil ei tonu epin konu ele molum. Eim wumb endeim endeim ni mok tumba ei eim ende mil mok tumba.

Gos Nge Dinga Opu Elmin Kumb Tepii

¹⁰ Ek ni poru nip nind! Enim Krai kin ok ende puk dambiltik molk, dinga singii. Nimbil erang eim noman dinga owundu salim.¹¹ Pe enim Gos opu erngii epi kanim kanim pei ngumba epi ei, tapik sik se endngii. Ei nimbil erang, enim Seisen wu kis enim kin, ek kend topu ermba kunum ei, enim dinga angk kin, eim kin opu orung erngii.¹² Ei sinim mei wumb kin, opu orung enanmin mon. Ba sinim opu orung kindpin gui kis ei, tonu epin konu ele ni, ya mani mei ele molmun. Nga tep erpi, noman dinga sep kin, dinga kis emii enim konu ele

mołum, gui kis pei ombu ei sinim kin opu orung enmin. ¹³ Nimbil erang enim akip Gos nge opu epi ngumba ei, si tapik mułngii. Nga kunum endi, epi kis tonu omba kunum ei, enim kapli dinga angk kin opu orung wu enim tumba ermaba kunum ei, eim kamb mani kindngii. Nga ekii se, opu er poru ningii kunum ei, enim angk kin, dinga puk engingii.

¹⁴ Enim oł kun erik engingii ei, Gos ek ka keimi pii gii dinga nik, mum tulan mił, kend ełe talk kin, nga oł kun ka erik erngii ei, kumb tepii mił enim pepil ełe tepngii. ¹⁵ Nga enim simb ełe simb kum mundngii mił ei, Gos nge ek ka emin ni tor kindngii ei, yi mił er kun er mułngii. ¹⁶ Kunum kunum enim pii gii dinga peng ełe, kumb tepii mił, ambilk si endngii ei, yi mił erik kin, enim opu mong ei dup mił seng kin, Seisen wu gui kis eim tumba ei, enim si tor sengin kindngii. ¹⁷ Gos sinim sipi orung simba ei, sinim peng ełe, peng kon mił epi ei, si mundmun. Nga Gos ek ka ei, Gos Gui Ka tui jik mił ei, ambil gii nik mułngii!

¹⁸ Oł ei pei erngii ei, Gos kin kii sik ngangin kin, enim paki tumba. Enim kunum kunum pei, Gos Gui Ka enim andan tumba kunum ei, enim prei erngii! Yi mił peng kin, enim kunum kunum or pinarik, konj molk kin, prei erik, kan kun erik mułngii. Nga enim Gos nge wumb kunum pei, prei erik kin, dinga ngok mułngii. ¹⁹ Yi ku, enim na kin prei erik kin, Gos ngungii. Ngangin kin, Gos na eim nge ek ka nimbii ei, gupu aki topu seng kin, mund mong tunermbii. Gos ek ka koi erpi peng kin, wumb pinanmin ek ei, na nip tor kindamb kin, piingii. Enim prei erangin kin, na ek kun pimba mił nip ngumbii. ²⁰ Pule yi mił peng, na Gos nge ek se andilmin wu, eim ek ka ni tor kindmbii. Ei nge na kongun ełe enj

ei, konu kan ngii ełe peł. Enim na kin prei erik, Gos ngangin kin, na Gos ek ka ei, mund mong tunarip kin, dinga ni tor kindip nimbii ek ka ei, nip minj mułmbii.

Poru Nimba Ek

²¹ Wu Taikiikis sinim enginjpin wumb noman ka ngołmun ei, eim kin Krai nge kongun ka ełim wu ei, na kongun ei mił, na moł mił ek ei ni tor kindpi enim ngumba. ²² Ei yi mił, na wu ei enim kin kindind. Wu ei enim kin sin enmin oł pei ei, enim kin ni tor kindang piingii. Piik kin, enim noman tuk ełe, dinga ka seng kin, mułngii.

²³ Erinjpin Gos kin, Gos Krai Jiisas Owundu kin ouni, sinim enginjpin noł pei kin, noman emin ka sepi kin, nga noman ka seng kin, nga pii gii dinga peng kin, ngang singii. ²⁴ Pe Gos nge noman ka eim wumb nii endi Owundu Krai Jiisas kin noman ka ngungii ei dinga ka ei ekii poru ninermba.

Pol Mon Pilipai Wumb Połpu Kindim

*Pol Pipe Połpu Pilipai Wumb
Muljung Konu Ele Kindim*

¹ Pol kin Timosii teł Krai Jias nge kongun wu mołpuł kin, pepe ei połpuł kin, enim Gos nge wumb Pilipai konu ele wumb mołmun. Enim Krai Jias kin dambiltik ende puk muljung wumb ei ni, tep er mołmun wumb ni, men ngii kongun elmin wumb enim pei sil pipe ei ngopuł kindmbil.

² Sinim nge Erinjpin Gos ni, Owundu Jias Krai ouni enim kin noman emin wii enim ngang kin, enim noman emin ka seng mułngii.

Pol Noman Ka Piipi Gos Ngum

³ Kunum kunum ele, na enim kin piip kin, Gos kin noman ka piip ngol. ⁴ Na enim kin kunum kunum Gos kin prei erip kunum ei, na ka piip ngond. ⁵ Nimbil erang enim na Gos kongun enjingil mił, kumb se paki toł ni, pe paki tumun ku. ⁶ Yi mił erang, na piip poru nind ei, yi mił palim. Gos enim noman tuk ele kin, kongun ka wii enim kin pułngun mondpu erim. Gos eim kongun ei, erpi pang kin, Jias Krai kunum Owundu simba kunum ei, poru nimba. ⁷ Pe na noman yi mił piip kin, enim ngond ei, kapli kun ka minj mołum. Nimbil erang na enim kin noman ka ngol. Ei yi mił, enim pei Gos nge noman ka ei, na kin ngum ei, enim pei na kin noman ka ouni sinjing. Kunum tał pei, na kan ngii ele mult kunum ei ni, kunum ei na Gos ek ka ni tor kindip ele nge, dinga angip endinj. Kunum ele, enim na kin ouni erik kin, paki tok muljung. ⁸ Gos mendpil eim kanpi piinim ei, na ek keimi

mendpil nip, yi mił ngond. Na noman dinga kindip op kin, enim kenmbii ni piip mił piinand mon. Na noman ka ngolum ol ei, enim kin ngop ele, Jias Krai na kin ngum.

⁹ Na enim kin Gos prei erip kin, kii sip ngop ei, yi mił, Na prei erip kin, enim nge noman ka wumb kin ngolum ol ei, dinga tonu ok, nga enim noman ka wii keimi ni, ol kun ka elmin ol ei piik kin, kun erngii ku. ¹⁰ Ei mił, en enim kapli ol kun ka elmin ol ei, mok tok kin, piik kun ka mendpil erngii. Nga Krai omba kunum owundu ele, enim Krai ningil ele, ol kun ka wii molk kin, ol kis endi enim kin mulerngii mon. ¹¹ Mułangin kin, Krai Jias eim enim kin ol kun ka ei, enim andan topu erang kin, ol kun ka ol ei, enim noman tuk ele kin, am piki top mułmba ei mułang kin, enim Gos nge embe ambil tonu kindngii ei, am ei tonu pupu pimba.

*Pol Kan Ngii Ele Pim Ei, Gos Ek
Ka Paki Mił Tum*

¹² Engnan noł! Na noman piip mił ei, enim piingii ei, ol embin tui na kin tonu om ei, ek ka nge andlam ei, ondu ngunerim mon! Ei ek ka ei am pengli; wumb piinjing ni, ol yi mił erim. ¹³ Ol yi mił erim ei, Sisa ngii ele tep er mołmun wumb, opu wu ombu ni, nga wumb eipi pei ya mołmun wumb ei, na Jias Krai nge kongun wu ele nge, kan ngii pir ei, wumb na piinjing ku. ¹⁴ Wumb ombu, na kan ngii pinj ei, piik kin, poru ninjing. Yi erang, enginjpin noł kombur pei, Owundu kin pii gii ninmin ku. Nga en enim nge noman ele dinga sik kin, mund mong ei si kindik kin, am Gos nge ek ka ei, am nik dinga kindik endnjing.

¹⁵ Keimi, wumb kombur na embe punum nik kin, na kin noman kis piinjing. Piik kin, na to mani kindmin nik enjing. Pe ol

ele nge, Kraiſ eim ek ei ni tor kindnjing. Nga wumb kombur na Pol kin, noman ka piik ngok kin, Kraiſ nge ek ka ni tor kindik kin, paki tok elmin ku. ¹⁶ Nga wu ombu piinmin, na ya kan ngii moſup kin, dinga kindip, opu orung miſ erip, Gos nge ek ka dinga ni tor kindip miſ ei piik kin, na noman ngonmun. Ngok kin, ek ka ei ni tor kindiſmin. ¹⁷ Ba wumb kombur en enim nge embe eſ nge, piik niſmin. Nga Kraiſ nge ek niſmin ei, noman kun paſim miſ ei, ni tor kindnaſmin mon. Na kan pir ek embin tui ombu tui miſ, nik tuk kindik kin, oſ yi miſ elmin.

¹⁸ Pe nga ei epi nipe? Ei minj oſ pei elmin ei, oſ keimi mendpiſ min, oſ kend yi miſ elmin ku. Ei nge nik kin, Kraiſ nge ek ka ei, nik wumb ngoſmun. Oſ ele nge na ka piind. Ei am ka minj piimbii.

Pe Na Konj Muls Kin, Kraiſ Kin Ouni Muſmbii

¹⁹ Nimbiſ erang na piip poru ninj ei, enim kunum kunum prei erik kin, na paki to ngoſmun. Ngangin kin, Jiis Kraiſ nge Gui Ka ei nge, dinga na ngoſum. Pe na piind epi ei, tonu onum ei, na paki tang kin, na am ka wii muſmbii. ²⁰ Pe yi miſ erang kin, epi ei tonu omba ni, ka piip moſ ek ei, ek ka wii tonu omba ele nge, kui er moſ. Ei tonu wang kin, ei nge na ek nip tor kindinj na singambiſ kulermbii mon! Ermbii oſ ei yi miſ, na nam eſ oſ ei, yi ku, erip muſmbii. Muſamb kin, pe na konj muſmbii kunum min, kuſmbii kunum ei, na nge ngenj ei, Kraiſ nge embe ele tonu omba. ²¹ Keimi, na nge noman ele yi miſ paſim. Pe na noman ei konj ka pep nim kin, na Kraiſ nge embe ambii tonu kindmbii ei kapſi. Ba pe, nga na kuls kin, na epin konu ele noman konj simbii ei, ka wii mendpiſ. ²² Nga na ya mei ele konj muls kin, na kongun end kongun

ei, epi keimi tonu omba. Ba na nipe andſam endi ekii sip ermbii ei, na piinand. ²³⁻²⁴ Na nam noman tuk ele taſ paſim. Na koſup pup kin, Kraiſ kin epin konu ele ouni muſmbii ei, am ka wii. Ba na enim kin ya mei ele muls kin, ei nga na enim paki tumbii ei, ka wii ku. ²⁵ Na pii gii dinga nip kin, na piip poru ninj ei, nga na enim kin ouni muſup kin, enim paki tamb kin, enim pii gii dinga nik kin, ka wii piik muſngii. ²⁶ Yi miſ paſim ei piip kin, na nga op enim kin ombii. Nga enim na kin ka piik kin, Kraiſ nge embe ambii tonu kindngii.

Pilipai Wumb Enim Pol Kin Tep Tok Ende Pu Molk Opu Erngii

²⁷ Ba enim andſam endngii oſ ei, am kun ka erik andik kin, Jiis Kraiſ nge ek ka ele miſ, ekii sik wumb eipi andan tok, yi miſ erngii. Nga na op enim kenmbii min, nga na enim kin onermbii min, ei epi wii miſ, ba na enim nge ek ei piimbii ele ei, enim noman ende sek kin dinga angk muſangin kin piimbii. Molk kin, noman ende sek kin, wumb paki tok, kongun dinga erik yi erangin kin, Kraiſ nge ek ka ele, pii gii dinga nik muſngii. ²⁸ Na piimbii end ek ei, enim nge opu orung wumb ek endi ningii ei, mund mong enenjing. Pe enim mund mong enenjing kin, pe wumb en enim piingii ei, en enim dup konu kis ele ngenj kumbii kis singii. Ba Gos enim andan yi miſ tumba ei, Gos eim erang kin, enim sipi orung simba. ²⁹ Nimbiſ erang Gos enim Kraiſ nge kongun ka erngii nipi kin, enim noman ka ngum. Enim Kraiſ kin pii gii ningii nge nip kin, eim dinga ele mendpiſ ngunerim mon; ba enim Kraiſ nge embe ele, ngenj kumbii singii nipi kin, enim eim dinga ngum ku. ³⁰ Na pii gii ele nge, ok opu dinga erir ei, enim kenik. Pe nga na opu end miſ ele nge, ei

enim piinmin. Pe enim piinmin ei, na opu end mił oł ei, sinim ouni tep topun er mułmun.

2

Sin Sinim Nge Noman Ele To Mani Kindpin Enginpin Nol Noman Ngumun

¹ Pe enim Kraiss kin mołmun ei eim kin, noman tuk ele dinga silmin min? Pe enim eim noman ka sik piik kin, enim noman emin ka mołmun min? Enim Gos Gui Ka nge noman konj ele, ende mołmun min? Nga enim wumb eipi kin noman ngok, kaimb sik, yi elmin min mon? ² Pe yi mił pim kin, pe enim na kin noman ka mendpił piik ngungii ei nge, tonu omba oł yi mił palim. Enim noman ende sik kin, wumb eipi kin noman ka ngok ei, oł endeim mendpił pimba. Peng kin, noman ende sek mułngii. ³ En enim noman ele, embe wii ambil tonu kindnerngii mon! En enim noman ele, to mani kindik kin, nga wumb eipi nge embe, to tonu kindngii wumb ei, ka wii ni piik erngii. ⁴ En enim nge noman ele epi ei mendpił, tep er mulerngii mon! Ba enim wumb eipi nge noman ele, epi ei tep ka er mułngii ku.

Krais Eim Embe To Mani Kindang Kin Gos Eim Embe Ambil Tonu Kindim

⁵ Kraiss Jiisas nge noman endeim sirim mił ei nge, enim noman ende yi mił mendpił singii.

⁶ Kumb ok, Jiisas Gos kin ende mendpił multum. Ba Jiisas eim Gos nge noman dinga tep er mołum oł ei nge, dinga ambil gii ni piinerim mon. Eim Gos kin ekii sipi kin, mandring mułum. ⁷ Mon! Eim nge oł dinga ei si kindpi kin, nga eim mei wu mił mani om. Opu kin, eim kongun wu wii mił, yi er mułum. ⁸ Wumb kenjing ei, eim mei wu mił mendpił mułum. Eim nge noman ele

embe ei, to mani kindim. Kindpi kin, Gos nge noman ele ekii sipi erim. Oł yi nge pepi pang kin, eim kulum kunum ei, poru nim. Pepi pang kin, keimi ond peri ele kulum. ⁹ Kulang ele nge mendpił, Gos Jiisas nga konj sipi kin, eim to tonu mendpił kind mundum. Nga Gos eim embe ka wii mendpił endi ngum ei, wumb nge embe pei to mani kindim. ¹⁰ Kindrim embe ei, Jiisas pa nipi ngum. Ngang embe ei, tonu epin konu ele wumb ni, ya mei ele wumb ni, mei mandring ele wumb ni, wumb ni pei, Jiisas eim endeim ambil tonu kindngii. Kindik kin, nga mong gopsing pii polk kin, eim embe ele ek ka nik kin, eim nge embe ambil tonu kindngii. ¹¹ Wumb pei gupu ele ek yi mił ningii. "Jiisas Kraiss ei Owundu," pa ningii. Yi mił nengin kin, Erinjpin Gos nge embe ei am tonu ba.

Enim Tilang Mił Tuk Wumb Pei Kin Mułngii

¹² Kapli, na nge wumb puł ei yi mił, ok na enim ek ninj ekii sinjing ei, pe yi mił ku erngii. Na enim kin muls kunum ele, enim epi erngii ek ei ninand mon! Ba pe, na konu turii moł kunum ele, enim na ek ekii sik kin, am oł yi nge erngii. Gos enim sipi orung sim ei nge, mund mong erik kin tungu erngii. Yi erik kin, kongun dinga erik mułangin kin, Gos enim noman konj ka epi enim ngumbii nirim epi ei, ngang singii. ¹³ Enim piinmin ei, Gos enim noman tuk ele kongun erpi mołum. Nga Gos eim noman ele, enim noman tuk ele kindim. Kindang kin, nga Gos eim noman palim mił, yi kongun erik mułngii. Yi erik mułangin kin, Gos enim kan ka kenmba.

¹⁴ Enim epi pei enmin oł ei nge ek mił enmin oł ei ni, kis piik, kii sik enmin oł ei ni, pei si kindik kin, er mułngii. ¹⁵⁻¹⁶ Yi mił erang, enim oł yi mił erik kin, enim kun

ka muḥngii. Nga pund mong endi, enim kin pinermba mon! Enim Gos kingam noḥ mendpiḥ muḥngii. Nga enim noman tuk ele, orpuḥ miḥ endi pinermba mon. Enim ek wumb noman konj ngoḥum ek ei, ambiiḥ gii nik muḥngii. Ei molk kin, wumb tiḥap eipi pii gii ninenjing wumb ele, enim tuk molk kin, dup miḥ tiḥang erang kin, ya mei ele wumb oḥ kis eḥmin wumb ei, kin muḥngii. Muḥangin kin, nga Kraiḥ Owundu tonu omba kunum ei, na enim kin pei ka piimbii. Piip kin, na noman ele yi piimbii ei, na kongun wii miḥ erip kin, nga nam nge dinga ei, wii miḥ kindip ermbii miḥ mon!

¹⁷⁻¹⁸ Enim nge pii gii ei, Gos kin kuḥmaḥ kaḥiḥmin miḥ yi paḥim. Nga kuḥmaḥ kaḥiḥmin poru nimba epi ele, noḥ wain bein toḥmun. Yi peng kin, na miyem ele, noḥ wain miḥ bein tok, enim kuḥmaḥ kaḥiḥmin poru nimba erang bein tok kin, tonu kindnjing pim kin, ei epi wii miḥ. Ei na ka piimbii. Keimi, na enim kin ka piip ngumbii. Nga enim yi miḥ ku, ka piingii. Enim na kin ouni ka piipin muḥmun.

Timosii Nge Ek

¹⁹ Ba na Jiisas Owundu pii gii ninj kin, kapli Jiisas eim noman ele yi piim kin, kunum olt mon, na Timosii kindamb kin, enim kin omba. Nga Timosii orung opu, enim ek na kanpi neng piimbii. Piip kin, na ka piimbii. ²⁰ Na nge wu Timosii miḥ, nga wu endi mulakiḥ mon! Eim na kin noman ende sep ngoḥum. Ngopu kin, eim nge noman tuk ele enim paki tumbii ni dinga piḥim. ²¹ Wumb eipi pei, en enim noman ele epi ei, minj tep ka er moḥuḥmun. Molk kin, Jiisas Kraiḥ nge kongun ei, tep ka enaḥmin mon. ²² Ba enim wu Timosii eḥim oḥ ei piinmin. Timosii eim oḥ kun ka eḥim wu. Eim na Kraiḥ nge ek ka kongun erir konu ele, eim na paki toḥum wu. Ei eim

yi erim ei, wu endeim kingam ei, eim arim paki toḥum miḥ, Timosii na kin yi eḥim. ²³⁻²⁴ Pe na kan ngii ele tor op piip kin, na Timosii kindamb kin, enim kin sikir omba. Pe na pii gii nind ei, Jiisas Owundu eim andḥam endi top simba. Nga kunum aninga kopur na yi ku, moḥup kin, nga enim kin ombii.

Wu Epaproraḥis Nge Ek

²⁵ Na nam piip kin, wu Epaproraḥis kindamb kin, enim kin omba ei, sinim nge enginpin. Na kongun ende wu ei, siḥ opu ende eḥmbii wu. Ok enim eim kindangin kin, na kin opu ei, enim nge men ek niḥim wu ei, na paki toḥum.

²⁶ Eim nge noman ele, enim kin opu kenmbii ni piipi kin, noman embin topu moḥum. Eim ening paḥim enim piinmin ei nge, eim noman embin to piinim. ²⁷ Keimi, ok eim ening pim. Peng kin, eim kuḥmba mandi erim. Ba Gos eim kin kaimb sim. Ba Gos eim kin mendpiḥ, kaimb sinerim mon! Gos na kin kaimb sim ku. Gos eim oḥ embin tui ei, na kin pei tonu omba ei, mon ni piipi kin, na paki tum. ²⁸ Yi miḥ ku, na nam noman ele, na Epaproraḥis eim kindamb wang kin, enim nga kan ka kanik piingii. Ka piyangin kin, nam noman embin ei, aninga mani miḥ ba ku. ²⁹ Gos Owundu kin ka piik ngok kin, wu Epaproraḥis omba nge, ka piik sik kin, enim eim kin noman ka piingii. Wu yi nge, enim embe ambiiḥ tonu kindngii. ³⁰ Wu ei, Kraiḥ nge kongun er pupu kin, kuḥmba mandi erim. Eim konj muḥmbii ni piinerim mon! Eim kongun ei piipi kin, enim kapli na paki tunenaḥangin kin, eim ni piipi kin, na kongun paki topu poru niḥang.

3

Kraiḥ Kin Pii Gii Ninim Wu Ei Wu Kun Ka Mendpiḥ

¹ Angnan no! Na ek ei yi mił polup poru nimbii end. Enim Jiisas Owundu kin noman ka piingii. Na pipe ei nga polt ei nge, na noman embin topu poland mon. Nimbil erang na pipe nga ei, polup enim ngond ei, na enim kin paki top ngond. ² Wumb kung owu mił, oł kis kanim kanim elmin wumb mołmun ei, enim kanik kun erik mułngii! Nga wumb ei nge, lo ek ekii sik kin, ngenj kopsik elmin wumb ei enim kanik kun erik mułngii! Wumb ei ngenj kopsik elmin oł ei, andan tonum wumb ei, Gos nge wumb. ³ Ba sin sinim noman tuk ele Gos nge Gui Ka ele mułang kin, sinim andan topu kin, sinim Gos nge wumb mołmun. Yi mił Gos embe ambil tonu kindpi kin, nga Krai Jiisas kin ouni embe ambil tonu kindmin. Sinim ngenj kopispin oł ei, sinim nge pii giı ei, paki tunanim mon. ⁴ Pe na nge noman ele yi pim kin, ngenj ele oł ei, na Gos sipi orung simba nge andlam endi salim ei, na kapli paki tumba. Nga wumb kombur ngenj elmin oł ei, sin kapli paki tumba ni, pii giı ninmin ku. Ba na nam noman ele, am mendpil, yi mił to piimbii. ⁵ Piyamb nimbil erang kunum angil orung nga tekliki o pang kin wumb kombur na ngenj kopsik. Na Esrel nge wu. Na Benjamin nge tilap wu moł. Eipru wumb ei na miyem ende. Na lo ek ei, na am keimi ekii sil wu. Ba oł ombu ei nge, na Gos sipi orung sinermba mon. ⁶ Gos nge kongun ele, na dinga kindip kin, ekii sip enj. Na Gos nge wumb ei, oł embin tui ngop endinj. Nga yi ku, na wu endi na lo ek ekii silim min, nip kii simba ei, na mong endi pinermba mon. ⁷ Ba epi pei salim ni, na embe ambil tonu kindngii ei, epi wii mił ni piind. Nimbil erang, Krai mendpil mołum ni piind. ⁸ Jura wumb oł ei nge, na piip ninenj mon. Nimbil erang Krai Jiisas eim

na nge Owundu mołum ei na piind. Pe na ni piind ei, Krai kin pii giı nipin enmin ei, keimi ni piind. Na Krai nge oł ei ekii sil. Sip kin, oł eipi eipi pei si kindip, epi pei ombu, epi moł wii mił, ni piind. Yi erip kin, na Krai eim, am ambil giı nimbii ni piind. ⁹ Pe na Krai kin dambiltip ende pup moł. Lo ek ele, na wu kun ka el wu nimba ei, na piinermbii mon! Nam oł yi nge el, embe kun ka piimba ni piind. Piip kin, Krai kin pii giı nind ele nge, Gos eim na pii giı nind ei, eim na wu kun ka nimba. ¹⁰ Na Krai am pii pol tumbii. Nga eim angpi konj tonu om. Kunum ele, na Krai eim nge dinga ei, na kenj. Na eim nge dinga ei, pii pol tumbii ni piind. Na Krai eim kin ende pup kin, eim ngenj kumbii sinim ei, ouni simbii ni piind. Eim Gos kin ekii sipi, piipi kultum epi ei nge, na eim piip kin, yi ku ermbii ni ambilip giı nip moł. ¹¹ Na dinga kapli erim kin, na oł yi mił erip kolup kin, nga tukpu ele, nga op konj pup kin, Krai kin epin konu ele bii ni piind ku.

Pol Eim Sikir Pupu Kin, Epi Ka Wii Ok Silim

¹² Na yi mił ni piinand. Nam Krai nge elim oł kun ka pei sip poru ninand mon! Ba oł ei nge, na kongun dinga erip ambil giı nip moł. Yi erang kin, Krai Jiisas eim yi mił erpi kin na ambil giı nip mołum. ¹³ Engnan no! Krai nge oł ei, sip poru nip moł ni, piinand mon. Ba na noman endeim mendpil palim. Na oł ok nge kanim kanim pei enj ei, si kindip poru ninj. Si kindip kin nam kongun dinga erip ekii se, epi ka wii tonu omba epi ei, simbii ni piip end. ¹⁴ Na andlam dinga sikrił ei nge, sikir pup kin, epi ka wii ei yi mił, Krai Jiisas nge noman konj ka wii ele mendpil, simbii ni piind. Nga epi wii endi mon. Gos Krai kin na wii topu sipi kin, orung sim ei, na

epin konu eŕe tonu bii ni, wii topu sim.

¹⁵ Pe sinim nge noman eŕe, Gos kin noman dinga Gos nge wumb mendpiŕ miŕ pim kin, pe na ek ninj miŕ ei, ekii singii. Ba enim noman endi eipi pim kin, pe Gos eim enim noman eŕe, kapŕi andan topu kin, er kun ermaba ku. ¹⁶ Ba sinim Kraiŕ nge oŕ kun ka wii sinjpin oŕ ei, am ambiiŕ gii nipin muŕmun.

¹⁷ Engnan no! Enim pei na end miŕ oŕ ei, pei ekii sik, erik poru nei. Nik kin, wumb oŕ kun ka yi nge enmin ei, kanik kun erik kin, enim oŕ ei ekii sik, yi er muŕngii ku. ¹⁸ Na ok, enim kunum kunum kanip ek ninj ek ei, nga enim kanip nind ku. Pe na ningii eŕe ke nind. Wumb pei Kraiŕ nge ond peri eŕe kuŕum ei, wumb opu orung miŕ enmin. ¹⁹ Wumb ei, en enim nge ngenj noman eŕe, gos miŕ to tonu kindmin ni, yi piinmin. Wumb oŕ singambiiŕ palim epi ei, en enim noman eŕe, ka ka piik enmin. Erik kin, nga mei eŕe epi kis ombu, noman to piik er andinmin; ba wumb ombu nge, dup konu eŕe, ngenj kumbiiŕ dinga singii. ²⁰ Ba sinim, epin konu nge, wumb mendpiŕ moŕmun. Owundu, Jiias Kraiŕ tonu epin si kindpi kin, mani mei eŕe omba nge, enim kui er moŕmun. Muŕangin kin, opu eim sinim sipi, orung simba ei nge, sinim kui er moŕmun. ²¹ Pe nga Kraiŕ opu kin, sinim nge ngenj wii ei erang kin Kraiŕ nge ngenj konj ka wii, yi miŕ simba. Seng kin, sinim Kraiŕ nge tiŕang owundu ei miŕ, sipin muŕmun. Nga eim nge dinga eŕe erang kin, epi pei ei, eim kin mandring muŕangin kin, eim tep er moŕum.

4

En Enim Noman Ende Sek, Noman Ka Piik, Noman Ka Singii

¹ Angnan no! Kraiŕ nge oŕ yi miŕ palim ei piik kin, enim Jiias

Owundu kin dinga angk muŕngii! Na ek nind miŕ muŕngii. Na enim kin noman ngoŕ. Ngop kin na enim kin kaimb siŕ, nga enim na kin noman ka piik ngangin kin, enim na nge noman ka puŕ miŕ, wumb ka moŕmun.

² Elip Yuoriya kin Sindikii elip amb taŕ elip piyeŕ. Elip Jiias Owundu kin noman ende singii.

³ Pe nim na nge kongun ende wu mendpiŕ. Na nim kanip ek nind. Nim amb taŕ ei paki to! Amb taŕ na kin, Gos nge ek ka eŕ, tep topun kongun ka er endinjin. Pe Klemin ni, na nge kongun ende wumb ni, amb taŕ kin kongun ende enjing. En enim nge embe ei, noman konj singii pipe eŕe palim.

⁴ Kunum kunum enim Jiias Owundu kin dambilik ende puk ei nge, ka piik ngungii. Na ek nga nind ei, enim Jiias kin ka ka piingii!

⁵ Wumb pei enim kin piingii. Enim wumb eipi kin, oŕ emin ka elmin. Nimbiiŕ erang Jiias Owundu mandi orung omba enim.

⁶ Enim epi endi kin, noman embin kulerngii mon! Ba enim eipi epi endi simin ni piik erngii ei, enim Gos kin prei erik, kii sik, eim kin kunum kunum noman ka piik ngok, yi erngii. ⁷ Gos nge noman emin ka oŕ ei, sinim ngoŕum ei, mei wumb pei noman dinga ei to mani kindnim. Nga Gos nge noman emin ka oŕ ei, sinim Kraiŕ kin dambiltpin ende pupun moŕmun nge, noman tuk eŕe ni, noman ei Gos tep ka er muŕmba.

⁸ Engnan no! Na ek endi nga nimbiiŕ end. Oŕ pei ei oŕ keimi ni, pe nga oŕ ei nge, noman ka wii er palim ni, nga oŕ kun ka ni, nga oŕ kis endi penj mulalim oŕ ei ni, nga oŕ ka wii ni, nga oŕ kun ka ei nge embe ka palim. Nga oŕ ombu pei, eim oŕ kumb eŕe oŕ palim ei ni, nga oŕ ombu pei wumb embe ambiiŕ tonu kindinmin, oŕ ombu nge pim

kin, enim kunum kunum noman eŕe piik er muŕngii. ⁹ Oŕ ombu pei, na enim nip andan top ngunj ei, sik poru ninjing. Nga oŕ epi pei piik kanik, er poru ninjing oŕ yi nge, enim kunum kunum yi erngii. Yi erangin kin, Gos noman emin ka sinim ngoŕum ei, enim kin ouni muŕmba.

Pilipai Wumb Epi Ka Ei, Wii Ngunjung Ei, Pol Eim Noman Ka Piipi Ngum

¹⁰ Na noman ka owundu piip kin, sinim nge Owundu ngond. Pe nga enim na kin noman nga to konj keimi ok, enim na piik; ba enim ongii nge andŕam endi sineririm. ¹¹ Na epi endi sinaŕim nip kin, yi kii sinand mon! Na oŕ yi nge, ei piip poru ninj. Pe oŕ kanim kanim na kin tonu om kin, na oŕ ei nge, noman to piinermbii mon. Na noman eŕe epi ombu ei, kapŕi ni piil. ¹² Na wu endi epi sinaŕim miŕ, yi na ka piip muls. Moŕup kin, na epi pei ambil gii ni ka piip muls ku. Wumb kuni pei noŕmun oŕ ei, na ka piip moŕ. Nga wumb kuni toŕum oŕ ei, na ka piip moŕ ku. Wumb epi pei seng moŕmun oŕ ei, na piind ku. Nga wumb epi sinerang er moŕmun oŕ ei, na piind ku. Na kunum kunum konu orung orung pei, na kapŕi oŕ pei ei, kapŕi ni ka piip moŕ. ¹³ Kraiŕ eim am dinga ngoŕum. Nga eim nge dinga eŕe, na epi pei kapŕi ermbii.

¹⁴ Ba enim oŕ ka erik kin, na kin paki tok kin, na embin tui ko wupun ei sinmin. ¹⁵ Pe enim Pilipai konu eŕe wu amb, en enim yi miŕ ni piinmin. Ok na Gos nge ek ka ni tor kindip endinj kunum ei, na na andip pup kin, Maseroniya konu eŕe tor punj kunum ei, Gos nge tiŕap wumb endi, nga na kin o ende punenjpin mon. Nga epi ka ngok eŕmin oŕ ei, endi enenjpin mon ku. Ba pe enim mendpiŕ, oŕ yi enmin. ¹⁶ Keimi, na Tesalonaika

konu eŕe muls kunum ei, enim yi ku na kunum endeim paki tunjung. Nga ekii se, enim na paki tunjung ku. ¹⁷ Pe na nam ka wii epi endi enim kin simbii nip kin, kan sinenj mon. Na noman eŕe ei, enim nge oŕ ka ei, Gos nge epi ka wii enim ngumba. Ngang kin, enim epi ka wii ei singii. Nimbil erang enim na paki tunjung. ¹⁸ Ba am epi pei, na kin am kapŕi er salim ei, na sinj poru nim. Na ngii konu ei, epi pei piki to moŕum. Enim nge ka epi wii ngok kindnjing ei, Epaproraisis ngangin kin, tu wum ei, na sinj. Epi ka wii ngunjung ei, Gos kulmaŕ kalilmin muru ka toŕum miŕ, yi palim. Epi ei, enim Gos ngunjung ei, Gos eim epi yi nge siŕim. Pe Gos eim noman eŕe ka piilim. ¹⁹ Na nge Gos ei, eim epi kanim kanim ka wii Kraiŕ Jiisas kin salim. Pe nga enim epi endi sinarpi nim kin, Gos eim kapŕi enim kin ngumba. ²⁰ Gos ei Gos, sinim nge Erinjpin Gos. Yi peng piipin kin, sinim Gos eim embe kunum kunum ambil tonu kindmin, ei keimi!

Ek Aninga Kopur Nga

²¹ Kraiŕ Jiisas nge wumb ei kin, na ek ka nip 'Muŕeiyo' nind! Angnan nol! Na kin moŕmun ei, enim kin ek ka nik, 'Muŕei,' a nik ngonmun. ²² Gos nge wu amb ni, wumb pei enim kin noman ka piik ngok, "Enim muŕeiyo!" ninmin. Wumb kombur king owundu Sisa ngii eŕe kongun eŕmin wumb ei, en enim dinga puk kin, 'Enim muŕeiyo!' nik yi enmin.

²³ Jiisas Kraiŕ Owundu nge noman ka ei, enim kin moŕpu kin, enim noman tuk gui eŕe, paki tang kin, ouni muŕngii.

Pol Mon Kolosii Wumb Połpu Kindim

Pol Mon Połpu Kolosii Wumb Ngum

¹ Na Pol Gos eim nge noman ele, na to tonu kind mundang kin, Krai Jias nge ek se andilim wu, Timosii sinim enginjin. ² Mon ei połpuł kin, Gos nge wumb Kolosii konu owundu ele mułmun ei ngonmbuł. Sinim enginjin en enim Krai kin pii gii nik mołmun. Pe Gos sinim Erinjin eim enim noman ka ngopu kin, nga noman emin ngołum.

Prei Elmbil Kunum Ei Ek Ka Nipil Gos Ngołmbuł

³ Sił prei enmbil kunum ei, ek ka nipil, enim kin Erinjin Gos nge sinim Owundu Jias Krai ngonmbuł. ⁴ Nimbil erang sin piinjin ei, enim Krai Jias kin pii gii nik kin, nga enim Gos wumb tilap ele pei noman ngonmun. ⁵ Kunum ele, ek keimi Gos ek ka kumna opu, enim kin orum. Wang kin, enim piik ei, epi ka enim simin ni piik mulk, epi ei ngurum. Kapli enim pii gii kin, noman ngonmun ol, enim simin ni piik muljung epi ei, tonu pel ele palim ei, enim singii nge tonu epin konu ele salim. ⁶ Gos ek ka ei, epi ka nipi, tu wang nge pupu kin, mei ele wumb konu ele orung orung pei punum. Pamb kin, yi mił, enim kin kunum kumna ek ka piinjing ei, Gos enim kin noman ka ngum ei, enim ok piinjing ei, keimi pim. ⁷ Enim ek ka ei, Epapras kin, piik kan sinjing ei, sin noman ka eim kin ngamin kin, sin kongun ende wu, eim sin kin kongun ermin mił, Krai kin kongun dinga ka erpi kin, kunum kunum ngonum. ⁸ Epapras eim sił kin ek yi nipi

ngum. Ngum ei, enim noman kulnjung ei, Gos Gui Ka enim ngum.

⁹ Puł ele nge, sił kunum kunum enim kin prei enjpił ei, enim mułmun pa ninjing kunum ei, sił Gos kin kii sinjpił ei, eim noman ele erngii ol ei, paki tang piingii. Nga Gos Gui Ka enim kin epi kanim kanim ngum. ¹⁰ Nga enim pek kin, mulk pungii ei, Owundu eim noman pimba mił erangin kin, Gos eim kunum kunum ka piimba. Enim kongun kanim kanim ka wii erangin kin, mong ol kun ka wii tumba. Nga enim kapli ol kun ka ei, Gos kin piyangin kin, enim noman ele piki top mułmba. ¹¹ Enim kapli ei, Gos nge noman dinga ka wii kapli er dinga kindmba ei, kapli paki tang kin, enim epi kanim kanim tonu omba ei, enim dinga puk kin, kui erik mułngii. ¹² Nga enim ka piik, ek ka nik kin, Erinjin Gos ngungii ei, eim enim to tonu kindim ei, kapli enim eim epi singii pa nim, epi ei singii. Enim kapli singii ei, Gos eim kin pii gii ninjing wu amb ei, sinim tilang enim konu ele mołmun. ¹³ Gos eim sinim emii owundu pim konu ele ol kis erpin mulnjpun ei, eim sipi orung tu wum. Nga eim sinim eim kingam Jias Gos eim noman ngołum kangii ei, tep er mołum konu ele tuk kindim. ¹⁴ Gos kingam eim sinim se orung sim. Nga sinim ol kis si kindpi, kil ngang kin, sinim kun ka wii mołmun.

Krai Eim Nge Ol Nin Eim Nge Kongun

¹⁵ Sinim Gos eim kinanmin; ba Jias kaninmin ei, eim Gos mił ku mołum. Krai eim Gos kingam kumna ei, kumb ok mendpił multum. Mułang kin, eim epi kanim kanim endi sineririm. ¹⁶ Gos eim epi kanim kanim pei eririm ei, Jias kin ouni molkuł eririm. Nga tonu epin konu ele, nin mani mei ele epi pei eririm ei, epi kanim

kanim kanmin epi nin, kinanmin epi nin, ei pei eririm. Gui mił noman dinga palim sinim kinamin wumb ni, nga owundu wumb ni, nga tep enmin noman dinga palim wumb ni, nga konu orung orung mei ni epi pei Gos eim neng kin, Krai eririm ei, eim nge epi eririm. ¹⁷ Epi kanim kanim endi er sineririm kunum ei, Jiisas eim ok mul-tum. Epi kanim kanim Krai eim dambiltpi se ende kindnim ei, eim dinga ele, epi kanim kanim ombu erang kin, tonu onjung. ¹⁸ Jiisas eim Gos nge pii gii wumb tep er mulang kin, kongun kun enmin. Gos nge pii gii wumb ei, eim nge wumb tilap ei, men tołmun ngii mił mołmun. Gos nge pii gii wumb noman konj ei, eim pułe mołum. Wumb Jiisas kumna kui tok pend-njing konu ele si kindpi kin, nga angpi tonu opu, konj mołum. Ei nge eim mołpu kumb ele kindpi kin, wu num mołpu kin, epi kanim kanim ombu ngopu tep elim. ¹⁹ Ei nge, Gos eim noman ele, epi kanim kanim pei kun mendpil, Jiisas kin erim. Ei yi mił ku, Gos eim ol ei nge, Jiisas kin kindang, piki to mołum. ²⁰ Jiisas ele nge, Gos eim mei wumb orung orung pei ni, tonu epin epi kanim kanim pei ni, eim kin sipi, orung simbii ni piim. Ei nimbił erang, eim ond peri ele to kundnjung. Jiisas ond peri kułum ei, Gos eim noman emin peng ele, ya mani mei ele wumb ni, nga tonu epin ele wumb ni pei kanim kanim eim kin sipi orung eim kin simba erim.

²¹ Ok kunum endi, enim Gos mołum konu ele, enim eim kin turii enj mulnjung. Mulangin kin, enim noman tukrung ele, eim kin opu orung erik mulnjung. Nimbił erang enim noman kis to piik, er mulnjung. ²² Ba pe Jiisas eim ngenj ei ond peri ele kułum ei, Gos eim enim kin erpi sipi kin, eim kin orung seng kin, eim kand nołum

wumb mulnjung. Yi er pendpi kin, ek kend ende enim kin pinerang ele, eim mołum konu ele, enim kun tuk simba. ²³ Enim kapli pii gii ambil gii nik, dinga erik mulngii! Mon peng kin, enim pii gii ninjing ele, kapli nga noman epi to piin-erngii mon! Nga enim kumna kin ek ka piik, pii gii ninjing, pii gii ei, kapli wakin tunerngii mon! Ek ka ei nge, na Pol kongun wu mołup kin, ek ka ei, wumb mei orung orung konu pei ni tor pum.

Gos Eim Pol Kindang Pupu Kolosii Wumb Tilap Paki Tum

²⁴ Pe na Pol, na ka piip kin, ngenj kumbii ei, enim kin sip kin ngond ei, na kapli Krai eim, sinim peng embil mił mołum. Sinim pii gii wumb ei, eim ngenj simb angil pei kułpun ngopun mołmun. Krai eim ngenj kumbii sim ei, poru ninerim ele, na paki top erip kin, poru nimbii nip end ei, eim nge pii gii wumb ele, na ol yi mił end. ²⁵ Gos eim na kin kongun ngum ei, enim nge paki tumbii kongun ei, Gos ek ka mong keimi ei pei ni tor kindil. ²⁶ Ek ka ei, kumb ok wumb mulk kunum ei, koi er pirim. Ba akip eim nge wumb tilap ningil ele peni ele opu, poru ninim. ²⁷ Gos ek pii gii ninenjing wu amb enim andan topu ngang kin enim kapli piingii. Piik kin, ek koi er pim ek ei, ka wii mendpil pim konu ele ba ni, tilang owundu mendpil ni, eim nge wumb tilap paki tang kin, piingii ei, eim embe tonu ba. Pang kin, ek koi er pim ek ei yi mił; Krai enim kin tep to tuk mołum ei, enim kapli eim kin kui er mulangin kin, kapli enim embe ambil tonu sipi ngumba. Nga Gos nge tilang epi ka wii pei ei, enim Krai kin yi ku singii. ²⁸ Kapli sin Krai nge ek ka ni tor kind-pin andan topun kin, enim wumb pei ngonmun ei, sin noman dinga kanim kanim nipin kin, andan to

ngonmun. Ngopun yi erpin kin, Gos eim mołum konu ełe, wumb endeim endeim tu wunmun. Tu wangin kin, Krai kin dambiltpi se ende molk kin, dinga kindngii. ²⁹ Yi mił, na kongun dinga wii end ei, Krai eim noman dinga kis na ngonum ei, tuk na kin kongun enim.

2

Enim Kapli Pii Gii Dinga Nik, Ek Kend Buł Ngok, Jiisas Kin Ekii Singii

¹ Pe na enim kanip ek nimbii nind ei, na kongun dinga erip kin, enim kin ngunj. Nga Leiyorisiya konu ełe mołmun wumb kin, nga wumb epi pei na kin kanik, piik enenjing wumb ombu, yi ku nip ngond. ² Na yi eramb kin, en enim noman tuk kapli dinga peng mułngii. Nga en enim wumb endi ongii ei, noman ngok yi erngii. Na yi piind ei, enim noman ka peng ełe, kapli enim pii gii er dinga kindmba. Na noman yi pałim ei, enim kapli Gos ek koi er pałim ek ei, pułe piingii ei, Krai eim, ek ei koi er pałim ek ei nge, pułe eim. ³ Ku kon ełe piki topu mołum ei, yi mił ku. Gos nge noman kanim kanim ka wii pałim ni, eim noman ełe ek keimi kun ka pałim ni, noman koi er pałim ei, Krai eim kin piki to mołum.

⁴ Na enim kanip nind ei, wu endi enim ek ka ka nipi kin, noman to ak tumbii ni ermba ei, kapli enermba. Yi peng kin, na ek ei nind. ⁵ Na enim kin tep to mulał; ba na noman tuk enim kin moł. Nanim enim kin ka piip kin, enim kanip moł ei, enim kongun kun erik, noman ende sek molk kin, nga Krai kin, pii gii nik dinga kindinmin.

Sinim Kapli Krai Kin Tep To Mołpun, Noman Konj Simin.

⁶ Enim Krai Jiisas Owundu pii gii nik kin, enim noman tuk ełe sinjing. Yi mił ku, nga enim eim

kin dambiltik se ende puk mułngii. ⁷ Enim Krai kin dambiltik se ende puk kin, dinga puk angik mułngii! Mułngii ei yi mił, ond dumbuł połpu, mer mani mei ełe pupu kin, dinga angiiim. Enim kapli ek ka ei, sin enim kin andan to nipin kin, ngunjpun ei mił, enim pii gii dinga nge sik mułngii! Nga kunum kunum enim ek ka nik kin, Gos ngungii.

⁸ Enim kanik kun erik mułngii! Mon peng kin, wu endi ek kend topu ek nipi kin, mei wumb ek nipi enim ngumba. Eim ek keimi nipi enim ngunermba mon! Wu yi nge, ei ek ok kupenjing niłmin oł ei, yi nik kin, nga pii gii ninanmin wumb en enim noman ełe piik elmin oł ei, ek yi mił ningii ku. En enim nga Krai kin ek ka nik tor kindnałmin. ⁹ Enim piinmin; epi kanim kanim oł kun ka ni, noman konj ei, Gos eim nge oł kun ka wii ei, Krai eim ngenj ełe mołpu kin, piki tonum. ¹⁰ Eim mołpu kin, Gos eim wu num kumb ełe kindpi kin, lo ek kanim kanim pei kin, noman dinga kanim kanim pei, nga eim endeim mendpił. Nga enim Gos kindpin kin, wu Krai kin dambiltik se ende pu molk kin, eim nge noman konj kunum kunum epi keimi epi ei sinjing.

¹¹ Enim Krai kin dambiltik se ende puk kin, nga enim oł keimi erik kin, ngenj kosisiłmin ei Gos wumb mołmun nik kin, oł yi elmin. Krai oł erim ełe, sinim ok enjpin oł kis ngenj ełe, epi dinga si kindpin kin, poru ninjpin. Krai nge oł ei, oł keimi. ¹² Noł pinjing kunum ełe, Krai kin dambiltik ok, se ende puk mulnjung. Nga enim noł mandring punjung ei, enim eim kin kui mił tunjung. Nga enim tonu onjung ei, enim Gos nge noman dinga enim Krai kin pii gii ningii. Nik kin, ei eim Jiisas tukpu ełe, er konj kindim. Nga noł pinjing ełe, Gos eim enim Jiisas kin, er se konj

ende kindim. ¹³ Enim ok kunum endi, kulii wumb mił mulnjung. Nimbil erang enim oł kis kanim kanim enjing. Erangin kin, enim Jura wumb mon; ba wumb tilap eipi molk kin, lo endi pinałim. Ba Gos pe enim erpi sipi kin, Jiisas kin ende kindpi kin, nga si konj sim. Gos eim sinim oł kis kil ngopu, si kindim. ¹⁴ Lo ek kanim kanim mon ełe mułum ei, sinim to mani kindmba erim ei, Gos eim si kindim. Ek ei yi nirim, “Sinim wumb kis mulnpjun; ba Gos lo ek ei, to pulpeł topu kin, Jiisas sipi ond peri ełe nil topu, poru nim.” ¹⁵ Mei wu num dinga kin, nga emii peng dinga mulnjung dinga ei, Gos Krai kin eim sipi, si kindim. Eim dinga wu num ei, mei wumb pei andan topu kin, ond peri ełe, Gos wu ombu topu, kambii pi mani kindim. Kindpi kin, ei wumb pei ningil ełe, wu ombu en enim, epi wii mił mołmun.

¹⁶ Yi mił, wu endi nga ek wii nipi kin, enim kin lo ek ekii sik kin, kuni nin noł nungii ełe; nga kunum owundu tonu omba kunum; nga oi konj tonu omba kunum kuni bii nungii; nga kor kunum piik erngii ek ei, piinerngii mon. ¹⁷ Lo ek ombu min, men mendpil ekii se omba epi andan tonum; ba Krai eim Owundu mendpil mołum. ¹⁸ Enim wumb eipi kin kos erngii. Nga oł endi kun punermba ei, nemin er kun erngii pa ninerngii mon. Nimbil erang si sinim or kumb mił epi kenjpin ełe, ermin nik enmin. Nga enim sin si mani kindamin kin, enjel kin men tok kin, er ngumun nik erngii. En enim oł ei nge piik kin, enim bong ninanmin ni piik kin, enim kin andan tonmun. Nga en enim oł yi enmin; wumb ei en enim bong ninmin. Nimbil erang en enim noman tuk ełe, oł kis ermin ni piik enmin oł ei nge, mei wumb noman piłmin oł ei nge piinmin.

¹⁹ Wumb yi nge, Krai wumb tilap mon. Krai ei sinim peng embil mił mołum ei, sinim pii gii wumb ei eim ngenj simb angil pei kulpun ngopun kin, mołmun. Sinim dambiltpin se ende pu mołmun ei, eim ngenj simb angil pei dambiltpin ngenj ende pupun mołmun. Sinim ngenj dinga sinim ei, Gos eim dinga ełe opu, ba ni piinim mił punum.

Sinim Krai Kin Ende Kol Poru Ninjpin

²⁰ Enim Krai kin tep to kolk poru ninjing. Nga mei wumb noman ełe epi kis dinga pei wakin to si kindnjing. Nimbil erang enim wumb lo ei ekii sinmin. ²¹ Lo ek ombu yi ninim, “Nim angil epi ełe embilnjii mon!” Nga epi ei, “Nim gupu ełe tuk kindnenjii mon?” Nga epi ei, “Nim angil tuł epi ełe ngunenjii mon!” ²² Epi ombu sik kongun erik kin, yi erangin kin, poru ninim. Sinim wu lo ek nimin ek ei, sinim piipin kin, ekii sinim. ²³ En enim lo ek ei, epi ka ni piik kin, sin sinim men topun ek nipin kin, ekii sipin, tep ermin ni enmin. Nga ei, en enim ngenj ełe, dinga kindpin kin, oł ei ermin, ni piik enmin. Nga sin sinim bong ninarpin ełe, oł yi ermin nik enmin. Ba en enim oł ei enmin ei, paki tunanim mon! Nimbil erang enim epi ok ełmin epi ei, pira erang enim kin tuk palim. Nga en enim ngenj ełe, oł kis enmin oł ei nge, mani kindpin kin, si kindnanmin mon.

3

Gos Sinim Krai Kin Ouni Er Konj Sim

¹ Pe nga enim Krai kin ouni er si kindang kin, angik nga konj onjung. Ok kin, kapli enim noman tuk ełe, tonu epin epi ka wii ei, piik er mułngii. Nimbil erang tonu epin konu ełe, Krai eim Gos angil ełe tunding mandi ełe, eim king

mołum. ² Kunum kunum enim tonu epin konu epi ele, noman to piingii! Enim ya mani mei ele epi kapli noman to piinerngii mon! ³ Nimbił erang enim ok nge oł kis ełmin oł ele nge poru neng kin, kulnjung. Nga enim noman konj ei, pe Kraiss kin koi er palim ei, Gos kin mandi palim. ⁴ Kraiss eim sinim noman konj kunum kunum mołmun ei, pulwu mołum. Ekii se, eim konu peni ele orung omba kunum ei, enim yi ku, eim kin kouni peni ele, eim nge tilang dinga owundu enim konu ele ongi.

Sinim Noman Ok Nge Si Kindpin Wumb Konj Tonu O Mołmun

⁵ Yi mił, enim ya mani mei ele oł kis oł ei, poru neng kin, to kundngii. To konduk kin, ei enim kin mołum ei, amb eipi kin ngundmun ni noman palim ei nin, nga wumb en enim oł kis ermin ni piik noman ele yi peng piinmin ei nin, nga oł kis ele eramb nip noman yi palim ei nin, nga kanik nuwa sinmin ei nin, nga wumb en enim noman ele kan simin ni piik bun bun sinmin, oł yi nge, ei gos kend kin men tok er ngonmun. ⁶ Wumb oł yi ełmin wumb ei kin, Gos kapli kumep kis to ngopu, orung kindmba. Nimbił erang wumb ei, Gos ek ekii sinenjing. ⁷ Okrii en enim, oł kis ombu nge erik, molk endik oł kis ei nge, enim tep erpi, se endrim. Se endang kin mulk, nga enim oł ei pei enjing.

⁸ Pe enim oł kis ei yi enjing ei, si kindngii ku. Ei yi mił, noman kis tonu onum; nga jikii pang piinim; nga wumb endi kin noman kis piik ngonmun; nga ek ninmin ei, wumb epi piik kis piik noman kis palim; nga ek kis penj mułum ei, ninmin yi enerngii mon! ⁹ Enim enjing kin, ek kend tunerngii. Enim ok, oknge enjing oł kis ei, mer noman tuk ele palim ei, si tor kind, si kindnjing. ¹⁰ Pe

enim wu konj mił, tonu ok poru nik kin, si kindnjing ei, Gos enim kin noman konj tuk ele wumb konj mił, ei erpi mundum. Nga kunum kunum Gos eim noman ka ngopu kin, Gos eim mił er kindang mołmun. Nga Gos Pulwu eim erang kin, wu ei tonu opu, wu konj mołpu, yi erang kin, Gos eim mołum mił, ei pii gii nik kin, pii poł tungii. ¹¹ Oł yi mił enjing ei, enim ninanmin mon! Enim Jura wumb mon; ba pe Jura wumb kin ende mołmun. Nga ngenj kopsik ełmin ei, Gos nge wumb ei kin, ei nge ninanmin ei pinałim. Nga wu endi ngenj kopisnarik ełmin wumb ei nge ninamin ku. Nga wumb kombur am ei tonu ond pin ele mołmun wumb ni, wumb eipi ei wumb ombu en enim kung simbii mił kapli molk andiłmin wumb ni, nga kongun wii er ngok kin ku sinałmin wumb ei nge, wumb wii mił molk kin, en enim noman ele ermin ni piikmin oł ei ełmin. Nga wu tał ende mołmbuł. Kraiss oł kanim kanim pei erang kin, opu ende mił palim. Nga Kraiss eim tuk wumb eipi eipi kin, pei mołpu si kindnim.

Sinim Wumb Noman Ngonmun Oł Ei Simin

¹² Pe nga Gos enim to tonu kindim mołmun. Nga enim eim nge wu amb mułangin kin, nga eim enim. kin noman kulpu ngonum. Yi mił, nga enim oł yi nge, ei sik kin, nga enim yi erngii. Enim wumb pei kaimb sik kin, wumb pei kin oł ka erngii. En enim noman ele kapli ambił mani kindik kin wumb kin oł dinga palim mił, erangin mon! Nga enim kin oł ende erik ninjing kin, kan wiik tangin erngii. ¹³ Pe nga wu endi enim mołmun konu ele mołpu kin, eim oł kun pinerim oł endi erang enim kin mong endi tonu omba. Enim angnan noł kapli kin wii tangin kin, eim oł erim ei si kindmba.

Gos Owundu enim oł ei si kindpi poru nim. Yi mił ku, enim wumb epi oł kis enjing kin, oł ei si kind yi erngii! Nimbil erang sinim nge Owundu eim sinim oł kis enjpin ei, si kindim. Si kindpi kin, ei mił ku sinim yi ermin! ¹⁴ Pe nga wumb noman koltmun oł ei erpi, tondrung pupu kin, oł kanim kanim pei ngonum. Nga oł ei, epi kanim kanim ombu, ambil sipi kin, se ende kindmin. Pe enim wumb noman kultmun oł ei nge singii. ¹⁵ Krais eim enim noman emin pii ngolum. Nga noman emin pii ei nge, enim noman ele tep er mołpu kin enim dinga ngumba. Gos eim enim to tonu kind mundum ei, ngenj ende mułmun ei, noman emin ngungii oł ei singii. Nga enim kunum kunum kapli ek ka nik kin, Gos kin kunum kunum ngungii. ¹⁶ Krais ek keimi kapli, enim kin keimi noman ele tuk mułmba. Enim kapli, wumb endeim endeim kin andan tok kin, er kun erik ngungii! Enim kapli, noman ele ek ka nik kin, Gos kin ngok kapli Sam golang nik, men tok golang nik Gui Ka er dinga kindmba golang ei nik, yi erik kin, Gos kin noman ka piik ngungii. ¹⁷ Nga epi kanim kanim pei ek tangk kin, kongun erik erngii ei, enim kapli Jiisas embe Owundu dinga ele erngii. Nga eim embe ele, kapli enim ek ka nik Erinjpin Gos ngungii.

Wu Amb Tal Kangi Ambil Kin Oł Ei

¹⁸ Enim amb, wenjing ek nimba ei, enim piik ekii singii! Sik kin, oł yi erngii ei, Gos kin pii gii ninjing wumb oł palim mił erngii.

¹⁹ Enim wu, kapli en enim embnjing noman ngungii! Nga enim kapli yi erik embnjing noł kin, ek dinga nik kin, noman embin pimba oł ei, enerngii mon!

²⁰ Enim kangil kapli, ernjing menjing ek kanim kanim pei

ningii ek ei, ekii singii. Gos Owundu oł yi enmin ei, noman ngonum.

²¹ Enim ernjing menjing kapli, enim kingenjing noł ek dinga kunum kunum ei ngunerngii mon! Yi erangin kin, enim kingenjing noł oł kis ei si kindik kin, oł kun ka minj nik enerngii mon; ba kangil noman kis pimba.

Kongun Wu Kin Wu Owundu Mołmun Ek

²² Enim kongun wii elmin wumb enim kapli, wu num enim kin tep er mułmun kunum ei mendpil, kongun enerngii mon; ba enim tep enerngii kunum ei, enim kunum kunum kongun erngii ku. Nga enim kapli, Gos Owundu kin mund mong kulk kin, eim embe ambil tonu kindik kin, nga enim noman kongun erngii ele, kun peng mułngii! ²³ Nga enim epi pei erngii ei, enim dinga kindik erngii. Erik kin, yi mił, enim kongun erik kin, ya mani mei ele wumb kin mendpil mon; ba enim kongun erik kin, Gos Owundu kin ngonmun ku. ²⁴ Enim piinmin, ekii se Gos Owundu enim kongun ka yi enjing ele, kumep to ngopu kin, orung kindmba. Eim epi ei nge singii nipi kin, to tonu kindpi sim salim ei, eim nge wumb singii. Nimbil erang enim kapli Krais Owundu kin kongun er ngok mołmun. ²⁵ Nga wumb endi oł kun pinermba mił ermba ei, eim oł yi mił erim ei, eim kumep simba. Sinim kapli Gos kin ek ka ka nipin kin, yi erii ninermin mon.

4

¹ Enim wu num kongun wu tep enmin ei, enim kapli en enim kongun wumb kin, oł ka kun palim mił erngii. Enim piinmin, enim nge Owundu tonu epin konu ele wu num mołum.

*Prei Dinga Erik, Nga Andlam
Kun Andik Erngii*

² Enim prei dinga kindik elmin ol ei, ambilk gii nik muḥngii! Enim prei erngii ele nge, enim kapli noman ka to piik kin, Gos kin ek ka nik ngungii. ³ Enim kapli prei erik kin, Gos ngungii kunum ele, sin kin prei erik ngungii ku. Gos eim kapli sin paki topu kin, eim nge ek ka nipin kin, wumb ngumun konu endi andan tang nipin kin, ngumun ei, Krai ek koi er palim ek ei, nipin ngumun. Pule ele nge, na kan ngii paḥ. ⁴ Enim kapli prei erangin kin, na kapli ek ei koi er palim ek ei, nip erip kin, kun eramb kin, piingii ei miḥ, na kapli ermbii.

⁵ Enim kapli, ol kanim kanim torung ngenj wumb muḥngii konu ele ol kun ka pimba miḥ, erik endngii. Enim kongun erngii eni endi wii punerangli eni endi simba kunum ei, kongun erik minj muḥngii! ⁶ Enim ek ningii ek ei, singin erang kin, wumb piimin ku ni piinmin ek ei, wumb pei noman ngungii. Nga nim kapli kii sik erngii miḥ, kun ka erkin kin, Gos ek ka ni orung kindkin, wumb pei ngunji.

*Pol Eim Tikikas Onisimas Kin
Tep To Kindim*

⁷ Wu Tikikas kapli, enim kanpi nimba ei, na kongun pei enj miḥ nimba. Tikikas ei, sinim enginjpin keimi, nga eim Gos Owundu kongun wu ka kunum kunum elim wu ei, eim sinim kongun ende wu. ⁸ Na eim enim kin kindinj ei puḥ ele, enim sin nimbiḥ ol er muḥmun ei, enim piik kun er muḥngii! Yi erik kin, enim sin noman dinga ngopu kin, paki tumba ni piik er muḥngii. ⁹ Na Onisimas Tikikas kin tep to kindind ei, Onisimas sinim enginjpin keimi. Nga eim enim nge kongun ende wu; wu taḥ kapli

sin ya ol kanim kanim enjpin ol ei, enim kankiḥ ni ngunguḥ.

*Pol Eim Ek Ka Nipi Kolosii
Wumb Ngum*

¹⁰ Arisakas eim na kin kan ngii tep to palmbiḥ wu ei, eim ek ka nipi enim ngonum. ¹¹ Nga wu Mak kin Banapas taḥ, elip, angim angim; nga el elip erinjngiḥ taḥ angim angim ku ei, eim ek ka nipi, enim ngonum. Nga eim enim kin opu, enim kin 'Kapli Oi!' a nik, sik tuk singii ei, nanim ek enim kin ok, nip kindinj. Nga Jiisas eim embe ende Jasis niḥmin ei yi ku, ek ka nipi enim ngonum. Wu tekliki kei mendpiḥ, Jura wumb tiḥap ele moḥmun wumb ei, pii gii ninjing wumb ei, na kin paki tok kin, Gos kongun wumb tep er moḥmun konu ele, Gos wumb tep er moḥmun kongun ambiḥ tonu sik kin, en enim kongun yi enjing. Erik kin, nanim noman dinga ngopu kin, paki owundu mendpiḥ tonum ei, kapli na muḥmbii.

¹² Epapras eim ek ka nipi enim ngonum ei, eim enim nge wumb ende, nga eim Krai Jiisas nge kongun wu. Kunum kunum eim prei dinga kind erpi, Gos ngang kin, kapli enim paki tumba. Eim Gos kin prei er ngang kin, Gos kapli noman palim ei piik kin, Gos ek ekii sik, keimi ni piik er muḥngii. ¹³ Na eim piip kanip, si kindip kin, na yi nip tor kindind. Eim kongun dinga erpi kin, enim paki topu kin, nga Leiyorisiya kin, Erapolis wumb kin, pei paki topu ngonum. ¹⁴ Luk sinim nge ond mong ngoḥum wu ka, eim kin wu Diimas wu taḥ, ek ka nikiḥ, enim ngonmbuḥ.

¹⁵ Enim kapli, na ek ka nip kindind ei, enim nik kin, na Gos kin pii gii ninjing ei, engnan noḥ Leiyorisiya konu owundu ele moḥmun ei ngungii. Nga nimba kin pii gii ninjing wumb pei, amb eim ngii ele kuḥou tok men tok

kin, kunum kunum erik enjing.
16 Pe nga mon ek ei, enim gerik
poru ninjing kin, nga pipe ei, Leiy-
orisiya men to ngołmun ei, Gos
tılap ele mołmun wumb ei ngungii.
Ngangin kin, wumb ei gerngii ku.
Nga kunum ele, Leiyorisiya wumb
enim mon piik kin ngungii ei,
enim gerik piingii. 17 Pe enim
Akipas kanik kin, yi mił ningii,
“Owundu nim ngurum kongun ei,
dinga ambil gii ni mułngii!”

18 Ok mon pułum ei, na kongun
paki tołum wu pułum; ba akip na
Pol, na nam pipe ei połup kin,
enim ‘Ka mułeyo!’ ek ei nip enim
ngond. Enim piyei! Nga enim na
kin noman to piingii ei, na kan
ngii ele pep moł. Gos nge noman
kaimb sim ei, enim kin pengli.

Pol Mon Tesilonaika Wumb Kumna Polpu Kindim

*Pol Gos Ek Kumna Polpu
Tesilonaika Gos Kin Pii Gii Ninjing
Wumb Mulnjung Konu Kindim*

¹ Sailas Timosii ni, na Pol sin pipi ei polpun, enim Tesilonaika konu ele, Gos tilap ele tuk mulnjung wumb ngomun. Sinim Erinjpin Gos Owundu Jiisas Kraias kin tep to mołmun. Gos enim noman ka ngang kin, enim noman emin ka seng mułngii.

² Kunum kunum sin Gos kin noman ka piinmin, pa yi nipin kin, enim ngołmun. Sin mołpun kin, enim embe sipin kin, Gos kin prei erpin, ngopun, yi elmin. ³ Sin Erinjpin Gos kin kunum kunum prei erpin kin, enim pii gii ei dinga peng kin, kongun enjing ei, opu dinga pim kin, nipin yi elmin. Pe en enim kongun dinga erik kin, noman ka peng kin, Owundu Jiisas Kraias orung omba kenmin nik kin, kui erik mołmun. ⁴ Enginjpin noł! Gos enim kin ka piipi noman ka ngang kin, sin pii poru ninjpin. Gos enim tuk seng kin, enim eim nge mendpił mołmun. ⁵ Sin Gos ek ka ei tu wunjpun ni, ek wii mił mon! Ek ei, dinga tonu opu, Gos Gui Ka opu enim noman dinga ngang kin, enim pii gii nik noman ende kindik mołmun. En enim pii ngii ei, sin enim kin paki topun kin, sin nimbił oł endi enjpin ei piingii. ⁶ Enim sin enjpin oł ei, ekii sik erik kin Gos Owundu nge oł ei erik kin, Gos ek piik, ekii sik mułangin kin, enim kin oł embin tui pei tonu om. Ba Gos nge Gui Ka ei opu, enim noman ka ngang kin, nga enim noman ka peng kin, ka piik mułngii. ⁷ Nga en enim oł kun ka ei oł embin tui pei tonu om kin,

enim noman ka piik mulnjung yi erik kin pii gii wumb Maseroniya konu ni, Akeiya konu pei mulnjung ei, enim oł ei andan tok, yi enjing. ⁸ Gos Owundu nge ek ka ei, enim nengin kin, wumb konu pei piik punmun. Maseroniya ni, Akeiya konu pei pang kin, wumb konu orung orung pei, enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, ek poł ei wumb pei pii poru, nik pangin kin sin nga ek nimin pinalim mon. ⁹ Kunum ei, sin enim kin pamin kin, enim sin ek piik ekii sik kin, epi nipe endi tonu orum ei, en enim piinmin. Piik kin, poł tok nik mołmun. Mułangin kin, wumb ek poł tok, enim gos kend sik kindik enjing oł ei, en enim ni piik, er mołmun. Enim Gos kin noman tuk ele ak tok puk kin ei akip enim Gos mendpił konj mołmun ei nge, enim kongun wu mendpił mołmun. ¹⁰ Pe wumb ek poł yi nik kin, enim Gos kingam kindang ei, epin konu ele si kindpi kin, mani omba nge kui er mołmun, ninjing. Nik ek ei, eim kułang kin, nga Gos eim sipi, orung sim. Gos kingam Jiisas, nga kindang opu kin, wumb oł kis mołmun wumb ei, kumep kis ngopu ermba kunum ei, sinim sipi orung simba.

2

*Pol Tesilonaika Konu Kongun
Erim*

¹ Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, enginjpin noł enim piimin. Piik kin, ok sin enim konu ele onjpun kunum ei, epi endi wii punerim mon. ² Ok sin Pilipai konu ele ngenj kumbii kułpun. Wumb sin ngenj to kis enjing ei, enim piimin. Ba sinim Gos ei sin noman ele er dinga erang kin, sin opu orung wumb kin, mund mong kulenjpin mon. Sin dinga pupun kin, Gos nge ek ka ei, nipi enim ngunjpun. ³ Sin ek nipin enim ngunjpun ei, ek opu kun punermba ek endi nipin, ngunenjpin. Ngunarpin kin, pei

oʔ kis endi enenjpjin; min ek kend topun kin, ek ak mak erpin kin, enim ngopun yi enenjpjin mon. ⁴ Gos sin kin moʔpu kin, eim sin noman tuk eʔe kanpi kin eim sin kin kongun ei nirim. Yi miʔ ku, sin ek ni tor kindiʔmin ei, wumb noman eʔe kongun enanmin mon. Ba Gos eim noman eʔe sin kongun erpin kin, eim ek ka ei, eim wumb nik ngungii nirim. Nga Gos eim sin noman tuk kanpi kin, sin nipe oʔ ermin ei, kenmba pend piipi nirim. ⁵ Enim piinmin, sin enim kin epi endi simin nipin kin, ek ka ninanmin mon. Gos eim pinim; sin epi endi bun bun kuʔpun kongun enenjpjin mon. ⁶ Wumb sin embe ambii tonu kindngii ni, yi piinenjpjin. Nga wumb en enim, yi enengii mon ku. Nga wumb tiʔap eipi kin mon ku. Keimi, sin Jiisas nge ek se andiʔmin wu, sin enim kin ek dinga kind ninmin. Nipin kin, sin embe tonu ba nimin ei kapʔi ba. ⁷ Ba kumb ok, sin enim kin kangi ambii ka se moʔlum miʔ, yi sin eim kin erpin mulnjpun. ⁸ Sin enim kin noman ka ngoʔmun ei, piipin kin, Gos ek ka ei nipin enim ngonmun. Pe nga ei nge minj mon. Sin koʔpun kin, enim paki tumun ni piinjpin ei, nimbii erang sin enim kin noman ngunjpun. ⁹ Sin enginjpin noʔ; enim piinmin. Sin kongun dinga enjpjin ei, enim piinjing. Sin kongun dinga wii erpin kin, Gos nge ek ka ei nipin kin, enim ngunjpun. Nga sin ngenj kongun ni, Gos ek kongun ei, epi nginga er punjpin ei, enim kuni ni epi endi, sin simin nge punenjpjin mon. ¹⁰ Enim piinmin, nga Gos piinim ku; sin enim pii gii wumb mulnjung konu eʔe sin kongun er punjpin ei, Gos eim ka piimba oʔ ei miʔ sik, kongun ka wii er punjpin. Pupun kin, Gos eim oʔ kun ka wii minj er punjpin. Pupun kin, oʔ kis endi enenjpjin mon. ¹¹ Enim

piinmin, wu endi, eim kingam noʔ kin ek ka nipi eʔim oʔ ei, yi miʔ ku, sin enim kin, endeim endeim ni yi miʔ enjpjin. Erpin kin, enim noman to pirek nipin erpin kin, ek ni tor kindinjpin. ¹² Sin ek ni tor kindpin kin, enim pii kun erngii ek ei nipin kin, enim noman dinga pimba ek ei, ni ngunjpun. Sin yi ninmin; enim Gos oʔ kun ka palim miʔ, ei yi erik kin, kun erngii pa ninjpjin. Gos eim sinim tep er moʔlum konu eʔe tiʔang owundu salim ei, tuk ongii nipi moʔlum.

En Enim Pii Gii Ei Ni, Oʔ Embin Tui Tonu Om Ei Ni, En Enim Dinga Kindik Mulnjung

¹³ Kunum kunum, sin Gos kin prei erpin kin, ka pii ngopun oʔ ei, tonu omba nipin prei eʔmin ku. Kumb ok, enim Gos ek sin gupu eʔ piʔmin ei, sinim wumb mendpiʔ, ek miʔ mon. Enim Gos ek mendpiʔ piinjing ek ei, enim pii gii wumb, noman eʔe pupu kin, enim pii gii wumb ei, kunum kunum dinga ngoʔum. ¹⁴ Enginjpin noʔ, enim Gos nge tiʔap eʔe tuk ok moʔmun ei, enim Jura wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, enginjpin noʔ moʔmun miʔ, enim yi ku moʔmun, ni piinjing. Enim Krai Jiisas kin pii gii nik kin, enim wu amb ei, Gos nge moʔmun. Enim ngenj kumbii en enim enginjing noʔ erangin kin, ngenj kumbii pinmin yi miʔ ku, Jura enginjpin noʔ wumb angii eʔe, Jura wumb Gos kin pii gii ninjing wumb kumbur, enim piimin ei, oʔ embin tui ei, ok yi miʔ piinjing ku. ¹⁵ Jura wumb, Jiisas owundu kin, Gos nge ek ni tor kindiʔmin wumb sik, to kunduk. To kunduk kin, sin to tor kindik yi erik kin, Gos piirim oʔ ei to kindik kin wumb pei kin, opu orung erik yi miʔ enjing. ¹⁶ Wumb sin konu eipi eipi bin ei, mon nik kin, andʔam ei, ondu ngungii enjing. Yi erangin kin, wumb Gos

ek nipin kin, wumb tilap eipi ngumun; ba kongun dinga wii palim. Gos wumb eipi ombu, sipi orung simba ni piik kin kunum kunum, sinim kin ol kis owundu erik kin, tonu minj ek kulnjung. Ba Gos nge popul sipi, wumb ombu piipi kin, kumep kis singii ei, pe kunum ele mendpil singii. Sik kin, kunum endi sinalam mon; ei poru ninim.

¹⁷ Gos nge tilap ele mulnjung wumb ei, enim sin enginjin nol, Jura wumb ok, sin enim kin mulnjpun ei sipnjing. Pe kunum aninga, sin kangil ernjing menjing mulalam mil, yi mulnjpun. Keimi sin enim kinenjpin; ba noman ele enim ngopun mulnjpun. Sin yi piipin kin, andlam kurpun, opun kin, enim kenmin ni piinjin. ¹⁸ Sin yi piipin kin, na Pol kunum kunum andlam kurunj; ba Seisen sin andlam ele ondu ngum. ¹⁹ Ekii se, sin nge Owundu, Jiisas orung om kin, eim kumb ele sinim ouni tep to engmin. Engmin kunum ei, sin epi endi simin ni pipin kin, kui er molmun. Pe sin enim kin noman ka wii piinmin ei, enim Gos tilap ele tuk semin. Ok enim Gos Owundu kin pii gii ninjing ele, sin ka piinmin. ²⁰ Keimi, sin kongun enjpin ele piik kin, Gos kin pii gii ninmin ei, enim sin kin bong nik kin, noman pa piik enimin.

3

Timosii Pupu Ek Neng, Wumb Dinga Mulngii Nim

¹ Sin kunum kinan er mulmun kis erang kin, sil Sailas tel mendpil, Asenj konu ele mulmbul, ninjpil ² Nembil kin, sil Timosii, sinim enginjin, Kraiss nge ek ni tor kindilim wu ei, Gos nge kongun wu. Sil wu ei kindinjpil opu kin, enim kanpi kin, Gos ek ka nipi, dinga erpi, yi erang kin, enim Jiisas kin pii gii dinga peng mulngii.

³ Molk kin, enim kombur ol embin tui ei, piik kin, mund mong kulk, yi enerngii! Enim Gos kin pii gii dinga nik mulngii! Ei nimbil erang, en enim piinmin. Gos noman ele ei, sinim ol embin tui yi nge, sinim ngenj ele pimba. ⁴ Keimi! Ok sin enim kin molpun kin, enim kanpin ek yi ninjpin. Ekii se, sinim ngenj kumbii simin, ninjpin. Pe yi mil tonu onum ei, enim piinmin. ⁵ Yi mil peng kin, na kui er mulermbii. Na wu endi Timosii kindang kin, enim pii gii palim mil ei, opu neng kin, piimbii. Mon pim kin, wu endi Seisen, enim kom topu elim wu ei, opu enim kom tang kin, sin kongun erpin kongun ei, wii mil am ba.

⁶ Pe Timosii enim ei kindpi kin, ya pe sin kin tor onum. Opu kin, eim enim kin ek ka nipi kin, sin ngonum. Enim pii gii peng molk kin, wumb eipi kin noman ngok mulngii, ninim. Kunum kunum, enim sin kin ka piik kin sin kenmin ni piik mulnjung. Nga sin yi ku, enim ek nimin ni mulnjpun. ⁷ Sin nge enginjin nol, sin enim pii gii nik molmun ei, piipin kin, sin ol embin tui pei tonu omba ei, sin kapli, sipin ko wupun, mulmun. ⁸ Ei yi mil, pe Gos Owundu kin dinga mulnjung kin, sin konu tilang konj, kunum kunum mulngii konu ele mulmun. ⁹ Sin Gos ningil ele enim pii gii ninjing ei, sin ka piilmin. Pe sin Gos kin noman ka pii ngopun kin, prei er mulmun. Mulamin kin, eim sin kin noman ka ngonum. ¹⁰ Konu epin tinga kunum kunum, sin enim kenmin nipin kin, am prei minj er molmun. Pe nga enim nge pii gii ei, mani ba erim kin, sin prei dinga eramin ei opu, kapli ermba.

¹¹ Sin yi piinmin, sinim Gos kin Owundu Jiisas eim, sin andan topu tu wupu kin, enim kin tor tu wumba. ¹² Sin noman ele yi pi-

inmin. Gos Owundu enim noman ka ngang kin, enim wumb eipi kin, noman ka ngungii. Ngok kin, enim noman ka tuk piki to peng kin, wumb noman ngungii. Ngok kin, engnjing noł ni, wumb pei noman ka piik, ngungii. Ngok kin sin enim kin noman ka pii ngołmun, yi erngii. ¹³ Sin piimin, Gos yi mił ermba. Erpi kin, enim noman ele to dinga ermba. Ekii se, Owundu Krai Jias eim orung om kunum ei, ok wu ka ombu kin, ouni tep to ongi. Ongii kunum ele, enim am kun ka wii molk kin, Erinjpin Gos nge ningił ele, kun ka mułmun.

4

Gos Eim Wumb Yi Mił Endngii Ni Piimin

¹ Enim Gos kin pii gii ninjing wumb enginjpin noł ei, sin enim kin kii dinga sinmin. Nimbił erang enim sinim nge Owundu Jias kin molk kin, Gos eim noman tuk ele enim kin ka piimba oł ka ei mił, yi erik mułngii. Na ek enim kanip ninj ei, enim Gos kin oł kun ka minj er mułngii! ² Enim piimin, sin Jias Owundu nge noman dinga ele, sin ek pei nipin kin, enim ngo poru ninjpin. ³ Gos nge noman ele yi pałim. Enim am oł kun ka er molk pungi. Enim amb opral amb mił, mulerngii mon! ⁴ Pe amb sin enmin oł ka wii, ei pii kun erik! Wu amb sinmin mił oł ei nge mił kun ka singii! ⁵ Enim amb endi kan bun bun kulerngii mon! Oł ei nge, wumb Gos ek piinarik kin, er mołmun mił, yi elmin. ⁶ Nga enim engnjing noł kin, ek kend tok, oł kis ermin nik kin, yi enerngii mon! Gos Owundu, wumb oł kanim kanim elmin ei, wumb oł embin tui ngołum ku. Sin enim ok, ek ombu ni tor kindpin kin, enim piik mułngii. ⁷ Gos sinim wii topu sim ei, sim oł kis endi ermin nipi, wii topun, sinerim mon. Ba eim andlam sałim mił, kun ka mułngii

pa nipi kin, sinim tuk sim. ⁸ Pe yi pałim, wumb endi ek ei buł ngumba ei, Gos nge ek kongun wumb kin buł ngunermba mon. Wumb ei, Gos kin buł ngumba. Pe Gos eim nge Gui Ka ei, enim ngonum.

⁹ Na enim engnjing noł kin, noman ngok enmin oł ei nge, nip pułmbii ei mon! Nimbił erang, Gos enim oł ei nge, andan top nip, ngop poru nim. ¹⁰ Pe enim Maseroniya konu ele wumb ei, noman ngok kin, konu ele orung orung noman ngołmun. Ba enginjpin noł, sin ek dinga nga nipin, enim ngonmun. Enim am oł ei nge, erangin kin, tonu opu dinga ermba. ¹¹ Enim noman emin ka peng, er molk kin, enim noman dinga piik kin, en enim nge epi ombu tep ka erik mułngii! Molk kin, en enim angii ele, kongun erngii. Sin oł enim kin, yi mił nipin ngunjpun. ¹² Yi erik kin, enim wumb Gos tilap ele tuk punenjing wumb ei, enim embe ambii tonu kindik kin, oł yi mił erngii. Enim kun ka erik endngii, kunum ei, enim epi endi simin ni piinerngii mon! Enim epi pei kapli er sałim.

Jias Owundu Orung Opu Kin, Sinim Si Orung Simba

¹³ Sin enim enginjpin noł nimin enmin ei, enim wumb koltmun wumb ei, pii poł tungii nge, ek ei ninmin. Wumb endi kułangin kin, enim kaimb sik, ke nik kin, yi mił er mulerngii. Gos pii gii ninenjing wumb ei, molk kin, enmin mił ni pingii; ei mon! ¹⁴ Jias eim kołpu kin, nga angpi konj pum ei, sinim pii gii nimin. Nipin kin, sinim piimin, Gos nge dinga ele, Jias sipi orung sim. Gos wumb molk kulnjung ei, eim Gos wumb ei ni, Jias kin ouni sipi, orung simba kunum ei, pei orung ongi. ¹⁵ Sinim nge Gos Owundu nge ek ei, enim kanpin yi ninmin. Ekii se

Owundu nga orung omba kunum ei, sinim pe konj mołmun wumb ei, ok kulnjung wumb ei, si kindpin kin, ok punermin mon. ¹⁶ Gos Owundu ek dinga yi neng kin, enjel Owundu wii dinga tang kin, Gos nge beli ei ek tengmba. Yi ermba kunum ei, Owundu tonu epin konu ele, eim si kindpi kin, mani omba. Wang kin, wumb Jiisas kin pii gii nik kin, wumb ok kulk wumb ei, ok angk kin tonu ongii. ¹⁷ Kunum ele, sinim konj mołmun wumb ei, Gos Owundu sinim simba ei, wumb ok kulk wumb ei ni, ouni simba. Owundu sinim tonu kupu ele, tonu simba. Si pang kin, sinim Owundu kenmin. Yi mił ermba kunum ei, Owundu kin kunum kunum ouni mułmun. ¹⁸ Pe enim wumb engnjing noł kanik kin, ek ei nengin kin, noman dinga piik mułngii.

5

Sinim Gos Owundu Omba Nge Er Kun Erpin Kin Kui Er Mułmun

¹ Enim sin enginjpin noł; sin ek endi nga połpun kin, epi endi kunum ele, omba nipin, yi ninermin mon. ² En enim piimin! Jiisas Owundu nge kunum owundu omba ei, konu epin waning wu mił, yi omba. Ba eim omba kunum ei, sinim piinanmin mon! ³ Pe wumb molk yi ningii, “Pe kunum ka sałim ei, sinim ka mułamin,” nik erngii! “Jiisas orung omba kunum ele mendpił, sinim to ak to er kis mundmba oł ei, sikir tonu omba. Omba kunum ele, ngenj kumbii simin ei, amb endi kangii mengmba peng kin, ngenj kumbii sinim ei mił, yi tonu omba.” Nga wumb epi ele nge, tungu pungii ei, kapli enermba mon! ⁴ Ba enim enginjpin noł, Gos nge tiłang ele mołmun ei, epi waning wu mił, enim puku sik erik mułngii ei, enim kin tonu onermba mon! ⁵ Enim wumb pei,

eni kin Gos tiłang owundu nge ele mołmun wumb ei, konu epin mił, Seisen nge emii konu ele, sinim tiłang wumb ei, tuk punermin mon. ⁶ Mon peng kin, sinim wumb eipi or pałmin mił, pepin mułmun ei mon! Sinim ningii ele kanpin kin, noman ka seng kin, piipin mułmun. ⁷ Yi mił sinim piinmin, wumb pei or pałmin ei epin kunum ku or pałmin. Nga yi ku, wumb noł dinga nołmun wumb ombu, epin kunum ei ku, noł dinga nok kin, wulu pułum. ⁸ Ba sinim eni topu, tiłang erang mołmun wumb ei, sinim noman ka seng kin, tiłang erang mułmun wumb ei, Gos ek ambiił gii nipin kin, pii gii nipin. Sinim wumb noman ngopun erpin kin, opu kumb tepii mił kindmin. Sinim dinga pupun mułmun ei, Gos sinim orung simba. Seng kin, sinim peng ni, ngenj ele pei, sinim er dinga erang mołmun ei, Jiisas Owundu omba kunum ei, kui er mołmun! ⁹ Gos eim wumb oł kis elmin wumb ei, kumep kis ngumba. Ngumba kunum ei, sinim kumep ei, Gos sinim simin ni piinerim mon. Ba sinim eim erpi kin Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ei, sinim sipi orung simba ni pendim pałim. ¹⁰ Ok Jiisas eim kołpu kin, sinim paki topu yi erpi kin, sinim konj mułmun min kułmun ei, sinim eim mołum konu ele, ouni konj kunum kunum mułmun. ¹¹ Yi mił erang piik kin, pe nemin oł ei mił, yi puk, ek ka nik kin, enginjing noł ngok, wumb endeim endeim paki tok kin, noman tuk ele dinga kindik erngii! Erik kin, enmin oł ei mił, yi puk erngii!

¹² Enginjpin noł! Sin enim ek dinga ni ngonmun ei, enim kin wumb tuk kongun erik wumb ei kin, ka piik kin ek ka nik erngii ei, ekii singii! Owundu eim, enim konu ele wu num mundum wu ombu, ek nik kin, enim noman

ele kun pendngii. ¹³ Enim mulk wumb, en enim kongun erngii ei, kanik kin, noman ka ngok erik mulngii. Molk kin, Gos nge kongun ei tep er molk kin, angim angim noman ende sek kin, emin ka mulngii.

¹⁴ Sin enim kin ek dinga ninmin wumb ei, ten kulk kin, er mołmun ei, enim wumb ei kin ek dinga ningii! Wumb en enim mund mong kulk er mołmun ei, enim wumb ei kin, ek nik dinga erngii! Wumb dinga pinerang er mołmun wumb ei, enim paki tungii! Tok kin, enim wumb pei kin, kongun ka ei ni kunum kunum erik mulngii. ¹⁵ Mon peng kin, enim tok oł kis erik wumb ei kin, nga enim oł kis erik wumb ei kin, orung kindik kin, yi enerngii mon! Kunum kunum Gos kin pii gii ninjing enim engnjing noł ei kin, wumb pei oł kun ka ei erik kin, kongun dinga erngii!

¹⁶ En enim kunum kunum kaimb tok er mulngii. ¹⁷ Enim kunum kunum prei erik Gos ngungii. ¹⁸ Epi kis min ka enim kin tonu omba kunum ei, enim ek ka nik kin, ka piik ngungii. Ngok kin, Jiisas Kraias nge dinga ele Gos oł ei nge erngii ni piilim.

¹⁹ Enim Gos nge Gui Ka dinga ei buł ngok kin, to mani kindnerngii mon! ²⁰ Gos nge ek ka ni tor kindik elmin wumb ni enim ngungii ei, buł ngok kin, to mani kindnerngii mon. ²¹ Ba enim epi kanim mok tok kin, epi kun ka mił ei, ambiił gii nik mulngii. ²² Epi oł kis kanim kanim ei si kindngii! Si kindik kin, buł ngok, eipi puk kin, yi erngii.

²³ Gos eim noman emin pulwu ei, eim enim erang kin, enim noman tuk ele oł kun ka mendpił tonu omba. Wang kin, en enim noman tuk gui ei ni, noman tuk ele ei ni, ngenj ei ni ombu pei, kun ka mendpił mulangin kin, sin nge Owundu Jiisas Kraias nga orung

omba kunum ei, sinim oł kis endi peng kin, kinermba mon. ²⁴ Gos eim ek keimi nilim nge pulwu ei, eim ok ek nirim mił kunum kunum elim. Ele nge, sinim eim kin kapli pii gii nimin. Nipin kin, eim enim kingam noł wii topu tuk sim.

²⁵ Enginjpin noł, enim sin Gos kin prei erik ngungii.

²⁶ Sinim Gos nge wu amb mołmun ei, angiił sipin kin, ek ka nipin, 'Weiyo!' nipin yi ermin.

²⁷ Owundu nge noman dinga ele, na ek dinga nip enim ngond. Enim pipe ei enim enginjing noł pei ni, tuk sik, kułou to molk kin, pipe ei gerik piingii!

²⁸ Sinim Jiisas Kraias Owundu nge noman ka ei, enim kin oui peng mulngii.

Pol Mon Tesilonaika Wumb Nga Endi Polpu Kindim

*Pol Pipe Endi Nga Polpu Tesilon-
aika Konu Kindim*

¹ Sailas, Timosii, na Pol, sin wu kei pipe nga polpun kin, enim Tesilonaika konu ele wumb Gos tilap ele molmun wumb ei, kin kindinmin. Enim Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiss kin, ouni molmun.

² Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiss enim kin noman ka ngang kin, enim noman emin peng ka mulngii.

³ Enim sin enginjpin nol piipin kin, kunum kunum Gos kin prei er ngopun molmun. Nimbil erang enim pii gii ei dinga palim. Pe enim wumb endeim endeim ni, noman ka ngangin kin, am opu ka ba. ⁴ Sin sinim nge piipin kin, sin Gos tilang wumb molmun konu ele embe ni, tonu kindpin enim. Erpin kin, sin wumb eipi kanpin ninmin ei, enim nge opu orung wumb ol embin tui tonu onum ei, piipin yi mil ninmin ku. Tesilonaika wumb ei, pii gii dinga peng molk kin, ngenj kumbii ol kis kanim kanim ni, ol embin tui tonu onum ei, dinga kindik molmun ei, piipin ninmin.

⁵ Nemin ol ei, sinim yi mil andan topu ngonum ei, Gos eim nge kos piimba ei, kun ka mendpil molum. Ol ele nge, enim ol embin tui ei, enim kin tonu omba; ba enim dinga puk kin, Gos sinim tep er molum konu ele, enim tuk puk mulngii ni pendim. Ei keimi, enim kapli pungii. Puk kin, Gos sinim tep er molum konu ele, tuk puk mulngii. ⁶ Gos ol kun ka yi mil ermaba. Wumb enim kin ol kis enjing wumb ei, Gos nga enim kin

erpi, orung kindmaba. ⁷ Kunum ei, Owundu Jiisas orung omba kunum ei, Gos eim pe enim ol embin tui palim ei, to eipi kindmaba. Kindang kin, enim konu ka ele kor mulngii ei, sinim ouni mulmun. Gos nge enjel dinga ei, ombu kin, Jiisas kin, epin konu ele si kindik kin, mani ongii. Ok kin, konu peni ele tor ongii kunum ei, dup owundu kin, Gos kos piimba epi ei, ouni ongii. ⁸ Kunum ele, wumb singindmaba kunum ei, wumb Gos lo ek ekii sinarik enim wumb ei, peni ele ongii. Jiisas Owundu eim wumb ombu topu, eim gupu ele neng kin, poru nimba. ⁹ Wumb ei, kumep kis yi mil singii. En enim Gos kumb ele mularik konu ele, turii eipi molk. Molk kin, Owundu nge tilang ei kinarik kin, eim ol dinga wii ei kinarik kin, am mendpil pungii. ¹⁰ Wumb ombu nge, Jiisas omba kunum ei, am pungii. Puk kin, kunum owundu ele, Jiisas wang kin, wumb Gos nge mulngii wumb ei, Gos embe ambil tonu kindngii. Nga wumb Gos eim kin pii gii nik mulngii. Molk kin, sin wumb nge ek tuk enim konu ele ninjpin; ba enim pii gii dinga ninjing.

¹¹ Sin ol ei tonu omba ni piipin kin, kunum kunum sinim Gos ei, eim enim paki tumba nipin kin, Gos kin prei er ngopun molmun. Sin pii gii nipin kin, kongun keimi minj er poru ningii. ¹² Yi palim ei piik kin, kunum ele, sinim nge Owundu Jiisas embe enim ambil tonu kindngii. Yi erangin kin, nga eim enim embe ambil tonu kindmaba ku. Nga sinim Gos kin, Jiisas Kraiss ouni nge noman emin ka ngumba. Ngang kin, enim yi mil erngii.

2

*Lo Ek Pinarpi Ek To Kinditim
Wu Kis Endi*

¹ Enginjpin noŀ, akip sinim nge Owundu Jiisas Kraiss orung omba nge ek ninim enmin. Ei eim orung omba ei, sinim eim kin tep to muŀmun ek dinga ei, nipin ngonmun. ² Pe wumb enim kanik kin, Owundu nge kunum owundu tonu om poru ninim ningii. Nga ek ni tor kindiŀmin wumb mendpiŀ ei, wumb niŀmin miŀ, ek ni tor kindiŀim kend endi opu yi nimba. Nga wu endi opu, sin enim kin pipe yi polk kindnjing nik, yi erngii ei, enim sikir noman embin to piik kin, noman eipi eipi sek enerngii mon! ³ Wu kombur ok oŀ ek kend tok erik kin, ningii ek ei, enim kom sek piinerngii mon! Kunum owundu Jiisas orung omba kunum ei, wii onermba. Kumb ok wumb pei, en enim Gos ek piinarik kin, Gos buŀ ngok enjing. Pe lo ek to kindpi kin, oŀ kis nge kanim kanim elim wu ei, opu peni ele tor omba. Wang kin, ekii se, eim dup konu kis ele poru nimba kunum ei, Owundu Jiisas orung omba ei, eim ok yi ermba. ⁴ Epi kanim kanim, wumb en enim men tok elmin epi ei, Seisen nge wu kis ei, eim epi ombu pei erpi, kis erpi kin, am epi ombu kin, opu orung erpi, ngopu yi ermba. Epi ombu pei to mani kindpi kin, eim pupu Gos men ngii owundu ele nirik pupu moŀpu kin, ek yi miŀ nimba; na Gos mendpiŀ moŀ.

⁵ Ok na enim kin moŀup kin, ek ei nge, nip enim ngunj ek ei, enim si kindnjing min, piik moŀmun. ⁶ Enim piinmin; akip lo ek to kindpi elim wu ei omba; ba pe epi endi, eim andŀam ele ondu ngonum ei piinmin. Kunum endi, kun simba kunum ei, lo ek to kindiŀim wu kis ei, tor opu, peni ele muŀang kin keningii. ⁷ Enim piinmin; lo ek to kindik enmin oŀ ei, pe kongun dinga paŀim. Pe oŀ kis nge puŀwu ei, koi er pepi muŀang kin, pe wumb nii endi, eim

andŀam ele ondu ngo pendim ei, eim orung wu kis ei, ei peni ele muŀmba. ⁸ Kunum ele, lo ek to kindpi elim wu ei, tor opu peni ele opu muŀmba. Muŀang kin, Owundu Jiisas eim gupu muŀang je, pupu tang kin, lo ek to kindpi elim wu ei kuŀmba. Kuŀang kin, Owundu tor orung omba kunum ei, tiŀang owundu ermba konu ele kun Gos nge ek to kindpi kin, lo ek to kindpi elim wu ei, eim am to kis mendpiŀ ermba. ⁹ Lo ek to kindpi elim wu ei, Seisen nge dinga ele kongun elim. Pe Seisen nge dinga ele, ek kend oŀ ei ni, oŀ dinga wii kombur elim. Nga Seisen nge dinga ele, jep oŀ kanim kanim elim ku. ¹⁰ Erpi kin, lo ek to kindpi elim wu ei, eim ek kend topu, oŀ kis kanim kanim erpi kin, wumb konu kis ele, am pungii nipi ermba. Am ek kend mami topu, wumb ngopu elim. Pe wumb ei, en enim ek keimi ei piik muŀangin kin, Gos wumb ombu sipi orung tiŀang ermba; ba en enim ek ei noman ngunarik kin, buŀ ngunjung. ¹¹ Yi erangin kin, Gos eim ek kend dinga wii endi topu, wumb ei ngang kin, wu kis ei, eim nimba ek ei miŀ, pii gii dinga nik muŀngii. ¹² Pe wumb Gos ek mendpiŀ ei, pii gii ninerik; ba oŀ kis ei ermin ni, ka ka piik enmin. Wumb ei, Gos kos erpi, kumep tumba kunum ei, ngenj kumbii owundu singii paŀim.

Gos Enim Sip Orung Simbii Nip Pendim Paŀim

¹³ Ba enginjpin noŀ, Owundu enim noman ngopu yi erang kin, sin kunum kunum enim kin, prei er Gos ngopun moŀmun. Kumb ok Gos enim sipi, orung sipi kin, orung simbii nipi pendrim, ek ei paŀim. Gos nge Gui Ka ei, enim Gos nge wumb mendpiŀ nipi pendim. Enim Gos ek keimi ei, pii gii mendpiŀ ninjing oŀ ei nge, Gos

enim sipi orung simba. ¹⁴ Sinim nge Owundu Jiisas Kraiss tilang owundu ei, Gos enim ngumba. Sin enim Gos ek ka ni ngupun kunum ei, Gos enim wii to sirim. ¹⁵ Yi piik kin, enim sin enginjpin nol; enim dinga angk muhgii. Gos nge ek pei, enim kin nipin ngunjpun kin, nga pipe kindinmin ei, ekii sik, andik mołmun ei, piipin ninmin.

¹⁶ Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ni, sinim Erinjpin Gos ei, eim sinim noman ngolum. Nga eim noman emin ka ei, sinim kin ngang kin, sinim kin ek ka wii endi simin ni piipin kin, kui er mołmun ei, Gos orung omba kunum ei, simin. ¹⁷ Nga Gos enim noman dinga ngang kin, eim enim paki tang kin, eim enim ol pei ka erim kin, ek ka minj nik, yi erngii!

3

Enim Gos Kin Prei Erangin Kin Sin Paki Tumba

¹ Enginjpin nol, sin enim kin ek nga kombur salim. Ei yi mił, enim Gos Owundu kin prei erangin kin, Gos sin paki tumba. Tang kin, Gos ek ka ei konu orung orung pei pang kin, ek ei embe tonu ba; ba enim konu ele yi mił noman tuk ele punum. ² Enim Gos Owundu kin prei erangin kin, wumb kis ok sin kin ol kis enjing ei, Gos kapli paki topu kin, si kindmba ei, enim piinmin. Wumb pei, Gos kin pii gii ninenjing wumb pei mołmun.

³ Ba Gos Owundu eim ek keimi dinga mendpił nilim ol eipi yi mił ermba. Eim enim paki topu kin, enim tep dinga ermba. Yi erang kin, Seisen enim muhgii konu ele tuk onermba. ⁴ Owundu sin noman dinga ngang kin, sin enim kin ek yi mił ninmin; epi pei sin enim erei ninmin ei, enim yi elmin. Ekii se enim yi minj er muhgii.

⁵ Sin noman yi piinmin; Gos enim noman ambil kun erang kin, enim Gos enim noman ngopu

eririm ei piingii. Nga Jiisas Kraiss eim dinga pupu kin, ngenj kumbii sirim ei, enim pii gii ninmin ku.

⁶ Enginjpin nol, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss embe ele, sin enim kin ek dinga yi mił ninmin. Enim nge Gos kin pii gii nik enginjing endi sin ok ni ngupun ek ei, piinarpi wii mułum kin, enim wu ei omba ei, kanik kin, ok eipi puk, yi erngii. ⁷ Enim piinmin; enim sin erpin ol ei erngii. Ok sin enim kin mułpun, kunum ei, sin wii mulerpin mon. ⁸ Sin enim angil ele, kuni wii si nunerpin mon. Sin top minj erpin. Sin kongun dinga erpin ei, kongun epin, tinga pei, kongun erpin. Nimbil erang sin ol embin tui endi, enim ngenj ele, embin endi kindnerpin. ⁹ Yi mił, sin enim kin kuni ni, epi si nulamin; ba yi mił enerpin mon! Nimbil erang sin ol yi eramin kin, enim sin enmin ol ei kanik kin, ekii singii ni piipin erpin. ¹⁰ Enim piinmin, kumb ok sin enim kin mułpun kunum ei, sin enim lo ek ni ngupun. Ei yi mił, wu endi kongun enerim kin, eim kuni nunermba nilmin.

¹¹ Nimbil erang sin ek yi mił nipin? Ei yi mił, enim mulk konu tuk ele, wumb kombur wii mołmun nengin piipin kin nipin. Ei kongun enarik kin, wii minj mołmun nik; ba en enim, ek eipi eipi, wumb eipi eipi ei, sin sinim epi nik elmin. Ba en enim epi mendpił mon. ¹² Sinim nge Owundu Jiisas nge embe ele, sin lo ek nipin kin, wu ombu nge ngupun. Sin ek yi enmin piik kin, ol yi erngii ni piipin nipin elmin. En enim mandi ele, kun ka molk kin, kongun erik kin, en enim nge kuni tonu wang kin, nungii nge nipin elmin.

¹³ Ba enginjpin nol, enim ol ka enmin ol ei, ei kindmin ninerei mon! ¹⁴ Pe wu endi, sin pipe polpun ninmin ek ei, ekii sinerim

kin, enim wu ei kin, andan to kun er ngok muḅngii. Molk kin, eim omba konu ei, ek tang ngunarik erangin kin, eim singambil erang piimba. ¹⁵ Sin kin opu orung wu nik kin, ek ngok yi enerngii mon! Enim yi piingii, sin enginjpin nik, ngungii.

¹⁶ Gos Owundu eim noman emin ka nge puḅwu ei, eim kunum kunum eim enim kin, epi pei enim noman emin ka ngopu kin, Owundu eim enim kin kunum kunum tep er muḅmba.

¹⁷ Na Pol, na nam ek ei poḅup kin, enim ngond. Enim ka muḅeiyo! Na pipe pei nam poḅup kin, enim ngoḅ. Ek yi miḅ, ni poḅup kin, enim ngoḅ.

¹⁸ Sinim nge Owundu Jiisas Kraias ei, eim nge noman ka eḅe enim kin pei muḅangli!

Pol Mon Timosii Kin Kumna Polpu Kindim

Pol Kumna Pipe Ei Polpu Timosii Ngum

¹ Na Pol, na Krai Jisas nge ek se andil wu. Gos eim kin sinim sipi orung sim kin, Krai Jisas sinim kui er mołmun ei, eim na eim ek ka se endii nim.

² Timosii na Gos ek nip nim ngamb kin, pii gii nirin. Ełe nge na nim arnim mił moł. Na pipe ei polup nim ngond. Sinim Owundu Jisas Krai ni, Erinjpin Gos ni, wumb kaimb sipi, wumb noman emin ka ngopu, wumb noman ka ngopu, yi ełim nge pułwu. Eim nim kin mułangli.

³ Kumb ok na Maseroniya konu ełe bii pendip kin, na nim kanip ek ninj mił yi ku, akip nind. Nim Epeses konu ełe molkun, wumb kombur kindan puk kin, wumb ek kend tok nik, wumb ngok erngii ei, mon ninjii! ⁴ Wumb en enim, kupenjing noł nge embe pei, ek kanim kanim ninmin ei, ek pol wii ni ek ei ninerngii! Wumb eipi ek ei nge, piik kun enarik kin, noman eipi eipi seng kin, Gos kin pii gii ninarik kin, Gos kongun ei, enenjing ku. ⁵ Ba pe na lo ek ei nip nim ngond ei, wumb ekii sik enjing kin, kapli en enim noman emin pup, noman ka seng kin, Jisas pii gii mendpił ningii. Pe en enim wumb eipi kin, noman ngok, enmin oł ei erngii. ⁶ Ba wumb kombur, Gos ek ka ei piinarik, si kindik kin, ek wii ei piik owuł owuł yi erik mołmun. ⁷ Pe wumb en enim, Gos nge lo ek ei, ek mon wu mołpun kin, wumb ek emb to ngopun, yi ermin ni piilmin. Ba en enim ek ei piinarik kin, ek pułe pii pol tunanmin ku.

⁸ Sin piinmin, Gos lo ek ei kun ka palim. Nimbil erang sin kongun kun ermin ei, Gos nirim mił ermin. ⁹⁻¹⁰ Wumb lo ek to kindik, oł kis erik kin, Gos kin buł ngok, Gos ek piinermin mon nik, wumb num ek piinarik kin, ernjing menjing to konduk, wumb eipi to konduk; nga wu eipi tok ełmin ku. Wu endi pupu kin, amb eipi kin ningil erang kin amb eipi pupu, wu eipi kin ningil erang kin, oł kis kanim erik yi mił ełmin. Nga wu kombur wumb epi waning sik, oł ei ełmin. Nga wumb ek kend tok nik; nga ek kend tok, keimi mił nik ełmin. Lo ek ka ei yi ełim. Nga oł kis ei, eipi kanim kanim ei, Gos ek keimi kin, opu orung ełim ku. ¹¹ Ek keimi ei, ek ende mił, Gos ek ka ni ngopu, “Yi ninjii!” nim; ei ni tor kindind. Ek ka ei, nipi sinim ngopu yi ninim. Gos tilang owundu ei, pułe yi minj, ka piik mułngii.

¹² Na ka piip kin, Krai Jisas sinim nge Owundu ngond ei, eim na dinga ngopu kin, eim noman ełe piim. Yi mił, eim kongun ei kapli ermbii. Na noman ka piip eim kin ngond. Ei eim yi piim mił, na eim ek ka ei nimbii end. ¹³ Keimi, ok na Gos embe ełe, ek ni kis mondup kin, Gos nge wumb tilap ełe tuk mołmun ei, top ek piinarip yi eł. Ba na ek puł ei, na Gos kin pii gii ninarip kin, yi erip mult. Ba Gos eim nge tilang ei, na andan topu kin, na kaimb sim. ¹⁴ Owundu na kin noman ka ngang kin, na Krai Jisas kin pii gii nip kin, noman ka ngond. ¹⁵ Krai Jisas eim ya mei ełe mani opu kin, sinim oł kis enmin wumb ei, sipi orung simba nge om. Om ei, ek keimi ek ei piik kin, wumb pei pii gii ningii. Nik kin, oł kis enmin ei, na puł pendip eł. ¹⁶ Ba Krai Jisas eim noman ka ei, ok na oł kis owundu eł wu, kin ngum. Ngang kin, na wumb pei andan tunj oł

ei, wumb kanik kin, Gos kin pii gii nik kin, kunum kunum konj ka muṅgii. Yi pimba ei piipi kin, Gos ok, na kaimb sipi ngum. ¹⁷ Ngang kin, eim king kunum kunum tep moḷuḷum wu; nga kulaliim ei, eim nge tiṅang owundu ni, noman ka wii ni, eim embe owundu ei, eim kin kunum kunum pimba. Ei keimi!

¹⁸ Timosii nim na arnim nind. Gos ek mon ok poḷpu kin, eim ek ni tor kindiim wumb nirim miḷ, nim kin pulnjung ei, na nim kin nga ngop ek ei, pii kun erkin kin, nim ambil gii nikin mulnjii. ¹⁹ Ei nim pii gii dinga peng kin, nim noman tuk ka seng kin, moḷ punjii. Wumb kombur en enim noman tuk eḷe, ek nilim miḷ, buḷ ngok enjing wumb ei, en enim pii gii ei, nga pinerang kin, poru nim. ²⁰ Aimeniyas kin Eliksander taḷ yi enjngiḷ. Na wu taḷ sip kin Seisen nge angil eḷe kindinj ei, pukuḷ kin Seisen ek piikiḷ. Piikiḷ kin, nga Gos kin ek ambilk erngii ei, mon nip kindamb kin, punjngul.

2

Prei Etmin Oḷ Ei

¹⁻² Akip kumna kongun ei, na nim andan top nemb kin enjii. Ek kumna paḷim ei yi miḷ. Enim Gos kin noman ka ngok, prei erik kin, wumb eipi paki tumba nik kin, Gos eim kin kii sik yi erangin kin, wumb pei paki tumba. Pe king ni, gapman ni, yi ku, enim Gos kin, prei erik ngangin kin, sinim noman emin peng kin, sinim Gos andḷam kun ka eḷe, ekii sipin bin. ³ Prei yi nge ermin ei, Gos piipi kin, ka piimba. Sinim paki topu, noman ka ngopu kin, sinim orung sipi minj moḷum. ⁴ Eim wumb pei sipi, Gos kin orung seng kin, eim ek keimi paḷim ei, puḷe piingii ni piinim. ⁵ Sinim piinmin ei, Gos endeim mendpiḷ moḷum. Pe wu endeim tuk Gos kin wumb tuk oi eḷe

anglim. Anglim wu ei, Krai Jiisas moḷum. Moḷpu kin, eim wumb sipi, Gos kin orung simba nge anglim.

⁶ Pe Jiisas kunum poru neng kin, eim noman konj eim wumb pei topu er si orung sim. Sipi kin, Gos piim miḷ, ei eim er tor kindim ei, Gos eim wumb pei sipi kin, orung simbii ni, peni eḷe er tor kindim.

⁷ Gos eim yi nim, “Pol nim ek ei se endii,” nim. Neng kin, na se andip, eim ek ei, ni tor kindip end. Na ek keimi nind; na ek kend tunand mon. Gos eim na kindang pup kin, wumb tilap eipi kin, ek nip ngop eramb kin, wumb ek keimi ei, pii gii ningii, nipi kindim.

⁸ Yi paḷim ei, na piip kin nind ei, en enim wumb konu orung orung wumb pei, Gos kin angil eḷe tonu kindik kin, prei erik, Gos ngok kin, kun ka muṅgii. Molk kin, noman kis ni, ek miḷ erik enmin ei, si kindik kin prei minj erik muṅgii!

⁹ Na noman eḷe yi paḷim; amb en enim konduk ni, epi etmin miḷ ei, kun ka erngii. Amb en enim peng enjin eḷe epi kanim kanim erik kin, biis gol ni, epi tiṅang erpi, biningaḷ erpi, ku owundu pupu kin, enim epi ei sik kin, moke energii mon! ¹⁰ Amb en enim Gos nge ambilaḷam muḷmun ni piingii amb ombu, en enim kongun ka kanim kanim erik muṅgii. Amb ombu, en enim ngenj eḷe, konduk ka wii miḷ peng muṅgii. ¹¹ Amb wu ek ei piik kin, en enim ek tin-garik kin, wii molk, Gos ek piingii. ¹² Na amb endi, wu kin ek emb top kin, ermba nip mundnaḷ. Amb en enim kom sek molk kin, ek minj piingii, niḷ. ¹³ Nimbil erang Gos kumna Andam erpi kin, ekii se Eiwa eririm. ¹⁴ Nga Andam ek kend ei, pii gii nineririm; ba amb ei, eim ek kend ei, pii gii nipi kin, Gos lo ek piinarpi, ekii sinarpi kin, oḷ kis eririm. ¹⁵ Ba amb en enim kongun ei, kangil minj mengk muṅgii. Molk kin, en

enim noman ka seng kin, oł kun ka erik kin, Gos kin pii gii nik kin, wumb noman ngok mułngii. Molk kin, Gos en enim sipi orung simba.

3

Gos Nge Tilap Tep Enmin Wumb

Ek

¹ Ek ei keimi, wu nii endi eim wumb Gos tilap ele tuk o mołmun wumb ei, tep mułmbii ni piimba ei, eim kongun ka simba. ² Pe tep ermba wu ei, eim kongun kun ermba ei, eim oł endi erang kin, kanik nik enerngii; ba eim kongun ka ermba. Eim amb endeim nge wam mułmba. Pe eim noman ele, kun ka erpi mułmba! Eim noman ka piipi kin, oł kun ka erpi ba. Eim wumb pei kanpi kin, ek ka nipi kin, eim ngii konu ele sipipi kin, kuni ngumba. Ngopu kin, nga wumb kin ek emb ka top ermba. ³ Eim noł dinga nopu, wulu punermba mon! Eim noman kis sikir piipi kin, yi enermba mon! Wumb pei kin mandil ka mułmba. Eim wumb kin opu enarpi kin, ku nin epi ei, noman to piinarpi mułmba. ⁴ Eim nge ambim, ni kangil ei pei, tep ka ermba. Erpi kin, eim kingam noł, eim nimba ek ei, piik kin, ekii sik erngii. ⁵ Wu endi eim kingam, ambim noł tep ka mulermba wu ei, Gos tilap ele tuk ok mułmun wumb ei, tep enermba mon ku! ⁶ Wumb konj, Gos tilap ele onjung wumb ei, tep wumb mulerngii. Mon pim kin, eim noman kis pepi erang kin, Gos wumb ei to tor kindpi kin, Seisen kin kindpi ermba. ⁷ Nga wu endi Gos nge embe ele oł kun ka erpi kin, wumb torung mułngii konu ele erang wumb ei, eim oł kun ka wii enim nik kin, eim embe ambil tonu kindik, yi mił erngii. Erik kin wu ei, Gos tilap wumb mułngii konu ele tep wu mundangin kin mułmba. Pe eim embe ka pinerim kin, eim singambil piipi

mołpu kin, Seisen nge omu kon ei mił, ele tuk ba.

Gos Nge Tilap Wumb Tuk Paki Tołmun Wumb

⁸ Yi minj, Gos nge tilap ele tuk molk paki tołmun wumb ei, noman ka piik kin, kongun kun ka erngii. Erik kin, enim ek gupu tał yi er ninerngii mon! Noł dinga nok kin, wulu punerngii mon! Nga enim wumb eipi epi simin ni pi-inerngii mon! ⁹ En enim noman konj ka seng kin, ek keimi ei, ambil gii nik kin, pii gii dinga peng mułngii. ¹⁰ Enim Gos nge tilap ele wu num ni, peng pim wu ni molk keningii. Wu kombur Gos nge tilap ele kongun paki tok mułngii wumb ei, kanik kin, kapli enjing kin, ekii se mundangin kin, kongun paki tok er mułngii. ¹¹ Yi mił ku, amb en enim oł kun pałim mił, oł ei erngii. Wumb ningii ek ei sipik kin, ek waim ninerngii mon. Pe noł dinga nunjung kin, nołmun mił piik nei. Nik kin, kunum kunum oł keimi kun ka minj erik mułngii. ¹² Gos nge tilap ele kongun paki topu mułmba wu ei, eim amb endeim minj mułmba. Eim ambim kingam noł pei, tep ka erpi mułmba. ¹³ Gos nge tilap ele kongun erngii wumb ei, kongun ka erangin kin, en enim ei tonu ba. Pang kin, Krais Jiisas nge ek ka ei, wumb en enim pii gii nik kin, dinga kindik, angk nik kin, wumb eipi ngungii ku.

Gos Nge Elim Oł Pule

¹⁴ Keimi, na enim kin kunum mandi ołamb; ba na mon ei połup kin, enim ngond. ¹⁵ Pe na sikir enim kin tor onenj kin, enim pipe ek ei kanik kin, Gos nge tilap wumb ei, noman konj sik mułngii. Molk kin, Gos nge tilap wumb mułngii ei, Gos nge men ngii mił mułangin. Gos eim noman konj kunum kunum mołulum nge pułwu. Enim ngii tumunj mił

dinga peng molk kin, Gos ek keimi ei, ambilk tonu kindik er muḅgii. ¹⁶ Keimi, ek puḅe ei, Gos elim oḅ ei nge, owundu ei, wumb endi ei, to mani kindnerngii paḅim!

Ek ei yi miḅ, “Krais Jiisas eim mani mei eḅe opu kin, wu mendpiḅ taḅ moḅpu tor om. Wang kin, Gos Gui Ka ei, ek keimi mendpiḅ nipi, ek puḅe ni tor peni eḅe kindim. Gos enjel eim kenjing ei, eim ek ei, wumb konu orung orung pei piinjing. Piik kin, mani mei eḅe wumb eim ek ni tor kindang kin, pii gii ninjing. Nik kin, Gos eim tiḅang owundu sipi, tonu epin sipipi kin, tiḅang owundu eim kin ngum.”

4

Ek Emb Tok Wumb Ngok Ek Kend Tok Niḅmin

¹ Gos nge Gui Ka ek nipi, tor kindpi yi ninim. “Ekii se wumb kombur pii gii ek ei, si kindik kin, ek kend gui nimba ek ei, ekii sik pungii. Nga gui kis ek ei piingii ku.” ² Ek kend wumb ei, ek kend tok oḅ yi miḅ eḅmin wumb ei, en enim noman tuk eḅe piinenjing. Piinarik kin, en enim noman tuk eḅe, ek kend pei to tor kindinmin. Kindinmin ei, en enim yi ni piinmin; sin noman tuk eḅe oḅ kun ka enmin, ni piinmin. Ba en enim noman tuk eḅe wulu pang miḅ molk kin, en enim oḅ kis eḅmin oḅ ei ni piinaḅmin mon! ³ Wu amb sinermin mon nik kin, wumb kuni mon nik mowii eḅmin. Ba Gos ek keimi, pii gii nipin enmin wumb piinmin ei, Gos er sim saḅim epi ei, sinim eim kin noman ka pii ngopun kin simin ⁴ Sinim piinmin, epi pei Gos er sirim saḅim ei ka. Sinim epi ei, si kindnenmin mon! Ei sinim sipin kin, Gos kin noman ka piipin kin ngumun.

Krais Jiisas Nge Kongun Wu Ka

⁵ Keimi Gos eim ek ka eḅe, sinim prei eramin kin, eim sinim kin epi endi ermin epi ei, kun ka muḅmba.

⁶ Pe nim ek emb ka tokun angnim noḅ ngun kin, nim Krais Jiisas nge kongun wu ka mulnjii. Nga nim noman eḅe, ek ka ei, dinga pii gii ek dinga ei sikin kin, oḅ taḅ ei, nim dinga ngangil kin, Gos kongun ei, ekii sinjii. ⁷ Ba amb mam ombu, ek siimaḅ eimaḅ wii ei nik kin, ek jeriḅ ningii ek ei, nim buḅ ngokun kin, nim Gos oḅ kun palim miḅ ei, kun er mulnjii. ⁸ Nim pin kin, sinim ngenj eḅe kongun ermin ei, aninga er paki tumba. Ba Gos nge oḅ kun ka ermin ei, sinim paki owundu tumba. Ei pe sinim konj moḅmun ei, paki topu nga ekii se, eim sinim kunum kunum paki tang kin, konj muḅmun. ⁹ Ek ei, ek keimi mendpiḅ, sinim wumb pei piipin kin pii gii nipin ermin palim. ¹⁰ Gos eim wumb pei sip orung simbii ni piinim ei, sinim wu amb Gos eim kin pii gii ni muḅmun ei, keimi sim. Gos kunum kunum konj moḅuḅum puḅwu eim kin, sinim pii gii keimi nipin kin, Gos sinim sipi orung simba ni, kui er muḅmun. Eḅe nge piipin kin, sinim kongun dinga enmin.

¹¹ Nim ek ei nikin kin, emb to wumb ngo! ¹² Wumb nim keningii ei, nim wu kang wu miḅ, keningii. Ba nim wu wii miḅ ni piinerngii mon! Nim Gos tiḅap eḅe molkun kin, ek ka nikin, oḅ ei erkin andḅam andkin kin, oḅ enjii miḅ ei wumb keningii. Pe nga oḅ kun erik enmin oḅ ei ni, wumb pii gii nik enmin oḅ ei, erkin andan tokun kin, wumb keningii. ¹³ Kunum eḅe, nim na kui er mulnjii kunum ei, wumb kankin kin, Gos ek ei erkin nikin wumb ngokun kin, kongun dinga ei enjii. Erkin kin, wumb oḅ yi miḅ erngii nikin kin, ek ka ni wumb ngan piingii. ¹⁴ Gos nge dinga eḅe, Gos Gui Ka ek ei nipi, nim ngum ei, nim ten kulkun enenjii. Gos nge

tilap ele tep elmin wumb ol ei erik kin, nim angil peng ele ambilk kin, pui nik kindngii ei, si kindnenjii ku. ¹⁵ Kunum kunum nim kongun ei, tep ka erkin kin ninim kongun ele kunum kunum er mulan kin, nim enjii kongun ei, ka mulang kin, wumb pei keningii. ¹⁶ Nim noman ele ka peng kongun erkin kin, ek nikin wumb ngokun enjii ei, pii kun erkin kin, ninjii. Kunum kunum nim kongun dinga kindkin enjii. Pe ninim yi er mulan kin, ninim kongun ei, Gos kin kun ka er mulan kin, nga wumb nim gupu ele ek piingii wumb ei, pei kun ka mulngii ku.

5

Pii Gii Wumb Kin Ol Ka Erngii

¹ Nim wu mam endi kin ek ngunenjii mon. Ninim arnim kin ek ka nilin yi mil ku ek ka ninjii. Nga wu kang wu, ninim angnim nol kin, ek ka nilin mil yi ku, ek ka ninjii. ² Ninim manim nol kin, ek ka nilin mil ku, amb tukui ombu kin ek ka ni ngokun yi enjii. Ambil mulngii ei, ninim einim nol kin, ek ka nilin mil ku, ek ka nikin ol ka enjii. ³ Pe amb endi wam kulang kangil endi mulerang kin, eim amb wei mendpil mulmba ei, eim kin ol ka erkin kin, paki tunjii. ⁴ Ba amb wei endi eim kingam min, kupam nol mulngii ei, enim piik kun erngii! Kongun kumna ei yi mil, ninim arnim manim nol kin paki tokun kin, epi pei sinjii ei, ngo orung kindkin kin, tep ka erkin mulnjii. Keimi, Gos ol ei nge, noman peng piinim. ⁵ Amb endi wam kulang kin, eim endeim multum amb ei, eim yi mil elim. Eim Gos kin pii gii nipi kin, kunum kunum epin tinga, prei minj er molulum. ⁶ Ba amb endi eim wam kulang kin, eim Gos nge ek piinarpki kin, eim ngenj ele epi ka kanim kanim sipi kin, kuni nipe kuni endi numbii ni piipi kin, yi er

mulmba. Amb ei eim nge noman konj ka ei, nga sinermba mon. Sinarpi noman konj ka ei, am kulii mil kolpu kin, am mendpil ba. ⁷ Nim ek ei ekii sikin kin, amb ni, wumb kan neng kin, en enim epi endi ngenj ele pinerang kin, ka minj mulngii. ⁸ Ba wu endi eim nge tilap ende ei, kan kun enarpi, eim nge miyem ende ei, kan kun enarpi kin, yi ermba wu ei, Gos kin pii gii si kindpi kin, wumb Gos ek piinarik molmun wumb ei, mil mon. Eim am wumb ei, to mani kindpi kin, eim am wu kis wii molum. ⁹⁻¹⁰ Kumb ok, wu amb wenjing nol kulk ei, nim amb ombu nge embe yi minj pulnjii. Amb nii endi, kung ngii engki ei nge angil orung nge endeim multum amb ei, eim wam endeim mendpil kin multum ei, eim embe polkun pindan kin, Gos tilap wumb eim paki tungii. Nga eim kongun ka kanim kanim ermba ei piipi elim. Erpi kin, eim ok eim kingam nol tep ka eririm. Erang kin, wumb konu eipi wumb ok, kuni ngumba ngurum. Nga Gos nge tilap ele tuk mulk wumb ei, ol ka elim. Nga ening kis pim wumb paki tolum ku. Nga eim kongun kanim kanim erpi, kumep sinarpi kin, wumb wii paki topu kin, ol ka elim amb ombu kankin kin, en enim embe pulnjii.

¹¹ Ba nim amb gal mil, wenjing kulnjung amb ombu nge, embe pulerii mon! Amb ombu Kraiss nge ek ei, pii kun enarik kin, nga wu konj puk kin, yi erngii ei, nim embe pulerii! ¹² Ok en enim ek dinga nik pendinjing ei, si kindik kin, ol ele enjing ei nge, en enim pule keningii. ¹³ Nga ol eipi endi elmin ku. En enim ten kulk kin, wumb ngii eipi nge ele pulmun ei, en enim wii punalmin mon. En enim wumb eipi nilmin ek ei piik kin, waning sipilmin. Sipik kin, wumb eipi nengin ek

kanim kanim nilmin ek ei, sinim ninermin mon. ¹⁴ Ei na yi piip kin, amb gał mił ombu nga wu puk kin, kangil mengk ngii konu ełe, kongun er mułngii. Pe amb ombu yi mił enjing kin, sinim opu orung wumb endi sinim kin tonu opu kin, ek kis nipi, onermba mon. ¹⁵ Nim piin, amb kombur Jiisas nge andłam ka ei, si kindik kin, Seisen andłam ełe ekii sinmin. ¹⁶ Pe wu kombur Gos nge tilap ełe molk kułangin kin, amb mendpił mułngii. Mułngii amb ei, Gos kin pii gii nirim amb mam endi mułum ei, eim opu kin, amb ombu, paki topu, yi er mułang kin, Gos nge tilap ełe mułngii ei, noman embin pinermba mon. Nga Gos tilap ende mułngii wumb ei, amb endi wam mulerang kin, eim mendpił mułmba ei, paki tungii ku.

¹⁷ Pe wumb num kongun ka erngii ei, enim Gos nge tilap ełe mołmun wumb ei, wumb ombu nge embe ambił tonu kindngii. Na wumb num ei, kongun dinga erik kin, Gos ek ei nik kin, wumb ngungii nip nind. Wumb ei, kumep ka wii kaplı singii. ¹⁸ Sinim piinmin, nimbił erang Gos ek ka mon poł pendrim ei, wumb kongun enmin ełe ek yi ninim,

“Kung kou kuni wiis kembimba kunum ei, nim kung kou gupu ełe kan tunenjjii.” Nga ek yi nim, “Kongun enmin wumb ei, en enim wumb kumep singii.”

¹⁹ Pe wu endi yi nimba, men ngii tep ełim wu ei, oł kis endi erim. Erim nimba ek ei, nim piinenjjii mon! Wu tał tekliki mił, ok ek yi ninjing kin, nim kii sikin piinjjii. ²⁰ Pe men ngii tep ełmin wu kombur, oł kis enjing kin, nim men ngii tep ełmin wu kombur wii tan kułou tangin kin, wu ombu pei mułngii oł kis erik enjing oł ei, ni kun eran kin, wu eipi ombu kanik kin, mund mong kulk kin, oł kis

enerngii mon.

²¹ Gos ni, Kraiss Jiisas ni, Gos nge enjel ei, kumb ełe nim nind. Nim kongun ei, tep ka wii erkin mulii! Wumb eipi oł kis erngii ei, nim ek dinga nikin kin, nga ninim nge wu puł min, kongun ende wu endi oł kis ermba ei, kan wiik tokun kin, koi er pindnenjjii mon! Nim wumb endeim endeim oł kis erngii ei, ek kun minj nikin kin, er kun enjjii. ²² Nim wu ei, ka mołum ni piikin kin, tep wu sikir mundmbii, ni enenjjii. Yi en kin, wu ei, epi oł kis ei, nim kin pimba. Ninim ka mulnjii nge, pii kun erkin kin mulnjii.

²³ Nim noł wii minj nunenjjii! Nim noł wain aninga kopur kin ouni nunjjii. Nan kin, kirim tuk ełe paki tumba. Nimbił erang nim kunum kunum ening pałim ei, nga pinermba mon.

²⁴ Wumb kombur oł kis ełmin ei, Gos wumb ei kin, kos ermba. Erang kin, kos ełe sikir punmun. Oł kis ełmin ei, kos erangin kin, wumb pei sikir kanilmin. Ba wumb kombur oł kis erik enmin oł ei, koi er pepi ekii se, tor wang kin kaninmin. ²⁵ Yi mił ku, oł ka enmin ei, sikir tor onum. Nga wumb kombur oł ka enmin ei, sikir tor wang kin, kinenjjii; ba oł ei kunum kunum koi er pinermba mon.

6

Kongun Wumb Nge Ek

¹ Wumb kongun wii enmin wumb ei, yi mił piinmin. Na kongun tep enim wu ei, wu ka ni piil. Piip kin wu ei, embe ambił tonu kindip, yi eramb kin, wumb eipi ombu, Gos ek sin ni tor kindpin ni, Gos nge wumb tilap oł pałim mił erik kin, oł kis endi enarik kin, kun ka enmin, ni piingii. ² Gos nge tilap ełe molk kin, kongun wii enmin ei, noman yi piinerngii. Tep enim wu ei, na engnan noł ku, ni piip ek ningii ei,

to kindmbii ni, yi piinerii mon! En enim yi piinmin ei, Gos nge tilap ele mo lum ei, na eim noman ka ngumbii ni piimin. Piik kin, na eim kin kongun ka eramb kin, eim na kongun ele epi ka sinim. Seng kin, en enim yi piik kin, kongun ka wii mendpił er punmun. Puk kin, kunum kunum nim wumb kongun wii ei nge, andan tan kanik kin, wumb en enim kongun oł ka ei, erngii.

Oł Mendpił Gos Epi Pei Keimi Siłmin

³⁻⁵ Sinim nge Owundu Jiisas Kraiss nge ek ei, sinim Gos nge oł ei, ka nipi andan tonum. Pe wu endi, eim Jiisas nge ek kun ei ninarpi, si kindpi kin, ek eipi nipi, wumb ngumba ei, kun pinermba. Wu ei ek to kindpi kin, yi enim ei eim noman ka pinałim mon! Na nam wu ka ni piilim; ba eim noman kis peng kin, eim ek ka endi ninałim mon. Eim wumb ek mił erik kin, ek kis nik erngii ei nge, noman ngopu, yi elim. Elim ek ei nge, oł yi mił elim. Wumb eipi kin noman kis peng, opu erik kin, wumb ek buł ambilk kin, engnjing kin, ek kis nik elimin. Erik kin, kunum kunum ek mił erik yi elimin. Erik kin, en enim noman eipi peng kin, Gos ek keimi ei ambil gii ninałmin. Ninarik piik kin, yi piilmin; Gos nge oł ei, epi pei singii nge, elimin ni piilmin.

⁶ Keimi, wu endi Gos nge piimba oł ei, ekii simba wu ei, Gos epi pei simba ku. Ei yi mił, pe wu endi eim Gos nge oł ka ei erpi mołpu kin, nam epi salim ei, kapli ni piimba wu ei, eim epi ka pei eim kin simba. ⁷ Sinim piinmin, sinim menjpin mei ele mengim kunum ei, sinim epi endi sipin tu wunenjpin mon. Yi mił ku, ekii se sinim mei konu ele si kindpin kin bin. Bin kunum ele, epi endi sipin kin, punermin mon. ⁸ Pe sinim

kuni ni, alap ni, epi pei mułang kin, yi ninim; sin epi pei salim pa yi ninim. ⁹ Ba wumb nii endi, epi pei simbii ni piilim wumb ei, epi simbii ni erpi kin, bok to lum. Ei yi mił, wumb ka tumun niłmin wumb ei, ka mili kuł pindangin kin to lum. Yi mił, wu endi epi pei simbii ni piimba wu ei, eim noman tuk ele, epi eipi eipi noman to piipi kin, bok topu, konu kis mendpił ele ba. ¹⁰ Wu endi eim ku nin epi pei simbii ni piilim wu ei, eim oł kis ei nge puł mam pendpi kin, eim oł kis kanim kanim elim. Wu kumbur en enim, ku nin epi noman peng kin, yi mił erngii wu ombu, en enim pii gii ei, si kindik kin, en enim noman tuk ele embin peng piingii.

¹¹ Ba nim Gos nge wu ei, oł ombu ngokun kin, si kind kin, eipi punjii. Gos nge oł kun ka ei, dinga erkin kin, andlam pimba mił punjii. Pukun pii gii nikin kin, wumb eipi noman ka ngokun wumb ei, nim tungii ei dinga angan kin, tungii. Tungii oł ei noman emin ka er wumb ngunjii. ¹² Wumb nii endi Jiisas kin pii gii pimba wu ei, eim yi mił; wumb ka wii epi wii singii nengin kin, sikir punmun oł ei mił, yi erik singii. Singii ei mił ku, nim Timosii yi mił ku enjii. Nim kongun ei dinga kind erkin kin, Gos nim kan wiik to mundang kin, kunum kunum noman konj sinjii. Sikin kin, nim pii gii peng kin, wumb ningil ele angkin kin, ek dinga ni tor kindkin wumb ngunjii! ¹³ Gos wumb ni, epi pei eim noman konj ngolum. Pe Kraiss Jiisas eim ek pułe, Pondiyas Pailos kumb ele ni tor kindrim. Gos kin, Kraiss Jiisas nge kumb ele, na nim Timosii kongun ei ngond. ¹⁴ Nim Gos nge ek ka dinga ele tep ka er nikin mulnjii. Molkun kin, wumb ek kis penj, tui nin, wumb ek kis ni ngok kin Gos ek ka ei kin yi en-erngii mon. Nim kongun kunum

kunum erkin kin, tep er mułan kin, Krai Jias orung omba kunum ei, opu tor omba. ¹⁵ Gos nge kunum sirim kunum ei, tonu wang kin, Jiisas kindang tor omba. Gos endeim mendpił noman ka piik kin enmin oł ei nge, pułwu. Nga eim mendpił dinga peng kin, tep er mołulum. Mołpu kin, mani mei ełe wu num ei, moł mani kindangin kin, Gos wu num moł tonu punum. Pupu kin, nga king mani mei ełe king ei, moł mani pangin kin, Gos King moł tonu pupu mołum. ¹⁶ Ei eim mendpił kulałim; eim tiłang owundu mołulum. Pe sinim eim kin mandi bin mił mon. Ok wumb endi, Gos kinalim mon. Pe wumb endi yi ku Gos kinanmin mon ku. Keimi eim nge embe owundu mendpił ni, eim noman dinga owundu ei ni, kunum kunum pimba, ei keimi!

Wumb Epi Pei Sałim Wumb

¹⁷ Wumb ya mei konu ełe, epi sałim wumb ei kankin, ek dinga ninjii. Mani mei ełe epi sikir kis mołpu elim epi ei kin, noman ngok kin, pii gii ninerngii mon. Ninarik kin oł kis kanim kanim erik kin, ek piinarik erngii ei, mon nikin kin, Gos mendpił kin, pii gii ningii, ei kaplı ninjii. Gos eim sinim epi ka pei, kunum kunum ngang kin sinim ka piłmin. ¹⁸ Wumb epi pei sałim ei, kankin ninjii! Enim kongun ka pei erik kin, en enim kongun pei oł kun ka enmin ni piik kin, ka piingii. Piik kin, kunum kunum en enim epi ei, mok tok wumb eipi eipi epi sinałim wumb ei kin, ngungii. ¹⁹ Pe wumb en enim oł yi enjing kin, ekii se epi pei ei, en enim paki tumba. Yi erik kin, en enim kunum kunum konj mendpił sik kin, Gos konu ełe mułngii. ²⁰ Timosii nim Gos nim ngum kongun ei, nim tep kun ka er mulnjii! Wumb ek wii nik erngii ek ei, nim piinarkin kin, nim ek ei buł ngunjii. Nga wumb

kombur molk kin ek kend tok ek kun pałim ningii. Ningii ek ei nge sin sinim noman ka wii pałim, pa niłmin. Niłmin ek ei nge Gos kin opu orung ek mił pałim. ²¹ Wumb kombur en enim yi ninmin, “Sin sinim noman ka pałim,” pa niłmin. Nik kin, Gos ek keimi pii gii ningii andłam ei si kindiłmin.

Gos nge noman ka enim ngang kin, enim kin mułmba.

Pol Mon Timosii Kin Nga Endi Polpu Kindim

¹ Na Pol, na Krai Jisas nge ek ei se andil wu. Gos eim ek dinga yi ni pendim. Jisas Krai nge kongun ele, Gos eim noman konj ei, sinim mei wumb ngumbii nirim. Nipi kin, eim noman ele, “Na ek se endii,” nim.

² Timosii nim na nge kingam mil, na pipe ei polup nim ngond. Sinim nge Erinjpin Gos ni, Krai Jisas Owundu nim kin kaimb sipi nim noman ka ngang kin nim noman emin ka peng mulnjii.

³ Na nge kumb ok kupnan nol wumb mulk wumb ei, Gos nge ol ei ekii silmin ol ei nge, kunum na nim kin piip kin, na Gos kin prei epin tinga kunum kunum erip kin, noman ka piip ngo. ⁴ Nim ningil ka mani orum ei na piip kin, na nim kanip kin, ka piimbii ni piind. ⁵ Nim pii gii nin ei, na keimi ni piind. Ei kend mon. Pii gii nin ol ei, nim apinim Lois elim ol ei nim en. Nga ninim manim Yunis yi ku elim. Pe na piind ei, na pii gii ei nge, nim kin palim ku. ⁶ Ei na piip kin, nim nip ngond. Gos nge epi wii ngurum ei, nim noman pirek neng piinjii. Ok na nim peng ele, angil tonu kindinj kunum ei, Gos eim nim noman ka ei, epi wii mil nim ngurum. Pe ninim Gos noman ka epi wii ngurum ei, piikin kin enjii. Eran kin, nim noman ka sirim ei, am opu owundu ermba. Ei yi mil, wu endi eim dup kalpi kin, pup tang kin, nimbil ol elim? Ei sikir nupu owundu elim ei mil, yi enjii ku. ⁷ Nim piin; Gos sinim kin Gui Ka ngum ei, sinim kulermin. Ba Gos Gui Ka sinim noman dinga ngum. Ngang kin, sinim wumb

noman ka ngopun kin, sin sinim tep ka er mulmun nge ngum.

⁸ Ei piikin kin, owundu nge ek ei singambil piikin kin, ninerii! Nim na kin singambil piinerii ku! Na Gos nge wu mo. Nim Gos nge dinga ngang kin, nim ol embin tui tonu omba ei ko wukun kin, na kin wan, silip kongun ende erpil kin, Gos ek ka ni wumb ngumbu. ⁹ Gos eim sinim sipi orung seng kin, nam nge wumb mulngii nim. Pe sinim eim kin ouni ka endi eramin kin, Gos sinim sip orung sinerim mon. Eim nge noman ele, sinim noman ka ngopu kin, sinim wii to sim. Kumb ok, mul mei eneririm kunum ei, Krai Jisas eim sinim kin noman ka ngurum. ¹⁰ Ba akip kunum ele, Krai Jisas sinim sip orung simba nge tor onum. Eim nge kongun ele, Gos nge noman ngurum. Ei tor wang kin sinim piinmin, Krai Jisas eim wumb koltmun ol ei nge, to mani kindpi, si kindim. Si kindpi kin, Gos nge ek ka ni tor kindim. Ei yi mil, noman konj ei nga poru ninermba; ba kunum kunum konj pimba.

¹¹ Gos eim na kongun ngopu kin, ek ka ei ninjii ni mundum. Na mo lup kin, ek nip, wumb ngop, ek se andip kin, wumb ek emb top, wumb ngop nip kin, ermbii ni mundum. ¹² Gos ek ka ei minj, na ngenj ele, ol embin tui tonu omba. Ol pule ele peng kin, na ol embin tui ei, ngenj ele tonu onum. Ba ele nge, na ngenj singambil piinermbii mon. Na wu ei kin, pii gii dinga peng mo ei, na pii poru nind. Eim na angil ele kongun ngurum ei, kunum kunum ka pep ba. Pang kin, eim kunum owundu sirim kunum ei tonu omba. ¹³ Na ek kun nip, nim andan top ngunj mil, nim wumb kankin kin, ek ka ni ngan piingii. Nim Krai Jisas kin pii gii dinga peng kin, ek ninim mil piikin kin, Jisas eim noman ka ngokun kin, ek ei ambil gii ni

mulnjii. ¹⁴ Gos nim kin epi ka angil efe pendim ei, piikin kin, tep ka er mulnjii. Pe Gos nge Gui Ka sinim kin tuk efe mołum ei, nim noman dinga ngopu kin, kongun ei paki tang kin, kongun ei kun ka er mułngii.

¹⁵ Nim piin kin, Eisiya konu owundu efe, Jiisas kin pii gii nik enjing wumb ni, Piselas ni, Emosenis ni wu tał kin, wumb pei na si kindinmin. ¹⁶ Na Gos Owundu kin prei ermbii ni, wu Onesiporas ni eim amb kangil ei, Gos paki tumba ni piind. Kunum pei, Onesiporas eim na kin noman ka pii ngołum. Na kan ngii pir kunum ei, eim na kin singambil pinerim mon. ¹⁷ Eim Rom konu owundu efe opu kin, eim na kur kan simbii nipi orum. Opu kin, na kan sirim. ¹⁸ Na Gos Owundu kin prei eramb kin, Jiisas orung omba ni pendrim kunum owundu kunum efe, Gos Owundu opu kin, wu Onesiporas kaimb sipi ngumba. Ngopu kin Onesiporas eim na Epeses konu efe epi kanim kanim erpi kin, na paki tołum; ei ninim piikin.

2

Nim Krajs Jiisas Nge Opu Wu Ka Mulnjii

¹ Pe nim na nge kingam mołun. Krajs Jiisas nim kin to dambiltpi se ende kind pendim efe, eim nim kin noman ka ngopu kin, noman dinga ka wii ngumba ei, nim kunum kunum sinjii. ² Pe ek pei na nip kin, wumb pei kumb efe ngunj ek ei, nim piin. Piikin kin, ek ei nikin, wu kombur ngan kin, dinga piik erngii. Wumb ei, ambil gii nik mołmun wumb ombu kin, kapli ek nik kin, wumb emb to ngungii ku.

³ Nim Krajs Jiisas nge opu ond wu ka wii dinga molkun kin, ol embin tui endi tonu omba ei, nim dinga molkun kin, Jiisas Krajs nge opu ond wu mendpil mulnjii.

⁴ Opu ond wu endi, opu palilim

kunum ei, pupu kin, kongun eipi kanim kanim endi enalim, mon! Opu dinga kind erpi, yi er mułang kin, opu ond wumb tep ełim wu ei, kanpi ka piilim. ⁵ Wu epi simin nik kin, sikirik punmun ei, lo palim mił ei, ekii sinarik punmun wu ei, epi endi sinermba mon. ⁶ Wumb nii endi eim kongun dinga kind er pułum, wu min amb ei, eim kuni tonu wang kin, eim kuni ei, eim kumb se numba. ⁷ Na nind ek ei, nim kom se piinjii! Owundu nim noman er kun erang kin, nim ombu pułe pei pii poru ninjii.

⁸ Kunum kunum nim molkun kin, piinjii ei, Jiisas kołpu kin, nga tonu opu konj pum ei, piinjii. Eim Deipis nge tilap ende mołpu kin, ek yi mił, na Gos ek ka nip tor kindip eł, ei nim piin. ⁹ Na Gos nge ek ka ei, minj nip eramb kin, wumb na wu kis nik kin, na ol embin tui kanim kanim ngołmun. Keimi, na sip kan ngii eł kindilmin; ba Gos ek ka ei, kan kapli pinermba mon. Ba pu nip konu efe orung orung eipi eipi ba. ¹⁰ Ei nam yi piip kin, noman efe dinga kindip kin, ol embin tui ei piip ko wup eł. Eł ei, erip kin, Gos eim nge wumb tilap ei, paki toł. Nam yi eramb kin, wumb Krajs Jiisas kin noman konj kunum kunum sik kin, kunum kunum eim kin ouni noman dinga tilang ei sik kin, ka mułngii nip kin, ol yi mił end. ¹¹ Sinim ek ei pii gii mendpil ninjpin kin, ei keimi ni piimin,

“Sinim Jiisas eim kin kołpun kin, sinim eim kin ouni noman konj kunum kunum sipin kin, ouni tep to mułmun. ¹² Sinim eim kin piipin kin, ol embin tui tonu omba kunum ei, sinim dinga kind mołpun kin, eim king mułmba konu efe, sin eim kin ouni king mił tep to mołmun ku. Pe sinim eim buł ngunjpun kin, kapli eim yi ku, sinim buł ngumba.

13 Pe sinim Gos eim ek ei piimin nimin; ba ek ei ekii sinarpin enjpin. Ba Kraiis Jiisas eim mendpił ek ei, eim keimi piipi mołum. Kraiis Jiisas eim ek endi nipi keimi mendpił mułmba. Nimbil erang ei eim ek kend ei, kapli tunermba mon.”

Kongun Wu Mendpił Ei Gos Kin Embe Kolulum

14 Kunum kunum nim wumb noman pirek nimba piingii ek ei ninjii. Gos nge ningil ele, ek dinga nikin kin, wumb ek mił erik kin, ek kanim kanim nik erngii ei, mon nikin. Nikin kin, oł ei nge, wumb endi paki tunermba mon. Wumb to kis minj elmin. Wumb ek ei nge piilmin wumb ei yi elmin. 15 Nim kongun dinga kind erkin kin, nim kongun wu mendpił mułan kin, Gos nim kin ka piip ngumba. Ngopu kin, nim Gos ek ei, kun ni wumb ngan piingii ei, nim Gos kin singambil peng piinenjii. 16 Ek eipi eipi nik kin, ek wii mił nik erngii ei, enim mandi puk piinerngii mon. Ek ei ek pułe pinalim ek ei nge, wumb nik si pangin kin, Gos ek buł ngok, ek ei piik kin, andłam kis punmun ei nge, enim punerngii mon! 17 Wumb ek ei, sinim ngenj kinj kis nopu owundu pułum ei mił, Aimeniyas kin Pailesis wumb ei nge, tilap ele ek yi palilim. 18 Wu ombu nge ek keimi ei, pii dembin tunarik kin, wu ombu ek yi mił nilmin kin, sinim kołpun. Nga konj mołmun poru ninmin; nga ekii se endi enermin mon. Enarpin kin, ek ele nge nik kin, wumb kombur nge pii gii ei, er kis mondułmun ku. 19 Ba Gos eim ngii tumunj dinga endi, poł engindrim dinga wii angilim. Pe ond pos ele Gos ek mon endi, yi nip mołum. Gos eim nge wu amb ei, piipi kanpi poru nipi mołum. Pe nga mon endi palim ku. Wumb pei, Gos embe

silmin wumb ei, oł kis si kindik kin, buł ngok, ka mułngii.

20 Pe ngii owundu endi angilim konu ele, nirikring ming ombu kanim eipi eipi pei salim. Pe ming kopur, ku silpa ni, gol ni, yi elmin. Nga ming kopur ond ni, mei nganmbi ni yi elmin. Elmin ming ombu nge kopur, kongun ka palim mił elmin; nga ming kopur eipi kongun wii pei elmin. 21 Ei yi mił, wumb nii endi eim oł kis elmin oł ei, Gos eim pei kil ngo si kindang kin, kun ka mułmba wumb ei, eim kongun mendpił, ka endi palim mił, kongun ei ermba. Wumb ei, eim ming ku silpa min, ku gol ka mił, yi mołum. Nimbil erang wumb ei, eim ngenj ni, noman tuk pei, Gos kil ngo si kindang kin, eim kongun ermba nge, er kun erpi mołum. 22 Wu kangki wu noman ele kis tonu wang kin ek kis nik erngii wumb ei kin, nim punenjii. Punarkin kin, nim oł kun ka ei erkin, pii gii peng kin, noman emin ka peng kin, wumb noman ka ngan kin; wumb noman emin ka peng kin; Gos owundu kin prei erkin, kii se ngokun kin mulnjii. 23 Wumb wulu pang kin, ek eipi eipi nik kin, erngii ei piinenjii. Piinarkin kin wumb noman ka pinerang kin ek ei nge, nik opu minj elmin. 24 Gos nge kongun wu ek opu enermba mon. Eim wumb kin oł ka ermba. Eim wumb ek emb ka to ngolum kunum kunum kui er mołpu kin, kongun ka ermba. Erang kin, wumb eim oł kis erngii min, oł embin ko wupu kongun minj erpi kin, Gos ek nipi kin, wumb ngopu minj mułmba. 25 Wumb eim ek to kindik erngii ei, ek taki taki nipi erang kin, Gos eim wumb ei, paki topu erang kin, noman ak to ok kin, ek keimi ei piingii. 26 Ok Seisen eim, wumb ei omu kon mił połpu kin, tuk sirim. Seng kin, eim ek ei piik kin, ekii singii; ba

nga ekii se, Gos ek keimi ei piik kin, noman ak tok kin, Seisen si kindngii.

3

Kunum Poru Nimba Mandi Erang Oł Kis Tonu Omba

¹ Ba nim oł yi mił piinjii, kunum poru nimba kunum ei, oł embin tui kanim kanim tonu omba. ² Pe wumb en enim mendpił piingii. Piik kin, ku nin epi noman kulk kin; nga en enim embe ambil tonu kindik kin, oł kis erik kin; nga Gos kin wumb eipi ek kis nik kin, yi nge nik ngomun. En enim ernjing menjing ek nilmin ei piinarik kin, nga en enim ek ka ni ngunałmin; nga en enim oł kun ka pałim mił ei, ekii sinarik kin, buł ngok enmin. ³ Pe wumb en enim miyem ende noman ka ngonarik kin; nga ek kis ei si kindnarik kin; nga en enim wumb eipi kin ek buł ambilk kin; nga en enim nge ngenj ele noman tep ka enarik kin; nga wumb wulu pang kin, kung simbii mił andik molk noman pinalim, mił erik kin; nga en enim oł kun ka ei kin opu orung ku elmin. ⁴ Nga en enim nge wumb puł sik kin, opu erii wumb ngok kin; nga en enim oł kis ei sikir ekii sik erik kin; nga sin sinim wu num ni piik yi erik kin; nga en enim ngenj ele oł ei ka ka piik erik kin; nga en enim Gos kin noman ngunałmin mon. ⁵ En enim ngenj ele ambil tonu kindik kin Gos nge oł ei mił ni piik erik; ba Gos nge noman Gos nge tilap ele wumb mił dinga ei en enim buł ngok elmin. Erik kin nim wumb ei yi erngii wumb ei kin nim tep to andkin punenjii mon! ⁶ Wu kombur en enim andik, noman eipi eipi sek kin, yi elmin. Erik kin en enim amb ombu noman kis kanim kanim pałim amb ombu kin, kanik kin, amb ombu ngii konu ele, en enim nirik puk kin, en enim noman embin pałim ei, en enim noman ele

epi oł kis mił to eipi eipi kindik kin ambil gii nik yi elmin. ⁷ Erik kin, amb ombu nge, kunum kunum ek keimi ei ni, kan simin ni elmin; ba kapli enałim. ⁸ Ok wu Janis kin Jambris wu tał, Moses tep erim oł ei, to mani kindmbil ni piikił kin, jep oł kanim kanim kun pinalim oł ei elmbil. Elmbil oł yi nge, pe wumb ek keimi ei, to mani kindik yi ermin ku. En enim noman kun pinalim, yi erangin kin, pii gii pinerang kin andinmin. Ba wumb en enim pii gii ei, kapli pimba mił pinalim mon. ⁹ Ba wumb enmin oł ei, opu owundu punałim mon! Pe wumb keningii ei, oł wulu pui mił endi ok, wu Janis kin Jambris tel erkił oł jii enmin ni keningil.

¹⁰ Ba nim na kin kunum kunum andkin kin, ei na ek nip kin, wumb andan top enj. Nga andlam andip el mił ei, nim piilin; nga na el oł ei, pułe nim piilin ku. Nim na piin kin, na Gos kin pii gii dinga nil. Na wumb eipi kin noman ngop kin, kunum kunum nam dinga kind mołup kin, Gos nge kongun el, end ku. ¹¹ Nim piin ei, wumb na kin oł embin tui ngołmun ei, nim piin. Piikin kin, nga ngenj kumbii konu ele orung Andiok ni, Aikoniyam ni, Lisra konu ele ombu pei piil. Nim piin ei, wumb na kin ngenj kumbii oł kanim kanim elmin; ba Gos Owundu eim nga ele si tor sim. ¹² Keimi wumb pei Krai Jias kin dambiltik se ende puk, Gos nge oł ni, ek ka ei, ekii simin ni erngii wumb ei, opu orung wumb tangin kin, ngenj kumbii yi singii. ¹³ Wumb kis ni, ek kend wumb ei, wumb ek kend to ngołmun. Nangan gin kin, nga Seisen nge ek kend tang owundu pulum ku. Wumb en enim oł kis owundu mendpił elmin. Nga wumb eipi en enim kin, ek kend tok ngołmun ku. ¹⁴ Nimbil erang wumb ei, nim ek ei nik ngunjung ei, pii kun er mulnji! Mulan kin, nim pii gii nikin ek ei,

na nim emb top, nip ngur ek ei, dinga ambil gii ninjii. ¹⁵ Pe nim ei piinjii ku, ok nim kangil kembis kin molkun kin, nim Gos ek ka ei nim piikin. Piikin kin Gos ek ka ei, nim noman ngang kin nga pii gii nikin mulan kin, Gos ni Krai Jisas nim sipi orung simba. ¹⁶ Gos nge mon ek ka ei, Gos kin mendpil om. Opu kin, Gos mon ek ka pol pendpi ek ei, Gos ek keimi mendpil palim. Peng ek ei, sinim kin pii si kindpin kin, Gui Ka andan topu ngonum ek ei piipin kin, Gos ol kun ka ekii se bin. ¹⁷ Gos ek ka ei, sinim Gos nge wumb erpi, kun ka erang kin, sinim Gos kongun ka wii ei, ermin nge, er kun erpin mulmun.

4

Nim Gos Ek Nikin Wumb Ngun- jii

¹ Krai Jisas eim, wumb kulii konj pei, mok tumba. Topu kin, eim Gos ningil ele ni, Krai Jisas nge ningil ele, na ek nip kin, nim dinga ngond. Ngop kin, Jisas ekii se orung omba ei, opu kin, wu king kunum kunum tep mulmba ei, na ek dinga nip nim ngond. ² Nim Gos ek ka ei piikin ek ei, ni wumb ngunjii ku. Ngokun kin wumb ek ei piimin min piinermanik er mulngii; ba nim Krai Jisas ek ka ei, kunum kunum ek dinga ningii! Nikin kin, wumb en enim ol kis elmin ol ei ni piik kin, Gos ol kun ka ei ekii sinarik elmin. Erik kin, ei nim nen kin, Gos ol kun ka palim mi, ei ekii singii. Sik kin, kunum kunum nim kongun erkin kin, kui er mulun kin, wumb kin ek ka ni ngokun kin, paki dinga tokun enjii. Yi eran kin, wumb ei, noman to ak tok kin, ol kis si kindik kin, Gos ol kun ka pimba mi erngii. ³ Piini! Ekii se wumb ek keimi ei piinerngii mon. Ba wumb en enim noman ele piik kin, ek emb tolmun wumb pei, sik erngii. Erik kin, wu ombu ek eipi ningii ei,

kom se piik kin ekii singii. ⁴ Wumb ei Gos nge ek keimi mendpil, ei si kindik piinarik kin, ek pol wii ni, siimal eimal ombu nge, kom sek piik erngii. ⁵ Ba ninim kunum kunum kun ka piinjii! Piik kin, ol embin tui tonu omba; ba nim embin ei ko wukun kin, Gos ek ka ei nikin kin, wumb ngunjii. Nga wumb paki tan kin Gos nge kongun wu mi endi kongun kun ka enjii.

⁶ Nim piin ei, pe nam noman konj ei, enim kin ngop si kindip pendip kin, nam ya mani mei ele wakin top si kindip bii kunum ei, mandi enim. Ei yi erip kin, nam kulmal mi kalip kin, nam nge miyem ei, enim kin bein top ngop pendip kin bii. ⁷ Na nam kongun dinga kindip erip, sikirip pup kin, tor punj ei yi mi; Gos nam ngum kongun ei, dinga kindip, er poru ninj. Na pii gii ei wakin top kindnenj mon. ⁸ Na pe na simbii epi ei er kun er salim. Salim epi ei, yi mi ninim, pe Gos Owundu ningil ele, na wu kun ka nimba. Akip kunum ei, Owundu nam mendpil epi ka wii ei na ngunermba mon; ba wumb eim tor wang kin, kenmin ni, kui er mulngii wumb ei, yi ku singii.

⁹ Nim na kin ombii nikin kin, er ka erkin kin, na kin sikirkin onjii. ¹⁰ Piikin kin mulii! Wu Diimas eim na wakin topu kin, eim mei ele ol ei, noman peng kin, na si kindpi kin Tesalonaika konu ele pum. Nga wu Kresenj eim Galeisiya konu ele pum. Nga wu Taisas eim Dalmeisiya konu ele pum. ¹¹ Wu Luk mendpil eim na kin molum. Nim wu Mak nen kin, ouni we! Wu Mak eim kongun ka elim ei, na kongun paki tumba. ¹² Na wu Tikikas eim Epeses konu ele pui nip, kindamb kin pum. ¹³ Nim onjii en kin, na konduk mul elim kon takis ei ni, wul Trowas konu ele, wu Kapas ngii konu ele

salim ei, sikin mon ni, mon kombur, ka ngenj sik elmin ei, sikin tui ku.

¹⁴ Eliklander wu ei, eim kapa epi elim wu ei, na kin ol embin tui ngopu erim. Ekii se Owundu eim enim ol ei mił, eim kin kumep kis orung yi erang kin, piimba ku.

¹⁵ Nim yi ku, wu ombu konu ele, kan kun er mulnjii. Mulnjii wu ei, sin ek pei to mani kindmba erim.

¹⁶ Kumna ei, na kos ek nip, orung kindinj kunum ele, wu endi na kin tep to ngop ninj. Ninj kin, ol kis mił enmin ei, "Nim piinerii, mon!" ninj. ¹⁷ Ba Gos Owundu na kin tep er mułum. Mołpu erang kin, na Gos ek ka nip, wumb torung mulnjung wumb ei, ni ngunj. Kung simbii wumb nołum konu ele pamb kin, Gos kulii konu ele si tor sim. ¹⁸ Wumb na kin ol kis ermin ni enjing; ba Gos Owundu eim na kin ol kis kanim kanił na kin tonu omba ei si tor sipi kin, nga Gos eim sinim tep er mołum konu ele, eim na sipi kin orung simba. Gos kin tilang owundu nin, embe owundu ei nin, kunum kunum mułmba; ei keimi!

Ek Poru Ninim

¹⁹ Nim Pisila kin Akwila tał kin, wu Onesiporas nge kingam ambilam noł ni, wumb ombu kankin yi ninjii. Na enim wumb ei kin, 'Noman ka piip ngond,' yi mił niyo! ²⁰ Erasmus eim Korin konu ele enj mołum. Nga Tropiimas eim ening peng kin, na eim Mailisas konu ele mond si kindip onj. ²¹ Nim erkin kin, sikir onjii. Yi er mułan kin, pop topu, jii nip elim kunum ei tor omba. Yupulus ni, Purenj ni Lainas ni Kloriga ni wu ombu, ni wu angim angim pei nim kin noman ka ngonum ei, 'Nim ka muliyo!' ninmin.

²² Gos Owundu nim nge noman tuk gui ele ouni mułmba. Gos eim nge noman ka ngopu enim ol ei, enim kin mułmba.

Pol Mon Taisis Kin Połpu Kindim

Pol Eim Mon Endi Połpu Taisis Ngum

¹ Na Pol, na Gos nge kongun wu mołup kin, nga na Jiisas Kraiss nge kongun ek ka se andil wu moł. Gos eim wii to si mundum wumb ei, Gos na kindang op kin, wumb ombu nge pii gii ei, er dinga ermbii nge ond. Nga wumb paki tamb kin, wumb ek keimi ei piik kin, Gos nge ol kun ka palim mił, ei ekii singii. ² Na kongun erpi kin, wumb pii gii ei, er dinga eramb kin, wumb en enim ka ka piik kin, kunum kunum konj mułngii nge, kui er mułngii. Mol k kin, kumb ok, Gos eim epi endi eneririm kunum ei, eim enim noman konj ei, ngumbii nirim. Nipi kin, eim ek kend tunalim mon. ³ Nga ekii se, eim nipi pendrim kunum ei, eim wu kombur neng tonu ok kin, eim nge ek ka ei, ni tor kindngii. Kindik kin, ol ele nge; eim ek nipi peni ele tor kindang kin, Gos eim sinim sipi orung sim. Seng kin, pe eim na kin ek nipi poru neng kin, eim nge kongun ei, na erii nipi ngum.

⁴ Na Taisis mon ei połup kin, nim ngond. Nim na nge pii gii nge kingam mołum. Nim nipe pii gii palim ei, sin pei yi mił palim ku. Erinjpin Gos sinim nge paki tołum wu, Kraiss Jiisas eim nim noman emin ngopu kin, nim kin noman ka piipi ngumba.

⁵ Na nim si kindip pamb kin, nim Kriis konu ele enj mułun ei, pułe ele mendpil. Na yi ni piind, nim kongun kun ka pinerim kongun ei, am er kun ka enjii. Erkin kin, Gos nge tilap ele mułngii wu kombur; to tonu kindan kin, wumb er mułngii konu ele, orung orung pei,

yi mił ok, na nim kanip nir. ⁶ Pe wu endi wumb ningil ele, ol kis endi enerim kin wu ei, eim nge ambim endeim mendpil mułmba; nga eim nge kingam nol, Kraiss kin pii gii nik ol kis ei enarik kin, nga ernjing menjing ek ekii sik piik er mułngii wu ei nge, kanik to mundangin kin, wu num mołpu kin, wumb erpi, Gos ol kun ka pimba mił, yi er mułmba. ⁷ Nim piin; Gos nge tilap ele wumb tep ermba wu ei, Gos nge kongun ele tep erpi kin, eim andlam kun ka endmba. Andpi kin, wumb eim ol olou endi erang kin, wumb kinerngii mon. Nga eim popuł endi sipi enermba mon! Eim popuł kis sikir piinermba; nga nol nopu noman wulu pupu, yi enermba; nga wumb owuł owuł tunermba; nga wumb eipi epi kan bun bun sinarpi; nga ku nin epi ombu ni noman to piinermba. ⁸ Ba wumb konu ele eipi wumb ongii ei, ol ka ermba. Erpi kin, eim ol pei ka minj erpi, noman ka piimba. Eim am kun ka mołpu kin, Gos nge ol ei pei ka ekii simba. Eim nge noman tuk ele am tep ka mułmba. ⁹ Nga eim ek keimi kun ka nik nguk ek ei, eim am andan tok mił piipi mułmba. Mołpu kin, wumb ek nipi dinga erpi kin, wumb noman ek kun ka pimba mił nipi ermba. Erpi kin, wumb ek to kindik erngii ei, eim ek dinga nipi kin, wumb kii sipi erang kin, wumb en enim ol kis enjpin ni piingii.

Kriis Konu Ele Ek Kend Wumb Pei Mulnjung

¹⁰ Keimi, wumb pei ek kun ka ei, ekii sinałmin. En enim ek kend tok kin, ek kanim kanim noman ele ek kend tok wii mił niłmin. Nik kin, sin ngenj kopsiłmin wumb mił mołmun ei, en enim ek kend tok elmin. ¹¹ Wumb ombu nge, ol kend tok erik wumb ei, ku ni epi ei simin nik elmin. Erik kin, sin sinim enermin ol nik kin, wumb andan to ngołmun. Ngok kin ol ei

nge, wumb kombur to wulu kindik kin, kang i ambil ni pei ełmin. Erik kin oł yi mił erngii ei, nim piikin kin, wu ei nge, to tor kindan ba. ¹² Ok Kriis konu ełe wu endi, en enim nge wu num ei, ek yi mił nim. Ok Kriis wumb ei, wumb ek kend wumb mulnjung. Nga pe yi ku mołmun ei, kung owu simbii nił mołmun. Molk kin, kuni pei nok molk kin, nga ten elim. ¹³ Ek ei keimi, nim piilin mił, wumb kin ek dinga ni ngunjii! Ngan kin wumb noman ełe, ek dinga nen, tang piik kin noman ak tok ok kin, nim ek ei, pii gii mendpił kun pimba. ¹⁴ Jura wumb ek poł min, siimał eimał ek poł wii ei nge, kom se piinerngii! Nga lo ek kanim kanim nik erangin kin, ek keimi ei, buł ngok erngii ei, pii kongnduk mułngii. ¹⁵ Wumb en enim noman ełe, kuru ka simba. Ba wumb oł kis erik elmin wumb ei, Krais kin pii gii ninanmin. Ninarik kin, en enim endeim ka mulałmin mon. En enim nge noman tuk ełe ei, pei kis erpi kin, penj moł poru nim. ¹⁶ En enim gupu ełe, ek yi mił niłmin, 'Gos ei na piind,' niłmin. Ba en enim andiłmin konu ei, Gos buł ngołmun. Ngok kin, en enim Gos ek piinarik kin, nga oł kun ka keimi endi enałmin.

2

Wu Amb Tukui Nge Kengip Ek

¹ Ba nim kengip ek kun ka nikin ngołun ei, nim oł kun ka andan to ngołun, yi nikin kin, wumb ngunjii. ² Ngo nikin kin, wu mam ombu, noł nok wulu puk, enarik kin, en enim oł kun pałim mił piik kin, en enim noman ka seng mułngii. Molk kin, pii gii ninmin ek ei piik kin, noman ka ngok enmin oł ei, ekii sik kin, oł embin tui tonu omba ei, dinga kind molk erngii ei, piingii. ³ Nga yi ku nim nikin kin, amb mam ombu, en enim oł kun ka er andik mułngii. Molk kin,

ek buł morung ninarik kin; nga noł dinga ełe nge, noman to piik kin; kongun wii mił er mulerngii mon! En enim ek mon tołmun mił molk kin, kongun kun ka erik kin, oł kun ka andan tungii ei, oł ka wii. ⁴ Enim ambil kembis kembis ombu, enim oł yi erngii mił, nik kin, andan to ngungii. En enim nge wu ni, kang ambil ni, noman ka ngok kin, oł yi mił erngii. ⁵ En enim nge noman ełe, tep ka mułngii. Molk kin, am kun ka mułngii! Nga en enim nge ngii konu ełe tep ka mułngii! Molk kin wenjing noł kang ambil am pei, tep ka er mułngii! Nga wenjing ek ningii ek ei ekii sik kin, oł yi mił erngii ei wumb Gos kin buł ngok, Gos kin ek kis nik yi enerngii mon!

⁶⁻⁷ Nga yi ku, kangiił kembis kembis en enim noman to piik kun ka erik mułngii! Oł ombu nge nim pei erngii oł ei, nim min men mił er endnjii ei, keningii. Kanik kin, nim oł kun ka ei ekii sik kin, oł kun ka kanim kanim ei minj erik endngii. ⁸ Nga nim kongun wu kankin kin, ek yi mił ninjii! Nga ek kun ka minj ninjii! Oł yi mił enjii ei, wumb nim oł endi en, ni piinerngii mon! Oł yi mił eran kin, sinim nge opu orung wumb ei, ok kanik kin, singambil singii.

⁹ Nga kongun wumb kankin kin, ek yi ni ngunjii. Ngokun kin, epi pei wumb tep er mołmun ełe, mandring ka mułngii! Molk kin, enim kongun ka erangin kin, enim tep ermba wumb ei, enim kanpi noman ngumba. Ngang kin, wumb puk en enim nge wu num tep ermba wu ei kin, ek nik ngungii. ¹⁰ Nga wumb epi orung endi waning simin ni piinerngii mon, ba en enim ek ei, am ekii singii! Nga tep wumb noman keimi kun piingii. Pe kongun wumb oł ełe nge erangin kin, simin ek ka ni tor kindiłmin ei, Gos nge ek simin nengin kin, paki tołum.

*Sinim Ka Mołpun Jiisas Omba
Kunum Kui Er Mułmun*

¹¹ Sinim piinmin, Gos nge noman ka eim ngopu kin, enim oł ei peni ele tor opu poru ninim. Pe ele nge, eim wu amb pei sipi orung simba. ¹² Gos nge noman emin ei, sinim andan topu kin, sinim Gos buł ngumun oł ei si kindpin kin, mei ele noman kanim kanim ei, buł ngopun kin, sinim andlam kun endmin nge piipin kin, Gos nge oł ele ekii simin ei, kunum pei salim. ¹³ Gos eim nge noman emin ei, sinim andan tołum. Tang kin, sinim epi sipin ka ka piimin ei, sinim pii gii dinga peng keimi, Gos eim nge tilang owundu ei, sinim paki tumba. Tumba kunum ele, Krai Jiisas eim opu peni ele, tor omba. ¹⁴ Krai eim nge noman konj si kindpi kin, sinim lo ek to kindpin kin, ek piinarpin elmin oł ei, Jiisas sinim sipi orung sim. Seng kin, eim noman ka ei sinim kil ngopu kin, sinim sipi orung seng kin, sinim eim nge mendpil mołmun. Pe sinim kongun dinga erpin kin, oł kun ka minj ermin.

¹⁵ Nga kunum kunum nim Gos ek ka nikin kin, wumb ngunjii. Ngokun kin, nim ek ninjii ek ei, wumb ekii singii nge ninjii. Nga ek dinga nikin kin, wumb ngokun wumb oł ele, ekii sinerngii mon ninjii! Mon pim kin, wu endi mołpu wu ei, wu wii nipi yi ermba, ei mon!

3

*Oł Kun Ka Ele Sinim Dinga Kind
Mułmun*

¹ Nim enim kin kunum kunum noman to piik kin tep elmin wumb num ni, eim nge kongun wumb ni, lo ek ele mandring puk erik mułngii. Molk kin, ek ningii ek ei, kapli ekii sik erngii. Erik kin, oł kun ka ei, kongun erngii nge, er kun erik piik mułngii. ² Nga

wu endi kin, ek kis ngok yi enerngii mon! Nga opu enim oł ei enerngii mon. En enim noman emin ka peng mułngii. Kunum kunum wumb ningil ele, oł emin ka ngungii ei, er mułangin kin, keningii. ³ Yi mił nim piin kin, ok sinim noman ka yi nge, endi pinerim mon! Sinim ek to kindpin kin, ek gupu ele topun. Tamin kin Seisen sinim to wulu kindang kin, sinim wulu pang andilmin. Sinim ngenj noman ok nge, kan ngii mił tuk mulnjpun. Nga sinim noman ngenj ok nge, kanim kanim tonu wang kin, sinim nge ngenj ele ka ka piinmin. Sinim wumb eipi kin, kis piinmin; nga sinim wumb eipi epi ei kan bun bun sipin enim; nga wumb eipi sin kin opu orung erangin kin, nga tuk sin sinim opu orung orung er mulnjpun ku. ⁴ Ba Gos sinim sipi orung simba nge pulwu ei, sinim wumb kin oł ka ei erpi kin, sinim kin noman ka ngolum. Ngopu kin, ekii se eim nge oł ei, peni ele tor orum ele nge, sinim sipi orung sim. ⁵ Nga sinim nge oł kun ka sinim enjpin ele nge, sinerim mon, ba eim nge noman kaimb ele, piipi kin, sinim sipi orung sim. Sipi kin eim sinim noman tuk ele, kukul top konj ka erang kin, sinim kangil ninangil konj mił mołmun. Mołamin kin, Gos nge Gui Ka ei sinim noman konj ngum. ⁶ Gos eim nge Gui Ka ei sinim kin pei bein tang kin, Jiisas Krai kin eim sinim sipi orung sim. Seng kin, Gos Gui Ka sinim nge noman tuk ele kin piki top mołum. ⁷ Yi mił erang kin, eim oł yi mił erpi kin, sinim wumb kun ka mołmun nipi, Krai Jiisas nge noman emin ka ei, eim sinim sipi mondpu kin, eim nge noman konj sik kin, konj kunum kunum mułmun ei, sinim pii gii nipin kin, kui er mułmun.

⁸ Ek ei ek keimi, na piind ei, nim ek dinga nikin kin, wumb ngunjii. Ngokun nen, wumb pii gii nik kin,

oꞓ kun ka pimba miꞓ ei, pei ekii sik kin, Gos nge kongun eꞓe piik kin am dinga kind muꞓngii. Molk kongun oꞓ yi nge erngii ei, kongun ei kapli wumb paki tumba. ⁹ Ba wumb owuꞓ owuꞓ kanim ei, kii sik nik kin; en enim nge kupenjing ek ei, ni tonu kindik kin; opu erik kin; ek miꞓ erik kin; lo ek ei nge nik kin; ek opu erik enmin oꞓ ei, nim kankin si kindnjii! Pe sinim piinmin; oꞓ ei sinim kapli paki tunermba mon! Nga oꞓ eꞓe nge, epi mendpiꞓ ka endi, tonu onermba mon. ¹⁰ Wu endi Gos nge men ngii ei, er kis ermba min; wumb tiꞓap kin ek kis nipi ermba ei min, eim nim kunum endeim min taꞓ, wu ei kin ek nikin kin, noman er kun enjii! Nim ek nen kin, eim nim ek ninjii ek ei, piinarpi erim kin, eim kin buꞓ ngungii! ¹¹ Nim piin! Wumb ei nge, andꞓam ka ei si kindinmin. Si kindik kin, en enim nge oꞓ kis ei, en enim to kis mondnum.

Ek Kumb Aninga

¹² Nga ekii se, na wu taꞓ Aremas nin Tikikas kindamb kin, nim kin onguꞓ kunum ei, nim sikir okun kin, Nikopolis konu eꞓe onjii. Nim piin, na ek nip poru nir. Nemb kin, na Nikopolis konu eꞓe ep noꞓ miꞓ owundu kis tumba kunum ei, na konu eꞓe muꞓmbii nir. ¹³ Nim kan kun er molkun kin, wu lo ek piꞓim wu ei, paki tunjii! Siinas kin Apolos teꞓ, andꞓam punguꞓ kin, epi paki tokun ngunjii! Ngan kin punguꞓ ei, epi endi andꞓam eꞓe kurkuꞓ kin, yi enerngiꞓ mon. ¹⁴ Sinim nge wu amb ombu, en enim kongun dinga erik kin, oꞓ kun ka ei, andan tangin kin, wu amb kombur epi sinarpi ermba ei, paki tok erngii miꞓ, ei andan tei! Mon pim kin, wumb ei wii miꞓ molk kin, Gos nge oꞓ kun ka ei, tonu opu kapli enermba mon!

¹⁵ Wumb pei, wu amb na kin moꞓmun wumb ei pei, nim kin noman ka piik ngonmun. Nim kin,

wu amb puꞓ Gos kin oꞓ kun ka pimba er muꞓngii wumb ei, enim sin noman ka piik kin kindei! Gos Owundu nge noman ka wii ei, enim kin pengꞓi!

Pol Mon Pailiimon Kin Polpu Kindim

¹ Na Pol kin Timosii tał, nim Pailiimon noman ka ngonmbuł. Na kan ngii wu mił moł. Nimbił erang na Jiisas Kraiss kin ekii sip, eim kongun enj konu ełe kan ngunjung. Timosii na kin tep to mołpuł kin eim siłip enginjpił. Sił nim noman ngonmbuł Pailiimon. Nim sił kongun enmbił mił yi en. ² Sił nga noman ka Apiya sinim einginjpin kin, Arkipas kin pii gii wumb nim ngii konu ełe, kułou to mołmun. Arkipas eim wu dinga mendpił, Gos kongun dinga kindpi kin, sił enmbił mił yi elim wu ei, Pailiimon nim ngii konu ełe mołum.

³ Sinim Erinjpin Gos Owundu nim, eim kingam Jiisas Kraiss kin, kaplı nim kin noman ka ngambıl kin, nga noman ngangıl kin, nim noman emin peng mulnjii.

⁴ Na Gos Owundu nim kin, noman ka pii ngop kin, na ekii sip kin, ek ka nip end. Eramb kin, na kunum kunum ełe, na nim kin Gos kin prei er ngond. ⁵ Nimbił erang na piind ei, nim pii gii wumb pei, noman kulkun kin, nga nim Jiisas Owundu kin pii gii nikin ekii sin. ⁶ Nga na prei end ei, nim kaplı wumb Jiisas kin pii gii ninmin wumb ei kin, noman ende kindan kin, kaplı enim paki top kin, er dinga kindmba. Nim okun kin kaplı, epi ka ombu piin mił, sin yi ermin. Erpin kin kaplı, sinim Jiisas embe ambıl tonu kindmin. ⁷ Na angnan, na ka mendpił piip kin, nga nim noman ka ei, na ngun ei, na paki tonum. Tang kin, nga nim noman ka ei, wumb pii gii niłmin wumb pei noman tuk ełe kunum kunum paki tonum ku.

Pailiimon Onisimas Orung Simba

⁸ Yi mił erang, na kaplı ek dinga kindip nimbii end. Nimbił erang na Jiisas nga tiłap ełe mołup kin, na ek dinga mendpił kii sip nind kin, kaplı nim oł kun pimba mił yi enjii. ⁹ Ba na ek yi mił ninermbii mon. Wumb kin noman ngolmun oł ei sił ambıl gii ninim. Neng kin, na nim kin kii simbii end. Keimi, na Pol Gos nge ek se andip nip wumb ngop yi eł wu tukui moł. Mołup kin, pe na kan ngii ełe pał ei, nimbił erang Jiisas Kraiss kin pii gii nip kin, ekii sip kin Gos ek nipi wumb ngunj konu ełe na kan ngunjung.

¹⁰ Na nim kin kii sind ei, wu Onisimas nge nip kin kii sind. Sipi kin, eim na kangi mił mułum. Mułang kin na eim arim mił mołup kin, na eim Jiisas kin pii gii ek ei, emb top ngunj kunum ei, na kan ngii ełe pep kin yi enj. ¹¹ Okrii wu Onisimas eim kongun ka wii endi nim kin kun enerim mon; ba pe eim kaplı sił ouni paki topu kin, kongun ka enim.

¹² Pe na eim nim kin, ngo orung kindind ei, na noman tuk orung eim kin ouni ngond. ¹³ Na noman yi piinj ei, eim ya nanim kin tep to mułmba ni piinj. Mołpu kin, kaplı na kan ngii pał mił, eim na paki topu kin, enim konu ełe sipi kin, enim kongun mił yi ermba. Erpi kin, na kan ngii pał ei, nimbił erang na Gos ek ka nip kin, wumb ngunj konu ełe, kan ngunjung. ¹⁴ Ba na kaplı oł kanim kanim endi erip kin, eim kaplı, yi nanim kin mułmba ni piind; ba nim kaplı kumb se piikin kin, ninjii. Nikin kin, na nim kin oł yi erii nip kin, enermbii; ba nim ninim wu Onisimas sikin kin, orung sinjii ei, nimbił erang ninim oł yi ermbii ni piin kin, ei yi mił ku enjii.

¹⁵ Nimbił erang, wu Onisimas eim nim kin si kindpi pupu kin,

kunum kinan multum. Moḷpu kin, eḷe nge eim orung omba ei, nim kin kunum kinan olt kis ei, nim eim ambiḷ gii ni se muḷmba ni pi-ind. ¹⁶ Ok eim nim kin kongun wii kunum kunum er muḷum; ba pe Onisimas eim wii mendpiḷ moḷpu kin eim kongun wu wii endi mulalim mon. Eim silip nge engin-jpiḷ. Silip eim noman ngumbuḷ ei, eim na angnan miḷ eim na noman mendpiḷ ngond. Nim kapli, eim noman mendpiḷ ngun. Nimbiḷ erang ok eim nim kin kongun kunum kunum wii er ngolum. Ba pe eim kongun wu mendpiḷ mon; ba Jiisas nge embe eḷe eim nim angnim miḷ moḷum.

¹⁷ Yi miḷ pe nim na kin Kraiis nge kongun ende wu ni piin kin, kapli nim wu Onisimas nim se orung sin ei miḷ, kapli yi miḷ ku nim na sinjii. ¹⁸ Sikin kin, eim okrii nim kin oḷ kun pinaḷim miḷ endi erim kin, kapli nga nim epi endi ei, eim nim kin ngo pendim kin, kapli nim na kin ngo orung kindnjii. ¹⁹ Na Pol nanim angil eḷe, mon ei puls eḷe, ei keimi nind. Na kapli eim nim kin epi endi sipi no pendim kin ei, kapli na nim kin ngo orung kindmbii; ba na nim epi na ngunjii ei ninand mon! Nimbiḷ erang nim na kin noman konj pei ngunjii ei, na ninand ku. Nimbiḷ erang na nim arnim miḷ moḷup kin Jiisas nge ek ka nip kin, nim ngamb kin, nim eim kin pii gii nin. ²⁰ Keimi angnan; na kapli nim oḷ ei erkin kin, na kin paki to ngunjii. Nimbiḷ erang silip, Jiisas Owundu kin pii gii nipiḷ moḷmbuḷ. Nim kapli ek nikin kin, na noman tuk er dinga kindkin kin, kaimb se ngunjii. Ngan kin, silip Jiisas Kraiis kin pii gii nipiḷ kin, angim angim moḷmbuḷ.

²¹ Na piip kin, na mon ei poḷup kin nim kin ngond ei, na nim kin kii sip enjii pa ninj miḷ, nim am ekii sinjii. Ei na ni piind ei, nim

kapli oḷ kun ka na kii sinj miḷ, am erkin ernding pukun kin, nga na kii sinj miḷ, enjii en. ²² Kunum eḷe, nim Onisimas se orung sinjii kunum ei, nim na pimbii konu eḷe endi er kun enjii. Nimbiḷ erang na namin nim kin ombii ni piind. Nimbiḷ erang enim Gos na kin prei er ngonmun ei, Gos piipi kin, na enim kin orung kindmba.

Ek Osii Endi

²³ Epapras eim nim kin noman ka ngonum ei, eim na kin kan ngii eḷe ouni paḷmbiḷ. Nimbiḷ erang eim Kraiis Jiisas kin pii gii nim ku. ²⁴ Nga yi ku Mak ni, Arisakas ni, Diimas ni Luk ni wu kei en enim, yi ku enim kin noman ka ngonmun. Ngok kin en enim na kin kongun tep to erpin erpin enjpin wu kei moḷmun.

²⁵ Kapli Jiisas Kraiis Owundu nge noman ka ei enim noman tuk gui eḷe, tep to muḷangli!

Gos Mon Endi Eipru Wumb Kin Kindim

Gos Eim Ek Ka Nipi Eim Nge Kingam Ngang Kin Sinim Kin Tor Kindim

¹ Kumb ok, Gos eim oġ kanim kanim pei ni, ek kunum kunum pei nipi kin, sinim Jura wumb kin, sinim nge kupenjpin noġ kin nirim. Ek ei, Gos nge epi ekii se tonu omba piik nik tor kindimmin wumb kin, nipi ngurum. Ngang kin, sinim kin ngunjung. ² Ba akip kunum poru nimba kunum ei, Gos eim kingam Jiisas kin, ek ka nipi, sinim kin ngurum. Pe Gos eim nge kingam mondpu kin, epi kanim kanim pei sipi kin, eim nge epi tep erpi muġmba. Ei eim Gos kin ouni molkuġ kin, mei nin, epi kanim kanim pei erkiġ. ³ Jiisas nga eim Gos nge tilang owundu nge, min men andan topu kin, nga Gos nge oġ kun ka moġum miġ, oġ ei min men miġ andan tonum. Nga Gos eim nge noman dinga nge ek ele, epi kanim kanim pei eririm ei, ambiiġ gii nipi tonu embiiġ. Ekii se, eim wumb nge oġ kis enjing oġ ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi poru nim kin, kapġi eim tonu epin konu ele, Gos nge eim angip tung dung dinga ele, kun moġum. Gos eim nge noman dinga ele, tep elim konu ele kin, ouni moġum.

Gos Eim Nge Kingam Ei Owundu Moġpu Kin, Nga Enjel Ombu Ngonum

⁴ Nga Gos eim nge kingam Jiisas eim Owundu mendpiġ, moġpu kin, eim enjel ombu ngonum. Nga Jiisas nge embe ei am Owundu mendpiġ tonu pupu kin, enjel nge embe ei to mani kindnim. Nga Jiisas nge embe ka wii mendpiġ. ⁵ Yi miġ, Gos eim enjel kin ek endi nipi, ngunerim mon,

“Nam nge kingam. Akip, na nim nge arnim miġ muġmbii.”

Nga Gos ek yi miġ endi nipi kin, enjel ngunerim mon ku.

“Na eim nge arim muġmbii. Nga eim nam nge kingam muġmba.”

⁶ Nga kunum ele, Gos eim nge kingam kumna ei, ya mani mei ele kindim kin, eim ek yi nim ku.

“Nga na Gos nge enjel pei eim kin men tok erngii.”

⁷ Ba ei Gos eim enjel kin ek yi nirim,

“Na Gos na nge enjel ei er kindip kin, konu pop miġ tonu om. Nga na nge kongun wumb ombu er kindip kin, dup anmbiiġ miġ mulnjung.”

⁸ Ba nga eim kingam kin Gos eim ek nga yi nim,

“Gos nim nge king pel konu owundu ele, kunum kunum mulnjii. Na nim oġ kun ka elin oġ ei kin, nim nge king pel konu ele nim wumb tep ka mulnjii. ⁹ Nim oġ kun ka oġ ei kin, ka piikin kin, noman ngoġun. Nga nim wumb lo ek to kindilim oġ ei, nim noman enanim mon mendpiġ. Yi miġ erang, na nim nge Gos nim kin kopung bein top kindind. Kindamb kin, nim wu owundu to kindamb kin, nim ka piilin. Nga nim angnim noġ ei, ka piik, yi miġ enerngii mon.”

¹⁰ Eim nga ek yi nim ku,

“Nim kumb ok mendpiġ, nim Owundu molkun kin, mei ele eririn. Nga nim nge angiiġ ele kupu muġ ei eririn ku. ¹¹ Nga muġ mei ei kunum kunum mulerngiiġ mon; ba nim kunum kunum mulnjii. Nga muġ mei ouni, kon alap ok nge miġ, tonu omba. ¹² Nga wumb endi konduk oknge

ambilpi, mikim makim erpi, si kindmin. Si kindpi kin konduk eipi endi konj kindim ei yi mił, nim muł mei ak tokun kin, yi enjii. Ba ni ninim kunum kunum mołun mił, yi minj molkun kin, nim oł eipi mił enenjii mon. Nga nim nge kung pani ei, poru ninermba mon!”

¹³ Nga Gos eim ek endi nga nipi eim nge enjel endi kin ngunerim mon; ba eim nge kingam kin yi nirim.

“Nim ya na moł konu ełe, angil tundung dinga ełe mulnjii. Molkun kin, na nim nge opu orung wumb ei eramb kin, nim nge simb ełe, peł epi mił mandring mundmbii.”

¹⁴ Enjel ei nipe mił mołmun? Ei en enim owundu mił molałmin mon; ba en enim Gos nge gui mił molk kin, en enim Gos nge kongun erik. Yi erangin kin, eim kindang ok, wumb nii endi, en enim Gos sipi orung simba nge wumb, paki tungii nge onjung.

2

Gos Wumb Sipi Orung Simba Ei Epi Owundu

¹ Ei yi mił peng kin, sinim Gos nge ek ka keimi ei, Jiisas nirim mił, piinjpin kin, kapli sinim nga kom sepin kin, dinga ambil gii ni, ekii sipin er mułmun. Mon pim kin, simin noman temb nipin kin, sinim Gos ek ka ei si kindpin punmun. ² Yi mił kumb ok, enjel pei Gos nge ek ka ei kun ni tor kindik ei, keimi andan tok, enjing kin, kapli wumb nii endi, lo ek ekii sinarik kin, Gos ek ei piinarik enjing kin, Gos eim wumb ei kin kumep kis ei kun ngum. ³ Ngopu kin, sinim nimbił oł erpin kin, Gos nge kumep kis ei sinermin ei, nga sinim eim kin sipi orung simba nge ninim ek ka ei, buł ngopun

kin, piinenjpin kin, kapli sinim yi ku kumep kis simin. Nga kumb se, sinim nge Owundu eim sinim sipi orung simba nge ek ei, ni tor kindim. Pe nga, wumb en enim, eim ek ka ei piinjing wumb ei ni, ek nik tor kindik, sinim ngok ek ei keimi, pa ninmin. ⁴ Nga kunum ełe endi ku, Gos eim ek ni tor kindpi kin, epi dinga kopur andan tum. Topu kin, eim oł ka kopur ni, jep oł kanim kanim erpi kin, to tor kindim. Nga Gos nge Gui Ka epi ka wii ngołum epi ei, eim nge noman ełe ngum ei, sinim andan topu kin, Gos ek ka ei keimi nipi ngum.

Jiisas Sinim Sipi Orung Simba Nge Pułwu

⁵ Pe nga sinim mei konu eipi ełe, ekii se tonu omba ei ninmin. Gos eim nge enjel ei er kindang molk kin, mei konu ełe, tep erngii ninerim mon; ba Gos eim kingam kin yi mił nirim. ⁶ Wumb endi eim Gos nge ek ka ok pułum mił yi ninim,

“Wu nipe wu peng kin, Gos wu ei kin nim noman ngołun? Min wu ei nipe wu peng kin, Gos nim wu ei kin noman to piikin kin, tep ka en? ⁷ Gos nim wu eririn kunum ei, aninga kopur mani kembis erpi kin, enjel kin mandring kindrim. Nga ekii se, nim wu ei kin tilang owundu nin, embe ambil tonu kindkin kin, ngokun ei. ⁸ Nga nim epi pei wu ei nge simb ełe mandring kindkin kin, tep ermba nge mundun.”

Keimi, Gos eim epi pei wu kin mandring kindpi kin, tep ermba nge mundum. Mondpu kin, Gos epi endi wu kin mandring kindpendpi kin, endi sinermba mon. Ba akip kunum ei, sin kinanmin ei, wu eim epi pei tep enim ei mon! ⁹ Ba pe, sinim Jiisas kaninmin. Eim kunum kopur aninga, mani kembis enjel kin mandring mundang

mulum. Mulang kin, Gos eim king mił tilang owundu nin, eim embe ambil tonu kindim. Nimbil erang eim kolpu kin, eim ngenj kumbii sim ele, ol yi mił erim. Yi mił erang, Gos eim noman ka ngopu kin, Jiisas wumb pei kin, kulmba nge paki topu erim. ¹⁰ Gos erim ol ei, ei ol kun ka mendpil. Nimbil erang Gos eim epi pei nge pulwu. Eim epi pei ombu, eim embe ambil tonu kindngii nge eririm. Gos eim noman ele kangil ombu pei tu wupu kin, eim nge tilang owundu ka wii ei ouni singii. Yi mił erang kin, eim Jiisas ngenj kumbii sim ele nge, Gos eim wiik turum. Topu Jiisas erang kin, sinim sipi orung simba nge kumna mendpil nin, ol kun ka wii mendpil tonu om.

¹¹ Yi mił, Jiisas eim wumb ol kun ka elim wu ei kin, nga wumb en enim ol kun ka wumb tonu onjung ei kin, Ernjing Gos ende molum. Yi mił erang ele nge, Jiisas eim wumb ei, angnan nol nimba ei, singambil kulerim mon. ¹² Nga Jiisas eim ek yi mił ninim, “Na nim Gos nge embe ele nip kin, ek ni tor kindip kin, nam angnan nol ngumbii. Na golang ni tor kindip kin, enim wumb pei kulou tungii konu tuk mii memb ele, nim embe ambil tonu kindmbii,” pa nim. ¹³ Eim nga ek yi nim, “Na nam angim nol kin ouni Gos kin pii gii nimbii.” Eim nga ek yi nim ku, “Na ya ele mol, Gos na ngum kangil ombu kin ouni ni molmun.” ¹⁴ Yi mił erang kin, kangil ei ngenj miyem wumb mił molmun. Mulangin kin, Jiisas eim yi mił ku, wumb nge ngenj miyem ele sipi tonu opu mulum. Eim ol yi mił erim ei, eim kulmba nge erim. Erpi kolpu kin, Seisen wumb koltmun ol ei nge dinga salim wu ei, eim to kis erpi mani kindmba. ¹⁵ Nga Jiisas ol yi erpi kin, wumb kan ngii mił kunum kunum molk kin, kongun wii erik mulnjung wumb ei, eim

sipi orung seng kin, wii mulnjung. Nimbil erang wumb ei, en enim kulngii ol ei nge, mund mong erik mulnjung. ¹⁶ Yi mił erang kin keimi Jiisas eim enjel ei wumb mił mon; ei eim paki tumbii ni pinerim mon; ba eim Eiparam nge sinim tilap wumb ei, paki tumbii ni piinim. ¹⁷ Ei yi mił, Jiisas eim nge angim nol molmun ei mił, ol kanim kanim pei elim ei mił ku, eim kin tonu omba. Wang kin, eim kapli, Gos kin kulmal kalilim wu num molpu kin, Gos nge kongun ermba. Erpi kin, eim wumb kin kaimb sipi kin, eim kongun kun ka mendpil er mulmba. Mulang kin, eim kapli wumb pei nge ol kis ei, kil ngopu si kindmba. ¹⁸ Nimbil erang ei eim ngenj kumbii ei, eim kin tonu wang kin, ol ermba mił, kenmbii ni piipi erim. Yi mił erang kin, ngenj kumbii wumb kin tonu wang kin, ol ermba mił, kenmbii ni piipi erim ei, eim kapli dinga peng kin, wumb ei kin, paki topu ermba.

3

Jiisas Owundu Molpu Moses Ngonum

¹ Na nge Kraiss kin pii gii ninmin nge angnan nol, enim Gos epin konu ele, molpu kin en enim mundang eim nge wumb molmun. Enim Jiisas molum mił, pii kun erik, eim Gos nge ek se andilim wu nin, kulmal kalilim wu owundu nin, enim eim kin pii gii nipin kin, eim embe ni tor kindngii. ² Jiisas ei molum mił Gos eim mondpu kin, eim nge kongun kun ka erpi kin, Gos ek nirim mił ei, ekii sipi, keimi elim. Ei yi mił ku, Moses eim Gos ngii ele ok kongun erim mił, eim Gos nge wumb tilap kin, ol kun keimi elim. ³ Ba Gos eim ni piim mił, Jiisas eim kapli eim embe owundu tonu pang kin, Moses nge embe mani pum. Nimbil erang wumb endi Jiisas eim ngii tekim

wu ei, eim embe tonu pang kin, nga Moses sinim mei wumb mendpil ngii mił, eim embe ei mani punum. ⁴ Yi mił, ngii endeim endeim ni, wumb endi eim takilim; ba Gos eim epi kanim kanim pei eririm pulwu mołum. ⁵ Pe nga Moses eim Gos ngii pei kongun wu mołpu kin, kongun kun ka erim. Erpi kin, Gos nge kongun wu mołpu kin, Gos nge epi kanim kanim ekii se ek nimba mił, ek ei Gos tilap wumb Esrel kin ni tor kindim. ⁶ Ba Krais eim Gos nge kongun wu minj mon; ba eim Gos kingam mołum ku. Mołpu kin, eim Gos nge ngii ei tep er mołum wu owundu ei kun ka tep elim. Pe nga sinim pii gii ninjpin kin, ambil gii dinga nipin kin, eim kin ka piipin kin, Owundu orung omba nge kui er mułpun kin, kapli sinim eim nge wumb ngii mił eim tep er mołum mił, sinim mułmun ku.

Gos Nge Wumb Kor Kunum Singii

⁷⁻⁸ Yi mił erang kin, Gos nge Gui Ka ek nirim mił pii kun ermin.

“Akip kunum ei enim Gos ninim ek ei, piik enjing kin, kapli enim noman tuk ele dinga kindnerngii mon! Ei yi mił, Esrel wumb kumb ok, na nge ek to kindik kin, nga na kin ek kis ninjing kunum ei, mei wii sim konu ele molk kin, na oł ermbii mił, kenmin ni enjing. Erik kunum ele, en enim noman tuk ele, dinga kindik enjing. ⁹ Na oł ka wii kanim kanim enj mił ei, kanik kin, kung ngii engki kapli kapli opu purum. Ba nga mei wii sim konu ele enim nge kupenjing noł ombu, na ermbii mił kenmin ni enjing. ¹⁰ Yi mił erangin kin, na wumb ei kin popuł kis sip kin, nga na ek yi ninj. ‘Enim wumb ei, kunum kunum ei, enim nge

noman tuk ele, oł kis erik punjung. Puk kin na nge oł kun ka noman enerang kin, ekii sinenjing mon.’ ¹¹ Pe nam popuł kis sip kin, na ek keimi dinga nip, tonu kindinj. ‘Wumb ei en enim na moł konu ele, tuk ok na nge kor konu ka wii ele mulerngii, mon mendpil!’ ”

¹² Na nge angnan noł, enim kan kun erik mułngii! Mon pim kin, wu endi enim mołmun konu ele, tuk mołpu kin, eim noman tuk ele, kis piipi kin, pii gii ei si kindpi kin, eim Gos kunum kunum mołum Gos ei kin, buł ngopu, ermba. ¹³ Ba enim kapli kunum kunum enim wumb endeim endeim ni paki tołum ek ka ei, nik nunggii. Ngok kin, Gos pe akip kunum ei, akip mołum mił, yi erngii. Mon pim kin, wu endi enim tuk mołmun konu ele mołpu kin, oł kis ek kend topu oł ei erang kin, wu endi nge noman tuk ele, dinga kindpi ermba. ¹⁴ Yi mił, sinim kumb se Krais kin pii gii ninjpin kin, kapli pe pii gii ei, ambil gii ni mołpun kin, kapli kunum poru nimba kunum ei, yi mił enjpin kin, kapli sinim Krais kin ouni ende keimi pupun mułmun.

¹⁵ Ei Gos nge ek ka ei ek yi ninim, “Akip kunum ei, enim Gos nge ek ka ei pii gii ningii. Nik kin, kapli enim noman tuk ele ambil gii dinga ninerngii mon! Ei yi mił erang, kumb ok Esrel wumb nam ek to kindik kin, nga na kin ek kis ninjing.”

¹⁶ Wumb nii endi, Gos ek piik kin, nga buł ngok ekii sinenjing wumb ei, eim nge wumb Moses Eisip konu ele mulnjung wumb ei, si kindik kin, tor tu wum wumb ei mendpil, oł yi mił enjing. ¹⁷ Ei wumb nii endi, Gos en enim kin kung ngii engki kapli kapli pei popuł kis sim? Ei eim nge wumb oł kis enjing ele nge, en enim kin

eim popul kis sim wumb ei, en enim konu wii sim konu ele, mani puk kulnjung? ¹⁸ Pe wumb nii endi, Gos ek dinga ni tonu mendpil kindpi kin, yi nim. Wumb ei na kor konu ka wii ele, tuk pu mulerngii mon? Ei wumb nii endi kin ek ninim? Ei wumb kopur en enim, Gos ek to kindik, ekii sinarik enmin wumb ei kin ninim. ¹⁹ Yi mił nga, sinim piinmin ei, wumb en enim Gos kor konu ka wii ele, kapli tuk punerngii mon. Nimbil erang wumb en enim, Gos kin pii gii ninenjing mon.

4

Gos Nge Wumb Ei Gos Nge Kor Ka Ei Singii

¹ Pe sinim kin Gos eim ek dinga keimi nipi kin, sinim eim kin konu ka ele kor mułngii nim konu ei, pe piram salim. Pe sinim wumb kopur mund mong ermin. Mon pim kin, sinim wumb kopur mołmun konu ele, wu endi tuk mołum kin, Gos konu ka ele, kor mułmun konu ele, kapli enerim kin, tuk punermba. ² Yi mił, sinim Krai nge ek ka ei piinjpın mił, Esrel wumb ok yi ku piinjing. Ba Krai nge ek ka ei, enim piinjing ei, enim paki tunerim. Nimbil erang en enim, ek ka ei piik enjing; ba en enim pii gii ninenjing mon! ³ Ba pe sinim wumb nii endi Gos kin pii gii ninjpın kin, Gos nge kor konu ka wii ele, tuk pupun kin, Gos kin ouni kor mułmun. Nga Gos eim ek yi nirim,

“Na nam wumb nge ol kis ele popul sip kin, ek keimi dinga tonu kindip yi nir. ‘Pe wumb ombu en enim ya tuk nam kor konu ka wii ele ok kor mulerngii mon!’” Gos eim ek yi nirim.

Neng kin, ei eim mei ni, epi pei kongun er poru nirim kunum ei, kor mułmbii nirim mił, pe piram mołum. Mołpu kin, Gos kor konu

ka wii piram palim ele nge eim yi ninim. ⁴ Yi mił pe Gos nge ek ka ok mon pol pendrim kunum ele angil orung nga tał, ele nge ek yi nirim. “Pe Gos eim nge kongun kunum angil orung nga endeim ele, kongun eririm. Nga kunum endeim ele Gos eim kor multum.”

⁵ Pe nga Gos ek ka ele nge yi nirim, “Enim wumb ei nam kor konu ka ele tuk ok na kin kor mulerngii mon mendpil!” pa nirim.

⁶ Yi mił erang, wumb nii endi, Gos ek ka ei piinmin wumb ei, Gos kor konu ka wii mołum konu ele piram mołum ei, aki topu seng kin, tuk pungii. Nga wumb en enim Gos nirim ek ka ei, ok piinjing; ba Gos nge kor konu ka mołum konu ele, tuk punenjing mon. Nimbil erang wumb ei Gos eim ek ka dinga keimi nirim ek ei piik; ba nga ekii sinenjing mon. ⁷ Pe nga Gos kunum endi tonu kindmbii nirim, “Akip kunum ei mendpil tonu kindmbii,” nirim. Nga kindpi erpi kin, Gos ek yi nipi, Deipis kin ngurum ei, kung ngii pei o purum mił, yi ku ekii se nirim.

“Akip kunum ei Gos nge ek ei piik enjing kin, kapli enim noman tuk ele dinga kindnerngii mon! Enim Gos ek ei ekii singii!”

⁸ Ba Josuwa wumb ei tep er sipipi wumb ei kor konu ka ele, si pang kin kor mułalangin kin, kapli Gos nga kunum endi, ekii se kor ka wii mułngii nge, ninenełang mon. ⁹ Yi mił erang kin, Gos nge wumb ei, en enim Gos nge kor konu ka wii mułngii kunum ele piram salim. ¹⁰ Yi mił, wumb nii endi Gos kor konu ka ele tuk pum kin, kapli wu ei, eim nge kongun erim mił, kor mułmba. Ei yi mił, Gos eim kongun erpi kin, nga kor mułum mił wu ei, yi mił ku mułmba. ¹¹ Yi mił erang, sinim noman dinga kindpin kin, Gos nge

kor konu ka wii ele, tuk bin nipin ermin. Mon pim kin, wumb endi Gos ek ekii sinarpi mułum kin, ok wumb enjing mił, yi mił ku Gos kor konu ka wii ele, tuk punermba mon!

¹² Yi mił, Gos nge ek ka ei nirim mił piram pałim kunum kunum konj mułang kin, noman dinga peng kin, wumb kin kongun enim. Gos nge ek ka ei, tui jik anmbił tał tukum salim mił ei, to mani kindim. Kandang kin, ek ka ei wumb noman tuk ele, tuk mendpił punum. Pupu kin, ei tuk mii memb noman tuk ele nin, noman tuk gui ei ni, wumb yi mił ku mok gopsing ni, embił sikin ei ni, mok topu kapli elim. Nga Gos ek ka ei, noman tuk ele noman to piingii nin noman tuk nge noman enim mił ei, mok topu kun enim.

¹³ Nga epi endi Gos eririm epi ei, Gos ningił ele, kapli koi ermba mił mon. Ba epi pei ei peni ele, aki topu salim ei, Gos ningił ele, kanpi poru ninim. Neng kin, Gos sinim enmin oł pei, kanpi piipi kin, mok topu ermba.

Jiisas Sinim Nge Kulmał Kalmin Nge Owundu Mołum

¹⁴ Pe nga sinim nge kulmał kalmin owundu Jiisas Gos nge kingam ei, epin konu ele tuk mendpił pupu kin, Gos kin mołum. Yi mił erang, kapli sinim nge Owundu Jiisas ei, eim kin pii gii nipin kin eim ambił gii nimin.

¹⁵ Yi mił, sin sinim noman dinga ei pinerang kin, sinim nge kulmał kalilim owundu ei, eim sinim kin kaimb sipi piinim. Piipi kin sinim kin ermba mił kenmbii ni piipi erim mił, oł enmin oł ei, kanim kanim pei Owundu kin, yi mił ku tonu om; ba eim oł kis endi eneririm mon! Yi mił erang, eim kapli sinim paki tumba. ¹⁶ Yi mił erang nga, sinim Gos nge king peł ele, noman ka ngołum konu ei, tungu enarpin kin, mandi pupun prei

erpin mułmun. Mołpun kin, sinim Gos nge kaimb sipi kin, noman ka ngopu kin, oł ei, sinim nge embin simba ei, paki tang kin ei simin.

5

Sinim Nge Kulmał Kalilim Owundu Jiisas Kaimb Sipi Ngonum

¹ Yi mił peng kin, sinim oł yi mił elmin. Sinim Jura men ngii kulmał kalilim owundu pei, wumb tuk mołmun wumb ei tonu kindik mondułmun. Eim wumb kin, Gos kin tuk mii memb mołpu kin, Gos kongun erpi kin, wumb paki tołum. Tang kin, eim wumb oł kis elmin oł ei kin, kulmał kalilim oł ei nin, epi ka wii ei, Gos kin ngołum ei nge, oł kis kił ngopu, si kindmba.

² Nga eim wumb nii endi, eim Gos oł kun ka pii kun enarpi kin, nga Gos nge oł kun ka ekii sinermba wumb ei kin ek dinga ninarpi kin, giyeng nipi elim. Nimbil erang ei, eim wu endi ku, eim nge ngenj dinga pinerang kin, eim kapli wumb pei paki tumba? ³ Nga nimbil erang eim nge ngenj min, noman dinga pinerang kin, kapli eim Gos kin kulmał kalpi ei, eim nge oł kis erim ei eim mendpił ngunermba mon; ba nga wumb eipi nge oł kis enjing kin, kulmał kalpi ouni ngumba ku. ⁴ Nga kulmał kalilim owundu nge, kongun embe salim. Seng kin, wu endeim ei, eim embe ambił tonu kindpi kin, eim noman ele kongun ei, ermbii ni piinerim mon. Ba Gos ei eim mendpił, wumb ei to tonu kindpi mundang kin, kongun elmin. Gos ok erang yi ku, Eron kulmał kalilim owundu nge kongun ei, wii topu kin, oi nipi kin, tonu kindpi mundum.

⁵ Ei yi mił ku, Kraiss ei eim embe ambił tonu kindpi kin, kulmał kalilim owundu mułmbii, pa ninerim mon. Ba Gos ei eim to tonu kindpi mondpu kin, kongun

ei ngum. Ngopu kin, Krai kin ek yi nipi ngum,

“Nim nam nge kingnan. Akip kunum ei, na nim arnim moł,” pa nim.

⁶ Nga eim mon eipi endi ele, ek yi nirim ku.

“Nim Gos nge kulmał kałim wu endi kunum kunum molkun kin, wu Melkisirek eim kulmał kałpi elim mił, nim yi ku ekii sikin er mołun,” pa nim.

⁷ Pe Jiisas eim ya mani mei ele multum kunum ei, prei erpi, kii sipi kin ke dinga pei nipi kin, ningił ka mani opu kin, Gos ngurum. Ngang kin, eim piim ni Gos eim kaplı eim kulmba oł ei, si tor simba ni piim. Nga Jiisas prei erim mił, Gos piipi mołpu kin, paki tum. Nimbil erang eim Gos noman ele, ekii sim. ⁸ Jiisas eim Gos nge kingam; ba eim ngenj kumbii sim ele, oł yi mił erim ku. Erang ele nge, andan keimi mendpił topu, Gos ek nirim mił, ekii sipi mendpił er mołum. ⁹ Pe eim oł kun ka mendpił erang kin, wumb Gos kin sipi orung simba. Sipi kin, eim kunum kunum konj mułngii nge pulwu tonu om. Wang kin, wumb eim kin pii gii nik kin, ekii sik erngii wumb ei nge, sipi orung simba. ¹⁰ Nga Gos Jiisas eim kulmał kałim owundu ei, to tonu kindpi mundum. Mundang kin, eim Melkisirek kulmał kałim oł ei, yi mił ku ekii sipi er mułmba.

Wumb Gos Kin Buł Ngok Kin, Orung Pungii Ei Nge, Kan Kun Erik Mułngii

¹¹ Pe sinim Melkisirek ek ei nge, ek pei pałim ni piinmin; ba ek ei er kun erpin ni, andan topun kin, enim ngumun ei, ngumun mił nenj? Nimbil erang ek dinga pul ei, enim pii kun erngii nge, noman pinałim wumb mił, tonu onjung. ¹² Yi mił pe, sin enim wumb kin kengip ek kunum olt andan topun

kin, enim wumb eipi kin, kaplı andan tungii. Ba wumb endi enim kin kengip ek ei, andan topu kin, Gos ek ka mong kumna ei, andan topu enim ngumba. Ei yi mił, pe enim kuni mendpił mił nungii; ba enim kaplı enanim mon. Ba enim yi mił, am to nok ei, minj nok molk pungii. ¹³ Yi mił, wumb nii endi am to nok numba wumb ei, eim dinga pinerang kin, kangil kembis mił, pirał mołum. Nga wumb ei, Gos nge oł kun ka oł ei, piik kun enanmin mon. ¹⁴ Ba kuni mendpił nołmun wumb ei, en enim tonu wangin kin, wumb dinga mołmun. Nga wumb dinga ei, kaplı oł kis min, ka salim oł ei, kenmin ni piik enjing. Nimbil erang en enim oł kun ka ele, minj molk pulmun.

6

Sinim Krai Kin Pii Gii Ei, Ambil Gii Nipin Mułmun

¹⁻² Yi mił pe, sinim Krai nge ek ka kumna nge kengip ek kembis kembis ei, pirał mularpin nga ek ka dinga pule ei, piipin kin, er mułmun. Mułamin kin, wumb dinga mił tonu opun mułmun. Sinim ngii tumunj mił kunum kunum pulanmin mon. Pule ei yi mił, sinim kumna ek ka kembis kembis ei, noman tuk ele ak topun piimin ni, ek ka ei, sinim buł ngopun kin, oł kis enjpin oł ei, noman konj ka pinałim mił ele pirał mulermin mon. Nga ek ka kembis kembis kumna ei Gos kin pii gii nimin ni; ek ka ei, kengip ek kanim kanim noł was ni wumb peng noł pendik ngok enmin oł ei ni; nga angil tonu peng ele ambilk Gos Gui Ka simin ni prei erngii ei ni; nga enim wumb kolk kin; nga konj tonu ok angk mołmun ei ni; nga kos owundu piipi kumep kis kunum kunum singii nge ek ei mendpił piik kin, mulerngii mon. ³ Sinim oł yi minj er mułmun ei, Gos eim sinim nge andlam ei aki

topu nim kin, kapli oł yi ermin. ⁴ Yi mił, wumb en enim nge noman tuk aki tok kin, Gos kin orung ongii ei, kapli enanim. Wumb ombu en enim Gos ek ka keimi ei, piinjing wumb ei, en enim Gos noman ka epi ei, tonu epin konu ele salim ei sinjing. Sik kin, nga en enim Gos nge Gui Ka epi ka wii ei, mok to sinjing ku. ⁵ Nga enim Gos ek ka ei piinjing kin, ei ka wii ni piingii. Nga Gos nge mei ka wii ele, noman dinga ei, tonu omba mił ni piinjing ei, ka wii ku ni piingii. ⁶ Ba wumb en enim Gos kin buł ngok kin, en enim oł kis enjing ei, kaimb si piik kin, buł ngok, si kindnanmin. Nimbił erang wumb kopur en enim, Gos eim kingam ei, ond peri ele birim bup mił, nga to kundnjung. Nga eim wumb mulnjung konu ele wumb ei, kumb ele nga ambiił gii nik erangin kin, singambiił sipi piim. ⁷ Ei yi mił peng kin, mei konu kembis endi sim ei, konu kumb pei topu, mani om. Opu kin, mei er ka erpi tonu wang kin, kuni mong ka topu kin tonu opu mułmba. Mułang kin, aka pin kuni ei, wumb telnjing wumb ei, paki tang kin, Gos eim erang kin, aka pin ka wii mił tonu omba. ⁸ Ba aka pin ei, kan gal kanim kanim ei tonu wang kin, kapli ei mei er kis enim. Erpi kin, Gos nge ningił ele mandi topu, kis erpi kin, ekii se mendpił dup mił nopolu poru nimba. Mei poru nipi kin, yi mił ku, wumb oł kis elmin wumb ei, poru nimba ku. Ba wumb oł kun ka elmin wumb ei, Gos kin epi ka wii singii. ⁹ Ba pe sin ek embin endi enim kin yi ninjpin kin, na nge wumb puł ombu enim, Gos ek ka ei, enim buł ngok, si kindnerngii mon; ba sin keimi piinmin ei, epi ka wii oł ei nge, Gos enim sipi orung simba. ¹⁰ Yi mił, Gos eim oł kun ka elim nge pułwu mołpu kin, en enim kongun ok enjing oł ei, Gos

eim ouru ninermba mon. Nga enim noman ngonmun oł ei nge, andan tok, eim kin ngunjung kin, enim engnjing noł, Gos kin pii gii ninmin wumb ei, paki tok kin, nga yi ku erik mołmun. ¹¹ Pe sinim noman owundu endi to piimin ei, enim endeim endeim ni, noman dinga kindik ei, minj pepi pang kin, kunum poru nimba kunum ei, poru nimba. Pe enim Gos nge ka wii endi kenmin ni, piinmin kui erik mołmun ei, keimi tonu omba ei kenmin. ¹² Yi mił enim kongun enarik kin, ten kulerngii mon. Ba enim wumb pii gii nik kin, ten kularik enmin oł ei, yi mił enim ekii sik erngii. Erik kin, Gos ok ek nipi ngumbii nirim mił epi ei, kunum olt kui er molk pangin kin, ngang singii. Nga enim yi ku, wumb ombu elmin mił erngii.

Gos Eim Keimi Piipi Kin, Ek Keimi Dinga Ele Nge Pii Gii Nimin

¹³ Kumb ok, Gos ek keimi dinga nipi, Eiparam ngurum ek ei, oł nipe oł endi ermbii ni piirim oł ei, nga Gos eim kin nirim. Kunum ele wumb endi eim owundu mołpu kin, Gos kamb mani kindneririm mon. Kindnarpin kin, nga eim ek keimi dinga ni pendrim ei, eim nge embe ele piipi kin, nirim. Nirim ele nge, dinga ngolum. ¹⁴ Ngang kin Gos eim Eiparam kin ek yi nirim, “Na ek keimi dinga nim kin ni pendinj ei, na ek ka wii endi nip ngamb kin, nim nge kupanim noł wumb tilap ei, pei tonu ok mułngii,” pa nim. ¹⁵ Nga wu Eiparam eim kunum olt ten kularpi kin, kui er mołpu kin, Gos eim kin ek keimi dinga ni pendrim mił, epi ngumbii ninim epi ei, ngang sirim. ¹⁶ Pe wu endi, eim ek keimi mendpił dinga tonu kindpi endi ermbii nilim ei, eim wumb endi, eim embe tonu pułum wu owundu ei kin ek dinga ouni piipi nilim. Pe ek keimi mendpił

nılmin ek dinga ei, en enim wumb kin ek orung orung mił nılmin ek ei, pandi tok poru ningii. ¹⁷ Yi mił erang, kumb ok Gos eim noman eł oł endi ermbii nılmin oł ei, eim nipi peni ełe kindpi kin, wumb nii endi ek keimi dinga nipi kin, nipe epi endi simba nılmin oł ei, si kindnalim mon mendpił. Yi mił peng, eim ek keimi dinga ni nga eim nge embe ni pendilim ek ei, epi ka ei kin, pep ende kindilim. ¹⁸ Yi mił, pe epi kei dinga salim epi ei, to eipi eipi kindpi kin, enermba mon. Gos eim ek keimi dinga mendpił nipi, tonu kindpi kin, nga eim ek kend topu enermba, mon mendpił! Oł ei, sinim wumb noman tuk ełe, er dinga kindang kin, sinim sikir pupun kin, Gos mołum konu ełe mandi pupun mułmun. Yi mił erang, sinim nge noman tuk ełe, Gos nirim mił epi ka wii ei, ambil gii nipin kin, kui er mułmun. ¹⁹ Pe Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, yi mił noł sip si pendngii erik kin, epi wurup nipi, kan kin ambil gii nılmin epi ei mił, Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, sinim noman tuk ełe, yi mił ambil gii nipi, dinga ngumba. Ngopu kin sinim kui er mołmun epi ei, nga ambil gii nılmin wu owundu ei yi mił eim pupu kin, Gos nge men tołmun ngii owundu nge, palting ka wii mendpił ei nge, alap owundu tukrung pandi to sim konu ełe pum. ²⁰ Pupu kin, palting ka wii ei, Jiisas kumb se, men ngii ełe tuk pupu kin, andlam aki topu seng kin, sinim kin paki tumba nge pum. Pupu kin, nga yi ku, eim kulmał kalilim wu owundu Melkisirek kulmał kalilim nge tilap ende mił, eim kunum kunum tonu opu mułum.

7

Gos Nge Kulmał Kalilim Wu Owundu Melkisirek

¹ Yi mił ku, wu ei Melkisirek eim Seilim konu ełe wumb ombu

nge wu king mołpu kin, nga Gos nge kulmał kalilim wu owundu ei, eim Gos Owundu eim am ei tonu mołpu kin, Gos nge kongun elim. Nga wu Eiparam eim, kumb ok opu erpi kin, king wumb to kondpu kin, eim ngii konu orung pum. Pang kin, wu Melkisirek eim andlam ełe, Eiparam kanpi kin, nga noman epi ka wii ei ngurum. ² Ngopu kin, Eiparam eim opu erpi epi orung sim epi pei engki salilim ełe ei, endeim sipi kin, Melkisirek ngurum. Pe nga wu ei, Melkisirek ei, eim embe pule yi mił nılmin, “Wu king kun ka wii mołulum wu” pa nılmin. Pe nga eim Seilim konu ełe nge wumb king multum ku. Nga eim embe puł nga endi yi mił palim ku. “Wu king noman emin ngołum wu,” pa nılmin. ³ Pe Melkisirek nge mam arim tał ei nge, endi molałmbil mon. Nga eim nge kupam noł ei nin, am kangil kembis kunum molk endik ei, endi mulerik mon ku. Nga kulk kunum ei, endi mulerik mon ku. Ba eim Gos nge kingam mił, eim Gos nge kulmał kalilim wu kunum kunum mołulum. ⁴ Pe enim keningii ni, eim wu owundu mołum mił, ei keningii. Nimbil erang Eiparam sinim nge kupenjpın owundu ei, epi nipe epi engki sim epi ei, endeim Melkisirek ngopu poru nim. ⁵ Nga Liiwai nge kingam noł ei, wumb kopur en enim kulmał kalilimin kongun ei, lo ek ełe yi nik ngołmun ei, en enim wumb tilap ei, epi engki salilim epi ei, endeim Esrel wumb kin ei silmin. Nga Esrel wumb ei, en enim wumb mei tilap ende wumb ei, en enim epi yi ku silmin. Nga en enim Eiparam nge kingam noł mołmun. Ba Liiwai nge wumb ei, Esrel wumb kin engki epi salilim ni epi endeim ni yi ku silmin. ⁶ Ba wu ei Melkisirek wu owundu mołpu kin eim Liiwai nge tilap ende mił mon; ba epi

engki salilim eim epi endeim sipi kin, Eiparam wu owundu yi ku epi ka wii ngum ei, Gos ek keimi dinga nipi ngumbii nirim mił, ngang sim. ⁷ Yi mił sinim piinmin, wumb endi eim epi ka wii ngołum ei, wumb molk tonu owundu pułmun. Nga wumb endi eim epi ka wii silim wu ei, mołpu kin, mani mił pułum. ⁸ Ya ele nge, Gos kin kułmał kałilmin owundu kunum kunum konj molałmin wumb ei, epi endeim silmin. Ba nga wu eipi endi, Melkisirek Gos nge ek ka mon poł pendnjing ei, eim kin yi ninim. Eim wu konj kunum kunum mołulum wu nga ei epi endeim silim ku. ⁹ Nga Eiparam eim epi engki salilim epi ei, Melkisirek kin, kumep endeim ni ngołum. Nga sinim yi mił ninim; Liiwai nge wumb ei, Eiparam kingam noł kin epi engki salilim epi ei, endeim silmin ei, Eiparam kin kumep endeim ngo pendik kin, epi ei silmin ku. ¹⁰ Nimbil erang, pe Liiwai eim mengnerik kunum ele, ol yi mił erik. Ba eim ek nirim ei, eim kupam noł, Eiparam nge ngenj ele, tukrung mił multum kunum ei, ek nirim ei, Eiparam eim Melkisirek kin, andam ele kan sikił kunum ei, ek ei nikił. Yi mił nikił, wu Liiwai eim epi engki salilim ei, endeim epi sipi kin, wu Melkisirek yi mił ngurum ku.

Jiisas Melkisirek Mił Mołum

¹¹ Kumb ok, Liiwai nge tilap ei, Gos nge kułmał kałilmin wumb molk kunum ele, lo ek nipi kin, Esrel wumb ngurum; ba wumb ombu ol kun ka ol ei, enałmin mon. Pe Liiwai nge tilap wumb ei, Gos kułmał kałilmin wumb molk kin, kongun erangin kin, ka wii mołpu nim kin, kapli nga wumb eipi endi opu kin, Gos nge kułmał kałilim wu owundu endi mulermba mon. Ba nga wumb nii endi, Gos nge wu owundu mułum ei, Melkisirek eim mułangli nim mił, ei mołum;

ba Liiwai nge tilap ei Eron nge tilap mił mon. ¹² Yi mił nga, Gos nge kułmał kałilim wu owundu ei, to eipi eipi kindpi nim kin, kapli kułmał kałilim wu owundu nge, eipi endi tonu omba. Opu kin, kapli nga lo ek ei, to eipi eipi kindpi kin, kongun ei, tep ermba ku. ¹³ Yi mił, sinim nge Owundu Jiisas epi ombu nge, ek ninim ei, eim wumb tilap eipi endi nge mołmun. Molk kin, wumb tilap ei kin, Gos nge kułmał kałilim wu owundu nge kongun tonu ok kin, endi molałmin mon. ¹⁴ Yi mił, pe wumb pei piinmin ei, sinim nge Owundu ei, Jura nge wumb tilap ele tonu om. Wang kin, Moses eim wumb tilap ei kin, Gos nge kułmał kałilmin wumb mułngii, pa ninerim. Ba Jiisas kułmał kałilim wu owundu lo ek konj endi ei tep er mołum.

Nga Gos Nge Kułmał Kałilim Wu Owundu End Eipi Ei, Melkisirek Mił Mołum

¹⁵ Yi mił, sinim kun keimi piinmin ei, wu endi eipi tonu opu kin, Melkisirek kułmał kałilim wu owundu ei, mił mołum. ¹⁶ Mołum wu ei, tilap min miyem ende wu ei, to tonu kindik kin, kułmał kałilim wu owundu ni tonu kindik kin, lo ek nirim mił mundnenjing mon. Ba eim nge noman dinga ei, konj kunum kunum mołulum ele nge erpi kindang kin, kułmał kałilmin wu mił mułum. ¹⁷ Yi mił, Gos nge ek ka mon poł pendnjing ei, eim kin ek yi ninim,

“Nim Gos nge kułmał kałilim owundu kunum kunum mołum ei, Gos nge kułmał kałilim wu owundu Melkisirek multum mił, ekii sikin mołum.”

¹⁸ Nga sinim piinmin ei, lo ek ok nge ei, orung kind si kindim. Nimbil erang ei dinga pinalim nin, nga sinim paki tunałim, mon ku. ¹⁹ Yi mił, Moses nge lo ek ei epi endi

kapli er kun mendpił enermba mon. Pe nga Gos eim andłam konj endi ei, sinim kui er mułamin kin, sinim kin tuk tu wunum. Tu wupu kin, andłam ei, lo ek ei to mani kindim. Kindang ele nge, sinim kapli Gos kin mandi opun mułmun.

²⁰ Nga Gos eim Jiisas kułmał kalilim wu owundu nipi kin, to tonu kindpi mundum ei, wii mił to tonu kindpi, mundnerim mon. Eim ek keimi ni tonu kind pendpi kin, to tonu kindpi mundum. Mundang kin, kułmał kalilimin wumb ok nge ei, ei yi mił mon. ²¹ Ba Jiisas eim, Gos nge kułmał kalilim wu owundu tonu opu, yi mił mułang kin, Gos eim ek keimi nipi kin, er kindpi mundum. Nga Gos Jiisas kin, ek yi nim,

“Owundu ek keimi ka ni, tonu kind er pendim. Eim nga eim noman ele, nga ak topu kin, endi eipi mił, endi pinermba mon. ‘Nim Gos nge kułmał kalilim owundu kunum kunum mołun.’”

²² Yi mił, sinim keimi ni piimin ei, Gos nge ek dinga konj ni pendrim mił ei, Jiisas kin nirim. Nirim ek ei, keimi mendpił ka wii mendpił palim. Pepi kin, Gos Eiparam kin nirim ek dinga ok nge ei, to mani kindnim.

²³ Nga kumb ok, kułmał kalilimin wumb endeim endeim ni tonu ok, kolk nga eipi tonu ok, yi erik pei muljung; ba en enim kunum kunum kongun kapli enanmin. Nimbił erang en enim kołumun. Kolk kin, nga kunum kunum konj molałmin. ²⁴ Ba pe Jiisas eim kunum kunum mołum. Nga Gos nge kułmał kalilim owundu nge kongun ei nge sipi kin, wumb eipi endi kin, ngunermba mon; ba eim endeim kunum kunum erpi mołum. ²⁵ Yi mił nga, eim oł yi mił kapli ermba. Erpi pe nin, nga kunum kunum, wumb nii endi ei,

eim kin ok Gos kin mandi ongii wumb ei, sipi orung simba. Nimbił erang, Jiisas eim kunum kunum mołpu kin, Gos kin prei erpi kin, wumb ongii wumb ei, paki topu mołum.

²⁶ Yi mił, pe Jiisas eim Gos nge kułmał kalilim owundu mołpu kin, sinim kin epi endi simin ni piimba ei, paki tołum. Nimbił erang Jiisas eim wu kun ka wii mendpił mołpu kin, nga eim oł kis endi ei, eim kin pinałim mon. Jiisas eim wu kun ka mendpił mołum. Mołpu kin eim oł kis endi enarpi kin, Gos eim wumb oł kis erik mołmun wumb ei kin, to eipi kindpi mandi molałim mon. Gos eim epin konu ele, to tonu mendpił kindang mołum. ²⁷ Kumb ok, kułmał kalilimin wu owundu ei, kunum endeim endeim ni kułmał kalilimin. Kumb se, kułmał kalilimin wumb en enim oł kis elmin ei kin, kalk ngołmun. Nga wumb pei nge, oł kis enjing mił kulk oł kis ei, si kindngii nge, erik ngołmun. Ba Jiisas ei, oł yi nge enerim mon. Eim kułmał kunum endeim mendpił, wumb oł kis enjing ei nge mendpił, kałpi ngum. Ngum ei, Gos kin ei eim mendpił, noman konj kałpi kin, Gos kin ngum. ²⁸ Moses nge lo ek ei wumb nii endi Gos nge kułmał kalilimin owundu wumb mił mułangin ei, dinga pinałilim wumb ei to tonu kindrim. Ba Gos nge ek ka keimi ni pendrim ei, lo ek ekii sipi kin, tonu opu kin, nga Gos nge kingam eim to tonu kindpi mundang kin, eim kapli mendpił, kun ka mendpił tonu wang kin, kunum kunum mołum.

8

Jiisas Sinim Nge Kułmał Kalilim Owundu Mołum

¹ Pe kapli kumna ek pułe sinim ninmin ei yi mił; sinim nge Gos kin kułmał kalilim owundu na ninj mił, owundu yi mił mołum. Mołpu kin, pe Jiisas eim Gos Owundu king nge peł kumb ele nge, angil

tundung nge dinga ele, tonu epin konu ele moʔum. ² Pe Jiisas eim Gos nge kuʔmaʔ kalilim Owundu moʔpu miʔ, palting konu ka wii ele moʔpu kin, kongun er moʔum. Er moʔpu kin, kongun ei Gos men toʔmun ngii keimi epin konu ele sipi tonu kindim. Kindpi kin, ei wumb endi kapli angil ele kongun ei, si tonu kind enenjing mon. Ba Owundu ei, eim mendpiʔ men ngii ei erpi kin, tonu kindang engim.

³ Yi miʔ erang, Gos nge kuʔmaʔ kalilim Owundu mei konu ele, si tonu kindpi mundum kin, wumb pei en enim ka wii epi ni, nga kung ni, epi kuʔmaʔ kalk Gos ngoʔmun. Ei yi miʔ ku, sinim nge Gos kuʔmaʔ kalilim owundu ei, eim epi endi sipi kin, kuʔmaʔ kaʔpi, Gos kin ngumba ku. ⁴ Pe Jiisas eim ya mani mei konu ele, muʔmbii nilang kin, eim Gos nge kuʔmaʔ kalilim owundu muleʔang. Nimbiʔ erang wumb en enim Gos nge kuʔmaʔ kalilimin wumb en enim nga muʔangin kin, epi ka wii ei, Jura wumb lo ek ele nirim miʔ, yi eʔmin. ⁵ Pe wumb en enim Gos nge kuʔmaʔ kalilimin wumb ei, en enim ei tonu epin konu ele, men ngii kun ka ele min men mon ele nge, piik kin eʔmin. Ei yi miʔ, Moses eim oʔ ende miʔ eʔim kunum ele, eim alap ngii tonu kindpi kin, tekmba eririm. Eririm kunum ele, Gos Moses kin ek ni ngopu yi nirim, “Pe nim epi kanim kanim pei enjii ei, nim pii kun erkin enjii ei, yi miʔ epi pei na nim tonu komung ele muʔun konu ele, na mon endi andan tunj ni, yi miʔ enjii.”

⁶ Ba akip Kraiss Gos nge kuʔmaʔ kalilim Owundu nge kongun mundum ei, am tonu pupu moʔpu kin, ok nge wumb eipi Gos nge kuʔmaʔ kalilimin wumb moʔmun ei ngonum. Nimbiʔ erang Jiisas eim wumb kin Gos kin moʔmun konu ele, tuk mii memb ele moʔpu kin, Gos ek dinga nipi kin, pendrim ei,

kun erpi kin, ei am ka wii mendpiʔ moʔum ei, lo ek ok nge, to mani kindim. Nimbiʔ erang Gos eim ek ni pendrim miʔ, ekii se tonu omba epi ka wii mendpiʔ erpi kin, oʔ nge lo ek ei to mani kindim.

⁷ Yi miʔ, pe kumb se ek dinga ni pendrim miʔ wumb pendnjing kun mendpiʔ piʔang kin, nga ekii se ek dinga ni pendrim miʔ, konj endi ei eneʔang. ⁸ Ba Gos eim nge wumb oʔ kun pinerim miʔ, oʔ kis enjing ei kanpi kin, eim kunum ele ek yi nim,

“Nga ekii se kunum endi tonu omba ei, na Esrel wumb tiʔap ni, Jura wumb tiʔap ouni kin, ek ni pendip kin, ek konj endi nip ngumbii,” ni Owundu yi nim. ⁹ “Ba na ek konj ni pendip kin, ek ei, en enim nge kupenjing noʔ kin, na ek dinga ni pendir ei, yi miʔ mon. Pe kunum endi, na nam en enim Eisip wumb nge mei konu ele angil ele, si tor sip kin, sipir. Nga wumb ei, en enim na ek dinga ni pendir ei, ekii sik piik enenjing mon. Yi miʔ, pe wumb ei, en enim oʔ yi miʔ enerangin kin, na en enim kin buʔ ngur,” pa ni, Owundu eim ek yi ninim. ¹⁰ Nga Owundu ek nga yi ninim, “Akip kunum ei poru neng kin, kapli nam ek dinga ei, Esrel wumb kin nip ngumbii ei, ek konj dinga yi miʔ. ‘Nam nge lo ek konj ei, en enim kin noman ele kindmbii. Nga nam lo ek konj ei, en enim noman tuk ele, mon poʔ pendmbii ku. Pe nga, na en enim nge Gos muʔmbii. Nga wumb ei, en enim nam nge wumb muʔngii.’ ¹¹ Nga wumb endeim endeim ei nge, en enim wumb ende paki tok ek emb tok ngunerngii

mon. Nga en enim mei ele, angnim nol wumb ende, ek ni ngunerngii mon. Enim Owundu nge piingii! Nimbil erang wu endi enim nipi ngunerim; ba enim na kin piingii. Piik kin, kangil kembis nin, wumb dinga mendpil ouni, na kin minj piingii. ¹² Yi mil, na wumb en enim pund mong enjing ei, na kaimb kulup kin kil ngumbii. Nga na en enim ol kis enjing ei, na si kindip kin, nga noman to piinermbii mon!" Owundu yi nim.

¹³ Pe Gos ek dinga ni pendrim mil, ek konj ei nge, Gos ek dinga kumna ei erang kin, ok nge mil tonu om. Pe epi nipe epi endi ok nge pim ei, tukui aninga kopur pepi pupu kin, poru nimba. Nga yi ku kumna dinga ek ok nge mil tonu om ei, poru nimba ku.

9

Ya Mani Mei Ele Nin, Tonu Epin Konu Ele Nin, Men Tolmun Ol

¹ Pe kumb se ek dinga ni pendrim mil nge, men tolmun ol dinga ei nge, ni ngurum nin nga Gos men tolmun ngii ei, ya mani mei ele salim ku. ² Yi mil nga alap ngii endi angliim. Angpi, alap ngii ei andaring konu ele palting kun ka nilmin ei salim. Sepi kin, palting tuk ei, dup alam nin pel endi nin, bres ei, Gos kin ngolmun ei nge, pel ele salim. ³ Nga erding tuk ele, alap nga endi salim. Palting ei, am konu ka wii mendpil nilmin ei salim. ⁴ Seng kin, palting tuk konu ele kulmal nge kumo ei, eskil mur ka tolum epi ei, ku gol sik elmin. Nga tuk ond pous ele nge, Gos nge ek dinga ni pendrim ele, ku gol pei torung ele, kum to pandi tum. Nga ond pous tukrung ele, ming endi ku gol elmin ei, tukrung ele

kuni kembis 'mana' nilmin, kuni ei nin, Eron nge dolu endi ei, mun mil olulum ei nin, kom ku tal kun mendpil salim ei, Gos nge mon lo ek Moses ngurum ei ni, pol pendrim nge salim. ⁵ Nga tondrung ond pous pel ele, enjel mil tal moke ka wii ngokul Gos molum konu ele mil, ni piikil pandi tonmbul. Tokul kin, enjel mil nge kong mandring ele, ol kis enjing ei nge miyem ei, kil ngopu si kindmba mil, konu ele salim. Ba pe ol epi ombu ei kin, pul pei ni tor kindip kin, mon pulermbii mon!

⁶ Pe epi ombu pei poru neng kin, Jura wumb kulmal kalilim wumb en enim alap ngii ele, palting andaring ele nirik puk kin, nga anda ok erik kin, en enim nge kongun erik kin, Gos kin men tok elmin. ⁷ Ba kung ngii endeim ni kunum ele, men tolmun ngii kulmal kalilmin owundu ei, eim endeim mendpil, alap ngii palting ka wii mendpil am ei, eim nirikring pulum; ba eim tuk ele wii punalim mon. Nga eim kung miyem ei, Gos kin kulmal kapl ngolum. Ngopu kin, eim ol kis elim ni, nga wumb ol kis pii kun enarik elmin ei, kil ngopu si kindmba nge men tolum. ⁸ Ele nge Gos nge Gui Ka ei, sinim men tolmun ngii pule ele andan topu ngonum. Ngang kin, sinim wumb pei piinmin ei, alap ngii palting kumb ele kongun piam palim kapli sinim piinmin ei, men tolmun ngii palting kun ka mendpil ei, ondu ei aki tunerim mon. ⁹ Nga men tolmun alap ngii ei, akip nge min men kunum ele mil, sinim andan topu ngonum. Ngopu kin men tolmun alap ngii kulmal kalilmin wumb kung nin, epi ka wii ei, dup kalk kin, Gos ol kis si kindmba nik ngonmun. Ba ol ombu pei men tolmun wumb nge noman tuk ele, ol kun ka mil erpi kin, paki topu ei, kapli enermba, mon mendpil! ¹⁰ Ba ol

ok nge kulmał kalilmin oł ei, lo ek ei epi nipe epi endi nołmun kuni min, noł nungii min, nga wumb ngenj noł was kanim kanim erngii min, oł eipi kopur enerngii nge nilmin oł ei, ngenj torung minj ele nge, lo ek nilmin. Oł ei nge erik mułangin kin, ekii se Gos Kraiś kulmał kalilim Owundu to tonu kindpi mundang kin, oł kun ka wii oł mił erpi kin, to tonu kindim.

Krais Eim Nge Miyem Kulmał Kelim

¹¹ Ba kunum ele, wu Kraiś ei eim kulmał kalilim owundu mołpu kin, oł ka wii epi ei, Gos eim ek keimi dinga ni pendim mił, tonu om. Wang kin, Kraiś eim alap men ngii mił konj endi, tuk pum men ngii ei, Gos kin pungii nge ngii ei, ka wii mendpił. Ok nge alap men ngii ei, mił mon. Nga men ngii konj ei, wumb angil ele enenjing mon. Nga ya mani mei ele nge epi mon ku. Ba Jiias men ngii ei, Gos mołum konu ele sałim.

¹² Pe nga Kraiś eim men ngii nge palting kun ka mendpił ele mił tuk pum; ba eim kung meme nin, kung kou wał nge miyem ele, tuk men ngii ele sipi punerim mon. Ba eim kołpu kin, eim nge miyem mendpił mił, kulmał kalilim ele nge, kunum endeim mendpił, men ngii ele sipi kin tuk pum. Pupu kin, sinim Gos kin sipi orung sim ele nge, sinim kunum kunum konj mołmun. ¹³ Yi mił peng kin, kung meme nin, nga kung kou pele miyem ei kin, kung kou wał ei, dup kalk, dup sik kin, Gos ngangin kin, wumb oł kis enjing ei, kil ngo si kindmba mił nik enjing. ¹⁴ Ba Kraiś eim miyem dinga ei, oł yi nge ei, to mani kindim. Kindpi kin, eim oł kun pinalim oł ei nge, eim endi pinerim kin, Kraiś eim dinga Gos Gui Ka kunum kunum mołum ei, eim kin sipi kin, Gos kin kulmał kałpi kin, noman konj ngum. Ngopu kin yi mił, Kraiś eim

miyem dinga sinim ngenj torung ele kil ngonerim mon; ba eim miyem ei, sinim noman tuk gui ele epi konj epi pinalim ei, kil ngopu si kindim. Yi mił erang, Gos kunum kunum konj mołum Gos ei, eim sinim dinga ngang kin, eim nge kongun er mułmun.

¹⁵ Yi mił erang, Kraiś eim Gos wumb kin tuk mił memb ele, paki tołum nge pulwu mołum. Mołpu kin, eim ek konj keimi dinga er pendim ek ei nipi kin, er dinga kindim. Kind erpi kin, eim kołpu, enim Gos kin sipi orung sim. Sipi kin, wumb enim oł kis oł ok nge ei, ek ni pendrim mił er mulnjpun ei, si kindpi kunum ele, wumb pei Gos ni pendrim mił wumb ei, Gos ekii sik onjung. Wangin kin, wumb ei Gos noman konj ngumbii nirim mił, ei ngang sik kin, kunum kunum ka mułngii.

¹⁶ Pe wu endi eim ekii se kulmbii ni piipi kin, eim ek dinga nipi kin, kingam nii endi, na nge epi pei simba ni piipi kin, eim embe endi poł pendilim mił, ek dinga keimi ni pendrim mił kingam ei silim. Nga eim arim ek ni pendrim mił, wumb pei piyangin kin, eim arim kulang kin, kapli eim arim nge epi eim ei, kingam pei simba.

¹⁷ Nimbił erang wu endi ek ni mon poł pendrim mił, wu ei kulum kin, ek mon ei, mong keimi pimba. Ba wu ei ek ni mon poł pendrim mił wu ei, konj mułum kin, eim ek dinga ni pendrim ek mon dinga ei, wii mił pepi kin, kingam paki tunermba mon. ¹⁸ Ei yi mił ku, oknge ek dinga ni pendrim mił, kung endi konj piram peng kin, kapli ek dinga ei wii mił pim; ba wumb en enim ka endi tok kin, miyem sik, bein tok kin, kumb se ek ni pendilmin mił ek mon ei, er dinga kindmin nik elmin. ¹⁹ Pe nga kunum ele, Moses eim Jura nge lo ek ei, pei ni tor kindpi kin, wumb ngang kin, kapli eim kung meme

nin, kung kou wal to kondpu kin, miyem ei sipi kin, nol se ende kindpi kin, nga eim ond kirang kanim endi mił sipi kin, nga kan kundii mił epi endi sipi kin, miyem nin epi lo ek mon ele ni tonu wumb pei ngenj ele aninga aninga bein topu kindim. ²⁰ Kindpi kin, pe Moses eim ek yi nim, "Pe miyem ei, enim nge ek dinga keimi konj Gos ngurum ek ei, dinga kindang kin, ekii sik erngii." ²¹ Nga ol yi mił eim erim ku, Moses eim kung miyem ei sipi kin, tonu alap men ngii ele nin, nga ming nin epi sim konu ele, pei miyem kindpi kin, men tok elmin ol ei nge aninga aninga bein to tonu kindim. ²² Pe keimi Jura nge lo ek ele, epi aninga pei mił kopur kanim pei ei, kung miyem bein topu kin, kun ka mił simba enim. Ba nga wumb epi endi kung mił to kondpu kin, miyem ei mani onenelang kin, kapli Gos eim wumb ol kis elmin ol ei, kil ngopu si kindnenelang mon.

Krais Ei Eim Kulmal Kalpi Ngolum

²³ Keimi, yi mił erang wumb kulmal kalilmin ol ei, epi kanim kanim pei epin konu ele min men mon mił keimi epi ei, kil ngo si kindmin ni enjing. Ba epin konu ele kulmal kalilmin keimi epi pei ei, ol kun ka mendpil molum. Mulang kin, epin konu epi ombu ei, mei ele epi ombu, to mani kindpi kin, kulmal kalilmin ol kun ka Jisas ei, kapli epin konu ele epi pei, kil ngopu er kun erpi sim. ²⁴ Yi mił, Krais eim men ngii ele, wumb angil ele takinmin men ngii min men mił ei, eim tuk punerim mon. Ba eim epin konu ele min men keimi ei, tuk pum. Pupu kin, pe eim Arim Gos molum konu ele, angil tundung orung dinga ele molpu kin, sinim paki topu er molum. ²⁵ Jura men ngii kulmal kalilmin owundu ei,

eim men ngii ele palting kun ka ele kung ngii endeim endeim ni tuk pulmun. Pangin kin, eim kung miyem sik kin, Gos ngumun nik elmin. Ba Krais eim ol yi mił, kunum kunum enalim mon; ba Krais ei eim kunum endeim mendpil kalpi erim. ²⁶ Yi mił, Krais eim nga kunum kunum ei, eim ngenj kumbii sipi kululang kin, kunum ele Gos mul mei pulngun mondpu kin, eririm kunum ei opu kin, pe tonu onum kunum ele elang. Ba ei mon; poru nimba kunum ei, mandi enim. Krais eim ya mani mei ele, kunum endeim mendpil tonu om. Opu kin, Krais ei eim kulmal kalpi, Gos ngopu kin, sinim nge ol kis pei ei, eim kil ngopu si kindim. ²⁷ Ei yi mił ku, Gos erang kin wumb pei kunum endeim mendpil kulngii. Kolk kin, ekii se Gos kin kos owundu piingii nge kunum ele, tonu omba. ²⁸ Yi mił ku, Krais ei eim kulmal kalpi kunum endeim erpi kin, wumb pei ol kis enjing ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, eim orung omba kunum ele, wumb ol kis enjing ei, nga ol endi enermba, mon. Ba wumb nii endi, eim omba ni, dinga kui erik ka piik mulngii wumb ei, eim sipi orung simba.

10

Kumb Ok Kulmal Kalilmin Ol Ei, Wumb Ol Kis Elmin Ei, Kapli Kil Ngo Si Kindnermba

¹ Yi mił, Jura wumb lo ek ei, min men mon mił epi ka endi ei, ekii se tonu omba mił ei kanilmin. Ba min men mon ei, kun mił mularpi kin, epi keimi mił mon. Jura lo ek ele yi mił erpi kin, wumb en enim kung ngii endeim endeim ni ele, kulmal ende mił kelngii nge elmin. Yi mił lo ek ei, wumb nii endi eim Gos kin mandi omba wu ei, eim er kun ka ermbe ei, kapli enerim mon. ² Nimbil erang pe Jura lo ek ei, wumb er kun ka elang kin, nga

en enim kulmał nga kil enelaŋgin mon. Nga wumb men ngii ele ołangin kin, kulmał ende mił kalk kun ka mułangin kin, nga en enim oł kis endi noman tuk ele, noman embin to piinenelaŋgin ku. ³ Ba wumb en enim kung ngii endeim endeim ni, kulmał kalk ngok enjing ei, en enim oł kis enjing ei, kunum kunum noman to piik kin, nga noman to piingii ku. ⁴ Yi mił, nga kung meme nin, kung kou pele to konduk kin, miyem ei, wumb oł kis enjing ei, kil ngopu, si kindmba ni enjing ei, kapli enermba mon. ⁵ Ei yi mił, Krai eim ya mani mei ele omba kunum ele eim Gos kin yi nim.

“Wumb nge kung mendpił nin, kulmał kalk elmin epi ka wii ei, nim ngonmun ei, nim Gos noman enanim niłin. Ba nim oł konj endi eran kin, na nge ngenj ei, er kun eran kin, na ya mani mei ele mulmbii. ⁶ Nga wumb kung tok kulmał kalk ngok kin, nga dup kalk epi ka wii en enim oł kis ei, si kindmba nik enmin oł ei nge mendpił, nim Gos nim noman enalim mon. ⁷ Pe nga na nim kinganim ek yi nind ei, ‘Na ya op ninim noman ele, na nipe oł endi ermbii nim kin, Gos ni piin oł ei ermbii ond. Op kin, nim lo ek ei, na kin mon poł pendnjing palim mił ei, nim noman ele minj mendpił na ermbii.’”

⁸ Nga kumb se, Krai eim ek yi nim, “Pe nim Gos wumb kung tok kin, kulmał kalk elmin ni, nga noman ka epi wii ngok nin, nga kung nin, epi dup ele kalilmin epi ei nin, nga en enim nge oł kis ei, si kindmba nik enmin oł ei, nim noman enanim mon.”

Nga Jura wumb oł ei nge, Moses nge lo ek ei, ekii sik elmin oł ei nge,

nim Gos noman enanim, mon ku. ⁹ Pe nga ekii se, Jiisas Gos kin ek yi nim,

“Na ya onj ei, nim noman ele nipe oł endi na ermbii ni piin kin, oł ei kapli ermbii.”

Neng kin sinim piinmin ei, Gos eim wumb en enim oł ok nge erik men tok elmin oł ei nge, si kindpi kin, nga oł konj endi men tok erngii oł endi ni pendim oł konj ei, Krai eim ond peri kołpu kin, eim Gos nge kulmał kalilmin oł ei erim. ¹⁰ Nimbił erang, Krai eim Gos nge noman ele ekii sipi kin, eim ngenj ei kulmał kalilmin mił kunum endeim mendpił, kalpi ngum. Ngang kin, ele nge, sinim oł kis enjpin oł ei, Krai eim kil ngopu si kindang kin, sinim oł kun ka mendpił tonu o pun mołmun.

¹¹ Pe nga kulmał kalilmin wumb pei kunum kunum kulmał kalk yi erik kin, kunum kunum kulmał ei, minj kalk mołmun. Ba kulmał ei, wumb en enim nge oł kis kil ngopu, kapli si kindnermba mon. ¹² Ba kunum ele, Krai eim kunum endeim mendpił, kołpu kin, wumb en enim oł kis enjing ei kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, kulmał ei, kunum kunum paki topu kin, piram dinga pimba. Peng kin, Krai eim tonu pupu kin, Gos kin angil ele tundung dinga ele mołum. ¹³ Pe Krai eim kui erpi mułang kin, Gos eim opu orung wumb ei, eim simb ele mandring puk mułangin kin, opu orung wumb ei, kamb mani kindmba nge Owundu Jiisas eim kui er mołum. ¹⁴ Yi mił erang, Jiisas ei eim kunum endeim mendpił, kulmał kalpi ngum. Ngum ele nge, wumb pei oł kis elmin ei, pei kunum kunum kil ngopu si kindim. Si kindang kin, wumb pii gii ninjing wumb ei, Gos ningil ele, wumb kun ka kunum kunum mułngii.

¹⁵ Pe nga Gos nge Gui Ka ei, eim ek ka dinga ngang kin, sinim kin

ek ni tor kindpi kin, yi mił ku nipi ngonum.

¹⁶ “Kunum ei poru neng kin, kapli na enim kin ek konj dinga keimi endi ni pendinj ei, nip ngumbii,” pa ni Owundu yi ninim. “Na nam nge lo ek dinga ei, en enim kin noman tuk ełe, kind pendmbii. Pendip kin, nga na tonu en enim noman ełe, mon poł pendmbii ku,” Owundu yi nim.

¹⁷ Pe eim nga ek yi ninim, “Na en enim oł kis enjing ei nin, lo ek to kindik enjing oł ei, na nga noman to piinermbii mon.”

¹⁸ Yi mił peng, Gos wumb oł kis enjing ei, kil ngo si kindim kin, kapli nga ełmin oł eipi endi erik kin, kułmał kalk kin, oł kis enjing ei, kil ngopu si kindmba nik kin, nga endi energii mon.

Sinim Gos Eim Mołum Konu Ełe Mandi Opu

¹⁹ Yi mił erang engnan noł, Jiisas eim kołpu kin, miyem bein tum ełe nge, sinim kapli Gos nge palting mołum konu kun ka wii mił ełe, pii gii dinga nipin kin, mund mong enarpin kin tuk bin. ²⁰ Pe sinim kapli, Gos nge palting kun ka wii mołum konu ełe, tuk bin andłim ei, konj kunum kunum mołulum andłam ei, Jiisas eim aki tum. Topu kin, eim oł kun ka wii konu ełe alap ei, ondu mił eim tuk mił pum. Pum alap mił ei, eim ngenj mił, kułmał kałpi Gos kin ngum.

²¹ Yi mił, pe sinim Gos nge kułmał kałim Owundu ei, eim Gos nge tilap wumb ei tep mołum. ²² Pe sinim Gos kin mandi bin. Pupun kin, sinim noman tuk ełe, kun ka wii seng kin, nga sinim Gos kin pii gii dinga peng kin, nga sinim noman tuk gui nge oł kis ełe, Kraiss eim miyem kin kil ngopu, si kindpi kin, nga sinim ngenj ełe, noł konj ka wii ei, noł kindpi kin, kil ngopu

mił si kindim. ²³ Sinim pii gii ełe, ni tor kindpin epi ka wii ei, simin ni kui er mołmun ei, dinga ambil gii nipin kin, si kindnermin mon. Nimbil erang Gos eim ermbii ni pendrim mił ei, eim keimi mendpil ermba. ²⁴ Nga sinim enginjpin noł, endeim endeim ni nipe mił erpin kin, noman to konj kindamin kin, nga en enim wumb eipi kin noman ngonmun oł ei, ngok kin, oł kun ka ergii nipin ermin. ²⁵ Nga sinim enginjpin noł kin, kułou topun men topun ermin oł ei nge, wak tunermin. Yi mił, wumb kombur kułou tok, men tok enałmin mił, yi energii mon. Ba enim enginjing noł kin endeim endeim ni, en enim noman tuk ełe, paki tok kin, er dinga ergii ei, yi mił nga pei ergii. Nimbil erang sinim piinmin ni, Kraiss kunum owundu kos piipi ermba kunum ei, mandi tonu omba enim.

²⁶ Pe yi mił, sinim Kraiss nge ek keimi pii sipin kin, nga sinim noman ełe oł kis ełe piram er endinjinpin kin, kapli kułmał eipi endi nga, kapli sinim oł kis kil ngopu kin, si kindmba endi pinałim mon.

²⁷ Ba sinim Gos kos owundu piipi kin, tonu omba ei mund mong ermin. Nga dup konu kis ei muł erpi kin, Gos nge popuł kis kumep ei, opu orung wumb kin tonu opu nupu poru nimba. Ełe nge, sinim piipin kin, oł kis enermin mon. ²⁸ Nga ok wu endi eim Moses lo ek ekii sinerim wu ei, wumb eim kin kaimb sinerik mon. Sinerangin kin wu ei kułmba. Nimbil erang wu tał min, tekliki wu ei, oł kis eririm ei, ni tor kindinjing. ²⁹ Yi mił, pe wu endi Kraiss kin eim buł ngopu nim kin, enim wu ei kin, nipe mił ni piimin? Wu ei, eim kumep kis owundu simba ni piimin. Kraiss eim nge miyem ei, Gos ek konj keimi ni pendrim ek dinga ei erang kin, wu ei oł kun ka mił erim. Ba wu ei, eim Gos

nge ek konj keimi ni pendrim ek dinga miyem ei, wii mił ni piłim. Nga wu ei, Gos nge Gui Ka noman ka ngołum ei, eim kin ek kis nipi ngum. ³⁰ Yi mił, pe sinim piinmin ni, Gos eim ek yi nim,

“Pe wumb nii endi oł kis erim wu ei kin, na nam kumep kis ngo orung kindmbii nge pułwu,” Gos eim yi nim.

Eim nga ek yi nim,

“Owundu ei, eim nge wumb eim kos piłim wu mił mołpu kin, wumb ei mok topu kos piipi ngumba.”

³¹ Gos eim kunum kunum konj mołulum pułwu ei, eim wumb oł kis ełmin wumb ei, Gos noman dinga mułang kin eim keimi kumep kis ngumba. Ngopu kin, eim epi kis mendpił ermba. Ełe nge ni piipin kin kun ka ermin.

³² Ba kumb ok, enim pii gii dinga endi ninjing ei, enim kom se piingii. Ok kunum ełe, enim Gos nge ek ka ei, enim nge noman tuk ełe Gos nge tilang andan tum sinjing kunum ei, enim kongun dinga erik kin, nga wumb ngenj kumbii pei enim ngangin sinjing. Ba enim dinga angk mulnjung.

³³ Kunum kopur, wumb kombur enim sik kin, wumb eipi nge kumb ełe angndik kin, enim kin ek kis nik nin, oł embin tui ngok ełmin. Nga kunum kopur, wumb eipi pii gii nik enjing ei, oł embin tui ko wunmun wumb ei kin, enim tep tok ende puk kin, oł embin tui ko wuk kin, paki tołmun ku. ³⁴ Yi mił enim wumb ei, en enim pii gii nik kin, kan ngii ełe pałmin wumb ei kin, kaimb kulk ngunjung. Pe nga, wumb kis enim epi endi sengin kin, enim ka piik kin, kan wiik tunjung. Nimbił erang enim piinmin ei, enim ei tonu epin konu ełe, epi ka wii endi singii ei, kunum kunum simba. ³⁵ Yi mił erang, pe enim pii gii ei, wii mił wiik tunerngii mon. Nimbił erang

pii gii ei, enim kumep ei, owundu ngang singii. ³⁶ Yi mił, enim pii gii dinga kindik kin, ambił gii nik kin, angk mułngii! Molk kin, Gos nge noman ełe, ekii sik erik mułngii! Nga ekii se, enim Gos ngumbii ni pendrim mił epi ka wii ei, ngang singii. ³⁷ Singii ełe nge, yi mił,

“Pe kunum aninga kopur piram pałim ei, enim wu owundu endi omba nik kin, kুরুk mołmun omba wu ei, eim kunum kinan kui er mulermba mon. ³⁸ Ba nam nge wumb na kin, kun ka mołmun wumb ei, pii gii nik mulnjung kin, wumb ei, enj enj konj mułngii. Nga wumb ei, ekii se buł ngok orung punjung kin, kapłi na wumb ei kin, noman ka piip ngonermbii mon.”

³⁹ Ba sinim wumb kopur, en enim buł ngok kin, am pungii nge wumb ei, ende kin mołalmin mon. Ba sinim wumb pii gii dinga nipin kin, sinim noman tuk ełe, konj kunum kunum mułmun ei nge simin.

11

Pii Gii Niłmin Oł Ei Nge Pule

¹ Pe pii gii ninmin oł ei yi mił, sinim noman tuk ełe, keimi dinga ambił gii ni peng kin, Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, keimi tonu omba ni, kunum olt kui er mołmun. Pe sinim epi nipe epi endi ningił ełe kinałmin epi ei, noman ełe pii poru ninim. ² Nimbił erang kumb ok wu kombur mulk ei, Gos kin pii gii nik kin wu ei, Gos eim kin yi nirim, “Wu kombur ei, oł kun ka ełmin wu,” nirim.

³ Pe sinim pii gii mendpił ełe nge, sinim piinmin ni, Gos eim ek neng mendpił, muł mei ni, konu pei tonu opu pirim. Yi mił, pe sinim kaninmin epi ei, Gos sinim kinenełamin epi ei kin eririm.

⁴ Pe wu Eipel ei, ok pii gii nipi kin, Gos kin ka endi kułmał kapli ngum. Ngum kułmał ei, angim Kein kułmał kamb mani kindpi kin, eim kułmał ka wii mendpił ngum. Ngopu kin keimi, Eipel Gos kin pii gii nim pułe ele nge, Gos Eipel kin, “Wu kun ka,” nim. Nipi kin, Gos eim Eipel kin, epi ka ei wii ngum ei, Gos sipi kin, ka piim. Nga Eipel kułang kin, ba eim pii gii ele, akip yi ku, ek mił nga tangpi palim.

⁵ Ei yi mił ku, ok wu Einok Gos kin pii gii nim ele nge, Gos eim konj sipi kin, ei tonu epin konu ele sipim; ba eim kulerim mon. Nga wumb endi eim kuruk; ba eim kan sinerik mon. Nimbił erang, Gos eim mendpił, ei tonu sirim. Pe Gos nge ek ka ei, mon poł pendim ek ei, yi ninim, “Pe Einok Gos sipi kin, tonu epin konu ele sinerim kunum ele, Einok eim Gos nge noman ele ekii sipi, endang kin, Gos Einok kin ka piipi ngum. ⁶ Pe wumb nii endi Gos kin pii gii ninerim kin, kapli Gos wu ei kin, ka piipi ngunermba mon. Nimbił erang wumb nii endi, eim Gos kin mandi omba wumb ei, eim Gos kinanim; ba Gos mołum ei, eim pii gii nimba. Nga eim pii gii nipi kin, Gos kumep ka wumb eim kin kuruk, kan simin ni erngii wumb ei kin ngumba.

⁷ Pe yi mił ku, wu Nowa ok eim Gos kin pii gii nirim kunum ele, Gos eim epi kis endi, ekii se tonu omba epi ei, Nowa kineririm epi ei, Gos eim Nowa kin yi nirim. Pe Nowa eim Gos nirim ek mił ei, eim pii gii ni ekii sipi kin, noł kanu endi, eim ambim kingam ambilał noł ni, tuk pungii mił eririm. Pe nga Nowa nin, eim nge wumb ei, to kis eneririm mon; konj ka mulk. Nga Nowa eim nge pii gii ele nge, pii gii ninenjing wumb kin kos mił owundu piipi kin, kis erpi ngurum. Nga Nowa nge pii gii ele nge, Gos Nowa kin “Wu kun ka,” nirim.

⁸ Pe Eiparam ok, eim Gos kin pii gii nim kunum ele, Gos eim kin ek nirim mił ei, ekii sim. Pe Gos eim Eiparam eim nge mei si kindpi kin, nga mei konu tongndung ele eipi, ba nipi kin, Gos ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendim konu ele ba. Pe eim ngii konu mendpił ei, si kindpi kin, konu eipi endi, Gos Eiparam ba nim konu ei, pii poł tumerim mon; ba eim Gos kin pii gii nipi kin, konu ele pum. ⁹ Pe Eiparam eim pii gii nirim ele nge, Gos eim wumb kumb kan kun enalmin konu ele pupu kin, Gos eim kin ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendrim konu ele mułum. Mułang kin, Eiparam kingam Aisak ni, Aisak kingam Jeikop ni, wu kei mei konu eipi endi, wumb gulka mił, puk mulnjung. Molk kin, Gos eim ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendrim ei, ende sik ku. Nga en eim wu tekliki kei, tuk alap ngii ele minj, nok pek mulk. ¹⁰ Yi mił, Eiparam kanpi kin, kui dinga erpi kin, konu owundu ele nge, ngii tumunj dinga ei, kenmbii ni piirim. Nimbił erang, Gos eim konu owundu ele, ngii takpi kin, er ka er sirim.

¹¹ Yi mił ku, amb Sera, ok Gos kin pii gii nirim. Nga eim tukui mołpu kin, kangil mengmba kunum ei, poru nirim; ba eim Gos kin pii gii nirim. Neng kin, Gos eim noman dinga ngang kin, eim kapli kangil mengmba. Mengpi kin, amb Sera yi ni piirim, Gos eim ek keimi ni pendrim mił, kapli na kangil mengmbii ni, yi piirim. Nimbił erang Gos eim ek keimi mendpił nilim ek ei, ni piirim. ¹² Yi mił ku, Eiparam eim endeim multum ei, tukui erpi kin, kułmba kunum mandi sirim; ba eim kangi endeim mengrim ele nge, wumb pei kanjip pei mił, mer noł ku kulta mił, tonu ok pei mulk. Molk kin, wumb endi, Eiparam nge wumb tilap pei

mołmun ei kemb tungii ei, ei kapli enanim mon.

¹³ Pe wumb ei, pei en enim pii gii nik kin, nga wumb ei, ekii se pei kulk. Kulk wumb ei, pei en enim Gos eim ek keimi dinga nipi kin, singii nirim epi ei, sinenjing mon. Ba en enim konu ełe turii enj ok kin, en enim kanik kin, ka ka piinjing. Piik kin, ni tor kindik yi ninjing, “Sin ya mei ełe wumb ei, gulka mił, o pun mołmun,” pa ninjing. “Sin ya mei ełe, kunum aninga mołmun,” pa ninjing. ¹⁴ Sinim kun piinmin! Pe wumb ombu, en enim ek ei nge ninjing wumb ombu, en enim nge mei mendpił ei, kuruk endnjing.

¹⁵ Nga en enim noman ełe, mei konu ełe, ok si kindik kin, onjung konu ełe, noman to piilangin kin, kapli en enim mei konu ełe, orung pungii ei, andłam kun endi silang.

¹⁶ Ba en enim oł yi mił, ni piik enenjing mon. Nimbil erang en enim noman ełe, mei ka wii ełe, pu poru nim konu ei, epin konu ełe mendpił, kan simin ni piik pungii. Yi mił erang, Gos eim singambil sipi kin, en enim Gos ningii, pa ninerim mon. Nga Gos eim wumb ei kin, konu owundu ełe, er kun ka er kindim salim.

¹⁷ Pe Eiparam Gos kin pii gii nim ełe, eim Aisak kulmał kalpi kin, Gos ngumbii ni erim. Pe kunum ełe, Gos eim Eiparam oł endi ermba mił, kenmbii ni, oł endi eririm. Pe Eiparam eim Gos eim kin epi ka wii ngang kin, ek keimi dinga nipi pendrim mił sirim. Ba pe Eiparam eim nge kingam endeim mendpił, Gos kin kulmał kalpi kin, ngumbii ni erim. ¹⁸ Kumb ok, Gos ek nipi kin, Eiparam ngopu yi nirim, “Pe kinganim Aisak kin, nim nge kinganim noł pei, tonu ok mułngii.” ¹⁹ Pe Eiparam eim pii gii nirim ei, Gos kapli Aisak kulmba ei, nga sipi kin, orung konj simba ni

piipi kin, eim kingam Aisak kulmał mił kalpi, Gos kin ngurum. Yi mił erang, sinim ek ekin yi nimin ei, Gos Aisak nga tukpu ełe, sipi orung sirim, yi nimin.

²⁰ Pe nga, Aisak Gos kin pii gii nim ełe, Aisak eim Jeikop kin, Eiso tał, ek keimi dinga nipi kin, noman ka epi kangil tał, ekii se singil ni pendrim.

²¹ Yi mił nga ku, Jeikop eim Gos kin pii gii nipi kin, eim kulmba erpi kin, Jeikop eim Josep kingam noł ei, noman ka epi ka wii endi, endeim endeim ni, ok ngui ni pendrim mił ngum. Nga eim dolu kumb ełe, ambilpi mołpu kin, kan mani kanpi kin, Gos kin men topu kin, ka pii ngopu kin, kulum.

²² Pe nga, Josep Gos kin pii gii nirim ełe, eim kulmba mandi erpi kin, eim ek nipi kin, Esrel wumb Eisip konu ełe si kindik kin, Esrel nge konu ełe ekii se pungii, pa nirim. Nga eim wumb kin ek ni tor kindipi kin, eim embil ei, tukpu tungii mił, pa nirim.

²³ Pe Moses nge mam arim tel, Gos kin pii gii nilmbil ełe, mam arim tel Moses kenkil ni, kangil ka wii mendpił ei, ekii se wu owundu mułmba, ni piikil. Yi mił peng kin, eł elip, kangi Moses sipkil kin, oi tekliki mił, koi erkil pendkil. Wumb tał eł elip Gos kin pii gii nikil kin, wu king lo ek ei mund mong kulerkil mon.

²⁴ Yi mił ku, Moses eim Gos kin pii gii nirim ełe, ekii se Moses eim owundu erpi, tonu mołpu kin, eim wu King Pero nge ambłam kingam mił, mułmbii ni, noman to piinerim mon. ²⁵ Nga Moses wumb oł kis ełmin oł ei nge, kunum aninga kopur, ka ka piipi mułmbii ni, noman to piinerim mon. Ba Moses eim, Gos nge wumb kin ouni, ngenj kumbii simbii ni piim. ²⁶ Pe eim piipi kin, nam Kraiss nge embe ełe, ngenj kumbii sinj kin,

oġ ei nge, Eisip konu eġe epi ka wii, ku nin epi salim miġ ombu, to mani kindmba. Nimbiġ erang eim noman to piipi kin, ekii se Gos epi ka wii ngang kin, simbiġ ni piim.

²⁷ Pe Moses eim Gos kin pii gii nirim eġe, eim Eisip konu eġe si kindpi kin, Eisip konu eġe king nge popuġ kis sirim ei, mund mong erpi kin, piineririm mon. Wu endi eim, Gos ningiġ eġe ak topu kin, Gos kinermba. Nimbiġ erang Moses eim Gos min men miġ moġpu kin, kenrim miġ, pii gii dinga nipi kin, ambiġ gii ni muġpu kin, eim mund mong eneririm.

²⁸ Pe Moses eim Gos kin pii gii nirim eġe nge, eim erang kin, kuni owundu 'Pasopa' ni, oġ ei erpi kin, kung siipsiip waġ miyem ei sipi kin andan topu kin, 'Yi erei!' neng kin, Esrel wumb ngii ondpuġ eġe, mundnjung. Moses eim pii gii nirim eġe nge mundangin kin, enjel kuġii endi opu kin, Esrel wumb kangiġ kumna mengnjing kangiġ ombu, to kundmba ei nge, kapli to kundnermba mon nik, yi enjing.

²⁹ Yi miġ ku, pe Esrel wumb Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, en enim 'Ep Noġ Kundii' niġmin ei, tumb tok punjung ei, mei kep er seng kin, punjung. Ba Eisip wumb en enim, oġ ei ekii sik kin, ermin nik kin enjing; ba noġ nok kin, kolk poru ninjing.

³⁰ Pe nga Esrel wumb Gos kin pii gii ninjing. Nga Esrel wumb en enim, Jeriko konu owundu eġe, andik kin, si pok er muġangin kin, kunum angii orung nga taġ o pum. Pang kin, konu owundu eġe nge, kom ku kung gui er pendnjing ei, engin topu mani pum. ³¹ Yi miġ ku, ok oġ kis er andġim amb Reiyap ei, eim Gos kin pii gii nirim. Nirim eġe nge, eim wumb kombur konu eġe, kan poġ tungii nge onjung wumb ei, tuk sipi paki tang kin, pii gii

ninenjing wumb eipi, eim to kundmun ni enjing; ba amb ei kapli to kundnenjing mon.

³² Pe na nga nipe ek endi nimbiġ? Nimbiġ erang pe na kunum pei seng kin, kapli na wu ombu, Giriyon ni, Barak ni, Samson ni, Jepsa ni, Deipis ni, Samuyel ni, nga Gos oġ ekii se tonu omba nge, piik nik eġmin wumb ombu nge, pii gii nik ek ei, nimbiġ; ba kunum endi sinalim mon! ³³ Pe wumb ombu pei, en enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, wumb eipi nge king kin, opu erik kin, opu tok orung kindik kin, yi enjing. Pe en enim, oġ kun ka pirim miġ enjing. Nga en enim, Gos ek keimi dinga nipi kin, ngumbii nirim epi ei, ngang kin sik. Nga wumb eipi, en enim pii gii ei je erang kin, Gos kung simbiġ laiyon gupu eġe eim ambiġ kum tum ku. ³⁴ Pe dup owundu kis noġum ei, wumb nga en enim pii gii eġe, to kumbuluġmun. To kumbulk kin, nga wumb en enim, tui jik ei, to kundngii eġmin ei, nung nik kin, am puġmun ku. Pe wumb ei, en enim dinga sineririm; ba nga ekii se, en enim Gos dinga ngang kin sik endik. Andik kin, en enim dinga wii pu molk kin, opu wumb konu eipi wumb ei, to kindangan kin, nung nik puġmun.

³⁵ Pe wumb kulnjung wumb ei, nga angk kin, konj tonu wangin kin, en enim embnjing noġ ei, pii gii nik eġe nge, sik orung sinjing. Nga wumb kopur, en enim kan ngii miġ eġe muġangin kin, en enim ngenj eġe, kepii to kundmun ni enjing. Nimbiġ erang, wumb en enim, Gos kin opu orung erik kin, buġ nguġangin kin, kapli opu orung wumb kindangan kin, puġangin. Ba nga opu orung wumb kin, ek ei ekii sinenjing mon. Oġ yi miġ enjing eġe nge, en enim tukpu eġe, angk kin, noman konj nga ka wii ei, simin ni piinjing. ³⁶ Pe wumb eipi kopur en enim, ek buġ am-

bilk ngunjung. Nga wumb kopur en enim kepil tunjung. Tok kin, nga wumb kopur, kan tok kin, kan ngii ele pendnjing. ³⁷ Pe opu wumb kopur, en enim pii gii ninjing wumb ei kin, kom ku tunjung. Tok kin, nga wumb ombu, en enim kin tui to kołmung erik kin, tał enjing. Nga wumb ombu, en enim tui sik to kundnjung ku. Pe wumb kombur en enim alap sinerang kin, kung siipsiip ni, kung meme ni, ngenj ei sik kin, konduk mił, kindik andilmin. Nga wumb kombur, en enim nge ngenj ele, epi endi sinerang kin, wii mulnjung. Pe wumb en enim kin, ngenj kumbii kanim kanim ngok kin, oł embin tui kanim kanim ngunjung ku. ³⁸ Pe ya mani mei konu ele wumb ei, wumb kis; ba pii gii ninjing wumb ei, en enim ka wii mendpił. Pe wumb pii gii ninjing wumb eipi si kindik kin, en enim konu ele mei wumb mulenjing konu ele mei wii sim konu ele komung ni, tuk kom ku tukpu ni, mei tukpu sim konu ele ni, koi er pek punjung.

³⁹ Pe wumb ombu pei, en enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, Gos ningil ele, embe ka wii sinjing. Ba Gos en enim kin, ek keimi dinga ni ngumbii nirim epi ei kunum ele sinenjing; ba en enim kulnjung. ⁴⁰ Nimbil erang, ok Gos eim noman ele, ekii se sinim kin ermbii ni piirim oł ei, er kun er sim salim. Yi mił, ok pii gii ninjing wumb ei, kumb se oł kun ka elmin wumb mił, tonu onerngii mon ba; sinim en enim kin ouni, Gos erang kin, sinim pei oł kun ka elmin wumb mił, tonu omun.

12

Gos Eim Sinim Nge Erinjpin

¹ Nga yi mił pii gii ninjing wumb ok nge, sinim si pok erik mołmun ei, pei tilap owundu, konu kupu mił, sinim si pok enmin. Erik kin,

en enim sinim kanik kin, kui er mołmun. Molk kin, nga sinim oł embin tui kis kanim kanim nin, oł kis embin simba epi pei, sinim oł kun ka ermin ei, ambil gii ni, pimba ei si kindmin. Si kindpin kin, sinim noman dinga kindpin kin, kunum olt mił sikir pupun kin, nga sinim Gos epi ka wii endi, simin ni piipin kin, dinga sikir bin. Pupun kin, Gos nge epi ka wii ei simin. ² Pe sinim sikir pupun kin, Jiisas kin kun kanpin mołmun. Pe eim kin pii gii ninmin ei nge pułwu. Nga eim erang kin, sinim pii gii ei, tonu dinga opu kin, kun ka mendpił simba. Pe nga, Jiisas eim yi ku, pii gii dinga nipi kin, eim noman ka wii ei, eim piipi kin, eim ond peri ele, dinga kindpi kin, dinga erang mołum. Mołpu kin, eim wu kis mił, ond peri ele, singambil ei, epi wii mił ni piim. Piipi kin, ekii se Jiisas eim Gos nge king peł ele, angil tunding ele dinga ele mołum.

³ Enim Kraiss oł kun ka erim mił, enim pii kun erngii! Pe wumb oł kis elmin wumb ei, en enim Jiisas kin oł kis erik kin, ek kis ninjing. Nik kin, wumb ei eim kin oł kis enjing; ba eim dinga kindpi mołum. Mołpu kin, sinim Kraiss nge ek ei piipin kin, sinim eim kongun erpin, ten kularpin kin, sinim noman tuk ele dinga ei, wakin tunermin mon ku. ⁴ Pe en enim oł kis enmin oł ei, to mani kindmin nik kin, opu orung enmin. Ba enim oł kis enmin oł ei nge, opu erik kin, en enim nge miyem mendpił ei, endi mani onerang kin, wumb Kraiss to kundnjung mił, en enim yi mił kulenjing mon! ⁵ Mon peng kin, Gos enim noman tuk ele, ek ka dinga nipi, paki topu kin, enim eim nge kingam noł mił, ek ni ngum ei, enim ouru nimba.

“Na kingnan noł, Owundu enim kin oł endi erpi kin, er kun ermbii ni erim kin, kunum ele enim epi ei wii mił ni

piinerngii mon! Pe enim eim oł endi er kun erbmbii ni erim kin, kapli enim nge noman tuk dinga ei, wakin tunerngii mon!”⁶ Nimbil erang, pe Owundu eim wumb kin noman ngonum wumb ei kin mendpil, er kun elim. Pe wumb kopur en enim, eim kingam noł mołmun wumb ei kin, kepil mil topology kin, er kun elim.

⁷ Pe enim dinga angk mułangin kin ele nge, Gos kapli enim er kun ermba. Erpi kin, Gos eim enim mil ei, eim kingam yi mil ku elim. Erpi kin, kangil endi eim oł kis erang kin, eim arim eim kin, er kun elim. ⁸ Ba ernjing eim nge kingenjing noł ei, er kun elim. Nga Erinjpin Gos eim nge kingam noł sinim eim er kun enerim kin, kapli sinim kangil ei eim nge kingam noł mendpil mon; ba kangil ei, ernjing molalim yi mil mułngii. ⁹ Yi mil, pe nga sinim ya mani mei ele erinjpin ei, sinim kin er kun erangin kin, sinim en enim ka piipin kin, ek ei kom sipin piilmin. Ba yi mil, nga sinim ei tonu epin konu ele Erinjpin Gos, eim Gui mołum ei, eim ek nirim mil ekii sipin ermin. Erpin kin, kapli sinim noman konj kunum kunum mułmun nge sinim. ¹⁰ Yi mil, sinim ya mani mei ele erinjpin ei, kunum aninga kopur, sinim erinjpin er kun er ngumbii ni, piilim mamb, kunum ei ngolum. Ba Gos sinim keimi er kun erpi kin, sinim paki topology kin, sinim Gos eim kun ka wii mołum mil yi ku mułmun nipi elim. ¹¹ Yi mil, sinim erinjpin ei, sinim kin kumbii kis ngonum ei, sinim er kun ermba nge ngonum; ba kunum ele, sinim oł ei nge ka piinalmin mon. Nga sinim nge noman ele, embin ku tołum; ba ekii se, sinim kumbii kis ei, er kun erang kin ele nge, sinim noman emin ka seng kin, oł kun ka elmin.

Sinim Dinga Angpin Mułmun

¹² Pe yi mil, enim angil dinga sinalim ei, tonu dinga kindik kin, Gos nge kongun dinga erngii. Nga enim simb dinga sinarpi nim kin, enim simb ele dinga kindik angk kin, Gos nge kongun erngii. ¹³ Nga enim simb ele andlam ei, er kun ka erik pangin kin, nga simb endi kis mułum kin, kapli simb gopul ei, nga pong sinermba mon; ba ei nga kun ka mołpu kin, Gos oł ekii simba.

¹⁴ Pe enim wumb pei kin, noman emin ka seng mułngii. Pe enim oł kun ka oł ei, kongun dinga erik mułngii. Nimbil erang wumb nii endi, eim oł kun ka enerim kin, kapli wumb ei Gos Owundu kindermba mon. ¹⁵ Pe enim kan kun erik mułngii! Mon pim kin, enim mołmun konu ele, wumb endi eim Gos nge noman ka ngum epi ei, buł ngopu sinermba. Nga mon pim kin, enim mołmun konu ele, wu endi epi kumbii kis enim mil, tonu opu kin, mong kumbii kis tumba. Yi mil topology kin, enim kin embin ngopu kin, enim oł kis penj tui epi endi, Gos ningil ele erpi, ngumba. ¹⁶ Mon pim kin, enim mołmun konu ele wu endi, amb nguduk enmin min; Gos kin buł ngok kin, pii gii ninarik enmin oł ei, wu Eiso ok eririm mil, enmin. Wu Eiso eim kunum endi, eim angim Jeikop kin kuni endeim mendpil, top erpi kin, eim kangi kumna nge ek ka nipi kin, ngum epi ka wii ei, buł ngopu wii mil si kindim. ¹⁷ Yi mil, pe enim piinmin ekii se ei, eim arim nge noman ek ka epi ka wii ei ngang kin, eim nga simbii ni piipi kin erim; ba Gos mon nirim. Pe nga wu Eiso eim ke dinga nipi kin, epi ka wii epi ei, orung simbii ni piirim; ba eim noman tuk ele, ak tołmun andlam endi, sinalim mon.

Komung Saiyon Ka Wii

18 Yi mił, enim Gos nge konu ka wii ele onjung kin enim Es-rel wumb en enim komung Sainai konu ele olmun mił, enim angil minjin tungii mił, onanmin mon. Ba konu ele komung Sainai konu ele dup nopolu kin, muł erang piłmin mił ni, nga konu emii elim ol ei ni, nga konu pop owundu olum ol ei nge, erang kin piinmin. 19 Nga beli mił epi endi, ek tingang piyangin kin, nga Gos eim ek tingang piinjing ku. Pe wumb en enim mund mong erik kin, Moses kin ke nik kin, Gos ek nga ni tor kindnerangli mon ninjing! 20 Yi mił erang, wumb ei, en enim Gos ek dinga nipi ngang kin, mund mong enjing. Gos eim ek yi nim, “Pe nga wumb endi min, kung endi yi ku, tonu komung Sainai ele, minjin tok ninjing kin, kom ku to kundngii.”

Yi neng piik kin, wumb mund mong enjing. 21 Pe epi nipe endi erim epi ei yi ku, Moses eim kenmbii mił, kapli enanim. Moses eim yi nim,

“Nam ol ei kanip kin, mund mong end ku,” pa nim.

22 Ba enim ekii se tonu onjung wumb ei kin, Gos ol eipi endi erang kin, enim konu ka wii ele komung Saiyon ni, konu owundu, Gos kunum kunum konj mołum konu ele, epin Jerusalem konu owundu ele ni, konu ele enjel pei pei kułou tok kin, ka ka piik elmin konu ele enim kin ouni onjung. 23 Nga enim ok Gos nge pii gii wumb nge, kingam nol kumna mił mołmun konu ele, kułou tok kin, noman ka ka piik mołmun. Pe wumb ombu en enim ei, tonu epin konu ele, embe mon pol pendrim palim. Pe enim ok, Gos eim wumb kos owundu piimba wu mołum konu kumb ele onjung. Nga enim wumb noman tuk gui ei, Gos nge wumb ol kun ka erang

kin, tonu ok mulnjung wumb ei, pe mołmun konu ka wii ele enim onjung ku. 24 Pe nga enim Jiisas kin onjung. Wangin kin, Jiisas eim enim mołmun konu ele, tuk mii memb nge, wu eim enim kin, ek dinga konj ni pendrim palim. Pe enim nga Jiisas kolpu kin; miyem ei, ok enim kin bein topu kin, ek dinga konj ni pendrim ei, er dinga kindim kunum ele, eim mołum ku. Nga eim miyem ei, epi ka wii endi andan topu ngum. Ngum epi ei wu endi Eipel to kondpu, kumep kis ngum wu ei, Eipel nge miyem epi ei, ende mił mon. Jiisas nge miyem ka wii mendpił ei, Eipel nge miyem to mani kindim.

25 Pe enim kan kun erik mulngii! Mon peng kin, enim Jiisas ek ninim ek ei, kom ambil pandi tok kin, eim ek piinerngii. Yi mił, kumb ok ya mani mei ele wumb ei, Gos ek dinga nipi ngurum ek ei, tok kindik kin, buł ngunjung wumb ei, ol kis kumep ei, kamb mani kindik kin, nung nik punerngii mon. Yi mił erang, ekii se Gos tonu epin konu ele mołpu kin, ek dinga nipi sinim kun ngonum. Nga sinim Gos eim nge ek ei, buł ngunjpun kin, kapli sinim ol kis kumep ei, kamb mani kindpin kin, nung nipin kin, bin min? Ei mon mendpił! 26 Ok kunum ele, tonu komung Sainai ni konu ele, Gos ek neng kin, mei kopu turum. Ba Gos akip ek dinga keimi yi ninim,

“Kunum endi nga, nam ya mani mei konu ele mendpił, ambil olup enermbii mon; ba tonu epin konu ele ambil olup ermbii ku,” pa nim.

27 Pe “nga kunum endi” ek ei, sinim kin andan topu ngonum. Ngonum ei, Gos eim epi kanim kanim pei eririm ombu nge Gos eim epi ei, olup erpi, to kis erpi kin, si kindmba. Si kindpi kin, Gos erang epi ka wii dinga ombu, olup

enerim kin, kapli epi ka wii dinga ombu nga piram mułmba.

²⁸ Yi mił erang, pe sinim ka pi-
ipin kin, Gos ngumun. Nimbil
erang, sinim Gos eim sinim tep er
mołum konu ka ei, sinim sinmin
ei, ołup enenmba mon! Pe nga,
sinim Gos kin ka pii ngopun kin,
eim kin embe ambil tonu kindpin
kin, ołkun ka ele, men topun nipin
kin, Gos nge noman enim mił, ekii
sipin ngopun mund mong ermin.
²⁹ Nimbil erang sinim Erinpin Gos
eim, dup mendpil kindang kin, epi
pei dup nopu kin, topu kis er poru
nimba pulwu eim mołum.

13

Gos Noman Enim Mił Ermin

¹ Pe enim engnjing noł endeim
endeim ni, noman ngołmun oł ka
minj erik kin, Kraiss nge wumb
mułngii. ² Pe enim konu eipi
wumb enim ngii konu ongii ei,
“Wei!” a ningii ei, enim ouru
ninermba. Nimbil erang enim pi-
inmin; ok wumb kombur yi mił
enjing ei, en enim Gos nge enjel
sik kin, en enim ngii konu ele, tuk
tep erik kin, se mulnjung. Ba enjel
onjung ei, en enim piinenjing; ba
en enim wumb mendpil kombur
onmun, ni piinjing. ³ Pe enim pii
gii wumb kopur, kan ngii konu
ele pałmin ei, piingii yi mił, enim
wumb ei kin, ouni kan ngii ele mił
pingii. Nga enim wumb kopur ei,
en enim Kraiss kin pii gii nik ele
nge, ngenj kumbii sinmin ei, enim
piingii. Nimbil erang enim piin-
min ei, en enim ngenj ei, wumb
ombu mił, yi pałim ku.

⁴ Pe wu endi amb simba oł ei,
wumb pei oł ei, ambil tonu kindik
kin, ka piingii. Nimbil erang
wu ei, eim amb simba oł ei, Gos
ningil ele, ołkun ka wii mendpil
simba. Nimbil erang enim piin-
min ei, ekii se Gos kos owundu
piipi kin, kumep kis ngopu kin, wu
endi amb ngunduk kin, nga wu

eipi amb kin oł kis erik enmin ei
kin, ngumba.

⁵ Pe enim ku nin epi silmin oł ei
nge, noman kulerngii mon! Ba Gos
enim paki tang kin, niye epi endi
enim kin sim salim epi ei mendpil,
ka piik mułngii. Nimbil erang, Gos
eim ek ok yi nirim, “Nam enim
kanip wiik tunarpi kin, nga na
enim wakin tunermbii mon ku!”
⁶ Pe sinim ek nimin ei, pii gii nipin
kin, ek ni tor kindpin ei,

“Owundu eim na paki tołum. Pe
wumb en enim, na kin niye
oł endi erngii ei, na mund
mong tunermbii mon!”

⁷ Pe enim nge tep elmin wumb
enim kin ok kin, Gos ek ka ni tor
kindik nguk ei, enim piingii. Pe
wumb ei, ołkun ka erik endik
ei, enim noman to piingii! Piik
erik kin, Gos kin pii gii nik ei, ekii
sik kin, er endngii. ⁸ Jiissas Kraiss
eim nin, eim ek ka ei ok multum;
pe mołum ku, nga ekii se kunum
kunum mułmba ku. Eim ende minj
piram mołpu ba. Nga eim ek ka
piram mułmba ku. ⁹ Mon pim kin,
kengip ek eipi eipi enim noman
ele, to eipi eipi si tor simba. Seng
kin, en enim Gos nge ołkun ka
si kindik kin pungii. Nga enim
noman tuk ele, Gos nge noman ka
ngołum oł ei, dinga ngang kin, ei
ka wii mendpil mołum. Ba enim
noman tuk ele kuni mowii lo ek
kanim kanim ele, ekii sik elmin oł
ei, wumb endi paki tunałmin mon.

¹⁰ Pe Gos nge kułmał kałim
wumb ei, Jura wumb alap men
ngii yi elmin wumb ei, sinim
nge kułmał kałmin kumo kuni ei,
nungii; ba dinga sinermin ni piik
kin, kapli nunałmin mon. Nimbil
erang Jiissas eim sinim nge kułmał
kałmin kuni mił mołum. ¹¹ Yi
mił, Jura wumb nge kułmał kałim
wu owundu ei, eim kung miyem
ei, tu wupu kin, tuk konu ka wii
mendpil salim konu ele, kułmał
kałpi wumb en enim oł kis elmin

ei, kil ngumba nipi elim. Ba kung ngenj ei, konu owundu andaring ele, dup kalimmin. ¹² Pe yi mił ku, Jiisas eim konu owundu nge, ondu torung ele kulum. Pe Jiisas eim kołpu kin, eim nge miyem ele, wumb pei oł kis enjing ei, kil ngopu si kindim. Si kindang kin, wumb ei Gos ningił ele, oł kun ka wumb mułngii. ¹³ Yi mił ku, sinim konu owundu ele, torung pupun kin, sinim Jiisas eim singambił sipi kulum. Yi mił ku, sinim singambił sipin kin, eim kin ouni ko wupun er mułmun. ¹⁴ Pe ya mani mei konu ele, sinim kunum kunum mułmun nge, konu owundu ele endi sinałim mon; ba kunum kunum mułmun nge, konu owundu ele ka wii endi, tonu omba ei, sinim kui er mołpun kin, kurpun andinmin. ¹⁵ Pe sinim Jiisas nge embe kin, kunum kunum Gos kin ka ka piipin ngopun kin, eim embe ambił tonu kindmin. Nimbil erang Jiisas eim sinim kin kulmał mił, kapli ngum. Ngang kin sinim gupu ele, Gos kin ka piipin ngopun kin, eim embe ele, sinim ek ni tor kindpin kin, wumb eipi ngumun. ¹⁶ Pe enim wumb eipi epi sinerang mołmun wumb ei kin, paki tok kin, oł ka erngii ei nge, ourun tunerngii mon! Nimbil erang enim kulmał kalk kin, yi mił enmin oł ei, Gos eim noman ka piilim.

¹⁷ Pe enim nge tep wumb ek ningii mił ei, ekii sik ni, mandring molk pungii. Puk kin, enim noman tuk ele tep molk erik kin, wumb mił ei nik kin, beltik, ekii se ni tor kindik kin, Gos kin ngungii. Pe enim tep elmin wumb oł yi mił enjing ei, enim ekii sik kin, kapli en enim ka piik kin, en enim kongun elmin kongun ei nge, ambił gii nik kin, er mułngii. Mon pim kin, enim noman embin to piinjing kin, enim oł ei nge paki topu kin, ngunermba mon ku.

¹⁸ Pe enim sin kin prei erik kin, Gos ngangin kin, sin paki tumba. Yi mił, sin noman tuk gui ele piinmin ei, Gos ningił ele, sin kun ka mołmun keimi dinga ni piinmin. Sinim piipin kin, sinim noman ele, oł kun ka kunum kunum er endmin, ni piinmin. ¹⁹ Pe na enim dinga kii sind ei, enim na kin Gos prei erangin kin, Gos na nga orung sikir kindang kin, enim kin nga nirik ombii.

Prei Elmin Oł Ei Nge

²⁰ Pe sinim nge Gos noman emin pułwu; Gos ei, eim sinim nge Owundu Jiisas kulum ei, eim nga sipi orung konj sirim. Seng kin, Jiisas eim sinim kung siipsiip tep elmin nge wu owundu mendpil mołum. Pe Jiisas eim nge miyem ei, sinim kin ek dinga keimi ni pendrim andlam konu ei, topu sim salim. ²¹ Seng kin, Gos eim sinim epi kanim kanim nipe epi endi sinerang mułmun ei, ngumba. Ngang kin, kapli sinim Gos noman ele ekii sipin kin, endmin. Nga Gos nge noman ele oł ei, sinim noman tuk ele, eim noman ka piinim mił eim kongun erpi mułmba. Nga Krais kin, sinim noman tuk ele kongun erpi mołpu kin, Krais eim tilang owundu nin, embe owundu kunum kunum pepi mołpu ba. Ei keimi!

²² Pe angnan noł; na enim kin ek dinga nip ngond. Enim na Gos ek nind ei, kom se piik kin, noman dinga kindip ngumbii nge end. Yi mił, na mon połup ngond ei, ek osii mił, ni ngond. ²³ Pe na enim piingii nind ei, sinim nge enginjpin Timosii ei, eim kan ngii ele si kindpi tor om. Pe sikir eim na kin opu nim kin, na Timosii kin ouni opuł kin, enim kenmbil.

²⁴ Pe sin nge ek ka nipin mołmun, pa ninmin ek ei nik kin, enim nge wumb tep wumb kin, nga Gos nge wumb mołmun ei kin, nik ngungii. Pe enim nge engnjing

noł Esilii konu ełe wumb ei, enim
kin, “Mułeiyo,” nik ngonmun.

²⁵ Pe Gos nge noman ka ngołum
oł ei, enim kin pei oui mułmba. Ei
keimi!

Jeims Mon Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Jeims Mon Endi Połpu Ngum

¹ Na Jeims, na Gos kin, Owundu Jiisas Kraiss nge kongun wu moł. Na mon ei połup kin, enim Gos nge wumb tilap engki nga tał pei oł embin tui tonu wang kin, en enim Esrel mei si kindik kin, mei eipi konu ełe orung orung pei punjung. Na enim kin ek ka nip ngond.

Oł Embin Tui Omba Ei, Sinim Pii Gii Kapli Erpi Dinga Kindmba

² Na nge angnan noł! Kunum ełe oł embin tui kanim kanim enim kin tonu omba ei, enim kapli ka piik mułngii. ³ Nimbił erang, enim piinmin oł embin tui ei, enim kin tonu wang kin, kapli oł ei, enim paki tang kin, enim nge pii gii ombu, dinga angik mułngii ⁴ Molk kin, kapli oł dinga angk kindik kin, oł embin tui ei, ko wuk dinga angk puk kin, kapli enim wumb pii gii dinga tonu wang kin, oł kun ka ei, erik mułngii. Molk kin, enim nga epi endi sinerngii mon; ba enim kapli mendpił, oł kun ka erik mułngii.

Noman Ka Wii Sinerang Kapli Prei Erngii

⁵ Pe nga enim wumb nii endi, eim noman ka dinga pinerim kin, kapli eim Gos kin prei erpi, kii seng kin, kapli Gos eim wumb ei kin, noman dinga ngumba. Nimbił erang Gos eim wumb pei kin, epi pei wii ngołum. Ngopu kin, nga Gos wumb ei kin, ek ngopu enermba mon. ⁶ Ba wumb ei pii gii ninjing kin, Gos kin prei erik kin, kii sik erngii ei, wumb ei nga pii gii ei, si kindik kin, kembis mił enerngii mon! Nimbił erang wumb nii endi noman tał to piimba wumb ei

Gos kin prei ermbe ei, ep noł pop topu mił, topu se andpi kin, orung orung enim, wumb ei yi mił, ku enmin. ⁷⁻⁸ Wumb ei nge, eim epi ei erbii min, epi eipi erbii ei, ni piinanim mon. Wumb ei, noman tał mił peng mołum. Wumb ei, eim Gos Owundu kin epi endi simbii ni piipi kin, noman yi to piinermba mon!

Epi Pei Simba Wu Nin, Epi Endi Sinermba Wu Ni

⁹ Nga wumb nii endi, epi endi sinermba wumb ei, Gos eim embe ambil tonu kindang kunum ei, eim ka mendpił piimba. ¹⁰ Pe nga wumb nii endi, epi pei simba wu ei, ka piipi mułang kin, Gos eim embe ambil mani kindmba. Nimbił erang epi kanim kanim pei simba ei, yi mił ond kuk simbii ka endi, top mułang kin, enim ołup erangin kin, boi boi nipi pułpeł topu kin, eipi eipi punum oł ei mił, epi kanim kanim pei simba wu ei, yi mił ku ermbe. ¹¹ Yi erang kin, eni tonu opu, dinga tang kin, muł erpi, mei ełe połpu palim epi ei kuli erpi kin kuk ka topu mołum ei, kułii erpi kin, boi boi nipi mani pułum. Pupu kin, kuk ka ei er kis mołum. Yi mił ku, epi pei salim wu ei, kongun erpi epi pei nga sipi pupu kin eim kułang kin, eim nge epi kanim kanim pei, pułpeł topu kin, eipi eipi am ba.

¹² Wumb nii endi, eim oł embin tui kanim kanim eim to mani kindmba erang kin, eim dinga angpi kin, ko wupu mołum ei, eim ka piimba. Nga eim oł ei, to mani kindim kin, kapli Gos ei konj kunum kunum mułngii ei, eim nirim mił, epi ka wii ei, wumb nii Gos kin noman ngołum wumb ei kin, eim epi ka wii ei wii ngumba. ¹³ Pe wumb nii endi, eim kin oł kis endi, eim to mani kindmba erang kin, eim ek yi ninermba mon. Oł ei, na to mani kindim epi ei, Gos erim. Yi ninermba mon! Oł kis

ei, Gos to mani kindnermba mon! Nga yi ku Gos eim wumb endi kin, oł kis ei, “Yi erii!” ninermba mon ku! ¹⁴ Ba pe wumb nii endi, nipe oł endi, eim to mani kindpi erang kin, oł ei, eim noman to piyang kin, eim noman kis ełe oł, “Yi erii!” ninim. ¹⁵ Ek ekin endi yi mił ninim. Wumb nii endi, oł kis kangil mundii mił, eim noman kis ełe tonu wang kin, kapli eim oł kis kanim kanim mengmba. Nga oł kis ei mengpi kindang kin, tonu ok, owundu mił mułang kin, kapli eim kangil mił, kulii oł mengmba. Wumb ei, dup konu ełe ngenj kumbii kis kunum kunum singii.

¹⁶ Nanim nge angnan noł mendpił! Enim piyangin, Gos oł min ek endi, enim kin nim kin, ek kend to ngunermba mon! ¹⁷ Ngunerang kin, epi ka wii ei, wii ngołum epi ei nin, epi kun ka wii ngołum epi ei, tonu epin konu ełe Erinjpin Gos sinim kin mani onum. Wang kin, Erinjpin Gos ei, epin konu ełe, tiłang kanim kanim pei eririm tiłang ei, eipi eipi, mił punum. Pupu kin, Gos ei, eim nge oł ei, eipi eipi enalım mon mendpił! Ei eim minj pıram mołum. Mułang kin, emii pałim konu ełe, min men mił ełe, Gos mulałim mon. ¹⁸ Ei eim noman ełe piipi neng kin, eim ek keimi ni pendrim mił, sinim tonu o pun yi enmin. Yi mił erang, Gos epi kanim kanim eririm epi ei, sinim o pun kin, eim nge kingam ambłam noł kumna mołmun.

Gos Ek Piik Kin, Nga Ekii Sik Erngii

¹⁹ Nanim nge angnan noł, enim ek ei pii kun erngii! Wumb pei kapli, ek sikir piik singii! Ba ningii ei, sikir piik singii mił, ninerngii mon! Nga sikir noman kis ei, tonu onermba mon! ²⁰ Wumb jikii pang noman kis tonu onum ei, Gos nge oł kun ka oł ei, enalımin mon! ²¹ Yi mił erang, oł kis kun pinałim mił epi ni, epi kanim kanim noman

tuk kis mołum ei, am pei erik sipik, tor kindik kin, si kindngii. Pe enim noman ełe, to mani kindik kin, Gos kin mandring mułngii. Nga eim ek endi, enim noman tuk ełe emb mił topu kin, kindim pałim ei singii. Eim ek ei kapli, enim nge noman tuk ełe, sipi orung simba.

²² Ba enim kapli Gos eim ek ninim mił, ekii sik erngii! Ba enim piik pendik kin, nga ekii sinanmin ei, en enim noman ełe ek kend tok ngonmun. ²³ Yi mił, wumb nii endi, eim Gos ek ninim mił piinim; ba Gos ek ninim mił, ekii sipi enermba wu ei, eim ouru ninim yi mił, wumb endi eim kirapi ełe kaninim ei, eim kumb ningil sałim mił, yi ku seng kin kaninim. ²⁴ Yi mił ei, eim kumb ningil kin pei, mon kindpi kin, kan pendpi kin nga punum; ba ekii se, nga eim kumb ningil pei seng kin, kenim mił ni, sikir eim nge kumb ningil kenim mił, ouru ninim. ²⁵ Ba wumb nii endi eim Gos lo ek kun ka pałim ełe, oł kis kan ngii mił, si kindpi, nga kanpi kin nga am ełe, minj kanpi kin noman to piipi kin, erpi mułmba wu ei, eim piipi kin, nga ouru neng piinerim; ba ek ninim mił, ekii sipi kin, kongun yi enim. Enim wu ei, oł yi erpi mołum wu ei, eim kapli ka ka piipi kin, eim epi pei enim.

²⁶ Pe nga wumb endi yi ni piipi, ‘Na nam pii gii nip kin; nga na wu ka mendpił moł kin; nga na Gos kin men top keimi erip ngoł,’ nimba. Ba wu ei, eim gupu anmbil ełe, ek kis kanim kanim tor wang kin; kapli ei eim noman kin ek kend to ngopu kin, nga eim ek kuls sim, eim ‘Men top enj,’ nim; ba eim pii gii ei epi wii mił; epi keimi endi mon! ²⁷ Pii gii keimi nilmin oł ei nin, Gos kin keimi men tok ełmin oł ei, Gos eim ningil ełe kun ka mendpił pim kin, nga oł penj endi pinałim. Pinerang kin, Erinjing Gos nge oł kun ka mendpił sałim

ei, yi mił; kangı ambıl menjing erinjing koltmun ei paki tok kin, kanik kun erik se mułngii! Amb ombu wenjing kulangan kin, wu mołmun ombu paki tok kin, kanik kun erik kin, se mułngii! Pe Gos nge oł kun ka mendpił salım ei, enim mei kin, kanim kanim oł penj ombu, buł ngok kin enim am oł kun ka mendpił, yi erik kin molk pungi.

2

Wumb Pei Ende Mił, Kaimb Sik Ngungii

¹ Nanim nge angnan noł! Enim Jiisas Kraıs sinim nge Owundu ełe, pii gii ninmin ei, eim Owundu nge tilang owundu pulwu mołum. Mołpu kin, eim kin pii gii ninjing kin, enim wumb kombur embe punum wumb ei kin, oł ka erik ngok kin, nga embe punanim wumb ei kin, buł ngok kin, noman to piinarik kin, paki tunanmin. Yi mił oł ei, enerngii mon! ² Pe nga, wu endi epi kanim kanim pei salım wu ei, angıl mong ku gol mondpu kin, konduk epi ka wii kindpi opu kin, enim men tołmun ngii nirik omba. Pe nga, wu endi epi kanim kanim pei sinałim wu endi, konduk ni epi, ka wii kindnarpi, opu kin enim men tołmun ngii nirik omba ku. ³ Wangıl kin, enim wu epi ka wii kindpi, omba wu ei kin, noman ngok kin yi ningii, “Ya kumb ełe, peł ka ełe, okun kin mulii,” a ningii. Yi ningii; ba konduk ni, epi ka kindnarpi, omba wu ei kin, yi ningii, “Engnjii min, mani mei ełe okun kin, na simb salım konu ełe okun kin mulnjii.” ⁴ Pe enim oł yi nge enjing kin, en enim enjing oł ei, en enim noman yi mił mok tonmun min? Enim mok to kaplı kaplı kindik kin, oł kun pim mił enanmin mon! Ei enim mok tok erik kin, wumb noman erik kin, kun pindnanmin mon; ba

enim noman kis ni piik kin, wumb mok tok elmin.

⁵ Na nam nge angnan noł mendpił; enim piyei! Gos eim wumb mei ełe epi kanim kanim pei sinałim wumb ei, to tonu kindpi mundang kin ok enim pii gii ełe nge, Gos ngumba nge epi kanim kanim pei salım mił, en enim yi mułngii! Yi mił molk kin, Gos okrii eim ek dinga nipi kind pendrim palım ei, yi mił wumb nii, eim kin noman ngonmun wumb ei, Gos eim sinim tep er mołum konu ełe, eim enim tuk kindang mułngii. Yi peng kin, eim epi kanim kanim pei sinałim wumb ei, eim kin topu tonu kindpi, mundang kin mułngii. ⁶ Ba enim epi kanim kanim pei sinałim wu ei, enim to singambił sinmin. Ba wumb nii, enim oł embin tui ngok sipik kin, kos ngii sipnjing? Sipik kin, wumb epi kanim kanim pei sałım wumb ei mendpił. ⁷ Wumb epi pei sałım wumb ombu mendpił, enim embe ka endi, Jiisas kin sinjing ei, ek buł morung nik kin, yi enmin min? Ei wumb ombu mendpił, oł yi nge enmin.

⁸ Enim wumb nge king lo ek ni pendim mił ełe nge, Gos nge ek ka ełe nipi tor kindnim ei, yi mił ninim.

“En enim kaimb sik kin, noman kultmun mił, wumb enim kin mandi mołmun wumb ei kin, kaimb yi ku sik kin, noman ngungii!”

Kaplı, enim lo ei, ekii sinjing kin, enim oł kun ka erngii. ⁹ Ba nga enim wumb eipi eipi ngenj torung keningii mił, wumb mok tok erik ngołmun ei, enim oł kis, kun pinerim mił erngii. Nga lo ełe, ek ninim mił, enim noman tuk ełe tum. Tang kin, enim lo ek ei, to kindik kin, ekii sinarik, yi enmin ku. ¹⁰ Yi mił wumb nii endi, eim lo ek endeim nimba mił, ekii sinerim kin, kaplı ei yi mił,

eim lo ek pei ekii sinalim. ¹¹ Yi mił ku, Gos eim ek yi ninim, “Wu eipi nge embnjing ei, ngundnenjii mon!” Nga eim yi ku ninim, “Wumb endi to kundnenjii mon!” Pe nga nim wu eipi nge embnjing ngundnenjii ba nga wumb endi to kundun kin; kapli nim lo ek ninim mił, ekii sinan mon. Nga nim lo ek pei to kilip to poru nin kin, nga lo ek ei, nim noman tuk ele tum. ¹² Yi mił erang, Gos wumb mok topu, yi ermba mił, eim nge lo ei, oł kis nge dinga ei, to mani kindilim. Kindip kin, lo ei nge, wumb wii kindang mułngii. Molk piik kin, enim ek nin, oł erngii mił oł kun ka ei, er andik molk pungii. ¹³ Pe Gos eim kos piipi kin, kii sipi orung omba kunum ei, wumb nii endi, eim wumb eipi kin kaimb sipi kin, noman kulerim wumb ei, Gos kos piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ei, eim kin kaimb sipi oł yi nge enermba mon! Ba nga wumb kombur, wumb eipi kin, kaimb sik, noman kulk kin, kapli Gos eim kos piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ei, en enim yi ku, kaimb sipi ngumba.

Pii Gii Pimba Mił, Nga Oł Yi Ku Erngii

¹⁴ Nanim angnan no! Wumb endi eim yi nimba, “Nam Jiisas kin pii gii dinga palim,” ba eim oł kanim kanim erim ele, ek yi nimba mił, pinerim mon. Kapli eim oł erpi pii gii nim mił, eim paki tumba min? Nga eim pii gii ele, kapli eim erpi kin, se orung simba min? ¹⁵⁻¹⁶ Yi mił, enim engnjing noł Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, alap ni, kuni ni, epi sinenang mułngii wumb ombu kin, enim ek yi mił ningii, “Gos enim kapli paki tumba. Topu kin, kuni ka ngopu kin, ngenj ele alap pandi tang kin, muł erang mułngii!” Ba enim epi endi, wumb ombu nge sinerang mułngii wumb ei, epi ombu

ngunerngii. Ngunarik kin, kapli enim wumb ei nge, paki tangin kin, er mułngii mił nenj? ¹⁷ Yi mił ku, Jiisas kin pii gii palim ningii ei, yi mił. Pii gii ei, wii mił pim kin, nga oł endi enerim kin, kapli pii gii ei, wii kułii mił, epi pimba.

¹⁸ Ba wumb endi ek yi nimba, “Nim pii gii palim. Nga na oł ka wii el.” Kapli, na Jeims ek nip, orung kindip kin yi nind. “Nim nge pii gii ei, na andan tan; ba nim nge oł endi elin ei, na andan tunen mon. Nga na nge oł ka wii el ei kin, na pii gii ei, nim kin andan top ngamb kin, nim kenjii.” ¹⁹ Enim pii gii ninmin ei, Gos endeim mendpił mołum piingii ei, ka mendpił! Pe nga gui kis pii gii ninmin ei, Gos endeim mendpił mołum ku. Ba en enim yi piik kin, en enim puku sik kin, piik mołmun. Wumb endi pii gii nimba ei mendpił, ei kapli enanim. ²⁰ Enim noman pinałim wumb! Pe enim pii gii ei mendpił peng kin, enim oł ka wii endi enenjing kin, kapli enim pii gii ei, epi wii mił pimba. Pe enim ek pułe ei, pii poł tungii min? ²¹ Kumb ok, sinim kupenjpın Eiparam ei, eim Gos nge kongun erpi kin, Gos ningił ele, eim kun ka wu multum mił nenj? Ei eim kongun ele mendpił eririm kunum ei, eim kingam Aisak to kondpu kin, kułmał mił kapli kin, Gos eim ngumba nge piipi eririm. ²² Enim oł ei nge, kanik kun erngii! Erik kin, eim pii gii nirim mił ei kin, nga eim kongun erim oł ei kin, tał ouni okuł ende punmbuł. Eim pii gii ele nge erpi kin, opu oł kun ka mendpił purum. Pang kin, ei eim kongun erpi kin andan turum ele nge, eim pii gii am mendpił eririm. ²³ Kumb ok, Gos eim ek keimi nirim mił, keimi tonu orum. “Eiparam eim Gos kin pii gii dinga nirim ele nge, Eiparam eim oł kun ka elim wu,” ni Gos yi nirim. Nga ekii se, wumb

yi nilmin, “Eiparam eim Gos nge pul.” ²⁴ Kapli pe enim piinmin ei, wumb endi Gos kin kun ka mołmun wumb ele nge, eim oł kun ka erpi kin, nga eim pii gii nipi kin, ouni ermba. Ba wu ei, pii gii mendpil nipi kin, Gos wu ei, kun ka elim wu, ninermba mon!

²⁵ Yi mił ku, amb Reiyap eim ok wu kin ningil erpi kin, nilkeng sipi kin, nga wu kanim kanim se nirik seng kin, ende pulmun amb multum. Ba pe ei eim Josuwa kindang kin, Jura wumb konu ele sirim mił kenmin ni, ok wumb ei paki topu kin, yi mił kuni ngopu, pandi koi erpi kin nga andlam eipi endi kindang puk kin, en enim nge konu ele orung punjung. Oł yi erim ele nge, Gos amb ei kin, “Kun ka mołum amb,” ninim. ²⁶ Yi mił, nga wumb endi mułmba wumb ei, eim noman tuk gui eim kin mulerim kin, wu ei wu kulii mił mołum. Nga pii gii pimba ele nge, nga kongun kun ka erpi, andan turerim kin, pii gii ei kulii mił pimba ku.

3

Anmbil Epi Dup Mił Palim

¹ Nanim angnan noł! Enim wumb mołmun konu ele, Gos nge ek emb tok ngołmun wumb pei mił mulerngii. Nimbił erang enim piinmin ei, Gos sinim mok topu kin, kii sipi orung omba kunum ele, sinim ek emb tołmun wumb epi ngumun ei, Gos amb kii dinga owundu sipi kin, mok topu ermba; ba Gos pii gii ninjing wumb eipi, Gos enim kin mok topu kin, giyeng ni, yi mił ermba. ² Yi mił, sinim wumb pei mołmun ei, kunum kunum oł kun pinałim mił elmin. Pe wumb nii endi, eim ek kanim kanim nimba mił, eim oł kun pinałim mił endi enerim kin, eim wumb kun ka mendpil mułmba. Mołpu kin, eim kapli yi ku, eim ngenj pei, tep ka erpi kin, se mułmba. ³ Yi mił ku, kung os gupu

ele, ain mił epi endi tuk kindik pendik kin, kan ele ambil bu nik kin, bin nik piilmin konu ele, ambilk orung orung sengin kin, ekii sipi pulum. Yi mił erang, sinim kung os ambil ak topun kin, pei orung orung andlam salim mił, ni piipin kin, punmun. ⁴ Yi mił nga, noł sip owundu ei, am owundu ei ni piingii ku. Noł sip ei, am owundu kis palim; ba nga konu pop owundu topu kin, sip ei, ep noł konu ele tuk sipim. Ba nga tuk sip owundu ele, tep erpi kin, kongun erpi kan se mołum wu ei, eim bii ni piilim konu ele, epi ambil kun erpi kin, epi kembis endi palim ele, ambilpi kun kindpi kin, simbii ni piilim konu ele, sipim. ⁵ Ei yi mił, nga anmbil ei, ngenj ele epi kembis mendpil palim; ba ek pei owundu kis nipi kin, na nam kapli epi owundu mendpil ei, ermbii ni tanglim.

Nga dup kembis endi, kapli erpi pepi, nopus gur nim kin, ond owundu nin, epi kanim kanim pei, nopus poru nilim. ⁶ Pe anmbil ei, dup mił palim ei, nga anmbil ei, oł kis kun ka pinałim mił ei, piki topu mołum. Ngenj ele ei, dup mił pei piki top mołpu kin, pe oł kis kanim kanim erpi kin, ngenj pei erpi kis mondnum. Anmbil minj erpi kin, enim ngenj nin, no pep mołmun ele, kui dup mił, kindang nonum ei, dup konu kis dup ei, opu kin, yi mił nonum. ⁷ Wumb ya mei ele epi kanim kanim pei, ka nin, kei nin, omu nin, ka wembii nin, epi pei ombu, wu en enim noman ele palim piilmin mił ombu, erangin kin ekii sik elmin. ⁸ Ba wumb endeim kapli, eim anmbil nanim piind oł ei, “Erii!” a neng kin, ekii sipi kapli enermba mon! Anmbil ei, epi ka mon! Ei ek kis nipi tor kindilim. Yi peng kin, anmbil ei, wii kor pimba mił, pinałim mon! Ba ei epi kis kunj men mił,

wumb kuŋgii epi tuk eŋe, piki top moŋum ei, tor oŋum. ⁹ Sin sinim anmbil ei kin, sinim ek ka nipin kin, Erinjpin Gos nge embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, nga anmbil ende, yi miŋ ku, ek buŋ ambilpin, ek kis nipin kin, wumb kin nipin wumb ei, Gos ei eim miŋ erpi mundum wumb eŋe nge, ngonmun. ¹⁰ Gos kin ek ka ni ngok kin, nga ek kis ni ngok kin, gupu anmbil endeim eŋe, tor oŋum. Opu kin, nanim Gos nge wumb angnan noŋ! Enim enmin oŋ ei, oŋ kun ka pinaŋim miŋ, yi enerngii mon! ¹¹ Pe nga noŋ tukpu endi muŋmba ei, noŋ ka tor wang kin, nga noŋ kis tor wang kin ouni, onguŋ min? ¹² Nam angnan noŋ, nga ond pik kin, ond olip kin, mong ende top muŋmba min? Nga ond wain, ond pik mong top muŋmba min? Ei kapli mon! Yi miŋ ku, nga noŋ tukpu eŋe, noŋ ka nin, noŋ kis nin ouni, tor wang kin, nunerngii mon.

Noman Ka Dinga Ei, Gos Kin Onum

¹³ Enim moŋmun konu eŋe, wumb nii endi, noman ka wii nin, noman dinga peng moŋum min? Wumb endi eim no pepi andpi muŋum kin, kapli eim oŋ kun ka er andpi kin, andan topu ngumba. Ngopu kin, ei eim noman ka palim miŋ, giyeng ni erpi kin, oŋ ei andan tumba. ¹⁴ Ba enim wumb eipi kin, ek ngonum kin, nga en enim oŋ kanim kanim erik eŋe nge, en enim embe ambil tonu kindik erngii. Erik kin, en enim noman tuk eŋe pim kin, kapli en enim noman ka wii ei, ambil tonu kindik kin, yi enerngii. Enarik kin, nga enim ek keimi ninmin eŋe, ek kend tok, ngunerngii mon. ¹⁵ Noman ei nge, ei Gos kin onanim mon! Ba noman ei nge, ya mei eŋe wumb noman. Nga noman ngenj eŋe nge kin, tonu onum. Nga yi ku, oŋ kis ei, Seisen kin, puŋ arim pendpi kin, tonu om. ¹⁶ Yi miŋ, wu endi wumb eipi kin

ek ngonum kin, nga oŋ kis kanim kanim erik kin, nga en enim embe ambil tonu kindmin ni piik kin, kongun dinga oŋ kanim kanim erik kin, yi er moŋmun. Wumb yi nge, oŋ kun ka palim miŋ, yi enerik; ba oŋ kis kanim kanim miŋ eŋmin. ¹⁷ Ba wumb noman ka wii ei, Gos kin tonu epin konu eŋe, mani wang siŋmin ei, kumb se, am oŋ kun ka mendpiŋ. Nga wumb kin noman eŋmin ende sek ngoŋmun; nga en enim wumb kin ek taki taki nik kin; nga wumb eipi ek kom ka sek piŋmin; nga wumb eipi kin noman kaimb sik kin, oŋ ei piki topu muŋangin kin, oŋ kun ka mendpiŋ eŋmin; nga noman ka wii oŋ ei, wumb endeim endeim ni, noman ende miŋ nik ngoŋmun; nga oŋ ei, kun ka nin, oŋ keimi mendpiŋ eŋmin. ¹⁸ Pe nga sinim wumb eipi kin, noman eŋmin ende se mulnjpun kin, kapli ei oŋ yi miŋ; sinim kuni mong aka pin taltmin ei miŋ; nga noman eŋmin ende sek ngoŋmun oŋ ei, oŋ kun ka ei, kuni mong ka tonu wang kin, sinmin miŋ, yi er muŋmun.

4

Mei Konu Eŋe Noman Ngoŋmun Wumb Ei, Gos Nge Opu Orung Wumb Moŋmun

¹ Pe enim opu nginmaŋ enmin oŋ ei nin, nga ek miŋ enmin ei, jili miŋ tonu onum? En enim noman eŋe ek kis tonu onum ei, en enim kin mendpiŋ palim min? Pepi kin, en enim noman eŋe kin, ngenj eŋe aninga kopur eŋe kin, opu nginmaŋ eŋmin. ² Enim epi kanim kanim simin ni piik enmin; ba epi ombu sinanmin. Yi miŋ piik kin, enim wumb ei to kundmun ni piimin. Nga enim wumb eipi nge epi, bun bun kuŋumun; ba enim epi ei kapli sinerngii. Yi miŋ peng kin, enim ek miŋ erik kin, nga opu owundu eŋmin. Enim simin ni piinmin; ba epi ei sinanmin. Nimbil erang,

enim Gos kin prei erik kii sik kin, epi ei simin nik kin, yi enanmin mon. ³ Pe nga enim epi simin nik kin, prei enmin; ba epi ei sinałmin mon. Nimbil erang enim Gos kin prei erik kin, kii sinmin ol ei, kun ka pinałim mon. Ele nge, enim ku nin epi ei sik kin, enim noman ngenj ele nge, olkup to kindmin mił ni elmin. ⁴ Pe enim yi mił, amb endi eim wam kin, ka mularpi pupu kin, wu eipi kin ningil erpi kin, noman kułpu erpi, andnim ol ei mił, enim yi erik pendik kin, ya mei ele wumb ol kis epi kanim kanim pei, noman ngok kin, ol ei elmin. Erik kin, wumb ombu, en enim, Gos nge opu orung wumb mendpil mołmun min? Pe wumb nii endi, eim erpi kin, ya mei ele wumb ol kis epi kanim kanim noman kułmun ol ei, erpi kin, eim Gos nge opu orung wu mendpil mułmba. ⁵ Pe enim piinmin ei, Gos ek ka keimi ei, ek yi ninim mił ei, enim epi wii mił endi, ni piinmin min? Pe Gos Gui Ka sinim kin kindim ei, sinim noman tuk ele, no pepi mułmba ni kindim ei, Gos eim noman ele dinga kindpi ei, eim nge mendpil sinim tep erpi sepi kin, kanpi mułmbii ni piinim. ⁶ Ba Gos eim sinim kin noman ka ngołum ol ei, am owundu mendpil palim. Yi mił, Gos eim ek ka ele, yi ninim,

“Gos eim wumb nii endi ei, eim embe ambil tonu kindpi kin, yi ermba wumb ei kin, Gos buł ngopu kin, mon pa nimba. Ba wumb nii endi ei, eim noman ele to mani kindim kin, kapli wumb ei kin, Gos paki topu kin, noman ka ngumba.”

⁷ Yi mił peng kin, enim noman ele to mani kindik kin, Gos kin mandring molk pengii. Puk kin, enim Seisen opu orung wu ei, si kindik, pui a nik kin, dinga angangan kin, kapli eim enim si kindpi kin, tungu

pupu ba. ⁸ Enim kapli molk kin, Gos eim kin mandi punjung kin, kapli Gos eim mołpu kin, enim kin mandi omba ku. Enim angil noł kindik kin, was erangin kin, enim ol kis kun pinałim mił, er muljung wumb ei, yi mił erngii. Enim noman tuk ele kil ngok kin, er kun erngii. Enim wumb ombu, ya mei ele nge, ol kis kun pinałim mił, ekii sik kin, nga Gos nge ol kun ka kunum endi ekii simin nik enmin ei, noman tał sek enmin. ⁹ Erik kin, enim noman tuk ele, embin tok kin, kaimb sik kin, nga ke owundu ningii. Pe enim wumb tokuł enmin ei, ak tok kin ke ningii. Pe nga enim wumb ka ka piimin ei, nga ak tok kin, noman embin to piingii. ¹⁰ Enim Gos Owundu kumb ele, kapli embe ambil mani kindngii. Kindik yi enjing kin, kapli Gos eim enim embe ambil tonu kindmba.

Enginjin Kin Ek To Mondpun Ninermin

¹¹ Engnjing noł! Enim wumb eipi endeim endeim kin, ek kis nik kin, ngunerngii mon. Nga wumb endi pupu kin, angim kin ek kis ni ngopu kin nga ek to mondpu kin nipi ngumba ei, eim Gos nge lo ek ele, ek kis nipi ngonum. Nga wu endi ei, Gos lo ek ele, ek to mondpu kin, mok tonum ku. Ba nga nim Gos lo ek ele, to mondkun kin, mok tokun en kin, kapli nim lo ek ei, kun ka ekii sinan mon! Ba nim lo ek ei, mok tołun wu mił, endi mołun. ¹² Gos ei eim mendpil, lo ek ngołum wu mołum. Nga eim mendpil mok tołum wu endi mołum ku. Ei eim mendpil, kapli wumb endi dup konu kis er mondpu kin, nga eim wumb endi, sipi orung konj simba ku. Ba nim wumb nii, nim wumb mandi mołmun wumb ei, kapli mok tołun wu endi mił, mołun min?

¹³ Pe enim wumb kombur ek yi nilmin wumb ei, na ek piingii! “Akip min topuł, sinim kapli pupun kin, konu owundu

ele tuk pupun kin, pani endeim mołpun kin, kongun erpin kin, ku owundu se orung simin.”¹⁴ Ba enim topuł, epi endi tonu omba epi ei, pii poł tunanmin. Pe enim noman konj ei, nipe mił palim? Enim yi mił; enim kupu kuru endi ei, kunum aninga kopur pepi kin, sikir poru ninim ei, enim noman konj yi mił ku palim.¹⁵ Mon pim kin, enim yi mił ningii, “Pe Gos Owundu eim noman ele, kapli ni piim kin, kapli sinim konj mołpun kin, oł yi mił ermin min, oł eipi mił ermin.”¹⁶ Ba yi peng kin, en enim embe ambil tonu kindik, “Sin sinim wumb owundu mołmun,” ni piinmin. Piik kin, noman owundu palim ni piik kin, nilkeng sinmin oł ei, oł kis mendpił palim.¹⁷ Pe wumb nii endi, eim oł kun ka elim ni piinjing; ba eim oł kun ka ei, ekii sipi enaım wu ei, eim oł kis elim. Sinim ek ei, pii kun ermin!

5

Epi Pei Salim Wumb Ei, Pii Kun Erngii

¹ Nga enim epi pei salim wumb ombu, pii kun erngii! Oł embin tui kanim kanim enim kin tonu omba enim. Enim ngenj kumbii sik kin ke dinga ningii!² Pe enim epi kanim kanim pei salim ombu, purpu kumun ngopu kin, kis mułmba. Nga enim konduk alap nin, ka kindinmin ombu ei, epi jingamb ombu, nok poru ningii.³ Pe enim ku gol nin, ku mong ei, oi wural ei talpi kin, si kindmba. Nga oi wural ei, enim oł kis mołum ei erpi kin, peni ele kindpi kin, andan topu ngumba. Nga epi ei, enim ngenj ele, dup mił nopu kin, tika nimba. Enim kom ku ni, epi ka wii ei pei, akip poru nimba kunum ei nge, kułou tunjung.⁴ Enim piingii! Wu kombur enim kin kongun erik mulnjung wu ombu, en enim nge mong aninga kopur, ambil gii ninjing.

Ninjing monge ei, Gos eim piipi kin nga kongun wumb kombur ke ninmin ei pupu kin, Gos Owundu eim opu wumb epin konu ele, mołmun tep er mołum Owundu nge, eim kom ele, pang piinim ku.⁵ Pe enim ya mei ele mołmun kunum ei, epi kanim kanim pei, seng se nok kin, ka piik kin, er mołmun. Molk kin, enim kuni ka pei nok pangin pangin mił, ni piik kin, enmin. Erik mułangin kin, Gos kunum owundu tonu omba nge, mandi enim.⁶ Enim mendpił, wumb kun ka mulnjung wumb ombu, ek ngok kin, to kundnjung wumb ei, enim kin kan wiik tok kin, nga enim opu orung erik kin, ngunenjing mon.

Kunum Olt Kui Erik Molk Kin, Prei Er Mułngii

⁷ Yi mił erang, angnan noł, enim noman tuk dinga kindik kin, oł embin tui ko wuk kin, Jiisas nga orung omba nge kui erik mułngii. Pe enim piingii! Kuni taltim wu ei, kuni ka tonu omba nge kui er mołum. Mołpu kin, eim konu kumb kumb se nin, konu kumb ekii se tumba ei nge, kui er mołum.⁸ Enim yi ku, noman dinga kindik kin, oł embin tui ko wuk kin, kui erik mułngii! Enim noman tuk ele, dinga to piik mułngii. Nimbil erang, Jiisas orung omba kunum mandi enim. Yi mił erang, enim noman dinga kindik kin, kui er mułngii!

⁹ Angnan noł, enim kapli wumb ei min, wumb ei “Oł yi mił, yi mił enim,” pa nik, yi ninerngii mon! Mon pim kin, mok top elim wu ei, enim kumep kis ngumba. Enim piyei! Mok topu ermba Owundu ei, eim ngii ondu ele mołpu kin, kui er mołum.¹⁰ Nanim angnan noł! Enim piingii ei, Gos oł ekii se ermba oł ei, piik niłmin wu ombu, en enim Gos Owundu nge embe ele, nik tor kindik kin, kongun yi

erik. Erik kin, ngenj kumbii sik kin, oġ embin tui to wuk kin, dinga angk kin, kongun erik mulnjung. Molk kin, ei enim andan miġ topu ngonum ei, kapli piik, tuk sik kin, noman to piik muġngii. ¹¹ Enim piingii! Sinim yi niġmin, “Wumb oġ embin tui ko wuk kin, dinga angk kin, moġmun wumb ei, ka piingii. Enim kumb ok, wu Jop nge ek poġ piġmin wu ei, noman dinga kindpi kin, oġ embin tui ei, ko wupu kin, kui er muġum. Muġang kin, Gos eim noman eġe erang kin, Jop noman ka ngopu oġ ei nin, kaimb sipi elim oġ ei, sinim piinmin. Keimi sinim piinmin! Pe Gos Owundu sinim kin kaimb sipi kin, noman ka ngoġum ku.

¹² Ba angnan noġ! Epi endi kumna ermin ei yi miġ. Enim muġ mei nin, epi eipi endi keimi mendpiġ nik kin, to tonu kindnerngii mon! Ba enim kapli ningii ei, kapli minj ningii. Nga enim mon ninjing kin, kapli mon minj ningii. Mon peng kin, enim ek ni tonu kindangin kin, ekii se Gos kumep kis enim ngang singii.

¹³ Pe enim moġmun konu eġe wumb nii endi, eim embin pimba min, ngenj kumbii endi sinim min? Ei eim kapli, Gos kin prei ermba. Pe wumb nii endi, enim kin moġmun ei, eim ka piimba ei, kapli eim Gos kin ka piipi ngopu kin, golang nipi ngumba. ¹⁴ Pe nga enim moġmun konu eġe, wumb nii endi, eim ening peng tonum min? Ei eim kapli, wumb men toġmun ngii eġe, kongun paki tok kin, tep erik moġmun wumb ei, wii tang ok, eim kin Gos prei erik ngungii. Enim Gos kin embe kii sik pendik kin, ening peng ermba wumb ei kin, kopung mur tumba kopung ei, sik kin, wumb ei ngenj eġe, bein tok kin, kopung kindngii. ¹⁵ Nga pii gii peng prei enjing kin, ening pimba wumb ei opu kin, konj pupu wii ka muġmba. Pe nga

Gos Owundu eim kapli wumb ei erpi, sipi kindang kin, nga opu ening kindpi kin, konj ka muġmba. Pe nga wumb ei, eim oġ kis kun pinerim endi erim kin, kapli Gos eim paki topu kin, oġ kis kil ngopu si kindmba. ¹⁶ Yi miġ peng kin, enim oġ kis kun pinerim miġ erngii ei, endi ernjing noġ kin nik, tor kindik kin, ngungii. Nga enim endeim endeim kin prei erangin kin, kapli ernjing noġ kin paki tumba. Topu kin, Gos en enim er ka ermba. Wumb endi kun ka moġum wumb ei, prei ermba ei, dinga pimba. Peng kin wu ei, Gos kin prei erpi ngopu kin, kapli Gos piipi, orung kindpi kin, ngoġum. ¹⁷ Ngang kin, wu Elainja sinim mei wumb ngenj kumbii siġmin oġ ei, ngenj ende mendpiġ moġmun miġ, eim wu ok yi mul-tum. Moġpu kin, eim prei dinga erpi kin, Gos ni ngopu kin, konu kumb tunermba ni piirim. Yi piipi ni ngang kin, kung pani tekliki, nga oi angii orung nga endeim opu pum. Pang kin, konu kumb endeim mani opu, tuneririm mon. ¹⁸ Pe nga, Elainja Gos kin prei erpi kin, kapli konu kumb mani opu, tumba nipi eririm. Erang kin, konu kumb owundu mani opu tang kin, mani mei eġe kuni kanim kanim tonu orum.

¹⁹ Nanim angnan noġ! Pe wu nii endi, enim moġmun konu eġe Gos ek keimi ei, si kindik punjung kin, nga wumb endi, eim erpi kin, nga sipi orung tu wumba. ²⁰ Pe wu ei, eim yi piimba ei, wumb endi oġ kis kun pinerim miġ erpi endang kin, eim pupu pendpi kin, se orung tu wumba wumb ei, eim koġpu konu kis eġe ba nge er muġum; ba nga erpi kin, se orung sim. Sipi erpi kin, oġ kis kun pinerim miġ oġ kis kanim kanim pei ei, pandi topu si kindim.

Piisa Mon Kumna PoĽpu Gos Wumb Kin Kindim

*Piisa Kumna Kin Mon PoĽpu
Kindim*

¹ Na Piisa Jiisas Kraias nge ek se andiĽ wu. Na mon ei poĽup kin, enim Gos nge wumb en enim konu eĽe keimi si kindik kin konu eipi punjung. Puk Ponsus konu owundu nin Galeisiya, nin Kaparosiya nin Eisiya nin Bisiniya konu owundu pei eĽe mulnjung. ² Kumb ok, enim Erinjpin Gos eim nge noman eĽe enim to tonu kindpi mundum. Mondpu kin eim piim ei, enim eim nge Gui Ka eĽe je erang kin, enim ok wumb kun ka mendpiĽ molk. Molk kin, Jiisas Kraias nge ek ka ekii sengin kin, kapli eim miyem eĽe je erang kin, enim oĽ kis kil ngopu si kindrim. Si kindpi kin, Gos noman ka eĽe oĽ ei, nin nga eim noman emin paĽim oĽ ei, kapli enim kin piki to pep mulmba.

*Konj Kunum Kunum Ka MuĽngii
Ei Singii Nge Tonu Epin Konu EĽe
Kui Er MoĽum*

³ Pe sinim kapli ek ka nipin kin, Jiisas Kraias Owundu nge Arim Gos ngumun. NimbiĽ erang eim sinim kin kaimb sipi kin, eim nge kunum kunum konj ngoĽum oĽ ei Jiisas Kraias erpi sipi kin, tonu konj kindim ei sinim piipi kin, yi erim. Erpi kin, eim sinim paki tonum ei, kui er mulnjpun ei, sinim nimbiĽ erang Jiisas eim erang kin, sinim opun konj pupun moĽmun. ⁴ MoĽpun kin, nga sinim kapli Gos nge epi owundu eim nge wumb singii nipi kindim saĽim. Seng kin, epi ei kapli sinim singii nipi kin epin konu eĽe kindim saĽim. Seng kin, ei kapli erpi kis mulerang kin, nga oĽ kun ka to pulpeĽ tok kin,

eipi eipi kindnerngii mon; kinarik kin, oĽ ei nga pupu, am pupu kin poru ninermba mon ku. ⁵ Nga epi ombu, enim nge mendpiĽ, pii gii ninjing wumb ombu mendpiĽ, Gos eim nge dinga eĽe er kanpi, se muĽang kin, en enim ka moĽmun. MuĽangin kin, eim enim se orung simba nge eim er kun er moĽum ei, muĽ mei poru nimba kunum eĽe, opu peni eĽe ba.

⁶ Enim oĽ eĽe nge ka piĽmin; ba akip kunum aninga kopur mendpiĽ ka piĽmin. Ba nga Gos noman eĽe erang kin, oĽ embin tui kanim kanim enim kin ngenj kumbii ngang kin, enim ngenj kumbii singii. ⁷ NimbiĽ erang eĽe nge, oĽ embin tui kanim kanim enim kin onum eĽe nge, enim pii gii dinga paĽim min, pinaĽim ei erpi kenmba onum. Opu kin, ku gol epi ei to kis elim; ba wumb ku gol dup eĽe kalk kenmin nik kelnjing. Ba nga pii gii ei, ku gol miĽ mon. Pii gii ei ku gol to mani kindpi kin, ka wii mendpiĽ tonu oĽum. Yi miĽ, nga pii gii paĽim miĽ kenmbii nipi kin, enim epi ei erpi kin, pii gii to dinga elim. Nga ekii se Jiisas Kraias peni eĽe orung omba kunum ei, sinim pii gii ei erang kin, sinim embe owundu nin, tiĽang owundu nin, embe ka wii ei simin. ⁸ Enim eim kinaĽmin; ba enim eim noman kulk ngoĽmun. Nga pe enim eim kinaĽmin; ba enim eim kin pii gii nik kin, ka ka piik ngoĽmun. Ka piik ngoĽmun ei, owundu pepi kin, ya mani mei eĽe, ka piinmin ei, to mani kindnim. Nga ka piinmin ei, sinim gupu eĽe ni tor kindmin ei, kapli enanim mon. ⁹ Ba enim nge pii gii ei, mong tonum ei yi miĽ, Gos eim enim nge noman tuk eĽe orung sipi kin, noman konj kunum kunum muĽngii nge ngonum.

¹⁰ OĽ ekii se tonu omba piik niĽmin wu ombu, kumb kor Gos nge noman ka enim kin epi ei wii ngumba epi ei yi miĽ nik tor

kindilmin. Nga orung ok konj kunum kunum mulngii ei, sik erngii andlam ei, kuruk kin, pule kan simin nik enmin. ¹¹ Nga Kraiss nge Gui Ka ei, en enim kin noman tuk ele mulum. Molpu kin, en enim kin ni tor kindang kin, Kraiss kolpu kin ngenj kumbii sipi kin, nga ekii se, embe owundu sim. Sim ei piik kin, kii sik kin, kunum nenj tonu omba? Nga epi nipe endi kunum ele tonu omba? ¹² Gos eim wu ol ekii se tonu omba piik nilmin, wu ombu kin, ol yi mil erpi kin, peni ele andan tum. Nga en enim kongun ei erik kin, endi paki topu ermba mil mon. Ba nga en enim Gos ek ka nik ngonmun ek ei nge, enim kin nik kin, tor kindik ngonmun. Nga ek se andilmin wumb ei nengin piinmin nik, ni tor kindangin kin, Gos Gui Ka ei, tonu epin konu ele, mani kindang kin, om ei dinga ngolum. Ngopu kin, Gos ek ka ni tor kindnjing. Nga Gos enjel molmun ei, en enim dinga kindik kin, Gos ek ka ei, pii pol tungii nge nik enjing.

Gos Eim Enim Wii Tang, Ol Kun Ka Mendpil Pek Molk Kanik, Kun Erik Mulngii

¹³ Pe kapli enim noman ele piik kin, kun erik molk kin, ol ka piinmin mil, erik kanik kin, kun erik mulngii. Molangin kin, enim Jiisas Kraiss orung opu peni ele omba kunum ei, pii kun erik kin, noman ka ambil gii nik, er mulngii! Nga noman ka ei, enim kin kunum ele tonu omba. ¹⁴ Nga enim kangil endi, eim arim mam ek ekii sinim mil, enim Gos kin yi erik kin, ekii singii! Ok enim noman piinarik mulangin kin, wumb kombur 'Ol yi erii yi erii,' ninjing; ba pe enim kan wiik tangin kin, enim enjing ol ei enerngii mon! ¹⁵ Ba pe Gos eim ol kun ka eim Gos ei, eim enim wii topu sim. Seng kin, enim Gos eim kun ka mendpil molum ol ei mil,

enim yi mil ku erik mulngii. ¹⁶ Yi mil Gos eim ek keimi ele yi ninim, "Enim kapli kun ka mendpil mulngii! Nimbil erang nanim kun ka mendpil mol mil, enim yi mil ku, erik molk pungii!"

¹⁷ Kapli, enim Erinjing kin prei erik, 'Wusa' nilmin ei, enim Erinjing ei, enim embe ele, piipi kin mok topu enermba mon. Ba ei, eim enim endeim endeim ni, ol enjing mil ele nge, mok topu ermba. Yi mil erang, enim pii kun erik mulngii! Mulngii mei ei, enim enj enj mulngii mei, mon; ba enim ol kun ka erik, molk pungii. ¹⁸ Pe enim piinmin ei, enim okrii ol kis kun pinerim ele, no pek molk kin en enim kupenjing nol kin, ol kis ei sinjing. Ba Gos eim enim kumep topu kin, ol kis kun pinerim ol er mulnjung ele nge, eim se orung sim. Sipi kin, eim enim kumep to se orung sim ei, mei ele epi ku gol nin, silpa epi to kis ermba epi ei kin, si orung sinerim mon. ¹⁹ Ba Gos eim enim kumep to se orung sim ei, Kraiss eim miyem ka wii ele enim si orung sim. Sim, miyem ei, enim epi endi ngo orung kindmin ei, kapli mon. Kraiss ei eim kung si-ipsiip wal ka wii ei mil nga eim orpul nin, erii endi ngenj ele pinerim mon. ²⁰ Gos eim mul mei eneririm kunum ei, Gos eim Kraiss kongun ei nge, ermba nipi mundum. Ba Kraiss eim peni ele omba kunum ei, ekii se mendpil opu kin, eim sinim paki tumba nge omba. ²¹ Kraiss eim enim erpi, paki tang kin, Gos kin pii gii ninmin. Gos eim erpi, Jiisas sipi, konj kindpi kin, nga tilang owundu ngolum. Yi mil enim Gos kin pii gii ninmin wumb ei, ka piik, kui erik mulangin kin, eim enim si orung simba.

²² Pe nga enim ek keimi ninmin ele nge, ekii sinjing. Sinjing ele nge, en enim noman tuk penj mulum ei, er kun ka enjing. Nga

enim engnjing nol kin, endeim endeim ni noman kulk ngungii. Ngok kin nga enim noman kultum ol ei, am keimi mendpil kulk ngungii. ²³ Pe enim noman konj tonu wang molmun. Yi mil, aka pin kuni mong ka wii tonu onum ei, yi mil molmun. Nga kuni mong topu kis molum kuni ei, enim erpi sineririm mon. Ba kuni mong kunum kunum konj molum kuni mong ei mendpil, enim erpi seng kin, tonu ok molmun kuni ei, Gos nge ek ka kunum kunum konj pepi ba. ²⁴ Gos eim ek ka ele yi ninim, “Wumb pei en enim kupul engimb mil molmun. Nga wumb en enim moke ei epi kui engimb kuk mil molmun. Nga kui engimb kuhii erang kin, nga epi kuk ei boi nipi kin, mani pup si kindnim. ²⁵ Ba Gos Owundu nge ek ka ei, kunum kunum konj pep ba.”

Ba ek ei ek keimi mendpil, enim kin nipi ngonum.

2

Jiisas Owundu Eim Kom Ku Dinga Mil Konj Salim

¹ Yi mil erang en enim piik kun erik kin, ol kis ombu si kindngii! Si kindik kin, enim ek kend kun pinaim mil tonmun ni, nga ek kend eipi noman tal mil salim ei ni, nga wumb endi, epi pei salim ei kanik kin, sin yi sengli ni, kanik bun bun sinmin ni, nga ek bul ambilk, bul morung ninmin ol ombu, akip enim si kindngii! ² Ei yi mil, kangil kembis mengk kindangin palim ei, eim mam nge am noman kultum. Kulpu ei yi mil ku, enim am ka wii mendpil noman kulngii. Kulngii am ei, Gos nge Gui Ka nge am mil nok puk kin, enim kapli owuk tonu puk kin, pii gii nik molk kin, nga ele sipi orung seng kin, kunum kunum Gos kin molk

pungii. ³ Gos eim ek keimi ele yi ninim,

“Enim Owundu nge noman ka ele, pii pol tonmun ei, singin ka wii mil enim.”

⁴ Enim Jiisas owundu kin ongii ei yi mil, eim kom ku mil konj dinga palim. Ya mei wumb en enim, eim kom ku kis, ni piik kin, si kindnjing. Ba Gos eim tonu kindpi mundum kom ku ei, dinga ka wii mendpil, Gos eim noman ele yi ni piinim. ⁵ Nga enim kom ku konj kindpi salim mil, yi molmun. Molk kin, Gos je erang kin, en enim wak tangin kin, ngii ele, sik kin, kongun erngii ei, Gos eim Gui Ka nge, men ngii ku dinga ele, kulmal dup kalilmin ei, ol kun ka wumb mil mulngii. Molk kin, nga erim Gos kin kulmal kalk ngok kin, eim noman ele, simba mil kalk kin Jiisas Kraiss kin ngungii. ⁶ Yi mil, Gos eim ek ka ele yi ninim,

“Piyei! Nanim kom ku konj dinga ka wii mendpil ei, to tonu kindinj. Kindinj ku ei, tumunj mil ele, ambil gii nipi mulmba. Mulmba kom ku ei, Saiyon konu ele, mani kindip sinj. Nga wumb nii endi eim kin kom ku ka wii mil pii gii nimba wu ei, eim kapli ku ei kin singambil sinermba mon.”

⁷ Kom ku ei enim pii gii ninmin wumb ei kin, kapli Kraiss kom ku ei ka wii mendpil. Ba wumb pii gii ninanmin wumb ei, kom ku kis nik kin ngii takilmin wumb si kindnjing ei, pe nga opu pendpi kom ku ei, ngii tumunj mil ele pepi dinga erpi kin, ngii pei ambilpi gii ni se molum. ⁸ Nga Gos eim ek ka ele, wumb pii gii ninenjing wumb ei yi ninim,

“Kom ku ei andlam ele, pep tang kin, wumb simb ele, kimbangin ak tang kin, bok tungii. Tungii ei, en enim Gos ek ka ekii sinenjing.

Wumb kom ku ele bok tok kin, mani punjung.”

Punjung ei ok kin Gos ek keimi ele ni pendrim mił, en enim oł yi erngii.

⁹ Ba enim Gos eim to tonu kindpi kin, mundum ei, enim Gos nge wumb mołmun. Molk kin, enim king nge wu amb tilap ele, kulmał kalımin wumb mołmun. Molk kin, enim wumb tilap kun ka mendpił mołmun. Molk kin, enim Gos eim nge wumb mendpił mołmun. Molk kin, en enim eim oł ka elim mił ei, ni tor kindik kin, wumb ngungii. Ei yi mił, enim oł kis emii pim konu ele mulnjung ei, Gos enim to tu wupu kin eim tilang ka mendpił ele, kindang mołmun. ¹⁰ Molk kin, ok enim mulnjung ei, enim Gos nge wumb mulenjing mon; ba pe enim Gos nge wumb mendpił mołmun. Molk kin, ok enim mulnjung kunum ei, Gos eim enim kin kaimb sipi kin, ngopu ei sinenjing mon. Ba pe Gos eim enim kin, kaimb si ngopu kin, eim enim si orung sim.

Sinim Gos Nge Kongun Wumb Mił Mołmun

¹¹ Nanim nge wumb puł mił, enim wumb konu eipi wumb mił, ok mołmun. Molk kin, nga enim kunum aninga kopur mendpił, ya mei ele mułngii. Mołangin kin, na enim kanip kin, ek dinga yi nind, enim kaplı ok enim ngenj noman oknge ele, ‘Oł yi erii, yi erii!’ ngengin kin, enjing oł ei, akip enim buł ngok kin, nga enerngii mon. Enarik oł ei, enim ngenj noman oknge kis seng kin, oł yi enjing. Erik oł ei, enim noman tukrung ele, opu mił erpi ngonum.

¹² Enim torung ngenj wumb molk kin, Gos ek piik kin, ekii sinarik mołmun wumb ei, oł kun ka pimba mił erik endngii. Erik andik kin, wumb ombu molk kin, enim kin ek ngok yi nik erik kin, enim oł kun keimi pinalim mił, oł kis yi

enmin ningii! Kaplı wumb ei enim kanik piik erngii ei, enim oł kun ka mendpił enjing peng kin, en enim Gos eim embe ambıl tonu kindngii kunum ei, Jiisas eim orung omba kunum ele yi erngii. ¹³ Enim kaplı Jiisas Owundu nge noman to piik kin, mei wumb lo ek nik pendik kin, ekii singii. Nga king wu owundu mołpu kin, kumb ele kindnim ei, eim nimba ek ei, ekii sik erngii. ¹⁴ Nga gapman wumb owundu molk ninmin ek ei, ekii singii! Sik kin, nga king wumb owundu mołmun ei, Gos tonu kind mundang, molk kin, wumb ei, oł kis kun pinalim mił enmin ele nge, ekii se, orung ok kin, kumep kis to orung kindik ngungii. Nga wumb endi, eim oł kun ka mił ermba ei, kaplı gapman wumb ei, eim embe ambıl tonu kindngii. ¹⁵ Yi mił, Gos eim noman ele, enim oł yi mił erngii ni piinim, “Enim oł kun ka palim mił enmin ei, enim kaplı, wumb ombu noman kun pinalim mił erik kin, ek tengngii ei, mon pa nik, gupu ambıl kum tungii.”

¹⁶ Enim kaplı, wu wii mił andik mułngii ei, kan ngok mundnjung wu mił, enim yi mulerngii mon! Pe nga enim wu wii mił, mołmun ni piik kin, oł kis kun pinerim ele erik kin, pandi tunerngii mon! Ba enim kunum kunum Gos nge kongun wumb mił, molk pungii. ¹⁷ Enim kaplı wumb pei kin, embe ambıl tonu kindngii! Nga enim pii gii ninjing wumb kin noman kulk ngungii. Nga enim Gos eim kin gał sik men tok kin, eim embe ambıl tonu kindngii. Nga wu num en enim mei ele tep er mołpu kin, kumb ele kindnim ei, eim embe ambıl tonu kindngii.

Krais Eim Ngenj Kumbii Sipi Andan Tum Oł Ei Enim Kaplı Ekii Singii

¹⁸ Enim kongun wumb enim kaplı en enim nge tep wu mołum

ei, mandring molk kin, eim embe ambil tonu kindik erngii! Nga wu tep ka erpi elim wu ei nin, wu endi enim kin ol dinga en-ermba wu ei kin mendpil mon; ba nga enim tep wu endi ek dinga kind nipi kin, nga ol dinga pimba mil elim wu ei kin, mandring puk mulngii ku. ¹⁹ Kapli enim Gos kin noman to piik andangin kin, wumb endi enim ngenj kumbii wii ngang kin, enim ngenj kumbii ko wunmun ei, Gos eim ol yi nge, noman enim. ²⁰ Kapli enim ol kis erangin kin, wumb enim kepil tunjung kin, enim wiik tangin kin, enim nipe mil embe singii? Ba nga enim ol kun ka erangin kin, wumb enim kepil tunjung kin, enim wiik tangin enim tungii ei kapli, Gos eim noman ele pilim ei, kapli mendpil. ²¹ Gos eim enim ok wii tolum ol yi nge, ekii sik erngii, pa nirim. Nimbil erang enim ngenj kumbii singii mil, Krai eim enim nge ngenj kumbii ko wupu, sipim. Sipim ei erpi kin, enim yi erngii nipi kin, erpi andan topu, sim salim. Seng kin, enim kapli eim erim mil ol ei, ekii sik kin, erik pungii. ²² Krai eim ol kis endi enerim mon! Nga eim gupu ele ek kend end tor wang kin, wumb piinenjing mon ku. ²³ Wumb eim kin ek bul ambilk kin, ek kis ni ngok enjing; ba eim nge ek yi ninjing ele nge, ek yi ku nipi kin, ek top to, orung kindnerim mon. Eim ol embin ei ko wupu kin, nga eim ek dinga endi nipi kin, orung kindpi wumb ei kin enerim mon. Ba ei eim sipipi kin kos piipi kin, kun ka mok topu elim wu owundu nge angil ele kindim. ²⁴ Eim ngenj ele, sinim nge ol kis ei ko wupu sipipi kin, ond peri ele, tonu sipik to kundjung. Yi erang kin, sinim ol kis ei bul ngopun kin, ol kun ka palim mil erpin kin, no pek molk pungii. Wumb eim ngenj to kis

mundn mundjung ele nge, eim sinim erang kin, sinim ngenj nga konj ka molum. ²⁵ Nimbil erang ok enim kung siipsiip mil, am puk kin, andlam ele kan sinarik mulnjung; ba pe enim se mengk kin, orung ok kung siipsiip tep elim wu ei kin, enim nge noman tuk ele tep elim wu ei kin, orung onjung.

3

Wu Amb Sinmin Nga Amb Wu Punmun Ek Ei Nge

¹ Yi mil ku, enim wu punmun amb kapli wenjing kin mandring molk kin, eim nimba ek ei, ekii sik erngii! Nga wumb nii endi, Gos eim ek ka ele, pii gii ninarik kin, ekii sinenjing wumb ei, enim amb ol yi erngii ele kanik kin, kapli se orung sengin ok kin, Gos kin pii gii keimi ningii! Ba enim ek endi, nik enerngii mon! ² Nimbil erang amb en enim wenjing nol nge, embe ambil tonu kindilmin ni ol kun ka elmin ele nge, kanik kin, kapli noman ak tok kin pii gii keimi ningii. ³ Pe enim ngenj torung epi ka moke enmin ei mendpil, yi enerngii mon! Nga moke ei, yi mil erik kin, peng enjin ambilk ka erik kin, ku gol angil elting ele, epi monduk kin, nga ngenj torung ele, kon alap ka mendpil kindinmin, ei mon! ⁴ Ba kapli enim noman tuk ele, moke ngungii. Ngungii moke ei, kis molpu yi enermba mon! Ei yi mil, noman tuk emin ni, noman kun ka salim. Ei Gos nge ningil ele kanpi ka kanilim. ⁵ Yi mil, ok amb kombur Gos kin pii gii nik kin, am kun ka mendpil molk kin, ol yi mil elmin. Amb ombu ngenj ele, epi ka ngenj ele, moke ngolmun ei, en enim wenjing kin, mandring molk kin ek ekii sik yi elmin. ⁶ Yi mil, Sera ni, amb ei, ol yi mil eririm. Erang kin, eim Eiparam nirim ek ele, ekii sipi kin, eim Eiparam nanim nge wu owundu nipi kin, yi

embe sirim. Pe nga, enim pei oł kun ka erik kin, nga epi endi enim gał sinarik enjing kin, kaplı enim Sera nge ambilam noł mił mułngii.

⁷ Yi mił ku, enim amb sinjing wu ei, enim embnjing kin, no pek ka molk pungii. Enim piinmin ei, enim embnjing noł ngenj ełe, dinga pinalim mon. Yi mił peng kin, enim embnjing ei, paki tok kin, noman kulk ngungii! Ngok kin, nimbił erang amb enim kin konj kunum kunum mułngii ei, Gos eim wii ngumba ei, enim kin tep to sinjing. Pe enim oł yi nge, ekii sinjing kin kaplı enim prei erngii ełe nge, epi endi pepi, ondu ngunermba mon.

Sinim Noman Ende Sepin Mułmun

⁸ Pe na ek ei, ni poru nip kin, yi nimbii end. Enim pei noman ende kindik kin, wumb pei kin kaimb sik kin, noman kulk ngungii. Enim kaplı en enim engnjing noł kin, noman ngungii. Nga enim noman ka pii ngok kin, nga enim noman ełe, to mani kindik kin, yi mił erngii. ⁹ Pe nga wumb endi, enim kin oł kis kun pinerim mił, endi enjing kin, kaplı enim oł yi ku erik kin, wumb ei kin orung kindik kin, ngunerngii mon! Pe nga wumb enim kin ek ngok ek kis nik enjing kin kaplı enim wumb ei kin oł yi ku erik ngo orung kindnerngii mon! Ba enim oł yi erik ngo orung kindngii ei, Gos kin prei erik kii sengin kin, epi ka wii ngopu orung kindmba. Kindpi kin, oł ełe nge mendpił, Gos eim enim wii tang kin, enim kaplı ok epi ka wii ei, yi singii nipi kin, eim enim wii topu sim. ¹⁰ Yi mił Gos eim ek ełe yi ninim,

“Pe nga wumb endi, eim konj kunum kunum ka tonu omba ei, noman yi to piim kin, nga eim kunum ka tang seng kin, kenmbii ni

piim kin, kaplı ei eim gupu anmbił ełe, ek kis endi ninermbii, pa ni pendpi kin, nga eim gupu ełe ek kend tunermbii pa ni pendpi kin, eim yi ermba. ¹¹ Eim kaplı oł kis kun pinalim ełe buł ngopu kin, nga oł kun ka palim mił yi ermba. Nga eim noman emin palim oł ei kur kan sipi kin, ekii sipi, er mułmba. ¹² Nimbił erang Gos Owundu eim ningił ełe, wumb oł kun ka palim mił enmin wumb ei, kanpi wumb ombu paki tołum. Nga wumb prei enmin kunum ei, Gos eim kom se piipi mołum. Ba Owundu eim wumb oł kis kun pinalim mił erngii ei, eim kanpi mołum. Mołpu kin, eim wumb ei kin popuł kis si piipi kin, kumep kis topu kin ngo orung kindmba.”

¹³ Pe enim oł kun ka palim mił dinga kindik kin, ermin ni piinjing kin, wumb nii endi opu kin, enim topu erpi kis mundmba? Ei mon mendpił! ¹⁴ Ba nga enim oł kun ka palim mił erik kin, nga enim ngenj kumbii ełe sinjing kin, kaplı enim ka ka piingii. Nga wumb enim kin oł endi enjing kin, kaplı oł ei kin, mund mong enerngii! Nga enim noman tuk ełe embin to piinerngii ku mon. ¹⁵ Ba en enim noman tuk ełe Krai Owundu kindangan mołpu kin, eim tep erpi mułmba. Nga kunum kunum enim kui er mułang kin epi tonu omba ek pułe ei, wumb nii endi enim kii sipi nim kin, kaplı enim er kun er mołmun pa nik orung kindngii. Ba enim ek nik kin, orung kindngii ek ei, ek tak tak nik kin kun ka mił ningii. ¹⁶ Enim noman tuk gui ei, kun ka mułmba. Kaplı wumb enim kin ek buł morung ninjing kin, enim Krai nge oł kun ka elmin

oꞑ ei, ni tor kindik andan tangin kapli kin wumb oꞑ kis enjing ei, singambil singii. ¹⁷ Nga Gos nge noman palim miꞑ erngii ei, enim oꞑ kun ka paꞑim miꞑ erik kin, ngenj kumbii sik enmin ei, oꞑ kun ka mendpiꞑ. Ba nga, enim kun ka pinaꞑim miꞑ erik kin, ngenj kumbii sinjing ei, epi kis mendpiꞑ paꞑim. ¹⁸ Yi miꞑ erang, Kraiis eim ond peri eꞑe, kunum endeim mendpiꞑ kuꞑum. Koꞑpu kin, enim oꞑ kis pei eꞑe, erik mulnjung eꞑe kil ngopu si kindim. Si kindpi kin eim wu kun ka endi moꞑpu kin, sinim wumb kis kuꞑmun konu eꞑe, Kraiis eim sim. Sipi kin sinim tu wupu Gos moꞑum konu eꞑe tu wum. Tu wupu kin eim mei wumb miꞑ muꞑum. Nga ekii se eim ngenj eꞑe to kundnjing; ba eim noman tuk gui ka je erang kin, opu konj moꞑum ei, kunum kunum moꞑpu ba. ¹⁹ Kraiis nge Gui Ka eꞑe, pupu kin, gui kombur kan ngok miꞑ kindangin kin mulnjung konu eꞑe pupu kin, ek ka nipi kin, tor kindpi ngum. ²⁰ Nga am kumb ok, wu Nowa eim multum kunum ei, wumb mulnjung wumb ei Gos nge ek piinarik to kindik kin, ekii sinaꞑmin; ba Gos eim wumb noman to ak tok kin, pii gii ningii nge, kui er muꞑum ei, kunum eꞑe, Nowa eim noꞑ kanu owundu endi tekrim. Takpi kin, noꞑ owundu topu kin, wumb pei to kondpu poru nirim kunum eꞑe, wumb angiiꞑ orung nga tekliki mendpiꞑ, ka mulk kin, noꞑ eꞑe am punerik; ba noꞑ en enim to tonu kindang kin, ka mulk. ²¹ Noꞑ ei yi miꞑ, wumb noꞑ paꞑmin oꞑ ei, ek ekin miꞑ nipi ngonum. Ei yi miꞑ, enim sipi orung simba. Noꞑ ei, enim ngenj penj moꞑum ei, kil ngopu kin, si kindimba ei nge mon. Ba ei en enim noman tuk gui eꞑe, Gos je erang kin, kun ka mendpiꞑ seng kin, nga enim kapli, Gos kin wii tok kin, Jiisas Kraiis eim koꞑpu kin, nga opu konj pum eꞑe mendpiꞑ, enim sipi orung sim. ²² Nga

Jiisas eim mendpiꞑ epin konu ka eꞑe, tonu pum. Pupu kin, Gos nge angiiꞑ tundung dinga eꞑe moꞑum. Moꞑpu kin, enjel nin, wumb embe paꞑim nin, nga dinga owundu saꞑim wumb ei nin ombu Kraiis kin mandring moꞑmun.

4

Jiisas Kin Ekii Sinmin Pule Ei Ngenj Kumbii Ko Wumun

¹ Yi erang kin, Kraiis eim ngenj eꞑe, kumbii sirim; yi miꞑ ku, enim noman dinga kindik kin, Kraiis eim ngenj kumbii sirim miꞑ, enim yi ku singii. Nimbiꞑ erang wu nii endi, eim ngenj eꞑe, kumbii sim kin, kapli eim oꞑ kis oꞑ ei, si kindpi poru nim. ² Yi miꞑ erang kunum eꞑe, eim ngenj eꞑe kin moꞑpu pupu kin, eim nga oꞑ kun pinaꞑim miꞑ oꞑ ei, ekii sipi enerim mon. Nga mei wumb enmin oꞑ ei miꞑ, enerim mon; ba eim Gos nge noman paꞑim miꞑ, ekii sipi eririm. ³ Yi miꞑ, ok kunum eꞑe enim torung wumb noman eꞑe elmin oꞑ kis kanim kanim noman pang peng kin, erik endnjing. Oꞑ kis kanim kanim ei yi miꞑ, wu amb ngunduꞑmun oꞑ ei nin; nga oꞑ kis erngii ei, noman eꞑe sikir tonu onum ei nin; nga noꞑ nok, wulu pang andinmin oꞑ ei nin; nga kuni owundu nangin kin, kunum olt miꞑ ei nok nok moꞑmun ei nin; nga noꞑ dinga pei nok kin wulu pang oꞑ kis kanim kanim ei nin; nga Gos lo ek ei to kindik kin, gos kend kin men to ngonmun ombu pei, enim poru ni si kindngii. ⁴ Pe enim wumb ombu kin, oꞑ kis kanim kanim nga erik ngonanmin mon. Yi miꞑ erangin kin, puku sik kin, nga enim kin ek kis nik ngonmun. ⁵ Ba ekii se, wumb en enim kos piꞑim wu owundu kin oꞑ yi enjing miꞑ, puꞑe ei yi miꞑ nik kin, orung kindik ngungii. Kos piꞑim wu owundu ei, eim kui er moꞑum. Moꞑpu kin, wumb kulii nin, konj wumb kos

piipi kin, mok topu, ermba nge mołum. ⁶ Ok Gos nge ek ka ni tor kindik kulnjung wumb ombu, ngunjung ei pule yi mił. Ele nge, tonu ok kos piingii ei, ngenj kin pei ok kin, wumb yi mił ongi. Ba en enim gui konj mułngii ei, yi mił Gos konj mołum mił, yi mułngii. ⁷ Epi kanim kanim poru nimba kunum ei, tangpi mandi enim. Yi mił erang, enim kanik kun erik kin, noman ele kun ka seng kin, enim kapli kunum kunum prei erik mułngii. ⁸ Enim kapli wumb endeim endeim ni noman ngomun oł ei, ambilk gii nik mułngii! Noman ngomun oł ei erpi oł eipi ei, to mani kindnim. Nimbił erang noman ngonmun oł ei, erpi oł kis pei kapli pandi tonum. ⁹ Pe wumb endi opu, enim kin mułmba ei, enim tep ka erik mułngii! Enim oł yi nge erngi ei, kis piik enerngii mon. ¹⁰ Enim endeim endeim ni, Gos eim epi ka wii kanim kanim wii ngum epi ei, sinjing. Yi mił erang, kapli enim epi ka wii sinjing ele nge, enim erinjing noł kin paki tungii. Oł ele nge, enim Gos nge kongun wumb ka wii molk kin, Gos epi ka wii ngum epi ei, tep ka erik mułngii! ¹¹ Kapli wumb nii endi, ek ni tor kindmba wu ei, kapli wu ei Gos ek ka ni tor kindmba. Nga wumb nii endi, eim wumb eipi kin paki topu ermba ei, kapli wu ei, Gos eim dinga ngum ei kin, paki topu ermba. Yi mił erang kin, Jiisas Kraiss kin Gos embe owundu seng kin, kongun ele tonu omba. Eim tiłang ka wii ni, embe owundu ni, noman dinga eim kin kunum kunum pepi ba. Ei keimi.

Pii Gii Wumb Keimi Molk Ngenj Kumbii Sik Mułngii

¹² Nanim nge wumb puł dup mił epi embin tui owundu endi enim kin tonu opu kin kenmba mił enim; nga enim puku sik kin,

eipi eipi endi enim kin tonu onum ni piinerngii mon. ¹³ Ba oł embin tui ei, enim Kraiss kin ouni ngenj kumbii sik kin, embin tui owundu ei ko wunjung. Yi peng kin, kapli enim am ka mendpił piingii. Nimbił erang ekii se eim nge tiłang owundu peni ele, omba kunum ele, enim nga ka mendpił piingii! Nga noman ele ka piik ngungii ku. ¹⁴ Pe nga enim Kraiss nge wumb mułangin kin wumb enim kin ek kis ninjing kin, kapli enim ka mendpił piingii! Nimbił erang Gos eim Gui Ka enim kin mołum ei, Gui Ka tiłang owundu palim ei, enim kin dinga ngopu, paki tumba. ¹⁵ Mon pim kin, enim nge tuk mołmun wu endi, wumb endi to kundmba min, wumb eipi nge epi waning simba min, oł kis kanim kanim ermba min, kanpi eipi eipi kindpi kin, mong simba nge er endmba. Erang kin, wu endi eim kumep kis ngo orung kindngii. ¹⁶ Ba Kraiss nge wumb endi mułum kin, oł ele nge ngenj kumbii sim kin, kapli eim singambił sinermba mon. Ba eim Kraiss kin pii gii nim ele nge, Gos embe ambił tonu kindmba.

¹⁷ Gos kos owundu piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ele, mandi tonu opu poru ninim, Kapli kos sinim Gos nge wumb kin, kumb se tonu om kin, kapli pe nga nipe oł embin tui endi Gos ek ka ele ekii sinarik kin, pii gii ninanmin wumb ei kin, tonu opu poru nimba? ¹⁸ Pe nga wumb oł kun ka elmin wumb ei kongun dinga erik kin kapli Gos wumb ei sipi orung simba pim kin, kapli nimbił oł erpi kin, wumb Gos kin buł ngok kin, nga oł kis enmin wumb ei, jili mił tonu ongi? ¹⁹ Yi peng kin Gos nge noman ele wumb nii endi oł embin tui owundu ko wuk kin, ngenj kumbii sik enjing kin, wumb ei oł kun ka erik andik kin, en enim nge noman tuk ei sipik kin Gos Pułwu

nge angil eŕe ngumun. Ngopun kin, Gos eim sinim eririm ei, eim kunum kunum ek keimi nilim ei, eim sinim tep ka er muŕmba ku.

5

Enim Wumb Num Gos Nge Wumb Siipsiip Miŕ Tep Ka Erik Muŕngii

¹ Na ek ei nip, enim Gos nge wumb tep erik kin, kanik se moŕmun wumb ei ngond. Na nam yi ku, enim kin ouni Gos nge wumb tep erip kin, kanip se moŕ. Na nam Kraiŕ Jiisaiŕ ngenj kumbii owundu sipi kin, ond peri eŕe kuŕum oŕ ei, keimi tonu om. Wang kin, na nam ningil eŕe, kenj ni, ek ei nip tor kindind. Yi ku Kraiŕ eim ya mei eŕe orung omba kunum ei, eim tiŕang owundu simba kunum ei, na yi ku enim kin ouni simin. ² Pe enim Gos nge wumb moŕmun ei, kung siipsiip miŕ, enim tep ka erik kin, kanik se muŕngii! Gos enim kongun ei, erngii nip ngum kongun ei, enim ka piik kin, noman monduk erngii ei, Gos enim yi erngii ni piinim ei, enim ku simin nik kin, kongun enerngii mon! Ba kongun ei, noman eŕe keimi erik kin, Gos kin ngok muŕngii. ³ Gos eim wumb sipi kin, enim angil eŕe kindim wumb ei, enim tep ka erik kin, Kraiŕ nge oŕ kun ka andan tok mulnjung kin, kapli wumb pei enim eŕmin oŕ ei, ekii singii; ba enim tep erik moŕmun wumb ombu, enim to kambik mani kindik kin, en enim wu num miŕ, tep erik kin yi enerngii mon! ⁴ Nga ekii se tep elim Wu Owundu nga orung omba kunum eŕe, enim kapli embe owundu tiŕang miŕ, epi topu kis ernernmba epi ei, enim singii.

⁵ Yi miŕ ku, enim kang ambil gaŕ, enim kom sek kin, tep eŕmin wumb ek ningii ei, ekii singii. Enim pei kapli en enim noman eŕe, to mani

kindik kin, enim endeim endeim ni paki tok kin, nga mandring puk muŕngii. Nimbiŕ erang Gos wumb en enim embe ambil tonu yi kindik kin, wumb ei buŕ ngopu kin, kanpi si kindiŕim; ba en enim embe to mani kindik kin, en enim noman eŕe, to piinanmin wumb ei kin Gos kaimb sipi kin, noman ka ngoŕum. ⁶ Yi miŕ erang, en enim noman eŕe to mani kindik kin, nga en enim Gos nge noman dinga eŕe mandring puk muŕngii. Yi miŕ, nga Gos nge kunum ei, eim enim ambil tonu kindimba. ⁷ Pe nga enim noman embin kanim kanim ei, Gos kin angil eŕe pendngii. Nimbiŕ erang eim enim kanpi kun erpi kin, tep er moŕum.

⁸ Enim noman konj kindik kin, kanik kun erik muŕngii! Enim nge opu orung wu kis Seisen ei kui wusii simbii owundu miŕ, kei dinga nilim ei, eim koi erpi andpi kin, wumb endi kur kanjip numbii miŕ ni piŕim. ⁹ Enim pii gii dinga nik kin, dinga angik kin, Seisen opu kom topu kin, nimba ek ei pi-inerngii mon! Nimbiŕ erang enim piinmin ei, enim engnjing noŕ mei konu eŕe orung orung moŕmun ei, oŕ embin tui enim kin tonu onum oŕ ei, en enim kin yi ku tonu oŕum. ¹⁰ Ba enim kunum aninga kopur oŕ embin tui tonu wang kin, ngenj kumbii sinjing ei, Gos eim noman ka ngoŕum pulwu ei, eim enim dinga ngumba. Gos enim Kraiŕ Jiisaiŕ kin wii tang kin, enim eim tiŕang ka wii mendpiŕ singii. Sik kin, Gos eim enim erpi kun ka mendpiŕ kindang kin, je erang kin enim dinga angk muŕangin kin, eim enim dinga ngang kin, enim dinga angk muŕngii! ¹¹ Gos eim kin mendpiŕ noman dinga kunum kunum pep moŕpu pangli! Keimi, am yi minj, kapli pengli!

Ek Kombur Aninga Nga

¹² Na ek aninga kopur polup kin, enim ngond ei wu Silpeinis na paki

tum. Na piind ei, enim engnjing keimi mił mołum. Pipe ełe, na enim kin noman to konj kindamb kin, Gos nge noman ka ei, keimi na ninj mił ei, enim singii. Ei nge, na nam pii poru nip kin keimi ni tor kindamb kin, enim dinga angk mułngii.

¹³ Enim engnjing men tołmun ngii Bapilon konu ełe owundu salim wumb mołmun ei, ek ka nik pii ka piik kin, enim ngonmun. Gos wumb ei, enim kin ouni wii topu kin, noman ka wii ngopu yi ku ełim. Nanim kingam Mak yi ku, enim kin ka piipi kin, ek ka nipi ngonum.

¹⁴ Enim kapli, Gos nge wumb pei angil sik kin, noman kultmun ol ei mił erik kin, andan tok ngungii! Enim Krai kin dambiltik ende puk mulnjung kin, enim noman emin ka seng mułngii!

Piisa Mon Nga Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Piisa Nga Mon Endi Połpu Ngum

¹ Na Saimon Piisa, na Krajs Jiisas nge kongun wu ni ek ka se andil wu moł. Na pipe ei połup kin, enim wumb pii gii ka wii ninjing ei, yi mił sinim pii gii ende wumb mołmun konu ełe ngond. Ełe nge sinim nge Gos Jiisas Krajs eim sinim sipi orung simba nge pułwu ei, eim kin oł kun ka ełmin oł ei sinjing.

² Pe sinim nge Gos kin, Jiisas Krajs kin noman ka wii ei, sinmin. Oł ełe nge, Gos Owundu nge noman ka nin, noman noman ei, enim kin am owundu tonu opu ba.

Gos Eim Nge Wumb Topu Mundum

³ Keimi, Gos eim nge dinga ełe, epi kanim kanim sinim ngang kin, am sinim kapli erang kin, sinim konj mołpun kin, Gos nge oł kun ka palim mił, erik pungii. Gos eim nge noman ka wii sinim ngopu kin, sinim wii topu mondpu kin, eim nge tilang ka wii nin, eim nge oł kun ka oł ei, sinim ngumba nge ouni simin. ⁴ Pe eim nge noman dinga nin, tilang ka wii owundu ei nge, eim sinim kin kumbur am owundu nin, epi ka wii mendpil ei, kumb ok, eim sinim ngumbii ni, pendrim mił ngurum. Yi mił erang noman oknge oł kis ei, sinim mei wumb kin tonu wang kin, pułe ełe nge sinim oł kis enmin. Ba epi ka wii kanim kanim ei, pei Gos sinim ngum ei, sinim paki tum. Yi mił sinim tungu pupun kin, epi kis ermba ei, si kindpin bin. Pupun kin, sinim noman konj sipin kin, Gos eim nge oł ei ekii simin. ⁵ Ełe nge, enim noman to piingii! Piik

kin, enim kongun dinga wii erik kin, oł kun ka ei pii gii kin, ende pendik mułngii! Molk kin, noman ka wii sik kin, oł kun ka oł ei kin, ende sek kin, pendik mułngii ku. ⁶ Nga en enim noman ka ei kin, ngenj ełe nimbił oł endi erngii ei, tep ka mułngii! Molk kin, noman ka ei, se ende kindik, pendngii! Nga enim dinga angk kin, oł embin tui ko wuk kin mułngii. Molk kin, oł ei sik kin, ngenj tep ka elmin oł ei, ende sik kin, kindngii. Kind pendik kin, enim Gos nge oł kun ka oł ei nge, singii. Sik kin, dinga angk kin oł embin tui ko wunmun ei nge, ende kind pendik singii. ⁷ Nga enim engnjing noł kin, noman ka ngok erngii! Erik kin, oł ei nge sik kin, Gos nge oł kun ka ei kin, ende kindngii. Nga engnjing noł, noman ka ngok kin, enmin oł ei nge sik kin, wumb kin noman ngonmun oł ei kin, ende kind pendik singii! ⁸ Sinim Jiisas Krajs piinmin ei, eim sinim nge Owundu mołum. Mołum ei nge oł ka wii ei enim kin pep tonu owundu om kin, kapli enim Jiisas kin noman ka ei wii pinermba mon. Ba ei mong oł kun ka mił, pei tonu opu pimba. ⁹ Ba wu endi eim sipi kin, oł yi nge pei pinerim kin, kapli eim ningil tumbun wu mił mołpu kin, epi turii simba ei, kan poł tunernmba mon! Keimi, Gos eim oł penj tui ni, oł kis ei, ok kil ngopu poru nim ei, eim kom ngonum.

¹⁰ Yi mił erang, angnan noł, Gos enim to tonu kindpi mundum wumb ei, nam nge wumb mołmun. Yi mił enim kongun dinga erik kin, oł ei enim kin dinga ambil gii nik mułngii! Nga enim oł yi mił enjing kin, kapli enim oł kis erik kin, si kind orung punerngii mon! ¹¹ Yi mił erang, enim oł ei nge, ekii sinjing kin, kapli Gos andlam aki tang puk kin, Gos mołum konu ełe, kun pungii. Gos konu ei, sinim nge

Owundu nin, nga sinim sipi orung simba wu ei, Jiisas Kraiis mołum.

¹² Yi mił keimi, enim epi ele piinmin; nga enim ek keimi ei sik kin, poru ninjing. Nga ele nge, ek keimi ei dinga ambił gii nik mulnjung. Ba nga na kunum kunum enim kin ek nip ngumbii end ei, enim noman to konj kindip kin ngumbii end. ¹³ Na piind ei na enim to konj kindip kin, oł ei, oł ka pałim. Peng kin, kunum kunum na ngenj ele, yi ku peng mołup kin, ek ka keimi nga nip kin, enim noman to konj kindip, ngumbii end. ¹⁴ Nimbił erang na piind ei, kunum aninga kopur na ngenj ei, enim kin si kindmbii. Si kindmbii ele nge, sinim nge Owundu Jiisas Kraiis ei, eim ek ok na kin ni tor kindpi kin, andan topu ngurum. ¹⁵ Yi mił na kongun dinga erip kin, ek nip enim kin, ngumbii end. Nga ekii se, na kułmbii poru nimba kunum ei, ekii se enim kapli kunum kunum poł tok kin oł ei piik minj mułngii!

Sinim Kraiis Nge Tiłang Ka Wii Owundu Kenjpin

¹⁶ Sin enim kanpin kin, ek ni ngo poru ninjpin ei, sinim nge Owundu Jiisas Kraiis ei, eim nge dinga ele je mei konu ele nga orung omba. Ba sin ek poł min, si-mał eimał ek wii nipin kin, sinim nge Owundu Kraiis nge ek nipin kin, yi ninanmin mon! Sin Jiisas eim nge tiłang ka wii owundu ei, sin ningił ele, kenjpin ei, piipin kin ninmin. ¹⁷ Yi mił keimi, Er-injpin Gos Jiisas nge embe ei, am ambił tonu kindpi kin Gos eim tiłang ka wii owundu eim ngum. Ngopu kin, Gos eim tiłang ka wii ele mołum ek dinga ei, Jiisas mani mondpu kin, ek yi nim, “Ei na nge kangim mendpi! Na eim noman ngond. Nam nge noman ei, eim kin mołum,” pa nim. ¹⁸ Sin Jiisas

kin tonu oł kun ka komung mul-njpin kunum ele, ek yi mił tonu epin konu ele mani om.

¹⁹ Yi mił palim ek ei, sin wumb Gos oł ekii se ermbe ei, piik niłmin wumb ek ei pii gii nipin kin, ekii siłmin. Nga enim yi ku ek ei keimi, dinga ambił gii nik mulnjung kin, ei ka wii simba. Nimbił erang Gos oł ermbe piik niłmin wumb nge ek ei, konu emii erang konu ele dup alam kiłangin kin, tiłang enim ei yi mił; konu tengmba erang kin, nga kupiiring ok kanjip ei, enim noman tuk ele, pep onum ei yi mił onum ku. ²⁰ Ba enim ek ei, ok piik pendik kin, sin sinim noman ele ek endi piipin kin, Gos nge oł ermbe piik niłmin wumb nge, ek pułe yi mił endi piipin kin yi ninermin mon. ²¹ Nimbił erang kumb ok, wu endi eim noman ele kin, Gos oł ermbe oł ei, piipi kin, ni tor kindnalim mon. Ba Gos eim nge Gui Ka ei, wumb ombu ei kin ek ei nipi ngang kin Gos eim oł ermbe oł ei, piik kin, ni tor kindiłmin.

2

Mon Ek Kend Polk Kin Nik Elmin Wumb

¹ Ba kumb ok, ek kend ni tor kindiłmin wumb ei Esrel wumb tuk mołmun konu ele tonu onjung. Yi mił ku, enim wumb kin, ek kend mon tołmun wumb ei, enim mołmun konu ele tonu onjung ku. Wangin kin, ek kend wumb ei, koi erik kin, ek kend kanim kanim ei, enim kin to kis erngii nge tonu om. Ba Jiisas Owundu enim sipi orung sim ei kin, buł ngunjung ku. Oł yi mił erangin kin, sikir en enim erpi kin kis ermbe nge tu wunjung. ² Nga wumb pei puk en enim ngenj ele oł kis kanim kanim pei ekii sik erngii. Yi mił erik puk kin, pe wumb kumbur molk ek kis nik kin, andłam kun keimi seng kin, ek kun piinmin ek keimi ei kin, ek kis ni ngok yi

erngii. ³ Erik kin, wumb eipi nge epi kanim kanim ei, kan bun bun silmin wumb ei mił ok kin, ek kend pei nik, enim ngok kin, enim ku nin epi ei, singii nge ningii. Ba am kumb ok, Gos eim wumb kos piipi kin, wumb am pungii konu kis ele, er kun er sirim konu salim. Nga Gos opu kin, wumb to kis mondpu ermaba ei, or mił pinałim mon! Eim er kun kun erpi kin, kui er kanpi mołum.

⁴ Yi mił Gos nge enjel kombur ok, oł kis erik ei, Gos eim kan wiik tunerim mon. Ba eim enjel ombu, sipi kin, tukpu olt emii er sim konu kis ele mundum. Pe kan ngopu kindang kin Gos nge kos owundu piimba kunum ei, kui erik mołmun. ⁵ Wu amb kumb ok mulk wumb ei, Gos Owundu kin buł nguk; ba Gos kanpi wiik tunerim mon. Gos eim erang kin, noł owundu tonu opu kin, wumb ombu pei, to kondpu poru nim. Ba Nowa eim ek kun ka ni tor kindilim wu ei kin, eim nge wumb angil orung nga tał ei, Gos eim tep ka er se mułum. ⁶ Nga Sorom nin Gomora konu ele Gos kos owundu piipi kin, konu owundu tał ele, Gos dup kindang kin, dup num kunum ei, konu tał ele dup sik mendpil sim. Seng kin, konu owundu tał ele nge wumb pei, Gos eim kumep kis owundu orung kindpi ngurum. Yi mił ku, nga ekii se wumb Gos kin buł ngunjung kin, wumb kos owundu oknge ei, piingii ku. Kos owundu ei, ekii tonu omba ei nge, Gos andan topu ngumba. ⁷ Nga Gos wu Los eim oł kun ka elim wu ei, sipi orung sim. Seng kin, eim ka mułum. Wu Los eim noman embin piipi kin, wu amb ngunduk oł kis enjing ele nge piim. ⁸ Yi mił wu ei, eim wumb oł kis enjing konu ele, tuk kun ka mułum. Mołpu kin, wumb oł kis enjing ei kanpi kin, nga kunum kunum wumb ek kis ninjing ei, piipi erim ku. Nga eim noman kun ka pepi mułum

kin, nga eim puku sipi kin, eim noman tuk embin peng kin, wumb oł kis enjing ele nge, lo ek buł ngok enjing ei nge piim. ⁹ Yi mił ku, Gos nge ek ekii sik mołmun wumb ei kin, oł embin tui kanim kanim tonu om kin, kapli Gos Owundu eim pii poru nipi oł embin tui ei kin, sipi orung simba. Nga Gos eim wumb oł kis elmin wumb ei piipi kin, kumep kis ngo orung kindmba. Pe akip kunum nin, nga ekii se kunum pepi kin, kos owundu kunum ei tonu omba.

¹⁰ Opu kin, wumb kombur en enim am kumep kis singii. Singii wumb ei, oł kis yi nge, wu amb ngunduk kin, oł kis penj mułum ele nin, nga Gos nge ek nin, wumb owundu nge ek ei, wii mił ni piilmin. Wumb ei en enim noman ele ekii sik kin, en enim noman ele, ambil tonu kindik enim wumb ei, en enim Gos nge enjel kin, ek buł morung nik kin, mund mong enalmin. ¹¹ Ba enjel pei wumb ei nge to mani kindik mołmun. Mołmun enjel ei, am noman dinga mendpil salim. Ba enjel en enim wumb ei kin ek buł morung nik kin, nga Gos ningil ele kos piik, yi enalmin mon. ¹² Ba wumb ombu, kung owu ni, epi noman pinałim mił, wumb yi mił mołmun. Molk kin, en enim nge ngenj ele, noman palim oł ei nge ekii sik kin elmin. Erik kin, menjing mengrim ei, en enim singii nge nik kin, nga en enim to kundngii ni mengrim. Mengang kin, en enim epi endi piinalmin epi ei kin, nga ek kis ni ngok elmin. Erik kin, nga en enim kung owu ni, epi kolk elmin mił, yi ku wumb ei kulngii ku. ¹³ Wumb en enim mong kis kanim kanim pei enjing. Yi erangin kin, wumb eipi ok mong kis ende, er orung kindik ngunjung. Ngok kin en enim tinga kuni ni, noł ei pei numun ni piik kin, noman ka ka piik elmin. Ba nga

enim kin kuni ende nunjung kin, wumb en enim oꞗ penj tui ei, orpuꞗ miꞗ tuk enim kin yi erik ngonmun. Ngok kin, en enim nge oꞗ kis enim kin ek kend miꞗ, enmin ni piik ka piik eꞗmin. ¹⁴ Ei yi miꞗ, en enim nge ningiꞗ ei, se andpi kin, wu amb ngunduk oꞗ kis eꞗmin ei, nga en enim ningiꞗ eꞗ, oꞗ kis erngii oꞗ ei nge si kindmba pinerim mon. Nga wu kombur noman dinga pinaꞗim wumb ei kin, ek ka nik kin, oꞗ kis erngii nge, yi ku eꞗmin. Nga en enim nge noman ei, kan bun bun sik enmin oꞗ ei nge, ok andan tok ngoꞗmun. Ba Gos eim wumb ombu nge, am to kis mendpiꞗ, er poru nimba. ¹⁵ Wumb ei Gos nge andꞗam kun ka oꞗ ka eꞗ buꞗ ngok si kindik kin, en enim wulu pang kin, tuk oꞗ kis kanim kanim erik andiꞗmin. Andik kin, wumb en enim Biyor nge kingam Beilam eim, oꞗ kis eꞗim miꞗ ekii siꞗmin. Nga eim oꞗ kis erpi kin, oꞗ kis kumep sipi kin, nga eim noman ngoꞗum miꞗ yi ku eꞗim. ¹⁶ Ba kung dongkii ei, ek tingnaꞗim mon; ba kung dongkii endi, wumb ek tanginmin oꞗ yi miꞗ tangpi ek nipi kin, Beilam ngopu ek ngum. Ngopu kin, eim oꞗ kis elim eꞗ nge piipi kin, kung dongkii ei, wu ek ni tor kindiꞗim wu ei nge, oꞗ ermba erim eꞗ nge, ondu ngum.

¹⁷ Wumb ei nge ombu, noꞗ tukpu eꞗ, noꞗ mani tukpu eꞗ mulaliꞗim yi miꞗ moꞗmun. Molk kin, nga wumb ei kupu kuru miꞗ, konu pop owundu topu kin, pop to orung orung kindnim yi miꞗ elim. Erang kin, Gos eim konu emii owundu kis endi, er sim saꞗim ei, am emii owundu paꞗim eꞗ pungiꞗ nge, konu ei saꞗim. ¹⁸ Wumb ombu nge, ek dinga wii nik kin, ek mong pinaꞗim miꞗ, ek kis ninmin. Nik puk kin, wu kombur kin oꞗ kis erngii nge noman kin ei, sikir tonu wang kin, nga puk amb eipi eipi ngunduk kin, ngenj eꞗ, oꞗ kis

kanim kanim ei nge, noman to piik enmin. Erik kin, oꞗ kis eꞗ nge erik kin wumb kombur pe mendpiꞗ oꞗ kis ei nge, si kindik kin, tuk puk moꞗmun. Molk kin, ei torung wumb kin, to tor singii nge enmin. ¹⁹ Wumb kis ombu, en enim ek dinga nik yi ninjing. Epi endi enim noman eꞗ ermin ni piik enmin epi ei, kapꞗi ondu ngunermba mon. Enim wii miꞗ muꞗngii; ba wumb ombu en enim, bok tok kin andꞗam kis eꞗ pungiꞗ oꞗ ei nge, kongun wumb miꞗ er andiꞗmin. Ei yi miꞗ; pe epi endi wumb endi, to mani kindim kin wu ei, eim to mani kindim epi eꞗ nge, eim epi eꞗ kongun wu miꞗ muꞗmba. ²⁰ Yi miꞗ keimi, wumb en enim Owundu nge sinim sipi orung nga simba nge, Jiisas Krais kin noman ka ei, sinmin noman ka eꞗ nge, en enim tungu puk kin, mei eꞗ epi penj moꞗum ei, si kindinmin. Nga oꞗ ei, nga demb nim kin, nga oꞗ kis eꞗ nge, en enim kan ngopu mondnum ei, yi minj molk pungiꞗ. Puk kin kumb se, oꞗ kis ambiꞗ gii nim kin, ei wumb kis miꞗ muꞗngii. Ba nga ekii se, oꞗ kis nga ambiꞗ gii nim kin, ei am kis mendpiꞗ muꞗngii. ²¹ Pe nga en enim Gos nge oꞗ kun ka eꞗmin oꞗ ei, pii kun enarik enjing kin, ei kapꞗi ni piininelangin. Nimiꞗ erang, pe nga andꞗam ei nge piik kin, oꞗ kun ka lo ek ei miꞗ sinjpin ni piꞗlangin. Ba en enim oꞗ ei nge, buꞗ ngo poru ninjing. ²² Oꞗ ei ek ekin endi, en enim kin tonu om ei, Gos oknge ek keimi mendpiꞗ endi yi ninim. “Owu ei eim nge mek si mundum konu ei, nga orung ba nge pum.” Nga Gos oknge ek keimi endi yi ku ninim, “Kung endi, eim noꞗ was ka er om; ba nga pupu kin, noꞗ oi eꞗ pepi kin ak mak enim.

3

Keimi Mendpiꞗ Owundu Orung

Omba

¹ Enim na nge wumb puł mendpił, na nga pipe ei połup kin, enim kin kindind. Kindip kin pipe tał kindinj ei, en enim nge noman keimi to konj kindik kin, noman tuk konj simba. Ełe nge enim noman nga to piingii. ² Yi erang kin, en enim molk kin, ek ei noman to piingii! Piik kin, ek ei, oł ekii se tonu omba ni, na ninj mił, ek ei piingii! Piik kin Gos oł ekii se ermba ei nge, piik niłmin, wumb ei Gos ek yi mił ni tor kindinj. Kindip kin, pe Owundu kin sinim paki tołum wu ei nge, lo ek en enim Gos nge ek se andiłmin wumb ek ningii ei, piimin ku. Piipi kin, en enim yi ku noman to piingii! ³ Kumb se en enim ek ei pii kun erngii! Ekii se muł mei poru nimba kunum ei, wumb enim kin ek buł morung nik enmin wumb ei, ok en enim nge noman ngenj ełe, ekii sik erngii. Ba en enim ek buł ambilk kin yi ningii. ⁴ Nik kin ek dinga nik yi ningii. Nik kin, ei ek nipi, nga orung omba min, da ninjing? Pe eim jili mołum? Ya onanim; ba ok kupenjpin noł molk kulk ei, moł wangin kin pe sinim mołmun. Mołamin kin, epi sałim ei, ok sirim mił sałim ei Gos eririm. ⁵ Erang kin, en enim noman ełe epi ei piik kin, kanik erngii pinalim. Pinerang kin, ok Gos neng kin, gupu mułang je kupu muł pirim. Peng kin nga mei ei, tuk noł ełe tonu opu kin, ei mei pirim. ⁶ Ba Gos eim ek yi neng kin, noł tonu om ei noł owundu mei ełe tonu om. Opu kin, mei orung orung pei pirim ei to kis eririm. ⁷ Erang kin, Gos ek ei mendpił neng kin, muł mei tał pe mołmbuł ełe dup tonu omba ni, kui er mołmbuł. Molkuł muł mei ei, kos piimba kunum nenj ni kui er mołmbuł ku. Nga wumb Gos kin buł ngołmun wumb oł kis elmin ei Gos kos owundu piimba kunum ełe wumb oł kis enjing wumb konu

kis ełe am pungii. ⁸ Ba na nge wumb puł mendpił; enim epi ei, endeim mendpił si kindnarik kin noman to piik mułngii! Molk kin, Owundu eim piinim kunum endeim ei, kung ngii 1000 pei mił ni piinim. Nga kung ngii 1000 pei ei kunum endeim mił ni piinim. ⁹ Gos Owundu eim ek ni pendrim mił, tonu omba ełe nge ei, taki taki nipi pindneririm mon. Yi mił, wumb kombur kongun mon mon kindpi kin enim ni piinmin, ei mon! Eim yi piinim; wumb endi am punerngii ni pendrim palim. Gos eim noman ełe yi piinim ei, wumb am pei, noman to ak tok kin, yi erngii ni piinim. Yi mił Gos Owundu enim kin piipi kin, eim am kunum kinan olt mił, kui er mołum.

Muł Mei Tał Poru Nimba Kunum

¹⁰ Gos Owundu nga orung omba kunum ei, epi waning wu mił omba ei, sinim pii kun enermin! Enarpin mułmun kunum ełe, muł ełe bultu owundu nipi kin am ba. Pang kin, nga epi kembis kembis ei am dup no poru nimba. Nipi kin, nga mei ełe nin, epi er mundngii epi ei, yi ku, dup nupu poru nimba. ¹¹ Yi mił erang kin, epi ombu yi mił erpi kin, poru nimba. Nipi kin, enim wumb ombu, er mołmun mił nenj? Pe enim oł kun ka erik kin, Gos nge oł ka wii ei erik ekii sik mułngii! ¹² Ełe nge, enim Gos nge oł ei erik kin, Gos orung omba kunum ei, kui er mułmun! Mołpun kin, Gos nge kongun dinga erik kin, Gos orung omba kunum ei sikir tonu wangli ningii! Nik kin, kunum ełe dup opu kin, tonu muł ełe, nupu poru nimba. Nga dup muł dinga wii erang kin eim epi kembis kembis epi dup nang kin, epi ombu opu noł mił ermba. ¹³ Ba Gos eim ek yi nipi kin muł mei konj tał erbii ni pendim mił, yi ermba. Erpi kin, nga konu konj ełe Gos eim nge oł kun ka ei, minj

pep mułmba. Mołpu kin, sinim oł ei nge, ei tonu omba ni kui er mułmun! ¹⁴ Yi mił erang, na nge wumb puł mendpił enim epi ei nge, omba ni kui er mołmun! Mułangin kin, pe enim am ka wii molk kin, oł kun ka dinga erik kin, nga orpuł ni epi kis endi enim kin pinermba mon! Enim Gos kin noman ende sek kin noman emin mułngii. Molk kin, nga ekii se Gos enim kenmba kunum ei enim kun ka mułngii! ¹⁵ Nga Owundu eim sinim kin wiik topu kin, kui erpi kin, sinim kin taki taki erpi mołum. Yi mił erang, enim piingii ei, Gos sinim sipi orung simba er mołum ele nge, sinim piipin mułmun! Mołpun kin, Gos eim noman ka ei, sipi kin, sinim enginpin Pol ngurum. Ngang kin, nga Pol eim ek yi nge mon połpu kin, enim ngurum ku. ¹⁶ Keimi Pol eim nge oł ombu pei epi ei nge ku, ek nipi ngolum. Ngopu kin, ek kombur ya mon ele palim ei, kun ka molałmin wumb ei, en enim kongun dinga erik epi ei singii palim. Peng kin, en enim Gos nge ek ka ei, nik kin, nga ek kanim eipi eipi ombu nge ek ei, niłmin wumb ei nge, en enim am pungii. ¹⁷ Na nge wumb puł mendpił, enim ok piik poru ninjing ei, oł ombu epi ei, ekii se tonu omba. Yi mił erang kin, en enim kan kun erik kin, tep ka wii erik mułngii! Mon pim kin, wumb enim noman to eipi eipi kindngii. Kindangin kin, wumb lo ek ekii sinarik kin, ek kanim kanim nik erangin kin, enim nga dinga angk mulerngii mon! ¹⁸ Ba enim sinim nge Owundu nin, sinim sipi orung simba wu, Krais Jiisas nge noman ka ngolum wu ei nin, noman ka wii mendpił ei kin, wumb dinga mił tonu ok mułngii! Pe nga Krais eim kin tilang ka wii nin, embe Owundu ambił tonu kindpin kin, akip nin, nga ekii se kunum

kunum ouni, am pepi ba ku! Ei keimi!

Jon Mon Kumna Połpu Gos Wumb Kin Kindim

*Konj Kunum Kunum Mołulum
Pułwu Ei Krai*

¹ Sin Jiisas nge er se endim wumb mon ei połpun kin, enim ngonmun ei, konj kunum kunum ek Pułwu Jiisas Krai eim kumb ok kunum kunum mułum. Mołpu kin, sin eim ek nim piinjpin. Piipin kin, eim sin sinim ningil ełe kenjpin ei, keimi sin eim mendpil kenjpin kanpin kin nga si sinim angil ełe eim ngenj ei embilnjpin ku. ² Nga konj kunum kunum mołulum pułwu Jiisas Krai ei, eim peni ełe wang kin, sin sinim kenjpin kin, nga eim ek ka piipin kin, enim kin noman konj kunum kunum mołulum ek ei, ni tor kindinjpin. ³ Kindpin kin, sin Krai eim kin ek nipin kin, peni ełe kindinjpin ei, sin kanpin kin, nga piipin enjpin epi ei, pei nipin kin, enim kin ngonmun. Ngopun kin sin yi ku, enim kin pei kun ka pepin mołpun kin, noman dampiltpin se ende kindpin kin, Erinjpin Gos kin, nga eim kingam Jiisas Krai kin, noman ende sepin mułmun. ⁴ Nga sin mon ek ei połpun kin, enim ngonmun ei, sinim pei noman ka seng mułmun ei, sinim nge noman ełe piki tumba.

Sinim Gos Nge Tilang Ełe Andpin Mołmun

⁵ Pe sin ek ei, Gos nge kingam kin piipin kin enim kin ni ngupun. Ngumun ek ei, Gos eim tilang pułwu mołum. Mołum konu ei, emii endi, eim mołum konu ełe, pepi mandi punanim mon! ⁶ Pe nga sinim mołpun yi nimin, “Sin Gos kin dambiltpin o ende punmun,” nimin; ba emii palim mił,

oł kis kanim kanim ermin ei, sin sinim gupu ełe, ek kend topun kin nga oł ende enmin ei, ek kend palim ku. Nga sinim oł kun ka keimi andlam ełe andnalmin mon! ⁷ Ba nga sinim tilang enim mił, oł kun ka yi pepin mołmun ei, Gos eim tilang enim konu mołum mił, nga sinim enginjpin noł kin, dambiltpin o ende pupun kin, pepin mołpun andpin yi erpin mułmun. Mułamin kin, nga Gos kingam Jiisas miyem ełe, kapli sinim oł kis kanim kanim kil ngopu kin, kunum kunum si kindmba.

⁸ Pe sinim yi nimin, “Sin noman tuk ełe, oł kis ełmin oł endi pinałim,” nimin ei, sin sinim kin ek kend topun ngonmun. Ngopun kin, nga ek keimi ei, sinim ekii sinenjpin kin, nga ek keimi ei sinim noman tuk ełe, pinałim ku. ⁹ Ba pe nga, sinim oł kis kanim kanim enmin oł ombu ni, peni ełe tor kindpin Gos ngunjpin kin, kapli Gos oł kun ka elim Gos, eim oł kis ombu pei, kil ngopu kin, si kindpi poru nimba. ¹⁰ Pe nga “Sinim oł kis kanim kanim enenjpin,” pa nimin ei, “Gos ek kend wu” pa nimin. Nga Gos eim ek keimi ei, sinim noman tuk ełe pinerang kin, nga sinim ekii sinermin mon ku.

2

Jiisas Krai Ei Sinim Paki Tołum Wu

¹ Na mon ei pułup kin, enim kin ngond. Na Gos ek ka ninj ei, pii gii ninjing kangı ambıl mołmun ei, Gos tilap ełe mołmun ei kin, ek nip kin, mon pułup ngond. Ei enim oł kis kanim kanim enerngii; ba wumb endi oł kis kanim kanim endi enjing kin, sinim nge mołmun wu oł kun elim endi mołum ei, Jiisas Krai ei kapli, eim nimba mił ei, dinga nip kin, Erinjpin Gos sinim kin ngumba. ² Sinim oł kis enjpin ei, Gos sinim kin popuł sim

kumep kis ei, Kraiſ eim kołpu kin, Gos nge popuł kis ei eim ſim. Sipi kin, ſinim nge oł kis mendpił mon; ba ya mani mei wumb oł kis pei enjing ei nge, oł yi mił erim.

³ Pe nga ſinim Gos nge ek dinga ełe ekii ſinjpin kin, ſinim pii poł tumun ei, ſinim eim kin keimi piipin kanpin kin, pii poł topun mołmun. ⁴ Pe wumb nii endi yi nimba, “Nanim eim pii poł toł” nimba; ba Gos eim ek dinga ełe, ekii ſinarpi nim kin, wumb ei eim ek kend wumb mendpił mołum. Mołpu kin, Gos ek keimi ei, eim kin pinalim mon. ⁵ Ba wumb nii endi, eim Gos ek dinga ełe, ekii ſimba ei, kapli Gos noman kultum oł ei erpi kin, kun mendpił kindpi pałim. Peng kin, ſinim pii poł tumun ełe nge, ſinim Gos kin dambiltpin ende pupun kin eim nge wumb mołmun. ⁶ Wumb nii endi, “Nanim Gos kin dambiltpi ende moł,” pa nimba, ei eim kapli, Jiias Kraiſ kongun erpi pepi, mołpu pum mił, yi mił ku, wumb ei eim yi ermba.

Ek Dinga Konj

⁷ Nanim nge wumb puł; ek dinga ei, na pułup nip kin, enim kin ngond ei, ek konj endi mon; ba enim ek dinga oknge ei, enim ok piik ſik erik ek dinga ei, enim ok ek dinga ei piik ſi kindik kin piik poru nik. ⁸ Nik kin, nga ek dinga ełe na połup kin, enim ngond ei, ek konj endi palim. Peng kin, ek dinga konj ei, ek keimi ei Kraiſ nge oł kun ka ełim oł ei nin, nga enim enmin oł kun ka ei nin, ſin kenjpin ku. Nimbił erang emii pim oł kis ei, ſi kindpi punum. Pang kin, nga oł kun ka keimi ei, pe tiłang erang kin, oł ei peni ełe onum.

⁹ Wumb nii endi, eim yi nimba, “Nanim tiłang enim oł kun ka er moł,” pa nimba; ba eim angim kin noman kis pii ngopu kin, yi ermba ei, eim oł kis emii pałim konu ełe piram mołpu andpi kin, akip yi ku,

konu ełe piram er mołum. ¹⁰ Pe nga, wumb nii endi, eim angim noman ngołum wu ei, eim tiłang kun ka konu ełe mołum. Mołpu kin, nga eim tiłang kun ka konu ełe piram mołpu kin, kapli oł kis min epi endi eim kin pinerang kin, kapli eim min wu eipi endi, bok tok kin oł kis endi erngii ei, pinalim mon. ¹¹ Ba wumb nii endi, eim angim kin noman kis piimba wu ei, eim emii pim konu kis ełe piram mołpu kin andpi punum. Pupu kin, eim konu jili mił ba konu ei, eim kan kun enerim. Nimbił erang emii pim konu oł kis ei je erpi kin, eim ningił ełe to tumbun mił mundang kin, eim emii konu ełe andpi er mołum.

¹² Na mon ei połup kin nanim kangi ambił noł enim kin ngond. Nimbił erang enim oł kis kanim kanim enjing ombu, Kraiſ Jiias nge embe ełe, enim oł kis ei, eim kil ngopu ſi kindpi, poru nim. ¹³ Na mon ei połup kin, enim ernjing kin ngond. Nimbił erang enim Jiias piinmin ei, eim kumb ok kumna kin multum ei, pe piram mołum ku. Na mon połup kin, enim wu kangi wu kin ngond. Nimbił erang enim dinga peng kin, wu kis Seisen kamb mani kindik kin, enim dinga angk mołmun.

¹⁴ Na mon połup nip kin, enim kangił ngond. Nimbił erang enim Erinjpin pułwu eim pii poł tok mołmun. Na mon połup nip kin, enim ernjing ngond. Nimbił erang enim Jiias kumb ok kumna multum ei, pe piram mołum ei piinmin. Nga na mon połup kin enim wu kangi wu ombu ngond. Nimbił erang enim dinga angk mołmun. Molk kin, Gos ek ka enim noman tuk ełe pepi mołum. Mołpu kin enim dinga peng kin, Seisen wu kis kamb mani kindnim.

¹⁵ Enim ya mei ełe pii gii ninenjing wumb nin, mei oł kanim

kanim elmin ol ei nin, enim noman kulerngii mon! Pe nga wumb nii endi mei ele pii gii ninenjing wumb nin, mei ol kanim kanim ol ei, noman ngum kin, wumb ei Erinjpin Gos kin noman kultmun ol ei, eim kin pinerim mon. ¹⁶ Yi mił, pii gii ninenjing wumb ol kanim kanim pei elmin ol ei nin, nga epi ol kis kanim kanim simin nik noman palim ei nin, nga wumb kanik kin simin ni piinmin ol ei nin, nga epi kanim kanim mei ele salim ei wumb en enim nilkeng sinmin ku. Epi kanim kanim ombu ei, Gos kin tonu onanim mon; ba epi ombu pei, ya mei ele wumb nge noman ele tonu onum. ¹⁷ Nga mei ele wumb nin, nga epi kanim kanim wumb simin ni piinmin epi ombu ei, am pupu poru nimba; ba wumb nii endi, Gos nge noman enim epi ei enjing kin, kapli enim konj kunum kunum molk pungii.

Krais Nge Opu Orung Wu Kis Endi Omba

¹⁸ Nanim kingnan ambilan nol; sinim muł mei poru nimba kunum ei, mandi enim. Nga enim piik enjing ni, Krais nge opu orung wu kis endi omba. Yi mił peng kin, Krais nge opu orung wu kis pei peni ele tor onmun ei, wumb ombu kanik yi enmin. Erik kin, sinim piinmin ei, muł mei poru nimba kunum ei, mandi erpi poru ninim. ¹⁹ Yi mił, opu orung wumb ombu sin nge pii gii ninjing wumb tilap ei, ende mił mon. Yi peng kin, opu orung wumb ombu sinim kin si kindik punjung. Puk wumb ombu sinim nge tilap ende pilang kin, kapli sinim kin tep to mułalam; ba en enim si kindik punjung ei, pangin kin, sinim piinmin ei, wumb ombu sinim nge tilap ende mon.

²⁰ Ba Krais enim kin Gos Gui Ka bein tang kin, nga pe enim pei ek keimi piik poru ninmin. ²¹ Na enim kin mon konj endi polup kin, enim ngonand mon. Nimbił erang

enim ek ei, piinalmin ele nge mon; ba enim ek keimi piilmin. Piik kin, nga ek kend endi, ek keimi kin tor onanim mon ni piilmin.

²² Wumb nii endi, ek kend tolum wu mołum. Mołum wu ei, "Jiisas ei Krais Gos kindim wu mon," pa nimba wumb ei, eim ek kend tolum wu mołum. Mołum wu ei Gos kingam Jiisas kin ouni buł ngopu kin, ek ningił ei, ekii sinarpi kin, Gos kindim wu Krais nge opu orung wu mołum. ²³ Pe wumb nii endi, Gos kingam kin, buł ngopu ekii sinanim ei, yi ku Erinjpin Gos kin buł ngopu kin ekii sinanim ku. Nga wumb nii endi, Gos kingam kin pii gii nipi kin ni tor kindnim ei, eim Erinjpin Gos kin pii gii nipi kin ni tor kindnim ku.

²⁴ Enim ok piinjing ek ka piik kun erik mułngii! Enim ok piik ek ka ei piram ambil gii nik kin, pii gii nik, mulnjung kin, kapli yi mił ku, enim Erinjpin Gos kin eim kingam Jiisas kin dambiltik se ende pu molk kin, pungii. ²⁵ Nga Krais eim ek dinga ni pendrim mił yi ninim, "Enim noman konj kunum kunum mułngii ei nge ngumbii," pa nirim.

²⁶ Na mon ek ei polup kin, enim kin ngond ei, Jiisas nge opu orung wumb ei, enim kin ek kend tok ngok ol kun pinalim mił erngii. ²⁷ Ba Krais, eim nge Gui Ka enim kin bein topu ngum ei, eim enim kin noman tuk ele tep to mołmbuł. Pe nga enim wumb epi eipi endi enim andan topu kin, yi enermba mon. Yi mił erang, Gos Gui Ka enim kin epi kanim kanim pei andan top ngonum. Ngang kin, sin noman tuk ele ni piipin kin, Gos Gui Ka eim andan tonum epi ombu ei, ek keimi kun mendpil palikim. Pepi kin nga ek kend endi pinalikim mon. Yi mił peng kin, Gos Gui Ka enim andan tum epi ombu, ekii singii. Sik kin Krais kin dambiltik se ende pu molk kin pungii. ²⁸ Nga pe nanim kingnan

noŀ; enim Kraiŀ kin dambiltik se ende pu molk kin ekii sik erngii. Erangin kin, sinim noman dinga sik erik molk kin, kunum ele, Kraiŀ eim orung omba kunum ei, sinim singambil peng kin, nga koi erpin yi enenmin mon! ²⁹ Nga enim piinjing kin, Kraiŀ eim wu kun ka mendpiŀ muŀum kin, kapli enim yi miŀ keimi ni piik kin, wumb endeim endeim ni pei oŀ kun ka mendpiŀ enjing kin, kapli wumb ei, Gos nge kingam noŀ muŀngii.

3

Gos Nge Kangi Ambil Noŀ

¹ Enim piyei! Sinim Erinjpin Gos sinim kin noman ka owundu ngoŀum. Ngang kin, sinim kin noman ka ngopu ei, owundu mendpiŀ ngoŀum. Yi erang kin, sinim eim kangi ambil noŀ moŀmun. Keimi sinim Gos nge kingam ambilam noŀ mendpiŀ moŀmun. Ba mei ele pii gii ninenjing wumb ei, Gos kin kanik kin pii kun enarik moŀmun. Pii kun enarik kin, yi ku, sinim kin kanik kin, pii kun enaŀmin mon ku. ² Nanim angnan noŀ; pe sinim Gos nge kingam ambilam noŀ moŀmun; ba ekii se sinim wumb muŀmun miŀ ei, sinim pii kun enanmin. Ba sinim piinmin ei, Jiisas eim orung omba kunum ei, sinim eim keimi kenmin. Kanpin kin, nga eim muŀmba miŀ ei, sinim yi ku muŀmun. ³ Nga wumb nii endi Kraiŀ eim orung omba ni kui er piipi muŀmba wumb ei, eim kapli kun ka mendpiŀ muŀmba. Moŀpu kin, Jiisas eim kun ka mendpiŀ moŀum miŀ ei, yi ku muŀmba. ⁴ Wumb nii endi, oŀ kis kun pinaŀim miŀ ermba wu ei, Gos lo ek ele paŀim miŀ, ekii sinarpi kin, lo ek ei to puŀpeŀ to kindim. Oŀ kis enim wu ei Gos lo ek ele ei to tor kindnim. ⁵ Enim piinmin ei, Kraiŀ eim opu kin, wumb oŀ kis ei kil ngopu si kindmba nge orum. Orum ei, Kraiŀ eim oŀ kis endi

eim kin pineririm. Pinerang kin, Kraiŀ eim kapli, oŀ kis kil ngopu si kindmba. ⁶ Nga wumb nii endi, eim Kraiŀ kin pii gii nipi kin, dambiltipi se ende pu muŀmba wu ei, eim oŀ kis kun pinerim miŀ, endi enermba mon! Ba wumb nii endi, eim kunum kunum oŀ kis elim wu ei, eim Jiisas kinarpi kin, nga piipi poŀ topu enaŀim mon ku! ⁷ Nga nam kingnan noŀ; enim wumb endi, kan wiik tangin kin, enim kin ek kend tok sipik, andŀam kun sinermba konu ele sipnerngii mon! Wumb nii endi, oŀ kun ka paŀim miŀ, elim wumb ei, eim kun ka mendpiŀ moŀum. Moŀpu kin, eim Kraiŀ eim kun ka mendpiŀ moŀum miŀ ei yi miŀ ku moŀum. ⁸ Nga wumb nii endi, eim oŀ kis, kun pinaŀim miŀ erpi moŀum wumb ei, eim Seisen nge wumb mendpiŀ moŀum. Nimbiŀ erang Seisen eim ok kumna kin, oŀ kis kun pinaŀim miŀ eririm? Yi miŀ erang, Gos eim kingam ya mani mei ele orum ei, ei puŀe yi miŀ, Seisen kongun ei, to puŀpeŀ to si kindmba nge orum. ⁹ Nga wumb nii endi, eim Gos nge wumb endi tonu opu muŀmba ei, eim oŀ kis kun pinerim miŀ ei enermba mon! Nimbiŀ erang Gos eim nge oŀ kun ka oŀ ei wumb ei kin, noman tuk ele moŀum. Moŀpu kin, nga Gos eim arim kun ka moŀum miŀ ei, eim kapli Gos kingam tonu opu kin, eim oŀ kis kun pinerim oŀ ei, nga kunum kunum enermba mon! ¹⁰ Ele nge yi miŀ, ni piinmin ei, Gos nge kingam noŀ nii ombu moŀmun. Nga Seisen nge kingam noŀ nii ombu moŀmun ku. Kapli wumb nii endi, eim oŀ kun ka miŀ enaŀim ei, eim Gos nge kingam miŀ molaŀim mon ku. Nga eim angim noŀ noman kularpi kin, yi ermba wu ei, eim Gos eim nge kingam molaŀim mon ku; ba Seisen nge kingam wumb mendpiŀ moŀum.

Wumb Endi Kin Noman Kultmun Ol

¹¹ Yi mił ek ele nge, kumna mendpił kunum ei, enim ek ei piik enjing mił ei, sinim wumb endi noman kultmun ol ei, nga wumb ei sinim kin, noman kulangin yi ermin. ¹² Nga sinim kapli Andam kingam Kein eririm mił, sinim yi enermin mon! Eim Seisen nge wu mołpu kin, eim angim mendpił to kundrum wu ei, eim ol kis mendpił eririm. Nimbil erang Kein eim angim mendpił Eipel to kundrum? Nimbil erang eim eririm ol ei, kun pineririm; ba eim angim nge eririm ol ei, kun ka pirim. ¹³ Yi mił nanim angnan noł; wumb pii gii ninenjing wumb ei, enim kin ek kis nik kin, opu orung erik yi erngii ei, enim noman to piin-erngii mon! ¹⁴ Yi mił sinim ni piinmin ei, sinim wumb kulii konu ele si kindpin kin, nga sinim noman konj sinjpin. Nimbil erang sinim enjpin noł kin noman kululmun. Nga wumb nii endi eim wumb kin noman kulalim wu ei, eim wumb kulii konu ele mił piram mołum. ¹⁵ Nga wumb nii endi, eim angim kin ek kis nipi kin, nga eim noman kularpi ermaba, wu ei, eim noman tukrung ele, wu angim ei to kundmba mił pim. Pe nga enim ni piinmin ei, wu endi eim wumb to kondnum wu ei, eim noman tuk ele kin noman konj kunum kunum salilim ei, piram mulalim mon. ¹⁶ Ele nge yi mił, sinim ni piinmin ei, wumb noman kultmun ol ei, pułe yi mił palim ei sinim piinmin. Nimbil erang, Krai eim noman konj sinim kin ngopu kin, ond peri ele kulum. Kulang kin, pe sinim kapli, Krai enim ol ei mił ku, sinim enginjin kin, yi erpin kin, sinim noman konj ei, wumb kin paki topun ngumun. ¹⁷ Ba pe wu endi, eim mei ele, epi kanim kanim pei seng kin, nga wu angim endi, epi sinerang mulmba

wu ei, eim kanpi kaimb sipi kin, paki tunarpi yi ermaba wu ei, eim Gos noman ngołum ol ei, nipe mił wu ei, eim noman tuk ele piram palim? ¹⁸ Yi mił nanim kingnan noł mił mołmun! Sinim wumb noman kultmun pa ni gupu ele ni, mon ek yi ninermin mon; ba wumb noman kultmun, pa nimin ei, keimi pimba nin, nga ol keimi ermin yi ku ermin.

Pii Gii Wumb Gos Ningil Ele Gal Kulalmin Mon

¹⁹ Ol ele nge, sinim piinmin ei, sinim Gos nge ek keimi ele mołmun ni piinmin. Piipin kin, sinim Gos nge kumb ele angpin mołmun ei, sinim noman emin pei tonu wang kin, dinga pupun engmin. ²⁰ Pe nga, sinim noman tuk ele, sinim kin kos er ngopu erim kin, kapli sinim Gos kumb ele angpin kin, sinim noman emin sepin piipin mulmun. Yi mulamin kin, Gos eim owundu mendpił mołpu kin, tonu pupu kin, eim sinim kin noman tuk ele ngołum ku. Nga Gos eim epi kanim kanim pei piilim ku. ²¹ Yi mił angnan noł! Pe sinim noman tuk ele, sinim kin kos er ngopun yi enenjin ni piim kin, kapli sinim Gos kumb ele engnim ele, gal kulermin mon; ba sinim kapli eim kii simba ei, sinim ek nipin orung kindmin. ²² Kindpin yi enjpin kin, eim ek dinga nim ele nge, nga eim noman ele palim ei mił enjpin kin, kapli sinim nipe epi endi eim kin kii sinjpin kin, kapli eim sinim ngumba. ²³ Nga Gos eim nge ek dinga nim ei yi mił, "Sinim eim kingam Jiisas Krai embe ele, pii gii nipin kin, nga sinim wumb eipi eipi noman kultmun ei yi erngii mił," pa ni Krai eim ek dinga nipi kin, sinim kin yi ni ngurum. ²⁴ Yi mił wumb nii endi, Gos eim ek dinga nim ek ei, ekii sik ninim mił erngii wumb ei, eim Gos kin dambiltpi se ende

pu mołum. Mułang kin, nga Gos eim kin mołum ei, eim nge Gui Ka sinim kin ngopu kin, eim sinim kin kunum kunum mułang kin, sinim kapli Gos eim mołum mił pii poł tumun.

4

Gos Gui Keimi Endi Kin Gui Kend Endi Kin

¹ Nanim angnan noł mołmun. Pe wu kombur ok, enim kanik kin, ek endi yi mił ningii. Sin Gos nge Gui Ka sinjpin yi ningii ei, enim pii gii ninerngii mon; ba kumb se, enim kapli, ek ele kii sik, mok tok kin, kanik pii poł tungii ei, ek kun keimi ninmin gui ei, Gos kin onum min, ek kend tonmun. Yi mił erang, wumb pei kombur andik kin, ek kend tołmun wumb ei, oł ekii se tonu omba ni tor kindiłmin wumb molk kin, ek kend kun pinałim mił nik kin, mei konu ele orung orung andik pułmun. ² Oł ele nge, enim ni piinmin ei, Gos Gui Ka ei ek nipi ngołum. Ngopu kin, wumb nii endi, opu kin yi nimba ei, “Gos eim kingam ya mani mei ele orum ei, eim wu keimi ngenj ele sinim palim mił, yi ku pirim. Kapli, Gos Gui Ka ei, wu eim noman tuk ele mołum wu ei, Gos ek keimi nipi tor kindnim.” ³ Ba nga wu nii endi opu kin, yi nimba ei, “Jiisas Kraias eim Gos kin mani mei ele opu kin, ngenj ele keimi pinerim,” pa nipi wu ei, eim Gos Gui Ka eim kin mulerim mon. Mularpi kin, wu ei Jiisas Kraias nge opu orung wu mołum. Mołpu kin, enim piinjing ek ei nge, ya mei ele tonu omba ninjing mił, pe ya mei ele, keimi mendpił tonu onum.

⁴ Ba nanim kingnan ambilan noł; enim Gos nge wumb tiłap mendpił mołmun. Molk kin, ya mei ele, ek kend tok ni tor kindiłmin wumb Jiisas nge opu orung wumb ei, dinga mołmun; ba Gos nge Gui Ka enim kin mołpu kin, dinga mendpił ngołum. Dinga

ngang kin, enim Gos ek piim mił, ek kend niłmin wumb ei, to mani kindinmin. Nimbił erang, Gos Gui Ka enim noman tuk ele mołum ei, dinga mendpił mołum. ⁵ Wumb ombu ek kend tok niłmin wumb ei, pii gii ninenjing mei ele wumb molk kin, ya mei ele, ek kend tok pii gii ninenjing wumb kin, ngok enjing ei, piik er mulnjung. Nimbił erang ek ei nge pii gii ninenjing wumb pei mołmun ei, en enim ek kend tok niłmin ek ei piilmin. ⁶ Ba sinim Gos nge wumb tiłap ele mołmun. Molk kin, pe nga wumb nii endi, Gos pii poł topu kin, pe nga sinim ek nipin ek ei, eim ekii simba ku. Pe wumb nii endi, eim Gos nge wumb tiłap ele mulerang kin, wumb ei yi ku, sinim ek nemin kin, ekii sinermba mon ku. Oł yi erngii ei, sinim kapli, kanpin kin, pii poł topun erpin kin, wumb ei keimi, Gos Gui Ka nge tor orum min, ek kend tołum gui ni tor opu kin, sinim kanpin kin pii poł tumun.

Gos Eim Wumb Noman Ngołum

⁷ Nanim angnan noł; sinim kapli wumb eipi eipi endi kin noman kołpun yi ermin! Erpin kin, ei nimbił erang, noman kultmun oł ei Gos eim kin tor orum. Wang kin, wumb nii endi wumb noman kultmun oł ei, ermba wumb ei, eim Gos nge kingam mendpił mołpu kin, nga eim Gos pii poł topu mołum. ⁸ Wumb nii endi, eim wumb noman kultmun oł ei enanim ei, eim Gos pii poł tunanim mon ku. Nimbił erang Gos eim wumb noman kułum pułwu mołum. ⁹ Oł ei nge Gos sinim kin noman kułpu kin, eim kingam endeim mendpił, ya mani mei ele kindang, opu kin, ond peri ele kołpu kin, sinim ngum. Ngang kin, sinim kapli konj kunum kunum sipin kin, mołpun bin ei, eim kin sinjpin. ¹⁰ Noman kułumun oł ei, pułe yi mił pałim. Gos eim

kumb se, sinim kin noman kultum. Kołpu kin, nga sinim eim kin, ekii se noman kulmun. Ba eim kumb se sinim kin noman kulpu kin, eim kingam Jiisas Krai kindang kin, ya mani mei ele opu kin, ond peri ele kołpu kin sinim oł kis kun pinerim oł enjpin ei, Gos sinim kumep kis ei Krai kin kindang kin, Krai eim je sinim oł kis kil ngopu si kindim. ¹¹ Nanim angnan noł; Gos eim kingam endeim mendpił kindang kin, mani mei ele opu kin, sinim kin kulmba nge om. Yi erang opu kin, Gos sinim kin noman kulpu yi erpi kin, sin sinim kaplı wumb endi, endi ni noman kulang kin, yi mił ku eramin! ¹² Sinim wumb endi kaplı, Gos kinanmin mon! Ba sin sinim endeim endeim ni, noman kulang kin, yi ermin ei, kaplı Gos eim sinim noman tuk ele mołum. Mołpu eim sinim kin, kongun yi erang kin, wumb noman kultmun oł ei, am ka wii tonu wang kin, sinim noman tuk ele er mulmba. ¹³ Oł ele nge, sinim piinmin ei Gos eim Gui Ka sinim noman ele tuk kindang kin, opu mołum. Mołpu kin, sinim kaplı piinmin ei, Gos sinim kin noman tuk ele mołum. Nga sinim eim kin dambiltpin se ende mołpun kin, molk punmun. ¹⁴ Nga sinim kenjpin kin, wumb eipi kin ni tor kindpin kin, “Gos eim kingam mei ele mani kindang kin opu pendpi kin, mei konu ele wumb pei, sip orung simba nge om.” Opu kin, sinim ek poł ei, pe ek ni tor kindpin kin, wumb ngonmun. ¹⁵ Pe nga wumb nii endi, ek ni tor kindmba ei, eim “Jiisas Gos kingam endeim mendpił mołum,” nimba wumb ei, Gos eim wumb ei kin mulang kin nga wumb ei Gos kin moł mandi pupu kin mołum. ¹⁶ Yi mił erang, sinim piipin kin, pii gii nipin ei, Gos sinim kin am noman mendpił kultum. Kołpu kin, Gos eim noman kultum pulwu mołum. Nga wumb nii endi eim

wumb kin noman kultum wumb ei, Gos eim kin tep to mulang kin, nga eim Gos kin tep to molum ku. ¹⁷ Oł ele nge pe Gos sinim kin tep to mołpu kin, eim erang sinim wumb noman kultmun oł ei, kun ka keimi tonu onum. Opu kin, ei nge, ekii se Gos eim wumb mok topu kin, kos piimba kunum owundu ei, sinim kaplı Gos kin, mund mong kulermin mon. Nimbił erang, Gos eim wumb noman kultum mił, sinim ya mei ele mulnjpun kunum ei, Krai ei eim kin noman kulpun yi enjpin. ¹⁸ Yi mił erang, mund mong kultmun oł ei, ende tuk ele noman kultmun ele pep ende kindnalim mon. Ba Gos kin noman kultmun kun ka oł ei pepi kin, mund mong kultmun oł ei top tor kindnim. Kindpi kin wumb nii endi mund mong kulk mulngii ei, Gos kin noman kultmun oł ei tuk ele, wumb ei kin, pinalim mon. Ba eim mund mong kulpu kin, Gos kos piipi kin wumb mok topu ermba kunum ele, noman to piinmin ei, Gos kin noman kultmun oł ei tuk ele pinalim mon.

¹⁹ Sinim Gos kin noman kultmun ei, pule yi mił palim. Gos eim sinim kin kumb se noman kultum. ²⁰ Kulpu kin, wu nii endi, eim angim kanpi kin, kan kis kaninim ei, eim kin noman kulermba ei, nga Gos eim kinanim ei noman kulmba mił nenj? Yi ermba mił pinalim mon. Pe nga wu nii endi eim yi nimba, nanim Gos kin noman kult, pa yi nimba; ba eim angim kin noman kulmba ei, eim ek kend wu, mendpił mołum. ²¹ Yi mił erang, sinim kin Krai ek dinga endi, yi mił nipi ngum, “Wumb nii endi, eim Gos kin noman kulum kin, nga yi ku, wu angim kin yi ku noman kulpu ngumba.”

5

Pii Gii Ninmin Wumb Ei Mei Ele Wumb Oł Kis Kanim Kanim Ombu Kambik Mani Kindinmin.

¹ Wumb nii endi, Jiisas eim Gos kindim wu Krais ni pii gii nimba wumb ei, Gos eim nge kingam ambilam noł mendpił mołmun. Pe nga wumb nii endi, eim arim ei noman kułpu wumb ei, arim nge kingam noman kułmba ku. Yi mił ku, wumb endi sinim Erinjpin Gos kin, noman kułum kin, nga eim nge kingam kin yi ku noman kułpu ngumba ku. ² Oł ele nge pe sinim piinmin ei sinim Gos nge kingam ambilam noł noman kultmun ni piimin? Piipin kin, kunum ele, sinim Gos kin noman kułpun kin, pii gii nipin kin, nga eim ek dinga nipi ngum ei, ekii sipin ermin. ³ Yi mił erang, sinim keimi am Gos eim kin noman kułpun kin, pule yi mił. Kapli sinim Gos ek dinga nipi ngum ek ei, sinim ekii sipin ermin. Erpin kin, nga eim ek dinga nipi ngum ei, sinim piipin kin, ek dinga ei, sinim kin embin pinermba mon. ⁴ Yi mił erang, kingam noł Gos nge mołmun pei ei, kapli Gos eim ek dinga nipi ngum ei, ekii sik erngii. Erik kin, wumb oł kis kanim kanim ombu, kapli kambik mani kindik kin, mei wumb oł kis kanim kanim ei, to tor kindik kin, si kindngii. Kindik kin, pe sinim Jiisas kin pii gii nipin kin Gos eim ek nirim mił ei, ekii sinjpin kin, sinim kapli ya mei ele wumb oł kis kanim kanim tonu omba ei, kapli to mani kindmin. ⁵ Yi mił, wumb nii endi, kapli eim ya mei ele wumb oł kis kanim kanim tonu omba ei, to mani kindmba. Kindmba wumb ei, eim Jiisas eim Gos nge kingam mendpił ni pii gii nimba. Wumb ei, eim mendpił kapli mei ele, oł kis ombu, kapli to mani kindmba.

Jiisas Krais Eim Mei Ele Opu Kongun Erim Ek Ei, Ni Tor Kindim

⁶ Jiisas Krais eim ya mani mei ele orum. Opu kin, eim noł pirim. Pepi kin, ond peri ele kołpu kin, eim miyem ei bein turum. Topu

ku, eim noł mendpił pimba nge onerim; ba noł pepi kin, ond peri ele kołpu kin eim miyem bein turum. ⁷ Nimbil erang oł erim ele, sinim piinmin ei, eim Gos nge Gui Ka oł kun keimi mendpił pulwu ei, eim oł ei ni tor kindrim ek ei keimi nipi mołum. ⁸ Gos Gui Ka ei kin, noł pim ei kin, Jiisas eim nge ond peri ele kołup kin, miyem bein tum ei kin, epi tekliki kei ombu, ek ende mił keimi nik tor kindinmin. ⁹ Yi mił, sinim wumb ninmin ek ei pii gii ninjpin kin, kapli Gos ninim ek ei pii gii nimin ku. Nimbil erang Gos ninim ek ei, ek dinga mendpił ei, eim ninim ek ei, eim kingam Jiisas kin ek ei nipi tor kindrim. ¹⁰ Wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii nim kin, eim kin noman tuk ele pimba ei, Jiisas eim Gos kingam keimi ni piimba; ba wumb nii endi, Gos ek ninim ei, pii gii ninenjing kin, Gos eim nanim kingnan Jiisas pa nirim ek ei, ek kend tum ni yi piingii. Nimbil erang eim Gos eim kingam Jiisas kin nirim ek ei, pii gii ninenjing mon. ¹¹ Nga ele nge, Gos eim sinim kin ni tor kindilim yi mił nirim ei, Gos noman konj kunum kunum mołulum ngurum ei, noman konj ei, eim kingam Jiisas pulwu ei, eim ngang kin sinim simin. ¹² Pe nga wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii nimba wumb ei, eim noman konj kunum kunum mołulum ei, sipi mołum. Pe nga wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii ninermba wumb ei, eim konj kunum kunum mołulum ei, wumb ei eim kin mulermba mon.

Konj Kunum Kunum Mołulum

¹³ Na mon ei polup kin enim kin ngond ei, wumb nii endi, eim Gos kingam embe ele, pii gii ninjing kin, kapli enim piingii ei, enim noman konj kunum kunum mołulum ei sinjing. ¹⁴ Kapli pe sinim Gos nge kumb ele, omun

kunum ei, sinim tungu enanmin. Nimbił erang sinim keimi piinmin ei, sinim nipe epi endi, Gos nge noman pałim mił, ekii sipin kin, kii simin ei, kaplı Gos kom se piipi kin, ekii se eim sinim kaplı epi ei ngumba. ¹⁵ Pe sinim pii gii keimi ninmin ei, eim piinim ni piimin ei, kaplı sinim simin ni kii sinjpin kin, epi ei ngang kin simin. ¹⁶ Pe wumb nii endi, eim kinang pii gii ninjing wumb angim endi, oł kis kun pinerim mił endi erpi kin, dup konu kis ełe punermba mił endi pim kin, kaplı eim prei erpi kin, Gos kii seng kin, kaplı Gos wumb ei kin paki top kin, sipi orung sipi kin, noman konj kunum kunum mołum ei, ngang simba. Ba wumb kombur Gos Gui Ka kin ek buł ambilk ek kis ngungii ei, er sipipi kin dup konu kis ełe kindang kin, pungii er mułngii ei, na enim prei erik kin, Gos ngungii ei, na ninand mon. ¹⁷ Pe oł kanim kanim kun pinałim mił enmin oł ombu ei, ei oł kis ombu pałim; ba oł kis kombur enmin ei, dup konu kis ełe punerngii mił endi pałim. ¹⁸ Sinim piinmin ei, Gos nge kingam endi tonu opu mułum ei, oł kis kun pinałim mił ei, kunum kunum enałim mon. Nimbił erang Gos nge kingam Jiisas wumb ei tep ka erpi, paki tang kin, pii gii dinga ni er mułmba. Yi er mułang kin, Seisen eim wumb ei kin mandi pupu ambilpi kin, to kis ermba pinerim mon. ¹⁹ Sinim piinmin ei, sinim Gos nge kingam noł mendpił mołmun. Mołangin kin, nga pii gii ninenjing wumb pei, en enim oł kis pułwu Seisen nge angil ełe molk kin, eim dinga ełe, kongun erik kin, andik puk mołmun. ²⁰ Nga sinim piinmin ei, Gos nge kingam ya mani mei ełe om ei opu kin, sin paki topu sinim noman ka wii ngang kin, Gos kin keimi mendpił pii poł tonmun. Nga sinim eim kingam Jiisas Kraiss

eim kin dambiltik se ende puk mołmun. Nga yi mił ku, sinim Gos keimi eim kin dambiltik se ende puk mołmun. Mołpun kin, Gos eim Gos keimi mendpił; nga Gos eim konj kunum kunum pułwu mołum ku. ²¹ Nanim kingnan noł! Enim Gos kin pii gii dinga peng molk kin, enim ek kend gos kin mandi pu mulerngii.

Jon Mon Nga Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Jon Mon Endi Nga Pułum

¹ Mon ei men ngii pii gii ninjing wumb ele, tep er peng erip moł wu ei, na Jon mon ei, połup kin enim ngond ei, men ngii amb endi kin, eim kingam ambilam noł mił mołmun ei, noman kult. Kułup kin na endeim mendpił mon; ba wumb pei nii endi, eim ek keimi ei, pii gii ninim wumb ei, yi ku enim kin noman kultmun. ² Na enim kin noman kult. Nimbil erang ek keimi ei, sinim kin pałim, nga sinim kin kunum kunum pepi mołpu ba.

³ Erinjpin Gos kin, eim kingam Jiisas Kraiss sinim kin, noman ka ngonmbuł ei ni, nga noman kaimb silmbil oł ei ni, nga noman emin ngołmun oł ei ni, oł ombu pei sinim kin erangil kin, nga sinim wumb kin noman ngok oł ei ni, ek keimi oł ei er minj erik kin, yi er mułngii.

Ek Keimi Nin Noman Kultmun Oł

⁴ Nanim ka piip kin, kurup kanip piind ei, enim pii gii ninjing wumb kombur en enim, oł kun keimi ei, sin Erinjpin Gos ek dinga ninim mił ei, ekii sik yi enmin. ⁵ Pe nga na enim pii gii ninjing wumb kin, na mon endi połup kin enim ngunand mon. Nga ek dinga konj endi nip ngunand mon ku. Ba kumna kin, ek dinga endi enim kin kii sip kin ngond ek ei, yi mił wumb endeim endeim ni noman kułang kin, yi mił erngii. ⁶ Nga noman kultmun oł ei, pułe yi mił, Gos eim ek lo dinga nipi pendim ele, sinim piipin kin, ekii sipin mułmun. Mołpun kin, ek dinga ei, enim kumna kin, yi mił piinjing ei

mił, enim kapli wumb noman kultmun oł ei mił, yi erik mułngii. ⁷ Yi mił wumb kombur pei ek kend tok, kun pinalim nilmin wumb ei, sinim kin si kindik kin, mei orung orung ele punjung ei, ende mułmun ei, en enim Jiisas Kraiss, eim wu mił ya mei mani ele orum pa nik, yi ninalmin mon. Ninarik kin, wumb yi nge, ek kend tok elmin wumb ei en enim Jiisas Kraiss nge opu orung wumb mołmun. ⁸ Yi mił, en enim kanik kun erik mułngii! Mon pim kin, enim kongun dinga enjing ei wii mił punermba; ba enim kongun dinga enjing nge kumep ka Gos ngang kin, kapli singii.

⁹ Nga wumb nii endi, eim Jiisas Kraiss ek ka ei ambil gii ninarpi, si kindpi kin, am ernding pupu ermba wu ei, eim Gos kin tep to mulermba. Ba wumb nii endi, eim Jiisas Kraiss eim ni andan topu ngum ek ei, ekii sinjing kin, kapli wumb ei Erinjpin Gos kin, eim kingam Jiisas kin, tep to mułngii. ¹⁰ Pe wumb nii endi, Kraiss nge ek ka ni tor kindnermba wu ei, enim ngii konu ele nirik sinarik kin, nga or pii nik, yi enerngii mon. Pe nga yi ninerngii, “Noman emin nim kin pengli,” ninerngii mon ku. ¹¹ Pe wumb nii endi, eim noman emin nim kin pendpi kin, nga oi a nip, yi ermba wumb ei, eim wumb ei, oł kis elim mił ei, oł kis elim mił ei, eim kin tep to mułmba. ¹² Pe na epi kanim kanim ek kombur pei nga na nip ngumbii end; ba ei pipe nin, noł triindi ele, pułup kin, ngunermbii; ba nanim piind ei, enim kin op kanip kin, bii ni piind. Piip op kin, endeim endeim ni kanip nimbii. Nemb kin, sinim pei pupun opun kin, ka piimin ei, tonu owundu opu pimba.

¹³ Pe Gos to tonu kindang pii gii ninjing wumb ei, nge kinganim noł ya mołmun wumb ei, enim kin ek ka nik, “Ka mułei!” a nik enmin.

Jon Mon Ekii Se Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Pe Jon Mon Endi Nga Połpu Kindim

¹ Mon ei men ngii pii gii ninjing wumb tep er peng er moł wu ei, na Jon, wu Gaiyas, na noman kulup ngoł ei kin, mon ei pulup ngond.

² Nanim wu pul mendpił; na yi nip piind ei, wumb kin nim epi kanim kanim ninim kin, pei kapli ka mołun yi ni piind. Nga na ni piind ei, ninim noman tuk ele ka seng mulun kin, yi mił ku, ninim ngenj ele ka seng kin mulnjii. ³ Yi mił na nanim ka mendpił piinj kunum ei, wu enginpin kombur na kin ok pendik kin, ek yi ni tor kindnjing; “Nim ek keimi ninim mił, ekii sikin kin kongun dinga erkin kin, nga ek keimi nin mił, ninim yi ku oł kun ka erkin kin, no pekin mołun,” pa yi ninjing. ⁴ Nik kin, epi eipi endi oł yi mił erang kin, na pe ka piind oł ei mił, na piinermbii mon. Piinarip kin, nanim ek keimi nin, pii gii ninjing kingam noł ei, ek keimi ninim mił yi ku, en enim oł kun ka ekii sik kin, no pek mołmun.

Geiyas Eim Embe Tonu Pum

⁵ Nanim nge wu pul mendpił; nim kongun keimi ka erkin kin, sinim nge enginpin noł paki tokun, yi en ei, pii gii ninjing wumb ei, kumb ningił kan poł tunen; ba nga nim paki tun.

⁶ Tokun kin, en enim pii gii wumb kulou tunjung wumb ya ele ok pendik kin, nim en enim kin, en oł ei mił, ni tor kindnjing. Kapli, nim am en enim andlam ele, ok pungi ei yi ku, andan tokun eran kin, Gos kanpi ka pimba oł ei, yi ku enjii.

⁷ Yi mił erang en enim andlam ele,

andik punmun ei, Jiisas Kraiss nge kongun erngii nge punmun. Puk kin, nga torung wumb mołmun ei, epi ngok kin, paki tok erngii ni, yi piinalmin mon! ⁸ Kapli pe, sinim pii gii ninjpin wumb ei, kapli Gos kongun wumb ombu paki topun kin, kan kun erpin se mułmun. Mołpun yi enjpin kin, sinim kapli en enim ek keimi ele, kongun ei, ende kindpin enmin mił, sinim oł yi enmin ele, kongun yi ku ermin.

Diyosrepiis Kin Diimiiisriyas Enim Kanik Kun Erik Mulngii

⁹ Na mon osii endi ok połup kin, men ngii pii gii ninjing wumb mołmun wumb ei kin kindinj; ba Diyosrepiis eim, wu num mołpu kin, wumb ombu tep ermbii ni noman to piirim. Piipi kin, ya na ek ninj ei, eim ekii sinalim mon. ¹⁰ Yi mił pe na enim kin ombii kunum ei, op kin, eim epi kis kanim kanim erim ei mił nip, peni ele ni tor kindmbii end. Pe eim sin kin am kis nipi kin, nga eim ek kend kun pinalim, yi nipi elim. Erpi kin eim, oł yi elim ei, am kapli enalim. Nga wu angim noł kombur ongii ei, “Onmun,” a nipi kin, enim sipi kin, paki topu enalim mon ku. Nga wumb kombur wu ombu sik kin, paki tok ermin ni erngii ei, “Mon!” pa nipi kin, nga “Enim yi enerngii,” nipi kin, nga men ngii ele, “Enim kapli tuk onerngii, enim si kindik kin tor pei!” pa niłim ku.

¹¹ Nanim wu pul mendpił; nim oł kis kun pinalim mił ei, ekii sinenjii mon, ba oł kun ka palim mił ekii sikin enjii. Wumb nii endi, eim oł kun ka palim mił elim wumb ei eim Gos nge wu mułmba. Nga wumb nii endi, eim oł kis kun pinalim mił, ekii sipi ermba ei, eim Gos endeim kinanim mon!

¹² Diimiiisriyas eim kongun enim, “Nim nga oł ka enim,” pa ni wumb pei yi ninmin. Nga ek

keimi pim mił, eim piipi kin, ekii sipi kin oł kun pim mił kunum kunum er mułum. Mułang kin, nga sin pupun kin, kanpin enjpin mił, nipin tuk ku kindinmin. Nga nim piinjii ei, sin ninmin ek ei, keimi pimba.

¹³ Na ek kanim kanim pei enim kin nimbii ni piind; ba nanim pipe ele ni noł triindi ele, połup kin ngunermbii mon. ¹⁴ Na enim kin op kin kenmbii ni piind. Wamb kin, kapli sin sinim kin mendpił ek nipin piimin.

¹⁵ Noman emin ei, enim kin pengli! Ninim nge wumb puł nin, kand si nołum wumb ombu, nim kin, "Ek ka," nik kindmin. Nga sin nge wumb puł nim kand si nołum wumb ombu kin, ek yi ku, nikin ngunjii.

Jus Mon Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Jus Pułum Mon Ei

¹ Na Jiisas kin ekii sip kin, eim nge kongun wu mołup kin, nanim Jeims nge angim moł. Na mon ei połup kin, wumb ombu Gos eim wii topu “Nanim kin ekii sik nanim nge wumb mułngii,” pa ninim, wumb ei kin nognd. Ngop kin, wumb ombu enim, Erinjpin Gos nge noman ngołum oł ei nge, piram mułangin kin, nga enim Jiisas Kraiss eim angil ełe tep ka erang mołmun.

² Pe Gos eim kapli enim kin kaimb sipi kin, nga eim erang enim noman tukrung emin ka seng kin, nga eim am enim kin noman kułpu ngołum oł ombu ei, enim kin pei mendpił tonu opu pengli!

Gos Nge Ek Ka Opu Orung Wumb

³ Na angnan noł mendpił, nanim enim kin noman to piip kin, mon pułmbii ni piinj mon ei, pe puls. Puls mon ei, Gos eim sinim si orung simba ei, pe na mon ei połup kin, enim kin ngond. Na nemb enim paki tang kin, enim nge pii gii ei ambil gii nik dinga kindik kin wumb ek kend tok kun pinałim mił nik kin, andan to ngołmun wumb ei kin kan kun erik mułngii. Molk kin, kunum endeim mendpił Gos eim sinim pii gii wumb pei kin ngum pii gii ei, tep ka erpin kin dinga kindpin kin, pii gii ei ambil gii ni mułmun. ⁴ Nanim ek ei mił nip ngond ei, nimbil erang wumb kombur ek kend kun pinałim wumb ei koi erik molk kin, en enim, enim kin tep to mułmun. Molk kin en enim oł kun pinałim mił erngii ei, sinim Gos nge noman

ka ngołum oł ei kin en enim to eipi eipi kindik kin oł eipi endi elmin. Erik kin, en enim oł kis kanim kanim ngenj noman kuł ngumba ni piik elmin. Erik kin en enim sinim Jiisas Kraiss Owundu sinim tep er mołum Owundu ei, en enim buł ngok kin yi elmin. Kumb ok Gos nge ek ka si, ni tor kindpi kin yi nirim. Wumb oł kis elmin ełe nge Gos kos owundu simba kunum ei en enim kumep kis singii ei sim sałim. ⁵ Pe nga na enim nemb piingii ei nge, enim ok piik kin, kanik enjing ei, Gos eim Esrel wumb Eisip mulnjung konu ełe, eim paki to se mengpi kin, Eisip konu tor tu wum. Tu wang kin, wumb ombu, eim kin pii gii ninenjing wumb ei, ekii se, eim to kondpu kis er si kindim. ⁶ Nga enim piingii ei, enjel en enim Gos ngopu kin, tep erik mułei, a nirim konu ełe, si kindik, yi erangin kin, Gos eim en enim ambilpi, sipi kin, konu endi kindang mołmun. Molk kin, ekii muł mei poru nimba kunum ełe, Gos eim sipi kan ngii mił kindang konu kis ełe, kunum kunum mułngii. Nimbil erang en enim Gos ngum kongun ei, mandi ełe erik mulenjing. Mularik kin, nga Gos en enim dinga ngopu ełe molk kin, tep erei, nirim ei mił, si kindnjing. Si kindangin kin, en enim Gos kos owundu piimba kunum owundu ei, eim enim konu kis ełe kindimba. ⁷ Ei yi mił ku, Sorom kin Gomora konu owundu tał nin, nga konu kombur orung orung mandi sirim ei, enjel erik kin, oł kis enjing ei, dup opu nopu kin, konu kin, wumb ni pei, to kis erpi eipi eipi kindrim. Kindang kin, sinim noman to piipin mułmun ei, Gos wumb nii endi oł kis kun pinałim mił er andilim ei, Gos eim wumb ei kin, oł yi ku erpi ngumba. Ngumba ei dup konu kis ełe, kunum kunum piram nop mułang kin, en enim ngenj

kumbii kis singii. ⁸ Yi mił ku, wumb oł yi enjing mił ku, wumb ombu en enim or kumb min men mił kenjing ei, en enim nge ngenj ełe ok kis erik ełmin. Nga yi ku sinim Owundu nge noman dinga ei, en enim ek buł ambilk kin tołuk ełmin. Nga yi ku, en enim tonu epin konu ełe enjel ei nge, se ek kul sik yi erik ełmin. ⁹ Ba ok enjel owundu Maikel mołpu kin, kunum endi eim Gos nge opu orung wu kis Seisen kin ek mił erkił kin, Moses nge ngenj ei nikił, ek mił erkił, ba enjel owundu Maikel eim, ek endi nipi kin, Gos nge opu orung wu kis Seisen, “Nim oł kis kun pinałim mił en” pa ninerim mon; ba eim yi nirim, “Owundu eim nim ek dinga mendpił nipi kin oł kis en ełe nge ngonum,” nipi yi nirim. ¹⁰ Ba wu ombu en enim pei ei epi ombu, pii kun enałmin ełe nge, en enim ek kis nik kin, nga en enim epi pii kun enmin epi kanim kanim ombu, en enim kung owu mił, oł kanim enim ełe yi pałim ei, noman to piik enałmin mon. Oł ełe nge, en enim kin kumep kis ngopu kin to kis ermba. ¹¹ Yi mił en enim kan kun erik mułngii! Nimbil erang en enim Gos kin ekii sinerim wu Kein, eim erim oł ei, en enim yi ku ełmin. Nga en enim ku nin epi simin ni piik kin, en enim erik oł ei mił wu Beilim yi ku piipi eririm. Nga yi ku kumb ok wu Kora eim ek dinga piipi kin ekii sineririm ei mił ku, en enim yi ku erik kin, Kora eririm oł ei mił Gos eim erpi kumep kis ngurum mił yi ku en enim am puk kin, konu kis ełe pungii. ¹² Yi mił wu ombu en enim mundun ming penj mołum ei mił mołmun. Molk kin, enim men ngii kuni owundu endi nungii ei nge, en enim singambil kulanmin. Kularik kin, en enim nge mendpił noman to piik kuni en enim mendpił nonmun. Nok kin, en enim yi mił kupu muł endi, jipił topu kin,

nga konu tunarpi kin, konu pop topu, sipnim ei mił; nga yi mił ku, ond endi angpi, onguł pei topu kin, tengngii kunum mong top mulalim ei mił ku; nga ond dumbuł pei kułii erpi kin, kołpu numenj tonum ei, mił mołmun. ¹³ Nga en enim yi mił ep noł topu kin, ko wupu onum mił, en enim oł kis kun pinałim mił enmin ei yi mił. En enim noł wer ełe, noł milali kindpi mołum ei mił, en enim singambil sik kin, oł kis yi erik mołmun. Molk kin en enim yi mił kor kanjip endi pupu kin ełe pepi ełe pepi, enim mił, yi erik mołmun; ba Gos konu endi er sim sałim ei emii mendpił peng mułngii.

¹⁴⁻¹⁵ Nga Einok eim ok yi mił nirim, wu ombu ek kend tok kun pinałim ninmin wu ombu kin tonu omba ek ei, piipi nirim. Andam tonu opu multum nga Einok eim tonu opu mołpu kin, ek nipi eririm ei, Andam nge buł morung wumb tilap angil orung nga tał tonu ok mulk kunum ełe, eim tonu opu mołpu kin ek ni tor kindpi kin, yi nirim. Eim yi nirim, “Enim piyei! Owundu eim kin, eim nge enjel pei tonu, kanjip mołum ei mił, yi pei mendpił kapli ongii,” pa nim. Yi erpi opu kin, eim kapli wumb pei kii si orung kindpi kin, kos piimba. Piipi kin, eim pii gii ninanmin wumb ei, oł kis kanim kanim enjing ei, kii sipi kin, kos piimba. Piipi kin, nga ek kis kanim kanim endi, Gos kin ninjing kin, yi ku kii si ngopu kin kos piimba. ¹⁶ Wu ombu en enim kunum kunum nu gultam nik kin, en enim ełmin oł ei sipik kin, wumb eipi ełmin pa nik ełmin; nga en enim noman ełe, oł kis kun pinałim mił erii nilim ei, ekii sik ełmin. Pe nga en enim ek dinga nik kin, wumb piingii ei, “Sin sinim wumb owundu mołmun,” ni piingii nik yi ełmin. Nga en enim wumb eipi nge epi endi simin ni piik kin, kenim ni

ełmin.

Enim Pii Gii Ambil Gii Ningii

¹⁷ Ba nanim nge wumb puł mił ei, enim piyei! Ok enim Jiisas Krai Owundu nge ek se andilmin wu ombu ek ni tor kindnjing ek ei piingii! ¹⁸ Wumb ombu enim, enim kin yi ninjing, “Muł mei poru nimba kunum ei, wu kombur ongii ok pendik kin, enim kin tokuł erik ngungii. Ngok kin, noman to piinarik kin, oł kis ombu, ekii sik pungii,” pa ninjing. ¹⁹ Wu yi nge ombu, en enim erik kin, wumb sipik tilap eipi eipi kindik kin, erangin mułngii. Molk kin, en enim noman ya mei ele, wu noman palim mił, ekii sik erik kin, punmun ei, Gos Gui Ka ei, en enim kin mulakim mon. ²⁰ Ba enim nanim angnan no; enim noman tuk ele dinga kindik kin, en enim pii gii kun ka palim mił, dinga kindik mułngii! Molk kin, enim kunum kunum prei erngii ei, Gos Gui Ka ele nge, prei erngii! ²¹ Nga en enim Gos noman kultum oł ele nge, enim kapli no pek mułngii! Yi erik kin, nga Jiisas Krai sinim Owundu nge kaimb sipi kin, sinim ngolum oł ei, peni ele tor omba kunum ei, enim kunum kunum kui er mułngii.

²² Nga enim wumb kombur pii gii dinga pinerang mołmun wumb ei kin, kaimb sik kin paki tok yi erngii. ²³ Nga wumb ombu en enim dup konu kis ele mił mołmun ei, kapli enim sikir erik, si orung singii. Sik kin, enim kapli gał kulk kin, kaimb sik enmin oł ei nge, wumb kombur kin yi erik ngungii. Ngok kin, konduk ok nge penj mendpił mołum ei mił noman tuk oł kis salim ei, enim kanik kun erik kin, buł ngok kin gał kulk mułngii.

Prei Erpin Ek Ka Nipin Gos Ngumun

²⁴ Pe nga Gos eim kapli enim kan kun erpi kin, se mułang kin

enim bok tok orung puk kin, oł kis kun pinalim mił yi enerngii mon! Eim kapli enim si mengpi opu kin, eim tilang dinga owundu ermba kumb ele tu wumba. Tu wang kin, enim nge oł kis endi pinerang kin, enim ka mendpił piik mułngii. ²⁵ Gos ei Gos endeim mendpił mołum ei sinim se orung sim pułwu ei, eim Jiisas Krai sinim nge Owundu ei, eim kongun erim ele nge, sinim se orung sipi kin, eim kin sim. Seng kin, sinim kapli eim embe kapli ambil tonu kindmin. Kindamin kin, eim kapli King Owundu mułmba ei, kapli dinga owundu mendpił salim; nga eim epi kanim kanim pei ei eim peng tep erpi mołum ei pułwu. Eim kumb ok mołukum. Pe eim mołum ku; nga ekii ei eim kunum kunum mołpu ba ku. Ei keimi!

Gos Nge Oł Koi Er Palim Ei Jon Kin Andan Tum

¹ Mon ei ek ninim mił koi er pim ei, Jiisas Kraiss andan tum ei, Gos Kraiss kin ngurum. Ngurum ele nge, eim andan topu kin, Gos eim kongun wumb kin, nipe epi endi, mandi tonu omba ei nge, eim nipi ngurum. Ngopu kin Kraiss eim oł yi erpi, andan topu kin, eim nge kongun wu Jon kin, eim nge enjel kindang om. ² Nga Jon eim kenim ei mił, ni tor kindim ei, eim ek ni tor kindpi kin, Gos nge ek ka ei, peni ele nipi tor kindpi kin, Gos nge noman to piipi kin, Gos nge ek keimi Jiisas Kraiss eim kin andan tum ei, kenim mił nim. ³ Wumb nii endi mon ei germba wumb ei, eim ka piimba. Nga wumb nii endi, eim ek ei kom se piimba wumb ei, eim ka piimba. Piipi kin, eim nipe epi endi mon ei, mon poł pend-njing ei piipi kin, ekii simba wumb ei, ka piimba. Nimbil erang mandi ermba kunum ei, oł pei keimi ei tonu omba.

Jon Ek Ka Nipi Men Tolmun Ngii Angil Orung Nga Tal Nge Wumb Ngołum

⁴ Pe na Jon mon ei, angil orung nga tal połup kin, Eisiya konu owundu men tołmun wumb ngii ele kindir. Kindamb kin Gos nge noman ka nin, eim noman emin ei nin, enim kin mułang kin; Gos ei Gos eim pe mołum; nga Gos kumb ok mendpił mołulum; nga Gos eim ekii se omba ku. Nga Gui Ka ei angil orung nga tal, Gos eim konu peł kumb ele, mołmun ei, noman emin nin; noman ka enim ngungii ku. ⁵ Nga Jiisas Kraiss keimi dinga kindpi kin, ni tor kindnim. Kindpi kin, eim kumb se mengk kangii ei, eim kołpu kin, nga angpi tonu opu

kin, nga konj purum. Pupu kin wumb ei, eim ya mani mei ele king ei, eim tep enim ku.

Erpi kin, eim sinim kin noman ngopu kin, nga eim kołpu kin, nga eim miyem sinim oł kis en-jpin ei, kil ngopu si kindang kin, sinim wumb oł kis pinalim mił wii mołmun. ⁶ Nga Jiisas eim sinim yi erang kin, sinim tep elmin wumb mił mołmun. Molk kin nga sin kulmał kalilmin wumb mił mołpun kin Gos kongun er mułamin kin, eim nge Arim Gos kin kongun wumb mił mołmun. Pe nga Jiisas Kraiss eim kin, tilang owundu kin noman dinga ei, kunum kunum mułmba; ei keimi!

⁷ Enim kenei! Jiisas eim konu kupu kin ouni onum. Onum ei, wumb pei eim keningii. Kanik kin, nga eim tunjung wumb ei, keningii ku. Ya mani mei ele wumb pei, eim kanik kin, en enim noman embin tok, kaimb sik kin, kei dinga ningii. Yi mił, ei keimi, yi ermba.

⁸ Gos Owundu yi ninim, “Na nam kumb se mendpił nin, nga ekii se mendpił ouni.” Gos Owundu yi nipi, pe mołum; nga eim kumb ok mołulum ku, nga ekii se kunum endi eim omba ku. Gos mendpił, eim noman dinga mendpił palim.

Jon Gos Kindim Wu Kingam Ei Kenim

⁹ Na nam Jon enim nge enginjing moł. Nga sinim Jiisas kin dam-biltpin se ende pupun mołmun. Mołpun kin, na enim kin oł embin tui nin, ngenj kumbii ei sipin kin, nga Gos sinim wumb tep er mołum konu ele, na enim kin tuk ele moł. Pe nga sinim pei oł embin tui ei dinga ko wupun kin, Pasmos ni konu pokum ele, kindangin moł. Nimbil erang na Gos ek ka ni tor kindinj konu ele, ni ek keimi ei, Jiisas andan topu na ngum. Ngang kin, ek ei, na ni tor kindinj konu

ele nge, na to tor kindinjing. ¹⁰ Pe sinim nge Owundu nge kunum ei, Gos nge Gui Ka ei, na kin dinga tonu om. Wang kin, na nge buł morung ele piinj ni, ek dinga endi tengim ei yi mił, beli owundu endi turum. ¹¹ Ek ei yi ninim, “Nim ninim epi nipe endi ken mił ei, mon poł mani kindnjii. Kindkin kin, nga men tołmun wumb ngii angil orung nga tał ele, mon ei, kindnjii. Kindnjii konu ei, Epeses kin, Simerna kin, Perkama kin, Taiyasaira kin, Saris kin, Pilarelpiya kin, nga Leiyorisiya kin, konu ombu ele kindnjii.

¹² Pe nga, na kan orung kindip kin, wumb nii endi, na ek ei nirim mił ei, kenmbii end. Erip orung kindip kin, na kenj ni, dup alam kałilmin epi gol angil orung nga tał tuk ele, mundangin mułang kin na kenj. ¹³ Pe dup alam tuk mii memb ele Gos mani kindim wu kingam mił, wu endi engim. Engim wu ei, konduk endi kindang kin, mer simb ele tor pum. Pang kin, nga ond kinemb owundu mił, gol epi ei, eim pepil ele kan sim. ¹⁴ Nga eim peng enjin ei, kuru erpi kin, kung siipsiip enjin kuru mił min, konu kupu kuru yi mił pim. Peng kin, nga eim ningil ei, dup anmbil mił gur nim. ¹⁵ Nga eim simb ele tilang owundu erim. Erpi kin, yi mił gol epi dup owundu kilangin kin, tilang enim yi mił erim. Erang kin, nga na piinj ni, eim nim ek ei, noł kułup dinga tonum ei, yi mił ek tengim. ¹⁶ Pe nga eim kor kanjip angil orung nga tał eim angil tunding orung ele embilim. Embilpi kin, nga eim tui jik mił, tukum orung orung anmbil tał ouni tukum mołum ei mił eim gupu ele tor om. Eim kumb ningil ele, konu tinga eni, topu tilang owundu enim, oł ei mił erim. ¹⁷ Pe kunum ei, na eim kanip kin, na nam mani mei ele, mani pup kin, wumb kolk pałmin oł ei nge mił na

erip pinj. Ba eim angil tunding orung ele na ambilpi kin, ek yi nim, “Nim mund mong tunenjii mon! Na nam kumb se mendpil mołup kin nga ekii se mendpil ele mołup end ku,” pa yi nim. ¹⁸ “Pe na nam konj moł! Ok na kuls; ba nga nim na ken ei, nam kunum kunum konj mołul. Na ya mei ele wumb koltmun oł ei nin, dup konu kis ei nin, na noman dinga ele nge, kii wał mił dinga ei, na ambil se moł. ¹⁹ Pe nim kan epi ei, nga mon endi pulnjii! Polkun kin, ei pe kan epi ei nin, nga epi endi ekii se tonu omba epi ei, nin pei pulnjii ku. ²⁰ Yi mił, epi pule koi erpi palim epi ei, tor omba ei nge, kor kanjip angil orung nga tał, nim na angil tunding mołum ei nin, nga gol dup alam kalk angindilmin epi ei, angil orung nga tał ei nim kan. Kan ei pule yi mił: kor kanjip angil orung nga tał ei, men tołmun ngii ele nge, angil orung nga tał enjel; nga gol mił dup alam kałilmin epi ei, men tołmun ngii angil orung nga tał mił, mołmun ku.

2

Gos Ek Ka Epeses Konu Ele Kindim

¹ Wu endi Jon kin nim, “Nim Jon mon polkun kin, Epeses men tołmun wumb nge enjel ele, mon ei kindnjii. “Wu endi kor kanjip angil orung nga tał angil tunding ambilpi sipi kin, nga eim dup alam gol kałilmin epi angil orung nga tał ele, tuk mii memb andilim ei, na ek yi nip nognd. ² Na piind ei, enim nipe oł endi enjing. Nga enim kongun dinga erik kin, nga oł embin tui ko wuk kin, nga kunum olt kui er mulnjung ei, na piind. Nga na piind ei, enim wu endi oł kis erim wu ei, noman ngunerngii mon! Nga na piind ei, enim wu nii endi, eim na Gos kongun kindim wu, ni piinmin. Nga enim wumb ei

ek piik kin, mok tok poru ninmin. Nga enim wumb oł ei enmin pule ei, piik enmin. Nga enim wumb ei, ek kend tok elmin wumb, ni piingii. ³ Yi ku, na piind ei, wumb oł kis elmin wumb enim kaninmin ei, enim na embe ambił gii nik mołmun. Nga wumb ombu, enim kin ngenj kumbii ngonmun; ba enim dinga angk kin, oł embin tui ei ko wunmun. Nga enim kongun dinga ei, ten kulk enanmin mon; ba enim kunum olt kui erik mulk ei, na piind. ⁴ Ba na ek endeim endi, enim kin nimbii end. Enim kumb se, na kin pii gii ninjing kunum ei, na kin noman mendpił ngunjung; ba pe yi mił nga, enim noman ngunanmin mon. ⁵ Enim piinmin, ok enim oł kun ka enjing; ba pe enim oł kun ka ei si kindik kin, bok tonmun. Yi mił, enim nga ok oł enjing oł ei, pii kun erngii! Pe enim noman ak tok kin, oł kis buł ngok kin, ok enjing mił yi erngii! Mon pim kin, enim noman ak tunenjing kin, kapli na enim kin op kin, enim dup alam ei, na si tor simbii. ⁶ Ba enim oł ka endi ei, piram pałim. Enim Nikolaisan wumb elmin oł kis ei, enim ka piinanmin mon. Na yi ku, na en enim enmin oł ei, ka piinand ku.

⁷ “Kapli enim kom pim kin, kapli enim Gos Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb ngii pei ngonum ek ei, kapli piingii.

“Nga wumb nii endi, Gos kin pii gii dinga nimba wu ei, kapli na Gos eim nge ond mong noman konj kunum kunum mołum, eim nge pani aka pin pałim ei, ngumbii,” pa nirim.

Mon Poł Endi Simerna Konu Men Tołmun Kindim

⁸ Wu ei Jon kin nirim, “Nim mon ei polkun kin Simerna konu owundu ełe men tołmun wumb nge enjel ei ngunjii. Ngunjii ek ei, yi mił: “Wu nii endi, eim mołpu kumb ełe kindpi kin nga mołpu,

ekii kindpi, kołpu kin, nga angpi tonu opu kin, konj mołpu elim wu ei, na ek nip ngond,” yi nirim. ⁹ “Na enim ngenj kumbii nin, embin tonu onum ei, na piind. Na piind ei, enim wumb kurpu mołmun; ba enim piram epi pei sałim. Na piind ei, wumb kopur enim kin ek buł morung oł niłmin ei, na piind. Wumb ei yi ninmin, ‘Sin Jura wumb mołmun,’ pa ninmin. Ba wumb ei, ek kend tok ninmin; en enim Gos kin ekii sinałmin Jura wumb; ba en enim, Seisen kin ekii siłmin wumb mołmun. ¹⁰ Pe enim ngenj kumbii singii ei nge, mund mong kulerngii mon! Enim piingii! Seisen enim wumb kopur olkup topu kin, mer kan ngii mił ełe kindpi kin, erngii mił ei, kenmbii ni piipi erim. Nga enim kunum engki pei ełe, enim ngenj kumbii ko wuk noman embin to piingii. Ba enim pii gii ei, dinga ambił gii ni, molk puk kułngii. Kułangin kin, na enim noman konj kunum kunum mołum epi ei nge, ngumbii.

¹¹ “Enim kom pim kin, enim nipe epi endi, Gos Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ei piingii.

“Piik kin, wumb nii endi, kopur en enim pii gii dinga nim kin, kapli wu ei, eim dup konu kis ełe, pungii kunum ei, eim dup konu ełe punermba mon!”

Mon Poł Endi Perkama Konu Ełe Wumb Kindim

¹² “Jon nim ek ka endi, Perkama konu ełe men tołmun wumb nge enjel kin mon endi polkun kin kindnjii. Kindnjii ek ei yi mił:

“Wumb nii endi, eim ek ei, tui jik mił tukum orung orung anmbił ełe tał ouni mołum ei mił, na ek ei ngond. ¹³ Na enim palmin konu ełe, na piind ei wumb kis mołmun konu ei Seisen eim tep er mołum konu ełe mołum. Ba enim na nge embe kin, keimi ambił gii

nik mołmun. Nga enim na kin pii gii ei, dinga pałim ku. Nga na nge pii gii niłim wu Andipas ei, eim na nge ek ka keimi ni tor kindiłim wu ei, enim kin mołum. Nga konu ei, Seisen mołum konu ełe, to kundnjung. To konduk kunum ełe, enim pii gii dinga pim ei, koi enenjing mon. ¹⁴ Ba ya ełe, na ek aninga kopur, enim kin nimbii end. Nga enim Perkama wumb kopur, Beilam ek ei piik kin ekii silmin. Sik kin, Beilam wu ei, eim oł endi wu Beilek ek nipi ngang kin, Esrel wumb kin er kindang kin, ek kend topu ngang kin, gos kend kin, kuni ngunjung kuni ei, Esrel wumb nok kin, oł kis ei, en enim kin pim ku. Nga amb eipi ngunduk oł yi erangin kin, oł kis ei, en enim kin pałim ku. ¹⁵ Nga yi mił ku, enim wumb kopur tuk mołmun konu ełe, Nikolaisans ek ninjing oł kis ełe, ekii silmin. ¹⁶ Yi mił, enim oł kis buł ngok kin, noman tuk ełe ak tungii! Mon pim kin, nga mandi kunum endi, na enim kin op kin, enim ek dinga wii, tui jik mił, gupu ełe tor onum wumb ei kin, opu orung enmin wumb ei kin, opu ermbii.

¹⁷ “Pe enim kom pim kin, kapli enim Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ek ei, enim piingii!

“Wumb kopur en enim pii gii dinga pim kin, kapli wumb en enim ‘mana’ kuni ka wii mił epi ei, epi konu ełe koi er pałim ei, Jiisas eim epi ka wii mił ei, ngumbii. Nga na en enim kom ku ei, ka wii kuru endi, embe konj endi połup kin, ngumbii. Ngamb kin, wumb eipi endi piinerngii; ba simba wumb ei, eim mendpił piimba.”

Mon Poł Endi Taiyasaira Konu Ełe Kindim

¹⁸ “Nga nim Taiyasaira konu ełe, men tołmun wumb nge enjel kin mon endi polkun kindnjii.

Kindnjii ek ei, ‘Na Gos nge kingam ek ka ei, kindamb kin onum. Na ningił ełe, dup seng mił, gii dinga ninim; nga na simb kum ei, er ka erpi seng kin, gol mił tiłang er sałim. Seng kin, na ek ei, enim kin kindind. ¹⁹ Yi mił na enim nipe kongun enmin ei, na piil. Piil ełe nge, enim wumb eipi noman ngolmun oł ei nge kin, pii gii dinga ninmin ei kin, nga Gos nge kongun dinga enmin ei kin, nga oł embin tui ei dinga angk kin, kui kinan enmin ei na piil ku. Nga na piind ei, enim ok enjing ei, ka wii mił pim; ba pe enim oł ka wii mendpił nga enmin. ²⁰ Ba ya ek ełe, na enim kin ek nimbii end. Nip kin, enim amb owundu Jesepel amb kis endi kan wiik tangin kin, enim kin mołum ei, eim ‘Na Gos ek se andił amb,’ pa nirim. Nipi kin, eim ek ni tor kindpi kin, na nge kongun wumb ei, andlam eipi endi andan topu kin kindang puk kin, amb eipi nge ngunduk kin, nga en enim gos kend kin kuni ngok erik kin, kuni ei nołmun. ²¹ Yi mił na eim kunum kopur wii tamb kin, eim oł kis elim ei, buł ngopu kin noman ak tumba; ba amb ei, eim oł kis ombu, si kindmbii ni piinalim mon. ²² Ei mił pałim, kapli na piip kin, amb eim ening owundu kis ngumbii. Ngamb kin, nga pe wumb kopur amb eim kin oł kis erik kin, amb eipi nge wunduk enmin oł ei nge, ngenj kumbii kis kunum kunum singii. Mon pim kin, en enim oł kis kun pinalim enmin oł ei, buł ngok si kindik kin, orung pungii. Puk kin, kałpi en enim buł ngok si kindnenjing kin, en enim ngenj kumbii kis ngamb kin singii. ²³ Nga na amb ei, eim kingam noł ei to kundmbii ku. Nga wumb na oł yi eramb piik kin, men tołmun wumb pei, na wumb nge noman tuk ełe nin, nga en enim noman ełe piinmin mił ei, na piind ni piingii. Nga na wumb

endeim endeim ni, nipe oł endi enjing mił ei, erip kin kumep to orung kindmbii.’”

24-25 “Ba enim Taiyasaira konu ełe wii mołmun wumb ei, ek kis ni ngonmun ek ei, ambił gii nik kin, ekii sinałmin. Si kindik kin, enim wumb kombur Seisen nge ek koi er palim mił ek ei, ni ngonmun ek eipi ei, ekii sinałmin ku. Na ek enim kin nind ei, na enim kin epi oł embin tui endi, enim kin kindamb kin, tonu onenmba mon. Ba enim pe ambiltmin oł ka wii ei, ambił gii ni mułangin kin, orung ombii. 26-28 Wumb nii endi, eim kongun erpi kin, pii gii dinga pim kin, nga eim na nge oł kun ka ei, ekii si mołpu pupu kin, na orung ombii kunum ei, na en enim noman dinga ei, nam nge Arnan ngum noman dinga ende ei, na enim ngumbii. Ngamb kin, wumb konu orung orung pei ei, tep erik mułngii. Molk kin, tep ermba ei, keprii aiyon dinga wii mił, opu nurpuł topu kin, mei nganmbi ming ei, nurpuł tonum mił, yi ermba. Nga na en enim kupiiring kanjip ei mił, tilang ka wii ei, ngumbii ku.

29 “Pe nga, enim kom pim kin, wumb nii endi Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ek ei piingii!”

3

Saris Konu Ełe Mon Poł Kindim

1 “Nga nim Saris konu ełe men tołmun wumb nge enjel, mon endi polkun kindnjii. Ek ei yi mił ninim:

“Na Gos nge Gui Ka angil orung nga tał na kin mołum. Nga na kanjip angil orung nga tał na ambilip moł. Mołup kin, na ek ei nip enim ngond. ‘En enim nipe oł endi enmin ei, na piil. Na piind ei, enim konj molk pungii wumb ek ei ninjing; ba enim kulii mił mołmun ei,’ na piind. 2 Pe enim konj kind molk kin, nga en enim

nipe epi endi si mołmun epi ei, dinga kindik kin se mułngii. Nga en enim pii gii ei kulerngii mon! Nimbil erang na kenj ei, enim nipe epi endi enjing oł ei, na nge Gos kumb ełe, kun ka mendpił molalim mon. 3 Enim piingii ei, enim nipe epi endi, ek ka andan tok kin, nga nimbil mił erik sik kin, piik enjing ek ei, nga ambił gii nik kin, oł kis buł ngok kin, noman ak tok yi erngii. Erik kin, pe nga enim konj kindik, mulenjing kin, na waning wu mił enim kin ombii. Nga na ombii kunum ei, enim piinerngii mon! 4 Ba enim wumb aninga kopur, Saris konu ełe wumb ei nge konduk mił oł ei, erik kin, penj tunenjing mon! Tunarik kin, enim konduk kuru mił endi kind pendik kin, na kin wangin kin, ouni bin. Nimbil erang enim kun ka mołmun oł ei, yi erngii! 5 Ba wumb nii endi, eim na kin pii gii dinga pim kin, kapli na wumb ei, konduk kuru endi ngamb kin, kindmba. Kindpi kin, nga na eim nge embe ei, mer wumb kunum kunum konj mołumun konu ei, pe molk pungii mon ełe, embe polk pendinj ei, kil ngopu kin, si kindnermbii mon. Si kindnarip kin, nga nam nge Arnan nge, kumb ełe kin, eim nge enjel kumb ełe kin, ni tor kindip kin, ‘Ei na nam nge wumb,’ pa nimbii.

6 “Pe enim kom pim kin, kapli wumb nii endi, enim Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb kin ninim ek ei piingii!”

Pilarelpia Konu Ełe Mon Poł Kindim

7 Nga nim Pilarelpia konu ełe, men tołmun wumb nge enjel mon pulkun kindnjii. Kindnjii ek ei yi mił:

“Na nam oł kun ka ełe pułwu nin, nga na nam keimi kun mendpił pułwu. Nga na nam Deipis nge kii wał ambilip moł. Nga na ondu aki toł wu moł; ba wumb endi, eim

kapli ondu ngunermba mon! Nga na ondu ngo! wu mo!; ba wumb endi, kapli aki tunermba mon ku! ⁸ Na enim nipe o! endi enmin o! ei, na piil. Pe enim noman dinga kembis kopur palim ei, na piil ku. Nga enim na ek emb tunj ei, pii gii nik kin, ekii sinjing. Sik kin, nga enim, na embe koi enenjing mon ku! Na enim kin ngii ondu ei, aki topu, sinj salim. Nga wumb endi kapli ondu ei ngunermba mon! ⁹ Piyei! Wu amb en enim, Seisen nge men to!mun wumb mo!mun. Molk kin, yi nilmin, 'Sin sinim Jura nge wumb,' pa nik. Ba en enim ek kend tok elmin; nga enim Gos kin ekii sinanmin mon ku. Piyei! Na nam wumb ei, tu wup eramb kin, ok enim kin ming gopsing pii polk kin, kan mani kanik kin, men tok yi erngii. Erik kin, nga en enim piingii ei, na enim kin noman ngond. ¹⁰ Nimbi! erang enim na ek dinga nind ek ei, piik ekii sik kin dinga angk kin, o! embin tui ko wuk mulnjung. Molk kin, nga enim kin o! embin tui tonu omba kunum ei, na enim ka tep mu!mbii kunum endi, o! embin tui ei nge, wumb konu orung orung pei ei kin, tonu omba ei opu kin, ya mani mei ele wumb pei erngii mi!, kenmbii ni piip kin, kindang omba. Wang kin, kunum ei, na enim kin, ka tep mu!mbii. ¹¹ Na enim kin pe sikirip orung ombii! Pe enim pii gii ei, ambi! gii nik kin, ka mo!mun mi!, yi mulngii. Yi erangin kin, wumb eipi enim nge epi ka wii ei, wii singii nge, kui er mo!mun epi ei, waning sipnerngii mon! ¹² Wumb nii endi, eim na kin pii gii nipi kin, ambi! gii ni kui er mo!mun wu ei, na o! yi eramb kin, eim Gos nge men to!mun ngii konu ele, tumunj dinga mi!, ambi! gii nipi kin, kunum kunum mu!mba. Mo!pu kin, nga eim Gos men to!mun ngii ele, si kindpi kin,

tor punermba mon. Punarpi kin, nga Gos embe eim kin, mon po!up pendmbii. Pendamb kin nga wu ei kin, Gos nge konu owundu embe ele, 'Jerusalem konj,' pu!mbii ku. Po!up kin, nga Jerusalem konu ei, tonu epin konu ele mani omba ei, na nge Gos kin omba. Wang kin, nga eim kin, nam nge embe konj ei, pu!mbii ku.

¹³ "Yi mi! pe enim kom pim kin kapli Gos Gui Ka ek nipi kin, men to!mun wumb ngonum ek ei, enim piingii!" pa nim.

Leiyorisiya Konu Ele Wumb Mon Po! Kindim

¹⁴ "Nga nim Leiyorisiya konu ele nge enjel ei, mon polkun kin, men to!mun wumb kin kindnjii. Kindnjii ek ei yi mi!:"

"Na ei keimi ni! wu, nga na Gos ek ka kun, ni tor kindi! wu. Nga na kunum kunum ek keimi ni! pu!wu mo!; nga na Gos epi kanim kanim pei eririm ei nge, na pu!wu mo! ku; nga na ek ei nip ngond. ¹⁵ Na enim nipe o! endi enjing ei, na piil. Pe enim pii gii ei yi mi!; enim mu! enanim nin, jii ninanim ei, na piil. Ba na piind ei, enim jii ninim min, mu! enim ei, kapli na piil. Ba na piind ei, enim jii ninim min, mu! enim ei, kapli na piil ku. ¹⁶ Ba nimbi! erang, pe enim mu! mi! enim ei, enim molk kin, pe nga enim mu! enanim min jii ninanim mon ku. Yi mi! erang, na nam pe enim kin, jipambi! nam gupu ele tumbii palim. ¹⁷ Yi mi! enim yi ninmin, 'Sin ku nin epi pei salim,' nilmin; nga 'Sin ka wii mo!mun,' yi ninmin; nga 'Sin epi endi sinerang kin, wii mo!mun,' yi nina!min mon. Ba enim am kis mendpi! mo!mun yi mi!; wumb enim kin kaimb sik ngo!angin; nga enim epi sinerang wii mendpi! mo!mun; nga enim nge ningi! tum-bun mi! mo!lum; nga enim ngenj wii mi! mo!lum. Ba nga enim o!

ei piinalmin mon. ¹⁸ Yi mił erang, na enim kanip nind. Enim pii gii ei yi mił ku; enim na nge ku gol ei top er singii nind. Nip kin, ku gol ei, dup nupu kuru ka er salim ei, sengin kin, enim epi pei simba nind. Nip kin, nga enim konduk kuru ka ei, na kin top erik kin, en enim konduk kindnarik wii mołmun ei, kindik pandi tok kin, en enim singambił palim ei, piinermba mon! Nga enim ond mong kopung ei, top er sik kin, en enim ningił ełe kindngii. Kindik kin, enim ningił ełe, ka seng kin, epi pei keningii. ¹⁹ Kaplı nam wumb kombur, noman erim kin, kaplı nam wumb ei ek ngop kin, nga enmin oł ei, er kun erip erip enj. Yi eramb kin, en enim kom si piik kin, en enim oł kis buł ngok, si kindik kin, noman ak tok kin, orung ongii. ²⁰ Piingii! Na enim ngii ondu ełe, angip kin, to seki seki nind. Nip kin, pe wumb nii endi, eim ei piipi kin, ngii ondu aki tang kin, na eim noman tuk ngii mił ełe, nirik op kin, eim kin kuni numbii. Namb kin, nga eim na kin kuni ouni numbuł. ²¹ Pe wumb nii endi, eim na kin pii gii dinga pim kin, na kaplı nemb kin, wumb ei, eim opu kin, na kin tonu epin konu ełe nam king peł ka ełe mułmba. Mołpu kin, ei yi mił ku, ok nam oł kis pei ei, kamb mani kindip kin, akip nam Arnan kin, eim epin konu peł ka wii ełe kun moł. ²² Pe enim kom pim kin, Gos nge Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb ngonum ek ei, kom ka se piingii!”

4

Epin Konu Ełe Gos Kin Ka Men Tołmun

¹ Oł ei poru neng kin, na or kumb mił epi endi kenj ni, epin konu ełe ondu aki topu kin, wii sim. Seng kin, nga epi endi beli mił ek tengim. Tangpi kin, nga ek nipi,

na ngopu ek yi nim, “Nim ya tonu ełe wan kin, na nim epi nipe endi, ekii se tonu omba ei, andan top ngumbii. ² Pe kunum ełe mendpił, Gos Gui Ka ei, na dinga tep erim. Erpi kin, nga tonu epin konu ełe kenj ni, king peł endi sim. Seng kin, peł konu ełe, wumb endi tonu ełe mułum. ³ Mołpu kin, nga wumb eim kumb ningił ełe, kom ku am ka wii mendpił ei, tiłang ka wii erpi, ku owundu top elmin ku ei mił sim. Sim kom ku ei, ku ka wii mendpił ei, eim kin konu orung orung palim kom ku ei, embe ‘jasper kin korniiliyan’ niłmin. Nik kin, nga ei eim konu kumb giipim połpu kin, king peł ełe, si pok erim. Erang kin, na kenj ni, kumb giipim ei, mon kanim kanim konj mił, tiłang eipi eipi kom ku, ‘emral’ niłmin, yi mił tiłang erim. ⁴ Nga king peł ełe mił engki tał nga kaplı kaplı king peł ełe ka wii ei, si pok enjing. Erangin kin, nga peł ełe, men tołmun wumb num, engki tał nga kaplı kaplı peł ełe mołmun. Molk kin, wumb num ei, konduk kuru kindik kin, nga king peng kon ełe ku gol peng ełe mundnjung. ⁵ Nga king peł ełe, kumb kinang mił erim. Erpi ek tangpi kin, nga gur gali nim. Nga king peł kumb ełe, dup jep angil orung nga tał ei, nupu tiłang erpi kin, peł konu ka ełe, mandi mołum. Mołpu kin, dup jep angil orung nga tał ei, Gos nge Gui Ka mołum. ⁶ Nga king peł kumb ełe ei, ep noł kirapi mił, tiłang erpi salim.

Seng kin, nga king peł salim konu ełe, orung orung kumb ełe, epi konj mołum epi ei, kumb ni, buł morung ni ełe, ningił pei palikim. ⁷ Peng kin nga kumb se epi konj mołum epi ei, wusii simbii owundu mendpił mił, epi endi mołum. Mołpu kin, nga konj mołum epi ei, kung kou pele mił, endi mułum. Mołpu kin, nga konj mołum epi ei, wu

mił endi, kumb ningił pałim epi endi mułum. Mołpu kin nga konj mołulum epi ei, kei du owundu mił, endi tonu mendpił bur nipi kin, andilim mił mułum. ⁸ Nga epi konj kapli kapli mołulum epi ei, endeim endeim ni, kong angil orung pepi, nga endeim pałim. Peng kin, nga konj epi ombu ei, enim ningił ombu, pei pałim ei, tukrung kin, torung kin ouni pałim. Peng kin, pe epi konj ombu, en enim epin tinga ouni, kunum kunum golang nik kin, si kindnałmin mon. Pe en enim golang yi mił niłmin,

“Oł kun ka! Oł kun ka! Oł kun ka! Gos ei, eim sinim nge Owundu Gos dinga owundu mendpił mołulum. Mołpu kin, ei eim kumb ok mendpił mołulum. Nga ei eim pe mołum ku. Nga ei eim ekii se, orung omba ku,” pa nik kin, golang yi niłmin.

⁹ Pe nga, en enim epi konj mołulum epi, kapli kapli ei, en enim golang nik kin, “Gos kin peł ele mołulum ei, eim tilang owundu salim,” pa nik. Nik kin, “Nga eim embe ambil tonu kindik kin, nga eim kin ka piik ngok kin, eim peł ele, tonu mołpu kin, eim kunum kunum konj mołulum, epi konj mołum ei,” pa niłmin. ¹⁰ Pe nga, Gos nge men tołmun wu num engki tał nga kapli kapli ombu wumb ei, Gos peł ele ka wii mołpu kin, eim kin, ming gopsing pii polk kin kan mani kanik kin, eim kin prei enjing, wu ei, eim kunum kunum konj mołulum wu ei kin, wumb ombu en enim, king nge peng kon mił epi ei, wu endi nge peł ele ka wii mołum wu ei kin, olkup to kindik kin, golang yi ninjing.

¹¹ “Nim sin nge Owundu Gos. Nim oł kun ka wii er mołun. Nim kapli wumb ka pii ngok kin, nim embe ambil tonu kindmin oł ei ni, nga nim noman dinga wii ei sinjii,” pa nik

yi enmin. “Nimbił erang nim epi kanim kanim pei eririn. Nga nim nge noman ele, epi kanim kanim ei konj molk punmun. Nga nim nge noman dinga wii ei, epi pei tonu opu mołum.”

5

Jon Mon Endi Ekii Se Tonu Omba Epi Tuk Pim Ei Kenim

¹ Na kenj ni, Gos King peł ele, mołulum konu angil tunding orung ele pipe mon endi kim-brik sengin sirim. Sirim mon ei, tukrung ni, torung mon pei mołum. Mołpu kin, nga mon ei, kan mił epi ei, kan tok pendnjing kan ei, angil orung nga tał pirim.

² Nga enjel dinga wii endi kenj ni, eim ek dinga ni tor kindpi kin, yi nim. “Wumb nii endi ei, eim kun ka wii mołum wu ei, kapli eim kan ei, to kilip topu kin, pipe mił mon ei, aki topu kin kindang simba?” ³ Ba wumb endi epin konu ele ei nin, nga mani mei konu ele nin, nga mani mei mandring ele ei nin, pepi mił mon ele, aki topu seng kin, tuk ele keningii ni, wumb endi kapli enermba mon.

⁴ Nga na kand ei wumb endi eim kapli pipe mił mon ei, aki topu kin, tuk ele kenmba mił, wumb endi mołalmin mon. Yi mił peng kin, na ke dinga wii nind.

⁵ Pe nga, wumb kopur en enim Gos nge men tołmun wu num mołmun ombu, wu endi tuk mołpu kin, na kin ek yi nim, “Nim ke ninenjii mon! Nim kenjii ni ka wusii simbii owundu mił tep elim wu ei, Jura nge wumb tilap ei, Deipis nge kupam noł tilap owundu ele, tonu opu kin ei eim, oł kis kamb mani kindirim ele nge, ei eim mendpił kapli kan mił epi angil orung nga tał ei, pipe mił mon ele, kan to pendnjing pim ei, kapli kilip topu kin aki tumba nge om,” pa nim.

⁶ Na kenj ni, kung siipsiip wał mił endi ei, eim tonu peł konu ełe, tuk mii memb ełe, to kundnjung mił engim. Angpi kin, nga epi konj mołum epi kapli kapli nin, nga Gos nge men tołmun wumb num ombu en enim, orung orung se pok erik mołumun. Molk kin nga kung siipsiip wał mił ei, eim girman mił epi ei nin, nga eim ningił ei, angil orung nga tał palim ełe nge, ei Gos nge Gui Ka ei, eim angil orung nga tał ei, eim ya mani mei konu ełe orung orung pei ełe kindang kin, punjung. ⁷ Nga kung siipsiip wał mił ei, eim pupu kin, Gos king peł ełe mołum ei, eim nge angil tundung ełe pipe mił mon ei sim. ⁸ Sipi kin, nga mon mił epi ei seng kin, kapli konj mołumun epi kapli kapli ei kin, nga Gos men tołmun wumb num ombu, engki tał nga kapli kapli ei, kung siipsiip wał mołum konu peł kumb ełe, kan mani kanik kin, ming gopsing pii połmun. Polk kin, nga konj mołumun epi nin, wumb ombu en enim, endeim endeim ni, giisa mił epi endi ni, nga ku gol ming mił epi endi ei ni, ambilk mołumun. Molk kin, nga ming mił epi ei, dup kilangin kin, mur ka wii tołum epi ei, yi mił piki topu mułum epi ei, Gos nge wumb ombu en enim, Gos kin prei ełmin ek ei, tuk andan topu ngołum. ⁹ Ngang kin, pe en enim golang konj endi yi mił ninjing,

“Pe nim kapli mendpił, nim pipe mił mon ei sikin kin, nga kan mił pei to pendnjung ei, kilip tokun kin, nga tumb ei, to kołmung topun tokun kin, aki tunjii. Nimbil erang wumb nim to kundnjung. To konduk kin, nga nim nge miyem ełe bein topu kin, wumb pei top er sikin kin, wumb Gos kin orung tu wukun ngun. Ngan kin, wumb pei ełe,

wumb tilap eipi eipi ni, nga ek eipi eipi ni, nga wumb ngenj eipi eipi ni, nga mei konu ełe orung orung eipi eipi mołmun wumb ei, Gos kin sikin orung sin. ¹⁰ Sikin eran kin, sinim nge Owundu Gos kin, kułamł mił kalimmin wumb ei en enim, Gos kin kongun ełmin. Erik kin, nga en enim king mił ya mani mei konu ełe, orung orung wumb pei, king mił molk kin, tep erngii.”

¹¹ Pe nga, na kenj ni, enjel pei ek ninjing ei, ni piinj. Piip kin, nga enjel am pei pei mendpił ok kin, tonu king peł ełe nin, epi konj mołumun epi ei nin, nga men tołmun wu num pei ei nin, enjel pei si pok erik kin golang nik kin, angk mulnjung. ¹² Molk kin, nga en enim golang dinga nik kin, tor kindik yi ninjing,

“Kung siipsiip wał ei, ok to kundnjung ei, eim kapli mendpił, ei eim noman dinga wii salim; nga epi kanim kanim ka wii pei salim; nga eim noman ka wii, ni dinga owundu ei salim ku; nga eim nge embe ambil tonu kindngii ku. Nga tilang owundu ni tor kindngii; nga eim nge oł ka wii erim oł ei, ambil tonu kindngii ku.”

¹³ Pe nga, na piinj ni, ei epin konu ełe Gos erim wumb nin, wumb mił kanim kanim konj mołmun ei nin, nga ya mani mei ełe wumb ei nin, nga ya mani mei mandring mołmun wumb kułii ei nin, nga ep noł mandring mołmun wumb kułii nin epi ombu nin, nga epi konj mołmun epi kanim kanim pei, en enim konu orung orung pei epi ei, ek yi ninjing.

“Gos ei eim king peł ełe, tonu mołum; nga kung siipsiip wał yi ku mołum. Mułangil kin, eł elip nge

embe, ambil tonu kindik kin, nga tilang owundu nin, nga noman dinga nin, nga ol kanim kanim eririm ol kunka wii ei, ambil tonu kindik kin, kunum kunum yi minj, pepi ba!”

¹⁴ Nga epi kapli kapli konj moʔumun epi ek nik kin, “Ei keimi!” pa ninjing. Nga Gos kin men toʔmun wumb num ombu en enim, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polk kin, men tunjung ei, Gos nin, kung siipsiip waʔ kin, men tok ngunjung.

6

Mon Miʔ Epi Ei Kan Miʔ To Pendnjing Epi Ei Palim

¹ Nga na kenj ni, kung siipsiip waʔ miʔ wu ei, mon miʔ epi ei embilim. Ambilpi kin, epi ei, angil orung nga taʔ kan miʔ epi ei, to pendnjing ei, kumb se endeim eim kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga na piinj ni, epi konj moʔumun epi ei, endeim ni ek yi nipi kin, ek ei konu gur gali miʔ nim, “Ya wa!” a nim. ² Nga na kenj ni, kung os kuru endi muʔum. Moʔpu kin, nga kung os ei, tonu muʔum wumb ei, eim opu ond endi ko wupu muʔum. Moʔpu kin, nga eim wu king peng monduʔmun epi ei nge, endi ngunjung. Ngok kin, pe nga eim pupu kin, eim wumb to mani kindpi kin, nga dinga kindpi kin, nga opu erpi pulum.

³ Pe nga, kung siipsiip waʔ miʔ wu ei, pupu kin, pipe miʔ mon epi ei kan miʔ ombu tupu to pendnjing ei, nga endi kilip topu kin aki tum. Topu kin, nga na piinj ni, konj moʔumun epi ei, nga endi ek yi nim, “Ya wa!” a nirim. ⁴ Pe nga, kung os kundii mendpiʔ endi tor orum. Opu kin, kung os kundii ei nge, tonu buʔ ele, wumb endi multum wumb ei, opu ermaba nge, noman dinga ngang kin, ya mani mei ele

orum. Opu kin, wumb nge noman emin orung seng kin, wumb en enim eipi eipi tok kundngii ni punjung. Puk kin, nga wu ei tui jik miʔ epi owundu endi ngang kin, sipi kongun ermaba nge tu wurum.

⁵ Pe nga, kung siipsiip waʔ miʔ wu ei, eim pupu kin pipe miʔ mon epi ei, kan tekliki to pendnjing ei, kilip tang kin, aki tum. Tang kin, na piinj ni, konj moʔumun epi ei, eim ek yi nim, “Ya wa!” nirim. Neng kin, na kenj ni, kung os ping endi muʔum. Moʔpu kin nga kung os ping buʔ ele, tonu muʔum wumb ei, eim kuni mok toʔmun ming miʔ epi ei nge, endi eim angil ele ambilpi muʔum. ⁶ Nga na piinj ni, epi endi ek tengim miʔ ei, tuk ele epi konj moʔumun epi kapli kapli kei miʔ, ok ek tengnjing. Tingangin kin, kuni owundu seng kin, kuni mandi poru nimba enim. Ei ek yi ninjing, “Nim kuni wiis mong ming kembis kunum endeim ele, ku sen miʔ mok tunjii. Nga nim kuni balii mong ming kembis kunum tekliki, ku sen miʔ mok tunjii ku. Ba ond olip kopung ni, ond wain noʔ ei, to kis mundnenjii mon!”

⁷ Pe nga, kung siipsiip waʔ miʔ wu ei, eim pupu kin, pipe miʔ mon ele ei, kan miʔ epi ei to pendnjing epi ei, kilip tang kin, kapli kapli miʔ aki tum. Tang kin, nga na piinj ni, epi konj moʔumun epi endi nga ei, ek yi nirim, “Ya wa!” nirim. ⁸ Nga na kenj ni, kung os endi eim ngenj ele, mon mulerim miʔ endi muʔum. Moʔpu kin nga kung os ei, buʔ ele tonu muʔum wu ei, eim embe ‘Wumb kulii’ pa nilmin ei pim; nga sikil ‘Dup konu kis,’ eim kin ekii se mandi om. Wang kin, nga el elip, noman dinga ele sikil kin, ya mani mei wumb kopur aninga ele, to kundnguʔ nga aninga tekliki miʔ moʔmun ele nge; tui jik miʔ epi endi, nga kumb kuni owundu sim; nga ening owundu ni epi salim;

nga ya mani mei eŕe kung simbii ni, oŕ ombu pei erang kin, wumb to kundngii.

⁹ Pe nga, kung siipsiip waŕ miŕ wu ei eim pupu kin, pipe mon kan miŕ endi to pendnjing angil orung ei, kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga mandring orung, na kenj ni, kuŕmaŕ kaŕiŕmin konu eŕe kuŕii wumb ei, en enim noman tuk eŕe mandring mulnjung. Molk nimbiŕ erang, en enim Gos kin pii gii dinga nik kin, Gos ek ka ni tor kindik kin, wumb ngunjung konu eŕe, opu orung wumb ngenj kumbii ngok kin, to kundnjung. ¹⁰ To konduk wumb ei, wii dinga tok kin, ek yi ninjing, "O sinim nge Owundu, nim dinga wii mendpiŕ palim nin, oŕ kun ka eŕin wu nin, ek keimi mendpiŕ puŕwu moŕun. Mokun kin, nga sin kunum kinan nimberii muŕamin kin, nim sinim opu orung ya mani mei eŕe moŕmun wumb ei, kos piikin, mok tokun kin, sinim nge miyem bein tum eŕe nge, kumep kis orung ngunjii?" ¹¹ Pe nga, en enim endeim endeim ni, konduk kuru ngang kindik kin, nga 'En enim aninga kopur, kui er muŕei,' pa nirim. Yi neng kin, en enim to kundnjung wumb ei miŕ muŕangin kin, nga en enim engnjing noŕ kin, kongun ende enjing wumb ei, to kundnjung yi miŕ ku, enim to kundngii. To konduk kin, ekii se enim nimberii miŕ kapli erang kin, kapli Gos eim enim nge miyem kumep ei, kumb se orung kindpi ngumba.

¹² Pe nga, kung siipsiip waŕ miŕ wu ei, kin eim pupu piŕe miŕ mon epi ei kan miŕ epi to pendnjing epi angil orung nga endeim ei kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga na kenj ni, konu kopu owundu mendpiŕ eŕe tang kin, eni ei ping erpi kin, ei yi miŕ, kon alap dup nang kin, ping enim yi miŕ eŕim. Erang kin, nga oi ei, am kundii mendpiŕ

erpi perim ei, miyem kundii miŕ, topu pirim. ¹³ Nga kor kanjip ei, tonu kupu muŕ eŕe mani opu kin, mei eŕe om. Opu kin, ei yi miŕ, ond pik mong pol tunerang kin, ond ei konu pop owundu tang kin, mong mani oŕum oŕ ei miŕ, kor kanjip mani onjung. ¹⁴ Nga kupu muŕ ei am punum miŕ, ei pipe miŕ ok mon poŕuŕmun epi ei, simbirpi am pum. Pang kin, nga komung nin, nga mei kembis kembis pei, en enim konu eipi puk kin, en enim konu eŕe pinenjing mon. ¹⁵ Pe nga, ya mani mei konu eŕe wumb wu king nin, nga mei eŕe wu num nin, nga opu eŕmin tep er moŕmun wu num nin, nga noman dinga paŕim wumb nin, nga wumb ku pei saŕiŕim wumb nin, nga kongun wii eŕmin wumb nin, nga wumb wii en enim kongun eŕmin wumb ombu, en enim pei ku nem nin, nga ku tukpu nin, nga tonu mei tukpu eŕe, en enim koi enjing. ¹⁶ Erik kin, nga en enim wii dinga tok yi ninjing, enim tonu komung nin, nga ku owundu nin, konu eŕe nin, wii tok yi ninjing. "Enim mani ok kin, tonu sin moŕmun konu eŕe, sin pandi tok kin, koi erangin kin, Gos eim tonu king peŕ eŕe konu ka wii eŕe moŕum ei, eim nga ningil ei, sin kinermba mon mon." pa ninjing. Nik kin, nga kung siipsiip waŕ miŕ wu ei, eim sin kin, popuŕ kis sinim ei, sin kin tonu onermba mon ku! ¹⁷ Nimbiŕ erang eŕ elip kumep kis nin, popuŕ ei singil kunum ei, kunum owundu endi tonu orum. Yi miŕ peng, wumb nii endi, kapli eim Gos kingam teŕ kin, kumb eŕe engmba? Ei kapli engnerngii mon!"

7

Esrel Wumb 144,000 Wumb Pei Pei Mulnjung

¹ Oŕ ei poru neng kin, nga na kenj ni, enjel kapli kapli en enim

tonu mei ei, mer, wuɫ, aɫ, kapil kapli oɫ kumb eɫe angk mulnjung. Angk molk kin, mei oɫ kapil kapli, ei ambilk mulnjung. Molk yi erik kin, konu pop tunermba nik enjing. Erik kin, nga mani mei eɫe min, ep noɫ eɫe min, nga ond eɫe pop tunermba mon. ² Pe nga na kenj ni, enjel eipi endi, aɫ eni tonu oɫum konu eɫe, tonu pum. Pang kin, Gos eim kunum kunum moɫum pulwu ei, eim nge mon miɫ epi ei ambiɫ tu wurum. Tu wang kin, nga eim wii dinga topu kin, enjel kapil kapli moɫmun ei nge, Gos eim noman dinga ngang kin, ep noɫ ni, mei ei, to kis erngii nge, nipi mundrum. ³ Mundang kin, nga enjel eipi, eim yi nirim, “Enim mei min, ep noɫ min, ond min, ei sikir er kis mundmun nik kin, yi enerngii mon! Ba enim wiik to muɫangin kin, sin Gos nge kongun wumb kombur, to tonu kind mundamin kin, en enim mei embil eɫe, Gos nge mon miɫ epi ei pend kindmba. Kindang kin, ekii se, enim er kis mundngii. ⁴ Pe nga na piinj ni, Gos nge mon miɫ epi ei, wumb pei sinjing. Sik kin wumb ei 144,000 wumb pei, en enim Esrel nge wumb tiɫap pei, Gos mon miɫ epi eɫe sinjing.

⁵ Sik kin, nga wumb 12,000 ei Jura nge wumb tiɫap ei, mei embil eɫe, Gos nge mon miɫ epi ei sinjing; nga wumb kopur ei, Rupun nge tiɫap wumb ei 12,000 eɫe sinjing; nga wumb 12,000 ei, Gas nge wumb tiɫap eɫe sinjing. ⁶ Nga wumb ei, 12,000 Aser nge wumb tiɫap eɫe sinjing; nga wumb ei, 12,000 Napsalii nge wumb tiɫap eɫe sinjing; nga wumb ei 12,000 Manasa nge wumb tiɫap eɫe sinjing. ⁷ Nga wumb ei 12,000 Simion nge wumb tiɫap eɫe sinjing; nga wumb ei 12,000 Liiwai nge wumb

tiɫap eɫe sinjing; nga wumb ei 12,000 Esakar nge wumb tiɫap eɫe sinjing. ⁸ Nga wumb ei 12,000 Sepulan nge wumb tiɫap eɫe sinjing; nga wumb 12,000 ei Josep nge wumb tiɫap eɫe sinjing; nga wumb 12,000 ei Benjamin nge wumb tiɫap eɫe sinjing. Wumb ei pei, Gos nge mon miɫ epi ei pei sinjing.

Nga Wumb Tiɫap Owundu Endi Moɫmun

⁹ Oɫ ei poru neng kin, na nga kenj ni, wumb tiɫap owundu endi kuɫou tok mulnjung wumb ei, wumb endi kapli belngii miɫ mon. Beltik wumb ei, ngenj mon eipi eipi miɫ palim nin, nga wumb tiɫap kanim eipi eipi pei nin, nga wumb ek eipi eipi pim wumb nin, nga mei konu eipi eipi wumb ei pei, Gos kin peɫ kumb eɫe kin, kung siipsiip waɫ miɫ wu ei moɫum kumb eɫe angk kin, mulnjung. Molk kin, konduk kuru kindnjing; nga ond ongul wumb ombu en enim, angil eɫe ambilk mulnjung. ¹⁰ Molangin kin, en enim wii dinga tok ek yi ninjing, “Sinim nge Gos Owundu king peɫ eɫe moɫum; nga eim kung siipsiip waɫ miɫ wu ei, eim kin mandi moɫum. Sinim sipi orung simba nge oɫ ei, eɫ elip kin paɫim.” ¹¹ Pe nga, enjel pei ei, king peɫ eɫe, si pok erik kin, nga men toɫmun wu num nin, nga epi kapil kapli konj moɫumun epi ei si pok erik engnjing. Angk kin, nga en enim pei ming gopsing pii polk kin, king peɫ eɫe Gos kin men tok ngok yi enjing. ¹² Erik kin, yi ninjing, “Ei keimi mendpil; nga sinim Gos kin men topun kin, ka piipin ngumun. Ngopun kin, ei eim tiɫang owundu ka wii ei, ni tor kindmin; nga eim noman ka wii mendpil paɫim; nga sinim eim kin ka piipin ngumun. Ngopun kin, eim embe ambiɫ tonu kindmin. Kindpin kin, eim noman

dinga mendpil palim; keimi eim dinga ei owundu mendpil palim. Peng kin, ol ombu ei, Gos kin kunum kunum mulmba. Ei keimi!

¹³ Pe nga, men tolmun wu num endi, na kii sipi kin, ek yi nirim, “Wumb kopur en enim konduk kuru kindik enmin wumb ei, wumb nii? Nga wumb ei, konu jili onjung?” a nirim. ¹⁴ Pe na eim kin ek orung kindip yi ninj, “Na nge owundu nim piin.” Nga eim na kin ek yi nirim, “Wumb ombu en enim, opu ond wumb kin, ol embin tui owundu erik ngunjung. Ngok kin, nga en enim ol ei kin, si kindik kin tor onjung. Ok kin, nga en enim, konduk ni epi ei, kung siipsiip wał mił wu ei nge miyem ele sinim noman tuk ele was eririm. Erang kin, sinim konduk mił noman tuk ele kuru kun ka mendpil erim. ¹⁵ Yi mił erang, en enim Gos eim king peł kumb ele angk kin, epin tinga tał, Gos nge epin men tolmun ngii mił ele, Gos kin men tolmun. Nga Gos eim king peł ele, tonu en enim kin mołpu kin, eim wumb ombu kin, tep ka er kanpi mołum. ¹⁶ Nga en enim kuni nga tunermba mon; nga noł nuwa nga enermba ku. Nga en enim konu eni tumba kunum, ei mił erpi kin, nga epi endi dup mił nopu kin, yi nga enermba mon. ¹⁷ Nimbil erang kung siipsiip wał mił wu ei, eim peł ele, tonu tuk mii memb ele mołulum. Mołpu kin, eim kung siipsiip tep wu mołpu kin, en enim tep erpi mulmba. Mołpu kin, en enim noł nok kunum kunum konj mołulum noł ei, andan tang kin nungii. Nga Gos eim en enim ningil ka mani onum ei, kil ngopu kin, si kindmba, nga en enim nga ke ninerngii mon.”

8

Nga Kan Mił Epi Pipe Mił Mon Pendnjing Ei Angil Orung Nga Tal

Kilip Tum.

¹ Nga kunum ei, kung siipsiip wał mił wu ei, eim pupu kin, pipe mon epi ei, kan mił epi ei to pendnjing ei, angil orung nga tał pim epi ei, to kilip topu ei poru nirim. Neng kin, epin konu ele, ek tingnarik mulangin kin, eni kopur o purum. ² Pe nga, na kenj ni, enjel angil orung nga tał pei en enim, tonu Gos eim kumb ele engnjing. Angk kin, nga en enim beli tolmun epi ei nge, angil orung nga tał ngunjung ku.

³ Pe nga enjel eipi endi opu kin, eim kulmał kalmin konu ele engim. Angpi kin nga eim dup kalk elmin epi, noł ming gol mił, mur ka wii epi ei, opu sim ele engim. Angpi kin, nga wumb kopur eim kin, mur ka wii tołum epi pei ngunjung. Ngok ele nge, si ende kindpi kin, Gos nge wumb prei elmin ele, si ende kindim. Kindpi kin, nga eim Gos kin kulmał kalmin konu ele, gol mił erpi kin, Gos nge king peł kumb ele engim. ⁴ Angpi kin, nga eskil epi ka dup nopu kin, muru ka tołum epi ei nin, Gos nge wumb Gos kin prei erik enjing ele, tał ouni ei, enjel angil ele, dup eskil si kindpi kin, Gos nge kumb ele tonu purum. ⁵ Pe nga kunum ele, enjel ei, eim noł ming sipi kin, dup kulmał kalmin konu ele, dup kopur sipi kin, piki topu olkup topu kin, mer mei ele mani kindim. Kindang kin, kalpi konu ele, gur gali nipi kin, ek tangpi kin, nga kumb kinang erpi kin, nga konu kopu tum.

Enjel Kapil Kapli Beli Mił Epi Pup Tunjung

⁶ Pe nga, enjel angil orung nga tał en enim, beli ei, nga angil orung nga tał ei, beli pup tungii nge, er kun er sinjing salim.

⁷ Pe kumb ele enjel ei, eim beli mił epi ei beli pup tum. Tang kin, dup seng kin, konu dindaming kin, miyem kin ombu, pei

sik kin, orung orung erik. Erpi kin, bein topu kin, mani mei ele kindim. Kindpi kin, nga mani mei aninga kopur ei, dup nopus kin, ond aninga kopur ni, kui engimb aninga kopur pei moʔum epi ei, pei dup nopus poru nirim; ba aninga taʔ am miʔ kopur mei konu ele, dup nunerim mon.

⁸ Pe nga, enjel nga endi, eim beli miʔ epi ei beli tum. Tang kin, nga na kenj ni, epi komung owundu miʔ epi ei, dup nopus topu kin, olkup topu kin, mer ep noʔ ele, mani kindim. Kindang kin, ep noʔ aninga kopur ei kumbiipi kin, miyem topu pum. ⁹ Pang kin, nga ya mani ep noʔ ele, konj mulnjung epi aninga kopur ei, ep noʔ tuk ele, kulnjung. Kolk kin, nga noʔ kanu aninga kopur topu kin, kis mundum ku. Ba aninga kopur taʔ am miʔ, ep noʔ ele epi ei, to kis enerim mon.

¹⁰ Pe nga, enjel tekliki ei endi, eim beli miʔ epi endi beli tum. Tang kin, kor kanjip miʔ epi owundu ei, dup num ei, dup jep kaltmin miʔ yi nurum. Nopus kin, nga tonu kupu muʔ ele, mani opu mer noʔ aninga kopur pim konu ele purum. Nga noʔ pirpir aninga kopur pim konu ele pum ku. Ba aninga kopur taʔ am miʔ noʔ konu ele puneririm mon. ¹¹ Pe kor kanjip ei embe ‘Kumbii kis elim’ niʔmin. Nga noʔ aninga kopur ei, noʔ kumbii elim. Nga wumb pei, noʔ ei nok kin kulk. Kulk ei nimbiʔ erang, noʔ ei eim kumbii kis elim. Ba aninga kopur, taʔ am miʔ, noʔ ele to kis eneririm mon.

¹² Nga enjel kapit kapit endi ei, eim beli miʔ epi ei, beli pup tum. Tang kin, nga eni aninga kopur ni, oi aninga kopur ni, kor kanjip aninga kopur ni, epi ombu en enim nge tilang erpi pim ei tangin kin, yi miʔ erang, emii aninga kopur pirim. Nga tinga aninga kopur emii pirim ku. Nga

epin kunum endi, oi tilang ermba kunum ei, yi emii pirim ku.

¹³ Pe nga na kenj ni, kei du endi, bur ni pupu kin, am ei tonu epin bur ni purum. Pupu kin, ek dinga nipi kin wii topu yi nim, “Mong owundu! Mong owundu! Mong owundu kis tonu omba!” nirim. Pe nga, oʔ embin tui oʔ ei, wumb en enim ya mani mei ele moʔmun wumb ei kin, yi miʔ tonu omba. Nimbiʔ erang enjel eipi nga teliki ei, en enim nge beli miʔ epi ei pup tungii nge enmin.

9

Nga Angit Orung Enjel Ei Beli Miʔ Epi Ei Pup Tum

¹ Nga angit orung nge enjel ei, eim beli miʔ epi ei beli pup tum. Tang kin, nga na kenj ni, kor kanjip ei tonu kupu muʔ konu ele, mani opu kin, mer mei ele orum. Opu kin, nga kor kanjip ei, kii waʔ sipi kin embilim ei, mer mani tukpu owundu kis tukpu ele, sip pinalim, kii waʔ sirim. ² Nga kor kanjip ei, mer mani, ‘Tukpu owundu kis,’ ondu ei, aki tum. Tang kin, dup eskil opu kin, tor tonu om. Opu kin dup eskil om ei, mer dup owundu ele, dup kilangin kin nopus ping mendpiʔ nopus pim ei, mer mani tukpu owundu kis ele tor orum. Opu kin, eni kin pop ei, eskil erang kin, emii erim.

³ Pe nga ka guimbi owundu pei, mer dup eskil nopus pim ele, mei ele tor orum. Opu kin, nga ka guimbi ei, wusimb miʔ epi ei, olt pim epi kis endi ei, wumb kongang kin, kumbii kis silmin epi endi ei, eim dinga ngoʔum. ⁴ Nga ka guimbi owundu en enim, kui engimb ni endi, epi ombu ei to kis enerei mon niʔmin. Nik kin, nga epi kanim eipi eipi pei endi, emb talk pendilmin epi ei, konj moʔum ei, to kis enerei mon niʔmin. Ba wumb nii endi, eim Gos nge mon

mił, eim mei embił ełe pinerim kin wumb ei mendpił, kongingii, niłmin. ⁵ Kongk kin, nga ka guimbi owundu ei, wumb to kundngii ei, mon niłmin; ba oi angil orung ełe mendpił ei kin, kongmba ei, kumbii kis singii niłmin. Nga en enim ngenj kumbii siłmin ei, wu en enim ka wusimb mił ei kin, epi kongang kin, ngenj kumbii siłmin oł ei nge siłmin. ⁶ Nga oi angil orung o pang kin, wu kopur en enim, kułmun nik kin, kuruk and-inmin; ba en enim kuruk sinałmin mon. Nga en enim kułmun ni piinmin; ba kułngii ei si kindpi kin, am ba.

⁷ Nga ka guimbi owundu ei, en enim kung os mił molk kin, en enim opu erngii nge, er kun er mołmun ei, en enim peng ełe wu king peng kon mondułum epi, ku gol mił epi mundangin kin, en enim kumb ełe, wumb mił kumb ningil sałim.

⁸ Seng kin nga en enim peng enjin ei, amb peng enjin mił mołum. Mołang kin, nga en enim gupu mong ei, wusii simbii owundu ei, gupu mong mił pałim. ⁹ Peng kin, nga en enim pepił ełe epi, kumb tepii kapa mił, pandi topu pirim. Peng kin, nga en enim kong, ełe ek tengnjing mił ei, kung os keris pei mił siłmin ek tangnim mił molk kin, opu erngii nge punjung. ¹⁰ Puk kin, nga en enim nge, ei yi mił ei, ka wusimb mił, kumbii kis ngang molk kin, en enim dinga peng kin, wumb kumbii kis ngołmun ei, oi angil orung pei ngołmun. ¹¹ Ngok kin, nga en enim nge king endi mołpu kin, en enim tep elim. Erpi kin king ei, enjel ei tukpu owundu kis sip pinalim ei, mer mani ełe tep elim. Erang kin, nga eim embe 'Apandon' ei Eipru nge ek; nga eim embe 'Apoliyon' Griik nge ek; ek tał ouni pułe yi pałim, 'Wumb to kis mondułum,' niłmin.

¹² Pe mong owundu kis endi ei, poru nirim. Nga mering mong owundu kis tał, nga omba.

Angil Orung Nga Endeim Enjel Beli Mił Epi Ei Pup Tum

¹³ Nga angil orung nga endeim enjel ei, eim beli mił epi ei beli pup tum. Tang kin, nga na piinj ni, gol mił epi kułmał kałmin konu oł ełe, kapil kapli nge, girman mił epi ei, angilim konu ełe, Gos nge kumb ełe mołum konu ei, ek endi tor om. ¹⁴ Wang kin, nga ek endi tor opu kin, angil orung nga endeim enjel endi, beli mił epi ei beli pup topu kin, se mołum konu ełe yi nim, "Nim enjel kapil kapli en enim, noł owundu endi Yupreisiis ni noł ełe, kan ngii mołmun wak tangin kin, wii molk pungii," pa nim. ¹⁵ Yi mił kapli, enjel ei, enjel kapil kapli kei en enim, kan ngii mił mulnjung wak tum. Wak tang kin, en enim wumb aninga kopur, to kundngii nge enjing; ba aninga kopur tał am mił to kundnenjing mon. To kund-narik kin, nga enjel ei en enim, er kan erik kin, eni nin, kunum nin, oi nin, kung pani ei kin, kui erik kin, oł ei nge erngii nge mołmun. ¹⁶ Molk kin nga enjel kapil kapli nge, opu elmin wu 200,000,000 pei pei mendpił, en enim kung os ełe, ap tok onjung ei, na ni piinj. ¹⁷ Pe nga na nam or kumb mił endi kenj ni, kung os nin, kung os tonu ełe wumb ap tunjung wumb ei kin, ouni kenj. Kenj ni nga wumb en enim pepił ełe, konduk kapa mił pirim. Pim epi ei, mon kundii ni, muk ni, terim pirim. Peng kin, nga kung os peng ełe ei, wusii simbii owundu peng mił pirim. Peng kin, nga en enim gupu ełe dup eskil kin, dup kin, kom ku dup nonum mił, en enim gupu ełe tor orum. ¹⁸ Wang kin, nga oł embin tui ei, dup ni, dup eskil ni, dup mon terim dup nołum epi tekliki ei pei, wumb aninga kopur to kis er

poru ninjing; ba aninga kopur tał am mił, to kis enenjing mon. Epi ombu, mer kung os gupu ele tor orum. ¹⁹ Wang kin nga kung os nge dinga ei, mer en enim gupu ele ni, en enim ei ele, dinga pałim. Peng kin, en enim nge ei ele, wembii mił pałim; nga peng pałim ku. Peng ele nge, wumb to kis elmin ku.

²⁰ Nga wumb eipi kopur en enim, dup ni, dup eskił ni, dup nopu elim epi ei tekliki pei, en enim to kundnerim wumb ei, en enim noman ele, epi nipe endi enjing nin, gui kis men tołmun oł ei kin, noman ak tok kin, buł ngunenjing mon. Pe en enim angil ele enjing epi ei, ek kend gos ele nge, gol nin, silpa nin, aiyon nin, ku nin, ond epi ombu ei, ningil kinenjing epi nin, ek piik ninenjing epi nin, andlam endnenjing epi nin, epi kend tołmun epi ombu ei, men tołmun ei, wakin tunenjing mon! ²¹ Tunarik kin, nga wu ombu en enim, wumb eipi to kundnjung; nga kunj men enjing nin, wu amb eipi nge ngundnjung nin, wumb eipi nge epi waning sinjing nin, wumb ombu en enim oł kis ei, noman ak tok kin, buł ngunenjing mon!

10

Enjel Endi Pipe Mił Mon Epi Endi, Angil Kin Embilim

¹ Pe nga, na kenj ni enjel endi dinga owundu palim enjel ei, tonu epin konu ele mani orum. Wang kin, eim konu kupu mił epi ei, kum tum. Tang kin, nga konu kumb giipim poltum ei mił, eim nge peng ele, tonu polpu pirim. Peng kin, eim kumb ele, eni mił topu pirim. Peng kin, nga eim simb ele, dup sengi mił, nopu pirim. ² Peng kin, nga pipe mon simbirpi kin, endi kembis ei tonu, eim angil ele, aki topu kin, sepi mułum. Mołpu kin, nga eim simb mong tundung ei, mer ep noł ele, mani kindpi sirim.

Seng kin, nga simb taring ei, mer mei ele, mani kind sirim. ³ Seng kin, nga eim ek dinga tangpi kin, ke nim ei, wusii simbii owundu ke niłim ei, yi mił nirim. Neng kin, kunum ele, nga angil orung nga tał, gur gali nirim. ⁴ Nga ek nengin kin, na mon pulmbii enj; ba na nga piinj ni, ei tonu epin ek endi, ni tor kindpi kin, yi nim, “Nga konu gur gali angil orung nga tał ninjing ek ei, noman tuk ele koi er pendnjii; ba mon pol pendnenjii mon.”

⁵ Nga na kenj ni, enjel tonu ep noł ele kin, nga mei ele kin, engim wu ei, eim angil tundung ei, tonu epin konu ele kindim. ⁶ Kindpi kin, nga eim ek keimi kun ka ni tor kindpi kin, ek keimi Gos eim piilim. Piipi kin, nga Gos eim kunum kunum konj mołum Gos ei, eim tonu epin konu ni, nga epi kanim kanim pei tuk ele eririm. Nga mei erpi kin, epi kanim kanim pei tuk ele eririm. Nga ep noł erpi ele kin, epi kanim kanim pei tuk ele eririm. Nga enjel ei, eim ek yi nirim, “Akip kunum ei, mandi poru nimba enim, Gos nga kui en-ermba mon,” pa nirim. ⁷ “Ba angil orung nga tał nge enjel endi ei, eim beli mił epi pup tumba kunum ele, Gos nge eim epi koi er pim epi ei, ni tor kindmba. Kindpi kin, nga eim nge ek ka ni tor kindilmin wumb ombu, eim ek ni ngurum ek ei, keimi tonu orum.”

⁸ Pe nga, tonu epin konu ele, ek endi ni tor kindrim ei, na nga piinj ni, ek nipi yi nirim, “Nim pukun kin, enjel endi, eim simb mong tundung ele, ep noł ele kambpi kin, nga eim simb mong taring ele, mani mei ele kambpi mołum enjel ei, eim angil ele, pipe kimbrii kembis endi ambilpi kin, puru nipi mołum pipe mon ei sinjii,” pa nim. ⁹ Kapli na pup kin, enjel ei, kii sip kin, eim pipe kimbrii mon pipe endi, angil ele salim ei, ngangli ninj. Nemb kin, nga eim ek yi nipi,

na ngum, “Nim epi ei sikin nunjii,” pa nirim. “Nan kin, nim kirim ele, ak mak erpi kin, mek sinjii mił, yi ermaba,” pa nirim. Ba nim gupu ele, mułang kin, ei singin ermaba ei, piimi muł noł ei, singin enim ei mił, yi ermaba,” pa nim. ¹⁰ Pe nga, na pipe kimbrii mon salim ei, eim angil ele, sip kin, nunj. Namb kin, piimi muł noł singin enim mił, yi singin eririm. Ba ekii se, na nop dumung kindamb kin, mer nam nge kirim tukrung ele ak mak erpi kin, mek simbii mił pirim.

¹¹ Pe nga eim ek yi nipi na ngum, “Nim nga Gos nge ek ka ei, ni tor kindkin kin, wumb pei ngokun kin, nga wumb tilap eipi eipi pei ngokun kin, nga ek eipi pim wumb, kanim kanim pei ngokun kin, nga king pei, ngunjii ku,” pa nirim.

11

Wumb Mił Epi Tał Ek Ni Tor Kindilmbil

¹ Pe nga, na su simbii epi endi ngunjung ei, epił mił epi endi ngok kin, yi ninjing, “Nim tonu angkin kin, kapli nim Gos nge men tołmun ngii wumb kin, mołmun ei mił nga kułmał kalmin konu ele, su sinjii. Sikin kin, nga nim men tok mołumun wumb ei, kapli kemb tunjii ku. ² Ba nim men tołmun ngii pułpun ele, torung kung gui konu ele ei, su sinenjii mon. Nimbil erang konu ei, torung pii gii ninamin wumb ei nge konu pałim. Peng kin nga wumb ei, en enim konu owundu ele kun ka wii Jerusalem konu konj ele, erik kin, kis monduk pangin kin, oi engki kapil kapli nga tał ei, kapli erngii. ³ Erik kin, nga nanim wu tał kin, dinga ngamb kin, nanim nge ek, ni tor kindngil. Kindkil kin, nga wumb tał ei, kon mił epi endi ngamb kin, alap mił telngil. Talkil kin, na nge ek ni tor kindkil kin,

pangil pangil kin, 1,260 kunum pei pei opu ba.

⁴ Ele nge wumb tał, el elip ek ni tor kindngil ei, ond olip tap mił, nga dup alam tał mił ei ya mani mei ele Owundu eim kumb ele engim. ⁵ Angang kin, nga wumb kombur ok kin, wu tał kin, er kis mundmun ni enjing kin, kapli el elip gupu ele, dup tor opu mołpu kin, opu orung wumb ei, top kis mundmba. Mondpu kin, keimi wumb kombur wu tał kin, er kis ermin nik enjing kin, kapli ele nge mendpil, wumb ei kułngii. ⁶ Kapli el elip dinga seng mołmbuł dinga ei kapli kupu muł ondu ngang kin, konu kumb tunermaba kunum ei, el elip Gos ek ka ni tor kindinjingil. Pe nga el elip, yi ku dinga pałim ei, noł ei erangil kin, noł miyem mił tangpi omba. Pe nga el elip dinga salim ei, yi ku ya mani mei wumb epi kanim kanim ol embin tui ei, tonu opu kin, to kis erngil. Nga el elip noman ele, ol ombu ermbil ni piingil kunum ei, kapli erngil.

⁷ Pe nga el elip Gos ek ka ei, ni tor kind poru nikił, er mołang kin, kapli nga epi kung simbii owundu endi, tukpu owundu sip pinalim ele, tonu tor wang kin, wu tał kin opu erngii. Erik kin, el elip to mani kindpi kin, to kundmba. ⁸ To kundang kin, el elip ngenj ei, konu owundu ele, tuk andlam ele pimba. Peng kin, nga el elip nge Owundu ei, eim ond peri ele to kundnjung konu ele, el elip ngenj ombu mołum; ba konu owundu ei ek ekin nipin kin, yi nilmin, ‘Konu embe Sorom nin Eisip,’ yi mił nilmin. ⁹ Yi mił erang, ngenj eipi eipi wumb nin, nga wumb tilap eipi eipi nin, ek kanim eipi eipi wumb nin, mei konu orung orung wumb ei, pei ok pendik kin, en enim ngenj ei keningii kunum tekliki, nga kunum tongnde mendpil poru nimba. Neng kin, nga wumb ei el elip ngenj ei kui tunenjing

mon; ba kanik kin, wiik tok kindangan kin, pinjngil. ¹⁰ Pekil kin, mei mani ele wumb pei en enim, ka piik kin, wumb ta! kulngu! ele nge, en enim ka ka piik kin golang nik kin, nga en enim epi ka kombur sipik kin, wumb pu! ngok yi elmin. Yi elmin ei, nimbil erang ek ni tor kindimbil wu ta! el elip, mei wumb pei ngenj kumbii owundu ngolmbul. ¹¹ Ba kunum tekliki nga kunum tongnde poru neng kin, kapli Gos eim nge molulum konj ei kindang opu kin, wu ta! tonu enginjngil. Engangil kin, opu wumb pei ombu, wu ta! tonu onjngu! ei, kanik kin, mund mong enjing. ¹² Erik kin, pe nga wu ta! el elip molku! kin, piinjngil ni, ek owundu endi tonu epin tor opu kin, el elip kin yi mil nim, “Ya tonu ele wel!” Nga el elip nge opu orung wumb kanik muljung ni, el elip kupu mu! endi, se mengpi kin, tonu epin konu ele, tuk sipim. ¹³ Si pang kin nga kunum ele mendpil, konu kopu owundu endi tum ei, konu owundu tongnde endi topu erpi kin, kis mundum; ba angil orung nga kapil kapli ei to kis enerim mon. Nga kunum ele mendpil, wumb 7,000 pei konu kopu ei erpi kin, to kundum. To kundang kin, wumb kombur eipi muljung wumb ei, en enim mund mong erik kin, Gos eim Owundu epin konu ele molum ei, eim embe ambil tonu kindnjing. ¹⁴ Kindik kin, pe epi ol embin tui owundu ta! tonu om ei, poru nirim; ba piyei! Kunum aninga kopur opu pang kin, epi ol embin tui owundu nga endi tonu omba.

Enjel Angil Orung Nga Ta! Nge Beli Mil Epi Tum

¹⁵ Pe nga angil orung nga ta! nge enjel ei, beli mil epi pup tum. Tang kin, kapli ek owundu kombur tonu epin konu ele, tor opu kin, ek yi nirim, “Pe mani mei ele,

tep erik erik, enjing dinga ei, akip sinim nge Owundu eim seng kin, nga eim se orung simba wu ei, Krai kin ouni, eim king kunum kunum minj tep erpi kin, molpu ba!” ¹⁶ Pe nga, men tolmun wu num engki ta! nga kapil kapli en enim, king pe! ele Gos kumb ele, molulum wumb ei, kumb ele kan mani kanik kin, Gos kin men tok ngunjung. ¹⁷⁻¹⁸ Ngok kin, ek yi ninjing,

“Gos owundu mendpil! Nim dinga wii mendpil salim. Seng kin, nim pe molun, nga kumb ok nim molulun. Sin sinim ka piipin kin, nim kin ek ka ni ngolmun. Pe ninim nge dinga Owundu ei sikin kin, piikin kindkin kin, epi kanim kanim pei, tep enjii kongun pulngun mond-kun elin. Pe nga, torung pii gii ninenjing wumb ei en enim, nim Gos kin noman ele, popul kis erang piinjing; ba Gos Nim noman popul kis ei, wumb ei kin tonu olum. Opu kin, nga pe kuljung wumb ei, en enim kos owundu piik kin, kumep sik erngii nge kunum ei, tonu olum. Pe nga ninim nge kongun wumb ei, nim ek ni tor kindimin wumb nin; nga nim nge ol kun elmin wumb pei nin, nga wumb nim kin mandring molk kin, nim embe ambil tonu kindimin wumb ei nin; nga wumb num nin, nga wumb kembis nin ouni wumb ei, nim kumep ka ngunjii. Pe nga, ya mani mei ele wumb ei, to kis enjing wumb ei, to kis enjii ku.”

¹⁹ Pe nga kapli, ek nik poru nengin kin, kapli Gos nge men ngii owundu ei, tonu epin konu ele molum ei, aki tunjung. Tok kin, pe nga, Gos eim ek dinga lo ek ei, tuk

kindilmin ond kiyembi ei, eim men ngii tuk ele sim kenjing. Kanik kin, pe nga kumb kinangin er tilang erim. Erpi kin, nga gur gali neng kin; nga konu kopu owundutum; nga konu kumb dindaming owundu top kin mani orum.

12

Amb Endi Kin Wembii Owundu Simb Angil Palim Ei Kin

¹ Jep ol owundu tonu epin konu ele tor orum. Opu kin, ei yi mił, amb endi mołum amb ei, konu eni ei alap mił, ngenj ele telim. Tałpi kin, nga eim simb mandring ele oi pirim. Peng kin, nga tonu eim peng ele, kor kanjip engki nga tał, tonu peng ele, peng kon mił mundrum. Mondpu kin, amb ei, eim kangil mundrum. ² Mondpu kin, nga eim kangil buł tang kin, eim ngenj kumbii dinga sipi kin, mengmba kunum ele mandi eririm. Erpi kin, eim ke dinga nipi kin, tor kindrim. ³ Kindang kin, nga jep ol owundu endi, epin konu peni ele tor orum. Opu kin, jep ol ei yi mił, wembii kundii owundu simb angil palim epi endi, tor orum. Orum wembii owundu ei, peng embil ei, angil orung nga tał pirim; nga girman engki pirim. Nga peng kon mił epi king mondulum epi ei, angil orung nga tał, tonu peng ele, endeim endeim ni mołpu poru nirim. ⁴ Nipi kin, nga wembii nge ei ele, ei sipi kin, kor kanjip kombur, owundu pirim kor kanjip ei, topu kindang kin, mani mei ele orum. Wang kin, kor kanjip tał kopur owundu mił, tonu epin konu ele pirim. Peng kin, wembii ei, eim amb kangil mengmba eririm, konu amb ei, eim kumb ele engim. Angpi kin, amb ei kangil mengpi, tor kindang kin, topu numba nge erpi mułum. ⁵ Mołpu kin, pe amb ni, kangil endi mengim ei, eim mei konu ele

orung pei ei, eim dolu dinga ambilpi kin, wumb tep ermba. Erpi kin, pe kangil ei mam mengim; ba kangil ei sikir se mengk kin, orung sipik kin, Gos eim king peł mołum konu ele kindnjing. ⁶ Kindik kin, amb ei, eim si kindpi kin, tungu pupu kin, mei wii sim wumb mulenjing konu ele purum. Pupu kin, Gos eim amb mułmba nipi konu endi, er kun er sim konu ele purum. Pupu kin, konu ele, eim kuni ngok kin, kan kun erik se mułangin kin, kunum 1,260 opu ba.

⁷ Pe nga, tonu epin konu ele, opu owundu tonu orum. Opu kin, enjel Maikel kin, eim nge enjel ok kin, ka wembii kundii owundu ei kin, opu enjing. Erik kin, nga ka wembii kundii owundu ei kin, eim nge enjel ombu kin, opu erik kin, to orung kindnjing; ⁸ ba enjel Maikel kin, eim nge enjel ombu kin, opu dinga erik molk kin, ka wembii kundii owundu ei kin, eim nge enjel ombu, to mani kindnjing. Yi erangin kin, ka wembii owundu kin, eim nge enjel kin, tonu epin konu ele nga mulenjing mon. ⁹ Mularik kin, nga ka wembii kundii owundu ei, epin konu ele to mani kindnjing. Kindik kin, ka wembii owundu ei, kumb ok mołulum wembii embe Seisen, ei eim mei wumb pei kin, ek kend to ngopu eim pułwu mołum. Mołpu kin, nga ka wembii owundu ei kin, eim nge enjel pei ouni, to mani mei ele kindnjing.

¹⁰ Pe nga na nam piinj ni, ei epin konu ele, ek endi tor opu kin, yi nirim. "Pe sinim nge Gos eim sinim se orung sinim. Sipi kin, nga eim nge dinga ei, ya peni ele tor onum. Opu kin, pe Gos eim nge dinga king mołpu kin, sinim andan topu ngonum. Ngopu kin, pe eim nge kindim wu Kraisi ei, eim dinga sinim andan topu ngonum ku. Ngopu kin, nimbił erang wu kis Seisen eim, sinim nge engin-

jpín noł ei, ek nipi ngopu elim ei kos piipi elim. Erpi kin, pe ei eim, Gos eim kumb ele, epin, tinga, kunum kunum kos piilim; ba pe, eim epin konu ele, to tor kindan-gin kin, mei ele mani orum. ¹¹ Opu kin, nga sinim nge enginjpín noł, en enim nge dinga ei, kung siip-siip wał mił wu ei eim Kraís nge miyem ele, dinga sinjing. Sik kin, nga ek keimi ni tor kindnjing ele nge, en enim opu orung wu ei, to mani kindnjing. Kindik kin, nga eim en enim, Gos nge kongun ei erik puk kin, en enim mei ele oł ei, noman to piinenjing mon; ba wiik to mułangin kin, opu orung wumb ei, en enim to kundnjung. ¹² To konduk kin, tonu epin konu ele, wumb molk kin, no pek enmin wumb ei, en enim ka piingii. Ba ya mani mei ele kin, ep noł kin, wumb ei, en enim ei piik kin, kun erik mułngii! Molk kin, oł embin tui ei, enim kin tonu omba enim. Erpi kin, Seisen ya mani enim kin orum. Opu kin, nga eim noman kun pinerang kin, dup mił nop tonu orum. Nimbił erang eim pi-inim ei, eim nge kunum pei tangpi, simba pinalim.

¹³ Pinerang kin, pe nga, ka wem-bii owundu ei, eim noman to pi-inim ei, eim to mani mei ele kind-njing pim. Peng kin, pe nga, eim amb ei kangi endi mengim amb ei, eim bułun topu kin, se endrim. ¹⁴ Se endrim; ba Gos amb ei, eim kei du owundu kong tał mił ngang kin kapli eim bur ni pupu kin, mei wii salim wumb mulenjing konu ele purum. Pang kin, konu ele, eim kuni ngok kin, kan kun erik se mułangin kin, kung ngii tek-liki nga tongnde om; ba ka wem-bii owundu ei, opu kin, tumbii ni ermbe ei, eim kapli enermba mon. ¹⁵ Enarpi kin, nga ka wem-bii owundu ei, eim gupu ele, noł owundu mił, endi erang kin topu tor orum. Opu kin, ei erang to

pupu kin, amb ei pum konu ele, ekii se purum. Pupu yi erang kin, amb ei, noł to simba ni eririm. ¹⁶ Eririm; ba mei ele erpi kin, amb ei paki turum. Tang kin, pe noł ei, ka wembii owundu gupu ele orum ei, mei eim gupu aki topu se, olt kindpi kin poru nirim. ¹⁷ Neng kin, pe nga, ka wembii owundu ei, eim amb ei kin, noman kis peng piyang kin, dup mił nopolu tonu orum. Opu kin, pe eim pupu kin, amb ei nge kingam noł kopur kin, opu ermbii ni piirim. Piipi kin, kingam noł ei pei en enim, Gos lo ek pei ekii silmin. Nga Jiis eim ek ei, ni tor kindik kin, wumb ngok kin, en enim eim kin, ekii silmin. ¹⁸ Pe nga, ka wembii owundu ei, eim ep noł wer ele, angpi mułum.

13

Epi Simbii Tał Tonu Onjukł

¹ Pe na nam kenj ni, epi sim-bii owundu endi, mer ep noł ele, tonu opu kin, tor om. Opu kin, kung simbii ei, girman engki pim; nga peng embił angil orung nga tał pirim. Nga girman engki ele, king nge peng kon engki ele, tonu mułum. Mułang kin, peng ombu, embe kanim kanim mułum. Mołpu kin, embe ei pułe yi mił, Gos kin ek buł ambilk kanim kanim nik, mundnjung. ² Monduk kin, epi kung simbii owundu ei, na kenj ni, eim ngenj kui wusii sim-bii owundu mił, 'lepa,' niłmin ei, mombuł mombuł nopu pim. Pim simbii owumdu nge simb ele ei, ka owundu endi 'ber,' niłmin, ka simb ei yi mił pim. Pim kung simbii owundu nge gupu ei, yi mił epi kui wusii owundu kung endi, 'laiyon,' niłmin, ka ei gupu yi mił pim. Peng kin, epi kung simbii owundu ei, ka wembii owundu ni, eim nge dinga ei, ni ngum. Ngopu kin, eim mołpu, king mił tep erim ka wem-bii owundu nge konu ele, nga epi

ei, 'Nim molkun kin, tep erii,' nim; nga eim dinga owundu ei, epi sim-bii ei nga ngurum. ³ Ngopu kin, pe epi sim-bii ei, eim peng ambil endi to kundnjung; ba tunjung konu ele kis moŀpu kin, erii erpi pim ei, nga kulii erpi kin, ka sim. Seng kin, mei ele wumb pei ei kanik kin, puku sik kin, noman ak to piik kin, epi sim-bii owundu ei kin, ekii sik pun-jung. ⁴ Puk kin wumb pei en enim ka wembii owundu ei kin, men tok erik, ngunjung. Ngok kin, nimbil erang ka wembii owundu ei, eim dinga ei, epi kung sim-bii owundu ei ngurum. Ngok kin, nga en enim yi ku, epi kung sim-bii owundu ei kin, men tok enjing ku. Erik kin, ei yi ninjing, "Wumb endi epi kung sim-bii owundu ei miŀ endi molaŀim mon. Nga wumb endi epi kung sim-bii owundu ei kin, opu ermba endi molaŀim mon ku.

⁵ Pe nga, Gos kan wiik tang kin, epi kung sim-bii owundu ei, gupu ele ek kanim kanim dinga nipi kin, nga Gos kin ek buŀ ambilpi ek kis nim; ek ei kis mendpiŀ nim. Nipi kin, nga eim dinga owundu nga sipi, pepi pang kin, oi 42 opu purum. ⁶ Pupu kin, kung sim-bii owundu ei, eim gupu aki topu kin, Gos kin nipi kis mondpu kin, nga Gos eim embe kin, nga Gos eim no pepi moŀum konu ele kin, nga tonu epin moŀmun wumb ei kin, yi ku nipi kis mundrum. ⁷ Mondpu kin, nga Gos eim kanpi wiik tang kin, kung sim-bii owundu ei, Gos nge oŀ kun wumb kin opu eririm. Erpi kin, Gos nge wumb kambpi mani kindang kin, top kindpi ei, eim dinga owundu sirim. Sipi kin, eim king miŀ tep erpi wumb tilap pei nin, nga mei orung orung wumb pei nin, nga ek kanim kanim paŀim wumb pei ei nin, nga ngenj kanim kanim paŀim wumb ei pei, king miŀ moŀpu kin, tep eririm. ⁸ Erpi kin, wumb pei ya mani mei ele moŀmun wumb ei, kapli epi kung

sim-bii owundu ei kin, men tok erik ngolmun. Ngok kin, wumb ei, Gos kumna kin, mei eririm wumb ei, en enim embe ele, mer wumb konj kunum kunum moŀulmun nge pipe mon ele pinalim. Pinerang kin, pipe mon ei, kung siipsiip waŀ miŀ, wu ei Kraiss, eim to kundnjung ei nge mon.

⁹ "Enim piingii! Pe wumb nii endi kom pim kin, kapli ek ei kom se piingii! ¹⁰ Pe wumb nii endi, kan ngungii nge pim kin, kapli wu ei kan ngungii! Ngok kin, pe nga wu endi, wu eipi endi tui jik kin to kundum kin, kapli wumb tui jik sik kin, wu ei to kundngii ku. To konduk kin, pe nga oŀ kanim kanim yi nge tonu om kin, kapli en enim Gos nge oŀ kun elmin wumb ei, enim dinga angk molk kin, nga pii gii dinga nik kin, ambil gii nik muŀngii!"

¹¹ Pe nga, na kenj ni, epi kung sim-bii nga endi mer mei ele, tonu tor orum. Opu kin, kung sim-bii ei, eim girman taŀ muŀum ei, kung siipsiip waŀ girman taŀ, miŀ muŀum. Moŀpu kin, nga ek tengim ei, ka wembii owundu ei miŀ, ek tengim. ¹² Tangpi kin, pe epi kung sim-bii ei, nga ekii se tonu orum. Opu kin, ei eim epi kung sim-bii owundu kumb se om, epi kung sim-bii ei kin, dinga owundu pei sirim. Sipi kin, dinga ei kin, eim kongun dinga eririm. Erpi kin, ei epi kung sim-bii owundu kumb se tonu orum nge, kumb ele eririm. Erpi kin, ekii se, tonu om epi sim-bii owundu ei, kongun dinga kind erpi kin, mei ele nin wumb pei erang kin, kung sim-bii kumb se tonu om ei eim kin, men tok enjing. Erik kin, epi kung sim-bii ei, okrii to kis erpi kin, to kundmba eririm; ba nga konj moŀum. ¹³ Moŀpu kin, pe nga epi kung sim-bii ekii se tonu om epi ei, jep oŀ owundu kis kanim kanim erpi kin, andan tum jep oŀ

endi, yi mił eim eririm. Erpi kin, nga wumb pei kumb ele, dup mił endi erang kin, tonu epin tor opu kin, mani mei ele orum. ¹⁴ Opu kin, nga Gos eim epi kung simbii ei, kanpi wiik tang kin, jep oł owundu kanim kanim erpi kin, epi simbii owundu kumb se tonu om ei, eim kumb ele erpi kin, andan tum. Tang kin, oł kanim kanim ele eririm ei, eim mei wu amb pei, ek kend topu ngurum. Ngopu kin, wu amb ombu kin yi nirim, “Enim kapli, epi kung simbii kumb se ei kin, ond kin kel tok erik kin, eim embe ambil tonu kindngii! Kindik kin, epi kung simbii ei, ok tui tok kundnjung; ba nga opu konj mołum. ¹⁵ Nga Gos eim kanpi wiik tang kin, kung simbii ei, eim pop kindang kin, ond mił enjing epi ei, kung simbii mił konj mołpu kin, ek tengim. Tangpi kin, pe nga yi ku ond mił kung simbii ei, eim erang kin, wumb kombur kung simbii mił epi ei kin, men tunenjing kin, kapli wumb ei to kundmba. ¹⁶ To kondpu kin, pe epi kung simbii ekii se tonu om epi ei, yi erang kin, epi mon endi, angil tunding erik min, nga endi mei embil ele erik kin, wumb pei yi enjing. Erik kin, ei embe pinerim wumb nin, nga embe pirim wumb nin, pei yi enjing. Erik kin, nga ku epi ei, pei sim wumb nin, nga epi pei sinerim wumb nin, nga wumb kongun wii elmin wumb nin, nga wumb mei embil ele kongun elmin wumb nin, ei pei, en enim mon ele, angil tunding min, nga mei embil ele, pimba nirim. ¹⁷ Nipi yi mił erang kin, wumb endi, epi kung simbii nge mon embe ele, mulerim kin, yi mił erang, kapli eim wumb ei kin, epi top enerngii mon. Nga eim epi, wumb top to erik kin, sinerngii mon ku.

¹⁸ Sinarik kin, sinim ek ei pii kun ermin! Nga wu endi noman ka pim kin, kapli wu ei, kung simbii

nge mon ei beltmba. Beltpi nimbil erang, mon ei wumb embe mił palim ei, 666 mon embe yi mił palim.

14

Wumb 144,000 En Enim, Golang Konj Endi Ninjing

¹ Pe nga na nam kenj ni, kung siipsiip wał mił wu ei, Krai eim Saiyon komung ele engim. Angpi kin, nga wu amb 144,000 pei, eim kin tep to angk mulnjung. Molk kin, kung siipsiip wał mił wu ei, Krai eim nge embe nin, nga eim Arim nge embe ei, wumb en enim mei embil ele, Gos eim pulum. ² Pe nga, na nam piinj ni, ei tonu epin konu ele ek mił mu nipi kin, tor orum. Opu kin, ei noł owundu topu kin, mu nipi elim mił, yi eririm. Erpi kin, nga yi mił, konu gur gali owundu nilim mił, yi nipi tor orum ku. Opu kin, nga epi mu nipi orum ei, piinj ni, ei giisa mił epi tangin kin, mu nilim mił, yi nirim. ³ Nipi kin, wumb ombu 144,000 en enim, Gos king owundu mołum konu peł kumb ele, golang konj endi nik kin, engnjing. Angk kin, en enim epi simbii kapil kapli konj mołum ombu nin, nga men tołmun wu num engki tał nga kapil kapli wu kei kumb ele angk kin, 144,000 pei, wumb ombu en enim, golang konj endi ninjing. Ninjing wumb ei, pei Gos eim mei ele wumb pei kin, sipi orung sirim. Sim wumb ei mendpil, golang konj endi ei piik kin, nik enjing; ba nga wumb eipi endi, golang ei piik kin, nik enerngii mon. ⁴ Pe nga wumb ombu en enim, amb ambil kin, oł kis penj mołum oł ei, endi enenjing wumb ei, en enim oł kun ka mendpil erik mulnjung. Mulnjung wumb ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Krai eim bii ni piipi pulum konu ei, wumb ei en enim, ekii sik pulmun. Pulmun wumb ei, Gos eim

mei ele wumb pei kin, sipi orung sirim. Sim wumb ei, Gos kin, eim kung siipsiip wał mił wu ei Kraiss eim nge tilap kumna ei, sipi orung seng mołmun. ⁵ Mołmun wumb ei, en enim ek kend endi, gupu ele tor onalim mon. Nimbił erang, en enim Gos king peł kumb ele, oł kun pinalim oł ei, endi pinalim mon.

Enjel Tekliki

⁶ Pe nga nanim kenj ni, enjel nga endi epin konu ele tonu kupu mandring ele, bur ni purum. Pang kin, ek ka kunum kunum pepi ba ek ei, ya mani mei ele wumb epi mulnjung ei, nipi ngumba nge sipirim. Sipipi kin, ei konu orung orung pei nge wumb nin, nga wumb tilap endeim endeim nin, nga ek kanim kanim endeim endeim nge wumb nin, nga wumb ngenj eipi eipi pei, nipi ngumba. ⁷ Ngopu kin, eim wii dinga topu yi nirim, “Enim Gos eim ekii sik kin, nga eim embe ambil tonu kindngii! Nimbił erang, Gos eim mei ele wumb kanim kanim kos piipi kin, mok topu ermba kunum ei, tangpi salim. Seng kin, enim Gos eim kin mong gopsing pii polk kin men tok erik ngungii. Nimbił erang Gos ei eim tonu epin konu ele nin, nga ya mani mei ele nin, nga ep noł ele nin, nga noł kulup to tang punum ei, Gos eim pei eririm.”

⁸ Pe nga, enjel endi kumb se pum enjel ei, ekii sipi, opu kin, ek yi nirim, “O Bapilon konu owundu ei, bok topu mani punum; keimi eim bok topu kis elim. Konu owundu ei erang kin, wumb tilap pei ei, amb ngunduk enmin oł ei, andan tang kin, dinga pepi pulum ei yi mił, eim wumb pei, noł wain dinga mił pulum noł wain ngang kin nunjung.

⁹ Pe nga, enjel endi nga, enjel tał punjngul konu ele ekii se opu kin, ek dinga kindpi yi nirim. “Pe

wumb nii endi, eim epi kung simbii ei kin, eim ond mił enjing gos ei, endi er mundjung epi ei kin, men tok erik kin, nga mon epi mei embil min, angil tundung ele erik kin, kapli wumb ei eim, Gos nge noł wain ei numba. ¹⁰ Numba noł wain ei, Gos eim nge popuł kis ngumba. Ngopu kin, nga Gos eim noł wain ei noł kin, si ende kindpi kin, ngunerim mon. Ba Gos eim noł wain dinga ei, popuł kis mendpił mił, bein topu kin, kumep kis ngumba. Ngopu kin, wu ei noł wain ei numba wumb ei, kapli Gos nge enjel nin, kung siipsiip wał mił wu ei Kraiss eim kin mułngii konu kumb ele, dup nok mułngii. Molk kin, ei kom ku muł er mołum ele, nok mułngii. ¹¹ Molk kin, pe dup nang kin, dup eskił ermba ei wumb ngenj kumbii kis ngumba ei, tonu kunum kunum minj pupu kin, mułmba kunum ei, wii mułngii ei, tangpi kin, emii pepi enermba mon. Enarpi kin, nga wumb ombu epi kung simbii kin, ond mił epi enjing gos kend endi kin, men tok erik ngunjung. Ngunjung wumb ei, mon embe sik enjing wumb ei, kunum kunum dup konu ele kumbii kis singii.”

¹² Yi mił erang, oł embin tui ei nge, tonu om kin, kapli Gos nge oł kun ka elmin wumb ei, dinga angk kin, Gos nge lo ek ei ekii sik kin, nga Jiisas kin pii dinga nik kin, er mułngii!

¹³ Pe nga na piinj ni, tonu epin konu ele ek endi tor opu kin, yi nirim. “Nim mon yi pulnjii” nirim. Nipi kin, “Wumb kombur pe koltmun wumb nin, nga kulngii wumb ei, Jiisas nge kongun elmin wumb ei, en enim ka piingii! Keimi yi ka piingii!” Gos Gui Ka yi nim, “Wumb en enim kongun dinga enjing ei, si kindik kin kor mułngii ei, en enim kongun dinga erik kin, kor mułngii! Nimbił erang en enim oł kun ka enjing oł ei, en

enim kin epin konu ele ekii se tonu olmun." Ol kun ka enjing ol ei, Gos epin konu ele molum ei, eim ol ei, ni piimba.

Ya Mani Mei Ele Kuni Pol Tonum Kunum Si Kulou Tungii

¹⁴ Pe nga na kenj ni, konu kupu kuru ele, wumb mi, epi endi multum ei, wu mi endi multum. Multum wu ei, ku gol king peng kon ei mi, endi peng ele mondpu kin, nga tui jik endi, angil ele ambilpi mulum. ¹⁵ Mulang kin nga enjel endi, men tolmun ngii ele, si kindpi anda pupu kin, wii dinga top kin, kupu kuru ele multum wu ei kin, yi nirim. "Nim tui jik sikin kin, mei ele kuni pol topu molum ei, sikin kin, kulou tunjii. Nimbi erang ya mani mei ele kuni pol top molum ei, tengnjii kunum salim." ¹⁶ Yi mi erang, wu endi, tonu kupu kuru ele multum ni, ei eim tui jik ambilpi sipi kin, kuni pol tonum kuni ei, tami topu sirim. Sim kuni ei, mei ele pei se kulou turum.

¹⁷ Tang kin, nga na kenj ni, enjel endi, Gos men tolmun ngii tonu epin konu ele tor orum. Opu kin, ei eim yi ku tui jik endi ambilpi multum.

¹⁸ Mulang kin, nga enjel endi, kulma kalmin konu ele, si kindpi kin tor orum. Orum enjel ei, eim dup tep ermaba nge dinga pirim. Peng kin, ei eim wii dinga topu kin, enjel endi, tui jik endi ambilpi multum enjel ei kin, yi nim. "Nim tui jik ei, sikin kin, nim na mani mei ele, ond mong wain pol topu molum ei, tami tokun kin, kulou tunjii. Tunjii kuni mong ei, pol topu poru nirim. ¹⁹ Yi mi erang, enjel ei, eim tui jik mi epi endi, mei ele kupis kapis nim. Nipi kin wain mong tengim ei sipi kin, kulou tum. Topu sipi kin, wain mong teningii elmin konu ele, olup to kindim. Kindpi kin, ei yi mi Gos nge popul kis owundu simba nge

konu ele kindim. ²⁰ Kindang kin, Gos nge popul kis owundu erang kin, wain mong teningii elmin konu ele, konu owundu torung konu ele, ambil sii tum. Sii tang kin, wain mong miyem si tolmun konu ele, nol kui owundu mi, pupu kin tor orum. Opu kin, miyem ei, su 200 mi konu turii mendpi pang kin, su angil orung mi mur sirim.

15

Enjel Angil Orung Nga Tal, Ol Embin Tui Kis Ele Angil Orung Nga Tal Embilnjing

¹ Pe nga jep ol owundu mendpi endi, tonu mu ele tor wang kenj. Kenj ni, Gos nge enjel angil orung nga tal en enim, ol embin tui owundu angil orung nga tal ei, wumb to kis ermaba nge sik kin, tu wujung. Tu wangin kin, ol embin tui ei minj mendpi, poru neng ei, Gos popul kis owundu ei, poru nimba ku. ² Pe nga na kenj ni, epi tor om ei, ep nol owundu kirapi mi, epi ele dup se ende kindik kin, enjing. Erik kin, na kenj ni, wumb opu erik kin, kung simbi owundu kin, eim ond mi epi enjing ei kin, nga eim embe mon pulnjung epi ei, wumb to mani kindnjing. Kindik kin, wumb ombu en enim, ep nol kirapi mi, pim konu wer ele angk mulnjung. Molk kin, Gos giisa mi epi ei ngang kin, wumb ei ambilk mulnjung. ³ Molk kin, Moses Gos nge kongun wu, golang nilim golang ei kin, kung siipsiip wal mi wu ei Kraisi ei eim nge golang ninjing. Nik kin, golang ei yi mi ninjing.

"Owundu, Gos Dinga Owundu palim. Nim en ol kanim kanim ombu ol ei, owundu ka wii mendpi palim. Nim wumb konu orung orung molmun wumb ei, king owundu molun. Nim ol kanim kanim elin ol ei,

keimi, nga kun ka mendpil palim. ⁴ Owundu wumb pei nim kin mandring molk kin, nim embe ambil tonu kindngii! Nimbil erang nim mendpil, ol kun ka minj elin nge pulwu molun. Wumb konu orung orung mul ol ele molmun wumb ei ok kin, enim embe ambilk men tok erik ngungii! Nimbil erang, nim ol kun ka minj elin ol ei, peni ele tor wang kin wumb pei kaninmin.”

⁵ Pe nga ekii se, na kenj ni, Gos nge men tolmun ngii mil konu ele Gos molulum paltng konu ka wii mendpil tuk molpu kin epin konu ele salim ei, aki owundu tang kin, kenj. ⁶ Pe nga Gos nge enjel angil orung nga tal ei, Gos nge men tolmun ngii mil konu ele, en enim ol embin tui owundu angil orung nga tal ei sik kin, anda onjung. Ok kin, en enim konduk kuru ka wii tilang erim konduk ei, kindik kin, nga ku gol ond kinemb mil endi tunjung epi ei, en enim pepil ele, kan kulk pendnjng. ⁷ Pendik kin, nga epi kapil kapli konj molulum epi ele, endeim molpu kin, enjel angil orung nga tal mulnjung konu ele enjel ei, ku gol ming ombu, angil orung nga tal ngurum. Ngang kin, Gos eim kunum kunum konj molulum pulwu ei, eim popul kis owundu ming ombu, piki topu pirim. ⁸ Peng kin, nga Gos nge tilang owundu ka wii kin, eim noman dinga owii ei erang kin, Gos men tolmun ngii mil konu ele, dup eskil mil epi ei, piki topu pirim. Yi mil erang kin, wumb endi, Gos men tolmun ngii mil konu ele, nirik onermba mil pirim. Pirim, kunum ele, enjel angil orung nga tal, en enim ol embin tui owundu angil orung nga tal ambilk kin, poru nimba kunum ei, kapli poru nirim.

16

Gos Eim Nge Popul Kis Ei, Ya Mani Mei Ele Wumb Kin Tonu Omba

¹ Pe nga na piinj ni, ek nipi, wii dinga topu kin, men tolmun ngii owundu ele, tor opu kin, enjel angil orung nga tal ngurum. “Enim puk kin, Gos nge popul kis ei, angil orung nga tal nge ming ei sipik kin, mani mei ele wumb molmun konu ele bein tei!” a nirim.

² Neng kin, kumb se enjel endi, eim opu kin, Gos nge popul kis ming ei, bein topu kin, mei mani ele kindim. Kindang kin, erii ni, erii dinga kis ei, wumb kung simbii nge mon embe pim wumb ei nin, nga wumb ond mil epi erik, men tok ngok enjing wumb ei kin, erii kis ei, wumb ei kin tonu orum.

³ Wang kin, nga enjel tal ei, eim Gos nge popul kis ming ei, bein topu kin, mani ep nol ele kindrim. Kindpi kin, nga nol ei, eim wumb kulkii miyem mil, tonu orum. Wang kin, nga epi kanim kanim mer ep nol konj mulnjung epi ombu ei, pei kolk kin, poru ninjing.

⁴ Nik kin, nga enjel tekliki nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, bein topu kin, mer nol ele nin, nga nol pirpir om konu ele kindrim. Kindang kin, ei nga miyem mil, topu kin, tonu orum.

⁵ Pe nga na piinj ni, enjel endi, eim nol ele tep elim enjel ni, ek yi nirim, “Gos nim wumb kos piikin, ngolun elin ei, ol kun ka palim mil elin. Nim ol kun ka wii mendpil er molulun; nga nim ok molulun nin; pe molun ku.” ⁶ Yi mil erang kin, wumb en enim Gos nge ol kun ka elmin wumb nin; nga Gos epi ekii se tonu omba piik nilmin wumb ei, to kundangin kin, miyem bein tok kindnjng. Kindik ei yi mil peng kin, Gos nim nol pirpir miyem tonu om miyem ei sikin kin, wumb kis ei ngan kin, nungii. Nungii ei,

en enim kumep kis kun silmin!”
 7 Pe nga, na piinj ni, tonu kulma kalilmin konu ele, ek endi ni tor kindpi kin, yi nirim. “Owundu Gos, nim dinga owundu palim! Keimi, nim kos piikin nikin elin ei, ei am keimi kun ka elin,” pa nim.

8 Pe nga, enjel kapil kapli nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, eni ele, bein topu kindrim. Kindang kin, Gos eim kanpi, wiik tang kin, eni ei, wumb dup dinga mil nurum. 9 Nang kin, eni dup ei, mul owundu eririm. Erpi kin, wumb ei, nopo kis mundrum. Mundang kin, wumb ei, Gos nge embe ek bul embilnjing; ba Gos nge dinga ei, kapli ol embin tui kis ei, to mani kindilang; ba en enim noman ele, to ak tunarik kin, Gos nge embeambil tonu kindnenjing mon.

10 Pe nga enjel angil orung nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, kung simbil nge king pel ele, bein topu kindrim. Kindang kin, wumb kung simbil nge, ek ekii sik mandring puk mulnjung wumb ei, konu emii pirim. Peng kin, Gos nge kumep kis wumb ei sinjing. Sik kin, en enim gupu anmbil kongk mulnjung. 11 Molk kin, nga en enim tonu epin konu ele Gos kin ek ngok enjing. Erik kin, nimbil erang en enim ngenj kumbii sik kin, nga ngenj erii erpi erim konu ele, en enim ol yi mil enjing; ba en enim ol kis enjing ol ei, bul ngok si kindnenjing mon.

12 Si kindnarik kin, nga enjel angil orung nga endeim ei, eim Gos nge popul kis ming ei, nol owundu, ‘Yupresis Nol,’ nilmin nol ele, bein topu mani kindrim. Kindang kin, nga nol ei, eim jenjip kep er poru nim. Ol yi mil erang kin, wu king kopur, al eni tonu olum ele, omba nge er kun eririm. 13 Erpi kin, nga na kenj ni, gui kis tekliki ei, dok mil ei, mer ka wembii kis nin, kung simbil owundu

nin, ek kend ni tor kindilim wu epi ei nge gupu ele, gui kis dok mil, tor onjung. 14 Onjung gui kis epi ombu, en enim gui kis mendpil. Nga en enim jep ol ei nge, kanim kanim elmin. Erik kin, pe gui kis tekliki en enim, tor ok kin, king konu mei ele orung orung pei, puk kin, se ende kindik kin, Gos Owundu noman dinga ei, owundu peng kin, kunum owundu tonu omba kunum ele, wang kin, owundu erngii.

15 “Piingii! Na Jiisas waning wu mil, kapli orung ombii. Op kin, wumb nii endi, eim or pinarpi kin, nga konduk kun ka kindpi kin, nga eim ngenj ele, wii endnermba. Endnarpi kin, kapli eim wumb eipi kin singambil sinarpi kin, yi erpi endim kin, kapli eim ka piipi mulmba.”

16 Pe nga, gui kis tekliki en enim, king ombu si ende kindik kin, Eipru ek endi embe, ‘Armakeron,’ nilmin konu ele, kulou tunjung.

17 Kulou tok kin, nga enjel angil orung nga tal nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, bein topu kin, konu pop ele kindrim. Kindpi kin, nga ek endi, tonu king pel ele molpu kin, men tolmun ngii owundu mil konu ele, ni tor kindpi kin, yi nirim. Nipi kin, kapli, ol ei poru nirim,” pa nim. 18 Neng kin, nga konu kumb kinang erpi kin, tilang erpi kin, ek tengim. Tangpi kin, ei konu gur gali nipi kin, nga konu kopu owundu topu kin, mei olup olup eririm. Erpi kin, nga wumb er mundrum kunum ei, konu kopu endi, yi mil ok, tunaam mon. Ba kunum ele, konu kopu owundu kis mendpil topu kin, mei pei olup olup eririm. 19 Erang kin, nga konu owundu Bapilon ei, tuk gurpu kin, konu tekliki mil seng kin, wumb mulnjung ei, to kis erpi kin, nga konu owundu mei ele orung orung pei to kis eririm. Erpi kin, Gos eim Bapilon ni, konu

owundu ei piirim. Piipi kin, oł yi erang kin, noł wain mer noł nołmun ming ele multum. Multum noł wain ei, Gos nge popuł kis ei, Bapilon konu owundu ele, nok poru ninjing. ²⁰ Poru nik kin, nga konu kembis kembis ombu pei am purum. Pang kin, nga konu komung pei pupu kin, poru nimba ku. ²¹ Poru neng kin, nga konu kumb dindaming owundu ombu, embin elim ei kopii kon owundu mił, dindaming endeim endeim ni, embin yi mił eririm. Erpi kin, nga tonu kupu muł konu eł, mani opu kin, wumb mulnjung konu ele orum. Opu kin, nga wumb en enim, Gos kin ek ngok kin, ek kis ninjing. Nimbił erang, dindaming owundu ombu, mani konu ele, wangin kin, am oł embin tui kis owundu mił, tonu opu kin, wumb pei to kis eririm.

17

Oł Kis Elim Amb Ei Kumep Kis Silim

¹ Pe nga enjel angil orung nga tał nge enjel endi, ming endi ei ambilpi sipi kin, na kin opu kin, ek ekin topu kin, yi mił nirim. Nipi kin, “Nim ya wan kin, na nim amb wakin oł kis elim amb mił, Bapilon konu owundu ele, noł pei ele mołum amb ei, eim kumep kis owundu simba nge elim. Erpi kin, oł ei nge, na nim kin andan top kin, ngumbii end. ² Erip kin, nga ya mani mei ele, wu king kopur pei, amb mił Bapilon konu owundu ei kin, oł kis kanim kanim ombu, eim kin enjing. Erik kin, nga wumb ya mani mei ele, konu orung orung wumb pei, en enim amb ei kin, oł kis enjing ku. Erik kin, noł wain mił, nok kin, wulu mił pang kin, en enim noman ele oł kis pei yi erik mulnjung.

³ Molk kin, pe Gos nge Gui Ka ei, na kin dinga ngopu kin, na si mengpi kin, wumb mulenjing

wii sim konu ele sipilim. Si pang kin, pe na kenj ni, amb endi, eim tonu kung simbii kundii endi, pim konu ele multum. Mołpu kin, nga kung simbii kundii ei, eim mon embe kanim kanim ei, eim ngenj ele, piki topu multum. Multum mon kanim kanim ei, Gos kin ek buł ambilpi mundrum. Mundrum kung simbii ei, eim nge peng ei angil orung nga tał pirim; nga girman ei nge, engki pei pirim. ⁴⁻⁵ Peng kin, nga amb ei, eim konduk kundii mendpil nin, kundii mił king kindilim endi kindpi kin, nga ku gol mił epi ei kin, nga kom ku ka wii nin, nga biis ka wii ka wii ei, ku owundu pułum ku epi ombu ei kin, ngenj ele tałpi pendrim. Pendpi kin, nga amb ei, eim angil ele kenj ni, noł ming endi ku gol kin, oł kis kumun ngum epi ei, Gos ningil ele, pei piki topu pirim. Pang kin, nga oł kis penj nin, oł kis wu amb nguduk elimin oł ei, ming ele piki topu pirim. Peng kin, amb ei eim mei embil ele, mon endi poł pendim pirim. Pirim mon ei, ek ekin endi pirim. Pirim mon ei yi mił, Bapilon konu owundu ele amb ei, oł kis mam arim pendpi elim. Erpi kin, nga oł kis ei, amb ei wumb kin, mei konu ele orung orung pei, mam arim pendpi kin oł kis owundu elim. ⁶ Elim amb ei, eim Gos nge wumb to kondpu kin, nga Jiisas kin pii gii nik kin, eim ek ni tor kindik enjing wumb ei, to kundrum. To kondpu kin, nga amb ei, wumb ombu nge miyem nopu kin, wulu pang kin multum. Mulang kin, na oł ei kanip kin, puku sip kin, tungu enj muls.

⁷ Ba pe nga, enjel endi, na kin kii sipi kin yi nirim, “Nimbił erang nim noman embin tokun piin? Kapli na nim kanip kin, epi koi er palim epi ei, pułe nip kin, nim ngumbii end. Erip kin, ei amb oł kis er andilim ei nge, ek pułe nimbii end. Erip kin, nga kung

simbii epi ei nge, peng embil ei angil orung nga ta; nga girman epi ei nge, engki pei palim epi simbii ei, eim amb ei sipirim. ⁸ Si pang kin, nga kung simbii epi ei, nim kan epi ei, eim kunum ok endi, eim konj multum. Ba pe eim molalim. Mularip kin, ekii se, sip pinaim tukpu ele, si kindpi kin, tor opu kin, tonu omba. Opu kin, kung simbii ei, am ba. Pang kin, pe wumb kombur en enim, ya mani mei ele, muljung wumb kopur, Gos mu! mei eririm kunum ei, eim wumb embe, mon mi! epi kunum kunum konj molulum ei, pulerim wumb ei, en enim kung simbii mi! epi ei, kanik kin, en enim noman embin to piingii. Nimbil erang ok, kung simbii mi! epi ei multum; ba pe molalim. Mularpi kin, nga ekii se, tonu omba.

⁹ Wang kin, kap! pe wumb nii endi, eim noman ka pim kin, eim kap! epi ei piipi kin, kun ermba. Erpi kin, nga peng ei angil orung nga ta! ei, yi mi! komung owundu angil orung nga ta! pirim. Peng kin, nga amb ei, eim komung angil orung nga ta! pim konu ele, tonu multum. ¹⁰ Mo!pu kin, nga ei yi mi! ku, peng angil orung nga ta! ei, ei yi mi!, king angil orung nga ta! mi!, andan to!um. Tang kin, king angil orung am puk kin, poru ninjing. Nik kin, nga king endi pe mo!um. Mo!pu kin, nga king endi, tonu onerim mon; kolu! enim. Erang kin, ekii se tonu omba kunum ei, eim kunum aninga kopur mo!pu kin, poru nimba ku. ¹¹ Yi mi!, pe nga kung simbii ei, ok multum; ba pe eim molalim mon. Mularpi kin, kung simbii ei, angil orung nga tekliki mi! king ei, angil orung nga ta! nge king ende mi! muljung; ba pe king ei, am pupu kin poru nimba.

¹² Nipi kin, nga kom girman engki ken ei, yi mi! king engki mi!, ba

en enim king nge dinga ei sinenjing. Sinarik kin, nga ekii se, en enm kung simbii kin ouni, king nge dinga ei singii. Sik molk pangin kin, king engki ei, eni aninga kopur king, kung simbii kin ouni mulngii. ¹³ Molk kin, king engki ei noman ende sek muljung. Molk kin, nga en enim nge dinga nin, noman dinga ei, en enim kin pirim. Peng kin, en enim nge dinga ei, kung simbii ei ngunjung. ¹⁴ Ngok kin, king engki nin, kung simbii ei, kung siipsiip wa! mi! wu ei, Krai eim kin opu erngii. Erangin kin, kung siipsiip wa! mi! wu ei, Krai ei eim kung simbii nin, king engki ei, to mani kindmba. Nimbil erang kung siipsiip wa! mi! wu ei Krai ei, eim wumb owundu nge Owundu molulum. Mo!pu kin, nga eim mei wumb king pei ei nge king molulum. Mo!pu kin nga wumb eim kin molk kin, eim nge ek ekii sik elmin wumb ei, eim nge wumb nipi mondrum; nga wumb ei eim ek keimi ekii sik elmin wumb ei, kung siipsiip wa! mi! wu ei Krai kin, tep tok opu enjing ei, dinga kindik enjing.

¹⁵ Erik kin, nga enjel ei, eim ek yi ku nipi kin, na ngurum. Ngopu kin yi nim, "Pe no! ei, nim kan no! ei, amb o! kis elim amb mi! ei, eim tonu mo!um no! ei, wumb mei konu ele orung orung wumb nin, nga tilap eipi eipi pei kulou tok mo!mun wumb nin, nga wumb ngenj eipi eipi nin, nga ek kanim kanim pim wumb ei, kulou tok mo!mun. ¹⁶ Molk kin, pe girman engki ei king engki mi! epi ei, nim ken ei kin, nga kung simbii epi ei kin, se ende puk kin, amb o! kis elim amb mi!, konu owundu ei kin, kis piik kin, opu orung erik ngunjung. Ngok kin, pe en enim amb mi! ei, eim to kis erik kin, eim epi konduk nin, epi ei to piltan tok kin si kindngii. Si kindik kin, nga en enim amb ngenj ei nok

kin, nga ngenj sik kin, dup konu ele kelngii. ¹⁷ Kalk kin, yi mił pe, Gos eim erang kin, en enim noman tuk ele mułang kin, noman ende sek kin, Gos eim noman ele piim mił oł ei mił, erik tonu kindnjing. Kindangin kin, oł endi enjing ele, kung simbii mił epi ei, en enim noman dinga ngangin kin, tep elim. Yi er mułangin kin, nga Gos nge ek nirim mił, keimi tonu orum.

¹⁸ Opu kin, nga amb ei, nim ken amb mił ei, Bapilon konu owundu mił seng kin konu ya mani mei ele, konu orung orung wumb nge king eim tep elim.

18

Bapilon Konu Owundu Kis Mołpu Kin Poru Nim

¹ Pe nga ekii se, na kenj ni, enjel nga endi, ei tonu epin konu ele tor opu kin mani orum. Opu kin, nga ei eim noman dinga owundu mendpił pirim. Peng kin, eim tilang ka wii ei, ya mani mei konu ele pei tilang eririm. ² Erpi kin, nga eim ek dinga nipi yi nirim, “Nga Bapilon konu owundu ei, mani pupu kin, kis mołpu kin, si kindrim. Si kindang kin, Bapilon konu ei, gui kis kin, kun ka pinalim oł ei, piki topu multum. Mołpu kin, nga gui kis penj mułum nin, nga kei kis penj mułum nin, kei kis mendpił ei, pei eim kin mołmun. ³ Molk kin, nimbił erang konu orung orung wumb pei, Bapilon konu owundu ele kin, oł kis kanim kanim enjing ei yi mił, en enim Bapilon konu ele kin, noł wain dinga mił ei nunjung. Nok kin, nga ya mani mei ele wu king ei, eim amb oł ka elim amb ei kin, oł kis elim oł ei, ouni ni enjing ku. Erik kin, nga ya mani mei wumb kongun kanim kanim elim wumb ei, amb eim kin kongun yi erik kin, ku pei sik kin kongun owundu erik kin, oł kis kanim kanim yi

enjing. ⁴ Erik kin, nga na piinj ni, ei tonu epin konu ele, ek eipi endi yi nirim,

“Na nge wumb, enim amb oł kis elim amb mił konu owundu ei kin, si kindik kin, tor wei! Mon pim kin, enim oł kis elim amb ei kin, oł kis erim ei, yi ku erngii. Nga mon pim kin, enim amb eim nge oł kis erim ele nge, enim kumep kis singii. ⁵ Yi mił, eim oł kis elim oł ei nge, am ei tonu pupu kin, epin konu ele mił, kapli er palim. Peng kin, nga Gos amb ei, eim oł kis kun pinerim oł eririm ei, Gos piłim. ⁶ Yi mił nga, amb ei, eim oł kis elim mił, enim yi mił ku, kumep kis orung kindik kin, ngungii. Ngok kin, nga eim oł kis kanim kanim pei, se ende kindpi, erim ei, yi mił ku, enim eim kin kumep kis ei, pei se ende kindik kin, eim kin ngungii ku. Ngok kin, pule ei yi mił, eim noł wain dinga kis sipi kin tengingii erim yi mił, enim eim kin kumep kis ming ele, tengingii erik kin, noł wain dinga kis mił ngangin kin, numba. ⁷ Nopu kin, nga amb ei, eim embe ambii tonu kindpi kin, nilkeng sipi kin, oł kis kanim kanim pei elim. Yi mił ku, enim eim kin ngenj kumbii kis owundu ngungii. Ngok kin, kapli eim oł kis erpi kin, nilkeng sim mił ngungii. Ngok kin, enim eim kin erangin kin, ngenj kumbii pei sipi kin, ke dinga nimba. Nipi kin, eim noman tuk ele eim yi ni piłim. ‘Na nam kuin mołup kin, kuin peł ele moł,’ yi ni piłim. ‘Piipi kin, nga na nam amb endi, wam kułang kin, wii mołum ei, yi mił mulermbii. Mularip

kin, eŧe nge, noman embin ei, na kin tonu onerang kin, na ke ninerbii mon,' pa yi nirim. ⁸ Nipi kin yi miŧ erang, oŧ embin tui kanim kanim pei eim kin kunum endeim tonu omba. Opu kin, oŧ embin tui ei, wumb pei kuŧangin kin, wumb pei ke dinga wii nengin kin, nga kuni owundu simba. Seng kin, ekii se dup owundu kis, Bapilon konu owundu pei nupu kin, poru nimba. Yi miŧ, Gos Owundu ei, eim dinga owundu kis paŧim ei, Bapilon konu owundu eŧe, kumep kis ngopu kin, kos piipi kin, mok topu ermbea."

⁹ Pe nga, ya mani mei eŧe wu king ombu, amb ei kin oŧ kis erik kin, nga king wu ombu, en enim nilkeng kanim kanim sik kin, eŧmin. Erik kin, yi miŧ king wu ombu, amb ei, konu owundu Bapilon ei, dup nupu kin, eskil erang kin, kanik kin, ke nik kin, pepil eŧe kepil tok kin, yi eŧmin. ¹⁰ Erik kin, nga amb ei, ngenj kumbii owundu kis seng kin, en enim mund mong erik kin, en enim konu turii eŧe angk kin, yi ninjing. "Sin kaimb siŧmin, Bapilon konu owundu ei, sin kaimb siŧmin. Nim konu owundu kis dinga saŧim. Seng kin, nim eni endeim mendpil ei, nim oŧ kis en eŧe nge, kumep kis nim kin tonu orum."

¹¹ Pe nga, ya mani mei eŧe wumb, kongun owundu erik kin ku nin epi pei sik erik kin, moŧmun wumb ei, amb ei nge piik kin, ke nik kin, noman embin tang kin, piik moŧmun. Nimbiŧ erang wumb en enim nge epi ka ei nge, amb ei nga top enermba mon. ¹²⁻¹³ Enarpi kin, nga wumb nii endi, eim kapli ku gol ni, ku silpa nin, kom ku ka wii ei nin, nga kom ku miŧ epi endi, biis mong ku tonu pendik kin, singii epi nin, nga konduk kuru ka

wii nin, nga konduk kundii miŧ, kanim kanim ei nin, nga konduk ka wii mendpil ei nin, nga ond kanim kanim mur ka wii toŧum ond ei nin, nga epi kanim kanim pe ombu, kung elepenj girman sik eŧmin ei nin, nga ond ku owundu top eŧmin ond ei nin, nga kapa nin, nga ain nin, nga kom ku mon saŧim ku ei nin, epi singin mur ka wii toŧum epi taŧ, kuni eŧe kindiŧmin ei nin, nga dup kiŧangin nupu kin, mur ka wii toŧum epi ei nin, nga kanim kanim kopung mur toŧum nin, nga mur ka wii toŧum epi ei nin, noŧ wain nin, nga kuni kaŧiŧmin kopung nin, nga kuni plawa nin, kuni wiis nin, nga kung kou nin, nga kung siipsiip nin, nga kung os nin, kung os keris nin, epi ko wuk sipik kin, kongun wii eŧmin wumb nin, epi ombu pei yi kapli top er nga sinerngii mon! ¹⁴ Nga kongun owundu erik kin, ku owundu siŧmin wumb ei, amb eim kin ek yi ninjing, "Nga epi ka kanim kanim nim simbii ni piikin kin, noman to piinjii epi ei, nim sinenjii mon; am ba. Pang kin, nga epi kanim kanim pei ku tonu pendik kin, sin epi ei nin, nga epi ka wii ngenj moke en epi ei, am pupu kin, poru nirim. Nipi kin, nga wumb nim kin, epi ei ngenj eŧe peng kin, kinerngii mon!" ¹⁵⁻¹⁷ Kinarik kin, wumb ombu en enim kongun owundu erik kin, ku sik eŧmin wumb ei, en enim konu owundu eŧe, kongun erik kin, en enim ku nin epi pei sinjing. Sik kin, nga en enim konu turii angk mulnjung. Molk kin, nimbiŧ erang wumb ei, en enim amb ei ngenj kumbii sinim ei, kanik kin, mund mong eŧmin. Erik kin, pe en enim ke nik kin, noman embin to piik kin, erik molk kin en enim ek yi ninjing, "Nim kaimb siŧmin, nim kaimb sipin kin, konu owundu eŧe ngoŧmun. Ngok kin, ok amb ei, eim alap kuru ka wii

kindpi kin, nga alap kundii kanim kanim talpi kin, eim ku gol nin, kom ku ka wii nin, biis ka wii nin, epi ku owundu pukum epi ei, ngenj ele moke erpi mundrum; ba eni endeim ele, epi ombu pei er kis mondpu kin poru nirim.”

Nipi kin, pe noŀ kanu nin, nga noŀ kanu masin ambililim wu nin, nga noŀ kanu ele kongun elmin wumb nin, nga noŀ kanu ele top erik kin, konu eipi pungii onjung wumb ei nin, nga ep noŀ kongun erik kin, ku sik elmin wumb ei nin, en enim konu turii mendpil angk molk. ¹⁸ Mol k kenjing ni, konu dup nopu kin, eskiŀ erang kanik kin, en enim ke dinga nik kin, yi ninjing. “Bapilon konu owundu salim! Yi miŀ, konu eipi endi sinaŀim mon!” ninjing. ¹⁹ Nengin kin, pe en enim mei kulman ei, sik kin, en enim tonu peng ele kindnjing. Kindik kin, nga en enim ke nik kin, noman embin to piik yi ninjing, “Kaimb silmin! Kaimb silmin! Bapilon konu woundu ei, dup nonum ei, sin kaimb silmin. Sik kin, konu owundu ele, am wumb pei en enim, noŀ kanu nin, epi ei ep noŀ ele wumb kom ku nin, epi kanim kanim pei sirim. Sipi kin, nga eni endeim mendpil ele, konu owundu ei, kis moŀpu kin, poru nirim.

²⁰ Pe ei tonu epin konu ele wumb ka piingii! Nga Gos nge pii gii wumb nin, nga Gos nge kongun elmin wumb nin, nga Gos nge ek ka ni tor kindilmin wumb nin, ei pei en enim amb ei, nipe oŀ endi elim konu ei, Gos kos piipi kin, kumep kis ngum ele, ka wii piinjing.

²¹ Pe nga enjel noman dinga palim enjel ei, eim kom ku owundu ei, ko wupu kin, tonu sipi olkup topu kin, mer ep noŀ ele mani kindrim. Kindpi kin, nga eim ek yi nirim, “Oŀ yi elim ei, yi miŀ ku, Bapilon konu owundu ei, olkup dinga to kindang kin, wumb nga

kinerngii mon! ²² Nga golang nik nin, giisa tok elmin ei nin, mingaŀ miŀ epi ei nin, beli miŀ epi ei ke nilim ei, nga nim amb miŀ konu owundu ele, wumb nga piinerngii mon! Piinarik kin, nga kongun kanim kanim elmin wumb endi, nga nim Bapilon kin, kur kan sinerngii mon! Nga kom ku owundu endi wiis ele, si pok pok erang kin, ek tangnim yi miŀ endi, nim amb owundu miŀ ei kin, ek tingang piinerngii mon ku! ²³ Nga dup jep endi nopu kin, tilang erang enim ei, nim kin nga yi miŀ, endi kinerngii mon! Nga kangii amb simba min, ambii wu ba elmin oŀ ei, nga endi nim kin, nga piinerngii mon! Piinarik kin, yi miŀ, ok nim nge wumb kongun owundu erik kin, ku sik elmin wumb nin wu ombu, en enim noman dinga owundu ei, ya mani mei ele, konu orung orung pei peng kin, mulnjung. Mol k kin, nga nim kunj men, ek kend tokun kin, ngan elmin oŀ ei, enim ya mani mei konu ele orung orung pei wumb kin, yi elin.”

²⁴ Nga Bapilon konu owundu to kis mundrum. Nimbii erang, Gos nge ek ka ni tor kindilmin wumb nin, nga Gos eim nge pii gii nik kin, oŀ kun elmin wumb pei ei nge, miyem ya mani mei ele konu owundu ele mulang kin, kan sinjing. Sik kin, wumb nii endi, en enim ya mani mei ele, tok kundnjung wumb ei nge miyem ei, nim Bapilon kin, kan sinjing ku.

19

Gos Nge Wumb Bapilon Konu Owundu Dup Nopu Kis Elim Ei Ka Piinjing

¹ Nga ekii se, ei na piinj ni, ei tonu epin konu ele wumb pei miŀ molk kin, ek tangk kin, wii dinga tok molk kin, en enim ek yi ninjing, “Gos nge embe ambii tonu kindilmin. Sinim nge Gos ei, eim

sinim sipi orung sim. Nga eim nge tilang owundu palim. Nga eim dinga owundu palim ei, Gos eim nge mendpil palim. ² Peng kin, yi mil Gos eim kos piinim ei, am kun ka nin, keimi mendpil piilim. Piipi kin, nga amb ol kis elim konu owundu ele, amb mil ei, eim mei ele wumb kin, ol kis erpi kin, to kis elim. Erang kin, Gos eim amb mil ei kin, kos piipi ngurum. Ngopu kin, nimbil erang amb ei, eim Gos nge kongun wumb ei, to kundrum. Kundang kin, Gos eim kumep kis ele, konu ei amb mil konu ei kin ngurum. ³ Ngopu kin, wumb pei en enim, nga wii dinga tok kin, yi ninjing, “Gos nge embe nga ambil tonu kindamin! Dup eskil Bapilon konu owundu ele nopo kin tonu kunum kunum purum.” ⁴ Pe nga men tolmun wu num wumb engki ta, nga kapil kapli ei nin, nga konj molumun epi kapil kapli ei nin, en enim Gos king pel kumb ele, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polk kin, Gos kin men tok ngok kin, yi ninjing, “Ei keimi! Sinim Gos nge embe ambil tonu kindamin!”

⁵ Pe nga, Gos king pel ele, ek nipi kindang opu kin, yi nirim. “Sinim nge Gos ei, eim embe ambil tonu kindamin! Enim Gos nge kongun wumb pei nin, nga wumb num nin, nga wumb kembis nin, nga enim Gos kin mund mong erik kin, eim kin ekii sik kin, enim pei, Gos nge embe ambil tonu kindngii!”

⁶ Pe nga na kom se piinj ni, wumb pei kulou to molk kin, ek tengnjing ei, nol kulup ek tangnim mil nin, nga konu gur gali dinga nilim mil ek tengim. Tangpi kin, na piinj ni, en enim ek yi ninjing, “Gos nge embe ambil tonu kindamin! Owundu ei, sinim nge Gos, eim dinga wii mendpil peng kin, eim sinim nge king tep er molum.”

⁷ Pe sinim noman ka sepin nin, noman ka ka piipin kin, Gos Owundu molum ei, eim embe ambil tonu

kindamin! Nimbil erang, Gos nge kingam, kung siipsiip wal mil moļu kin, amb mil simba kunum ei, tonu orum. Opu kin, nga amb ei, pii gii ninjing wumb ei, eim wu ba nge konduk kindpi kin, er kun er moļu kin, poru nirim. ⁸ Nipi kin Gos amb ei, eim konduk am ka wii ngang kindpi kin, er kun er molum konduk ei, am kuru nin, konj ka wii salim ei, ol kun ka elmin. Erik kin, ol yi mil erim ei, Gos nge pii gii nilmin wumb ei, ol kun ka ol yi mil elmin.”

⁹ Erik kin, nga enjel ek yi nipi kin, na ngurum, “Mon, yi mil pulii! Wumb nii endi en enim, Gos kingam eim kung siipsiip mil moļu kin, amb simba nge kuni nungii nge nipi kin, wii topu kin, tu wum wumb ei, ka piik mulngii!” Nga enjel ei, na kin yi nim, “Gos nge ek ei, ek keimi mendpil palim.”

¹⁰ Pe nga na enjel simb ele, kan mani kanip men tumbii enj; ba eim ek yi nipi na ngum, “Nim yi enerii mon! Na nam, nim nge angnim nol kin, nim kongun ende wu mo. Moļu kin, na enim kin, Jiisas nge ek keimi ei, ambil gii nik mołmun. Molk kin, pe Jiisas ek keimi ei, Gos nge Gui Ka epi ei, Jiisas nge ek ka wii ni tor kindilmin ende mil mołmun. Molk kin, nim Gos kin men tokun kin, eim embe ambil tonu kindnjii!”

Wumb Endi Tonu Kung Os Kuru Ele Ap To Mulum

¹¹ Pe nga, na kenj ni, tonu epin konu ele aki topu sirim. Sipi kin, konu ele kung os kuru endi multum. Moļu kin, pe kung os ap tolum wu ei, eim embe Pii Gii Nilim Pulwu nin, Ol Keimi Elim Pulwu mołum. Moļu kin, eim ol kun ka erpi kin, kos piipi kin, opu ermba ol ei, kun ka elim. ¹² Erpi kin, pe eim ningil ei, dup anmbil mil, gur nirim; nga eim peng ele king peng kon ei nge,

pei mondulum. Mondpu kin, nga embe endi ei tonu eim mei embil ele, mon pol pendrim; ba mon ei, wumb endi pule ei, pii kun enalmin mon! Eim mendpil mon ei, pule piilim. ¹³ Nga eim konduk olt kindrim ele, miyem topu pirim. Peng kin, nga eim embe ei yi nilmin, "Gos nge Ek Ka," pa nilmin. ¹⁴ Nga ei tonu epin konu ele, opu ond wumb en enim, eim kin ekii sinjing. Sik kin, tonu kung os kuru ele molk kin, en enim ngenj ele, konduk ka wii kuru kindik kin, punjung. ¹⁵ Puk kin, nga kumb ele nge wu ei, eim gupu ele tui jik tukum mulum tui ei, tor orum. Opu kin, eim tui ei, wumb pei to kundmba. Topu kin, nga eim ain dinga endi, ambilpi kin, wumb mei konu ele orung orung pei wumb ei, tep er mulmba. Moļu kin, eim ond wain mong ei, ambil sii topu kin, mer nol wain sii tolmun konu ele nol wain ei mil, Gos dinga owundu mendpil ei, eim nge popul kis owundu tor kindmba. ¹⁶ Kindpi kin, eim nge alap ei kin, mula pel ele, mon embe yi mil pirim, "King Molmun ele mol ei, Kumb ele Kindilim Wu; nga Wu Owundu molmun ele mol ei, Kumb ele Kindilim Wu ku."

¹⁷⁻¹⁸ Pe nga, na kenj ni enjel endi eni pim konu ele, angpi multum. Moļu kin, eim wii dinga topu kin, kei sikapi mil kei kanim kanim pei ei, tonu mul ele bur nik kin, punjung konu kindrim. Kindpi kin, yi nim, "Enim pei kulou tangin kin, Gos enim kuni owundu ngumba weiyo! Ok kin, wu king nin, nga opu tep elmin wu nin, nga opu ond wu dinga nin, nga kung os nin, nga kung os ap tolmun wumb nin, nga wumb ngenj pei nin, nga kongun wii elmin wumb nin, nga kongun wii enalmin wumb nin, nga owundu nin, kembis ouni, ngenj ele pei enim nungii wei!" a nirim.

¹⁹ Pe nga na kenj ni, kung simbii owundu kin, mei konu ele king pei kin, en enim opu ond wumb pei kupou tok kin, ya eim kung os kuru endi ap tonu multum wu ei kin, eim opu elmin wumb ei kin, opu erngii nge muljung. ²⁰ Mulk, ba kung simbii owundu ei kin, ek ni tor kindilim ek kend wu endi, eim jep ol kanim kanim kung simbii owundu kumb ele erpi ei, paki topu elim wu ei nin, wumb nii endi, eim kung simbii owundu ei, mon embe ambil tonu kindik nin, eim nge ond mil epi ei, men tok elmin wumb ei kin, ol kend to ngopu elim wu ei kin, kung simbii owundu ei tal, to kan ngurum. Ngopu kin, wu tal ei, olkup topu kin, nol gopu dup ele, mul owundu kis kunum kunum nopolu elim konu ele kindrim. ²¹ Kindpi kin, nga wu endi, kung os kuru ap to multum wu ei, eim gupu ele tui jik tor orum tui ei, sipi kin, wumb eipi ei, pei to kundrum. Kundang kin, kei pei ok kin, wumb minj ngenj ei pei, no poru nimin nik kin, nunjung. Nangin kin, kei en enim pinang purum.

20

Seisen Kan Ngii Kung Ngii 1,000 Mil Pei Mulum

¹ Pe na kenj ni, enjel endi epin konu ele mani orum. Opu kin, eim angil ele, kii wal endi tukpu sip pinalim nge kii endi kin, nga kan sen dinga wii embin owundu erim endi, sipi kin er tu wurum. ² Tu wang opu kin, ka wembii owundu ei ambil gii nirim. Nipi kin, wembii ei, kumb okrii moļu kin, olum wembii ei, eim gui kis mendpil Seisen multum. Moļu kin enjel ei, kan sen dinga ele, to kan ngopu pindang kin, kung ngii 1,000 pei o purum. ³ Pupu kin, pe enjel ei, eim ka wembii owundu ei, olkup topu kin, mer tukpu sip pinalim tukpu olt ele, mani kindrim. Kindpi kin,

ondu ngopu kin, nga lok to dinga pendrim. Pendpi yi erang kin, Seisen ei eim, wumb muł oł konu pek punmun ei, eim ek kend topu, ngunarpi mułang kin, kung ngii 1,000 pei o purum. O pang kin, ekii se, eim kan posik, wak tangin kin, eim kunum aninga kopur wii andpi kin, mułmba nge purum.

⁴ Pe na kenj ni, king mołumun peł ełe nge, wu kopur ei, sim konu ełe wu kombur mulnjung. Mulnjung wu ombu, Gos kongun ngang wumb kin, kos owundu piik kin, mok tok erngii nge mulnjung. Molk kin, pe nga wumb nii endi en enim, Jiisas kin pii gii nik kin, wumb ni ngok kin, Gos nge ek ka ei, ambii gii dinga nik enjing wumb ombu, en enim min men mił wu ombu, kenj ni mulnjung ku. Molk kin, nga opu orung wumb, Gos nge wumb ei, to kundjung. To konduk kin, nga na kenj ni, en enim kung simbii owundu ei kin, nga eim ond mił epi enjing ei kin, ei men tok ngunenjing. Ngunarik kin, kung simbii kis ei, eim nge embe mon ei, wumb mei embii ełe nin, angii ełe mon to mundnenjing. Mundnarik kin, wumb ombu en enim, konj mułngii nge noman konj ei, sik pendik kin, en enim king mił, Jiisas kin tep to mułangin kin, kung ngii 1,000 pei ombu nge mulnjung.

⁵ Mułangin kin, nga wumb kulii kombur, en enim konj mułngii noman ei, kunum ełe sinenjing wumb ei, en enim kolk mułangin kin, kung ngii 1,000 pei omba nge mulnjung. Molk kin, ei am kumna mina kin, wumb kulii angk kin tonu ongii nge kunum. ⁶ Wumb nii endi, eim kołpu kin kumna angpi kin, tonu omba wumb ei, en enim ka piik kin, oł kun ka er mułngii. Molk kin, nga ekii se kulngii wumb ei, dinga peng kin, kumb se kulnjung wumb ei, to mani kindnerngii mon! Ba nga

wumb ei, Gos Kraiș teł nge, kulmał kelngii wumb mił mułngii. Molk wumb ei, Kraiș kin king 1000 kung ngii pei, tep er mułngii.

Gos Seisen To Kis Erim

⁷ Kung ngii pei 1,000, ei poru neng kin, Seisen eim kan ngii ełe, kan ngok pendnjing ei, tor kindangin kin, omba. ⁸ Omba ei, opu wumb mei konu ekin angii mong kapii kapli poru sałim wumb ei, ek kend to ngumba nge omba. Opu kin, wumb tilap ei, Gos konu kin, Mekok konu teł, Seisen ei pupu kin, wumb si ende kindang kin, opu mił erngii nge ba wumb ei, wumb ep noł wer ełe, ku kulta mołum ei mił, yi kapli mułmun. ⁹ Molk kin, nga opu ond wumb en enim, mei konu orung orung pei, tonu puk kin, Gos nge wumb si pok erik kin, Gos nge mei kaimb sipi kin, eim wumb noman ngopu mei konu owundu ei, opu orung wumb pei si pok enjing; ba dup endi epin konu ełe, Gos kindang mani opu kin, wumb ei pei nupu kin, er kis er poru nirim. ¹⁰ Nipi kin, nga Seisen wumb pei kend topu ngurum. Ngang kin, Gos Seisen eim olkup topu kin, mer noł gopu dup ełe, mani kindrim. Kindrim konu ełe, kung simbii owundu kin, ek kend topu ni tor kindiiim wu ei kin, mer dup konu ełe ok mulnjunguł. Mułangii kin, nga wu kis tekliki ombu, epin tinga kunum kunum dup konu ngenj kumbii kis sik kin, kunum kunum mułngii.

Kos Mendpil Tonu Om

¹¹ Pe nga na kenj ni, king mołumun peł kuru owundu endi sim konu ełe, wu endi multum. Mołpu kin, wu ei kumb ełe, muł mei tał, wu ei kin si kind punjnguł. Punguł kin, nga mułnguł konu endi sineririm. ¹² Nga na kenj ni, kulnjung wumb owundu kembis tał mił ombu, en enim king peł

sim konu eŕe ok kin, angk muln-
 jung. Molk kin nga mon kom-
 bur aki turum. Topu kin, nga
 mon endi aki turum ku. Aki topu
 mon ei, konj mulngii nge mon.
 Pe nga kulnjung wumb en enim,
 oŕ nimbil oŕ erik puk oŕ ei, mer
 mon ombu kanpi kin, en enim
 mok turum. ¹³ Pe nga ep noŕ kulii
 wumb mulnjung wumb ei, ngopu
 orung kindrim. Kindpi kin, pe
 noman tuk gii kulii oŕ ei kin, nga
 kulii ngenj miŕ mei konu saŕim ei
 yi ku, kulii si orung kindinjngiŕ.
 Si kindangiŕ kin wumb ombu en
 enim, oŕ kanim kanim erik kin,
 endnjing ei miŕ piipi, kanpi yi erpi
 kin, kos piipi kin, mok topu eŕim.
¹⁴ Pe nga noman tuk gii kulii oŕ ei
 nin, kulii ngenj miŕ nge mei ei kin,
 pei olkup topu kin, mer noŕ gopu
 dup eŕe, tuk kindrim. Kindpi kin,
 noŕ gopu dup eŕe, ei kulii oŕ nga
 endi, tonu omba ei, ngenj kumbii
 kunum kunum singii. ¹⁵ Pe nga
 wumb nii endi, en enim embe mer
 konj mulngii nge mon eŕe mulerim
 kin, wumb ei pei, to mani noŕ gopu
 dup eŕe, muŕ owundu erpi pim
 konu eŕe, olkup to kindrim.

21

Muŕ Mei Konj

¹ Pe nga na epin konu eŕe kin, ya
 mani mei konu eŕe konj sim kenj.
 Nimbil erang epin konu eŕe ok nge
 kin, mei konu eŕe oknge kin, ouni
 am pupu kin, poru nirim. Nipi kin,
 nga ep noŕ pinerim mon ku! ² Pe
 nga na kenj ni, oŕ kun ka eŕmin
 konu ei, Jerusalem konu konj ei,
 tonu epin konu eŕe Gos kin mani
 orum. Konu ei, yi miŕ amb endi ei,
 eim wu ba nge wam omba. Opu
 nipi kin, eim moke erpi kin, er kun
 er moŕpu kin, eim wam omba nge
 kan simbii ni piipi kin, multum ei
 miŕ, yi mani orum. ³ Wang kin,
 nga na kom sip piinj ni, ek owundu
 endi ei, Gos nge king peŕ eŕe nipi

kin, tor orum. Piini! Pe Gos nge
 moŕuŕum konu ei, wumb kin ouni
 moŕmun. Molk kin, nga Gos eim,
 en enim kin ouni mulmba. Moŕpu
 kin, nga wumb en enim, eim nge
 wumb mendpiŕ mulngii. Muŕangin
 kin, Gos eim, en enim kin ouni
 moŕpu kin, nga Gos ei eim, en
 enim nge Gos mendpiŕ muŕmba.
 Moŕpu kin, Gos eim, wumb ei nge
 ningiŕ ka onum ei, kil ngopu kin,
 si kindmba. ⁴ Kindpi kin, nga en
 enim nga, kulerngii mon! Kularik
 kin, nga en enim noman embin to
 piinerngii mon! Piinarik kin, nga
 ke nik kin, ngenj kumbii sik eŕmin
 oŕ ei, enerngii mon! Nga en enim
 oŕ ok nge ei, am pupu kin poru
 nimba.

⁵ Pe nga wu endi, eim tonu
 king peŕ eŕe multum wu ei, eim
 ek yi nirim. "Piini! Na epi pei
 konj minj end! Nga eim ek nipi
 kin, na ngopu yi nirim, "Ek ei
 nge mon pulnjii! Nimbil erang
 ek ei, ei keimi mendpiŕ! Kapŕi
 wumb en enim, ek ei pii gii ningii."

⁶ Nga eim ek na kin nga nipi kin
 yi nirim, "Ei tonu opu kin, poru
 nirim. Na nam kumb eŕe moŕup
 kin, nga ekii eŕe moŕuŕ ku. Na epi
 kanim kanim ei nge puŕwu moŕuŕ.
 Nga epi pei poru nimba kunum
 owundu ei nge puŕwu moŕuŕ ku.
 Moŕup kin, wumb nii endi, eim noŕ
 nuwa ermba wumb ei, na eim noŕ
 konj kunum kunum moŕuŕum noŕ
 palim noŕ ei, wii kuŕ ngamb kin
 numba. ⁷ Nopu kin, nga wumb
 nii endi, eim opu erpi kin, ka
 mundmba wumb ei, eim na kin
 epi ka wii simba. Sipi kin, nga
 na eim nge Gos muŕamb kin, eim
 na nge kingam muŕmba. ⁸ Moŕpu,
 ba wumb endi, eim gaŕ kuŕpu kin,
 tungu erpi orung pupu kin, pii gii
 ninarpi kin, oŕ kis kanim kanim
 oŕ penj tui erpi kin, wumb endi to
 kondpu kin, wu eipi nge ambim ei,
 waning nonmbuŕ kin, kunju men
 oŕ ei erpi kin, gos kend kin, men

topu ngopu kin, ek kend minj topu kin, o ombu er endmba wumb ei, eim no gopu dup ele, mu owundu er pa im konu ele, eim mu mb a konu salim ei, konu kulii konu ele, nga kulii endi tonu omba.

Jerusalem Konj

⁹ Pe nga enjel angil orung nga ta muljung enjel ei nge, endeim endi ei, eim o kis embin tui o ei, ming epi angil orung nga ta piki tang kin, se multum wu ei, eim na kin opu yi nirim. “Wa! Na nim amb mi kokul ei eim nim andan tumbii ei, kung siipsiip wa mi wu ei, Krai eim kokul ei nge ambim mi ei, nim andan tumbii.” ¹⁰ Pe nga Gos nge Gui Ka ei, eim na dinga ngang kin na eim si mengpi kin, komung olt endi pim konu ele, ei tonu sipirim. Sipipi kin eim na Jerusalem konu ka wii ele, na andan tum konu ei, eim Gos kin mu konu ele mu lum mi, tor orum. ¹¹ Jerusalem konu ei, Gos nge tilang owundu ele, piki topu pirim. Tilang er pirim ei, am kom ku kombur, ku tonu pu lum kom ku ei mi, yi end pirim. Pirim kom ku, ‘jaspa’ ni lmin ku ei, kirapi konj mi, tilang er pirim. ¹² Pe nga konu owundu ei, kung gui olt owundu mendpi pirim. Peng kin, nga kung gui ele, ondu engki nga ta pirim. Pirim konu ele, enjel engki nga ta angk kin, tep erik muljung. Molk kin, nga kung gui ondu ele, Esrel wumb tilap nge, engki nga ta embe ei, po pu kin mundrum. ¹³ Mondpu kin, kung gui ondu tekliki ei, a eni tonu o lum konu ele pirim. Peng kin, nga ei orung ele, kung gui ondu tekliki pirim Peng kin, nga mer orung ele, kung gui ondu tekliki pirim. Peng kin, nga eni mani pu lum konu ele, kung gui ondu tekliki pirim. ¹⁴ Peng kin, nga konu owundu nge kung gui ei, engki nga ta ei, kom ku dinga mandring polk engindnjing. Engdangin kin, kom ku engki

nga ta ei, kung siipsiip wa mi wu ei, Krai eim nge ek se andi lmin wu, engki nga ta nge embe po pendrim.

¹⁵ Pe nga enjel ei, na kin ek nipi kin, eim dolu gol su epi endi ei, eim angil ele pirim. Peng kin, eim su dolu ei, se andpi kin, konu owundu ei kin, nga konu ei nge kung gui kin, kung gui ondu kin, su simba nge ambilpi engrim. ¹⁶ Engrim konu owundu ei, am kun mendpi su endi sirim. Sipi kin, nga wu a nin, ei mer nin, nga tonu mani ei, su ende mi sirim. Sipi kin, nga enjel ei, eim konu owundu ele dolu sipi kin, su sim ei, 1500 turii mi purum. Pang kin, konu owundu ele wu a nin, ei mer nin, tonu mani pei ei, su ende 1500 turii mi, su ende mi ku pirim. ¹⁷ Peng kin enjel ni, eim su dolu ni sipi kin, su si kenrim ni, wu endi su si lmin su ei, yi mi ende sirim. Sipi kin, nga enjel ei, kung gui su sirim ei, su ei nge minj sirim. Seng kin, kung gui ei, su simb 216 simb pei, alt pirim. ¹⁸ Peng kin, konu owundu ei nge kung gui ei, Gos eim kom ku ka wii endi, ‘jaspa’ ni lmin, ei kin eririm. Erpi kin, nga Gos eim ku gol sipi kin, konu owundu ele, gol kin eririm. Erang kin, konu ei gol ei am tilang ka owundu erpi kin, kirapi mi eririm. ¹⁹ Erang kin, konu owundu nge kung gui ei, pu le ei yi mi, Gos kom ku kanim kanim ku owundu top elmin mi, sipi kin, moke ngurum. Ngopu kin, kom ku endi ka wii ei embe ‘jaspa’ ni lmin. Nga kom ku muk endi embe, ‘sapaiya’ ni lmin. Nga kom ku kuru endi embe, ‘ales’ ni lmin. Nga kom ku jambi endi embe ei, ‘emeral’ ni lmin. ²⁰ Pe nga kom ku endi, kundii kuru ta ei, ‘saroniks’ ni lmin. Nga kom ku kundii endi, ‘karniilon’ ni lmin. Nga kom ku endi terim ei, ‘kraisolais’ ni lmin. Nga kom ku endi

jambi mił endi, 'beril' niłmin. Nga kom ku terim mił endi, 'topas' niłmin. Nga kom ku endi, jambi kin terim mił 'krisopas' niłmin. Nga kom ku endi muk mił endi, 'jesin' niłmin. Nga kom ku endi kundii eipi endi, 'amisis' niłmin. ²¹ Pe nga konu owundu nge ondu, engki nga tał ei, engki nga tał biis kuru ka wii, ku owundu top elmin yi mił pirim. Peng kin, ondu endeim ei, biis kuru endeim gelsi kirał mił, epi ei nge, endeim ni owundu ka wii mił, yi er pendrim. Pendpi kin, ondu endeim endeim yi mił er pendrim. Pendpi kin, nga konu owundu ele andlam ei, am gol niłmin, ku ei mendpił, andlam ele eririm. Erpi kin, ei am er kindang kin, biningał er kirapi mił, erpi pirim. ²² Pe nga, na Gos nge men tołmun ngii endi, konu owundu ele tuk seng kin, endi na kinenj. Nimbił erang Gos Owundu nge eim noman dinga wii seng kin, nga eim kung siipsiip wał mił wu ei, Kraisi ei eim kin, eł elip Gos nge men tołmun ngii owundu mił pirim. ²³ Pe nga, konu owundu ele, oi eni tał, tilang erkił kin tuk onguł mił pineririm mon. Nimbił erang Gos nge tilang owundu mendpił ei minj erang kin, konu orung orung ele tilang ei, erpi pirim. Peng kin, nga kung siipsiip wał mił wu ei Kraisi ei eim dup alam mił multum. ²⁴ Mołpu kin, wumb konu muł oł ele moł punmun ei, Gos eim nge tilang owundu ele mendpił, kanik kin, andlam endngii. Andik kin, mei konu ele wu king moł punmun ombu, en enim nge moke si mengk ele, tuk sipngii. ²⁵ Nga konu owundu ele kung gui ondu ngo pendnjing ei, kunum kunum aki minj top salilim ondu ei, tuk punermba mon. Pe nga, emii endi pepi kin tuk onermba mon! ²⁶ Pe nga wumb ngenj epi ka wii nin, ku ka wii nin, epi ombu wumb kon

muł oł ele mołmun wumb ei, pei si mengk kin, ele tuk sipngii. ²⁷ Ba oł kis penj mołmun epi ei nin, oł kis kanim kanim ei nin, nga wumb ek kend tok niłmin ombu nin, Gos eim konu mołulum konu ele, tuk punerngii mon! Ba wumb nii endi, eim embe mer kung siipsiip wał mił wu ei, Kraisi ei nge mon ele konj kunum kunum mołulum mon ele, pulum wumb ei minj mendpił, tuk ele pungii.

22

Jerusalem Konu Konj Ei Nge Ek Kopur

¹ Pe nga enjel ei, eim na noł ei, wumb no konj kunum kunum mołulum noł ei, andan turum. Topu kin, noł ei, kirapi mił tilang eririm. Eririm noł ei, eim Gos kin kung siipsiip wał mił wu ei Kraisi ei kin, mulkuł king peł konu ele, tor orum. ² Opu kin, noł ei, konu owundu ele ka wii andlam beris kin ele, tuk mii memb ele, kun opu purum. Pupu kin, nga noł wer ele, orung orung ombu, ond wumb nok konj mołulum ond ombu, angilim. Engrim ond ei, kung ngii endeim ele, mong topu kin, engki nga tał kanim kanim eipi eipi tołum. Tołum ond ei, oi endeim ele, ond mong ku tołum. Topu kin nga, ond onguł wumb konu ele orung orung pei, pe pulmun wumb ei, er ka elmin. ³ Pe nga, Gos eim epi pei, eim noman enalim ni piilim epi ei, Gos kin mandi mulermba mon! Ba Gos kin kung siipsiip wał mił wu ei, Kraisi ei eim mułnguł konu ei mendpił, king peł konu owundu ele tuk simba. Sipi kin, nga Gos nge kongun wumb ei, Gos kin men tok ngungii. ⁴ Ngok kin, wumb Gos eim kumb ningił kinangin kin, nga eim embe ei, en enim mei embił ele pulmba. ⁵ Pe nga emii endi, konu ele nga pinermba mon! Pe nga jep tilang min, eni tilang ei nge, kongun

nga sinermba mon! Nimbił erang Owundu Gos eim, en enim nge tilang mułmba. Mułang kin, wumb en enim king mił kunum kunum tep er molk pungii.

Jiisas Eim Sikir Orung Omba

⁶ Nga enjel ei, na kin ek yi nirim. Nirim ek ei ek keimi mendpił, nga am ek dinga wii, pii gii ningii nge ek pałilim. Peng kin kumb ok Owundu Gos eim nge ek ni tor kindiłmin wumb kin, eim nge Gui Ka kindrim nge Gos ei, eim enjel endi kindang opu kin, eim nge kongun wumb ombu, mering ekii se tonu omba mandi erang kin epi ei, andan tumba nge kindrim.

⁷ Pe nga Jiisas yi nirim, “Piyei! Na sikrip orung ombii end. Wumb nii endi, eim Gos nge oł ekii se ermba nge ek ei, mon ele piik kin, ekii singii wumb ei, ka piingii!”

⁸ Ei na Jon niłim wu ei mendpił, mołup kin, epi ei kanip kin, nga piip enj wu moł. Mołup kin, na epi pei ei, kan poru nip kin, pe nga enjel ei, na epi kanim kanim andan topu eririm wu ei, eim simb ele, mong gopsing pii poł muls. Mołup, na eim kin, men top kin, eim embe ambii tonu kindip kin, ngumbii end. ⁹ End, ba eim na kin ek nirim, “Mon! Nim yi mił enenjii! Na nim kin kongun ende wu moł nga nim angnim noł nin, Gos nge ek ni tor kindiłmin wumb ok nge ei kin, wumb ende moł. Mołup kin, nga wumb nii endi, ek mon ya mon ele mołum ei nga, ekii sik elmin wumb ei nge, wumb ende moł. Mołup kin, nim pukun kin, Gos embe ambii tonu kindkin kin, men to ngokun kin, eim kin mendpił yi enjii.” ¹⁰ Nga enjel ei, eim na kin ek piipi kin, yi nirim, “Mon ele ek mon oł ei, ekii se tonu omba nge ek mołum mon ei, nim pandi to gii ninenjii! Ninenjii oł ei mendpił nga mandi tonu omba enim. ¹¹ Yi mił erang, wumb oł

kis kanim kanim elmin wumb ei, wiik tangin kin, oł kis minj erik mułangin kin, nga wumb oł penj tui ni piik elmin wumb ei, wiik tangin kin, oł penj tui nga min ele piik erngii. Nga wumb Gos nge oł kun ka erik wumb ei, wii tan kin, Gos nge oł kun ka erik mułangin kin, nga Gos kin kun ka mołmun wumb ei, wii tangin kin, Gos kin kun ka ku mułngii!”

¹² Jiisas ek yi nirim, “Piyei! Na pe mandi ombii end. Na wumb nge kumep eipi eipi tu wup kin, wumb kongun kanim kanim enjing mił kumep ei, wumb endeim endeim ni mok top ngumbii. ¹³ Na minj moł, kumb ele kindip kin, nga mołup kin, ekii kindip el wu moł. Moł ei, na epi kanim kanim nge pułwu moł. Moł ei, na epi kanim kanim erip porun tunj pułwu moł.”

¹⁴ Yi mił wumb nii endi, eim alap olt endi, was erpi kin, konj mił mułmba wumb ei, eim ka piipi kin, mułmba. Mułang kin, wumb ei kaplı, ond noman konj kunum kunum mołulum ond ei nge, mong nungii. Nok kin, kung siipsiip wał mił kangil miyem ei je kil ngum wumb ei, en enim konu owundu ka wii nge ondu ei, kaplı tuk ele pungii. ¹⁵ Nga konu owundu ka wii ei, torung wumb ka owu mił mołmun wumb ombu nin, wumb kunju men tołmun wumb nin, nga wu amb waning nołmun wumb ei nin, nga wumb, wumb eipi to konduk elmin wumb ei nin, nga gos kend embe ambii tonu kindik elmin wumb ei nin, nga wumb pei ek kend tui andlam ei noman pend kin, ekii sik elmin wumb ei nin, wumb ombu en enim, Gos nge konu ka wii owundu ele torung mułngii! ¹⁶ “Na Jiisas, na nge enjel enim kin kindamb opu kin, eim ele enim men tołmun wumb ombu kin, ek ei nipi tor kindrim. Kindpi kin, na wu Deipis nge pułwu moł;

nga na eim kupam noł moł ku. Nga na konu kupiiring kor kanjip tilang ka wii elim kanjip ei mił, na moł ku.” ¹⁷ Gos nge Gui Ka kin, kung siipsiip wał mił wu ei nge ambim mił ei, pii gii niłmin wumb ei kin, ek yi ninjngił, “Oiyoy!” Nga wumb nii endi, ek ei piimba wumb ei kindang opu kin ek yi nimba, “Nim Oiyoy!” Nga wumb nii endi, noł nuwa ermba wumb ei, eim omba ku. Nga wumb nii endi, eim noł no konj kunum kunum mołumun noł ei, numbii ni piim kin, noł ei numba ku. Nopu kin, epi ei, Gos nge epi ka wii ei, wii ngurum. ¹⁸ Yi mił, wumb nii endi, eim Gos nge mon ek ninim oł ei, ekii se tonu omba ek ei, piimba wumb ei, na ek dinga nip ngond. Ngopu kin, pe wumb nii endi, eim Gos mon ełe, ek pinałim mił nipi kin, nga

tuk kindmba wumb ei, Gos nga eim kin, oł embin tui mer mon ełe, ek ninim mił ei, Gos erpi kin, wu ei kin tonu kindmba. ¹⁹ Nga wumb nii endi, Gos ke mering ekii se tonu omba ek ninim mon ei, to si kindpi kin ermba wumb ei, nga Gos eim kin yi ku ermba. Erpi kin, nga wumb ei, eim ond no konj kunum kunum mołumun ond ei, angilim ei, nunarpi kin, nga konu owundu ka wii konu ei mon ełe, ninim konu ei, wumb ei eim tuk ełe punermba mon ku. ²⁰ Nga Jiisas eim ek oł ekii se tonu omba ek ei, ni tor kindrim ei, nga ek yi nirim, “Keimi! Na ombii kunum pe mandi enim!” Ei keimi! Ei kapli, yi minj pengli! Owundu Jiisas nim wa! ²¹ Pe Jiisas Owundu ei, eim noman ka ei, sinim oł kun ka ełmin wumb pei kin ouni mułmba. Ei keimi!